

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - XXI. DÖNEM
(1999 - 2002)

I. CİLT

Prof. Dr. Celalettin YAVUZ

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ

TBMM - XXI. DÖNEM
(1999 - 2002)

I. CİLT

YASAMA FAALİYETLERİ

Prof. Dr. Celalettin YAVUZ

TÜRK PARLAMENTO TARİHİ ARAŞTIRMA GRUBU

YENİM
Kütüphanesi

Yer: 94.01
Yıl: 1999-2002
Cilt: 1
Kısım:
Kopya:
Denirbaş No.

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 13 - 4 (Tk.)
ISBN : 978 - 605 - 4700 - 14 - 1 (1. Cilt)

ÖNSÖZ

Parlamentolar, ülkelerin siyasi tarihlerinin oluştuğu demokratik merkezî kurumlardır. Şüphesiz her ülkenin siyasi tarihi ve parlamento geçmişi aynı zamanda, ülkelerin demokratikleşme süreçlerinin panoramik görünümleridir. Bu bakımdan, Türk parlamento tarihi, yaşanan tecrübelerle ayrı bir önem taşır.

1876'da Kanun-ı Esasi'nin kabulünden sonra (1877) kurulan iki meclisli (Meclis-i Mebusan ve Meclis-i Âyân) Meclis-i Umumi, ilk anayasalı ve demokratik nitelikli parlamento hayatına geçiş denememizdir. Elbette bu olay, Türk parlamento tarihinin de başlangıcını teşkil eder. Türkiye, bu anayasanın kabulü ve kurulan meclisle parlamenter sistemle tanışmış ve ilk kez millet, siyasal iktidara ortak olmaya çalışmıştır.

Ancak bu ilk parlamento, modern siyasi rejimlerde karşılığını bulan tam bir yasama organı görevini yerine getirmemiştir. Yine de sürekli açılıp kapanmalar dolayısıyla kesintiye uğramasına rağmen, bir 'parlamento geleneği' oluşmasına az da olsa katkıda bulunmuştur.

Ülkemizde parlamento geleneği, bütün kurum ve kurallarıyla ancak, Büyük Millet Meclisinin açılmasıyla oluşmaya başlamıştır.

İstanbul'dan Meclis-i Mebusan üyelerinin de içinde bulunduğu, Ankara'da 23 Nisan 1920'de kurulan Büyük Millet Meclisi ile Türk parlamento tarihi, önemli bir dönüşüm yaşamıştır. Kurtuluş Savaşı'nda oluşturulan ve Millî Mücadele'yi fiilen yöneterek ülkeye bağımsızlığını kazandıran bu parlamento, dünyadaki tek "Gazi Meclis" olmuştur. Cumhuriyetin ilanının ardından yaşanan siyasi gelişmeler ise parlamenter rejimimizi olgunlaştırmış, zengin ve çok değişik cepheleri olan parlamento hayatı, cumhuriyetimize ve demokrasimize yön vermeye devam etmiştir.

Meclisimiz, kurulduğu günden bugüne, üzerine düşen tarihî sorumluluğu yerine getirmenin gayreti içerisinde olmuş ve Meclisimizin önderliğinde ülkemiz ve demokrasimiz, geride bıraktığımız yıllarda büyük mesafeler almış ve önemli kazanımlar elde etmiştir.

Çok partili siyasi hayat, işleyen bir demokratik sistem, Meclis'te tecessüm eden millî irade bizim en büyük kazanımlarımızdır. Bunları korumak ve geliştirmek hepimizin ortak sorumluluğudur.

19. asır sonundaki parlamenter hayat denememiz ve dolayısıyla demokratikleşme sürecimiz nasıl kesintilere uğradıysa, 20. asırda da çeşitli şekillerde kesilmiştir. Parlamento tarihimiz, bütün bu kesintileri ve sorunları bünyesinde taşımaktadır. Parlamentomuz ve demokrasimiz, kesintilerle ve sorunlarla bugüne gelmiştir. Bu süreç önemli kayıplara sebep olmuş, ancak ibre demokrasiden hiç şaşmamış ve sekteye uğramalara rağmen demokrasi hep galip gelmiştir.

135 yıllık parlamento ve aynı zamanda demokrasi tecrübemiz, zengin bir siyasi tarih birikimini içermektedir. Bu zenginliğin günümüze kazandırılması kadar, gelecek kuşaklara aktarılması da çok önemlidir. Bu anlayışla başlatılan parlamento tarihi yazım çalışmaları, TBMM'nin 18. döneminden bugüne kadar devam etmiş ve Meclisimiz "Türk Parlamento Tarihi" isimli eseri hazırlayarak demokrasi tarihimizin zenginliklerini gün ışığına çıkarmıştır.

Bu çalışmayı başlatan ve sürdüren önceki Meclis Başkanlarımızı şükranla anıyorum. Çalışmalarda yer alan bilim insanlarımıza, katkıda bulunan Meclis çalışanlarımıza teşekkür ediyorum. Yakın siyasi tarihimizi, parlamento geçmişimizi ve dolayısıyla millî siyaset hafızamızın önemli bir kısmını oluşturan bu eserin yararlı olmasını diliyorum.

Cemil ÇİÇEK
TBMM Başkanı

TEŞEKKÜR VE AÇIKLAMA

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Saygıdeğer Başkanları Sn. Bülent Arınç, Sn. Köksal Toptan, Sn. Mehmet Ali Şahin ve Sn. Cemil Çiçek'e;

Başkanvekilleri ve Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Başkanları Sn. Nevzat Pakdil ve Sn. Prof. Dr. Mehmet Sağlam'a;

Genel Sekreterler Sn. Rauf Bozkurt, Sn. Ali Osman Koca, Sn. Sadettin Kalkan ve Sn. Dr. İrfan Neziroğlu'na;

Yasama Genel Sekreter Yardımcıları Sn. H. Hasan Sönmez ve Sn. İbrahim Araç ile Bilgi ve Bilişim Hizmetleri Genel Sekreter Yardımcısı Sn. Ercan Durdular'a;

Personel ve Özlük İşleri, Kütüphane, Dokümantasyon ve Tercüme, Basın ve Halkla İlişkiler, Kültür Sanat ve Yayın Kurulu ve Basımevi görevlilerine, Sn. Sabit Demirtunç ve Sn. Cemil Tatal'a;

Yoğun mesailerıyla yazım sürecinde görev ve sorumluluk üstlenen Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu'nun üyeleri değerli meslektaşlarım:

Prof. Dr. Mustafa Çufalı, Prof. Dr. Zühtü Arslan, Prof. Dr. Mehmet Seyitdanlıoğlu, Prof. Dr. Erdal Onar, Prof. Dr. Menderes Çınar, Prof. Dr. H. Emre Bağce, Prof. Dr. Esat Arslan, Prof. Dr. Yusuf Sarınoy, Prof. Dr. Recep Boztemur, Prof. Dr. Burhanettin Duran, Doç. Dr. Celalettin Yavuz, Prof. Dr. Temuçin Faik Ertan, Doç. Dr. Ahmet Yıldız'a ayrı ayrı teşekkürlerimi ve iyi dileklerimi sunarım.

Yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı “birinci cilt: yasama”; “ikinci cilt: denetim” ve “üçüncü cilt: biyografi” olmak üzere üç ana başlık altında gerçekleştirilmiştir. Bazı dönemlerde yasama ve denetim ciltleri birden fazladır; fakat pek çok dönem üç ciltte tamamlanmıştır ve her cildin sonuna dizin eklenmiştir.

Türk Parlamento Tarihi adlı bu büyük projenin bütün aşamaları, uzun süren, yoğun emek ve zorlu çabanın ürünüdür; yazarlar ve yetkililer bu süreçte katkılarını birleştirmiş ve eşgüdüm içinde bir ortaklıkla yasama dönemlerine ait ciltlerin yazımı ve basımı tamamlanmıştır.

Kullanıcılar için yararlı olması dileğiyle.

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu

Koordinatörü ve Editörü

Prof. Dr. Hikmet Özdemir

SUNUŞ

18 Nisan 1999 Genel Seçimleri sonucunda Türkiye Cumhuriyeti'nin 21. Dönem Meclisi meydana geldi. 21. Dönem TBMM 5 siyasi partiye ait 546 milletvekili ve 4 bağımsız milletvekili ile açıldı. 3 Kasım 2002 Genel Seçimleri ile yerini 22. Döneme bırakırken, 11 siyasi partiye ait 533 ve üç de bağımsız olmak üzere toplam 536 milletvekili ile dönemi tamamladı.

21. Döneme ekonomik krizler, biri “yüzyılın depremi” diye anılan Marmara depremi olmak üzere iki büyük deprem, döneme damgasını vurdu. Kasım 2000 ve Şubat 2001’de peş peşe gelen iki ekonomik kriz Türkiye’yi bir anlamda % 40'lara varan ölçüde yoksullaştırdı. Bu nedendir ki, 21. Dönem TBMM’nin hemen her Genel Kurulunda, muhalefet partilerinin Hükümeti eleştiren ağırlıklı konuları ekonomi üzerinde odaklandı. Keza, AB uyum yasaları, cumhurbaşkanlığı seçimi gibi konular uzun bir süre Meclisin gündeminde yer aldı.

Çoğunluğu DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükümeti tarafından verilen kanun tasarıları üzerindeki Genel Kurul görüşmeleri sırasında, muhalefetin ısrarla üzerinde durduğu ekonomi konuları, “Bazı suç ve cezaların affedilmesi”ne ilişkin yasa tasarısı üzerindeki hususlar izledi. Dönem içinde özellikle AB uyum yasaları çerçevesinde Anayasada ve bağlantılı yasalarda çok büyük ve önemli değişiklikler yapıldı. Bu çalışmalar günlerce ve sabahlara kadar uzayan yoğun çabalarla sonuca ulaştırılabildi.

Üç cilt olarak hazırlanan 21. Dönem Türk Parlamento Tarihi’nin I. cildinin giriş bölümü içinde, önce 21. Dönem TBMM’nde Türkiye içindeki ve Türkiye’yi ilgilendiren önemli dünya gündemlerine yer verilerek, 21. Dönemin siyasi tarihi hakkında genel bir bilgi demeti sunulmaya çalışıldı.

I. Cilt içinde her yasama yılının açılışı, iki dönem halinde Meclis Başkanı ve Başkanlık Divanı seçimleri, Meclis Kararları, İhtisas Komisyonları hakkında bilgiler sunuldu.

TBMM’nin 21. Döneminde, biri 39 maddeyi kapsayan dört ayrı Anayasa değişikliği yapıldı. Birinci Yasama Yılı içinde 67, İkinci Yasama Yılı içinde 136, Üçüncü Yasama Yılı içinde 117 ve Dördüncü Yasama Yılı içinde 65 olmak üzere, toplam 385 kanun çıkartıldı. Anayasa değişikliği ile ilgili tüm Genel Kurul görüşmelerinin özetine bu cilt içerisinde yer verildi.

Anayasa değişikliklerine ilaveten; AB uyum yasaları, deprem yaralarını sarmakla ilgili yasa faaliyetleri, “Bazı suç ve cezaların affı” ile ilgili yasa faaliyetleri, DGM ile ilgili yasa değişikliklerinin Genel Kurul görüşmelerinin özetleri yer aldı.

21. Dönem içinde yapılan 10. Cumhurbaşkanı seçimi, bu seçim öncesinde meydana gelmiş olan gelişmeler de dahil olmak üzere, ayrıntılı şekilde bu cilt içinde yer aldı.

Hükümet, Hükümet'te meydana gelen değişiklikler, Hükümet Programının okunması ve üzerinde yapılan görüşmeler ile güven oylaması da özetlenerek sunuldu.

Bu çalışmayı yaparken yardımlarını esirgemeyen TBMM Kütüphanesine ve Türk Parlamento Tarihi Araştırma Grubu'nda görevli TBMM personeline bu vesile ile teşekkür ederim, Prof. Dr. Hikmet Özdemir'e şükranlarımı sunarım.

Prof. Dr.Celalettin Yavuz

KISALTMALAR:

AB	: Avrupa Birliği
AET	: Avrupa Ekonomik Topluluğu
a.g.e.	: Adı Geçen Eser
a.g.d.	: Adı Geçen Dergi
AGİT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AGİTPA	: AGİT Parlamenter Asamblesi
AGSK	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği
AGSP	: Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası
a.g.t.	: Adı Geçen Tez
a.g.y.	: Adı Geçen Yazı
AK Parti	: Adalet ve Kalkınma Partisi
AKPM	: Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AR-GE, Ar-Ge	: Araştırma-Geliştirme
AT	: Avrupa Topluluğu
ATO	: Ankara Ticaret Odası
B	: Birleşim
BAPB	: Barış İçin Asyalı Parlamentolar Birliği
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
bkz /Bkz	: Bakınız
BM	: Birleşmiş Milletler
c/C	: Cilt
CHP	: Cumhuriyet Halk Partisi
DAP	: Doğu Anadolu Projesi
DDY	: Devlet Demir Yolları
DEHAP	: Demokratik Halk Partisi
DGM	: Devlet Güvenlik Mahkemesi
DİE	: Devlet İstatistik Enstitüsü
DMO	: Devlet Malzeme Ofisi
DOKAP	: Doğu Karadeniz Projesi
DPT	: Devlet Planlama Teşkilatı
DSİ	: Devlet Su İşleri
DSP	: Demokratik Sol Parti
DTP	: Demokratik Toplum Partisi
DYP	: Doğu Yal Partisi
FP	: Fazilet Partisi
GAP	: Güneydoğu Anadolu Projesi
GKRY	: Güney Kıbrıs Rum Yönetimi
GSMH	: Gayrı Safi Milli Hasıla
GSYİH	: Gayrı Safi Yurt İçi Hasıla

HADEP	: Halkın Demokrasi Partisi
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu (International Monetary Found)
İKÖ-PAB	: İslam Kalkınma Örgütü Üyeleri Parlamento Birliği
İMKB	: İstanbul Menkul Kıymetler Borsası
ISAF	: International Security Assistance Forces (Uluslararası Güvenlik ve Destek Gücü)
K.	: Komisyon
KDV	: Katma Değer Vergisi
KEİPA	: Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi
KİT	: Kamu İktisadi Teşebbüsü
KOB	: Katılım Ortaklığı Belgesi
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOP	: Konya Ovaları Sulama Projesi
KPDS	: Kamu Personeli Dil Sınavı
KPK	: Karma Parlamento Komisyonu
MEB	: Milli Eğitim Bakanı
MGK	: Milli Güvenlik Kurulu
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	: Milli İstihbarat Başkanlığı
MSB	: Milli Savunma Bakanı
NATOPA	: NATO Parlamenterler Asamblesi
OHAL	: Olağanüstü Hal
ÖSYM	: Öğrenci Seçme ve Yerleştirme Merkezi
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
PAB	: Parlamentolararası Birlik
POAŞ	: Petrol Ofisi Anonim Şirketi
RG	: Resmi Gazete
RTÜK	: Radyo Televizyon Üst Kurulu
s.	: Sayfa
SHÇEK	: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
ss.	: Sayfalar
SSK	: Sosyal Sigortalar Kurumu
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demiryolları
TCK	: Türk Ceza Kanunu
TEAŞ	: Türkiye Elektrik Üretim İletim Anonim Şirketi
TEDAŞ	: Türkiye Elektrik Dağıtım Anonim Şirketi
TEFE	: Toptan Eşya Fiyat Endeksi
TESK	: Türkiye Esnaf ve Sanatkarları Konfederasyonu
TESUD	: Türkiye Emekli Subaylar Derneği

THK	: Türk Hava Kurumu
TİSK	: Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu
TMSF	: Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu
TÖS	: Türkiye Öğretmenler Sendikası
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
TŞOF	: Türkiye Şoförler Federasyonu
TÜBİTAK	: Türkiye Bilim ve Teknoloji Kurumu
TÜFE	: Tüketici Fiyat Endeksi
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odalar Birliği
TÜSİAD	: Türk Sanayi ve İş Adamları Derneği
YAŞ	: Yüksek Askeri Şura
YDP	: Yeni Demokrasi Partisi
YÖK	: Yüksek Öğretim Kurumu
YSK	: Yüksek Seçim Kurulu

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	III
TEŞEKKÜR VE AÇIKLAMA	V
SUNUŞ	VII
GİRİŞ	1
BÖLÜM – I.....	30
21. DÖNEM TBMM SEÇİM SONUÇLARI VE YASA FAALİYETLERİ	30
A. TBMM 21. DÖNEM GENEL SEÇİMLERİ, SEÇİM SONUÇLARI, BAŞKANLIK DİVANİ VE İÇ TÜZÜK ÇALIŞMALARI	30
1. Seçime Katılan Siyasi Partiler ve Seçim Sonuçları	30
2. TBMM'nin 21. Dönemde Yasama Dönemlerinin Açılışı.....	30
a. Birinci Yasama Yılı'nın (02 Mayıs 1999) Açılışı, Başkanlık Divanı ve İç Tüzük Çalışmaları ...	30
(1) TBMM 21. Döneminin Açılışı, Seçilen Milletvekillerinin Andıçme Töreni	30
(a) TBMM'nin Açılması	30
(b) Milletvekillerinin Andıçme Töreni ve Törendeki Olaylar	31
(I) TBMM Genel Kurulunda Yaşanan Olaylar.....	31
(II) Merve Safa Kavakçı Olayı ve Basına Yansımaları	32
(2) TBMM Başkanı Seçimi	35
(a) TBMM Başkan Adayları	35
(b) TBMM Başkanı Seçim Turları, Oy Dağılımları ve Seçim Sonucu.....	36
(3) 21. Dönem Birinci Yasama Yılı TBMM Başkanlık Divanı Üyeleri ve Komisyonlar.....	37
(b) 21. Dönem Birinci Yasama Yılı (1999) Başkanlık Divanı Üyeleri.....	37
(I) Başkanlık Divanı ve Katip Üye Sayılarının Partilere Göre Dağılımı	37
(II) Başkanlık Divanı Üyelerinin Kimlikleri	37
(a) 21. Dönem Birinci Yasama Yılı (1999) TBMM Komisyonları	37
(I) Birinci Yasama Yılında Oluşturulan TBMM İhtisas Komisyonları	38
(II) Birinci Yasama Yılında Dış İlişkilerle İlgili Komisyonlar	49
b. TBMM 21. Dönem İkinci Yasama Yılı'nın (1999-2000) Açılışı	52
(1) 21. Dönem TBMM İkinci Yasama Yılı'nın Açılışı.....	52
(2) Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in TBMM Açış Konuşması.....	53
c. TBMM 21. Dönem Üçüncü Yasama Yılı'nın (2000) Açılışı ve Başkanlık Divanı.....	70
(1) 21. Dönem TBMM Üçüncü Yasama Yılı Açılışı.....	70
(2) Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in TBMM Açış Konuşması.....	70
(3) 21. Dönem Üçüncü Yasama Yılı TBMM Başkanı Seçimi	94
(a) TBMM Başkan Adayları	94
(b) TBMM Başkanı Seçim Sonuçları.....	94
(4) 21. Dönem Üçüncü Yasama Yılı TBMM Başkanlık Divanı Üyeleri ve Komisyonları	95
(a) Üçüncü Yasama Yılı TBMM Başkanlık Divanı ve Komisyon Üye Sayıları Hakkında Verilen Öneri ile İlgili Görüşmeler	95
Komisyon Üyeliklerinin Siyasal Parti Gruplarına Dağılımı.....	99
(b) 21. Dönem Üçüncü Yasama Yılı Başkanlık Divanı Üyeleri.....	100
(c) 21. Dönem Üçüncü Yasama Yılı TBMM Komisyonları.....	101
(I) 3. Yasama Yılında Oluşturulan TBMM İhtisas Komisyonları	101
(II) Üçüncü Yasama Yılında Dış Politikayla İlgili Oluşturulan Komisyonlar.....	119
d. TBMM 21. Dönem Dördüncü Yasama Yılı'nın Açılışı.....	122
(1) TBMM Dördüncü Yasama Yılı'nın Açılışı	122
(2) Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Açış Konuşması.....	123
e. TBMM 21. Dönem Beşinci Yasama Yılı'nın (2002) Açılışı	138
f. 21. Dönemde Kurulan Parlamentolararası Dostluk Grupları	138

B. YASAMA FAALİYETLERİ.....	141
1. Anayasa Değişiklikleri ile İlgili Çalışmalar:	141
a. Anayasanın 143. Maddesi (Devlet Güvenlik Mahkemeleri Hakkında)’nın Değiştirilmesi ile İlgili Genel Kurul Görüşmeleri	141
b. Anayasanın Bazı Maddeleri (47, 125 ve 155. maddeler)’nde Değişiklik Yapılması ile İlgili Görüşmeler.....	152
(1) Anayasanın 47. Maddesinde Değişiklik Görüşmeleri.....	152
(2) Anayasanın 125. Maddesinde Değişiklik Görüşmeleri.....	163
(3) Anayasanın 155. Maddesinde Değişiklik Görüşmeleri.....	168
c. Anayasanın Bazı Maddelerinde (Başlangıç Metni, 13, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 31, 33, 34, 36, 38, 40, 41, 46, 49, 51, 55, 65, 66, 67, 69, 74, 87, 89, 94, 100, 118, 149, Geçici 15) Yapılan Değişiklikler ile İlgili Genel Kurul Görüşmeleri.....	172
(1) Tasarının Tamamı Üzerinde Yapılan Görüşmeler	173
(2) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “1. Madde” (Başlangıç Metni) Üzerinde Görüşmeler	181
(3) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “2. Madde” (Anayasanın 13. maddesi) Üzerinde Görüşmeler.....	184
(4) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “3. Madde” (Anayasanın 14. maddesi) Üzerinde Görüşmeler.....	186
(5) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “4. Madde” (Anayasanın 19. maddesi) Üzerinde Görüşmeler.....	188
(6) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “5. Madde” (Anayasanın 20. maddesi) Üzerinde Görüşmeler.....	191
(7) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “6. Madde” (Anayasanın 21. maddesi) Üzerinde Görüşmeler.....	191
(8) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “7. Madde” (Anayasanın 22. maddesi) Üzerinde Görüşmeler.....	192
(9) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “8. Madde” (Anayasanın 23. maddesi) Üzerinde Görüşmeler.....	194
(10) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “9. Madde” (Anayasanın 26. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	196
(11) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “10. Madde” (Anayasanın 28. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	198
(12) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “11. Madde” (Anayasanın 31. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	200
(13) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “12. Madde” (Anayasanın 33. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	201
(14) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “13. Madde” (Anayasanın 34. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	204
(15) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “14. Madde” (Anayasanın 36. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	206
(16) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “15. Madde” (Anayasanın 38. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	207
(17) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “16. Madde” (Anayasanın 40. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	213
(18) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “17. Madde” (Anayasanın 41. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	215
(19) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “18. Madde” (Anayasanın 46. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	216

(20) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “19. Madde” (Anayasanın 49. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	218
(21) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “20. Madde” (Anayasanın 51. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	219
(22) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “21. Madde” (Anayasanın 55. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	222
(23) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “22. Madde” (Anayasanın 65. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	224
(24) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “23. Madde” (Anayasanın 66. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	225
(25) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “24. Madde” (Anayasanın 67. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	226
(26) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “25. Madde” (Anayasanın 69. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	227
(27) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “26. Madde” (Anayasanın 74. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	231
(28) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “27. Madde” (Anayasanın 76. maddesinin ikinci fıkrası) Üzerinde Görüşmeler	232
(29) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “28. Madde” (Anayasanın 83. maddesinin dördüncü fıkrası) Üzerinde Görüşmeler	233
(30) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “29. Madde” (Anayasanın 86. maddesinin birinci fıkrası) Üzerinde Görüşmeler	235
(31) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “30. Madde” (Anayasanın 87. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	235
(32) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “31. Madde” (Anayasanın 89. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	237
(33) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “32. Madde” (Anayasanın 90. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	238
(34) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “33. Madde” (Anayasanın 94. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	241
(35) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “34. Madde” (Anayasanın 100. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	241
(36) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “35. Madde” (Anayasanın 118. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	244
(37) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “36. Madde” (Anayasanın 149. Maddesi) Üzerinde Görüşmeler	246
(38) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “37. Madde” (Anayasanın Geçici 15. maddesi) Üzerinde Görüşmeler	247
(39) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “Geçici Madde” Üzerinde Görüşmeler	250
(40) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “38. Madde” Üzerinde Görüşmeler	251
(41) Anayasanın Bazı Maddelerinde (Başlangıç Metni, 13, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 31, 33, 34, 36, 38, 40, 41, 46, 49, 51, 55, 65, 66, 67, 69, 74, 87, 89, 94, 100, 118, 149, Geçici 15) Yapılan Değişiklikler ve Teklifler Üzerinde İkinci Görüşmeler	256
d. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin (86. Madde) Değiştirilmesi Hakkındaki Kanunla İlgili TBMM Genel Kurul Görüşmeleri	259
2. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18.11.1992 Tarihli ve 3842 Sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı	268

a. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18.11.1992 Tarihli ve 3842 Sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Hakkındaki İlk Görüşmeler	268
b. Anayasanın 89. Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderilen, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18.11.1992 Tarihli ve 3842 Sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 4719 Sayılı Kanun Hakkındaki TBMM Genel Kurul Görüşmeleri	291
3. Avrupa Birliği Üyelik Süreciyle İlgili Çıkarılmak İstenen Uyum Yasaları (Anayasa ve DGM Dışındakiler) Hakkında TBMM Genel Kurul Görüşmeleri	298
a. Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun Tasarısı Hakkında Görüşmeler	298
b. Danıştay Kanunu ve İdari Yargılama Usulü Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Tahkim Yasası) Üzerinde Yapılan Görüşmeler	310
c. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Kurulmasına İlişkin Kanun Tasarısı Hakkında Görüşmeler	328
d. Türk Ceza Kanunlarında Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Hakkında Görüşmeler	356
e. Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu Tasarısı Üzerinde Görüşmeler	384
f. Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması ile Milletvekili Genel Seçimlerinin 3 Kasım 2002 Pazar Günü Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi Üzerinde Genel Kurul Görüşmeleri	432
4. Bazı Suç ve Cezaların Affına İlişkin Çalışmalar ve Genel Kurul Görüşmeleri	467
a. Bazı Suç ve Cezaların Affına İlişkin Kanun Tasarısı Hakkında Görüşmeler	468
b. 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun Tasarısı	521
c. 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair 8.12.2000 Tarihli ve 4610 Sayılı Kanun ve Anayasanın 89. Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi Üzerinde Görüşmeler	558
d. 21.12.2000 tarihli ve 4616 sayılı 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Üzerinde TBMM Genel Kurul Görüşmeleri	582
e. 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 25.4.2002 Tarihli ve 4754 Sayılı Kanun ve Anayasanın 89. Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi Üzerinde Genel Kurul Görüşmeleri	586
5. Dönem İçinde Meydana Gelen Depremlerin Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek Amacıyla Bazı Mükellefiyetler İhdası ve Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı Üzerinde Görüşmeler	593
6. Onaylanan Anlaşmalarla İlgili Kanunlar	672
a. Birinci Yasama Yılında (1999) Onaylanan Anlaşmalarla İlgili Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)	672
b. İkinci Yasama Yılında (1999-2000) Onaylanan Anlaşmalarla İlgili Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)	676
c. Üçüncü Yasama Yılında (2000-2001) Onaylanan Anlaşmalarla İlgili Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)	685
d. Dördüncü Yasama Yılında (2001-2002) Onaylanan Anlaşmalarla İlgili Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)	690
7. TBMM 21. Döneminde Kabul Edilen Diğer Kanunlar	693
a. Birinci Yasama Yılında (1999) Kabul Edilen Diğer Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)	693
b. İkinci Yasama Yılında (1999-2000) Kabul Edilen Diğer Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)	697
c. Üçüncü Yasama Yılında (2000-2001) Kabul Edilen Diğer Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)	707
d. Dördüncü Yasama Yılında (2001-2002) Kabul Edilen Diğer Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)	719

C. 21. DÖNEM TBMM KARARLARI VE İÇTÜZÜK FAALİYETLERİ.....	725
1. TBMM Kararları	725
a. I. Yasama Yılında Alınan TBMM Kararları.....	725
b. II. Yasama Yılında Alınan Kararlar	728
c. III. Yasama Yılında Alınan Kararlar	745
d. IV. Yasama Yılında Alınan Kararlar.....	750
2. TBMM İÇTÜZÜK FAALİYETLERİ	757
a. I. Yasama Yılında İÇTÜZÜK Değişikliği Teklifi.....	757
b. II. Yasama Yılında İÇTÜZÜK Değişikliği Teklifi	757
c. III. Yasama Yılında İÇTÜZÜK Değişikliği Teklifi	758
d. IV. Yasama Yılında İÇTÜZÜK Değişikliği Teklifi.....	761
D. 10. CUMHURBAŞKANI SEÇİMİ	762
1. Cumhurbaşkanlığı Görev Süresinin Uzatılması ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Görevine Devam Etmesi Konusunda Yaşanan Gelişmeler	762
2. Türkiye Cumhuriyeti'nin 10. Cumhurbaşkanı Adayları ve Cumhurbaşkanı Seçimi.....	777
E. TBMM 21. DÖNEMİ'NDE KURULAN HÜKÜMET, HÜKÜMET ÜYELERİ, GÜVEN OYLAMALARI.....	783
1. Bakanlar Kurulu Üyeleri	783
a. 57. Hükümette Yer Alan Bakanlar	783
b. 57. Hükümette Yapılan Değişiklikler	784
2. Hükümet Programı ve Güven Oylaması.....	788
a. Hükümet Programının TBMM Genel Kuruluna Sunulması	788
b. Hükümet Programı Üzerinde Siyasi Parti Gruplarının ve Milletvekillerinin Değerlendirmeleri	801
c. Başbakan Bülent Ecevit'in Cevabı	825
d. 57. Hükümet İçin Güven Oylaması	834
KAYNAKLAR	835
DİZİN.....	843

GİRİŞ

Genel Seçim Sonuçları – Genel Hususlar

Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM)’nin 21. Döneminde DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümeti¹ kurulmuş, 10. cumhurbaşkanlığı seçimi yapılmış, PKK terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan yargılanmış, önce “Bazı Suç ve Cezaların Affı”, ardından “23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartlı Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesi” konusu gündeme yerleşmiştir. Sabit kur sistemli ekonomik istikrar paketi uygulamasına geçilmiştir. Marmara, Düzce ve Afyon depremleri bu döneme rastlamıştır. Bu depremleri ekonomi alanındaki bir başka büyük deprem izlemiştir. Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük ekonomik krizi çıkmıştır. Krizden sonra serbest kur sistemine geçilmiş, hazineye büyük yükler bindiren batık banka olaylarına son verme düşüncesiyle bankalar ile ilgili pek çok düzenlemeler yapılmıştır.

1999 yılı Aralık ayında AB’nin Helsinki Zirvesi ile Türkiye’nin adaylığı için yeşil ışık yakılmış, bu gelişme nedeniyle Anayasa dahil birçok yasada “AB uyum süreci” nedeniyle büyük ölçüde değişiklikler yapılmıştır. Türkiye’de büyük ölçüde yolsuzluklar ve bir çok çeteleşme hareketi üzerine gidilmiş, her biri değişik isimli birçok operasyonla bu yolsuzluklar gün yüzüne çıkarılmıştır. Batık bankalara yapılan operasyonlar, devleti zarara uğratıldığından kuşku duyulan projelerle ilgili operasyonlar sıkça kamuoyu gündemine gelmiştir.

Bir taraftan Başbakan Bülent Ecevit’in uzun süren hastalığı ve bu hastalık sırasında başbakanın rızası dışında değiştirilmesi ile ilgili söylentiler yaşanırken, diğer yandan da Refah Parti (RP) ve RP’den koparak ayrı bir parti haline gelen Adalet ve Kalkınma Partisi (AK Parti)’nin başkanları ile Halkın Demokrasi Partisi (HADEP) hakkında davalar açılmış, hatta bunlardan ikisi (RP ve HADEP) kapatılmıştır. 3 Kasım 2002 genel seçimlerinde tek başına iktidar olacak AK Partinin Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, yargı süreci devam ettiği için parti başkanlığından ayrılmış, AK Partinin kazanacağı 2002 genel seçimlerine de katılamamıştır.

Uluslararası ilişkiler açısından Kıbrıs görüşmeleri, Irak’ta yaklaşan yeni savaşın ayak sesleri, ABD’yi vuran 11 Eylül terör hareketi ve ardından Birleşmiş Milletler şemsiyesi altında Afganistan’a müdahale, Kosova’ya ve Afganistan’a askeri birlik gönderme fiilleri hep bu dönemde gerçekleşmiştir.

TBMM’nin 21. Dönemi içerisinde Mecliste başlangıçta beş parti (DSP, MHP, ANAP, FP ve DYP) var iken, daha sonra FP kapatılmış ve yerine SP kurulmuştur. FP kökenli milletvekillerinin önemli bir mevcudunun yeni kurulacak AK Partiye geçmesi ve grup oluşturmasıyla, Genel Kurul görüşmelerinde önceleri beş olan siyasi parti sayısı altıya yükselmiştir. Bu

¹ Kamuoyunda “Anasol-M Koalisyonu” olarak da anılmıştır.

durum Genel Kuruldaki konuşmalarda yansımış, altı partinin Genel Kurul görüşmeleri uzun saatlere, hatta günlere yayılmış, bu cilt içerisinde de her siyasi parti grubuna ve şahsı adına konuşma yapanlara yer verme düşüncesiyle, seçilmiş konulardaki Genel Kurul görüşmeleri geniş bir hacim tutmuştur.

18 Nisan 1999 tarihli erken genel ve yerel seçimleri birlikte yapıldı. Türkiye çok partili demokrasi uygulamasındaki 49 yıllık geçmişinde yeni bir sayfa daha açılmıştır. 18 Nisan 1999 tarihinde Türkiye'yi 2000'li yıllara taşıyacak Meclis, Hükümet ve Yerel Yönetimler için Türk seçmeni sandık başına gitmiştir. Oy kullanma hakkına sahip 37 milyon 451 bin 356 seçmen, yönetime doğrudan katılmanın tek aracı olan seçimlerde oylarını istediği yönde kullanma şansını bir kez daha bulmuştur. 1968'de yerel seçimlerle birlikte Cumhuriyet Senatosu için 24 ilde yapılan kısmi birleşik seçim dışında, yerel ve genel seçimler ilk kez bir arada yapılmıştır. Milletvekili seçimlerine 20 ve yerel seçimlere ise 21 siyasi parti katılmıştır. 318 bin 318 kişinin seçildiği, yaklaşık 35.5 milyon seçmen 208 bin 596 noktadaki toplam 778 bin sandıkta oy kullanılmıştır. 550 milletvekili, 3 bin 215 belediye başkanı, 3 bin 126 il genel meclisi üyesi, 33 bin 923 belediye meclisi üyesi, 40 bin 543 köy ve mahalle muhtarı, 237 bin ihtiyar meclisi ve ihtiyar heyeti üyesi olmak üzere, toplam 318 bin 357 kişinin belirlendiği bir seçim gerçekleştirilmiştir.²

18 Nisan 1999 Genel Seçimleri sonucunda 6.919.670 oy ve % 22.19'luk oy oranıyla DSP 136 milletvekili, 5.606.538 oy ve %17.98'lik oy oranıyla MHP 129 milletvekili, 4.805.381 oy ve %15.41 oy oranıyla FP 111 milletvekili, 4.122.929 oy ve %13.22'lik oy oranıyla ANAP 86 milletvekili, 3.745.417 oy ve %12.01 oy oranıyla DYP 85 milletvekili çıkarırken, 270.265 oy (%0.87) oy toplayan üç bağımsız milletvekili ile birlikte 550 milletvekili seçilmiştir. %8.71 oy oranıyla CHP, %4.75 oy oranıyla HADEP ve %1.46 oy oranıyla BBP %10'luk seçim barajını aşamadıkları için Meclis dışında kaldılar.³

Seçim barajını aşamayan partilerin yanı sıra, ANAP ve DYP'nin de önemli kayıpları olmuştur. 1999 Genel Seçimleriyle, 1983 yılından beri milletvekili seçilen birçok önemli isim parlamento dışında kalmıştır. Bu seçimde, evvelce partilerinin ve TBMM'nin kamuoyunda tanınan isimleri açısından en fazla kaybı ANAP ve DYP verdi. ANAP'tan Oltan Sungurlu, DYP'den de Köksal Toptan gibi partinin önemli isim ve yöneticileri seçilemedi. CHP ve DTP ise barajı geçemediği için başta Genel Başkanları Deniz Baykal ve Hüsamettin Cindoruk olmak üzere, TBMM Başkanı Hikmet Çetin, Adnan Keskin, Fikri Sağlar, Cevdet Selvi, İsmet Sezgin, Yıldırım Aktuna gibi kamuoyunca tanınan politikacılar parlamento dışında kaldılar. 1977 yılından beri Mecliste bağımsız milletvekili girememişken, 22 yıl aradan sonra, 18 Nisan

² *Milliyet*, 18.4.1999.

³ 18 Nisan 1999 Genel Seçimlerinin ayrıntıları için bkz: RG, 27.4.1999, sayı: 23678 (Mükerrer).

1999 Genel Seçimlerinde, toplam 270.265 oyun verildiği bağımsız adaylar içinden 3 kişi milletvekili seçilmiştir.⁴

Seçim sonuçlarındaki ağır yenilgi üzerine CHP lideri Deniz Baykal genel başkanlıktan istifa etti.⁵ 22 Mayıs 1999'da CHP Olağanüstü Kongresi'nde CHP Genel Başkanlığı'na Altan Öymen seçildi.⁶ Seçimlerin ardından FP Genel Başkan Yardımcısı Aydın Menderes 6 Mayıs 1999'da partisinden istifa etti. Bu istifadan bir gün sonra da dönemin Yargıtay Başsavcısı tarafından, "laiklik karşıtı eylemlerin odağı haline geldiği ve kapatılan RP'nin devamı olduğu" gerekçesiyle, FP'nin kapatılması istendi. 26 Mayıs 1999'da Danıştay 8. Dairesi de benzer bir hususta, "başı açık görev yapmayı kabul etmeyen türbanlı memurların uyarı cezası bile verilmeden işten çıkarılması" şeklinde karar verdi.⁷

18 Nisan 1999 seçimlerinin en kazançlı partisi MHP'ydı. Bu gelişme, MHP'nin artık merkez sağın koltuğuna oturmaya hazırlandığı şeklinde yorumlandığı gibi, MHP'nin oy patlamasını; "bir sistem partisi olmamasına rağmen, seçmenin mevcut siyasal elite protestosunu ifade etmek için, Meclise ikinci parti olarak yolladığı" şeklinde de değerlendirmeler yapılmıştı.⁸ Bu görüşe göre, bir bakıma MHP'nin oyları "tepki" oyları idi. Ancak, yine de "MHP'nin aşırı bir parti olmadığı, merkeze yakın bir parti olduğu" şeklindeki yorumlar ağırlıklıydı. Bu görüşü doğrulayan bir yaklaşım, "Türk merkez sağının MHP'ye kaymasının, ülkücülerin başarısını oluşturduğu" şeklindeki yorumdur.⁹ Öte yandan, 1990'lı yılların siyasi konjonktürü de Türkiye'de milliyetçiliğin yükselmesine yardımcı olmuştur. Sovyetler Birliği'nin dağılması ve bu ülke topraklarındaki Türk dünyasının uyanması ile, evvelce MHP'nin söylem ve simge olarak kullandığı unsurlar Türk basını tarafından adeta yeniden keşfedilerek daha sık kullanılmaya başlanmıştı. Bu durum, MHP'nin söylemlerinin çeşitli kesimlerde meşru görülmesine ve yaygınlaşmasına katkıda bulunmuştu. Keza, Türk dünyası ufkundan veya bölücülüğe karşı milli birlik-beraberliği takviye etme ihtiyacından kaynaklanan milliyetçi söz üretiminin yanına, küresel dünyaya tutunabilme ehliyetine haiz modern millet olma duygusuna bağlı bir milliyetçilik bilincinin ürünlerini de katmıştı. 1990'lı

⁴ RG, 27.4.1999, sayı: 23678 (Mükerrer), s. 4.

⁵ Anadolu Ajansı, Türkiye Cumhuriyeti 80'inci Yıl Kronolojisi, (Editör: M. Mesut Uyanık), Ankara, 2003, s. 491.

⁶ Altan Öymen'in ardından Deniz Baykal, 30 Eylül 2000 tarihli CHP Olağanüstü Kurultayı'nda Genel Başkanlığa yeniden seçilmiştir. Bkz: Anadolu Ajansı, s. 523.

⁷ Anadolu Ajansı s. 492.

⁸ Ümit Özdağ, 3 Kasım 2002 Seçimleri ve MHP, Aralık 2002, s. 5.

⁹ 18 Nisan seçimlerinde MHP'nin elde ettiği başarının en önemli nedeninin; PKK'nın özellikle Türkiye'nin orta, batı ve kuzey kesimlerinde meskun ve çoğunlukla vatani görevlerini ifa etmekte olan çocuklarını şehit veren ailelerin verdiği oyların etkili olduğu da belirtilmektedir. Bkz: Christos Teazis, "MHP ve MHP'de Devlet Bahçeli Dönemi", Yüksek Lisans Tezi, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Ankara, 2001, ss. 76-78.

yılların başında MHP'nin iyice popüler hale getirdiği Türk dünyası ile ilgili söylemler orta dereceli okullarda önemli bir yer tutmuş, 1995'te henüz seçmen olarak oy veremeyen bu genç kuşak, 1999 seçimlerinde MHP'nin arzu ettiği oy patlamasını gerçekleştirmişti.¹⁰ Bu nedenledir ki, MHP'nin karizmatik lideri Alparslan Türkeş'in vefatından sonra gerçekleşen bu seçimlerdeki oy patlamasını, MHP'nin 1997'de yeni Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin etkisinden çok, dönemin koşullarına bağlayanlar olmuştur. Buna ilaveten, Devlet Bahçeli'nin 1980 öncesindeki önemli anlaşmazlıkları öne sürmemesi ve RP-DYP Koalisyon Hükümetinde yaşanan "28 Şubat Süreci" sırasındaki sessizliği ile, kavgacı bir üsluptan kaçınmasının da, ılımlı seçmenin MHP'ye kaymasına yol açtığı ileri sürülmektedir.¹¹

MHP'nin bu çıkışı merkez sağ partilerdeki çözülmeye de bağlıyordu. Merkez sağ partilerden ANAP ve DYP'nin, soruşturma önergelerinde takındıkları tavır, DYP'nin medya ilişkilerini gerginleştirilmesi ve medya desteğini kaybetmesi, ANAP'ın hükümetin düşmesine neden olan bir ihale skandalına adının karışması, seçmenin MHP'ye yönelmesindeki nedenlerden başlıcaları olarak sıralanmıştı.¹²

Seçim sonuçlarının belli olmasının ardından Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel 3 Mayıs 1999 günü, yeni Bakanlar Kurulu'nun teşkili için, T.C. Anayasasının 109. maddesi uyarınca İstanbul Milletvekili ve DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'i görevlendirdi.¹³ 8 Mayıs 1999'da Ecevit'in liderlerle ilk tur görüşmeleri başladı. Bu görüşmelerden en ilginç Bülent Ecevit ile MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin bir araya gelmesi idi. 1980 öncesindeki anlaşmazlıkların boyutları dikkate alındığında, bir koalisyon ittifakı kurmalarının hayal bile edilemeyeceği iki partinin liderlerinin bir araya gelmesi önemli bir gelişme idi. Bu durumu, MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin, "başkalaşmadan değişim" temasına bağlayanlar vardı. Genel Başkan seçildikten sonra Devlet Bahçeli'nin, değişimi siyasi üslupta değişim olarak anlattığı ve bu bağlamda MHP'yi şiddetten uzak bir noktaya çekmeye çalıştığı anlaşıyordu.¹⁴

¹⁰ Devlet Bahçeli'nin yukarıda kısaca açıklanan tutumu, o dönemdeki MHP yayın organı "Çare" dergisinde; "Çoğulcu ve katılımcı demokrasinin gelişmesinin bir sonucu da, siyasetteki karizmatik lider tipinin yerini, uzlaşmacı, halkın iletişim kurabileceği, diyaloga açık genel başkanların almakta olmasıdır" şeklinde ifade edilmeye çalışılmıştır. Ayrıntı için bkz: Erol Turan, "Türk Siyasal ve Toplumsal Yaşamında MHP'nin Yeri ve Kimliği", Yüksek Lisans Tezi Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Konya, 2000, ss. 103-105.

¹¹ Christos Teazis, ss. 90-91.

¹² Turgay Uzun, "Bir Siyasal İdeoloji Olarak Milliyetçilik ve Türk Siyasal Hayatında Kurumsallaşması: Milliyetçi Hareket Partisi Örneği", Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İzmir, 2000, s. 288.

¹³ RG, 3.5.1999, sayı: 23684.

¹⁴ Burada önemli olan, değişimi gerçekleştirmeye çalışan MHP'nin başkalaşmasının ne olduğudur. Bu husus MHP'li yetkili birimlerce şöyle açıklanmaktadır: Osmanlı Devleti'nden bugüne kadar Türkiye'de milliyetçilik, bazı dönemlerde sapmalar olsa da, temel anlamda ırkçı ve

İlk görüşmede Bülent Ecevit, MHP'nin 12 Eylül öncesine dayanan uygulamalarından duyduğu kaygıyı dile getirirken, Devlet Bahçeli de bu kaygıların karşılıklı olduğunu ifadeyle, Meclis'teki "Pişmanlık Yasası" taslağından endişe ettiklerini söylemişti. Türban ve kadrolaşmaya karşı memurların sınavla alınmaları gibi hususlar da değerlendirilmiş, ilk görüşme sonucunda uzlaşma sağlanabilecek konuların bulunduğu görülmüştü. Bu görüşmenin ardından Bülent Ecevit, ANAP lideri Mesut Yılmaz ile görüşmüş ve hükümet kurma konusunda gereken desteğin verileceği cevabı alınmıştı. Ancak, bu gelişmelerden sonra DSP Genel Başkan Yardımcısı Rahşan Ecevit'in, MHP'nin geçmişi ile ilgili kaygılarını ve muhtemel bir MHP'li koalisyonda ortaya çıkabilecek rahatsızlıkları dile getiren özel röportajı yayınlanmış, bu çıkış bir anda koalisyon girişimlerini kilitlemişti. Bayan Ecevit'in bu sözleri üzerine MHP lideri Devlet Bahçeli, 16 Mayıs 1999'daki demecinde MHP'den özür dilenmesi gerektiğini vurguladı. Bülent Ecevit ise, eşi ve DSP'nin Genel Başkan Yardımcısı olan Rahşan Ecevit adına özür dileyemeyeceğini, üstelik Rahşan Ecevit tarafından dile getirilen kaygıların parti tabanının da ortak kaygıları olduğunu ifade etmişti.¹⁵

etnik milliyetçilik şeklinde ortaya çıkmamakta, kültür milliyetçiliği yani güçlü ve dışarıdan gelen tehditlere karşı bir ideal etrafında birleşerek ülke bütünlüğünü korumak ve kollamaya, toplumu çağdaşlaştırmaya, bu topraklarda yaşayarak ülkeyi kalkındırmaya yönelik Müslüman-Türk halkın geleneksel hasletleri üzerine bina edilmiş milli, tüm toplumları kucaklayan ve diğer milletleri aşagılamayan bir ideoloji olduğu, MHP'nin de bu geleneğin mirasçısı olduğu belirtilmektedir. Devlet Bahçeli, "MHP'nin değişmediği"ni söylemekle, dolaylı olarak partinin bu tür milliyetçilik çizgisini koruduğunu vurgulamaktadır. Bkz: Y. Furkan Şen, "Türkiye'de Milliyetçi İdeoloji ve Milliyetçi Hareket Partisi", Yeni Dönemde Eski Tartışmalar: Göç- Etnisite- Milliyetçilik- Kürtçülük- Laiklik, Yargı Yayınevi, Ankara, 2006, s. 329. Ayrıca bkz: Metin Heper, "Başkalaşmadan Değişen Milliyetçi Hareket Partisi", Türkiye Günlüğü, sayı 55, Mart-Nisan 1999, ss. 14-15.

¹⁵ Bülent Ecevit'in solculuğunun özellikle 12 Mart 1971 askeri müdahalesinden sonra ortaya çıktığı iddia edilmektedir. Hatta Ecevit'in solculuğundaki asıl vurgu "demokrasi/demokratiklik" kavramına yöneliktir. Ancak, Ecevit'in sol söyleminin 1070'li yılların ikinci yarısındaki "Milliyetçi Cephe" hükümetleri döneminde daha radikal bir nitelik kazandığı da bir gerçektir. Öte yandan Ecevit'in sol söylemlerinde sosyo-ekonomik sistemde bir çatışmanın var olduğu vurgulanmış, bu çatışmayı "egemen güçler", "halk" ayırımına dayalı bir toplumsal-siyasal alan tanımı getirerek gidermeye çalışmıştır. Ecevit'in sol söyleminde "halk" terimi kimi zaman "millet" kavramıyla aynı anlama gelecek şekilde de kullanılmıştır. Keza Ecevit, "sınıf" kavramını da kullanmamıştır. Sol anlayış ile Marksizm arasında sürekli bir mesafe konmuştur. Tüm bu söylemler ve kavramlara bakıldığında Ecevit'in solculuğunun hem her şeyi içerecek derecede geniş, hem de dışlayacak kadar dar olduğunu söylemek mümkündür. Ecevit'in sol anlayışı aynı zamanda milliyetçilik ile de uyumludur. Ecevit'e göre milliyetçilik "ekonomik milliyetçilik" olarak tanımlanmakta, bu sayede de solculuk ve milliyetçilik aslında çelişebilecek iki özellik oldukları halde CHP'nin "halkçılık" ideolojisi içinde elimine edilmeye çalışılıyordu. Bu nedenledir ki Ecevit, toplumsal çatışmaların yoğun olduğu yıllarda "ulusal birlik" çağrılarını sürekli olarak tekrarlama gereği duymuştur. Ecevit, 12 Eylül 1980 askeri hareketinin ardından bu kez de; "Devleti kuran partiyiz, şimdi de devleti kurtaran parti olacağız" söylemine uygun hareket etmiştir. Ecevit'i özetle; "kasketi ve mavi gömleğiyle köylü, gazeteci-edebiyatçı kimliğiyle kentli, Tagore'ye olan hayranlığıyla Doğulu ve mistik, mükemmel derecede konuştuğu İngilizce'siyle Batılı, faşizme bayrak açacak kadar solcu,

Bunun üzerine MHP, ikinci görüşme için talep edilen 17 Mayıs gününe randevu vermemişti. Aslında 1970’li yıllar akla geldiğinde, MHP’nin de Bülent Ecevit’le koalisyona gitmesini doğru bulmayanlar mevcuttu. 1970’li yıllarda Bülent Ecevit’i “Faşizme Karşı” mücadele eden bir halk kahramanı¹⁶ gibi görenler karşısında bu düşüncenin devam etmemesi mümkün değildi. Ardından MHP yerine DYP’li bir üçlü koalisyon seçeneğini düşünen Bülent Ecevit’e, bu kez de ANAP olumlu yaklaşmamıştı. Aslında MHP’de Devlet Bahçeli ile birlikte, önemli değişim rüzgarlarının estiği görülebiliyordu. Bunu MHP’nin “MHP’nin Vizyonu”nu açıklayan ifade içindeki; “Milliyetçi Hareket’i iktidara taşıyacak, ‘Bilgi Toplumu’ ve ‘Lider Ülke’ misyonu ile Türkiye’yi 21. yüzyıla götürmeyi hedefleyen yönetim anlayışı”¹⁷ sözleriyle de anlamak mümkündü. Ecevit de daha sonra gerginliği azaltıcı açıklamalar yapmıştı. Kendi içinde bir değerlendirme yapan MHP, 19 Mayıs’ta DSP Genel Başkan Yardımcısı Hüsamettin Özkan ile temas kurarak kapıyı aralamıştı. Bülent Ecevit’in, her ne kadar 1970’li yıllarda MHP’nin ortağı bulunduğu Milliyetçi Cephe ile yıldızı hiç barışmamış olsa da, 18 Nisan seçimlerinin arifesinde Kayseri’de kendisinin ne kadar milliyetçi olduğunu anlatmıştı.¹⁸ Ecevit’le yapılan görüşmenin ardından da 22 Mayıs’ta MHP Başkanlık Divanı DSP-MHP-ANAP koalisyon hükümetine onay verdi.

Başbakan Bülent Ecevit’in başkanlığındaki bu üçlü koalisyon hükümetinin başbakan yardımcılıklarına da MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ile DSP’den Hüsamettin Özkan getirilmiş ve Bakanlar Kurulu, 57. Bülent Ecevit Hükümeti adıyla 28 Mayıs 1999 günü Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmıştır.¹⁹ Bülent Ecevit’in üçlü koalisyon hükümetinin protokolünde öne

ülkeye komünizmi sokmayacak kadar sağcı ve milliyetçidir.” İşte bu özellikleri ve 1970’li yıllardaki CHP ile Milliyetçi Cephe içindeki MHP ile olan karşılıklı güven bunalımı, CHP Genel Başkan Yardımcısı Raşdan Ecevit’in tereddütlerinin gerçek nedenleriydi. Bkz: Emin Altundağ, “Ortanın Solu’ndan Demokratik Sol’a Bülent Ecevit”, Yüksek Lisans Tezi, İ.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, İstanbul, 2002, ss. 64-66.

¹⁶ Ayrıntılar için Bkz: Mehmet Öksüz, *Faşizme Karşı Her Yönüyle Ecevit: Çağdaş Bir Lider Çağdaş Bir Parlamento*, Nisan Yayınları, İstanbul, 1974.

¹⁷ *Türk Siyasetinde Yozlaşma ve Arayış Sürecinde Milliyetçi Hareket Partisi, MHP AR-GE Merkezi, Ankara, 2002, s. 60.*

¹⁸ *Kayseri’deki seçim konuşmasında Ecevit; “Bazıları benim için ‘Ecevit, eskiden milliyetçi değildi. Son zamanlarda milliyetçi oldu’ diyorlar. Ben Kıbrıs Barış Harekati yapılırken ne kadar milliyetçi idiysem, bugün de o kadar milliyetçiyim. Amerika’nın baskı ve tehditlerine karşı haşhaş ekimi yasağını kaldırırken ne kadar milliyetçi idiysem, şimdi de o kadar milliyetçiyim. Ama ben ırkçı milliyetçi değilim. ...Benim ve partimin milliyetçiliği Atatürk’ün tanımladığı milliyetçiliktir. İrkçi olmayan, yayılmacı olmayan barışçı bir milliyetçi anlayışı” şeklinde milliyetçilik anlayışını açıklamıştı. Ayrıntılar için bkz: Süleyman Kurt, Bir Karaoğlan Hikayesi: Bülent Ecevit, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002, s. 171.*

¹⁹ *Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan bu görevi 9 Temmuz 2002’ye kadar sürdürmüş, daha sonra aynı tarihte bu göreve DSP İzmir Milletvekili Şükrü Sina Gürel getirilmiştir. ANAP Genel Başkanı ve Rize Milletvekili Mesut Yılmaz da 12 Temmuz 2000 tarihinden itibaren Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı olarak kabinede görev almıştır. Fikret*

çıkan konulardan biri eğitim olup, eğitimde de iki konu oldukça önemliydi. Bunlardan biri sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu eğitimin yaygınlaştırılması iken, diğeri de ilköğretimin beşinci sınıfını bitiren öğrencilerin kanuni temsilcilerinin talebi halinde, Diyanet İşleri Başkanlığı'nca yaz tatilinde açılan ve Milli Eğitim Bakanlığının denetim ve gözetimindeki Kur'an kurslarına devam edebilme düzenlemelerinin yapılmasıydı. Dış politika konusunda ise, "Türkiye'nin AB'ye tam üyelik hedefinin gerçekleştirilmesine çalışılması, ancak bunun karşılığında milli hak ve çıkarlardan ödün verilmeyeceği" kayıt altına alınarak uzlaşma sağlanmıştır.²⁰

1970'li yıllarda belki de hiç akla getirilmeyen, Bülent Ecevit'in partisi ile MHP'nin koalisyonuna, dünya siyasi konjonktüründe ve Doğu-Batı ilişkilerindeki değişimler ile 1980'li yılların başından itibaren Türkiye'nin başına musallat olan PKK terörüne karşı aynı hissiyatla ve kararlılıkla karşı duruşun etkili olduğunu söylemek mümkündür. Milli devlet söylemi ve düşüncelerindeki ortak paydalar, DSP ve MHP'yi bir araya getirmişti.

TBMM 21. Döneminin yaklaşık 3.5 yıllık sürede sona ermesinde, kuşkusuz bu koalisyon hükümetinin uyum konusunda yaşamış olduğu sorunların payı büyüktü. Hükümet içindeki uyumu olumsuz etkileyen en önemli hususlardan biri; iki kez yaşanan, ikincisi ise Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük ekonomik krizi diye bilinen ekonomik krizlerin yarattığı güven bunalımı idi. İlk kriz 20 Kasım 2000'de öncelikle mali piyasalarda görülmüş ve borsa endeksi bir günde %7.1 oranında gerilemişti. 21 Kasım'da borsa endeksi %5 daha gerilerken, gecelik faizler %105'lere yükselmişti.²¹ O günlerde bu krizin çıkış nedeni, bankacılık sektörüne yönelik "Kasırga Operasyonu"nun yarattığı tedirginliğin, Türkiye'yi yapay bir mali krizin eşiğine getirdiği yönünde değerlendirilmişti. Piyasalarda başlayan panik havasıyla, gecelik faizler 22 Kasım'da %250'lere yükselmişti. Merkez Bankası, bir günde 1.5 milyar dolarlık döviz satmak zorunda kalmıştı. Yabancı yatırımcıların, son birkaç günde ellerindeki bono ve tahvilleri satıp, 2.5 milyar doları Türkiye'den çıkardığı fark edilmişti.²²

20-22 Kasım 2000 tarihlerinde yaşanan bu küçük çaplı ekonomik krizin nedenleri arasında, hükümet arasındaki uyumsuzluğun yanı sıra, Cumhurbaşkanı ile Hükümet arasındaki uyumsuzluğun da rol oynadığını savunanlar vardı. Bunlardan biri de TBMM'nin MHP'li TBMM Başkanvekili ve İstanbul Milletvekili Murat Sökmenoğlu idi.²³

Bila, "Phoenix Ecevit'in Yeniden Doğuşu", Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2001, ss. 445-452. Ayrıca bkz: Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, *Dünden Bugüne Başbakanlık 1920-2004*, Ankara, 2004, s. 326. Kabine değişiklikleri ve tarihleri hakkında bkz aynı eser, ss. 326-328.

²⁰ DSP-MHP-ANAP Koalisyon Protokolü, 28 Mayıs 1999.

²¹ Anadolu Ajansı a.g.e., s. 526.

²² Hürriyet, 23.11.2000.

²³ Bu yazıdaki ifadelerden önemli bir bölümü şöyle idi: "Bir kaç gündür devam eden ekonomik kriz çok şükür kaosa dönmeden askıya alındı. Esasında, ekonominin güven tazelemesi gerekir.

Üç gün süren bu kriz sırasında, piyasaya hükümet ve ekonomi yöneticileri tarafından “Panîge gerek yok!” mesajları verilmesine rağmen, piyasadaki güven bunalımı aşılamamış ve 24 Kasım’da 10.808 seviyesine düşen borsa, 28 Kasım’da %9 oranında değer kaybetmiş, 30 Kasım’da gecelik faizler %400’lere yükselmiş, borsa %8 düşmüştü. 1 Aralıkta da kriz sürmüş, gecelik faizler %1700’lere çıkmış, borsa kan kaybetmeyi sürdürmüştü. 4 Aralık’ta da durum ciddiyetini korumuş, 5 Aralık 2000’de IMF ile anlaşmaya varıldığı yönündeki haberlerle borsa toparlanmaya başlamış, gecelik faizler de %1500’lerden %180’lere gerilemişti. Bu ağır ekonomik krize hazırlıksız yakalanan Demirbank ve Park Yatırım Bankası’na el konulmuştu.²⁴ Mali kriz nedeniyle ekonomi yönetimini, özellikle de Merkez Bankası yöneticilerini hatalı bulmakta, evvelce el konulan bankaların “içinin boşaltılmasından” farklı bir durum arz eden Demirbank olayını eleştirmektedirler.²⁵

ANASOL-M Hükümeti’nin yaşadığı bu birinci ekonomik kriz üzerinden henüz fazlaca bir süre geçmemişti ki, 19 Şubat 2001 tarihli MGK’da ikinci bir kriz yaşandı. MGK’nın Çankaya Köşkü’ndeki Şubat ayı toplantısında

Söylentiler; fısıltılar, ekonomik güveni sarsmış gözüküyor. Güven tazelenmezse, 1994 tekrar hortlar. 1994’ü yaşamayan, hadiselerin içinde olmayan, tehlikeyi hissedemez. “Damdan düşenin halini, damdan düşen anlar” darb-ı meselini unutmamak gerekir. Tenkitlere kızmak, uyarıları dikkate almamak, istikrarı bozar. Şu sıralar piyasalarda itimatlılık vardır. Fısıltı gazetesi ekonomiyi idare eder hale geldi. Söylentiler sıcak parayı ürkütüp, kaçırmaya başladı. Dövizle olan talep, küçümsenmeyecek kadar önemli bir noktaya geldi. Hatta ve hatta ‘yastık altı’ tekrar konuşulur oldu. Söylentilerin önü alınmazsa, ürkek sıcak para, bizi faiz sarmalına yine sürükleyecektir. Ve dolayısıyla bu kadar zamandır sıkıntı içinde olan işçi, köylü, emekli, dul ve esnafı boğar hale getirecektir. Şu sıralarda faizin tırmanması, dövizle olan talep hayra alamet değildir. 1994’de Tahtakale, 30-40 trilyona hükmederken, bugün katrilyonlara hükmeder hale gelmiştir. Ürküntünün ilk belirtisini yaşadık. Onun için dikkatli davranılması gerekiyor. Fısıltı gazetesinin, Cumhurbaşkanı’nın kamu bankalarıyla ilgili özzerleştirmeyle sağlayacak kanunu veto edeceği veya Anayasa Mahkemesine gideceği söylentisinin, önümüzdeki günlerde gelmeye başlayacak, 5 milyar tutarındaki dış kaynağın önünü kesmek için çıkarıldığı muhakkak. Tepedeki diyalogsuzluk, bizi bu tip söylentilere mahkum etmeye başladı...” Bkz: Murat Sökmenoğlu, “Ekonomi Net Ses Bekliyor”, Ortadoğu, 24.11.2000.

²⁴ Anadolu Ajansı a.g.e., ss. 527-528.

²⁵ Merkez Bankası eski Başkanı Yaman Törüner’in bu krizle ilgili değerlendirmesi şöyle idi: “Demirbank gibi, bünyesi sağlam, grup kredileri ve hortumlama operasyonlarının olmadığı bir bankanın çöküşü de ilk kez bu krizde yaşandı. Kötü yönetildiğine dair rapor yazılmayan, büyük bir banka, ilk kez bu krizde battı. Haksız yere battı. Likidite krizi yüzünden, Demirbank gibi bir bankanın battığı bir ülkede ‘Ekonomik program başarılıdır’ veya ‘Ekonomi iyi yönetiliyor’ denilemez. Aslında, likidite yüzünden banka batmaz, batırılmaz. Batmamalıydı. Batırılmamalıydı. Merkez Bankasının enflasyonla mücadele için hazırlattığı broşürde, ‘Faizlerin yüksek olması ekonominin hasta olması demektir’ deniliyordu. Ekonomi tarihimizin en yüksek faizlerini bu dönemde gördük. İşte, Demirbank’ı bu faizler batırdı. Para yönetmeyi, hiçbir şey yapmamak sananlar iş başında. Bu haliyle, Merkez Bankası benim büromdan da yönetilebilir. Aslında, yönetici yaptığı kadar, yapmadıklarından da, yapamadıklarından da sorumludur. Ama, bizde iş yapmayan herkes alkışlanıyor. Bu sürdükçe de, bürokratlardan iş yapmalarını beklemek hata...” Bkz: Yaman Törüner, “Yöneticiler Yaptıkları Kadar Yapmadıklarından da Sorumludur”, Akşam, 11.12.2000.

Başbakan Bülent Ecevit, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer ile tartışması nedeniyle toplantıyı terk etmişti. “MGK Toplantısı’nın açılışında, gündeme geçilmeden önce kamu görevlilerinin önünde sayın Cumhurbaşkanı söz alarak son derece de terbiye dışı bir üslupla bana ağır ithamlarda bulundu” diyen ve bu nedenle toplantıdan çıkmayı tercih ettiğini vurgulayan Başbakan Ecevit, bunun ciddi bir kriz olduğunu da söylemişti. Arkasından Bakanlar Kurulu olağanüstü bir toplantı yapmış, Başbakan Ecevit daha sonra, hükümetin görevinin başında olduğunu ifade ederken, Bakanlar Kurulu da, Cumhurbaşkanı Sezer’in MGK Toplantısı’nda yaşanan olaydan ötürü kamuoyu önünde özür dilemesi gerektiğini bildirmişti. Arkasından bu kez de Cumhurbaşkanlığı Basın Merkezi’nden yapılan bir açıklamada; “MGK toplantı düzenine uymadan, Başbakan Ecevit’i aşarak araya giren bir Bakanın saygı dışı müdahale, söz ve davranışları üzerine Başbakan ve Bakanların toplantıyı terk ettikleri belirtildi. Bu gerçeğe karşın, Sayın Başbakan’ca yapılan açıklamanın neden olduğu gelişmelerden Sayın Cumhurbaşkanı’nın sorumlu tutulması en hafif deyişle haksızlıktır” denilmişti.²⁶ Türkiye’nin en tepesindeki yöneticiler arasında yaşanan bu krizle, Türk ekonomisi tarihinin en büyük darbelerinden birini yemişti.²⁷

Devlet Krizi duyulur duyulmaz, İMKB 5 dakikada 700 puanlık bir kayba uğrarken, günü de %14.6 oranında değer kaybıyla kapattı.²⁸ Devlet Krizi ekonomik krize dönüşmüş ve gecelik faizler repo piyasasında %3000’e, İnterbank piyasasında ise %2.300’e kadar çıkarak rekor kırmışlardı. 7 ve 12 aylık yerine bir aylık ihale açan Hazine, 21 Şubat 2001 tarihli ihtiyacını karşılayacak parayı %144’le toplayınca rahatlayabilmişti.²⁹ MGK toplantısındaki krizin ekonomiyi olumsuz etkilemesi nedeniyle, Türk basının kriz sorumlusu olarak işaret ettiği isim genellikle Başbakan Bülent Ecevit olmuştu.³⁰ Türkiye’de kişi başına gayri safi milli hasıla (GSMH) 1998 yılında 3.255 dolara kadar

²⁶ *Anadolu Ajansı a.g.e., s. 534.*

²⁷ MGK Toplantısı’ndaki krizden iki gün sonra da devletin en üst düzeydeki yöneticileri arasındaki söz düelloları kesilmemişti. Başbakan Ecevit, Cumhurbaşkanı ile aralarında siyaset ve devlet anlayışı bakımından ciddi ayrılıklar ve farklılıklar bulunduğunu bildirmiş, DSP Grubu’nda yaptığı konuşmada, Cumhurbaşkanı Sezer’in Anayasa kitabını üzerlerine attığını ifade etmişti. Ecevit bunları söylerken bir gecelik repo faizleri yüzde 7.500’ü buluyordu. Hemen ertesi gün bu kez de Cumhurbaşkanlığı Sözcüsü ve Basın Başkanışmanlığı’ndan; “Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in, Anayasada belirtilen görev ve yetkilerini, devlet organlarının düzenli ve uyumlu çalışmasını gözeterek yerine getirmek konusunda duyarlı olduğu” beyanatı verilmişti. Bu beyanat yapıldığı gün de Merkez Bankası sabit kur uygulamasından dalgalı kura geçmiş, doların fiyatı 689 binden 964 bin liraya çıkmış, faizler yüzde 5.200’ü görmüştü. Bkz: *Anadolu Ajansı a.g.e., s. 534.*

²⁸ Gülçin Uysal Tahiroğlu, “Kol Kırıldı Ama Yen İçinde Kalmadı”, *Akşam*, 20.2.2001.

²⁹ “Kavga Faizi: Yüzde 3000”, *Hürriyet*, 21.2.2001.

³⁰ Hikmet Bila, “Sorular”, *Cumhuriyet*, 21.2.2002; Cüneyt Arcayürek, “Öfke Baldan Tatlı Değildir”, *Cumhuriyet*, 21.2.2001; Deniz Gökçe, “İntihar mı Etmekteyiz?”, *Akşam*, 20.2.2001.

yükselmiş, krize kadar bu rakama yakın olarak devam etmişti. Kriz ile birlikte 2001 yılı için kişi başına GSMH 2.160 dolara gerilemişti.³¹

Şubat 2001 ekonomik krizi ile birlikte ekonomi yönetiminde önemli değişiklikler yapıldı. Başbakan Ecevit'in isteği üzerine, o günlerde Dünya Bankası Başkan Yardımcısı olan Kemal Derviş, 3 Mart 2001'de Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanlığı görevine getirildi. Aynı gün "Bankacılık Denetleme ve Değerlendirme Kurulu" (BDDK) Başkanı Zekeriya Temizel istifa etti. Bir önceki gün, 2 Mart'ta da Hazine Müsteşarı Selçuk Demiralp ve Merkez Bankası Başkanı Gazi Erçel emekli oldular. Enflasyon, yıllık ölçeğe göre TEFE'de %26.5, TÜFE'de %33.4 geriledi. 14 Mart 2001'de Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş'in hazırladığı ekonomik paketin ilk bölümü açıklandı. Merkez Bankası Başkanlığı'na da Süreyya Serdengeçti getirildi. Bu değişikliklere ilaveten kurumsal bir değişikliğe daha gidildi. Merkez Bankası'nın 4. maddesi; "Bankanın temel amacı fiyat istikrarını sağlamaktır. Banka, fiyat istikrarını sağlamak için uygulayacağı para politikasını ve kullanacağı para politikası araçlarını doğrudan kendisi belirler." şeklinde yazılarak, Merkez Bankasına özerklik sağlandı.³² Ekonomik kriz sonrasında koalisyon hükümetinin üç ortağı da, birbirlerine karşı uyumda daha büyük sıkıntılar çekmeye başlayacaktı.

Hükümet içindeki uyumsuzluk konularından bir diğerini de, AB uyum yasaları çerçevesinde Türk Ceza Kanunu (TCK) değişikliklerindeki anlaşmazlık oluştuyordu. DSP ve ANAP, TCK'nin 159. ve 312. maddeleri ile ilgili değişiklik tekliflerine olumlu yaklaşırken, özellikle PKK terör örgütü elebaşı Abdullah Öcalan'ın, TCK'de yapılacak bu yeni düzenlemelerle idam cezasından kurtulabileceğine ilişkin değerlendirmeler nedeniyle, MHP'nin tutumu farklıydı. Ayrıntıları bu cilt içinde, "Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması ile Milletvekili Genel Seçimlerinin 3 Kasım 2002 Pazar Günü Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi Üzerinde Genel Kurul Görüşmeleri" başlığı altındaki bölümde verildiği üzere, 3 Ağustos 2002'de TBMM'de kabul edilen 4771 nolu "Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun"la, "savaş ve yakın savaş tehdidi" dışında idam cezası kaldırılmış, Kürtçe de dahil farklı yerel dil veya lehçelerde yayına izin verilmiş, yerel dillerin kullanımı serbest bırakılmıştır. Aynı kanunla ayrıca, azınlık vakıflarına gayrimenkul edinme, kendi taşınmazları üzerinde tasarrufta bulunma hakkı da tanınmıştır.³³ Bu gelişmelere karşılık, idam cezasının kaldırılmasına karşıtlığı ile bilinen hükümetin MHP kanadı da 9 Eylül 2002'de, idam cezasının müebbet hapse dönüştürülmesini öngören Kanunun 6

³¹ Bülent Tuncer, *Sayıların Diliyle Türkiye*, TESAV Yayınları, Ankara, 2004, s. 34.

³² 25.4.2001 tarihinde kabul edilen ve adı "4651 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" olarak bilinen bu kanun değişikliği ile, Merkez Bankası mevzuatında 18 madde değiştirilmiştir. Ayrıntı için bkz.: 5.5. 2001 tarih ve 24393 sayılı RG.

³³ Kanunla ilgili ayrıntılar ve Genel Kurul görüşmeleri bu ciltteki Yasama Etkinlikleri bölümünde, "6. 6. Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması ile Milletvekili Genel Seçimlerinin 3 Kasım 2002 Pazar Günü Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi" başlığı altındaki kısımda mevcuttur. Ayrıca bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102, B. 125 (2.8.2002), s. 198.

maddesinin iptali ve yürürlüğün durdurulması istemiyle Anayasa Mahkemesi'nde dava açmıştır.³⁴ Bu gelişme de koalisyon hükümetinin son aylarındaki uyumsuzluğunun önemli bir diğer göstergesiydi.

Marmara, Düzce ve Afyon Depremleri

1999 yılı bir taraftan PKK terör elebaşısının yakalanması ile anılan bir yıl olurken, diğer taraftan ardı ardına yaşanan Marmara ve Düzce depremleri ile de bir felaket yılı olmuştu. Merkez üssü İzmit olmak üzere, Sakarya, Gölcük, Yalova, İstanbul, Bursa, Bolu, Zonguldak ve Ankara'yı sallayan 7.4 şiddetindeki deprem, Türkiye'nin yakın tarihinde yaşadığı en büyük ikinci deprem özelliğini taşıyordu. Yaklaşık 20.000 kişinin yitirildiği bu deprem felaketinin vurduğu bölgelerdeki iller Türk sanayisinin %47'sine, ticaret hayatının da %34.6'sına sahipti. Devlet İstatistik Enstitüsünün (DİE) rakamlarına göre, altı il içinde sadece İstanbul bile tek başına Türkiye'nin toplam Gayri Safi Yurtiçi Hasılasının (GSYH) %22.8'ini gerçekleştirmekteydi. Sanayinin yanı sıra ticaret dünyasının da merkezi durumundaki İstanbul, Türk ticaret sektörünün %26.9'unu, Türkiye sanayisinin ise %28.8'ini kapsamaktaydı. İstanbul ile ilgili ekonomik büyüklükler içinde en dikkat çekici olanı ise, bu metropolün, Türk mali sektörünün %49.55'ine sahip olmasıydı. Depremde en büyük zararı gören Kocaeli ise Türkiye'nin GSYH'sinin %4.59'una sahip bulunuyordu. Özellikle petrokimya ve çimento sektörlerinde pek çok büyük sanayi kuruluşunu sınırları içinde tutan Kocaeli, sanayi sektöründe ise Türkiye'nin %8.2'sini bünyesinde barındırıyordu. Türk otomotiv ve yan sanayisinin merkezi durumundaki Bursa da, Türkiye'nin GSYH'sinden %4.14'lük bir pay alıyordu. Bursa'nın Türkiye sanayisi içindeki ağırlığı %5.2, ticaretteki ağırlığı ise %2.8 düzeyindeydi.³⁵

Marmara depreminin ardından, depremini yaralarını sarabilmek ve ek kaynak bulabilmek maksadıyla yasa çalışmaları başlatıldı. Yeni deprem konutları inşa etmek ve bir taraftan da geçici deprem konutları felaketzedelere yetiştirmek için kollar sıvand. Henüz daha Marmara depremi ile ilgili yasal düzenlemeler tamamlanamamışken, 12 Kasım 1999'da bu kez de Düzce merkezli 7.2 şiddetinde yeni bir deprem daha meydana geldi. 1000'e yakın insanın can verdiği bu depremin yaralarının sarılması için duyulacak ihtiyaç da TBMM'deki deprem yasa çalışmalarına ilave edildi. Hesapta olmayan her iki deprem felaketi de DSP-MHP-ANAP üçlü koalisyon hükümetinin yükünü daha da artırmıştı.

Türkiye'deki depremler üzerine dünya ülkelerinden hem yardım malzemeleri gönderilmiş, hem de bazı üst düzey ziyaretler yapılmıştı. ABD

³⁴ *Anadolu Ajansı a.g.e., ss. 550-551, 565. Ayrıntılar için bu ciltteki ilgili bölüme bkz.*

³⁵ *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 24 (24.11.1999), s. 440, ANAP Grubu adına konuşan İstanbul Milletvekili Yılmaz Karakoyunlu'nun konuşma metninden alıntılar. Ayrıca yakın rakamlar için bkz: Hürriyet, 18.8.1999 ve Star, 18.8.1999.*

Başkanı Bill Clinton da eşi ve kızıyla birlikte 13 Kasım 1999'da Türkiye'ye gelmiş,³⁶ TBMM'de bir konuşma yapmış ve deprem bölgesini de ziyaret etmiştir.

57. Hükümet döneminde, 3 Şubat 2000'de bu kez de Afyon'da merkez üssü Sultandağı olan, 6 şiddetinde bir deprem meydana geldi. 44 kişinin ölümüne, 318 kişinin yaralanmasına neden olan Afyon depremi ile deprem yönetmelikleri tekrar gündeme gelmişti.³⁷ Daha sonra Afyon ve çevresinde 15 Aralık 2000'de şiddeti 5.8 olan bir deprem daha meydana gelmiş, altı kişi hayatını kaybederken, 42 kişi de yaralanmıştı.³⁸

Meydana gelen her üç depremin ekonomiye yükü, koalisyon hükümetinin gayretlerini olumsuz ölçüde etkilemiştir.

DSP-MHP-ANAP Hükümeti Döneminin Önemli Dış Olayları

Kosova'da görev yapacak Türk Barış Gücü Görev Kuvveti'nin ilk kafilesi karayoluyla 1 Temmuz 1999'da hareketle, 4 Temmuz'da Kosova'ya ulaştı.³⁹

İran, 26 Temmuz 1999'da Kuzey Irak'ta PKK terör yuvalarını bombalayan Türk uçaklarının, İran topraklarını da bombaladığını iddia etti.⁴⁰ Bu yüzden İran'la bir gerginlik yaşandı. 1 Kasım 1999'da ise Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev'e Çankaya Köşkü'nde düzenlenen törenle "Uluslararası Atatürk Barış Ödülü" verildi.⁴¹ Düzce depreminin ardından Türkiye'ye gelmiş olduğu yukarıda belirtilen ABD Devlet Başkanı Bill Clinton, 14 Kasım 1999'da TBMM'yi ziyaret etmiş ve Genel Kurul'a hitap eden ilk ABD Başkanı olmuş ve ardından Çankaya Köşkü'nde düzenlenen törenle kendisine "Devlet Şeref Madalyası" takdim edilmişti.⁴²

Marmara ve Düzce depremleri, hatta 8 Eylül 1999'da Atina yakınlarında yaşanan deprem felaketlerinin ardından Türk ve Yunan kamuoyları arasında belirgin bir yumuşama dönemine girildi. Bu yumuşamada özellikle Türk tarafının, PKK terör elebaşısı Abdullah Öcalan'ın yakalanmasından sonra Yunanistan'a yüklenmek yerine barışa yönelik çalışmalar yapmasının büyük yararı olmuştu. Yunanistan'da da özellikle, Türkiye'ye karşı aşırı tepkisi ve hatta PKK'yı destekleyen tutumuyla tanınan Theodore Pangalos'un Dışişleri Bakanlığı'ndan ayrılıp yerine Yorgo Papandreu'nun getirilmesinin etkisi olmuştu. Düzce Depreminden sonra Yunanistan Dışişleri Bakanı Yorgo

³⁶ *Anadolu Ajansı a.g.e., s. 504.*

³⁷ *Milliyet, 4.2.2002.*

³⁸ *Anadolu Ajansı a.g.e., s. 528.*

³⁹ *Anadolu Ajansı a.g.e., s. 495.*

⁴⁰ *Anadolu Ajansı a.g.e., s. 496.*

⁴¹ *Anadolu Ajansı a.g.e., s.503.*

⁴² *Anadolu Ajansı a.g.e., s. 505.*

Papandreu hemen Türk Dışışleri Bakanı İsmail Cem'e telefonla ulaşmaya çalışmıştı. Gece yarısına doğru İsmail Cem'le irtibat kurabilen Papandreu, "Tanrı bir daha bizi deprem için telefonla aratmaya mecbur bırakmasın. Çok üzgünüz" diyerek, ihtiyaç duyulan her türlü yardım için kendisinin haberdar edilmesini istemiş, İsmail Cem de teşekkür ederek, Türkiye'nin Atina'nın göndereceği tüm yardımları almaya hazır olduğunu söylemişti. Yunanistan Başbakanı Kostas Simitis de, Başbakan Bülent Ecevit'e benzer bir mesaj göndermişti.⁴³

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Zirvesi 18 Kasım 1999'da İstanbul'da toplanmış ve 19 Kasım'da önemli kararlara imza atmıştı. Avrupa Konvansiyonel Kuvvetler Antlaşması (AKKA)'nın yeni koşullara uyarlanmış şekli, taraf ülkelerin liderleri tarafından imzalanmıştı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ile ABD Devlet Başkanı Bill Clinton'un da içlerinde bulunduğu 30 ülkenin devlet ya da hükümet başkanlarının imza koyduğu yeni AKKA anlaşmasına göre; değiştirilen hukuki belgeye ilaveten, bu hukuki belgeyle ilgili olarak ülkelerin siyasi beyanlarını içeren bir nihai senedin hazırlanması da kabul edildi. Yeni anlaşma, 30 taraf ülkenin bulunduracakları silah sistemleri ve teçhizatın tavanlarını belirleyecekti.⁴⁴

11 Aralık 1999 günü Helsinki'de toplanan Avrupa Birliği Zirvesi, Türkiye'nin AB'ye tam üyeliğe adaylığını, diğer adaylarla eşit düzeyde olmak üzere ilan etti. Bu gelişme, Türkiye'yle uygun bir vakitte tam üyelik görüşmeleri yapılacağı anlamı taşımaktaydı. Ayrıca, o tarihe kadar Gümrük Birliği anlaşmasıyla Türkiye'ye verilmesi gereken ancak verilmeyen yardımlar ile bu tarihten sonraki yardımları da Türkiye'nin AB'den alması mümkün olabilecekti. Oysa daha 1997 yılı içindeki Lüksemburg Zirvesi sırasında Türkiye'yi aday ilan etmeyen AB, Türkiye ile AB arasındaki anlaşmaları ihlal etmişti.

Aslında Helsinki Zirvesi hiç de arzulanan bir usulle başlamamıştı. Tam tersine AB'nin, Ege ve Kıbrıs sorunlarına ilişkin çözüm önermesiyle bir kriz ortaya çıkmış, bu krizi ise bir "faks mektubu" çözebilmişti. Kriz, AB Dönem Başkanı Finlandiya Başbakanı Paavo Lipponen'in, Başbakan Bülent Ecevit'e "garanti" belgesi niteliğindeki bir mektubu göndermesiyle yatıştırıldı. Helsinki zirvesinin sonunda yayımlanacak olan sonuç bildirisinde, "aday ülkelerin kendi aralarındaki sorunları çözememeleri halinde 2004 yılı sonu itibarıyla, AB Konseyi'nin bu sorunların çözümüne yardımcı olarak Lahey Adalet Divanı dahil her türlü uluslararası hakemlik yöntemine başvurulmasını isteyebileceği" ifadesine yer verildi. Ancak Türkiye, "2004 yılı" ibaresinin ileride sorun çıkarabileceğini, bu nedenle "kabul edilemeyeceğini" AB'ye bildirdi. Bunun üzerine AB, Ankara'yı ikna için harekete geçti. Yoğun bir telefon trafiğinin yanı sıra AB'nin Dış Politika ve Ortak Savunma Yüksek Temsilcisi Javier Solana ile

⁴³ *Hürriyet*, 13.11.1999.

⁴⁴ *Anadolu Ajansı a.g.e.*, s. 505.

AB Komisyonu'nun Dış İlişkilerden Sorumlu Üyesi Günter Verheugen, acilen Ankara'ya geldi. AB Temsilcileri, Dışişleri Bakanı İsmail Cem ve Başbakan Bülent Ecevit ile görüştü. Bu görüşmelerin yanı sıra ABD, Almanya, İngiltere, Fransa liderleri de Ankara'yla yoğun bir telefon muhaberesi kurdular ve Başbakana Helsinki'ye gitmesini tavsiye ettiler. Türkiye'nin geri adım atmaması üzerine AB'nin dönem başkanı Finlandiya Başbakanı Paavo Lipponen tarafından Ecevit'e hitaben ayrıca bir faks mesajı gönderildi.⁴⁵ Bu mesaj üzerine Başbakan Bülent Ecevit Helsinki Zirvesi'ne katıldı.

Dönem içinde Suriye-Türkiye ilişkilerinde gözle görülür bir düzelme yaşanmaya başlamıştır. 19 Ekim 1998'de imzalanan Adana Mutabakatı'nın ardından, PKK terör örgütünü desteklemekten vazgeçen Suriye'de, Devlet Başkanı Hafız Esad Haziran 2000'de ölmüş, cenaze törenine Türkiye, Cumhurbaşkanlığı düzeyinde katılmıştı. Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Suriye ziyaretinin ardından Suriye'nin yeni Devlet Başkanı Beşşar Esad da, Kasım 2000 ayı içerisinde Başbakan Abdülhalim Haddam'ı bir dizi görüşmeler yapmak üzere Türkiye'ye göndermişti.⁴⁶

Helsinki Zirvesinin ardından bu kez de, evvelce Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği (AGSK) olarak telaffuz edilen, o günlerde ise Avrupa Güvenlik ve Savunma Politikası (AGSP) olarak geliştirilen proje gündeme oturmuş, 2001 yılı içinde ise iyice hız kazanmıştı. AGSP yalnızca AB üyelerine açık olacak ancak, AGSP'nin gerektiğinde NATO imkânlarından da yararlanması mümkün olacaktı. Türkiye ise Batı Avrupa Birliği (BAB) üyeliği sayesinde sahip olduğu haklarını, NATO'nun 1999 Washington Zirvesinde kendisine verilen güvenceleri ve diğer meşru gerekçeleri öne sürerek, AGSP'den dışlanmaya karşı çıkıyor, hatta gerekirse NATO'daki veto hakkını kullanıp AGSP'nin NATO imkânlarından yararlanmasını engelleyeceğini ima ediyordu. Türkiye, NATO üyesi olmayan AB üyesi bir ülkeye aynı hakların verilemeyeceğini savunuyordu. Öte yandan Türkiye'nin tatmin edilmemesi

⁴⁵ Bu mesajın içeriği şöyle idi:

"Bay Başbakan! Bugün Avrupa Birliği, Türkiye Cumhuriyeti'yle ilişkilerinde yeni bir yola girmiştir. Türkiye'ye diğer adaylarla aynı koşullarla aday devlet statüsünü oybirliğiyle sunma kararı aldığımızı size bildirmekten büyük memnuniyet duymaktayım.

Avrupa Konseyi'nde bu mektuba ek taslağı müzakere ettiğimizde, herhangi bir itirazla karşılaşmadan taslağın 12. maddesinde Kopenhag Kriterleri'nden farklı bir yeni kriter sunmamaktayız. Sadece paragraf 12 değil, bunun dışında paragraf 4 ve 8 (a) da üyelik kriterleriyle ilgili olmayıp siyasi diyalogla ilgili bulunmaktadır. Ortaklığa giriş, bugünkü Konsey kararları temel alınarak düzenlenecektir. Dördüncü paragraftaki 2004 tarihi Lahey Adalet Divanı yoluyla anlaşmazlıkların çözümü için son tarih değildir. Avrupa Konseyi bu tarihte herhangi bir önemli anlaşmazlıkla ilgili olarak durumu gözden geçirecektir. Kıbrıs'a ilişkin olarak siyasi bir çözüm AB'nin amacıdır. Kıbrıs'ın üyeliği konusunda bütün ilgili faktörler Konsey kararı alınırken göz önünde bulundurulacaktır. Bütün bunların ışığında, sizi diğer aday devletlerle birlikte yarın Helsinki'deki çalışma yemeğine davet ediyorum." Bkz: Akşam, 12.12.1999.

⁴⁶ Celalettin Yavuz, Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri, ATO Yayınları, Ankara, 2005, s. 452.

durumunda ASP'nin "kötürüm" doğması söz konusu idi. ABD başlangıçta AGSP'ye hiç de sıcak bakmamış ancak, özellikle İngiltere'nin araya girmesiyle tutumunu yumuşatmıştı. Bir orta yol bulunmasını isteyen ABD, AB'ye de yakın durmaktan geri kalmıyordu. Zira, AB'nin NATO'dan bağımsız bir askeri güce yönelme olasılığının NATO'yu ikinci plana itebileceği düşüncesi, ABD'nin de pek arzu etmediği bir gelişme idi. Hal böyle olunca gerek AB, gerekse ABD Ankara üzerinde baskıyı giderek artırıyordu. Brüksel, 2001 yılı sonunda yapılacak Avrupa Konseyi zirvesinden önce sorunu çözmek istiyordu. Washington da müttefikler arasındaki bir sorunun daha fazla büyümeden ve kendisini de sıkıntıya sokmadan çözülmesinden yanaydı.⁴⁷

2002 yılı içinde de hızlı trafiğini koruyan AGSP çalışmaları Ekim 2002 sonlarında son aşamaya gelmişti. AB liderleri, Brüksel zirvesinde AB üyesi olup da NATO üyesi olmayan ülkelerin, NATO'nun planlama faaliyetlerine otomatik olarak katılımını öngören bir sistem önermişlerdi. Bu önerinin AB Dış Politika Yüksek Temsilcisi Javier Solana tarafından Ankara'da Türk Hükümeti'ne resmen iletilmesi planlanmıştı. Ancak daha Solana gelmeden Türkiye, Avrupalı liderlerin önerisine itiraz etti. Ankara'da Cumhurbaşkanlığı Köşkü'ndeki Cumhuriyet Bayramı Resepsiyonu'nda, Genelkurmay İkinci Başkanı Orgeneral Yaşar Büyükanıt bu konuda; "Avrupa Birliği üyesi olup da, NATO üyesi olmayan ülkelerin NATO planlama faaliyetlerine otomatik olarak katılımı söz konusu olacak. Türkiye, şu anda mevcut AB üyeleri açısından bu katılıma karşı değil. Ancak AB'ye yeni girecek olan ülkelerin otomatik olarak bu katılım hakkını kazanmasına karşıyız..." diyerek, Avrupalı liderler tarafından benimsenen son karara Türkiye'nin itirazını açıklamıştı. Orgeneral Yaşar Büyükanıt, "AB'ye yeni girecek olan ülkeler" derken isim vermemiş olsa da, Türkiye'nin asıl rahatsızlığının AB'ye 2004'te üye olacak ülkeler arasında Kıbrıslı Rumların bulunmasından kaynaklandığını da saklamamış ve "Türkiye'yi asıl rahatsız eden Kıbrıslı Rumların 2004'te tam üye olup, bu hakkı kazanma ihtimali mi?" sorusuna, "Bunu da siz tahmin edin..." yanıtını vermişti.⁴⁸

TBMM'nin 21. Dönemi sırasında da Kıbrıs sorunu, Türkiye'nin öncelikli dış politika olaylarından biri olma özelliğini korumuştur. KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ile Rum Lider Glafkos Klerides 16 Ocak 2002'de Kıbrıs konusunda kalıcı bir çözüm yolu bulmak üzere doğrudan görüşmelere

⁴⁷ Erdal Güven, "AGSP'nin Acelesi Var", *Radikal*, 22.7.2001.

⁴⁸ Türkiye'nin önüne AB müzakere tarihi için 'şart olmayan şart' gibi koyulan AGSP sorunu çözüldü. Türkiye, Avrupa Birliği Güvenlik ve Savunma Yüksek Temsilcisi Javier Solana'nın Kasım 2002 ayının ikinci yarısında Ankara'ya getirdiği "AGSP çözüm önerisini" kabul etmeye karar verdi. "Kabul kararını DSP-MHP-ANAP Hükümeti almış, Cumhurbaşkanı Sezer de onaylamıştı. İktidara geldikten hemen sonra, AK Parti lideri Tayyip Erdoğan'a Dışişleri bürokratları tarafından verilen brifingde de Solana'nın önerisi tüm ayrıntıları ile anlatılmış ve Dışişleri Bakanlığı önerinin kabul edilebilir olduğu yönünde görüş bildirince, Erdoğan da onaylamıştı. Ayrıntılar için bkz: "Türkiye'nin AGSP'ye Yanıtı", *Star*, 31.10.2002; Ayrıca bkz: Zeynep Gürcanlı, "AGSP Çözüldü", *Star*, 23.11.2002.

başlamışlar ve 58. görüşmeyi gerçekleştirmişlerdi.⁴⁹ Bu doğrudan görüşmelerin ardından BM Genel Sekreteri Kofi Annan'ın daveti üzerine New York'a giden KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş ve Rum kesimi lideri Glafkos Klerides, Genel Sekreter'le üçlü zirve kapsamında 3 Ekim 2002'de bir araya geldiler. Dönem sonuna doğru gelişmeler şöyle idi:

KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş, BM Genel Sekreteri Kofi Annan ile görüşmeden önce gazetecilere açıklamasında, “Tek bir şey söyleyeceğim: Şayet AB ‘Kıbrıs’ı üyeliğe alırsa’ görüşmeler sona erer ve Kıbrıs ebediyen bölünür” demişti. Denktaş üçlü görüşme öncesinde ilk olarak ABD Dışişleri Bakanlığı Kıbrıs Özel Temsilcisi Thomas Weston, ardından BM Genel Sekreteri'nin Kıbrıs Özel Temsilcisi Alvaro de Soto ile bir araya geldi. Daha sonra BM Genel Sekreteri Kofi Annan ile baş başa görüşen Rauf Denktaş, görüşmenin ardından, Kofi Annan ve Rum lider Glafkos Klerides'le yemekte bir araya geldi. New York görüşmelerinin, Kıbrıs'ta sorunun çözümü açısından “hayati önem” taşıdığı yorumları yapılmıştı. Hatta BM diplomatları New York Zirvesini, Kıbrıs'taki görüşme maratonunun koşulacak “son metreleri” olarak dahi tanımlamışlardı. Bu son metrelerde Annan'ın karşısında duran en önemli iki engel ise Rum tarafının AB'ye üyelik başvurusunun sonuçlanma ihtimali ve Türk tarafının iki egemen devletin eşit statüde kabul görmesi gerektiğini savunan talebi idi.⁵⁰

Bu dönem içindeki önemli dış olaylardan biri de Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattı projesidir. Boru hattının hayata geçirilmesine yönelik son sözleşmeler 19 Ekim 2000'de Ankara'da imzalanırken, boru hattının temeli de 16 Eylül 2002'de, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Azerbaycan Cumhurbaşkanı Haydar Aliyev ve Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Shevardnadze tarafından atılmıştır.⁵¹

ABD’de 11 Eylül 2001 Terör Saldırıları - Afganistan ve Irak’la İlgili Gelişmeler

11 Eylül 2001 tarihinde ABD’de, tüm dünyayı ayağa kaldıracak ölçüde ve tarihin en şiddetli terör saldırıları yaşandı. New York’taki ikiz kulelerden ABD Savunma Bakanlığı binası “Pentagon”a varıncaya kadar bazı önemli binalar yolcu uçaklarının çarpıtılmasıyla vuruldu ve 4.000’e yakın insan öldü. ABD’deki bu seri terör saldırılarının Suudi Arabistan kökenli ve çok varlıklı olduğu bilinen Usame Bin Laden’in yaptırmış olduğu kanısı yaygındı. 11 Eylül olayları üzerine ABD Başkanı George W. Bush ve yönetimi ABD’ye karşı

⁴⁹ *Anadolu Ajansı a.g.e., s.549.*

⁵⁰ *Bu görüşmelerin ardından Kıbrıs’ta çözüm için BM Genel Sekreteri Kofi Annan’ın hazırlattığı bir yeni plan, “Annan Planı” adıyla gündeme oturacaktı. Anan Planı 21. dönem içerisinde çözümlenmediğinden burada daha fazla söz edilmeyecektir. Bkz: “AB Kıbrıs’ı Alırsa Ada Bölünür”, Cumhuriyet, 4.10.2002.*

⁵¹ *Anadolu Ajansı a.g.e., ss. 524 ve 566.*

olduğu bilinen tüm terör gruplarına savaş açtı. Bu maksatla önce Usame Bin Laden ile ona bağlı el-Kaide isimli terör örgütünün barındığı Afganistan'a 7 Ekim 2001'de BM şemsiyesi altındaki kuvvetlerle müdahale edildi. 21 Ekim'de ABD komandoları Afganistan'ın güneyine indi.⁵² ABD ağırlıklı askeri kuvvetler tarafından, radikal eğilimli "Taliban" yönetimi devrilerek yönetimden uzaklaştırıldı ve Afganistan'a demokrasi getirilmesi için idari düzenlemelere gidildi. Ancak, tüm çabalara rağmen Bin Laden bulunamadı.

11 Eylül 2001 terör saldırıları ardından, 57. Türk Hükümeti tarafından, Başbakanlığın 3/892 sayılı tezkeresi ile TBMM'den, yurtdışına asker gönderme ve yabancı askerlerin Türkiye'de bulundurulmasına imkan veren bir iznin verilmesi istenmiştir. 10 Ekim 2001 günü TBMM Genel Kurulunda görüşülmüş ve katılan 472 üyeden 319'unun kabul oyu ile, hükümete gereken izin verilmiştir.⁵³

ABD Başkanı George W. Bush'a Afganistan'a müdahale konusunda yeşil ışık yakan BM ve bazı güçlü ülkeler, ABD'nin terör bahanesiyle her hareketine de uyma konusunda tereddütlü, hatta karşı idiler. Bush ve yönetimi ise, adına "Önleyici Savaş Stratejisi" ve "Önleyici Savaş" (Preventive war), "Önleyici Saldırı" (Preemptive Strike) gibi yeni kavramlarla yüklü müdahale doktrinlerini yürürlüğe sokmaya başlamışlardı.⁵⁴ İşte bu yüzden ki ABD, zaman zaman BM kararlarını hiçe sayarak hem BM'ye, hem de ABD'ye karşı hareketleri ile bilinen Irak lideri Saddam Hüseyin'i iktidardan uzaklaştırmak niyetindeydi. Üstelik 11 Eylül 1991'den sonra "Büyük Ortadoğu Projesi" (BOP)⁵⁵ adı altında, Orta Doğu ülkelerinde sözde demokratikleşme sürecini gerçekleştirmeyi planlayan bir stratejinin de düğmesine basılmıştı. Hedef ülkelerden ilki ise Irak'tı.

2001 yılı içerisinde çıkan haberlerde, "Irak'ın birkaç yıl içinde nükleer silah üretebilme kapasitesine ulaşabileceği" ileri sürülüyordu. Alman istihbarat servisi Bundesnachrichten Dienst'e dayanarak yapılan açıklamalarda, Irak'ın üç

⁵² Anadolu Ajansı a.g.e., s. 543.

⁵³ Afganistan'a müdahale sırasında, Türkiye de 9 Ocak 2002'de, BM'nin aldığı kararla oluşturulan Afganistan'daki Uluslararası Güvenlik Yardım Kuvveti (International Security Assistance Forces: ISAF)'ne idari ve destek unsurlarını içeren 261 kişilik bir kuvvetle katılacağını bildirdi ve ardından ISAF'ta görev alacak Türk kuvvetinin ilk birimi 15 Şubat 2002'de Kabil'de göreve başladı. Ayrıntılar için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c.71, B 5 (10.10.2001), ss. 231-272. Evrensel, Haber, 16.2.2002 ve Anadolu Ajansı a.g.e., ss. 549 ve 551. Ayrıca bkz: Milliyet ve Hürriyet, 21.6.2002; 20 Haziran 2002'de ise, ISAF'ın Kâbil'deki karargâhında Afganistan Devlet Başkanı Hamit Karzai, Devlet Bakanı Şükrü Sina Gürel, Kara Kuvvetleri Kurmay Başkanı Orgeneral Şener Eruygur'un katıldığı bir tören sonunda komutanlığını Tümgeneral Hilmi Akın Zorlu'nun yaptığı Türk birliği komutayı 6 aylığına devraldı.

⁵⁴ Tayyar Arı, Irak- İran ve ABD - Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, ALFA Basım Dağıtım Ltd. Şti., s. 496.

⁵⁵ BOP: Büyük Ortadoğu Projesi, GOP: Genişletilmiş Ortadoğu Projesi ve GOKAP: Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Projesi gibi tanımlar da yapılmaktadır. Sami Kohen, "BOP", Milliyet 9 Kasım 2004.

yıl içinde nükleer silah, 2005'e kadar ise 3.000 km menzilli füzeler üretebilecek duruma gelebileceği iddia edilmişti. Ancak, 1998 yılında icra edilen "Çöl Tilkisi" hareketinden beri BM silah denetim heyeti Irak'ta denetim yapamadığından, Irak'la ilgili bu iddiaların doğru olup olmadığı kanıtlanamıyordu.⁵⁶ Öte yandan, gelecek yıllarda nükleer güce sahip olacak Saddam yönetimindeki Irak'ın Kuveyt'i tekrar işgali ve diğer Körfez Ülkelerini baskı altında tutması için yeterli bir nedendi. Irak'ın nükleer güce sahip olması ile ABD'nin Orta Doğu'daki çıkarları büyük ölçüde zarar görebileceği gibi, ABD'nin ana karası da nükleer tehdidi hissedebilirdi. Üstelik Saddam Hüseyin ABD tarafından "iyi düşünülmemiş riskler almaya hazır, büyük bir kumarbaz" olarak tanımlanıyordu. Keza, ABD'nin bir diğer endişesi de el-Kaide ile Irak hükümetinin ilişkisinin olabileceği idi.⁵⁷ Bir diğer endişe de İsrail'in Irak'ın nükleer gücünün hedefi olabileceği hususu idi hiç kuşkusuz! Irak'a müdahalenin pek yazılıp çizilmeyen bahanelerinden biri de doğal olarak Irak'ta yıllardır doğru dürüst işletilemeyen petrol yataklarının varlığı idi. Bölgenin petrol rezervi en fazla ülkesi olan Suudi Arabistan'ın 260 milyar varillik zenginliğine karşılık Irak'ın petrol rezervi 112 milyar varil civarında idi.⁵⁸ Tüm Körfez ülkeleri dikkate alındığında 400 milyar varili geçen bu zengin kaynakların nükleer güce sahip, diktatör Saddam Hüseyin'in kontrolü altına girme riskinin bulunmasına, Batı ve ABD'nin izin vermesi beklenmiyordu.

Türkiye de, 3 Kasım 2002 seçimlerinin ardından henüz hükümet dahi kurulmadan kriz kapıya dayanmıştı. Seçimlerden çok önce ABD ile Irak'a Türkiye'nin de müdahil olması konusunda görüşmeler yapılmaya başlanmıştı. Bu görüşmelere Dışişleri Bakanlığı'ndan Büyükelçi Deniz Bölükbaşı'nın yanı sıra, Türk Silahlı Kuvvetlerinden de katılım olmuştu. Görüşmeler sürdürülürken ABD askeri ve sivil uzmanlarınca İskenderun ve Mersin limanlarında altyapı geliştirme çalışmaları, Taşucu'ndan Diyarbakır'a, Trabzon limanından Irak sınırına kadar olan yerlerde incelemelerine başlatılmıştı. İncirlik üssünde de olağan dışı hareketlilik başlamış, ABD ve İngiliz uçakları için İstanbul'daki Sabiha Gökçen, Diyarbakır ve Malatya Erhaç havaalanları telaffuz edilmeye başlanmıştı.

Siyasi Yasaklamalar, Parti Kapatma ve Yeni Partilerin Kurulması

Dönem içinde parti kapatma davaları ve yeni parti kurma faaliyetleri oldukça yoğun bir şekilde yaşanmıştır. Bunlardan kamuoyunu nispeten daha fazla meşgul edenlerin bir kısmına aşağıda yer verilmiştir.

Dönem içinde HADEP'in kapatılmasına ilişkin yasal süreç başlatılmıştır. Yasal işlemlerin başlatılmasıyla birlikte, yine aynı ideoloji

⁵⁶ Serhat Erkmen – Hasan Yılmaz, "Orta Doğu Denklemi ve Düünden Bugüne ABD'nin Irak Politikası", *Stratejik Analiz*, sayı 12, ASAM, 2001 s. 23.

⁵⁷ Bradley A. Thayer, "Irak'ta Beklenen Savaşın Nedenleri", *Stratejik Analiz*, cilt 3, sayı 33, ASAM, Ocak 2003, ss. 86-87.

⁵⁸ Michael Odenwald, "Ringens ums Schwarze Gold", *Focus* 6/2003, s. 73.

doğrultusundaki kişiler tarafından kurulmuş olan Demokratik Halk Partisi (DEHAP)⁵⁹ de 3 Kasım 2002 Genel Seçimlerine katılmak için yoğun çalışmalar başlatmıştı. Ancak, seçimlere bir aydan kısa bir süre kala Yargıtay Başsavcısı, DEHAP'ın yeterli örgütlenmeye sahip olmadığını bildirerek, 3 Kasım 2002'de yapılacak seçimlere katılıp katılamayacağını yeniden değerlendirilmesi için Yüksek Seçim Kurulu (YSK)'na başvurmuş,⁶⁰ Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca YSK'ya gönderilen yazıda DEHAP'ın 22 ilde örgütlü olduğu ve Siyasi Partiler Yasası'na göre partilerin seçimlere girebilmeleri için seçimden altı ay önce en az 41 ilde örgütlü olmaları gerektiğine dikkat çekilmiştir. YSK'nin DEHAP'ın seçimlere girmesi yönünde bir karar vermesi durumunda örgütlenmesini tamamlamayan diğer partilerin de yargı yoluna başvurma ya da seçim sonuçlarına itiraz hakkı doğacaktı.⁶¹ YSK'nin 15 Ekim 2002'deki toplantısının ardından, oybirliği ile DEHAP'ın seçimlere katılabileceğine karar verildi.⁶²

10 Mart 2000'de ise bu kez Diyarbakır 1 Nolu DGM, kapatılan RP'nin Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ı 1994 yılında Bingöl'de yapmış olduğu bir konuşmadan dolayı, bir yıl hapis cezasına mahkum edilmişti.⁶³ RP'liler tarafından kurulmuş olan ve kamuoyunda RP'nin devamı olarak bilinen FP'nin 14 Mayıs 2000'de yapılan Olağan Büyük Kongresi'nde Recai Kutan Genel Başkanlığa seçildi. Kutan'ın 633 oyuna karşılık Kayseri Milletvekili Abdullah Gül 521 oy aldı.⁶⁴ 13 Eylül 2000'de Ankara Cumhuriyet Başsavcılığı, kapatılan RP'nin Genel Başkanı Necmettin Erbakan'a verilen bir yıllık hapis cezasının infazını 200 milyon lira tazminat karşılığı 4 ay erteledi.⁶⁵ 22 Haziran 2001'de Anayasa Mahkemesi, bu kez de “laik cumhuriyet ilkesine aykırı eylemleri nedeniyle” FP'nin temelli kapatılmasına karar verdi. Beyan ve eylemleriyle partinin kapatılmasına neden oldukları gerekçesiyle, FP'li İstanbul Milletvekili Ayşe Nazlı Ilıcak ve Tokat Milletvekili Bekir Sobacı'nın milletvekillikleri de Anayasa Mahkemesi kararıyla sona erdi. Parti üyelerinden Merve Safa Kavakçı, Ayşe Nazlı Ilıcak, Bekir Sobacı, Ramazan Yenidede ve Mehmet Sılay'a beş yıl süreyle siyaset yasağı getirildi. FP'nin kapatılmasının ardından, bu partinin “Gelenekçiler” diye adlandırılan kanadı Kurucu Genel Başkan Recai Kutan'ın

⁵⁹ Bu konuda bkz: Taha Akyol, “HADEP veya DEHAP”, *Milliyet*, 11.10.2002; “HADEP şimdi DEHAP çatısı altında ittifak yaparak seçimlere giriyor.” Ayrıca bkz: Cengiz Çandar, “DEHAP'a Dair”, *Yeni Şafak*, 15.10.2002: Bu yazıda, “DEHAP'ın belkemiğini, HADEP'in oluşturduğu” ifade edilmekte, “HADEP'siz DEHAP'ın fazla bir anlam ifade etmeyeceği belli, biliniyor” denilmektedir.

⁶⁰ *Hürriyet*, 8.1.2002.

⁶¹ *Hürriyet*, 11.10.2002.

⁶² *Hürriyet*, 16.10.2002.

⁶³ *Anadolu Ajansı a.g.e.*, s. 515.

⁶⁴ *Anadolu Ajansı a.g.e.*, s. 517.

⁶⁵ *Anadolu Ajansı a.g.e.*, s. 523.

liderliğinde, 135 üyeyle Saadet Partisi (SP)'ni kurdu.⁶⁶ 3 Kasım 2002 Genel Seçimleri yaklaşırken RP eski Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın, 11 Eylül 2002'de Konya'dan bağımsız milletvekili adayı olmak için yapmış olduğu başvuru, Konya İl Seçim Kurulu tarafından, 17 Eylül 2002'de reddedilmişti.⁶⁷

Dönem içindeki önemli olaylardan bir başkası da, 14 Ağustos 2001'de, İstanbul Belediyesi eski Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın Genel Başkanlığı'nda, Adalet ve Kalkınma Partisi kurulmuş olmasıydı. FP içinde bir süredir devam eden "Gelenekçiler" ve "Yenilikçiler" kanatları arasındaki görüş ayrılıkları fark edilir derecede artmıştı. FP'nin Olağan Büyük Kongresi'nden sonra yenilikçi hareketin kendisine yeni bir yön çizmeye başladığı görüldü. Başlangıçta Recep Tayyip Erdoğan, Manisa Milletvekili Bülent Arınç ve Kayseri Milletvekili Abdullah Gül ile Ankara Büyükşehir Belediye Başkanı İ. Melih Gökçek yenilikçilerin lideri olarak gösterilmekteydi. Recep Tayyip Erdoğan'ın Anayasanın 312. maddesine aykırılıktan dolayı yargı süreci devam ettiğinden, Yenilikçilerin partileşme süreci gecikmişti. Bu maddeden yargılananların siyasi yasaklarının kalkması için asgari üç yıllık süreye ihtiyaç duyulacağı bizzat dönemin Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk tarafından, 24 Mayıs 2001'de ifade edilmişti. Aradan geçen süre içinde o sıralarda "Erdemliler Hareketi" olarak nitelendirilen FP'nin yenilikçilerinin içinde, Recep Tayyip Erdoğan'ın adı öne çıkmaya başlamıştı.⁶⁸

14 Ağustos 2001 tarihinde AK Parti kurulmuş, partinin kurulmasından bir hafta sonra da Yargıtay Başsavcılığı'na itiraz edilmişti. Yargıtay Başsavcılığınca, AK Partinin Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın kurucu üye olamayacağı iddiasıyla, Genel Başkanlık görev ve yetkilerinin kullanılmasının tedbiren önlenmesi ve Erdoğan ile altı kurucunun, kurucu üyelikten çıkarılmaları doğrultusunda ihtar kararı verilmesi için Anayasa Mahkemesine başvuru yapıldı.⁶⁹ Bunun üzerine gerekli incelemeyi yapan Anayasa Mahkemesince, 9 Ocak 2002'de, AK Parti Genel Başkanı ve Kurucu Üyesi Recep Tayyip Erdoğan'ın kurucu üyelikten çıkarılması partiye ihtar edildi.⁷⁰ 3 Kasım 2002'de Genel Seçim yapılması kararı alındıktan bir süre sonra, Ankara DGM Savcılığı tarafından, AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan hakkında sürdürülen soruşturma tamamlanmadan, partinin kapatılması için Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'na dosya gönderildi. Suç duyurusu dosyasında Recep Tayyip Erdoğan hakkında, Rize konuşması nedeniyle açılan

⁶⁶ *Anadolu Ajansı a.g.e., ss. 539 ve 540.*

⁶⁷ *Anadolu Ajansı a.g.e., s. 565.*

⁶⁸ *Muhammed Pamuk, Yasaklı Umut: Recep Tayyip Erdoğan, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2001, ss. 188-189.*

⁶⁹ *Anadolu Ajansı a.g.e., s. 541.*

⁷⁰ *Anayasa Mahkemesinin 9.1.2002 tarihli, 2001/8 (Siyasi Parti-İhtar) Esas Sayılı ve 2002/9 Karar Sayısıyla alınan kararı. Ayrıntı için bkz:*

<http://www.anayasa.gov.tr/eskisite/KARARLAR/SPI/K2002/K2002-09.HTM>.

soruşturma evraklarının yanı sıra, AK Parti Grup Başkanı Bülent Arıncı'nın Mecliste yaptığı bazı konuşmalar yer aldı.⁷¹ AK Parti hakkında Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı'nca "laik devlet düzenini bozmaya yönelik eylemlerin odağı haline geldiği" iddiası ile inceleme başlatıldı. Bu olaydan hemen bir gün sonra, 2 Ağustos 2002'de Diyarbakır'daki 3 Nolu DGM, AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın TCK'nın 312. maddesinin 2. fıkrasından aldığı mahkumiyet kararının adli sicil kaydından silinmesi istemini reddetti.⁷² 10 Eylül 2002'de ise, Yargıtay Başsavcılığınca, Recep Tayyip Erdoğan hakkında Diyarbakır'daki 3 Nolu DGM'nin vermiş olduğu kararın usul yönünden bozulmasını talep edildi. Yargıtay Başsavcılığınca ayrıca, 13 Eylül 2002'de, AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'a ilaveten, kapatılan RP'nin eski Genel Başkanı Necmettin Erbakan'ın da milletvekili adayı olamayacakları öne sürülerek, YSK'ye itiraz yazısı gönderildi. 20 Eylül 2002'de YSK, Recep Tayyip Erdoğan, Necmettin Erbakan ve eski HADEP Genel Başkanı Murat Bozlak ile eski SDP Genel Başkanı Akın Birdal'ın milletvekilliği adaylıklarını reddetti. AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan, 19 Ekim 2002'de partisinin Kurucular Kurulu üyeliğinden istifa etti. 23 Ekim 2002'de, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığınca, AK Partinin kapatılması istemiyle Anayasa Mahkemesi'nde dava açıldı. Yargıtay Başsavcılığı, genel başkanlık görev ve yetkilerinin Recep Tayyip Erdoğan tarafından kullanılmasının tedbiren önlenmesini de talep etmişti.⁷³ Genel Seçimler arifesinde yaşanan bu gelişmelerin daha sonraki anketlerde, AK Partiye yaradığı ve AK Parti oylarını her gün daha üst sıralara yükselttiği görüldü.⁷⁴

Erken Genel Seçimler için karar verilmesiyle birlikte daha önce seçime hazır olmayan partiler de hazırlıklarını yoğunlaştırmışlardı. Bunlardan biri de Yeniden Doğuş Partisi (YDP) olup, 2 Ağustos 2002'de YDP'nin Olağanüstü Büyük Kongresi yapılmıştı. Kongre'de genel başkan adaylarından iş adamı Cem Uzan ve partinin eski Genel Başkanı Hasan Celal Güzel de aday olmuştu. İlk başta Cem Uzan'ın adaylığı kabul edilmemiş, eski Genel Sekreter ve Genel

⁷¹ *Akşam*, 31.7.2002.

⁷² *Anadolu Ajansı a.g.e.*, ss. 561 ve 562.

⁷³ 16 Eylül 2002'de Yargıtay 8. Ceza Dairesi, Diyarbakır 3 Nolu DGM'nin AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın adli sicil kaydının silinme isteminin reddine ilişkin kararı onadı; *Anadolu Ajansı a.g.e.*, ss. 565-568.

⁷⁴ AK Partinin tüzük ve programı incelendiğinde, özellikle demokrasinin kurallarının içselleştirilmeye çalışıldığı, toplumun İslamlaştırılması gibi bir hedefinin olmadığı ve toplumun farklı kesimlerinin de mutlak temsil edilmeye çalışıldığı bir parti hüviyetine büründüğünü söylemek mümkündür. Özellikle teşkilatın yönetimde ağırlığının hissettirilmesi yolunun açılması, hem sağ partilerde, hem de "Milli Görüş"te ilk defa düzgün bir şekilde uygulanmaya çalışıldığını göstermekteydi. Diğer taraftan bu günkü SP, MSP'nin ve özellikle RP'nin ilk dönemindeki "saf" haline dönme yolunda ciddi adımlar atarken, AK Parti, tamamen farklı yorum, yöntem ve amaçlarla yola çıkmıştı. Bkz: Nurettin Nebati, "Türkiye'de İslami Siyasal Hareket", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 2002, ss. 165-166.

Başkan Vekili Mehmet Ali Akgül Genel Başkanlığa seçilmişti. Ancak, bu durum fazla uzun sürmedi ve 23 Ağustos 2002 günü YDP'nin adı "Genç Parti" olarak değiştirilerek, genel başkanlığına da Cem Uzan seçildi.⁷⁵

Başbakan Bülent Ecevit'in Hastalığı ve 3 Kasım 2002 Erken Genel Seçimlerine Giden Yol

Büyük umutlarla kurulan, DSP-MHP- ANAP koalisyon hükümeti, her geçen gün adeta yükünü taşıyamaz hale gelmişti. Bu yükü omuzlama konusunda her üç partinin kesişen ortak paydaları hemen her gün biraz daha eksilmeye başladı. Koalisyon ortaklarından MHP'nin, özelleştirme ve AB uyum yasaları konusundaki düşünceleri, ANAP ve ekonomiden sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş'le oldukça farklılık arz edebiliyordu. Aslında bu konularda DSP'nin içinde de derin görüş ayrılıkları göze çarpıyordu. Öte yandan, hükümetin ANAP kanadını hedef alan Karadeniz otoyolu projesi, Mavi Akım projesi, Türkbank ihalesi gibi yolsuzluk iddialarının yer aldığı konuların yanında, MHP'li Bayındırlık eski Bakanı Koray Aydın dönemiyle ilgili yolsuzluk söylentileri de koalisyonu hırpalayan bir başka gelişme idi. Koalisyon Hükümetinin iki ortağından MHP ve ANAP arasındaki gerilim her gün daha da artıyordu.⁷⁶

Koalisyonu oluşturan partiler arasındaki görüş ayrılıkları daha açık bir şekilde su yüzüne çıkarken, 4 Mayıs 2002'de rahatsızlanan Başbakan Bülent Ecevit, Ankara'da özel Başkent Hastanesi'ne yatırıldı. Başbakanın hastanedeki 26 saatlik süresi sırasında, "Ecevit'in kişiliği ve deneyimini ortaya koyarak oynadığı rol, sağlığı tehdit altına girince yeniden ortaya çıktı!"⁷⁷ şeklinde yorumlar yapıldı. Ecevit'in rahatsızlığı haberi, çoğu siyasetçi ve işadamları, TOBB Kongresi'nde iken duyulmuş, gelişmeleri dikkatle izleyerek, hastaneden alınamayan son bilgiler telefonlarla birbirlerine aktarılmıştı. Yabancı sefaretler adeta alarma geçmişlerdi. 5 Mayıs 2002'de hastaneden taburcu edilen Başbakan Ecevit'e konulan teşhis; "basit bir bağırsak enfeksiyonu" idi.⁷⁸ Ancak, bu basit enfeksiyon haftalarca geçmedi. Ecevit'in rahatsızlığı üzerine DYP Grup Başkanvekili Turhan Güven, Başbakan'a acil şifa dilerken, şu yorumu yapmıştı: "Umarız kısa sürede iyileşir. O hastanedeysen yerine bir Başbakan Yardımcısı vekalet eder. Ancak eğer uzun süren bir rahatsızlık sonucunda 'İş göremez' raporu verilirse hükümet düşer, yeniden hükümeti kurmak üzere bir görevlendirme yapılır."⁷⁹

Başbakan Bülent Ecevit'in bu rahatsızlığının ardından ekonomide olumsuz kıpırdanmalar başlamış, borsa düşerken, ABD Doları yükselişe geçmişti. Bu durum hemen hükümetle ilgili, "Ecevit'siz Anasol-M Hükümeti" gibi bazı spekülasyonlara yol açmıştı.⁸⁰ Zira, evinde dinlenen Başbakan Ecevit, Cumhurbaşkanı ile olağan haftalık görüşmeye gidemediğinden, Cumhurbaşkanı

⁷⁵ *Anadolu Ajansı a.g.e., ss.562-563.*

⁷⁶ *Bahadır Bayraklı, "Ecevit, Bu Millete Yük", Ortadoğu, 30.4.2002.*

⁷⁷ *Murat Yetkin, "Ecevit İhtiyacı", Radikal, 5.5.2002.*

⁷⁸ *Anadolu Ajansı a.g.e., s. 554.*

⁷⁹ *"Ecevit Korkuttu", Milliyet, 5.5.2002.*

⁸⁰ *Cevher İlhan, "Ecevit'siz Anasol-M Senaryoları", Yeni Asya, 8.5.2002.*

Ahmet Necdet Sezer Başbakanın evine gitmişti.⁸¹ Başbakanın evinde dinlendiği saatlerde DYP Genel Başkanı Tansu Çiller de, “Ecevit istifa etmelidir!” diyerek, erken seçimler için kapının aralanması gerektiğini söylüyordu.⁸² Bülent Ecevit’in çekilmesi halinde yerine başbakanlığa getirilebilecek adaylar konusunda da çeşitli değerlendirmeler yapılıyordu. Bu konuda önde gelen ilk iki isim Dışişleri Bakanı İsmail Cem ve Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş’ti. Başbakanın, o tarihlerde Oran’daki evinde kendisiyle görüşen bir gazeteciye cevabı; “Çekilmem söz konusu değil. Kamuoyuna da açıkladığım gibi herkesin geçirebileceği bir rahatsızlık geçirdim. Şimdi gayet iyiyim. Seçimlere henüz iki sene gibi bir süre var. Ben görevimin başındayım. Bu bakımdan çekilmem söz konusu olmadığı gibi, daha şimdiden birtakım isimleri öne çıkarmanın da doğru olmadığını düşünüyorum,” şeklinde olmuştu.⁸³ Daha sonra 10 Mayıs’ta TBMM Başkanı Ömer İzgi’yle evinde görüşen Başbakan Bülent Ecevit, bir gün sonra KKTC Cumhurbaşkanı Rauf Denktaş’ın ziyaretinde “Kıbrıs’ta Yolları Ayırırız” diyerek, Rumlara yüklenen bir demeç vermişti.⁸⁴ Başbakan yine de evinden çıkamıyor, Başbakanlık görevini telefonla yürütmeye çalışıyordu. Başbakanlığa ait resmi konut yerine kendi özel konutunda oturduğu için koalisyon ortakları ve kabinedeki isimlerle de bir araya gelmesi pek mümkün olamıyordu. Başbakan Yardımcısı ve ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli ile yine Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan bile, günlerdir Başbakanla görüşemezken, Başbakan’a her gün “istifa” çağrısında bulunan DYP lideri Tansu Çiller ise, Başbakan Ecevit’le görüşebilmişti.⁸⁵

Başbakan Bülent Ecevit’in nekahet dönemi sonrası 23-25 Mayıs 2002 tarihlerinde Pakistan ve Hindistan ziyaretlerini gerçekleştireceği ve bu arada Başbakan’a kimin vekalet edeceğine ilişkin yorumlar yapılırken, 17 Mayıs’ta Başbakanın, Başkent Üniversitesi Hastanesi’ne bu kez de sol kaburgasında kırık ve sol bacağına dolaşım bozukluğu teşhisiyle yatırıldığı, en az bir hafta süreyle hastanede gözetim altında tutulacağı duyuldu.⁸⁶ Başbakan Bülent Ecevit’in bu ikinci hastane vakasıyla hükümet değişikliği üzerinde yeni hesaplar yapılmaya başlandı. Bu yorumlar henüz hız kazanmadan koalisyonun ikinci büyük partisinin Genel Başkanı Devlet Bahçeli basına verdiği bir demeçle, MHP’nin bu konudaki çizgisini ortaya koymuştu. Bahçeli, Avusturya’dan döner dönmez MHP Genel Merkezi’nde bazı bakan ve başkanlık divanı üyelerinin katıldığı bir değerlendirme toplantısında; “Başbakanlık konusunu gündeme getirmek istemiyorum. Doğru olmaz. Vekâlet sistemi ise Başbakan yurtdışındayken söz konusu oluyor. Onun dışında yurtiçinde vekâlet bırakması konusunda Anayasada bir düzenleme yok. Eğer doktorlar heyet raporu verirlerse, bir de Ecevit, ‘Ben çekiliyorum’ derse, yeni hükümet kuruluncaya kadar vekâleti alabilirim. Bunun

⁸¹ Cumhurbaşkanı’nın bu ziyareti neticede bir hasta ziyareti olmakla birlikte, konu spekülasyona oldukça açık olduğundan, Türk basınınca alabildiğince kullanılıyordu. *Cumhuriyet*, *Sabah*, *Milliyet*, *Radikal*, *Hürriyet*, 9.5.2002.

⁸² *Cumhuriyet*, 9.5.2002.

⁸³ *Fikret Bila*, “Ecevit: Çekilmem Söz Konusu Değil”, *Milliyet*, 10.5.2002.

⁸⁴ *Hürriyet*, 12 Mayıs 2002.

⁸⁵ *Milliyet*, 15.5.2002.

⁸⁶ *Milliyet*, 18 Mayıs 2002.

dışında başbakanlık ve vekâlet konusunu gündeme getirmeyiz!”⁸⁷ ifadesini kullanmıştı.

Başbakan’ın hastalığından dolayı ekonominin olumsuz etkilenmeyi sürdürmesi üzerine, işadamları da başbakanlığa vekalet konusunu gündeme getirmişlerdi. Dönemin TUSİAD Başkanı; “Başbakan’ın rahatsız olması normaldir. Dolayısıyla bu dönemde görevine birisinin vekalet etmesi de normal olmalı. Başbakan’ın hastanedeyken bir yardımcısı çok rahat ülkeyi idare edebilir. Seçim havasına girmektense vekaletle bu iş yürütülebilir,” şeklinde konuşurken, ATO Başkanı; “Sayın Ecevit, güveneceği bir kişiye görevi bir süre de olsa bırakmalı. Hükümette şu anda başbakanlık yapabilecek kişiler mevcut. Bunlardan biri Devlet Bahçeli olabilir. Bahçeli, 3 yıldır devlet tecrübesi kazandı, bu işi rahatlıkla götürebilir,” ifadesiyle başbakanlığa vekalet konusunda Devlet Bahçeli’yi işaret etmişti. İTO Başkanı ise; “Türkiye iki yıldır yoğun bakımda. Şimdi Başbakanımız yoğun bakımda. Hastaneden ülke yönetilmez. Başbakan, Koalisyon Protokolü çerçevesinde görevinden çekilerek DSP’den birine bu görevi devretmeli. Artık ne kendine ne ülkeye eziyet etmesin,” şeklindeki açıklamasıyla, başbakanlık için adresin DSP’den biri olması gerektiğine işaret etmişti. MÜSİAD Başkanı da; “Ülkenin hastaneden yönetilmesi doğru değil. Ecevit’in hastalığı süreklilik arz ediyor. Ya başka bir isme vekalet versin ya da koalisyon partileri yeni bir isim atamalı” diyerek, her halükarda yeni bir başbakanın gerekliliğini ileri sürmüştü.⁸⁸

Başbakanın müzmin hastalığı üzerine AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan da, Başbakan Bülent Ecevit’in görevini yapamayacak kadar rahatsız olduğunu belirterek, istifasını istemişti. Recep Tayyip Erdoğan, AK Partinin TBMM Grubunda yaptığı konuşmada, hükümet ortaklarına “Ecevit’siz seçim hükümeti” önerisi getirmişti. DSP, MHP ve ANAP’ın seçim hükümeti kurmasını isteyen Erdoğan, seçim hükümetinde İçişleri, Ulaştırma ve Adalet Bakanlarının yanı sıra, Başbakan Bülent Ecevit’in değiştirilmesi gerektiğini vurgulamıştı. Mevcut hükümet ortaklarının dışında başka arayışlara girilmeyerek vakit kaybedilmemesini isteyen AK Parti lideri, “seçime bu hükümet ile gidilmeli ki, bu siyasi partiler 3 yılın hesabını millete versin. 2002’nin en geç Aralık ayında erken seçim, hatta acil seçim yapılmalıdır” şeklindeki ifadesiyle, Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’e görev düştüğünü, başbakansızlığa bir çözüm bulunması gerektiğini hatırlatmıştı.⁸⁹ AK Parti lideri Recep Tayyip Erdoğan bir taraftan da tüm Anadolu’yu dolaşp, henüz iktidar tarafından telaffuz edilmeyen erken genel seçimler için de hazırlık yapıyordu. 26 Mayıs 2002’de bu kez Tokat’ta 15 bin kişiye yapmış olduğu konuşmada, “AK Parti’nin

⁸⁷ *Cumhuriyet, Milliyet, Zaman, 21.5.2002.*

⁸⁸ “Patronlar Ecevit’in Çekilmesini İstiyor”, *Star, 21.5.2002.*

⁸⁹ “Erdoğan: Ecevit’siz Hükümet Kurun”, *Yeni Şafak, 23.5.2005.*

Ferhat gibi dağları delerek iktidara yürüdüğünü kaydeden” AK Parti lideri, Hükümeti hemen her fırsatta genel seçimlere davet ediyordu.⁹⁰

DSP içinde de Başbakanın aylarca süren hastalığı üzerine, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan’ın Bülent Ecevit’in yerine geçmek istediğine dair söylentiler yaygınlaşmıştı. Bu arada Başbakan Ecevit de 27 Mayıs 2002’de hastaneden taburcu edilmiş ve ekonomi piyasaları biraz da olsa rahat nefes almıştı.⁹¹ Üstelik evinde de olsa, Başbakan 28 Mayıs 2002 günü, Hükümetin icraatını konu alan 55 dakikalık bir basın toplantısı da yapmıştı. Bazı basın organlarına göre de konuşması oldukça sağlıklı idi.⁹²

Ancak, Başbakan Bülent Ecevit hastalığı nedeniyle 30 Mayıs 2002 tarihli MGK toplantısına katılamamış, ayrıca 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in basın aracılığıyla yaptığı, Başbakanın sağlığına ilişkin değerlendirmeleri ve “Halk git demeden gitmek lazım”⁹³ ifadesi de, Başbakanın yerini biraz daha sarsmaya başlamıştı. 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in bu sözlerinin ardından Barolar Birliği de artık Bülent Ecevit’in başbakanlıktan ayrılma vaktinin geldiğini bildirmişti. Başbakan’ın kader birliği yaptığı yardımcılara görevi devretmesi veya vekalet vermesi gerektiğini vurgulayan Türkiye Barolar Birliği Başkanı, yeni Başbakanın Hüsamettin Özkan, Devlet Bahçeli veya Mesut Yılmaz’dan birinin olabileceğini ifade etmişti.⁹⁴

Aynı günlerde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, 7 Haziran 2002’de AB uyum sürecini kapsayan bir liderler toplantısı yapacağını açıkladı. Bu toplantıya Başbakanın katılıp katılamayacağı günlerce yazılıp çizilmiş, kamuoyuna Başbakanın katılması için yoğun çaba harcandığı mesajı verilmişti. Ancak, Başbakan toplantıya katılamamış, beklenenin aksine ne Dışişleri Bakanı İsmail Cem’e, ne de Devlet Bakanı Kemal Derviş’e vekalet verilmemişti. DSP Genel Başkanını temsilen toplantıya katılan kişi de DSP Genel Sekreteri Hasan Gülay’dı. Toplantı sırasında MHP Başkanı, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli, “Gerekirse Hükümet’ten çekilebileceklerini” ifade etmişti. Bu sonuç ilk önemli ve olumsuz etkisini o gün aşırı düşüş yaşayan borsada hissettirmiş, ABD Doları gene yükselmişti. Öte yandan Başbakan’ın katılmayacağı “Liderler Zirvesi”ne katılmayacağını evvelce bildirmiş olan DYP Genel Başkanı Tansu Çiller, söylemiş olduğu gibi toplantıya katılmamıştı. Başbakan’ın hastalığı karşısında CHP Genel Başkanı Deniz Baykal da, Başbakan Bülent Ecevit’in MGK ve liderler zirvesine katılamadığını hatırlatarak; “Demek ki Sayın Ecevit’in sağlık durumu çok önemli kararlar alma ve devlet organlarını çalıştırmayı engelleyici duruma gelmiştir. Hükümet ya bu konuda üzerine düşeni yapmalıdır ya da Türkiye’nin önünü daha fazla

⁹⁰ “Artık Çekil Ecevit”, *Yeni Şafak*, 27.5.2002.

⁹¹ “Ecevit Taburcu, Piyasa Rahat”, *Hürriyet*, 28.5.2002.

⁹² *Hürriyet*, 29.5.2002.

⁹³ “Ecevit’e Ortak Darbe”, *Takvim*, 31.5.2002.

⁹⁴ “Barolar Birliği: Ecevit Çekilsin”, *Yeni Şafak*, 4.6.2002.

tıkamamalıdır. Türkiye'nin önündeki şansı daha iyi kullanacak bir Hükümet oluşturulmalıdır. Eğer Meclisten böyle bir Hükümet çıkmıyorsa, TBMM'nin yenilenmesi gereği vardır" ifadesiyle, erken genel seçimlerin yapılmasının gerekliliğini vurgulamıştı.⁹⁵

Başbakan Bülent Ecevit'in evinde, 17 Haziran 2002'de Hükümet'in Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş ve ekonomi kurmayları tarafından bir ekonomi toplantısı düzenlenmiş, bunu 18 Haziran'da Dışişleri Bakanı İsmail Cem'in dış politika konusundaki brifingi izlemişti. Daha sonra da Başbakan Bülent Ecevit bu kez basın toplantısı gerçekleştirdi. "Başbakan Bülent Ecevit umut vermedi" diyenler olduğu gibi, "Başbakan umutlu mesajlar verdi, diyerek bu toplantı hakkında olumsuz ve olumlu yorumlar yapıldı. Başbakan Ecevit bu toplantıda, "Sağlığım düzeliyor, AB için idam konusunda Devlet Bahçeli ile anlaştık. Diğer konularda da uzlaşacağız. Piyasalar siyasetten nem kapıyor,"⁹⁶ diyerek, görevine fiilen başlamayı dört gözle beklediğini hissettirmişti. Hatta DSP Grup Toplantısı'na katılacağını, DYP Başkanı Tansu Çiller ile de görüşeceğini bildirmişti. Ama bunlar o dönemde yine Başbakan'ın hastalığı yüzünden gerçekleşemedi. Başbakan Bülent Ecevit'in 20 Haziran 2002'de DSP grup toplantısına katılmaması ve DYP Genel Başkanı Tansu Çiller ile yapacağı görüşmenin iptal edildiğinin açıklanması, ekonomiyi yeniden sarsmış, İMKB 19 Kasım 2001'den sonraki en düşük değeri olan 9.179 puandan kapanmıştı.⁹⁷

Başbakana karşı DSP içinden de "çekil" sesleri yükselmeye başlamıştı. Parti içi muhalefetin önemli isimlerinden Uluç Gürkan'ın da aralarında bulunduğu bu milletvekilleri, ziyaret için Başbakan'ın Oran'daki özel konutuna gitmiş ancak, sadece eşi Rahşan Ecevit'le görüşebilmişlerdi. Bu görüşmeden sonra da dokuz DSP'li yayınladıkları bir bildiriyle, "DSP'de Ecevit'siz dönemin hayata geçirilmesini" istemişlerdi.⁹⁸ Bu gelişmeler borsanın %5.14'lük değer kaybına, doların da 1.645.000 liraya yükselmesine sebep olmuştu.⁹⁹

Başbakan Ecevit 27 Haziran 2002'de, 63 gün aradan sonra DSP'nin Grup Toplantısı'na katılmış, sağlığından seçime, AB'den ekonomiye her konuda mesaj vermiş, hatta erken seçimi dahi ima etmişti. Daha sonra da Cumhurbaşkanlığı Köşküne çıkarak Cumhurbaşkanı ile görüşmüştü. Ancak, 28 Haziran 2002 tarihli MGK Toplantısına Başbakan Bülent Ecevit yine katılamamıştı. Bu arada Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hüsametdin Özkan ile Başbakan Bülent Ecevit'in yollarının ayrılmaya başladığı haberleri basında açıkça yer almaya başlamıştı.¹⁰⁰

⁹⁵ *Milliyet*, *Hürriyet*, 8 Haziran 2002.

⁹⁶ *Hürriyet* ve *Milliyet*, 19 Haziran 2002.

⁹⁷ *Hürriyet* ve *Milliyet*, 21 Haziran 2002.

⁹⁸ İsmail Kapan, "DSP'lilerden Ecevit'e Çekil Çağrısı", *Türkiye*, 26.6.2002.

⁹⁹ *Yeni TL olarak karşılığı yaklaşık 1 Lira 65 kuruştur. Hürriyet* ve *Milliyet*, 27 ve 28 Haziran 2002.

¹⁰⁰ *Hürriyet* ve *Milliyet*, 29.6.2002.

29 Haziran 2002’de ATO Başkanı, “Başbakan Bülent Ecevit’in hastalığının Türkiye’ye her gün 40 milyon dolara mal olduğunu belirterek, Ecevit’e bir kez daha “çekil” çağrısı yaptı. ATO Başkanı Sinan Aygün’e göre Hazine, normal şartlarda %50 faizle borçlanması gerekirken, piyasalardaki belirsizlik nedeniyle %75 faizle borçlanmak zorunda kalıyor, bu durum da Türk ekonomisine ağır darbeler indiriliyordu.¹⁰¹ Temmuz 2002 ayı başlarında, hemen her gün “Başbakanlıktan çekilmesi” yönündeki ısrarlar ve haberler üzerine Başbakan; “Çekilmemi isteyenler beni görevden uzaklaştırabilir. Bunu yapmıyor veya yapamıyorlarsa sorumlusu ben değilim” diyerek cevap vermiş ve düşürülmesi halinde yaşanabilecek gelişmeleri de; “Büyük olasılıkla hükümet değişikliğine ve erken seçime yol açar. Benim bunları önleme olanağım yok,” diyerek sözlerini sürdürmüştü.¹⁰² Aynı gün Başbakan Ecevit’in rahatsızlığından dolayı piyasalardaki tedirginlik üzerine bir araya gelen TOBB üyeleri, yedi saatlik bir zirvenin sonunda ekonomideki belirsizliğin kaynağının siyaset olduğunu ifadeyle, Başbakan Bülent Ecevit’in görevi bırakması gerektiğini ima etmişlerdi. Başbakan’ın hastalanmadan önce ekonomik programın gayet iyi gittiğini ve hedeflerin tutma yolunda olduğunu vurgulayan TOBB Başkanı, “son aylardaki siyasi belirsizliğin artmasıyla ekonominin beş yıl geriye gittiğini” ifade etmişti.¹⁰³

4 Temmuz 2002’de koalisyon liderleri arasındaki zirve sırasında, koalisyonun ANAP Genel Başkanı ve Başbakan Yardımcısı Mesut Yılmaz’dan da Ecevit’e “Vekalet verin ve dinlenin” önerisinin geldiği, Devlet Bakanı Kemal Derviş’in de “Çekilin” dediği söylentileri hemen tüm basın organlarında yer almıştı. Başbakan, zirvenin ardından Cumhurbaşkanı ile 15 dakikalık bir görüşme yapmış, ancak başbakan merdiven çıkamadığından görüşme makam odası yerine girişteki resepsiyon salonunda gerçekleşmişti.¹⁰⁴

Bu arada Başbakan Bülent Ecevit’in hastalığı yurt dışında da kaygıyla izleniyordu. İngiliz gazetesi The Times, “Avrupa’nın hasta adamı Bülent Ecevit’in hastalığı Türkiye’nin dışına da bulaşıyor” başlıklı bir haber yorumu yayınlarken, Almanya’nın önemli gazetelerinden Süddeutsche Zeitung da Başbakan Bülent Ecevit üzerine yarım sayfalık bir haber yayınlamıştı. Haberde Bülent Ecevit’in o güne kadar koltuğundan çok düşürüldüğü için iktidardan kopmadığı, hasta olduğu halde koltuğunu kimseye vermek istemediği yer alıyordu.¹⁰⁵

Başbakan Bülent Ecevit’in hastalanarak evine kapanmasıyla başlayan, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan’la ilgili söylentiler, 5 Temmuz 2002’de DSP Grup Başkanvekili Emrehan Halıcı’nın Meclis’teki bir

¹⁰¹ “Ecevit’in Hastalığı Günde 40 Milyon Dolara Maloluyor”, *Yeni Şafak*, 30.6.2002.

¹⁰² “Gerçekten Bırakmamı İstiyorlarsa Düşürsünler”, *Sabah*, 3.7.2002.

¹⁰³ “TOBB da Ecevit’e Göt Dedi”, *Yeni Şafak*, 3.7.2002.

¹⁰⁴ *Hürriyet ve Milliyet*, 5.7.2002. Bir gün sonra ise *Fikret Bila*’nın yazısında, Mesut Yılmaz ve Kemal Derviş’e yakıştırılan sözlerin doğru olmadığı açıklanmıştı. Bkz: *Fikret Bila*, *Milliyet*, 6.6.2002.

¹⁰⁵ *Hürriyet, Haber*, 6.7.2002.

basın toplantısında Özkan'ı suçlamasıyla doruğa çıktı.¹⁰⁶ Bülent Ecevit'in; yıllarca "sağ kolu olan ve her şeyini emanet ettiği" Hüsamettin Özkan'a eşinin de etkisiyle evinin kapılarını kapatması ve doğrudan konuşmak yerine DSP Grup Başkanvekili Emrehan Halıcı'nın yaptığı bir açıklamayla çok sert uyarılarda bulunması Özkan'ı çok rahatsız etmiş, yakınlarıyla yaptığı ilk değerlendirmelerde "Vefa için 'bir semt adı' derlerdi, doğruymuş" diye tepki göstermişti.¹⁰⁷ Bu gelişmeler üzerine hükümet ortağı ve MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli de "3 Kasım'da Erken Genel Seçimler" yapılabileceğini söyledi.¹⁰⁸

DSP'de istifalar birbirini izlemeye başlamıştı. Milletvekilleri ve partinin il yönetimlerindeki istifalara paralel olarak Hasan Gemici ve İstemihan Talay gibi bazı bakanlar aynı tarihlerde istifa etmiş, bunları 11 Temmuz'da Dışişleri Bakanı İsmail Cem ile Hüsamettin Özkan'ın istifaları izlemişti. Devlet Bakanı Kemal Derviş'in ise, parti üyesi olmamakla birlikte, hakkında bakanlıktan istifa edebileceği ve İsmail Cem-Hüsamettin Özkan ikilisi ile birlikte hareket edebileceği değerlendirmeleri yapıyordu. Hatta, Kemal Derviş'in istifasının Cumhurbaşkanı tarafından önlendiği söylendi.¹⁰⁹

Devlet Bakanı Kemal Derviş de, 10 Ağustos 2002'de devlet bakanlığından istifa etmiş ve beklenenin aksine, İsmail Cem-Hüsamettin Özkan eksenindeki siyasal bir oluşum yerine, 23 Ağustos 2002'de CHP'ye katılmış, yerine ise DSP Milletvekili Masum Türker getirilmişti.¹¹⁰ Başbakan Bülent Ecevit'in devre dışı bırakılması konusunda çeşitli komplo teorileri de üretilmekten geri kalmıyordu.¹¹¹ Artık erken genel seçimler için çark dönmeye, Başbakanın hastalığı ile başlayan süreç, koalisyon hükümetinin sonunu ve beraberinde TBMM 21. Döneminin sonunu işaret etmeye başlamıştı.

Temmuz 2002 ayından itibaren yapılan anketlerde oy potansiyeli büyük ölçüde yükselen AK Parti ve ikinci sıradaki CHP'nin durumunu dönemin Başbakanı Bülent Ecevit; "Karanlık bir geçmişin mirasçısı AK Parti, kendini baştan aşağı yenilenmiş gibi göstererek, siyaset sahnesinde birinciliğe oynayabileceğini sanıyor. Son seçimlerde ağır yenilgiye uğramış hatta silinmiş olan CHP ise, şimdi oy uğruna bölücü bir partiyle bile işbirliğini göze alıyor.

¹⁰⁶ *Hürriyet*, 6.6.2002.

¹⁰⁷ *Milliyet*, 7.7.2002; Merdan Yanardağ, *MHP Değişti mi? Ülkücü Hareketin Analitik Tarihi*, Gendaş A.Ş., İstanbul, 2002, s. 645. ayrıca: Yalçın Bayer, "Ecevit ve Bahçeli 'Sivil Darbeyi' Önlədiler", *Hürriyet*, 10.7.2002:

Hüsamettin Özkan'ın azlinin nedeni hakkında, DSP'de Hüsamettin Özkan'ın aracılığıyla Ecevit'in tasfiye edilip, MHP'siz bir yeni hükümet oluşturulmaya çalışılmasının rol oynadığı daha sonraları yazılacaktı. AB yanlısı güçlerin girişi olarak nitelenen bu plan, Doğan Medya Grubu'nun Frankfurt (Almanya)'taki baskı tesislerinin 3-4 Temmuz 2002 tarihlerindeki açılış sırasında gerçekleştirilmişti. Açılış törenlerine Türkiye'den Mesut Yılmaz, Tansu Çiller, Recep Tayyip Erdoğan ve İsmail Cem katılmıştı. Ecevit, gelişmeleri fark ederek Özkan'ı istifaya zorlayıp parti dışına itmişti.

¹⁰⁸ *Hürriyet ve Milliyet*, 8.7.2002. TBMM de 31 Temmuz 2002'de erken genel seçimin 3 Kasım 2002 tarihinde yapılmasını kararlaştırmıştı.

¹⁰⁹ *Hürriyet ve Milliyet*, 12.7.2002.

¹¹⁰ *Anadolu Ajansı a.g.e.*, s.563.

¹¹¹ Bunlardan birine göre, ABD Devlet Başkanı George W. Bush, "Hüsamettin Özkan'ı ayardırmıştı". Ayrıntı için bkz: Meral Tamer, "Ecevit'e Amerikan Komplosu", *Milliyet*, 12.7.2002.

Her görüşe kur yapıyor. Fakat seçim vakti geldiğinde böyle partiler sabun köpüğü gibi dağılıp gidecektir,” ifadesiyle değerlendirmişti.¹¹²

Genel seçimlerin yaklaşmasıyla birlikte, TBMM’de bir “Küskünler Hareketi”nden¹¹³ söz edilmeye başlandı. Seçimin iptal ettirilmesine yönelik iddialar, Kemal Derviş’in Yeni Türkiye Partisi (YTP)’ne geçmemesiyle daha da yoğunlaşmıştı. YTP’lilerin de “seçilememe kaygısıyla” 11 Eylül’den sonra başlaması beklenen “Küskünler Hareketi”ne destek verebilecekleri öne sürülmüştü. TBMM’nin seçim kararı almasının ertesi günü, seçimleri iptal ettirme girişimleri de konuşulmaya başlandı. Bu hareketi partilerin milletvekili listelerini 11 Eylül’de YSK’ya vermelerinin ardından, listelerde yer almadıklarını gören ya da yerlerini beğenmeyen milletvekillerinin, geçmişte de olduğu gibi “seçime karşı imza toplama hareketi” ile başlatmaları bekleniyordu.¹¹⁴ Bu arada seçimi, AB giriş sürecini olumsuz etkileyeceği iddiasıyla zamansız bulunduğunu açıklayan ANAP lideri Ahmet Mesut Yılmaz’ın, “Bu hükümetle seçime de gidilmez” ve ardından “Seçim bir ay ertelenmeli” biçimindeki çıkışları da, Küskünlerin seçim erteleme girişimine destek verdiği yönünde algılanmıştı.

Meclisin olağanüstü toplantıya çağırılması, gensoru ve seçim erteleme için imza toplama konusunda ise öne çıkan ilk parti DSP’den ayrılan İsmail Cem ve Hüsametdin Özkan tarafından kurulan YTP olmuştur.¹¹⁵ ANAP lideri Mesut Yılmaz bu tarihten sonra seçim tarihini 15 Aralık 2002 olmasının gerektiğini söylemiş, hatta bunun üzerine basında, “Küskünler Liderini Buldu” şeklinde manşetler atılmıştı. Yılmaz’ın bu çıkışı hükümet ortaklarından hem MHP, hem de DSP tarafından eleştirilmişti.¹¹⁶

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, aday listelerinin YSK’ya verilmesinden sonra hız kazanan seçimleri erteleme girişimlerine soğuk bir tavır sergilemiş ve TBMM’nin saygınlığını koruma konusunda en önemli görevin milletvekillerine düştüğünü belirterek, “Parti genel başkanlarının da bu konuda duyarlı davranacağına inanıyorum.” demişti. Seçimleri ertelemek amacıyla gündeme getirilen hükümet değişikliğine de sıcak bakmadığını vurgulayan Cumhurbaşkanı, hükümetin düşmesi durumunda ise demokratik geleneklere uygun bir görevlendirme yapacağını söylemişti.¹¹⁷ Cumhurbaşkanının bu tutumu TOBB Başkanı tarafından da desteklenmişti.¹¹⁸ Küskünler Hareketi Eylül 2002’nin sonuna varmadan sona ermiş, genel seçimler de planladığı gibi 3 Kasım 2002’de yapılmıştır.

¹¹² Ecevit’in bu çıkışı 26 Nisan tarihli gazetelerde, “Ecevit’in AKP ve CHP Atağı”, “Ecevit’in Oykrım Atağı” gibi başlıklarla verilmişti. Hatta bu yüzden CHP Genel Başkanı Deniz Baykal, Ecevit’i CHP’den özür dilemeye davet etmişti. *Milliyet*, *Hürriyet Sabah*, *Radikal Zaman*, 26.4.2002.

¹¹³ Fatih Altaylı, “Parti mi Küskünler Hareketi mi?”, *Hürriyet*, 23.7.2002.

¹¹⁴ “Küskünlerin Seçimi Ertelene Hareketi”, *Hürriyet*, 17.8.2002.

¹¹⁵ “Küskünlerin 4 Aşamalı Planı”, *Hürriyet*, 13.9.2002.

¹¹⁶ “Küskünler Liderini Buldu: Yılmaz Artık 15 Aralıkçı”, *Radikal*, 13.9.2002.

¹¹⁷ “Küskünlere Ültimat: Meclisin Saygınlığını Korumun”, *Zaman*, 13.9.2002.

¹¹⁸ “TOBB: Küskünler Başarılı Olamaz”, *Hürriyet*, 15.9.2002: “İslam Konferansı Örgütü Üyesi Ülkelerde Özel Sektör Yatırımları ve İslam Kalkınma Bankası’nın Rolü” konulu seminer sırasında, gazetecilerin erken seçime ilişkin sorularını yanıtlayan TOBB Başkanı Rifat Hisarcıklıoğlu, “Piyasalardan daha çok halkın beklentisine bakmak lazım. Halkın beklentisi artık 3 Kasım’da seçimin yapılmasıdır. Halk ona kilitlenmiş durumda. Herkesin beklentisi de o noktada. Onun için halkın beklentisine göre hareket etmek lazım!” diyerek, erken seçimlerin artık yapılması gerektiğini vurgulamıştı.

BÖLÜM – I

21. DÖNEM TBMM SEÇİM SONUÇLARI VE YASA FAALİYETLERİ

A. TBMM 21. DÖNEM GENEL SEÇİMLERİ, SEÇİM SONUÇLARI, BAŞKANLIK DİVANİ VE İÇ TÜZÜK ÇALIŞMALARI

1. Seçime Katılan Siyasi Partiler ve Seçim Sonuçları

18 Nisan 1999 Genel Seçimlerine 20 siyasi parti katıldı. Yüksek Seçim Kurulu'ndan temin edilen bilgilere göre 18 Nisan 1999 tarihli 21. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerine katılan partiler sırayla şunlar idi: Özgürlük ve Dayanışma Partisi, İşçi Partisi, Demokrasi ve Barış Partisi, Değişen Türkiye Partisi, Anavatan Partisi, Emegın Partisi, Demokrat Türkiye Partisi, Yeniden Doğuş Partisi, Büyük Birlik Partisi, Demokrat Parti, Demokratik Sol Parti, Fazilet Partisi, Cumhuriyet Halk Partisi, Liberal Demokrat Parti, Barış Partisi, Millet Partisi, Doğru Yol Partisi, Sosyalist İktidar Partisi, Halkın Demokrasi Partisi, Milliyetçi Hareket Partisi. Bu siyasi partilere ilaveten bağımsız milletvekili adayları da seçimlere girmiştir. 18 Nisan Genel Seçimleri sonucunda; 6.919.670 oy ve %22.19'luk oy oranıyla DSP 136 milletvekili, 5.606.538 oy ve %17.98'lik oy oranıyla MHP 129 milletvekili, 4.805.381 oy, %15.41 oy oranıyla FP 111 milletvekili, 4.122.929 oy ve %13.22'lik oy oranıyla ANAP 86 milletvekili, 3.745.417 oy ve %12.01 oy oranıyla DYP 85 milletvekili çıkarırken, 270.265 (%0.87) oy toplayan üç bağımsız milletvekili ile birlikte 550 milletvekili seçilmiştir.¹¹⁹

2. TBMM'nin 21. Dönemde Yasama Dönemlerinin Açılışı

a. Birinci Yasama Yılıının (02 Mayıs 1999) Açılışı, Başkanlık Divanı ve İç Tüzük Çalışmaları

(1) TBMM 21. Döneminin Açılışı, Seçilen Milletvekillerinin Andichte Töreni

(a) TBMM'nin Açılması

TBMM Genel Kurulu 02 Mayıs 1999 günü saat 15.00'da açıldı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Genel Kurula teşriflerinin ardından, 21. Dönem TBMM Elazığ Milletvekili ve Geçici Başkan Ali Rıza Septioğlu kısa bir konuşma yapmış ve andichmesinden sonra da, sağlık sorunu bulunan

¹¹⁹ 18 Nisan 1999 tarihli Milletvekili Genel Seçimleri ile ilgili, Yüksek Seçim Kurulu Kararına göre, Türkiye'nin tüm illerindeki ve gümrük kapılarındaki ayrıntılı oy dökümü için bkz: 27.4.1999 tarihli ve 23678 (Mükerrer) sayılı RG.

milletvekillерinden başlanmak suretiyle, il sırasıyla andiçme törenine geçilmiştir.¹²⁰

(b) Milletvekillерinin Andiçme Töreni ve Törendeki Olaylar

(I) TBMM Genel Kurulunda Yaşanan Olaylar

Giresun milletvekillерinin andiçme töreni başladığı sırada, FP'den İstanbul Milletvekili seçilen Merve Safa Kavakçı başında türbanla Genel Kurul salonuna girmiştir. Bunun üzerine salonda elektrikli bir hava esmiş, DSP ve Bakanlar Kurulu üyelerinin oturmakta olduğu yerlerden sıra kapaklarına vurularak gürültü yapmak suretiyle itirazlar duyulurken, FP sıralarından da alkışlar yükselmiştir. Bu konuda ilk itiraz Adalet Bakanı ve DSP Trabzon Milletvekili Hikmet Sami Türk'ün; “Sayın Başkan, bu üyenin bu kıyafetle Mecliste bulunması İchtüzüğe aykırıdır; derhal Meclisten çıkarılması gerekir; aksi takdirde, tutumunuz hakkında söz istiyorum.”¹²¹ şeklindeki sözleridir. Ayrıca, DSP sıralarından, “Çık dışarı” sesleri yükselmiş, gürültüler devam etmiştir. Tartışmalara katılan Başbakan Bülent Ecevit; “Türkiye’de, hanımların giyim kuşamına, başörtüsüne, özel yaşamlarında hiç kimse karışmıyor; ancak, burası, hiç kimsenin özel yaşam mekânı değildir; burası, devletin en yüce kurumudur. Burada görev yapanlar, devletin kurallarına, geleneklerine uymak zorundadırlar. Burası, devlete meydan okunacak yer değildir. Lütfen, bu hanıma haddini bildiriniz!” diyerek, tansiyonun ne denli yükseldiğinin işaretini vermişti. Bu tartışmalı ortam üzerine Oturum Başkanı birleşime 15 dakika ara verdiğini ifade ederek oturumu kapatmıştır.¹²²

Aynı gün saat 20.00’da TBMM Geçici Başkanı Ali Rıza Septioğlu’nun üçüncü oturumu açmasının ardından milletvekillерinin andiçme töreni devam etmiştir. Tören sonunda Geçici Başkan, dokuz milletvekilinin andiçme sırasında Genel Kurulda olmadığını ifadeyle isimlerini tekrar okumuş, bir önceki oturumda salonun elektrikleşmesine yol açan Merve Safa Kavakçı’nın ismi okunduğunda ise FP sıralarından alkışlar yükselmiş, daha sonra da andiçme töreni sona ermiştir. Geçici Başkan son söz olarak, TBMM Başkanını seçmek

¹²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c.1, B 1 (02.05.1999), s. 2; Geçici Katip üyeler ise Yahya Akman (Şanlıurfa) ile Şadan Şimşek (Edirne)’tir.

¹²¹ TBMM İchtüzüğü Md. 56’da; Genel Kurulda yer alan milletvekilleri, bakanlar, TBMM memurları ve diğer kamu personelinin kıyafetlerini düzenlemektedir. Bu maddede; “Bayanlar tayyör giyerler.” ifadesi ile bayan milletvekillерinin kıyafeti de belirtilmiştir.

¹²² Merve Safa Kavakçı bu olaydan sonra bir daha TBMM Genel Kurul salonuna girmemiştir. 03 Mayıs 1999’da Merve Safa Kavakçı hakkında Ankara DGM Savcısı Nuh Mete Yüksel tarafından, TCK’nın 312/2 maddesinden soruşturma açılmıştır. 13 Ekim 1999’da Ankara DGM Yedek Hakimliği, DGM Savcılığının isteği üzerine, Kavakçı’nın yurt dışına çıkışını yasakladı. 22 Ekim 1999’da Ankara 2 Nolu DGM, Kavakçı’nın yurt dışına çıkış yasağını kaldırdı. Bkz.: Anadolu Ajansı, a.g.e., s. 492. Daha önce ise, Merve Safa Kavakçı’nın Türk vatandaşlığı Bakanlar Kurulunun 13.5.1999 gün ve 99/12827 sayılı kararı ile kaybettirildi. Bkz.: 16.5.1999 gün ve 23697 sayılı RG.

üzere 12 Mayıs 1999 günü saat 15.00’da toplanacağını ifade ederek, saat 01.13’te oturumu kapatmıştır.¹²³

(II) Merve Safa Kavakçı Olayı ve Basına Yansımaları

Yukarıda söz edilen ve TBMM tarihinde bir benzeri bulunmayan olay, Merve Safa Kavakçı’nın Genel kurul salonuna girişiyle başlamış ve şöyle cereyan etmiştir:

“Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon) – Sayın Başkan, bu üyenin bu kıyafetle Mecliste bulunması İçtüzüğe aykırıdır; derhal Meclisten çıkarılması gerekir; aksi takdirde, tutumunuz hakkında söz istiyorum.

Başkan – Efendim, şimdi, burada İçtüzük var. İçtüzüğe bakalım, İçtüzüğün gereği neyse, onu yapalım.

Halil Çalık (Kocaeli) – Çık dışarı!..

Başbakan Bülent Ecevit (İstanbul) – Sayın Başkan, söz istiyorum.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon) – Söz istiyorum Sayın Başkan.

Başkan – Ne hakkında söz istiyorsunuz?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon) – Tutumunuz hakkında söz istiyorum. Böyle, bu Mecliste bulunması İçtüzüğe ve Meclis teamüllerine aykırıdır; kendisini salondan çıkarmanız gerekir; aksi takdirde, sizin uygulamanız hakkında söz istiyorum.

Başkan – Benim burada görevim, İçtüzüğün esasıdır. İçtüzüğün 56. maddesi, bunun, ancak...

MEB Metin Bostancıoğlu (Sinop) – Birisi sarıkla gelirse, bırakacak mısınız?!.. İçtüzükte yazılıdır...

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon) – İçtüzük, neyin giyileceğini gösteriyor, neyin giyilmeyeceğini göstermiyor.

Başkan – İçtüzük... İçtüzük...

MEB Metin Bostancıoğlu (Sinop) – Mayoyla gelebilir mi, mayoyla?!..

Başkan – Bana bağırma! Bak, ben bağırma gelmem; anladın mı!

MEB Metin Bostancıoğlu (Sinop) – Sayın Başkanım...

Başkan – Müsaade ederseniz... Hukuku neyse onu teklif ederim.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon) – Ya bu üyeyi dışarı çıkarınız ya da sizin tutumunuz hakkında söz istiyorum. Usul hakkında...

Başkan – Elbette ki usul hakkında olacak; yani, usulsüz mü oluyor!..

Başbakan Bülent Ecevit (İstanbul) –Bir dakika müsaade edin... Burada, bir hükümet başkanı olarak önemli bir konuda söz istiyorum; lütfen bunu dikkate alınız.

MEB Metin Bostancıoğlu (Sinop) – Söz istiyor, söz!.. Hükümet başkanı olarak söz istiyor...

¹²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 1 (02.05.1999), s. 23-24.

Başkan – Peki, Hükümet Başkanına söz vereyim.

Başbakan Bülent Ecevit (İstanbul) – Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türkiye’de, hanımların giyim kuşamına... Türkiye’de, hanımların giyim kuşamına, başörtüsüne, özel yaşamlarında hiç kimse karışmıyor; ancak, burası, hiç kimsenin özel yaşam mekânı değildir; burası, devletin en yüce kurumudur. Burada görev yapanlar, devletin kurallarına, geleneklerine uymak zorundadırlar.

Burası, devlete meydan okunacak yer değildir. Lütfen, bu hanıma haddini bildiriniz!

Kamer Genç (Tunceli) – Sayın Başkan, şu kadını çıkarın buradan lütfen. Başörtüsünü çıkarsın!.. Bu, laik cumhuriyete başkaldırmadır. Başının örtüsünü çıkarsın!.. (DSP sıralarından, ‘Teamülü var bu Meclisin’ sesleri) Bu, cumhuriyete başkaldırmadır; bu, laik cumhuriyete başkaldırmadır.

Başkan – Laik cumhuriyetle ne alakası var birader yani şunun...

MEB Metin Bostancıoğlu (Sinop) – Teamüle aykırı... Teamüle aykırı...

Başkan – Neyi teamüle aykırı?..

MEB Metin Bostancıoğlu (Sinop) – Sayın Başkan, teamüllere aykırı bu durum. Bugüne kadar bu kıyafetle hiç kimse girebildi mi?! Derhal dışarı çıkarın!

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon) – Kaç yıldır parlamentersiniz; böyle bir şey gördünüz mü?!

Başkan – Ee, bugüne kadar gelmedi, bugünden sonra da...

Kamer Genç (Tunceli) – Sayın Başkan, lütfen, ara ver ve bu kadını dışarıya at! Böyle olmaz efendim!..

(DSP sıralarından ayakta tempo halinde alkışlar eşliğinde ‘Dışarı... Dışarı...’ sesleri).¹²⁴

Milletvekillerinin Andiçme Töreninden önce, Merve Safa Kavakçı’nın türban konusu, uzun bir süre Türk basınının gündeminden düşmedi. Basına göre, DSP Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit, seçimlerden sonra Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Hüsamettin Özkan’ı çağırması ve FP’lilerle görüşerek meselenin sertleştirilmemesi gerektiği mesajını vermiş, bunun üzerine Özkan da FP Genel Başkan Yardımcısı Abdullah Gül ve Grup Başkanvekili Salih Kapusuz ile birkaç kez görüşerek, türban sorununa çözüm aramıştı. Ecevit’in “Bu sorunu çözün, sizden anlayış bekliyoruz. Koşulları görün, sertleştirmemek lazım” şeklindeki mesajını ileten Özkan, bu konuda Meclis’te yaşanabilecek gerginliğin, kamuoyunda da tedirginlik yaratabileceğini de ilave etmişti. Abdullah Gül ise, Özkan’a, “Biz Merve Hanım’a başını aç veya kapa şeklinde bir dayatmaya girmeyiz. Tamamen kendisinin bileceği bir iş. Yüksek Seçim Kurulu’na da başı kapalı fotoğraf vermiş ve hiçbir itiraz olmamış. YSK

¹²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 1 (02.05.1999), s.10-12.

öyle kabul etmiş” demişti. Daha sonra Kavakçı ile üç kez görüşen Abdullah Gül’ün aldığı cevap, “Başımı açmam” şeklindeydi.¹²⁵

“Merve’nin türban sorununun yüzyılın sonunda hala ‘Cumhuriyet’le rövanş’ arayışında olan kadrolarca ‘sömürülme’ biçimi; Meclisi daha açılıştaki ‘sakatlamakla’ kalmadı, uzlaşmaya dayalı hükümet çıkarma çabalarını da zora soktu. Türban krizi tırmandırılmaya devam ederse - ki Kavakçı başörtülü yeminde ısrarlı gözüküyor – Ecevit’in liderliğindeki Demokratik Sol Parti’nin ‘misyonu’ koalisyon hesaplarının çok ötesine geçer. Bülent Bey böyle zamanlarda ‘içine sindiremediği’ gelişmeleri kamuoyu ile paylaşır. DSP liderini son yıllarda hiç bu kadar öfkeli görmemiştik; Fazilet’in türban baskını karşısında Meclis kürsüsünden ‘Burası devlete meydan okunacak yer değildir. Bu hanıma haddini bildiriniz’ diye seslenirken ‘tarihi’ bir uyarı yapıyordu. Öteki partilerin ‘hazin’ suskunluğu, ettikleri ‘yemin’e ters düşse bile, 414 sandalyesi ‘sağ’da olan parlamento aritmetiğine aykırı değildi! Cumhurbaşkanı Demirel’in ‘ajan provokatör’ nitelemesi devletin zirvesindeki ‘şok’u yansıtmaya yetiyor. Çankaya’dan hükümeti kurma yetkisini alan Ecevit’in liderlerle yapacağı ‘ilk tur’ görüşmelerde önceliği, ‘laik, demokratik Cumhuriyete bağlılık’ ilkesine vereceğini açıklaması Milli Güvenlik Kurulu’nun son toplantısında ifade edilen duyarlılıkla örtüşüyor... (...) Merve Kavakçı’yı ‘tesettürlü’ Meclis’e sokmakla, türban yasağını delmiş oldular. Yarım kalmış ‘yemin töreni’ 12 Mayıs’taki başkanlık seçimleri öncesinde tamamlanmaya çalışılacak. İlahiyat hocaları, ‘Örtünme, Kuran’da inanç esasları içinde mütalaa edilebilecek birinci dereceden emir değildir’ deseler de Erbakan - Kutan ikilisi ‘Cumhuriyet’le rövanş’ anlayışının ürünü kadrolarla, kadınların başörtülü girebildiği İran’ın mollalar Meclisi benzeri oluşumlara çanak tutuyorlar. Din bezirganlığının geçen defa 28 Şubat’a yol açtığı unutulmasın.”¹²⁶

Yukarıdaki ifadelerle karşılık, olaylı Andiçme Töreni sırasında Merve Safa Kavakçı ile birlikte olan FP İstanbul Milletvekili Ayşe Nazlı Ilıcak’ın değerlendirmesi şöyledir:

“Merve Kavakçı 31 yaşında, Amerika’da bilgisayar tahsili yapmış. Anadili gibi İngilizce konuşuyor. Bir cumhuriyet kadını. Üstelik hayli bağımsız. Milletvekili adayı oluncaya kadar iki çocuğu ile Ankara’da yalnız yaşıyordu. Akıllı, sevimli, gazetelerin onu göstermek istedikleri gibi öyle ‘canlı bomba’ filan değil. Seçilerek gelmiş bir milletvekili. Mazbatasını almış, seçimlere girmesinde ve kendisine mazbata verilmesinde bir sakınca görülmemiş. Laik cumhuriyet, Atatürk ilke ve inkılapları üzerine yemin etmek istiyor. Çünkü onun laik cumhuriyetle, Atatürk ile bir sorunu yok. O köhne siyasetçiler gibi ideolojik bir tavır sergilemiyor. Kendisi için olağan bir kıyafeti, bir giyim tarzını Meclis’e taşıyor. Bu genç siyasetçimizin karşısına köhne siyasetçiler çıkıyor. Biri, hakkı

¹²⁵ “DSP’den Türban Ricası”, *Radikal*, 29.4.1999.

¹²⁶ Derya Sazak, “Ecevit’in Misyonu”, *Milliyet*, 4.5.1999.

olmadığı halde Meclis kürsüsünü işgal ederek ‘Bu kadına haddini bildirin’ diye bağırıyor. Diğer, televizyona koşuyor, tarafsızlık yeminini unutarak bir siyasi parti karşısında tavır alıyor, ‘Bu bir provokatörlüktür. Bu İslam’ın şartı değildir. Fitnedir. İslam’da fitne katilden beterdir’ şeklinde konuşuyor. Meclis kulisinde gördüğüm Ecevit’e bir konuyu hatırlattım ‘Gaffar Yakın sizin partinizde ne ise Türkiye açısından ne ölçüde bir tehlike ve tehdit arz ediyorsa, Merve de odur. Üstelik Merve bir cemaatin mensubu da değil.’ Esip gürleyen iki politikacıyı samimi davranmaya davet ediyorum. Demirel, Süleymancılarının lideri Kemal Kaçar’ı Adalet Partisi’nden milletvekili yapmadı mı? Bediüzzaman Hazretlerini överek Nurcuların bir bölümünün oyunu almadı mı? Ecevit acaba Gaffar Yakın’ı kimin tavsiyesi ile seçim listesine koydu? (Bu cümleleri bir eleştiri olsun diye değil, sadece gerçeklerin altını çizmek için dile getiriyorum.) Savunma¹²⁷ Bakanı Hikmet Sami Türk, Hac’a da gittiğine göre, belki de kadın olsa başını örtecekti. Bu yüzden onun değerli hizmetlerinden yararlanamayacak mıydık? Ben Sayın Demirel’e sormak isterim: ‘Ajan provokatör’ dediğiniz Merve Kavakçı’yı tanıyor musunuz? Düşüncelerini biliyor musunuz? Bu kadar peşin hükümlü olmanızın ve esip gürlemenizin sebebi, Milli Güvenlik Kurulu’ndaki konuşmalar mı? MGK’daki konuşmalar evvelki gün bir gazete, Milli Güvenlik Kurulu’nda cereyan eden bir konuşmaya atıf yapmıştı. Milli Güvenlik Kurulu’nda askeri kanat iddiaya göre Bülent Ecevit’i ‘Meclis’in kepenkleri kapatılır’ diye tehdit etmişti. ...Meclis’in kepenkleri kapatılır öyle mi? Aman Meclis’in kepenkleri kapatılmasın diye Merve Hanımın başı açılsın. Ne alâ! Demirel ne dedi? Gene Demirel’in sözlerine gelmek isterim: ‘Gelenekler dolayısıyla başı bağlı olana kimse bir şey demiyor. Siz eğer başımı bağladığım için ben Müslüman’ım, diğerleri değil diyorsanız, dünyanın en büyük günahını işlemektesiniz. Bu yaptığınız Müslümanlığa aykırıdır. Bölücülüktür.’ Evet böyle konuşuyor Cumhurbaşkanı. Sanki Merve Kavakçı, başını örtmeyenleri suçlamış gibi. Ayrıca, sadece gelenekler değil, dini inanç sebebiyle de baş örtülebilir. Nitekim Diyanet İşleri Başkanlığı, çeşitli fetvalarında bu durumu açıkladı...”¹²⁸

(2) TBMM Başkanı Seçimi

TBMM’nin 21. Döneminde iki kez Meclis Başkanı seçimi yapılmıştır. Bunlardan ilki 21. Dönemin Birinci Yasama Yılında Mayıs 1999 ayı içinde, ikincisi ise Üçüncü Yasama Yılında Ekim 2000’de yapılmıştır.

(a) TBMM Başkan Adayları

TBMM Genel Kurulu 12 Mayıs 1999 günü saat 15.00’da açılmış, Geçici Başkan Ali Rıza Septioğlu tarafından, evvelce başkanlık için verilen aday önerilerini verilmiş sırasıyla okunmuştur. TBMM Başkanlığına önerilen ve şahsen başvuran adaylar ile öneri sahipleri şöyledir:¹²⁹

¹²⁷ Adalet Bakanı olması gerekirken, yazar tarafından Savunma Bakanı olarak verilmiştir.

¹²⁸ Nazlı Ilıcak, “Merve Kavakçı ve Köhne Siyasetçiler”, *Yeni Şafak*, 4.5.1999.

¹²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 2 (12.05.1999), s. 36-39.

İstanbul Milletvekili Prof. Dr. Nevzat Yalçıntaş TBMM Başkanlığına; Salih Kapusuz (Kayseri), İrfan Gündüz (İstanbul), Şeref Malkoç (Trabzon), Ali Coşkun (İstanbul) ve Abdullah Gül (Kayseri) tarafından 11 Mayıs 1999'da önerilmiştir. Ankara Milletvekili Uluç Gürkan, Aksaray Milletvekili Sadi Somuncuoğlu, Ankara Milletvekili Yıldırım Akbulut 11 Mayıs 1999'da, Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya da 12 Mayıs 2005 günü TBMM Başkanlığı için şahsen başvurmuşlardır. Daha sonra TBMM Geçici Başkanı Ali Rıza Septioğlu'nun da açıkladığı şekilde, Anayasanın 94. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca gizli oyla TBMM Başkanı seçimi yapılmıştır.

(b) TBMM Başkanı Seçim Turları, Oy Dağılımları ve Seçim Sonucu

TBMM Geçici Başkanı tarafından beş kişilik bir tasnif komisyonu teşkil edilmiştir. Bu tasnif komisyonunun üyeleri; Güler Aslan (İzmir), Eyüp Aşık (Trabzon), Cemil Çiçek (Ankara), Osman Durmuş (Kırıkkale) ve Ali Arabacı (Bursa)'dır.¹³⁰

TBMM Başkanlık seçimi birinci oylamaya 540 milletvekili katılmış, bu birinci tur sonunda oy dağılımı şöyle olmuştur: Sadi Somuncuoğlu 135, Uluç Gürkan 133, Nevzat Yalçıntaş 90, Yıldırım Akbulut 83, Ahmet İyimaya 74 oy. Ayrıca 24 oy geçersiz ve bir oy da boş kullanılmıştır. Daha sonra TBMM Geçici Başkanının konuşmasını takiben ikinci oylamaya geçilmiştir.¹³¹

İkinci oylama öncesinde Ordu Milletvekili Eyüp Fatsa, Kırıkkale Milletvekili Nural Karagöz, İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Şahin, Samsun Milletvekili Vedat Çınaroğlu ile Gaziantep Milletvekili Mehmet Bedri İncetahtacı'dan yeni bir tasnif kurulu teşkil edilmiştir.¹³² İkinci tur sonunda adaylardan Uluç Gürkan 141, Sadi Somuncuoğlu 137, Nevzat Yalçıntaş 98, Yıldırım Akbulut 84 ve Ahmet İyimaya 70 oy almış, 535 milletvekilinin katıldığı bu tur sonunda dört oy geçersiz ve bir oy da boş kullanılmıştır. Bu oylama sonunda Anayasanın 94. maddesinde öngörülen üçte iki oy çoğunluğu sağlanamadığından, TBMM Geçici Başkanı tarafından, TBMM Başkanı seçiminin 18 Mayıs 1999 tarihinde devam edilmesine karar verilmiştir.¹³³

18 Mayıs 1999 günü Antalya Milletvekili Kemal Çelik, Amasya Milletvekili Adnan Uçaş, Kırıkkale Milletvekili Osman Durmuş, Ordu Milletvekili Şükrü Yürür ve Muğla Milletvekili Tunay Dikmen'den oluşan yeni bir oy tasnif kurulu oluşturulmuştur. Üçüncü tur sonucunda adaylardan; Yıldırım Akbulut 171, Sadi Somuncuoğlu 152, Uluç Gürkan 142, Ahmet İyimaya 59 ve Nevzat Yalçıntaş 10 oy almıştır. 542 milletvekilinin katıldığı bu oylama sırasında 7 oy geçersiz iken, 1 oy da boş kullanılmıştır. Bu üçüncü tur TBMM Başkanlığı oylaması sonucunda Anayasanın 94. maddesinde öngörülen salt

¹³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 2, (02.05.1999), s.41.

¹³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 2, (02.05.1999), s.42.

¹³² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 2, (02.05.1999), s.43.

¹³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 3, (02.05.1999), s.44.

çoğunluk sağlanamadığından, 20 Mayıs 1999 günü seçime devam edilmesine karar verilmiştir.¹³⁴

20 Mayıs 1999 Perşembe günü saat 15.00'da toplanan TBMM Genel Kurulu, TBMM Geçici Başkanı Ali Rıza Septioğlu tarafından açılmış ve TBMM Başkan adaylarından üçüncü tur sonucunda en çok oyu alarak ilk iki sıraya yerleşen adayların (Yıldırım Akbulut ve Sadi Somuncuoğlu) isimleri oylandı. Dördüncü tur oylamanın oy tasnif kurulu da; Aksaray Milletvekili Kürşat Eser, İzmir Milletvekili Saffet Başaran, Antalya Milletvekili Kemal Çelik, Aksaray Milletvekili Murat Akın ile Bursa Milletvekili Mehmet Altan Karapaşaoğlu'ndan oluşmuştu. 541 milletvekilinin katılımıyla gerçekleşen bu oylama sonucunda Yıldırım Akbulut 332 oy alarak TBMM Başkanı seçilmiştir. Sadi Somuncuoğlu 191 oy alırken, 7 oy geçersiz ve 1 oy da boş kullanıldı. Sonuçların açıklanmasından sonra TBMM Başkanı Ankara Milletvekili Yıldırım Akbulut kürsüye gelerek bir teşekkür konuşması yaptı.¹³⁵

(3) 21. Dönem Birinci Yasama Yılı TBMM Başkanlık Divanı Üyeleri ve Komisyonlar

(b) 21. Dönem Birinci Yasama Yılı (1999) Başkanlık Divanı Üyeleri

(I) Başkanlık Divanı ve Katip Üye Sayılarının Partilere Göre Dağılımı

TBMM Danışma Kurulu tarafından ayrıca; Başkanlık Divanının 20 üyeden kurulması ve görev yerleri dağılımının DSP parti grubuna bir başkanvekili, 1 idare amiri, 3 kâtip üye; MHP parti grubuna 1 başkanvekili, 1 idare amiri, 3 kâtip üye; FP grubuna 1 başkanvekili, 1 idare amiri, 2 kâtip üye; ANAP grubuna 1 başkan, 1 başkanvekili, 1 kâtip üye; DYP grubuna 1 idare amiri, 2 kâtip üye şeklinde olması önerildi.¹³⁶

(II) Başkanlık Divanı Üyelerinin Kimlikleri

TBMM İç Tüzüğü md. 11 uyarınca Başkanlık Divanı Üyeliklerinin seçimi 1 Haziran 1999 günü yapıldı. Başkanlık Divanı Üyeliklerine siyasi parti gruplarınca aday gösterilen ve seçilen milletvekillerinin kimlikleri, temsil ettiği il ve bağlısı siyasi partiyi gösteren liste şöyledir:¹³⁷

Başkanvekilleri: Nejat Arseven (Ankara, ANAP), Murat Sökmenoğlu (İstanbul, MHP), Vecdi Gönül (Kocaeli, FP)

Kâtip Üyeler: Burhan Orhan (Bursa, MHP), Tevhit Karakaya (Erzincan, FP), Mehmet Ay (Gaziantep, MHP), Levent Mıstıkoğlu (Hatay, ANAP), Mehmet Elkatmış (Nevşehir, FP), Vedat Çınaroğlu (Samsun, MHP)

İdare Amirleri: Ahmet Çakar (İstanbul, MHP), Osman Pepe (Kocaeli, FP).

(a) 21. Dönem Birinci Yasama Yılı (1999) TBMM Komisyonları

TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut, DSP Grubu Başkanvekili Ali Günay, MHP Grubu Başkanvekili Ömer İzgi, FP Grubu Başkanvekili Abdülatif Şener, ANAP Grubu Başkanvekili Zeki Çakan ve DYP Grubu Başkanvekili Turhan

¹³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 3, (02.05.1999), s. 50-53.

¹³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 4, (02.05.1999), s. 55-58.

¹³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 1 (25.05.1999), s. 71.

¹³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 8 (01.06.1999), s. 123.

Güven'den oluşan TBMM Danışma Kurulu 24.05.1999 Pazartesi günkü toplantı sonucunda, aşağıda belirtilen şekilde komisyon ve üye sayılarını TBMM Genel Kuruluna önermiş ve 25.05.1999 tarihli Genel Kurul toplantısında karara varılmıştır. Bu durumda; Dilekçe Komisyonu ile TBMM Hesaplarını İnceleme Komisyonunun 13'er üyeden, 3346 sayılı Kanun gereğince kurulan KİT Komisyonunun 35 üyeden ve İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ile diğer komisyonların 25'er üyeden oluşması kararı alınmıştır.¹³⁸

Komisyon üyeliklerinin siyasi parti gruplarına göre dağılım listesi de aşağıdaki tabloda olduğu gibidir:

Komisyon Siyasi Parti Gruplarına Ait Üye Sayısı						
Komisyonlar :	Üye Sayısı	DSP	MHP	FP	ANAP	DYP
Anayasa Komisyonu	25	6	6	5	4	4
Adalet Komisyonu	25	6	6	5	4	4
Milli Savunma Komisyonu	25	6	6	5	4	4
İçişleri Komisyonu	25	6	6	5	4	4
Dışişleri Komisyonu	25	6	6	5	4	4
Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu	25	6	6	5	4	4
Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Tek. K.	25	6	6	5	4	4
Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu	25	6	6	5	4	4
Tarım, Orman ve Köy İşleri K.	25	6	6	5	4	4
Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu	25	6	6	5	4	4
İnsan Haklarını İnc. K.	25	6	6	5	4	4
Çevre Komisyonu	25	6	6	5	4	4
TBMM Hesaplarını İnc. K.	13	3	3	3	2	2
Dilekçe Komisyonu	13	3	3	3	2	2
KİT Komisyonu	13	3	3	3	2	2

(I) Birinci Yasama Yılında Oluşturulan TBMM İhtisas Komisyonları

21. Dönemde TBMM'de birinci ve üçüncü yasama yıllarında kurulmuş olan ihtisas komisyonları, tarih sırasına göre ve komisyonlardan çeşitli nedenlerle ayrılanlar ve yeni katılanları belirtmek suretiyle aşağıda verilmiştir:

Plan ve Bütçe Komisyonu:

Plan ve Bütçe Komisyonuna üye seçimi DYP milletvekilleri dışında 4.6.1999 tarihinde yapılmıştır.¹³⁹ 7.6.1999 günü de DYP adayları oylanmış ve kabul edilmişlerdir.¹⁴⁰ Komisyon yöneticileri ve üyeleri şöyledir:

¹³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 5 (25.05.1999), s. 70-71.

¹³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 11 (4.6.1999), ss. 186-187.

¹⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 12 (7.6.1999), ss. 194-195.

Başkan : Metin ŞAHİN (Antalya) (DSP)
Başkanvekili : Mehmet Hanifi TİRYAKİ (Gaziantep) (MHP)
Sözcü : Nihat GÖKBULUT(Kırıkkale) (ANAP)
Katip : Cafer Tufan YAZICIOĞLU (Bartın) (DSP)

Üyeler: DSP'den Gaffar Yakın (Afyon), Recep Önal (Bursa), Masum Türker (İstanbul), Hasan Metin (İzmir), Necdet Tekin (Kırklareli), Ş. Ramis Savaş (Sakarya), Tarık Cengiz (Samsun), Hasan Özgöbek (Uşak); MHP'den Abdülkadir Akcan (Afyon), Ali Uzunırmak (Aydın), Süleyman Coşkun (Burdur), Hakkı Duran (Çankırı), Mücahit Himoğlu (Erzurum), İlhami Yılmaz (Karabük), Ali Gebeş (Konya), Lütfi Ceylan (Tokat); FP'den Sait Açba (Afyon), Zeki Ergezen (Bitlis), Mehmet Altan Karapaşaoğlu (Bursa), Aslan Polat (Erzurum), Ali Coşkun (İstanbul), Zeki Ünal (Karaman), Ahmet Derin (Kütahya), Cevat Ayhan (Sakarya); ANAP'tan Ali Er (İçel), Aydın Ayaydın (İstanbul), Yılmaz Karakoyunlu (İstanbul), Nesrin Nas (İstanbul), Süleyman Çelebi (Mardin); DYP'den Oğuz Tezmen (Bursa), Ramazan Gül (Isparta), Celal Adan (İstanbul), Mehmet Ali Yavuz (Konya), Veysi Şahin (Mardin), Kemal Kabataş (Samsun); Bağımsız Bekir Gündoğan (Tunceli).

Recep Önal (Bursa)'ın Devlet Bakanlığına getirilmesi üzerine, 20.10.1999'da Plan ve Bütçe Komisyonunda boş bulunan üyeliğe Hikmet Ulugbay (Ankara) seçilmiştir.¹⁴¹ Mehmet Ali Yavuz (Konya), (4/73) esas sayılı önerge ile Plan ve Bütçe Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,¹⁴² açık bulunan üyeliğe, 20.12.1999 tarihinde Mehmet Dönen (Hatay) seçilmiştir.¹⁴³ Plan ve Bütçe Komisyonunda boş bulunan üyeliğe, 22.3.2000 tarihinde Cengiz Aydoğan (Antalya) seçilmiştir.¹⁴⁴ Yılmaz Karakoyunlu (İstanbul), (4/202) esas sayılı önerge ile Plan ve Bütçe Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,¹⁴⁵ komisyonda boş bulunan bir üyelik için, 14.6.2000 tarihinde, bağımsız milletvekillerinden Evliya Parlak (Hakkari) ve Tevfik Ahmet Özal (Malatya) aday olarak gösterilmiş, 287 üyenin katıldığı oylama sonunda Evliya Parlak (Hakkari) 207 oyla üyeliğe seçilmiştir.¹⁴⁶

Anayasa Komisyonu:

Anayasa Komisyonu için TBMM'de grubu bulunan siyasi partilerce verilen adaylar 9.6.1999 günü Genel Kurulda oylanmış ve kabul edilmişlerdir. Anayasa Komisyonuna seçilen üyeler aynı gün başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçimini yapmışlardır. Anayasa Komisyonu yöneticileri ve üyeleri şöyledir:

Başkan : Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa) (ANAP)

¹⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 14, B 9 (20.10.1999), s. 175.

¹⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 18, B 30 (8.12.1999), s. 539.

¹⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 21, B 38 (20.12.1999), s. 103.

¹⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 29 B 70 (22.3.2000), s. 26.

¹⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 34 B 105 (6.6.2000), s. 402.

¹⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 35 B 110 (14.6.2000), ss. 286-288.

Başkanvekili : Namık Kemal Atahan (Hatay) (DSP)
Sözcü : Şevket Bülend Yahnici (Ankara) (MHP)
Katip : İsmail Sühan Özkan (İstanbul) (ANAP)

Üyeler: DSP'den M. Zeki Sezer (Ankara), Edip Özgenç (İçel), Osman Kılıç (İstanbul), Necdet Saruhan (İstanbul), Mehmet Özcan (İzmir); MHP'den Şaban Kardeş (Bayburt), Mehmet Şandır (Hatay), Mustafa Verkaya (İstanbul), Sadık Yakut (Kayseri), Mehmet Kundakçı (Osmaniye); FP'den İsmail Alptekin (Bolu), Süleyman Arif Emre (İstanbul), Mehmet Ali Şahin (İstanbul), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Şeref Malkoç (Trabzon); ANAP'tan Cavit Kavak (İstanbul), Işın Çelebi (İzmir); DYP'den Ahmet İyimaya (Amasya), Salih Çelen (Antalya), Ayvaz Gökdemir (Erzurum) ve Mehmet Sağlam (Kahramanmaraş).¹⁴⁷

İstanbul Milletvekili Necdet Saruhan (İstanbul) Anayasa Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, açık kalan üyeliğe, 27.10.1999 tarihinde Tayfun İçli (Ankara) seçilmiştir.¹⁴⁸ Süleyman Arif Emre (İstanbul)'nin Anayasa Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmesi üzerine, aynı gün (1.2.2000) açık bulunan üyeliğe Fahrettin Kukaracı (Erzurum) seçilmiştir.¹⁴⁹

Adalet Komisyonu:

Adalet Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görev alan milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Emin Karaa (Kütahya) (DSP)
Başkanvekili : Turhan Tayan (Bursa) (ANAP)
Sözcü : Mehmet Nacar (Kilis) (MHP)
Katip : Mustafa İlimen (Edirne) (DSP)

Üyeler: DSP'den Ali Arabacı (Bursa), İsmail Aydın (İstanbul), Nazire Karakuş (İstanbul), Yekta Açıkgöz (Samsun); MHP'den Adnan Fatin Özdemir (Adana), Aydın Gökmen (Balıkesir), Süleyman Turan Çirkin (Hatay), Edip Özbaş (Kahramanmaraş), İsmail Çevik (Nevşehir); FP'den Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), Ramazan Toprak (Aksaray), Yasin Hatiboğlu (Çorum), A.Nazlı Ilıcak (İstanbul), Yahya Akman (Şanlıurfa); ANAP'tan Beyhan Aslan (Denizli), Cemal Özbilen (Kırklareli), Yaşar Topçu (Sinop); DYP'den Mustafa Kemal Akyurt (Denizli), Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir), Sevgi Esen (Kayseri), Kamer Genç (Tunceli).¹⁵⁰

Aydın Gökmen (Balıkesir), (4/49) esas sayılı önerge ile Adalet Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,¹⁵¹ açık bulunan üyeliğe 4.11.1999

¹⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 13 (9.6.1999), ss. 266-267.

¹⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 14, B 12 (27.10.1999), ss. 400, 401.

¹⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 25, B 54 (1.2.2000), ss. 21, 23.

¹⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), ss. 313-314.

Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 16.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 16 (16.6.1999), s. 405.

¹⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 15, B 14 (3.11.1999), s. 182.

tarihinde Mehmet Gül (İstanbul) seçilmiştir.¹⁵² Mustafa Kemal Akyurt (Denizli), (4/74) esas sayılı önerge ile Adalet Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,¹⁵³ boş bulunan üyeliğe 20.12.1999 tarihinde Mustafa Kemal Aykurt (Denizli) seçilmiştir.¹⁵⁴ Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), (4/80) esas sayılı önerge ile Adalet Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,¹⁵⁵ 19.1.2000 tarihinde açık kalan bu üyeliğe yeniden seçilmiştir.¹⁵⁶ Süleyman Turan Çirkin (Hatay)'in Adalet Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmesi üzerine, 7.3.2000 tarihinde, açık bulunan komisyon üyeliğine Orhan Bıçakçıoğlu (Trabzon) seçilmiştir.¹⁵⁷

Milli Savunma Komisyonu

Milli Savunma Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Sadık Kırbaş (Çanakkale) (DSP)
Başkanvekili : Hayrettin Özdemir (Ankara) (MHP)
Sözcü : Şadan Tuzcu (İstanbul) (ANAP)
Katip : Mustafa Kemal Tuğmaner (Mardin) (DSP)

Üyeler: DSP'den Gönül Saray Alphan (Amasya), Oğuz Aygün (Ankara), Hasan Gülay (Manisa), Ömer Üstümkol (Zonguldak); MHP'den Mehmet Metanet Çulhaoğlu (Adana), Hüseyin Arabacı (Bilecik), Vahit Kayırcı (Çorum), Namık Hakan Durhan (Malatya), Mustafa Enöz (Manisa); FP'den Rıza Ulucak (Ankara), Fahrettin Kukaracı (Erzurum), Mukadder Başegmez (İstanbul), Hüseyin Arı (Konya), Ahmet Demircan (Samsun); ANAP'tan Turhan Tayan (Bursa), Ekrem Pakdemirli (Manisa), Veysel Atasoy (Zonguldak); DYP'den Bekir Aksoy (Çorum), Yıldırım Ulupınar (İzmir), Mehmet Sait Değer (Şırnak), Fetullah Gültepe (Van).¹⁵⁸

Şadan Tuzcu (İstanbul), 20.7.1999 tarihinde Millî Savunma Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, açık kalan üyeliğe Şükrü Yürür (Ordu) seçilmiştir.¹⁵⁹ Veysel Atasoy (Zonguldak), 21.10.1999 tarihinde (4/41) sayılı önerge ile Millî Savunma Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,¹⁶⁰ açık bulunan üyeliğe 2.12.1999 tarihinde Ağâh Oktay Güner (Balıkesir) seçilmiştir.¹⁶¹

¹⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 15, B 15 (4.11.1999), s. 465.

¹⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 19, B 33 (14.12.1999), ss. 246-247.

¹⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 21, B 38 (20.12.1999), ss. 103, 130.

¹⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 21, B 39 (21.12.1999), s. 136.

¹⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 23, B 49 (19.1.2000), s. 346.

¹⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 28, B 66 (7.3.2000), ss. 18-19, 28.

¹⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), ss. 314-315. Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 16.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 16 (16.6.1999), s. 401.

¹⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 6, B 35 (20.7.1999), ss. 398, 407.

¹⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 14, B 10 (21.10.1999), s. 233.

¹⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 18, B 28 (2.12.1999), s. 283.

İçişleri Komisyonu:

İçişleri Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Faruk Bal (Konya) (MHP)
Başkanvekili : Musa Öztürk (Adana) (ANAP)
Sözcü : Hasan Fehmi Konyalı (Ordu) (DSP)
Katip : Hasan Hüseyin Balak (Tokat) (MHP)

Üyeler: DSP'den Tamer Kanber (Balıkesir), Erol Al (İstanbul), Hüseyin Mert (İstanbul), M. Cihan Yazar (Manisa), Zeki Eker (Muş); MHP'den Hasari Güler (Adıyaman), Mustafa Zorlu (Isparta), Yalçın Kaya (İçel), Mehmet Pak (İstanbul); FP'den Faruk Çelik (Bursa), Osman Aslan (Diyarbakır), Ömer Vehbi Hatipoğlu (Diyarbakır), Abdülkadir Aksu (İstanbul), Ali Oğuz (İstanbul); ANAP'tan Halil İbrahim Özsoy (Afyon), Mehmet Çakar (Samsun), Enis Sülün (Tekirdağ); DYP'den Kemal Çelik (Antalya), Necmi Hoşver (Bolu), Ömer Barutçu (Zonguldak), Fetullah Gültepe (Van).¹⁶²

Ömer Barutçu (Zonguldak), 22.6.1999 tarihinde İçişleri Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,¹⁶³ boş kalan üyeliğe 30.6.1999 tarihinde Bekir Aksoy (Çorum) seçilmiştir.¹⁶⁴ 8.5.2000 tarihinde Devlet Bakanı Sadi Somuncuoğlu'nun görevden alınmasından sonra boş kalan Devlet Bakanlığına İçişleri Komisyon Başkanı Faruk Bal (Konya) getirilmiştir. Faruk Bal'dan boşalan İçişleri Komisyonu Başkanlığına Mehmet Pak (İstanbul) seçilmiştir.¹⁶⁵ İçişleri Komisyonunda boş bulunan üyeliğe 24.5.2000 tarihinde, Cezmi Polat (Erzurum) seçilmiştir.¹⁶⁶

Dışişleri Komisyonu:

Dışişleri Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Kamran İnan (Van) (ANAP)
Başkanvekili : B. Suat Çağlayan (İzmir) (DSP)
Sözcü : Mehmet Kaya (Kahramanmaraş) (MHP)
Katip : Mehmet Ali Bilici (Adana) (ANAP)

Üyeler: DSP'den Ali Tekin (Adana), Hasan Erçelebi (Denizli), Mahmut Erdir (Eskişehir), Rahmi Sezgin (İzmir), M. Cengiz Güleç (Sivas); MHP'den Müjdat Kayayerli (Afyon), Nesrin Ünal (Antalya), Mustafa Yaman (Giresun), Basri Coşkun (Malatya), Birol Büyüköztürk (Osmaniye); FP'den Seyyit Haşim Haşimi (Diyarbakır), Mehmet Bedri İncetahtacı (Gaziantep), Azmi Ateş

¹⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), ss. 315-316.

Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 16.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz:

TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 16 (16.6.1999), s. 401.

¹⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 19 (22.6.1999), ss. 258-259.

¹⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 5, B 27 (30.6.1999), s. 207.

¹⁶⁵ "İki Bakan Görevden Ayrıldı: Faruk Bal Devlet Bakanı", TBMM Aylık Bülten, sayı 76, s. 5.

¹⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 33 B 98 (24.5.2000), s. 238.

(İstanbul), Hüseyin Kansu (İstanbul), Osman Yumakoğulları (İstanbul); ANAP'tan Agah Oktay Güner (Balıkesir), Süha Tanık (İzmir); DYP'den Teoman Özalp (Bursa), Ayfer Yılmaz (İçel), Cevdet Akçalı (Kütahya), Mehmet Necati Çetinkaya (Manisa).¹⁶⁷

Mehmet Bedri İncetahtacı (Gaziantep)'nın 21.11.1999'da vefatı üzerine, Dışişleri Komisyonunda açık bulunan üyeliğe, 30.11.1999 tarihinde Bülent Arınç (Manisa) seçilmiştir.¹⁶⁸ Ali Tekin (Adana), (4/79) sayılı önerge ile Dışişleri Komisyonu üyeliğinden istifa ettiğini bildirmiş,¹⁶⁹ boş bulunan üyeliklere 19.1.2000 tarihinde İrfan Gündüz (İstanbul)¹⁷⁰ ve 25.1.2000 tarihinde Necdet Saruhan (İstanbul) seçilmişlerdir.¹⁷¹

Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu:

Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Abdurrahman Küçük (Ankara) (MHP)
Başkanvekili : Halil Çalık (Kocaeli) (DSP)
Sözcü : Ahmet Kabil (Rize) (ANAP)
Katip : Bekir Ongun (Aydın) (MHP)

Üyeler: Ayşe Gürocak (Ankara), Bahri Sipahi (İstanbul), Perihan Yılmaz (İstanbul), Güler Aslan (İzmir), Saffet Başaran (İzmir); MHP'den İbrahim Halil Oral (Bitlis), İrfan Keleş (Çankırı), Bozkurt Yaşar Öztürk (İstanbul), Seydi Karakuş (Kütahya); FP'den Mahmut Göksu (Adıyaman), Akif Gülle (Amasya), Avni Doğan (Kahramanmaraş), Musa Uzunkaya (Samsun), Mehmet Çiçek (Yozgat); ANAP'tan Abdülbaki Erdoğmuş (Diyarbakır), Abdul Ahat Andican (İstanbul), Ömer Ertaş (Mardin); DYP'den Mahmut Nedim Bilgiç (Adıyaman), Ayvaz Gökdemir (Erzurum), İbrahim Yazıcı (Muğla), Takiddin Yarayan (Siirt).¹⁷²

Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu:

Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Mustafa Gül (Elazığ) (MHP)
Başkanvekili : Sefer Koçak (Ordu) (ANAP)
Sözcü : Bülent Ersin Gök (İstanbul) (DSP)
Katip : Yusuf Kırkpınar (İzmir) (MHP)

¹⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), ss. 316-317. Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 16.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 16 (16.6.1999), s. 402.

¹⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 18, B 26 (30.11.1999), s. 25, 68.

¹⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 21, B 38 (20.12.1999), s. 5.

¹⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 23, B 49 (19.1.2000), s. 346.

¹⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 24, B 51 (25.1.2000), s. 47.

¹⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), ss. 317-318. Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 16.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 16 (16.6.1999), s. 402.

Üyeler: Ahmet Sancar Sayın (Antalya), Mustafa Vural (Antalya), Mustafa Düz (İstanbul), Mehmet Çümen (İzmir), M. Turhan İmamoğlu (Kocaeli); MHP'den Bedri Yaşar (Gümüşhane), Osman Fevzi Zihnioğlu (Sakarya), Mehmet Ceylan (Sivas), Ahmet Erol Ersoy (Yozgat); FP'den Metin Kalkan (Hatay), Mehmet Fuat Fırat (İstanbul), Ali Sezal (Kahramanmaraş), Kemal Albayrak (Kırıkkale), Zülfikar İzol (Şanlıurfa); ANAP'tan Cengiz Aydoğan (Antalya), Hasan Özyer (Muğla), Nizamettin Sevgili (Siirt); DYP'den Musa Konyar (Ağrı), Yahya Çevik (Bitlis), Mustafa Örs (Burdur), Nevfel Şahin (Çanakkale).¹⁷³

Cengiz Aydoğan (Antalya), (4/168) esas sayılı önerge ile Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiştir. Komisyonun açık bulunan iki üyeliğine, 22.3.2000 tarihinde Celal Esin (Ağrı) ve Mehmet Güneş (Şanlıurfa) seçilmişlerdir.¹⁷⁴

Çevre Komisyonu:

Çevre Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan	: Ediz Hun (İstanbul) (ANAP)
Başkanvekili	: Esvet Özdoğu (Ankara) (DSP)
Sözcü	: Sedat Çevik (Ankara) (MHP)
Katip	: Sefer Ekşi (Kocaeli) (ANAP)

Üyeler: M. Güven Karahan (Balıkesir), Nural Karagöz (Kırklareli), Nazif Topaloğlu (Muğla), M. Yaşar Ünal (Uşak), Hasan Suna (Yalova); Cahit Tekelioğlu (İçel), Esat Öz (İstanbul), Hasan Çalış (Karaman), Mustafa Sait Gönen (Konya), Mükremin Taşkın (Nevşehir); FP'den Ahmet Sünnetçioğlu (Bursa), Nurettin Aktaş (Gaziantep), Lütü Doğan (Gümüşhane), Teoman Rıza Güneri (Konya), İlyas Arslan (Yozgat); ANAP'tan Hakkı Oğuz Aykut (Hatay), Hasan Özyer (Muğla); DYP'den Burhan İsen (Batman), Hakkı Töre (Hakkari), Metin Kocabaş (Kahramanmaraş), Yener Yıldırım (Ordu).¹⁷⁵

İlyas Arslan (Yozgat), (4/36) esas sayılı önerge ile 19.10.1999 tarihinde Çevre Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiştir.¹⁷⁶ İstanbul Milletvekili Esat Öz (İstanbul)'ün, Çevre Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmesi üzerine, açık kalan üyeliğe 26.10.1999 tarihinde Eyyüp Sanay (Ankara)

¹⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), ss. 318-319. Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 16.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 16 (16.6.1999), s. 403.

¹⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 29, B 70 (22.3.2000), ss. 25-26.

¹⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), ss. 319-320. Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 16.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 16 (16.6.1999), ss. 405-406.

¹⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 14, B 8 (7.10.1999), ss. 100-101.

seçilmiştir.¹⁷⁷ Çevre Komisyonunda boş bulunan üyeliğe Recai Yıldırım (Adana) seçilmiştir.¹⁷⁸ T. Rıza Güneri (Konya)'nin Çevre Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmesi üzerine, 7.12.1999 tarihinde açık kalan komisyon üyeliğine Ahmet Nurettin Aydın (Siirt) seçilmiştir.¹⁷⁹ Metin Kocabaş (Kahramanmaraş) (4/190) esas sayılı önerge ile Çevre Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,¹⁸⁰ boş bulunan üyeliğe 9.5.2000 tarihinde Kemal Çelik (Antalya) seçilmiştir.¹⁸¹

Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu:

Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Ertuğrul Kumcuoğlu (Aydın) (DSP)
Başkanvekili : Hasan Basri Üstünbaş (Kayseri) (MHP)
Sözcü : Emre Kocaoğlu (İstanbul) (ANAP)
Katip : Sebahat Vardar (Bilecik) (DSP)

Üyeler: DSP'den Mustafa Karşlıoğlu (Bolu), Ali Ahmet Ertürk (Edirne), Erol Karan (Karabük), Ahmet Zamantılı (Tekirdağ); MHP'den Ersoy Özcan (Bolu), Sıtkı Turan (Çanakkale), Melek Denli Karaca (Çorum), Reşat Doğru (Tokat), Mesut Türker (Yozgat); FP'den Yakup Budak (Adana), Mahfuz Güler (Bingöl), Ali Güner (İğdır), Mehmet Batuk (Kocaeli), Mustafa Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa); ANAP'tan Nurettin Dilek (Diyarbakır), Hakkı Oğuz Aykut (Hatay), Ali Kemal Başaran (Trabzon); DYP'den Burhan İsen (Batman), İbrahim Konukoğlu (Gaziantep), Doğan Baran (Niğde), Mehmet Sait Değer (Şırnak).¹⁸²

Niğde Milletvekili Doğan Baran (Niğde), (4/75) esas sayılı önerge ile Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiştir.¹⁸³ Komisyonunda boş bulunan iki üyeliğe, 19.1.2000 tarihinde Hasan Çalış (Karaman) ve Yener Yıldırım (Ordu) seçilmişlerdir.¹⁸⁴ Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonunda boş bulunan bir üyeliğe 23.3.2000 tarihinde Mehmet Zeki Okudan (Antalya) seçilmiştir.¹⁸⁵

¹⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 14, B 11 (26.10.1999), ss. 306, 311.

¹⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 15, B 14 (3.11.1999), s. 183.

¹⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 18, B 29 (7.12.1999), ss. 409, 418.

¹⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 87 (26.4.2000), s. 15.

¹⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 91 (9.5.2000), s. 231.

¹⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), ss. 320-321. Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 16.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 16 (16.6.1999), s. 403.

¹⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 19, B 33 (14.12.1999), s. 247.

¹⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 23, B 49 (19.1.2000), s.

¹⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 29, B 71 (23.3.2000), s. 118.

Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu:

Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Abdullah Turan Bilge (Konya) (DSP)

Başkanvekili : Hasan Kaya (Konya) (MHP)

Sözcü : Evren Bulut (Edirne) (ANAP)

Katip : Numan Gültekin (Balıkesir) (DSP)

Üyeler: İsmet Vursavuş (Adana), Necati Albay (Eskişehir), Yücel Erdener (İstanbul), Tunay Dikmen (Muğla); MHP'den Ali Halaman (Adana), Mihrali Aksu (Erzincan), Ali Özdemir (Gaziantep), Ali Güngör (İçel), Mehmet Serdaroğlu (Kastamonu); FP'den Mehmet Özyol (Adıyaman), Latif Öztekin (Elazığ), Yaşar Canbay (Malatya), Abdullah Veli Seyda (Şırnak), Maliki Ejder Arvas (Van); ANAP'tan Nurettin Dilek (Diyarbakır), Mecit Piruzbeyoğlu (Hakkari), Mehmet Güneş (Şanlıurfa); DYP'den Mehmet Baysarı (Antalya), Mehmet Salim Ensarioğlu (Diyarbakır), Zeki Ertugay (Erzurum), Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir).¹⁸⁶

Yaşar Canbay (Malatya), 7.7.1999 günü Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, açık kalan üyeliğe Musa Demirci (Sivas) seçilmiştir.¹⁸⁷ Mehmet Güneş (Urfa)'ın Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmesi üzerine, 22.3.2000 tarihinde açık kalan komisyon üyeliğine Ali Güner (İğdır) seçilmiştir.¹⁸⁸ Selim Ensarioğlu (Diyarbakır), (4/186) esas numaralı önergeyle Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,¹⁸⁹ boş bulunan üyeliğe 25.4.2000 tarihinde Nurettin Atik (Diyarbakır) seçilmiştir.¹⁹⁰

Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu:

Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Oktay Vural (İzmir) (MHP)

Başkanvekili : Miraç Akdoğan (Malatya) (ANAP)

Sözcü : Fahrettin Gülenler (Bursa) (DSP)

Katip : Cumali Durmuş (Kocaeli) (MHP)

Üyeler: DSP'den Halit Dikmen (Aydın), Abdülsamet Turgut (Diyarbakır), Akif Serin (İçel), Ahmet Arkan (Kocaeli), Eyüp Doğanlar (Niğde);

¹⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), ss. 321-322. Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 16.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 16 (16.6.1999), ss. 403-404.

¹⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 5, B 30 (7.7.1999), ss. 558, 564.

¹⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 29, B 70 (22.3.2000), s. 26.

¹⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 31, B 83 (19.4.2000), s. 396.

¹⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 31, B 86 (25.4.2000), s. 542.

MHP'den Orhan Şen (Bursa), Nevzat Taner (Kahramanmaraş), Ali Serdengeçti (Manisa), Mükerrerem Levent (Niğde); FP'den Hüseyin Karagöz (Çankırı), Mustafa Geçer (Hatay), Özkan Öksüz (Konya), Şükrü Ünal (Osmaniye), Ahmet Nurettin Aydın (Siirt); ANAP'tan Mahmut Bozkurt (Adıyaman), Cengiz Altunkaya (Aydın), Kenan Sönmez (Bursa); DYP'den Ali Rıza Gönül (Aydın), İlhan Aytekin (Balıkesir), İlyas Yılmazyıldız (Balıkesir), Nurettin Atik (Diyarbakır).¹⁹¹

Ahmet Nurettin Aydın (Siirt)'ın Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmesi üzerine 7.12.1999 tarihinde, açık kalan komisyon üyeliğine Teoman Rıza Güneri (Konya) seçilmiştir.¹⁹²

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Nazif Okumuş (İstanbul) (MHP)
Başkanvekili : Atullah Hamidi (Batman) (ANAP)
Sözcü : Burhan Bıçakçıoğlu (İzmir) (DSP)
Katip : Hamdi Baktır (Kayseri) (MHP)
Denetçi : Çetin Bilgir (Kars) (DSP)

Üyeler: DSP'den Fikret Tecer (Kırşehir); MHP'den Arslan Aydar (Kars), FP'den Hüsamettin Korkutata (Bingöl), Nezir Aydın (Sakarya), M. Ergün Dağcıoğlu (Tokat); ANAP'tan Mahmut Bozkurt (Adıyaman); DYP'den Faris Özdemir (Batman), Salih Sümer (Diyarbakır).¹⁹³

Dilekçe Komisyonu:

Dilekçe Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Salih Erbeyin (Denizli) (MHP)
Başkanvekili : Hasan Akgün (Giresun) (DSP)
Sözcü : Ersin Taranoğlu (Sakarya) (ANAP)
Katip : Cemal Enginyurt (Ordu) (MHP)

Üyeler: DSP'den Fadlı Ağaoğlu (İstanbul), Kemal Vatan (İzmir); MHP'den Hidayet Kılınç (İçel); FP'den Celal Esin (Ağrı), Ahmet Karavar

¹⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), ss. 322-323. Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 16.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 16 (16.6.1999), s. 404.

¹⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 18, B 29 (7.12.1999), ss. 409, 417.

¹⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), s. 323. Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 16.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17 (17.6.1999), s. 50. Sözcü ve Katip üyelerin isimleri yanlış verildiğinden, yanlışlık 18.6.1999 günü (3/226) esas sayılı tezkere ile düzeltilmiştir. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 18 (18.6.1999), s. 158. Faris Özdemir (Batman) ve Salih Sümer (Diyarbakır) söz konusu komisyonun üyeliğine 22.7.1999 tarihinde seçilmişlerdir. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 7, B 37 (22.7.1999), ss. 26-27.

(Şanlıurfa), Fethullah Erbaş (Van); ANAP'tan Şükrü Yürür (Ordu); DYP'den Mehmet Halit Dağlı (Adana), Sedat Edip Bucak (Şanlıurfa).¹⁹⁴

Şükrü Yürür (Ordu) 20.7.1999 tarihinde, Dilekçe Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, açık kalan üyeliğe Şadan Tuzcu (İstanbul) seçilmiştir.¹⁹⁵ Cemal Enginyurt (Ordu), (4/101) esas sayılı önerge ile Dilekçe Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş boş bulunan üyeliğe 4.4.2000 tarihinde Alaattin Sever Aydın (Batman) seçilmiştir.¹⁹⁶

Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu:

Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Birkan Erdal (Ankara) (ANAP)
Başkanvekili : Nidai Seven (Ağrı) (MHP)
Sözcü : Erdoğan Toprak (İstanbul) (DSP)
Katip : Erkan Kemaloğlu (Muş) (ANAP)

Üyeler: DSP'den İbrahim Yavuz Bildik (Adana), Arif Sezer (Adana), Ergün Bayrak (Artvin), Ahmet Güzel (İstanbul), Sulhiye Serbest (İstanbul), Salih Dayıoğlu (İzmir), M. Hadi Dilekçi (Kastamonu), Tahsin Boray Baycık (Zonguldak); MHP'den Cezmi Polat (Erzurum), Osman Gazi Aksoy (Isparta), Mustafa Haykır (Kırşehir), Kadir Görmez (Kütahya), Nail Çelebi (Trabzon), Armağan Yılmaz (Uşak), Ayhan Çevik (Van); FP'den M. Zeki Çelik (Ankara), İsmail Özgün (Balıkesir), Ahmet Cemil Tunç (Elazığ), Veysel Candan (Konya), Lütfi Yalman (Konya), Sabahattin Yıldız (Muş), Bekir Sobacı (Tokat); ANAP'tan Kenan Sönmez (Bursa), İbrahim Yaşar Dedelek (Eskişehir), Şamil Ayrım (İstanbul), M. Salih Yıldırım (Şırnak); DYP'den Murat Akın (Aksaray), Necati Yönder (Bingöl), Rasim Zaimoğlu (Giresun), Mehmet Yalçinkaya (Şanlıurfa), Ali Naci Tuncer (Trabzon).¹⁹⁷

Kadir Görmez (Kütahya)'ın 8.9.1999'da vefatı üzerine açık kalan üyeliğe, 7.10.1999 tarihinde Metin Ergun (Muğla) seçilmiştir.¹⁹⁸ 19.10.1999 tarihinde Veysel Candan (Konya), KİT Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, açık kalan üyeliğe İlyas Arslan (Yozgat) seçilmiştir.¹⁹⁹ Metin Ergun (Muğla), (4/102) esas sayılı önerge ile KİT Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,²⁰⁰ açık bulunan üyeliğe, 15.2.2000 tarihinde Cemal Enginyurt (Ordu) seçilmiştir.²⁰¹

¹⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), ss. 323-324. Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 16.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 16 (16.6.1999), s. 404.

¹⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 6, B 35 (20.7.1999), ss. 398, 407.

¹⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 30, B 75 (4.4.2000), s. 32.

¹⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), ss. 324-325. Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 16.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 16 (16.6.1999), s. 405.

¹⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 13, B 4 (7.10.1999), s. 438.

¹⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 14, B 8 (7.10.1999), ss. 101, 106.

²⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 56 (3.2.2000), s. 53.

²⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 57 (15.2.2000), s. 126.

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu:

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinin seçimi 15.6.1999 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Sema Pişkinsüt (Aydın) (DSP)
Başkanvekili : Sebğatullah Seydaoğlu (Diyarbakır) (ANAP)
Başkanvekili : Metin Ergun (Muğla) (MHP)
Sözcü : Bahri Zengin (İstanbul) (FP)
Katip : Mustafa Eren (Karabük) (DYP)²⁰²

Üyeler: DSP'den Faruk Demir (Ardahan), Hasan Macit (Burdur), Orhan Ocak (Bursa), Mehmet Mail Büyükerman (Eskişehir), Süleyman Yağız (İstanbul); MHP'den Osman Müderrisoğlu (Antalya), Ali Keskin (Denizli), Mehmet Nuri Tarhan (Hatay), Kemal Köse (Kocaeli), Hüseyin Akgül (Manisa); FP'den Mustafa Baş (İstanbul), Musa Demirci (Sivas), Eyüp Fatsa (Ordu), Mehmet Bekaroğlu (Rize); Yaşar Eryılmaz (Ağrı), Bülent Akarcalı (İstanbul), Cavit Kavak (İstanbul); DYP'den Mehmet Gözlükaya (Denizli), Kadir Bozkurt (Sinop), Nihan İlgün (Tekirdağ).²⁰³

Musa Demirci (Sivas), 7.7.1999 günü İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, boş kalan üyeliğe Yaşar Canbay (Malatya) seçilmiştir.²⁰⁴ Mehmet Cavit Kavak (İstanbul) ve Bülent Akarcalı (İstanbul)'nın İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyeliğinden çekildiklerini bildirmeleri²⁰⁵ üzerine, 2.12.1999 tarihinde açık kalan komisyon üyeliklerine Emre Kocaoğlu (İstanbul) ve Rifat Serdaroğlu (İzmir) seçilmişlerdir.²⁰⁶ Yaşar Eryılmaz (Ağrı)'nın İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmesi üzerine, 8.3.2000 tarihinde açık kalan üyeliğe Seyyit Haşim Haşimi (Diyarbakır) seçilmiştir.²⁰⁷ Komisyonunda boş bulunan üyeliğe, 9.5.2000 tarihinde Fikret Uzunhasan (Muğla) seçilmiştir.²⁰⁸

(II) Birinci Yasama Yılında Dış İlişkilerle İlgili Komisyonlar

21. Dönemde, Birinci Yasama Yılında oluşturulan, dış politikayla ilgili ihtisas komisyonları hakkındaki bilgiler şöyledir:

²⁰² Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 17.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 4, B 24 (27.6.1999), ss. 377-378.

²⁰³ Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.6.1999), ss. 325-326. Komisyonun başkan, başkanvekili, sözcü ve katip seçimleri 17.6.1999 günü yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 4, B 24 (27.6.1999), ss. 377-378. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun DYP Grubu üyeleri ise 17.6.1999 günü seçilmişlerdir. Katip üye Faruk Demir Ardahan'ın üyelikten çekilmesi üzerine, yerine Mustafa Eren Karabük seçilmiştir. Ayrıntılar için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17 (17.6.1999), s. 55.

²⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 5, B 30 (7.7.1999), ss. 558-559, 564.

²⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 18, B 28 (2.12.1999), ss. 282, 283.

²⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 18, B 28 (2.12.1999), s. 283.

²⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 28, B 67 (8.3.2000), ss. 324-325.

²⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 91 (9.5.2000), s. 231.

Avrupa Konseyi Parlamenterler Meclisi (AKPM) Türk Grubu:

AKPM'nin, siyasi parti gruplarınca belirlenen asıl ve yedek üyelerinin isimleri 16.6.1999 tarihinde illere göre şöyledir:

Asıl Üyeler: Tayyibe Gülek (DSP-Adana), Mehmet Telek (MHP-Afyon), Oya Akgönenç Muğisuddin (FP-Ankara), Uluç Gürkan (DSP-Ankara), Hüseyin Kalkan (MHP-Balıkesir), Atilla Mutman (DSP-İzmir), Suha Tanık (ANAP-İzmir), Mehmet Sağlam (DYP-Kahramanmaraş), Abdullah Gül (FP-Kayseri), Faruk Bal (MHP-Konya), Cevdet Akçalı (DYP-Kütahya), Şükrü Yürür (ANAP-Ordu).

Yedek Üyeler: Ali Gören (FP-Adana), Abdülkadir Akcan (MHP-Afyon), H. Tayfun İçli (DSP-Ankara), Kenan Sönmez (ANAP-Bursa), Rasim Zaimoğlu (DYP-Giresun), Rıdvan Budak (DSP-İstanbul), Yılmaz Karakoyunlu (ANAP-İstanbul), Hayri Diri (DSP-İzmir), Cevat Ayhan (FP-Sakarya), Muzaffer Çakmaklı (MHP-Şanlıurfa), Mehmet Sait Değer (DYP-Şırnak), Orhan Bıçakcıoğlu (MHP-Trabzon).

AKPM Türk Grubu Başkanlığına Uluç Gürkan (Ankara) seçilmiştir.

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü (KAA/NATO veya NATOPA) Türk Grubu:

Asıl Üyeler: Şevkat Çetin (MHP-Ankara), Ali Rahmi Beyreli (DSP-Bursa), Zeki Ertugay (DYP-Erzurum), Süleyman Servet Sazak (MHP-Eskişehir), Şamil Ayrım (ANAP-İstanbul), Mehmet Tahir Köse (DSP-İstanbul), Oktay Vural (MHP-İzmir), Doğan Güreş (DYP-Kilis), Oğuzhan Asiltürk (FP-Malatya), Temel Karamollaoğlu (FP-Sivas), Bayram Fırat Dayanıklı (DSP-Tekirdağ), Kâmrân İnan (ANAP-Van).

Yedek Üyeler: Eyüp Sanay (FP-Ankara), Aydın Tümen (DSP-Ankara), Cengiz Altinkaya (ANAP-Aydın), Alaattin Sever Aydın (FP-Batman), Ersoy Özcan (MHP-Bolu), Salih Sümer (DYP-Diyarbakır), Mehmet Şandır (MHP-Hatay), Sühan Özkan (ANAP-İstanbul), Erol Karan (DSP-Karabük), İsmail Karakuyu (DYP-Kütahya), Basri Coşkun (MHP-Malatya), M. Cengiz Güleç (DSP-Sivas).

NATOPA Türk Grubu 21 Haziran 1999 tarihinde ilk toplantısını yapmış ve Tahir Köse (İstanbul) Başkan seçilmiştir.²⁰⁹

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT) Türk Grubu:

Asıl Üyeler: Cemil Çiçek (FP-Ankara), Kemal Çelik (DYP-Antalya), Hayati Korkmaz (DSP-Bursa), Ahmet Tan (DSP-İstanbul), Nevzat Yalçıntaş (FP-İstanbul), Mehmet Kaya (MHP-Kahramanmaraş), Lutfullah Kayalar (ANAP-Yozgat), İsmail Hakkı Cerrahoğlu (MHP-Zonguldak).

Yedek Üyeler: Ali Tekin (DSP-Adana), Mehmet Zeki Okudan (FP-Antalya), Suat Pamukçu (FP-Bayburt), Teoman Özalp (DYP-Bursa), Rahmi Sezgin (DSP-İzmir), Ali Serdengeçti (MHP-Manisa), Ahmet Aydın (MHP-Samsun), Enis Sülün (ANAP-Tekirdağ).

²⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 19 (22.6.1999), s. 252.

AGİT Parlamenter Asamblesi Türk Grubunun 18 Haziran 1999 tarihli ilk toplantısında, Ahmet Tan (İstanbul) Başkan seçilmiştir.²¹⁰

Türkiye-Avrupa Birliği Karma Parlamento Komisyonu (TR-AB KPK) Türk Grubu:

Mahmut Nedim Bilgiç (DYP-Adıyaman), Yaşar Eryılmaz (ANAP-Ağrı), Kürşat Eser (MHP-Aksaray), Mehmet Arslan (MHP-Ankara), Ali Işıklar (MHP-Ankara), Mehmet Kocabatmaz (DSP-Denizli), Sacit Günbey (FP-Diyarbakır), Ayfer Yılmaz (DYP-İçel), Bülent Akarcalı (ANAP-İstanbul), Remzi Çetin (FP-Konya), Mehmet Emrehan Halıcı (DSP-Konya), İsmail Bozdağ (DSP-Manisa).

Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanlığının 18 Haziran 1999 tarihli ilk toplantısında, Kürşat Eser (Aksaray) Eşbaşkanlığa seçilmiştir. Eşbaşkan Yardımcılıklarına İsmail Bozdağ (Manisa), Sacit Günbey (Diyarbakır), Yaşar Eryılmaz (Ağrı) ve Ayfer Yılmaz (İçel) seçilmişlerdir.²¹¹

Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu Eşbaşkanlığı üyesi Bülent Akarcalı (İstanbul)'nın çekilmesi üzerine, boşalan üyelik için, ANAP Grubu tarafından İlhan Aküzüm (Kars) seçilmiştir.²¹² Türkiye – AT (AB) Karma Parlamento Komisyonu üyesi Emrehan Halıcı (Konya)'nın istifasıyla boşalan bir üyeliğe, 1.2.2000 tarihinde DSP Grubu tarafından aday gösterilen Ali Tekin (Adana) seçilmiştir.²¹³

Parlamentolararası Birlik (PAB) Türk Grubu:

İlyas Yılmazyıldız (DYP-Balıkesir), Turhan Alçelik (FP-Giresun), Abbas Bozyel (MHP-Iğdır), Ahmet Ziya Aktaş (DSP-İstanbul), Zafer Güler (DSP-İstanbul), İrfan Gündüz (FP-İstanbul), Mehmet Cavit Kavak (ANAP-İstanbul), Orhan Bıçakçıoğlu (MHP-Trabzon).

17 Haziran 1999 tarihinde, PAB Türk Grubu Başkanlığına Cavit Kavak (İstanbul) ve Başkanvekilliğine Turhan Alçelik (Giresun) seçilmişlerdir.²¹⁴

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi (KEİPA) Türk Grubu:

Adnan Uçaş (MHP-Amasya), Lütfü Esengün (FP-Erzurum), Mehmet Gül (MHP-İstanbul), Salih Kapusuz (FP-Kayseri), Cemal Özbilen (ANAP-Kırklareli), M. Necati Çetinkaya (DYP-Manisa), İhsan Çabuk (DSP-Ordu), Ahmet Kabil (ANAP-Rize), Şenel Kapıcı (DSP-Samsun).

KEİPA Türk Grubu 21 Haziran 1999 tarihinde ilk toplantısını yapmış ve Mehmet Gül (İstanbul) Başkan seçilmiştir.²¹⁵

²¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 18 (18.6.1999), ss. 159-160.

²¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 18 (18.6.1999), s. 159.

²¹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 24 (24.11.1999), s. 436.

²¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 25, B 54 (1.2.2000), s. 18.

²¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 18 (18.6.1999), s. 159.

²¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 19 (22.6.1999), s. 252.

İslam Kalkınma Örgütü Üyeleri Parlamento Birliği (İKÖ-PAB) Türk Grubu:

TBMM Başkanlığının (3/449) esas sayılı tezkeresi ile; İslam Kalkınma Örgütü (İKÖ) Üyeleri Parlamento Birliğine (İKÖ-PAB) üye olmasına ilişkin öneri, 1.2.2000 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.²¹⁶ İKÖ-PAB Türk Grubu başkanlığına Lütfi Doğan (Gümüşhane), üyeliklerine de Erdoğan Sezgin (Samsun), Osman Müderrisoğlu (Antalya), Yılmaz Karakoyunlu (İstanbul) ve Necdet Tekin (Kırklareli) seçilmişlerdir.²¹⁷

Partilerarası Uyum Komisyonu:

Yukarıdakilere ilaveten, son iki dönemdir uygulandığı üzere, 21. Dönemde de TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerden temsilcilerin katılımıyla, Anayasa ve temel yasalarda yapılması öngörülen değişiklikler konusunda işbirliği sağlamak amacıyla “Partilerarası Uyum Komisyonu” kurulmuştur. “Partilerarası Uyum Komisyonu”nun başkanlığını ANAP Milletvekili ve TBMM Başkanvekili Nejat Arseven (Ankara) yürütmüştür. Komisyona; DSP’den Sadık Kırbaş (Çanakkale) ve Ali Günay (Hatay), MHP’den İsmail Köse (Erzurum) ve Sadık Yakut (Kayseri), FP’den Cemil Çiçek (Ankara) ve Mehmet Ali Şahin (İstanbul), ANAP’tan Beyhan Aslan (Denizli) ve Bülent Akarcalı (İstanbul), DYP’den Ahmet İyimaya (Amasya) ve Ali Naci Tuncer (Trabzon) şeklinde, TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerden ikişer milletvekili üye olmuştur.²¹⁸

b. TBMM 21. Dönem İkinci Yasama Yılıının (1999-2000) Açılışı

(1) 21. Dönem TBMM İkinci Yasama Yılıının Açılışı

(a) TBMM 21. Dönem İkinci Yasama Yılı TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut’un 01 Ekim 1999 Cuma günü saat 15.00’da yapmış olduğu şu kısa açış konuşmasıyla başlamıştır:

“Sayın milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 21. Dönem İkinci Yasama Yılına başladığı bu günde, ülkemizin karşı karşıya kaldığı deprem felaketinden dolayı hepimiz üzüntü içerisindeyiz. Bu depremde, maddî ve manevî büyük kayıplarımız olmuştur. Ölenlere rahmet, yaralananlara sağlıklar diliyorum; milletimizin başı sağ olsun! Yardımseverlik duyguları çok yüksek olan âlicenap halkımız, devletiyle birlikte, yaraların sarılması için elinden gelen hür türlü katkıyı yapmaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak da, bu konuda bize düşecek görevleri en iyi biçimde yerine getireceğimize inanmaktayım.”

“Sayın milletvekilleri, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, geçen yasama yılında olduğu gibi bu yasama yılında da çalışmalarını karşılıklı sevgi, saygı ve

²¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 25, B 54 (1.2.2000), s.19.

²¹⁷ “TBMM, İslam Konferansı Parlamento Birliğine Üye Oldu”, TBMM Aylık Bülten, sayı 75, s.

15.

²¹⁸ TBMM Aylık Bülteni, sayı 69, Ağustos-Eylül 1999, s.10.

hoşgörü ortamı içerisinde sürdüreceğine, Atatürk'ün belirlediği milliyetçilik anlayışı ve O'nun ilke ve inkılapları doğrultusunda, demokratik parlamenter sistem içinde, hukukun üstünlüğü ve insan haklarına saygılı olarak milletimizin sorunlarına çözümler bulacağını inanıyorum. Bu duygu ve düşüncelerle, yeni yasama yılının milletimize, Türkiye Büyük Millet Meclisine hayırlı olmasını diler; siz sayın milletvekili arkadaşlarıma, sağlık içinde, başarılı çalışmalar temenni ederim.”²¹⁹

(2) Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in TBMM Açış Konuşması

TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut'un bu kısa konuşmasının ardından Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel, TBMM 21. Dönem İkinci Yasama Yılı'nda, şunları söylemiştir:²²⁰

“Türkiye Büyük Millet Meclisinin Sayın Başkanı, değerli milletvekilleri, ekranları başında bu toplantıyı izleyen sevgili vatandaşlarım; hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum. Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu dönem çalışmalarının milletimize, memleketimize hayırlı olmasını Cenabı Allah'tan niyaz ediyorum. 20. Yüzyıl sona ererken, karşı karşıya kaldığımız büyük deprem felaketi, milletimizi derin acılara gark etmiştir. Bu depremde: 15.802 vatandaşımız hayatını kaybetmiş, 43.872 vatandaşımız yaralanmıştır. 66.441 konut ve 10.901 işyeri yıkılmış, 67.242 konut ve 9.927 işyeri orta hasar görmüş, 80.160 konut ve 9.712 işyeri az hasar görmüştür. Toplam olarak 244.383 konut ve işyeri yıkılmış ve hasara uğramıştır. Kamu binaları; bu arada okullar, hastaneler, kamuya hizmet eden diğer tesisler ağır hasar görmüştür. 10.000'e yakın fabrikanın bulunduğu bölgede, sanayimiz de önemli zarar görmüştür. Halkımız ve ülkemiz, 17 Ağustos sabahı saat 03.02'den itibaren, felaketi göğüslemek mecburiyetinde kalmıştır. Gösterilen millî dayanışma, her türlü övgünün üstündedir. Keza, 86 ülke yardımda bulunmuştur. 364 uçak yardım malzemesi getirmiş, 43 ülke tarafından gönderilen arama-kurtarma ekibiyle 2.456 kurtarma uzmanı gelmiştir. 19 ülke, seyyar hastane göndermiş ve 41.000 çadır gelmiştir. Bu, görülmemiş bir uluslararası dayanışmadır. Depremde hayatını kaybeden vatandaşlarımıza Allah'tan rahmet, yaralılarımıza, tekrar, şifa diliyorum. Milletimize ‘geçmiş olsun’ derken, Cenabı Allah'ın milletimizi, memleketimizi böyle bir felaketin tekrarından ve beterinden korumasını da niyaz ediyorum.”

“(...) Bu felaketi bizzat yaşayan insanların acılarını, ıstıraplarını, hissiyatını anlamamak mümkün değildir. Devletimizin -başta Silahlı Kuvvetlerimiz olmak üzere- bütün kurumları, Kızılay'ımız, sivil toplum örgütlerimiz büyük gayret gösterdiler ve göstermeye de devam ediyorlar. Yıkıntıların altından insanların canlı kurtarılmasına, yaralıların sağlık

²¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 13, B 1 (01.10.1999), s. 17.

²²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 13, B 1 (01.10.1999), s. 18-42.

merkezlerine acilen intikal ettirilmesine ve güncel hayatın gereklerinin yerine getirilmesine, salgın hastalık çıkmasının önlenmesine azamî gayret sarf edilmiştir. Bugün, bölgede, 121 çadırkent kurulmuş, 112.445 çadır dağıtılmış; 200.000 kişiye de sıcak yemek verilmektedir. Depremın meydana getirdiği hasarın tamiri ve yıkılanların yeniden yapılması, altyapının onarılması, hayatın tamamıyla normale çevrilmesi için 6 ilâ 10 milyar dolara ihtiyaç hâsıl olacaktır. Dünya Bankası, IMF, Avrupa Birliği, Körfez İşbirliği Konseyi ve Almanya'nın ceman 2 milyar 575 milyon dolar taahhüdü vardır. Avrupa Birliği, İslam Kalkınma Bankası, Avrupa Konseyi Sosyal Kalkınma Fonu, Japonya, Amerika Birleşik Devletleri ceman 1 milyar 177 milyon dolar yardım vaadinde bulunmuşlardır. Silahlı Kuvvetlerimizin bedelli askerlikle ilgili bir teklif hazırlaması ve buradan gelecek 1 milyar dolar civarındaki kaynağın deprem yardımı olarak ödenmesi şeklindeki teklifi, hükümetçe memnuniyetle karşılanmıştır. ...15 Kasım ile kasım sonu arasında artık çadırlarda yaşama imkânının kalmayacağı düşünülerek, bugünkü yaz şartları içinde barınılabilen çadırlardan, vatandaşlarımızı, prefabrik binalara ve kış şartlarına dayanıklı çadırlara çıkarmamız ve vatandaşların şikâyetlerini ortadan tümüyle kaldırmamız gerekecektir. Bu hususta, hükümet -fevkalade- zamanla yarışmaktadır, fevkalade zor şartlarla uğraşmaktadır ve herkesin, bu neticenin sağlanmasında hükümete yardımcı olması lazımdır. İşin diğer bir safhasında, okulların, hastanelerin, üniversite binalarının -muvakkat bile olsa- tamir edilerek, mümkün olduğu kadar kısa süre içerisinde hizmete geçirilmesi lazımdır; tabii ki, artçı depremlerin müsaade ettiği ölçü içerisinde. Sanayi kuruluşlarına, üretime geçebilmeleri ve insanların tekrar çalışır, üretir hale gelmeleri için yardımcı olunmalıdır. Çarşı-pazar, yeniden işlemelidir. Esnafa, sanayiciye, tüccara, çiftçiye destek için önemli kararlar alınmıştır.”

“Bu depremden alınacak dersler vardır. Yapacağımız birinci iş, bu dersleri almakta mutlaka kararlı olmamızdır; yani, depremi kısa süre içerisinde unutup gitmememizdir. İkinci iş, bunların neler olduğunda bir öncelik sırasına sahip olmamızdır. Depreme dayanıklı binalar, köyler, kasabalar, şehirler yapmak için yasal tedbirlerimizi en kısa zamanda gözden geçirmeli ve yeni tedbirler getirmeliyiz. ...İnşaatlarımız depreme dayanıklı olacak şekilde projelendirilmeli, öylece yapılmalı ve iyi denetlenmelidir. Mutlaka, fay hatlarının etki alanlarından kaçınılmalıdır. ...Devlet ve toplum olarak, her türlü felaket karşısında, daha iyi yardımcı olacak şekilde örgütlenmeliyiz. Devletin çok etkin bir sivil savunma teşkilatı kurması ve gönüllü kuruluşlara destek vermesi, çok önemli bir ihtiyaç haline gelmiştir. AKUT ve benzeri gönüllü kuruluşların ortaya koydukları başarı, takdire şayandır. ...Depremden, çok şey öğrenilecektir; o da doğrudur. Bunlar eleştirilmelidir; tamam. Fakat, duygusallığa kapılarak, devleti kurum olarak eleştirmek ve kötülemek yanlıştır; ...Depreme dayanıklı köyler, kasabalar, şehirler yapacağız; evler, okullar, hastaneler, köprüler, yollar, işyerleri

yapacağız. Yapacağımız bu. Zaafa uğratılan devlet imajını da tamir edeceğiz. Bunları başkası yapıverecek değil.”

“Türkiye, 18 Nisan seçimlerine, istikrar arayarak gitmiştir. Bu seçimlerde, 37.495.217 kayıtlı seçmenin 31.184.496’sı geçerli, 1.474.574’ü geçersiz oy kullanmıştır. Seçime katılma oranı %87 olmuştur. Bu, müthiş bir şey. Genel seçim ile yerel seçimlerin aynı zamanda yapılmış olmasına, halkın önüne 7 sandık aynı zamanda konulmuş bulunmasına rağmen, seçimler büyük bir intizam içerisinde yapılmış, yüksek bir iştirak sağlanmıştır. ...Türk Milleti, demokratik olgunluğunu bir defa daha ortaya koymuş ve Türk demokrasisi, gücünü, tekrar ispatlamıştır. Seçim sonrasında göreve başlayan Yüce Meclis, bir koalisyon hükümetine güvenoyu vermiş, ülkenin çok önemli sorunlarını çözme yolunda büyük bir gayret sarf etmiş, Anayasa değişikliği yapmış, birçok tasarımı yasalaştırmıştır; 18 Nisan sonrası beklentilerini geniş çapta silmiş, ülkeye bir rahatlık getirmiştir. ...18 Nisan seçimlerinden alınacak dersler vardır. 1,5 milyona yakın oy geçersiz sayılmıştır. Bu, çok... Bu kadar vatandaşın iradesi, ülke idaresine intikal etmemiştir. Dışarıda 3 milyona yakın insanımız var; 1,5-2 milyon oy demektir. Bunlardan sadece 65.254’ü geçerli olarak oy kullanabilmiştir. Dışarıdaki vatandaşlarımızın oy kullanabilmesi Anayasa emridir; bu, yerine getirilmelidir. Siyasî partilerimiz, seçim sisteminde, Seçim Kanunu ve Siyasî Partiler Kanununda yapacakları iyileştirmeye, demokrasimizi daha sağlıklı hale getirmelidirler. Halkımızın, demokrasiyle kenetlenmesi lazımdır. Türk vatandaşı ülke sorunlarına seçimden seçime karışırsa, bu, rejime seyrecliktir. Demokrasinin katılımcılık yeteneği güçlendirilmelidir ve halk, rejimin sahibi yapılmalıdır. Ülke, devlete, rejime, geleceğine ve kendine güvensiz hale hiçbir zaman düşmemelidir. İstikrar arayan bir ülke olmaktan da, Türkiye, mutlaka çıkmalıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin, önümüzdeki günlerde de, çalışmalarını, halkın takdirini kalıcı hale getirecek şekilde devam ettirmesi lazımdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi, Türk Milletinin birliğinin korunmasında en önemli kurumumuzdur.”

“(…) İnsanlığın 20 . Yüzyılın sonunda geldiği noktayla ilgili bir durum tespiti yapmakta yarar görüyorum: Günümüzde, enformasyon ve bilgi, dünyamızda her zamankinden daha büyük bir süratle dolaşmakta; mesafe, insanları birbirinden ayıran bir mefhum olmaktan çıkmakta; dünyayı algılayışımız değişmekte, perspektiflerimiz gelişmekte; insanlar arasında dayanışma, ulusal sınırları aşmaktadır. İnsanlık tarihinde ilk kez ‘küresel toplum’ fikri somut bir gerçeklik halini almaktadır. Yaşadığımız büyük deprem felaketi karşısında dünyanın takındığı tavır, bu gerçeğin bilincine bir kere daha varmamızı sağlamıştır. İnsanların, birbirlerinin yardımlarına koşmaları, birbirlerinin acılarını paylaşmaları, küresel bir dayanışma içinde olmaları, 21. Yüzyılda, daha güzel, barış içinde bir dünyayı hayal etmek için bizlere güç vermektedir. 20. Yüzyıl boyunca, bilim ve teknolojiye büyük atılımlar yapıldı. Kitlesel üretim, refahı artırdı, tüketim toplumunu yarattı. Küresel nüfus artışı

olağanüstü boyutlara ulaştı; asrın başında 2 milyardan az olan nüfus, asrın sonunda 6 milyara geldi. Küresel nüfus artışı, insanlığı korkutmuştur. Eğitim yaygınlaştı; bilgi teknolojileri öğrenimi kolaylaştırdı, bilginin kullanımını demokratikleştirdi. İletişim ve ulaşım teknolojileri baş döndürücü bir gelişme kaydetti. Uzaya gidildi ve gezegen bilinci oluşmaya başladı. Olağanüstü kentleşme ve sanayileşme, bir yandan doğal çevreyi, öte yandan insan yapısı çevreyi hızla kirletti, hatta, tahrip etmeye başladı. İki dünya savaşı ve sayısız bölgesel savaşlar yaşandı. Nükleer silahlar keşfedildi, imha gücü insanlar üzerinde denendi; ancak, geleceğin nesillerini harp belasından korumak, uluslararası barış ve güvenliği muhafaza etmek amacıyla da Birleşmiş Milletler kuruldu. Totaliter rejimler, insanlığa, maddî ve manevî büyük zarar verdi; ancak, demokrasi, hukukun üstünlüğü, serbest piyasa ekonomisi üzerinde geniş bir mutabakat da sağlanabildi. Sömürgecilik tasfiye edildi; ancak, yoksulluk ortadan kaldırılamadı. İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi kabul edildi. Millî devletlerin her birinin evrensel bir hukuk düzeni içerisinde hareket etmelerini sağlayacak mekanizmalar geliştirildi ve geçen elli sene içerisinde, millî devletlerin sayısı arttı; (...) Son büyük imparatorluk olan Sovyetler Birliği kendiliğinden dağıldı. İdeolojik kutuplaşma son buldu. Bölgesel ekonomik gruplaşmalar önem kazandı; ancak, etnik milliyetçiliğe, ırkçılığa ve köktendinciliğe dayanan şiddet hareketleri de yaygınlaştı. Terörizm, sınırları aşan bir bela haline geldi. Uluslararası hukukta terörizme karşı işbirliği mekanizmaları geliştirilmeye başlandı.”

“(…) Şimdiden bilgi çağı olarak adlandırılan 21. Yüzyıla bu bilançodan intikal edecek temel olgular ise, küresel ekonomi, evrensel hukuk ve küresel sorunlara küresel çözümler arama bilincidir; içinde yaşadığımız dünyada bizi etkileyecek olanlar bunlardır. Önümüzdeki yüzyılda, ayrıca, egemenlik ve ulus-devlet kavramlarının da yeni anlamlar kazanacağı anlaşılmaktadır. (...) Kurucusu ve mirasçısı olduğumuz ve bu yıl 700. kuruluş yıldönümünü idrak ettiğimiz Osmanlı İmparatorluğu, 624 yıl boyunca Akdeniz ve Avrupa kültür ve medeniyetinin şekillenmesinde belirleyici rol oynadı. Üç denizin, üç kıtanın ve muhtelif kültürlerin buluşma noktası olan geniş bir coğrafyayı yüzyıllarca etkilemiş bir cihan imparatorluğunun mirasçısı olmak, bugünümüzü etkilediği gibi, yarınlarımızı da etkileyecektir. Dolayısıyla, geleceğe bakarken, öncelikle tarihimizi iyi anlamak, insanlık tarihi içindeki yerini doğru tespit etmek zorundayız. Osmanlı Devleti, kuruluş döneminde esas itibarıyla bir Balkan devleti olarak gelişmiştir ve İstanbul’un başkent olmasıyla birlikte, çok kültürlü, çok uluslu, çok dinli bir Avrupa ve Akdeniz gücü olarak tarih sahnesindeki yerini almıştır. Osmanlı, altı asrı aşan tarihi boyunca Avrupa’yla karşılıklı etkileşim içinde olmuştur; etkilemiştir, etkilenmiştir. (...) Mirasçısı olduğumuz imparatorluğun tarih sahnesinden çekilmesi, onun küllerinden Türkiye Cumhuriyeti’nin doğuşu da ulus devletin dünyaya yayılmaya başladığı tarihî dönemde gerçekleşmiştir. (...) Büyük Atatürk’ün önderliğinde gerçekleştirilen

Kurtuluş Savaşı neticesinde kurulan Cumhuriyetle birlikte bu hareket niteliksel bir dönüşüme uğramıştır. Büyük Atatürk'ün eseri, bir büyük hukuk devrimi olan Cumhuriyet -Evet, Cumhuriyet odur, bir büyük hukuk devrimidir- 20. Yüzyılın en başarılı toplumsal ve siyasal değişim projesidir. (...) İrk, dil, din, mezhep ve cinsiyet farkı gözetmeksizin tüm yurttaşların eşitliği ve özgürlüğü fikri, din ve vicdan hürriyetini de teminat altına alan laiklik anlayışı ve üniter devlet yapısı, demokratik cumhuriyet misakının temelini oluşturmaktadır ve milletimizin vazgeçilmez müstereğidir. Bu unsurlardan birinden vazgeçin, bu masayı tutan ayaklardan bir tanesinden vazgeçin, masa devrilir. (...) Türkiye'nin iç ve dış politikasındaki hedefleri, birliğini muhafaza, ayakta durma, iç barışını mutlaka koruma hususundaki kaygılarının kaynağı iyi değerlendirilmelidir. Din, ırk ve mezhep konularının politize edilmesinin, ülkenin destabilize edilmesine varacağı endişeleri, tarih şuuru içinde mevcuttur. Bunları politize ettiğimiz zaman parçalanırız; odur destabilize olmak. Cumhuriyetten demokratik cumhuriyete geçişte geçen elli sene zarfında karşılaştığımız büyük bunalımların kökünde yatan budur.”

“(…) Çok partili hayata, yani demokratik cumhuriyete geçildiğinden bu yana ülke, demokratik otoritenin hâkim kılınması ve hukuk devletinin işleyebilmesi bakımından zaman zaman büyük sıkıntılarla karşı karşıya kalmıştır. Devlet, yönetilebilirlik, iç güvenlik, barışın ve hürriyetin aynı zamanda korunmasıyla uğraşmıştır. Çok kolaydır, birtakım kişilere, kurumlara kusur, hata falan bulmak; mesele, hadisenin tümüne bakmak, ondan, müspet birtakım, gelecekte yararı olacak dersler çıkarmaktır. Bölücü, aşırı ve yıkıcı akımlar ve çeşitli mihraklar, iç barışımızı bozmuştur. 5 bin vatandaşımızın hayatını kaybettiği bir anarşi hadisesi ve 30 bini aşkın vatandaşımızın hayatını kaybettiği bir bölücü terör hadisesiyle karşılaşmıştır. Demokrasi, kendini savunmaktan mahrum bir rejimin adı olamaz. Demokrasiye yürekten bağlı hiçbir millet, kamu düzeninin tahrip edilmesine razı olmaz. Unutulmaması lazım gelen husus budur. Çağdaş devletten beklenen, demokratik otoritenin mutlaka sağlanması, halkın can ve mal güvenliğinden emin olması, demokratik hakların korunması, huzur ve sükûnun mutlaka temin edilmiş olmasıdır. Unutmamak lazımdır ki, İnsan Hakları Beyannamesinin 30., Avrupa İnsan Hakları Konvansiyonunun 17. maddesi, hak ve hürriyetlerin, onları ortadan kaldırmak için kullanılamayacağını amirdir. Yani, özgürlük, özgürlüğü ortadan kaldırmak için kullanılamaz. Özgürlüğe itiraz eden yok, kimse edemez; ama, özgürlüğü korumak; sorun odur. (...) Burada, kaht-ı ricalden şikâyet edeceğim. Kaht-ı rical, bir devletin yönetimini üstlenen kadroların siyasî istikrarsızlık dolayısıyla biçilmesi hadisesidir. Yetişen kadrolar, sık değişen hükümetler tarafından biçilirse, bir yerde, ülkeyi idare edecek liyakatli kadrolardan mahrum kalınır. Bu, sadece bizim tecrübemiz değil, dünya tecrübesi, Osmanlı tecrübesi; tabiri de Osmanlı tabiri. (...) Cumhurbaşkanı seçildiğim 16 Mayıs 1993 günü bu kürsüden yaptığım konuşmada ‘1982 Anayasası, hazırlanışı, sunuluşu, kabul

edilişı, nihayet şartları ve içeriğı itibariyle tam demokratik değildir. Bu Anayasa Türkiye’ye bir anayasal düzen getirmiştir; fakat bunun tam anlamıyla demokratik anayasal bir düzen olduğı söylenemez’ demiştim. O tarihten bu yana, 1982 Anayasasının birçok maddesi değıştirilmiştir. Yüce Meclis, Anayasayı değıştirme yetkisini kullanarak, başlangıç noktasındaki kusurları giderme iradesine ve imkânına sahip olduğunu ortaya koymuştur. Anayasanın eksikliklerini düzeltmenin mümkün olduğı ortadadır. Esasen, hâlâ, Yüce Meclisin ve Türkiye’nin gündeminde anayasa değışikliğı teklifleri vardır. Bu teklifler süratle ve ciddiyetle ele alınır; Türkiye, artık anayasayla ilgili tartişmaları geride bırakarak, yapısal reformları tamamlar. (...) Unutmamak lazımdır ki, bütün diktatörlükler, anarşi ve fetretin içinden çıkar ve güvenlik vaadiyle gelir. Dünyada pek çok ülkede, kişiye, ne istiyorsun dediğın zaman, ilk istediğı şey güvenlidir, can güvenliğidir. Can güvenliğı mi istiyorsun, özgürlük mü istiyorsun, ekmek mi istiyorsun diye sorduğunuz zaman, bu suali niye soruyorsunuz demez vatandaş. Üçünü de istiyorum derse, içinden demez. Üçünü de istiyorum dediğı yerde zaten problem çözülmüştür.”

“(...) Türk vatandaşı, laik cumhuriyet ile Müslümanlığı bağdaştırmıştır. Türk vatandaşının inançlarına serbestçe sahip çıktığını, ibadetlerini rahatça ve serbestçe yaptığını herkes biliyor. Böyle bir ihtiyacı yok Türk vatandaşının; yani ‘ben, Müslümanlığın gereklerini yerine getiremiyorum’ diye bir şikâyeti yok. İşte buradan bütün Türkiye’ye sesleniyorum. Neden yok; çünkü, Türkiye laik bir ülkedir; yani, 75 bin camide beş vakit ezan okunmaktadır. Benim vatandaşım haccına gitmektedir, zekâtını vermektedir, ibadetini yapmaktadır, mevlidini okumaktadır ve 85 bin din adamı da halkın hizmetindedir. Eğér camiye siyaset sokulmazsa, ne dinin devletten ne devletin dinden şikâyeti yoktur. Bu, çok önemli bir şey; gerisini düşündüğünüz zaman, çok önemli bir şey. İşlam’ın bütün şartlarını yerine getirmesi için, bana göre, Türkiye’nin bir noksanı yoktur. Türkiye, teokratik bir devlet değildir; Türkiye, laik bir devlettir. Laiklik, demokrasinin de, inanç ve ibadet hürriyetinin de temeli ve teminatıdır. Yani, vatandaşın ibadetine karışanlar, inancına karışanlar varsa, Ceza Kanununun 175. maddesinden itibaren birçok maddesi onlara ceza getirmiştir. Türkiye Cumhuriyeti’nin ‘dar-ül harp’ olduğunu iddiaya cüret edenler şunu asla unutmasınlar; dinlerin en mütekâmili ve en hoşgörölüsü olan İşlam Dinini bir saadet, barış ve sevgi dini olarak bu topraklarda gönöl rahatlığıyla ve iç huzuruyla yaşamaya devam etmemiz, cumhuriyet sayesinde.”

“(...) 21. Yüzyıla gerektiğı şekilde hazırlanmamızı mümkün kılacak adımları atarken, tarihî deneyim ve birikimlerimizi tabii ki göz ardı etmemeliyiz. Ancak, dünün alışkanlıkları ile geleceğın icapları arasında bir denge kurulması gerektiğini de unutmamalıyız. Burada dikkate alınması gereken bir diğér denge de, bazı bilim adamlarımızın işaret ettiğı gibi, temel hak ve hürriyetler ile kamu düzeni arasındaki dengedir. Sanıyorum ki, yönetilebilir bir devlet, bu dengenin iyi kurulup, iyi işlemesiyle mümkündür. Özgürlüklerin, hukukun üstünlüğüne

dayanan demokratik otorite ile korunabileceği unutulmamalıdır. Demokratik otoriteyi zaafa uğratarsanız, özgürlükleri korumak mümkün değildir. (...) Bu yıl, Berlin Duvarının yıkılışının 10. yıldönümüdür. Duvarın yıkılışı, aynı zamanda ideolojik kutuplaşmanın sona ermesinin de sembolüdür. Bu gelişme, 20. Yüzyıl boyunca siyasete damgasını vurmuş olan sağ-sol saflaşmasını büyük ölçüde anlamsızlaştırmış ya da en azından siyasî farklılıkların kitlelere izahını güçleştirmiştir. Siyasî düzeydeki bu değişime paralel sayılabilecek bir zamanlamayla küreselleşme olgusu, ulus-devlete bakışı değiştirmeye başlamış, ekonomik manada sınırların önemi azalmıştır. Değişen koşullar, siyaseti ve siyasî örgütlenmeyi değişime zorlamaktadır. Tüm dünyada bu yönde bir arayış vardır. Türkiye, dünya ölçeğindeki bu gelişmelerden doğal olarak etkilenmektedir. Devletin nasıl daha iyi işletilebileceği, bir ihtiyaç olarak, tüm siyasî partilerimizin gündeminde yer almaktadır. (...) Devlet, topluma ve vatandaşa hizmet için vardır. Tüm devlet organlarının ortak amacı, halkın refahını artırmak, hürriyet, güvenlik ve mutluluğunu temin etmektir. Öyleyse, bu hizmetin nasıl daha iyi yapılabilmesi konusunda düşünmek, herkesin görevidir. Çağın icaplarına uygun bir devlet reformu, soyut sloganlar değil, ancak somut öneriler zemininde gerçekleştirilebilir. Bu önerilerin içeriğini tartışmak yarar sağlar. Tartışmaları içerikten ziyade kişilerle irtibatlandırmanın Türkiye'ye hiçbir yararı olmadığını bir kere daha vurgulamak istiyorum; o zaman, tartışılmıyor, tartışma bitiyor. Bu bağlamda, anayasa reformu, yargı reformu, idarî reform konularıyla ilgili daha önce gündeme getirdiğim bazı düşüncelerimi, bu kürsüden, Yüce Milletimizin, Yüce Heyetinizin dikkatlerine tekrar sunmakta yarar görüyorum; bunlar benim düşüncelerimdir”

“Anayasalar, devletin temel kuruluşu ile bireylerin temel hak ve hürriyetlerini belirleyen toplumsal sözleşmelerdir. Burada, öncelikle temel hak ve hürriyetler konusu üzerinde durmak istiyorum. Bu bağlamda, çağdaş evrensel standartlar bellidir. Demokrasiler camiasının mensubu olan Türkiye, İkinci Dünya Savaşı sonrasında, uluslararası insan hakları hukukunun gelişmesine katkıda bulunmuştur. Başta Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi olmak üzere, ilgili diğer Birleşmiş Milletler belgelerinden Avrupa Konseyi Sözleşmesine, AGİT tarafından kabul edilen muhtelif belgelere kadar uzanan temel insan hakları belgeleri, bu alanda Türkiye'nin üstlendiği uluslararası taahhütlerin çerçevesini çizmektedir. Evrensel hukuk ve çağdaş demokrasi hangi belgeleri ortaya koymuşsa, Türkiye bu belgelerin tümüne taraftır, tümünü kabul etmiştir ve Meclisi de bunun tümünü tasdik etmiştir. Yani, dünyada var olup da Türkiye'de olmayan bir şey yok. Türkiye bir arayışların içinde olamaz. Yapacağı şey, bu evrensel belgelerde, taahhüt ettiği evrensel belgelerde işlemeyen hususlar varsa, onları işler hale getirmektir. Yani, demokratik Türkiye Cumhuriyeti'nin temelini sorgulamakta hiçbir yarar yoktur. İşte evrensel hukuk burada. Yani, Türkiye, İnsan Hakları Beyannamesine mi aykırı iş yapıyor, onu mu kabul etmemiş; o, uygulamadır; onun da denetim yerleri vardır; evvela bu kürsü

denetim yeri. Veya Türkiye, demokratik ülkelerle beraber kabul ettiği dokümanlardan herhangi bir tanesine mi uymuyor; onun yeri de burasıdır. ...Bana göre, temel haklar ve hürriyetler bölümünde Türkiye'nin bir eksiği yoktur; yani, uluslararası dokümanlara bakıldığı zaman. Anayasanın, devletin kuruluşuyla ilgili bölümünü ele alırken işte burada mesele var; yani, bu nasıl işleyecek. Bu noktada temel mesele, kuvvetler ayrılığına işlerlik kazandırılmasıdır. Sistem, kuvvetler ayrılığıdır. Yasama organı, etkili denetim gücüne kavuşturulmalıdır. Demokratik denetimin daha etkili bir hale getirilmesi ve yasama faaliyetinin daha titiz bir incelemeye tabi tutulabilmesi için, anayasal deneyimimiz çerçevesinde yirmi yıllık uygulaması olan senato, yeniden ihdas edilmelidir. Yasama organı seçimlerinde, seçmen ile vekili arasındaki bağı güçlendirecek dar bölge çoğunluk sistemine geçilmesi fikri üzerinde durulmalıdır; yani, bu ülkenin vatandaşı, kendisini kimin temsil ettiğini bilmeli, bu dağılmamalı ve vekiline bir şey intikal ettirecekse, onu yanında bulmalıdır. 69 milletvekili bulunan İstanbul'da vatandaş kimi arayacak, kimi bulacak!.. (...) Partilerin malî kaynakları ve siyasetin finansmanı saydamlaştırılmalıdır. Partiler hiçbir suçlamanın altında olmamalıdır. Yasama dokunulmazlığının kapsamı, çağdaş standartlarla uyumlu hale getirilerek daraltılmalıdır. Bu kürsünün hürriyetine kimse dokunamaz, dokunmamalıdır; ama, onun dışında birtakım şeyler eğer tartışılır hale gelmişse ve bu tartışmalar, bu sıralarda oturan değerli milletvekillerini sıkıntıya sokacak duruma gelmişse, haksız yere gelmişse, bunun çaresini, yine bu Meclis bulmalıdır. Cumhurbaşkanı, iki türlü seçimle, halk tarafından seçilmelidir. Bana göre, yedi sene Cumhurbaşkanlığı uzundur ve cumhurbaşkanı beş sene için seçilmelidir; eğer, Meclisiniz muvafık görürse, iki defa seçilebilmelidir; ama, mutlaka halk tarafından seçilmelidir. Bunun birtakım mahzurları vardır; ama, maksadınız, eğer demokrasiyi güçlendirmekse, demokrasinin kurumlarına daha çok otorite kazandırmaksa, mutlaka halkın rızasına ve yetkisine cumhurbaşkanlığı makamını bırakmak lazımdır.”

“(…) Demokrasinin güçlendirilmesi bakımından bir hususu daha dikkatinize getiriyorum. Seçmenlerin önemli konularda doğrudan görüşlerini ortaya koyabilmelerine imkân tanıyacak şekilde, referandum müessesesine işlerlik kazandırılmalıdır. Bazen, yine, göz gözü görmez hale geliyor; tartışıyoruz, tartışıyoruz; herkes birbirini kötülüyor; hakem yok. Var gibi görünen hakemlerin hepsi, artık hakem olarak tanınmıyor. O zaman nereye gitmelidir; hakkın sahibine. Ve önde duranların hepsi vekildir, hakkın sahibi halktır. (...) Cumhurbaşkanının, yasaları bir kere daha görüşmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderme yetkisi yeniden tanzim edilmelidir. 85 maddelik kanun çıkarıyorsunuz, otuzbeş gün uğraşıyorsunuz, bunun içerisinde belki iki veya üç hususun bir defa daha konuşulması gerekebiliyor, memleket allak bullak oluyor bunlar tartışılırken, otuzbeş gün, kırk gün tartışılmış bir yasayı, çok zaruret olmadıkça Cumhurbaşkanı nasıl veto edecek, soruyorum? Etsin efendim... Ee, Cumhurbaşkanının işi, sistemi çıkmaza sokmak değil ki.

Eğer bu line-veto dedikleri; yani bir kanunun içerisinde bir veya iki maddeyi veya üç maddeyi, ne ise, Cumhurbaşkanı veto etme yetkisine sahip olursa, hem bu kadar çekilen emek boşa gitmez, hem de her şey işler, sonra onu bir defa daha çabucak konuşursunuz, iki maddeyi üç maddeyi. Bunları ben kendim icat etmiş değilim. Bu sıkıntılarla karşı karşıya olan memleketlerin hepsi bunlara sırtını çeviriyor değil, çare arıyor ve böylece, bir sıkıntı ortadan kalkıyor. En son Amerika Birleşik Devletlerinde böyle bir uygulamaya gittiler.”

“Köklü bir yargı reformu gerçekleştirilmelidir. Yargı bağımsızlığının güvenceleri sağlanmalıdır. (...) Adaletin geç tecelli etmesi Türkiye’de en önemli şikâyet konularından biridir. Bu itibarla, mahkemelerimizin, adaletin tevziini gecikmeksizin gerçekleştirebilmeleri için gereken tedbirler süratle alınmalıdır. Bunun bir yolu, Adalet Bakanlığımızın bütçeden aldığı payın artırılması ise, diğeri, yüksek yargı organları üzerindeki yükün azaltılmasıdır. İtirazların ele alınacağı ara kademe denetim mahkemeleri ihdas edilebilir. Mahkemelerin sayısının artırılması, davaların daha hızlı görülmesini sağlayacak muhakeme usulüne geçilmesi gibi hususları kapsayacak değişikliklerle daha iyi işleyen yeni bir adlî yapılanmaya gidilmelidir. Eğer bir ülkede devlet -devleti topyekûn alıyorum- ceza veremeyen devlet durumunda ise, o ülkenin kanunlarını icra etmekte çok büyük güçlüğü olacaktır. Şunu demek istiyorum: Mahkemelere intikal eden hususların neticeye bağlanması yıllar alıyorsa, bu esnada yeni af kanunları çıkıyorsa ve bu esnada hapishanelerden adamlar kaçıp gidiyorsa, o ülkede kanun hakimiyetini sağlamak mümkün değildir. Ceza yoktur, ibreti müessire yoktur, ıslah olma yoktur. ...Devlet yönetimini menfaat, nema dağıtan bir yer olmaktan çıkarmak lazımdır. Bunu sağlamanın yolu, devletin ekonomik ve ticarî faaliyetlerin içinden tümüyle çıkmasından geçmektedir.”

“(…) 65 milyonluk Türkiye Ankara’dan idare edilemez; idare ediliyor mu; edilemiyor işte; yani, 65 milyonluk Türkiye’nin bütün idaresini buraya topladık, bunun da altından kalkamıyoruz ve halk, akın akın geliyor, gelecek tabî. (...) Değerli milletvekilleri, onun içindir ki, bu yerel yönetimler reform kanunu tasarısını bir an evvel yasalaştırın; ama, işleyecek şekilde yasalaştırın; yani, içeriği olsun, sadece, yaftası olmasın; mutlaka bir fayda sağlasın. Ve bence, bu, hükümetin veya muhalefetin işi değildir; bu, Türkiye’nin işidir. (...) Eğitim ve sağlık alanlarında köklü reformlar geliştirilmelidir. Eğitim, sağlık ve çevre 21. Asrın en önemli meseleleri olacaktır. (...) Devleti daha iyi işletmek, vatandaşın demokratik dikkat ve uyanıklılığıyla mümkündür. Devlet de vatandaşının somut ve yapıcı eleştirilerine açık olmalıdır. Sivil toplumla devlet arasındaki ilişkileri tanzim edecek temel çerçeve, özgürlükler ile sorumluluklar arasındaki dengedir. Çağdaş devletin vatandaşı, demokratik vatandaşlık bilincine sahip olan bireydir. (...) Kurtuluş Savaşı’nın ateş çemberinden geçen Türk Halkı, alinyazısını kendi iradesiyle belirleme hakkını elde etmiştir; Allah’ın yazdığı başka; yani, kendi iradesiyle. İmparatorluktan ulus-devlete, tebaadan

vatandaşı geçilmesiyle, Türk Milleti, eşit vatandaşlardan oluşan bir topluluk halini almıştır. Bu, kökten bir değişiklik, bir devrimdir. Artık, devletin sahibi, efendisi, hanedan veya halife değil, millettir. Egemenlik hakkını Tanrı'dan alan ve yalnız Tanrı önünde sorumlu olan padişahlık, bir daha geri gelmemek üzere gitmiştir. (...) Atatürk, bunu, kesin biçimde ifade eder: 'Yeni Türkiye'nin eski Türkiye'yle hiçbir alakası yoktur. Osmanlı hükümeti tarihe geçmiştir. Şimdi, yeni bir Türkiye doğmuştur' diyor Atatürk Nutuk'un 437. sayfasında. 'Devletin dini Din-i İslâm'dır' diyen Osmanlı toplum düzeni, laik Türkiye Cumhuriyeti'nin toplum düzeniyle taban tabana zıttır. Türkiye Cumhuriyeti ile Osmanlı devlet sistemi arasında bağ kurulamaz. Bu noktada, Osmanlı, tamamiyle ve kesinlikle son bulmuştur. Ancak, kültürel bakımdan Osmanlı döneminden devraldığımız zengin bir miras vardır. Bu miras, bugün de etkilerini sürdürmektedir. Bu da son derece doğaldır. Milletimizin, tarih içindeki yürüyüşünün önemli bir durağı olan ve evrensel tarihe damgasını vurmuş olan Osmanlı kültür ve medeniyetiyle haklı bir gurur duyuyoruz. Cumhuriyet, tarih şuurunda, Osmanlı mirasına sahiptir. Rus ordularının, Kuzey Karadeniz, Balkanlar ve Kafkaslara her girişinde, 1783'ten beri, birbiri ardına gelen göçlerle, Anadolu, bugün, İmparatorluğun etnik ve kültürel bir minyatürü haline gelmiştir. Osmanlı kültürünü benimsemiş, anadili Türkçe olmayan yüzbinlerce Arnavut, Boşnak, Pomak, Giritli, Karadağlı, Çerkez, Abaza, Çeçen, Gürcü, bu yurda gelip yerleşmişlerdir. Onları, buraya, Anavatana koşturan şey, ortak tarih, yaşam tarzı, kültürdür. Anadolu Türkü onları kendisinden saymış, kucak açmış, onlar da kendilerini, Anadolu Türkünden saymışlardır. Tarih ve kültürün, etnik menşeden çok daha güçlü bir sosyal vakıa olduğunu, daha iyi hangi örnek gösterebilir. Onlar, canı gönülden Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olmuşlar, modern Türkiye'nin oluşması ve yükselmesinde hayati hizmetlerde bulunmuşlardır. Anadolu, onlar için gerçek bir ana vatanıdır."

"(...) Şimdi, 2000'li yıllara girerken, acaba Türkiye Cumhuriyeti ne vaziyette, ona da bir bakmamızda yarar var. Cumhuriyetin kazanımlarının, milletimizin 20. Yüzyıldaki bu büyük başarısının içeride ve dışarıda daha iyi bilinmesi, öncelikli meselelerimizden biridir. Cumhuriyetle birlikte 20. Yüzyılın en başarılı sosyal ve siyasî değişim başarısını hayata geçirmemize rağmen, 21. Yüzyıla girerken Türkiye'nin bir imaj sorunu vardır. Bu imaj sorununun ortaya çıkmasında yurt dışındaki bize hasım çevrelerin, kuşkusuz, payı vardır. Tabii ki, meseleyi sadece bu çerçevede görmek bizi çözüme götürmez. Bir kere daha vurgulamak istiyorum ki, laf sahibinden çoğalı. Türk insanı ülkesinin imajından memnun hale geldiğinde, imaj sorununuz büyük ölçüde aşılmış olacaktır. (...) Dışarıdan bakanlar -hasta adam gitti; hasta adam kimdi; Osmanlı'ydı- bir taraftan, bakıyorlar, bunlar da mı hasta acaba diye, bizim söylemlerimize; bir taraftan da, bizim meydana getirdiğimiz neticeye bakıyorlar 'bir gariplik var bu işte; bunlar hasta falan değil' diyor; ama, biz, kendimiz 'hastayız' diyoruz. Olmaz... Olmaz... Hiçbir yararı yoktur. Kızdığımız, öfkelendiğimiz zaman kendi kendimizi vurmanın bir manası yok. İmaj sorunu, daha çok insan hakları

alanında ülkemize yöneltlen eleştirilerle irtibatlı bir konu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda, dikkatle değerlendirilmesi gereken husus şudur: Ülkemize karşı yöneltlen eleştirilerin birçoğu haksız ve temelsizdir. Adam buralara geliyor. ‘Allah Allah, sizin şehirlerinizin sokaklarında savaş mı oluyor’ diye bana soruyor. Ondan sonra, geliyor; 4 milyon nüfuslu Ankara’da, gecenin yarısında, istediği her yere gidiyor; herkes gidiyor, çocuk, kadını, kızıyla; ona da şaşırıyor, hangisi doğru gibi... Nereye istersen git. Kolaylıkla düzeltilebilecek bazı eksikliklerimiz nedeniyle, dış tanıtıma yönelik çabalarımızın etkisiz kalması önlenmelidir; Türkiye’nin imajı açısından önem ve öncelik taşımaktadır. Bu adımlar atılırken, ülkenin idare edilebilirliğinin ve üniter devlet yapımızın hiçbir şekilde zedelenmemesi, tabii ki, hayati bir konu olarak önemle göz önünde bulundurulacaktır. Bir toplumsal seferberlik yapmamız lazımdır. Turizmi mi artırmak istiyoruz; buna bağlı. Bakın, Polonya’ya 5 milyar dolar yabancı sermaye geliyor; biz, 800 milyon ancak zor bela alıyoruz; niye; işte, o sebepten dolayı. Yani, mutlaka, kendi kendimizi, hak etmediğimiz birtakım töhmetlerin altında tutup, imajımızı yaralamamızın manası yok. Biz, öyle başkalarının söylediği gibi, kötü falan değiliz; hiç hak etmeyiz bunları...”

“(...) Demokratik cumhuriyetin Türk kadınına toplum içinde verdiği rol sayesinde ulusal gücümüz en az iki misline çıkmıştır. Cumhuriyet, eşitlik, özgürlük ve uygarlıktır; insanlık onurunu her şeyin üstünde tutmaktır. Cumhuriyet, cehalete, yoksulluğa, fukaralığa, çaresizliğe karşı verilen mücadelenin adıdır. Cumhuriyetin temelindeki iddia, vatandaşlarını, çağdaş bir devletin vatandaşı yapmaktır. Türkiye, cumhuriyet tarihi boyunca hızlı bir kalkınma gerçekleştirmiştir ve yetmişaltı yılda, tarım öncesi bir toplumdan, sanayileşmiş demokratik bir kent toplumu haline gelmeyi başarmıştır. Pek de öyle değil falan demesin kimse. 1923’ten 1999’a kadar geçen yetmişaltı sene zarfında, bu ülke, ortalama %5 kalkınma hızını sağlamıştır ve 1923’ten 1999’a, bu ülkenin nüfusu 13 milyondan 65 milyona gelmiştir; 6 defa artmıştır. Gene, 1923’te 50 dolar civarında bulunan adam başına geliri, 1999’da 6.000 dolara gelmiştir nüfusunun 6 defa artmasına rağmen. (...) 1923’te tek bir üniversitesi olan Türkiye’nin, bugün, ülkenin her köşesine yayılmış 72 üniversitesi, 1.5 milyon üniversite öğrencisi vardır. Üniversite profesörlerinin de %25’i kadındır. Bu, Avrupa’daki en yüksek orandır ve Türk kadınının gurur tablosudur. Cumhuriyet sayesinde nüfus artış oranı, %3.5’lerden %1.5’lere inmiştir. Çocuk ölüm oranı dünya standartlarına yaklaştırılmış; yani, -bugün, hâlâ 42-43’teyiz ama- 250’lerden oraya inmiştir; dünya standartlarına inmek için hâlâ %6’ları yakalamamız lazım. (...) Türkiye, 188 ülkede, Dünya Bankası raporlarına göre, 16. büyük ekonomiye sahiptir; 400 milyar dolar -eğer, Çin’i alırsanız, Çin, bunun aşağı yukarı 2-2,5 misli; ama, nüfusu 1 milyar- adam başına gayri safi millî hâsıla ve parite bakımından 6.712 dolar. Son olarak G-7 grubu ülkeleri Maliye Bakanları ve Merkez Bankası Başkanları 25 Eylül 1999 tarihinde

Washington'da toplandılar ve G-20 kuruldu; yani, G-7'ye 13 tane daha memleket eklediler. Onlardan 2 tanesi kurum; bunlardan birisi de Türkiye'dir; yani, Türkiye, iğneden ipliğe her şeyi satın alan Türkiye, hiçbir şeyi olmayan Türkiye, yetmişbeş sene zarfında bakın hangi memleketlerin arasına girdi: Amerika Birleşik Devletleri, Almanya, Fransa, İngiltere, İtalya, Japonya, Kanada -hemen şunu söyleyeyim ki, Türkiye'nin ticaretinin %70'i Avrupa Birliği ülkeleriyle ve Türkiye, bu Avrupa Birliği ülkelerine dün aldığı sanayi ürünlerinin hepsini satıyor- Brezilya, Arjantin, Çin, Hindistan, Meksika, Rusya, Güney Afrika, Güney Kore. Türkiye, işte, bu 20 ülkenin içinde. ...İhracatının %90'ı sanayi ürünü olan bir Türkiye'ye gelmiştir. Türkiye, uçağını, denizaltısını, otomobilini, kamyonunu, otobüsünü, elektronik cihazlarını, her çeşit gemiyi, telefonunu yapmakta ve ihraç etmektedir. 22 memlekete, Türkiye'de yapılan telefon ihraç ediliyor. Bu sanayileşmiş bir Türkiye'dir; ihracatının %70'i -biraz evvel söylediğim gibi kalkınmış pazarlardır; düz cam üretiminde dünyada 2.dir, seramikte Avrupa'da 3., dünyada 6.dir, çimentoda Avrupa'da 2.dir, demir-çelikte dünyada 14., Avrupa'da 7.dir, inşaatda dünyada ilk 10 içerisinde." "

"(...) 2.500.000 milyon ton tahıl üreten Türkiye, 30.000.000 ton tahıl üretir hale gelmiştir. 77.000.000 kilovat/saat elektrikten 115 milyar kilovat/saat elektriğe gelmiştir. Ee, tabii, yetmişbeş sene... Savaş yılları girmiş, yanmış yıkılmış bir memleket. Onun ilk yirmi senesinde birçok sıkıntısı vardı Türkiye'nin; ama, 1950'de 1 milyar kilovat/saatten aşağı olan elektriği, bugün, 114 milyar kilovat/saat. 1940'ta 1.066 traktörü var Türkiye'nin, 1950'de 3.000 traktörü var, 1965'te 54.000 traktörü var -benim devraldığım Türkiye oydu-bugün, 1.000.000 traktörü var. 1950'de 58.000 telefonu olan Türkiye'nin bugün 17.000.000 telefonu var."

"(...) Cumhuriyetin başında 307 öğretim üyesi, 2.914 öğrencili bir darülfünun... Yılda 188.000 mezun veren, 60.000 öğretim üyesi, 1,5 milyon öğrencili, 72 üniversiteye sahip Türkiye. İstanbul Üniversitesi bu sene 8.500 mezun verdi; bir tek üniversite ve o gençlerin sevincini görmek lazımdı. O, Türkiye Cumhuriyeti'nin başarısıydı. Ve nihayet, 307 öğretim üyesi, 3.000 öğrenci... Cumhuriyetin başında kaç tane üniversite bitirmiş adamımız var; bir bakın, bir avuç. 188.000 öğrenci mezun olmuştur bu sene. Bu da azdır; bunu da söyleyeyim de. 1.000 doktorlu Türkiye'de -20'li yıllar- 77.000 doktorlu sağlık hizmetine gelinmiş. (...) 40.000 köyünün hiçbirisinde elektrik olmayan Türkiye'nin, bugün, elektriği olmayan mezrai dahi yoktur. Okul, öğretmen, televizyon, ülkenin her köşesine gitmiştir. Türkiye'nin sulanabilir topraklarının yarısı sulanmaktadır. 1950'de 3 barajı olan Türkiye'nin, 1998'de 198 barajı ve 1.000 göleti var. Ve nihayet, 1923'te adam başına 50 dolar millî gelir, 1998'de 6.000 kûsur dolardır. (...) Yolsuz, okulsuz, susuz, ışksız, hekimsiz, ilaçsız, traktörsüz, kamionsuz, telefonsuz, fabrikasız, velhâsıl hiçbir şeyi olmayan 13.000.000 nüfuslu Türkiye'den; 15.000.000 çocuğunu okutan, her köşesine

gidilebilen, insanları da toprakları da suya kavuşmuş, her köşesi aydınlık, her köşesinde telefonu, televizyonu mevcut, 1.000.000 traktörü, 10 binlerce fabrikası olan dünya devleti Türkiye... Bu, küçültülmemelidir. Aslında bu başarı, bir milletin başarısıdır ve bu zamanlar içerisinde gelip geçmiş, bu millete hizmet etmiş hepinizin başarısıdır. (...) 60.000 kilometre asfalt yolu olan Türkiye'nin, 1.500 kilometre otoyolu olan Türkiye'nin, yeni otoyollara, yeni geniş yollar, bölünmüş yollara ihtiyacı var. Trafik kazaları yılda 5.000 – 6.000 vatandaşımızın canını alıyor. Biz, Türkiye'nin altyapısını çok güzel yaptık, bugün dardır; yapıldığı zaman, geniş olduğundan şikâyetler vardı. Bunu, bir defa daha, önümüzdeki on seneye cevap verecek şekilde yapacağız. Türkiye'ye elektrik lazım. 114 milyar kilovat/saat elektrik yetmiyor. 2020 yılında, Türkiye'nin 528 milyar kilovat/saat elektriğe ihtiyacı var; 30 milyar birinci bölümde, 100 milyar civarında da ikinci bölümde, dolar olarak yatırım yapmamız lazım ve yeni otoyollar Türkiye'nin her tarafını kaplamalı. Yeni sanayi, yeni turizm, yeni birçok şey. Ne yapacaksınız böyle; yani, bunlarla ne yapmak istiyorsunuz diye bana sorarsanız; önümüzdeki yirmi sene zarfında, Türkiye'yi, dünyanın ilk 10 ülkesi arasına sokmak istiyoruz. Kendiliğinden olmaz; yapılacak işler bunlardır ve bunlar doğrudur ve bana göre, bunları yapmak için Türkiye'nin imkânları da vardır. İşte, 20. Yüzyılın içinden çıkardığımız, çağdaş, modern; birçok problemleri olmasına rağmen kalkınmış, sanayileşmiş ve dünyayla entegre olmaya hazır Türkiye...”

“(...) Sovyetler Birliğinin dağılmasından sonra, bir yeni coğrafya meydana gelmiştir. Daha birçok ülke, bu coğrafyanın farkında değildir; bu, Avrasya coğrafyasıdır. Burada, Türkçe konuşan 5 yeni cumhuriyet çıkmıştır orta yere. Biz, bir taraftan Avrupa Birliğine üye olmaya çalışırken, öbür taraftan, Kafkasya'da ve Ortaasya'da yeniden kurulan bu cumhuriyetlerle fevkalade iyi münasebetler kurmuşuzdur, bu kardeş ülkelerle münasebetlerimizi geliştirmişizdir. 16.000 Ortaasyalı genç Türkiye'ye gelmiş, Türkiye'nin üniversitelerinde eğitim görmüş ve bugün, herhangi bir tanesi, Anadolu Türkçe'sini, bizim Anadolu'daki çocuklarımız gibi konuşmaktadır, bizim çocuklarımızdır onlar da ve gerçekten, yüz sene kopmuş olan köprü yeniden kurulmaktadır. Ortaasya'da yapılmış bulunan işlerin %80'ini Türk işadamları ve Türk müteahhitleri yapmışlardır. Her gittiğiniz yerdeki otel, Türk müteahhitleri tarafından yapılmıştır ve oralara giden başka yabancılar, Türkiye'yi oralarda görüp imreniyorlar; bana kaç tanesi söyledi. Alma Ata'daki Ankara Oteli, Astrahan'daki otel, Aşkabat'taki oteller, Kırgızistan'daki otel, Bakü'deki oteller, hepsini Türkler yapmıştır; çünkü, bizim o insanlara manevî borcumuz vardır. Bu, çok önemli bir olaydır. Türkiye'nin Avrasya'yla olan münasebetlerinin çok sıcak ve çok kardeşane bir durumu vardır, bu durum devam etmelidir. ...Türkiye, kendi etrafında çok önemli çemberler meydana getiriyor ve 135 ülkeyle münasebetimiz var; daha evvel de söyledim, 40-50 ülkeyle çok yakın münasebetlerimiz var.”

“Üç beş cümleyle Kıbrıs meselesinden bahsedeceğim. Kıbrıs, Türkiye Büyük Millet Meclisinde, Sayın Denktaş tarafından anlatılmış, konuşulmuş ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu husustaki direktifi, bütün partilerin iştirakiyle ortaya konulmuştur; bunda herhangi bir değişiklik söz konusu değildir.”

“Amerika Birleşik Devletleri ile bizim fevkalade iyi münasebetlerimiz var, bu münasebetlerin daha da geliştirilmesi istikametindeyiz. Sayın Başbakan Ecevit’in Amerika Birleşik Devletlerine yapmış olduğu gezi başarıdır ve uzunca zamandır birbiriyle dost olan bu iki ülke -burada büyük bir Türkiye, orada büyük Amerika- münasebetlerini daha da geliştirmeye bu gezi yardımcı olacaktır. Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının -asrın- son toplantısı bu sene İstanbul’da yapılacaktır, Türkiye olarak ona hazırlanmaktayız ve bu toplantının çok başarılı bir şekilde geçeceğini umuyorum; toplantıya birçok devlet, 54 ülke katılacaktır.”

“Türkiye’nin güncel sorunları var. Bu güncel sorunların başında iç barışın, huzurun, sükûnun korunması gelmektedir; bu, devletin en önemli işidir, her devletin en önemli işidir. Bunun üzerinde biraz durdum. Terör, 15 senedir sürüyor; 40 bin kişinin ölümüne sebep olmuştur. ...Gayet tabii ki, bu hadiseyi başlatanlar Türkiye Cumhuriyeti Devletini mağlup etmenin mümkün olmadığını bilmiyorlar mıydı; biliyorlardı. Neydi maksat? Maksat, doğu ve güneydoğudaki vatandaşlarımızla -ki onlar cumhuriyetin gerçek sahipleridir ve Kurtuluş Savaşının kahraman savaşılarıdır- ülkenin diğer yerlerindeki halkın arasını açmaktır. Doğu ve güneydoğu halkı, oradaki kardeşlerimiz bu oyuna gelmediler; onlar devletin yanında oldular. İşte Türkiye Cumhuriyet Devletinin, Atatürk’ün kurduğu, koyduğu formül üzerinde dil, din, ırk, inanç farkı gözetilmeksizin herkesi eşit sayan politikasının, insanları birbirine ne kadar bağlayıcı olduğu bu vesileyle bir defa daha görülmüştür. (...) Ülkemizde fandanalist veya kökten dinci cereyanlardan şikayetler var. Aslında Türkiye’de din işleri ile devlet işleri ayrılmıştır. Eğer buna riayet edilirse, hiç kimsenin şikayeti olmaz. Okula, camiye ve kışlaya siyaset sokulmadığı sürece, Türkiye ana çerçevesini korur ve kimse kimseyi de rahatsız etmez; ama, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin çerçevesi, demokrat, laik, hukuk devletidir. Eğer laikliğe karşı bir hareket olacaksa veya bir tavır varsa; onu, devleti tehdit eden cereyan sayarız, devlet olarak öyle sayarız. Cumhuriyetin kurulduğundan beri, daha eski zamanlardan beri, zaman zaman din işleri ile devlet işlerinin birbirine karıştırılması istenmiştir, buna irtica denilmiştir. Bugün de bu çeşit eğilimler vardır ve tabii ki, bu eğilimlere karşı da devlet fevkalade hassastır ve aynen, devlete yönelmiş diğer tehditler gibi, bunların da herhangi bir mesafe alamayacağı kesindir.”

“(…) Türkiye, bu enflasyon belasından kurtulmalıdır. Bakınız, Türkiye, zaten gelir dağılımı iyi olmayan bir ülkedir. Nüfusun %3 gibi artmasından doğan çok önemli işsiz olayı vardır. %40’ının hâlâ köylü olmasından doğan gelir dağılımındaki... Eğer sanayide, hizmetlerde çalışan kişi 7 alıyorsa, köyde çalışan

kişi 1 alıyor; yani, %40'ı köylü olan, tarımda olan Türkiye insanının, gayri safi millî hâsıladan aldığı pay sadece %15'tir, 30 milyon insan fukaralığın içerisinde. Buna bir de enflasyonu ekle, gelir dağılımındaki bozukluğu ekle... İşte, bunlar, çok sıkıntı verici olaylardır. Bence, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, bu olaylar üzerine, enflasyon üzerine, gelir dağılımı üzerine çok eğilmesi lazım. (...) Topladığımız vergiler, faizlere ancak yetiyor. Türkiye, bu faiz meselesini halletmelidir. Aslında, Türkiye'nin borcu çok değil; fakat, borç kısa vadeli. Böyle, %80-90 faizlerle giderek, %20-25 döviz faizleriyle sanayileşmeyi falan sürdüremeyiz. Bunun üzerinde, hükümet, çok hassasiyetle duruyor, çok güzel tedbirler alındı, enflasyon %50'lere kadar indirildi. %50 falan çok facia; yani, Avrupa'daki bütün devletlerin enflasyonlarının yekûnu kadar bir şey; belki, daha da fazla. ...Türkiye bütçesi, devletin yatırımlarına para ayıracak durumda değil ve vasatı iş bitirme süresi, on ilâ oniki sene. On ilâ oniki sene içerisinde biten bir işin kime ne faydası olur? Devlet itibarını zedeleyen bir durumdur ve mutlaka Türkiye bütçesini yatırım yapabilir hale getirmemiz lazım.”

“(...) Savunmamıza, otuz senede, 150 milyar dolarlık yeni cihaz almamız lazım. Altın üçgeni tekrarlıyorum: İyi bir demokrasi, iyi bir ekonomi, iyi bir savunma. Bu söylediklerimden üçüncüsü ne, dünyanın en disiplinli, en iyi eğitilmiş, en iyi cihazlandırılmış silahlı kuvvetlerinden birine sahibiz; övünüyoruz. Her verilen görevi kahramanca yapmıştır, yapmaktadır, yapacak güçtedir; ama, burada, eğitimde, disiplinde herhangi bir zorumuz olmaz; cihazlanmasını sürdürebilmesi lazımdır.”

“Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da başlamış bulunduğumuz yeni kalkınma hareketi sürmeli. (...) 32 milyar dolarlık, dünyanın en güzel, büyük projelerinden biri. 16 milyar dolar yatmıştır; bu 16 milyar doların da büyük bir kısmını Keban, Karakaya ve Atatürk Barajlarına elektrik santralleri ödemiştir. 25 milyar kilovat/saat elektrik üretiyor, 5 sentten, aşağı yukarı 1 milyar 250 milyon dolar her sene; işte, onbeş senede ödemiştir bunları. İkinci bölümü için 16 milyar dolar daha sarf etmemiz lazım. Dicle havzasında başladığımız çok güzel tesisler var ve sulamalar yapılmalı. 16 milyar dolar daha para istiyoruz ve bu projenin önümüzdeki on sene içinde bitirilmesi lazım. Bu hızla elli senede ancak biter. (...) Türkiye elektriksiz kalmamalı. Nükleer enerji üzerinde hassasiyetle duruyorum. Türkiye Ortaasya'dan gaz getirecek ve Kafkasya-Hazar bölgesinden petrol getirecek. Türkiye'nin 2020 yılında 83 milyar metremikâp gaz ihtiyacı var. Türkiye, halen 10 milyar metremikâp gaz kullanıyor. Türkiye, gazı aç bir memleket; daha işin başındayız. Nereden bulursak, gaz alacağız; hiç kimse birbirine kırılsın. İşte Türkmen gazı, evet; mavi akım, ona da evet; Mısır'dan gaz veya likit gaz, ona da evet; Katar'dan gaz, Cezayir'den gaz... Netice itibarıyla, enerji, bizim geleceğimizin en önemli manivelalarından biridir; enerjisiz kalmayalım.”

“(...) 43 organize sanayi bölgesi çalışıyor; 143'ü inşa ediliyor; 9'u kamulaştırma safhasında. 2000'li yıllara girerken, Türkiye'nin çok parlak iki

projesi var. Bunlardan birincisi, Türkiye'nin her tarafında üniversiteler meydana getirmek; diğeri de, Türkiye'nin her tarafında küçükü büyüklü organize sanayi bölgeleri meydana getirmek; Kars'ta, Van'da, Siirt'te, Bitlis'te, Diyarbakır'da... Gaziantep, tabii, çok muhteşem bir şey; ama, Edirne'de, Kırklareli'nde, Tekirdağ'da, Anadolu'nun her yerinde bu sanayi bölgeleri geliyor. Bu sanayi bölgelerinde görülen hadise, Türk vatandaşının dinamizminin eseridir. Devletin buna destek vermeye devam etmesi lazım. Bu destek, daha çok, altyapı desteğidir. Köy hizmetleri... Elektriksiz köy yok, susuz köy var. Hâlâ 35 binköy ve 75 bin mezra içerisinde, 10 bine yakın yerleşim yerinde su yok, bu ayıp.”

“(…) Yüzyıl öncelikle bilgi çağıdır. Dünya vatandaşlığı bilinci güçlenecektir. Demokrasi, küresel düzeyde yayılacaktır. Ekonomiden siyasete, kültürden eğitime tüm alanlarda yeni davranışlar ortaya çıkacaktır. Ulus devlete bakış değişecektir. Egemenlik kavramı, dayanışma çerçevesi içerisinde yeni anlamlar kazanacaktır. Devlet, çağın icaplarına uygun olarak yeniden inşa edilecek, en yakın düzeyde karar alabilen bir yapıya kavuşacaktır. Sivil toplumun gücü ve etkinliği artacaktır. Şirketlerin menşinden ziyade nerede üretim yapacağı, kimlere istihdam ve refah sağlayacağı önemli hale gelecektir. Ekonomik faaliyetin sınırları aşan bir eylem olma vasfı güçlenecek, önümüzdeki yüzyılda, rekabet de küreselleşecektir. Ülkelerin zenginliğini, sahip oldukları insan kaynaklarının donanımı belirleyecektir. Ne kadar iyi eğitilmiştir insan?... Gezegen bilinci gelişecek, çevrenin tahribatına karşı ortak mücadele güçlenecektir. Terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı, kara para aklanması, ırkçılık, saldırgan etnik milliyetçilik, organize suç gibi sorunlarla hiçbir ülkenin tek başına baş edemeyeceği, sınırları aşan bu sorunlara küresel çözümler aranması gerektiği doğrultusunda, esasen sağlanmış olan mutabakat daha da ileriye götürülecektir. Önümüzdeki yüzyılda böyle bir dünyada yaşayacağız. Türkiye, böyle bir dünyaya hazırlanmak durumundadır. Bu dünyaya hazırlanırken, hedeflerimiz olduğu kadar, ufkumuz ve hayallerimiz de büyük olmalıdır.

“(…) 21. Yüzyılda; Türkiye, dünyadaki gelişmiş ilk 10 ülke arasına girecek güçlü ve büyük bir ülke olacaktır. Bunu, çocuklarımızın kafasına yerleştirmeliyiz; yani, belki büyüklerimizin kafasına yerleştirmekte zorluk çekmeyiz aslında; ama, çocuklarda hiç çekmeyiz; çünkü, onların geleceğini yapıyoruz. Türkiye, demokratik, laik, üniter bir devlet olma vasfını koruyacaktır, iç barış buna bağlıdır. Türkiye, Atatürk'ün, anayasal vatandaşlık ve anayasal vatanseverliğe dayanan milliyetçilik anlayışına bağlı kalarak, ırk, dil, din, mezhep, cinsiyet temelinde hiçbir ayrımcılığa ve bölücülüğe geçit vermeyecektir. Türkiye, Atatürk'ün en anlamlı miraslarından biri olan kadın-erkek eşitliğini titizlikle koruyacak, Türk kadınının ekonomik, toplumsal ve kamusal hayattaki konumunun daha da güçlenmesi için gerekli şartları yaratacaktır. (...) Türkiye, ekonomik alanda küreselleşmenin gerektirdiği açılımları sürdürürken, hukuk alanındaki evrenselleşmeye de kararlılıkla uyum sağlamaya devam edecektir. Türkiye, Avrupa Birliğine tam üye olarak,

medeniyetler çatışmasından söz edenlerin kehanetlerini boşa çıkaracak, Avrupa Birliğinin çoğulcu yapısına, demokrasi, laiklik ve İslam'ı bağdaştırmış bir ülke olarak ilave bir zenginlik kazandıracaktır. (...) Türkiye, yapısal reformlarını sürdürerek, enflasyonu, Avrupa Birliğinin Maastricht standartlarına indirecek, dünyanın kalkınma çabalarına çok daha fazla kaynak sağlayacaktır. Türkiye, nüfus artışını %1'ler düzeyine indirecektir. Her şeyin kökü buradadır beyler. (...) Türkiye, üniversite projesini geliştirecek, spordan sanat ve bilime, yaratıcı bireylere sahip bir millet olduğunu kanıtlayacaktır. (...) Türk ekonomisi, uzun vadede, ortalama %5 kalkınma hızını mutlaka sürdürecektir. Yine, bunu çok önemseyeceğimi ifade etmeliyim. Problemin kökü nüfus artışı ise, problemin çaresi kalkınmadır; yani, %5'in üzerindeki kalkınmayı sağlayabilmektir. (...) 100 milyar dolarlık özelleştirme programını Türkiye'nin tamamlaması lazımdır. Burada bir hususu dikkatinize getirmek istiyorum: Adım atmışız özelleştireceğiz diye özelleştirmiyoruz -beş sene, altı sene yahut sekiz sene, on sene geçmiş- yeni iyileştirme yatırımı da yapmıyoruz. Dün zarar etmeyen tesisler, bugün, daha çok, zarar ediyor. Yani, özelleştirmeyi yapıp bitirmedığımız takdirde, boyuna fukaralaşmaya gidiyoruz. (...) Türkiye, önümüzdeki 10 yıl içinde turizm alanına yeni yatırımlar yapacak. 15 milyar dolar özel teşebbüs tarafından, bir o kadar, 15 milyar dolar kadar da devlet tarafından turizme yatırım yapılmıştır. Bugün, Türkiye, aşağı yukarı, 600.000-700.000 yatak ve 10 milyon turisti barındıracak şekilde veya 100 milyon dolar turizm parasından -1970'li yıllarda- 7-8 milyar dolar turizm parasına gelmiş bir ülkedir. Hedef, petrolden önemlidir. Hedef, 1,5 milyon yatak, 25 milyon insan ve 15 milyar dolardır."

"(...) Türkiye sathında, halen, 1.000'den fazla radyo var ve 300'e yakın da televizyon var. Bu televizyonlar, Türkiye'nin her köşesinde istedikleri gibi neşriyat yapıyorlar. Yalnız, devletin sesi olan, daha çok devletin radyosu olan TRT, ülkenin dinlenilmesi lazım gelen birçok yerinde dinlenilmiyor veya seyredilmiyor. Bu olmaz!.. TRT, Avustralya'da seyrediliyor, Bışkek'te seyrediliyor, Suudi Arabistan'da seyrediliyor, Balkanların her yerinde seyrediliyor, Almanya'da seyrediliyor; ama, bizim kendi ülkemizin birtakım köşelerinde seyredilmiyor. Bu olmaz!.. Kanun çıkardınız, kaynak lazım, hükümet meseleyi biliyor. Hükümet bir kaynak talebiyle gelirse, Yüce Meclisin buna destek vermesi, aynı zamanda benim de ricam ve talebidir."

"(...) Kalkınmanın kökü insan sermayesidir. Yüksek teknoloji, eğitim, kültür, sağlık, çevre, gündemin başında olacaktır. Ülkeler, hedef ve stratejilerini gözden geçirmek, yeniden saptamak durumundadır. Devletin küçülmesi, bireyin bütün kapasitesini ortaya koyması, ortamının mevcudiyeti, toplumun kendine güveni... Bunu çok önemsiyorum, kendine güvenmeyen bir toplum, geleceği daha iyi yapma şevki olmayan bir toplum hiçbir şey yapamaz. Bu, aslında, sermayeden, şundan bundan, petrolden, kaynaktan, hepsinden önemlidir. Daha güvenli, daha hür, daha zengin, daha temiz bir dünya, insanlığın hedefi görülüyor. Biz de, bu dünyanın içinde yaşayacağız. Her alanda, uluslararası

standartlarda yaşayan, yarışan bir Türkiye, global düşünen, global hareket eden, iyi eğitim görmüş, iyi yetişmiş Türk vatandaşının eseri olacaktır.”

“(…) Değerli milletvekilleri, Cumhurbaşkanı sıfatıyla huzurunuzda yaptığım sekizinci ve son konuşmamın nihayetine geldim. Sözlerimi tamamliyorum. ...Sivas’ın bir lisesinden bir genç kız geliyor bunları söylüyor; bir defa daha okumak istiyorum: “Bir tane Türkiye vardır. Bu, bizim vatanımızdır, her şeyimizdir, hepimizindir. Mutluluğu her topraktan çok hak etmiş anamızdır. Mustafa Kemal ateşiyle karanlıkları delip, dev atılımlarla onu yüceltmek, en uzak yıldızlara gururla adını yazmak, inanın baş görevimdir’ diye haykıran Türk gençliği, sonsuza kadar varlığımızın teminatıdır. Milletimize, devletimize, geleceğimize ve kendimize güven, karşılaştığımız bütün zorlukların ilacıdır. Tekrar çağrıda bulunuyorum; aman bunu zedelemeyelim. Hepinizi saygı ve sevgiyle selamlıyorum. Cenabı Allah, milletimizin, devletimizin, hepimizin yardımcısı olsun...”

c. TBMM 21. Dönem Üçüncü Yasama Yılı'nın (2000) Açılışı ve Başkanlık Divanı

(1) 21. Dönem TBMM Üçüncü Yasama Yılı Açılışı

21. Dönem TBMM Üçüncü Yasama Yılı'nın ilk günü olan 1 Ekim 2000 Pazar günü saat 15.00’da, Başkanlık Divanında Vecdi Gönül Geçici Başkan, Hüseyin Çelik (Van) ve Melda Bayer (Ankara) Geçici Katip Üyeler olarak görev aldı. Bu ilk oturum Geçici Başkanın kısa bir konuşması ile açıldı.²²¹

(2) Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer’in TBMM Açış Konuşması

TBMM 21. Dönem Üçüncü Yasama Yılı'nda Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer şunları söylemiştir:²²²

“Türkiye Büyük Millet Meclisinin Sayın Başkanı, sayın milletvekilleri; sizleri içten duygularla, en üstün başarı dilekleriyle ve saygılarımla selamlıyorum. (...) Koşulların her geçen gün farklı bir boyut kazandığı yepyeni bir dünyada yaşıyoruz. Yakın geçmişte insanlık için bir düş olmaktan öteye geçmeyeceği sanılan pek çok düşünce, günümüzde yaşama geçirilmiştir. Bir yandan anlamsız savaşlar, terör olayları, afetler, yoksulluk ve acılarla hatırlayacağımız 20. Yüzyıl, öbür yandan bilim ve teknoloji alanında baş döndürücü gelişmelerin yaşandığı ve her alanda yepyeni bir yapılanmanın başladığı bir çağ olmuştur. Bu kapsamda, düşünce sistemleri de değişmiş; demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları kavramları, ulusların geleceğe yönelişlerinde belirleyici rol oynayan evrensel değerler olarak önem kazanmıştır. Bu kavramlara, gerek öзде gerek uygulamada verilen değer, bugün, artık, uygar olabilmenin tek ölçütüdür. Hukuk devleti kavramı, çağdaş demokrasilerin belirleyici özelliğidir. (...) Hukuk devleti, bireylerin hak ve özgürlüklerinin

²²¹ TBMM Geçici Başkanı Vecdi Gönül’ün konuşma metni için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 1 (01.10.2000), s. 38.

²²² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 1 (01.10.2000), s. 39.

güvence altına alındığı, yönetenlerin her türlü eylem ve işleminin yargı denetimine bağlı olduğu, böylelikle bireylere hukuk güvenliğinin sağlandığı devlettir. Bundan da anlaşılabileceği gibi, demokrasi ile hukuk devleti, biri olmadan diğeri düşünülemeyecek iki temel kavramdır. Türkiye'nin kimi sorunlarının temelinde kurallara uymamak ve kurumsallaşamamak yatmaktadır. Kuralların yönetilenler için olduğu, yönetenlerin kurallara uymama özgürlüğünün bulunduğu anlayışı birçok sorunun kaynağıdır. Sonuçta, demokratik yaşam, kurallara uymama özgürlüğü kazanma yarışına dönüşmektedir. Yolsuzluklardan kayırmacılığa, trafik sorunundan organize suç olgusuna birçok aksaklığın arkasındaki temel nedenlerden biri budur. O nedenle, yönetim sorumluluğu üstlenenlerin öncelikle kurallara uyma ve uyulmasını gözetme konusundaki duyarlılığı büyük önem taşımaktadır.”

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Ulu Önder Atatürk'ün çağdaş uygarlık düzeyine erişmemiz yönündeki yönergesiyle uyumlu olacak biçimde, Anayasamızda, Türk Ulusunun gereksinimlerine yanıt oluşturacak iyileştirmelerin yapılması ve evrensel ölçütlerin hukuk sistemimize kazandırılması zamanı gelmiştir. Gerçekleştirilecek anayasal değişiklikler, Türkiye'nin Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde uyması gereken kıstasların karşılanması gereğiyle de örtüşmektedir. Bu değişiklikleri Avrupa Birliği istediği için değil; fakat, halkımızın hak ettiği düzenlemeler olduğu için gerçekleştirmemiz gerekmektedir. (...) Türkiye, insan hakları alanında evrensel normlara uyum sağlamak için, Anayasa ve yasalarında gerekli değişiklikleri yapmak zorundadır. Uygarlık düzeyinin bir göstergesi olarak kabul edilen ve uluslararası alanda büyük gelişme gösteren insan hakları hukuku verileri hukukumuza yansıtılmalı, uluslararası sözleşmeler karşısında Anayasa ve yasa kuralları gözden geçirilerek, sözleşmelerde öngörülen evrensel standartlar hukukumuza kazandırılmalıdır.”

“Anayasaya göre, Cumhurbaşkanı, yalnız ‘yürütme organı’ içinde değil, yargı yönünden de üstün bir konuma ve önemli yetkilere sahip bulunmaktadır. Yasaların iptali isteminde bulunabileceğinden, Anayasaya uygunluğun yargısal denetiminde de önemli bir yetkiye sahiptir. Kimi yüksek mahkeme üyelerini ve özellikle Anayasa Mahkemesi üyelerini, devletin ve bu bağlamda yürütme organının da başı olan Cumhurbaşkanının seçmesi, yargı bağımsızlığı ve hukukun üstünlüğü ilkesiyle bağdaşmamaktadır. ‘Hukuk devleti’ ya da ‘hukuka bağlı devlet’, yönetenlerin de yönetilenler gibi hukukla bağlı kılınmasını öngörür. Devletin üstün otoritesinin hukuka bağlılığının sağlanmasının ilk koşulu, yargı denetiminin devletin tüm organlarını kapsamasıdır. Anayasanın 105. maddesinde, Cumhurbaşkanının resen imzaladığı kararlar ve emirler aleyhine yargı mercilerine başvurulamayacağı; 125. maddesinde, Cumhurbaşkanının tek başına yapacağı işlemlerin yargı denetiminin dışında tutulacağı; 159. maddesinde, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarına karşı yargı mercilerine başvurulamayacağı; 129. maddesinde, uyarma ve kınama cezalarının yargı denetimi dışında bırakılacağı belirtilmiştir. Kişilerin hukuksal durumlarını etkileyebilecek olan Cumhurbaşkanının devletin başı sıfatıyla değil,

yönetimin başı sıfatıyla tek başına yapacağı işlemler ve diğer konulardaki sınırlamalar hukuk devleti ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Yasama ve yürütme organlarının işlemlerin hukuka uygunluğunu denetlemekle görevli yargıçların güvenceli ve yargının bağımsız olması, hukuk devletinin en önemli gereklerindendir. Anayasanın 140. maddesinde ‘Hâkimler, mahkemelerin bağımsızlığı ve hâkimlik teminatı esaslarına göre görev ifa ederler’ denilmesine karşın, adlî ve idarî yargıda görev yapan yargıçlar ve savcılar, Adalet Bakanının başkanlık yaptığı, müsteşarın doğal üyesi olduğu ve diğer üyelerin Cumhurbaşkanı tarafından seçildiği, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun gözetim ve denetimi altındadırlar. Adalet Bakanı, yargıç ve savcılar gerekli gördüğü yerlerde, geçici olarak görevlendirebilir. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun atama, yükselme, yer değiştirme, disiplin ve her türlü özlük işleri hakkında aldığı kararlara karşı yargı yerlerine başvurulamaz. Ayrıca, Yargıtay, Danıştay ve Uyuşmazlık Mahkemesi üyelerini seçmekle görevli Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun oluşum ve çalışma biçiminden doğan pek çok sakıncalar yargıç bağımsızlığı ve dolayısıyla hukuk devleti ilkesini zedelemektedir.”

“Hukuk devletinin, hukukun üstünlüğü ilkesinin gerçekleşmesini zorlaştıran, Anayasa yargısına ilişkin kimi sorunlar bugüne kadar hâlâ aşılamamış bulunmaktadır. Anayasanın geçici 15. maddesinin son fıkrası, bunlardan en önemlisini oluşturmaktadır. Fıkraya göre, Millî Güvenlik Konseyi dönemi içerisinde çıkarılan yasalar ile kanun hükmünde kararnamelerin Anayasaya aykırılığı savlanamaz. Böylece, 12 Eylül 1980 ile 7 Aralık 1983 tarihleri arasında çıkarılan yasaların ve kanun hükmünde kararnamelerin Anayasaya uygunluk denetimi yapılamamaktadır. Türkiye Büyük Millet Meclisince Anayasa değişiklikleri yapılırken geçici 15. maddenin son fıkrasının yürürlükten kaldırılmasına da olanak bulunamamıştır. Anayasa Mahkemesince denetlenemeyen normların ikincisi, olağanüstü hal kanun hükmünde kararnameleridir. Anayasanın 148. maddesine göre ‘olağanüstü hallerde, sıkıyönetim ve savaş hallerinde çıkarılan kanun hükmünde kararnamelerin şekil ve esas bakımından anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesinde dava açılmaz.’ Anayasanın 121 ve 122. maddelerinde de, olağanüstü hal ve sıkıyönetim süresince, Cumhurbaşkanının başkanlığında toplanan Bakanlar Kurulunun, bu durumların gerekli kıldığı konularda kanun hükmünde kararnameler çıkarabileceği öngörülmektedir. Böylece, bu rejimlerde, temel haklara ve özgürlüklere ilişkin getirilebilecek sınırlama ve yasaklamalar yargı denetimine bağlı olmamaktadır. Oysa, anayasal bir rejim olan olağanüstü yönetim usullerinde de hukukun üstünlüğü ilkesi geçerli olmak zorundadır. Nitekim, Anayasanın 15. maddesinde, savaş, seferberlik ve sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının durumun gerektirdiği ölçüde durdurulabileceğinin öngörülmesine karşın, olağanüstü hal kanun hükmünde kararname kurallarının 15. maddeye göre yargısal denetimini yapma olanağı

bulunmamaktadır. Çağdaş demokratik uluslar topluluğuna katılabilmemiz için Anayasanın gözden geçirilip, özgürlükçü, çoğulcu, katılımcı, güvenceli, devlet organları arasında görev ve yetkileri dengeleyen, ‘hukuk devleti’ ilkesini sözde bırakmayıp yaşama geçiren bir anayasa oluşturulması gerekir.”

“(…) Hukuk devletinde, yasama organı da dahil olmak üzere, devletin tüm organlarının üstünde hukukun mutlak egemenliği vardır. Yasa koyucunun, işlemlerinde, kendini her zaman Anayasa ve hukukun üstün kurallarıyla bağlı tutması gerekir. Anayasanın 6. maddesinde, egemenliğin kayıtsız koşulsuz ulusun olduğu, Türk Ulusunun, egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanacağı, hiçbir kimse ya da organın kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisi kullanamayacağı belirtilmiş; yasama, yürütme, yargı organlarının görev ve yetkilerine de 7., 8. ve 9. maddelerinde yer verilmiştir. Bu düzenlemeye göre, Anayasada, başlangıç bölümünde de vurgulandığı gibi, güçler ayrılığı ilkesi benimsenmiştir. Güçler ayrılığı ilkesine göre, yasama, yürütme ve yargı organları kendi alanlarında ulusa ilişkin egemenliği kullanırlar, birbirlerinin görev ve yetki alanlarına karışmazlar. Anayasanın 7. maddesinde, yasama yetkisinin, Türk Ulusu adına Türkiye Büyük Millet Meclisince kullanılacağı, bu yetkinin devredilemeyeceği; 8. maddesinde, yürütme yetki ve görevinin, Cumhurbaşkanı ve Bakanlar Kurulu tarafından Anayasaya ve yasalara uygun olarak kullanılacağı ve yerine getirileceği belirtilerek bu iki organın görev ve yetki alanları ayrılmıştır. Anayasanın 87. maddesinde, yasa koymak, değiştirmek ve kaldırmak, Türkiye Büyük Millet Meclisinin görev ve yetkileri arasında sayılmıştır. Parlamenter demokratik rejimin temeli olan yasama organları, iktidar ve muhalefetiyle tüm ulusun temsilcilerinden oluşan organlardır. Yasal düzenleme gereksiniminin yasama organınca karşılanması, temel anayasa kuralıdır. Devletin amacı ve varlık nedeniyle bağdaşmayan ve belirli zamanlar için oluşan geçici çoğunluğa dayanılarak çıkarılan yasalar, kamu vicdanında olumsuz etkiler yaratır. ...Yasama yetkisi aslî bir yetki olup, Türkiye Büyük Millet Meclisine ilişkindir. Bakanlar Kuruluna verilecek kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi ise, kendine özgü, ayrık, konu, amaç ve kapsam yönünden sınırlı ve türevsel bir yetkidir. Bu yetki verilirken, Anayasada öngörülen öğelerin belli içeriğe kavuşturularak somutlaştırılması, konunun belirginleştirilmesi ve verilen yetkinin açıkça sınırlandırılarak çerçevenin çizilmesi gerekmektedir. (...) Kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisinin ivedi ve zorunlu olmayan durumlar için verilmesi, hemen her konuda düzenleme yetkisi tanınarak uygulamaya yaygınlık ve süreklilik kazandırılması yasama yetkisinin devri anlamına gelir ve Anayasayla bağdaşmaz. Bu durum, yasama ve yürütme erkleri arasındaki dengenin bozulmasına, yürütme organın yasamaya karşı üstün konuma gelmesine, kanun hükmünde kararname çıkarma yetkisi ayrık ve türevsel bir yetki iken, bu yetkinin aslî yetkiye dönüşmesine neden olur. (...) Anayasanın 11. maddesinde, Anayasa hükümlerinin devletin tüm organlarını bağlayan üstün

kurallar olduğu belirtilirken ve 104. maddesinde, Cumhurbaşkanının Anayasanın uygulanmasını gözetmesi ve Anayasanın ilgili maddelerine uyarak görev yapması ve yetki kullanması öngörülürken, amaçlanan, hukuk devleti ilkesine geçerlilik kazandırılmasıdır.”

“(…) Anayasa değışikliği bağlamında zaman zaman gündeme gelen bir konu da ölüm cezasının kaldırılmasıdır. Bu konuda bir anayasa değışikliğine gereksinim bulunmamaktadır. Aynı sonucun, Türk Ceza Yasasının ölüm cezası gerektiren suçların, ölüm cezası dışında, örneğin, ağırlaştırılmış ömür boyu hapis ile cezalandırılmasını sağlayacak bir gözden geçirmeye bağlı tutulmasıyla elde edilebileceğini belirtmek isterim. Böylelikle, uzun yıllardır uygulanmayan ölüm cezası yasal olarak yürürlükten kaldırılmış olacaktır.”

“(…) 1984’ten bu yana toplumsal ve ekonomik yaşamımız yönünden önemli bir tehdit oluşturan bölücü terör hareketine karşı devletin verdiği savaşımla, öncelikli bir konu olma özelliğini korumuştur. Bu süre içerisinde terörün yol açtığı zararın boyutları, ne yazık ki çok büyük olmuştur. 15 Ağustos 1984’ten bugüne kadar Türkiye genelinde meydana gelen 36.320 olayda, güvenlik güçlerimiz 5.851 şehit ve 11.917 yaralı vermiştir. Sivil halkın uğradığı saldırılar sonucu 5.435 vatandaşımız yaşamını yitirmiş, 6.141 vatandaşımız da yaralanmıştır. Teröristlerden 25.587’si operasyonlarda ölmüş, 850’si yaralanmış, 9.217’si de yakalanmıştır. 2.476 terörist ise teslim olmuştur. Gelineen noktada, terörün şiddet boyutu, ezici bir güç kullanımı ile baskı ve denetim altına alınmıştır. Devletin resmî dili, bayrağı, sınırları, egemenlik hakları her türlü tartışmanın üstünde olup, bunların korunması devletin meşru hak ve görevidir. Hiçbir devletin kendi anayasal düzeninin yıkılmasına ve ülkenin bölünmesine hoşgörüyle yaklaşmasına olanak yoktur. Amacı ne olursa olsun terörizmin hiçbir türünün haklı görülmesi düşünülemez. Günümüzün ciddî tehditlerinden biri olan terörizmin ve terör eylemlerine katılanların ve bunu destekleyenlerin uluslararası toplum tarafından en güçlü biçimde kınanmaları gerekir. (...) Terörün etkileri, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde, eskiden beri diğer bölgelerle var olan gelişmişlik farklılıklarına ek olarak, yoğun bir yıkıma yol açmış ve bu bölgemizdeki ekonomik ve toplumsal geri kalmışlık bir ölçüde teröre altyapı oluşturan önemli bir etken olmuştur. Bugün terörle savaşında sağlanan başarı, Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizin yurdun diğer bölgeleriyle her alanda bütünleşmesinin sağlanması amacıyla gerçekçi ve uygulanabilir yeniden imar ve onarım önlemlerinin harekete geçirilmesi için elverişli bir ortam yaratmış bulunmaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Devleti kamu yönetimi, ekonomi, sağlık, eğitim, kültür ve toplumla ilişkiler alanlarında bir dizi önlem içeren bir eylem planını bölgede uygulamaya koymuştur. Bunun yanı sıra, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı da bölgenin kalkındırılması için önemli hükümler içermektedir. Söz konusu önlemlerin, yeterli kaynak sağlanarak ivedilikle ve başarılı bir biçimde uygulanmasını Türkiye Cumhuriyeti’nin geleceği yönünden yaşamsal önemde görmektedir.”

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; devletin siyasal, toplumsal, hukuksal ve ekonomik düzenini değiştirerek, dinî esasları temel alan teokratik bir düzen kurulmasını amaçlayan irtica, devlete sızma özelliği ve silahlı eylem yeteneğiyle ulaştığı yüksek tehdit düzeyiyle toplumumuzda haklı kaygılar uyandırmaktadır. Anayasada belirtilen demokratik, laik sosyal yapımızı yıkmayı amaçlayan her tehdidi olduğu gibi, irtica tehdidini de önlemek devletin ana görevleri arasındadır. Türkiye Cumhuriyeti’nin değiştirilemez temel niteliklerinden olan laiklik ilkesinin yol gösterici olacağı Anayasamızda belirtilmiştir. (...) Türkiye’de karşı karşıya bulunulan dış destekli irtica faaliyetlerine karşı, Anayasa ve demokratik hukuk düzeni çerçevesinde, devletin tüm kurum ve kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları tarafından anayasal düzenimizin temelini oluşturan laikliğin korunması ve bu bağlamda dinin siyasal amaçlarla kullanılmasının önlenmesi ve ulusal eğitimin bu tür hareketlerin etkisinden kurtarılması amacıyla toptan savaşım verilmektedir. Bu savaşım, toplumun aydınlatılması özel bir önem taşımaktadır. İrticaya karşı bu savaşım, temel dayanağını ve gücünü Atatürk ilke ve devrimlerinden, Anayasa ve yasalardan ve ulusumuzun çağdaş değerler ve uygarlık yönünde gelişme azim ve kararlılığından almaktadır. Bu kararlılık karşısında, karanlık düşüncelerin esin kaynağı olduğunda kuşku bulunmayan boşa çabaların başarısızlığa mahkûm olması kaçınılmazdır. Bu savaşımın, halkın dinî inançlarına karşı çıkmak gibi gösterilmesi de başlı başına bir din sömürsüdür. ...İrtica ile savaşım gereksinme duyulan ve Yüce Meclisimize sunulan tasarıların ivedilikle yasalaşması ve etkin biçimde uygulamaya konulması, bu konuda başarıya ulaşmamızı sağlayacaktır.”

“Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; yıkıcı, bölücü ve irtica yönelimli eylemler bağlamında önemli bir konuya değinmekte yarar görüyorum. Şu anda Türkiye genelinde yayın yapan 1.196 radyo kanalından 261’inin ve 359 televizyon kanalından 66’sının, yayın ilkelerine aykırı olarak ideolojik amaçlı yayın yaptığı belirlenmiştir. Bunun altında, yıkıcı ve bölücü öğelerin, kitleyle iletişimde özel radyo ve televizyon yayınlarının oynadığı önemli rolden yararlanma amacı yatmaktadır. Bu durum, ülkemizde özgür yayın hakkının kötüye kullanılmasına üzücü bir örnek oluşturmaktadır. Yıkıcı, bölücü ve irticaî yayınlara karşı zaman yitirilmeden gerekli adımların atılabileceğini umuyorum.”

“(…) Örgütlü suçlara karşı yönetsel ve yasal önlemleri içeren bir eylem planı çerçevesinde sürdürülen savaşım son yıllarda başarılı sonuçlar elde edilmiştir. Küreselleşen dünyanın ortak sorunlarından biri olan yolsuzluk, ortaya çıktığından bu yana kamu kesimini ilgilendiren bir olgu olarak ele alınmakta, toplumsal düzeni ve kamu kaynaklarını aşırı derecede yıpratıcı bir toplumsal hastalık olarak kabul edilmektedir. Her ülkenin içinde bulunduğu koşullara göre farklılık gösteren yolsuzluk olayı, ülkemizde, üzerinde özenle durulması gereken bir boyut kazanmıştır. ...Türkiye’de yolsuzluğun sosyoekonomik nedenleri; hızlı nüfus artışı, çarpık kentleşme, eğitim eksikliği, çalışanlar arasındaki ücret

uçurumu ve yetersizliği, gelir dağılımındaki adaletsizlik ve bütün bunların neden olduğu toplumdaki etiksel çöküntü biçiminde sıralanabilir. (...) Yolsuzluğun olumsuz etkileri, önce demokrasinin temelini oluşturan hukuk devleti ilkesi alanında görülür; hukuka bağlılık ve güven yok olur. Bunun yanı sıra, yolsuzluk, yasal otoriteye karşı duyulan saygıya büyük zarar verir; siyasal otorite ile halk arasında yabancılaşma başlar. Ekonomik yolsuzluğun en belirgin örneğini oluşturan kayıt dışı ekonomi ve genel anlamda vergi kaçırma olgusunun boyutları çok yüksek düzeylere ulaşır. Yolsuzluk ortamında büyük kaynakların yitirilmesi söz konusudur. Kamuda çalışanların ücret rejimi de yolsuzluğun bir başka nedenidir. ‘Eşit işe eşit ücret’ ilkesiyle düzenlenen personel rejimi, aradan geçen otuz yılı aşkın zaman içinde bozulmuş, bürokratik kademeler ve sınıflar arasında uçurumlar oluşmuştur. Bunun yanında bir hususu önemle vurgulamak gerekir ki, ücret, çalışmanın ölçüsü olmamalıdır. Kamu hizmeti kutsal bir görevdir; bu hizmette yer alan tüm görevliler, en alt kademesinden en üstte bulunanlara kadar, eğer görevlerini en iyi biçimde yerine getirirlerse, bu bilince ulaşırlarsa, bundan ülkemiz ve halkımız kazançlı çıkar; (...) Yolsuzlukların önlenmesinde, devletin, gereklilik, verimlilik, tutarlılık ve etkinlik ilkelerine göre yapılandırılması, kamu personel rejiminin iyileştirilmesi, kamu hizmetinin aksatılmadan yürütülüp bu hizmetlere hız kazandırılması, kamu yönetiminin nitelikli hizmet sunacak biçimde saydamlaştırılması, yönetim üzerindeki siyasal baskıların azaltılması önemli rol oynayacaktır. Yolsuzlukların önlenmesinde denetim, kuşkusuz önemli bir etmendir. Tüm kamu birimleri ile işlemlerinin geleneksel düzenlilik denetimi yanında iç denetim ve verimlilik denetimleri ile uygulama ve karar alma süreçlerinde denetlenmesi olanaklarının artırılması, yolsuzlukların en alt düzeye indirilmesinde yardımcı olacaktır. Ayrıca, kamu ihaleleri, dış ticaret, kamu borçlanmaları, bankacılık, sermaye piyasaları, yatırım teşvikleri, özelleştirme gibi yüksek yolsuzluk riski taşıyan alanlarda saydamlığın sağlanması, yolsuzlukların ortadan kaldırılmasında etkin olacaktır.”

“(…) Hızlı nüfus artışı ekonomiye büyük sorunlar yüklemektedir. Gelir dağılımının bozulmasında, işsizlikte, kalkınmanın gerçekleştirilememişinde, sağlıksız kentleşmede, eğitim ve sağlık sorunlarının büyümesinde aşırı nüfus artışı önemli etmendir; toplumun sosyal ve kültürel gelişimini etkilemektedir. Nüfus artışının olumsuz bir etkisi, gelir dağılımındaki dengesizliği artırmasında görülür. Devlet İstatistik Enstitüsünün 1994 yılına ilişkin son istatistiklerine göre, Türkiye genelinde %20’lik bölümlerden en altta yer alan grupta ulusal gelirden alınan pay %4,9, alt orta grupta %8,6, orta grupta %12,6, üst orta grupta %19 ve üst grupta %54,9’dur. (...) Nüfus artışındaki yükseklik, bir yandan tüketim eğilimini artırıp üretmeden tüketmeye, öte yandan yatırımlara aktarılacak fonların azalmasına, yatırımların niteliklerini etkileyerek, kaynakların, kişilerin yaşam düzeylerini ve toplumun gönencini yükseltecek ekonomik yatırımlar yerine demografik yatırımlara yönelmesine neden olmaktadır. (...) Nüfusunun büyüklüğünü, artış hızını, coğrafi dağılımını ve

niteliğini etkileyerek toplumun öngörülen ereklere ulaşmasını sağlamak ve ekonomik gelişmişlik düzeyini artırmak olanaklıdır. Bunun için, iyi hazırlanmış programlarla oluşturulan nüfus politikalarına gereksinim vardır. Nüfus planlamasını gerçekleştirip nüfus artışı denetime alınmadan büyük projeleri yaşama geçirme olanağı yoktur.”

“(…) Kamu yönetiminin yeniden düzenlenmesinde öncelikle devletin bir bütün olarak işlevinin, doğrudan, dolaylı, gözetici, denetleyici, yol gösterici ya da izleyici olacak biçimde yer alacağı etkinliklerin belirlenmesi gerekmektedir. Çağın teknolojik gelişmelerine, hizmetin kapsamı ve yürütülüş biçimine ilişkin yeni anlayışlar ve gereksinmelere göre kamu yönetiminin tümüyle gözden geçirilerek, etkinlik, verimlilik, açıklık gibi ilkeler çerçevesinde yeniden düzenlenmesi, devletin önemli konularından birini oluşturmaktadır. Devletin etkinliğinin artırılmasında önemli bir ögenin, devlet memurlarının özlük haklarına ilişkin bir devlet personel reformunun ivedilikle gerçekleştirilmesi olduğunda kuşku bulunmamaktadır. (...) Anayasanın 127. maddesinde, yönetimin bütünlüğü ilkesi çerçevesinde, kamu görevlerinde birliğin sağlanması, toplum yararının korunması ve yerel gereksinimlerin gereği gibi karşılanması amacıyla, merkezî yönetimin yerel yönetimler üzerinde idarî vesayet yetkisine sahip olması öngörülmüştür.”

“Yerel yönetimler, seçimle oluşturulan, yasalarca belirlenmiş yetkileri, özel gelirleri, personel kadrosu, yönetim birimleri, karar ve yürütme organları bulunan özerk kamu tüzel kişileri olarak tanımlanmakla birlikte, Anayasa ve ilgili birçok yasamızdaki kurallarla merkezî yönetime tanınan yetkiler, yerel yönetimlerin yönetsel özerkliğine sınırlamalar getirmiştir. Merkezî yönetim yerel yönetim arasındaki görev dağılımında, ağırlık merkezî yönetimden yanadır. Bu durum dikkate alınarak, yerel yönetimlere yetki, malî kaynak ve girişim gücü verecek bir yerel yönetim reformundan uzun süredir söz edilmektedir. Bu yeniden düzenleme çalışmasının geciktirilmeden yapılması önem taşımaktadır. ...Devlet, toplumsal yaşamda gereksinme duyulan hizmetlerin tümünü karşılayabilecek durumda değildir. Aslında bunu beklemek de gerçekçi ve doğru olmaz. Çağdaş demokrasilerde, devletin hizmetlerini tamamlayacak ya da var olan boşlukları dolduracak ve toplumsal denetim rolü oynayacak sivil toplum örgütleri ortaya çıkmıştır.”

“(…) Hukuk devleti ilkesini temel alan demokrasilerin gücü ile toplumların ulaştığı ekonomik gelişmişlik düzeyi arasında koşutluk bulunduğunu görmekteyiz. Demokratik toplum, çoğulcu demokrasi ile temel hak ve özgürlükleri içermekte ve güvenceye almaktadır. Bu öğelerden birinin eksikliği ya da içeriğinin yetersizliği toplum düzeninin demokratikliğinin tartışılmasına neden olmaktadır. Bugün, ekonomik yönden gelişmiş, ulusal geliri yüksek, sanayileşmiş Batı ülkelerinde, demokrasilerin işleyişinde herhangi bir sorunla karşılaşmamaktadır. Batı demokrasilerinin en büyük özelliği, temel hak ve özgürlükler ile demokratik toplum düzeninin korunması arasındaki gerekli

dengeyi sağlamış olmalarıdır. Bu dengeyi sağlayamayan toplumlarda demokrasi yeterli güvenceden yoksun demektir. Ekonomik kalkınmada göreceli olarak geri kalmış ülkelerde ya demokrasinin hiç var olmadığını ya da tam işlemediğini, zaman zaman ciddi sorunlarla karşılaştığını görmekteyiz. Ekonomik gelişim çabamızın önemi, yalnız halkımızın gönenci yönünden değil, fakat demokrasimizin daha da güçlenmesi ve sağlıklı işleyişi yönünden de kendini hissettirmektedir. Devlet, tüm kurum ve kuruluşlarıyla birlikte daha sosyal ve daha demokratik yapılanmalı; sosyal adalete ve demokrasiye, evrensel düzeyde geçerlilik kazandırılmalıdır. (...) Demokrasinin gelişimi ile çok partili siyasal yaşam birbirine bağlıdır. Demokrasiler, çok partili siyasal rejimin egemen olduğu toplumlarda filizlenip gelişebilir. (...) Siyasal partilerin etkinlikleri, çalışmaları ve özellikle parti içi düzenlemelerinin demokrasi ilkelerine uygun olması, anayasal gerekliliktir. Kendi iç yapılarında ve uygulamalarında demokrasinin gereklerine uygun davranmayan, demokratik kuralları geçerli ve etkin kılmayan siyasal partilerin, demokratik devlet ilkesini tüm kural ve kurumlarıyla gerçekleştirmesini beklemek güçtür.”

“(...) Küreselleşme olgusu, insan hakları, hukukun üstünlüğü gibi kavramların öneminin artmasına, demokrasinin gelişmesine yol açmaktadır. Bu alandaki gelişmelerin 21. Yüzyılda daha da artacağı, dünya nüfusunun giderek daha büyük bir kesiminin, demokrasinin sağladığı insanca yaşama ve kendini geliştirme olanaklarından yararlanacağı olası sayılmaktadır. Böyle bir ortamda başlıca iki öge ön plana çıkmaktadır: İnsan ve bilgi. Bu iki ögeyi bir araya getirebilen ekonomiler, kalkınma yarışında, diğerlerine göre daha avantajlı duruma geleceklerdir. (...) Demokratik, sosyal ve hukuksal değerler sistemini geliştiren, bu sistemde yaratıcı düşünceye sahip bireyler yetiştiren, bu bireyleri, bilimsel, teknolojik gelişmeleri izleyecek, hatta, bu gelişmelere katkıda bulunabilecek bir eğitim sistemiyle destekleyen, başta bilgi ve iletişim teknolojileri olmak üzere, kalkınma için gerekli ekonomik, sosyal ve kurumsal altyapıyı kuran ve bilim ve teknoloji alanındaki araştırma, geliştirme etkinliklerine ağırlık veren ülkeler, kalkınma yarışında, bu koşulları sağlayamayan ülkelerle arayış açacaklardır. (...) Küreselleşme, devletler ve uluslar için yeni sorunlar yaratmıştır. Ancak, aynı zamanda yeni olanakların, fırsatların ortaya çıkmasını da sağlamıştır. Bugün önemli olan, küreselleşmenin herkes için yararlı sonuçlar doğurmasını, bu süreçten herkesin yararlanmasını sağlamaktır. Dünya gündeminin son yirmi yıllık bölümünü işgal eden küreselleşme olgusu, dünya ülkelerinin siyasal ve ekonomik bütünleşmesini amaçlayan yeni bir dünya düzenini anlatmaktadır. Kuşkusuz, gelişen dünya düzeninin dışında kalınması doğru görülemez. Ancak, ulusal egemenlik ve ulus devlet niteliklerinden ödün verilmeden, dünya uluslar topluluğunun eşit haklara sahip onurlu bir üyesi gibi davranılması, anayasal düzenin gereğidir. Son yıllarda uluslararası örgütlenmelerin ve birliklerin ortaya çıkmasıyla ülkelerin bağımsızlık kavramı üzerinde kimi değişiklikler olacağı beklentisi doğmuştur.

Küreselleşme ve buna bağlı uluslararası örgütlenmeler, bağımsızlıkta aşınma ya da ulusal egemenliği zedeleme anlamında alınamaz. Bu kavramlar, ülkelerin ortak insanlık ideali doğrultusunda birbirlerine karşılıklı olarak aynı ölçüde gösterdikleri özveri ve anlayış sonucu gerçekleştirilen olguları, varılan uluslararası boyutu anlatır. Bu nedenle, devletlerarası ilişkiler ve işbirlikleri, bağımsızlığın ortadan kaldırılması ve ulusal egemenlikten vazgeçilmesi anlamına gelmemektedir.”

“(…) Türkiye, ağır güncel ekonomik sorunlarına çözüm aramanın yanında, dünyada yaşanan hızlı teknolojik değişim sürecine uyum sancıları çekiyor. Cumhuriyetin kuruluşu sonrasında, gelişmiş ülkeleri yakalamayı, giderek onlardan üstün duruma gelmeyi ekonomik ve toplumsal politikaların temeli yapan Türkiye, son Avrupa Birliği adaylığıyla bu doğrultusunu sürdürmeye çalışmaktadır. Mustafa Kemal Atatürk’ün özenle vurguladığı çağdaş uygarlık düzeyini yakalama, giderek onu geçme amacına da, yine O’nun belirttiği gibi, çağdaş bilim ve tekniğin yol göstericiliğinde ulaşacağız. Bu nedenlerle, Türkiye, küreselleşmenin olası zararlarını en aza indirmeyi, buna karşılık yararlarını artırmayı içeren ulusal bir politika izlemelidir. (...) Bugün, kişi başına gelirimiz 3.000 doların altındadır; yüksek oranda işsizlik, gelir dağılımında aşırı dengesizlik, bölgelerarası gelişmişlik farkının daha da artması, tasarruf ve yatırım yetersizliği yaşanmaktadır. Üretim ve hizmet sektörlerinin uluslararası pazarlarda rekabet edebilecek etkinlik ve verimlilik düzeyini yakalama çabaları sınırlı kalmaktadır. Teknolojik yeterliliğimizi güçlendirme yönünde yeterli atılımlar yapılamamıştır. İç ve dış borç yükü ağırdır. Yıllardır yaşanan yüksek oranlı enflasyondan kurtulmanın kolay olmayacağı anlaşılmaktadır. Sağlıklı bir gelir-gider yapısına kavuşturulamayan devlet bütçesi, başta eğitim, adalet, sağlık ve ulaştırma olmak üzere, en temel kamu hizmetlerinin toplumun gereksinimleri ölçüsünde karşılanmasına olanak vermemekte, yetersiz kalmaktadır. Tüm bu olumsuzluklara karşın, genç ve devingen nüfusu çağdaşlaşmayı amaç edinen, ileriye bakan, girişimci toplumsal yapısı, sanayileşme düzeyi, çoğu sektörlerde dış pazarlarda rekabet etme başarısı, bulunduğu coğrafyanın sağladığı doğal kaynakları, tarihsel ve kültürel birikiminin olağanüstü zenginliği, laik sosyal hukuk devleti temeline dayalı bir demokrasiyi yaşatmada gösterdiği direnme gücüyle Türkiye, ekonomik olarak da geleceğe büyük umutlarla bakılması için yeterli donanımına sahiptir.”

“(…) Ülke ekonomisi, 1998’in ikinci yarısından başlayarak, bir küçülme süreci yaşamış; toplam ulusal üretim, 1999’da, bir önceki yıla göre, %6.4 oranında azalmıştır. Bir başka anlatımla, ekonomi, ulusal gelir hesaplarının düzenli tutulduğu yılların en ağır üretim ve gelir düşüşüne tanıklık etmiş; deprem ve istikrar programı, bu sırada gündeme gelmiştir. Ülke ekonomisi, bu yılın başlarında uygulamaya konulan istikrar önlemleriyle bir onarım süreci yaşamaktadır. İstikrar sınırlamalarına karşın, toplam ulusal üretimin 2000 yılının ilk üç ayında %4.2; ikinci üç ayında da %4.3 oranında büyümesi olumludur ve

ekonominin geleceği için umut vericidir. Ancak, ekonominin büyümesinin alt sektörlerdeki durumu incelendiğinde, yılın ilk altı ayında tarım ve sanayi sektörlerindeki büyümenin toplam içerisindeki payının düşük olması, inşaat sektöründeysen eksi büyüme yaşanmış olması dikkat çekicidir. Verilere göre, ilk altı ayda ekonominin hızla büyüyen kesimleri, dışalım %29,6 ve ticaret %10,4'tür. Ulaştırma, haberleşme ve diğer hizmet sektörleri de ülke ortalaması dolayında bir büyüme göstermektedir. Ekonomik büyümenin sektörel durumu ile sektörlerin çalışan sayılarının karşılaştırılması, çok kabaca da olsa gelir dağılımını gösterir. 1999 ve 2000 yılları verileri incelendiğinde, toplam işgücünün %60 dolayındaki bir bölümünü oluşturan tarım, sanayi ve inşaat çalışanlarının ekonominin büyümesinden, diğer sektörlerle göre, daha az pay aldıkları gözlenmektedir. ...Gelir dağılımının üretici sektörlerin zararına bozulduğunun bir başka göstergesi tarım üreticilerinin durumudur. Son bir yıl boyunca çiftçilerin sattığı ürünlerin fiyatı enflasyon oranının %20-25 altında kalmaktadır. Çiftçilerin geliri enflasyona yenik düşmektedir. (...) Özetle, ekonominin büyümesi çok olumlu olmakla birlikte, bu büyümenin üretim sektörleri yönünden sağlıklı olmasına ve gelir dağılımının giderek bozulmasına yol açmamasına özen gösterilmesi önem taşımaktadır. (...) Kamu kesimi imalat sanayinden el çekmekte; ancak, bu boşluk özel sektör tarafından doldurulamamaktadır. Özel sektörün toplam yatırımları içerisindeki imalat sektörünün payı, 1996'da %26.2; 1997'de %22.9'dan, son iki yıl, %20'lere düşmüştür. Kısaca, ekonominin üretim sektörlerinin yatırım payı azalmaktadır.”

“Devlet İstatistik Enstitüsü verilerine göre, ekonomide istihdam edilenlerin toplamı, 1999 Nisanında 21.590.000'den 2000 yılının ilk üç aylık döneminde 19.006.000'e düşmüştür. Verilerin kanıtladığı acı gerçek, son bir yılda 2.584.000 kişinin daha işsiz kaldığıdır. İşgücüne katılma oranına ilişkin varsayımlar bir yana, işsizlik oranı artmış, 7.9'dan 8.3'e yükselmiştir; eksik istihdamla birlikte, bu oran %17.4'ü bulmaktadır. Burada, bir noktanın altı özenle çizilmelidir. Ülkemizde, lise ve yüksekokul bitiren, yani eğitilmiş gençler arasında işsizlik oranı, ülke ortalamasının çok üzerindedir. Gerçekten de, 2000 yılı verileriyle, eğitilmiş gençler arasında işsizlik oranı %23.7'dir; eksik istihdamla birlikte bu oran, %31.6'ya yükselmektedir. Ülke ekonomisi, geçerli ücretten iş isteyen her üç eğitilmiş gençten birini işsiz bırakmaktadır. Bu, yalnız, gençleri kişiliksiz kılmakla kalmamakta, eğitime büyük paralar harcayan ailelerini de yıkıma sürüklemektedir. (...) Ekonominin temeli üretimdir. Üretmeyen, üretimini artıramayan ülke, ekonomik yönden kalkınamaz. Toplumun ulaştığı ekonomik kalkınma düzeyi ile demokrasi ve hukuk devleti ilişkisini göz ardı edemeyiz. Ülkedeki demokrasi, eğitim, sağlık ve hukuk düzeyi de, kişi başına düşen gelirle orantılıdır. Güçlü bir ekonomik yapı, demokrasinin de, eğitimin de, adaletin de güvencesidir. Bu nedenle, ülkemizde, eğitim, sağlık, adalet ve demokrasi düzeyinin yükseltilebilmesi için her etkinlik alanında üretimi ve böylece kişi başına düşen geliri artırarak, ekonomik gelişmişlik

düzeyimizi yükseltmek zorundayız. Üretmeyen ve üretimini artırmayan kişi veya ulus yoksulluktan kurtulamaz.”

“(…) Birkaç yıl dışında, son yirmibeş yıldır Türk ekonomisi %60’lar ile %100’ler arasında değişen bir yapısal enflasyon süreci içinde bulunmaktadır. Bu süreç, bir yandan gelir dağılımını dar gelirli aleyhine bozarken, diğer yandan da ekonominin üretkenliğini azaltmakta ve uzun vadede daha yüksek büyüme hızlarına ulaşılabilmesini engellemektedir. Uygulanmakta olan İstikrar Programının esas amacı da, enflasyonu düşürmektir. Fiyat istatistikleri, enflasyonu düşürme amacına ulaşılması için daha çok çaba gösterilmesi gerektiğini işaret etmektedir; ancak, enflasyonla savaşımın yükünün, toplumun değişik kesimlerinin üzerine, bunların ekonomik gücüne göre dengeli dağıtılmasına özen gösterilmelidir. Dar ve sabit gelirli üzerindeki enflasyon baskısının azaltılması yerinde olacaktır.”

“(…) Dış ticarete, dikkat edilmesi gereken bir gelişme gözlenmektedir. 2000 yılının ilk altı aylık döneminde 1999’un aynı dönemine göre dışsattım %4.5 artarak 13.4 milyar dolara, dışalım %36 artarak 25 milyar dolara yükselmiştir. 1999’un ocak-haziran döneminde 5.6 milyar dolar olan dış ticaret açığı, 2000 yılının ocak-haziran döneminde %107.5 oranında bir artışla 11.6 milyar dolar olmuştur. Petrol fiyatlarındaki artışın da katkısıyla dış ticaret açığı büyümektedir. Bu dış ticaret açığı konusunda önemli bir gösterge sayılan dışsattımın dışalım karşılama oranı 1999’un ilk altı aylık döneminde %69.4’ten 2000 yılının aynı döneminde %53.4’e düşmüştür. Dış ticaret açığının giderek büyümesi, ekonominin önündeki önemli güçlüklerden biridir.”

“(…) Son yıllarda bütçe disiplini amacıyla alınan önlemler bu yönden olumludur. Ancak, konunun bir de bütçe gelirleri yönü vardır. Bütçe gelirlerinin esasını vergiler oluşturur. Türkiye’nin vergi yapısı, vergilemenin temel ilkelerinden uzaktır. Vergiler, az gelirliden az, çok gelirliden çok oranda alınmalı; ekonomik etkinlikleri özendirmeli, etkin ve verimli olmalıdır. Varlıklı ile yoksulu ayırmayan, bu nedenle de, vergilerin en adaletsiz türü olan dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki payı %60’lardadır. Öncelikle, bu durumun düzeltilmesi yerinde olacaktır. Diğer olumlu yanları yanında, kayıt dışı ekonomik faaliyetleri kayıt altına alacak olan 1998’de çıkarılan Vergi Yasasının tümüyle uygulanmasından vazgeçilmesinin, vergi adaletsizliğini daha da ağırlaştıracağı söylenebilir. Vergi yükünün, toplumun değişik kesimleri üzerinde, onların gelirine göre dengeli dağıtıldığı da söylenemez. Ücretli ve maaşlıların, toplam ulusal gelirden aldıkları pay, en son verilerle, %25-30’lar düzeyindedir. Buna karşılık, bu kesimin vergi yükü, toplam vergilerin %60’ı dolayındadır. Bu dengesizliğin giderilmesi gerekir.”

“(…) Hükümetimiz, 2001 yılı bütçesini, 2000 yılı bütçesi dolayında tutacağını açıklamıştır. Enflasyonla savaşım bakımından böyle bir yaklaşım gereklidir; ancak, 2001 bütçesinin geçen yılın düzeyinde tutulması, kamu hizmetlerinin, gerçek anlamda ya da reel olarak, enflasyon oranında daraltılması

demektir. Enflasyonla savaşım gerekçesiyle de olsa, bütçe sınırlamasının, en azından adalet, sağlık ve eğitim gibi temel kamu hizmetlerinde uygulanmaması yerinde olacaktır.”

“Türkiye, özelleştirme konusunda çok daha açık bir tutum sergilemelidir. Onbeş yıl boyunca uygulanmakta olan özelleştirmenin yasal ve kurumsal düzenlemelerinde önemli eksiklikler, yetersizlikler vardır. Kamu yararı, ülkenin uzun dönemli gelişmesi, kimi stratejik üretim ve hizmet birimlerinin kamu işletmesi olarak kalmasını gerektirebilir. Bölgesel gelişme için gerekli girişimlerin de kamu işletmesi olarak kalmasında yarar olabilir; ancak, eldeki kamu işletmelerinin ekonominin kurallarına göre ve özerk yönetilmeleri, etkin ve verimli çalışmalarının sağlanması gerekir. Özelleştirme gelirlerinin, bütçe açıklarının kapatılması ya da devlet borçlarının ödenmesi amacıyla kullanılmasından kaçınılması uygun olur. Özelleştirme gelirleri, yeni yatırımlara dönüştürülmelidir. Ülkenin bilim ve teknoloji yeterliliğinin güçlendirilmesi, bölgesel gelişme, ulaşım ve iletişim altyapısıyla, eğitim ve sağlık gibi insana yönelik yatırımlara öncelik verilmesi düşünölmelidir.”

“(…) Küreselleşme karşısında, özellikle gelişmiş ölkeler, kendi çıkarlarını korumak amacıyla, ulusal yenilik politikaları izlemektedir. Devletin ekonomideki yeri, yıllık ulusal gelirden bütçeye ayrılan pay azalmamakta; giderek, bilim, teknoloji ve eğitim altyapısını güçlendirecek yönde artırılmaktadır. Yapılan araştırmalar, gelişmekte olan ölkelerin, gelişmiş ölkelere yetişmesinin ya da onları yakalamasının, öyle kendiliğinden, yalnızca piyasa koşullarına dayalı olarak gerçekleşemeyeceğini kanıtlamaktadır. Ölkeler, bu amaçla, ulusal yenilik programları geliştirmekte, bilinçli bir kalkınma yaklaşımı sergilemektedir. Bu süreçte, devlete de yeni görevler düşmekte, devletin gelişmeci özelliği yeni bir düzleme taşınmaktadır. Türkiye, sanayileşmesinin yarı yolundadır ve bu aşamada ortaya çıkan bilim ve teknolojiye dayalı üretim yöntemlerini yakalamalıdır. Bu amaca ulaşılması için, ülkenin, bilim, teknoloji ve yenilik yeterliliğinin çok daha güçlendirilmesi gerekmektedir. Bilim, teknoloji ve yenilik yeterliliğinin güçlenmesi için, yerli araştırma ve geliştirmeye önem verilmesi, en ileri teknolojilerin alınması ve özömsenmesiyle birlikte, bunlara yerli katkı payının da sürekli olarak yükseltilmesi, bunun gerektirdiği kurumlaşmanın sağlanması, özel-kamu ayırımı yapılmadan tüm ulusal üretim güçlerinin, bilim insanların, mühendis ve teknisyenlerin, işçilerin ve öbür iş ve meslek sahiplerinin bu amaçla işbirliği yapmaları gereklidir. (...) Türkiye, bilimsel ve teknolojik gelişmelere daha yüksek oranda katkı yapabilmeli, daha da önemlisi, araştırma ve geliştirme çalışmalarının sonuçlarını, ekonomik getiriye, yeni mal ve hizmet üretimine ve katma değere dönüştürmeyi başarmalıdır. Türkiye’nin, Avrupa Birliğine yalnız ucuz işgücüne dayalı el emeğiyle değil, beyin gücüne dayalı emeğiyle girmesi gereklidir.”

“(…) Çağdaş devlet anlayışı, ulusal düşünce birliğinin yol göstericiliğinde ortak çıkarlara hizmet edecek stratejiler belirlenmesini

gerektirir. Ekonomik ve Sosyal Konseyin demokratik katılıma olanak vereceği düşüncesiyle oluşturulmuş olması, çağdaş devlet anlayışına uygundur. Bu Konseyin, toplumsal diyalog ve uzlaşmaya yardımcı olacak biçimde ve toplumsal katılım ve kapsayıcılık, geniş temsil ilkeleri doğrultusunda gözden geçirilmesinin yararlı olacağına inanmaktayım. Türk ekonomisinde tarımın önemli ve ayrıcalıklı bir yeri bulunduğunu bilmekteyiz. Ayrıca, toplam istihdamın yarısına yakın bir bölümü tarım kesimindedir. Bu kesimde gelirlerin düşük olduğu da bir gerçektir. Tarım politikasının belirlenmesinde, Avrupa Birliği kıstaslarını göz önünde bulundururken, ekonomimizde önemli bir konuma sahip olan bu kesimin gereksinmelerini de gözütecek uzun dönemli bir bakış yönüne sahip olmamızda yarar bulunmaktadır.”

“(…) Eğitimin, şu anda, Türkiye’nin en önemli ve öncelikli konusunu oluşturduğu kanısındayım. Eğitim, uzun dönemli bir tasarıdır; özveri, yatırım ve sabır gerektirir. Eğitim düzeyinin ve niteliğinin yükseltilmesinde zorunluluk vardır. Nitelikli eğitimle iyi öğretmenler yetiştirilebilir. İyi yetişmiş öğretmenler ise, bilgi düzeyi yüksek öğrencilere sahip olmamıza, böylelikle toplumun eğitim ve kültür düzeyinin yükselmesine olanak tanıyacaktır. Sekiz yıllık zorunlu temel eğitim bir gereklilik olarak ortaya çıkmıştı; ilköğretimde başarılı bir noktaya ulaşmış olup bu sürdürülmelidir. Şimdi ereğimiz, onbir yıllık zorunlu temel eğitim olmalıdır. Bugün, ülkemizde bir seferberliğe gereksinme varsa, bunun geçerli olacağı alan hiç kuşkusuz eğitimidir. Böyle bir seferberlikte, devlet kadar bireylere, sivil toplum örgütlerine de görev düşmektedir. Devletin hizmet götürmekte yetişemediği yerlerde vatandaş ve kuruluşlarımızın şükranla karşıladığım katkı ve çabaları devreye girecektir. Çağdaşlık bir düşünce ve duyarlılık gelişimidir. Düşüncenin ürünü olan insan yaratıcılığı, ancak insana yatırımla, eğitimle gelişir. Çağdaş uygarlık düzeyini yakalayabilmek için, dünyanın değil, bugünün bilgileriyle beslenen, akıl dışılıktan ve bağınazlıktan uzak, herhangi bir dogmaya saplanmadan sorgulayan, özgür düşünen, tartışan, paylaşmayı seven ve üreten bireyler yetiştirmek zorundayız. Öğretme yerine, öğrenmeyi güçlendiren, ilgiyi ve merakı diri tutan bir eğitim sistemi, çağdaşlığı yakalamanın koşuludur. Toplumsal kaygı ve beklentiler dışlanmadan, bireyin varlığı, kişiliği, üretkenliği, yaratıcılığı ve özgürlüğünü gerçekleştirecek, toplam kaliteyi artıracak evrensel ve çağdaş değerleri yakalamak, eğitim sürecinin özünü oluşturmalıdır. (...) Anayasamıza göre, eğitim ve öğretim, Atatürk ilke ve devrimleri doğrultusunda, çağdaş bilim ve eğitim esaslarına uygun olarak, devletin gözetim ve denetimi altında yapılır. Bu esaslara aykırı eğitim ve öğretim yerleri açılmaz. Devlet, bu özgürlüğün kullanılmasında, Atatürk ilke ve devrimleri ile çağdaş bilim ve eğitim esaslarına uyulmasını gözetmekle yükümlüdür. Anayasamızın 174. maddesine göre, Türk toplumunu çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne çıkarma ve Türkiye Cumhuriyetinin laiklik niteliğini koruma amacını güden devrim yasaları arasında yer alan Öğretim Birliği Yasasının uygulanması, devletin ülkesi ve ulusuyla bölünmez bütünlüğünü, Türk

Devletin ve cumhuriyetin varlığını korumanın tek çıkar yoludur. Siyasal ve sosyal kurumları güçlendiren laiklik, Öğretim Birliği Yasasıyla, eğitim ve öğretime de ışık tutmuştur. Laik eğitim ve öğretim, bilimsel ve akılcı çalışma ortamında gerçekleşir. Çağdaş eğitim ve öğretime ancak böyle bir ortamda ulaşılabilir. (...) Eğitim sistemimiz, maddî kaynak yanında insan kaynağının da savurganca harcadığını göstermektedir. Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında yer verilen Teknik Personel Arzı ve İhtiyacı Projeksiyonuna göre, aralarında inşaat, elektrik, elektronik, petrol, jeoloji ve ziraat mühendislerinin de bulunduğu tam on alanda eğitimli işgücü fazlası vardır.”

“(…) Öğretmenler, ülkenin geleceğinin emanet edildiği ellerdir. Öğretmenlerden, çağdaş ve aydın kişiliğinin yanında, öğretmenlik, gözetmenlik, danışmanlık, düzenleyicilik beklenir. Bu içerikte öğretmen yetiştirilmesi, ülkenin geleceğine yapılan en önemli yatırımdır. Cumhuriyetin ilk yıllarında, öğretmenlik, bir prestij mesleği olmuştur. Üzülerek belirtmek gerekir ki, ilerleyen yıllarda, eğitim sisteminde ve ücrette uygulanan politikalar yüzünden, öğretmenlik, başka fakülteyi kazanamayan ya da başka işi olmayanların kabul ettiği bir meslek durumuna düşürülmüştür. Öğretmenlerin maddî olanaklarının artırılarak, bu meslek yeniden çekici duruma getirilmelidir.”

“Üniversiteye girişte çağdaş yöntem, yeteneklerine göre öğrenim görecekleri alanlar daha ortaöğretim sırasında belirlenerek eğitimleri o alanlarda yoğunlaştırılmış öğrencilerin yükseköğrenime hazırlandığı yöntemdir. Ortaöğretim sistemimiz, gençlere, geleceklelerini kurabilecekleri donanımı edindirme görevini yerine getirememektedir. Üniversiteye girebilmek tek bir erektir. Bu erek, meslek edinme amacının da önüne geçmiştir. Bu sonuçta, toplumsal yargıların ve değer ölçülerinin de katkısı bulunmaktadır. Yılda yaklaşık 1,5 milyon gencimiz üniversite sınavlarına girmektedir. Üniversiteye girişteki sınav sistemi, öğrencileri yıllarca süren bir yarış ortamına itmektedir. Öğrencilerin çoğu, lise ikinci sınıfta, okul dışında sınava hazırlanma gerçeğiyle tanışmaktadır. Bu durum, sınava hazırlama sektörü olarak adlandırılabilir, yaklaşık yılda 3,5-4 milyon potansiyel tüketicisi olan bir sektörün oluşmasına yol açmaktadır. Üniversiteyi kazanan öğrencilerin en önemli sorunu, beslenme ve barınmadır. Kaynaklarımız, ne yazık ki, bu iki önemli sorunu çözmeye yeterli olacak düzeyde değildir. Üniversiteye kayıtlı örgün öğrenci sayısının bir milyon dolayında olmasına karşın, yurt kapasitesi 200 bin dolayındadır. Öğrencilerimizi karanlık emelli insanların eline bırakmamak için, üniversite öğrencilerinin beslenme ve barınma sorunları çözülmelidir.”

“Eğitim sistemimizin sorunları kuşkusuz çoktur. Bunlardan biri de kaynak yetersizliğidir. (...) Eğitime sağlanan kaynak, ülkenin geleceğine yapılan yatırımdır. Bu gerçeğe karşılık eğitime gayri safi millî hâsıladan ayrılan payın yirmi yıllık ortalaması %2.7 düzeyindedir. Ülkemizde eğitimin altyapısı oldukça yetersizdir. 2000 yılında eğitimin konsolide bütçe içindeki payı, %9.3 olarak gerçekleşmiştir. 2000 yılı, son yirmi yılda eğitime konsolide bütçeden ayrılan

payın en düşük kaldığı yıl olmuştur. Altyapı sorunu yaşamayan Avrupa ülkelerinin eğitime ayırdığı pay ise, bizim ayırdığımızın iki katından fazladır. Kaynak yeterli olmadığı için eğitimin altyapı eksikliği giderilememektedir. Üniversitelerden kaynaklarını kendilerinin yaratması istenilmekte, bu da bir yandan kamu gücü ve etkisi kullanılarak gelir elde edilmesine neden olurken, öbür yandan bütçe dışı vakıf uygulamasının yaygınlaşmasını eğitimin sürdürülmesine yardımcı olmak için yaşama geçirilen döner sermaye uygulamasının amacı dışına kaymasını özendirmektedir. Bu bağlamda vurgulamak isterim ki, 4306 sayılı Yasanın geçici 1. maddesi gereğince, sekiz yıllık kesintisiz ilköğretim giderlerinde kullanılmak üzere kimi işlemlerden alınan katkı paylarının süresi 31.12.2000 tarihinde sona erecektir. 4306 sayılı Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim Yasasında öngörülen ereklere ulaşılabilmesi için gerekli yasal düzenleme yapılarak 31.12.2000'den sonra da katkı paylarının alınması sürdürülmelidir.”

“(…) Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; enerji konuları, 2000 yılında da gündemimizin başında yer almaktadır. Bunun nedeni, enerjinin gelişmenin temel girdisi olmasının yanında, özellikle elektrik enerjisi üretim-tüketim dengesindeki açıklar yüzünden yaşanan sıkıntılardır. Elektrik enerji tüketimi 1999 yılında %3.9 oranında artmıştır, ki, bu, son otuz yılın en düşük oranıdır. Aynı yılın ulusal gelir düzeyinde ise, %6.4 oranında bir daralma yaşanmıştır. (...) Ülkemizde kişi başına enerji tüketimi dünya ortalamasının altındadır; ancak, tüm olumsuzluklarına karşın, içinde yaşadığımız dönemin, enerji sistemimizin daha sağlam temellere oturtulabilmesi için bizlere önemli bir fırsat sağlayabileceğini de düşünmekteyim. En dinamik sektörlerden olan enerji sektörü, Avrupa Birliğiyle bütünleşme sürecinde öncülük görevini üstlenebilecek bir düzeydedir. Bu sektördeki yeniden yapılanma çalışmaları, sürdürülebilir bir kalkınma modeli içinde sanayileşmenin tamamlanmasını, dünya pazarlarındaki rekabet gücümüzün artırılmasını sağlayabileceği gibi, diğer sektörlerle de örnek olacaktır. (...) Sektörün malî açıdan güçlü ve güvenli bir yapıya kavuşturulması, yatırım risklerinin azaltılması ve sonuç olarak, tüketiciye, yeterli, kaliteli, sürekli, ucuz ve temiz enerji sunulması sağlanmalıdır. Bu dönemin, enerji özelleştirmelerinde bugüne kadar uygulamaya çalıştığımız modellerin irdelenmesi ve en uygun yöntemin belirlenmesi için de elverişli bir dönem olduğuna inanıyorum. Geleceğin Türkiye’inde enerjinin daha etkin ve verimli kullanılması sağlanmalı, tasarruf önlemlerine daha fazla önem verilmeli, elektrik dağıtımında ortalama %22’ler düzeyindeki kayıp ve kaçaklar Avrupa Birliği ortalaması olan %8’ler düzeyine çekilmelidir. (...) Fosil yakıtların yanı sıra, hidrolik, rüzgâr, jeotermal ve güneş gibi doğal kaynaklarımıza, hem ucuz ve yenilenebilir olmaları hem de çevreye zarar vermemeleri nedeniyle daha fazla önem verilmelidir. (...) Günümüzün dünyasında enerji, dış politikanın önemli öğelerinden biri durumuna gelmiştir. Ülkemiz, kısıtlı enerji kaynaklarına sahip olması ve ekonomisindeki büyüme ve buna bağlı olarak enerji istemindeki artış

nedeniyle de enerji kaynaklarını çoğaltmak ve çeşitlendirmek zorundadır. Türkiye, artan enerji gereksinimini karşılamak ve enerji kaynaklarını çeşitlendirmek amacıyla son yıllarda birçok ikili ve uluslararası anlaşma imzalamıştır. (...) Ülkemizin gündeminde olan enerji taşıma tasarılarının başında Bakû-Tiflis-Ceyhan ana petrol boru hattı gelmektedir. Bakû-Tiflis-Ceyhan tasarısının hukukî çerçevesini oluşturan anlaşmaların geçen mayıs-haziran aylarında ilgili ulusal parlamentolar tarafından onaylanmasıyla büyük bir aşamaya ulaşılmıştır. Türkiye, bu tasarının Hazar petrolünün uluslararası piyasalara taşınması için ekonomik, ticarî ve çevresel yönlerden en uygun seçeneği oluşturduğu görüşündedir. Uluslararası uzmanlar, Hazar Havzasında bulunan petrol rezervlerinin de böyle bir boru hattının yapımını gerekli kılacağı görüşünde birleşmektedirler. Bundan sonra, tasarı için gerekli finansmanın bir an önce bulunarak, petrol boru hattı konsorsiyumunun kurulmasını ve ayrıntılı mühendislik çalışmalarının tamamlanmasının ardından boru hattının yapımına başlanmasını bekliyoruz. Ümidimiz, Bakû-Tiflis-Ceyhan boru hattının öngörülen takvime uygun olarak 2004 yılında işler duruma gelmesidir.”

“Türkiye, doğalgaz gereksiniminin karşılanması için de birkaç tasarının gerçekleşmesi yönünde çalışmalarını sürdürmektedir. Türkmenistan doğalgazının Hazar Denizi, Azerbaycan ve Gürcistan üzerinden ülkemize ulaştırılmasına olanak sağlayacak olan Hazar geçişli hatla ilgili tasarının bir an önce yaşama geçirilmesinin ilgili tüm ülkelerin yararına olacağını düşünüyoruz. Türkiye, ayrıca bu hattan bir miktar Azerbaycan gazı alabileceğini de bildirmiştir. Rusya’yı Karadeniz’in altından Türkiye’ye bağlayacak olan Mavi Akım hattı ile İran-Türkiye doğalgaz boru hattı tasarılarıyla ilgili çalışmalar da ileri aşamalara gelmiş bulunmaktadır.”

“(…) Sayın Başkan, değerli milletvekilleri; ülkemiz geçtiğimiz yıl 17 Ağustos ve 12 Kasım’da iki büyük deprem felaketi yaşamıştır. Binlerce yurttaşımız yaşamını yitirmiş, onbinlercesi de yaralanmıştır. Yine onbinlerce yurttaşımız sıcak yuvalarından olmuş, kışın güç koşullarına göğüs germeye çalışmıştır. Depremde yaşamlarını yitiren yurttaşlarımıza bu fırsattan yararlanarak Allah’tan rahmet dileklerimi yineliyor, kederli ailelerinin acılarını paylaştığımızı belirtmek istiyorum. Deprem’in ardından ülkemizde büyük bir seferberlik başlatılmıştır. Türk Ulusu kendine özgü örnek bir dayanışma sergilemiştir. Bu dayanışmayı devlet adına minnet ve şükranla anıyorum. (...) Depremlerin ardından, devletimiz, tüm kurumlarıyla, olanakları ölçüsünde deprem bölgesine ulaşmış ve yurttaşlarımıza yardım elini uzatmıştır. Yaraların sarılması konusunda devlet ve ulus olarak sergilenen birlik ve dayanışmanın yanı sıra, gösterilen büyük çabalar sonucunda işin güç bölümü aşılmıştır. Kalıcı konutların yapımının da ivedilikle sonuçlandırılması önem taşımaktadır. Yaşadığımız acı deneyimlerin de ortaya koyduğu gibi, Türkiye bir deprem ülkesidir. Depremden gereken dersleri çıkarmamız ve depremle yaşamayı

öğrenmemiz gerekmektedir. Bu konuda daha fazla zaman yitirilmeden örgütlenme eksikliklerimizi hızla tamamlamalıyız.”

“(…) Trafik kurallarına uyma yönünde toplumumuzda duyarlılık yaratmak ya da var olan duyarlılığı artırmak hepimizin görevidir. Bu kurallara uymaya bireyleri zorlayacak yeni önlemleri de uygulamaya koymamız gerekmektedir. Bu bağlamda, Yüce Meclisimizin gündeminde bulunan trafik yasa tasarısının ivedilikle görüşülerek yasalaşması önem taşımaktadır.”

“(…) Türk dış politikasının dayandığı ilkelerin başında, diğer ülkelerin içişlerine karışmama, bağımsızlık, egemenlik ve toprak bütünlüklerine saygı gelmektedir. Türkiye bu temel üzerinde tüm ülkelerle dostluk ilişkileri geliştirmek amacındadır. Türk dış politikası, üyesi bulunduğu Birleşmiş Milletler yasasında yer alan kurallar temelinde uluslararası hukuka dayalı bir düzeni savunmakta, tüm ulusların dış baskılardan uzak, bağımsızca ve gönence içinde gelişmelerini desteklemektedir. (...) Türkiye, bölgesinde işbirliğinin öncülüğünü üstlenmiştir. Bölgesel uyumsuzlukların çözümü, çatışmaların önlenmesi için gönence ve istikrara gereksinim bulunduğuna kuşku yoktur. Bu da, ancak, bölgesel düzeyde işbirliğini geliştirmemizle ve bölge ulusları arasında karşılıklı güven ortamının yaratılmasıyla olanaklı olabilir. Dünyanın birçok bölgesinde uluslararası bütünleşme girişimleri ileri düzeylere ulaşmaktadır. Batı yarımküresinde, Asya-Pasifik bölgesinde, Baltıklarda ve Batı Avrupa’da bölgesel işbirliği ve bütünleşme çabalarının başarılı sonuçlar verdiğini görmekteyiz. Buna karşılık, Balkanlardan Ortadoğu’ya, Kafkaslara ve Orta Asya’ya kadar uzanan bölgemizde, değişik öğeler, bölgesel işbirliğinin gelişimini yavaşlatmaktadır. Bölgesel işbirliğinin önünü açmak için, bölge ülkelerinin iyi niyetli ve önyargısız bir yaklaşımla ortak paydalarda birleşmeleri ve ellerindeki olanakları yapıcı biçimde kullanmaları gerekmektedir. Bölgemizde, ulaşım, enerji ve iletişim altyapısının bir an önce günün koşullarına yanıt verecek ve insan, mal ve sermaye dolaşımına olanak sağlayacak düzeye çıkarılması için ortak çaba göstermeliyiz. Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütünün kurulmasına öncülük etmiş olan Türkiye, bölgesindeki diğer örgütlenmelerde de etkin rol oynamakta; ayrıca, AGİT ilkeleri çerçevesinde yeni bölgesel örgütlenme ve işbirliği çabalarına katkıda bulunmaktadır. (...) Türkiye, Birleşmiş Milletlerin barış gücü görevlerinin, uluslararası barış ve güvenliğin sağlanmasına doğrudan katkıda bulunduğu inancıyla bu tür görevlere katılmaya devam edecektir. Geçen yıl kasım ayında Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatının 20. Yüzyıldaki son zirvesine ev sahipliği yapan ülkemiz, bu örgütün yeni Avrasya coğrafyasında barış ve istikrarın güçlendirilmesi yönünden çok önemli bir role sahip olduğu inancındadır. Türkiye bu anlayışla AGİT’in çalışmalarına da etkin olarak katkıda bulunmayı sürdürecektir. Türkiye ayrıca, Sovyetler Birliğinin ardılı olan AGİT ülkelerinin AGİT süreçlerine katılmalarını desteklemekte ve özendirmektedir.”

“(…) Türkiye bir Avrupa ülkesidir. (...) Türk dış politikasının temel ereklerinden biri de, Avrupa’nın tüm kuruluşlarında etkin biçimde yer almak, ulusal sistemlerini Avrupa’yla bütünleştirmektir. Türkiye’nin Avrupa kuruluşlarıyla bütünleşmesinin son aşaması Avrupa Birliğine tam üyelik olacaktır. Geçen yıl aralık ayında yapılan Helsinki Zirvesinde Türkiye’nin Avrupa Birliğine adaylığının kabul edilmesiyle, ülkemizin Avrupa’yla bütünleşmesi yönünde önemli bir adım atılmıştır. Türkiye’nin Avrupa Birliğine katılmasının uzun bir süreç olacağının ve bunun önemli görev ve sorumluluklar yüklediğinin bilincindeyiz. Bu bilinçle, tam üyelik için aranan koşulları yerine getirmek üzere gerekli adımları kararlı biçimde atmalıyız. Türkiye, Kopenhag ölçütlerine uyum konusundaki gerekli çalışmaları ve planlamaları sürdürmektedir. Yüce Meclisimizin bu yönde gösterdiği çabaları takdirle karşılıyorum. Son olarak Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinin kurulması ve faaliyete geçmesi, ülkemizin Avrupa Birliğine üyelik konusundaki iradesini ortaya koyan önemli bir gelişme olmuştur. (...) Kuşkusuz, Avrupa Birliğine adaylığımızla ilgili süreçte tüm görev ve sorumluluklar Türkiye’nin omuzlarında değildir. Avrupa Birliği üyesi dostlarımızın da Türkiye’nin adaylık sürecine önyargısız ve yapıcı biçimde yaklaşmaları, bu süreçte kendi sorumluluklarını yerine getirmeleri gerektiğini de hatırlatmak isterim. Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanacak Katılım Ortaklığı Belgesinin bizim yönümüzden kabul edilebilir öğeler içermesini bekliyoruz.”

“(…) Avrupa güvenliğini pekiştirecek tüm çabalara Türkiye olumlu katkıda bulunma kararlılığındadır. Burada önemli olan, harcanan çabalarda tüm bağlaşıklık ülkelere eşit katılım ve eşit güvenlik sağlanmasına özen gösterilmesi, güvenliğin bölünmezliği ilkesinden, hangi amaçla olursa olsun, ödün verilmemesidir. Giderek bir güvenlik ve savunma boyutu da kazanmakta olan Avrupa’daki bütünleşme hareketlerinin, NATO’nun en güçlü ordularından birine sahip olan, genel bütçesinin %10’unu savunmaya ayıran ve bölgesinde önemli bir güvenlik ve istikrar ögesi olan Türkiye’nin tam katılımı olmadan gerçekleştirilemeyeceğini vurgulamakta yarar görüyorum.”

“Amerika Birleşik Devletleri ile aramızdaki ikili ilişkiler, son yıllarda her alanda gelişerek ‘stratejik ortaklık’ olarak adlandırılan bir niteliğe kavuşmuştur. Bu ilişkilerin, karşılıklı çıkarlar temelinde daha da gelişmesini istemekteyiz. Ancak, ne yazık ki, özellikle bu ülkede, seçimlerin yapıldığı yıllarda, Türkiye’ye düşman lobilerin, bu ilişkileri zedeleyecek kimi girişimlere yöneldikleri öteden beri bilinmektedir. Temsilciler Meclisinde sözde Ermeni soykırım karar tasarısı konusunda ortaya çıkan son gelişmeleri de bu bağlamda belirtmek isterim. Bu esef verici gelişmeler, halkımızca büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Gerçekleri saptırmak yoluyla tarihte gerçekleşmemiş bir olayı gerçekleşmiş gibi göstermek ve Türk Ulusunu karalamaya çalışmak, hiçbirimizin kabul edebileceği bir durum değildir. Militan Ermeni çevrelerin Amerika Birleşik Devletlerine özgü iç politika dinamiklerini istismar etme

çabalarının boşa çıkmasını ve salt oy kaygısıyla ulusal çıkarlarını göz ardı eden Amerika Birleşik Devletleri Temsilciler Meclisinin kimi üyelerinin, sonunda sağduyunun gereği olan bir tutum almaya yönelmelerini diliyorum.”

“Komşumuz Rusya ile ilişkilerimiz beşyüz yıllık uzun bir geçmişe dayanmaktadır. Bu yönden, Türk ve Rus halklarının aynı coğrafyayı paylaşması konusunda küçümsenmeyecek bir deneyime sahip olduklarını söylemek olanaklıdır. İlişkilerimizin gelişmesini engelleyen soğuk savaş ortamını geride bırakalı on yıldan fazla zaman olmuştur. Artık, ilişkilerimizi, ikili düzeyde olduğu gibi, bölgesel ve uluslararası düzeylerde de geliştirmemizin ve yeni boyutlara taşımamızın zamanı geldiğini düşünüyoruz. ...Bununla birlikte, Çeçenistan’daki durum bizi kaygılandırmaya devam etmektedir. Bu soruna, Rusya’nın toprak bütünlüğü ve insan haklarına saygı temelinde diyalog yoluyla barışçı bir siyasal çözüm bulunabileceğine inanıyoruz. Öte yandan, Çeçenistan’da yerlerinden olan sivil halka yardım amacıyla yürütülen uluslararası çabalara da katkıda bulunuyoruz.”

“Geçen yıl ülkemizdeki deprem felaketlerinin yol açtığı halklar arası dayanışmanın, aralık ayında Helsinki’de düzenlenen Avrupa Birliği Zirvesinin ardından, komşumuz Yunanistan ile aramızdaki ilişkilerde bir yumuşama havasının egemen olması sevindiricidir. Türkiye, öteden beri Yunanistan’a diyalog yolunu önermiştir. Bu kez, Yunan yetkililerinin, Türkiye’nin önerilerine kulak verip, iki ülke arasındaki işbirliğine olanak tanıyacak adımlar atmaya başladıklarını görmek, bizi, ilişkilerimizin geleceği yönünden de ümitlendirmiştir. Yunanistan ile aramızda dokuz işbirliği protokolünün imzalanmış olması ve iki ülke halkları arasında bir anlayış ve dostluk havasının gelişmeye başlaması cesaret vericidir. Biz, ilişkilerimizi olumsuz yönde etkileyen, Ege Denizini ilgilendiren, birbiriyle ilintili temel sorunlara da çözüm bulunabileceğine ve bunun için zamanın geldiğine inanıyoruz.”

“Türkiye, Kıbrıs sorununa görüşmeler yoluyla kalıcı bir çözüm bulunmasını istemekte ve bu çerçevede geçen aralık ayında Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri tarafından başlatılmış olan aracılı görüşmeleri desteklemektedir. Kıbrıs Türk tarafı, bu görüşmelere başından itibaren yapıcı bir biçimde katılmış ve kapsamlı çözüm önerileri sunmuştur. Kıbrıs’ta varılacak bir çözüm, mutlaka gerçeklere dayandırılmak zorundadır. Bu da, adada iki devletin siyasî eşitliğinin, egemenliğinin kabul edilmesidir. Adada iki toplumun barış ve güvenlik içinde yan yana yaşamalarını sağlayacak en gerçekçi çözüm, iki devletin siyasî eşitliği üzerine kurulacak bir konfederasyon olacaktır.”

“Türkiye, (...) dil, kültür ve tarih bağlarıyla sıkı sıkıya bağlı bulunduğumuz dost ve kardeş Azerbaycan ve Orta Asya cumhuriyetleriyle ilişkilerimiz, dış politikamız yönünden çok özel bir yere sahiptir. Türkiye, bu ülkelerle ilişkilerini her alanda daha da ileri götürmek, halktan halka sarsılmaz işbirliği dokusunu pekiştirmek istemektedir. Bu amaçla, Azerbaycan ve Orta Asya ülkeleriyle aramızdaki potansiyelden en iyi şekilde yararlanmalı, 1990

yılından bu yana imzalanmış anlaşmalarla oluşturulmuş bulunan hukuksal temeli ve kurulmuş olan çeşitli düzenekleri daha da sağlamlaştırıp geliştirmeli ve günümüzün koşullarına uygun bir niteliğe kavuşturmalıyız. Orta Asya ülkelerinin bağımsızlıklarını güçlendirmeleri, uluslararası toplumla bütünleşmeleri ve ekonomik ve demokratik gelişmelerini sağlıklı bir biçimde sürdürmelerini istemekteyiz. Orta Asya ülkeleri, sahip oldukları doğal kaynakları bağımsızca işletip uluslararası piyasalara ihraç edebilmeli ve bu yoldan elde edecekleri zenginliği halklarının kalkınması ve gönenci için değerlendirebilmelidirler. (...) Türkiye, Güney Kafkasya’da istikrarın güçlendirilmesini, bölgesel işbirliğinin gelişmesini ve ulusların ileri bir gönenç düzeyine ulaşmalarını engelleyen Abhazya ve Yukarı Karabağ uyuşmazlıklarının bir an önce barışçıl bir çözüme kavuşturulmasını istemektedir. Ülkemiz, bu konuda elinden gelen çabayı göstermekte ve tarafları, diyalog ve barışçı çözüme özendirmektedir. Türkiye, Yukarı Karabağ uyuşmazlığı konusunda Minsk sürecinin çözüm için uygun bir çerçeve oluşturduğunu düşünmekte, ayrıca, Azerbaycan ve Ermenistan liderleri arasındaki doğrudan temasları desteklemektedir. Bununla birlikte, Yukarı Karabağ uyuşmazlığının çözümünün, Ermeni işgali altındaki Azerbaycan topraklarının boşaltılmasını ve Azeri mültecilerin evlerine geri dönmelerini gerektirdiği bir gerçektir. Sırası gelmişken, Türkiye’nin, ancak Azerbaycan halkının kabul edeceği bir çözümü benimseyebileceğini vurgulamak isterim. Türkiye, Azerbaycan’daki ekonomik ve demokratik reform sürecini desteklemekte, bu ülkede 5 Kasım tarihinde düzenlenecek olan seçimlerin kardeş Azerbaycan halkı için en yararlı sonuçlar vereceğine inanmaktadır. Türkiye, ayrıca, Azerbaycan’ın Avrupa Konseyine adaylığını etkin biçimde desteklemektedir.”

“Komşumuz Gürcistan’ın toprak bütünlüğünün ve siyasal birliğinin korunmasına da büyük önem veriyoruz. Türkiye, bu ülkenin istikrarını tehdit eden ve kalkınmasını engelleyen Abhazya sorununun barışçı bir çözüme kavuşturulması için elinden gelen yardımı yapmaya hazırdır. Güney Kafkasya’da barış, istikrar ve işbirliğinin güçlendirilmesi amacıyla bir Kafkasya işbirliği paktı kurulması önerisinde bulunduk ve bu önerinin yaşama geçirilmesini sağlayacak biçimde konuyu izlemekte ve uluslararası toplumun somut ilgisini Güney Kafkasya’ya daha fazla yöneltmesini sağlamaya çalışmaktayız.”

“Ermenistan’ın yöneticilerine, tarihî gerçekleri çarpıtarak Ermeni toplumunun Türk halkına karşı düşmanlık duygularını körüklemelerinin bir yararı olmayacağını bir kez daha anımsatmak isterim. Ermenilerin soykırım savı tarihte hiçbir zaman gerçekleşmemiştir. Kimi Ermenilerin ve Ermenistan’ın şimdiki yöneticilerinin düşüncelerinde yaratıp, diğer ulusları da inandırmaya çalıştıkları bu sözde soykırım savının, Ermenistan’ın, komşusu Türkiye ile akılcılığın gereği olan iyi ilişkiler ve işbirliğini geliştirmesine engel oluşturacağı ayırdına, daha fazla gecikmeden varmalarını beklemekteyiz. Ermenistan

yöneticilerini, aynı coğrafyada Türkiye ile barış içinde bir arada yaşamalarını olanaklı kılacak ve çıkarlarının da gereği olan sağduyulu bir tutum benimseyip, basiretsiz politikalar izlemekte ısrar etmeleri durumunda sıkıntılar ve sorunlarla karşı karşıya kalacakları yönünde uyarmak isterim.”

“Türkiye, Ortadoğu’da adil ve kalıcı bir barışa ulaşılmasının bölgenin istikrar ve gönenci yönünden taşıdığı önemi her zaman dile getirmiş ve Ortadoğu barış sürecini başından bu yana desteklemiştir. Geçen ağustos ayında Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Clinton’un girişimiyle İsrail ve Filistin arasında yapılan görüşmelerde somut bir sonuca varılamamış olmakla birlikte, bu görüşmelerin, duyarlı konuların ele alındığı kayda değer bir ilerleme oluşturduğunu düşünüyoruz. Türkiye, İsrail ve Filistin ile ilişkilerinin ulaştığı düzey ve bölgedeki tarihsel birikimi temelinde, Ortadoğu barış sürecine, kendi olanakları ölçüsünde katkıda bulunmaktadır. Son olarak, Sayın Barak ile Sayın Arafat’ın geçen ağustos ayında ülkemize gerçekleştirdikleri ziyaretler, tarafların Türkiye’ye gösterdikleri güvenin bir göstergesidir.”

“Körfez Savaşından sonra Irak’ın kuzeyinde ortaya çıkmış olan iktidar boşluğu, ne yazık ki, Türkiye’yi birçok yönden olumsuz etkilemiştir. Türkiye, bu iktidar boşluğu nedeniyle kitlesel göç ve terörizm gibi tehdit öğelerine karşı savaşım vermek zorunda kalmıştır. Irak’ın toprak bütünlüğünün ve siyasî birliğinin korunmasına büyük önem vermekte ve gerek bölge ülkelerine gerek müttefiklerimize bu yönde telkinlerde bulunmaktayız. Irak’ın parçalanmasının, bölgedeki tüm dengeleri altüst edebilecek gelişmelere yol açmasından kaygı duymaktayız. Ayrıca, Irak’ın geleceğinin yalnızca Irak tarafından belirlenebileceği, bu ülkeye dışarıdan yapılacak el atmaların istenmeyen sonuçlara yol açabileceği görüşündeyiz.”

“Bölücü terör örgütü elebaşısının ülkesinden ayrılmasını ve terörle savaşım konusunda Türkiye ile işbirliği başlatmayı kabul eden Suriye’nin yeni dönemde, akılcı ve gerçekçi bir yol izleyerek, Türkiye ile ilişkilerinde dostluk ve işbirliğini gözetecek bir yaklaşımı benimseyeceğini, geçmişte ilişkilerimize gölge düşüren olayların yinelenmesine izin vermeyeceğini umuyoruz. Türkiye ile Suriye, aynı coğrafyayı, tarihi ve kültürü paylaşmaktadır. İki ülke arasında ekonomik ve ticarî işbirliği açısından zengin bir potansiyel bulunmaktadır. Bundan sonra atacağımız karşılıklı adımlarla bu potansiyelden yararlanma olanaklarımızı geliştirmek istiyoruz. Ayrıca, Suriye ile terörizmle savaşım konusunda işbirliğini sürdürmek arzusundayız. Suriye’nin İsrail ile arasındaki ilişkileri olağanlaştırmasının da, bölgede gerçek bir barış ortamının kurulmasının temel koşulu olduğu inancındayız.”

“İran, köklü bir uygarlığın temsilcisi, büyük bir komşumuz ve önemli bir bölge gücüdür. İran ile ilişkilerimiz, diğer komşularımızla olduğu gibi, karşılıklı saygı ve içişlerine karışmama temelinde dayanmalıdır. Bu temel üzerinde, ekonomik ve ticarî ilişkilerimizi ve bölgesel düzeyde işbirliğimizi geliştirebileceğimiz inancındayız.”

“...Bugün, başta Avrupa ülkeleri olmak üzere, dünyanın çeşitli köşelerinde milyonlarca yurttaşımız yaşamaktadır. Bu çalışkan ve işine bağlı yurttaşlarımız, Türk ekonomisine olduğu gibi, yaşadıkları ülke ekonomilerine de önemli katkılar yapmakta ve bulundukları toplumları etnik ve kültürel açıdan zenginleştirmektedirler. Türkiye, yurt dışında, artık, kalıcı biçimde yerleşmiş olan yurttaşlarının ve bulundukları ülkelerin uyruğuna geçmiş olan soydaşlarımızın sorunlarının çözümüne katkıda bulunmak için elinden gelen çabayı göstermeyi sürdürecektir. Ayrıca, bu yurttaşlarımızın, öz değerlerimizi yitirmeden, içinde bulundukları toplumlarla bütünleşmelerinin, yeni ülkelerinin siyasal ve toplumsal yaşamına etkin biçimde katılmalarının, genç kuşaklara daha iyi bir gelecek sağlanmasının en uygun yolu olduğunu düşünüyorum.”

“(…) Ülkemiz, uluslararası silahsızlanma çabalarını desteklemekte, küresel ve bölgesel düzeyde barış ve güven ortamının geliştirilmesine katkısı yadsınamayacak olan uluslararası silahsızlanma anlaşmalarına taraf olmaya önem vermektedir. Bu bağlamda Türkiye, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi ve bölgemizde balistik füze tehdidinin ortadan kaldırılması amacıyla uluslararası işbirliği ve denetim düzenekleri çerçevesinde üzerine düşeni yerine getirmeyi sürdürecektir. Türkiye, yeni yüzyılda izleyeceği dış politika ereklerini, coğrafyasının, tarihinin ve ulusal çıkarlarının oluşturduğu bir sistem içinde özgür iradesiyle belirlemiştir. Bu ereklere ulaşmak için kararlı adımlar atmalıyız. (...) Türkiye, bulunduğu duyarlı coğrafi konum içinde Soğuk Savaş sonrasında değişen jeopolitik ortamın da etkisiyle, çok yönlü, çok boyutlu ve değişken güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya bulunmaktadır. Yeni bin yılda Türk Silahlı Kuvvetlerinin, yurdumuza yönelik iç ve dış tehditleri caydırarak, güvenle savunacak, ulusal çıkarlarımızın ve 21. Yüzyıldaki ana ereklerimizin elde edilmesine katkıda bulunacak ve dış politikamızı destekleyecek güç ve kudretinin ve yüksek hazırlık düzeyinin sürdürülebilmesi, modernize edilmesi ve yeniden yapılandırılması devletimizin ana görevleri arasındadır. Yüce Meclisimizin bu konuda gereken duyarlılığı göstermeye devam edeceğinden eminim. Türkiye, Büyük Atatürk’ün ‘Yurtta barış, dünyada barış’ temel ilkesinden hareketle, barış ve istikrarın çevresine yayılmasında, Bosna-Hersek ve Kosova harekâtlarında, Balkanlar ve Karadeniz’de Çok Uluslu Bölgesel Barış Gücü oluşturulması ve Askerî Eğitim İşbirliği ve Barış İçin Ortaklık faaliyetlerinde görüldüğü üzere doğrudan etkin bir rol oynamaktadır.”

“(…) Türkiye’nin, Avrupa Birliğine tam üyeliğinin gerçekleştirilmesi, 21. Yüzyıl ana ereklerinin başında gelmektedir. Türkiye’nin, Avrupa Birliğine tam üyelik süreci içinde olması, uluslararası kurallara uyma ve bilgi toplumunun gerektirdiği koşulları yerine getirme yönünden önemli bir fırsat yaratmaktadır. Bu çerçevede Avrupa Birliğine tam üyelik, binlerce yıllık tarih ve kültür birikimine sahip olan ülkemizin gerçek potansiyelini ortaya koymasına ve birikimini dünyayla paylaşmasına yardımcı olacaktır. Önemli bir jeostratejik konuma sahip olan ülkemiz, bulunduğu bölgede politik, ekonomik, sosyal ve

kültürel etkileşimi artırarak, bölge ve dünya barışına daha büyük katkılar yapabilecektir. Avrupa Birliğine tam üyelik ereği, Türkiye'nin stratejik vizyonunun ayrılmaz bir parçasıdır. Bu erek, Atatürk'ün çağdaş uygarlık düzeyine ulaşma ereğiyle örtüşmektedir. Ekonomik ve sosyal yapıda gerekli dönüşümlerin gerçekleştirilmesi durumunda, Türkiye'nin önümüzdeki yirmi yıllık dönemde yıllık ortalama %7 büyüme hızını gerçekleştirmesi, kişi başına gelirini Avrupa Birliği ülkeleri düzeyine yaklaştırması ve bu dönemde 1,9 trilyon dolar civarında bir gayri safi millî hâsıla düzeyine ulaşarak, dünyanın ilk 10 ekonomisi arasına girmesi olanaklıdır. Türkiye'nin jeostratejik konumu, kültürel birikimi ve siyasal, ekonomik, toplumsal ve askerî alanlarda gerçekleştireceği gelişmeler sonucu 2010'larda bölgesel bir güç olarak etkinliğini daha da artırması, 2020'lerde ise küresel bir güce dönüşmesi ereklenmelidir.”

“(…) Temel değerlerimizi ve kimliğimizi koruyarak, bilgi toplumu düzeyine geçişin sağlanması ve toplum yaşamının kalitesinin yükseltilmesi uzun dönemli temel hedeflerimizden biridir. Günümüzde, ancak bilgi çağının gereklerine ayak uydurabilen, bilim ve teknoloji üretme konumuna gelebilen uluslar, 21. Yüzyılda daha etkili ve güçlü olabileceklerdir. Bilgi çağında demokrasi ve kalkınma ayrılmaz bir ikili oluşturacaktır. Araştırma-geliştirmeye, eğitime, sağlığa, bilim ve teknoloji yeteneğinin güçlendirilmesine artan bir önem verilmesi gerekmektedir. Türk Silahlı Kuvvetlerinin, 21. Yüzyıl jeostratejik ortamının gereksinimlerine yanıt verecek ve müşterek harekât konseptinin gereklerini yerine getirecek biçimde reorganize ve modernize edilmesi, en yüksek caydırıcılık gücüne ve hazırlık düzeyine yükseltilmesi ve etkin bir savunma sanayii ile desteklenmesi asıldır. 21. Yüzyılın başı için belirlenen bu ana hedefler, Bakanlar Kurulunca kabul edilmiş bulunan Uzun Vadeli Gelişme Stratejisine ve Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından onaylanan Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planına ve stratejik askerî planlamalara da uygun bulunmaktadır. Türkiye, söz konusu olan ana hedefleri en geç Cumhuriyetin 100. yıldönümünü kutlayacağı 2023 yılına kadar gerçekleştirmelidir. 2023 yılından sonra da Türk Ulusunun çağın gereklerine uygun yeni dinamik ülküler doğrultusunda ilerlemeyi sürdürmesi gerekmektedir. (...) Ulusumuza, devletimize ve demokrasimize olan inancımızı koruyarak Yüce Atatürk'ün kurduğu cumhuriyetin etrafında topluca durarak, cumhuriyetin dayandığı temel ilkelere bağlı kalarak ve ulusal birlik ve beraberlik içinde çok çalışarak, 21. Yüzyılın ilk çeyreği içinde çağdaş, demokratik, laik, bilgi çağını yakalamış, mutlu, büyük ve güçlü bir Türkiye'yi yaratmamız gelecek kuşaklara karşı tarihî bir sorumluluğumuzdur. Bu düşüncelerle sözlerime son verirken, Yüce Meclisimizin Sayın Başkanını ve değerli üyelerini içten saygılarımla selamlıyorum.”

(3) 21. Dönem Üçüncü Yasama Yılı TBMM Başkanı Seçimi

TBMM'nin yeni başkanının seçilmesi hakkında TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut, DSP Grubu Başkanvekili Aydın Tümen, MHP Grubu Başkanvekili Ömer İzgi, FP Grubu Başkanvekili Bülent Arınç, ANAP Grubu Başkanvekili Beyhan Aslan ve DYP Grubu Başkanvekili Saffet Arıkan Bedük'ten oluşan Danışma Kurulu, 29.09.2000 tarihinde TBMM'ye yeni başkan seçilmesi için bir öneri hazırlamıştır. 12 Ekim 2000'de başlaması ön görülen seçim konusuyla ilgili bu öneri 01 Ekim 2000 tarihinde Genel Kurulun oylarına sunulmuş ve kabul edilmiştir.²²³

(a) TBMM Başkan Adayları

12 Ekim 2000 Perşembe günü TBMM Geçici Başkanı Vecdi Gönül tarafından açılan Genel Kurulda, TBMM Başkanlığı için adaylığını koyan ya da aday gösterilenlerin isimleri müracaat sırasına göre şöyle okunmuştur: Mehmet Mail Büyükerman (Eskişehir), Bekir Aksoy (Çorum), Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa), Ömer İzgi (Konya), İsmail Alptekin (Bolu), Yılmaz Karakoyunlu (İstanbul), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), Turhan Güven (İçel). Bu milletvekillerinden Bekir Aksoy 12 Ekim 2000 günü adaylıktan çekilmiştir.²²⁴

(b) TBMM Başkanı Seçim Sonuçları

Anayasanın 94. maddesinin dördüncü fıkrası uyarınca gizli oyla yapılan ve Tasnif Kurulunda Ali Halaman, Osman Müderrisoğlu, Tevhit Karakaya, Nazif Okumuş ve Şükrü Yürür'ün görevlendirildiği birinci tur oylamasına 524 milletvekili katılmıştır. Birinci tur sonucunda, 6 oy iptal edilmiş, 10 oy boş çıkmış olup adayların almış olduğu oylar oy çokluğu sırasına göre şöyledir:²²⁵ Ömer İzgi 197, Murat Başesgioğlu 159, Yılmaz Karakoyunlu 80, Turhan Güven 51, Ertuğrul Yalçınbayır 14, İsmail Alptekin 4, M. Mail Büyükerman 3. Bu ilk tur oylama sonunda İstanbul Milletvekili Yılmaz Karakoyunlu adaylıktan çekilmiştir. Tasnif Kurulunda Yücel Erdener, Cezmi Polat, Ahmet Çakar, Saffet Arıkan Bedük ve Remzi Çetin'in görev aldığı ikinci tur sonucunda, 15 oy boş çıkmış ve beş oy da iptal edilmiş olup, adayların almış oldukları oylar oy çokluğu sırasına göre şöyledir:²²⁶ Ömer İzgi 238, Murat Başesgioğlu 124, İsmail Alptekin 66, Turhan Güven 57, Ertuğrul Yalçınbayır 12. İkinci tur seçim sonucunda da Anayasanın 94. maddesinde öngörülen koşullar sağlanamadığından, 17 Ekim 2000 günü üçüncü tur oylamayı yapmak üzere birleşim kapatılmıştır.

Üçüncü tur oylamadan önce, 13 Ekim 2000'de Bursa Milletvekili Ertuğrul Yalçınbayır ve 17 Ekim 2000 günü de Bolu Milletvekili İsmail Alptekin ile İçel Milletvekili Turhan Güven adaylıktan çekilmiştir. Üçüncü tur oylama için Tasnif Kurulunda Mahfuz Güler, Şenel Kapıcı, Mükremin Taşkın, Mustafa Geçer ve

²²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 1 (01.10.2000), s.73.

²²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 2 (12.10.2000), s. 528.

²²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 2, (12.10.2000), s. 532.

²²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 2 (12.10.2000), s.534.

Hüseyin Arı görevlendirilmiştir. 522 milletvekilinin katıldığı ve dört oyun iptal edilip, altı oyun boş çıktığı bu tur sonucunda adaylardan Murat Başesgioğlu 260, Ömer İzgi 251 ve M. Mail Büyükerman bir oy almıştır.²²⁷ Bu sonuçla, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı seçimi için adaylardan hiçbirisi Anayasanın 94. maddesinde öngörülen üye tamsayısının salt çoğunluğunun oyunu alamamıştır. Bunun üzerine, TBMM Geçici Başkanı Vecdi Gönül tarafından, üçüncü tur oylamada en çok oyu olan Kastamonu Milletvekili Murat Başesgioğlu ile Konya Milletvekili Ömer İzgi için 18 Ekim 2000 tarihinde dördüncü oylama yapılacağı ve dördüncü oylamada en fazla oy alan üyenin başkan seçileceğini ifade eden bir konuşma yapılarak birleşime son verilmiştir.

18 Ekim 2000 tarihinde TBMM'nin Üçüncü Yasama Yılı Dördüncü Birleşimi TBMM Geçici Başkanı Murat Sökmenoğlu başkanlığında açılmıştır. Başkanlık Divanında Tevhit Karakaya (Erzincan) ve Cahit Savaş Yazıcı (İstanbul)'nın Geçici Katip Üye olarak görev almış olduğu TBMM Başkanı Seçimi'nin dördüncü turunda; Hayrettin Özdemir (Ankara), Yücel Seçkiner (Ankara), Nesrin Ünal (Antalya), Edip Özgenç (İçel) ve Hasan Fehmi Konyalı (Ordu) Tasnif Kurulunda görev almıştır. Dördüncü tur oylamaya 533 milletvekili katılmış, 7 oyun iptal edildiği sayım sonunda, Ömer İzgi 264 oy alarak TBMM Başkanı seçilmiştir. Murat Başesgioğlu da 262 oy almıştır. Bu sonuçtan sonra TBMM Başkanı Ömer İzgi bir teşekkür konuşması yapmıştır:²²⁸

(4) 21. Dönem Üçüncü Yasama Yılı TBMM Başkanlık Divanı Üyeleri ve Komisyonları

(a) Üçüncü Yasama Yılı TBMM Başkanlık Divanı ve Komisyon Üye Sayıları Hakkında Verilen Öneri ile İlgili Görüşmeler

21. Dönem üçüncü yasama yılı içinde, TBMM Başkanının seçilmesinin ardından, TBMM Başkanlık Divanının üye sayısı ile siyasî parti gruplarına ayrılacak görev yerlerine ve komisyonların üye sayısı ile üyeliklerin siyasî parti gruplarına dağılımına ilişkin olarak Danışma Kurulu'ndan bir öneri getirilmiştir. Danışma Kurulunun 51 nolu ve 19.10.2000 (Perşembe) tarihli bu önerisi; M. Vecdi Gönül (TBMM Başkanvekili), M. Emrehan Halıcı (DSP Grubu Başkanvekili), İsmail Köse (MHP Grubu Başkanvekili), Avni Doğan (FP Grubu Başkanvekili), Zeki Çakan (ANAP Grubu Başkanvekili), Turhan Güven (DYP Grubu Başkanvekili) tarafından TBMM Genel Kurulu'na yapılan öneriler ve akabinde öneriler hakkında yapılan görüşmeler şöyledir:²²⁹

²²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 3 (17.10.2000), s.546.

²²⁸ TBMM Başkanı Ömer İzgi'nin konuşma metni için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 4 (18.10.2000), s. 557-558.

²²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 5 (19.11.2000), ss. 88-98.

“Öneriler:

1. Başkanlık Divanının 20 üyeden kurulması ve görev yerleri dağılımının; Demokratik Sol Parti Grubuna bir Başkanvekili, bir İdare Amiri, üç Kâtip Üye; Milliyetçi Hareket Partisi Grubuna bir Başkan, bir Başkanvekili, bir İdare Amiri, iki Kâtip Üye; Fazilet Partisi Grubuna bir Başkanvekili, bir İdare Amiri, iki Kâtip Üye; Anavatan Partisi Grubuna bir Başkanvekili, bir İdare Amiri, bir Kâtip Üye; Doğru Yol Partisi Grubuna bir İdare Amiri ve iki Kâtip Üye şeklinde olması önerilmiştir.

2. Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarından;

a. Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu ile Dilekçe Komisyonunun 13'er üyeden,

b. İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu ile sayıları kanunen belirlenmeyen diğer komisyonların 25'er üyeden kurulması ve siyasî parti gruplarına dağılımın ilişik listedeki gibi olması önerilmiştir.”

Kamer Genç (Tunceli) konuşmasında; Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanını seçtiğini, TBMM İçtüzüğü'nün 12. maddesinde “Başkanlıkta boşalma halinde, yeni Başkan seçilinceye kadar, en yaşlı Başkanvekili, Geçici Başkanlık görevini yerine getirir” hükmünün bulunduğunu, Anayasaya göre 1 Ekimde Meclisin toplandığını ve bir gün önce TBMM Başkanının seçildiğini, Başkan seçildiğine göre Başkanlıkta boşalma halinin kalktığını, dolayısıyla yeni başkanın kürsüye çıkması ve Vecdi Gönül Beyefendinin, ben bu maddeye göre sanki suç işlemişim, cahilmişim de hiçbir şey bilmiyormuşum gibi, hemen başkanlık koltuğundaki sıfatının kalmadığını, Vecdi Gönül'ün başkanlığı altında o gün yapılan bütün işlemlerin “mutlak butlanla malûl” olduğunu, zira Başkan olarak seçilmemiş olduğunu ifade etmiş ve “...Mecliste her şeyin usulsüz yapılması, bu Meclisi kamuoyu nezdinde küçük düşürür. Onun için, Sayın Başkan, yani, büyük hata yapılmıştır, bu hatayı nasıl ıslah edecekseniz... Ya, bugün Meclisi toplanmamış gibi kabul edeceğiz; yoksa, burada bulunamazsınız,” şeklinde sözlerini sürdürmüştür.

Kamer Genç devam eden konuşmasında; Meclis tatildeyken dokuz defa yurtdışına gidildiğini, yurtdışına gidişlerde devletin giden heyetin başkan ve üyelerine milyarlarca lira harcırah ödediğini, 3620 sayılı Türkiye Büyük Millet Meclisinin Dış İlişkilerinin Düzenlenmesi Hakkında Kanuna göre önce TBMM'den izin alınarak gruplara bildirildiğini, grupların üyelerini bildirdiklerini, oysa dokuz gezinin de TBMM'nin izninin alınmadan gerçekleştirildiğini, Anayasanın 82. maddesinde milletvekillerine yürütme organı tarafından görev verilemeyeceğinin hükmedildiğini, ancak bazen bazı bakanların yanlarında hatırları saydıkları bazı milletvekillerini yurtdışına götürbildiklerini ve onlara harcırah da ödeyebileceklerini, ama sonra geçmişe bağlı olarak bir izin alınması gerektiğini, bu tip uygulamaların TBMM'nin saygınlığına halel getireceğini, kanunu yapan kurum yaptığı kanunlara riayet

etmezse o kurumun saygınlığının olamayacağını, Anayasanın 6. maddesinde “hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan almayan bir devlet yetkisini kullanamaz” denildiğini, yapılan TBMM Başkanı seçimi sırasında Genel Kurulda bulunmayan 4 ANAP’lı üye adına oy kullanıldığını, bundan daha büyük sahtekârlık ve daha yüz kızartıcı bir hareket olamayacağını, adlarına oy kullanılan milletvekillerinin (Burhan Kara, Eyüp Aşık, ...) bilindiğini, onların adının karşısına işaret koyan Divan üyesinin bunları tanımamasının mümkün olmadığını, aslında filmi seyrederek bu “sahtekârlığı” yapan milletvekillerinin dokunmazlığını kaldırıp milletvekilliğinden atılması gerektiğini, aksi takdirde TBMM’nin saygınlığının olamayacağını, TBMM tatildeyken çok önemli olaylar yaşandığını, bunlardan birinin Ermeni tasarısı gibi Türkiye’nin çok hayatî bir konusu olduğunu, Parlamento, olağanüstü toplantıya çağrılmak ve etkili bir araştırma yapılmak suretiyle Amerikan Temsilciler Meclisine önemli bir mesaj verilmesi gerektiğini, bankalara el konulduğunu, bankalara el konulma kararını imzalayan Cumhurbaşkanı ve Başbakan ile ilgili bakanlar olduğunu, bu kararname imzalandıktan sonra banka sahiplerinin bankaların içini boşalttıklarını, bunun devletin resmî bankalarının silahla soyulması kadar korkunç bir olay olduğunu, burada bu köstebeğin ortaya çıkması lazım geldiğini, köstebek ortaya çıkmıyorsa bu kararnameyi imzalayan herkesin istifa etmesi gerektiğini, sorumluluk duygusu gelişmiş ülkelerde ve kamuoyunun etkinliğinin olduğu yerlerde böyle bir skandalda hükümetlerin bir dakika yerinde duramayacağını, bunun gibi daha çok önemli olaylar bulunduğunu, evvela hükümetin bu olayı ortaya çıkarması gerektiğini, hangi bakan veya ilgili köstebekse bunun bulunması gerektiğini, TBMM’nin çalışmalarına başlarken bu kadar önemli ve hayatî konuları öncelikle ele alarak bunların üzerine gitmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Oturum Başkanı, Tunceli Milletvekili Kamer Genç’in Danışma Kurulu önerileri üzerinde konuşmak üzere söz aldığını, ancak Danışma Kurulu önerilerine hiç temas etmediğini belirterek, Kamer Genç’in konuşmalarını yok sayacaklarını ifade etmiştir. Daha sonra ANAP Bartın Milletvekili Zeki Çakan, Kamer Genç’in ANAP Grubuna sataştığı iddiasıyla söz istemiş ve aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.

Zeki Çakan (Bartın) konuşmasında; Danışma Kurulu seçiminin usulüne uygun olarak yapıldığını ve usulüne uygun olarak yapılmasıyla ilgili Başkanlık Divanı ile tasnif kurulunun görevde olduğunu, TBMM Başkanlığına her siyasî parti milletvekili gibi ANAP milletvekillerinin de hakkı olduğunu, ANAP adayının da TBMM’nin değerli üyelerinin oylarıyla son tura kaldığını ve 2 oyla kaybettiğini, Eyüp Aşık ve Burhan Kara’nın gelememiş olmaları ve onların yerine oy kullandı diye iki oyla kaybedilen bir seçimin Kamer Genç’in zedelemeye çalışmaya hakkı olduğunu zannetmediğini, seçime gölge düşürmek için her zamanki tavrını sürdüren Kamer Genç’i kınadığını ifade etmiştir.

Yukarıdaki konuşmanın ardından Kamer Genç, Başkan ve Zeki Çakan arasında kısa bir tartışma yaşanmış, daha sonra da Erzurum Milletvekili İsmail Köse söz almıştır.

İsmail Köse (Erzurum) konuşmasında; Kamer Genç'in açıklamalarındaki hırsızlık ve yolsuzlukla ilgili iddialarına aynen katıldığını, “ülkenin en küçük menfaatlerine dokunan, kasamızdan, hazinemizden herhangi bir şekilde menfaat temin eden, karşılıksız menfaat temin eden ve buna aracı olan kimse hangi noktada bulunuyorsa bulunsun” onların hesabının görülmesi için gerekli araştırmaların yapılması ve yolsuzluklarla ilgili hassasiyetin gösterilmesi gerektiğini, Halen TBMM Başkanının Cumhurbaşkanına vekâlet ettiğini, Meclis Başkanının yürütmenin başı olarak Meclise gelip Mecliste görev yapamayacağını, Meclis Başkanının bu hassasiyeti gösterdiğini, bu durumun İçtüzük de incelenmek suretiyle Başkanvekili Başkanla gerekli incelemelerin ve görüşmelerin yapıldıktan sonra bu şekilde bir sonuca bağlandığını, gelinen noktada Meclisin yeni bir tüzük değişikliğiyle karşı karşıya olduğunu, Cumhurbaşkanı olmadığı ve Meclis Başkanının o göreve vekalet ettiği zamanlarda “Başkanlık Divanının olmadığı dönemdeki” yürütmenin nasıl yapılacağını tayin eden hükümler konulması gerektiğini, Başkanlık Divanının görev süresi sona erdiğine göre ve İçtüzükte de herhangi bir hüküm bulunmadığına göre bir çözüm bulunması gerektiğini, Meclisin kapalı tutulamayacağını, oysa Meclisin komisyonları dahi çalışmak durumunda olduğunu, Meclisin komisyonlarının yeni komisyonlar seçilinceye kadar görevinin başında olacağını, İçtüzükte buna mani bir hüküm de bulunmadığını, bu konuda DYP temsilcisi Turhan Güven'den itiraz gelmediğini, gruptaki milletvekillerinin öncelikle kendi grup başkanvekillerinin Danışma Kurulunda yapmış olduğu çalışmalardan haberdar olmaları gerektiğini, bu nedenle TBMM Başkanının orada fuzuli oturduğuna ilişkin ifadeleri kesinlikle reddettiğini, TBMM'nin ciddi bir müessese olduğunu ve yapılan çalışmaların da Tüzüğe ve Anayasaya uygun olduğunu ifade etmiştir.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara) konuşmasında; Danışma Kurulunun toplanmasının sebebinin Başkanlık Divanının teşekkülü ve hangi partiye ne oranda üye düştüğü hususu olduğunu, bunun dışında başka bir şey görüşülmemiş olması gerektiğini, Danışma Kurulunda komisyonların ve Meclisin bir süre daha göreve devam etmesi gerektiği hususunda fikir ileri sürülmüş ise de DYP Grup Başkanvekili Turhan Güven'in bunun Anayasaya aykırı olacağını, Başkanlık Divanına bağlı olarak çalışan komisyonların teşekkülü olmadan eski komisyonların oluşum şekline dayalı olarak çalışmasının Anayasa ve İçtüzüğe aykırı olacağını ifade ettiğini, eski komisyonların görevlerinin devam ettiğinden bahisle Meclisin çalışmasının imkânsız ve Anayasaya ile İçtüzüğe aykırı

olduğunu ifade ettiklerini, MHP’li Grup Başkanvekilinin bir yanlış anlama veya bir yanlış anlatımla DYP’nin farklı bir beyanda bulunduğunu ifade ettiğinin anlaşıldığını, bunun düzeltilmesini dilediğini, Başkanlık Divanı ile ilgili olarak Kamer Genç’in yapmış olduğu açıklamanın dikkate alınması gerektiğini, Anayasanın 6. maddesinin çok açık ve sarih olduğunu, Başkanlık Divanının görev süresinin dolduğunu, Başkanlık Divanının görev süresinin tamamlanmış olması ve yeni bir Başkanlık Divanı teşekkül etmediğinden dolayı aslında Meclisin toplanmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Bu konuşmanın ardından Başkan tarafından öneriler okutulmaya başlanmıştır. İlk okunan öneri oylama sonucunda kabul edilmiştir.

Komisyon Üyeliklerinin Siyasî Parti Gruplarına Dağılımı

Komisyonun Siyasî Parti Gruplarına Ait Üyelikler

Komisyonlar	Üye Sayısı	DSP	MHP	FP	ANAP	DYP	Bağımsız
Anayasa Komisyonu	25	6	6	5	4	4	
Adalet Komisyonu	25	6	6	5	4	4	
Millî Savunma Komisyonu	25	6	6	5	4	4	
İçişleri Komisyonu	25	6	5	4	4		
Dışişleri Komisyonu	25	6	6	5	4	4	
Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu	25	6	6	5	4	4	
Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu	25	6	6	5	4	4	
Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu	25	6	6	5	4	4	
Tarım, Orman ve Köy İşleri Komisyonu	25	6	6	5	4	4	
Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu	25	6	6	5	4	4	
İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu	25	6	6	5	4	4	
Çevre Komisyonu	25	6	6	5	4	4	
TBMM Hesaplarını İnceleme Komisyonu	13	3	3	3	2	2	
Dilekçe Komisyonu	13	3	3	3	2	2	
Kamu İktisadî Teşebbüsleri Komisyonu	35	9	8	7	6	5	
Plan ve Bütçe Komisyonu	40	10	9	8	6	6	1

Yukarıdaki öneri oylanmış ve kabul edilmiştir.

(b) 21. Dönem Üçüncü Yasama Yılı Başkanlık Divanı Üyeleri

TBMM 21. Dönem Üçüncü Yasama Yılı Başkanlık Divanı Üyeliklerinin seçimi 25.10.2000 günü yapılmıştır. Başkanlık Divanı Üyeliklerine siyasi parti gruplarınca aday gösterilen ve seçilen milletvekillerinin isimleri, temsil ettiği il ve siyasi partilerini gösteren liste şöyledir.²³⁰

Başkanvekilleri: Ali İlksoy (Gaziantep, DSP), Murat Sökmenoğlu (İstanbul, MHP), Mehmet Vecdi Gönül (Kocaeli, FP), Nejat Arseven (Ankara, ANAP).

Kâtip Üyeler: Melda Bayer (Ankara, DSP), Şadan Şimşek (Edirne, DSP), Cahit Savaş Yazıcı (İstanbul, DSP), Burhan Orhan (Bursa, MHP), Mehmet Ay (Gaziantep, MHP), Mehmet Batuk (Kocaeli, FP), Yahya Akman (Şanlıurfa, FP), Levent Mıstıkoğlu (Hatay, ANAP), Sebahattin Karakelle (Erzincan, DYP), Hüseyin Çelik (Van, DYP).

İdare Amirleri: Hakan Tartan (İzmir, DSP), Ahmet Çakar (İstanbul, MHP), Ahmet Cemil Tunç (Elazığ, FP), Enis Sülün (Tekirdağ, ANAP), Salih Sümer (Diyarbakır, DYP).

Üçüncü Yasama Yılı içinde Başkanlık Divanında birçok değişiklikler olmuştur. Bu değişiklikler tarih sırasına göre şöyledir:

(1) Mayıs 2001 ayı içinde Zeki Çakan'ın Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına atanması ile boşalan ANAP Grup Başkanvekilliğine Nihat Gökbulut (Kırıkkale) seçilmiştir.²³¹

(2) RP'nin kapatılması nedeniyle kurulan iki yeni partinin Grup Başkanı ve Grup Başkan Vekillerinin isimleri de 2001 yaz dönemi içerisinde belli olmuştur. AK Parti Genel Başkanı Recep Tayyip Erdoğan milletvekili olmadığı için, TBMM'de Grup Başkanlığı görevi Bülent Arınç (Manisa) tarafından yürütülmüştür. AK Parti Grup Başkan vekilliklerine de Doç.Dr. Hüseyin Çelik (Van), Salih Kapusuz (Kayseri) ve Mehmet Ali Şahin (İstanbul) getirilmiştir. Yeni kurulan Saadet Partisi (SP)'nin Genel Başkanlığına M. Recai Kutan seçilmiştir. SP'nin Grup Başkanvekilliklerine Yasin Hatiboğlu (Çorum), Ömer Vehbi Hatipoğlu (Diyarbakır) ve Veysel Candan (Konya) seçilmişlerdir.²³²

(3) TBMM Başkanlık Divanında açık bulunan ve ANAP Grubuna ait Başkanvekilliğine, 17.9.2001 tarihinde Yüksel Yalova (Aydın),²³³ TBMM Başkanlık Divanında boş bulunan ve DYP Grubuna ait Başkanvekilliğine ise, 24.9.2001 tarihinde Kamer Genç (Tunceli) seçilmiştir.²³⁴

(4) TBMM Başkanlık Divanında AK Parti Grubuna ait İdare Amirliğine, 8.11.2001 tarihinde Mehmet Elkatmış (Nevşehir) ve Kâtip Üyeliğe de Kemal

²³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 7 (25.10.2000), ss. 765-766.

²³¹ "Gökbulut, ANAP Grup Başkanvekili", TBMM Aylık Bülten, sayı 84, s. 15.

²³² "Meclis'te İki Yeni Parti" TBMM Aylık Bülten, sayı 85, s. 16.

²³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 129 (17.9.2001), ss. 61-62

²³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70 B 131 (24.9.2001), s. 7.

Albayrak (Kırıkkale) seçilmişlerdir.²³⁵ TBMM Başkanlık Divanında SP Grubuna ait 2 Kâtip Üyeliğe, 13.11.2001 tarihinde Mehmet Batuk (Kocaeli) ve Lütfi Yalman (Konya) seçilmişlerdir.²³⁶ İstifa eden Enis Sülün (Tekirdağ)'den boşalan ANAP Grubuna ait İdare Amirliğine, 14.11.2001 tarihinde Erkan Kemaloğlu (Muş) seçilmiştir.²³⁷

(5) 13.11.2001 tarihinde MHP'de Koray Aydın (Ankara) MHP'nin 3. Grup Başkanvekilliğine seçilmiştir.²³⁸

(6) 2.8.2002 tarihinde, TBMM Başkanlık Divanında boş bulunan ve YTP Grubuna ait idare amirliğine Zeki Eker (Muş) ve 1 kâtip üyeliğine Milletvekili Cahit Savaş Yazıcı (İstanbul) ile boş bulunan ve DSP Grubuna ait TBMM Başkanvekilliğine Atilla Mutman (İzmir) ve kâtip üyeliğe Mustafa Vural (Antalya) seçilmişlerdir.²³⁹

(c) 21. Dönem Üçüncü Yasama Yılı TBMM Komisyonları

(I) 3. Yasama Yılında Oluşturulan TBMM İhtisas Komisyonları:

Plan ve Bütçe Komisyonu:

Plan ve Bütçe Komisyonuna üye seçimi 7.11.2000 tarihinde yapılmıştır.²⁴⁰ Komisyon yöneticileri ve üyeleri şöyledir:

Başkan : Metin Şahin (Antalya) (DSP)

Başkanvekili : Hayrettin Özdemir (Ankara) (MHP)

Sözcü : Nihat Gökbulut (Kırıkkale) (ANAP)

Kâtip : C. Tufan Yazıcıoğlu (Bartın) (DSP)

Üyeler: DSP'den Gaffar Yakın (Afyon), M. Zeki Sezer (Ankara), M. Güven Karahan (Balıkesir), Hayati Korkmaz (Bursa), Masum Türker (İstanbul), Necdet Tekin (Kırklareli), Ş. Ramis Savaş (Sakarya), Bekir Gündoğan (Tunceli); MHP'den Hüseyin Arabacı (Bilecik), Hakkı Duran (Çankırı), Hasan Çalış (Karaman), Arslan Aydar (Kars), Mehmet Serdaroğlu (Kastamonu), Kemal Köse (Kocaeli), Metin Ergun (Muğla), Lütfi Ceylan (Tokat); FP'den Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), Sait Açba (Afyon), Zeki Ergezen (Bitlis), Hüseyin Karagöz (Çankırı), Aslan Polat (Erzurum), Metin Kalkan (Hatay), Ahmet Derin (Kütahya), Cevat Ayhan (Sakarya); ANAP'tan Cengiz Aydoğan (Antalya), Ali Er (İçel), Nesrin Nas (İstanbul), Süleyman Çelebi (Mardin), Mehmet Çakar (Samsun); DYP'den Necati Yönder (Bingöl), Oğuz Tezmen (Bursa), Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir), Mehmet Döner (Hatay), Celal Adan (İstanbul), Kemal Kabataş (Samsun) ve Bağimsız Evliya Parlak (Hakkâri).²⁴¹

²³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 75 B 18 (8.11.2001), s. 177.

²³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 75 B 19 (13.11.2001), ss. 323-324.

²³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 75 B 20 (14.11.2001), s. 454.

²³⁸ "Başkanlık Divanı Üyelikleri Yeniden Belirlendi", TBMM Aylık Bülten, sayı 86, s. 3.

²³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102 B 125 (2.8.2002), s. 78

²⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 12 (7.11.2000), ss. 33-34.

²⁴¹ Komisyon başkanı, başkanvekili, sözcü ve katip üyeleri 8.11.2000 tarihinde seçilmiştir. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), s. 287.

Plan ve Bütçe Komisyonunda, Evliya Parlak'ın DSP'ye geçmesi üzerine, bağımsız milletvekillerine ait bir üyelik için yapılan seçim sonucunda Tevfik Ahmet Özal (Malatya) seçilmiştir.²⁴² Ahmet Derin (Kütahya), 21.2.2001 tarihinde Plan ve Bütçe Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,²⁴³ boş bulunan üyeliğe 14.3.2001 tarihinde Ahmet Kabil (Rize) seçilmiştir.²⁴⁴ Plan ve Bütçe Komisyonunda boş bulunan üyeliğe, 25.4.2001 tarihinde Ahmet Derin (Kütahya) seçilmiştir.²⁴⁵ Nihat Gökbulut (Kırıkkale) 29.5.2001 tarihinde Plan ve Bütçe Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, aynı gün boş bulunan üyeliğe Yaşar Topçu (Sinop) seçilmiştir.²⁴⁶ FP Grup Başkanlığı tarafından, Ahmet Derin (Kütahya)'ın Plan ve Bütçe Komisyonu üyeliğinden geri çekildiği bildirilmiştir.²⁴⁷ Hüseyin Karagöz (Çankırı), 12.6.2001 tarihinde Plan ve Bütçe Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, aynı gün boş bulunan bir üyeliğe Ahmet Derin (Kütahya) seçilmiştir.²⁴⁸ FP'nin kapatılmasını takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait ve boş bulunan 4 üyelik için, 18.9.2001 tarihinde Aslan Polat (Erzurum), Metin Kalkan (Hatay), Ahmet Derin (Kütahya) ile Cevat Ayhan (Sakarya) seçilmişlerdir.²⁴⁹ Plan ve Bütçe Komisyonunda boş bulunan ve AK Parti Grubuna ait üyelikler için, 3.10.2001 tarihinde Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), Sait Açıba (Afyon), Mehmet Altan Karapaşaoğlu (Bursa) ve Zeki Ergezen (Bitlis) seçilmişlerdir.²⁵⁰ Mehmet Çakar (Samsun) 9.10.2001 tarihinde, Plan ve Bütçe Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,²⁵¹ boş bulunan ve ANAP Grubuna ait bu üyeliğe, 25.10.2001 tarihinde Aydın Ayaydın (İstanbul) seçilmiştir.²⁵² Plan ve Bütçe Komisyonunda boş bulunan ve bağımsız milletvekillerine ait 1 üyelik için, 3.1.2002 tarihinde yapılan seçimde, Bülent Ersin Gök (İstanbul) komisyon üyeliğine seçilmiştir.²⁵³ Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), 6.8.2002 tarihinde Plan ve Bütçe Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, aynı gün ilgili komisyonda boş bulunan ve MHP Grubuna ait 3 üyeliğe S. Turan Çirkin (Hatay), Cihan Paçacı (Ankara) ve Muzaffer Çakmaklı (Şanlıurfa) seçilmişlerdir. Aynı gün, boş bulunan ve ANAP Grubuna ait ilgili komisyonun 1 üyeliğine Nihat Gökbulut (Kırklareli), YTP Grubuna ait

²⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 54 B 54 (6.2.2001), s. 209-211..

²⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 55 B 62 (21.2.2001), ss. 470-471.

²⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 56 B 69 (14.3.2001), s. 676.

²⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 61 B 91 (25.4.2001), s. 241.

²⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 61 B 91 (25.4.2001), ss. 711, 732-733.

²⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 65 B 112 (5.6.2001), ss. 275-276.

²⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 66 B 115 (12.6.2001), s. 19.

²⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 742.

²⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 3 (3.10.2001), s. 62-63.

²⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 119, 131.

²⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 73 B 12 (25.10.2001), s. 363.

²⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 81 B 46 (3.1.2002), s. 5-4-506. Bu seçimden önce, aynı komisyon üyeliği için 2.1.2002 tarihinde seçim yapılmış, ancak karar yetersayısı bulunamadığından seçim ertelenmiştir. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 81 B 45 (2.1.2002), s. 372-373..

3 üyeliğe Metin Şahin (Antalya), Mustafa Güven Karahan (Balıkesir) ve Bekir Gündoğan (Tunceli) ile DSP Grubuna ait 3 üyeliğe Ayşe Gürocak (Ankara), Hüseyin Mert (İstanbul) ve Erol Karan (Karabük) seçilmişlerdir.²⁵⁴

Anayasa Komisyonu:

Anayasa Komisyonu için TBMM’de grubu bulunan siyasi partilerce verilen adaylar 8.11.2000 günü Genel Kurulda oylanmış ve kabul edilmişlerdir.²⁵⁵ Anayasa Komisyonuna seçilen üyeler aynı gün başkan, başkanvekili, sözcü ve kâtip seçimini yapmışlardır. Anayasa Komisyonu yöneticileri ve üyeleri şöyledir:

Başkan : Turhan Tayan (Bursa) (ANAP)
Başkanvekili : Namık Kemal Atahan (Hatay) (DSP)
Sözcü : Mehmet Nacar (Kilis) (MHP)
Katip : Eyyüp Cenap Gülpınar (Şanlıurfa) (ANAP)

Üyeler: DSP’den H. Tayfun İçli (Ankara), Edip Özgenç (İçel), Osman Kılıç (İstanbul), Necdet Saruhan (İstanbul), Rahmi Sezgin (İzmir); MHP’den Şaban Kardeş (Bayburt), Cahit Tekelioğlu (İçel), Mustafa Verkaya (İstanbul), İsmail Çevik (Nevşehir), Mehmet Kundakçı (Osmaniye); FP’den Cemil Çiçek (Ankara), İsmail Alptekin (Bolu), Nevzat Yalçıntaş (İstanbul), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Şeref Malkoç (Trabzon); ANAP’tan Cavit Kavak (İstanbul), Işın Çelebi (İzmir); DYP’den Ahmet İyimaya (Amasya), Salih Çelen (Antalya), Ayvaz Gökdemir (Erzurum), Sevgi Esen (Kayseri).²⁵⁶

Sevgi Esen (Kayseri), 23.11.2000 tarihinde Anayasa Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, boş bulunan üyeliğe Ali Naci Tuncer (Trabzon) seçilmiştir.²⁵⁷ FP’nin kapatılmasını takiben kurulan AK Parti’nin Grubuna ait Anayasa Komisyonunda boş bulunan 3 üyelik için, 17.9.2001 tarihinde Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa), Mehmet Ali Şahin (İstanbul) ve Sadık Yakut (Kayseri) seçilmişlerdir. Aynı komisyonda, FP’den sonra kurulan SP’nin Grubuna ait 2 üyelik için de aynı tarihte, Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş) ile Şeref Malkoç (Trabzon) seçilmişlerdir.²⁵⁸ Mehmet Ali Şahin (İstanbul), Sadık Yakut (Kayseri) ve Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa) 9.10.2001 tarihinde Anayasa Komisyonu üyeliğinden çekildiklerini bildirmişlerdir. Aynı gün, boş bulunan ve AK Parti Grubuna ait 3 üyelik için, İsmail Alptekin (Bolu), Nevzat Yalçıntaş (İstanbul) ve Bülent Arıncı (Manisa) seçilmişlerdir.²⁵⁹ Anayasa Komisyonunda boş bulunan ve DSP Grubuna ait 1 üyeliğe, 2.1.2002 tarihinde Çetin Bilgir

²⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102 B 126 (6.8.2002), ss. 382, 383-384.

²⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), s. 295.

²⁵⁶ Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır.

Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 418

²⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 46 B 20 (23.11.2000), ss. 22, 24.

²⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 129 (17.9.2001), ss. 62.

²⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), ss. 118-119, 131.

(Kars) seçilmiştir.²⁶⁰ 29.7.2002 tarihinde, Anayasa Komisyonunda boş bulunan ve YTP Grubuna ait 3 üyeliğe Edip Özgenç (Mersin), Metin Bostancıoğlu (Sinop) ve Çetin Bilgir (Kars) ile DSP Grubuna ait üyeliğe, Rahmi Sezgin (İzmir) seçilmişlerdir.²⁶¹

Adalet Komisyonu:

Adalet Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Emin Karaa (Kütahya) (DSP)
Başkanvekili : İ. Sühan Özkan (İstanbul) (ANAP)
Sözcü : Salih Erbeyin (Denizli) (MHP)
Katip : Yekta Açıkgöz (Samsun) (DSP)

Üyeler: DSP'den Ali Günay (Hatay), Erol Al (İstanbul), İsmail Aydın (İstanbul), Mustafa Düz (İstanbul); MHP'den Müjdat Kayayerli (Afyon), Mehmet Gül (İstanbul), Mehmet Pak (İstanbul), Edip Özbaş (Kahramanmaraş), Orhan Bıçakçioğlu (Trabzon); FP'den Ramazan Toprak (Aksaray), Fahrettin Kukaracı (Erzurum), Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul), Mehmet Ali Şahin (İstanbul), Fethullah Erbaş (Van); ANAP'tan Işıl Saygın (İzmir), Cemal Özbilen (Kırklareli), Yaşar Topçu (Sinop); DYP'den M. Kemal Akyurt (Denizli), Sevgi Esen (Kayseri), Erdoğan Sezgin (Samsun) Mehmet Fevzi Şihanlioğlu (Şanlıurfa).²⁶²

M. Kemal Akyurt (Denizli), 22.11.2000 tarihinde Adalet Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,²⁶³ boş bulunan üyeliğe, 28.11.2000 tarihinde Mehmet Gözlükaya (Denizli) seçilmiştir.²⁶⁴ 6.2.2001 tarihinde, Adalet Komisyonunda boş bulunan üyeliğe Hayri Diri (İzmir) seçilmiştir.²⁶⁵ Mehmet Fevzi Şihanlioğlu (Şanlıurfa)'nın vefatı üzerine, açık bulunan üyeliğe, 13.2.2001 tarihinde Mustafa Kemal Aykurt (Denizli) seçilmiştir.²⁶⁶ Yaşar Topçu (Sinop), 23.2.2001 tarihinde Adalet Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,²⁶⁷ boş bulunan üyeliğe, 15.3.2001 tarihinde Hakkı Oğuz Aykut (Hatay) seçilmiştir.²⁶⁸ FP'nin kapatılması ve takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait ve boş bulunan 2 üyelik için, 18.9.2001 tarihinde Fahrettin Kukaracı (Erzurum) ile Fethullah Erbaş (Van) seçilmişlerdir.²⁶⁹ Adalet Komisyonunda boş

²⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 81 B 45 (2.1.2002), s. 372.

²⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 121 (29.7.2002), s. 36.

²⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), s. 296. Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 418

²⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 45 B 19 (22.11.2000), s. 486.

²⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 46 B 21 (28.11.2000), s. 194.

²⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 54 B 54 (6.2.2001), s. 209.

²⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 54 B 57 (13.2.2001), s. 560.

²⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 56 B 64 (23.2.2001), s. 118.

²⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 56 B 70 (15.3.2001), ss. 740-741.

²⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 741.

bulunan ve AK Parti Grubuna ait 3 üyelik için, 9.10.2001 tarihinde Ramazan Toprak (Aksaray), Yahya Akman (Şanlıurfa) ve Mehmet Çiçek (Yozgat) seçilmişlerdir.²⁷⁰ Hakkı Oğuz Aykut (Hatay), 29.1.2002 tarihinde Adalet Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, aynı gün, boş bulunan ve ANAP Grubuna ait üyeliğe Kenan Sönmez (Bursa) seçilmiştir.²⁷¹ 29.7.2002 tarihinde, Adalet Komisyonunda boş bulunan ve YTP Grubuna ait 3 üyeliğe Erol Al (İstanbul), Cafer Tufan Yazıcıoğlu (Bartın) ve Ali Günay (Hatay) ile MHP Grubuna ait üyeliğe Cezmi Polat (Erzurum) seçilmişlerdir.²⁷²

Milli Savunma Komisyonu:

Milli Savunma Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Hasan Gülay (Manisa) (DSP)
Başkanvekili : Vedat Çınaroğlu (Samsun) (MHP)
Sözcü : Şükrü Yürür (Ordu) (ANAP)
Katip : Mustafa Kemal Tuğmaner (Mardin) (DSP)

Üyeler: DSP'den Oğuz Aygün (Ankara), Ergün Bayrak (Artvin), Nazire Karakuş (İstanbul), Ömer Üstümkol (Zonguldak); MHP'den Mehmet Metanet Çulhaoğlu (Adana), Vahit Kayırcı (Çorum), Hidayet Kılınç (İçel), Namık Hakan Durhan (Malatya), Mustafa Enöz (Manisa); FP'den Rıza Ulucak (Ankara), Mukadder Başeğmez (İstanbul), İlyas Arslan (Yozgat), Sabahattin Yıldız (Muş), M. Ergün Dağcıoğlu (Tokat); ANAP'tan Mehmet Ali Bilici (Adana), Yılmaz Karakoyunlu (İstanbul), Ekrem Pakdemirli (Manisa), Meral Akşener (Kocaeli), Mehmet Gölhan (Konya), Mehmet Sait Değer (Şırnak), Fetullah Gültepe, (Van).²⁷³

İlyas Arslan (Yozgat), 21.11.2000 tarihinde Millî Savunma Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, boş kalan komisyon üyeliğine Bahri Zengin (İstanbul) seçilmiştir.²⁷⁴ FP'nin kapatılması ve takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait ve boş bulunan 2 üyelik için, 18.9.2001 tarihinde Rıza Ulucak (Ankara) ile Mukadder Başeğmez (İstanbul) ve DSP Grubuna ait 1 üyelik için aynı tarihte, Fadlı Ağaoğlu (İstanbul) seçilmişlerdir.²⁷⁵ 9.10.2001 tarihinde, Millî Savunma Komisyonunda boş bulunan ve ANAP Grubuna ait 1 üyelik için Mehmet Çakar (Samsun), DYP Grubuna ait 1 üyelik için Sevgi Esen (Kayseri), AK Parti Grubuna ait 3 üyelik için de, Kemal Albayrak (Kırıkkale),

²⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 131.

²⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 84 B 57 (29.1.2002), ss. 309, 314-315.

²⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 121 (29.7.2002), s. 36.

²⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), ss. 296-297. Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır.

Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 419.

²⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 45 B 18 (21.11.2000), s. 324, 362.

²⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 741.

Hüseyin Arı (Konya) ve Eyüp Fatsa (Ordu) seçilmişlerdir.²⁷⁶ Millî Savunma Komisyonunda boş bulunan üyeliğe, 5.12.2001 tarihinde Avni Doğan (Kahramanmaraş) seçilmiştir.²⁷⁷ Millî Savunma Komisyonunda boş bulunan ve AK Parti Grubuna ait üyeliğe, 7.12.2001 tarihinde Musa Uzunkaya (Samsun) seçilmiştir.²⁷⁸ Millî Savunma Komisyonunda boş bulunan ve YTP Grubuna ait 3 üyeliğe, 30.7.2005 tarihinde Hasan Gülay (Manisa), Mustafa Kemal Tuğmaner (Mardin) ve Gönül Saray Alphan (Amasya) seçilmişlerdir.²⁷⁹

İçişleri Komisyonu:

İçişleri Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır.

Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Mehmet Pak (İstanbul) (MHP)
Başkanvekili : Musa Öztürk (Adana) (ANAP)
Sözcü : Hasan Fehmi Konyalı (Ordu) (DSP)
Katip : Hasan Hüseyin Balak (Tokat) (MHP)

Üyeler: DSP'den Tamer Kanber (Balıkesir), Hasan Akgün (Giresun), Kemal Vatan (İzmir), M. Cihan Yazar (Manisa), Zeki Eker (Muş); MHP'den Hasari Güler (Adıyaman), Cezmi Polat (Erzurum), Mustafa Zorlu (Isparta), Yalçın Kaya (İçel); FP'den Eyyüp Sanay (Ankara), Hüsamettin Korkutata (Bingöl), Abdülkadir Aksu (İstanbul), Ali Oğuz (İstanbul), Ali Sezal (Kahramanmaraş); ANAP'tan Halil İbrahim Özsoy (Afyon), Sebğatullah Seydaoğlu (Diyarbakır), Rifat Serdaroğlu (İzmir); DYP'den Kemal Çelik (Antalya), Necmi Hoşver (Bolu), Hayri Kozakçıoğlu (İstanbul), Mustafa Eren (Karabük).²⁸⁰

FP'nin kapatılması ve takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait ve boş bulunan 2 üyelik için, 18.9.2001 tarihinde Hüsamettin Korkutata (Bingöl) Ali Oğuz (İstanbul) seçilmişlerdir.²⁸¹ İçişleri Komisyonunda boş bulunan ve AK Parti Grubuna ait 3 üyelik için, 9.10.2001 tarihinde Faruk Çelik (Bursa), Ali Sezal (Kahramanmaraş) ile Abdullah Veli Seyda (Şırnak) seçilmişlerdir.²⁸² Cezmi Polat (Erzurum), 25.10.2001 tarihinde İçişleri Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiştir.²⁸³ Hasan Fehmi Konyalı (Ordu), 6.11.2001 tarihinde İçişleri Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,²⁸⁴ boş bulunan ve DSP

²⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 131.

²⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 78 B 31 (5.12.2001), s. 309.

²⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 78 B 33 (7.12.2001), s. 618.

²⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 122 (30.7.2002), s. 249.

²⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), ss. 297-298.

Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır.

Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 419.

²⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 741.

²⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 132.

²⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 73 B 12 (25.10.2001), s. 362.

²⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 74 B 16 (6.11.2001), s. 440.

Grubuna ait 1 üyeliğe 13.11.2001 tarihinde Akif Serin (İçel) seçilmiştir.²⁸⁵ İçişleri Komisyonunda boş bulunan ve MHP Grubuna ait üyeliğe, 4.1.2002 tarihinde Meral Akşener (Kocaeli) seçilmiştir.²⁸⁶ 29.7.2002 tarihinde, İçişleri Komisyonunda boş bulunan ve YTP Grubuna ait 3 üyeliğe Mustafa Cihan Yazar (Manisa), Kemal Vatan (İzmir) ve Zeki Eker (Muş) ile DSP Grubuna ait 2 üyeliğe Osman Kılıç (İstanbul) ve Mehmet Çümen (İzmir) seçilmişlerdir.²⁸⁷ Hasan Akgün (Giresun), 1.8.2002 tarihinde İçişleri Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiştir.²⁸⁸

Dışişleri Komisyonu:

Dışişleri Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Kâmrân İnan (Van) (ANAP)
Başkanvekili : B. Suat Çağlayan (İzmir) (DSP)
Sözcü : Mehmet Kaya (Kahramanmaraş) (MHP)
Katip : Bülent Akarcalı (İstanbul) (ANAP)

Üyeler: DSP'den Hikmet Uluğbay (Ankara), Zafer Güler, (İstanbul), Ahmet Zamantılı (Tekirdağ), Hasan Özgöbek (Uşak), Mehmet Yaşar Ünal (Uşak); MHP'den Şevket Bülend Yahnici (Ankara), Nesrin Ünal (Antalya), Süleyman Servet Sazak (Eskişehir), Basri Coşkun (Malatya), Birol Büyüköztürk (Osmaniye); FP'den İrfan Gündüz (İstanbul), Hüseyin Kansu (İstanbul), Osman Yumakoğulları (İstanbul), Abdullah Gül (Kayseri), Abdüllatif Şener (Sivas); ANAP'tan Ağâh Oktay Güner (Balıkesir), Mehmet Ali İrtemçelik (İstanbul); DYP'den Teoman Özalp (Bursa), Ayfer Yılmaz (İçel), Cevdet Akçalı (Kütahya), Mehmet Necati Çetinkaya (Manisa).²⁸⁹

Abdüllatif Şener (Sivas), 24.1.2001 tarihinde Dışişleri Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,²⁹⁰ boş bulunan üyeliğe, 6.2.2001 tarihinde Hüseyin Arı (Konya) seçilmiştir.²⁹¹ FP'nin kapatılması ve takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait ve Dışişleri Komisyonunda boş bulunan 2 üyelik için, 18.9.2001 tarihinde Osman Yumakoğulları (İstanbul) ile Temel Karamollaoğlu (Sivas) seçilmişlerdir.²⁹² 9.10.2001 tarihinde, Dışişleri Komisyonunda boş bulunan ve DYP Grubuna ait 1 üyelik için Saffet Arıkan

²⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 75 B 19 (13.11.2001), s. 324.

²⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 82 B 47 (4.1.2002), ss. 9-10.

²⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 121 (29.7.2002), s. 36.

²⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 124 (1.8.2002), s. 475.

²⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), ss. 298-299. Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), ss. 419-42.

²⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 53 B 48 (24.1.2000), s. 340.

²⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 54 B 54 (6.2.2001), s. 209.

²⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), ss. 741-742.

Bedük (Ankara), AK Parti Grubuna ait 3 üyelik için Eyyüp Sanay (Ankara), Hüseyin Kansu (İstanbul) ile M. Necati Çetinkaya (Manisa) seçilmişlerdir.²⁹³ Dışişleri Komisyonunda boş bulunan ve ANAP Grubuna ait 1 üyeliğe, 11.10.2001 tarihinde Abdul Ahat Andican (İstanbul) seçilmiştir.²⁹⁴ Dışişleri Komisyonunda boş bulunan ve ANAP Grubuna ait bir üyeliğe, 14.11.2001 tarihinde Mehmet Ali Bilici (Adana) seçilmiştir.²⁹⁵ Dışişleri Komisyonunda boş bulunan ve DSP Grubuna ait 2 üyeliğe, 30.7.2002 tarihinde Ali Rahmi Beyreli (Bursa) ve Ahmet Tan (İstanbul) seçilmişlerdir.²⁹⁶ Dışişleri Komisyonunda boş bulunan ve YTP Grubuna ait 3 üyeliğe, 6.8.2002 tarihinde Mehmet Yaşar Ünal (Uşak), Ali Tekin (Adana) ve Ahmet Sancar Sayın (Antalya) seçilmişlerdir.²⁹⁷

Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu:

Milli Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır. Komisyonda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Abdurrahman Küçük (Ankara) (MHP)
Başkanvekili : Halil Çalık (Kocaeli) (DSP)
Sözcü : Ahmet Kabil (Rize) (ANAP)
Katip : Mücahit Himoğlu (Erzurum) (MHP)

Üyeler: DSP'den Ayşe Gürocak (Ankara), Hasan Erçelesi (Denizli), Bahri Sipahi (İstanbul), Güler Aslan (İzmir), Saffet Başaran (İzmir); MHP'den İbrahim Halil Oral (Bitlis), Bozkurt Yaşar Öztürk (İstanbul), İlhami Yılmaz (Karabük), Seydi Karakuş (Kütahya); FP'den Mahmut Göksu (Adıyaman), Akif Güller (Amasya), Lütfi Doğan (Gümüşhane), Avni Doğan (Kahramanmaraş), Musa Uzunkaya (Samsun); ANAP'tan Abdülbaki Erdoğan (Diyarbakır), Abdul Ahat Andican (İstanbul), Ömer Ertaş (Mardin); DYP'den Yahya Çevik (Bitlis), Ayvaz Gökdemir (Erzurum), Mehmet Sağlam (Kahramanmaraş), Zeki Ertugay (Erzurum).²⁹⁸

Zeki Ertugay (Erzurum), 14.11.2000 tarihinde Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, açık kalan komisyon üyeliğine Takiddin Yarayan (Siirt) seçilmiştir.²⁹⁹ İsmail Kahraman (İstanbul), 16.11.2000 tarihinde Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiştir.³⁰⁰ Boş bulunan üyeliğe,

²⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 132.

²⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 6 (11.10.2001), s. 368.

²⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 75 B 20 (14.11.2001), s. 454.

²⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 122 (30.7.2002), s. 249.

²⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102 B 126 (6.8.2002), s. 384.

²⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), s. 300. Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 420.

²⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 44 B 15 (13.11.2000), ss. 32, 57.

³⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 45 B 17 (16.11.2000), ss. 172-173.

21.11.2000 tarihinde Avni Doğan (Kahramanmaraş) seçilmiştir.³⁰¹ Ahmet Kabil (Rize), 14.3.2001 tarihinde Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, aynı gün boş bulunan üyeliğe Mehmet Salih Yıldırım (Şırnak) seçilmiştir.³⁰² FP'nin kapatılması ve takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait ve boş bulunan 2 üyelik için, 18.9.2001 tarihinde Ahmet Cemil Tunç (Elazığ) ile Lütfi Doğan (Gümüşhane) seçilmişlerdir.³⁰³ Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonunda boş bulunan ve AK Parti Grubuna ait 3 üyelik için, 9.10.2001 tarihinde Mahmut Göksu (Adıyaman), Musa Uzunkaya (Samsun) ile Mehmet Çiçek (Yozgat) seçilmişlerdir.³⁰⁴ Ayşe Gürocak (Ankara), 29.7.2002 tarihinde Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, boşalan ve YTP Grubuna ait 3 üyeliğe, aynı gün Halil Çalık (Kocaeli), Bahri Sipahi (İstanbul) ve Evliya Parlak (Hakkari) seçilmişlerdir.³⁰⁵

Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu:

Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Mustafa Gül (Elazığ)(MHP)
Başkanvekili : Sefer Koçak (Ordu) (ANAP)
Sözcü : Ahmet Sancar Sayın (Antalya) (DSP)
Katip : Yusuf Kırkpınar (İzmir) (MHP)

Üyeler: DSP'den Mustafa Vural (Antalya), Fadlı Ağaoğlu (İstanbul), Hüseyin Mert (İstanbul), Mehmet Çümen (İzmir), M. Turhan İmamoğlu (Kocaeli); MHP'den Nidai Seven (Ağrı), Mustafa Yaman (Giresun), Osman Fevzi Zihnioğlu (Sakarya), Ahmet Erol Ersoy (Yozgat); FP'den Mehmet Fuat Fırat (İstanbul), Salih Kapusuz (Kayseri), Kemal Albayrak (Kırıkkale), Osman Pepe (Kocaeli), Yaşar Canbay (Malatya); ANAP'tan Celal Esin (Ağrı), Sefer Ekşi (Kocaeli), Mehmet Güneş (Şanlıurfa); DYP'den Mustafa Örs (Burdur), Nevfel Şahin (Çanakkale), Veysi Şahin (Mardin), Mümtaz Yavuz (Muş).³⁰⁶

Salih Kapusuz (Kayseri), 16.11.2000 tarihinde Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,³⁰⁷ açık bulunan üyeliğe, 12.12.2000 tarihinde Ali Sezal (Kahramanmaraş) seçilmiştir.³⁰⁸ Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonunda açık bulunan üyeliğe,

³⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 45 B 18 (21.11.2000), s. 324, 362.

³⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 56 B 69 (14.3.2001), ss. 673, 675-676.

³⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 742.

³⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 132.

³⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 121 (29.7.2002), s. 35-36.

³⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), ss. 300-301.

Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır.

Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), ss. 420-421.

³⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 45 B 17 (16.11.2000), s. 173.

³⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 49 B 29 (12.12.2000), s. 125.

17.1.2001 tarihinde Hüsametdin Korkutata (Bingöl) seçilmiştir.³⁰⁹ Osman Pepe (Kocaeli), 6.2.2001 tarihinde Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, aynı gün boş bulunan üyeliğe Osman Aslan (Diyarbakır) seçilmiştir.³¹⁰ FP'nin kapatılması ve takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait ve Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonunda boş bulunan 2 üyelik için, 18.9.2001 tarihinde Suat Pamukçu (Bayburt) ile Fehim Adak (Mardin) seçilmişlerdir.³¹¹ Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonunda boş bulunan ve AK Parti Grubuna ait 3 üyelik için, 9.10.2001 tarihinde, Osman Aslan (Diyarbakır), Tevhit Karakaya (Erzincan) ile Osman Pepe (Kocaeli) seçilmişlerdir.³¹² Fehim Adak (Mardin), 28.12.2001 tarihinde Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiştir.³¹³ Hüseyin Mert (İstanbul), 30.7.2002 tarihinde Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiştir.³¹⁴ Bayındırlık, İmar, Ulaştırma ve Turizm Komisyonunda boş bulunan ve YTP Grubuna ait 3 üyeliğe, 6.8.2002 tarihinde Hasan Özgöbek (Uşak), Turhan İmamoğlu (Kocaeli) ve Abdulsamet Turgut (Diyarbakır) seçilmişlerdir.³¹⁵

Çevre Komisyonu:

Çevre Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Ediz Hun (İstanbul) (ANAP)
Başkanvekili : Sedat Çevik (Ankara) (MHP)
Sözcü : Esvet Özdoğdu (Ankara) (DSP)
Katip : Burhan İsen (Batman) (ANAP)

Üyeler: DSP'den Ali Arabacı (Bursa), Nural Karagöz (Kırklareli), Nazif Topaloğlu (Muğla), Fikret Uzunhasan (Muğla), Hasan Suna (Yalova); MHP'den Recai Yıldırım (Adana), Abdülkadir Akcan (Afyon), Hamdi Baktır (Kayseri), Mustafa Sait Gönen (Konya), Mehmet Ceylan (Sivas); Ahmet Sünnetçioğlu (Bursa), Nurettin Aktaş (Gaziantep), Mustafa Baş (İstanbul), Özkan Öksüz (Konya), İlyas Arslan (Yozgat); ANAP'tan Hakkı Oğuz Aykut (Hatay), Hasan Özyer (Muğla); DYP'den Musa Konyar (Ağrı), Nurettin Atik (Diyarbakır), Hakkı Töre (Hakkâri), Takiddin Yarayan (Siirt).³¹⁶

³⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 53 B 45 (17.1.2000), s. 57.

³¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 54 B 54 (6.2.2001), ss. 200, 209.

³¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 742.

³¹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 132.

³¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 81 B 44 (28.12.2001), s. 129.

³¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 122 (30.7.2002), s. 248.

³¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102 B 126 (6.8.2002), s. 384.

³¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), ss. 301-302. Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 421.

Zeki Ünal (Karaman), 21.11.2000 tarihinde Çevre Komisyonu üyelüğinden çekildiğini bildirmiştir.³¹⁷ FP'nin kapatılması ve takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait ve Çevre Komisyonunda boş bulunan 2 üyelik için, Yaşar Canbay (Malatya) ile Ahmet Karavar (Şanlıurfa) seçilmişlerdir.³¹⁸ Ediz Hun (İstanbul), 9.10.2001 tarihinde Çevre Komisyonu Başkanlığından çekildiğini bildirmiştir.³¹⁹ Çevre Komisyonunda boş bulunan ve AK Parti Grubuna ait 3 üyelik için, 9.10.2001 tarihinde Nurettin Aktaş (Gaziantep), Zülfükar İzol (Şanlıurfa) ile İlyas Arslan (Yozgat) seçilmişlerdir.³²⁰ Çevre Komisyonunda boş bulunan ve MHP Grubuna ait üyeliğe Yener Yıldırım (Ordu) seçilmiştir.³²¹ Çevre Komisyonu Komisyon Başkanlığına, 1.11.2001 tarihinde Cemal Özbilen (Kırklareli) seçilmiştir.³²² Takiddin Yarayan (Siirt), 24.4.2002 tarihinde Çevre Komisyonu üyelüğinden çekildiğini bildirmiş, boşalan ve DYP Grubuna ait üyeliğe Rıza Akçalı (Manisa) seçilmiştir.³²³ Çevre Komisyonunda boş bulunan ve YTP Grubuna ait 3 üyeliğe, 30.7.2002 tarihinde Mustafa İlmen (Edirne), Nural Karagöz (Kırklareli) ve Fikret Uzunhasan (Muğla) seçilmişlerdir.³²⁴

Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu:

Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Ertuğrul Kumcuoğlu (Aydın) (DSP)
Başkanvekili : Hasan Basri Üstünbaş (Kayseri) (MHP)
Sözcü : Ali Kemal Başaran (Trabzon) (ANAP)
Katip : Sebahat Vardar (Bilecik) (DSP)

Üyeler: DSP'den Mustafa Karslıoğlu (Bolu), Ali Ahmet Ertürk (Edirne), Perihan Yılmaz (İstanbul), Erol Karan (Karabük); MHP'den Ersoy Özcan (Bolu), Orhan Şen (Bursa), Mükremin Taşkın (Nevşehir), Reşat Doğru (Tokat), Mesut Türker (Yozgat); FP'den Mehmet Zeki Okudan (Antalya), Mahfuz Güler (Bingöl), Sacit Günbey (Diyarbakır), Bekir Sobacı (Tokat), Ahmet Demircan (Samsun); ANAP'tan Nurettin Dilek (Diyarbakır), Emre Kocaoğlu (İstanbul), İlhan Aküzüm (Kars); DYP'den İbrahim Konukoğlu (Gaziantep), İsmail Karakuyu (Kütahya), Doğan Baran (Niğde), Mehmet Sait Değer (Şırnak).³²⁵

³¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 45 B 18 (21.11.2000), s. 324.

³¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 742.

³¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 118.

³²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 132.

³²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 72 B 9 (18.10.2001), s. 213.

³²² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 74 B 15 (1.11.2001), ss. 315-316.

³²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 93 B 91 (24.4.2002), ss. 22, 23.

³²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 122 (30.7.2002), s. 250.

³²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), ss. 302-303. Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 421.

Bekir Sobacı (Tokat), 8.11.2000 tarihinde Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,³²⁶ boş bulunan üyeliğe, 21.11.2000 tarihinde Turhan Alçelik (Giresun) seçilmiştir.³²⁷ FP'nin kapatılması ve takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait ve Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonunda boş bulunan 2 üyelik için, 18.9.2001 tarihinde Mehmet Zeki Okudan (Antalya) ile Ahmet Demircan (Samsun) seçilmişlerdir.³²⁸ Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonunda boş bulunan, AK Parti Grubuna ait 3 üyelik için, 9.10.2001 tarihinde İsmail Özgün (Balıkesir), Mahfuz Güler (Bingöl) ile Özkan Öksüz (Konya) seçilmişlerdir.³²⁹ İsmail Özgün (Balıkesir), 27.11.2001 tarihinde Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,³³⁰ boş üyeliğe, 5.12.2001 tarihinde Şükrü Ünal (Osmaniye) seçilmiştir.³³¹ Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonunda boş bulunan ve MHP Grubuna ait üyeliğe, 5.2.2002 tarihinde Mehmet Telek (Afyon) seçilmiştir.³³² Erol Karan (Karabük), 29.7.2002 tarihinde Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiştir.³³³ Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonunda boş bulunan ve YTP Grubuna ait 3 üyeliğe 29.7.2002 tarihinde, Mustafa Karşhoğlu (Bolu), Perihan Yılmaz (İstanbul) ve Esvet Özdoğdu (Ankara) seçilmişlerdir.³³⁴

Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu:

Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Mahmut Erdir (Eskişehir) (DSP)

Başkanvekili : Nail Çelebi (Trabzon) (MHP)

Sözcü : Evren Bulut (Edirne) (ANAP)

Katip : Numan Gültekin (Balıkesir) (DSP)

Üyeler: DSP'den İsmet Vursavuş (Adana), Mustafa İlmen (Edirne), Necati Albay (Eskişehir), Yücel Erdener (İstanbul); MHP'den Adnan Fatih Özdemir (Adana), Ali Uzunırmak (Aydın), Ali Keskin (Denizli), Mihrali Aksu (Erzincan), Ali Özdemir (Gaziantep); FP'den Latif Öztekin (Elazığ), Ahmet Nurettin Aydın (Siirt), Musa Demirci (Sivas), Ahmet Karavar (Şanlıurfa), Maliki Ejder Arvas (Van); ANAP'tan Nurettin Dilek (Diyarbakır), Mecit Piruzbeyoğlu (Hakkâri), Ali Güner (Iğdır); DYP'den Mehmet Halit Dağlı

³²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 425.

³²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 45 B 18 (21.11.2000), s. 363.

³²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 742.

³²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 132.

³³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 76 B 26 (27.11.2001), s. 222.

³³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 78 B 31 (5.12.2001), s. 309.

³³² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85 B 60 (5.2.2002), s. 63.

³³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 121 (29.7.2002), s. 35.

³³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 121 (29.7.2002), s. 36.

(Adana), Mahmut Nedim Bilgiç (Adıyaman), Mehmet Baysarı (Antalya), Zeki Ertugay (Erzurum).³³⁵

FP'nin kapatılması ve takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait ve boş bulunan 2 üyelik için, 18.9.2001 tarihinde Latif Öztekin (Elazığ) ile Musa Demirci (Sivas) seçilmişlerdir.³³⁶ Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonunda boş bulunan, AK Parti Grubuna ait 3 üyelik için, 9.10.2001 tarihinde Mehmet Özyol (Adıyaman), Zeki Ünal (Kahramanmaraş) ile Maliki Ejder Arvas (Van) seçilmişlerdir.³³⁷ Zeki Ünal (Karaman), 11.10.2001 tarihinde Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,³³⁸ boş olan üyeliğe 5.12.2001 tarihinde Ali Er (İçel) seçilmiştir.³³⁹ 30.7.2005 tarihinde; Tarım, Orman ve Köyişleri Komisyonunda boş bulunan ve DSP Grubuna ait 1 üyeliğe Orhan Ocak (Bursa) ile YTP Grubuna ait 3 üyeliğe Mahmut Erdir (Eskişehir), İsmet Vursavuş (Adana) ve Numan Gültekin (Balıkesir) seçilmişlerdir.³⁴⁰

Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu:

Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan	: Hasan Kaya (Konya) (MHP)
Başkanvekili	: Miraç Akdoğan (Malatya) (ANAP)
Sözcü	: Fahrettin Gülenler (Bursa) (DSP)
Katip	: Ali Serdengeçti (Manisa) (MHP)

Üyeler: DSP'den Halit Dikmen (Aydın), Abdülsamet Turgut (Diyarbakır), Akif Serin (İçel), Ahmet Arkan (Kocaeli), Eyüp Doğanlar (Niğde); Aydın Gökmen (Balıkesir), Mustafa Haykır (Kırşehir), Cumali Durmuş (Kocaeli), Mükerrrem Levent (Niğde); FP'den Azmi Ateş (İstanbul), Ali Coşkun (İstanbul), Remzi Çetin (Konya), Mehmet Altan Karapaşaoğlu (Bursa), Şükrü Ünal (Osmaniye); ANAP'tan Mahmut Bozkurt (Adıyaman), Cengiz Altinkaya (Aydın), Kenan Sönmez (Bursa); DYP'den Mustafa Cihan Paçacı (Ankara), Saffet Kaya (Ardahan), İlhan Aytekin (Balıkesir), İlyas Yılmazyıldız (Balıkesir).³⁴¹

³³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), ss. 303-304. Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 422.

³³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 742.

³³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 132.

³³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 6 (11.10.2001), s. 366.

³³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 78 B 31 (5.12.2001), s. 309.

³⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 122 (30.7.2002), s. 249.

³⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), ss. 304-305. Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 422.

Azmi Ateş (İstanbul) ve Mehmet Altan Karapaşaoğlu (Bursa) 8.11.2000 tarihinde Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonu üyeliğinden çekildiklerini bildirmişlerdir.³⁴² Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonunda boş bulunan iki üyeliğe, 21.11.2000 tarihinde Suat Pamukçu (Bayburt) ve Teoman Rıza Güneri (Konya) seçilmişlerdir.³⁴³ FP'nin kapatılması ve takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait 2 üyelik için, 18.9.2001 tarihinde Hüseyin Karagöz (Çankırı) ile Mustafa Geçer (Hatay) seçilmişlerdir.³⁴⁴ 9.10.2001 tarihinde; boş bulunan ve ANAP Grubuna ait 1 üyelik için Sefer Ekşi (Kocaeli), AK Parti Grubuna ait 3 üyelik için Özkan Öksüz (Konya), Remzi Çetin (Konya) ile Şükrü Ünal (Osmaniye) seçilmişlerdir.³⁴⁵ Sanayi, Ticaret, Enerji, Tabii Kaynaklar, Bilgi ve Teknoloji Komisyonunda boş bulunan ve DYP'ye ait üyeliğe, 28.5.2002 tarihinde Mahmut Bozkurt (Adıyaman) seçilmiştir.³⁴⁶ 30.7.2002 tarihinde, boş bulunan ve YTP Grubuna ait 3 üyeliğe Fahrettin Gülenler (Bursa), Eyüp Doğanlar (Niğde) ve Akif Serin (Mersin) ile boş bulunan ve DSP Grubuna ait 2 üyeliğe ise, Rahmi Sezgin (İzmir) ve Nazif Topaloğlu (Muğla) seçilmişlerdir.³⁴⁷

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu:

Türkiye Büyük Millet Meclisi Hesaplarını İnceleme Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan	: Nazif Okumuş (İstanbul) (MHP)
Başkanvekili	: Ataullah Hamidi (Batman) (ANAP)
Sözcü	: Burhan Bıçakçioğlu (İzmir) (DSP)
Katip	: Melek Denli Karaca (Çorum) (MHP)
Denetçi	: Çetin Bilgir (Kars) (DSP)

Üyeler: DSP'den Fikret Tecer (Kırşehir); MHP'den Sadık Yakut (Kayseri); FP'den Tevhit Karakaya (Erzincan), Mehmet Özyol (Adıyaman), Mehmet Çiçek (Yozgat); ANAP'tan Mahmut Bozkurt (Adıyaman); DYP'den Faris Özdemir (Batman), Yıldırım Ulupınar (İzmir).³⁴⁸

Mehmet Özyol (Adıyaman) ve Mehmet Çiçek (Yozgat), 8.11.2000 tarihinde TBMM Hesaplarını İnceleme Komisyonu üyeliğinden çekildiklerini bildirmişlerdir.³⁴⁹ TBMM Hesaplarını İnceleme Komisyonunda boş bulunan iki üyeliğe, 21.11.2000 tarihinde Lütfü Esengün (Erzurum) ve Veysel Candan

³⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 425.

³⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 45 B 18 (21.11.2000), s. 363.

³⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 742.

³⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 132.

³⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 96 B 105 (28.5.2002), s. 328.

³⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 122 (30.7.2002), s. 250.

³⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), s. 305.

³⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 426.

(Konya) seçilmişlerdir.³⁵⁰ Sadık Yakut (Kayseri), 11.1.2001 tarihinde TBMM Hesaplarını İnceleme Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,³⁵¹ boş kalan üyeliğe, 24.1.2001 tarihinde Mehmet Arslan (Ankara) seçilmiştir.³⁵² Veysel Candan (Konya), 13.4.2001 tarihinde TBMM Hesaplarını İnceleme Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, boş bulunan üyeliğe aynı gün Ergün Dağcıoğlu (Tokat) seçilmiştir.³⁵³ FP'nin kapatılması ve takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait ve boş bulunan 1 üyeliğe, 18.9.2001 tarihinde Alaattin Sever Aydın (Batman), aynı komisyonda boş bulunan ve DSP Grubuna ait 1 üyeliğe de aynı tarihte Nural Karagöz (Kırklareli) seçilmişlerdir.³⁵⁴ 9.10.2001 tarihinde, boş bulunan ve ANAP Grubuna ait 1 üyelik için Sefer Koçak (Ordu), AK Parti Grubuna ait 1 üyelik için Ergün Dağcıoğlu (Tokat) seçilmişlerdir.³⁵⁵ Burhan Bıçakcıoğlu (İzmir), 16.10.2001 tarihinde TBMM Hesaplarını İnceleme Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiştir.³⁵⁶ TBMM Hesaplarını İnceleme Komisyonundaki boş üyeliğe, 5.12.2001 tarihinde İsmail Özgün (Balıkesir) seçilmiştir.³⁵⁷ 30.7.2002 tarihinde; İsmail Özgün (Balıkesir) TBMM Hesaplarını İnceleme Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,³⁵⁸ aynı gün boş bulunan ve DSP Grubuna ait üyeliğe Hasan Suna (Yalova) ile YTP Grubuna ait 2 üyeliğe Nural Karagöz (Kırklareli) ile Çetin Bilgir (Kars) seçilmişlerdir.³⁵⁹

Dilekçe Komisyonu:

Dilekçe Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Faruk Demir (Ardahan) (DSP)
Başkanvekili : Ali Halaman (Adana) (MHP)
Sözcü : Ersin Taranoğlu (Sakarya) (ANAP)
Katip : Süleyman Yağız (İstanbul) (DSP)

Üyeler: DSP'den Gönül Saray Alphan (Amasya), MHP'den İrfan Keleş (Çankırı), Nevzat Taner (Kahramanmaraş); FP'den Osman Aslan (Diyarbakır),

³⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 45 B 18 (21.11.2000), s. 363.

³⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 52 B 43 (11.1.2001), s. 325.

³⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 53 B 48 (24.1.2001), s. 341.

³⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 59 B 84 (13.4.2001), ss. 572, 575-576.

³⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 742.

³⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 133.

³⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 7 (16.10.2001), s. 552.

³⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 78 B 31 (5.12.2001), s. 309.

³⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 122 (30.7.2002), ss. 248, 249.

³⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 122 (30.7.2002), s. 249.

Hüseyin Arı (Konya), Mehmet Elkatmış (Nevşehir); ANAP'tan Şadan Tuzcu (İstanbul); DYP'den Metin Kocabaş (Kahramanmaraş), İbrahim Yazıcı (Muğla).³⁶⁰

Osman Aslan (Diyarbakır), Hüseyin Arı (Konya) ve Mehmet Elkatmış (Nevşehir), 8.11.2000 tarihinde Dilekçe Komisyonu üyeliğinden çekildiklerini bildirmişlerdir.³⁶¹ Dilekçe Komisyonunda boş bulunan üç üyeliğe, 21.11.2000 tarihinde Oya Akgönenç Muğisuddin (Ankara), Faruk Çelik (Bursa) ve Yasin Hatiboğlu (Çorum) seçilmişlerdir.³⁶² FP'nin kapatılması ve takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait boş bulunan 1 üyeliğe, 18.9.2001 tarihinde Nezir Aydın (Sakarya), DSP Grubuna ait 1 üyeliğe ise aynı tarihte, Hasan Metin (İzmir) seçilmişlerdir.³⁶³ Dilekçe Komisyonunda boş bulunan ve AK Parti Grubuna ait 1 üyelik için 9.10.2001 tarihinde, Hüseyin Çelik (Van) seçilmiştir.³⁶⁴ Dilekçe Komisyonunda boş bulunan ve AK Parti Grubuna ait üyeliğe, 9.1.2002 tarihinde Akif Güllü (Amasya) seçilmiştir.³⁶⁵ Hüseyin Çelik (Van), 31.7.2002 tarihinde Dilekçe Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,³⁶⁶ boş bulunan ve DSP Grubuna ait üyeliğe, 1.8.2002 tarihinde Hasan Akgün (Giresun) seçilmiştir.³⁶⁷ Dilekçe Komisyonunda boş bulunan ve YTP Grubuna ait 1 üyeliğe ise, 6.8.2002 tarihinde Faruk Demir (Ardahan) seçilmiştir.³⁶⁸

Kamu İktisadi Teşebbüsleri (KİT) Komisyonu:

Kamu İktisadi Teşebbüsleri Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Birkan Erdal (Ankara) (ANAP)
Başkanvekili : Erdoğan Toprak (İstanbul) (DSP)
Sözcü : Armağan Yılmaz (Uşak) (MHP)
Katip : Erkan Kemaloğlu (Muş) (ANAP)

Üyeler: DSP'den İbrahim Yavuz Bildik (Adana), Arif Sezer (Adana), Ahmet Güzel (İstanbul), Sulhiye Serbest (İstanbul), Salih Dayıoğlu (İzmir), Hasan Metin (İzmir), M. Hadi Dilekçi (Kastamonu), Tahsin Boray Baycık (Zonguldak); MHP'den Bekir Ongun (Aydın), Süleyman Coşkun (Burdur), Bedri Yaşar (Gümüşhane), Osman Gazi Aksoy (Isparta), Ali Gebeş (Konya), Cemal Enginyurt (Ordu), Ayhan Çevik (Van), FP'den Ali Gören (Adana), M. Zeki Çelik (Ankara), İsmail Özgün (Balıkesir), Alaattin Sever Aydın (Batman),

³⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), ss. 306-307. Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 423.

³⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), ss. 424-425.

³⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 45 B 18 (21.11.2000), s. 363.

³⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 742.

³⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 133.

³⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 82 B 49 (9.1.2002), s. 425.

³⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 123 (31.7.2002), s. 384.

³⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 124 (1.8.2002), s. 484.

³⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102 B 126 (6.8.2002), s. 384.

Mustafa Geçer (Hatay), Lütfi Yalman (Konya), Mustafa Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa), Kenan Sönmez (Bursa), Aydın Ayaydın (İstanbul), Şamil Ayrım (İstanbul), Ahmet Kabil (Rize); DYP'den Murat Akın (Aksaray), Rasim Zaimoğlu (Giresun), Ramazan Gül (Isparta), Mehmet Yalçinkaya (Şanlıurfa), Ali Naci Tuncer (Trabzon).³⁶⁹

Hasan Metin (İzmir), 16.1.2001 tarihinde KİT Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,³⁷⁰ boş bulunan üyeliğe, 24.1.2001 tarihinde Evliya Parlak (Hakkari) seçilmiştir.³⁷¹ Ahmet Kabil (Rize), 14.3.2001 tarihinde KİT Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş ve aynı gün boş bulunan üyeliğe Evren Bulut (Edirne) seçilmiştir.³⁷² DSP Grup Başkanlığı tarafından, Arif Sezer (Adana)'ın, 5.6.2001 tarihinde KİT Komisyonu üyeliğinden geri çekildiği bildirilmiştir.³⁷³ FP'nin kapatılmasını takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait boş 3 üyelik için, 18.9.2001 tarihinde Mehmet Zeki Çelik (Ankara), Lütfi Yalman (Konya) ile Mustafa Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa) ve DSP Grubuna ait 1 üyeliğe de, aynı tarihte Arif Sezer (Adana) seçilmişlerdir.³⁷⁴ KİT Komisyonunda boş bulunan ve AK Parti Grubuna ait 3 üyelik için 9.10.2001 tarihinde, Sabahattin Yıldız (Muş), Ahmet Nurettin Aydın (Siirt) ile Ergün Dağcıoğlu (Tokat) seçilmişlerdir.³⁷⁵ Aydın Ayaydın (İstanbul), 25.10.2001 tarihinde KİT Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiştir.³⁷⁶ Arif Sezer (Adana), 27.12.2001 tarihinde KİT Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,³⁷⁷ boş bulunan ve DYP Grubuna ait üyeliğe, 9.1.2002 tarihinde Milletvekili Mahmut Bozkurt (Adıyaman) seçilmiştir.³⁷⁸ Kenan Sönmez (Bursa), 29.1.2002 tarihinde KİT Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiştir.³⁷⁹ 29.1.2002 tarihinde, KİT Komisyonunda boş bulunan ve ANAP Grubuna ait 2 üyeliğe Hakkı Oğuz Aykut (Hatay) ile Ömer Ertaş (Mardin), boş bulunan ve AK Parti Grubuna ait üyeliğe Nurettin Aktaş (Gaziantep) seçilmişlerdir.³⁸⁰ Mahmut Bozkurt (Adıyaman), 11.4.2002 tarihinde KİT Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş, aynı gün boş üyeliğe Ağâh Oktay Güner (Balıkesir) seçilmiştir.³⁸¹ 30.7.2002 tarihinde, KİT Komisyonunda boş bulunan ve DSP

³⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 13 (8.11.2000), ss. 307-308. Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), ss. 423-424.

³⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 52 B 44 (16.1.2001), s. 447.

³⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 53 B 48 (24.1.2001), s. 342.

³⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 56 B 69 (14.3.2001), s. 676.

³⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 65 B 112 (5.6.2001), ss. 275.

³⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 743.

³⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 133.

³⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 73 B 12 (25.10.2001), s. 362.

³⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 81 B 43 (27.12.2001), ss. 31-34.

³⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 82 B 49 (9.1.2002), ss. 425-426.

³⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 84 B 57 (29.1.2002), s. 309.

³⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 84 B 57 (29.1.2002), s. 315.

³⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 91 B 86 (11.4.2002), ss. 656, 658.

Grubuna ait 1 üyeliğe Hasan Macit (Burdur) ile YTP Grubuna ait 4 üyeliğe Hadi Dilekçi (Kastamonu), Salih Dayıoğlu (İzmir), Tahsin Boray Baycık (Zonguldak) ve İbrahim Yavuz Bildik (Adana) seçilmişlerdir.³⁸²

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu:

İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyelerinin seçimi 8.11.2000 günü yapılmıştır. Komisyonunda görevli milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Hüseyin Akgül (Manisa) (MHP)

Başkanvekili : Hasan Macit (Burdur) (DSP)

Sözcü : Emre Kocaoğlu (İstanbul) (ANAP)

Katip : Kadir Bozkurt (Sinop) (DYP)

Üyeler: DSP'den Sema Pişkinsüt (Aydın), Orhan Ocak (Bursa), Mehmet Özcan (İzmir), Tunay Dikmen (Muğla), Şenel Kapıcı (Samsun); MHP'den Mehmet Arslan (Ankara), Osman Müderrisoğlu (Antalya), Ali Keskin (Denizli), Mehmet Nuri Tarhan (Hatay), Abbas Bozyel (İğdır); FP'den Yakup Budak (Adana), Ömer Vehbi Hatipoğlu (Diyarbakır), Eyüp Fatsa (Ordu), Mehmet Bekaroğlu (Rize), Nezir Aydın (Sakarya); ANAP'tan Seyyit Haşim Haşimi (Diyarbakır), Rifat Serdaroğlu (İzmir), Miraç Akdoğan (Malatya); DYP'den Mahmut Nedim Bilgiç (Adıyaman), Mehmet Gözlükaya (Denizli), Kamer Genç (Tunceli).³⁸³

Mehmet Arslan (Ankara), 14.12.2000 tarihinde İnsan Haklarını İnceleme Komisyonu üyeliğinden çekildiğini bildirmiş,³⁸⁴ bu üyeliğe 24.1.2001 tarihinde Samsun Milletvekili Ahmet Aydın (Samsun) seçilmiştir.³⁸⁵ FP'nin kapatılmasını takiben kurulan partilerden SP'nin Grubuna ait ve boş bulunan 2 üyelik için, Bahri Zengin (İstanbul) ile Mehmet Bekâroğlu (Rize) ve aynı komisyonda DSP Grubuna ait 1 üyeliğe, Hasan Erçelebi (Denizli) 18.9.2001 tarihinde seçilmişlerdir.³⁸⁶ 9.10.2001 tarihinde; İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda boş bulunan ve DYP Grubuna ait 1 üyelik için Nihan İlgün (Tekirdağ), AK Parti Grubuna ait 2 üyelik için Mustafa Baş (İstanbul) ile Mehmet Elkatmış (Nevşehir) seçilmişlerdir.³⁸⁷ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda açık bulunan ve DSP Grubuna ait üyeliğe 16.10.2001 tarihinde Burhan Bıçakçıoğlu (İzmir) seçilmiştir.³⁸⁸ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonundaki boş üyeliğe, 5.12.2001 tarihinde İsmail Özgün (Balıkesir)

³⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 122 (30.7.2002), s. 249

³⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 43 B 13 (8.11.2000), ss. 308-309. Komisyon başkan, başkanvekili, sözcü ve katip üyelerin seçimi 9.11.2000 tarihinde yapılmıştır. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43 B 14 (9.11.2000), s. 424.

³⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 49 B 31 (14.12.2000), s. 296.

³⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 53 B 48 (24.1.2001), s. 342.

³⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69 B 130 (18.9.2001), s. 743.

³⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 4 (9.10.2001), s. 133.

³⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71 B 7 (16.10.2001), s. 562.

seçilmiştir.³⁸⁹ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda boş bulunan ve bağımsız milletvekillerine ait 1 üyeliğe, 22.1.2002 tarihinde Mehmet Özcan (İzmir) seçilmiştir.³⁹⁰ İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunda boş bulunan ve YTP Grubuna ait 3 üyeliğe, 30.7.2002 tarihinde Burhan Bıçakcıoğlu (İzmir), Tunay Dikmen (Muğla) ve Şenel Kapıcı (Samsun) seçilmişlerdir.³⁹¹

(II) Üçüncü Yasama Yılında Dış Politikayla İlgili Oluşturulan Komisyonlar

21. Dönemde, 3. Yasama Yılında oluşturulan, dış politikayla ilgili komisyonlar hakkındaki bilgiler şöyledir:³⁹²

Avrupa Konseyi Parlamenter Meclisi (AKPM) Türk Grubu:

Asıl Üyeler: Tayyibe Gülek (DSP-Adana), Uluç Gürkan (DSP-Ankara), Atilla Mutman (DSP-İzmir), Mehmet Telek (MHP-Afyon), Hüseyin Kalkan (MHP Balıkesir), İ. Hakkı Cerrahoğlu (MHP-Zonguldak), Oya Akgönenç Muğisuddin (FP-Ankara), Abdullah Gül (FP-Kayseri), Mehmet Ali İrtemçelik (ANAP-İstanbul), Süha Tanık (ANAP-İzmir), Mehmet Sağlam (DYP-Kahramanmaraş), Cevdet Akçalı (DYP-Kütahya).

Yedek Üyeler: Hikmet Uluğbay (DSP-Ankara), Rıdvan Budak (DSP-İstanbul), Hayri Dirı (DSP-İzmir), Abdülkadir Akcan (MHP-Afyon), Nidai Seven (MHP-Ağrı), Cemal Enginyurt (MHP-Ordu), Yakup Budak (FP-Adana), Ali Gören (FP-Adana), Kenan Sönmez (ANAP-Bursa), Yılmaz Karakoyunlu (ANAP-İstanbul), Saffet Arıkan Bedük (DYP-Ankara), Rasim Zaimoğlu (DYP-Giresun).

Uluç Gürkan (Ankara), AKPM Türk Grubu başkanlığını sürdürmüştür. Kenan Sönmez (Bursa)'nın istifasıyla boşalan yedek üyelik için, ANAP Grup Başkanlığınca, 11.1.2001 tarihinde aday gösterilen Şükrü Yürür (Ordu) seçilmiştir.³⁹³ FP'nin kapatılma süreci ve yeni kurulan SP ile AK Parti nedeniyle, 25.9.2001 tarihinde Oya Akgönenç Muğisuddin (SP-Ankara) AKPM üyeliğine seçilmiştir.³⁹⁴ 9.10.2001 tarihinde, Şükrü Yürür (ANAP-Ordu) asil üye ve Kenan Sönmez (ANAP-Bursa) yedek üye olarak seçilmişlerdir.³⁹⁵ 22.11.2001 tarihinde, Abdul Ahat Andican (İstanbul) ve M. Vecdi Gönül (Kocaeli) asil üye olarak, Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), Mukadder Başeğmez (İstanbul) ve Sefer Koçak (Ordu) yedek üye olarak seçilmişlerdir.³⁹⁶ Saffet Arıkan Bedük

³⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 78 B 31 (5.12.2001), s. 309.

³⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 84 B 54 (22.1.2002), s. 69.

³⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101 B 122 (30.7.2002), s. 250.

³⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 51, B 37 (20.12.2000), ss. 8-12.

³⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 52, B 43 (11.1.2000), s. 324.

³⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.9.2001), s. 69.

³⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 4 (9.10.2001), s. 117.

³⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 76, B 24 (22.11.2001), s. 74.

(Ankara)'ün istifasıyla boşalan yedek üyeliğe, 30.7.2002 tarihinde, DYP grubunca Mahmut Nedim Bilgiç (Adıyaman) seçilmiştir.³⁹⁷

Kuzey Atlantik Anlaşması Örgütü Parlamenter Asamblesi (NATOPA) Türk Grubu:

Asıl Üyeler: Ali Rahmi Beyreli (DSP-Bursa), M. Tahir Köse (DSP-İstanbul), B. Fırat Dayanıklı (DSP-Tekirdağ), Şefkat Çetin (MHP-Ankara), S. Servet Sazak (MHP-Eskişehir), Oktay Vural (MHP-İzmir), Oğuzhan Asiltürk (FP-Malatya), Temel Karamollaoğlu (FP-Sivas), Şamil Ayrım (ANAP-İstanbul), Kamran İnân (ANAP-Van), Zeki Ertugay (DYP -Erzurum), Doğan Güreş (DYP-Kilis).

Yedek Üyeler: A. Sancar Sayın (DSP-Antalya), Rahmi Sezgin (DSP-İzmir), M. Cengiz Güleç (DSP-Sivas), H. Basri Üstümbüş (MHP-Kayseri), M. Sait Gönen (MHP-Konya), Nail Çelebi (MHP-Trabzon), Eyyüp Sanay (FP-Ankara), Alaattin Sever Aydın (FP-Batman), Cengiz Altinkaya (ANAP-Aydın), Sühan Özkan (ANAP-İstanbul), Bekir Aksoy (DYP-Çorum), Erdoğan Sezgin (DYP-Samsun).

M. Tahir Köse (İstanbul) NATOPA Eşbaşkanlığı görevini sürdürmüştür. FP'nin kapatılma süreci ve yeni kurulan SP ile AK Parti nedeniyle, NATO Parlamenter Asamblesi Türk Grubuna 27.9.2001 tarihinde, Abdullah Gül (AK Parti - Kayseri) ile Oğuzhan Asiltürk (SP-Malatya) Asıl üye olarak seçilmişlerdir.³⁹⁸ 9.10.2001 tarihinde, Mustafa Sait Gönen (MHP-Konya) asıl üye olarak seçilmiştir.³⁹⁹ 22.11.2001 tarihinde Ramazan Toprak (Aksaray) ve Fahrettin Kukuracı (Erzurum) yedek üye olarak seçilmişlerdir.⁴⁰⁰ Bekir Aksoy (Çorum)'un istifasıyla boşalan yedek üyeliğe, 30.7.2002 tarihinde DYP grubunca Saffet Arıkan Bedük (Ankara) seçilmiştir.⁴⁰¹

Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu (Türkiye-AB KPK) Türk Grubu:

Ali Tekin (DSP-Adana), Mehmet Kocabatmaz (DSP-Denizli), İsmail Bozdağ (DSP-Manisa), Mehmet Arslan (MHP-Ankara), Kürşat Eser (MHP-Aksaray), Mustafa Yaman (MHP-Giresun), Sacit Günbey (FP-Diyarbakır), Remzi Çetin (FP-Konya), Yaşar Eryılmaz (ANAP-Ağrı), İlhan Aküzüm (ANAP-Kars), Ayfer Yılmaz (DYP-İçel), M. Sait Değer (DYP-Şırnak).

Kürşat Eser (Aksaray), Türkiye-AB KPK Eşbaşkanlığı görevini sürdürmüştür. FP'nin kapatılma süreci ve yeni kurulan SP ile AK Parti nedeniyle, Türkiye-AB Karma Parlamento Komisyonu üyeliğine, 27.9.2001

³⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101, B 122 (30.7.2002), s. 241.

³⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.9.2001), s. 209.

³⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 4 (9.10.2001), s. 118.

⁴⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 76, B 24 (22.11.2001), s. 74.

⁴⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101, B 122 (30.7.2002), s. 242.

tarhinde Sacit Günbey (SP-Diyarbakır) ve Remzi etin (AK Parti-Konya) seçilmişlerdir.⁴⁰²

Parlamentolararası Birlik (PAB) Türk Grubu:

Ahmet Ziya Aktaş (DSP-İstanbul), Cengiz Güleç (DSP-Sivas), M. Hanifi Tiryaki (MHP-Gaziantep), Abbas Bozyel (MHP-Iğdır), Turhan Alçelik (FP-Giresun), Bahri Zengin (FP-İstanbul), Cavit Kavak (ANAP-İstanbul), İsmail Karakuyu (DYP-Kütahya).

Cavit Kavak (İstanbul) Pab Türk Grubu Başkanlığı görevini sürdürmüştür. FP'nin kapatılma süreci ve yeni kurulan SP ile AK Parti nedeniyle, 25.9.2001 tarihinde, Turhan Alçelik (SP-Giresun) PAB yeliğine seçilmiştir.⁴⁰³ 22.11.2001 tarihinde PAB Türk Grubuna İrfan Gündüz (İstanbul) seçilmiştir.⁴⁰⁴

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Parlamenter Asamblesi (AGİTPA) Türk Grubu:

Asıl yeler: Ahmet Tan (DSP-İstanbul), Tarık Cengiz (DSP-Samsun), Ersoy zcan (MHP-Bolu), Mehmet Kaya (MHP-Kahramanmaraş), Cemil iek (FP-Ankara), Nevzat Yalçıntaş (FP-İstanbul), Ltfullah Kayalar (ANAP-Yozgat), Kemal elik (DYP-Antalya).

Yedek yeler: Akif Serin (DSP-İçel), Kemal Vatan (DSP-İzmir), Mustafa Gl (MHP-Elazığ), Seydi Karakuş (MHP-Kütahya), Mehmet Zeki Okudan (FP-Antalya), Suat Pamukçu (FP-Bayburt), Cengiz Aydoğan (ANAP-Antalya), Murat Akın (DYP-Aksaray).

Ahmet Tan (İstanbul), AGİTPA Türk Grubu Başkanlığını sürdürmüştür. FP'nin kapatılma süreci ve yeni kurulan SP ile AK Parti nedeniyle, AGİTPA Türk Grubu yeliğine, 27.9.2001 tarihinde Ali Gören (SP-Adana) ve Nevzat Yalçıntaş (AK Parti-İstanbul) asıl ye ve Mehmet Zeki Okudan (SP-Antalya) yedek ye olarak seçilmişlerdir.⁴⁰⁵ 22.11.2001 tarihinde Faruk elik (Bursa) yedek ye olarak seçilmiştir.⁴⁰⁶

Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenter Asamblesi (KEİPA) Türk Grubu:

Sadık Kırbaş (DSP-Çanakkale), İhsan abuk (DSP-Ordu), Adnan Uaş (MHP-Amasya), Mehmet Gl (MHP-İstanbul), Lütfü Esengün (FP-Erzurum), Cevat Ayhan (FP-Sakarya), Cemal zbilen (ANAP-Kırklareli), şükrü Yürür (ANAP-Ordu), Necati etinkaya (DYP-Manisa).

⁴⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.9.2001), s. 209.

⁴⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.9.2001), s. 69.

⁴⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 76, B 24 (22.11.2001), s. 74.

⁴⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.9.2001), ss. 209-210.

⁴⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 76, B 24 (22.11.2001), s. 74.

Mehmet Gül (İstanbul), KEİPA Türk Grubu Başkanlığı görevini yürütmüştür. FP'nin kapatılma süreci ve yeni kurulan SP ile AK Parti nedeniyle, 25.9.2001 tarihinde, M. Necati Çetinkaya (AK Parti-Manisa) ve Lütfü Esengün (SP-Erzurum)⁴⁰⁷ ile 22.11.2001 tarihinde Evren Bulut (Edirne) seçilmişlerdir.⁴⁰⁸ 28.11.2001 tarihinde, TBMM'yi temsil edecek Karadeniz Ekonomik İşbirliği Parlamenterler Asamblesi Türk Grubunu oluşturmak üzere, DYP Grubu Başkanlığınca Ahmet İyimaya (Amasya) seçilmiş,⁴⁰⁹ 22.1.2002 tarihinde, keza DYP Grubu Başkanlığınca Suha Tanık (İzmir) seçilmiştir.⁴¹⁰

İslam Kalkınma Örgütü Parlamenter Asamblesi (İKÖPA) Türk Grubu: Necdet Tekin (DSP-Kırklareli), Osman Müderrisoğlu (MHP-Antalya), Lütfi Doğan (FP-Gümüşhane), Yılmaz Karakoyunlu (ANAP-İstanbul), Mahmut Nedim Bilgiç (DYP-Adıyaman).

İKÖPA Türk Grubu Başkanlığına Necdet Tekin (Kırklareli) seçilmiştir. FP'nin kapatılma süreci ve yeni kurulan SP ile AK Parti nedeniyle, İKÖPA'ya Türk Grubu üyeliğine, 27.9.2001 tarihinde Eyyüp Sanay (AK Parti-Ankara),⁴¹¹ 22.11.2001 tarihinde Mehmet Çakar (Samsun) seçilmiştir.⁴¹²

Barış İçin Asyalı Parlamentolar Birliğinde (BAPB) Türk Grubu TBMM Başkanlığının (3/741) esas sayılı tezkeresi ile; Barış İçin Asyalı Parlamentolar Birliğinde (BAPB) Türkiye Büyük Millet Meclisini temsil edecek Türk grubunu oluşturmak için siyasî parti grup başkanlıklarınca aday gösterilen üyelere ilişkin öneri, 22.3.2001 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴¹³ BAPB Türk Grubunda görev almak üzere; A. Sancar Sayın (Antalya), Basri Coşkun (Malatya) ve İsmail Kahraman (İstanbul) seçilmişlerdir.⁴¹⁴

d. TBMM 21. Dönem Dördüncü Yasama Yılı'nın Açılışı

(1) TBMM Dördüncü Yasama Yılı'nın Açılışı

TBMM Başkanı Ömer İzgi, TBMM 21. Dönemi Dördüncü Yasama Yılı açış konuşmasında şunları söylemiştir:

Değerli milletvekillerine, önümüzdeki yasama yılında, huzur ve güven içinde, yüce milletimizin çekilen ekonomik sıkıntılardan kurtarılması, daha fazla mutluluğa erişmesi ve Ulu Önder Atatürk'ün kurduğu laik ve demokratik cumhuriyetimizin güvenli geleceğinin sağlanması çabalarında başarı dileklerimi sunuyorum.

⁴⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.9.2001), s. 69.

⁴⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 76, B 24 (22.11.2001), s. 74.

⁴⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 76, B 27 (28.11.2001), s. 290.

⁴¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 84, B 54 (22.1.2002), s. 21.

⁴¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.9.2001), s. 210.

⁴¹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 76, B 24 (22.11.2001), s. 74.

⁴¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 53, B 46 (18.1.2001), s. 81.

⁴¹⁴ "TBMM'de Yeni Dış Komisyonlar", TBMM Aylık Bülten, s. 81, s. 9.

Değerli milletvekilleri, Türk demokrasisinin kalbi olan Yüce Meclisimiz, dönemin geride kalanında, ülkemizin ve ulusumuzun yararları doğrultusunda, sorunlara, sorunların temelinde yatan bozukluklara çözümler bulma çabalarında olmuş, reform niteliğinde yasal düzenlemeleri gerçekleştirmiştir.

Ayrıca, Meclisimiz, çağdaş, demokratik ölçütlere ve evrensel normlara uygun, insan haklarını ve hukukun üstünlüğünü ön plana çıkaran, Avrupa Birliğine tam üyelik sürecinde ekonomik ve siyasî kriterlerin karşılanmasının önkoşulu olan Anayasa Değişiklik Teklifinin birinci görüşmesini büyük bir uyum, uzlaşma ve barış ortamında bitirmiş bulunmaktadır.

Gelecek günlerimizde ise, Avrupa Birliği müktesebatının üstlenilmesine ilişkin Ulusal Program, siyasî nitelikleri kadar, ekonomik, sosyal ve kurumsal içeriğiyle çok yoğun yasama faaliyetleri içinde olunacağı hepimizce bilinmektedir.

Yeni yasama yılının, ülkemize, milletimize ve Parlamentomuzun sayın üyelerine hayırlı ve uğurlu olmasını diliyorum, hepinizi saygıyla selamlıyorum.⁴¹⁵

(2) Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer'in Açış Konuşması

Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, TBMM 21. Dönem Dördüncü Yasama Yılı'nın açılışında, şu konuşmayı yapmıştır:

“Türkiye Büyük Millet Meclisinin Sayın Başkanı, değerli milletvekilleri; Yüce Meclisimizin 21. Dönem Dördüncü Yasama başlarken, hepinizi en içten dileklerime ve saygılarımla selamlıyorum. (...) Türkiye Büyük Millet Meclisinin yeni yasama yılı başlarken, dünyamız çok önemli bir gelişmeye sahne olmuştur. Amerika Birleşik Devletlerinde meydana gelen ve çok sayıda masum insanın ölümüne yol açan insanlık dışı terörist saldırıları, en güçlü biçimde kınamaktayız. Bu zor günlerinde dostumuz ve müttefikimiz Amerikan halkının yanında yer aldığımızı, bir kez daha vurgulamak isterim. Terörden çok çekmiş bir ülke olarak Türkiye, Amerikan halkının acısını yürekten paylaşmaktadır. (...) Türkiye, dünyanın en sorunlu bölgelerinin kesiştiği noktada yer almaktadır. Bu durum, dış politikamızın oluşturulup yürütülmesinde olduğu gibi, ekonomik ve toplumsal politikalarımızın uygulanmasında da çeşitli güçlükler yaratmakta, hükümetlerimizin üzerinde ek yükler oluşturmaktadır. Ancak, demokrasisini en gelişmiş düzeye çıkarma yönünde gerekli ulusal kararlılığa ve güce sahip olan ülkemizin, içerisinde bulunduğu sorunları kısa sürede çözüme kavuşturabilecek yetkinlikte olduğuna kuşku yoktur. Sorunlarımıza çözüm ararken geçmişe değil geleceğe bakmamız ve şu soruyu kendi kendimize sormamız gerekmektedir: Nasıl bir Türkiye istiyoruz? Bu soruya vereceğimiz yanıt, yaklaşımımızı, yönelimimizi oluşturacaktır. Ben, bu soruya, tüm Türk Ulusunun ortak bir yanıt vereceğinden eminim: Yoksulluk, eğitimsizlik, yolsuzluk gibi temel sorunlarını çözmüş, bireylerinin hak ve özgürlüklerini en geniş biçimde güvence altına

⁴¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 1 (01.10.2001), s. 4.

almış, çağdaş uluslar topluluğunun saygın üyesi durumuna gelmiş, gelişime açık, aydınlık bir Türkiye. Ülkemizin bu doğrultuda bir dönüşüm gerçekleştirmesinde, Anayasamızda yapılmakta olan değişiklikler, kuşkusuz, önemli bir yere sahiptir. Anayasamızın değiştirilmesine yönelik olarak Yüce Meclisimizce sürdürülen çalışmanın, tüm siyasal partilerimizin yapıcı katkılarıyla ilerlemekte olması mutluluk vericidir.”

“(…) Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte, hukuk ve toplum düzenini Batı normlarına göre düzenleyen Türkiye, başta basın özgürlüğü ve örgütlenme hakkı olmak üzere, açık ve katılımcı bir toplum düzenini kurma yolunda çok önemli adımlar atmıştır. Türkiye’nin demokratik gelişimi ve hukuk düzeni dinamik bir evrim sürecine girmiştir. Avrupa Birliği üyeliği, bu sürecin halkalarından biridir. Türkiye Cumhuriyeti, Avrupa Birliği üyesi ülkelerle, ortak evrensel değerleri esas alan, barışçı ve aydınlık bir geleceği paylaşma ve bu konuda katkılarda bulunma kararlılığındadır. (...) Önümüzdeki yeni çağdaşlaşma sürecinde, siyasal, yönetsel ve yargısal reformların yapılması gereklidir. Bunun için, devlet organları arasında görev ve yetkileri dengeleyen, hukuk devleti ilkesini üstün kılan, özgürlükçü, güvenceli anayasa ve yasa kurallarının geliştirilmesi zorunludur.”

“Türkiye Büyük Millet Meclisi, son iki hafta içinde, siyasal partilerin yapıcı katkılarıyla, tarihsel bir görevi yerine getirmiştir. Anayasamızda yapılması öngörülen değişikliklerin yoğun bir çalışma sonucunda kabul edilmiş olmasını, Anayasamızın daha özgürlükçü, katılımcı ve güvenceli bir belge durumuna getirilmesi yönünde önemli bir adım olarak değerlendirmek gerekir. (...) Saydam bir devlet yönetimine kavuşabilmek için yasama dokunulmazlığı ile Bakanlar Kurulu üyeleri hakkında soruşturmaya düzenleyen kuralların yeniden ele alınması da yararlı olacaktır. Yasama dokunulmazlığının amacı, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin Parlamentodaki yasama görevlerini hiçbir kuşku ya da ceza tehdidi altında kalmadan yerine getirmelerinin sağlanmasıdır. Buna göre, Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin Meclis çalışmalarındaki oy ve sözlerinden, bunları dışarıda yinelemekten ve açıklamaktan sorumlu olmamaları gerekli ve yeterlidir. Bununla birlikte, yasama sorumsuzluğu dışındaki etkinlikleri nedeniyle haklarında suçlama bulunan milletvekillerinin yargılanabilmeleri için, Türkiye Büyük Millet Meclisince dokunulmazlıklarının kaldırılmasına gerek olmamalıdır. (...) Anayasamızın yanı sıra, temel yasalarda da günün koşullarına uygun değişikliklerin yapılması gereklidir. Siyasî Partiler ve Seçim Yasaları bunların başında gelmektedir. Demokratik siyasal yaşamımızın vazgeçilmez öğeleri olan siyasal partiler, çoğulcu siyasal yapının, siyasal kültürün oluşturulup geliştirilmesinde ve halkın siyasete katılımının sağlanmasında başlıca rolü üstlenmişlerdir. Dolayısıyla, partilerin sağlıklı biçimde işleyebilmeleri için parti içi demokrasinin sağlanması ve partilerin parasal kaynaklarının saydamlaştırılması önem taşımaktadır.”

“(…) Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin sayısı, 1982 Anayasasında 400 olarak öngörülmüştü. Daha sonra, 1987 yılında bu sayı

450'ye, 1995 yılında da 550'ye yükseltılmıştir. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye sayısının, 1982 Anayasasının ilk biçiminde olduğu gibi, 400'e indirilerek çalışmalarına etkinlik kazandırılabilceğini düşünüyorum. Türkiye Büyük Millet Meclisi üye sayısında yapılacak bir azaltma, kamuoyunun beklentilerine de uygun düşmektedir. Değişikliğin, ilk seçimden sonraki seçimde oluşacak Meclis için geçerli kılınması, kimi sorunların önlenmesi yönünden gerekli görülebilir.”

“(…) Günümüzde uluslararası bir boyut kazanan insan hakları, iç hukuk konusu olduğu kadar, dış politikayı da ilgilendirmektedir. Tüm çoğulcu demokratik toplumların paylaştığı bir değer olan insan haklarının ülkemizde eksiksiz uygulanabilmesi için, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Konseyinin bu alanda kabul ettiği sözleşmelerde yer verilen kuralları gerekli ve yeterli ölçüde ulusal hukukumuzda aktarmak zorunda olduğumuzu da anımsatmak isterim. (...) Basın özgürlüğü, çağdaş anayasalarda, basının, düşünce ve düşüncenin açıklanmasında oynadığı önemli rol göz önünde tutularak, temel hak ve özgürlüklerin özel bir türü olarak düzenlenmiştir. 1982 Anayasasının 26. maddesinde, düşüncüyü açıklama ve yayma özgürlüğünün, haber alma ve verme özgürlüğünü de kapsadığı, 28. maddesinde de, basının özgür olduğu, devletin basın ve haber alma özgürlüğünü sağlayacak önlemler alacağı belirtilmiştir. Basın özgürlüğü, düşüncüyü açıklama özgürlüğünü tamamlayan ve onun kullanılmasını sağlayan bir özgürlüktür. Düşünce özgürlüğü, düşüncelerin özgürce açıklanmasının yanında, bunları yayma ve öğrenme özgürlüğünü de içerir. (...) Demokratik toplumlarda basının işlevi, kamu yararını ilgilendiren olay ve konularda açıklamalar yapmak, haber ve bilgi vermek, eleştiri ve değer yargıları sunarak kamuoyu oluşturmak, toplumu aydınlatmaktır. Basının bu önemli işlevi nedeniyle, basın özgürlüğünün kamu güçlerine karşı olduğu kadar, özel güçlere karşı da korunması gerekmektedir. Bu bağlamda, bir kez daha yinelemek gerekir ki, basın-yayın tekelinin oluşmasına karşı gerçek sınırlamalar koymak, bu kesimin çoğulcu özelliğini koruyucu önlemler almak, devlete düşen bir ödevdir. Bağımsız ve yansız yayıncılığın sürdürülebilmesi için alınacak önlemler de bu ödev kapsamına girmektedir. (...) Demokratik toplumlarda hem basın özgürlüğü hem de kişilik hakkı, temel hak ve özgürlük olarak anayasalarda düzenlenip korunmuş olmakla birlikte, kişilik hakkının basın özgürlüğünün sınırlarından birini oluşturduğunda duraksamaya yer yoktur. Basın, demokratik toplumun vazgeçilmez koşulu, zorunlu ögesi; kişi ise, kurucu ögesi, varlık nedenidir.”

“(…) Sayın Başkan, sayın milletvekilleri; kalkınma ve toplumsal gönenci yükseltmenin temel yolu, kendi dinamikleri içinde işleyen güçlü bir ekonomiden geçmektedir. Toplumun tüm kesimlerinde, Türk ekonomisinin geleceğine ilişkin bir karamsarlık havası gözlenmektedir. Ülkemiz ekonomisinde bugün bir geçiş süreci yaşandığı, geleceğe yönelik kimi belirsizliklerin güven ortamının oluşturulmasını engellediği ve bu durumun da ekonomik verilerin dengeye oturtulmasını güçleştirdiği tartışma götürmez bir gerçektir. Bu nedenle,

Türkiye ekonomisinin içinde bulunduğu durum ve bununla bağlantılı olarak gelir dağılımındaki adaletsizlik, enflasyonun yüksekliği, geçim sıkıntısı, yoksulluk, işsizlik gibi sorunlar ülke gündemindeki öncelikli yerlerini korumaktadır. (...) Dünyamızın genel bir ekonomik durgunluk içine girmekte olduğu yönünde güçlü belirtiler ortaya çıkmıştır. Soğuk savaş sonrası dönemde hız kazanan küreselleşme sürecinin ulusların omuzlarına yüklediği sorunların yanı sıra, dünya çapında bir ekonomik bunalımın etkilerine göğüs germek, planlarımızı buna göre yapmak zorundayız. Uluslararası düzeyde talep ve dışsatım daralırken, işsizlik artmakta, yoksullaşma ciddi boyutlara ulaşmakta, zenginle yoksul arasındaki uçurum büyümektedir. (...) Amerika Birleşik Devletleri, Japonya ve Avrupa Birliği ülkeleri gibi gelişmiş ekonomilerde görülmeye başlayan ve domino etkisi yapan ekonomik durgunluk, kuşkusuz, ülkemiz için de olumsuz koşullar yaratmaktadır. 11 Eylülde Amerika Birleşik Devletlerinde meydana gelen terörist saldırılar da bu olumsuz koşulları artırmıştır.”

“Türkiye, son bir yıldır, güç bir dönemden geçmektedir. Ekonomik etkinliklerimizde ve gayri sâfi millî hâsılamızda görülen daralma kaybı vericidir. Bu daralma eğiliminin, hükümetimizin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin desteğinde almakta olduğu önlemlerle tersine döndürüleceğine inanmaktayız. Henüz düzlüğe çıkmış değiliz; ancak, bugüne dek ulus olarak gösterdiğimiz özveri ve dayanışma, ekonomimizin yakın bir gelecekte daha sağlam temeller üzerinde güçlü bir yapıya kavuşacağına olan umudumuzu artırmaktadır. Ekonomimizin yabancı paralara endeksli olmaktan kurtarılarak, ulusal para birimimizin, saygınlığına ve gücüne kavuşturulması amacıyla hükümetimiz ve sivil toplum örgütlerince başlatılan girişimlere halkımızın verdiği destek sevindiricidir. (...) Uluslararası ekonomik sistemle bütünleşme yönündeki çabalarımızı sürdürürken yerli üretim yapımızın korunup güçlendirilmesine ve yerli üreticilerimizin uluslararası rekabet gücünün artırılmasına öncelik vermeliyiz. Bu yaklaşımın, küreselleşmenin yarattığı sorunların üstesinden gelebilmenin de en akılcı yolu olduğunu düşünüyorum. Türk ekonomisinin geleneksel temel direkleri olan tarım ile kamu kesiminin ekonomideki rolünü ve etkinliğini yeni bir gözle değerlendirmemizin de gerekli olduğuna inanıyorum.”

“(…) Son yıllarda açıkça tartışılmaya başlanan ve yönetimin saydamlaşmasını engelleyen ihale sistemimizin de bir an önce Avrupa Birliği ölçütlerine uygun bir yapıya kavuşturulması gerekmektedir. Devlet ihalesi olarak adlandırdığımız kamu ihalelerinde, Avrupa Birliği ülkelerinde geçerli olan yöntemleri mevzuatımıza kazandıracak düzenleme hızla gerçekleştirilmelidir. Yöntemler, ihalenin yapılma sürecini tüm olası öneri sahiplerinin rekabete açacak biçimde tasarlanmalıdır. Yasal düzenlemede, istekliler arasında rekabete olanak tanıyacak biçimde ayrımcılığın önlenmesi, saydamlık ve nesnellik ilkeleri üstün tutulmalıdır.”

“Ekonomimizin dışa açılmasında ve uluslararası ticaret sistemiyle bütünleşmesinde büyük bir işlev üstlenmiş olan bir başka ekonomik etkinlik alanı, denizciliklerimizdir. Önemli bir deniz ülkesi olarak, denizcilik kesiminin korunup geliştirilmesi için de daha çok çaba göstermeliyiz.

Avrupa Birliğiyle bütünleşme süreci içinde, deniz ticaret filomuzun Avrupa Birliği ülkelerinin deniz ticaret filoları karşısındaki rekabet gücünün artırılması kaçınılmaz duruma gelmiştir. Son ekonomik bunalım nedeniyle ekonomik sıkıntıları artan deniz ticaret filomuzun daha fazla küçülmesinin önlenerek genişlemesine destek olunması ve yabancı bayraklı gemilere olan gereksinimin olabildiğince azaltılması amacımız olmalıdır.”

“(…) Ülkemizin bugün önemli bir dönemeçten geçmekte olduğunu bir kez daha belirtmek isterim. İçinde bulunduğumuz güç koşullar, birlik ve dayanışmamızı artırarak korumamızı daha da zorunlu kılmaktadır. Yaşanan ekonomik sıkıntıların aşılmasında toplumun tüm kesimlerine ve tüm yurttaşlarımıza görev düşmektedir. Çeşitli ortamlarda daha önce de vurguladığım gibi, özel çıkarların bir yana bırakılarak, ülkenin geleceğinin ve toplumsal çıkarların ön planda tutulması, çıkar amaçlı söylentilerle davranılmaması her zamankinden daha çok önem taşımaktadır.”

“(…) Yolsuzluk, siyasal sisteme duyulan güvensizliği körüklemekte, ekonominin işleyişini ve ülkeye yabancı sermaye girişini engellemektedir. Yolsuzluklarla savaşım ve yönetimde saydamlığın sağlanması konusunda toplumumuzun Türkiye Büyük Millet Meclisinden beklentisi yüksektir. Ulus iradesinin olduğu Yüce Meclisimizin bu konuda öncülüğü üstlenerek, gereken yasal düzenlemeleri ivedilikle gerçekleştirmesi, halkımızın temiz toplum beklentisine yanıt verecek ve Türkiye’nin kimi uluslararası çevrelerdeki olumsuz görüntüsünün giderilmesine katkıda bulunacaktır. Yolsuzlukların üzerine gidebilmek için yönetimde saydamlık ve etkili bir denetim gereklidir. Yolsuzlukların kalıcı biçimde ortadan kaldırılabilmesi ve temiz toplumun yaratılması, kuşkusuz, yalnız devletin sorumluluğunda değildir. Yolsuzlukların kökünün kazınması ve yönetimde saydamlığın sağlanabilmesi için özel kesime ve yurttaşlarımıza da görev düşmektedir. Bilinçli ve istekli yurttaşlar, temiz toplumun koruyucuları olacaklardır.”

“(…) Sosyal devlet, bireyi ekonomik yaşama yenik düşürmeyen, güçsüzleri güçlüler karşısında koruyarak gerçek eşitliği, yani sosyal adaleti ve toplumsal dengeyi sağlamakla yükümlü devlettir. Bireylerin sosyal hakları ve asgarî yaşam düzeyleriyle ilgilenerak onların gönenç, huzur ve mutluluk içinde yaşamalarını sağlamak, sosyal devletin temel amaç ve görevlerindendir. Sosyal devlet, bireyin gönencini ve huzurunu sağlamakla kalmayıp, aynı zamanda güvenceye alan devlettir. Bu bağlamda, işsizliği önleyici ve ulusal gelirin adaletli biçimde dağıtımını sağlayıcı önlemler almak da sosyal devletin görevleri arasındadır. Devlet, sosyal niteliği nedeniyle, birey ile toplum arasında denge kurmak, emek ve sermaye ilişkilerini dengeli olarak düzenlemek, özel girişimcinin güvenlik ve kararlılık içinde çalışmasını sağlarken, çalışanların insanca yaşaması ve çalışma yaşamının kararlılık içinde gelişmesi yönünde ekonomik, malî ve sosyal önlemleri alarak çalışanları korumak zorundadır.”

“Geçen mart ayından bu yana Ulusal Programımızın yaşama geçirilmesi ve Avrupa Birliği ölçütlerine uyum sağlanması yönünde birçok alanda önemli aşamalar kaydettik. Siyasal, ekonomik ve yönetsel alanlarda kapsamlı bir dönüşümü öngören Ulusal Programın zamanında ve kararlılıkla uygulanması, Türkiye’nin Avrupa’yla bütünleşmesini ve uluslararası konumunu güçlendirmesini sağlayacaktır. Bu tarihsel fırsatı iyi değerlendirmemiz gerektiğine inanıyorum. Önümüzdeki aylarda, Avrupa Birliği, Türkiye’nin ilerleme raporunu değerlendirecektir. Bu değerlendirme öncesinde üzerimize düşenleri yerine getirerek aday ülkeler grubundan kopmamamız büyük önem taşımaktadır. (...) Avrupa Birliği Komisyonunun ülkemizle ilgili raporunun, dengeli ve üyelik yönelimimize ivme kazandıracak bir yaklaşımla hazırlanması gerektiğini düşünüyor ve Avrupalı dostlarımızın bu konuda yapıcı ve destekleyici bir tutum içinde olmalarını bekliyoruz. Avrupa Birliği, Avrupa’da barış ve istikrarı çok yönlü bir güvenlik anlayışıyla sağlamayı başarmış, çatışma ve bölünmenin Avrupa’nın yazgısı olmadığını göstermiştir. Avrupa Birliğine üye olan ülkeler, ulusal kimlik ve birliklerini korumuş, aralarındaki anlaşmazlıkları uzlaşma yoluyla çözmüş, gönençlerini artırmış, farklılıklarını bağdaştırıp ortak bir çıkar birliğine dönüştürmüşlerdir. Hoşgörü, dayanışma ve uzlaşma kültürü, Avrupa halklarını birleştirmiş ve Avrupa’yı çağdaş uygarlığın doruğuna taşımıştır. (...) Türkiye, yaklaşık iki yıldır resmen aday olmasına karşın, Avrupa Birliğiyle görüşmelerine henüz başlamamış tek aday ülkedir. Katılım görüşmelerine başlayabilmek için öncelikle siyasî ölçütleri yerine getirmek gerekmektedir. Avrupa Birliği, tarihsel gelişimi içinde demokrasi ve insan haklarının yaygınlaştırılmasına ilişkin belirgin bir tutum geliştirmiştir. Türkiye ise, Avrupa Konseyi üyesi olarak, demokratikleşme ve insan hakları normlarını benimsemiş olup, bu alandaki kimi eksikliklerini gidermeye çalışmaktadır. Hükümetimiz tarafından yürürlüğe konulan Ulusal Program, köklü bir dönüşüm gereksinmesinin esaslarını ortaya koymaktadır. Program, ülkemizin karşı karşıya bulunduğu risk ve tehditleri de göz önünde bulundurarak, Avrupa Birliği normlarına uyumu sağlayacak bir yaklaşım öngörmektedir.”

“(...) Soğuk savaşın sona ermesi, ne yazık ki, Türkiye’nin çevresindeki istikrarsız ortamı olumsuz etkilemiştir. Sovyetler Birliğinin ve eski Yugoslavya’nın parçalanmasıyla ortaya çıkan sorunlar, barış ve istikrarı bugün de etkilemektedir. Balkanlar ve Kafkasların yanı sıra, Ortadoğu’da yaşanan çatışmalar ve belirsizlikler, Türkiye’nin ne denli çetin bir coğrafyada bulunduğunu göstermektedir. Bu bölgesel sorunlara ek olarak, uluslararası terörizmin etkinliklerinin yoğunlaşması, kitlesel yok etme silahlarının yaygınlaşması, yasadışı kitle göç hareketleri, uyuşturucu madde ve insan kaçakçılığı, örgütlü suçlar gibi günümüz dünyasına özgü tehditler, dış politikamızın gündeminde yeni öğeler olarak ortaya çıkmaktadır. (...) Avrupa’nın geleceği Türkiye’yi yakından ilgilendirmektedir. Avrupa Birliğinin

genişleme ve yeniden yapılanma çalışmalarıyla tarihsel bir dönüşüm içine girdiği bir dönemde, ülkemizin bu sürecin dışında kalmaması gerekir. Türkiye, Avrupa Birliğinin kendi savunma yeteneğini geliştirmesine yönelik çabalarını ve Avrupa güvenlik ve savunma politikasını ilke olarak desteklemektedir. Bu bağlamda, NATO ile Avrupa Birliği arasında daha yakın bir işbirliği yapılmasını ve Avrupa Birliğine aday bir ülke ve NATO'nun Avrupalı müttefiki olarak, Avrupa'daki yeni savunma yapısına katkıda bulunmayı istemekteyiz. Duyarlı bir bölgede yer alan Türkiye'nin güvenlikle ilgili kaygılarının ve çıkarlarının, Avrupa Birliği üyesi ülkelerce dikkate alınmasını bekliyoruz. Avrupalı ortaklarımız bilmelidir ki, Türkiye'nin katkısı, Avrupa güvenlik ve savunma politikasının başarısı yönünden de belirleyici olacaktır.”

“(…) Amerika Birleşik Devletleriyle ilişkilerimizi, yıllar içinde oluşturma başarısını gösterdiğimiz stratejik ortaklık çerçevesinde, karşılıklı çıkar ve anlayış birliği içinde daha da ileri götürmek istiyoruz. Türk-Amerikan işbirliğinin, bölgemizde barış, istikrar ve gönencin geliştirilmesine önemli katkılarda bulunduğuna inanıyoruz.”

“(…) Türkiye, tüm komşularıyla dostluk ve işbirliği ilişkileri geliştirmek ve bölgesinde çatışma yerine, ortak çıkarlara dayalı işbirliğini egemen kılmak istemektedir. Türkiye'nin çevresinde ‘dostluk ve işbirliği kuşağı’ oluşturmaya yönelik olarak, komşularımızla ilişkilerimizde atmakta olduğumuz somut adımlar sevindiricidir.”

“Türk-Yunan ilişkilerinde geçen yıl kazanılan ivmenin korunmasını diliyoruz. Aynı coğrafyayı paylaşan iki ulusun özlemlerine yanıt veren bu yakınlaşmanın, yapıcı anlayış içerisinde, kapsamlı bir işbirliğine dönüştürülmesini ve Türkiye ile Yunanistan arasındaki tüm sorunların karşılıklı görüşmeler yoluyla çözülmesini olanaklı kılacağını düşünüyoruz.”

“Kıbrıs konusu, elli yıldır, dış politikamızın temel gündem maddelerinin başında yer almaktadır. Türkiye, Kıbrıs'ta, Adanın gerçeklerini ve iki eşit devletin varlığını göz önünde bulunduracak kalıcı bir çözüm yönünde atılan adımları ve bu bağlamda, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterinin iyi niyet görevini desteklemektedir. Genel Sekreterin, taraflar arasında, kalıcı bir barışa ulaşılmasını amaçlayacak görüşme sürecinin başlamasını sağlayacak bir zemin yaratması gereğine inanmakta ve bu yönde atacağı adımları desteklemekteyiz. Öte yandan, Avrupalı dostlarımıza her fırsatta vurguladığımız gibi, Güney Kıbrıs Rum Yönetiminin, tek yanlı olarak, Avrupa Birliğine tam üye olması, Kıbrıs sorununun çözümünü zora sokacak ve Doğu Akdeniz'de dengeleri bozacaktır. Bu gerçeğin, Avrupa Birliği tarafından giderek daha iyi anlaşılmasını dilemekteyiz.”

“(…) Türk ve İran halkları yüzlerce yıldır barış içerisinde yan yana yaşamış, dünya uygarlığının ilerlemesine katkıda bulunmuş iki büyük toplumdur. Ortak kültürel öğeleri paylaşan bu iki halk, birbirine iyi duygular beslemektedir. Bu temele dayanan Türkiye-İran ilişkilerinin, karşılıklı saygı, içişlerine karışmama ve ortak çıkar ilkeleri üzerinde daha da gelişebileceğine

inanıyoruz. Geniş olanaklara sahip İran'ın, bölgesel ve uluslararası işbirliği tasarılarında daha etkin rol oynamasını diliyoruz. Hazar Denizinin hukuksal durumu üzerindeki görüş ayrılıklarının, kıyıdaş devletler arasında sürdürülen görüşmelerle giderilebileceğine inanmaktayız. Zengin enerji kaynaklarına sahip bulunan Hazar Havzasında, uluslararası şirketlerin de katılımıyla, bölgedeki tüm halkların gönencine katkıda bulunacak biçimde işbirliği yapılmasının en uygun yol olacağına kuşumuz yoktur.”

“Dış politikamızın öncelikli konularından biri, Kafkasya’da barış ve istikrarın tam olarak kurulması ve bölgesel işbirliğine olanak verecek koşulların yaratılmasıdır. Kafkasya’da belirsizlik ve istikrarsızlık ortamının sürmesine neden olan uyuşmazlıkların, en kısa zamanda barışçı yollardan çözüme kavuşturularak, bölgenin uluslararası ekonomik sistemle bütünleşmesi, Türkiye için büyük önem taşımaktadır. Bu amaca yönelik katkılarımızı sürdürmekteyiz. 2000 yılı başında ortaya attığımız Kafkasya İstikrar Paketi Tasarısının, bölgenin istikrar içerisinde kalkınmasını ve dışa açılmasını sağlayacak uygun bir çerçeve oluşturduğunu düşünüyoruz. Bu bağlamda, Yukarı Karabağ uyuşmazlığına uluslararası hukuk kuralları ve Azerbaycan’ın egemenlik ve toprak bütünlüğü temelinde çözüm bulunması için, Minsk sürecinde, Azerbaycan ve Ermenistan Cumhurbaşkanları arasında gerçekleştirilen doğrudan görüşmelerle elde edilmiş olan kazanımlardan yararlanılması gerektiğine inanıyoruz.”

“Dost ve kardeş Azerbaycan’ın, siyasal ve ekonomik reformları gerçekleştirme ve uluslararası toplumla bütünleşme yönünde adımlar atmasını takdirle karşılamaktayız. Son olarak Avrupa Konseyine kabul edilmesi, Azerbaycan’ın, reform politikalarındaki kararlılığını doğrulamıştır. Komşumuz Gürcistan’ın bağımsızlığının, egemenliğinin ve siyasal bütünlüğünün korunarak, istikrarlı bir kalkınma süreci içerisine girmesini istiyoruz. Dostumuz Gürcistan’ı, bu yöndeki çabalarında desteklemeyi sürdüreceğiz.”

“Türkiye, Ermenistan Cumhuriyetinin de, komşularıyla arasındaki sorunları iyi niyetli ve yapıcı bir yaklaşımla çözüme kavuşturma yönünde adımlar atmasını beklemektedir. Düşmanlıkların sürdürülmesi, bölgede, barış ve işbirliğinin geliştirilmesine engeldir.”

“(…) Türkiye, Körfez Savaşının ardından Kuzey Irak’ta ortaya çıkan iktidar boşluğunun olumsuz sonuçlarıyla karşı karşıya kalmış, terörizmin üssü durumuna gelen bu bölgedeki olayları büyük özverilerle denetim altına alabilmiştir. Öte yandan, Türkiye’nin, Körfez Savaşı nedeniyle uğradığı parasal zarar, bugün, yaklaşık 50 milyar dolara ulaşmıştır. Dolayısıyla, Türkiye’nin, Irak’taki durumu en iyi değerlendirebilecek konumdaki ülkelerden biri olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Irak’ın geleceğinin, dışarıdan dayatmalarla değil, yalnızca Irak halkı tarafından belirlenebileceğini ve ayrıca, Irak’taki sivil halkın çektiği sıkıntıların giderilmesinin zamanının geldiğini düşünüyoruz.”

“Güney komşumuz Suriye’yle ilişkilerimizi, karşılıklı yarar temelinde, her alanda geliştirmek istiyoruz. Suriye’yle, 1998 yılında Adana Anlaşmasını

imzalayarak terörle savaşım ve güvenlik alanında başlattığımız işbirliğinin genişletilerek tüm bölgenin yararına olacak kapsamlı bir ilişkiye dönüştürülmesinde büyük yarar görmekteyiz. ...Suriye’de Cumhurbaşkanı Beşar Esad önderliğinde atılmakta olan adımların da bölgemizde işbirliği ve istikrar ortamının gelişmesine katkıda bulunacağına kuşkumuz yoktur.”

“(…) Türkiye’nin Batı Avrupa’ya açılan kapısı olan Balkanlardaki gelişmeleri yakından izlemekte ve bu duyarlı bölgede barış ve istikrarın korunup güçlendirilmesine ilişkin uluslararası çabalara etkin katkılarda bulunmaktayız. Makedonya’da anayasal reform sürecinin Çerçeve Anlaşmasına uygun biçimde başlatılmış olmasını sevinçle karşıladık. Tarihsel ve kültürel bağlarımız bulunan Balkanlarda uluslararası sınırların dokunulmazlığına saygı gösterilmesinin, ülkelerin egemenlik ve toprak bütünlüklerinin korunmasının, bu bölgenin istikrar içinde geliştirilmesinin önkoşulunu oluşturduğunu düşünüyoruz. Öte yandan, yüzyıllardır Balkanlarda yaşayan soydaşlarımızın güvenlik ve gönençlerinin korunup geliştirilmesinin sağlanmasının temel önceliğimiz olduğunu her fırsatta vurgulamaktayız.”

“Günümüz koşullarında, dış politika önceliklerimiz, yalnızca komşularımızla ilişkilerin geliştirilmesi ve bölgesel düzeyde barış ve istikrarın sağlanmasına katkıyla sınırlı kalmamaktadır. Küreselleşen dünyamızda, Türk dış politikasına daha da geniş ufuklar açılmıştır. Türkiye, uluslararası düzeyde ortaya çıkan yeni olanakları gereğince değerlendirerek, daha önce çoğu kez olanaksızlıklar nedeniyle ihmal edilmiş alanları da, artık, geliştirmesi gereken ilişkiler gündemine almış bulunmaktadır. Bu anlayışla, bir süredir, Afrika, Latin Amerika ve Asya-Pasifik ülkeleriyle ilişkilerimizin çeşitlendirilip geliştirilmesi amacıyla atılan ciddi adımlar, bu ülkelerle ikili ilişkilerimizin geleceği için umut vermektedir. Bu çerçevede, özellikle Çin Halk Cumhuriyetiyle ilişkilerimizin daha sağlam temellere oturtulması yönünde kat ettiğimiz yol sevindiricidir.”

“(…) Günümüzde ulusal güvenliğimizi tehdit eden öğelere, az önce işaret ettiğim ve boyutları giderek genişleyen örgütlü suçlar, yasadışı göç ve insan kaçakçılığı gibi sorunlar eklenmiştir. Siyasal, ekonomik ve toplumsal istikrarsızlıkların etkilediği geniş bir coğrafyanın kavşak noktasında bulunması nedeniyle, Türkiye, bu sorunlara, başka ülkelere göre daha açık durumdadır. Bununla birlikte, uluslararası toplumla eşgüdüm içinde bu sorunların üzerine daha kararlı biçimde gitmeli ve gereken önlemleri en etkili biçimde uygulamalıyız. 11 Eylül günü Amerika Birleşik Devletlerinin en büyük kentlerinde düzenlenen korkunç terörist saldırılar tüm dünyada büyük üzüntü ve tepkiyle karşılanmıştır. Saldırılarda binlerce kişinin yaşamını yitirmesinin acısını yüreklerimizde duyduk. Bu üzücü eylemlerden tüm ulusların gerekli dersleri çıkarması, ileride böylesi acıların yaşanmaması için önemlidir. Terörizmin sonuçlarını kendi deneyimleriyle en iyi bilen ülkelere biri olarak Türkiye, terörizme karşı uluslararası işbirliğinin ve dayanışmanın zorunlu olduğunu her fırsatta dile getirmiştir. (...) Amerika Birleşik Devletlerindeki üzücü olaylardan

sonra, uluslararası toplumun terörizme karşı kararlılık içinde daha etkili yöntemler kullanarak savaşım vereceğine inanmaktayız. Bu savaşım verilirken, iyi ile kötüyü ayırt edebilme, belli simgelerin yön verdiği bir ‘uygarlıklar çatışması’ bakış açısından hareket etmeme sağduyusunun gösterileceğinden kuşku duymuyorum. (...) Terörle savaşım yönteminin, etkili ve kalıcı olabilmesi için ivedi olarak uluslararası bir toplantının düzenlenmesinde yarar görülmektedir. Terörle savaşım konusunda geniş bir bilgi birikimi ve deneyimi olan Türkiye, uluslararası toplumun bu savaşımında birikimlerini seferber etmeye her zaman hazır olacaktır.”

“Öte yandan, ülkemizde 1984’ten bu yana büyük toplumsal ve ekonomik zararlara yol açan teröre karşı savaşımımız, iç ve dış politikamızdaki öncelikli konumunu sürdürmektedir. Terörizme karşı son yıllarda sağlanan başarının da etkisiyle, ülkemizin her köşesinde yasalar ve düzen egemen duruma gelmiş; terörün şiddeti denetim altına alınmıştır. Terörle savaşım sürdürülürken, cumhuriyetimizin tekilci devlet yapısı ile temel niteliklerinin ve ulusal bütünlüğümüzün korunması ana hedefimiz olmuştur. Terör örgütünün eylem sayısında ve bu eylemlerin yol açtığı insan kayıplarında son yıllarda görülen azalma eğilimine karşın, terörün başka boyutlarda sürdürülebileceği göz önünde tutulduğunda, uyanık bulunmanın ve teröre yurtdışından sağlanan desteğin kesilmesinin gerekliliği ortadadır. Bu nedenle, Türk Silahlı Kuvvetlerinin terör eylemlerine almakta olduğu askeri önlemlerin ve bölgede uygulanan yasal düzenlemelerin bir süre daha sürdürülmesi, düzenli aralıklarla Yüce Meclisin onayına sunulmaktadır. (...) Türkiye, bir yandan terörle savaşında sağlanan başarıyı ve durum üstünlüğünü kesin sonuç alınana kadar aralıksız ve kararlı bir biçimde sürdürürken, diğer yandan Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgelerimizde terörün yarattığı ekonomik ve toplumsal sorunların giderilmesini, bu bölgelerimizle diğer bölgelerimiz arasındaki gelişmişlik farklılıklarının ortadan kaldırılarak her alanda bütünleşmenin sağlanmasını, terörü besleyen iç ve dış kaynakların kurutulmasını, eğitim ve iş olanaklarının geliştirilmesini ve bölgede istikrarlı bir ekonomik yapının oluşturulmasını amaçlayan Doğu ve Güneydoğu Anadolu Eylem Planını 2000 yılı başından itibaren uygulamaya koymuştur.”

“(…) Gericilik ve bağnazlık, demokratik ve laik anayasal düzenimiz karşısında öncelikli bir tehdit olma niteliğini sürdürmektedir. Türk toplumunun cumhuriyet döneminde elde ettiği tüm çağdaş kazanımları yok etmeyi amaçlayan hareket, dini de kötüye kullanmaktadır. Bu yönüyle, bir yandan anayasal düzene ve demokratik gelişime, öte yandan hoşgörü dini olan İslamiyet’e büyük zarar verebilecek durumdadır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin belirleyici özelliği, Anayasamızda cumhuriyetin vazgeçilmez niteliklerinden biri olarak gösterilen laikliğin, ülkemizde gerçek anlamda yerleştirilmiş ve benimsenmiş olmasıdır. Laiklik, demokrasinin de, inanç ve ibadet özgürlüğünün de temeli ve güvencesidir. Laiklik ilkesinin gereği olarak, kutsal din duygularının, devlet

işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılmayacağı, siyasi veya kişisel çıkar ya da nüfuz sağlama amacıyla, her ne biçimde olursa olsun, dinin, din duygularının ya da dince kutsal sayılan şeylerin istismar edilemeyeceği ve kötüye kullanılmayacağı, Anayasamızın temel kuralları arasında yer almıştır.”

“(…) Türk Silahlı Kuvvetleri, bölge barış ve istikrarına katkıda bulunmak amacıyla, barışı destekleme harekâtlarına etkin biçimde katılmakta, NATO’nun Barış İçin Ortaklık Programında önemli rol oynamaktadır. Türkiye, Balkanlarda Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücünün ve Karadeniz’de Deniz İşbirliği Görev Grubunun kurulmasına öncülük etmiştir. Bunun yanında, dost ülkelerle ikili askerî ilişkilerin geliştirilmesi çerçevesinde kırk ülkeyle askerî eğitim ve işbirliği anlaşması imzalanmıştır. (...) Savunma sanayii alanındaki stratejimizin temelini, ülke güvenliğinin ve Silahlı Kuvvetlerimizin gereksinimlerinin güvenli ve istikrarlı bir biçimde karşılanması amacıyla, yüksek teknolojiye sahip silah ve araçların yurtiçinde üretilmesi oluşturmaktadır. Savunma sanayimiz, yerli kesim yanında, yabancı kesime de açık, uluslararası rekabet olanağına ve dışsattım potansiyeline sahip, yeni teknoloji üretebilen dinamik bir yapıda olmalı, diğer ülke ve kuruluşlarla dengeli bir işbirliğini olanaklı kılacak, değişen siyasal koşullarda en az etkilenecek ve sivil amaçlarla da üretim yapabilecek nitelikler taşımali ve savunma giderleri, ulusal ekonomiye artı değer kazandıracak biçimde yönlendirilmelidir. Silahlı Kuvvetlerimizin, silah ve araçları konusundaki gereksinimleri ile bütçe olanaklarımızı denge içinde sürdürmek durumundayız. Türkiye’nin içinde bulunduğu güç ekonomik koşullarda, Silahlı Kuvvetlerimizin modernizasyon programlarının gerçekleştirilmesinde, bu denge içinde hareket ederek, savunma etkinliğini azaltmadan, önceliklerde yeni bir düzenlemeye gitmiş olması takdirle karşılanmaktadır.”

“(…) Çağdaş ve evrensel ilkeleri benimsemiş bir toplum olarak, gelişmiş ve ileri ülkeler arasında yer almamızın önkoşulu, eğitimin kalitesini yükseltmek ve yaygınlaştırmaktır. Demokrasi, toplumdaki her bireyin, ülkesiyle ilgili her konuda söz sahibi olmasını gerektirir. Alınacak kararlarda söz sahibi olabilmek, doğru bilgiye ulaşmaya, bilgiyi yönlendirebilmeye ve her bireyin bir bakış açısı olmasına bağlıdır. Bu çerçevede, demokrasinin anlaşılabilmesi ve toplumun her kesimine yaygınlaştırılabilmesi için de temel koşul eğitimidir. Dünyadaki ilerlemenin gerisinde kalmamak, rekabet ortamında ön sıralarda yer alabilmek için, öncelikle eğitim sistemimizi çağın gereklerine uydurmak zorundayız. (...) Öğrencilerimizin yaratıcılıklarını ortaya çıkaracak ve ilgi alanlarını geliştirecek, dogmalardan ve ezbercilikten uzak bir eğitim sistemi, bilim, teknoloji, kültür ve sanat yaşamına katkıda bulunabilecek kuşakların yetiştirilmesini sağlayacaktır. (...) Köyden kente her çocuğumuzun çağdaş eğitim almasını amaçlayan ve yurttaşlarımızdan da büyük ilgi ve destek gören bu uygulamadan sonra, artık ereğimiz, 11 yıllık zorunlu eğitim olmalıdır. Türk Ulusu, en büyük güvencemiz olan çocuklarımızın sürekli ve kaliteli eğitim alabilmesi için devletimizin yanında yer alacak ve olanakları ölçüsünde bu seferberliğe de katkıda bulunacaktır. (...) Eğitim eşitliğinin sağlanabilmesi ve eğitim kalitesinin yurdun

her köşesinde aynı düzeye çıkarılabilmesi için ilk adım, öğretmenlik mesleğine hak ettiği saygınlığı kazandırmak ve öğretmenlerimizin eğitimine gereken özeni göstermek olmalıdır. Çalışma koşulları ve uygulanan ücret politikaları nedeniyle, gençlerimiz, öğretmenlik mesleğini en son sıralarda yeğlemekte ve gönüllü olarak yapılması gereken bu meslek, değerinden yitirmektedir. Eğitim hizmetlerinin yaygınlaştırılması ve kalitesinin yükseltilebilmesi için, ilk olarak, öğretmenlik eğitiminin istenilen düzeye çıkarılması gereklidir. Eğitim ve öğretim olanağından yoksun bırakılmış yurttaşlarımızın eğitim düzeyleri ve yaşam kalitelerinin yükseltilmesi amacıyla, ülke genelinde Ulusal Eğitime Destek Kampanyası başlatılmıştır.”

“(…) Üniversiteler, aklın ve bilimin egemen olduğu, bilginin üretilerek toplumun hizmetine sunulduğu, özgür düşüncenin yaratıcı düşünceye dönüştürüldüğü yükseköğretim kurumlarıdır. Üniversitelerin bu işlevlerini yerine getirmesi, ancak özgür düşünce ortamının varlığıyla olanaklıdır. Özgür düşünce ortamı, bilimsel araştırma ve çalışmaların rahatça yapılabilirdiği, düşüncelerin açıkça tartışılabildiği, çağdaş, demokratik üniversitenin varlığının temel koşuludur. Üniversitelerimiz, demokrasi kültürünün, katılımcılığın ve çoksesliliğin egemen olduğu kurumlar durumuna getirilmelidir. Gençlerimiz için uluslararası düzeyde de yepyeni ufuklar açılmıştır. Bu nedenle, gençlerimizin yalnız Türkiye’de değil, dünyanın her yerinde yaşamlarını başarıyla sürdürecektir, rekabet edebilecek düzeyde yetiştirilmeleri ulusal çıkarlarımızın gereğidir. Üniversitelerimizin, pek çok yönden dünyanın ileri ve saygın yükseköğretim kurumlarının gerisinde kalmış olduğu ve çözüm bekleyen birçok önemli sorunu bulunduğu bir gerçektir. Her şeyden önce, nitelikli öğretim eleman açığının giderilmesi, öğretim elemanlarına sağlanan olanakların iyileştirilmesi ve bu saygın mesleğin yeniden çekici duruma getirilmesi gerekmektedir. Yeni kuşakları yetiştirecek öğretim üyelerinin, cumhuriyetin temel ilkelerine bağlı, çağdaş, gelişmeleri izleyen ve kendilerini sürekli geliştiren aydın kişiler olmalarına özen gösterilmelidir.”

“(…) Türkiye’nin ekonomik gelişme sürecini tamamlaması, ekonomik bunalımdan kurtulması ve ulusal güvenliğini sağlayabilmesi, kendi teknolojisini üretebilmesine bağlıdır. Düzenli ve düzeyli bir ekonomi için özgün teknolojiye dayanmak çok önemlidir. Bu nedenle, amacımız yerli teknoloji düzeyimizi yükseltmek, özgün teknoloji üretimini desteklemek olmalıdır. Türkiye’nin özgün teknoloji üretiminin artırılabilmesi, araştırma-geliştirme etkinliklerine önem verilmesi ve yerli mala yönelmeyi sağlayacak politikaların üretilmesi ve uygulanmasıyla başarılabılır.”

“(…) Bilim ve teknolojiyi toplumsal hizmetlere dönüştürebilmiş ülkelerin küreselleşen dünyamızda oynadığı yön verici rol, tüm toplumları bu doğrultuda çalışmaya zorlayan öge olmuştur. (...) Ancak, araştıran, sorgulayan ve bilgi üretimine katkıda bulunan toplumlar bilgi çağının etkin ülkeleri arasında yer alabilirler. (...) Bilim ve teknoloji alanlarında hızlı gelişmelerin yaşandığı

günümüzde, yeniliğe açık, olayları bilimsel düşünce biçimiyle irdeleyen kişilere gereksinim vardır. Yaşadığımız sorunlara kalıcı çözümler üretilebilmesi, ancak, bilim insanlarımızın üstün çabalarıyla olanaklıdır. Bilgi üretimine yönelik yatırımların kesintiye uğraması ya da ayrılan ödeneğin kısıtlı olması, uzun erimde topluma büyük zararlar verecektir. Nitelikli insangücünün yetiştirilmesine önem verilmeli, bilim insanlarımıza gereksinim duydukları olanakları sunarak, bilimsel verimliliklerinin artırılması için çaba göstermeliyiz. (...) Dünyadaki gelişmelerin gerisinde kalmamak, bilim ve teknolojiyi üretebilir duruma gelmek, en önemlisi de, Türk Ulusuna bilginin, araştırmanın ve sorgulamanın, aydınlık bir geleceğe ulaşmanın tek yolu olduğunu göstermek zorundayız.”

“(...) Enerji konusu, önceki yıllarda sektörde yaşanan yönetsel ve mali sıkıntılara 2001 yılında eklenen yolsuzluk ve görevi kötüye kullanma savlarının eklenmesiyle yine gündemdeki yerini korumuştur. İlgili bakanlık ile bağlı kurum ve kuruluşlardaki kimi yetkililere yönelik suçlamaların bir bölümü soruşturma, bir bölümü de yargılama aşamasındadır. Halen yargılama sürecinde bulunan dosyaların sonuçları, bağımsız yargı organlarına olan güvenimizi koruyarak ve yargılamaya karışma anlamına gelebilecek durumlardan kaçınarak beklenmelidir. (...) Enerji piyasalarının işletilmesi için gerekli olan diğer yasa, tüzük ve yönetmeliklerin hazırlanması aşamasına hızla geçilmelidir. Bu aşamada Enerji Piyasası Kurulunun oluşturulması öncelik taşımaktadır. Kurulun, konuyla ilgili gerekli eğitim ve yeteneğe sahip, yeterli ölçüde deneyimli ve güvenilir kişilerden oluşturulacağından kuşku duyulmamaktadır. 2001 yılında ülkemizde elektrik tüketiminde ilk kez bir gerileme söz konusudur. Bu durumun büyük ölçüde ekonomik sıkıntıların bir sonucu olduğu bilinmektedir. İleriki yıllarda elektrik arz ve talep dengesinde herhangi bir sorun yaşanmaması için uzun dönemli stratejiler geliştirilmesi gerekmektedir. Bu bağlamda, 2002 yılı sonuna kadar devreye alınabilecek 29 elektrik üretim projesinin içerisinde bulunduğu belirsizlik en kısa zamanda giderilmelidir. Söz konusu projeler yenilenebilir ve çevre dostu kaynaklı elektrik enerjisi üretimi yönünden de önemlidir. Çünkü, bunların 25’i bu tür kaynakların kullanılmasını öngören projelerdir. (...) 2001 yılında, enerji sektörümüzün serbestleştirilmesi çabalarına koşut olarak, ek enerji kaynakları sağlamayı amaçlayan tasarılar ile Hazar Havzasının enerji alıcı piyasalara taşınmasına yönelik tasarılarla önemli gelişmeler kaydedilmiştir. Bu tasarıların başında yer alan Aktau-Baku-Tiflis-Ceyhan Petrol Boru Hattının yapım aşamasına doğru ilerlediğini mutlulukla görmekteyiz. 2000 yılının ekim ayı içerisinde Ana Petrol Boru Hattı Katılımcıları ile Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan arasında Ev Sahibi Ülke Anlaşmalarının imzalanmasının ardından Katılımcılar ile BOTAŞ ve Hazine arasında Anahtar Teslimi ve Garanti anlaşmaları da imzalanmış, temel mühendislik çalışmaları tamamlanarak, ayrıntılı mühendislik çalışmalarına başlanmıştır.”

“Doğalgaz Piyasası Yasasına göre, mevcut doğalgaz alım-satım anlaşmalarının 2009 yılına kadar özel kesime devredilmesi gerektiğinden, doğalgaz sağlama tasarılarının vakit geçirilmeden tamamlanması gerekmektedir. Ayrıca, yine aynı yasayla getirilen depolama zorunluluğu için gerekli olan

yeraltı doğalgaz depolama tesisleri de işletmeye alınmalıdır. Mavi Akım boru hattının Türkiye’de yer alan 501 kilometrelik bölümünün yapımının tamamlanmış olması da sevindirici bir durumdur. Karadeniz’in yatağına boru döşeyecek olan gemiler çalışmalarına başlamıştır. İran-Türkiye doğalgaz boru hattının bu yıl hizmete girmesi beklenmektedir. Doğalgaz Piyasası Yasası kapsamında ele alınan Türkmenistan ve Mısır doğalgaz projeleri de geciktirilmeden planlanmalıdır. Azerbaycan Cumhurbaşkanı Sayın Aliyev ile 12 Mart 2001’de imzaladığımız ve Azerbaycan’dan 15 yıl süreyle doğalgaz alımını öngören anlaşmanın bir an önce yaşama geçirilmesi her iki ülkenin de yararına olacaktır. Bu tasarının gerçekleştirilmesi yönünde önemli bir aşamayı oluşturan Geçiş Ülkesi Anlaşmasının imzalanmış olmasından da mutluluk duymaktayız.”

“(…) Ülkemiz erozyon, çölleşme, su ve deniz kirliliği gibi çeşitli çevre sorunlarıyla karşı karşıya bulunmakta, öte yandan, sanayileşmenin ve çarpık kentleşmenin yarattığı olumsuz sonuçlar giderilmeye çalışılmaktadır. Çevre sorunlarının çözümü konusunda resmî ve gönüllü kuruluşlarımızca ulusal düzeyde sürdürülen çabaların, daha yaşanabilir bir çevre yaratılmasına katkıda bulunacağına inanıyoruz. (...) Çevre sorunlarının aşılmasında devlete olduğu kadar bireylere de önemli sorumluluklar düşmektedir. Etkilerini hemen her gün yakından duyumsadığımız çevre sorunlarına toplumun tüm kesimlerinin ilgi göstermesi ve üzerine düşen sorumlulukları yerine getirmesi, insanlık ve yurttaşlık görevidir. Sürdürülebilir kalkınmanın amacı, ekonomi ile ekolojiyi bağdaştırarak, kaynakları hem yaşayan insanların hem gelecek kuşakların kullanımına sunmaktır. (...) Ülkemizde çevre bilincinin güçlendirilmesine ve sürdürülebilir kalkınma anlayışının yerleştirilmesine öncelik vermeliyiz. Gelecek kuşaklara güzel, temiz ve yaşanabilir bir dünya bırakmak hepimizin ortak sorumluluğudur.”

“(…) Çağdaş toplumlarda, toplumsal yaşama yön veren ilkeler arasında, etik değerlerin kendine özgü bir yeri bulunmaktadır. Etik değerleri oluşturan kuralların değer ve anlamlarından ödün vermeksiz yaşamanın tüm alanlarında geçerli kılınması, bireyden başlayarak, toplumun tüm kurumlarında yaşatılması, temiz ve sağlıklı toplumu oluşturabilmenin tek koşuludur. Etik değerlerin siyasal yaşamda da gözetilmesi ve politikacıların bu değerlere saygı göstermeleri, yolsuzlukla savaşmada etkili olacağı gibi, aynı zamanda ulusumuzun çağdaşlık kararlılığının da göstergesi olacaktır. Farklı değer yargıları nedeniyle, etik kavramının çerçevesinin belirlenmesi güçtür. Etiğe uygun hareket edilmesinin sağlanmasında en büyük görev kamuoyuna düşmektedir. Kamuoyu, toplumsal yaşama yön veren en etkili güçtür. Kamuoyunun görüş ve düşüncelerini dikkate almayan rejimlerin varlığını sürdürmeleri olanaksızdır. Saydam devlet kavramını tanımlayan, etik değerlerin kurallarını belirleyen ve kurallara aykırı davranışlara karşı yaptırımlar geliştiren ‘Siyasî Etik Yasası’ bugün öncelikli bir gereksinim durumuna gelmiştir. (...) Türkiye’nin siyasî etik yönünden ileri bir düzeye taşınması toplumumuzun olduğu kadar siyasetçilerimizin de önemli bir sorumluluğudur. Hükümetimizin bu konuda bir hazırlık içinde olması mutluluk vericidir.”

“(…) Yerel yönetimlerin, yurttaşlarımızın temel gereksinimlerine yanıt verecek pek çok alanda yetki ve sorumluluk sahibi olmaları gerektiği, ülkemizde de genel kabul gören bir düşüncedir. Bununla birlikte, yerel yönetimlerin, kendilerinden beklenen hizmetleri yerine getirebilmelerinin önkoşulu, yeterli parasal kaynaklara sahip olmalarıdır. Bu anlayışla, yönetim yapımızı çağdaşlaştırmak ve devletin tüm kademelerinin daha iyi işlemesini sağlamak amacına yönelik kapsamlı düzenlemeler yapmamızın zamanı gelmiştir. Bu yeni düzenleme içinde merkezî yönetim, yol gösterici, denetleyici ve izleyici bir işlev üstlenmelidir. Demokrasimizi, katılımcılığı temel alan düzenlemelerle geliştirmeli, yerel yönetimlerimizin, insan yaşamının temel gereksinimlerinin karşılanmasında söz sahibi olmasını sağlamalıyız. Yerel yönetimleri güçlendirecek reformların gerçekleşmesiyle hem demokratik katılım genişletilecek hem yurttaşlarımızın yaşadıkları beldenin sorunlarıyla daha yakından ilgilenmeleri olanaklı kılınacaktır. Böylelikle, çeşitli alanlarda karşılaşılan sorunlar, hızlı ve akılcı bir biçimde çözülebilecektir. Bu amaç doğrultusunda hazırlanan ve Yüce Meclisimizin gündeminde bulunan Yerel Yönetimler Yasa Tasarısının, kimi eksikliklerinin giderilerek, hızla yaşama geçirilmesiyle, yaşanan sorunların önemli bölümünün aşılabileceğine inanıyoruz.”

“(…) Türkiye’nin yakın dönemde en önemli sorunu, ülke ekonomisinin içinden geçtiği bunalımın ardından düzlüğe çıkarılmasıdır. Hükümetimizce bu konuda hazırlanan, siyasal ve toplumsal desteğe sahip bulunan ekonomik programın kararlılıkla uygulanması ve başarıya ulaşması yaşamsal önemdedir. Ekonomik sıkıntıların aşılmasında ulusal birlik ve dayanışmanın sürdürülmesinin ve ekonomide güven ortamının oluşturulmasının önemi açıktır. Ekonomi, savunma dahil, tüm ulusal güç öğelerinin temelidir. Türkiye’nin, geçmişte olduğu gibi, bu dönemdeki ekonomik sıkıntıları da ulusal çıkarlarından ödün vermeden aşacağına içtenlikle inanıyorum.”

“(…) Avrupa Birliği’nin 2004 yılında toplanacak Hükümetler arası Konferansından yeterli bir süre önce, Türkiye ile Avrupa Birliği arasında tam üyelik görüşmelerine başlanmasının gerekli olduğunu düşünüyorum. Hem Türkiye’nin Avrupa Birliğine tam üyelik süreciyle bağlantılı hem de bu süreçten bağımsız bir biçimde, anayasal nitelikler korunarak, hukuk devleti ilkeleri gözetilerek, insan haklarına saygı gösterilerek, uygar ve demokratik bir devlet olmanın gerekleri yerine getirilerek ülkemizin kendi siyasal, toplumsal ve ekonomik gereksinimlerine yanıt verecek köklü, kapsamlı ve hızlı anayasal, yasal ve yapısal değişimlerin ve iyileştirmelerin, bu arada başta evrensel ölçütlerin hukuk sistemimize kazandırılması olmak üzere çeşitli alanlardaki reformların gerçekleştirilmesi büyük önem taşımaktadır. Bunun hem demokratikleşme yönünde bir açılım sağlaması, hem de Avrupa Birliği’nin yakında yayımlanacak ülkemizle ilgili İlerleme Raporuna olumlu yansımaları olacaktır. Türkiye’nin, devlet yapısı ve kurumlarıyla, çağımızın gereklerine yanıt verecek bir dönüşümü zaman yitirmeden gerçekleştirmesi temel önceliğimizdir. Günümüzde gelişmiş bir ülke olmanın koşulu, örgütlü suçlar, yolsuzluklar ve

yoksullukla savaşında ve yönetimde saydamlığın sağlanmasında elde edilecek başarıdır. Kamuoyunda bu konuda artan duyarlılığı dikkate alarak, örgütlü suçlarla, yolsuzluklarla ve yoksullukla savaşında somut ilerleme ve başarılar sağlanması son derece önemlidir.”

“(…) Demokratik yönetimin dayandığı değerleri, demokratik siyasal kültürü güçlendirmeliyiz. Demokrasinin de sürekli gelişen ve değişen bir kavram olduğunu unutmamalıyız. Bugün yirmi-otuz yıl önce geçerli olan demokrasi anlayışının çok ötesine geçilmesi bunu kanıtlamaktadır. Dolayısıyla, kuracağımız yapıların, gelişmenin önünü tıkayacak değil, gelişme ve değişimin yolunu açacak nitelikte olması önem taşımaktadır. Bu düşüncelerle, hepimizi yeniden saygıyla selamlıyor, yeni yasama yılının ulusumuza kutlu olmasını diliyorum.”⁴¹⁶

e. TBMM 21. Dönem Beşinci Yasama Yılı'nın (2002) Açılışı

Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulu 21. Dönem 5.Yasama Yılı çalışmalarına 01 Ekim 2002 Salı günü saat 15.00’te, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Ömer İzgi’nin açış konuşması ile başladı.⁴¹⁷ MHP, DYP ve AK Parti Gruplarının, İçtüzüğü’nün 19. maddesine göre, ayrı ayrı vermiş oldukları, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 1 Ekim 2002 tarihinden itibaren, 3 Kasım 2002 Pazar günü yapılması kararlaştırılan milletvekili genel seçimleri kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye radyo ve televizyonlarından ilanını takip eden 5. gün saat 15.00’te toplanmak üzere tatile girmesine ilişkin önerileri birleştirilerek görüşüldü; Alınan karar gereğince, 3 Kasım 2002 tarihinde yapılması kararlaştırılan milletvekili genel seçimine ilişkin kesin sonuçların 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 37. ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü’nün 3. maddelerine göre, Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye radyo ve televizyonlarından ilanını takip eden beşinci gün saat 15.00’te toplanmak üzere, birleşime 15.57’de son verildi.⁴¹⁸

f. 21. Dönemde Kurulan Parlamentolararası Dostluk Grupları

21. Dönemde diğer ülkelerin meclisleriyle dostluk grupları oluşturma faaliyetleri de gerçekleştirilmiş olup, bu dönem içerisinde kurulan parlamentolararası dostluk grupları, kuruluş tarihi sırasına göre şöyledir:

(1) TBMM Başkanlığının (3/289) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Almanya, Türkiye - Avustralya, Türkiye-Çin, Türkiye-İsrail, Türkiye-Pakistan, Türkiye-Rusya. Parlamentolararası Dostluk Gruplarının kurulması önerisi, 20.7.1999 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴¹⁹

⁴¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 1 (01.10.2001), s. 5.

⁴¹⁷ TBMM Başkanı Ömer İzgi’nin konuşma metni için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 5, c. 103, B 1 (01.10.2002), s.26.

⁴¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 5, c. 103, B 1 (01.10.2002), s. 20.

⁴¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 6, B 35 (20.7.1999), ss. 398-399.

(2) TBMM Başkanlığının (3/326) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Arnavutluk, Türkiye-Bosna-Hersek, Türkiye-Bulgaristan, Türkiye-Fransa, Türkiye-Hindistan, Türkiye-İngiltere, Türkiye-İran, Türkiye-İspanya, Türkiye-İtalya, Türkiye-Japonya, Türkiye-Kuveyt, Türkiye-Macaristan, Türkiye-Makedonya ve Türkiye-Mısır, Parlamentolararası Dostluk Gruplarının kurulmasına ilişkin öneri, 5.8.1999 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴²⁰

(3) TBMM Başkanlığının (3/342) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Avusturya, Türkiye-Azerbaycan, Türkiye-Belçika, Türkiye-Finlandiya, Türkiye-Güney Kore, Türkiye-Gürcistan, Türkiye-Katar, Türkiye-Kazakistan, Türkiye-Kırgızistan, Türkiye-Litvanya, Türkiye-Lübnan, Türkiye-Moğolistan, Türkiye-Özbekistan, Türkiye-Polonya, Türkiye-Slovakya, Türkiye-Ukrayna, Türkiye-Yeni Zelanda Parlamentolararası Dostluk Gruplarının kurulmasına ilişkin öneri, 23.8.1999 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴²¹

(4) TBMM Başkanlığının (3/373) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Filipinler, Türkiye-Güney Afrika, Türkiye-Portekiz, Türkiye-Romanya, Türkiye-Singapur, Türkiye-Tacikistan, Türkiye-Tayland, Türkiye-Yunanistan Parlamentolararası Dostluk Gruplarının kurulmasına ilişkin öneri, 2.11.1999 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴²²

(5) TBMM Başkanlığının (3/445) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye ile Libya, KKTC, Brezilya, Çek Cumhuriyeti, Etiyopya, Malezya, Tunus, Ürdün arasında Parlamentolararası Dostluk Grupları kurulmasına ilişkin öneri, 25.1.2000 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴²³

(6) TBMM Başkanlığının (3/524) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye ile Moldova, Türkmenistan, Bangladeş, Endonezya ve Küba dostluk grupları kurulmasına ilişkin öneri, 4.4.2000 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴²⁴

(7) TBMM Başkanlığının (3/599) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Kanada Parlamentolararası Dostluk Grubunun kurulmasına ilişkin öneri, 7.6.2000 tarihinde okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴²⁵

(8) TBMM Başkanlığının (3/621) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye ile Fas arasında Parlamentolararası Dostluk Grubu kurulmasına ilişkin öneri, 30.6.2000 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴²⁶

(9) TBMM Başkanlığının (3/671) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Cezayir, Türkiye-Meksika, Türkiye-Yemen Parlamentolararası Dostluk Grupları

⁴²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 8, B 45 (5.8.1999), s. 452.

⁴²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 11, B 55 (23.8.1999), ss. 89-90.

⁴²² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 15, B 13 (2.11.1999), s. 21.

⁴²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 24, B 51 (25.1.2000), s. 21.

⁴²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 30, B 75 (4.4.2000), s. 22.

⁴²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 34, B 106 (7.6.2000), s. 516.

⁴²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 40, B 123 (30.6.2000), s. 22.

kurulmasına ilişkin öneri, 25.10.2000 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴²⁷

(10) TBMM Başkanlığının (3/708) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Sudan, Türkiye-Şili, Türkiye-Venezüella Parlamentolararası Dostluk Gruplarının kurulmasına ilişkin öneri 28.11.2000 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴²⁸

(11) TBMM Başkanlığının (3/782) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Suriye Parlamentolararası Dostluk Grubunun kurulmasına ilişkin öneri, 22.3.2001 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴²⁹

(12) TBMM Başkanlığının (3/818) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Estonya Parlamentolararası Dostluk Grubunun kurulmasına ilişkin öneri 9.5.2001 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴³⁰

(13) TBMM Başkanlığının (3/850) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-ABD Parlamentolararası Dostluk Grubunun kurulmasına ilişkin öneri 25.6.2001 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴³¹

(14) TBMM Başkanlığının (3/967) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Belarus (Beyaz Rusya) Parlamentolararası Dostluk Grubunun kurulmasına ilişkin öneri, 22.1.2002 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴³²

(15) TBMM Başkanlığının (3/997) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Yugoslavya Federal Cumhuriyeti Parlamentolararası Dostluk Grubunun kurulmasına ilişkin öneri, 7.3.2002 tarihinde Genel Kurulda okutulmuş ve kabul edilmiştir.⁴³³

(16) TBMM Başkanlığının (3/1062) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Nijerya Parlamentolararası Dostluk Grubunun kurulmasına ilişkin öneri, 2.5.2002 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴³⁴

(17) TBMM Başkanlığının (3/1085) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Hırvatistan Parlamentolararası Dostluk Grubunun kurulmasının uygun mütalâa edildiğine ilişkin öneri, 22.5.2002 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴³⁵

(18) TBMM Başkanlığının (3/1111) esas sayılı tezkeresi ile; Türkiye-Filistin Devleti Parlamentolararası Dostluk Grubunun kurulmasının uygun mütalâa edildiğine ilişkin öneri, 18.6.2002 tarihinde Genel Kurulda okunmuş ve kabul edilmiştir.⁴³⁶

⁴²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 7 (25.10.2000), s. 765.

⁴²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 46, B 21 (28.11.2000), s. 183.

⁴²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 57, B 73 (22.3.2001), ss. 256-257.

⁴³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 63, B 98 (9.5.2001), ss. 28-29.

⁴³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 12-13.

⁴³² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 84, B 54 (22.1.2002), s. 22.

⁴³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 88, B 71 (7.3.2002), s. 145.

⁴³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 94, B 95 (2.5.2002), s. 14.

⁴³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 96, B 103 (22.5.2002), s. 16.

⁴³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 98, B 114 (18.6.2002), s. 466.

B. YASAMA FAALİYETLERİ

TBMM'nin 21. Döneminde, biri 39 maddeyi kapsayan dört ayrı Anayasa değişikliği yapılmıştır. Birinci Yasama Yılı içinde 67, İkinci Yasama Yılı içinde 136, Üçüncü Yasama Yılı içinde 117 ve Dördüncü Yasama Yılı içinde 65 olmak üzere, toplam 385 kanun çıkartılmıştır.⁴³⁷

TBMM'nin çıkartmış olduğu kanunlardan 8 adedi Cumhurbaşkanlığınca, “Bir daha görüşülmek üzere” TBMM Başkanlığı'na iade edilmiştir.⁴³⁸ Cumhurbaşkanlığı'nca, iki adet kanunun da iptali için Anayasa Mahkemesine dava açılmıştır.⁴³⁹

1. Anayasa Değişiklikleri ile İlgili Çalışmalar

TBMM 21. Döneminde, başlıca nedeni AB üyelik süreci olmak üzere, Türkiye'nin imza koymuş olduğu uluslararası sözleşme yükümlülükleri gereği, Anayasa dahil, iç hukukun uluslararası hukukla uyumuna yönelik yasa değişiklikleri yapılmıştır. Anayasa değişiklikleri hakkındaki TBMM Genel Kurul görüşmelerinin özetleri, Genel Kurul görüşmelerindeki tarih sırasına göre şöyledir:

a. Anayasanın 143. Maddesi (Devlet Güvenlik Mahkemeleri Hakkında)'nın Değiştirilmesi ile İlgili Genel Kurul Görüşmeleri

Demokratik Sol Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Devlet Bahçeli ile Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili Mesut Yılmaz ve 342 milletvekilinin; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143. Maddesinin Değiştirilmesine Dair iki maddelik Kanun Teklifi, Anayasa Komisyonu tarafından aynen kabul edilmiştir. Anayasa Komisyonunun raporu doğrultusunda 15 Haziran 1999 günü TBMM Genel Kurulu'nda birinci görüşmelere başlanmıştır. Konu DGM'ler ve asker üyeleri ilgili olup, hem AB giriş süreci ve

⁴³⁷ Ayrıntılar için bkz: *TBMM Kanunlar Dergisi*, c. 83, c. 84-I, c. 85, c. 86.

⁴³⁸ Bu kanunların numaraları 4453, 4610, 4676, 4685, 4696, 4719, 4739, 4746 ve 4754'tür. Kanunların isimlerini, geri gönderiliş tarihlerini ve yeniden kabul edilenlerin yeni kanun numaraları gibi ayrıntılar için bkz: *Cumhurbaşkanlığı Tarihi, Cumhurbaşkanlığı, Ankara, 2005*, ss. 314-315.

⁴³⁹ *Cumhurbaşkanlığı Tarihi*, a.g.e., s. 319. Cumhurbaşkanlığı'nca iptalleri için Anayasa Mahkemesi'ne dava açılan kanunlar aşağıdadır:

a. 4667 nolu, “Avukatlık Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”un 10. maddesiyle değiştirilen 1136 sayılı Avukatlık Yasasının 14. maddesinin birinci fıkrasının Anayasa'nın 10, 13 ve 48. maddelerine ayrılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması için 11.05.2001 tarihinde Anayasa Mahkemesi'ne dava açılmıştır. 15.10.2002 tarihinde sonuçlanmıştır.

b. 4706 nolu, Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesi ve Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun”un 3. maddesinin Anayasanın 170. maddesine aykırılığı savıyla iptali ve yürürlüğünün durdurulması için 30.07.2001 tarihinde Anayasa Mahkemesine dava açılmıştır. 14.10.2001 tarihinde sonuçlanmıştır.

ona bağılı olarak İnsan Hakları açısından, hem de yakalandıktan sonra İmralı'ya konan ve yargılanmasına başlanan PKK terör örgütü ele başısı Abdullah Öcalan'ın davası açısından önem taşımaktaydı. Başkanvekili Ali İlhsoy'un Başkan, Burhan Orhan (Bursa) ve Sebahattin Karakelle (Erzincan)'nin Katip Üyeler olarak görev yaptığı, tasarının tamamı üzerindeki görüşmeler, saat 15.00'da birinci oturumla birlikte, aşağıdaki şekilde sürdürülmüştür.⁴⁴⁰

FP Grubu adına Bülent Arınç (Manisa) konuşmasında; Anayasanın 142. maddesinde mahkemelerin kanunla kurulacağını hükme bağlanmasına rağmen, DGM'lere ayrıcalık tanınarak bu mahkemelerin kuruluşunun Anayasayla olduğunu belirtmiştir. Gerekçesi "1971 muhtırasından sonra ortaya çıkan terörist eylemlerle ilgili olarak hızlı yargılama yapmak, özel görevlerle donatılmak ve özellikle cumhuriyetin temel niteliklerine, devletin bölünmezliğine karşı işlenen suçları yargılamak" olan DGM'nin, 1975'te kaldırılmasına karşın 1982 Anayasasıyla da bir anayasal kuruluş olarak tekrar getirildiğini ve DGM'de o gün itibarıyla 7 bin civarında dosyanın biriktiğini, artık DGM'nin Anayasanın 143. maddesinde gösterilen hedeflerin de dışında görev sahasını iyice genişlettiğini, kanunlara göre kurulmuş bir vakıf hakkında bile takibat yaptığını, gözaltı ve sorgulamaların ardından bazan aylar sonra bir beraat kararının çıktığını, "siyasetçiler, gazeteciler, fikir adamları, belediye başkanlarının" muhtelif maddelerden⁴⁴¹ zanlı tutulduklarını, Recep Tayyip Erdoğan'ın İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanıyken mahkum olduğunu, o dönemde de DGM'lerin tartışıldığını, o zaman da Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kararlarının olduğunu, ancak "kişiye özel düşünceler daha baskın olduğu" için bu konuda bir iyileştirmenin kanunlaşamadığını vurgulamıştır.

Bülent Arınç konuşmasında; 1982 Anayasasının temel hak ve özgürlükleri kısıtlayan haliyle DGM'lerin de özgürlüklere karşı birer kurum haline geldiğini, özel nitelikli DGM'lerin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde tartışılan "tabii hâkim" ve "olağan mahkeme" ilkelerine de aykırı görüldüğünü, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarında belirtildiği üzere, bağımsız ve tarafsız bir mahkeme niteliğinde olmadığını, getirilen değişiklik konusunun haksız ve asılsız bir şekilde asker hâkim ve savcılarının kişilikleri ile hukuk bilgilerinin eksik olduğu noktasına yöneldiğini, ifade etmiştir.

Bülent Arınç meselenin; DGM'lerdeki askeri hakim ve savcılarının "atanmaları, sicil yönetmelikleri vesaireleri üniformalı kişilere bağılı" olduğunu, bu nedenle Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince bağımsız bir adil yargının içerisinde mütalaa edilmediklerini, PKK terör elebaşısı "Abdullah Öcalan'ın yargılanması sebebiyle, bunun, onun hakkında idam kararı verilmesini engelleyici veya bu kararın daha sonra idam cezalarının kaldırılması sebebiyle işleyemez hale geleceği veya askerî hâkimler bulunursa, Abdullah Öcalan hakkında daha çabuk karar verilebileceği, sivil hâkimlerin böyle bir aceleciliği

⁴⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.06.1999), s.327.

⁴⁴¹ Madde 312, 313, 314 ve diğerleri.

olmayacağı şeklinde, yine subjektif düşünceler ifade edilmekte” olduğunu, gelecekte ortaya çıkabilecek bazı partilerin seçim meydanlarında bunu istismar etme noktasında yanlış ve yakışsız davranışlarda bulunabileceği değerlendirmesinde bulunmuştur. İnsan hakları ihlalleri ve demokratikleşme konusunda Avrupa ve ABD’nin raporlarında Türkiye’nin, karnesinde zayıflar bulunan bir ülke gibi gösterildiğini, bu konudaki eksiklerin süratle tamamlanmasını, “Avrupa istediği için bunu yapıyoruz; oysa, insanımız layık olduğu için bunu yapmalıydık” şeklindeki serzenişlere artık bir daha tesadüf etmemek gerektiğini, Türkiye’nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde 2 bine yakın davada davalı olarak bulunduğunu, FP olarak diğer partilerle ortak görüş içinde oldukları bu değişikliği desteklediklerini ifade ederek, konuşmasını tamamlamıştır.

MHP Grubu adına Ömer İzgi (Konya); İnsan Hakları Sözleşmesinde “dokunulmaz olarak gösterilen insan haklarına, ülkenin bölünmezliği gibi kutsal sayılan durumlarda bile dokunulabilecekse” bunun da sınırları olduğunu, sınırlarının da Avrupa değerleriyle eşdeğer olacağına işaret etmiştir. Meselenin DGM’lerde askerî yargıçların bulunmasının “İnsan Hakları Mahkemesi tarafından sakıncalı görülüp, sözleşmenin 6/1. maddesinin ihlaline yol açtığını” ifade eden İzgi, bu konuda “1 Ocak 1982 günlü, Piersac ve Belçika ülkesi arasında devam eden bir mahkemeleşme” nedeniyle aynı mahkemenin verdiği kararda “yargıçların atanma biçimleri, sicil durumları, yargılananlar bakımından kuşkuyla yer bırakan durumların mevcudiyeti” gibi sebeplerle, verilecek karar nasıl olursa olsun, sözleşmenin 6/1. maddesinin ihlali sonucunu doğuracağını karar altına alınmış olduğunu, örneğini vererek açıklamıştır. Türk Hükümeti açısından 8 Aralık 1994 tarihli Nasuh Mitap ve Abdullah Oğuzhan Müftüoğlu davasını örnek vermiş, “her ne kadar bu davalarda dava konusu, DGM olmayıp sıkıyönetim mahkemeleri ise de bu mahkemelerde görevli askerî yargıçların atamalarına ve sicil durumlarına atıfta bulunularak, karar nasıl olursa olsun” yargılanan bakımından bağımsız bir mahkeme olarak görülemeyeceğine işaret edildiğini ve sözleşmenin 6. maddesinin ihlalinin söz konusu olduğunu hatırlatmıştır. Bu konuda Türkiye aleyhine verilen son mahkeme kararlarının 9.6.1998 günlü İbrahim İncal ve 28.10.1998 günlü Cengiz Çıraklar davaları olduğunu belirten İzgi, gerekçe olarak da askerî yargıçların atama ve sicil durumlarının neden gösterildiğini, “bağımsız bir mahkemede yargılandığı sonucunun çıkmayacağı” kararının alındığını, sözlerine eklemiştir.

Sosyalist Partinin kapatılması kararı hakkındaki Doğu Perinçek ve İlhan Kırıt’ın başvuruları da dahil birkaç örnek veren Ömer İzgi, parti kapatılmasıyla ilgili davalarda karar ve komisyon kararlarının dayanaklarının 27.6.1968 tarihli New Mestil Avusturya davalarının gerekçe gösterildiğini, askerî yargıç bakımından “sözleşmenin 6/1. maddesinin ihlali nedeni olarak, 1 Ocak 1982 tarihli, Piersac ve Belçika devleti arasındaki uyuşmazlık üzerine verilen kararın” örnek gösterildiğini söylemiştir. “(...) Biz bir teröristi yargılıyoruz, verilecek

karar idam olduğunda işin boyutunun değişeceğinin -şimdi üzerinde durmak istemediğim- değişik nitelikli tavsiye kararlarıyla karşılaşacağımızın kaygısını şimdiden taşıyorum, (...)” diyen Ömer İzgi, verilecek tazminattan çok İnsan Hakları Mahkemesinden, yargılamaya gölge düşürecek bir kararın çıkacak olmasının önemli olduğu hususu üzerinde durmuş ve sözlerini, “(...) Kazancımız hiç olmaz ama, şimdiden çıkacağı belli olan İnsan Hakları Mahkemesi kararının sonucuyla, sözleşmenin 6. maddesini ihlal etmiş bir ülke durumuna düşeceğiz (...)” ifadesiyle sürdürmüştür. DGM’lerde askerî yargıç yerine sivil yargıç getirilmesinin yararı yanında 264, 313, 314 ve 403. maddeler ile 6136 sayılı Ateşli Silahlar Yasasının DGM kapsamında olmasının gereksizliğine değinen İzgi, MHP olarak DGM’deki bu değişikliğe olumlu oy vereceklerini ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Ahmet İyimaya (Amasya) konuşmasında; DGM’lerin 12 Mart ara rejimi sırasında dönemin Isparta Milletvekili Süleyman Demirel ve arkadaşları ile Zonguldak Milletvekili Değerli Bülent Ecevit ve arkadaşlarının ortak teklifiyle Anayasaya girdiğini ve DGM’nin yaşadığı yegâne ülkenin Türkiye olduğunu hatırlatmış, “...DGM’leri, ara rejim iradesinin öngördüğü çözümlerin normal dönemlerde de sürmesini sağlayacak bir çıkış garantisi ve anayasal garanti...” ifadesiyle konuşmasını sürdürmüş ve DGM’nin 1973’lerdeki antidemokratik dönemin siyasal anlayışları olduğunu, DGM’lerin yerinin Anayasa yerine yasalar olacağını, İtalya ve Fransa’da öyle olduğunu, eklemiştir. “Anayasada mutlaka bir alt mahkeme yer alacaksa, bunun DGM’ler yerine bir insan hakları mahkemesi olabileceğini, anayasa ve devletin insan için ve onun hakları için var olduğunu söyleyen Ahmet İyimaya, Türkiye’nin gecikmesi halinde yakın gelecekte Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bir başka kararını uyarılama yoluyla Anayasanın değiştirilmek zorunda kalılabileceğini, bu akibetin kader olmaması gerektiğinin altını çizmiştir.

“(...) Tam demokrasiye giden yolun çağlayanı elbette ki anayasadır; ancak, sipariş veya dayatılan değil, milletin seçtiği temsilcilerinin, yani, milletin anayasası. Bu millete, geliniz, bu büyük hazzı ve gerçek bir dönüşümü tattıralım,” ifadesiyle konuşmasını sürdüren İyimaya, asker-sivil ikilemine indirgenmesine şiddetle karşı olduklarını, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin seslendirdiği gerekçelerin hukuk ve siyaset çevresinin yabancı olmadığını, “kişiliği, ehliyeti ve kabiliyeti ne kadar güçlü olursa olsun” özlük hakları ve statüsü yürütme organının veya askerî bürokrasinin elinde olan hâkimin vicdanen bağımsız olamayacağını, ifadeyle, değişiklik lehinde oy kullanılacağını ima etmiştir.

DSP Grubu adına Edip Özgenç (İçel) konuşmasında; “(...) Bir an için Apo davasına baktığımızda göreceğiz ki, ne denli bir haklı karar çıkarsa çıksın, bu davanın sonucunda Öcalan tarafı Strasburg’a gittiği takdirde, davayı kazanması büyük bir ihtimal dahilindedir; çünkü, kararı verecek olan DGM’nin bir yıl önce vermiş olduğu bir karar gereğince, davayı, Türkiye aleyhine

kazanabilecektir. Üstelik, bu karar, yargı sürecinde sanığın savunma haklarına uyulup uyulmadığına, adil bir yargılama yapıp yapılmadığına bakılmaksızın, salt devlet güvenlik mahkemelerinin yapısı dolayısıyla oluşacaktır” ifadeleriyle konuşmasına başlayan Edip Özgenç, DGM’lerin hukuk sistemi ve uygulamadaki insan haklarına saygı eksiklikleri yüzünden Strasburg’da sürekli mahkûm edildiğini, düzeltme ve değişiklik yapılmadığı takdirde “45 bin franktan 4 trilyon liraya kadar” para cezası verilebileceğinin ifade edildiğini, para cezasından daha önemli olarak Türkiye’nin imajı ve insanlık ailesi içindeki yerinin önemli olduğunu, Türkiye’deki demokrasinin mevcut hukuki eksiklikleri ve insan hakları ayıplarıyla süremeyeceğini, Türkiye’nin medenî âlem içindeki yerini alabilmesinin şartının insan hakları hukuk verilerinin iç hukuka yansıtılması olduğunu vurgulamıştır.

Gecikme nedeniyle “çok haklı olduğumuz birçok davada kasıtlı çevrelerce haksız gösterilebileceğimizi”, çok başarılı bir sınavın verildiği Öcalan davasına gölge düşürülmemesi gerektiğini, Avrupa’nın İnsan Hakları Sözleşmesini imzalamakla Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yetkisinin kabul edilmiş olduğunu, hâkiminin bağımsızlığı için “hakimin, sicil amiri, disiplin işleri gibi hususların” Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nce belirlenmiş olduğunu, sivillerin askerî hâkimlerce yargılanmamasının bir esasa bağlandığını, DGM’lerin sivilleşmemesi halinde Türkiye’nin en azından 79 mahkûmiyet alacağını, PKK elebaşısının verilecek cezayı hak etmiş olmasının da gözden kaçacağını, “Apo adaletsiz yargılandı görüşü”nün dünyada kabul göreceğini, Türkiye’nin sürekli mahkûm olacağını, aslında DGM ile ilgili çalışmaların PKK elebaşısı ile ilgili olmayıp onun yakalanmasından çok önce başladığını, Türkiye’de sekiz ilde 18 adet DGM’de 2.000’den fazla dava bulunduğunu, askerî hâkim nedeniyle bunların Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gitmesine izin verilmesi gerektiğini, Avrupa’nın, “askerî üyenin hukuk yeterliliğine değil, sadece asker oluşuna dayanılarak” İmralı davasını uluslararası bir soruna dönüştüreceğinin çok açık olduğunu, vurgulamıştır.

ANAP Grubu adına Cavit Kavak (İstanbul) konuşmasında; 18 Mayıs 1954’te onaylanmak suretiyle taraf olunan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesinin “her şahıs, kendisine karşı ileri sürülen bir suçlamanın esası hakkında karar verecek kanunî, bağımsız ve tarafsız mahkeme tarafından, davasının makul süre içinde, hakkaniyete uygun ve alenî surette dinlenmesini istemek hakkına sahiptir” hükmünü içerdiğini, yargının çağdaş ve demokratik toplumlarda var olan kurum ve kurallara göre “biçimlendirilip, işin doğasına uygun çalışması” gerektiğini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin diğer uluslararası sözleşmelerden en önemli farklılığının bireyin uluslararası hukuk alanında hak sahibi olduğunun kabul edilmesi olduğunu, “Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ile Avrupa İnsan Hakları Divanının görev alan askerî üyelerin atama makamlarının ve sicil amirlerinin asker kişilerden oluşması, özellikle komutanlarıyla aralarındaki sorumluluk ilişkileri sebebiyle” DGM’lerin bağımsız ve tarafsız mahkeme kapsamına girmediği sonucuna varmış olduğunu, ifade etmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin askerî üyenin yer aldığı DGM’lerce yargılanan bireylerin başvuruları üzerine “bu mahkemelerin, objektif olarak bağımsız ve tarafsız olamayacakları” sonucuna vardığını ve Türkiye’yi tazminat ödemekle yükümlendirdiğini, sözleşmecî devlet olarak Türkiye’nin bu yükümlülükleri yerine getirmek zorunda olduğunu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini onaylayan ve AB’ye girmek için başvuran “çağdaş, demokratik” hukuk devleti olan Türkiye’nin yargısını da demokratik ve çağdaş toplumlarda var olan kurum ve kurallara göre biçimlendirmesi gerektiğini, DGM’lere yönelik anayasa değişikliği teklifini doğru ve yerinde gördüklerini, ifade etmiştir.

Lütfü Esengün (Erzurum) konuşmasını; “(...) Keşke, bu işi çok daha önce düşünebilseydik; keşke, o eli kanlı teröristin yargılanmasının, bir bakıma da Batı’nın baskısıyla bizi getirdiği bu noktada bulunmasaydık. Bunu, çok daha önce düşünebilir, yapabilirdik; ama, maalesef, işte bugünün şartları böyle bir tek maddeyi değiştirmek gibi bir noktaya bizi getirdi. Bakınız, bu değişikliği yapacağız; ama, yarın, bundan önce DGM’lerden verilen kararların ne derece adil olduğu veya hukukî olduğu konusu da bir tartışmanın da beraberinde geleceği endişesini taşıyorum. Eğer adil değilse bugünkü yapı, bugüne kadar verilen kararları nereye koyacağız; adil ise, bugün niye yapıyoruz bunu?..” ifadeleriyle konuşmasını sürdürmüştür. Lütfü Esengün konuşmasında; sivil yargının yeterli olduğunu, DGM’lerin sadece “olağanüstü hal ilan edilen yerlerde, o zamana ve o bölgeye mahsus olarak veya sıkıyönetim ilan edilen yerlerde veya savaş halinde sıkıyönetimin ilan edildiği yerlerde” oluşturulabileceğini, normal düzende DGM’ye yer olmadığını, Türk hukuk ve adalet sisteminin DGM’lerin görevini yapacak şekilde olduğunu, Türkiye’nin 1923’ten 1982-1983’lere kadar da DGM olmadan ayakta durmasını bilebildiğini, uyum yasaları ile Siyasî Partiler Kanununun da uyum yasası adı altında yeniden düzenlenmesi gerektiğini, ifade ederek tamamlamıştır.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon) konuşmasında; 1982 Anayasasında dördüncü değişikliğin gündemde olduğunu ve bu değişikliğin “Türkiye’nin 1954 yılından beri iç hukukunun bir parçası haline gelen Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gereğince, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi tarafından verilen bazı kararlar nedeniyle, hukukumuzda gerekli düzeltmeleri yapma gereksinmesinden doğmuş” olduğunu ifade etmiş, DGM’lerin kuruluş ve özelliklerini tarihi akışı içinde açıklayarak sözlerini sürdürmüştür. DGM’lerin Türkiye’nin karşı karşıya bulunduğu yaygın biçimdeki “anarşik olaylar, terör olayları gibi yeni suçlar ve bunlara süratle adaletin etkinliğini sağlayacak, cezaların etkinliğini sağlayacak bir yargılama getirecek olan yeni bir yargı organına gereksinme duyulması” sebebiyle kurulduğunu ifade etmiş, 1976’dan sonra DGM konusunda yeni bir uzlaşma sağlanamadığını, 1982 Anayasasında belirgin bir biçimde ihtiyaç duyulduğunu ve 1982 Anayasasının 143. maddesinin de bu amaçla düzenlendiğini, 1961 Anayasasının 136. maddesine eklenmiş olan düzenlemeden farklı olarak DGM’lerin sadece bir başkan ve biri askeri hakim

iki üyeden oluştuğunu, hâkimlerin birinci sınıfa ayrılmış hâkimler arasından seçildiğini, Bakanlar Kurulunun devreden çıkarılmış olduğunu, böylece mahkemelerin kuruluşundaki siyasî etki iddiasının bu düzeltmeyle ortadan kalktığını ve üyelerin görev süresinin de dört yıla çıkarıldığını sözlerine eklemiştir.

Anayasanın 143. maddesinde tanımlanan çerçevede DGM'nin belirli konulara bakmakla görevli bir uzmanlık mahkemesi olduğunu, DGM'nin görev alanına giren suçların Türk ceza hukukunun dörtte üçünü oluşturduğu yönündeki görüş açıklamasını paylaşmadığını, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi'nce DGM'lerin Anayasaya uygun olarak kurulduğunu ve Türkiye'nin iç ve dış güvenliğini ilgilendiren suçlara bakmakla görevli bir mahkeme olduğunu, bu mahkemenin kurulup kurulmamasının tartışma dışı olduğunu İncal kararında belirtmiş olduğunu, "Mahkemenin aradığı, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesine göre, herkesin, kanunla kurulmuş, tarafsız, bağımsız bir mahkeme önünde adil ve alenî biçimde, makul bir süre içinde yargılanma hakkına aykırı olup olmadığıdır," diyerek sözlerini sürdüren Adalet Bakanı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin askerî hâkimlerin de aslında sivil meslektaşları gibi aynı eğitimden geçtiklerini, aynı anayasal güvencelerden yararlandıklarını kabul ettiğini, askerî disipline tabi olmaları ve orduda üstlerinden emir almaları nedeniyle tarafsız ve bağımsız sayılamayacaklarını, dolayısıyla da bu mahkeme tarafından verilen kararın adil olamayacağı konusundaki şüpheleri bulunduğunu, ifade etmiştir.

Mitap ve Müftüoğlu kararının aslında, sıkıyönetim askerî mahkemesiyle ilgili olduğunu, o kararda sıkıyönetim askerî mahkemesinin yasallığı, tarafsızlığı, bağımsızlığı konusunun Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin, Türkiye'nin bu mahkemenin yetkisini kabul ettiği tarih olan 22 Ocak 1990'dan önceki olayla ilgisi bulunması nedeniyle yapmamış olduğunu, bunları tartışmadığını, Türkiye'ye özel bir işlem ve Batı'nın bir dayatması söz konusu olmadığını, ifadeyle; "(...) Türkiye, Batı böyle istediği için bu değişikliği yapmaya yönelmiş değildir; ama, Türkiye, kendi iradesiyle tercihini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini kabul etmek, Avrupa İnsan Hakları Komisyonunun ve Mahkemesinin yetkisini bağlayıcı olarak kabul etmek suretiyle ortaya koymuştur. Şimdi bunun gereğini yapmak durumundayız," diyerek, konuşmasını sürdürmüştür.

Adalet Bakanı; Söz konusu madde değişikliğine ilişkin çalışmaların PKK elebaşısının yargılanmasından çok önceleri başladığı için bu olayla ilişkilendirilemeyeceğini, Türkiye'nin 8 ilinde 18 DGM'nin 7.022 dava üzerinde çalışmakta olduğunu, bu davaların çoğunda Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına yollama yapıldığını, mahkemelerin tarafsız ve bağımsız olmadığı iddiasının öne sürülmüş olduğunu, keza Avrupa İnsan Hakları Komisyonu önünde 53 başvuru ve mahkeme önünde 26 dava bulunduğunu ifadeyle, "(...) Bundan İmralı Adasında yargılanmakta olan sanık da yararlanacak diye böyle bir düzeltmeyi yapmamak, böyle bir düzeltmeyi daha fazla geciktirmek bu

düzenlemenin, anayasa değişikliğinin, bir sanığın gölgesi altında kalması sonucunu doğurur; işte, kişiye özel işlem asıl o zaman ortaya çıkar. Arz ettiğim nedenlerle yapılması zorunlu olan bir düzeltmeyi, sırf şu anda yargılanmakta olan bir sanık, davanın seyri içinde, sonunda askerî hâkim yerine sivil hâkimin katılacağı bir mahkeme tarafından yargılanacak diye yapmamanın mantığını anlamak olanağı yoktur,” diyerek, değişikliğin gerekliliği üzerinde durmuştur.

Cevat Ayhan (Sakarya) konuşmasında; Anayasa Mahkemesi Başkanının 26 Nisan 1999 tarihli konuşmasındaki, “Türkiye, insan hakları alanında evrensel normlara uyum sağlamak için, Anayasa ve yasalarda gerekli değişiklikleri yapmak zorundadır,” şeklindeki ifadesini tekrarlamış, Anayasa Mahkemesi Başkanı’nın bazı kanunların⁴⁴² düşüncüyü açıklama özgürlüğüne aykırı kurallar içerdiğini ve bunların değiştirilmesinin gerektiği üzerinde durduğunu vurgulamıştır. Hükümeti de eleştiren Cevat Ayhan, “(...) Anayasa Mahkemesi Başkanı haykırıyor, duymuyorsunuz. Avrupa söylüyor, baş üstüne diyorsunuz, hemen değişiklik teklifini veriyorsunuz ve çıkarma mücadelesine giriyorsunuz. Siz nerenin hükümetisiniz, soruyorum size; Türkiye’nin, TBMM’den güvenoyu alan hükümet misiniz; yoksa, Avrupa’nın talimatıyla hareket eden bir hükümet misiniz?! Onun için, biz, bu teklife karşıyız. Türkiye’nin önünü açmak gerekir. Türkiye’nin ihtiyacı, demokratikleşmenin bir an önce sağlanıp milletin önünün açılmasıdır. İşte, muhterem Anayasa Mahkemesinin on onbeş kanunda zikrettikleri bu değişikliklerin derhal yapılacağı bir teklifin getirilmesi lazım. 350 milletvekiliyle çoğunluğunuz var, sayısal bakımdan da bir sıkıntınız yok. Getirin, şahsen Cevat Ayhan olarak ben ve Fazilet Grubu olarak desteklemeye hazırız. Bunları yapmadığınız sürece Türkiye’nin önünü açamazsınız (...)” ifadeleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Saat 18.41’de görüşmelere ara verilmiş, saat 20.00’da başlayan ikinci oturumla birlikte, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası’nın 143. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin maddelerine geçilmesi için gizli oylama yapılmıştır. 466 milletvekilinin oy kullandığı oylamada 67 ret, 20 çekimser ve 4 boş oya karşılık, 375 kabul oyu ile aşağıdaki şekilde maddelere geçilmesi kabul edilmiş ve maddeler üzerindeki görüşmeler başlamıştır.⁴⁴³

“MADDE 1. – 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143. maddesinin, birinci fıkrasına ‘*Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır.*’ cümlesi eklenmiş, ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, üç ve dördüncü fıkraları birleştirilerek bir fıkra olarak yeniden düzenlenmiş ve son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

⁴⁴² 2908 sayılı Dernekler Kanunu, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanunu, 2820 sayılı Siyasî Partiler Kanunu, 2821 sayılı Sendikalar Kanunu, 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanunu, 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, 1402 sayılı Sıkıyönetim Kanunu, 5680 sayılı Basın Kanunu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve Türk Ceza Kanunu gibi.

⁴⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.06.1999), ss. 351-354.

‘Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunur.

Başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasında; Cumhuriyet savcıları ise, diğer Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca özel kanununda gösterilen usule göre dört yıl için atanırlar; süresi bitenler yeniden atanabilirler.”

FP Grubu adına Mehmet Ali Şahin (İstanbul) sözlerine; Anayasanın sadece 143. maddesi üzerinde değil, hemen akabindeki 145. maddesinin ikinci fıkrası üzerinde de çalışılmasının gerektiğini belirterek başlamış ve ardından Hukukçu Prof. Dr. Uğur Alacakaptan’ın bir gazetede yayımlanan; “DGM’ler kurulurken, böyle bir mahkemenin gerekçesi olmadığını söyledim. Bir kere, DGM’lerdeki ‘devlet güvenliği’ lafı yanlış. Devletin güvenliği vardır. Devlet güvenliği ne demek; tercümesini doğru yapmak lazım. Devlet güvenliği denilince, bu mahkemeler başka tür mahkemeler, onun hâkimleri de etten kemikten değilmiş gibi bir kanı oluşuyor (...) bu tür mahkemelerin demokratik bir mazisi de yok. Bunları kuranlar, faşizm döneminde İtalya idi. Onlar bile bu mahkemeleri fazla işletmediler. Sonra Fransa’ya geçti, oradan da bize intikal etti. Biz, hâkimlerimize güvenmiyor muyuz? Hâkimlerimize güvenmek için, ille de onlara, onların görev yapacağı mahkemelere özel bir isim mi vermek gerekir?” şeklindeki ifadelerine yer vererek, sözlerini sürdürmüştür.

Demokrasinin yerleşmiş olduğu Batı ülkelerinde DGM olmadığını, öte yandan teklifin getirilmesini, “(...) İmralı davası sebebiyle değil de, düşüncesini açıkladığı için, düşüncesini yazdığı için DGM’lerde yargılanan, kimi cezaevinde bulunan, kimi de cezaevine girmeyi bekleyen yazarlarımız, gazetecilerimiz, düşünürlerimiz ve siyasîlerimiz için getirilebilseydik” şeklindeki şikayetiyle eleştiren Şahin, DGM’lere gerek olmadığını, DGM’ler ile ağır ceza mahkemeleri arasında, sürat bakımından hiç fark kalmadığını, bu oranların birinde %47, diğerinde %48 olduğunu, bu durumda gerekçenin ortadan kalktığını ifade ederek sözlerini tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Mehmet Sağlam (Kahramanmaraş); 1982 Anayasasında, DGM’lerin de uzmanlık mahkemeleri, ihtisas mahkemeleri olduklarına dair sözler bulunmasına rağmen, bunların ihtisas mahkemeleri olduklarının uluslararası ve evrensel düzeydeki hukuka kabul ettirmenin kolay olmadığını, Türkiye’nin artık DGM’ler gibi özel mahkemelere ihtiyaç duymayacak demokratik düzeye erişmiş olduğunu, DGM yargıçlarının liyakatla ve tam anlamıyla bağımsız kararlar vererek hizmet ettiklerini, tam demokrasi ve hukuk devletinin daha da gerçekleşmesi uğruna DGM’lerin kaldırılmasının gerektiğini ifade etmiştir.

Ekrem Pakdemirli (Manisa) konuşmasında; “(...) Batı’nın bir parçası olmaya karar vermiş Türkiye, Batı’nın ortaya koymuş olduğu normlara da uyacaktır ve uymayı da taahhüt etmiştir. Şimdi bakın, bu kanunun -Devlet

Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş Kanununun- Anayasamızın ruhuna aykırı olduğunun” söylendiğini ifadeyle, Avrupa Konseyinin itirazının sadece askerî hâkimin varlığına olmayıp yargı bağımsızlığı çerçevesinde, yargı sürecindeki insan hakları ihlalinin hükümet tarafından önlenmesi mümkün olamamasına bağlandığını, delil ve açık adı ile adresi belli olmayan bir muhbirin ihbarıyla yüzlerce kişinin teröristlere layık görülebilecek bir tutum içinde yedi gün gözaltında tutulabildiğini, buna karşılık Ağustos 1993 tarihinde Hakkârî’nin Çukurca İlçesinde 470 kişinin gözaltına alınarak on gün gözaltında tutulduktan sonra sadece birinin mahkemeye çıkarılabildiğini, onun da mahkemece serbest bırakıldığını, söylemiştir. Pakdemirli; Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Mahkemesinin DGM’den giden davaları görmediği gibi, DGM’lerle ilgili değişiklik yapılmaması halinde Türkiye’nin, altından kalkamayacağı tazminatları ödemeye mahkûm edebileceğini, konuşmasına eklemiştir.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon), sözlerini öncelikle konu üzerinde konuşanların yanlış anlamalara meydan verebilecek ifadelerine cevap vererek sürdürmüştür. DGM’lerin doğrudan doğruya devletin iç ve dış güvenliğiyle ilgili suçlara bakan mahkemeler olduğunu, kısa bir isim tamlamasıyla bu mahkemelerin görevleri belirtilmek suretiyle “Devlet Güvenlik Mahkemesi” olarak adlandırılmış bulunduğunu, bu görüşülen konunun PKK elebaşısı Abdullah Öcalan davasıyla ilgili olmadığını, ancak o dava da dahil halen Türkiye’de görülmekte olan 7.022 davayla ilgisinin bulunduğunu, Avrupa’ya taşınmış olan davalar veya o davalarla ilgili başvuruların da bunu açıkça göstermekte olduğunu, bu davaların gelecekte Türkiye’nin önüne geleceğini, bu nedenle, bu düzeltmenin zaruret olduğunu, Öcalan davasının da Avrupa’ya taşınacağını belli olduğunu ifadeyle, bu değişikliğin yapılma zamanının geldiğini ve geciktirmenin anlamının olmadığını, 1997 yılı istatistiklerinde gelen davalara oranla çıkan davaların oranının “DGM’lerde %53, ağır ceza mahkemelerinde %49 oranında” olduğunu, 1998 yılında DGM’lerde bu oranın %50’ye yakın ve ağır ceza mahkemelerinde ise %48 olduğunu, DGM’lerin örgütlü ve esas itibarıyla çok sanıklı suçlara bakan mahkemeler olduğunu, DGM’lerin kuruluş amaçlarına uygun olarak çalıştıklarını sözlerine eklemiştir.

Görüşülen madde hakkında; Mehmet Ali Şahin (İstanbul), Mustafa Baş (İstanbul), Fethullah Erbaş (Van), Faruk Çelik (Bursa), Ahmet Derin (Kütahya), Ali Oğuz (İstanbul) ve Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş) tarafından üç ayrı önerge verilmiş, her üçü de yapılan görüşmelerin ardından kabul edilmemiştir.⁴⁴⁴ Bu görüşmelerin ardından 1. maddenin gizli oylamasına başlanırken, aşağıdaki ikinci madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁴⁴⁵

“MADDE 2. – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoylamasına sunulması halinde tümüyle oylanır.”

⁴⁴⁴ Önergelerin ayrıntıları için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.06.1999), ss. 362-367.

⁴⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.06.1999), s. 369.

İkinci madde hakkında partileri ve şahısları adına konuşmacı olmamış ve bu madde için de gizli oylamaya geçilmiştir. Anayasanın 143. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin 1. maddesinin gizli oylamasına 454 üye katılmış, 81 ret, 12 çekimser, iki boş ve bir geçersiz oya karşılık 358 kabul oyu ile söz konusu madde kabul edilmiştir. 437 üyenin katıldığı oylama sonucunda; 68 ret, 7 çekimser, iki boş ve bir geçersiz oya karşılık, 359 kabul oyu ile 2. madde kabul edilmiştir.⁴⁴⁶

18 Haziran 1999 Cuma günü saat 14.00’da, 18. birleşimin birinci oturumu sırasında, Anayasanın 143. maddesinin değiştirilmesine dair kanun teklifinin ikinci görüşmelerine başlanmıştır. Başkanlığını Başkanvekili Murat Sökmenoğlu’nun, katip üyeliklerini ise Mehmet Elkatmış (Nevşehir) ile Vedat Çınaroğlu’nun yapmış olduğu görüşmeler aşağıdaki şekilde sürdürülmüştür.⁴⁴⁷

“MADDE 1. – 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143. maddesinin, birinci fıkrasına “*Ancak, sıkıyönetim ve savaş haline ilişkin hükümler saklıdır.*” cümlesi eklenmiş, ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, üç ve dördüncü fıkraları birleştirilerek bir fıkra olarak yeniden düzenlenmiş ve son fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

Devlet Güvenlik Mahkemesinde bir başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı ve yeteri kadar Cumhuriyet savcısı bulunur.

Başkan, iki asıl ve bir yedek üye ile Cumhuriyet başsavcısı, birinci sınıfa ayrılmış hâkim ve Cumhuriyet savcıları arasından; Cumhuriyet savcıları ise, diğer Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunca özel kanununda gösterilen usule göre dört yıl için atanırlar; süresi bitenler yeniden atanabilirler.”

Yukarıdaki maddenin yapılan gizli oylamasına 497 milletvekili katılmış, 42 ret, 8 çekimser, 15 boş ve bir geçersiz oya karşılık 431 kabul oyu ile madde kabul edilmiştir. Bu sonucun ardından aşağıdaki madde 2 okutularak, onun da gizli oylamasına başlanmıştır.⁴⁴⁸

“MADDE 2. – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoylamasına sunulması halinde tümüyle oylanır.”

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifinin yukarıdaki 2. maddesinin gizli oylamasına 475 üye katılmış, 19 ret, 8 çekimser, 14 boş ve iki geçersiz oya karşılık 432 kabul oyu ile madde kabul edilmiştir. Hemen arkasından da kanun teklifinin tamamı üzerinde gizli oylamaya geçilmiştir. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun Teklifinin tümünün gizli oylamasına 483 üye katılmış, 40 ret, beş çekimser, 14 boş ve bir geçersiz oya karşılık, 423 kabul oyu ile söz konusu Anayasa değişikliği teklifi kanunlaşmıştır.⁴⁴⁹ Bu kanun, 4388 nolu ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 143. Maddesinin Değiştirilmesine Dair Kanun adıyla, 18.6.1999 tarih ve 23729-Mükerrer sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁴⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 15 (15.06.1999), ss. 370-371.

⁴⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 18, (18.06.1999), ss. 167-168.

⁴⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 18, (18.06.1999), s. 169.

⁴⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 18, (18.06.1999), ss. 170-172.

b. Anayasanın Bazı Maddeleri (47, 125 ve 155. maddeler)’nde Değişiklik Yapılması ile İlgili Görüşmeler

(1) Anayasanın 47. Maddesinde Değişiklik Görüşmeleri

DSP Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit, MHP Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Devlet Bahçeli ile ANAP Genel Başkanı Rize Milletvekili Mesut Yılmaz ve 282 Milletvekilinin “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi” ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/187) (S. Sayısı : 109), 10 Ağustos 1999 günü, saat 15.00’da başlayan 46. birleşimin birinci oturumu esnasında, TBMM Genel Kurulunda görüşülmeye başlanmıştır. Bu teklifle Anayasanın; “Devletleştirme” başlıklı 47. maddesi “Devletleştirme ve Özelleştirme” olarak değiştirilmekte, devletin Kamu İktisadi Teşebbüslerinin (KİT) ve diğer kamu tüzel kişilerinin mülkiyetinde bulunan işletmelerin özelleştirmeye ilişkin esas ve usullerinin ve kamu tüzel kişilerin yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzel kişilere yaptırılabilirliğinin kanunla belirlenmesi esası getirilmekte, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülmekte, imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri Danıştay’ın inceleme yapacağı konular arasından çıkartılarak düşünce bildireceği konular arasına alınmaktadır. Başkanvekillerinden Ahmet Vecdi Gönül’ün başkanlık ettiği TBMM Genel Kurulunda, görüşmelere başlanmadan önce TBMM Başkanı’nın, Anayasa Komisyonu üyesi Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya’nın komisyon raporunun noksanlığına karşı olduğunu ifade eden sözlerinin ardından aşağıdaki konuşmalarla sürdürülmüştür.⁴⁵⁰

FP Grubu adına Cemil Çiçek (Ankara) konuşmasında; Anayasanın kısıtlayıcı hükümleri karşısında devleti idare etmenin ve bir yerden alıp müspet bir noktaya getirmenin ciddi zorluklar içerdiğini, bu nedenle de anayasa değişikliğini olumlu karşıladıklarını, özelleştirme ve tahkimle ilgili hükümlerin Türkiye’de ilk kez bir anayasal teminata kavuşmuş olduğunu, bu Anayasaya biraz da demokrasi ve insan hakları ilave edilmesi isteğinin yerinde olduğunu düşündüğünü, 1982 Anayasasının Türkçe’sinin ve felsefesinin yanlış olduğunu, böylesine yanlış bir Anayasayla Türkiye’de “siyasi hayatı, devlet hayatını tanzim etmeye, yürütmeye” çalışmakta zorlanıldığını eleştirel bir ifadeyle dile getirmiştir. Mevcut Anayasanın büyük ölçüde millet iradesi yerine anayasal dükalıklar üzerine devlet hayatının tanzim edilmiş bir anayasa olduğunu, millet iradesiyle seçilmiş olanların işleri hep kötü götüreceği kanaatiyle devlete ait yetkilerin çok önemli bir kısmı bu anayasal dükalıklara verilmiş ifadeyle, Türkiye’nin gündeminde olan YÖK meselesine değinmiş, üniversite sınavlarının doğru dürüst yapılamadığını, bir milyona yakın çocuğun perişan edildiğini, YÖK Başkan ve üyelerini Meclis seçebilseydi bu durumun yaşanmayacağını, okullar ve üniversiteler açılmadan “131. madde dahil, Türkiye’de ciddi bir anayasa

⁴⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 46 (10.08.1999), ss. 40-41.

değişikliğinin” ekim ayıyla beraber Türkiye’nin gündemine getirilmesi gerektiği üzerinde durmuştur.

Cemil Çiçek devam eden konuşmasında; AGİT’e dahil 54 üye ülkenin devlet ve hükümet başkanlarının o tarihlerde Türkiye’de ağırlanacağını hatırlatarak, zirvenin icra edileceği Kasım ayında Türkiye’ye anayasasını çağdaştırmış bir ülke olmanın şerefini ve gururunu taşıyarak çıkılmasını önermiştir. Cemil Çiçek; demokratikleşme, insan hakları ve özgürlükleri açısından dünyadaki 191 ülke arasında Türkiye’nin 136. sırada olduğunu, ekonomik haklar ve özgürlükler açısından ise 150 ülke içerisinde ancak 50. sırada bulunduğunu, BM’nin bir süre evvel yayımladığı sosyal haklar ve insanî gelişmeler listesinde ise Türkiye’nin 174 ülke içerisinde 86. sırada olduğunu ve bir yıl önceki 69. sıradan daha gerilere düştüğünü, Türkiye’nin hak ettiği yerde olmadığını ifadeyle Anayasanın “47., 125. ve 155.” maddelerinin değiştirilmesine taraf olduklarını söylemiştir.

MHP Grubu adına Faruk Bal (Konya) konuşmasında; 1929 dünya ekonomik krizi ardından Türkiye’de başlayan devletleştirme çalışmalarını hatırlatmak suretiyle başlamış, ardından MKE ve Ziraat Bankası gibi kuruluşların 19. Yüzyılda kurulmuş olan KİT’lerin birer örneği olduğunu, “1935’de Etibank’ın, 1937’de yeni ismiyle Ziraat Bankası’nın ve Denizbank’ın, Devlet Ziraat İşletmeleri gibi kuruluşların” o yılların ekonomik şartları içerisinde kaçınılması mümkün olmayan devletçilik uygulamalarına birer örnek olduğunu, siyasî talepler de dikkate alınarak işe uygun adam çalıştırma yerine adama iş bulma aracı olarak kullanılmış olduğunu anlatmıştır. Keza, “KİT’lerin hantal yönetim yapısı, kalitesiz ve yetersiz üretimi, aşırı personel istihdamı” içinde bulunduğunu, “enfasyonun körüklenmesini önleyebilmek ve devletin asli görevlerini ifa edebilmek amacıyla” özelleştirmenin kaçınılmaz olduğunu sözlerine eklemiştir.

Faruk Bal ayrıca; Türkiye’nin çok sayıda çok taraflı uluslararası tahkimi öngören anlaşmaya imza attığını, bu imzalar neticesinde Anayasanın 90. maddesi uyarınca uluslararası tahkimin iç hukukun bir parçası haline geldiğini, Danıştay’ın ise 1994 yılında almış olduğu bir kararla iç hukukta bir boşluğun ortaya çıktığını, Danıştay’ın “1994 yılında yap-işlet-devret modeliyle önüne getirilen inceleme görevine dayalı olarak bir imtiyaz şartlaşma ve sözleşmesinin onaylanması dosyasında, 1910 tarihinde yürürlüğe girmiş olan Menafı Umumiye Kanunu ile 1932 yılında yürürlüğe girmiş olan 2025 sayılı Kanun hükümlerine dayanmak suretiyle” bünyesinde uluslararası tahkime imkân veren uluslararası imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini onaylamadığını, akabinde Danıştay’ın bu yetkisinin bertaraf edilebilmesi için 1994 yılında 3996 sayılı Kanunun yürürlüğe konduğunu, 3996 sayılı Kanunda imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinin idarî nitelikte birer sözleşme olmasına rağmen “özel hukuk hükümlerine tabi” olması sebebiyle Anayasa Mahkemesi’nce iptal edildiğini, ifade etmiştir.

Danıştay'ın inceleme ve onaylama yetkisini Anayasanın görüşülmekte olan 155. maddesinin ikinci fıkrasından aldığını, Anayasanın bu maddesinde Danıştay'a "görüş bildirme, inceleme ve yargı" görevleri verdiğini, mevcut kanun teklifinin Danıştay'ı bertaraf edici bir kanun teklifi olmayıp Danıştay'ın imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde inceleme ve onaylama makamı olmaktan çıkarılarak görüş bildirme makamı haline getirilmesini öngören bir kanun metni olduğunu, sebebinin de Danıştay'ın bir yargı organı olması sıfatıyla vatandaşlara karşı herhangi bir mesuliyetinin bulunmadığını, Anayasanın 47., 125. ve 155/2. maddelerini değiştiren kanun teklifinin Türkiye'yi 21. Yüzyılda bölgesinin lider ülkesi yapabileceğini, bir ekonomik kalkınmayı başlatabilecek dinamik bir unsur olduğunu ve bu nedenle de MHP'nin anayasa değişikliğine olumlu oy vereceğini ifade ederek sözlerini tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Ahmet İyimaya (Amasya); Anayasanın 166 ve 173. maddeleri arasındaki hükümlerin "gerçekleştirmekte olunan hükümlerle" değerler temelinde savaş halinde olduğunu, birinin liberal ve diğerinin devletçi değerler manzumesini içerdiğini, felsefesi denkleştirilmemiş anayasa içi değerler çatışmasının "topluma, düzene ve gelişmeye" yansımalarını hesaplayamamış bir kurucu iktidar anlayışının görüldüğünü ifade ederek sözlerine başlayan Ahmet İyimaya; Anayasaların sık sık değiştirilmesinin doğru olmadığını, getirilen yöntemlerin "hukukun üstünlüğüne değil, üstün olanın üstünlüğüne" götüreceğini, bir buçuk asırlık anayasa hayatında anayasa yapımı geleneklerinin henüz kökleşmediğini, iki temel nedenin uzlaşmayı dışlayan "sadece ben varım diyen" kutupçu karakter ve müdahalelerin koruyuculuk sendromu olduğunu, Anayasa değişikliği teklifinin özelleştirmeyi ve tahkimi anayasal bir kurum haline getirmekte olduğunu, kimi kamu hizmetlerinin özel hukuk sözleşmeleriyle yürütülebilmesini öngördüğünü, seçeneğe göre Danıştay'ın görevini daralttığını, TBMM'de bir uzlaşya doğru gidildiği umudunu taşıdığını söylemiştir.

DYP'nin üst üste çıkardığı tahkimi de kapsayan özelleştirme yasalarına karşı pozitif hukuk bağlamında Anayasa Mahkemesine başvuran ANAP'lı ve DSP'li milletvekillerinin ile özellikle PTT'nin T'sinin özelleştirilmesine evvelce engel olmalarını eleştirerek, "Dünya bir küçük gezegen. Bilginin sınırı, tekniğin bayrağı, kaynağın pasaportu yoktur!" diyen İyimaya, milletlerarası tahkimin hiçbir ülkenin kaçınamayacağı bir mekanizma olduğunu, zira "sermaye, teknoloji ve ihtiyaç duyulan diğer üretim unsurlarının" güvensiz hissettikleri ülkelerde dolaşmayacağını, hukuk sisteminin ve potansiyel ihtilafların çözüm risklerini önceden analiz edemeyen dış yatırımcının belirsizliğe adım atmayacağını, dış tahkimin dıştan gelen ve gelişmeye katkı sağlayan girişimci yönünden hukuk alanındaki belirsizliği ortadan kaldıran bir teminat niteliği taşıdığını, sorunun egemenlikle bir ilgisinin olmadığını, taraf olunan yatırım anlaşmaları ve çok taraflı anlaşmalarla Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine bağlı protokolün tahkim kaydını öngören kurallar olduğunu, küreselleşen dünyada tersine bakışların teori ötesi bir

değer taşımadıklarını düşündüklerini ifade etmiştir. Mevcut teklif paketinin mükemmeli ifade etmekten hayli uzak olduğunu, bunun için Anayasa Komisyonunda yaptıkları iyi niyetli ve objektif eleştiriler, katkı gayretlerinin bir sonuç vermediğini ifade eden İyimaya, “(...) tahkimin yeri, Anayasa değil, yasalar olmak gerekir. Anayasa Mahkemesi ve Danıştay kararlarının soruna katı yaklaşımlarının bir daha yaşanmaması hassasiyetine dayalı bu tanzim tarzının yerinde olmadığını düşünüyoruz,” diyerek, konuşmasını sürdürmüştür. Görüşülmekte olan tahkim maddesinin millî tahkimin halletmek zorunda olduğu potansiyel ihtilafları milletlerarası tahkime götürmeyi engelleyecek mekanizmadan mahrum olduğunu iddia ederek, yabancı firmaların bu konudaki birikimlerinin uzmanlık iddiasında bulunanların dahi kolay fark edemeyecekleri sözleşme içi tuzaklarla dolu bulunduğunu ifadeyle, “devletin, kurumların ve kendilerini uzman zanneden bürokratların yetersizliklerini telafi edecek donanımlı, ciddi bir organın ihdas olunmasını” önermiştir.

ANAP Grubu adına Işın Çelebi (İzmir) konuşmasına; Anayasanın 4. bölümünde ekonomik konuları içeren maddeler gündemdeki 47, 125 ve 155. maddeler dahil çeşitli maddelerin “devletçi, katı ve yasağcı” bir anayasa izlerini taşıdığını, dünyadaki gelişmelerin bu görüşleri ve bu anlayışları geçerli kılmaktan çıkardığını, bir ülkenin gücünün dünya piyasalarından aldığı payın ölçüsü ile değerlendirildiğini, dünyadaki gelişmelerin piyasaların girişim gücünün ve rekabet gücünün artışına bağlandığını, dünyadaki gelişmelerin vatanseverliği ve milliyetçiliği bir ülkenin gücünün artmasıyla paralel hale getirdiğini, dünya piyasalarından daha fazla pay alarak daha güçlü ve onurlu bir ülke haline gelmenin ve ekonomik kalkınmanın o piyasalardan daha fazla pay almanın bir gereği haline geldiğini gösterdiğini, ifade etmiştir.

Türkiye’nin kaynak ihtiyacının gelişen dünyadaki teknoloji ihtiyacını kaçınılmaz kılmasına rağmen mevcut Anayasayla bunları yapabilmenin mümkün olmadığını, Anayasadan gelen engellerin özelleştirme çabalarındaki iyi niyetli davranışları etkilediğini ve 4046 sayılı Yasanın uygulamasında ciddi sorunlar ortaya çıkardığını, atanmışlar yerine seçilmişlerin etkin olmasının ve karar vermesinin gerekliliğini, bunun 47. maddenin ikinci bölümü ile öngörüldüğünü ifade eden Çelebi; “(...) 125. maddede, imtiyaz sözleşmelerinin ihtilaflarında tahkim şartına gidilmesi, temyiz hakkı saklı kalmak kaydıyla, Türkiye’nin, uluslararası piyasalarda etkin olmasını ve uluslararası alanlarda, yeni gelişen şartlardaki yabancı sermaye ve teknoloji imkânlarından yararlanması olanağını getirecektir,” demiştir. Çelebi; 155. maddede imtiyaz sözleşmelerinde Danıştay’ın görevlerinin yeniden belirlenmesini ve inceleme yerine iki ay içerisinde görüş bildirmesi gibi bir unsurun getirilmesinin çalışmalara hız verme ihtiyacından kaynaklandığını, Anayasada öngörülen değişikliklerle hem Türkiye’nin bu anlamda ihtiyacını karşılayacak hem de Türkiye’nin uluslararası alanda yatırım yapan kendi yatırımcılarının da ihtiyacını karşılamak açısından önemli bir kapı açılacağını, Bakü-Ceyhan boru hattı gibi 3 ülkeden geçen ve

içindeki petrolün Türkiye'ye ait olmadığı bir yatırımda çıkabilecek bir uzlaşmazlığın nasıl çözülebileceğinin bile önemli bir tartışma konusu olduğunu, mevcut Anayasanın bu meselelerin çözümünü imkânsız hale getirdiğini, Türkiye'nin dünyada, arzu edilen 10 gelişmiş ülke arasında yer alarak saygın ve güçlü bir ülke konumunda olacaksa, bu tür projelerin hızla realize edilmesi gerektiğinin altını çizmiştir.

Tahkim meselesinde hakem kurulunun yargıçlardan oluştuğunu ve temyizin milletlerarası özel hukuk kurallarına göre geçerli olduğunu, bu uluslararası hukuk kuralını günde 1 trilyon dolar döviz işlemi olan bir dünyada 52 ülkenin uygulamakta olduğunu, Fransa'nın bir anayasa değişikliğiyle tahkim şartını kabul ettiğini, Türkiye'nin 37 ülkeyle yaptığı ikili anlaşmalarda bir ölçüde bu tahkimi kabul etmiş olduğunu ve Türkiye'nin "Washington, New York ve Cenevre" anlaşmalarıyla uluslararası kuruluşlarla bu tahkim işlevini aslında benimsemiş ve uygulamayı kabul etmiş olduğunu, 52 ülkenin uyguladığı ve dünyada bu kadar hızlı bir değişimin olduğu bir dönemde Türkiye'nin dışlamasının mümkün olamayacağını, "Türk müteşebbislerinin, Avrupa Birliğinin genişleme sürecindeki 12 ülke içinde en fazla yatırım yapan, Türkiye dışında yatırım yapan bir ülke olduğunu" da belirterek, yurt dışında yatırım yapan Türk müteşebbislerinin haklarını savunmak için İstanbul'da bir uluslararası tahkim merkezinin kurulmasının gerektiğini, devlet ile bireyin yasalar karşısında eşitliğini sağlayan, dünya piyasalarından daha çok pay alan, rekabet gücünü artıran bir Türkiye'nin uluslararası hukuka da uygun hale gelmesi ve hukukunu bu anlamda yeniden düzenlemesinin önemini belirterek konuşmasını tamamlamıştır.

DSP Grubu adına Ali Tekin (Adana) konuşmasında; tartışılacak yanları olmakla birlikte bazı durumlarda özelleştirmenin kaçınılmaz olduğunu, özelleştirmenin yetersiz kalmasının ekonomi ve hatta siyaset üzerinde bazı olumsuz sonuçlar doğurduğunu, bunlardan KİT zararlarının enflasyonu artırıcı etki yaptığını, devletin borçlanma gereğinin ülkede faizlerin artmasına, dolayısıyla da özel sektörün yatırım yapmaktan kaçınmasına neden olduğunu, rekabet ortamında üretim yapmak yerine ranta dayalı ekonominin işleme geçtiğini, devletin elinde bulunan iktisadî kuruluşların politik patronaj kurma ve yandaşları semirtme aracı olarak algılanabildiğini, özellikle büyük ölçekli kuruluşların özelleştirilmesinde yabancı yatırımcılardan yararlanmanın gerektiğini, böylelikle hem yeni sermaye hem de yeni teknoloji ile yeni pazarlama olanaklarının birlikte getirebileceğini, Türkiye'de "devletin bir kamu tüzelkişisi olarak, bir kamu hizmetini özel hukuk kişilerine gördürmesi için yaptığı imtiyaz sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar için" tahkime gidilmesinin mümkün olmadığını, zira Anayasanın imtiyaz sözleşmeleri için tahkim yolunu kapattığını, birtakım ülkelerde çeşitli sanayi ve ticaret kuruluşları

tarafından örgütlenmiş hakem kurumlarının⁴⁵¹ bulunduğunu ifadeyle, “(...) yaygın olarak kullanılan tahkim türü, ad hoc, yani, sırf o sözleşme için düzenlenmiş olan tahkim türüdür. Ad hoc tahkimde bütün koşullar tarafların serbest istemleriyle saptanır; yani, hakemlerin atanması, alacakları ücret, hakemlerin üçüncü hakemleri nasıl seçecekleri, tahkim yeri, yargılama dili, hakemlerin uygulayacakları usul hukuku ve maddî hukuk, hakemlerin verdikleri kararın ne zaman bağlayıcı olacağı gibi pek çok konu, tarafların özgür iradesiyle ortaya konulur” demiştir.

Türkiye’ye gelmelerinde yarar görülen yabancı şirketlerin başka pek çok ülkenin bu şirketlere tanıdığı tahkim hakkını Türkiye’den de istediklerini, aksi takdirde yatırım yapmadıklarını söyleyen Tekin, uyuşmazlıkların Danıştay’da çözümlenmesi zorunluluğunun bu yabancı yatırımcıları rahatsız etmesinde ana unsurun “ulusal mahkemelerin ilke olarak devlet teziyle bağlı olduğu” inancı olduğunu, Yurt dışında yatırım yapan Türk yatırımcıların da benzer konuları gündeme getirip tahkim istediklerini, Türkiye’nin 66 ülkeyle yatırımların korunması ve teşviki anlaşması imzalayarak Türk şirketleri ile bu ülkeler arasında uyuşmazlık çıkması durumunda tahkime gidilmesi ilkesini kabul etmiş olduğunu, Türkiye’nin uyuşmazlıklarda tahkimi kabul eden bazı çok taraflı anlaşmaları onaylamış olduğunu, “Avrupa Enerji Şartı, Türkiye Cumhuriyeti ile Türkmenistan Arasındaki Hazar Geçişli Türkmenistan-Türkiye-Avrupa Gaz Boru Hattı Anlaşması” gibi uluslararası tahkim kuralını içeren bazı anlaşmaların örnek verilebileceğini “bir yandan devletin taraf olduğu anlaşmalarla tahkim, bir uyuşmazlık çözme yöntemi olarak kabul edilmiş; bir yandan da, iç hukukta, Anayasa Mahkemesinin iptal kararıyla, tahkim yasaklanmıştır” şeklinde çelişki bulunduğunu söyleyen Ali Tekin, Türkiye’nin bu çelişkileri gidermek üzere ikili ya da çok taraflı anlaşmalar yönünde idarî nitelikteki yatırım anlaşmaları alanında tahkime izin vermesi gerektiğini, zira, “küreselleşme denen derin değişimin özünde, ürünlerin ve sermaye, işgücü, bilgi gibi üretim faktörlerinin serbest dolaşım ilkesinin bulunduğunu, tüm bu serbestiyet ilkesinin özel girişime daha fazla rol verilmesini içerdiğini” ifade etmiştir.

Veysel Candan (Konya) konuşmasına; “(...) Bir grup, uluslararası tahkimi, kapitülasyonların geri gelmesi, ikinci Sevr ve bağımsızlığımızın zedelenmesi şeklinde yorumlarken; diğer bir taraf da, -hükümet tarafı da- uluslararası tahkimin Türkiye’de her şeyi çözeceği gibi bir yanlış anlayışın içerisinde. Kanaatimizce ikisi de yanlıştır. Yapılması gereken, ulusal çıkarlarımızı koruyan, millî bir tahkim düzenlemesi yapmaktır. (...) Aslında, uluslararası tahkimle ilgili anayasa değişikliğinin, uyum yasalarıyla birlikte tartışılması en doğru olanıdır,” diyerek başlamış, hükümetin; “ulusal tahkim

⁴⁵¹ Londra’daki Hububat Birliğinin Hakem Mahkemesinin, Uluslararası Ticaret Odasının Hakem Mahkemesi, İstanbul Ticaret Odasının Hakem Mahkemesi, Ankara’da Odalar Birliğinin Hakem Mahkemesinin, dünya özel sektörünün kurduğu mahkemelere örnek olarak verilebileceğini ifade etmiştir.

olmadığı için yatırım gelmediğini, büyük yatırımların Danıştay ve Anayasa Mahkemesinde yap-işlet-devret noktasında, 1994'te olduğu gibi iptal edildiğini, Danıştay incelemelerinin çok uzun (bir iki yıl) sürdüğünü, dış kredi temini için de ulusal tahkimin, özellikle IMF tarafından talep edildiğini” söylediğine dikkat çekmiştir. Danıştay’ın “ekonomik uygunluk açısından Maliye müfettişleri, hesap uzmanları, DPT ve YPK üyeleri tarafından mutlaka ön incelemeye tabi tutulması” gerektiğinin önemini vurgulayan Candan, Anayasanın 47, 125 ve 155. maddelerine getirilen değişiklik teklifleriyle “kamu hizmeti” tarifinin değiştirildiğini, Tahkimde “denetim ve uygulamada birtakım sıkıntılar ile uyum yasalarının yokluğu ve gidilen hakem heyetlerinin hep yabancı olduğundan hareketle” siyasî baskılarla neticelerin değişebileceğini, en mühim olayın ise hükümetlerin “benim dönemimde bir yatırım gelsin, yeter ki bizim dönemde gelsin mantığıyla hareket” olduğunu ifade etmiştir. Tahkimle ilgili sözleşmelerin DPT’ce, Maliye Bakanlığı müfettişlerince, Danıştay üyelerince izlendiği ve kontrol edildiği bir müessesenin mutlaka oluşması gerektiğini, bunlar yapılmadığı takdirde enerji ihalelerindeki anlaşmalarla” zarar edileceğini, yabancı sermaye için her şeyden önce siyasî istikrarın gerektiğini, söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Mustafa Ersümer (Çanakkale) konuşmasına; o günden itibaren Türkiye’nin yapacağı anlaşmalarda ve imzalayacağı sözleşmelerde tahkim klozunu (clause) Türkiye’nin menfaatlerini savunacak şekilde yapılacağını temin ederek başlamış, uluslararası platformda 833 Türk firmasının yatırımlar yaptığını, Türk yatırımcıların yurt dışında 2 milyar dolara yakın yatırımları olduğunu, uluslararası tahkimin Türkiye’de uygulanmaması nedeniyle Türk yatırımcılarının mağdur olduğunu ifadeyle; “Türkiye Cumhuriyetinde, biz, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasını usulüne uygun olarak değiştiriyoruz ve uluslararası tahkimin uygulanma imkânını yaratıyoruz. Anayasamızda özelleştirmeyi tarif ediyoruz,” diye TBMM’nin siyasî bir irade beyan ettiğini söylemiştir. Ersümer, “(...) Eğer Danıştay, Anayasa Mahkemesinin kararını yorumlamayıp, sözleşmelerde, imtiyaz sözleşmelerinde tahkim şartını çıkarmamış olsaydı, bugün, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Anayasasını değiştirmek zorunda kalmayacaktı; bunun altını çizmek istiyorum. Burada bir uzlaşma olduysa, yargıyla da uzlaşılması gerekir diye düşünüyorum. Yani, siyasî iradenin üstünde bir irade yargı iradesidir; biz, bunu inkâr etmiyoruz; ama, bu çatışmanın milletin aleyhine olmasını da kabul edemiyoruz,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

Kamer Genç (Tunceli) Konuşmasına; “Anayasanın bu üç maddesinde yapılan değişikliğin temeli -Türkiye hukuk sisteminde idarî yargı ve adlî yargı vardır- idarî yargı yetkisini kaldırmaktır; 47. maddesinde getirilen değişiklikte deniliyor ki: ‘Devlet, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk

sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere devredilebileceği kanunla düzenlenir.’ Bu niye geldi; biliyorsunuz, tabii, Türkiye, bir hukuk devletidir ve hukuk devletinde de kuvvetler ayrılığı ilkesi vardır. Çok güncel olan, enerji, çok ballı ve kaymaklı; enerji meselesi, Türkiye’de, bazı holdinglere yaptırılmak isteniyor. Bunu yaparken, hükümet bazı tasarruflarda bulunuyor. Kanun çıkıyor, Anayasa Mahkemesine gidiyor; Anayasa Mahkemesi diyor ki: ‘Kamu hizmeti niteliğindeki bir hizmeti siz uzun dönemde özel teşebbüslere verirsiniz, bu imtiyaz sözleşmesidir; imtiyaz sözleşmesi için de, Anayasamızın 155. ve Danıştay Kanununun 23. maddelerine göre, siz burada Danıştay’dan ve idarî yargıdan karar almak zorundasınız.’ Hükümet bundan kurtulmak için -bir anayasa değişikliğidir- tahkim sistemini getiriyor (...)” ifadeleriyle başlamış, Tahkim sistemini yabancı sermaye ve vahşi kapitalizmin temsilcisi olarak göstermiş ve bu yabancı sermayenin “Ey Türkiye, ben senin memleketindeki yüksek hâkimine güvenmiyorum. Senin memleketinde yatırım yapabilmem için senin memleketindeki yüksek hâkimine güvenmiyorum, ben, benim memleketimdeki Mişon’un, Agop’un, Şarl’ın hakemliğine güveniyorum,” şeklinde düşündüğünü, bu yabancı şirketlerin aslında yatırımın büyük bir yükünü Türk vatandaşına bindireceğini, buna rağmen bunların denetiminin yapılamayacağını, böylece vatandaşın büyük bir zarara gireceği tehlikesini hatırlatmıştır.

Kamer Genç; sözleşmeyi yapan üst düzey bürokratin daha sonra görevden ayrılarak ihalenin verildiği holdingin temsilcisi olduğunu, sözleşmelerin yapılmasına katıldığını, Danıştay’dan mütalaa aldığını ve sonra da milletvekili olduğunu, böyle tehlikeli ilişkilerle devlet ve milletin tarifsiz zarara uğrayabileceğini örneklerle vermeye çalışmıştır. Türkiye’nin uluslararası arenada pek fazla dostu olmadığından tahkimde genelde kaybetmeye mahkum olacağı endişesini taşıdığını belirten Genç, “(...) Getirilen bu anayasa değişikliği, bana göre çok tehlikeli; yani, artık, Türkiye’de, Türk hukuk sistemi içerisinde, idarî yargıyı kaldırıyor; çünkü, hükümet, siyasî bir parti, tabii, çoğunluğu, Meclisin çoğunluğunu elinde tutan hükümet, eğer, herhangi bir konuda idarî yargı denetimini istemiyorsa, bir kanun getirir; bu kanun özel hukuk sistemine tabidir der, kamu hizmeti niteliği kalmaz,” diyerek, 47. maddede işin halledilebileceğini, 125. ve 155. maddelerin değiştirilmesine gerek olmadığını iddiaıyla konuşmasını, “(...) belli miktarları aşan yatırımları hiç olmazsa bu Danıştay’ın denetimi dışında tutalım, belli bir süre Danıştay’a inceleme yetkisini verelim,” ifadesiyle tamamlamıştır.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından saat 19.31’de birleşime ara verilmiş, saat 20.00’da ikinci oturumla birlikte, teklifin maddelerine geçilmesi için gizli oylama yapılmıştır. 400 kabul, 29 ret, 26 çekimser, dört geçersiz ve bir de boş oy çıkmıştır. Bu sonuca göre, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı

Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifinin maddeleri üzerindeki görüşmelere, aşağıdaki Madde 1'in okutulması ile geçilmiştir.⁴⁵²

“MADDE 1. —Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 47. maddesinin kenar başlığı, ‘E. Devletleştirme ve özelleştirme’ şeklinde değiştirilmiş ve bu maddeye ikinci fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

Devletin, kamu iktisadî teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

Devlet, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabilirliği veya devredilebileceği kanunla belirlenir.”

DYP Grubu adına H. Ufuk Söylemez (İzmir); Anayasasının 47. maddesinde devletleştirmenin tanımlanmış olmasına rağmen özelleştirmeye yer verilmemiş olduğunu, buna karşılık özelleştirmeyi yasaklayıcı bir hususun da Anayasada yer almamış olduğunu, Anayasanın özelleştirme hükmünü içermemesinin de Türkiye’de yapılamayan ve aksayan skandallarla geri kalan özelleştirmenin yapılmasına bir engel teşkil etmediğini, dolayısıyla özelleştirmeyi yapmak için Anayasada böyle bir değişiklik yapılmasına gerek olmadığını, 1994 tarihli 4046 sayılı Kanunla Türkiye’de özelleştirmenin hukukî altyapısına kavuşturulduğunu, o günden beri de senede 300-500 milyon dolardan az olmamak üzere özelleştirmenin fiilen başlatılmış olduğunu, ilk kez içinde bulunulan 1999 yılında Türkiye’de özelleştirmenin fiilen durmuş olduğunu, DYP olarak özelleştirmenin Anayasaya girmesini iki karışık duygu ve düşünce içinde karşıladıklarını ifadeyle; “(...) DYP olarak, yıllardan beri savunduğumuz liberal ekonomik felsefe, kanuna bağladığımız, 4046 sayılı Kanunda emeği geçen DYP, rekabetçi piyasa ekonomisini, liberal piyasa ekonomisini hayata geçiren, programını uygulayan, meydanlarda konuşan, seçmene Türkiye’de en önemli malî reformlarla özelleştirme yapma sözü veren, bu uğurda her türlü engellemeye rağmen gayret sarf eden, bugün hükümeti oluşturan partilerin özelleştirmede bu noktaya gelmiş olmasını mutlulukla karşılamaktadır; ama, üzgünüz, Türkiye, bu noktaya yıllar önce gelmeliydi, 1994 yılında gelmeliydi, özelleştirme kanununun çıktığı Kasım 1994’te gelmeliydi, onun akabinde çıkan Türk Telekom’u özelleştirme yasası sırasında gelmeliydi,” diyerek konuşmasını sürdürmüştür.

Türk Telekom’un özelleştirilmesi aşamasındaki girişimlerinin özellikle o andaki hükümetin büyük ortağı DSP tarafından engellenmiş olduğunu ve Türk Telekom’un 1994 yılında özelleştirilebilmesi halinde 35-40 milyar dolar civarında özelleştirme geliri elde edilebileceğini, o günlerde Türkiye’nin dış borcunun geleneksel noktadaki 40 milyar doların yarısından daha az olduğunu, bu durum dikkate alınsaydı Türkiye’nin iç borç batağına ve mevcut ekonomik krize

⁴⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 46 (10.08.1999), ss. 74-76.

düşmemiş olacağını açıklayan Söylemez, özelleştirmenin gerçek anlamda ekonomide rasyonelleşme ve sağlıklı politikalar için bir araç olduğunu, özelleştirmenin yapılması için onun yanında yapısal reformların ve ekonominin demokratikleşebilmesini gerektiren bir dizi önlemin de alınması gerektiğini, bunların başında tam ve şeffaf bir ekonominin geldiğini, tam rekabet koşullarının geldiğini, yani tekelleşmenin ve kartelleşmenin ekonominin hiçbir alanında hüküm sürmemesi gerektiğini, regülasyon ve denetleme müesseselerinin kurulmasının gerektiğini, ithalatta haksız rakabetten akreditasyona kadar tüm yasaların çıktığı bir ekonomik yapıyı arzu ettiklerini, özelleştirmeye ideolojik olarak bakılmayarak Türkiye’de devletçi ekonomik anlayışın yerini rekabetçi serbest piyasa ekonomisine terk etmesinin gerektiğini ifade eden Söylemez, sözlerini; “(...) özelleştirmeyi yapın, Türkiye’de, ahbap-çavuş ilişkilerini de terk edin, korumacılık ve kayırmacılıktan vazgeçin; gelin, gerçek rekabetçi piyasa ekonomisini hep beraber yüceltelim. Biz, DYP olarak, özelleştirmeye destek vereceğimizi beyan ediyoruz” diyerek tamamlamıştır.

FP Grubu adına Cevat Ayhan (Sakarya); devletin sanayiden ve ticaretten çekilerek bunların özelleştirilmesine karar verilmiş olduğunu, “TPAO, Sümerbank ve SEKA” gibi teknolojiyi yakından takip ederek üretim yapması beklenen KİT’lerin bunu gerçekleştiremediklerini, artık devam etmelerinin mümkün olmadığını, bu kurumların özelleştirilmesinin de yağma ve talan şeklinde görülmemesi gerektiğini, bu tip yanlışlıklar nedeniyle 1999 yılına gelindiğinde “atıl, verimsiz ve rekabet imkânı olmayan” tesislerin ekonomiye aktarılamamış olduğunu, üstelik bulunulan tarih itibarıyla pek çoğunun kullanılamayacak hale geldiğini, tesislerden çok arazilerinin değerlendirildiğini, devletin ekonomiden çekilerek küçülmesini, merkezî idarenin küçültülerek mahallî idarelerin güçlendirilmesini, mahallî yönetimlerin güçlendirilerek özel sektörün de önünün açılmasını, tüm bunların yapılabilmesi için Türkiye’nin artık geri dönemeyeceği bir noktada bulunduğunu ifade ederek, başlamıştır.

Özelleştirmeye getirilen üç yıllık sürenin yetersiz olduğunu, istihdamı ve üretimi garanti edecek bir çerçeveye oturtmanın gerekliliğini, aday firmaların ve kuruluşların geçmişlerinin ve malî yapıları ile yönetim kadrolarının bu işleri yürütebilecek imkan ve kabiliyetlere sahip olup olmadıklarının incelenmesi gerektiğini ifade eden Ayhan, öte yandan devlet sanayi ve üretimden çekilirken Doğu Anadolu ve Güneydoğu Anadolu gibi bazı bölgelerde devletin himmetine ve yatırıma ihtiyacı olduğunu, devletin bu yerlere sanayi kültürünün götürülmesi ve istihdamın sağlanması için öncülük yapılması gerektiğini, özel sektörün götürülemediği yerlere ortaklık ve ön teşebbüs şeklinde de olsa mutlaka ve üretimin götürülmesi gerektiğini ifadeyle, “Cumhuriyet hükümetlerinin birinci görevi Türkiye’yi kalkındırmak, refah seviyesini yükseltmek, gerekirse devlet eliyle, gerekirse özel sektörle; ama, mutlaka bunu başarmaktır,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

Kamer Genç (Tunceli) konuşmasına; “(...) mevcut 1982 Anayasasında özelleştirme konusunda herhangi bir hüküm yok; ama, kamu yararının gerektirmesi ve gerçek bedel üzerinden yapılması ve tekelleşme oluşturulmaması koşuluyla özelleştirme yapılabilir...” ifadeleriyle başlamış, ikinci fıkrada getirilen hususa dikkat çekerek, “Devlet, kamu iktisadi teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabilceği veya devredilebileceği kanunla belirlenir” ifadesini, “yargıdan, Anayasa Mahkemesinden ve Danıştay’dan öç alma hareketi” olarak değerlendirmiştir. Zira bu ifadeyi; “Artık, ben, yasama Meclisi olarak, bundan sonra, kamu hizmeti niteliği taşıyan her hizmeti, iktidar gücüne dayanarak bir kanun getireceğim ve bu kanunla, ben, bunu özel hizmet kabul edeceğim ve bundan sonra sen, idarî yargıya da gidemezsin, Anayasa Mahkemesi olarak da karar veremezsin” demek olduğunu altını çizmiş, bu gelişmeyle kuvvetler ayrılığı ilkesinde yalnız yasamanın hâkimiyetine dayanan bir sisteme gidilmekte olduğunu, bunun da rejimi ciddi bir tehlikeye sokacağını ileri sürmüştür.

Kamer Genç konuşmasında o tarihlerde kamuoyu gündemini uzun süre işgal eden Petrol Ofisi Anonim Şirketi (POAŞ)’ni örnek göstererek özelleştirmenin yapılmasındaki “yanlışlıkları” eleştirmiş ve “(...) POAŞ ihalesi yapıldı, birinci kazanana verilmedi, ikinci kazanana da verilmedi, üçüncüye verildi. Arkasından da, şimdi bir bakan ‘efendim, bir genel başkan, o sırada büyük bir rol oynadı’ diyor. Kim bu genel başkan? O zaman üç genel başkan vardı, ya kendi genel başkanıdır, korkuyor açıklamıyor, ya bugünkü Başbakanıdır, ondan korkuyor açıklamıyor veya başka bir partinin genel başkanıdır. Şimdi, Türkiye, maalesef, bu koşullar içerisinde yaşayan bir ülke. Böyle olunca da, hep siyasî güçlerle her yere varamayız. Türkiye’de, kurumlar arasında oto kontrol sistemini kaldırdığınız zaman hem rejim tehlikeye girer hem de devletin kaynakları birkaç tane siyasî gücün arkasındaki holdinglere peşkeş çektilerilebilir,” ifadesiyle, endişelerini dile getirmiştir.

Kamer Genç daha sonra, Hükümet adına konuşan ANAP sözcüsünün, “Danıştay’dakiler daha mı dürüst!” ifadesine karşılık, yargıdakilerin tarafsız olduğunu, “(...) bir holding patronunun karşısına gittiği zaman, holding patronu onların karşısına pijamayla gelmiyor; bir saygı diyor, en azından bir kurum; ama, bir başbakanın karşısına pijamayla geliyor. Niye? Sen, her zaman benim emrimdesin, yoksa, benim emrimde olmazsan, ben, siyasî faaliyette bulunma hakkını sana tanımam diyor; Türkiye’nin gerçeği bu. Onun için, yargının gücü buradan geliyor ve yargı, Türkiye’de bir dengedir, bu dengeyi, bana kalırsa, ortadan kaldırmamak lazım; kaldırdığımız zaman da, Türkiye’de ...çok büyük sıkıntılar olabilir,” örneğiyle cevap vermiş, her yerde söz sahibi olmak isteyen sermayenin karşısında güç tanımadığını ifade eden Genç sözlerini, “(...) yabancı sermaye -yani, aslında, yabancı sermayenin de Türkiye’ye gelip gelmeyeceği belli değil de- ben, senin yüksek hâkimine güvenmiyorum, mahkemene

güvenmiyorum, benim hakemime güveniyorum diyor. Aslında, Türkiye'nin de kendisi, uluslararası boyutlarda hakem verebilen bir ülke olsa, Amerika'da, İtalya'da, Fransa'da yatırım yapan bir ülke olsa, elbette ki, biz, bu sistemi getirirsek bizim de faydamıza olur; burada bizim faydamıza olmaz!" diyerek tamamlamıştır.

Mehmet Döner (Hatay); tüm dünyada küreselleşmenin geldiği noktayı "bilginin ve sermayenin sınır tanımadan dolaştığı bir dünyanın adı" olarak tanımlamış, dünyada %3,5 dolayında getirisi olan 1,3 trilyon dolarlık bir sermayenin varlığına değinmiş, gelişmekte olan ülkelerin kalkınma süreçlerinin bu küresel ve serbest sermayeden alabildikleri payla doğru orantılı olduğunu, gelişmekte olan ülkelerin kendi iç tasarruflarıyla ülkelerini geliştirmelerinin mümkün görünmediğini, Türkiye'de çıkarılan bir vergi yasasından dolayı aşağı yukarı 20 milyar dolar gibi bir paranın kaçtığından söz edildiğini, bu durumda sermayenin yerlisinin ve yabancısının olamayacağını, dünyayla rekabet edebilmek için dünya kaynaklarından ucuz maliyetli kredi bulma zorunluluğunun bulunduğunu, yabancı sermayenin Türkiye'ye gelebilmesi için de özellikle Türkiye'nin "siyasi ve ekonomik istikrara, daha önemlisi şeffaf bir demokratik sisteme" ihtiyacı olduğunu, vurgulayarak sözlerini tamamlamıştır.

Bu konuşmalardan sonra, DYP Amasya Milletvekili ve Anayasa Komisyonu Üyesi Ahmet İyimaya'nın gerekçeli olarak hazırlayıp 09.08.1999 tarihinde TBMM Başkanlığı'na vermiş olduğu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda Madde 47 ile ilgili (özelleştirme ve devletleştirme hakkında) iki değişiklik önergesi üzerinde açık oylama yapılmıştır. Her iki önergenin de oylamaları sonucunda üzerlerinde görüşme yapılması reddedilmiştir.⁴⁵³ Daha sonra oylamaya geçilmiştir. 458 oy kullanılmış, 22 ret, 19 çekimser ve bir boş oya karşılık 416 kabul oyu ile maddenin değişikliği kabul edilmiştir.⁴⁵⁴

(2) Anayasanın 125. Maddesinde Değişiklik Görüşmeleri

Anayasanın 125. maddesinin birinci fıkrasına ikinci cümle olarak eklenen yeni hükümle, Türkiye'nin o güne kadar yapmış olduğu çeşitli uluslararası sözleşmelerde kabul etmiş olduğu esaslara uygun olarak, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülmüştür. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125. maddesiyle ilgili değişiklik teklifi aşağıdaki şekilde TBMM Başkanlık Divanı tarafından Genel Kurulda okunmuş, daha sonra da tasarı üzerinde konuşmalara geçilmiştir:⁴⁵⁵

"MADDE 2.—Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125. maddesinin birinci fıkrasına ikinci cümle olarak aşağıdaki hüküm eklenmiştir.

⁴⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 46, (10.08.1999), s. 86.

⁴⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 46, (10.08.1999), s. 94.

⁴⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 46, (10.08.1999), s. 89.

Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir.”

FP Grubu adına Mehmet Ali Şahin (İstanbul) konuşmasında; tahkim veya hakemlik müessesesinin “kanunun men etmediği konularda, taraflar arasında doğmuş veya doğacak uyuşmazlıkların devlet yargısına başvurulmadan, taraflarca veya kanunla” doğrudan doğruya seçilmiş olan şahıs ve mercilerce çözümlendiğini, dünyada ve Türkiye’de tahkim kurumunun oldukça eskiye dayanan bir geçmişi bulunduğunu, Batı’da en az ikiyüz yıllık bir geçmişi bulunan tahkim müessesesinin 1927 yılından beri Türkiye’de de bulunduğunu, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununda yer almış (8. babında 20 madde- 516. maddeden 536. maddeye kadar olan maddeler) maddelerin tahkimi düzenlemiş olduğunu, bunun ise iç tahkim olduğunu ifade etmiştir. Anayasanın 125. maddesiyle getirilmeye çalışılan veya anayasal dayanağı oluşturulmaya çalışılan hususun da uluslararası tahkim olduğunu, uluslararası tahkimin Türkiye’ye bu değişikliklerle gelmiş olmayacağını, küreselleşen iş dünyasında “daha kolay, daha ucuz ve daha kısa sürede çözüm” sağlayan ve uluslararası ilişkilerde uyuşmazlıkların çözümü için başvurulana bu yöntem Türkiye’nin 1958 yılında New York’ta imzalanan Yabancı Hakem Kararlarının Tanınması ve İcrası Hakkındaki Sözleşmeyle taraf olduğunu, Türkiye’nin 1961 tarihli Uluslararası Ticarî Hakemlik Konusunda Avrupa Sözleşmesini ve 1965 yılında Yatırım Anlaşmazlıklarının Çözümü Konusunda Washington Sözleşmesini akdetmiş olduğunu, tüm bu çok taraflı sözleşmelerin TBMM’ce 1991 yılında onaylandığını, ayrıca Türkiye’nin bu konuda 1982 yılında 2675 sayılı Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkında Kanunu çıkarmış olduğunu, Türkiye’nin yatırımların karşılıklı korunması ve teşviki amacıyla 50’ye yakın ülkeyle ikili anlaşmalar imzalamış olduğunu, tüm bu anlaşmalarda uluslararası tahkime yer verildiğini ifade eden Şahin, “Türkiye’nin ikili anlaşma yaptığı ülkelerdeki yabancı yatırımcıların, uluslararası tahkim şartlı olarak, Türkiye’de sözleşme ve yatırım yapmalarına bir mâni yoktur!” diyerek sözlerini sürdürmüştür. Mehmet Ali Şahin daha sonra, 1994 yılında 3974 sayılı Yasanın Anayasa Mahkemesince iptalinin ardından çıkarılan 3996 sayılı “Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yapıtırılması Hakkında Kanun”un yürürlüğe girdiğini, bu kanunun enerjiye ilaveten “köprü, sulama, tünel, baraj, otoyol, deniz ve havalimanları” gibi tesislerin de özel kesimce yapılmasına imkân sağladığını, ancak kanunun 5. maddesiyle yukarıda sayılan hizmetlerin yapımı için akdedilen sözleşmelerin imtiyaz sözleşmesi sayılmadığını, bu sözleşmelerin özel hukuk hükümlerine tabi kılınacağını hükme bağlandığını, konunun bir davayla Anayasa Mahkemesinin önüne geldiğini, Anayasanın da; “Bir kamu hizmetinin uzun süreli olarak özel girişime gördürülmesi için yapılan sözleşmeler, imtiyaz sözleşmeleridir ve aynı zamanda da, kamu hizmeti niteliği itibarıyla, idarî bir sözleşmedir; dolayısıyla, Danıştay denetimine tabidir,” şeklindeki bir gerekçeyle bu kanunu iptal ettiğini açıklamıştır.

Danıştay'ın idareyle özel kesim arasında akdedilen sözleşmelere fazlasıyla müdahale ettiğini, uyuşmazlık halinde uyuşmazlıkların Danıştay'da çözümlenmek zorunda olduğunu, bunun da uzun bir zamanı gerektirdiğini, ayrıca Danıştay'ın tahkime ilişkin maddeleri metinden çıkardığını, sorunun burada düğümlendiğini, “Bir tarafta Türkiye, hem çok taraflı hem ikili birçok anlaşmaları imzalamış, bu anlaşmalarda uluslararası tahkim öngörülmüş, ama, bir tarafta da Danıştay'ın yaklaşımı; burada bir ikilem söz konusu” diyerek sözlerini sürdüren Şahin, tahkim müessesesinin gerekli ve Anayasayla güvence altına alınmasına ana muhalefet partisi olarak bir diyeceklerinin bulunmadığını, ancak, tahkime anayasal altyapı kazandırmayı amaçlayan bu düzenlemenin ihtiyacı ve amacı aştığını, zira tahkimin sadece milletlerarası ticaretin alanına giren, yabancılik unsuru içeren imtiyaz sözleşmelerinden doğan ihtilafların çözümünde öngörülmesi gerektiğini, yabancı sermayenin yeni teknolojiyi de getireceğini, buna karşılık yerli sermayenin yeni teknoloji ve dışarıdan bir sermaye getirmesinin söz konusu olmadığını, bu durumu amacı aşan bir düzenleme olarak gördüklerini, bu nedenle değişiklik teklifi verdiklerini ve değişiklik teklifi Genel Kurulca benimsenirse 2. maddedeki düzenlemeye ana muhalefet partisi olarak destek vereceklerini, ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Ali Naci Tuncer (Trabzon) konuşmasında; tahkimin Türk hukukunda mevcut olduğunu, özel hukuk hükümlerine dayanan sözleşmelerde tahkime gidilebildiğini, 1995 yılında Anayasa Mahkemesinin verdiği iptal kararından sonra “imtiyaz antlaşma ve sözleşmeleri” adıyla Anayasaya bir hüküm girdiğini, bu durumla birlikte tahkimin önem kazandığını sözlerine eklemiş ve “(...) 125. maddede ise, imtiyaz antlaşma ve sözleşmelerinde tahkime gidilebileceğini belirtiyoruz. Eğer, tahkime gidildiğinde, bu sözleşme, özel hukuk hükümlerine tabi bir sözleşme haline geliyorsa, o zaman, 47. maddedeki hüküm buna kafi gelirdi; imtiyaz antlaşma ve sözleşmesi teşkil eden tüm antlaşmaları bu maddeye koymak suretiyle, 125'teki değişikliğe ihtiyaç hissedilmezdi. Eğer, 125. maddede yaptığımız bu değişiklikle, bunlar, yine, idarî sözleşme vasfını kaybetmeyeceklerse, o zaman, bir tehlike doğuyor. Bizim özel hukuk hükümlerinden doğan tüm tahkimlerin temyizini, kanunumuz, sarahaten -usul kanununda- belirlemiştir; yani, buradaki tanıma göre, temyiz, özel hukuk hükümlerine göre yapılmaktadır. Eğer, bu, idarî sözleşme halinde kalacaksa, uyum yasalarında yeni bir hüküm koymamız lazım; çünkü, idarî sözleşmeler, idarî yargıya tabidir; orada da ayrı bir temyiz getirilmesi gerekir. Bu hususu dikkate almamız gerekmektedir,” ifadesiyle konuşmasını sürdürmüş, yargının devletlerin egemenlik haklarından olduğunu, ancak ulaşımda ve iletişimdeki değişikliklerin ticareti iç içe bir hale getirmesiyle ticarete uygulanacak hukukun pratik çözümleri üzerinde çalışmaya başlandığını, sonucunda tahkim müessesesinin ortaya çıktığını, uluslararası sözleşmelere imza koyan Türkiye'de özel hukuk hükümlerine tabi tahkimin daha önceden kabul edilmiş ve bu antlaşmalar çerçevesinde de tanınması yoluna gidilmiş olduğunu, artık idare hukukundan doğan sözleşmelere tahkimi yerleştirerek daha liberal bir hale getirmeye çalışıldığını ifade etmiştir.

Kamer Genç (Tunceli); “(...) Anayasanın 125. maddesinin matlahı ‘yargı yolu’dur. ‘İdarenin her türlü eylem ve işlemlerine karşı yargı yolu açıktır’ birinci cümle bu. İkinci cümleye neyi getirmişler: ‘Kamu hizmetleriyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî ve milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir.’ Yani, tahkim, bir yargı denetimi kabul edilmiş. Buraya bir ‘millî’ kelimesi de ilave edilmiş; yani kamu hizmeti niteliği bulunan bir hizmeti, siyasî iktidar bir kanunla bunu özel hukuk sahasına alacak ve özel hukuk sahasına aldığı bu hizmet için de özel hükümleri uygulayacak ve bu özel hükümlerle ilgili düzenleme Anayasanın 9. maddesindeki ‘yargı yetkisi Türk Milleti adına bağımsız mahkemelere aittir’ yolundaki hükme aykırıdır. O zaman, yargı yetkisi Türk Milleti adına bağımsız mahkemelere değil de, millî veyahut da yurtdışındaki hakemlere ait olacak. Bu, benim aklımın kabul etmediği bir düzenlemedir,” ifadesiyle, getirilmek istenen değişiklikleri eleştirmiştir. Kamer Genç konuşmasının devamında; Türkiye’deki sermaye gücünün siyasiler üzerindeki etkisiyle ve dayatmalarla belirli kanunları çıkarttırabildikleri ve bu kanunlara bağlı tasarrufları yaptıkları tehlikesine dikkat çekmiş, kendi partisinin tahkime karşı olmadığını, yargıdan gelen bir insan olarak yeni düzenlemelerin getireceği tehlikeleri vurgulamak istediğini ifadeyle, “(...) bir siyasî iktidar düşünün, belli bir holding grubuyla hareket edebilir ve edince de, bir özel kanunla, mesela bir enerji yatırımını kamu hizmetinden çıkarıp özel hizmete sokabilir ve bu özel enerji yatırımıyla ilgili, kendi yandaşlarıyla birlikte bir sözleşme imzalar, o sözleşmede de, yine kendilerinin emir ve talimatları dahilinde hareket edecek bir hakemi de orada hakem tayin eder, ondan sonra, siz gidin de, devleti bunların talanından kurtarın. (...) Holdinglerin, basın ve televizyonun bu kadar etkili olduğu bir toplumda siyasî gücün bunların karşısında durmasının mümkün olmadığını,” söylemiş ve bu nedenle de Türkiye’de getirilen organların ve makamların birbirlerini oto kontrol yoluyla denetleme sistemini terk etmemesi gerektiğini, bunun ülkenin geleceği için zorunlu olduğunu ifade ederek sözlerini bitirmiştir.

Anayasa Komisyonu Başkanı Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa) açıklamaya ilişkin konuşmasına; Türkiye’nin tahkimi öngören uluslararası bir çok sözleşmeye imza atmış olduğunu, bunlardan 43’ünün TBMM’ce imzalandığını, 23’ünün ise beklediğini ifade ederek başlamış ve “(...) Türkiye Cumhuriyeti, sadece, yabancı yatırımları isteyen, bekleyen bir devlet değil; aynı zamanda, müteşebbislerini, dünyanın çeşitli yerlerinde harekete geçiren ve sermaye ihraç eden bir ülkedir. 1993’ten itibaren, 833 Türk firması, 100’e yakın ülkeye 2 milyar dolar civarında yatırım yapmıştır. Amerika’ya, Almanya’ya, İngiltere’ye yatırımımız var mı diyen arkadaşlara karşı, Amerika’da 30, Almanya’da 80, İngiltere’de 47 firmamız; toplam 100’e yakın ülkede, 2 milyar dolara yakın, Türk sermayedarının yatırımı bulunmaktadır. Türkiye, bunlardan da yararlanmaktadır; tahkimden bu nedenle de yararlanmaktadır. Şüphesiz ki, Türkiye Cumhuriyeti Devleti bir hukuk devletidir. İdarenin her türlü eylem ve işlemleri yargı denetimine tabidir. İdarenin etkisizleştirilmesi ve idarî yargının etkisizleştirilmesi diye bir hadise söz konusu değildir,” diyerek konuşmasını sürdürmüştür.

Sözleşmeden doğan ve sözleşmeyle ilgili fakat ondan ayrılabilen idari işlemler ve kararlara ilişkin uyuşmazlıklar ile yine iptal davasına ve tam yargı davasına konu olabilecek “İmar, Çevre, Kültür ve Tabiat Varlıkları Koruma Kanunlarına” ilişkin hususlarda hak arama yollarının açık olduğunu, bu uyumdan sonra gerek Danıştay Kanununda gerekse İdarî Yargılama Usulü Kanununda değişiklikler yapılacağını, keza Türkiye’nin uluslararası tahkime ilişkin bir norm ve bir kanun çıkarmasında da zaruret bulunduğunu, “Danıştay’dan öç alma” gibi bir fiilin ve eylemin içerisine TBMM’nin girmesinin düşünülemeyeceğini, ifade eden Yalçınbayır konuşmasını, “Hukuk devletimizde, Danıştay’ın ve Anayasa Mahkemesinin keyfiligi önlemedeki çok önemli rolünü biliyoruz!” sözleriyle tamamlamıştır.

Ahmet Cemil Tunç (Elazığ) konuşmasına; tahkimin tarihi ve İslamiyet’teki mevcudiyetine değinmek suretiyle başlamış, tahkimin 21. Yüzyılın değerleri “sivilleşme, demokratikleşme, özgürleşme, birey haklarının sınırlanamayacağı anlayışı” gibi küresel düşüncelerle de örtüştüğünü, İngiltere’deki ticarî ve ekonomik uyuşmazlıkların hemen hemen yarısının tahkimle çözümlendiğini, Türkiye’nin tahkimle ilgili uluslararası sözleşmelere imza koyduğunu, bu sözleşmelerin TBMM’ce onaylandığını, 1998 yılı itibariyle yatırım anlaşmaları yapılan 41 ülke nedeniyle tahkimi kabul etmiş sayılacağını, yapılacak yatırım anlaşmalarında tahkim şartını koymaya gerek yok demenin mümkün olamayacağını, zira bu anlaşmaların otomatikman tahkim zorunluluğunu getirdiğini, söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125. maddesi üzerindeki genel görüşmeler tamamlandıktan sonra, aynı maddenin birinci fıkrası ile ilgili yeni bir değişiklik önerisi getirilmiştir. DYP Grubu Başkanvekili Nevzat Ercan (Sakarya), DSP Grubu Başkanvekili Fikret Uzunhasan (Muğla), MHP Grubu Başkanvekili Ömer İzgi (Konya), ANAP Grubu Başkanvekili Murat Başesgioğlu (Kastamonu) ve FP Grubu Başkanvekili Bülent Arınç (Manisa) tarafından verilen Anayasasının 125. maddesinin birinci fıkrasının sonuna eklenmesi ile ilgili değişiklik önergesi şöyledir:

“Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülebilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.”⁴⁵⁶

Yukarıdaki önergeyle getirilen değişiklik, 441 oyun kullanıldığı oylama sonunda; üç geçersiz, 15 çekimser, 20 ret oya karşılık 403 kabul oyuyla kabul edilmiştir. Bu değişikliğin ardından Anayasasının 125. maddesi ile ilgili değişikliklerin tamamı üzerinde yeniden bir oylama yapılmış, oy tasnifleri devam ederken üçüncü maddenin müzakeresine geçilmiştir.⁴⁵⁷ Madde 125’le ilgili değişikliğin oylamasında 442 oy kullanılmış, dört geçersiz, 11 çekimser ve 22 ret oyuna karşılık 405 oyla değişiklik kabul edilmiştir.⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 4, (10.08.1999), s. 98.

⁴⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 46 (10.08.1999), ss. 98-99.

⁴⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 4, (10.08.1999), s. 100 ve 104.

(3) Anayasanın 155. Maddesinde Değişiklik Görüşmeleri

Anayasanın 155. maddesinde yapılan değişiklikle; İmtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirmek Danıştay'ın görevleri arasına alınmaktadır. Teklifin gerekçesinde, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar bakımından tahkim yoluna gidilmesinin, uluslararası düzeyde gittikçe yaygınlaşan bir kurum haline geldiği ve Türkiye'nin imzaladığı 1975 tarihli Helsinki Nihaî Senedinde ve imzalayıp onayladığı çok sayıda iki taraflı uluslararası yatırım sözleşmelerinde tahkim kurumunu benimsediğine yer verilmektedir. Anayasanın 155. maddesi ile ilgili değişiklik teklifi aşağıdaki ikinci fıkranın okutulması ile birlikte, siyasi parti grup temsilcilerinin konuşmalarıyla devam etmiştir.⁴⁵⁹

“MADDE 3. —Anayasanın 155. maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları ve kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idari uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.”

FP Grubu adına İsmail Alptekin (Bolu); “(...) Genel hukuk prensiplerine göre de, idarenin hiçbir eylem ve icraatı yargı denetimi dışında olmamalıdır; çünkü, yargı, Türk Milleti adına karar vermekte ve bu kararında da, elbette ki, mutlaka, milletin menfaatleri esas alınmaktadır. Burada yapılan bir değişiklikle, Danıştay'ın inceleme yetkisi, görüş bildirme olarak düzenlenmiştir. (...) Bizim Parti görüşümüze göre ve kişisel kanaatime göre, mutlaka, inceleme olmalı, Danıştay denetimi olmalı,” ifadesini kullanmış, Danıştay'ın vereceği görüşün mutlaka devletin bütün birim ve kurumları ile icra edecek makamları ciddi manada bağlamasını, değerlendirmeye alması gerektiğini söylemiştir.

DYP Grubu adına Kemal Kabataş (Samsun); Turgut Özal hükümetleri döneminde özellikle enerji alanında yap-işlet-devret modelinin uygulanmasında karşılaşılabilecek sorunların çözümü konularında ciddi çalışma ve değerlendirmeler yapılmamış olduğunu, özellikle enerji alanındaki özelleştirme ve altyapı projelerinin finansmanında özel bir finansman modeli olarak önerilen yap-işlet-devret modeline işlerlik kazandırma çalışmalarının 1993 yılı ve sonrasında yoğunlaştırılarak sürdürülmüş olduğunu, bu modele işlerlik kazandırmak üzere başlatılan yoğun hukuk mücadelesinde DYP hükümetleri ve uygulamada görev alan kadroların çok büyük engellerle karşılaştıklarını, hatta mevcut hükümetin iki ortağının da evvelce bu düzenlemelere karşı mücadele vermiş olduğunu, bu sonucun Türkiye'ye çok pahalıya mal olduğunu, özellikle de Türk-Telekom örneğini vurgulayarak sözlerini sürdürmüştür.

⁴⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 4, (10.08.1999), s. 100.

Daha sonra Danıştay'ın inceleme işleminin uzun olması ve konuların son derece teknik ve karmaşık olmasının sistem üzerindeki yavaşlatıcı etkiyi daha da güçlendirdiğine değinen Kabataş, Danıştay'ın vereceği mütalaanın, istişarî mütalaanın uygulanıp uygulanmayacağı ve “hangi konularda, hangi sözleşmeler” için mütalaa istenip istenmeyeceği konularının tümüyle Başbakana ve Bakanlar Kuruluna verildiğini, bu durumun Danıştay'ın işlevi ve işlerliği konusunda belirsizliklere sebebiyet verdiğini, her şeye rağmen tahkim konusunda atılan adımın Türkiye'ye yabancı kaynak girişinde ihtiyaç duyulan altyapı projelerinin tamamlanmasında önemli bir adım olarak değerlendirildiğini, ancak, öncelikle enerji konusunda tahkimi takip eden düzenlemelerin sistemi konsolide eden ve sisteme işlerlik kazandıran bir mantıkla yeniden ele alınması gerektiğine dikkat çekmiştir.

Salih Çelen (Antalya); tahkime karşı olmadıklarını, Anayasanın 155. maddesinde imtiyaz sözleşme ve şartlarının Danıştay'ca incelenmesinin öngörülürken, istenen değişiklikle Danıştay'ın inceleme yetkisinin kaldırılarak yerine Danıştay'ın görüş bildireceği bir düzenlemenin getirilmek istendiğini, bunların sakıncalı bulunduğunu, zira Danıştay'ın bu imtiyaz sözleşme ve şartlaşmalarını incelerken kamu yararını gözettiğini, Danıştay'ın imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini incelemesinin uzun zaman aldığı gerekçesine katılmadığını, bunun bir süre düzenlemesiyle aşılabileceğini, sorunun sadece süreyle ilgili olmayıp Danıştay'ın “tahkim” kaydı taşıyan sözleşmeleri geçerli saymaması olduğunun belirtilmiş olduğunu söylemiş, “(...) hiyerarşinin en üzerinde bulunan Anayasaya, biz, tahkim kaydını koyduktan sonra, bundan sonra Danıştay'ın tahkim kaydını içeren sözleşmeleri geçersiz sayması mümkün değildir. Bu kanun teklifinin gerekçesi ile deminki yaptığımız değişiklik çelişmektedir!” ifadesiyle konuşmasını sürdürmüştür.

Cevat Ayhan (Sakarya); Türkiye'nin Enerji ihtiyacı nedeniyle Anayasa değişikliğine mecbur kaldığını ifadeyle, “(...) 1999 yılında elektrik talebi 125 milyar kilovat/saat, gaz talebi 17 milyar metreküp. (...) 2020 yılına geldiğimizde elektrik talebi 547 milyar kilovat/saat, gaz talebi ise 80 milyar metreküp olmaktadır. Her ikisinin de, kalkınmada, üretimde, fevkalade temel unsur olduğunu bilmekte fayda var. Olmayan enerji en pahalı enerjidir. Bu yatırımların yapılması lazım. Gaz isale hatlarının inşa edilmesi, dağıtım şebekelerinin inşa edilmesi, hatta, akaryakıtın dahi –şimdiki gibi, fevkalade iptidai, tankerlerle taşınması yerine pipe-line ile taşınması– Türkiye genelinde dağıtım şebekelerinin inşa edilmesi, elektrik üretimi ve dağıtım şebekelerinin inşa edilmesi, Türkiye'nin önüne, 2020 yılına kadar 125 milyar dolarlık bir yatırım ihtiyacını ortaya koymaktadır. Yani, 125 milyar 20'ye bölerseniz, aşağı yukarı, yılda 6-6,5 milyar dolar civarında, enerji sektörüne yatırım ihtiyacı var. Bunu yapacak paramız var mı? Yok. Devletin imkânları var mı? Yok. Özel sektörün bu gücü var mı? Yok. İşte, Türkiye burada köşeye sıkışmış vaziyette. Gelin diyorsunuz, santral kur, yap, işlet -devretten de vazgeçtik- dağıtım şebekelerini

inşa et; o da, size bu şartları empoze ediyor. Yani, Türkiye burada eli mahkûm bir noktaya gelmiş durumdadır,” şeklinde teknik bir maliyet ve ihtiyaç analizi yapmıştır. Ayhan daha sonra; Türkiye’nin enerjisizliğe mahkûm olamayacağını, verilecek hizmetlerin kamu yararına olabilmesi için de kamu adına bir denetime tabi tutulması gerektiğini, bunun da Danıştay’ca yapılabileceğini, bu da mümkün değilse TBMM’nin son onay makamı olarak kullanılmasını önererek konuşmasını tamamlamıştır.

Yukarıda ayrıntıları verilen, Anayasanın 155. maddesi ile ilgili değişiklik tasarısı hakkında görüşmeler tamamlandıktan sonra, Anayasanın söz konusu 155. maddesinin ikinci fıkrasının değiştirilmesi hakkında iki farklı önerge verilmiştir. Cevat Ayhan (Sakarya), Aslan Polat (Erzurum), Yasin Hatiboğlu (Çorum), Ahmet Derin (Kütahya) ve Veysel Candan (Konya) tarafından verilen önergenin gerekçesi Genel Kurul’da okutulmuş, ancak önergenin görüşülüp görüşülmemesi konusunda yapılan açık oylama sonucunda, görüşülmemesine karar verilmiştir. Öte yandan, DSP Grubu Başkanvekili Fikret Uzunhasan, MHP Grubu Başkanvekili Ömer İzgi, ANAP Grubu Başkanvekili Murat Başesgioğlu, FP Grubu Başkanvekili Bülent Arınç ve DYP Grubu Başkanvekili Nevzat Ercan tarafından verilen ilk önergede, Anayasanın 155. maddesi ikinci fıkrası hakkında aşağıdaki değişiklik teklifi istenmiştir:⁴⁶⁰

“Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idarî uyumsuzlukları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.”

Yukarıdaki değişiklik önergesi için 400 milletvekilinin katıldığı oylama sonucunda; bir geçersiz, beş çekimser ve 20 ret oya karşılık 374 oyla önerge ile verilen değişiklik kabul edilmiştir.⁴⁶¹ Daha sonra 155. madde, kabul edilen önerge istikametindeki değişik şekliyle gizli oylamaya tabi tutulmuş, 390 oyun kullanıldığı bu oylama sonucunda; bir geçersiz, dört çekimser ve 17 ret oyuna karşılık 368 kabul oyu ile söz konusu madde kabul edilmiştir.⁴⁶²

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifinin 4. maddesiyle ilgili olarak getirilen değişiklik tasarısı şöyledir:

“MADDE 4.—Bu Kanun, yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halk oylamasına sunulması halinde 1. maddesi ayrı, 2 ve 3. maddeleri birlikte ayrı oylanır.”

Yukarıdaki değişiklik tasarısı üzerinde siyasi parti grupları, şahıslar ve Hükümet adına, müzakere sırasında konuşma isteğinde bulunulmamış ancak, Amasya Milletvekili ve Anayasa Komisyonu Üyesi Ahmet İyimaya tarafından,

⁴⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 46 (10.08.1999), s. 107.

⁴⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 46 (10.08.1999), ss. 108-110.

⁴⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 46 (10.08.1999), s. 112.

“Madde 4” için değişiklik önergesi verilmiş, gerekçesi de Genel Kurulda okunan bu önergenin açık oylamasında görüşülmemesi yönünde sonuç alınmıştır.⁴⁶³

382 milletvekilinin katıldığı 4. maddenin gizli oylaması sonucunda; dört çekimser, 16 ret oya karşılık 362 kabul oyu ile değişiklik kabul edilmiştir.⁴⁶⁴

Yukarıda ayrıntıları verilen; “Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi”nin ikinci görüşmelerine ve kanun teklifinin tamamı üzerindeki oylamalara 13.08.1999 Cuma günü, TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut’un başkanlığında başlanmıştır. Başkan tarafından önce teklifin aşağıdaki birinci maddesi Genel Kurula okutulmuştur:⁴⁶⁵

“MADDE 1. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 47. maddesinin kenar başlığı, ‘E. Devletleştirme ve özelleştirme’ şeklinde değiştirilmiş ve bu maddeye ikinci fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

Devletin, kamu iktisadî teşebbüslerinin ve diğer kamu tüzelkişilerinin mülkiyetinde bulunan işletme ve varlıkların özelleştirilmesine ilişkin esas ve usuller kanunla gösterilir.

Devlet, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütölen yatırım ve hizmetlerden hangilerinin özel hukuk sözleşmeleri ile gerçek veya tüzelkişilere yaptırılabilceği veya devredilebileceği kanunla belirlenir.”

494 üyenin katıldığı yukarıdaki madde üzerindeki oylama sonucunda; 42 ret, 16 çekimser ve dört boş oya karşılık 432 kabul oyu ile madde kabul edilmiştir. Daha sonra aşağıdaki ikinci madde okutularak, oylamasına başlanmıştır.⁴⁶⁶

“MADDE 2. — Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125. maddesinin birinci fıkrasının sonuna aşağıdaki hükümler eklenmiştir.

Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğan uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözölmesi öngörölabilir. Milletlerarası tahkime ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir.”

Yukarıda belirtilen madde okunduktan sonra, TBMM Başkanı tarafından, söz konusu madde hakkında, aşağıda açık ifadesi bulunan bir değişiklik önergesi verildiği bildirilmiştir. Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul), Ahmet Derin (Kütahya), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Aslan Polat (Erzurum), Mehmet Altan Karapaşaoğlu (Bursa) ve Ahmet Nurettin Aydın (Siirt) tarafından bir önerge verilmiş, önerge yapılan görüşmeler sonunda kabul edilmemiştir.⁴⁶⁷ 2. maddenin gizli oylamasına 499 üye katılmış, 52 ret ve 12 çekimser oya karşılık

⁴⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 46 (10.08.1999), ss. 111-112.

⁴⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 46 (10.08.1999), s. 113.

⁴⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 10, B 49 (13.08.1999), s. 9.

⁴⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 10, B 49 (13.08.1999), s. 11.

⁴⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 10, B 49 (13.08.1999), ss. 11-13.

435 kabul oyu ile madde kabul edilmiş, arkasından aşağıdaki 3. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁴⁶⁸

“MADDE 3. —Anayasanın 155. maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idarî uyusmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir.”

Yukarıdaki ifadenin okunmasının ardından bu kez de aynı madde ile ilgili olarak; Mehmet Sağlam (Kahramanmaraş), Turhan Güven (İçel), Sevgi Esen (Kayseri), Oğuz Tezmen (Bursa), Ali Şevki Erek (Tokat), Ali Naci Tuncer (Trabzon), Ahmet İyimaya (Amasya) ve Sebahattin Karakelle (Erzincan) tarafından bir önerge verilmiştir. Gerekçesi de okunan bu önerge daha sonra oya sunulmuş ancak, kabul edilmemiştir. Daha sonra da Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifinin 3. maddesi 509 üyenin katıldığı gizli oylama sonunda; 56 ret, 12 çekimser ve dört geçersiz oya karşılık 437 oyla kabul edilmiştir.⁴⁶⁹ Hemen arkasından aşağıdaki 4. madde okutulmuştur.

“MADDE 4. — Bu Kanun, yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halk oylamasına sunulması halinde 1. maddesi ayrı, 2 ve 3. maddeleri birlikte ayrı oylanır.”

Yukarıdaki 4. maddenin gizli oylamasına 501 üye katılmış; 39 ret, 10 çekimser, üç geçersiz ve iki oyun boş olmasına karşın 447 kabul oyu ile kabul edilmiştir. Teklifin tamamı üzerindeki oylamaya katılan 506 üyenin 45 ret, 11 çekimser ve iki boş oyuna karşılık, 448 kabul oyu ile teklif kabul edilmiş ve kanunlaşmıştır.⁴⁷⁰ Bu kanun, 4446 nolu ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun adıyla, 14.8.1999 tarih ve 23786 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

c. Anayasanın Bazı Maddelerinde (Başlangıç Metni, 13, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 31, 33, 34, 36, 38, 40, 41, 46, 49, 51, 55, 65, 66, 67, 69, 74, 87, 89, 94, 100, 118, 149, Geçici 15) Yapılan Değişiklikler ile İlgili Genel Kurul Görüşmeleri

DSP Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit, MHP Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Devlet Bahçeli, ANAP Genel Başkanı Rize Milletvekili Mesut Yılmaz ile 288 Milletvekilinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi

⁴⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 10, B 49 (13.08.1999), s. 14. Genel Kurula MHP Grup Başkanvekili Mustafa Murat Sökmenoğlu başkanlık etmeye başlamıştır.

⁴⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 10, B 49 (13.08.1999), ss. 15-17.

⁴⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 10, B 49 (13.08.1999), ss. 17-18.

(2/803)⁴⁷¹ üzerine, 17.09.2001 tarihinde toplanmak maksadıyla, TBMM olağanüstü toplantıya çağırılmıştır.⁴⁷² Anayasa değişikliği teklifinde; “1982 tarihli Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının; uygulamada olduğu dönem içinde ortaya çıkan ihtiyaçlar, kamuoyunun beklentileri ve yeni siyasî açılımlar doğrultusunda yenilenmesi gereği doğmuştur. AB’ye tam üyelik sürecinde, ekonomik ve siyasî kriterlerin karşılanması bu alanda gerekli yasal düzenlemelerin yapılmasının ön şartı olarak Anayasada bazı değişikliklerin yapılmasını kaçınılmaz hale getirmişti. Yapılan bu teklifle toplumun ihtiyaçlarına cevap verebilecek çağdaş - demokratik standartlara ve evrensel normlara uygun, insan hakları ve hukukun üstünlüğünü ön plana çıkaran bir Anayasa değişikliğinin hedeflendiği” ifade edilmiştir. TBMM Danışma Kurulu’nun 18.08.2001 tarihli bir önerisinin Genel Kurulda kabulü ile⁴⁷³, söz konusu Anayasanın bazı maddelerinde yapılacak değişikliklerle ilgili teklif üzerindeki görüşmelere 24, 25, 26, 27, 28 Eylül ile 02 ve 03 Ekim 2001 günlerinde devam edilmiştir.

(1) Tasarının Tamamı Üzerinde Yapılan Görüşmeler

Anayasanın bazı maddelerinde yapılacak değişikliklerle ilgili görüşmelere 24 Eylül 2001 günü, saat 15.00’da 131. birleşimin birinci oturumu sırasında başlanmıştır. Tasarının tamamı üzerindeki görüşmeler aşağıdaki şekilde sürdürülmüştür.⁴⁷⁴

AK Parti Grubu adına Mehmet Ali Şahin (İstanbul); Anayasanın 37 maddesinde değişiklik öngören bu teklifin siyasî partilerin üzerinde anlaştıkları bir uzlaşma teklifi olduğunu ifadeyle, “demokrasi yerine devleti birey karşısında aşırı güçlendiren, insan haklarını dar çerçevelere hapseden, hukuk devletini ve yargı bağımsızlığını daha da bozan ara dönem dayatmalarıyla, sıkıyönetimlerle, olağanüstü hal rejimleriyle” sorunların çözülemediğinin delili olarak geline nokta işaret etmiş, yeni bin yılın ve yeni bir asrın başında tam ve eksiksiz demokrasiyi kurmanın ve sorunları bir de tam demokrasi içinde çözmeye çalışmanın zamanının geldiğini düşündüklerini, böylece her türlü fikrin özgürce söylenebildiği, hoşgörünün hâkim bulunduğu bir Türkiye’de bu sorunların daha kolay ve daha çabuk çözüleceğine ilişkin düşüncelerini ifade etmiştir.

⁴⁷¹ Kanun teklifinin TBMM Başkanlığı’na geliş tarihi 06.09.2001’dir.

⁴⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69, B 129 (19.09.2001), s. 50 .

⁴⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69, B 129 (19.09.2001), s. 740: TBMM Danışma Kurulu’nun altında imzası olanlar şöyledir: TBMM Başkanı Ömer İzgi, DSP Grubu Başkanvekili Aydın Tümen, MHP Grubu Başkanvekili İsmail Köse, ANAP Grubu Başkanvekili Beyhan Aslan, DYP Grubu Başkanvekili Turhan Güven, AK Parti Grubu Başkanvekili Hüseyin Çelik, SP Grubu Başkanvekili Yasin Hatipoğlu.

⁴⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70 , B 131 (24.09.2001), s. 9. Başkanvekilllerinden Mustafa Murat Sökmenoğlu Başkan, Mehmet Ay (Gaziantep) ve Şadan Şimşek (Edirne) ise Katip Üyeler olarak görev almıştır.

Türkiye’de insan haklarına saygının hukukî ve fiilî dayanaklarının son derece zayıf ve hukuk devleti güvencelerinin sağlam olmadığını vurgulayan Mehmet Ali Şahin; Türkiye’nin sorunlarının çözilemeyişi ve daha da karmaşık hale gelmesinin baş nedenlerinden birinin ise bizatihi 1982 Anayasasının kendisi olduğunu, 1982 Anayasası hazırlanırken önce hak ve özgürlüklerin belirlenmiş olduğunu, daha sonra da onlara “sınırlama, kullanımını durdurma ve hatta kaldırma” yoluyla istisnalar getirilmiş olduğunu iddiaıyla, “(...) Hiçbir kısıtlama ve baskı altında olmaksızın, toplumun bütün kesimlerinin görüşlerinin serbestçe açıklanabileceği bir ortam oluşturulmalıdır. Bir anayasa oluşumunda bütün vatandaşlara kanallar açılmalı; vatandaşlarımız, anayasanın ne anlama geldiğini, güncel yaşamında etkisinin ne olduğunu hissetmeli; velhasıl, toplumun her kesimi anayasa yapımına yön verebilmelidir,” ifadesiyle anayasa hakkındaki beklentilerini dile getirmiştir.

Mehmet Ali Şahin konuşmasının devamında; yeni anayasanın “anayasal mühendislik denemesi yerine, halkın iradesi ve taleplerini” demokratik temelde devlet yapısında yansıtan bir belge olmasını, hukuka bağlı olmayan hiçbir otoritenin tesis edilmemesini, hiçbir ideolojik projeye bağlayıcılık tanınmamasını, dinî veya ideolojik nedenlerle vatandaşlar arasında ayrım yapılabilmesine açık kapı bırakmamasını, kamusal müzakere ve siyasete katılımdan hiçbir grubun dışlanmamasını, siyasi ve iktisadi devletçiliğin mutlaka bu anayasayla tasfiye edilmesini, laik devlette dinler ve inançlar karşısında tarafsızlığın “inanç, din ve vicdan özgürlüğüyle” korunduğunu, keza sosyal hukuk devletinin adalet ve refahın tabana yayılmasıyla herkese iş ve aş temininin yolunu açacak ekonomik tedbirler getirdiğini, aksi uygulamaların kitlelerin demokratik ve laik cumhuriyete ve kurumlarına olan güvencini sarsabileceğini, ifade etmiştir.

AB’ye sunulan milli programın gereklerini yerine getirmenin Türkiye’nin, hükümetin ve Meclisin görevi olduğuna inandıklarını, Türkiye’de gözaltı süresinin toplu işlenen suçlarda 15 gün gibi çok uzun bir süre iken yedi güne indirme teklifi yapıldığını, aslında bu sürenin AB ülkelerindeki gibi dört güne indirilmesinin uygun olacağını, 1982 Anayasasında zorunlu olmayan “herhangi bir iddiaıyla yakalanan ya da tutuklanan kişi veya kişilerin durumunun yakınlarına bildirilmesi” keyfiyeti bulunduğunu, bu nedenle gözaltında kaybolduğu ileri sürülen insan sayısının oldukça çok olduğunu, özel hayatın gizliliği kuralının iyileştirilerek güvenceye alınmasının önemli bulunduğunu, düşüncelerin açıklanması ve yayılması önünde Anayasada yer alan bazı engellerin Anayasadan çıkarılmasının önemli bulunduğunu, anadilin kullanılması önündeki anayasal kısıtlamaya son verilmesini, “dernek kurma, toplantı ve gösteri yürüyüşü” hakkı gibi kolektif özgürlük alanında tam olmasa bile iyileştirmeler yapılmasının önemli olduğunu, kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulguların delil olamayacağının anayasal güvenceye kavuşturulmasının hukukiliğini, ölüm cezasına “savaş, yakın savaş ve terör suçlarıyla sınırlama

getirilmesini, kadın-erkek eşitliğinin ilk kez Anayasaya girmesini” yararlı bulduklarını ifade eden Mehmet Ali Şahin; kamulaştırma bedellerinin ödenmesinde vatandaşların uğradıkları maddî kayıpların giderilmesi için tedbir alınmasının önemli bir değişiklik olduğunu, siyasî çıkar amaçlı seçim yasası çıkarmanın zorlaştırılarak siyasî partilerin güvenceye kavuşturulmasıyla ilgili maddede (69. madde) yapılacak değişikliğin önemli olduğunu, af çıkarma ve savaş ilanına karar vermeyle ilgili 87. maddenin TBMM’nin görev ve yetkilerini düzenlediğini, Irak krizi nedeniyle TBMM’nin bilgisi olmaksızın bu konuda hiçbir adım atılmaması gerektiğini, söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır.

DSP Grubu adına Hüseyin Tayfun İçli (Ankara); Anayasanın 37 maddesinde değişiklik teklifi getirildiğini, ayrıca 87. maddede öngörülen değişiklikle ilgili bir geçici madde içerildiğini, bu teklifle Anayasada sistem değişikliğinin öngörülerek genel sınırlama nedenlerinin daraltıldığını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki sistem ve sınırlama nedenleri esas alınmasıyla hak ve özgürlüklere ilişkin sınırlamalara madde metinleri içerisinde yer verildiğini, “özel hayatın gizliliği ve korunması başlıklı 20, konut dokunulmazlığı başlıklı 21 ve haberleşme hürriyeti başlıklı 22. maddelerin” yeniden düzenlenerek Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki kriterlerin ölçü alındığını, Anayasanın 26 ve 28. maddelerinde bulunan “kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dilde yayım yapılamaz” şeklindeki hükümlerin kaldırılarak düşünce ve anlatım özgürlüğünün sınırlarının genişletildiğini, Türkçe’den Başka Dillerle Yapılacak Yayınlar Hakkında Kanunun 1991 tarihli Terörle Mücadele Yasasıyla yürürlükten kaldırılmış olduğunu, bu düzenlemenin Anayasaya da getirildiğini, benzer şekilde Anayasanın; “dernek kurma hürriyeti” başlıklı 33, “toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkı” başlıklı 34, “kamulaştırma” başlıklı 46, “çalışma hakkı ve ödevi” başlıklı 49 ve “sendika kurma hakkı” başlıklı 51. maddelerinde değişiklik ve düzenlemeler öngörüldüğünü, bu düzenlemelerle AB’ye tam üyelik için gerekli ekonomik ve siyasî kriterlerin karşılanarak kamuoyu beklentileri doğrultusunda “çağdaş, demokratik standartlara ve evrensel normlara uygun” insan hakları ve hukukun üstünlüğünün amaçlanmış olduğunu, Anayasanın 69. maddesindeki düzenlemeyle siyasî partilerin kapatılmasına kriter getirildiğini, 74. maddede Türkiye’de ikamet eden yabancılara karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla dilekçe hakkı tanındığını, 76. maddede değişiklik yapılarak “ideolojik veya anarşik eylemlere” ibaresinin “terör eylemlerine” şeklinde değiştirildiğini, 83. maddede yapılan değişiklikle dokunulmazlıkla ilgili işlerin TBMM’de en geç üç ay içerisinde sonuçlandırılacağının öngörüldüğünü, bu konuyla ilgili oylamaların Genel Kurulda gizli yapılacağını ve milletvekilleri hakkında ceza davalarının Yargıtay’da görüleceğinin hükme bağlanmış olduğunu, ifade etmiştir.

SP Grubu adına Yasin Hatiboğlu (Çorum); “(...) Anayasa yapmaya ne zaman başlasak; eh, zaman böyle icap ettiriyor, ne yapalım, şartlar bu!.. Ne şartları beyler?! Hangi şartlar?! Bu şartları biz icat etmek zorundayız; millet bizi

bunun için gönderdi buraya. Onun için, bu Uzlaşma Komisyonundan gelen teklifi kusuruyla, kûsuruyla kabul ediyoruz; ama, eksiklerinin var olduğunu ifade ediyoruz,” ifadelerini kullanan Yasin Hatiboğlu sözlerini; 37 maddelik değişiklik teklifi içinde çok önemli ve ileri adımların atıldığı birkaç madde bulunduğunu, bunları “özgürlükler, hak, hukuk, milletin yarını ve Avrupa’yla entegrasyon” için önemsediklerinin altını çizerek sürdürmüştür. Konuşmasının devamında; Kuvvetler ayrımında hak ve yetkinin Anayasa Mahkemesine ve yasama hakkının yargıya devredilemeyeceğini, böylelikle kuvvetler ayrımının ortadan kalkacağını, kuvvetler karmaşasının doğacağını, bu nedenle 69. maddede sıkıntılarının olduğunu vurgulamış, değişikliklerin “sosyallikte” eksiklikleri olduğuna işaretle, özellikle asgari ücretler konusu olmak üzere, hükümetin ekonomi politikasını eleştirerek konuşmasını tamamlamıştır.

MHP Grubu adına Mehmet Nacar (Kilis); parlamenter sistem içerisinde seçimle işbaşına gelenlerin kuvvetler ayrımı esasına göre iktidarı öteki erklerle paylaşmasının esas olduğunu, ancak demokratik bir ülkenin en belirgin göstergesinin iktidarı kullanan seçilmiş karar organlarının aslî ve kurucu iktidar görevini kullanabilmesi olduğunu, Türk demokrasisinin en büyük eksikliklerinin başında parlamentonun Anayasadan aldığı yetkisini kullanamaması geldiğini, cumhuriyetin kurulduğu ilk yıllardaki 1921 ve 1924 Anayasalarının ayrı tutulduğunda sivil bir anayasanın parlamento tarafından yapılmamış olduğunu, dolayısıyla da bu işlemlerin eleştirilerin kaynağını oluşturduğunu, 1982 Anayasasının kabulünün üzerinden henüz 19 yıl geçmişken 5 defa değişiklik yapıldığını, esaslı değişikliklerin hala yapılamamış olduğunu, TBMM’nin son iki yılı aşkın bir süredir Anayasanın tümü üzerinde çalışarak sivil bir anayasa yapmak amacıyla hareket ettiğini, değiştirilme gereği duyulan maddeler üzerinde kısmi veya esaslı değişiklik önerilerini metin haline getirilerek TBMM’ye sunulduğunu, Anayasada ileriye dönük ciddi bir adım atmanın eşiğine gelinmiş ise bunda MHP’nin katkısının çok büyük olduğunu ifade etmiştir.

Anayasanın 177 madde ve 15 geçici maddeden oluştuğunu, ilk pakette 100 madde üzerinde değişiklik yapıldığı düşünüldüğünde mevcut Anayasanın %37’sinin değiştirilmekte olduğunu, ifade eden Mehmet Nacar sözlerine; Anayasa düzenleme tekniği açısından üç sistemin geçerli olduğunu, bunların “Genel sınırlama sebepleri sistemi, özel sınırlama sebepleri sistemi ve karma sınırlama sebepleri sistemi” olduğunu, 1982 Anayasasının temel hak ve özgürlükleri sınırlama sistemi içerisinde karma sistemi benimsemiş ve uygulamış olduğunu, temel hak ve özgürlüklerin genel sınırlama sebeplerinin detaylı olarak 13. maddede düzenlendiğini, daha sonra özel sınırlama sebeplerinin her temel hak ve özgürlüğü düzenleyen maddelerde ayrıca hükme bağlandığını, bu düzenlemeyle birlikte temel hak ve özgürlüklerin sınırlandırılmasında Anayasa Mahkemesinin daha önce benimsediği ilkeler ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin hakları düzenleyen anlayışına uygunluk sağlandığını, seçim yasasının önünü açabilmek için Anayasanın 67. maddesine

yeni bir fıkra eklendiğini, bu düzenlemeyle iktidarların kendi lehlerine seçime yakın bir tarihte düzenleme yapmasını önleyecek kalıcı ve çözüm üretici seçim yasası öngörüldüğünü, siyasî partilerin kapatılmasına ilişkin düzenleme yapıldığını, suiistimal edilmesini önlemek kaydıyla yasama dokunulmazlığının kaldırılmasına ilişkin işlemlerin en geç üç ay içerisinde sonuçlandırılacağını, dokunulmazlığa ilişkin oylamanın gizli ve yargılamanın Yargıtay tarafından yapılacağını ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Ahmet İyimaya (Amasya) konuşmasında; Türk anayasalarının millet yerine devlet tarafından yapılmış olma karakteri taşıdığını, bu anayasaların “merkezin taşraya bir lütfu” olduğunu, toplumsal ihtiyaçlar düşünülme yerine anayasa mühendislerinin iyi niyetlerinden kuşku duyulmayan öngörülerinin anayasa olarak dayatılmış olduğunu, katılım ve halkın sözünün bulunmadığını, Türk anayasalarının “halksız anayasalar” olduğunu, bir başbakanın çıkıp “Anayasa bir defa delinse ne olur” derken, bir diğer başbakanın açıkça ve Anayasanın gizli emrine rağmen Parlamentonun ortasında açık oy vererek Anayasayı ihlal ettiğini, Anayasaların araç görülmesi halinde istikrarın ve sürekliliğin sağlanamayacağını söylemiştir.

Ahmet İyimaya konuşmasının devamında; mevcut Anayasa ile Türkiye’yi kimin yönettiği sualine doğru bir cevap verilemediğini, güce açık bir anayasa olduğunu, bu Anayasanın bizatihi devlet krizini doğuran ve devlet krizinin bataklık sebebi olan bir anayasa olduğunu, “Cumhuriyet hükümetleri ile Cumhurbaşkanı arasında, Parlamento ile Anayasa Mahkemesi, demokrasi ile derin bürokrasi ve seçilmişler ile seçilmemişler arasında” bu Anayasadan kaynaklanan ciddi krizler bulunduğunu, “MGK toplantısındaki fırlayan anayasa”nın aslında krizli anayasanın itirafı hadisesi olduğunu, bu Anayasanın olası büyük devlet krizleri için çözüm getirememiş bir anayasa olduğunu, bu Anayasanın temel kaygısının herkesin ortak kaygısı devlet olduğunu, ama devletin de el atamayacağı sahalar ve sınırlar bulunduğunu, hukuktan ürken ve hukuktan çeken bir anayasa olduğunu, bu Anayasanın millet ile devleti yabancılaştırdığını ifadeyle teklif paketinin beş temel karakteri olduğunu söylemiştir: Bunlar; (1) Bu Anayasa, kendi merkezine insanı taşıyan anayasadır, (2) Anayasal düzenin kötüye kullanılmasında, birey kadar devletin de sorumlu olduğu ilk kez yer almaktadır, (3) Çatışma halinde uluslararası anlaşmalara üstünlük tanınması, (4) Meclisin, seçime on - onbeş gün kala seçim kurallarını değiştirerek, çoğunluğun kendisine uygun oyun kurallarıyla seçime gitme dönemi ve yolu kapanıyor, (5) Affın bundan böyle Meclise dayatılamayacağı Anayasa maddesiyle kurumsallaşmaktadır.⁴⁷⁵

⁴⁷⁵ Ahmet İyimaya, daha sonra söz konusu Anayasa değişiklikleriyle ilgili bir sempozyumda, bu Anayasa değişikliklerinin “hiyerarşik ve organik yöntemle değil, katılım ve uzlaşmanın biçimlendirdiği sözleşme yöntemi ile vücut bulduğunu” övgüyle belirten bir ifade kullanmıştır. Bkz: Ahmet İyimaya, “2001 Anayasa Reformu Perspektifinde 36. ve 40. Maddelerdeki Değişikliklerin Anlamı”, TBMM Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu (22-24 Nisan 2003), TBMM Yayınları No 1, Ankara, 2003, ss. 67-68.

ANAP Grubu adına Beyhan Aslan (Denizli) konuşmasında; her siyasi partinin farklı değişiklik teklifleri nedeniyle Türkiye'nin bir ideal anayasaya kavuşamayacağını, buna ve TBMM'nin parçalı siyasî yapısına rağmen uzlaşılan ortak paydadaki 37 maddelik değişimle ideal anayasaya ulaşma yönünde çok ciddi ve büyük bir adım atıldığını, Anayasanın beşte birinin değiştirilmesiyle tarihteki en kapsamlı sivil anayasa reformunun gerçekleştirilmiş olduğunu, bazı ülkelerin⁴⁷⁶ anayasalarından verdiği örneklerle AB üyesi ülkelerin anayasalarında da değiştirilemez hükümler bulunduğunu, devletin varlığını ve milli bütünlüğünü koruma noktasında tüm ülkelerin üzerinde hassasiyetle durduğunu, Anayasada devletin ve milletin varlığının teminat altına alınması ve bu teminatın değişmezlik ve sürekliliğinin alışılanacak bir düzenleme olduğunu, ifade etmiştir.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 17. ve İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 30. maddeleri çerçevesinde özgürlüklerin sınırlandırıldığını, Anayasanın 14. maddesinde yer alan “hak ve özgürlüklerin hiçbirisi devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı, insan haklarına dayanan demokratik ve laik cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan eylemler biçiminde düşünülemez” ifadesiyle uluslararası sözleşmelere uyum sağlanmış olduğunu, hak ve özgürlükleri güvence altına alınan ve sorumluluk bilincine sahip onurlu yurttaşların varlığı ile hukukun üstünlüğü ve yargı bağımsızlığının üniter yapının en büyük teminatı olduğunu, hak ve özgürlükler genişledikçe toplumsal barışın kökleşip devlet yapısının sağlamlaşacağını, üniter yapının ve laik rejimin muhafaza edilmesiyle hak ve özgürlükler alanının genişleyebileceğinin çağdaş anayasalarla ispatlandığını, ileri süren Beyhan Aslan; “(...) Demokratik rejim, kendisine güven duyan rejimdir. Varlığına borçlu olduğu vatandaşından korkmaz, onu potansiyel bir tehlike olarak görmez. Devlet-birey ilişkisini düzenleyen devlet değil, hukukun üstünlüğü ilkesidir. Devlet, birey karşısında ancak taraftır. Devletin görevi, özgürlükleri çiğnememek, başkalarının özgürlüklere saldırısı halinde bireyin hak ve özgürlüklerini güvence altına almaktır. Özgür doğan yurttaşını özgür yaşatmak, yurttaşının önemseydiği kimliğine saygılı olmak, insan onurunu korumak, çağdaş devleti yücelten unsurlardır. (...) Temel hak ve özgürlüklerin özü ve muhtevası, devletin müdahale yetkisi dışındadır. Yönetenlerin yetkisi, hukukla sınırlıdır,” ifadesiyle konuşmasını sürdürmüştür.

Konuşmasının devamında; çağdaş anayasalarda inanç ve ibadet özgürlüğünün kişinin bireysel ve vicdani bir tercihi olduğunu, devletin dininin olmadığını, devlet gözünde bütün dinlerin ve inançların eşit olduğunu, böylelikle hem dinler arasında hem de dinle devlet arasında barış sağlanabileceğini, demokrasilerde farklı inançlardakiler ve inananlarla inanmayanların birlikte yaşadıklarını, laikliğin din gerçeğini benimseyerek yola çıktığını söyleyen Beyhan Aslan, Atatürk'ün “Laiklik, yalnız din ve dünya işlerinin ayrılması değil,

⁴⁷⁶ Belçika, Fransa, Portekiz, Yunanistan ve Federal Almanya anayasaları.

bütün yurttaşların vicdan, ibadet ve din hürriyetini tekeffül etmektir!" ifadesini hatırlatmış ve "Dini dışlayan, dini toplumdan soyutlama gayretine ve telaşına düşen anlayış, laiklik değildir, dine vaki saldırdır. Militanca davranış, karşı militan anlayışa davetiye çıkarır; toplumsal barış bozulur," diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Şeref Malkoç (Trabzon) konuşmasında; özel hayatın gizliliğinin korunması ile ardından gelen Anayasanın "20, 21, 22." maddelerinde yapılan değişikliklerin önemli değişiklikler olduğunu, bunlara ilaveten daha önce Anayasada farklı şekilde ve farklı maddelerde yer alan "millî güvenlik, kamu düzeni, suçun işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık, genel ahlak" gibi hürriyetin sınırlarını belirleyici kavramların Anayasaya daha geniş manada girmiş olduğunu ifadeyle, "(...) Biz, bu değişikliğin yerine, keşke, yine, şu Türkiye Büyük Millet Meclisinin gündemine Başbakan, Başbakan yardımcılarının tümü, iktidardaki partilerin grup başkanvekilleri ve milletvekillerinin imzasıyla 2000 yılının şubat ayında gelmiş ve Türkiye Büyük Millet Meclisinden de yeterli sayıda destek almış olan 'hüküm giyme' şartını getirebilseydik. İşte, o zaman siyasî partiler, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsuru olan siyasî partiler gerçek manada hem hâkim teminatına hem de anayasal güvenceye kavuşmuş olacaktı. Şimdi, bakın, bu değişiklikte bir 'zımnen' kavramı var; yani, partilerin binlerce üyesinden herhangi birisinin işlediği suçu partinin genel merkezi veya genel başkanı zımnen kabullenirse (...) " şeklinde konuşmasını sürdürmüştür. Ardından Anayasanın 68. maddesindeki yasak faaliyetler konusunu gündeme getirmiş, kapatılan partilerin ardından yeni kurulan partinin, kapatılan partinin devamına ilişkin yaklaşımların açık olmadığı sakıncalarına değinmiş, Anayasanın 69. maddesine getirilen 5 yıllık siyaset yasağının Avrupa ülkelerinin hiçbirinde olmadığını, bu madde değiştirilirken kapatmayla ilgili yeni kriterler getirildiğini, bu durumda kendi partisinin kapatılmasına sebep olan milletvekilleriyle ilgili yasağın da kaldırılması gerektiğini, AB ülkelerinde kapatılan partinin üyesinin 5 yıl süreyle hiçbir partinin üyesi olamayacağına ilişkin kısıtlayıcı hüküm bulunmadığının altını çizerek, konuşmasını tamamlamıştır.

Anayasa Komisyonu Başkanı Turhan Tayan (Bursa) konuşmasına; 12 Eylül şartları içerisinde hazırlanan Anayasanın 1987'den beri beş değişik zamanda beş kez değişikliğe maruz kaldığını, mükerrer bir madde dışında 23 maddenin değiştirildiğini, mevcut görüşmelere 37 maddelik değişiklik teklifiyle geldiğini, böylelikle başarılı olunabildiği takdirde Anayasanın 60 maddesinin köklü bir şekilde değiştirilmiş olacağını, bunun önemli bir hadise olduğunu ifadeyle, "(...) bireyi öne çıkaran özgürlüklere inanç, cumhuriyetin temel nitelikleri, üniter devlet, insan hakları, hukuk devleti ve hukukun üstünlüğü anlayışını vazgeçilmez görüş ve inanç olarak kabul etmiştir. Tüm müzakereler, tüm uzlaşma arayışları bu çerçevede oluşmuş ve gelişmiş," olduğunu söylemiştir. Yaz tatilleri dahil iki yıllık bir çalışmayı önce beş, daha sonra altı siyasi partinin

üyelerinin fedakarca çalışmaları sonucu teklifin hazırlandığını, 37 maddenin 34 maddesinin oybirliğiyle, 3 maddesinin ise oyçokluğuyla komisyondan geçmiş olduğunu, o ana kadar konuşanların tüm sözlerini kayda değer bulduğunu sözlerine ekleyerek, konuşmacıların bazı muğlak ifadelerine cevap vermeye çalışmıştır.

Anayasa değişikliği teklifinin “AB üyeliği için bir ev ödevi” şeklinde değerlendirilmesine karşılık; “(...) AB ile ilgili ilişkilerimiz açısından yaklaşıyorsak değerli arkadaşlarım, AB’yle ilgili ilişkilerimizin güncelleştiği ve önem kazandığı yıllar son birkaç yıldır; oysa, TBMM, daha özgür, daha çağdaş, daha demokrat bir anayasa arayışını 10 yıldır sürdürüyor; bu uzlaşma ve uyum komisyonları bu konuda 10 yıldır çaba sarf ediyor, ter döküyor. O bakımdan, bizim çalışmalarımızı AB’ye endekslemek fevkalade hatalı olur. Kaldı ki, biz, AB’ye kendi hür irademizle girmek istiyoruz, kimse bizi Avrupa Birliğine zorla üye yapmak istemiyor. Yeter ki kabul etsinler, biz Avrupa Birliğine girmek istiyoruz, Avrupa ailesine dahil olmak istiyoruz; biz, Kopenhag kriterlerini, Maastricht Kriterlerini kendi yaşantımızın içine almak istiyoruz. Dolayısıyla, kendi irademizle angaje olduğumuz böyle bir sevdayı, böyle bir medeniyet hedefini, böylesine çağdaş bir projeyi anayasayla endeksleyerek bir kompleks meselesi yapmayı fevkalade sakıncalı bulurum. Bunlar kesinlikle bizim moralimizi bozmamalıdır,” ifadesiyle açıklık getirmiştir.

Edip Özgenç (İçel) konuşmasında; Türkiye’nin AB adaylık sürecinde insan hakları alanında ciddi adımlar atması gerektiğini, terörle mücadeleyi ileri sürerek Türkiye’de insan hakları sorununun son dönemde sıklıkla tartışılır hale geldiğini, yapılacak iyileştirmelerin salt AB adaylığının gerekleriyle açıklanamayacağını, uluslararası sistemdeki güç yayılması olgusundan yararlanan insan hakları örgütlerinin etkinliklerini artırdıklarını, Türkiye’de yaşanan insan hakları ihlallerinin çeşitli uluslararası platformlarda eleştirildiğini, Şubat 1999’a kadar Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine açılan davalardan “106 davanın yaşama hakkının ihlaliyle, 109 davanın işkence ve insanlık dışı muameleyle, 129 davanın kişi güvenliği ihlaliyle, 232 davanın adil yargılanma hakkıyla, 128 davanın düşünce, din ve vicdan hürriyetiyle ve 10 davanın toplantı ve örgütlenme hürriyetiyle” ilgili olduğunu, Türk resmî kurumlarının “Türkiye’de İnsan Hakları” konulu raporunda dahi Türkiye’deki insan hakları ihlallerinin varlığının kabul edilmiş olduğunu ifadeyle, “(...) içleri boşaltılmamış, sulandırılmamış, evrensel kavramlarla düşünen; üreten, dünyanın kıyısında köşesinde değil odağında yer alan; tarihe maruz kalan değil tarih yapan; çağın ruhuna denk düşen bir Türkiye istiyorsak, bu düzenlemeyi yapmak zorundayız. (...) Ülkemizde ilk defa gerçekleşecek olan bu değişikliği Yüce Milletimizin seçtiği bu Parlamentonun başaracağına inancımız tamdır (...)” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki konuşmalardan sonra Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir), Musa Uzunkaya (Samsun) ve Ali Güngör (İçel)’ün Anayasa paketi ile ilgili sorularına Anayasa Komisyonu Başkanı Turhan Tayan tarafından aşağıdaki şekilde cevap verilmiştir.

Anayasa Komisyonu Başkanı Turhan Tayan (Bursa) sorulara cevaben konuşmasına; Uzlaşma Komisyonu alt komisyonunda önce 51 maddede değişiklik ihtiyacını tespit ettiklerini, daha sonra bunu özet hale getirerek işin pratiği açısından ve 37 maddeyle siyasi partilerin huzuruna çıktıklarını ifade ederek başlamıştır. Daha sonra; “(...) Esasen, haziran ayının son on günü içerisinde, bu 37 madde üzerindeki uzlaşmaya rağmen, biz, ikinci paket üzerindeki çalışmalarımıza, Sayın Arseven ve tüm Uzlaşma Komisyonu üyeleri başlamıştık, mesafe de almıştık; ancak, Meclis, çalışmalarına ara verdi ve bugünlere geldik. Şimdi, bu paket Meclisten geçer geçmez, Uzlaşma Komisyonumuz, yürütme ve yargı maddelerinden, kaldığımız yerden çalışmalarını sürdürecektir. Pek tabii ki, yine, partilerimizin bu konudaki desteği ve gayretiyle bunu yapacağız,” şeklindeki ifadeleriyle Anayasanın ikinci değişiklik paketi üzerindeki çalışmaların devam ettiğini söyleyen Tayan, halen Anayasa Komisyonunda partilerin üzerinde mutabakata vardığı kapsamlı bir Seçim Yasası değişiklik teklifinin söz konusu olmadığını, zaten Anayasa değişikliğine ilişkin çalışmalar bitmeden Seçim Yasasıyla ve Siyasî Partiler Yasasıyla ilgili çalışmalara geçmenin yanlış olacağını, ancak Anayasa Komisyonu olarak, Anayasada yapılacak değişiklikler kadar Siyasî Partiler Yasası ve Seçim Yasasında da daha adil ve daha demokrat bir değişikliği öngördüklerini, 13. maddede cumhuriyetin temel nitelikleri sayıldıktan sonra laikliğin getirilmesinin, temel niteliklerin başında gelmesi hesabıyla normal olduğunu ve bir ilave olarak görmemek lazım geldiğini, ifade etmiştir. Tayan, “Bu ölçülülükten ne kastediliyor” sorusunu da; “(...) Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin bazı kriterleri var, bu kriterlerden bir tanesi de ölçülülüktür; hukuk literatürümüze yeni girmekle beraber, bunu ‘dengeli’ olarak alabiliriz, ‘adil’ olarak alabiliriz. Pek tabii ki, bunu, uygulayıcılar en iyi şekilde değerlendireceklerdir; ama, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden esinlendiğimize göre, bu anlayışın, bu yaklaşımın da o anlamda olması kaçınılmaz bir tespit olacaktır,” şeklinde açıklama yapmıştır.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifinin maddelerine geçilmesi için yapılan gizli oylamaya 476 üye katılmıştır. 17 ret, 27 çekimser ve dört boş oya karşılık, 428 kabul oyu ile Anayasanın maddeleri üzerindeki görüşmelere geçilmesi kabul edilmiştir.⁴⁷⁷

(2) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “1. Madde” (Başlangıç Metni) Üzerinde Görüşmeler

Anayasa değişiklik teklifleri hakkındaki görüşmelere, Başkanvekili Mustafa Murat Sökmenoğlu’nun başkanlığında, Şadan Şimşek (Edirne) ve Cahit Savaş Yazıcı (İstanbul)’nın katip üyeler olduğu, 25 Eylül 2001 günü saat 11.00’da, 132. birleşimin birinci oturumu sırasında, tekliflerden aşağıdaki ilk madde okutulmak suretiyle başlanmıştır:⁴⁷⁸

⁴⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 131 (24.09.2001), s. 46.

⁴⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 71.

“MADDE 1.– 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç metninin beşinci fıkrasının başında geçen ‘*Hiçbir düşünce ve mülahazanın*’ ibaresi ‘*Hiçbir faaliyetin*’ şeklinde değiştirilmiştir.”

AK Parti Grubu adına Hüseyin Çelik (Van); “(...) Meclisimiz, bu 37 maddelik değişiklik paketiyle bir mum yakmıştır. Ümit ediyorum ki, tamamen yeni, Türkiye’nin derdine deva olacak, sadra şifa olacak bir yeni anayasa hazırlanır ve bu anayasa, özgürlük alanlarını genişletir, sivil alanı genişletir, devleti bireye karşı koruyan bir anayasa olmaz, bireyi devlete karşı koruyan bir anayasa olur ve bu yaktığımız mum bir meşaleye döner,” ifadesiyle konuşmasına başlayan Hüseyin Çelik, Yargıtay Başkanı Sami Selçuk’un Türkiye’de demokrasi mücadelesinin adeta meşalesi olmuş bir insan olduğunu ifade etmiş, Sami Selçuk’un 1999, 2000 ve 2001 yıllarındaki Meclisin Anayasada değişiklik yapamayacağını ilişkin sözlerine yer vermiş, Anayasanın tamamı değiştirilmese de ileri bir adım olduğunu ve AK Parti olarak bu değişiklikleri onayladıklarını söylemiştir.

SP Grubu adına Bahri Zengin (İstanbul) konuşmasında; anayasaların da bir bedeninin ve ona anlam veren ruhunun olduğuna inandığını, mevcut Anayasanın başlangıç maddesinde de aslında Anayasanın bütün ruhunu okumanın mümkün olacağını ifadeyle, “(...) eğer Anayasanın bütünüyle beraber başlangıç maddesine intikal eden ruhunu okumaya başladığımız zaman, aslında, iki şeyi görmüş oluruz. Bunlardan bir tanesi şudur: Bu Anayasada millî irade mümkün olduğu kadar devre dışı bırakılmıştır, etkisiz hale getirilmiştir. Dolayısıyla, yine Anayasayı iyi okuduğunuz zaman, millî iradenin yetkilerinin bürokratik güçlere devredildiğini, bürokratik güçlerin milli iradeye ortak edildiğini görürsünüz. Bu Anayasada korunmak istenilen öz, korunmak istenilen ruh budur. Bu özün ve bu ruhun, yine, başlangıç maddesine de yansıdığını görüyoruz. İkincisi; yine bu Anayasada, tanımı yapılmamış; ama, birtakım güçler tarafından keyfi olarak belirlenen bir ideolojik devlet felsefesi yaşatılmak istenilmektedir. Dolayısıyla, ideolojik devlet felsefesi bu Anayasada her şeyin üstüne çıkarılmıştır, (...) bu Anayasada insan hakları, ideolojik devlet adına feda edilebilmektedir, kurban edilebilmektedir. İşte, bu Anayasanın özü ve ruhu budur,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

DSP Grubu adına Edip Özgenç (İçel) konuşmasına; çoğulcu demokrasi anlayışının temelinde çoğunluğun yönetme hakkına ve azınlığın ise çoğunluk hale gelebilme şansına sahip olması düşüncesinin önemli olduğunu vurgulayarak başlamış, Türkiye’de düşünce özgürlüğünün Anayasa ve yasalardan kaynaklanan sınırlamalar nedeniyle işlevsiz kılınmış olduğunu, 1982 Anayasasının “herkes düşünce ve kanaat hürriyetine sahiptir” ifadesiyle ilk bakışta düşünce özgürlüğünü mutlak bir özgürlük olarak kabul ettiği izlenimini verse de durumun öyle olmadığını ifade etmiştir.

MHP Grubu adına Mehmet Nacar (Kilis) konuşmasında; Anayasanın başlangıç metninde belirtilen felsefenin; “Türk millî menfaatlerinin, Türk

varlığının, devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği, ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında” diye belirtilen metne karşı olamayacağını, böyle bir felsefeyi benimsememe gibi bir durumun kabul edebilmesinin mümkün olmadığını ifadeyle, “(...) Biz, düşünce özgürlüğünü, Anayasamıza, geniş ve detaylı olarak taşıırken, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini esas aldık ve yine, demokratik toplum örgütlerinin, demokratik toplumu benimsemiş olan anlayışların çizgilerini taşımaya çalıştık. Biz, Anayasanın 14. maddesini ve başlangıç kısmındaki ‘hiçbir düşünce ve mülahazanın’ ifadesinin çıkarılmasını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 17. maddesindeki ‘faaliyete kalkışma ve eylemde bulunma’ ifadesinden taşıdık. Çünkü, biz, düşünceyi, sadece eylem noktasında yasaklayabilecek, sadece fiilî bir netice doğuran davranış olarak yorumladığımız ve böyle bir ifade koyduğumuz takdirde, birçok uyum yasasında ve ilgili kanunlarda düzenleme imkânı bulamayacaktık; yani, suçu övmek fiilini herhangi bir şekilde cezalandırabilme imkânı elde edemeyecektik veya bir silahlı kalkışmayı veyahut da bölünmeyi, bir terörist eylemi cezalandırma imkânı bulamayacaktık. Yani, Terörle Mücadele Yasasında veya diğer yasalarda düzenlenen hükümleri ifade edebilme imkânı bulamayacaktık,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

DYP Grubu adına Ayvaz Gökdemir (Erzurum) konuşmasına; devletin her kötülüğün kaynağı gibi ve buna karşılık fertlerin evliya ve dünyanın da bir evliyalar topluluğu gibi gösterildiğini, böyle bir şeyin var olamayacağını, öncelikle bir devletin var olmasını, sonra bu devletin vasıflarının tartışılabilceğini vurgulamıştır. Ayvaz Gökdemir sözlerini; “(...) Şimdi, eğer, fikir hürriyeti alanı, Türk varlığına sövmek, Türk varlığı aleyhinde bulunmak, Türkiye’nin, Türk Milletinin tarihî ve manevî değerlerini tahrip etmek, üniter devlet yapısını bozmak, Atatürk ilke ve inkılaplarını -ki, devletin temelleridir- tahrip etmek, bunların aleyhinde bulunmak, Türk milliyetçiliği aleyhinde bulunmak, Türk medeniyetçiliği aleyhinde bulunmak... Yani, Türkiye’nin projesi, muasır medeniyet seviyesinin üstüne çıkmak. Bunlar, bizim, öyle düşünüyorum ki, müştereklerimiz, asgarî müştereklerimiz; dibacede de yer almış ki, bu Anayasayı, bu felsefeye göre anlayın diye. Eğer, bunlara sövmekten ibaretse fikir hürriyeti, oturup, yeniden konuşalım. Bunlara sövülmesin, bunların aleyhinde bir faaliyette bulunulmasın dediğimizde, fikir hürriyeti alanı daralmış, insanlara söyleyecek söz kalmamışsa, onu, yeniden düşünelim. Hangi devlet kendi varlığı aleyhinde, benim varlığım ehemmiyetli değildir, (...) bunun aleyhindeki faaliyetlere, ben, cevaz veriyorum, bunları koruyacağım diye anayasasına yazar?! Kime, nasıl bir fikir hürriyeti alanı açmaya çalışıyoruz?!” ifadeleriyle sürdürmüş, Türkiye hakkında sözde insan hakları maskesiyle oynanan oyunları ve Türk devletine karşı “hıyanetleri” göz önüne sermeye çalışmıştır.

Bu konuşmayla Anayasa değişikliği tekliflerinden 1. madde üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Madde üzerindeki iki önergeden ilki İçel

Milletvekili Ali Güngör tarafından verilmiş, yapılan açıklamalar sonundaki oylamayla önerge reddedilmiştir.⁴⁷⁹ İkinci önerge ise, sahibi Tunceli Milletvekili Kamer Genç tarafından geri çekilmiştir.⁴⁸⁰ Bu görüşmelerden sonra Kanun Teklifinin 1. maddesi (Anayasanın Başlangıç Metni) hakkındaki gizli oylamaya 466 kişi katılmış, 24 ret, 10 çekimser, bir geçersiz ve beş boş oya karşılık 426 kabul oyu ile 1. madde kabul edilmiş, birleşime saat 13.00’da ara verilmiştir.⁴⁸¹

(3) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “2. Madde” (Anayasanın 13. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

25.09.2001 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden, aşağıdaki “İkinci Madde” (Anayasanın 13. maddesi) üzerindeki görüşmelere saat 13.13’te, aşağıdaki şekilde devam edilmiştir.⁴⁸²

“MADDE 2.– Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 13. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 13.– Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik ve laik toplum düzeninin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamaz.”

AK Parti Grubu adına Musa Uzunkaya (Samsun); uzun yıllar “Anayasanın kefilini benim” diyen iradenin bile bu Anayasa ile milletin hiçbir yere gidemeyeceğini anlamış olduğunu, Meclisin bundan sonra sayısı 60’ı bulan Anayasa maddeleri üzerindeki restorasyon çalışmasını daha köklü ve kapsamlı bir hüviyete büründürmesini, yapılan değişiklikler yanında “başta YÖK ve yargı olmak üzere toplumun beklediği, önünü ve gönlünü ferahlatacak, üyeliği hedeflenen AB ülkeleri kadar demokrat, özgür, din, inanç, düşünce ve teşebbüs hürriyetinin teminatı olan bir sivil anayasayı halkın kendi öz sözleşmesini önüne koymak” olduğunu vurgulayarak konuşmasına başlayan Musa Uzunkaya, Anayasasının 12 ve 74. maddeleri arasındaki “Temel Haklar ve Ödevler” bölümüne değinmiş, 12. madde ile temel hak ve hürriyetlerin niteliğini belirlerken, arkasından gelen 13, 14 ve 15. maddelerle bu hakların sınırlandırılmasının esas alındığını, böylelikle bir anlamda yasakların esas ve hakların ise adeta istisna kapsamına alınmış olduğunu, devletin millete anayasa ile hak diye “kaşıkla” verdiğini yasaklarla “kepçe” ile geri almakta olduğunu ifade etmiştir. Musa Uzunkaya daha sonra; laik devlet yerine laik cumhuriyet, laik toplum yerine cumhuriyet kavramına önem verilmesine dikkat çekmiş ve böylesi bir değişikliğin AGİK sürecinde Türkiye’ye olumlu bir görüntü vereceği temennisiyle, konuşmasını tamamlamıştır.

⁴⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), ss. 79-81 .

⁴⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 82.

⁴⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 83.

⁴⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 84.

ANAP Grubu adına Yaşar Topçu (Sinop) Konuşmasında, “13. maddeyi, aradaki ‘ve’leri saymadan, sadece virgülle ayrılmış olan sebepleri sayarsanız on ayrı sebepten hak ve özgürlüklerin kısıtlanabildiğini görürsünüz. Bu 10 tane sebebe baktığınız zaman, toplum hayatının tüm ilişkilerini içine alır;” ifadesini vurgulamıştır. Anayasa ve İçtüzüğe göre Parlamentonun anahtarının Başbakanın cebinde olduğunu, çoğunluk iktidar partisinde olduğu için parlamentonun toplandığını, bu keyfiyet sonucunda yasama ve denetim etkinliklerinin yapılabildiğini ifadeyle, “(...) 13. madde, gönül isterdi ki, AB çalışmalarının getirdiği bu anayasa değişiklikleriyle değil de ondokuz senedir söylenmiş olmasına rağmen bugüne kadar yapılmamış, bugüne kadar Parlamenteoya getirilmemiş olmanın ezikliği de olmadan bu iş keşke gelseydi, düzeltilseydi. Bugünkü metin belki ideal bir metin değil; ama, eski metne göre, gerçekten, çok büyük reform sayılacak nitelikte, Türk Milletinin, Türk halkının, Türk insanının, hatta Türkiye’de yaşayan herkesin insan olarak sahip bulunduğu hak ve özgürlükleri önemli ölçüde rahatlatmaktadır, teminat altına almaktadır,” şeklinde konuşmuş, laik toplum düzeninin gerekleri deyiminin yanlış olduğunu, dinin insanlar için olduğunu, Allah’a inancın kul için olduğunu, devlet ve tüzelkişinin Allah’ın kulu olmadığını, kulun kulu olup kulun yarattığı bir varsayım olduğunu, devletin laik olabileceğini, laik olduğunu, laik olması ve laik kalması gerektiğini, buna hiç kimsenin itirazı olmaması gerektiğini, söylemiştir.

DYP Grubu adına Ahmet İyimaya (Amasya) konuşmasında; Anayasa Komisyonunun tek başarısızlığının “13. maddede öngörülen özgürlükleri sınırlama sebeplerini, bütün özgürlüklere taşımak gibi bir mükellefiyetin var olduğu yönündeki yanlış algılamaya sebebiyet vermek” olduğunu ve Anayasa metninde iki sorun bulunduğunu ifadeyle, “(...) bir, isimsiz özgürlükler var. Anayasamızın saymadığı, ama ‘üçüncü kuşak’ adıyla adlandırdığımız özgürlük çeşitleri var. ‘Bunları nasıl sınırlandıracağız’ sualine, bu Anayasamız cevap vermiyor. Alman Anayasa Mahkemesi, gelişim veya geliştirme hakkı yoluyla bunu çözdü; ama, şu Anayasamız, şu anda, bunu çözümsüz kılıyor. İkinci sorunumuz şu: Burada, her nereden geldiyse Anayasa Komisyonuna, laik toplum kriteri geldi. Bir defa, laiklik, rejimlerin, devletlerin, modern devletlerin, tartışılmaz, değiştirilemez temel niteliğidir. Bunda ittifak var; ama, laiklik, anayasa tekniği bakımından, bakın, şu anda mesela, şu andaki Anayasada – ‘13 tane’ diye Sayın Topçu ifade ettiler- sınırlama sebepleri içerisindedir, cumhuriyetin değişmezleri içerisindedir 2. madde yoluyla. Yani, laiklik, özgürlüğü sınırlamanın bir metodu değildir, bir usulü değildir. Burada yapılan, özgürlükleri sınırlamanın metodudur. Nedir; ölçülülük. Nedir; kanunla sınırlamak. Nedir; demokratik toplum gereklerine aykırı olmamak. Nedir; diğer, işte, sözüne ve ruhuna uygun olmak... Laiklik, özgürlüğü kısıtlama sebebi; yöneme getirirseniz, anayasa hukukçuları güler, anayasacılar güler. Devleti ve anayasa koyucuyu bu denli bir vehm içerisine düşürmemeniz gerekir,” ifadeleri ile sürdürmüştür. Daha sonra; laiklik ile demokrasi arasında bir düzeltme ilişkisinin olmadığını, laikliğin demokrasinin önkoşulu olmadığını, zira laik olmayan İsrail, Yunanistan ve İngiltere gibi ülkelerin demokrat olduğunu ifade etmiştir.

Yukarıdaki konuşma ile Anayasanın 13. maddesine getirilmek istenen değişiklik teklifleri üzerindeki konuşmalar tamamlanmış, ardından da bu madde ile ilgili olarak verilen üç önerge üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. Önergelerden ilki Tunceli Milletvekili Kamer Genç tarafından verilmiştir. İkinci teklif ise; Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Oğuzhan Asiltürk (Malatya), Süleyman Arif Emre (İstanbul), M. Zeki Okudan (Antalya) ve Musa Demirci (Sivas) tarafından verilmiştir. İlk ve ikinci önergeler oylama sonucunda reddedilmiştir. Aydın Tümen (Ankara), İsmail Köse (Erzurum), Beyhan Aslan (Denizli), Nevzat Ercan (Sakarya), Hüseyin Çelik (Van) ile Yasin Hatiboğlu (Çorum) tarafından verilen önerge oylama sonucunda kabul edilmiştir. 464 üyenin katıldığı, 27 ret, yedi çekimser, iki boş ve üç geçersiz oya karşılık 425 kabul oyuyla kabul edilen bu önerge şöyledir:

“Görüşülmekte olan 737 sayılı kanun teklifinin çerçeve 2. maddesinde geçen ‘demokratik ve laik toplum düzenini’ ibaresinin ‘demokratik toplum düzeninin ve laik cumhuriyetin’ olarak değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.”⁴⁸³

Yukarıdaki değişiklik önergesi ile birlikte Anayasanın 13. maddesine getirilmek istenen değişiklik teklifi gizli oylamaya sunulmuş, 472 milletvekilinin katıldığı oylamada; 17 ret, sekiz çekimser, üç geçersiz ve yedi boş oya karşılık, 437 kabul oyu ile değişiklik teklifi kabul edilmiştir.⁴⁸⁴

(4) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “3. Madde” (Anayasanın 14. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

Anayasanın aşağıdaki 14. maddesi (Üçüncü Kanun Teklifi) üzerindeki görüşmelere, bir önceki maddenin oylamasının ardından devam edilmiştir.⁴⁸⁵

“MADDE 3.– Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 14. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 14.– Anayasada yer alan hak ve hürriyetlerden hiçbirisi, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik Cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan faaliyetler biçiminde kullanılamaz.

Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, Devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.

Bu hükümlere aykırı faaliyette bulunanlar hakkında uygulanacak müeyyideler, kanunla düzenlenir.”

AK Parti Grubu adına Yahya Akman (Şanlıurfa); Anayasaya bakıldığında kâğıt üzerinde Türkiye’nin imzalamış olduğu tüm uluslararası metinlerin düzenlediği haklardan söz edildiğinin görüleceğini, maddelerin

⁴⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), ss. 89-92.

⁴⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 98.

⁴⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 93.

okunmaya başladığında aslında bu haklardan sadece söz edilerek nasıl kullanılamayacağını anlatıldığının görüldüğünü, görüşülmekte olan 14. madde de yine ayrıntılarıyla hak ve hürriyetlerin kısıtlanması konusunun düzenlemekte olduğunu, Uzlaşma Komisyonunun bu maddeyi değiştirme gerekçesinde “Anayasanın, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 17. maddesiyle uyum sağlama çabası içinde olduğunu görüldüğünü”, aslolanın güçsüz olan bireyi güçlü olan devlet otoritesine karşı koruma altına almak olduğunu, Uzlaşma Komisyonunun kabul ettiği metinde yapılan değişikliği olumsuz bulduğunu ifade etmiştir.

SP Grubu adına Mehmet Bekâroğlu (Rize) konuşmasında; 1982 Anayasasında “sosyal bir sınıfın diğer sosyal sınıflar üzerinde egemenliğini sağlama, dil, ırk, din ve mezhep ayrımı” olduğunu, değişikliklerle bu kavramların kaldırıldığını ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uygun bir şekilde “hak ve hürriyetlerin hiçbirisi, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmayı ve insan haklarına dayanan demokratik ve laik cumhuriyeti ortadan kaldırmayı amaçlayan eylemler biçiminde kullanılamaz” ifadesine dönüştürüldüğünü, böylelikle de “demokrasinin yerleşmesi, insan hak ve özgürlüklerinin” ayağa kaldırılması açısından son derece önemli bir düzenleme yapıldığını ifadeyle, “(...) devlet, hep kutsal olmuştur; birey, hep araç olmuştur. İşte, burada, ilk defa, yine, devlet ile birey yan yana yazılmaktadır. Denilmektedir ki: ‘Bu Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, devlete veya kişilere, bu Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesi veya Anayasada belirtilenlerden daha geniş şekilde sınırlandırılması yetkisi vermez.’ Bu, Türkiye’de, anayasa çalışmaları açısından son derece önemli bir değişikliktir” şeklinde sözlerini sürdürmüştür.

DSP Grubu adına Sadık Kırbaş (Çanakkale); Anayasa Uyum Komisyonu olan komisyonun adını “Partilerarası Uzlaşma Komisyonu” haline çevirdiklerini açıklamış, komisyondaki çalışma yöntemi hakkında bilgi vermiş, tartışılabilir nitelikteki maddeleri arayıp bularak bunlar üzerinde mutabık kalınan 25 madde bulduklarını ifade etmiş, Partilerarası Uzlaşma Komisyonunda çok büyük bir anlayış ve uzlaşma havasıyla çalışmaların yapıldığına değinmiş, 14 maddenin “Temel Haklar ve Ödevler” başlıklı İkinci Kısımda yer aldığını, tabîî hukuk deyimıyla “insan hakları” olarak adlandırılan bu bölümün tüm anayasaların özünü oluşturduğunu, bu bölümde yapılacak olumlu değişikliklerin demokratikleşme sürecinde çok büyük önem taşıdığını, bunun aynı zamanda AB siyasî kriterlerinin karşılanması yönünden de önemli olduğunu, başlangıç ve 13. maddeyle birlikte temel hak ve özgürlükler için üçlü bir kıskaç oluşturulduğunu, yürürlükteki metnin öngördüğü genel yasakçı çerçeveden ayrıldığını ve amaca uygun bir biçimde sadeleştirilerek “İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 30. maddesine, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 17. maddesine ve Birleşmiş Milletler Kişisel ve Siyasal Haklar Sözleşmesinin 5. maddesine uyumlu hale getirildiğini” söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Ayvaz Gökdemir (Erzurum) konuşmasında; Türkiye’deki hak ve hürriyetlerden mahrumiyetin veya yeteri kadar hak ve hürriyete sahip olamamanın sıkıntılarının yaşandığını, temel hak ve hürriyetlerin suiistimal edilmemesi ve kötüye kullanılmaması için Anayasada böyle bir madde bulunması gerektiğini, meriyette bulunan Anayasadaki metinle değişiklik metninin yan yana getirildiğinde yapılan bir kısaltma olduğunu görüleceğini, mevcut maddenin iskeletinin ve ana cümlelerinin muhafaza edilmiş olduğunu ifadeyle, “(...) bir yenilik vardır burada, işte o Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 17. maddesinden mülhem olarak ilk defa Anayasamıza bu temel hak ve hürriyetlerin vatandaşlar, devletin dışındaki gerçek ve tüzelkişiler tarafından olabileceği gibi, bizatihi devlet tarafından da suiistimal edilmesi ihtimalini göz önüne alarak, devletçe de, iktidarda bulunanlarca da -her ne kadar zayıf ve uzak bir ihtimal olsa da- sınırlanamayacağı hususunda, devlet için de bir kayıt eklenmiştir. Bu ekleme de isabetlidir,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Görüşmeleri yukarıdaki şekilde tamamlanan, Madde 3 (Anayasanın 14. maddesi) hakkında yapılan gizli oylamaya 450 milletvekili katılmıştır. 19 ret, altı çekimser ve üç boş oya karşılık 422 kabul oyu ile değişiklik teklifi kabul edilmiştir.⁴⁸⁶

(5) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “4. Madde” (Anayasanın 19. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Teklifler üzerindeki görüşmelere, aşağıdaki “Dördüncü Madde” (Anayasanın 19. maddesi)’nin okutulması ile devam edilmiştir:⁴⁸⁷

“MADDE 4.– Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 19. maddesinin beşinci fıkrasının ilk cümlesi, altıncı fıkrası ile son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Yakalanan veya tutuklanan kişi, tutulma yerine en yakın mahkemeye gönderilmesi için gerekli süre hariç en geç kırksekiz saat ve toplu olarak işlenen suçlarda en çok yedi gün içinde hâkim önüne çıkarılır.

Kişinin yakalandığı veya tutuklandığı, yakınlarına derhal bildirilir.

Bu esaslar dışında bir işleme tâbi tutulan kişilerin uğradıkları zarar, tazminat hukukunun genel prensiplerine göre, Devletçe ödenir.

AK Parti Grubu adına Osman Pepe (Kocaeli) konuşmasında; anayasa ve yasaların kâğıt üzerinde çok mükemmel olmalarının yetmeyeceğini, onları uygulayanların “eğitimlerinin, ahlaklarının ve anlayışlarının” önemli olduğunu, yazılı anayasası olmayanların çok şatafatlı anayasası olanlardan daha çağdaş olabildiklerini, yazılı anayasası bulunmayan İngiltere’ye karşılık pek çok

⁴⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 101.

⁴⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 98.

diktatörlüğün lüks kâğıtlara basılı anayasa metinlerinin bulunduğunu, dolayısıyla yazılardan çok uygulamanın önemli olduğunu ifadeyle, “(...) ülkenin pek çok yerinde, insanların gözaltındayken öldüğünü, kaybolduğunu, bazı uzuvlarını kaybettiklerini de yine medyadan, hep birlikte takip ediyoruz. Tüm bu yapılanların, bakan ve bütün yetkililerce bilindiği; fakat, konunun yeterince takip edilmediğini de söylemekte fayda görüyorum. Gözaltındaki kişilerin, doktora polis nezaretinde götürülüp muayenelerinin yaptırılmasındaki yanlışlığı da, zannediyorum, burada bilhassa zikretmekte fayda var,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

SP Grubu adına Mehmet Bekâroğlu (Rize) konuşmasında; “(...) Türkiye’de yıllardan beri insanlar usulsüz bir şekilde göz altına alınıyor. Türkiye’de faili meçhullerin sayısını hiç kimse bilmiyor. TBMM, faili meçhul cinayetleri araştırmak için komisyon kurdu; ama, bu komisyonun oluşturmuş olduğu raporun ne olduğunu hiç kimse bilmiyor ve sormuyor. Türkiye’de insanlar gece yarısı tutuklanıp götürülüyor; nereye götürüldüğünü yakınları bilmiyor, kimse bilgi vermiyor. Bunların sayısı, bir değil belki binlerce. Bu, 21. Yüzyılda, demokrasiden, insan haklarından söz edildiği bu çağda, gerçekten, millet adına ayıp bir şey,” şeklindeki ifadelerini kullanmış, yapılan değişikliklerle büyük hataların ve yanlışların yapılmasının engelleneceğini, devlet görevlilerinin kendilerini “devletlü, kutsal, kutsal adına iş yapan biri gibi görmeye başladığını”, oraya geldiği andan itibaren bireyi araç olarak ve potansiyel tehlike olarak görmeye başladığını, tüm bunların daha çok gözaltında iken gerçekleştiğini, Güneydoğu Anadolu Bölgesinde onbeş yıldır devam eden “düşük yoğunluklu savaş” sırasında “gözaltında ifade edilen” binlerce kayıp bulunduğunu ve bu nedenle de yapılmakta olan anayasa değişikliğinin en önemli maddelerinden birinin Anayasanın 19. maddesi olduğunu vurgulamıştır. Söz konusu maddenin gözaltı süresini kısaltılarak yedi güne indirilmesinin, özellikle yakalanan ve tutuklanan kişinin durumunun yakınlarına derhal bildirilmesinin, tutuklananların uğradıkları zararın devlet tarafından ödenmesi koşulunun son derece önemli olduğunu vurgulamıştır.

ANAP Grubu adına Ekrem Pakdemirli (Manisa); 4. maddeyle Anayasanın 19. maddesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5. maddesiyle uyumlu hale getirilmek istendiğini, ancak getirilen “süreler” ifadesinin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki “derhal” kelimesini karşılar nitelikte olmadığını ifadeyle, “Şimdi biz de Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle uyumlu hale geleceğiz. Geleceksek, derogasyonum vardı zaten, ben onun arkasına sığınırım, yedi günle hallederim dememek lazım. Sevinilecek bir nokta, öyle zannediyorum ki, dört gün süreyi kabul edeceğiz. Bakın, onbeş günlük süre vardı. Uygulamada 350 dava açılmış Türkiye aleyhine. Niye, benim, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde 350 davam uzun süreden dolayı olsun? (...) devletin yapmış olduğu uluslararası anlaşmalar, usulüne uygun olarak Meclisten geçtiyse, iç hukuk hükmüne girmiş demektir. İç hukuk hükmünde de Anayasaya

aykırılık iddia edilemiyorsa, otomatikman, buna aykırı olan iç hukuk hükümleri de ortadan kalkar demektir; yani, uygulanmaz demektir,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür.

DYP Grubu adına Ali Naci Tuncer (Trabzon) konuşmasında; Anayasanın kişi hürriyetini mutlak olarak aldığını, toplum olarak yaşamının getirdiği bazı zorluklarda toplum düzenini bozma hallerinde kısıtlamanın yapılacağını ta'daden saymış olduğunu, kısıtlamanın hâkim ve mahkeme kararıyla yapılacağının vurgulandığını, istisnâ olarak hâkim önüne gidene kadar geçecek sürenin belirtildiğini, yapılan değişikliklerle tutuklu ve yakalanan kişinin azamî 48 saat içerisinde hâkim önüne çıkarılacağını Anayasada belirtildiğini, toplu suçlarda o zamanın şartlarına göre onbeş günlük bir müddetin Anayasaya konulmuş olduğunu, çağın “haber alma, ulaşım ve delillerin toplanmasındaki” teknolojilerin gelişmesi nedeniyle komisyonca bu müddetin yedi güne indirildiğini, bunun büyük bir aşama olduğunu, şahsın maddî ve manevî haklarını daha çok koruyan tazminat hukukuna yapılan değişikliğin olumlu olduğunu değerlendirerek, konuşmasını tamamlamıştır.

DSP Grubu adına Ali Günay (Hatay); yeni düzenlemeyle Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 5. maddesinin öngördüğü kişi özgürlüğü ve güvenliğine ilişkin kuralların benimsendiğini, Türkiye’nin Avrupa İnsan Hakları Komisyonu ve Divanın zorunlu yargı yetkisini kendi özgür iradesiyle kabul ettiğini ve bu organların verecekleri kararları uygulama yükümlülüğü altına girdiğini ifadeyle, “(...) Anayasamızın 19. maddesinde yazılı olan toplu olarak işlenen suçlarda hâkim önüne çıkarılma süresi olan onbeş günlük süre, yapılmak istenen değişikliklerle aşağıya çekilmekte ve bu onbeş günlük süre yedi güne indirilmektedir. Bu yedi günlük süre yeterli mi? Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve uygulamalarına baktığımız zaman, orada öngörülen azamî gözaltı süresi dört gün. (...) Bir önerge hazırlanmış ve bu yedi günlük süre dört güne çekilmek istenerek, tam uyumlu bir hale getirilmesi yönünde takdir edilecek bir adım daha atmış olacağız hep birlikte,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Madde üzerinde; Mehmet Aydın (Ankara), Mehmet Şandır (Hatay), Beyhan Aslan (Denizli), Ali Rıza Gönül (Aydın), Hüseyin Çelik (Van) ve Veysel Candan (Konya) ile Kamer Genç (Tunceli) tarafından verilmiş olan, içerik itibarıyla “aynı” olduğu gerekçesiyle birleştirilerek işleme konulan önerge şöyledir:

“Görüşülmekte olan 737 sıra sayılı kanun teklifinin çerçeve 4. maddesiyle değiştirilmesi öngörülen Anayasanın 19. maddesinin beşinci fıkrasında geçen ‘yedi gün’ ibaresinin ‘dört gün’ olarak değiştirilmesini,”

Önergenin gerekçesi; “Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları, Avrupa İşkenceyi Önleme Komitesi tavsiyeleri ışığında Anayasanın 19. maddesinde öngörülen 7 günlük sürenin 4 güne indirilmesi insan hakları ve uluslararası standartlara uygun bir düzenleme olacaktır,” şeklindedir.

Önergeyle getirilen değişiklik teklifinin oylamasına 482 üye katılmış; 21 ret, beş çekimser ve bir boş oya karşılık 455 kabul oyu ile önergeyle getirilen değişiklik teklifi kabul edilmiştir.⁴⁸⁸ Daha sonra Anayasanın 19. maddesinin gizli oylaması yapılmıştır. 464 oyun kullanıldığı oylama sonucunda; 15 ret, dört çekimser, bir geçersiz ve dört boş oya karşılık 440 kabul oyu ile söz konusu Anayasa maddesi ile ilgili değişiklik teklifi kabul edilmiştir.⁴⁸⁹

(6) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “5. Madde” (Anayasanın 20. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 5.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 20. maddesinin birinci fıkrasının üçüncü cümlesi yürürlükten kaldırılmış ve ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya bir kaçına bağlı olarak, usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça; yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin üstü, özel kâğıtları ve eşyası aranamaz ve bunlara el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.”

Anayasanın 20. maddesi ile ilgili değişiklik teklifi üzerinde siyasi parti grupları adına konuşma yapmak isteyenler vazgeçmiş, Tunceli Milletvekili Kamer Genç tarafından verilen madde ile ilgili önerge geri alınmış ve yapılan oylamaya 450 milletvekili katılmıştır. Beş ret, iki çekimser, üç geçersiz ve üç boş oya karşılık 437 kabul oyu ile söz konusu Anayasa maddesine getirilen değişiklik teklifi kabul edilmiştir.⁴⁹⁰

(7) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “6. Madde” (Anayasanın 21. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 6.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 21. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 21.- Kimsenin konutuna dokunulamaz. Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça, yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz ve buradaki eşyaya el konulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim kararını el koymadan itibaren kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, el koyma kendiliğinden kalkar.”

⁴⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), ss. 106-107.

⁴⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 107.

⁴⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 113.

SP Grubu adına Hüsamettin Korkutata (Bingöl); “(...) Devlet adına görev yapanlar, hak ihlallerini kendileri için bir hak olarak görmüşlerdir. Maalesef, ülkemizde, toplumsal düzen sağlanırken, insan hak ve özgürlüklerinin en çok devlet denilen örgüt tarafından ihlal edildiği görülmektedir. Anayasanın 21. maddesinde, kimsenin konutuna dokunulamaz, usulüne uygun hâkim kararı ya da yetkili merciin emri olmadıkça kimsenin konutuna girilemez, arama yapılamaz, eşyasına el konulamaz denilmektedir. (...) Uygulamada, konutlara girilmekte, kapılar kırılmakta, aile mahremiyetleri ihlal edilmekte; kanun, aramaları bir şekle bağlamakla birlikte, güvenlik güçleri buna uymamaktadır. Saygın insanların evleri bazen 20-30 polis tarafından çevrilmekte ve gece evlerinden alınmaktadır, (...) Hatta, ev baskınlarında yanlışlıkla öldürülenlere, haksızca gözüaltına alınanlara, gazetelere de haber verilerek teşhir edildiğinden dolayı intihar eden insanlara hepimiz rastlamışızdır.” şeklinde konuşmasını sürdürmüş, 1998 yılında yapılan küçük çaplı bir araştırmada 1.117 dosyadan yalnızca 7’sinde hâkim kararı ve 4’ünde de savcının emri bulunurken, diğerlerinin hiçbirinde yazılı emir bulunmadığını, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde yalnız 1999 yılında 3.880 hak ihlali mahkûmiyetinin herkesi üzdüğünü, dünyanın medenî ve demokratik ülkelerinin hemen hemen hepsinde konut dokunulmazlığının en büyük hak ve ihlalin de en büyük suç olarak görüldüğünü, yapılan düzenlemelerin yerinde olduğunu ifade etmiştir.

DYP Grubu adına İlyas Yılmazyıldız (Balıkesir); değişikliği desteklediklerini ifadeyle, “(...) Her konut bir vatandır. Devlet ve hükümetler, konut dokunulmazlığını, bir vatana gösterdikleri hassasiyetle korumalıdır. Dolayısıyla, bu maddede yapılan, yine bundan önceki 20. maddede, özel hayatın gizliliği maddesinde yapılan değişiklikler -ki, oylandı- ve bundan sonraki 22. maddede yapılan süre tahditleri de yerindedir. Türkiye’nin, özellikle, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan şikâyetlerden mahkûm olmasının önüne geçecek önemli bir değişiklik olacağı kanaatindeyim,” sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Yukarıda geçen görüşmelerin ardından Tunceli Milletvekili Kamer Genç tarafından verilen önerge oylama sonucunda kabul edilmemiş, 408 üyenin katıldığı oylamada; beş ret, üç çekimser, iki boş ve bir geçersiz oya karşılık, 397 kabul oyu ile madde kabul edilmiştir.⁴⁹¹

(8) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “7. Madde” (Anayasanın 22. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 7.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 22. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 22.- Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır.

⁴⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 117.

Millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâkın korunması veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebeplerinden biri veya birkaçına bağlı olarak usulüne göre verilmiş hâkim kararı olmadıkça, yine bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde de kanunla yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmadıkça; haberleşme engellenemez ve gizliliğine dokunulamaz. Yetkili merciin kararı yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, karar kendiliğinden kalkar.

İstisnaların uygulanacağı kamu kurum ve kuruluşları kanunda belirtilir.”

SP Grubu adına Ali Gören (Adana); iletişim özgürlüğü ve masuniyetinin de konut ve hayatın diğer parçalarının özgürlüğü ve masuniyeti gibi önemli ve hürmete değer bir husus olduğunu, iletişimde devletin bazı hususlarda titizlik gösterdiği konuları koruyor gibi görünmek adına bir kusurun işlendiğini görmenin ıstırabını yaşadıklarını ifadeyle, “(...) Ülkemizde, benim yüzümün kızardığı ve zaman zaman işlendiğine şahit olduğumuz en mahrem noktalarda dinleme, dinleniliyor olma endişesinden -insanların her yaptığı konuşmada, fiskos veya telefon konuşması yaparken televizyon veya radyo açma ihtiyacını hissettiği bir ülkeden- artık hatıralarda kalan ve herkesin konuşmalarına en azamî saygıyı gösteren bir anlayışa sahip olmamızın gerektiğini huzurunuzda tekrar dile getiriyorum...” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

AK Parti Grubu adına Kemal Albayrak (Kırıkkale); söz konusu maddede “Herkes, haberleşme hürriyetine sahiptir. Haberleşmenin gizliliği esastır” denildiğini, ancak belli konular ve bazı amaçlar dışında bu haberleşmenin engellenebildiğini, bu engellemenin ise “kaidelere, zamana, bir hukuka veya yetkili merciin kararına” bağlanmış olduğunu, bu kaidelere bağlı sınırlamaların dışında özel hayatın gizliliği ve haberleşme hürriyetinin geldiğini, öte yandan güvenlik güçlerinin bir takım yetkilerle donanmakla birlikte bu yetkilerin hukuka ve vatandaşların bu temel haklarının özüne dokunulmamasıyla sınırlı olması gerektiğini, buradaki amacın hukuk devleti prensibinin haberleşmede sağlanması olduğunu ifadeyle, “(...) Elbette ki, hukuk devletlerinde, en ileri çağdaş ülkelerde bile, idare, kamu düzenini sağlamak, terörle mücadele edebilmek için teknik takip yapacaktır, haberleşme ortamına müdahale edecektir; ama, bunu yaparken hukukun kurallarına uymalıdır, keyfilik olmamalıdır,” şeklinde konuşmuştur. BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin 12. maddesinde hiç kimsenin yazışmasına müdahale edilemeyeceği hükmünün yer aldığını, Avrupa İnsan Hakları ve Ana Hürriyetlerine Dair Sözleşmenin (İnsan Hakları Sözleşmesi) 8. maddesinde “herkes özel ve aile hayatına, konutuna ve muhaberatına saygı gösterilmesini isteme hakkına sahiptir” denildiğini, milli yarar gereği ve hukuka uygun şekilde bunun kısıtlanabileceğinin belirtildiğini hatırlatarak sözlerini tamamlamıştır.

DYP Grubu Adına İlyas Yilmazyıldız (Balıkesir); 87 sıra sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu Tasarısının 2. maddesini örnek vererek haberleşmenin ve telefonların dinlenmesiyle ilgili konuda, “Hâkim kararı olmaksızın yapılan bu gibi işlemlerin yirmidört saat içinde hâkim kararına bağlanması şarttır. Sürenin dolması veya hâkim tarafından aksine karar verilmesi durumunda tedbir Cumhuriyet savcısı tarafından derhal kaldırılır!” ifadesinin yer aldığını, Anayasada ise “24 saatte müracaat edilir, 48 saatte hükme bağlanır” denildiğini, iki yasa arasındaki bu çelişkinin düzeltilmesi gerektiğini ifadeyle, “(...) Maalesef, demokrasinin iyi yerleşmediği, tam demokrasinin olmadığı ülkemizde, başkanlar, parti genel başkanları, Meclis başkanları, telefonlarının dinlenmesinden yakınabilmişlerdir. Telefonlar, sadece devlet tarafından, hükümet tarafından değil, özel şahıslar veya şirketler tarafından da dinlenmektedir. Bir iddiaya göre, Amerika Birleşik Devletlerinin, Echolon sistemiyle Avrupa’daki şirketlerin telefonlarını dinleyerek, Amerikalı şirketlere avantaj sağladığı gibi iddialar gündeme getirilmektedir. Dolayısıyla, böyle durumlarda, devletin, vatandaşlarının haberleşmesinin gizliliğinin sağlanmasının önündeki engelleri kaldıracak yeterli altyapıya da sahip olması lazım,” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından değişiklik teklifi verilen “Yedinci Madde” (Anayasanın 22. maddesi) ile ilgili gizli oylamaya 425 milletvekili katılmıştır. Sekiz ret, bir çekimser, bir geçersiz oya karşılık 415 kabul oyu ile değişiklik teklifi kabul edilmiştir.⁴⁹²

(9) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “8. Madde” (Anayasanın 23. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 8.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 23. maddesinin beşinci fıkrasında geçen ‘ülkenin ekonomik durumu’ ibaresi madde metninden çıkarılmıştır.”

SP Grubu adına Fethullah Erbaş (Van) konuşmasında; değişikliklerin arzu ettikleri sivil bir anayasaya kavuşmaktan uzak olduğunu ifadeyle, “(...) Bu maddenin şu andaki uygulamasına baktığımız zaman, madde iki özgürlüğü kapsamaktadır. Birincisi, yerleşme hürriyetini; ikincisi seyahat hürriyetini. Bu iki hürriyetin benim bölgemdeki anlamı nedir: 1984’ten sonra terör olayları başladı, bölgede, 15 yılda 3.000’in üzerinde köy ve mezra boşaltıldı. Yerlerinden yurtlarından, ekonomik kaynaklarından mahrum edilen bu insanlar ‘nereye gidersen git’ mantığıyla şehirlere göç ettirildi. Boşaltılan köyler istimlak edilmediği gibi, bazı ahvalde içerideki eşyalarını dahi almalarına fırsat verilmeden köyler yakıldı, yıkıldı; yaylalar yasaklandı, hayvancılık bitirildi, milyonlarca insan büyük şehirlere göç ettirildi; perişan oldular. Terörün

⁴⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 122.

faturasının Türkiye'ye maliyeti 300 milyar doların üzerindedir. Bu miktarın tüm vatandaşlar tarafından paylaşılması gerekirken, sadece göç ettirilen insanların üzerine bırakılmasının sosyal hukuk devleti ilkesiyle ve yerleşme hürriyetiyle bağdaşmayacağı açıktır. Gecekondu ve çarpık şehirleşmeler bundan doğdu, şehirlerin dokusu bundan bozuldu,” şeklinde konuşarak, batıya gelmek isteyenlerin uçakla geldiklerini, yurt dışına çıkmak isteyenlerin 50 ABD Doları verdiklerini, yoksulların ise zaten yurt dışına gidemediklerini, özellikle sınır ticareti ile ilgilenen yoksul kitlenin 50 dolar meselesinin bir an önce halledilmesi ile doğu illerine giriş çıkışlardaki jandarma kontrollerinin daha düzenli yapılması gerektiğini, ifade ederek konuşmasını tamamlamıştır.

AK Parti Grubu adına Özkan Öksüz (Konya); “(...) Bu değişiklikle, halen yaşamakta olduğumuz ekonomik kriz gibi bir krizin çıkması durumunda, işbaşındaki hükümetler, krizi bahane ederek vatandaşlarımızın yurt dışına çıkmalarını; yani, seyahat özgürlüklerini engellemeyeceklerdir. Böylece, hükümetlerin almış olduğu yanlış ekonomik kararların ve yapmış olduğu hataların cezasını vatandaşlarımız çekmeyecek, yerleşme ve seyahat hürriyetleri engellenmeyecektir,” ifadesiyle getirilen değişikliğe onay verdiklerini ima etmiştir. Öksüz konuşmasında; Anayasanın 23. maddesinin “Yerleşme ve seyahat hürriyeti” şeklindeki başlığının “Yerleşme ve dolaşım hürriyeti” şeklinde değiştirilmesi gerektiğini, değişiklik yapılan beşinci fıkranın sonuna “yargıç kararıyla veya çıkarılacak yasalarla” hükmünün eklenmesiyle söz konusu maddenin daha açık bir hüküm haline getirebileceğini ve bazı haksızlıkları ortadan kaldıracabileceğini, zira halen yapılan uygulamalarda vergi borcu olan kişilerin yurt dışına çıkış yasağı bulunduğunu, yıllarca vergisini dürüstçe ödemiş olduğu halde çeşitli nedenlerle vergi borcunu geciktiren işverenlerin rahatsız edildiğini, bu nedenle yurt dışına çıkışların sınırlandırılmasının yargı kararına bağlanmasının bu tür yanlış uygulamaları ortadan kaldıracığını, yurt dışına çıkışlarda 50 ABD Doları alınmasının ve vergi borcu olduğu için işadamlarının yurt dışına çıkmasının yasaklanmasının temel hak ve hürriyetleri sınırlandıran bir uygulama olduğunu söylemiş, Hacı adaylarından alınacak hizmet bedellerinin Dolar olarak alınmasını eleştirmiştir.

DYP Grubu Adına Rıza Akçalı (Manisa); Anayasanın 23. maddesinin seyahat ve yerleşme hürriyeti ile yurt dışına çıkış hürriyetini düzenlediğini, ekonomik nedenlerle yurt dışı seyahatinin kısıtlanması konusunun Anayasa metninden çıkaran bir düzenlemenin gerçekleştirilmekte ve böylelikle bir düşünce evriminin izlerini görmekte olduğunu ifadeyle, yurt dışına çıkanlar için yasağın kaldırılmış olmasını olumlu bir gelişme olduğunu, buna karşılık yurt dışına çıkışlarda kesilen 50 Doların Anayasaya aykırılığı söz konusu olacağından, kaldırması gerektiğini söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından Tunceli Milletvekili Kamer Genç tarafından bir önerge verilmiş ancak, oylama sonucunda kabul edilmemiştir. Saat 20.32’de birleşime ara verilmiş, 132. birleşimin saat 20.54’te açılan beşinci

oturumu sırasında maddenin gizli oylaması yapılmıştır.⁴⁹³ 442 milletvekilinin katıldığı oylama sonucunda; sekiz ret, üç çekimser ve bir boş oya karşılık 430 kabul oyu ile değişiklik teklifi kabul edilmiştir.⁴⁹⁴

(10) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “9. Madde” (Anayasanın 26. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 9.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 26. maddesinin ikinci fıkrasına; ‘*Bu hürriyetlerin kullanılması,*’ ibaresinden sonra gelmek üzere ‘*millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, Cumhuriyetin temel nitelikleri ve Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünün korunması,*’ ibareleri eklenmiş, üçüncü fıkrası metinden çıkarılmış ve maddeye aşağıdaki fıkra son fıkra olarak eklenmiştir.

‘Düşüneyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunla düzenlenir.’

AK Parti Grubu adına Mehmet Ergün Dağcıoğlu (Tokat); düşüneyi açıklama ve yayma hürriyetinin kullanılmasında “gereksiz bir vehmin yansımaları olan bu rezerv”in kamuoyunda özgürlükler genişletilirken yeni yeni bazı sınırlamalar getirildiği şeklinde algılandığını, hatta bu maddeye “el bombası” şeklinde bakan düşüncelerin bulunduğunu, birinci fıkrada yapılan ilaveyle zaten Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi dayanak gösterilerek bu hürriyetlerin kullanılmasının millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, bölünmez bütünlüğün korunması gibi birçok konuda amaçlarla sınırlanabileceğinin hüküm altına alınmakta olduğunu ifadeyle, “(...) özellikle maddenin bu son şekliyle, düşünce ve anlatım özgürlüğünün sınırları biraz daha genişletilirken, toplumdaki dil farklılıklarının sosyolojik bir gerçek olarak değerlendirilmesi ümit edilmektedir. Yapılan bu değişiklik ile ilave edilmiş bulunan “millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği” şeklinde genel çerçevenin, kamuoyundaki bir kısım hassasiyetlerin de giderilmesi açısından bir orta yol olarak benimsendiği anlaşılmaktadır,” diyerek, konuşmasını tamamlamıştır.

ANAP Grubu adına Abdülkâri Erdoğan (Diyarbakır); düşünce özgürlüğünden haberleşme özgürlüğüne ve konut dokunulmazlığına kadar her temel hak ve özgürlüğün 13. maddeyle bezenmiş durumda olduğunu, aynı durumun 9. maddede de tekrarlanmış olduğunu, buna rağmen Anayasanın ilgili maddesinden “düşüncelerin açıklanması ve yayılmasında kanunla yasaklanmış olan herhangi bir dil kullanılamaz” hükmünün çıkarılmasıyla “demokrasi ve toplumsal barışımız açısından” önemli bir rahatlama getirileceğini, ancak gene de “kanunla yasaklanmış bir dilde yayın yapılamaz” hükmünün tümüyle kaldırılmasıyla anayasal güvence altına alınmasının daha sağlıklı olacağını ifadeyle, “(...) çağdaş demokrasilerde, insanların kimliklerinden kaynaklanan

⁴⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), ss. 122-123.

⁴⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), ss. 128-129.

hakları, her zaman için saygınlığa ve dokunulmazlığa sahiptir. Elbette, bu saygınlık ve dokunulmazlık, hiçbir zaman, ayrılıkçı bir hareketi koruyan bir zırh haline getirilemez; ancak, insanların etnik ve kültürel özelliklerini ülke bütünlüğü içinde geliştirmelerine olanak tanınması da demokrasinin gereğidir. Bu çerçevede, herkesin kendi anadilini öğrenebilme ve geliştirebilme hakkını özgürce kullanabilmesinin önü mutlaka açılmalıdır. (...) Dil yasağıyla Kürtçe konuşan milyonlarca vatandaşımızı illegal örgütlerin yazılı ve görsel medyasına mahkûm etmenin doğuracağı sonuçları görmemek mümkün müdür. Kaldı ki, bugüne kadar yasağın sürdürülmesinde, ideolojik ve güvenlik dışında hiçbir hukukî ve aklî gerekçeler ileri sürülemedi. Ne yazık ki, bugün de bu değişikliklerle beraber, yine de bu yasağın tamamen ortadan kalktığını söylemek mümkün değildir; zira, dil yasağına dair birçok kanunda dolaylı yasaklar devam etmektedir; Dernekler Kanunu, Siyasî Partiler Kanunu bunun açık örnekleridir,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

DYP Grubu adına Salih Çelen (Antalya); “(...) Gündemdeki anayasa değişiklikleri de maalesef, AB’yle entegrasyon sürecinin zorlaması sonucu hazırlanmıştır. 22 Kasım 2001 tarihinde AB’ye sunulacak olan rapor öncesi, kurumsal değişimlere ciddi olarak eğildiğimizi gösterebilmek amacıyla bu anayasa değişikliğini gerekli görüyoruz.... Tek kutuplu dünya anlayışı, hakim olduğu günden bu yana, millî devletlerin, azınlık ırkçılığı, mezhep bölücülüğü tehdit ve tehlikeleriyle karşı karşıya kalmasına yol açmıştır. Yeni dünya düzeni, bu anlamda, radikal dinci hareketlere ilişkin terörist güçleri harekete geçirerek dünyanın büyük bölgelerinin dengesini bozacak, bir milletin iç huzurunu bozabilecek bir nitelik kazanmasına neden olmuştur. (...) Oysa, Türkiye, yirmi yıldır, hem bölücü terör hem de radikal dinci terörle uğraşırken, Batılı dostlarımız buna seyirci kalmışlardır; hatta, bazıları destek bile olmuştur,” şeklinde başladığı konuşmasını, “son olayların ışığında, millî devletlerin ne kadar önemli olduğu bir kez daha ortaya çıkmıştır. Ulus devletlerin meşru otoritesini yok ederek, yerel güçlere fırsat ve imkân yaratma politikası iflas etmiştir. Terörizmin uluslararası bir hüviyet kazanması, bu sonuca ulaşılmasında etkili olmuştur. (...) Yeni dünya düzeni, bir düzensizliğin adı haline gelmiştir. Uluslararası sermayenin yerli sermayeleri çökertmesi pahasına işsizlik ve fakirliğin artırılması bir sonuç olarak ortaya çıkmıştır. Bu küreselleşmenin ne pahasına gerçekleştirilmeye çalışıldığını savunan politikalar, 11 Eylül 2001 tarihinde bizzat yürütenler tarafından anlaşılmıştır” ifadeleriyle sürdürmüştür. Salih Çelen, konuşmasının devamında; İnsan hakları ve demokrasi kavramının geliştirilmesi için birey üzerindeki kısıtlama ve sınırlandırmaların kaldırılmasının çağdaş ölçütler olduğunu, ancak bunun hiçbir zaman hürriyetlerin ve kamu düzeninin aleyhine kullanılabilmesi, toplumsal birliği zedeleyici, bölücü ve radikal dinci akımlara fırsat tanıyan bir anlayışa dönüşmemesi gerektiğini, küreselleşmenin ortaya çıkardığı en önemli iki tehlikenin azınlık ırkçılığı ve radikal dincilik eğilimleri olduğunu ifade etmiştir.

SP Grubu adına Şeref Malkoç (Trabzon); “Dağılan SSCB topraklarına bugün baktığımızda, doğal zenginlikler açısından, doğal kaynaklar açısından, Batı’dan, Japonya’dan, Amerika’dan çok daha önemli zenginliklere sahipti; ama, buna rağmen, Batı’nın karşısında, Batı’yla hiçbir alanda yarışmadığı gibi, 21. Yüzyıla kadar ömrü yetmedi ve dağılıp gitti,” şeklindeki ifadelerinin devamında, mevcut 26. maddenin birinci fıkrasında düşünceyi açıklama hürriyetinin düzenlenmiş olduğunu, ikinci paragrafında düşünceyi açıklama ve yayma hürriyetinin sınırlarının ortaya konulduğunu, üçüncü paragrafta bazı dillere yasak getirilmiş olduğunu, gündemdeki teklifle birlikte birinci paragraf aynen korunurken, ikinci paragrafta mevcut sınırlamalara yeni sınırlamalar getirildiğini, bu sınırlamaların millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, cumhuriyetin temel nitelikleri, devletin, ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün korunması gibi yeni kavramlar ve yeni sınırlamalar olduğunu, bu yeni kavramlara Mecliste itiraz edecek kişi bulunacağını sanmadığını, ancak bu kavramların tanımlanmasının ve içlerinin doldurulmasının önemli olduğunu vurgulayarak sürdürmüştür. Ayrıca; “(...) millî güvenlikle başlayan, yani 26. maddede mevcut sınırlamalar korunarak ilave edilen bu dört beş tane sınırlama, ümit ediyorum ki, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden alındığına göre, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine dayalı olarak, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ortaya koyduğu çerçevede, ortaya koyduğu içtihatlar doğrultusunda, yaptığı tanımlamalar doğrultusunda yorumlanır ve uygulanır. Aksi takdirde, bilgisi kıt, tecrübesi az ve hatta kötü niyetli uygulamacıların elinde, öyle zannediyorum, mevcut olan sınırlamalar çok daha öteye gider,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

429 milletvekilinin katıldığı “Dokuzuncu Madde” ile ilgili gizli oylama sonucunda; 28 ret, bir çekimser, bir boş ve iki geçersiz oya karşılık 397 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁴⁹⁵

(11) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “10. Madde” (Anayasanın 28. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 10.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 28. maddesinin ikinci fıkrası metinden çıkarılmıştır.”

AK Parti Grubu adına Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa); Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1954’te onaylanarak yürürlüğe girdiğini, bu nedenle Türkiye’nin iç hukukunun da bir ürünü olduğunu, Avrupa Konseyine üye 41 devletin tümü tarafından onaylanmış olan bu sözleşme gereği vatandaşlığın değil, bireyin önemli olduğunu, tüm imzacı devletlerin sözleşmeyle teminat altına alınan temel hak ve özgürlükleri, kendi millî hukuklarına dahil etme yükümlülüğü altında bulunduklarını ifadeyle, “(...) Basın özgürlüğü ile kişilerin bilgi edinme hakları arasında sıkı irtibat vardır. Bilgilenme hakkı,

⁴⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 133.

Anayasamızda, maalesef, düzenlenememiştir. Bu çalışmalar sırasında, bilgi edinme, bilgiye, belgeye ulaşma hakkı, saydam devlet, tarafımızdan gündeme getirilmiş ve bütün partilerin üyeleri de - özellikle burada belirtmek istiyorum, bizimle birlikte DYP’li üyeler de- bunun altını çizmişlerdir; ama, bir mutabakat sağlanamamıştır. Basın özgürlüğünün temel direklerinden biri gerçekleri öğrenmedir, doğruları öğrenmedir. Bunlar, demokratik rejimin vazgeçilmez koşullarıdır!” diyerek sözlerini sürdürmüş, dil konusunda tartışmadan kaçmanın Türkiye’nin özgür ortama sahip olmadığını gösterdiğini, Bölgesel veya Azınlık Dilleri Avrupa Şartı Millî Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi dikkate alındığında “Türkiye’de azınlık kavramının olmadığını” basın özgürlüğünün ve kişilerin bilgi edinme hakkının tüm unsurlarıyla gerçekleştirilmesini dileyen ifadelerle konuşmasına son vermiştir.

SP Grubu adına Ahmet Demircan (Samsun); insan hakları noktasında Anayasanın sıkıntılar taşıdığının ve AB üyelik sürecinde mevcut Anayasa ile Avrupa’da Türkiye’nin temsil edilmesinin imkânsızlığının görüldüğünü ifadeyle “(...) gelecekte, belki -inşallah, bu uzun da sürmez, bu Meclise nasip olur- ciddi bir anayasa çalışması yapılır, ülkemize demokratik, sivil, hakları ve özgürlükleri, insanı merkeze alan bir yepyeni anayasa kazandırma fırsatı ve imkânı bulunmuş olur. Anayasanın bu süreç içerisinde, bu çalışmada, yaptığımız bu değişikliklerde sağlanan konsensüsü, uzlaşmayı da önemsiyorum,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Ali Şevki Ereğ (Tokat); teklifin kabulü halinde “Kanunla yasaklanmış bir dilde yayın yapılamaz” fıkrasının Anayasadan çıkarılmasının Türkiye için büyük bir demokrasi merhalesi olarak adlandırılacak bir yenilik olduğunu ifadeyle, “(...) şüphesiz ki, 37 maddelik değişimi bir merhale olarak kabul ediyoruz; ama, şurası kesin ki, 21. Yüzyılda ki, DYP, bunu müteaddit defalar tekrarlamıştır, ikinci demokrasi paketinde kamuoyuna ilan etmiştir. Türkiye’nin, çok açık ve net ifade ediyorum, bu yetersiz anayasa değişikliğini, Anayasanın tamamına teşmil edeceği gibi, sadece Anayasa ile kalmamalı, bugün yapılan değişiklikleri yasalara intikal ettirmeli ve (...) Türkiye, sağlık bakımından, millî eğitim politikası bakımından, adalet politikası bakımından, sosyal güvenlik politikası bakımından ve demokrasi kültürü bakımından, ana ilkeler itibarıyla (...) A’dan Z’ye kadar, kökten, yeniden ele alınması lazım gelen bir duruma gelmiştir,” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki konuşmayla 25.10.2001 tarihli görüşmelere saat 22.34’de son verilmiştir.⁴⁹⁶ 26 Eylül 2001 Çarşamba günü Başkanvekili Mustafa Murat Sökmenoğlu’nun Başkan, Şadan Şimşek (Edirne) ve Mehmet Ay (Gaziantep)’in Katip Üyeler olarak görev yaptığı, 133. birleşimde 10. madde üzerindeki gizli oylamaya 421 milletvekili katılmıştır. 25 ret, iki çekimser ve üç boş oya karşılık 391 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁴⁹⁷

⁴⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 132 (25.09.2001), s. 133.

⁴⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 133 (26.09.2001), ss.145-146.

(12) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “11. Madde” (Anayasanın 31. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 11.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 31. maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Kanun, millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlâk ve sağlığın korunması sebepleri dışında, halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını ve kamuoyunun serbestçe oluşmasını engelleyici kayıtlar koyamaz.”

SP Grubu adına Mustafa Geçer (Hatay); Anayasanın 31. maddesinin kamu tüzelkişilerinin elindeki basın dışı kitle haberleşme araçlarından faydalanmayı ve halkın bu araçlarla haber almasını, düşünce ve kanaatlere ulaşmasını sınırlayan istisnâî durumları düzenlediğini, istisnai durumların “kanun, millî güvenlik, kamu düzeni, genel ahlak ve sağlığın korunması” olarak düzenlendiğini, bunun dışındaki sebeplerle halkın haber alması ve haberleşme araçlarından faydalanmasının ve “kanaatlere ulaşmanın sınırlandırılmaz ve bunun hilafına bir kayıt konulamaz” denildiğini ifadeyle, “(...) Bu Anayasa değişikliğinin yapılması, gerçekten Türk Milleti tarafından mı talep edilmiştir? (...) Bunun cevabı, elbette ki, 2001 Aralıkta Avrupa müktesebatının üstlenilmesine ilişkin, Türkiye’nin ulusal planında bulunan siyasî kriterlere ilişkin, düşünce ve ifade özgürlüklerine ilişkin Anayasa maddelerinin değiştirilmesi, Batı standartlarına uydurulması taahhüdünün yerine getirilmesi şeklinde buna ihtiyaç duyulmuştur. Yani, burada, Türk toplumunun, Türk Milletinin taleplerinden ziyade, Batılı ülkelere, Avrupa Birliği müktesebatının iç hukuka taşınması noktasında verilmiş taahhütlerin, kasım ayında yapılacak yeniden gözden geçirme çalışmalarına bir malzeme olarak sunulması şeklinde bu yapılmıştır,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür.

DYP Grubu adına Sevgi Esen (Kayseri) konuşmasına, “(...) Anayasamızın, sivil bir irade tarafından değiştirilmesi keyfiyeti biçimsel olarak çok önemli olmasına rağmen, gerek gündeme geliş nedeni gerek zamanı ve gerekse komisyon çalışmalarında vurgulanan, ima edilen AB’ye giriş sürecinin ön şartlarından biri olarak sunulması, daha önce Anayasada yapılan ve birbirinden kopuk değişikliklerin yarattığı yamalı görünüş, bu defa yapılan değişikliklerle, bir bütünü tamamlayan değişiklik olmaktan daha çok, parçalı bir durum arz etmekten öteye geçememektedir,” ifadesiyle başlayan Sevgi Esen; demokrasinin çok ayak üzerinde durabilen bir değerler bütünü olduğunu, odak noktasında insan ve insan doğasına en uygun olan özgürlüğün var olduğunu, özgürlüğün ise insanın yücelebileceği ve başka insanlarla farkını yaratabileceği bir saygı çemberiyle sınırlı olduğunu, insanı sınırlayabilen tek sınırın başkasına ve topluma saygı olduğunu söylemiş ve “Son günlerde tüm şiddetiyle, haklı olarak, hissedilen saydam yönetim, saydam devlet talebi ve yolsuzlukların kapısını kapatacak sistem değişikliği ve lokomotif olarak yargı reformu talebi, ne yazık ki, bu pakette yerini bulamamıştır,” şeklindeki eleştirel yaklaşımına rağmen, değişen 31. maddeye DYP bakış açısının olumlu olduğunu ifade etmiştir.

AK Parti Grubu adına Mehmet Çiçek (Yozgat) konuşmasında; “(...) İşletmeleri devlet tekelinde bulunan televizyon, radyo, resmî haber ajanslarının hizmetlerini tarafsız, adil ve bütün toplumun yararlanacağı kadar yaygın hale getirmek, Anayasamızın emridir. Böyle olmasına rağmen, ülkemizdeki uygulamaların Anayasanın emrine uygun olduğunu söylemek mümkün değildir. Bu vasıtalar, çoğu zaman iktidarların lehine kullanılmış, muhalefet hep göz ardı edilmiştir,” ifadelerine yer vermiştir. Daha sonra basın-yayın organlarının topyekûn savaşın en önemli silahlarından biri haline geldiğini ifadeyle, “(...) Zamanımızda, artık, savaşlar bile naklen yayınlanır olmuştur. Ülkemizde de, bu araçlar vasıtasıyla, şahıslar, hükümetler, hatta devletin bütün kurumları üzerinde baskı oluşturulmaktadır. Bunun örneklerini gördük, görüyoruz. Bu tesiri sınırsız yayın organlarının, televizyon, radyo, haber ajansı gibi kurumların faaliyetlerinin düzenlenmesi şarttır,” diyerek sözlerini sürdürmüştür. Çiçek konuşmasını; devletin elinde bulunan ve devletin resmi kurumlarınca yönetilen bu basın-yayın kurumlarının Türk Milletinin “dil, din, kültür ve medeniyetlerinin” bütün dünyaya yayılmasının faaliyetlerini organize etmesi ve sistemli tarzda sürdürmesi gerektiğini, Anayasanın bu ihtiyacı karşılayamadığını, azınlıklara tanınan hakların çoğunluklara tanınmadığının yaşanarak görüldüğünü, milletin ihtiyaçlarını karşılayacak bir anayasa hazırlanmadığını, her şeyde olduğu gibi dış zorlamalarla anayasa tadilatı yapmaya mecbur kaldığını, milli onur ve gururla bağdaşmayan ve içişlerine müdahale anlamını taşıyan bu durumun kabul edilemez olduğunu söylemiştir.

Görüşmeleri tamamlanan, Anayasanın 31. maddesi hakkındaki değişiklik teklifi için yapılan gizli oylamaya 461 milletvekili katılmıştır. 14 ret, iki çekimser ve üç boş oya karşılık 442 kabul oyu ile söz konusu teklif kabul edilmiştir.⁴⁹⁸

(13) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “12. Madde” (Anayasanın 33. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 12 - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 33. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 33.- Herkes, önceden izin almaksızın dernek kurma ve bunlara üye olma ya da üyelikten çıkma hürriyetine sahiptir.

Hiç kimse bir derneğe üye olmaya ve dernekte üye kalmaya zorlanamaz.

Dernek kurma hürriyeti ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hürriyetlerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Dernek kurma hürriyetinin kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

⁴⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 133 (26.09.2001), s. 154.

Dernekler, kanunun öngördüğü hallerde hâkim kararıyla kapatılabilir veya faaliyetten alıkonulabilir. Ancak, millî güvenliğin, kamu düzeninin, suç işlenmesini veya suçun devamını önlemenin yahut yakalamanın gerektirdiği hallerde gecikmede sakınca varsa, kanunla bir merci, derneği faaliyetten men ile yetkilendirilebilir. Bu merciin kararı, yirmidört saat içinde görevli hâkimin onayına sunulur. Hâkim kararını kırksekiz saat içinde açıklar; aksi halde, bu idarî karar kendiliğinden yürürlükten kalkar.

Birinci fıkra hükmü, Silahlı Kuvvetler ve kolluk kuvvetleri mensuplarına ve görevlerinin gerektirdiği ölçüde Devlet memurlarına kanunla sınırlamalar getirilmesine engel değildir.

Bu madde hükümleri vakıflarla ilgili olarak da uygulanır.”

AK Parti Grubu adına İsmail Özgün (Balıkesir); genel olarak olumlu bulunduğu değişikliğin en önemli kısmının birinci fıkradaki ifade olduğunu, maddede geçen “herkes” kavramının her hukukî varlığı ve tüzelkişileri de kapsadığını, böylelikle tüzelkişilerin de dernek kurabileceklerini ya da derneğe üye olabileceklerini, bazı derneklerin bir araya gelip birlik kurabilmesine imkan tanıdığını, tüm bunların önemli değişiklikler ve gelişmeler olduğunu ifadeyle, “(...) Dernek ve vakıflar birtakım bürokratik engellerle karşılaştığı gibi, bazı dernek ve vakıflara önyargıyla da yaklaşıldı ve birçok dernek ve vakıf vergi yükü altına sokulmak suretiyle elleri kolları bağlanmaya çalışıldı. Oysa, dernek ve vakıflar dünyanın çeşitli ülkelerinde desteklenen ve desteklenmek suretiyle âdeta üçüncü sektör haline gelmiş kuruluşlardır. Toplumun gelişmesinde, demokrasinin güçlenmesinde önemli yerleri olan bu sivil toplum kuruluşlarımızın giderek daha da güçlendirilmesi, desteklenmesi gerekir kanaatindeyiz,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

SP Grubu adına Lütfi Yalman (Konya); mahkeme kararlarıyla kurulan dernek ve vakıfların Anayasaya göre gene mahkeme kararlarıyla kapatılması gerektiğini, mahkeme kararı olmaksızın vakıfların ve şubelerinin kapatıldığının görüldüğünü, gerekçesinin sorulduğunda ise tespit ve tescil edilmiş herhangi bir bilgi ve belge de gösterilemediğini ifadeyle, “(...) Millî Gençlik Vakfı, Türkiye’nin en büyük vakıflarından bir tanesidir, Hak-Yol Vakfı Türkiye’nin en büyük vakıflarından bir diğeridir. Benzeri vakıflar, dernekler örnek olarak verilebilir burada. Şube açmak için, temsilcilik açmak için Vakıflar Genel Müdürlüğüne müracaat ediliyor; Vakıflar Genel Müdürlüğü diyor ki: ‘Zaten, bu sizin tüzüğünüzün gereği. Onun için, temsilcilik açmak, büro açmak, okuma salonu açmak için izin almanıza gerek yok.’ Elde bu yazı var. Arkasından, valiliklere müracaat ediliyor; valiliklerin de verdiği buna benzer cevaplar var. Bir bakıyoruz, bir müddet sonra, Vakıflar Genel Müdürlüğü’nün de teklifi, İçişleri Bakanlığının işbirliğiyle birlikte, Millî Gençlik Vakfının Türkiye’deki bütün şubeleri ve temsilcilikleri kapatıldı. Gerekçe ne biliyor musunuz arkadaşlar; izinsiz şube, temsilcilik veya büro açmak,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Saffet Arıkan Bedük (Ankara); milletin %98'inin katıldığı ve %92'sinin kabul oyu verdiği 1982 Anayasasının bir tarafa atılarak "bu iyi değildir" demenin kolaycılık olduğunu, 1982 Anayasasının "o günün şartlarında" ve geçen 20 yıllık dönemde Türkiye'yi bölmek ve parçalamak isteyen bir kısım şerirlere ve eşkıyaya karşı "garanti teşkil edecek" hizmetler yaptığını ifadeyle, "(...) Bu dernek kurma hürriyeti, özellikle, demokrasimiz için, gelişen ve değişen demokratik standartlara uymak için, temel hak ve hürriyetlerin geliştirilmesi için önemlidir; çünkü, demokrasilerdeki katılımcı demokrasi anlayışı her geçen gün daha fazla ağır basmaktadır. (...) Sivil toplum örgütleri, iktidara ortak değil, iktidarı yönlendiren ve toplumun değer yargılarını gündeme getiren, toplumun ihtiyaçlarını gündeme getiren...ve yine toplumun beklentilerini idare edenlere tam zamanında intikal ettirerek, onunla ilgili bir kısım düzenlemeleri yapması bakımından da önemli görevler üstlenecektir, yerine getirecektir," şeklinde konuşmuştur.

MHP Grubu adına Cahit Tekelioğlu (İçel); "(...) Özgür düşünme imkânı bulamayan insanlar ve onların topluluğu olan milletler, kişilik ve medeniyet geliştiremezler; özgün medeniyetler geliştirmek bir yana, katıldıkları medeniyetlerin gelişmesine katkıda bile bulunamazlar; özgür düşüncüyü güvence altına alarak gelişen insan topluluklarının gerisinde ve onların inasflarına kalırlar. Türk milliyetçilerinin fikir sistematığının temel değeri, millettir. Bütün çabamız, milletin var olması ve mutlu olması içindir. Milletin temelinde ise, insan vardır!" şeklinde bir yaklaşım sergilemiştir. Tekelioğlu; özgürlüklerin sınırının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesinde bulunduğunu ifadeyle, "(...) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında da bu sınırların; 'Türk milli menfaatlerinin, Türk varlığının devleti ve ülkesiyle bölünmezliği esasının, Türklüğün tarihî ve manevî değerlerinin, Atatürk milliyetçiliği ilke ve inkılapları ve medeniyetçiliğinin karşısında korunma göremeyeceğini belirtiyor", şeklinde yer aldığını, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde bulunan özgürlüklerin ve sınırların insanları ve milleti geliştireceğine inandıklarını, belirten bir konuşma yapmıştır.

DSP Grubu adına Rahmi Sezgin (İzmir); çağdaş demokrasilerin temelinde örgütlü sivil toplum kuruluşlarının bulunduğunu, özellikle "hayır kurumları, dernekler, sendikalar, odalar, kooperatifler" gibi kuruluşların üyelerinin ortak amaçları ile hak ve çıkarlarının gözetildiğini, çağdaş toplumlarda kişilerin birden fazla toplumsal örgütlere üye olabildiklerini, katılımcı ve çoğulcu demokrasiyi zenginleştirdiklerinin bir gerçek olduğunu ifadeyle, "(...) Ülkemizde çeşitli amaçlı ve pek çok sayıda vakıf ve dernek gibi sivil toplum kuruluşları bulunmaktadır; ancak, bu kuruluşların üye sayısını Batılı demokratik ülkelerle kıyasladığımızda, hiç de örgütlü bir toplum olmadığımızı görebiliriz. Anayasamızın derneklerle ilgili 33. maddesi, yeni düzenlemeyle, daha özet, daha genel bir hüküm haline getirilmiştir," şeklinde konuşmuş, dünyanın her yerinde özgürlükler ve hakların sınırsız olmadığını, dernek veya vakıf kurma ve yaşatmanın da sınırlarının olmasından doğal bir şey olamayacağını söylemiştir.

Görüşmeleri tamamlanan 12. madde (Anayasanın 33. maddesi)’nin gizli oylamasına 462 milletvekili katılmıştır. Dokuz ret, bir çekimser, dört boş ve bir geçersiz oya karşılık 447 kabul oyu ile madde kabul edilmiştir.⁴⁹⁹

(14) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “13. Madde” (Anayasanın 34. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 13 .- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 34. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 34.- Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla ve kanunla sınırlanabilir.

Toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.”

AK Parti Grubu adına İsmail Alptekin (Bolu); “(...) Geçmişte, toplantı ve gösteri yürüyüşleri sırasında hükümetlerin takındığı yanlı tavır ve güvenlik güçlerimizin takındığı yine yanlı ve arzu edilmeyen tavırlar, coplar, kavgalar, sert ve kırıncı tutumlar daima hafızalardadır, televizyon ekranlarındadır, basındadır. Bu hal, ülkemizi ve devletimizi içte ve dışta zor durumlara sokmuş, savunulmaz bazı sıkıntılı suallere muhatap hale getirmiştir,” şeklinde eskiye dönük bir hatırlatma yapmıştır.

SP Grubu adına Süleyman Metin Kalkan (Hatay); “(...) bundan evvelki madde, şu anda yürürlükte olan madde, şu anda getireceğimiz, üzerinde çalıştığımız maddeden daha ileri, daha geniş ve rahat yürüyüş ve toplantı, gösteri yapma imkânları sunmaktadır; çünkü ‘toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, ancak millî güvenlik ve kamu düzeni sebebiyle kanunla sınırlandırılabilir’ sınırlama maddesiyle çevrilmişken, bu yeni getirilecek değişiklikte ise, toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı, ancak millî güvenlik, kamu düzeni ve suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlığın ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması amacıyla kanunla sınırlandırılabilir diye, çok daha ileri suç işleme ihtimaline istinaden, her türlü gösteri ve yürüyüşü engelleyebilecek bir sınırlama getirilmektedir. (...) Perde arkasından herhangi bir bürokratin veya yöneticinin, kendisine göre veya birilerinin çıkarına ters geliyorsa veya istemediği bir sesi duymamak için, suç işleme ihtimali var diyerek bu gösteri ve yürüyüş yapma hakkının alabildiğine durdurulacağı bir ortam hâsıl etmekteyiz,” ifadeleriyle, toplumun mevcut elbiselerden daha dar elbise giydirilerek rahatlatılamayacağını, TBMM’nin toplumun temsilcisi sıfatıyla gerçekten rahat bir anayasa yapması ve bunu yaparken milletvekillerinin üstünde hiçbir irade olmaması gerektiğini söyleyerek konuşmasını tamamlamıştır.

⁴⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 133 (26.09.2001), s. 156.

DYP Grubu adına Kemal Çelik (Antalya); Hükümetin Anayasa değişikliklerini kamuoyuna AB üyelik şartı olarak gösterdiğini, bu değişikliklerle AB ile sorunların çözüleceği gibi bir hava yaratılmak istendiğini, öte yandan Türkiye'nin demokratikleşme ve çağdaşlaşma ihtiyacının da AB sınırı içinde bir ihtiyaç olarak görülmemesi gerektiğini, Anayasa değişikliği hakkında kamuoyuna mantıklı hiçbir açıklama yapılmadığını, Anayasayı yaparken illâ bir başka dayatmaya ve iradeye ihtiyaç duymamak gerektiğini, “hedef, strateji ve programları” kapsayan yapısal reform programını ortaya koyduktan sonra anayasa değişikliğine gidilmesinin uygun olacağını, maddedeki değişikliği olumu bulduğunu ifadeyle, “(...) Yalnız, anayasa dili diye bir kavram var; bu maddede, bu kapsamda bazı hatalar görüyorum. Örneğin: Maddede ‘Herkes, önceden izin almadan, silahsız ve saldırısız toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkına sahiptir’ denilmektedir. Zaten, silahlı ve saldırılı bir toplantıya toplantı denilemez; bu, bir terör eylemidir. Burada bundan bahsetmenin bir anlamı olduğunu zannetmiyorum, (...) Bir diğer husus da şudur: ...Toplantı ve gösteri yürüyüşü... Bu maddenin birinci paragrafında ‘toplantı ve gösteri yürüyüşü hakkı ancak, millî güvenlik ve kamu düzeni sebebiyle kanunla sınırlanabilir’ denilmektedir. Üçüncü paragrafta ise ‘toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir’ denilmektedir. Aslında ikinci paragraf bu üçüncü paragraf kaldırılmış oluyor; ama, nedense biz, bir hakkı kullanacaksın; ama, şöyle kullanacaksın, şu şartlarda kullanacaksın, şu şekil, şart ve usullerle hareket edeceksin diyoruz; ben bunu da, Anayasanın ruhuna aykırı olarak görüyorum,” şeklinde konuşmuştur.

MHP Grubu adına Şaban Kardeş (Bayburt); 34. maddeyle ilgili düzenlemelerin oldukça uzun ve geniş kapsamlı yapılmış olduğunu, demokrasi ve özgürlüklerin sonsuz bir şekilde kullanılamayacağını, belli çerçevelerinin çizilmesi gerektiğini, bu nedenle teklifin ikinci fıkrasıyla toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin kısıtlanabileceği hallerin belirlendiğini, bireylerin ya da kuruluşların özgürlüklerini kullanma adına başkalarının haklarını gasp etmeye ve özgürlüklerini kısıtlamaya haklarının olamayacağını, gösteri yürüyüşü veya toplantıların mutlaka fayda sağlayacak çerçevede düzenlenmesi gerektiğini, toplumu tahrik ederek iç barışın bozulmasına ve toplum arasında kavga ile anarşik ortamlara sürüklenmesine müsaade edilmemesi gerektiğini, düşünce ve tavırların sivil toplum kuruluşları vasıtasıyla demokratik ortam içerisinde destek bulabildiğini ifade eden bir konuşma yapmıştır.

Madde 13 üzerindeki gizli oylamaya 466 milletvekili katılmıştır. 15 ret, üç çekimser ve bir boş oya karşılık 447 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵⁰⁰

⁵⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 133 (26.09.2001), s. 166.

(15) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “14. Madde” (Anayasanın 36. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 14.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 36. maddesinin birinci fıkrasına ‘savunma’ ibaresinden sonra gelmek üzere ‘ile adil yargılanma’ ibaresi eklenmiştir.”

AK Parti Grubu adına Mehmet Elkatmış (Nevşehir); Anayasa değişikliğinin AB üyeliği ya da Kopenhag Kriterlerine uyum maksadıyla da olsa “kendi insanımıza hakkını vermek için,” yapıldığını, Anayasanın 36. maddesini değiştirmekle meselenin halledilmiş olmayacağını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesine göre “her konuda hak aramayı, davanın bağımsız, tarafsız bir mahkeme tarafından, makul bir süre içerisinde, adil ve açık olarak görülmesini amirdir,” ifadesine uyulması gerektiğini, Anayasanın 37 maddesi yanında uyum yasalarının da acilen çıkarılması gerektiğini, üstelik bu konularda AB’ye taahhütlerde bulunulduğunu ifadeyle, “(...) Anayasanın 125. maddesinin ikinci fıkrasının değiştirilerek, Cumhurbaşkanı ve YAŞ kararlarının da yargı denetimine açılması, Anayasanın 138. maddesinin değiştirilerek, mahkemelerin bağımsızlığının ve yargı kararlarının aynen uygulanmasının sağlanması; Anayasanın 159. maddesinin dördüncü fıkrasının değiştirilerek Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu kararlarının da yargı denetimine açılmasının sağlanması, ülkemizde çok yaygın olan yargısız infazlara son verilmesi, adli polis teşkilatının kurulması, adalet teşkilatına gereken önemin verilmesi ve bütçeden daha fazla pay ayrılması, hâkim, savcı ve diğer adli ve yardımcı personelin, kâtip, mübaşir, icra müdürleri, cezaevi personelinin özlük haklarının yeniden düzenlenerek, maddî yönden de gerekli iyileştirmenin yapılması gerekmektedir. Bunları yaptığımız zaman dünyada da saygın yerimizi alırsınız ve gerçekten de demokratikleşmiş oluruz,” şeklinde konuşmuştur.

SP Grubu adına Mustafa Geçer (Hatay); Anayasanın 36. maddesinin birinci fıkrasında “savunma” ibaresinden sonra “adil yargılanma” hakkının İnsan Hakları Evrensel Beyanname ile İnsan Hakları Sözleşmesinde ve çok uluslu insan haklarını içeren birtakım senetlerde de mevcut olduğunu ifadeyle, “(...) Bu, tabii ki, lafzî olarak, kelime olarak yazılı metinlere taşınması, Türkiye’de adil yargılanmanın sağlanmasını ortaya çıkaracak mıdır? Türkiye’de gerçekten adil yargılanma var mıdır? Yani, bugün Türkiye’de davalı ve davacı tarafların çoğuna sorduğumuzda, adil bir kararın alınıp alınmadığını ve yargılanmayı sorduğumuzda, maalesef, %80’e varan oranlarla, adil bir yargılamanın olmadığını; hatta, insanlarımız arasında, ihtilafların çözülmesinde yargıya gitmektense kendi aralarında bir tahkim yoluyla bunun halledilmesi noktasında görüş olduğunu; yargıya gidilirken, yargıdan adil bir karar bekleme yerine, işte, mahkeme kapılarında, adliye koridorlarında sürüm sürüm süründürülmekten bahsedildiğini duyuyoruz hep. Yani, yargının verdiği kararın adaletin tecellisinden öte, orada sürünmeyi dahi bir cezalandırma olarak vatandaşımız

bugün kuvvetli bir kanaatle söylemektedir,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür. Daha sonra, bazı sorunların (uzman yardımcı personelin azlığı, adli mekânların, araç gereçlerin yetersizliği, yargı elemanlarının -hâkim, savcı ve diğer personelin ekonomik durumlarının zayıf oluşu, geç gelen adalet noktasındaki yaklaşım vb.) giderilmesinin gerektiğini ifade eden açıklamalarda bulunmuştur.

DYP Grubu adına Mehmet Gözlükaya (Denizli); Anayasanın 36. maddesinde yapılan değişikliklere katıldıklarını ifadeyle, “(...) Yargılamanın hazırlık safhasından başlayarak, hüküm verilinceye kadar, insanlar objektif yargılanmalıydılar. Ülkemizde özellikle son yıllarda cezaî kovuşturmalarda sanık olarak haklarında tahkikat yapılan insanlar, medya ve ilgililer tarafından, âdeta, linç edilmişlerdir. Yakın zamanda yaşadığımız olaylar, siyasetçilerle uzaktan yakından bir bulaşığı var ise, bunlar, siyasete mal edilmiş ve siyasetçiler rezil edilmiştir; hâlâ, yakın zamanımızda da edilmektedir. Ayrıca, birçok işadamız da -ki bunların birçoğu tahliye edilmiştir- gene medyaya malzeme edilmiştir, kamuoyuna malzeme edilmiştir. (...) Bu sanıklar hakkında -henüz hüküm verilip verilmeyeceği belli değil- onlarca, yüzlerce yıl mahkûmiyet kararları gazetelerde boy boy gösterilmiştir. Bu, yargıya müdahaledir, yanlıştır,” şeklinde konuşmuştur.

Madde 14 hakkındaki gizli oylamaya 457 milletvekili katılmıştır. 14 ret, üç çekimser ve üç boş oya karşılık 437 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵⁰¹

(16) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “15. Madde” (Anayasanın 38. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 15.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 38. maddesine aşağıdaki fıkra yedinci fıkra olarak eklenmiş, mevcut beşinci ve altıncı fıkralarından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

Savaş, yakın savaş ve terör suçları halleri dışında ölüm cezası verilemez.

Kanuna aykırı olarak elde edilmiş bulgular, delil olarak kabul edilemez.

Hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz.”

AK Parti Grubu adına Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman); “(...) 15. maddenin son iki fıkrası, hakikaten, Anayasamız için ve kendi hukukumuz için, Türk hukuku için temel iki prensibi getirmiştir ve tasvip ediliyor; ancak, kanun teklifinin 1. maddesi, yani, idam cezasının sınırlandırılmasıyla ilgili olan hüküm, maalesef, daha sonra Anayasa Komisyonunda değiştirilerek çerçeve genişletilmiştir. Bence, bu, yanlış bir adımdır; çünkü, her şeyin ötesinde, idam cezasının, artık, çağdışı olduğunu kabullenmek durumundayız!” şeklinde konuşarak, söz konusu maddeye terör suçlarının da alınmasını eleştirmiş, terör

⁵⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 133 (26.09.2001), s. 183.

suçlularının büyük bir kısmının halen Türkiye dışında olduğunu ve Türkiye'ye iade edilmediğini, sebebinin Türkiye'de idam cezasının varlığı olduğunu, terör suçlularının kapsam dışına konulmasının kafasında bir soru işareti yarattığını, ilan edilen AB kriterleri içerisinde idam cezasının kaldırılmış olduğunun yer aldığını, sözlerine eklemiştir.

SP Grubu adına Cevat Ayhan (Sakarya); Türkiye gibi bir ülkede ihtiyaç noktalarında düzeltme yaparak ve alıştıra alıştıra kalıcı bir Anayasaya ulaşmanın daha makul olabileceğini, bunun için ise Anayasadaki bütün kurumların tekrar elden geçirilmesinin gerektiğini, Anayasadaki ölüm cezalarıyla ilgili bu düzenlemeyle delil toplamaya ait esasların getirildiğini, sözleşmelerden doğan ahitlerini ve vecibelerini yerine getirmeyenlerin hapsedilemeyeceğine dair bir hüküm getirilmiş olduğunu ifadeyle, "(...) Tabî, Anayasada birtakım metinleri ortaya koyuyorsunuz; ama, mühim olan, Anayasayı uygulayan kurumlardır, kişilerdir; yani, o kurumlarda, uygulama noktasında, tatbikat noktasındaki kurumlarda ve o kurumları temsil eden şahıslarda, kurumları yöneten şahıslarda, Anayasanın hedefleri, Anayasanın getirmek istediği anlayış benimsenmez ise, sadece, madde metinlerinden, kuru ifadelerden, Anayasa tatbikatının millete saadet getirmesi mümkün değildir. Onun için, Anayasayı millet iradesi olarak ortaya koyan, Meclis tarafından ortaya konulan anayasa değişikliğinin ilgili kurumlarda da, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin bütün kurumlarında da, millet fertleri için olduğu gibi, anlaşılması, benimsenmesi ve inanılarak tatbik edilmesi çok mühimdir," şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Ayvaz Gökdemir (Erzurum); Anayasanın 38. maddesi ile getirilen değişiklik ile mevcut mevzuat arasındaki farka değinmiş, mecliste çoğunluğa sahip bir iktidarın lüzum görmesi halinde Ceza Kanununda değişiklik yaparak idam cezasını kaldırabileceğini veya anayasa değişikliği gibi zor bir sürece başvurmaksızın idam cezasını tekrar koyabileceğini, bu nedenle Anayasaya böyle güçleştirici bir durumun eklenmesini doğru bulmadıklarını, değişikliğin ihtiyaçtan çok AB meselesinden kaynaklandığını, "AB'ye girmek için bütün hazırlıklar tamamlandıktan sonra tek engel bu ölüm cezası kalıyor ise ve o zamana kadar Avrupalılar hukuklarında bir değişiklik yapmamışlarsa" meselenin yeniden düşünülebileceğini ve o zaman ölüm cezasının kaldırılarak AB'ye girilebileceğini, DYP Grubunun ekseriyetinin ölüm cezasının kaldırılmasına karşı olduğunu ifadeyle, "Bu kanaatimiz, insan öldürülmesinden hoşlandığımız için değil, hoşlanmadığımız içindir; siyasî bir tavır değildir; yakın dış ve iç gelişmelerle ilgili değildir; doğrudan doğruya fert haklarıyla ilgilidir. Günümüzde, fert hakları, yüceltilen haklardır. Siyasî olmayan, savaşa ilgili olmayan -terörü de siyasî suç sayarsak, bir nevi zemininde siyaset olan suç sayarsak- sıradan suçlar, adi suçlar, suçlular dediğimiz kategoriye baktığımız zaman, bugün, Ceza Kanunumuzda idamla cezalandırılan suçların niteliğine baktığımız zaman 'idam cezası verilemez' demenin, toplumumuzda büyük bir tepkiye, huzursuzluğa sebep olacağı kanaatindeyiz.... Ceza, adil olmalıdır. Ceza,

herkesi tatmin etmelidir; bilhassa, mağdurları tatmin etmelidir. Ceza, tarafları ve bilhassa mağdurları tatmin etmediği takdirde, insanlarda kin duygusu uyanır, intikam duygusu uyanır; insanlar kısasa kalkışabilir; insanlar ‘ihkakı hak’ diyebilir, yani ‘ben hakkımı kendim alırım, cezamı kendim veririm’ diyebilir. Bu da, devlet olma niteliğiyle bağdaşmaz; toplumda adalet duygusu ağır şekilde zedelenir. Türkiye, bir suçlular cennetidir; bir cezalılar cennetidir. Bir suçlu, hâkim önüne gittiği zaman ‘kellemi kurtarırsam yeter, gerisi kolay’ diyor ve gerçekten de, kellesini kurtaran, bir suretle dışarıya çıkmanın da yolunu buluyor; bunu, hepiniz biliyorsunuz. Uzun bir müddetten beri idam cezaları uygulanmamakla beraber, şu anda, caydırıcı tek müeyyidemiz, idam cezasıdır,” şeklinde konuşmuştur.

ANAP Grubu adına Beyhan Aslan (Denizli); yakın savaş konusunda kafalarda tereddütler olduğunu örnek vererek açmış, savaş öncesi tehdit döneminde meydana gelen olayların terörle ilgisinin bulunamayabileceğini, tüm dünyada terörün geldiği nokta konusundaki hassasiyet dikkate alındığında “savaş, yakın savaş ve terör suçlarına” ölüm cezası verilmesinin gayet isabetli bir düzenleme olduğunu ifadeyle, “(...) Yalnız, buradaki, terör suçlarındaki ölüm cezası bize neye mal oluyor; terör suçlarında ölüm cezası var diye, suçluların iadesi konusunda, suçluları vermiyorlar. Yani, Türkiye Cumhuriyeti hükümeti yazıyor, Adalet Bakanlığı, Başbakanlık yazıyor; ‘sizde ölüm cezası var; ölüm cezası olduğu için, terör suçlularını vermiyorum’ diyorlar. (...) Avrupa İnsan Hakları çerçevesinde, Konsey çerçevesinde, mademki bütün ülkeler teröre bu kadar hassas noktaya geldi, o zaman, terör suçluları otomatik olarak iade edilmelidir. Bu noktayı, mutlaka, hükümetimiz, dünya hukuk platformuna getirmelidir. Hem terörle mücadele edeceğiz hem de terör suçlularını iade etmeyeceğiz! Böyle bir anlayış olamaz. (...) Bir taraftan terörden yakınacaksınız, bir taraftan da, Belçika’da -ki, demokrasinin kalbi olan ülkede- terör suçlusunu eli kolu serbest gezdireceksiniz! Bu, çifte standarttır,” şeklinde konuşmuştur.

MHP Grubu adına Mustafa Verkaya (İstanbul); terörün insan hayatına yönelen ve insanı yok etmeyi amaçlayan aşağılık eylem biçimi olduğu konusunda bir bilinç yokluğunun teröre eğilimi artıracığını ifadeyle, “(...) Ölüm cezası, ülkelerin ceza sistemlerinden bütün suçlar için çıkarılsa bile, terör suçluları için mutlaka yer almalıdır. Bu gerçeklerin ışığında terör suçlularına ölüm cezası getirilmesini doğru bulduğumuzu burada belirtmek istiyorum,” şeklinde konuşmuştur. Verkaya; terörün kaynağının dinler ya da medeniyetler veyahut da İslam Dini olmayıp “terörizmin bizatihi kendisinin ibadeti eylem olan ve marazi ruh yapısında ilahları bulunan sapıklık tarikatı” olduğunu, bu nedenle hiç kimsenin dinler ya da medeniyetler çatışması diyerek yeryüzünü yaşanılmaz bir cehenneme çevirmeye hakkı olmadığını, öte yandan insanlığın ortak hafızasını sürekli canlı tutmak ve terör mücadelesinde hız kesmemek için

de 11 Eylülün “dünya terörle mücadele ve terör mağdurlarını anma günü” olarak kabul edilmesinin doğru bulunduğunu, idam cezasının çağdışı olduğu konusundaki ileri sürülen gerekçelere de asla katılmadıklarını, “savaş hali, yakın savaş hali ve terör suçları” işleyenlere karşı idam cezasının konulmasının Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin tabii bir sonucu olduğunu, dolayısıyla da idam cezasının dünyanın kabul ettiği ve evrensel manada çağdaş bir ceza biçimi olduğunu, ifade etmiştir.

Anayasa Komisyonu Başkanı Turhan Tayan (Bursa); Anayasanın çerçeve 15. maddesi üzerindeki bazı tereddütleri ortadan kaldırmak için söz alarak aşağıdaki bilgileri vermiştir:

“Sayın Dengir Fırat ‘savaş, yakın savaş ve terör suçları halleri dışında ölüm cezası verilemez’ fıkrasının Uzlaşma Komisyonu raporunda, metninde yer almadığını ifade ettiler. Sanıyorum, ben yanlış anlamadıysam böyle söylediler. Oysa, bu fıkra, Uzlaşma Komisyonumuzun ilk toplantılarından itibaren öngörülmüş ve bu, Anayasamızın 38. maddesine derç edilmiştir. Zaten, gerek daha önce dağıtılan, siyasî partilerimizin sayın genel başkanlarına arz edilen metinlerde mevcuttur, gerekse teklifin metninde, bu, açıkça ifade edilmektedir. Yani, bu fıkra, Anayasa Komisyonunda daha sonra konulmuş bir fıkra değildir.”

“İkincisi, bir arkadaşımız yakın savaşla ilgili tereddüdünü burada ifade etmiştir. Şimdi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine bağlı Altıncı Protokolün 2. maddesini buradan okuyorum: ‘Madde 2: Bir devlet, mevzuatında, savaş veya yakın savaş tehlikesi zamanında işlenmiş olan fiiller için ölüm cezası öngörebilir. Bu ceza, ancak, bu mevzuatın belirttiği hallerde ve bunların hükümlerine uygun olarak uygulanabilir.’ Yani, biz, savaş veya yakın savaş durumunu bizatihi Uzlaşma Komisyonu veya Anayasa Komisyonunda öngörerek bu metne dahil etmiş değiliz. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Altıncı Protokolünde yer alan bir uygulamayı Anayasamıza dahil etmişizdir. Şimdi, yakın savaş nedir; bu konuda arkadaşlarımızın bir tereddüdü var. Yakın savaş, savaş tehlikesidir. Savaş şartları... Savaş nedir; bunun uluslararası hukukta bir tarifi vardır. Savaş olabilmesi için tarafların olması lazımdır, tarafların belli olması lazımdır. Tarafların olması, tarafların belli olması halinde bir savaştan bahsedilebilir, şartları vardır. Yakın savaş da, bu savaş tehlikesinin mevcudiyeti halleridir. Yani, biz, yeni bir durum ihdas etmiyoruz, yeni bir müessese tarif etmiyoruz.”

“Şimdi, gelelim, buradaki bahsi geçen terör suçları hallerine. Nedir bu? Değerli arkadaşlarım, Uzlaşma Komisyonu müzakerelerinde arkadaşlarımızla yaptığımız görüşmelerde bizim anlayışımız şöyle ifade edilmiştir. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 1. maddesi şu şekildedir:

‘Terör tanımı

Madde 1- Terör; baskı, cebir ve şiddet, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemlerinden biriyle, Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerini, siyasî, hukukî, sosyal, laik, ekonomik düzenini değiştirmek, Devletin, ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğünü bozmak, Türk Devletin

ve Cumhuriyetinin varlığını tehlikeye düşürmek, devlet otoritesini zaafa uğratmak veya yıkmak veya ele geçirmek, temel hak ve hürriyetleri yok etmek, Devletin iç ve dış güvenliğini, kamu düzenini veya genel sağlığı bozmak amacıyla bir örgüte mensup kişi veya kişiler tarafından girişilecek her türlü eylemlerdir.”

“Bu Kanunda yazılı olan örgüt, iki veya daha fazla kimsenin aynı amaç etrafında birleşmesiyle meydana gelmiş sayılır. Örgüt terimi, Türk Ceza Kanunu ile ceza hükümlerini içeren özel kanunlarda geçen teşekkül, cemiyet, silahlı cemiyet, çete veya silahlı çeteyi de kapsar.” Dolayısıyla, burada tereddüde mahal herhangi bir husus söz konusu değildir. Kaldı ki, şu anda çok güncel olan, Amerika Birleşik Devletlerinde vaki olan bir terör saldırısıyla ilgili, şu anda, Avrupa Birliği organlarında ve uluslararası alanda, terörün tanımı konusunda yoğun çalışmalar yapılmaktadır...”

“İkinci konu; Sayın Cevat Ayhan’ın, yine, bu değişiklik teklifinde yer alan ‘hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden -getirmemesinden değil- dolayı özgürlüğünden alıkonulamaz’ hükmü, güncel olarak, son zamanlarda, bankaların içinin boşaltıldığı bir dönemde böyle bir hükmün niçin öngörüldüğünü, bunun yanlış olacağını, devleti zarara uğratacağını ifade etmektedir. ... Bu hüküm, bizden evvelki uzlaşma komisyonlarında görüşülürken, Türkiye’de, böylesine, birtakım banka içinin boşaltılması olaylarıyla ilgili yaygın bir durum söz konusu değildi; daha sonra ortaya çıkmış ve güncelleşmiş bir olaydır. Dolayısıyla, bu olaylarla ilgili olarak buraya dahil edilmiş bir fıkra değildir. Ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Dördüncü Protokolünün 1. maddesini sizlere arz edeceğim. Onu da, arkadaşlarımla bilmesinde özellikle yarar görüyorum. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Dördüncü Protokolü’nün 1. maddesine göre ‘hiç kimse, yalnızca sözleşmeden doğan bir yükümlülüğü yerine getirememesinden dolayı özgürlüğünden yoksun bırakılamaz.’ Açıklamasını okuyorum; resmî belgelerden okuyorum: ‘Bu hüküm, borçlar hukuku ilişkisinden kaynaklanan -tekrar ifade ediyorum; borçlar hukuku ilişkisinden kaynaklanan- borçlarını rızasıyla ödeyemeyen bir borçlunun bu yüzden hapis cezasıyla cezalandırılmasını yasaklamıştır. Borcun ödenmemesi, ya borçlunun malvarlığı bulunmadığı için çaresizlikten veya buna rağmen kötü niyetten olabilir. Birinci halde, yani, kendi ihmal veya kusuru olmaksızın borcunu ödemekte aceze düşen kişi, bu yüzden hapis cezasına çarptırılmaz; ancak, borçlunun hileyle veya kasten borcunu ifa etmekten kaçınması halinde, protokolün bu hükmünden yararlanması mümkün değildir.”

“Değerli arkadaşlarım, bankaların içinin boşaltılması olayı, tamamen dolandırıcılıktan veya emniyeti suiistimalden veya Bankalar Yasası hükümlerine aykırılıktan veya Çıkar Amaçlı Organize Suçlarla Mücadele Yasasına aykırı hareketten oluşmuş birtakım suç veya iddialardır; dolayısıyla, bizim konumuzla, bizim düzenlememizle yakından veya uzaktan alakası yoktur...”

DSP Grubu adına Necdet Saruhan (İstanbul); değişiklik metni ile bundan böyle telefon dinlemeleri ve kişinin konut dokunulmazlığının ihlal edilerek, fotomontajlarla veya ses kasetleriyle mahkûm edilmesinin bir noktada önlenmiş olacağını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin Dördüncü Protokolüne göre en önemli hususun kasıt unsuru olduğunu, kendi ihtiyarında olmaması halinde yerine getirememişse cezai yükümlülük getirilmediğini, kasıtlı olarak sözleşmeden doğan borcunu veya bir edimini yerine getirmemiş ve yükümlülüğünü yapmamış olan kişinin elbette cezalandırılabilceğini ifadeyle, “(...) TBMM’de görüşülmek üzere, karara bağlanmak üzere bekleyen 59 kesinleşmiş ölüm cezası kararı var, buradaki mahkûm sayısı 116. Biz, 1984 yılından bu yana hiçbir idam cezasını karara bağlamadık ve infaz etmedik. Dolayısıyla, zaten, Türkiye, zımnen de olsa, idam cezasından vazgeçmekte olduğunu ortaya koymuş durumda bir ülkedir. (...) ölüm cezalarındaki amaç, bedel ödetmedir. Ancak, uygulamalara bakıyoruz, ölüm cezasını infaz ediyorsunuz... Devlet, kısasa kısas, dişe diş, kana kan güdüsüyle hareket edemez, düşüncesiyle hareket edemez. Devlet, birey için vardır, bireyi yok edemez. Yine, verilen yargı kararlarının büyük bir bölümünde hatalar yapılmıştır. Ben, idam kararı verdikten sonra, kalemini kırdıktan sonra psikolojik sıkıntılara giren bir sürü yargıç arkadaşımı tanıyorum. (...) Kan gütme saikiyle işlenen suçlarda, siz, kişiyi 10 defa da idam etseniz, toplumun baskılarıyla o suçu işlemek zorunda kalacaktır. Yine, modern cezada, rehabilitasyon müessesesi var. Amaç, suçluyu, idam mahkûmu olsa dahi, topluma kazandırabilmektir. (...) Ben avukatım, İstanbul Barosuna bağlıyım. Barolar Birliğinin ölüm cezaları hakkındaki görüşü, kaldırılmasından yana, DSP programı bundan yana. Yine, son zamanlarda, özellikle eğitim düzeyi yüksek, ileri ülkelerde idam cezalarının kaldırılması yönünde bir sürü çalışma var. (...) Hürriyet-KAMAR araştırmasında idam cezasının kalkmasını isteyenler %60 civarında. (...) İnsanı asarsınız, birkaç dakikalık, birkaç saniyelik bir korkudur, bir ürküdür; ama, hayatı boyunca bu şekilde tutarsanız, hem onu kahraman yapmamış olursunuz hem ömür boyu ona kefarete ödetirsiniz,” şeklinde konuşmuştur.

Madde 15 hakkında üç önerge verilmiştir. Bunlardan ilki Tunceli Milletvekili Kamer Genç tarafından, ikincisi; Cevat Aydan (Konya), Veysel Candan (Konya), Aslan Polat (Sakarya), Fahrettin Kukaracı (Erzurum), Fethullah Erbaş (Van) ile üçüncüsü Ankara Milletvekili Cihan Paçacı tarafından verilmiştir. Her üç önerge de, yapılan görüşmelerin ardından yapılan oylama sonucunda kabul edilmemiştir. Daha sonra maddedeki bazı terimler konusundaki tereddüdü gidermek isteyen Anayasa Komisyonu Başkanı Turhan Tayan’ın aşağıdaki açıklaması gelmiş, bu açıklamanın ardından da tartışma başlamıştır.⁵⁰²

Anayasa Komisyonu Başkanı Turhan Tayan (Bursa); Anayasanın 38. maddesinde öngörülen “savaş, yakın savaş ve terör suçları halleri dışında ölüm

⁵⁰² Ayrıntılar için bkz: *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 133, (26.09.2001), ss. 178-182.*

cezası verilemez” fıkrasıyla ilgili tereddütler üzerine söz alarak; “arkadaşlarımızın, konunun daha açık bir şekilde ifadesi hususundaki beklentileri, eleştirileri ve talepleri doğrultusunda, kürsüden yaptığım açıklamada, TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Yayınlarından metni okudum. Orada ‘bir devlet mevzuatında savaş veya yakın savaş tehlikesi zamanında...’ diye devam etmektedir. Daha sonra, bu Altıncı Protokolün orijinalini bulduk. Orijinali burada. Bu orijinali, Sayın Kâmrân İnan ve Sayın İrtemçelik’in... Tecrübeli iki bakanımız ve büyükelçimizdir... Burada, savaş, yakın savaş tehdidi... Ben, yine, kendileriyle yaptığım istişare üzerine, Genel Kurula ‘tehlike, yakın savaş tehlikesi’ olarak arz ettim; fakat, orijinal metin üzerindeki tercümeyi, doğrudan, tekrar bu değerli arkadaşlarıma incelettik ve ifadenin ‘savaş, yakın savaş tehdidi ve terör suçları’ diye devam etmesinin doğru olacağını...” şeklinde bir açıklama daha yapmış ve “Eğer, Genel Kurul izin verirse, arkadaşlarımızın bir itirazı olmazsa, ben, bir redaksiyon olarak, buraya ‘yakın savaş tehdidi’ kelimesinin konulmasını, Komisyon Başkanı olarak arz ve talep ediyorum. Eğer, arkadaşlarımız, Genel Kurulumuz, bunu uygun görmezse yakın savaştan ne anlaşılacağı hususundaki komisyon olarak görüşümüz ‘yakın savaş tehdidi’ anlamında zapta geçmiştir. Takdir yüce heyetin,” şeklinde konuşmuştur.

Anayasanın 38. maddesinde yer alan “yakın savaş” terimi hakkında Anayasa Komisyonu Başkanı, Turhan Güven (İçel), TBMM Genel Kurul Başkanı ve Yasin Hatiboğlu arasında hararetli bir şekilde geçen tartışmadan sonra birleşime saat 17.35’de ara verilmiştir. Saat 18.05’te Anayasa Komisyonu’nun; “*Görüşmekte olduğumuz 737 sayılı kanun teklifinin çerçeve 15. maddesiyle değiştirilmesi öngörülen Anayasanın 38. maddesine eklenmesi istenen yedinci fıkra da geçen ‘savaş’ ibaresinden sonra gelmek üzere ‘çok’; ‘yakın savaş’ ibaresinden sonra gelmek üzere ‘tehdidi’ ibaresinin eklenmesini...*” şeklindeki önergesi ile görüşmeler sürdürülmüştür. Önergenin gizli oylamasına 468 milletvekili katılmıştır. 63 ret, sekiz çekimser, altı boş ve bir geçersiz oya karşılık 390 kabul oyu ile önerge kabul edilmiştir. Daha sonra bu önerge doğrultusunda, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifinin 15. maddesi üzerinde gizli oylama yapılmış, oylamaya 452 üye katılmıştır. 65 ret, sekiz çekimser, 10 boş ve bir geçersiz oya karşılık 368 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵⁰³

(17) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “16. Madde” (Anayasanın 40. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 16.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 40. maddesine ikinci fıkra olarak aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

Devlet, işlemlerinde, ilgili kişilerin hangi kanun yolları ve mercilere başvuracağını ve sürelerini belirtmek zorundadır.”

⁵⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 133 (26.09.2001), ss. 184-186.

AK Parti Grubu adına Akif Gülle (Amasya); temel hak ve hürriyetlerin korunması kapsamında idarenin iş ve eylemleri nedeniyle sadece 2000 yılının ortaları itibariyle 4.000 civarında dava açılmış olduğunu, bunların yarıdan fazlasının da idare aleyhine sonuçlandığını ve idarenin haksız iş ve işlemleri sebebiyle devletin trilyonları bulan gecikme faizi ve tazminat ödemelerine mahkûm edildiğini, iç hukuk yollarının tıkanması hallerinde sorunların uluslararası alana taşındığını, özellikle taraf olunan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdinde Türkiye aleyhinde mahkûmiyetle sonuçlanan çok sayıda dava açılmasına sebebiyet verildiğini, maddî külfetten daha önemli olarak Türkiye'ye uluslararası camiada ve özellikle AB ülkelerinde itibar kaybettirmekte olduğunu ifadeyle, "(...) bu değişikliklerle, idarenin kimi iş ve işlemlerinden zarar gören ve bu nedenle idareyle çok sık olarak karşı karşıya gelen vatandaşlara, idarî makamlar karşısında haklarını arama konusunda kolaylık sağlamaya yönelik yeni bir imkân oluşmaktadır; bu husus da, saydam bir yönetim anlayışı ile demokratik bir devlet yapısının gereğidir," şeklinde konuşmuştur.

SP Grubu adına Rıza Ulucak (Ankara); "(...) Teklifin 16. maddesiyle devlete bir görev verilmektedir. Bu görev anayasal hakkın kullanılmasıyla ilgili bir hususta, devletin yaptığı işlemler hakkında hak ve hürriyetin ihlal edildiği kanaatinde olan vatandaşa, bu karar aleyhine gidilebilecek kanun yollarını, görevli mercii ve müracaat süresini göstermektedir. Mevzuatta dağınıklıkla da olsa, bu çeşit hakların kullanılmasını teminen müracaat mercileri ve süreleri belirlenmiş ise de, dağınıklık yanında sade vatandaşın da kolayca ve tereddütsüz şekilde hakkını kullanabilmesini temin edecek bu görevlendirme, adil bir devlete uygun bir davranış olacaktır," şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Salih Çelen (Antalya); Anayasanın 40. maddesiyle ilgili düzenlemeyi son derece yerinde bulduğunu, bu değişikliklerle idarenin kişileri yapmış olduğu işlemle ilgili olarak bilgilendireceğini, itiraz ve şikayetlerle ilgili bilgi verileceğini, itiraz mercisinin⁵⁰⁴ ve itiraz süresinin gösterileceğini, getirilen bu düzenlemenin bütün çağdaş demokrasilerde ve demokratik anayasalarda var olan bir düzenleme olduğunu ve mutlaka olması gerektiğini ifadeyle, "Diyelim ki, ...Belediye, eğer yıkım kararı ve para cezası kararı alıyorsa, diyecek ki: Bir, yıkım kararıyla ilgili olarak, sen gideceksin, idare mahkemesine 60 günlük süre içerisinde dava açacaksın. İki, para cezasıyla ilgili olarak ise, sulh ceza mahkemesine itiraz edeceksin. Bu, son derece yararlı, gerekli bir düzenlemedir. Eğer, bu bilgilendirme yapılsa vatandaş yanlış yere gitmez, doğru yerde davasını açar ve netice itibariyle, birtakım haklar zayi olmazdı. Ne diyecektir; Gazipaşa Asliye Ceza Mahkemesine, Gazipaşa Sulh Ceza Mahkemesine, Gazi Üniversitesi Rektörlüğüne ya da ilgili dekanlığa 10 günlük süre içerisinde, 7 günlük süre içerisinde üst mercie itirazını yap diyecektir. Bununla vatandaşın hakkı korunacaktır," şeklinde konuşmuştur.

⁵⁰⁴ Mahkemeler yada rektörlük, valilik vesaire.

Görüşmeleri tamamlanan 16. maddenin gizli oylamasına 420 üye katılmıştır. 13 ret oyuna karşılık 407 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵⁰⁵

(18) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “17. Madde” (Anayasanın 41. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 17.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 41. maddesinin birinci fıkrasına ‘*ve eşler arasında eşitliğe dayanır.*’ ibaresi eklenmiştir.”

AK Parti Grubu adına Sadık Yakut (Kayseri); Atatürk’ün, “ülkemizin az gelişmişlikten kurtulma ve çağdaşlaşma süresi içerisinde, ilerleme adımlarının iki cins tarafından, birlikte, arkadaşça atılması, ilerleme ve yenilik alanında aşamalara birlikte ulaşılması” sözüyle Türk kadınına yeni ve çağdaş bir kimlik kazandırıldığını, “Cumhuriyetin ilk yıllarında başta Medeni Kanun olmak üzere, seçme ve seçilme hakkı gibi birçok konuda çağdaş ve modern adımlar atılmış ise de, Türk kadınlarının hak ettikleri yeri ve rolü tam anlamıyla alabildiklerini” söylemenin mümkün olmadığını ifadeyle, “(...) Kadınların ağırlığı ve etkinliği oranında, ülkelerin demokratikliğinin ölçümlendiği, kadınların etkinliğiyle demokrasinin gelişmişliği arasında birebir paralellik kurulduğu noktasından hareketle, yasa koyucu irade, eşitlikçi demokrasi, eşit hak, eşit sorumluluk, eşit yurttaş kriterlerinden yola çıkmak ve gerçekleştirmek üzere bu değişikliği yapmak zorundadır; (...) Türk kadını ve kadın siyasetçisinin, toplumsal yaşamın tüm alanlarında, karar alma mekanizmalarında ve güç paylaşımında olduğu gibi, siyasal kurumlarımıza katılım ve etkinliği sınırlı değil, eşit olmalıdır. Bu nedenlerle kadınlarımız açısından siyasete katılım, hem siyasette kadın-erkek eşitliğinin bir gereği hem de eşitsizlikleri ortadan kaldırmanın çağdaş ve demokratik bir yoldur. (...) Kadın-erkek eşitliğini anayasal kural haline getiren bu değişikliği AK Parti olarak destekliyor; kabulü yönünde oy kullanacağımızı ifade ediyorum,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Ayfer Yılmaz (İçel); “Aile, Türk toplumunun temelidir” ile “ve eşler arasında eşitliğe dayanır” ibarelerini kapsayan düzenlemeyle kadınların uygulamaya konulacak çeşitli ekonomik ve sosyal programlarla “medeni haklarının kullanımında, işgücü piyasasına girişte, siyasal yaşamın ve toplumsal refahın paylaşımında” erkeğinin yanında eşit bir şekilde yer alması gerektiğine inandıklarını ifadeyle, “(...) kadın-erkek eşitsizliği ve kadına karşı ayrımcılığın, toplumsal ve kültürel değerlerle meşrulaştırılmasında önemli rol oynayan geleneksel yapının dönüştürülmesinde öncü ve önemli rol oynayacak olan kadının, karar alma mekanizmalarına ve siyasete eşit şekilde katılımının önünü açmamız gerekmektedir. Bu çerçevede 41. maddede yapmış olduğumuz değişikliğe ilave olarak, ...Anayasamızın 10. maddesinde, ayrıca, siyasette her kademede temsilde cinsler arası adaletin sağlanabilmesine ilişkin olarak Anayasamızın 67. maddesinde yapılacak düzenlemelerin bugünkü düzenlemeyi takip etmesi, bir gereklilik, hatta, bir zorunluluk olarak karşımızdadır,” şeklinde konuşmuştur.

⁵⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 133 (26.09.2001), s. 197.

DSP Grubu adına Gönül Saray Alphan (Amasya); “Tüm aydınları, yazarları ve düşünürleriyle, demokrasinin yerleştirilmesi, hukukun üstünlüğünün sağlanması, insan haklarına saygılı ve bu hakların korunması güvenceye alınmış, istikrarlı bir Türkiye’dir istediğimiz. Bütün bu kavramların bulunduğu ortak payda ise eşitliktir. ...Eşitliğin olmadığı bir yönetimde hukuk devleti de yoktur; ...Cinsler arası eşitlik ne kadar gelişmiş ise, kadın ve erkekten oluşan toplumlar, çağdaş, demokratik normlara o kadar yaklaşmış demektirler,” sözleriyle başlayan Gönül Saray Alphan, Anayasanın 10. maddesinde kanun önünde eşitlik ilkesinin ifadesiyle cinsiyete dayalı ayrımcılığın yasaklandığını, ancak kadın ve erkeğin eşit haklara sahip olduğunu bildiren herhangi bir hükmün Anayasada açıkça yer almadığını, Anayasanın 41. maddesine getirilen bu düzenlemeyle Anayasada kadın ve erkeğin eşitliğinin ilk kez açıkça ve net bir biçimde hükme bağlanmakta olduğunu, ayrıca Anayasanın 66. maddesindeki kadın-erkek eşitliğine aykırı ikinci fıkrasının ikinci cümlesinin de madde metninden çıkarılması ve tüm bu değişikliklerin komisyondan oybirliğiyle geçmiş olması nedeniyle, TBMM’nin çağdaş bir düşünceyi paylaştığını söylemiştir.

MHP Grubu adına Nesrin Ünal (Antalya); “Türk kadını, Anadolu insanı olarak, tarihten gelen, inançlarımızdan gelen haklarımızın şimdi verilmesini istiyorum. 18. maddeyle ‘eşitlik’ getirilmiş; ama, bunun bize çok şeyler getireceğini uygulamada görmek isterim bir parlamenter olarak. Ayrıca, kadınların, küreselleşme adına tüm yeniden yapılanma kademelerinde aktif olarak çalışmaları bir zorunluluktur; çünkü, kadınlar ve çocuklar, yoksulluk içinde yaşayanların çoğunluğunu görmektedir ve anneler, bunların zorluğunu çekmektedir. Bu da, kadın erkek eşitsizliğini artırmaktadır. Bu yüzden, mutlaka, her şeyde, toplumsal cinsiyet merkezli yaklaşım öngörülmelidir,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

SP Grubu adına Sacit Günbey (Diyarbakır); düzenlemeyle eşler arasındaki eşitliğin sağlandığını ve aile bütünlüğünün korunmasının çok önemli olduğunu ifadeyle, “(...) Bugün, bu ekonomik krizlere rağmen, yoksulluklara rağmen, fakirliklere rağmen ve bu hükümetin izlediği ekonomik politikalara rağmen, eğer, bir sosyal patlama olmuyorsa, bir çalkantı olmuyorsa, bu aile yapımızın güçlü olmasından kaynaklanmaktadır,” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından yapılan oylamaya 426 milletvekili katılmıştır. 23 ret, beş çekimser, üç boş ve iki geçersiz oya karşılık 393 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵⁰⁶

(19) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “18. Madde” (Anayasanın 46. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 18.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 46. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

⁵⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 133 (26.09.2001), s. 203.

Madde 46.- Devlet ve kamu tüzel kişileri; kamu yararının gerektirdiği hallerde, gerçek karşılıklarını peşin ödemek şartıyla, özel mülkiyette bulunan taşınmaz malların tamamını veya bir kısmını, kanunla gösterilen esas ve usullere göre, kamulaştırmaya ve bunlar üzerinde idarî irtifaklar kurmaya yetkilidir.

Kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir. Ancak tarım reformunun uygulanması, büyük enerji ve sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi, yeni ormanların yetiştirilmesi, kıyıların korunması ve turizm amacıyla kamulaştırılan toprakların bedellerinin ödenme şekli kanunla gösterilir. Kanunun taksitle ödemeyi öngörebileceği bu hallerde, taksitlendirme süresi beş yılı aşamaz; bu takdirde taksitler eşit olarak ödenir.

Kamulaştırılan topraktan, o toprağı doğrudan doğruya işleten küçük çiftçiye ait olanlarının bedeli, her halde peşin ödenir.

İkinci fıkrada öngörülen taksitlendirmelerde ve herhangi bir sebeple ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faiz uygulanır.

AK Parti Grubu adına Ali Coşkun (İstanbul); ekonomisi güçlü ülkelerde “demokrasi, insan hakları ve özgürlüklerin” çok daha büyük anlam taşımakta olduğunu vurgulamış, 18. maddeyle “kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedeli nakden ve peşin olarak ödenir” denildiğini, ilaveten Anayasanın 138. maddesinin son fıkrasında “yasama ve yürütme organları ile idare, mahkeme kararlarına uymak zorundadır” ibaresinin bulunduğunu, Kamulaştırma Kanununun değişmesi ve Anayasanın 46. maddesinde yapılan değişiklikle vatandaşların mağduriyetlerine yol açılmamasının sağlanmış olacağını, ödenmemiş kamulaştırma bedellerinde peşin ödeme ya da “taksit halinde kamu alacakları için öngörülen en yüksek gecikme faizi uygulanır” hükmünü olumlu bulduğunu, zira böylelikle rejimin teminatlarından en önemlisi olan mülkiyet hakkının korunması yönünde demokrasiye güç kazandırılacağını ifade etmiştir.

SP Grubu adına Latif Öztekin (Elazığ); kamulaştırma işlemlerine getirilen yeni değişiklikle sürenin kısaltılarak ödemelerde gecikme olması halinde kanunla gösterilen en yüksek faiz haddinin esas alınacağını, böylece bireysel hakların korunmuş olduğunu ifadeyle, “Devletin, toplumun menfaati gereği kamulaştırma yapması doğaldır; ama, yapılan bu kamulaştırmayla, vatandaşımız mağdur edilmemelidir. Küçük meblağlar hemen ödenmelidir; ancak, tarım reformunun uygulanması ve büyük enerji, sulama projeleri ile iskân projelerinin gerçekleştirilmesi ve benzeri projelerde, kamulaştırılan toprakların bedellerinin peşin olarak ödenmesi mümkün olmayabilir. Bu gibi hallerde taşınmaz malların gerçek bedeli, belli bir program çerçevesinde, beş yıl içinde ve vatandaş mağdur edilmeden ödenmelidir,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Mustafa Örs (Burdur); kamulaştırma bedeli ile kesin hükme bağlanan artırım bedelinin nakden ve peşin olarak ödenmesinin

vatandaşın korunması açısından önemli olduğunu, ancak o güne kadar uygulanan politikalar nedeniyle mahkeme kararları olduğu halde istimlak bedellerini alamayan vatandaşların rahatlatılıp rahatlatılamayacağını halen muğlak olduğunu ifadeyle, “Bilindiği gibi, baraj, sulama, yol, köprü ve sair nedenlerle arazileri ve konutları istimlak edilen vatandaşlarımıza biçilen değerler rayicin çok altında kalmakta ve mahkemelerde birçok dava dosyası yığılmaktadır. (...) Bundan sonra yapılacak kamulaştırmalarda, ödeme süresinin beş yılı aşmamasının hükme bağlanması ve bu ödemelerde kamu alacakları için öngörülen en yüksek faizin uygulamasında, vatandaşlarımızın korunması açısından olumlu bulunmaktadır,” şeklinde konuşmuştur.

18. Maddenin oylamasına 424 milletvekili katılmıştır. 10 ret, iki çekimser, dört boş ve iki geçersiz oya karşılık 406 kabul oyu ile teklif kabul edilmiş, saat 22.50’de birleşim sona ermiştir.⁵⁰⁷

(20) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “19. Madde” (Anayasanın 49. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 19. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 49. maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

Devlet, çalışanların hayat seviyesini yükseltmek, çalışma hayatını geliştirmek için çalışanları ve işsizleri korumak, çalışmayı desteklemek, işsizliği önlemeye elverişli ekonomik bir ortam yaratmak ve çalışma barışını sağlamak için gerekli tedbirleri alır.”

SP Grubu adına Cevat Ayhan (Sakarya); düzenlemeyle çalışanları ve işsizleri koruma görevinin devlete verildiğini, iki yıldır IMF ile mutabakat halinde uygulanan istikrar programlarının başarılı olamadığını, iktidara mensup milletvekillerinin iş hayatının korunması ve işsizlerin korunmasıyla ilgili olarak kendi hükümetlerini çok ciddi şekilde ikaz etmeleri gerektiğini, Türkiye’nin IMF’nin deneme tahtası haline geldiğini ifadeyle, “(..) Fevkalade zor şartlardayız. Bunu, iktidara mensup çok değerli milletvekili arkadaşlarımızın da, yaz tatili boyunca, derinliğine ve genişliğine hissettiklerine inanıyorum. Bunu, süratle hükümetin politikalarına yansıtacak, gerekirse hükümeti revize edecek, değiştirecek, ne yapılacaksa, Türkiye’ye ve insana umut veren yeni programa yönelmemiz gerekmektedir. Tabii, işsizleri korurken... Hemen dikkatinize arz edeyim. İşsizlik sigortası kuruldu. İyi bir kanundur, destekledik. Bu fonda halen, takriben 1,5 katrilyon mertebesinde para var. Aşağı yukarı aylık 200 trilyonluk da geliri var fonun. Bunun, takriben 110 trilyonu devletin ve işverenin katkılarıdır; diğerleri de fonun menkul sermaye iratlarıdır. (...) Bu 1,5 katrilyonun fonda bekletilmesi yerine, iş hayatını canlandıracak, üretimi canlandıracak sahada kullanılmasını da hükümete tavsiye ederim,” şeklinde konuşmuştur.

⁵⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 133 (26.09.2001), s. 204.

DYP Grubu adına İbrahim Konukoğlu (Gaziantep); düzenlemede “işsizler” ibaresinin eklenmesinin ötesinde fark olmadığını, bunun dışındaki hususların zaten mevcut madde ile devlete yüklenmiş olduğunu, maddeye getirilen değişikliği desteklediklerini, eleştiri konusunun Anayasanın bu maddesinin Hükümetçe anlayış biçimi olduğunu, 57. hükümetin gerçekleştirdiği sözde sosyal güvenlik reformuyla “emeklilik yaşı, prim ödeme gün sayısı ve prim miktarlarını” yükselterek kurum açıklarını kapatma yolunu seçmiş olduğunu, aslında kayıt dışı işçiliğin yok edilmesinin daha doğru ve isabetli olacağını, yanlış politikalar yüzünden işsizler ordusuna son altı ayda bir milyon kişi eklendiğini, komşu ülkelerden gelen ve çok düşük ücretle çalışan bu işçilerin sayısının 1,5 milyona ulaştığının söylendiğini, bu işçilerin çalıştırılmasıyla haksız rekabet yanında, devletin de prim ve vergi kaybına neden olduğunu, bunların çalışmasının önlenmesiyle işsizliğin büyük ölçüde azalacağını ifade etmiş ve hükümetin ekonomi politikasını eleştirerek konuşmasını tamamlamıştır.

AK Parti Grubu adına Sabahattin Yıldız (Muş); 49. maddeyle ilgili olarak bazı mevzuatta⁵⁰⁸ gerekli iyileştirmelerin gerçekçi ve aralarında çelişmeyen bir biçimde yapılmasının zorunlu olduğunu, çalışma hayatıyla ilgili olarak geçmiş anayasalarda benzer hükümler bulunduğunu, yaşantıda ise hiçbir zaman bir istikrarın sağlanamamış olduğunu, sebebinin de anayasadaki bu hükümlerin gerekli özel kanunlarla düzenlenmemiş ve uygulamaların denetlenmemiş olmasından kaynaklandığını ifadeyle, “(...) İşçi, bulduğu işte tutunabilmek için, sigortasız ve temel ihtiyaçlarını dahi gidermeye yetmeyecek kadar düşük ücretle çalışıyorsa, işveren işyerinin masrafını dahi karşılayamadığı için işyerini kapatıyorsa, devletin, Anayasanın 49. maddesinden kaynaklanan görevini yerine getirdiğini söyleyemeyiz,” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki konuşmanın ardından Mustafa Verkaya (İstanbul), Mihrali Aksu (Erzincan), Mehmet Gül (İstanbul), Lütfü Ceylan (Tokat), Süleyman Servet Sazak (Eskişehir) ve Ahmet Aydın (Samsun) tarafından bir önerge verilmiş, ancak yapılan görüşme ve oylamanın sonucunda önerge reddedilmiştir.⁵⁰⁹ Daha sonra 19. madde hakkında gizli oylama yapılmış, oylamaya 431 milletvekili katılmıştır. 11 ret, bir çekimser, dört boş ve bir geçersiz oya karşılık 414 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵¹⁰

(21) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “20. Madde” (Anayasanın 51. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

⁵⁰⁸ İş Kanunu, Sendikalar Kanunu, Borçlar Kanunu, Sosyal Sigortalar Kanunu gibi.

⁵⁰⁹ Ayrıntı için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), ss. 215-216.

⁵¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), s. 222.

“MADDE 20. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 51. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 51.- Çalışanlar ve işverenler, üyelerinin çalışma ilişkilerinde, ekonomik ve sosyal hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için önceden izin almaksızın sendikalar ve üst kuruluşlar kurma, bunlara serbestçe üye olma ve üyelikten serbestçe çekilme haklarına sahiptir. Hiç kimse bir sendikaya üye olmaya ya da üyelikten ayrılmaya zorlanamaz.

Sendika kurma hakkı ancak, millî güvenlik, kamu düzeni, suç işlenmesinin önlenmesi, genel sağlık ve genel ahlâk ile başkalarının hak ve özgürlüklerinin korunması sebepleriyle ve kanunla sınırlanabilir.

Sendika kurma hakkının kullanılmasında uygulanacak şekil, şart ve usuller kanunda gösterilir.

Aynı zamanda ve aynı işkolunda birden fazla sendikaya üye olunamaz.

İşçi niteliği taşımayan kamu görevlilerinin bu alandaki haklarının kapsam, istisna ve sınırları gördükleri hizmetin niteliğine uygun olarak kanunla düzenlenir.

Sendika ve üst kuruluşlarının tüzükleri, yönetim ve işleyişleri, Cumhuriyetin temel niteliklerine ve demokrasi esaslarına aykırı olamaz.”

SP Grubu adına Yakup Budak (Adana); teklifle sendikaların kurulmasıyla ilgili 4688 sayılı Sendikalar Yasasına Anayasal bir dayanak sağlanılmaya çalışıldığını, “işçiler” kelimesinin çıkarılarak yerine “çalışanlar” kelimesinin eklendiğini, altına ilave edilen maddelerle “sendika tüzüğü yazılıyor” intibainın yaratıldığını, bu tür uygulamanın Anayasa tekniğine de aykırı olduğunu, bu haliyle aslında 1965 yılında çıkarılan Devlet Personel Sendikaları Yasasından 36 yıl daha geride olduğunu ifadeyle, “(...) Sendikalar, sivil toplum kuruluşlarıdır; baskı gruplarının sesini, devlete, hükümete, yöneticilere, ileten kurumlardır, sosyal hakları, malî hakları sağlayan kurumlardır. Eğer, bunların sesi soluğu çıkmaz olursa, toplum, konuşan bir toplum değil, susan bir toplum olur, susan bir toplum da, birtakım aşırı uçlara kayar. Onun için, ölçülü olmak mecburiyetindeyiz. Tabii, hükümet şimdi diyecek ki bize, efendim, işte, ekim ayında Avrupa Birliğinde ilerleme raporu hazırlanıyor, (...) ekim ayında AB’den bir ilerleme raporu çıkacak, ona girsin diye acil getirdik,” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Mahfuz Güler (Bingöl); Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. maddesinin birinci fıkrasında “herkese, barışçı amaçlarla toplantılar yapmak ve üyelerinin çıkarlarını korumak için sendika kurmayı benimsemektedir!” ifadesinin bulunduğunu, Uzlaşma Komisyonundan gelen teklifin de böyle olmasına rağmen “Anayasa Komisyonunda üyelerin çalışma ilişkilerinde ekonomik ve sosyal hak ve menfaatleri dikkate alındığından” çıkar kavramının daraltılmış olduğunu, Anayasa Komisyonunda yapılan bu çalışmanın teklifin gerisinde olduğunu düşündüklerini, memurlara yasayla tanınan sendika kurma hakkının yeterli olmadığını, memurlara da toplugörüşme yerine demokratik

lkelerdeki gibi topluzleme hakkının verilmesi gerektiğini, demokratik dünya pratiğinde “sendikal anlamda memur sıfatı, sadece, kamu otoritesini fiilen kullanan üst düzey kamu görevlilerine verilir ve bu tanımın dışındaki kamu görevlileri diğer çalışanlarla aynı statüde görülüp, genel anlamdaki topluzleme ve grev haklarından birlikte yararlanırlar” ifadesinin bulunduğunu, Türkiye’de memur tanımının kabul edilemez derecede genişletilerek milyonlarca çalışanın sendikal haklardan mahrum bırakıldığını, personel mevzuatında acilen değişiklik yapılarak memur statüsünün dünyada kabul edilen düzeyde tanımının yeniden yapılmasının gerekli olduğunu ifadeyle, “(...) AB’ye aday 13 ülkenin, ILO sözleşmelerini onay sayılarına bakarsak, Türkiye’nin son sıralarda yer aldığını üzülerek görürüz. Bu da, ülkemizde çalışma hayatına verilen önemin, örgütlenme özgürlüğümüzün hangi boyutlarda olduğunu veya başka bir tabirle, emeğe verilen değerin ne olduğunu ortaya koymaktadır. (...) Ayrıca ‘sendikalar üzerinde devlet denetimi, sendikaların kurulu ve faaliyetlerinin kanunlarla uygunluğunu sağlamak amacıyla ve sendika bağımsızlığı ilkesini zedelemeyecek bir biçimde düzenlenir’ ibaresinin bu maddeden çıkarılmasını olumlu bir gelişme olarak görüyoruz,” şeklinde konumutur.

DSP Grubu adına Rahmi Sezgin (İzmir); Başbakan Bülent Ecevit’in 1960’lı yıllardaki alıma Bakanlığı döneminde i yasalara katkısının ve öncülüğünün Türkiye’deki çalışma hayatının sağlıklı olarak gelişebilmesi bakımından büyük önem arz ettiğini ifadeyle, “(...) Katılımcı, oğulcu demokrasimiz, sendikaların katkılarıyla daha da güçlenmiştir ve güçlenecektir. İşçi ve işveren sendikalarının sınıf mücadelesi üzerine oturtulmaya çalışılan anlayışlar da yok olmuş, onun yerine, işveren-ii menfaatlerinin uzlaabileceği, ülke ekonomisine en yüksek katkının sağlanmasıyla tarafların amaçlarına ulaşacağı anlayışı artık egemen olmuştur,” şeklinde konumutur.

DYP Grubu adına Mehmet Dönen (Hatay); “ii ve işverenler” kavramı yerine “alıanlar” kavramının getirilmesinin ötesinde ciddi bir yenilik getirilmediğini, sendika kurma ve sendikadan çıkma konusunda yasalara ve sendika tüzüklerine bırakılacak kadar çok geniş bir maddeler kümesi oluşturulmuş olduğunu ifadeyle, “(...) Türkiye’de sivil toplum örgütlerinin, yani, çalışanlarının tümünün sendikalı hale gelmesini amaçlayan bir yasal düzenleme yapmak durumundayız. Yani, ii, memur ayırt etmeden, herkesin, grevli, topluzlemeli bir sendikal hakka kavuacağı bir anayasal düzenlemeyi yapmak zorundaydık. (...) Hiç kimsenin, hele, devletin kendi alıanından korkması söz konusu olamaz. Eğer, ben memurlara grevli, topluzlemeli sendikal hak tanırsam, yarın, bu ülkeyi bu çalışan memurlar gerçekten yaanamaz hale getirir, bunlar birer anari kaynağı haline dönüşür mantığı doğru bir mantık değil. Çünkü, kendi çalıştırdığı memurundan korkan bir devlet anlayışı, doğru bir anlayış, demokratik bir anlayış değil. Onun için, bakın, eğer, bir toplum rgtlyse, o örgütlü toplumda anari veya terör kol gezemez, mümkün değil. Kendi saflarını sıklatırmı bir toplum içerisinde terör olmaz,” şeklinde konumutur.

20. maddenin gizli oylamasına 443 milletvekili katılmıştır. 11 ret, iki çekimser, beş adet boş ve bir geçersiz oya karşılık 424 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵¹¹

(22) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “21. Madde” (Anayasanın 55. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 21. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 55. maddesinin son fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Asgarî ücretin tespitinde çalışanların geçim şartları ile ülkenin ekonomik durumu da göz önünde bulundurulur.”

DYP Grubu adına Mehmet Döner (Hatay); Anayasanın sosyal şartlar kriterinin kalması gerektiği kanısında olduğunu, asgarî ücretin yalnızca ekonomik kriterleri içeren bir anlayıştan dolayı belirlenemeyeceğini, özellikle sosyal sınıflar arasındaki gelir dağılımı düzenlenirken asgarin ücretin çok önemli bir faktör olarak ele alındığını ifadeyle, “(...) asgarî ücret kesinlikle vergi dışı kalmalıdır. Özellikle bugünkü ekonomik sıkıntıların yaşandığı, resesyonun yaşandığı, durgunluğun yaşandığı, fabrikaların kapandığı bir dönemde, özellikle asgarî ücretin vergi dışı bırakılması, gerçekten, ekonomiye yeni bir ivme kazandıracaktır; çünkü, özellikle asgarî ücret üzerindeki çok yüksek orandaki vergiler, vergi dilimlerinin çok yüksek olması sonucu, işverenler, ya taşeron işçiliğine kaymakta ya özellikle kaçak işçiliğe kaymakta -ki, bu, ekonomiyi de özellikle kayıt dışına itmekte- veya işçi çıkarmakta kendini zorunlu görmektedir. Biz, eğer, bugün, asgarî ücreti vergi dışı bırakırsak, asgarî ücretin vergi dışı bırakılmasıyla birlikte, hem kayıt dışında olan birçok sektörü kayıt içerisine alma imkânımız olur hem bugün, işçilerimizin, asgarî ücretle çalışan insanlarımızın eline daha yüksek bir ücret geçmiş olur hem de işverenlerimiz, gerçekten, daha fazla işçi istihdam eder duruma gelirler,” şeklinde konuşmuştur.

SP Grubu adına Nezir Aydın (Sakarya); değişikliği olumlu bulduğunu, ancak 55. maddenin bir önceki paragrafındaki “ücret emeğin karşılığıdır. Devlet, çalışanların yaptıkları işe uygun, adaletli bir ücret elde etmeleri ve diğer sosyal yardımlardan yararlanmaları için gerekli tedbirleri alır” ifadesi üzerinde durulması gerektiğini, o güne kadar devleti temsil eden 55 ve 56. ve özellikle 57. cumhuriyet hükümetlerinin bu maddenin gereğini yapmamış olduklarını, 2001 Ocak ayı itibarıyla asgarî ücretin 153 dolara, ağustos ayı itibarıyla 90 dolara, görüşmenin yapıldığı gün itibarıyla de 76 dolara düşmüş olduğunu, bu durumdan 3 milyon civarında asgarî ücretlinin mağdur olduğunu, devletin çalışanların yaptıkları işe uygun adaletli bir ücret vermek zorunda olduğunu, tespit edilen asgarî ücretin⁵¹² düşük olduğunu, asgarî ücretli çalıştıran bir küçük işyeri

⁵¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), s. 229.

⁵¹² O günlerde brüt 167.940.000 lira, net 122.200.000 lira.

sahibinin çalışanına ilaveten devlete ödediği ağır bir yükün⁵¹³ bulunduğunu, Asgari Ücret Tespit Komisyonunun 167 milyon liralık brüt teklifini Sosyal Sigortalar Kurumunun “ 210 milyon lira üzerinden prim isterim” diyerek kabul etmediğini, bu çelişkinin yasal dayanağını anlayamadığını ifade etmiştir.

AK Parti Grubu adına M. Necati Çetinkaya (Manisa); “(...) bugün, çağdaş gelişmelere uygun, çalışanların onurlu bir biçimde yaşamasına yetecek bir sosyal ücret tespiti gerekir; ama, gelin görün ki, çalışanların asgarî ücretini 1997’den bugüne rakamlarla belirttiğimiz zaman göreceksiniz ki, hep, indeks aşağıya doğru düşmüştür. Bakınız, 1995’te devamlı olarak yukarıya doğru çıkmış ve 1996’da, 1997’de çıkış kaydetmiş; ama, 1998’de düşmüş; 2000, 2001 yıllarında ise, son derece, insanların o çalışanlara karşı adil bir şekilde davranmasını beklediği hükümet, 1997 yılında 114 dolar olan asgarî ücreti, 1998’de 119’a, 1999’da 130’a çıkmış ve 2001 yılında 75 dolara düşürmüştür. Bu nasıl sosyal adalet?! Bu nasıl çalışanların hak ve hukukunu gözetmek ve korumak?! (...) Adalet, çalışanların insanca yaşamasını sağlayabilmesidir,” şeklindeki ifadeleriyle Hükümetin ekonomi politikasını eleştirmiştir.

DSP Grubu adına Osman Kılıç (İstanbul); asgari ücretteki düzenlemelerin tüm diğer alanlardaki dengeleri de etkilediğini, uluslararası sözleşmeler (ILO ilkeleri) ailenin baz alınmasını öngörmesine rağmen Türkiye’de asgari ücretin tek bir kişinin asgari yaşam gereksinimlerinin dikkate alınarak belirlendiğini, bu çelişkinin giderilerek aile bazında asgari ücret belirlenmesi halinin gerçekçi ve doğru olacağını, asgarî ücretten vergi kesilmesinin olayın özüne aykırı olduğunu ve süratle bu uygulamaya son verilmesi gerektiğini ifadeyle, “(...) biz, bir sol partiyiz. Sol demek, emek demektir, emekten yana olmak demektir, emeğe öncelik vermek demektir. Bu, insanlık tarihinde de, siyasî terminolojide de böyle anlaşılmış ve böyle yaşanmıştır. DSP, bir koalisyon hükümetinin elverdiği ölçüde, dünya ve ülke gerçeklerini dikkate alarak, çalışanların, köylülerin, kısaca, emeğin yanında olmaya özen gösteriyor, göstermeye de devam edecektir,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Görüşmeler tamamlandıktan sonra Yasin Hatiboğlu (Çorum), Mustafa Geçer (Hatay), M. Zeki Çelik (Ankara), Ali Oğuz (İstanbul), S. Arif Emre (İstanbul), M. Zeki Okudan (Antalya), Bahri Zengin (İstanbul) ve Mehmet Bekaroğlu (Rize) tarafından verilen önerge, görüşmeyi takiben yapılan oylama sonucunda kabul edilmemiş, saat 13.20’de birleşime ara verilmiştir.⁵¹⁴ 134. birleşim aynı gün (27.09.2001) saat 14.20’de ikinci oturumla yeniden başlamış ve 21. madde ile ilgili gizli oylama yapılmıştır. Oylamaya 438 milletvekili katılmıştır. Sekiz ret, bir çekimser ve iki boş oya karşılık 438 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵¹⁵

⁵¹³ 102.740.000 lirayı bulan Gelir Vergisi ve sigorta primi gideri.

⁵¹⁴ Ayrıntı için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), ss. 227-229.

⁵¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), s. 235.

(23) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “22. Madde” (Anayasanın 65. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 22. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 65. maddesi kenar başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

XIII. Devletin iktisadî ve sosyal ödevlerinin sınırları

Madde 65.- Devlet, sosyal ve ekonomik alanlarda Anayasa ile belirlenen görevlerini, bu görevlerin amaçlarına uygun öncelikleri gözeterek malî kaynaklarının yeterliliği ölçüsünde yerine getirir.”

SP Grubu adına Hüseyin Karagöz (Çankırı); değişiklikle haklardan sınır kaldırılırken ödevlere sınır getirildiğini ifadeyle, “(...) Muhakkak surette, çağdaş anayasalar ferdi esas alır, temel hak ve hürriyetlerin sağlanmasını, geliştirilerek korunmasını hedefler. Anayasamızın 2. maddesinde de, cumhuriyetin nitelikleri arasında devletimiz, sosyal bir hukuk devleti olarak tanımlanmaktadır. ... Yine, Anayasamızın 5. maddesinde, devletin temel amaç ve görevleri belirtilirken ‘kişinin temel hak ve hürriyetlerini, sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya, insanın maddî ve manevî varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmaktır’ hükmü yer almaktadır. Ayrıca, Anayasamızın Üçüncü Bölümündeki, 41 ve 65. madde arasındaki 24 maddede de sosyal ve ekonomik haklar ve ödevler sıralanmıştır. Yine, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesinin 25. maddesinde ‘herkesin, kendisi ve ailesinin sağlık ve refahı için, beslenme, giyim, konut ve tıbbî bakım hakkı vardır. Herkes, işsizlik, hastalık, sakatlık, yaşlılık ve kendi denetiminin dışındaki şartlardan doğan geçim sıkıntısı durumunda sosyal güvenlik hakkına sahiptir’ denilmektedir,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

DYP Grubu adına Mehmet Dönen (Hatay); “(...) Bundan önce öncelikler ve Türkiye’de de olduğu gibi, sermayenin çok yüksek pay aldığı bir süreç yaşandı; yani, üretimin sermayeden daha az pay aldığı bir süreci dünya da yaşadı, ülkemiz de yaşadı; ama, burada temel koşul, küreselleşmeyle birlikte sermayenin çok mobilize olması, hareketli olması ve nerede ucuz emek var, nerede uygun koşullar var, oralara gitmesi ve oralardan çok büyük pay alması, sermayenin, reel üretime ve emeğe karşı çok büyük üstünlüğünü ortaya çıkardı; ama, zannediyorum ki, dünya da artık bunu gördü. Ülkemizin de bu sıcak para politikasından vazgeçerek bunları görmek durumunda olduğu kanısındayım ve artık, bundan sonra, reel üretimi ve o reel üretimin aldığı payın daha çok katkı almasını sağlayacak öncelikleri ve politikaları hükümetimiz gündeme getirir,” şeklindeki ifadelerle yer vermiş, reel sektörün fabrika kapatıp işçi çıkarttığını, esnafın kepenk kapattığını, nedenlerinin ise saltanat içinde olan kamunun harcamalarının bir türlü önüne geçilememesi olduğunu, devletin bir an önce yeniden reorganizasyona tabi tutularak kaynakların çarçur edilmesinin önüne geçilmesi gerektiğini, ifade etmiştir.

DSP Grubu adına Masum Türker (İstanbul); Türkiye’de 1970’ten beri yavaş yavaş vergi almak yerine, borçlanma olgusuyla altyapının kurulmuş ve beslenmiş olduğunu ifadeyle, “(...) Anayasa Komisyonunun ve özellikle Partiler arası Uzlaşma Komisyonunun, asla, bugünlerde çok ihtiyacımız olan ‘ekonomik istikrarın korunması’ kavramından uzaklaştığını düşünmüyorum. Bu nedenle, bu konuşmamda, bir soru olarak, değerli Komisyon Başkanımızdan, mevcut düzenlemenin, aynı zamanda ekonomik istikrarın korunması amacını da taşıdığının teyit edilmesi gerekir. Eğer teyit edilmezse, burada anayasa hukukçusu arkadaşlarımız var, bugüne kadar anayasaya intikal etmiş ve ekonomik istikrarın korunması nedeniyle popülizme geçit verilmemiş, yer verilmemiş hususların büyük bir olanak sağlayacağını ve eşitsizliğin ihdasına imkân vereceğini düşünüyorum, bu sorumluluk içinde Komisyon Başkanımızın, Anayasanın amaçlarına ait öncelikler içinde ekonomik istikrarın da korunduğunu açıklamasını bekliyorum,” şeklinde konuşmuştur.

Anayasa Komisyonu Başkanı Turhan Tayan (Bursa); Anayasanın 65. maddesinde öngörülen değişiklik konusunda Masum Türker’in temas ettiği, “yapılan düzenlemede sınırlayıcı bir devlet anlayışı yerine, ödev alan, ödev üstlenen, kendisine ödev verilen bir devlet anlayışının” 65. maddede öngörüldüğünü ifadeyle, “(...) Ekonomik istikrarın korunmasını gözeterek’ ibaresinin buradan çıkarılması, esasen, devlete verilen görevin içinde bu anlayışın mündemiç olmasından kaynaklanmıştır. Zira, devlete bu düzenlemeyle verilen iktisadî ve sosyal ödevlerin yerine getirilebilmesi ekonomik politikaların başarılı olmasına bağlıdır. Malî kaynaklarının yeterliği ölçüsüne riayet etmeyen ekonomik politikaların başarılı olması mümkün değildir. İstikrar, ekonominin belkemiğidir. Bu anlayışa, bu ekonomik ilkeye riayet etmeyen bir ekonomik politikanın başarılı olması mümkün değildir. Dolayısıyla, burada devletimize verilen iktisadî ve sosyal ödevlerin içinde ekonomik ve malî istikrarın gözetilmesi esas olarak öngörülmüştür,” açıklamasını yapmıştır.

Madde üzerindeki gizli oylamaya 453 üye katılmıştır. 15 ret, iki çekimser, üç boş ve bir geçersiz oya karşılık 432 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵¹⁶

(24) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “23. Madde” (Anayasanın 66. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 23.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 66. maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi madde metninden çıkarılmıştır.”

SP Grubu adına Turhan Alçelik (Giresun); toplumun bütün kesimlerini hoşnut edecek gerçek ve sivil anayasanın en kısa zamanda gerçekleşme umudunu taşıdığını, 66. maddenin baştan sona yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini, ana başlığı vatandaşlık olan madde içerisinde vatandaşlığın tarif

⁵¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), s. 238.

edilmediğini, buna karşılık milliyetin tarif edildiğini, yurt dışında yaşayan soydaşların milliyet tarifinin dışında bırakıldığını ifadeyle, “(...) Türkiye’de doğmuş olanlar ile başka ülkelerde doğmuş olsa bile Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı ana veya babadan olan herkes Türkiye Cumhuriyeti vatandaşıdır!” şeklinde bir de öneri getirmiş, ardından vatandaşlıktan çıkarılmayla ilgili dördüncü fıkra üzerinde durmuştur. Bu konunun önemini altını çizen Alçelik konuşmasını; “(...) son yirmi yılda, ülkemizde, 400.000’e yakın insan vatandaşlıktan çıkmış veya çıkarılmış; bizzat çıkarılanların sayısı 37.550. Peki, nasıl çıkarılıyor bu? Buradaki maddeyi size aynen arz ediyorum: ‘Vatana bağlılıkla bağdaşmayan eylemde bulunanlar...’ Ne demek bu, bunun kriteri ne, ölçüsü ne; bu belli değil. Bu bakımdan, Türkiye’imizdeki hukukun en büyük problemlerinden biri olan muğlaklığı, bir anayasa, bir toplumsal mutabakat metninde de görüyoruz. (...) Bu kısmın da mutlaka düzeltilmesi lazım...” şeklinde sürdürmüştür.

AK Parti Grubu adına Ramazan Toprak (Aksaray); Türk vatandaşlığına geçişte yabancı baba ve Türk anadan doğan çocuğun vatandaşlığının kanunla düzenleneceğine ilişkin hükmün kaldırılmasıyla bir anlamda eşitlik sağlandığını ifadeyle, “(...) Türk vatandaşı olmak gurur veriyor mu? Ben inanıyorum ki, 70 milyon Türk Milletinin tamamı bu gururu taşıyor; fakat, hatırlayalım, geçtiğimiz aylarda bir anket yapılmıştı; bu ülkeden AB üyesi ülkelere veya Batılı ülkelere gitmek isteyenlerin sayısı, %50’li rakamları aşmıştı. Bir taraftan, Türk vatandaşı olmaktan gurur duyuyorsunuz, diğer taraftan, bu vatandan kaçmak için fırsat kolluyorsunuz. Burada korkunç bir paradoks var. Bu paradoksu ortaya koyarak çözüm yolu üretmek Yüce Meclisin işidir,” şeklinde konuşmuştur.

23. maddenin gizli oylamasına 450 milletvekili katılmıştır. 12 ret ve üç boş oya karşılık 435 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵¹⁷

(25) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “24. Madde” (Anayasanın 67. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 24. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 67. maddesinin beşinci fıkrasına ‘askerî öğrenciler,’ ibaresinden sonra gelmek üzere ‘taksirli suçlardan hüküm giyenler hariç’ ibaresi eklenmiş ve ‘bulunan tutukluların seçme haklarını kullanmalarında,’ ibaresi ‘oy kullanılması’ şeklinde değiştirilmiş ve maddeye aşağıdaki son fıkra eklenmiştir.

Seçim kanunlarında yapılan değişiklikler, yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanmaz.”

SP Grubu adına Ahmet Sünnetçioğlu (Bursa); hukukun konjonktüre göre belirlenemeyeceğini, her ülkenin kendi iç hukukunda kendine karşı saldırıyı “sivil, asker ve polislin öldürülmesini, öğretmen, hemşire ve çocukların şehit edilmesini” terörist fiiller olarak niteleyerek bunların cezasını verebileceğini ifadeyle, “Bu hükümetin başarı ve uygulamaları da ortadadır. Özellikle, IMF destekli ekonomik

⁵¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), s. 243.

programları, halkı toplumsal patlamalar noktasına getirmişken, hâlâ alternatifsizlik edebiyatı yapıyorsa, yönetimde istikrarı başka şekilde tarif etmek gerekir kanaatindeyim. Bu bakımdan, bazı metinlerin Anayasaya yazılmasından çok, kullanılan deyimlerin, tariflerin yapılmasını, en kısa zamanda bunların kanunlarla desteklenmesini talep ediyor,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Ahmet İyimaya (Amasya); Türk “milletinin, siyasetinin, ve Paramentosunun” parçalı siyasetten kurtuluşunun ön şartının Anayasadan “temsilde adalet ve yönetimde istikrar” hükmünün çıkarılması olduğunu, dünyanın hiçbir ülkesinde bulunmayan bu hükmün varlığı ile yönetimde istikrarın ve temsilde adaletin bağdaştırılabileceği bir kanun çıkarılmasının maddeten ve hukuken mümkün olmadığını ifadeyle, “Gerçekten, Anayasa Komisyonunda bir haklı kaygı dile getirildi, o da ‘yarın, üniter devlet bakımından bir sorun yaşayabilir miyiz?’ şeklindeydi. Hukukta meşhur bir kaide vardır; bir meseleyi çözerken, ihtiyacı aşan derecede hüküm koyarsanız, elinizi kolunuzu bağlarsınız. Başka bir deyişle, çözümler ve hükümler, ihtiyaç miktarında ve mikyasında muteber olabilir. O zaman, ulusal barajı siz, üniter devletin doğal bir şartı olarak Anayasaya ithal edebilirsiniz, koyabilirsiniz; ama, iki zıddı, bir Anayasa retoriği içerisinde yan yana getirerek, millî iradeyi sakatlayan, bağlayan veya parçalı siyaseti kader haline getiren bir hüküm olarak tanzim etmemek gerekir,” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Mustafa Baş (İstanbul); “hataen ve kazaen suç işlemiş kişilerin” mahkûm oldukları takdirde oy haklarının sağlanmasının demokratik bir açılım ve katılımın çoğaltılması anlamında doğru olduğunu ve bu düzenlemeyi desteklediklerini ifadeyle, “Maalesef, bizim Parlamentomuzda, iktidarlar, çoğu zaman, Meclisteki aritmetiklerine güvenerek, kendilerine daha çok imkân sağlayabilecek, Parlamentoda milletvekili sağlayabilecek değişiklikleri, haksız yere, demokrasiye aykırı olarak yapabilmişlerdir... biz, bu anayasa değişikliğini, inşallah, önümüzdeki hafta çıkarıp, Resmî Gazetede yayımlandıktan sonra, bir yıl içerisinde bir seçim olursa, Parlamentodaki iktidar partileri, yine, kendilerine yarayabilecek şekilde seçim kanunlarını değiştirebilecektir. (...) Bu metnin, aslında, ek madde olarak burada bulunmaması gerekmektedir,” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından gizli oylamasına 454 milletvekili katılmıştır. 10 ret, bir çekimser, bir boş ve bir geçersiz oya karşılık 441 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵¹⁸

(26) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “25. Madde” (Anayasanın 69. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 25. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69. maddesinin altıncı fıkrasına aşağıdaki cümle ile altıncı fıkrasından sonra gelmek üzere aşağıdaki fıkra eklenmiş ve son fıkra aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

⁵¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), s. 244 .

Bir siyasî parti, bu nitelikteki fiiller o partinin üyelerince yoğun bir şekilde işlendiği ve bu durum o partinin büyük kongre veya genel başkan veya merkez karar veya yönetim organları veya Türkiye Büyük Millet Meclisindeki grup genel kurulu veya grup yönetim kurulunca zımnen veya açıkça benimsendiği yahut bu fiiller doğrudan doğruya anılan parti organlarınca kararlılık içinde işlendiği takdirde, söz konusu fiillerin odağı haline gelmiş sayılır.

Anayasa Mahkemesi, yukarıdaki fıkralara göre temelli kapatma yerine, dava konusu fiillerin ağırlığına göre ilgili siyasî partinin Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmasına karar verebilir.

Siyasî partilerin kuruluş ve çalışmaları, denetlenmeleri, kapatılmaları ya da Devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları ile siyasî partilerin ve adayların seçim harcamaları ve usulleri yukarıdaki esaslar çerçevesinde kanunla düzenlenir.”

SP Grubu adına Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş); “şeklen yapılan bu üç değişikliğin” 69. maddede amaçlanan hedefe uygun olmadığını, asıl amacın parti kapatmaları zorlaştırmak olduğunu, zorlaştırmayla ilgili somut bir ölçüt getirilmemiş olduğunu, görüşülmekte olan Anayasa değişikliği paketinin en kaypak maddesi olduğunu, bahsedilen kararlılığın tanımlanmamış olduğunu, parti kapatma fiilinin ağırlığından söz edildiğini ancak fiilden güdülen maksadın belirtilmediğini ifadeyle, “(...) maddenin bu haliyle kanunlaşması, Türk demokrasisine, Türk siyasî hayatına hiçbir şey, ama hiçbir şey kazandırmayacaktır. Bu münasebetledir ki, demokratik siyasî hayatın vazgeçilmez unsurları olan siyasî partileri, hiç değilse, sıradan dernekler kadar güvenceye alabilmek için bu hususta önergelerimiz olacaktır. ...Demokrasiyi geliştirmeden, siyasî partileri güvenceye almadan, ne ülkeyi geliştirmek ne de dibe vuran Türk ekonomisini kurtarmak, pula dönen paramıza değer kazandırmak mümkün müdür,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

AK Parti Grubu adına Bülent Arınç (Manisa); değişikliklerin üç noktada toplanabileceğini, siyasî partilerin kapatılmasındaki odak noktasının bir ölçüt olarak tarif edilmiş olduğunu, temelli kapatma yerine ilk defa bir tedbir getirilerek siyasî partilerin alacakları devlet yardımından kısmen veya tamamen yoksun bırakılmaları kararının verilebileceğini, siyasî parti kapatma davalarında artık nitelikli çoğunluğun arandığını, Anayasanın 69. maddesindeki beş yıllık yasaklama hükmü ile kurucu dahil bütün üyeler için bir başka partinin “kurucusu, üyesi, yöneticisi ve deneticisi” olmalarının sınırlandırıldığını, bu yasağın siyaseten de hukuken de anlamını kaybetmiş olduğunu, kesin hükümlere bağlı olarak bir parti kapatılmadığından beyanları ve eylemleri suç konusu sayılan kişilerin parti kapatıldıktan sonra yargılanma sonucunda beraat ettiklerini, beraat etmiş olmakla partinin kapatılması arasındaki illiyet bağının kurulmadığını ve buraya kesin hüküm koyulamayacağını, “siyasî partilerin kapatılmakla kalması, milletvekilliğinin düşürülmekle kalması ama, bu beyan ve fiillerinden dolayı yargılanmamış ve haklarında kesin hüküm bulunmamış olmaları sebebiyle, ayrıca bir beş yıl gibi böyle bir yasağın muhatabı

olmamalıdır”, şeklinde açıklama yaparak, “Bunlar Siyaseten de anlamını kaybetmiştir; çünkü, biraz evvel yasağın kapsamını saydım. Halbuki, bu yasak, o siyaseten yasaklı kılınan kişilerin konuşmalarını, düşüncelerini, fikirlerini açıklamalarına engel olmuyor, olmaması da lazım. Belki, bir partinin başında fiilen yer alamıyorlar; ama, açıkça bir partiyi destekleyebiliyorlar, açıkça bir partinin toplantılarında konuşup, o partiyi desteklediklerini ifade edebiliyorlar... (...) AK Parti olarak böyle bir yasağın artık Anayasada yer almaması gerektiğini düşünüyoruz... bu yasağın beş yıldan dört yıla, üç yıla vesaire indirilmesi şeklindeki teklifler Anayasa Komisyonunda görüşülmüştür. Yasağın kendisine karşıyız,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir); DYP’nin yeniden sivil anayasa yapılmasından yana olduğunu ifadeyle, “(...) ancak, bütün bunlara rağmen, partiler dokunulmaz müesseseler değildir. Şayet parti adı altında bir suç merkezi ve örgüt gibi çalışan bir kuruluşu varsa, teröre bulaşmışsa ve devletin temellerine, bölünmez bütünlüğüne aykırı faaliyetleri sabit olmuşsa, tabî ki kapatılabilir; ancak, bu hususta titiz davranmak gerekir. Partisiz bir demokrasinin olamayacağı da asla unutulmamalıdır. Son düzenlemelerle, Anayasamız, bu hususta parti kapatmayı oldukça objektif kriterlere bağlamış olup, subjektiflikleri önleme yolunda önemli adımlar atılmıştır. Bütün bu eksikliklerine rağmen Anayasanın 37 maddesinin değiştirilmesi, Meclisimiz için büyük bir aşamadır.” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

MHP Grubu adına İsmail Çevik (Nevşehir); değişiklikle siyasî parti üyesi bir kişinin işlediği yasak fiilden dolayı bir partinin ve dolayısıyla partiye oy veren seçmenlerin irade ve isteklerinin ortadan kaldırılmasının engelleneceğini, “odak olma”ya somut ölçütler getirilerek bir veya birden fazla kişinin işlediği yasak fiilden dolayı partinin kapatılmasının önüne geçileceğini, Anayasa Mahkemesine takdir hakkı sağlamayan ve birden çok kişinin işlediği yasak fiilden dolayı kapatılmasına yol açacak düzenlemelere açıklık getirildiğini ve partinin ekonomik yönden cezalandırılmasının yolunun açıldığını ifadeyle, “(...) Bilindiği üzere, cezaların şahsiliği ilkesi, gelişmiş, çağdaş ülkelerde, evrensel hukukun genel prensiplerindendir. Elbette ki, hukukun gereklerine uygun davranmayan kimseler, işledikleri yasak fiillerden dolayı sorumludurlar ve bu sorumluluk, statüleri ne olursa olsun, eşitlik ilkesi gereğince, anayasa ile teminat altına alınmış unsurlar karşısında himaye görmemelidir ve herkesi bağlamalıdır. Bu bakımdan, siyasî partilerin kapatılmasına yol açabilecek siyasî sorumluluk sahibi kişilerin ve organların, mensubu oldukları siyasî partilerin kapatılmasına yol açacak yasak fiilleri işlemeleri durumunda, partinin değil, bu kişilerin şahsen cezalandırılmalarının, hukukun genel ilkelerine daha uygun düşeceği inancındayız” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

DSP Grubu adına Osman Kılıç (İstanbul); parti kapatılmasında Anayasa Mahkemesine bırakılan odak olma halinin tespiti ve takdirinin parti üyelerinin ve organlarının somut fiillerine dayandırıldığını, partilerin temelli kapatılmalarının daha da zorlaştırıldığını, partilerle ilgili olarak “kapatma, devlet

yardımından yoksun bırakılma ve temelli kapatma” müeyyidelerinin getirildiğini, bunlardan en ağırlı olan temelli kapatma için özel koşullar öngörüldüğünü, süreli kapatma müeyyidesinin uyarıcı ve caydırıcı yönde önemli bir işlev olacağını ifadeyle, “(...) Anayasamızda ısrarla ve önemle altı çizilerek belirlenen laiklik ilkesinin gereğı olarak kutsal din duygularının devlet işlerine ve politikaya kesinlikle karıştırılamayacağı ilkelerine rağmen, siyasî varlığını kutsal din duygularına dayandıran, seçmenleri bu manada istismar eden, söylemleri, tutumları, fiilleri ve eylemleriyle sürekli Anayasanın bu temel ilkeleriyle çelişen, ülkenin ve milletin bölünmesi yönünde faaliyet gösteren partiler ve mensupları oldukça parti kapatmalar da olacaktır ve olmalıdır. ...Bir dinin veya inancın hükümlerinin mutlak uygulandığı, egemen olduğu düzenin adı, demokrasi de olmayacaktır; olsa olsa o inancın şeriat düzeni olacaktır. Bu tür fanatik yaklaşım ve zorlamaların insanlığı ne tür trajedilere sürüklediğı tarihte acı olarak görüldüğü gibi, yaşadığımız günlerde de en hazine şekilde görülmektedir,” şeklinde konuşmuştur.

ANAP Grubu adına Beyhan Aslan (Denizli); siyasî partilerin bir ortak paydalarının bulunması gerektiğini, bu ortak paydanın ortak millî şuur olduğunu, hiçbir siyasi partinin bu değerlerle çatışma halinde olamayacağını, örgütlenme özgürlüğü ve siyasî parti kurma faaliyetleri adına devletin ve cumhuriyetin niteliklerinin yok sayılamayacağını ifadeyle, “Siyasî parti kapatılır ve milletvekillerinin milletvekilliğı sona erer ki, bu çok önemli bir müeyyidedir; ama, maalesef, o milletvekillerinin bir kez olsun ifadesine başvurulmaz; (...) Evrak üzerinden, kâğıt üzerinden, subjektif değerlendirmeye, falan falan sebeplerle senin milletvekilliğın sona ermiştir denilir. Bu, tamamen subjektif bir değerlendirmedir; savunma hakkının ihlalidir. Savunma hakkının ihlali açıkça ortada iken, ki, o zaman yargılanma hakkının da ihlali söz konusudur. Siyasî partiler kapatılırken, yargılanma hakkının ihlalinin, savunma hakkı ihlalinin olmaması lazım. Bu nedenle, önümüzdeki aylarda, yıllarda, bizim, anayasa yargısını mutlaka gözden geçirmemiz lazım. Anayasa yargısının, savunma hakkının, siyasî parti hükmî şahsiyetine, o partinin kurucularına ve üyelerine mutlaka sağlanması lazımdır,” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki konuşmaların ardından verilen üç önerge üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. Önergelerden ilki Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Şeref Malkoç (Trabzon) ve Yasin Hatiboğlu (Çorum) tarafından verilmiştir. İkinci önerge Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Bekaroğlu (Rize), Yasin Hatiboğlu (Çorum), Ahmet Demircan (Samsun), Lütfü Esengün (Erzurum), Hüseyin Karagöz (Çankırı) ve Osman Yumakoğulları (İstanbul) tarafından verilmiştir. Üçüncü önerge ise; Yasin Hatiboğlu (Çorum), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Fethullah Erbaş (Van), Şeref Malkoç (Trabzon), Yaşar Canbay (Malatya), Veysel Candan (Konya), Mehmet Zeki Çelik (Ankara), Ömer Vehbi Hatipoğlu (Diyarbakır), Mustafa Geçer (Hatay), Lütfü Esengün (Erzurum), Mehmet Bekaroğlu (Rize), Hüseyin Karagöz (Çankırı), Osman Yumakoğulları (İstanbul) ve Ahmet Demircan

(Samsun) tarafından verilmiştir. Her üç önerge de, görüşmeler sırasındaki uzun açıklamalara rağmen oylama sonucunda kabul edilmemiştir.⁵¹⁹

25. madde ile ilgili gizli oylamaya 470 üye katılmıştır. 28 ret, altı çekimser, beş boş ve üç geçersiz oya karşılık 428 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵²⁰

(27) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “26. Madde” (Anayasanın 74. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 26. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 74. maddesinin birinci fıkrasına ‘*Vatandaşlar*’ ibaresinden sonra gelmek üzere ‘*ve karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılar*’; ikinci fıkrasına, ‘*sonucu*’ ibaresinden sonra gelmek üzere ‘*gecikmeksizin*’ ibaresi eklenmiştir.”

SP Grubu adına Aslan Polat (Erzurum); karşılıklılık esası gözetilmek kaydıyla Türkiye’de ikamet eden yabancılara dilekçe verme hakkının tanınmakta olduğunu ifadeyle, “Dilekçe ve şikâyet hakkıyla ilgili olarak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin de 13. maddesinde ‘bu sözleşmeyle tanınmış olan hak ve özgürlükleri ihlal edilen herkes, ihlal fiili resmî görev ifa eden kimseler tarafından bu sıfatlarına dayanılarak yapılmış da olsa, durumun düzeltilmesi için ulusal bir makama başvurma hakkına sahiptir’ diyerek, şikâyetle bulunabilme hakkını güvence altına almıştır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bu konuda oldukça duyarlı davranmaktadır,” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Remzi Çetin (Konya); AB içerisinde dört milyona yakın yurttaşın ikamet ettiğini, dolayısıyla dilekçenin temel insan hakları arasında bulunması münasebetiyle karşılıklılık esasına göre uygun olduğunu, insan hakları konusunda imzaya açılan uluslararası sözleşmelerin Türkiye tarafından onaylananların sayısının azlığını ifadeyle, “(...) bu anayasa tadilatı esnasında eksik kalan kısımlar da söz konusudur. Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulunun kararlarına karşı yargı yolu kapalıdır. Yüksek Askerî Şûranın kararlarına karşı yargı yolu kapalıdır. Paket, demokratik açılımı sağlama açısından yeterli değildir. Toplumumuzda yıllardır tartışılan ‘seçilmişler, atanmışlar’ durumunda ciddi bir değişikliğin olmadığını da ifade ediyorum. Son olarak, bu tür uzlaşmalarla, Meclisin itibarının gerektiği gibi artırılabileceğini,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Hayri Kozakçıoğlu (İstanbul); AB’yi hedeflemiş Türkiye’de ikamet eden yabancılara dilekçe hakkının verilmesinin doğal ve İnsan Hakları Sözleşmesinin 16. maddesinde hükme bağlanmış olduğunu, Anayasanın 74. maddesinin ikinci paragrafına eklenen geniş ve belirsiz “gecikmeksizin” ibaresinin düzeltilmesi gerektiğini ifade etmiş, hakemlik

⁵¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), ss. 253-260.

⁵²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), s. 266.

kurumu gibi gördüğü “ombudsman” kavramı üzerinde durarak, “Osmanlı vaktiyle uygulamış- ombudsman kurumu... Biliyoruz ki, kamu kurumlarından rahatsız olan çok vatandaşımız var; biliyoruz ki, pek çok vatandaşımızın mahkemelerde hakkını, hukukunu araması hem kolay değil hem de ucuz değil. demişiz ki ‘idarenin hiçbir eylemi yargı denetimi dışında bırakılamaz.’ Bırakılamaz da, vatandaş yargıya nasıl müracaat edecek, hangi parayla müracaat edecek ve hakkını nasıl arayacak? Onun yerine, hâkim olmayan, hakem olmayan; ama, kamu kurumları karşısında haklı olan vatandaşın hakkını arayan ombudsman müessesesini, en kısa zamanda, mutlaka, hayata geçirmemiz lazım,” şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından 26. madde ile ilgili gizli oylamaya 417 üye katılmış, 18 ret ve 16 çekimser oya karşılık 383 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵²¹

(28) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “27. Madde” (Anayasanın 76. maddesinin ikinci fıkrası) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 27. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 76. maddesinin ikinci fıkrasında geçen ‘*ideolojik veya anarşik eylemlere*’ ibaresi, ‘*terör eylemlerine*’ şeklinde değiştirilmiştir.”

SP Grubu adına Ömer Vehbi Hatipoğlu (Diyarbakır); değişikliğin milletvekili seçilme yeterliliğiyle ilgili madde olup ikinci fıkrasında kimlerin milletvekili seçilemeyeceğinin uzun bir liste halinde sıralandığını, oysa aynı maddenin birinci fıkrasında “otuz yaşını doldurmuş her Türk seçilme hakkına sahiptir” ifadesi bulunduğunu, “ideolojik ve anarşik eylemlere katılma” sözcükleri yerine “terör eylemleri” sözcüklerinin yerleştirilmesinin uygun olduğunu ifadeyle, “(...) 1982 Anayasasında devletin bir resmî ideolojisi vardır ve bu resmî ideolojinin yandaşları ve karşıtları vardır. Devletin resmî ideolojisinin yanındakiler iyi vatandaş, vatansever, vatanperver; dışındakilerin tamamı da tehlikeli, rejim düşmanı veya en azından potansiyel suçlu. O halde, onların suçlanması, cezalandırılması, hatta siyasetten yasaklanmaları çok doğal görülmektedir. İşte, asıl değişmesi gereken bu zihniyettir. Vatandaşları ideolojik mensubiyetlerine göre iyi, kötü, vatansever, vatanperver, hain diye tasnif etmeye kalktınız mı ne demokrasi kalır ne de hak, hukuk ve adalet, (...) Saadet Partisi, ayıplı demokrasiye ‘hayır’ diyor. (...) ‘Siyaset yasağı’ kavramını, çağdışı bir yönetim arzusunun tezahürü olarak gördüğümüzü ifade etmek istiyorum. Saadet Partisi, ‘düşünce suçu’ diye bir kavramı kabul etmiyor. Düşünceyi suç sayan zihniyeti, elbette, biz, ilkel ve çağdışı bir zihniyet olarak kabul ediyoruz,” şeklinde konuşmuştur.

⁵²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), s. 268.

AK Parti Grubu Adına Sadık Yakut (Kayseri); siyaset ve siyasetçiye olan güven ve itibarın yeniden tesis edilmesi için somut siyasî projeleri ve önerileri bulunduğunu, bu çerçevede Siyasî Partiler ve Seçim Kanunlarının yeniden düzenlenerek çağdaş demokratik anlayışın gereklerine uyumlu hale getirilmesi gerektiğini, siyasî hakkı ortadan kaldıracak şekilde kısıtlamaya gidilmemesi gerektiğini, siyasî parti yasakları ve siyasî partilerin kapatılmalarıyla ilgili hükümlerin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları çerçevesinde yeniden düzenlenmesi gerektiğini ifadeyle, “(...) Nüfusumuzun önemli bir bölümünün genç olması ve eğitilmiş gençlerin sayısının artması göz önüne alınarak, ...milletvekili seçilme yaşı 25’e indirilmeli; parti adaylarının tespitinde, tüm üyelerin katılımıyla yapılacak yargıç teminatlı önseçim sistemi esas alınmalıdır!” ifadesiyle, getirilen değişikliği desteklediklerini söylemiştir.

Tunceli Milletvekili Kamer Genç tarafından verilen önerge görüşmenin ardından yapılan oylama ile kabul edilmemiştir. 27. madde için yapılan oylamaya 435 üye katılmıştır. 54 ret, altı çekimser, beş boş ve bir geçersiz oya karşılık 369 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵²²

(29) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “28. Madde” (Anayasanın 83. maddesinin dördüncü fıkrası) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 28. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 83. maddesinin dördüncü fıkrası madde metninden çıkarılmış; maddeye aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

Dokunulmazlıkla ilgili işler, Türkiye Büyük Millet Meclisine ulaşma tarihinden itibaren en geç üç ay içinde sonuçlandırılır.

Dokunulmazlıkla ilgili oylama Genel Kurulda gizli olarak yapılır.

Milletvekilleri hakkındaki ceza davaları Yargıtay’da görülür. Bu davalarla ilgili hazırlık soruşturmasının yürütülmesi, kamu davasının açılması, hükmün temyizi ve diğer yargılama esasları kanunla düzenlenir.”

SP Grubu adına Ahmet Cemil Tunç (Elazığ); düzenlemeleri olumlu gördüğünü ifadeyle; “(...) Türkiye’de, Meclis, milletvekilliği, siyaset söz konusu olduğu zaman en çok konuşulan şey, milletvekilliği dokunulmazlığıdır. Âdeta, kamuoyunda, bazı medya gruplarının da belki teşvikiyle, milletvekili suç işler, dokunulmazlık zırhına bürünür, hiç kimse hesap soramaz, kanunsuzluk yapar... Ben düşünüyorum, üç dönemdir buradayım, birçok arkadaşımızın dokunulmazlığı kaldırıldı, bunlar mahkemelerde yargılandılar; fakat, hiç kimse hüküm giymedi,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Turhan Güven (İçel); “soruşturma ve kovuşturma Meclisin yeniden dokunulmazlığını kaldırmasına bağlıdır” şeklindeki dördüncü fıkra yerine “ulaşma tarihinden itibaren üç ay içinde karara bağlanması”

⁵²² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), s. 280.

şeklindeki keyfiyetin yerinde olduğunu ifadeyle, “(...) Meclisin milletvekili sayısından başlayarak, yargı işleri -yani, 138 ve müteakip maddeler- bunun dışında, 84. madde; yani, uygulamada sıkıntı yaratan maddeler de önümüze gelseydi, daha iyi olurdu. (...) Türkiye’de uzun süreden beri yer alan ‘şu anayasa bir değişsin’ konusundaki geniş, yaygın kanaati, bir noktada tatmin etmiş olursunuz. Kamuoyu bunu istiyor; ama, kamuoyu bir şey daha istiyor; seçim kanunu ve siyasî partiler kanununun da çıkmasını istiyor. İlan veriyorlar, tam sayfa ilan veriyorlar gazetelere sivil toplum örgütleri; diyorlar ki: ‘Anayasa değişsin, tam yanındayız.’ Ama, bir şey daha değişsin diyorlar; o da nedir; Siyasî Partiler Kanunu ve Seçim Kanunu. Yani, seçimden seçime, üç ay, dört ay kala yeni bir kanun değiştirilmesi keyfiyeti yerine, partilerin kendi iç hesapları yerine, Türkiye’ye yaraşır, Türk Milletine yaraşır bir seçim kanununu ve siyasî partiler kanununu getirsek çok daha iyi olmaz mı?!” şeklindeki sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür.

MHP Grubu adına Salih Erbeyin (Denizli); İstanbul Hukuk Fakültesi’nden hocası Prof. Dr. Selçuk Özçelik’in “(...) her ülkenin anayasası, çağdaş dünya normları yanında, kendi tarihî, kültürel gerçekleriyle de örtüşmek durumundadır. Bu ayrıntılar, çağdaş dünyadan uzaklaşmak değil, çağdaş dünya değerlerine katkıda bulunmaktır,” ifadelerine değinmiş, değişiklikle TBMM’nin saygınlığına kavuşması için çok büyük bir adım atılmakta olduğunu, Meclisin kendi üyelerine ilişkin “birbirlerine aklama ve paklama yapıyorlar” şeklindeki kamuoyu duyarlılığının dikkate alınmasını ve bu hususun bağımsız yargıya devredilmesinin olumlu bir gelişme olduğunu ifadeyle, “Temiz siyaset, temiz toplum hedefi: ‘Yüz kızartıcı suçlar, görevi kötüye kullanma, inancı kötüye kullanma, dolaylı iflas, kaçakçılık, resmî ihale ve alım satımlara fesat karıştırma, devlet sırlarını ifşa etme ve ağır cezalı suçlardan dolayı bir milletvekilinin sorguya çekilmesi ve yargılanması için Meclis kararı aranmaz. Bu hallerde, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı durumu hemen ve doğrudan Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır; ancak, bu hallerde de suç işlediği ileri sürülen milletvekili ağır hapis cezasını gerektiren cürümlerle, suçüstü halinde Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz ve tutuklanamaz’ hükmü yasaya derc edildiğinde bu amaç hâsıl olmuş olacaktır,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

AK Parti Grubu adına Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa); “Siyasetteki yozlaşma, demokrasideki yozlaşma, siyasî ahlak, temiz toplum, siyasal sistemler, partiler sistemi, seçim sistemi, parti içi demokrasi, lider sultası, siyasette serbest rekabet, haksız rekabet ve siyasette kalite; bunlar, toplumda yoğun biçimde tartışılmaktadır. (...) Yasama dokunulmazlığı, yine, siyasî ahlakla ilgili, vatandaşların beklentisi içerisinde. Yasama dokunulmazlığındaki esas gerekçe ve amaç, parlamenterlerin Meclisteki görevlerini yaparlarken, bir tehdit altında olmaksızın, bir sorumluluk korkusu içerisinde olmaksızın, görüşlerini özgürce açıklamalarını sağlamaktır. Bu amacı aşan yasama dokunulmazlıkları, tamamen yersiz ve kamu vicdanında yer bulmayan bir husustur,” şeklinde

konusmuş, ceza davalarının Yargıtay’da görülecek olmasıyla genel yetki prensibinden sarfınazar edilmekte olduğunu, bunun çeşitli tartışmaları beraberinde getireceğini, ancak işlerin yürütülmesinin kanunla düzenleneceği hükmünün getirilmesinin olumlu olacağını, ifade etmiştir.

Ankara Milletvekili H. Uluç Gürkan tarafından verilen bir önerge, görüşmelerin ardından yapılan oylama sonucunda kabul edilmemiştir.⁵²³ 28. maddenin oylamasına 435 üye katılmış, 78 ret, bir çekimser ve bir boş oya karşılık 355 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵²⁴

(30) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “29. Madde” (Anayasanın 86. maddesinin birinci fıkrası) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 29. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 86. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesi ‘Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve tazminatları, sosyal hakları ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir.’ şeklinde değiştirilmiş; fıkranın sonuna ‘Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilişkilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder.’ ibaresi eklenmiş ve aynı maddenin ikinci fıkrasında geçen ‘sosyal güvenlik kuruluşlar’ ibaresi ‘T.C. Emekli Sandığı’ olarak değiştirilmiştir.”

29. madde hakkında konuşma yapılmamış; Metin Şahin (Antalya), Ahmet Erol Ersoy (Yozgat), Teoman Özalp (Bursa), Mehmet Batuk (Kocaeli), İsmail Özgün (Balıkesir) ve Nihat Gökbulut (Kırıkkale) tarafından bir önerge verilmiştir. Bu önerge ise görüşmelerin ardından kabul edilmemiştir.⁵²⁵ 29. maddenin gizli oylamasına 430 milletvekili katılmıştır. 20 ret, bir çekimser ve iki boş oya karşılık 407 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵²⁶

(31) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “30. Madde” (Anayasanın 87. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 30. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 87. maddesinde geçen ‘Anayasanın 14. maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hariç olmak üzere,’ ibaresi kaldırılmış; ‘genel ve özel af ilanına’ ibaresinden önce gelmek üzere ‘Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tamsayısının beşte üç çoğunluğunun kararı ile’ ibaresi eklenmiştir.”

⁵²³ Ayrıntılar için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), ss. 277-280.

⁵²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), s. 281.

⁵²⁵ Ayrıntı için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), ss. 280-281.

⁵²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), s. 288.

SP Grubu adına Suat Pamukçu (Bayburt); değişiklikle devlete karşı işlenen suçların affını engelleyen ve 14. maddeye atıfta bulunan hükmün kaldırıldığını, aslında 14. maddenin tamamen kalkmasından yana olduklarını, yapılacak sınırlamanın “din, mezhep, ırk, renk, cinsiyet, siyasi düşünce ve felsefi inanç ayırimcılığı” güden veya herhangi bir dinin “inanç, ibadet, eğitim ve öğretimini yasaklayan, yahut zorunlu kılan” yasaların çıkarılamayacağına dair hükmün konulmasıyla daha uygun olacağını, bireylere karşı işlenen suçların affı için engel konulmasının uygun olacağını, af yasalarında nitelikli çoğunluk aranmasına ilişkin yaklaşımın doğru bir hareket tarzı olduğunu ifadeyle, “Bu düzenlemeler yapılırken, af yasalarının yorumu açık olmaması hususunda da bir değişiklik teklifi getirilmeliydi. Her af yasasından sonra Anayasa Mahkemesinin, millî iradenin istemediği şekilde af yasalarını iğdiş etmesi önlenmeliydi. Sayın Komisyonun bu maddeyi yeniden müzakere edip, görüşlerini Yüce Heyetin huzuruna getirmesi kanaatimizce bir eksikliği gidermiş olacaktır. Nitelikli çoğunluğun sadece af yasaları için aranması yeterli değildir. Vergi yasalarında ve değişikliklerinde de, yerel yönetimlerin yetkileri ve malî imkânlarına ilişkin yasalarda, uluslararası anlaşmaların yürürlüğe konulmasına ilişkin yasalarda, Cumhurbaşkanlığınca veto edilen yasalarda, savaş ve seferberlik ilanına ilişkin yasalarda da nitelikli çoğunluk aranması gerekir kanaatindeyiz. Bize göre, siyasi suçlara ilişkin af yasalarında salt çoğunluk yeterli olmalıydı. Bireylere karşı işlenen suçların affında beşte 3 veya üçte 2 çoğunluk aranmalı, hatta referanduma gidilmeli;” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Mustafa Örs (Burdur); insanların cezaevlerinde rehabilite edilememesi ve cezaevlerinin çetelerle terör örgütü militanlarının yuvası olmaktan kurtarılmaması halinde af kanununun hiçbir faydasının bulunmadığını, af yetkisinden önce adalet ve yargı reformunun gerektiğini, getirilen beşte üç çoğunlukla af kararının alınmış olmasının uygun olduğunu, devlete ve cumhuriyete karşı işlenen suçların af kapsamına girip girmemesi konusunun daha iyi düşünülmesi gerektiğini, af olgusunda Meclis yerine referandumla halkın karar vermesinin sağlanmasını, hatta bu yetkinin adaletin ve yargının elinde olmasının daha uygun olacağını, böylelikle afı siyasi bazı diyetlerin ödendiği söylentilerine de engel olunabileceğini, af cezaevinden çıkarılan insanların mağdur ettiği mağdurların haklarını koruyucu tedbirlerin mutlaka alınması gerektiğini, ivedilikle adalet ve yargı reformlarının çıkarılması gerektiğini ifadeyle, “(...) afı yasal düzenlemelerden ziyade, devrini tamamlamak üzere olan Ceza Hukukunun güncelleştirilmesi, yargı ve adalet reformunun ivedilikle yapılması şarttır. Cezaevlerindeki suçluların rehabilitasyonunu sağlayarak, afı salıverilen hükümlülerin toplum gözünde potansiyel suçlu konumundan kurtarılımları ve topluma kazandırılımları sağlanmalıdır. (...) Cezaevlerine devlet hâkimiyeti kazandırılmalı, isyanlar önlenmelidir. İsyanlara sebep olduğu söylenen cezaevi şartlarının iyileştirilmesi, İkinci Demokrasi Programımızda da belirttiğimiz gibi, mutlaka sağlanmalı, kamuoyunda, militanların eğitim yuvası olduğu nitelemesinden cezaevleri kurtarılmalıdır,” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Ahmet Nurettin Aydın (Siirt); son yıllarda çıkarılan af ve şartla salıverme yasalarının bireye karşı işlenen adi suçları affederken devlete karşı işlenen suçları affetmediği için kamu vicdanının çok yaralar almış olduğunu, bir önceki yıl çıkarılan Şartlı Salıverme Yasasında olduğu gibi toplumda huzuru bozan pek çok adi suçlunun salıverildiğini, sonuçta Yener Yermes ve işadamları Üzeyir Garip'in bir hiç uğruna katledildiğini, buna karşılık sırf düşüncelerini ifade etmiş olan gazeteci Mehmet Kutlular ve Doç. Dr. Fikret Başkaya gibi aydınların cezaevlerine gönderildiğini, yeni düzenleme ile devlete karşı işlenen suçların da af kapsamına alınabilmesinin önünün açılmış olduğunu, özellikle düşünce suçlarına ve teröre bulaşmamış siyasî suçlulara yönelik kapsamlı bir af kanununun çıkarılması gerektiğini ifadeyle, “Devletin, vatandaşına bu bakış açısı yüzünden, dünyada benzeri görülmeyen ölüm oruçları ve dünyanın her özgür ülkesine dağılan yüzbinlerce rejim muhalifleri bu ülkenin ayıbıdır. (...) Bir güneydoğu milletvekili olarak, Anayasa değişikliğinin bu maddesini çok önemsiyorum. Devlet millet kaynaşmasının neleri aştığına bizzat tanıklık ettim. Bu nedenle, vatandaş, kendi haklarını koruyan devlete, kendisine iş ve aş imkânı sağlayan devlete neden başkaldırsın?! İdeolojik saplantılardan kurtulan devletimiz, doğusuyla batısıyla kaynaşmanın, kendisine düşmanlar üretmekten kurtulmanın rahatlığına kavuşmalıdır. Toplumsal barış da ancak böyle bir ayla sağlanabilir. Parlamentomuz, devleti bireye tercih ederek, bireye karşı işlenen adi suçları affeden bir organ olmamalıdır,” şeklinde konuşmuştur.

30. madde hakkında Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Şeref Malkoç (Trabzon), Lütfü Esengün (Erzurum), Yasin Hatiboğlu (Çorum), Hüseyin Karagöz (Çankırı) ve Osman Yumakoğulları (İstanbul) tarafından verilen önerge, görüşme sonundaki oylamayla kabul edilmemiştir.⁵²⁷ 30. maddenin gizli oylamasına 411 milletvekili katılmıştır. 17 ret, iki çekimser ve üç boş oya karşılık 389 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵²⁸

(32) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “31. Madde” (Anayasanın 89. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerle ilgili görüşmelere, 135. birleşimle 28 Eylül 2001 Cuma günü saat 11.00’da yeniden başlanmıştır.⁵²⁹

“MADDE 31.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 89. maddesinin ikinci fıkrasına ‘Yayımlanmasını’ ibaresinden sonra gelmek üzere ‘kısmen veya tamamen’ ibaresi ile son cümlesinden önce gelmek üzere aşağıdaki cümle eklenmiştir.

⁵²⁷ Ayrıntı için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), ss. 228-288.

⁵²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 134 (27.09.2001), s. 288.

⁵²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), s. 292.

Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir.

SP Grubu adına Temel Karamollaoğlu (Sivas); Cumhurbaşkanı tarafından “tekrar görüşülmek üzere” TBMM’ye iade edilme hakkının diğer ülke Anayasalarında da devlet başkanlarına tanınan bir hak olduğunu, Cumhurbaşkanı tarafından evvelce bütünüyle veto edilip gönderme imkanı varken bu değişiklikte kısmen değiştirilmek üzere gönderilme imkânı tanınmış olduğunu, bu durumun da kanunların daha kısa sürede hazırlanmasına sebebiyet vereceğini ve makul bir gelişme olduğunu ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Erdoğan Sezgin (Samsun); “(...) Görüşmekte olduğumuz bu Anayasa maddesi, Cumhurbaşkanlığı makamının veto müessesesindeki kısmî vetoyu gündeme getirmektedir. Esasında, bizim Parlamento hukukumuzda, Anayasamıza, bu veto müessesesi -yeni tabiriyle, kanunu geri gönderme meselesi- yerleşmiş bir müessesedir; (...) Bu madde, Yüce Meclise, kısmî görüşme imkânı verdiği için, yasama ekonomisi açısından çok ciddi zaman tasarrufu sağlayacağından çok uygun bir düzenlemedir,” şeklindeki ifadeleriyle, değişikliği onayladıklarını belirtmiştir.

AK Parti Grubu adına İlyas Arslan (Yozgat); düzenleme ile komisyonların ve genel kurulun yükünün hafifleyeceğini, kanunun çıkarılma süresinin kısılacağını ifadeyle, “(...) Cumhurbaşkanınca geri gönderilen kanun, komisyonlarda ve Millet Meclisi Genel Kurulunda madde madde ve tamamı tekrar görüşülmekteyken, yeni düzenlemeyle, sadece geri gönderilen madde ve maddeler görüşülecek, Cumhurbaşkanınca ortaya konulan geri gönderme gerekçesi ışığında ya yeni düzenleme yapılacak ya da aynen, Cumhurbaşkanına, yayımlanmak üzere sunulacaktır. Yayımlanan kanunların Anayasaya aykırılığı iddiasıyla Anayasa Mahkemesine iptal davası açabilme hakkı olanlar dava açtıkları takdirde, kanunun tamamı değil de bir veya birkaç maddesinin dava konusu olması, doğuracağı sonuçlar açısından milletimizin lehine olacaktır,” şeklinde konuşmuştur.

31. madde üzerindeki gizli oylamaya 390 üye katılmıştır. 11 ret, bir çekimser, üç boş ve bir geçersiz oya karşılık 374 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵³⁰

(33) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “32. Madde” (Anayasanın 90. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 32.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 90. maddesinin son fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir.

Kanunlar ile milletlerarası andlaşmaların çatışması halinde milletlerarası andlaşmalar esas alınır.”

⁵³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), s. 305.

SP Grubu adına Fahrettin Kukaracı (Erzurum); düzenlemenin reform mahiyetinde olduğunu, kanunlar ile milletlerarası anlaşmaların çatışması halinde milletlerarası anlaşmaların esas alınacağı hükmüne açıklık getirildiğini, AB uyum çalışmaları açısından cesaretli bir adım olduğunu, sözleşmenin iç hukuktaki yeri konusunda devletler hukukunda ikili bir ayırım yapıldığını, devletin mutlak egemenliği görüşünü savunan İngiltere ve İskandinav Ülkelerinin birinci gruba girdiğini, bu ülkelerde devletler hukuku ve ülke hukukunun iki ayrı hukuk düzeni olduğunu, sözleşmenin bir sonuç doğurabilmesi için onaylayan devletin iç hukukunda bir yasal düzenleme yapmasının gerektiğini, bu ülkelerin hepsinde iç hukukun devletin taraf olduğu sözleşmelerdeki ahdî yükümlülükleriyle bağdaşp bağdaşmadığının kontrol edildiğini, bu ülkelerin mahkemelerinin Strasbourg'daki yargı organlarının içtihatlarını izlemek suretiyle bunları kendi iç hukuk sistemlerinde değerlendirdiklerini, Kıta Avrupa'sında ise devletler hukuku ve ülke hukukunun tek olduğunu, sözleşmenin onaylanması halinde doğrudan iç hukukun bir parçası olacağını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi gibi doğrudan uygulanabilir normlar ihtiva eden bir sözleşmenin iç hukuktan önce gelerek ona üstün sayıldığını ifadeyle, "Konseye üye olan devletlerin tamamı bu sözleşmeyi kabul etmişler, böylece, sözleşme, demokratik rejim ve insan haklarına saygı anlayışına dayalı 43 Avrupa devletinin ortak hukuk belgesi, bir anayasası olmuştur. Hem insan haklarını düzenlemekte hem de hakların uygulanmasına, onu uygulayacak, yorumlayacak ve verilecek kararların uygulanmasına nezaret edecek organları kurmaktadır. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bunlardan biridir. ...Bu mahkeme, bir nevi denetim yapmaktadır. Mesela, sözleşmenin ihlali sözleşmeye aykırı bir kanundan kaynaklanıyorsa, uygulamacıların, o kanunu Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin anlayış ve yorumu doğrultusunda uygulamaları gerekecektir. İlgili kanun yoruma elverişli değilse, kanunu değiştirmekten başka çare kalmayacaktır. Bu husus hükümlerine ters görünse de, taahhütlerimizle kendimizi milletlerarası denetime tabi kıldığımıza göre, sistemimizi de bu denetimin isteği doğrultusunda değiştirmek zorunda olduğumuz kabul edilmelidir," şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Ali Naci Tuncer (Trabzon); düzenlemenin istisnaî olarak ikinci fıkrasında "ekonomik, ticarî, teknik ve bir yılı geçmeyen anlaşmaların maliyeye bir yük getirmemesi ile fertlerin haklarına dokunmaması ve Türklerin yurt dışındaki mülklerine dokunmaması kaydıyla Meclisin tasdikine gelmeden yayımlanabileceği"nin öngörüldüğünü ifadeyle, "(...) uluslararası anlaşmalar bundan önce de önemliydi, hele bu dönemde, AB'ye gireceğimiz bir dönemde çok daha büyük önem arz etmektedir. Belki, Meclisteki müzakere usullerimizde değişiklik gerekecektir. Dışişleri Komisyonlarında, mali mevzuat getiren uluslararası anlaşmalar Bütçe Komisyonlarında gerekiyorsa İçtüzükte değişiklik yapalım. Burada müzakere edildiğinde bütün metinler gelsin, gizli anlaşmalarsa, gizli celseler yapalım; çok büyük metinlerse, milletvekillerinin okuyup anlayamayacağı şekildeyse -çünkü, teknik anlaşmalar vardır- anlayacağımız şekilde bize dokümanlar verilsin, bir anlaşmayı yapıp,

tasdik ettiğimizde, uygun bulduğumuzda, neyi tasdik ettiğimizi anlayalım. Burada hiçbir şeye bakmadığımız takdirde, işte, Mavi Akım Projesindeki sıkıntılara düşeriz. Burada onayladık, kanun haline geldi, ondan sonra gizli celseler yapmak zorunda kaldık. Bunu başta yapalım. Eğer, millî menfaatlerime, egemenlik haklarıma tecavüz eden bir anlaşmaysa uygun bulmayalım” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa); uluslararası kuruluşların düzenlemelerinden ve kararlarından kaynaklanan hukuk kurallarının uygulanabilmesinin ön şartının iç hukuka geçirilmesi olduğunu, Anayasa Mahkemesinin birçok kararında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. maddesiyle derpiş olunan örgütlenme özgürlüğünün anayasal hüküm niteliğinde görülmüş olduğunu, Danıştay’ın da birçok kararında bunu vurgulamış olduğunu, ancak bazı kararlarında ise bunu ihmal ettiğini ifadeyle, “Küreselleşme, bölgeselleşme, ulusal ve yerel değerleri dünyaya takdim ve hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı, demokratik ve özgürlükçü ortam, sınır tanımayan ortak değerlerdir. (...) Türkiye, onay durumu bakımından büyük ihmaller içindedir. Ayrıca, imzaladığı sözleşmelere de öylesine çekinceler koymuştur ki, bir çekinceler külliyatı yaratılmıştır. Avrupa Konseyi üyelerinin, evrensel ve bölgesel insan hakları sözleşmelerini onaylama sayılarına baktığımız zaman, 259 sözleşmeden, Türkiye’nin, ancak 70’ini onayladığını görüyoruz. Eğer, bu anlaşmalarla ilgili bir değişiklik yapılması düşünülüyorsa, nitelikli anlaşmaların -uluslararası topluluklara girme gibi- diğer anlaşmalardan daha farklı nisapla, nitelikli çoğunlukla burada kabulünü sağlayalım veya halkoyuna gidelim, referanduma gidelim; Avrupa’da yapıldığı gibi. Bunlardan sarfinazar edilmesi, Türkiye’nin ilerlemesi yolunda bir engel olacaktır,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

ANAP Grubu adına Ekrem Pakdemirli (Manisa); mevcut Anayasaya göre uluslararası bir anlaşmanın iç hukukun üstünde olduğunu, iç hukukun uluslararası anlaşmaya uygun hale getirilmesi gerektiğini ifadeyle, dönemin Yargıtay Başkanı’nın “siyasiler bunu yapamaz, onu yapamaz...” şeklindeki ifadeden duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş, uluslararası anlaşmayı kanun haline getirenlerin siyasiler olduğunu, uygulayıcıların ise kanun adamları olduklarını, kanun hükmünde ve Anayasaya aykırılığı da iddia edilemeyen anlaşmanın uygulanmadığını, sözlerine eklemiştir.

Burhan İsen (Batman), Hakkı Aykut (Hatay), Veysel Candan (Konya), Mehmet Elkatmış (Nevşehir) ve Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş) tarafından verilen önerge, görüşmelerinin sonundaki oylamayla kabul edilmemiştir.⁵³¹ 32. maddenin gizli oylamasında 430 oy kullanılmıştır. 149 ret, 16 çekimser, 14 boş

⁵³¹ Ayrıntı için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), ss. 303-305.

ve 20 geçersiz oya karşılık 221 kabul oyu almıştır. Anayasanın 175. maddesi ve TBMM İçtüzüğü'nün 94. maddesine göre öngörülen 3/5 oy alınamadığından, bu maddenin kaderi ikinci görüşmeye kalmıştır.⁵³²

(34) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “33. Madde” (Anayasanın 94. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 33.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 94. maddesinin dördüncü fıkrasında geçen ‘on gün içinde’ ibareleri ‘beş gün içinde’ şeklinde değiştirilmiştir.”

SP Grubu adına Fahrettin Kucaracı (Erzurum); “(...) madde metinlerinde geçen ‘millî güvenlik, kamu düzeni, genel sağlık, genel ahlak’ gibi terimler, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden alınmıştır. Bu terimlerin ne manaya geldiğinin, mahiyetlerinin ve sınırlarının ne olduğunun belirlenmesi de, yine, sözleşme, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararları ve evrensel hukuk ışığında değerlendirilmelidir. Aksi halde, hemen her meselede olduğu gibi, bize göre bir anlayış sergilemeye devam etmek, amaca hizmet etmeyecektir. ...Düşünce ve ifade hürriyetini sınırlayan, yasaklayan, cezalandıran mevzuatın da ayıklanması şarttır. Terörle Mücadele Kanunu, Türk Ceza Kanunu, Polis Vazife ve Salahiyetler Kanunu, Basın Kanunu, Dernekler Kanunu, Siyasî Partiler Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu ve bunun gibi kanunlar, Anayasada yapılan değişikliklere paralel olarak değiştirilmelidir,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Mehmet Gözlükaya (Denizli); düzenlemeyi olumlu bulduklarını ve İçtüzük tadilatı yapılacağını ifade etmiştir.

Yukarıdaki konuşmadan sonra saat 12.50’de birleşime ara verilmiştir. Saat 13.45’te ikinci oturumun başlamasıyla, reddedilmiş olan 32. madde üzerinde bazı tartışmalar olmuş, daha sonra 33. madde gizli oylamaya tabi tutulmuştur. Oylamaya 391 üye katılmıştır. 20 ret ve bir boş oya karşılık 370 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵³³

(35) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “34. Madde” (Anayasanın 100. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 34.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 100. maddesinin birinci fıkrasında geçen ‘karara bağlar’ ibaresinden önce gelmek üzere ‘gizli oyla’ ibaresi, ikinci fıkrasının sonuna ‘Bu süre içinde raporun Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına teslimi zorunludur.’ cümlesi eklenmiş ve üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Rapor Başkanlığa verildiği tarihten itibaren on gün içinde dağıtılır, dağıtımından itibaren on gün içinde görüşülür ve gerek görüldüğü takdirde ilgilinin Yüce Divana sevkine karar verilir. Yüce Divana sevk kararı ancak üye tamsayısının salt çoğunluğunun gizli oyuyla alınır.”

⁵³² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), s. 307.

⁵³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), s. 318.

SP Grubu adına Veysel Candan (Konya); mevcut Anayasa metnine göre Başbakan veya bakanlarla ilgili bir soruşturma açılması işlemi hakkında bilgi vermiş, düzenlemeyle gizli oylama ve süre kısaltıcı değişikliklerin öngörüldüğünü, böylelikle denetim mekanizmasının hızlandırılarak eleştirilerin önünün alınabileceğini ifadeyle, "(...) geçen hafta içerisinde Dünya Bankasının hazırladığı çok enteresan bir rapor yayımlandı, 26 ülke ve 4.000 şirket üzerinde anket yapıldı, burada 'Türkiye'deki yolsuzluklar ve rüşvet çarkında -çok üzücü olmasına rağmen- Mecliste var' ifadesi kullanılmakta ve 'Türkiye'de kamu gücü, kamunun imkânı özel çıkarlar için kullanılan 10 ülke arasında ilk sırada yer almaktadır' denilmektedir. Bu ifadelere baktığımız zaman, aslında, bürokrat-ışadamları üçgeni içerisinde, siyasetçinin de çok sık adının geçmesi, fevkalade tehlikeli ve zararlıdır. Parlamentoyu böyle bir zan altında bırakmaya, aslında hiç kimsenin hakkı olmadığı kanaatindeyim," şeklinde konuşmasını sürdürmüştür. Candan, daha sonra bir ankete göre güvenilen kurumlar sıralamasının en son üç sırasında merkezi hükümet (güvenilirliği yok), TBMM ve siyasi partilerin yer almış olduğunu, TBMM'nin de güvenilir olmayışının fevkalade üzücü olduğunu, getirilen değişikliklerle TBMM'nin de hak ettiği itibarı yeniden kazanacağını ümit ettiğini ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Mehmet Gözlükaya (Denizli); süre kısaltılması ve gizli oylamayla ilgili yeni düzenlemeyi olumlu bulduklarını ifadeyle, "Gündeme girmiş olmasına rağmen, maalesef, aylarca, yıllarca bekleyen birtakım soruşturma raporları oluyordu. Ben üç tane örnek vereceğim. Geçmişte 19. Dönemde, Sayın Halil Şıvgın hakkındaki soruşturma önergesi 1993 yılında verildiği halde, 22.10.1996 tarihinde ancak görüşülebilmektedir. Keza, hayali ihracat sebebiyle kurulan komisyon raporu bir yıl gecikmeyle ancak Mecliste görüşülebilmektedir. Keza, göçmen konutlarıyla ilgili rapor da iki yıl içerisinde Mecliste görüşülebilmektedir. Tabii ki, olayın heyecanı, olayın toplumdaki etkisi ortadan kaybolmuştur; değişik pazarlıklar yapılmıştır -bunları bizzat yaşadık- ve bu raporlar görüşülmüştür. Parlamentomuzda, 1983 yılından bu yana, aşağı yukarı 23 tane soruşturma raporu görüşülmüş ve bunlardan sadece 3'ü hakkında -ki, bunlar, Sayın Özdağlar, Sayın Safa Giray ve Sayın Cengiz Altunkaya'yla ilgili raporlar- Yüce Divana sevk kararı verilmiştir," diyerek, değişikliklere olumlu oy vereceklerini söylemiştir.

AK Parti Grubu adına Bülent Arınç (Manisa); değişikliği fevkalade olumlu ve önemli saydığını, son yıllarda siyasi partilerin ve TBMM'nin büyük ölçüde yıpratıldığını ifadeyle, "...En önemli denetim mekanizması olan, bir başbakanı veya bakanı Yüce Divanda yargılanmaya götürebilecek olan bir prosedür"⁵³⁴, maalesef, milletimizin gözü önünde çok garip olaylarla gittikçe yıpratılmıştır. Mesela 1996'da, bu soruşturma komisyonu raporlarının, şu veya bu şekilde Mecliste reddedilmesini müteakip, bugün hükümette bulunan

⁵³⁴ İşlem.

pehlivan yapılı bir bakanımız, bir kamyonun arkasına, üzeri ‘Refahmatik’ yazılı Tursil veya Alo kutularını bir araya getirmiş ve halka dağıtmıştı; ama, daha sonra, o sayın kişi, herhalde, arta kalan Alomatiklerle, kendisini veya partisini aklamaya çalıştı. (...) bütün bunlar bu Parlamentoda oldu ve gözlerimizin önünde oldu. Suçu ve kabahati hiç başka yerlerde aramayalım. Maalesef, birtakım yakınlıklar, birtakım ilişkiler, Meclis soruşturmalarının bu şekilde istismar edilmesine yol açıyor. 37 maddesinde değişiklik getirdiğimiz Anayasanın, zannediyorum ki, bence, en olumlu maddelerinden bir tanesi de, 100. maddede gizlilik ilkesinin yerine getirilmesidir,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

ANAP Grubu adına Beyhan Aslan (Denizli); geçmiş dönem içinde verilen soruşturma önergelerinin karşılıklı suçlamaları kapsadığını ifadeyle, “Maalesef, Meclisimiz dünden bugüne bu konuda sınıfta kalmıştır; yani, soruşturma önergeleri hukukî muhtevadan yoksun, siyasî muhteva ağırlıklı olmuştur, intikam kaygısı, intikam duygusuyla olmuştur. ‘Sen beni yaktın, kamuoyunda küçük düşürdün, sen kamuoyuna şu şu mesajları verdin, ben de şimdi bunu yapıyorum’ gibi bir intikam kaygısıyla, soruşturma komisyonları, Meclisin tarihine baktığımız zaman hep böyle olmuştur. ‘Sen verdin, ben de veririm.’ Bu, işte, maalesef Meclisin itibarını düşüren fevkalade önemli hususlardan biri olmuştur,” diyerek, müspet oy vereceklerini söylemiştir.

Bursa Milletvekili Ali Arabacı tarafından verilen önerge, görüşme sonundaki oylamada reddedilmiştir. 34. madde hakkında oylamaya geçmeden önce Anayasa Komisyonu Başkanı Turhan Tayan tarafından aşağıdaki şekilde açıklama yapılmıştır:

“ANAP Grup Başkanvekili Sayın Beyhan Aslan, konuşmasında, raporların Genel Kurulda oylanmasının gizli oyla yapılacağını, aynı şekilde, komisyonda da oylamanın gizli olması gerektiği konusunda bir açıklamanın yapılması gerektiğini ifade ettiler. Gerek İçtüzük değişiklikleriyle ilgili görüşmeler sırasında gerekse anayasa değişikliklerinin görüşülmesi sırasında, Uzlaşma Komisyonunda, Anayasa Komisyonunda bu konu tartışılmıştır; ancak, şayet, komisyonda bir gizli oylamaya gidilmesi halinde, bunun uygulanabilirliğinin mümkün olmadığı anlaşılmıştır. Zira, komisyon raporuna muhalefet şerhi verecek olan arkadaşların oyları kendiliğinden ortaya çıkacağına göre, kabul ve ret oyları fiilî olarak ortaya çıkmış; yani, gizlilik ilkesi kendiliğinden ihlal edilmiş olacaktır. Kabilî tatbik olmayan bir ilkenin kuralının buraya konulmasının ne kadar yanlış olacağı takdir buyrulur. Bu sebeple, komisyon çalışmalarındaki oylamanın her zamanki gibi bilinen usullerle yapılması uygun olarak mütalaa edilmiştir.”⁵³⁵

34. maddenin oylamasına 456 milletvekili katılmıştır. 18 ret, iki çekimser ve iki boş oya karşılık 434 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵³⁶

⁵³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), ss. 315-317.

⁵³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), s. 318.

(36) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “35. Madde” (Anayasanın 118. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 35. - Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 118. maddesinin birinci fıkrası ile üçüncü fıkrasının ilk cümlesi aşağıdaki şekilde ve üçüncü fıkrasının son cümlesinde geçen ‘*öncelikle dikkate alınır*’ ibaresi ‘*değerlendirilir*’ olarak değiştirilmiştir.

Millî Güvenlik Kurulu, Cumhurbaşkanının başkanlığında Başbakan, başbakan yardımcıları, Genelkurmay Başkanı, Millî Savunma, İçişleri, Dışişleri, Adalet Bakanları, Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Jandarma Genel Komutanından kurulur.”

Millî Güvenlik Kurulu; Devletin millî güvenlik siyasetinin tayini, tespiti ve uygulaması ile ilgili alınan tavsiye kararları ve gerekli koordinasyonun sağlanması konusundaki görüşlerini Bakanlar Kuruluna bildirir.”

DYP Grubu adına Kemal Çelik (Antalya); Türkiye’nin yıllarca süren terörle mücadelesi sırasında bile demokratik atılımları sürdürebildiğini, son günlerde “millî güvenlik gerekçesiyle, Türkiye’nin ilerlemesi, gelişmesi ve Avrupa Birliğine girmesi engellenmektedir!” gibi ifadelerle kamuoyunun zihninin bulandırılmak istendiğini, bunu söyleyenlerin de sorumluluk makamında bulunanlar ve 1997 yılında Başbakan oldukları zaman “artık, Avrupa defterini kapattık” diyenler olduğunu, “millî güvenlik kavramını tartışmalıyız” diyenlerin 1997’de 3.100 dolar dolayındakini fert başına milli geliri 4,5 yıllık iktidarlara döneminde 2.000 doların altına düşürdüklerini, dünyanın güvenlik kavramı ve terör ile terörle mücadelenin ne demek olduğunu Türkiye’nin yıllarca haykırmasına rağmen 11 Eylül’den sonra anlayabilmiş olduğunu, MGK’nın tüm dünyada ülke güvenliği açısından önemli bir kurum olduğunu, MGK üyeleri ve MGK görevleri ile ilgili değişikliklere bu bağlamda bakılması gerektiğini ifadeyle, “MGK toplantıları, Türkiye’nin hayatı toplantılarıdır; bu gerçeği, Anayasadaki ufak kelime oyunları ile değiştirmek de mümkün değildir. Bir toplantı düşünün ki, buna, Cumhurbaşkanı başkanlık ediyor, başta Başbakan, Genelkurmay Başkanı olmak üzere, ilgili bakanlar ve kuvvet komutanlarıyla, güvenlik birimlerinin temsilcileri katılıyor, bazı tespitlerde bulunuyorlar, bazı kararlar alıyorlar. Bu tespit ve kararlar, icra organına, yani, Bakanlar Kuruluna bildiriliyor. Türkiye’nin iç ve dış güvenliğiyle ilgili kurumların güvenlik kaygılarını ve sorunlarını, bu kaygı ve sorunların görüldüğü yegâne toplantı olan MGK toplantılarında dile getirmelerinden doğal bir şey olamaz. Ülkenin iç ve dış güvenliğinden sorumlu kurumları elbette, aslî görevleri olan güvenlik sorun ve kaygılarını sivil otoriteye her zaman aktaracak ve her zaman da hatırlatacaktır,” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Sadık Yakut (Kayseri); MGK’nın aldığı kararların Bakanlar Kurulu tarafından öncelikle dikkate alınması gerekli bir otorite kararı haline dönüştürülmüş olduğunu, AK Parti olarak MGK’ya karşı olmadıklarını,

eleştirilerinin MGK'ya TBMM'nin ve yürütmenin devredemeyeceği “aslı görev, yetki ve sorumluluklardan bir kısmının verilmesi” olduğunu, AB'ye tam üyelik başvurusunda MGK'yla ilgili olarak ortaya çıkan tartışmaların özünde ve temelinde de bunun olduğunu, Türkiye'nin milli programının, “Siyasî Kriterler” başlığını taşıyan 2.1.15 nolu bendinde “anayasal bir kuruluş olan MGK, milli güvenliği ilgilendiren alanlarda bir danışma organı niteliğindedir; Anayasa ve yasanın ilgili maddeleri, kurulun yapısı ve işlevini daha açık bir biçimde tanımlayacak şekilde orta vadede gözden geçirilecektir” hükmüne yer verildiğini, buna karşılık çerçeve 35. madde gerekçesinin milli program gerekçesine uymadığını, son sözün sivil otoriteye ait olması gerektiğini, AB hukuku ile uluslararası sözleşmeler ve “en önemlisi” AGİK ülkelerinin imzaladığı ve kabul ettiği Budapeşte Belgesinin de buna cevaz verdiğini ifade etmiştir. Ayrıca; Millî güvenlikle ilgili Jandarmaya eşdeğer ve fonksiyonu olan Emniyet Genel Müdürlüğü ve MİT'in kurula daimî üye alınmaması, Millî güvenlik ve Millî Askerî Strateji Kararları (MASK) ile Milli Siyaset Belgesi gibi tanımların bu belge ve kararların hazırlanması ve değiştirilmesindeki otorite karmaşasının mevcut yasal yapıyla giderilememesini, MGK Genel Sekreterliğinin asker kökenli olarak atanması zorunluluğunun sivil otoriteye bağlanmaması gibi hususları eleştirerek, “(...) Sivil iktidara güven duymak ve destek olmak zorundayız... Bu yapı dışında ve buna kaim olan her türlü örgütlenme, atanmışların otoritesinin, hele hele askerî otoritenin sivil otoritenin önüne geçmesi, sivil karar mekanizmalarında etkili rol almaları, demokrasiyle bağdaşmaz,” şeklinde konuşmuştur.

SP Grubu adına Mukadder Başeğmez (İstanbul); ekonomik yönden çöküntüye uğrayan ve faize boğulan bir ülkede millî güvenliğin fazlaca tedbirlerle öne çıkacağını sanmadığını, güçlü devletin millî güvenlik esaslarının da güçlü olacağını, TSK'nın görüşünü en iyi şekilde ifade edecek Genelkurmay Başkanı'nın MGK'da bulunmasıyla bütün komutanlara ihtiyaç olmadığını, bu komutanların MGK'da sıralanmasının dış dünyada Türk sivil yönetimin üzerinde askerî bir vesayet bulunduğu izlenimi verdiğini, DYP sözcüsünün “böyle, birkaç yeni üye katmakla burası sivilleşmez” şeklindeki ifadesinin doğru olduğunu, bir komutanın daha “isterseniz 100 sivil getirin, ne yazar” demiş olduğunu, Anayasanın geçici 15. maddesinin son fıkrasıyla “Anayasaya aykırılığı iddia edilemez” denilen MGK Genel Sekreterliği Yasasının bulunduğunu, bu yasayı yapanların “Anayasaya aykırı olduğunu bildikleri için olacak ki, aykırılığını da iddia etmeyin diye bağlayıcı bir Anayasa maddesi fıkrası koymuş” olduklarını, koruma altına alınan pek çok yasa⁵³⁷ bulunduğunu, bu değişikliklerle sivil irade egemenliğinin öne çıkarılacağını ifadeyle, “Bu, Anayasaya aykırılığı koruma altında olan MGK Genel Sekreterliği teşkilâtı, her şeyin üstünde, hükümetlerin de üstünde bir pozisyona sahip. Kocaman da bir binası var; şu andaki Başbakanlık binasından daha büyük. Çünkü, Anayasadan daha üstün yetkilerle donatılmış;

⁵³⁷ YÖK Yasası, Anayasa Mahkemesi Yasası, Yargıtay Yasası, vb.

hükümetin de üstünde, bütün sivil ve resmî kurumları denetleyecek, yönetecek, düzelterek bir vaziyette. Böyle olunca, MGK, hangi görüntüde olursa olsun, kimlerle toplanırsa toplansın, altında, MGK Genel Sekreterliği, olağanüstü yetkilerle donatılmış olarak, sivil iradenin de üstünde, hükümetten de üst bir hükümet gibi görev yapmaktadır,” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından oylamaya geçilmiştir. Oylamada 432 oy kullanılmıştır. 32 ret ve bir boş oya karşılık 399 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵³⁸

(37) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “36. Madde” (Anayasanın 149. Maddesi) Üzerinde Görüşmeler:

“MADDE 36.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 149. maddesinin birinci fıkrasında geçen ‘iptale’ ibaresinden sonra gelmek üzere ‘ve siyasî parti davalarında kapatılmaya’ ibaresi eklenmiş, ‘üçte iki’ ibaresi ‘beşte üç’ olarak değiştirilmiştir.”

DYP Grubu adına Erdoğan Sezgin (Samsun); Anayasa Mahkemesinin kanunların anayasaya uygunluğunun bir süzgeci ve hukuk devletinin teminatı olduğunu, ancak Anayasa Mahkemesi kararlarının yargılama süreci bittikten sonra ciddi platformlarda bir türlü eleştirilemediğini ifadeyle, “Esasında, milletin kurduğu, milletin yaşattığı partilerin kapatılmalarında çok ciddi olunmasından, hatta, daha ciddi tedbirlerin getirilmesinden yana olduğumu ifade etmek istiyorum. O kadar ki, partiyi kuranlar, partiyi yönetenler kusurlu olabilir, suçlu olabilir, onları tecziye cihetine gidebilirsiniz; ama, milletin kurduğu, yaşattığı bir siyasî partiyi kapattığınız zaman, demokratik hayatımızda fevkalade sıkıntılar meydana gelmiştir. Geçmiş dönemlerde, kapatılan siyasî partilerden sonra, Türkiye’de, demokratik form, demokratik teamüller yeniden kurulmaya başlanmış ve Türkiye, demokrasi yolunda çok ciddi zararlara uğramıştır,” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Hüseyin Arı (Konya); “2000’li yıllarda, Mustafa Kemal Atatürk’ün de belirttiği gibi, bu coğrafyada, insanları zengin ve mutlu, güçlü bir Türkiye ideal ve hedefine ulaşmak için altmışbeş milyon insanımızın ortak paydası demokrasi olmalıdır ve demokrasinin üzerindeki tehditler kaldırılmalıdır. Bunun da yolu, son derece olumsuz ve antidemokratik koşullarda hazırlanmış olan 1982 Anayasasının hür bir ortamda, demokrasinin evrensel kurallarını esas alarak, milli kültürümüze uygun geniş halk katılımını sağlayarak halkın iradesini temsil eden seçilmiş Yüce Meclisin öncülüğünde sivil inisiyatifi temin eden ve vatandaşın ‘benim anayasam’ diyebileceği bir anayasaya kavuşmak bu ülke insanların en büyük hedefi ve ideali olmalıdır,” şeklinde konuşmuştur.

⁵³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), s. 329.

SP Grubu adına Mehmet Zeki Çelik (Ankara); değişikliklerin milletin ihtiyacı için yeterli olmasa da iyi bir başlangıç olduğunu, Türkiye’de o sırada yapılanların “Kopenhag kriterlerini alaturkalaştırmak” ve bu kriterler içinde düşünce ve ifade özgürlüğünü mutlaka ön plana çıkarmak olduğunu, işin özünün aslında AB’nin istediği temel hak ve özgürlüklerle ilgili düzenlemelerin ekim sonuna yetiştirilmesi telaşı olduğunu ifadeyle, “(...) bazı anayasal düzenlemeler yaparak AB’nin gözünü boyamak mümkün olabilir; ama, yasaksız ve demokratik bir Türkiye vehimlerle kurulamaz. (...) olağanüstü şartlarda hazırlanan 1982 Anayasasının 149. maddesi de değiştirilmiştir. Bu Anayasanın el yordamıyla değiştiğini görüyoruz. Şu anda elimde Danışma Meclisinin tutanakları var. Bunları inceledim, bu maddeyle ilgili hususlara baktım. O dönemin tutanaklarında, Anayasa Mahkemesi Yüce Divan görevi yaparken burada görev yapacak olan savcının durumu, maalesef, kişi hatırına düzenlenmiş. Danışma Meclisinde görüşülürken Başkan Hâkim Tümgeneral Muzaffer Başkaynak, Yargıtay Başsavcı vekiliyle görüşüğünü, Yüce Divana gidememekten, oradaki konuların tek savcıya bırakılmış olmasından da bir yerde rahatsız olduğunu, ifade ediyor,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından ilki Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Süleyman Arif Emre (İstanbul), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Bekaroğlu (Rize), Yasin Hatiboğlu (Çorum), Ahmet Demircan (Samsun), Lütfü Esengün (Erzurum), Hüseyin Karagöz (Çankırı) ve Osman Yumakoğulları (İstanbul), ikincisi ise Tunceli Milletvekili Kamer Genç tarafından verilen önergeler üzerinde görüşülmüş, her iki önerge de oylama sonucunda kabul edilmemiştir.⁵³⁹ 36. maddenin oylamasına 444 üye katılmıştır. 13 ret ve iki çekimser oya karşılık 429 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵⁴⁰

(38) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “37. Madde” (Anayasanın Geçici 15. maddesi) Üzerinde Görüşmeler

“MADDE 37.- Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının geçici 15. maddesinin son fıkrası madde metninden çıkarılmıştır.”

DYP Grubu adına İlhan Aytekin (Balıkesir); 1982 Anayasasının geçici 15. maddesinde “ihtilal konseyi, atadıkları hükümet, Danışma Meclisi üyelerinin tasarrufları ve icraatlarından dolayı haklarında cezaî, malî ve hukukî muamele yapılamayacağı ve çıkarılan kanun ve karamamelere dokunulamayacağına mütedair” ifadesinin bulunduğunu, “ülkeye doğruluk, dürüstlük, iyilik ve güzellik getirmek için silahlı eylem yaparak meşru bir hükümeti ve seçilmiş Meclisi feshedip, yönetimi ele geçirenlerin böylesine koruyucu bir maddenin arkasına sığınmaları”nın düşündürücü

⁵³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), ss. 328-329.

⁵⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), s. 331.

olup akla “gizlenen, saklanan, üstü örtülmek istenen bir şeylerin olabileceği” fikrini getirdiğini, ifadeyle, “Türkiye’de nelerin yapıp nelerin yapılamayacağı, bir defa daha, bu kesişen noktada çıplak bir şekilde görülmektedir. Mesela, bugüne kadar hep milletin seçtiklerinden hesap sorulmuştur ve yine, bugüne kadar, ne milletin seçtikleri hesap sorabilmiş ve ne de ihtilalciler milletin kendisine hesap vermişlerdir. Mesela, milletin Meclisi feshedilmiş, iktidar ettiği hükümetler düşürülmüş, milletin temsilcileri sürgün edilmiş, zindana konmuş, yasaklanmış ve hatta, asılmak suretiyle öldürülmüşlerdir. Mesela, tarihen sabittir ki, Demokrat Parti, Adalet Partisi, Refah ve Doğru Yol Partisini millet iktidara getirmiş; ama, aynı yolla millet, indirme imkânını bulamamıştır. Hiçbir zaman demokrasi çarkı tam devir yapamamıştır. Mesela, birileri mevcut anayasayı ihlal ettiniz diye hapse konur idam edilirken, aynı anayasayı tamamen ortadan kaldıranlar reisicumhur veya temelli senatör olabilmışlerdir,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

AK Parti Grubu adına Osman Aslan (Diyarbakır); ömür boyu dokunulmazlık ayrıcalığının mümkün olamayacağını, darbenin kendisinin antidemokratik bir eylem olduğunu ve olağanüstü bir hali ifade ettiğini, böyle olağanüstü bir dönemde olağanüstü yetkilerle donatılmış organların “Anayasaya, hak, hukuk ve adalete” aykırı kararlar alarak tasarrufla bulunacaklarını, muhtemelen birtakım çıkarlar elde edeceklerini ve bu eylem ve işlemlerin yanlarına kâr kalacağını, demokratik bir hukuk devletinde bu antidemokratik eylem ve işlemleri olanların dokunulmazlık zırhına alınmasının mantık ve gerekçesinin bulunamayacağını ifadeyle, “(...) demokrasi, Türkiye’nin artık, benimsediği ve vazgeçemeyeceği bir yaşam tarzıdır; ancak, bu istek ve arzulara ulaşmak ve demokratik yaşam tarzının standartlarını yakalamak, birtakım uluslararası gereklerin yerine getirilmesiyle mümkündür. Bu gerekler, 1993 Haziranında Kopenhag zirvesinde belirlenen ekonomik, siyasî ve topluluk müktesabatına uyumlu idarî yapı kriterleridir.⁵⁴¹ Ekonomik kriterler konusunda IMF ve Dünya Bankasının destek ve yönlendirmeleriyle, bazı politikalar ‘Derviş yasaları’ adıyla uygulamaya konulmuştur. Yaklaşık bir haftadır Meclis gündeminde görüşülmekte olan ve son aşamasına geline 37 maddelik anayasa değişikliği, Kopenhag kriterlerinin siyasî boyutunu oluşturmaktadır. (...) Uluslararası normlara göre sağlıklı işleyen bir idarî yapılanma olmadan, bu alanlarda başarı şansı yoktur. Nedense, 57. hükümet, yanlış bir sıralamayla, Kopenhag kriterlerini takside bağlamış görülüyor. Önce ekonomik kriterler, sonra siyasî kriterler; idarî yapı kriterlerine ise ne zaman sıra geleceği bilinmiyor. Oysa, biliyoruz ki, yeniden yapılandırılmayan, Avrupa’yla uyumlu hale getirilemeyen bir yönetim biçiminde diğer kriterlerin başarı şansı azdır. Bu itibarla, Anayasanın 123, 126, 127 ve diğer ilgili maddelerinin, AB müktesabatına uyumlu idarî yapı kriterleri çerçevesinde ele alınarak, bir an önce gerekli düzenlemelerin yapılması”nı istemiştir.

⁵⁴¹ *Ölçüt.*

SP Grubu adına Mehmet Bekaroğlu (Rize); Anayasanın Geçici 15. maddesiyle ilgili düzenlemenin diğer değişikliklerin hepsinden önemli olduğunu, aslında söz konusu maddenin bütünüyle kaldırılması gerektiğini ifadeyle, “(...) uluslararası anlaşmalar yapıyoruz. Bu anlaşmaları imzalamaya bizi kimse zorlamıyor. Kendi irademizle bu anlaşmaların altına imza koyuyoruz; sonra, bu anlaşmalar geliyor, Yüce Meclis tarafından onaylanıyor. Ondan sonra, hayır, ben bu anlaşmaları istediğim zaman uygular, istediğim zaman uygulamam demek, Yüce Meclisi, Türkiye’yi, uluslararası ilişkilerde ne konuma düşürüyor?! (...) Bu konuda samimî davranmak mecburiyetindeyiz; ne AB’yi, ne AB üyelerini aldatabiliriz ne de yüce milleti. Uluslararası anlaşmalar -biraz evvel belirttiğim gibi- kendi irademizle altına imza koymuş olduğumuz anlaşmalardır ve bunların gereğini de yapmak zorundayız. (...) Biraz paranoyaya dönuşen bu millîci refleksden vazgeçmek mecburiyetindeyiz. Egemenliğimiz elimizden gitmiyor; çünkü, bu anlaşmalara kendi irademizle imza koyuyoruz,” şeklinde konuşmuştur.

MHP Grubu adına Şevket Bülend Yahnici (Ankara); geçici 15. maddenin son fıkrasındaki değişikliğin tarihe not düşülecek bir hadise olduğunu, bu düzenlemeyle TBMM’nin 12 Eylül darbesinin ve 12 Eylül hukukunun gölgesini silmekte olduğunu, bu değişikliğin AB gibi uluslararası bir iradenin zorlaması içerisinde yapıldığı gibi ifadelerin terk edilmesi gerektiğini, zira Avrupa Konseyine Türkiye’nin müracaat ederek girdiğini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine taraf olduğunu, Türkiye’nin AB’ye girmek için müracaat ettiğini ifadeyle, “AB birtakım kriterleri ortaya koyuyor; bize hukuk diyetiıyor, hukukî manada birtakım yaptırımlar yapmaya bizi zorluyor, biz kendi irademiz dışında bu anayasa değişikliklerini yapıyoruz” demenin haksızlık olacağını vurgulamıştır.

37. madde hakkında üç önerge verilmiştir. Bunlardan ilki; Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Yasin Hatiboğlu (Çorum), Lütfi Yalman (Konya), Bahri Zengin (İstanbul), Veysel Candan (Konya) ve Şeref Malkoç (Trabzon) tarafından verilmiştir. İkinci önerge; Mehmet Bekaroğlu (Rize), Yasin Hatiboğlu (Çorum), Şeref Malkoç (Trabzon), Fahrettin Kukaracı (Erzurum), Ahmet Cemil Tunç (Elazığ) ve Fethullah Erbaş (Van) tarafından verilmiştir. Üçüncü önerge ise; Veysel Candan (Konya), Mehmet Bekaroğlu (Rize), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Batuk (Kocaeli), Ömer Vehbi Hatipoğlu (Diyarbakır) ve Sacit Günbey (Diyarbakır) tarafından verilmiştir. Her üç önerge de oylamayla reddedilmiştir.⁵⁴² 37. ana maddenin oylamasına geçilmiştir. 440 üyenin katıldığı 37. maddenin oylamasında; 13 ret, bir çekimser, bir boş ve iki geçersiz oya karşılık 423 kabul oyu ile teklif kabul edilmiştir.⁵⁴³ Ardından aşağıdaki “Geçici Madde” üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁵⁴⁴

⁵⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), ss. 336-339.

⁵⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), s. 347.

⁵⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), s. 340.

(39) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden “Geçici Madde” Üzerinde Görüşmeler

“GEÇİCİ MADDE - A) Bu Kanunun 24. maddesi ile Anayasanın 67. maddesine son fıkra olarak eklenen hüküm bu Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra yapılacak ilk genel seçimde uygulanmaz.

B) Bu Kanunun 30. maddesi ile Anayasanın 8. maddesinde yapılan değişiklik, bu Kanunun yürürlük tarihinden önce, Anayasanın 14. maddesindeki fiilleri işleyenler hakkında uygulanmaz.”

DYP Grubu adına Yıldırım Ulupınar (İzmir); AB’ye tam üyelik müzakerelerine başlayabilme ve Kopenhag Kriterlerine uyum açısından bu değişikliklerin bir ön şart olarak ortaya konulmuş olduğunu, değişiklikle daha önce çerçeve 24. maddeyle Anayasanın 67. maddesine eklenen son fıkra hükmünün “seçim kanunlarında yapılacak değişikliklerin bu değişikliklerden itibaren bir yıl içinde yapılacak seçimlerde uygulanamayacağı şeklindeki hükmün bu anayasa değişikliğinden sonra yapılacak ilk genel seçimlerde uygulanamayacağı şeklinde bir düzenleme yapılmasını amaçlamakta” olduğunu, parçalı siyasetten kurtularak iki veya üç partili siyasî yapıya geçmedikçe Türkiye’nin koalisyonlarla yönetilen bir ülke olma kaderini muhakkak yaşayacağını, görüşülmekte olan maddenin birinci bendinin yakında gerçekleşecek seçim için reformları mümkün kıldığını, Anayasanın 87. maddesinde afla ilgili yetkinin genişletildiğini, böylesi geçici bir düzenlemeyle geçmişteki suçların af kapsamına alınmasının engelleneceğini, bunun Meclis iradesinin de ileriye dönük olarak sınırlandırılması anlamını taşıdığını ifadeyle, “(...) ceza hukuku ilkeleri açısından da, yani, sonradan yapılan bu değişiklikle, bir anlamda, cezanın hafifletilmesi yönündeki bu değişikliğin, geçmişte işlenen suçlar açısından kapsam dışı tutulması, lehe yapılan değişikliklerden kişinin yararlanacağı şeklindeki genel ceza hukuku prensibiyle de çelişir kanaatindeyim. İfade etmeye çalıştığım hususlar bakımından bu geçici maddenin sorgulanması yerinde olacaktır,” şeklinde konuşarak değişikliğe destek vermiştir.

SP Grubu adına Mustafa Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa); “seçim kanunlarında yapılan değişiklikler yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir yıl içinde yapılan seçimlerde uygulanmaz” ibaresinin 21. Dönem TBMM’sinin seçim kanunlarında yapacağı değişiklikleri kapsamayacağını, yapılan bu değişikliğin olumlu bir gelişme olduğunu, ancak 21. Dönemi kapsamamasının iktidar partilerine bir ayrıcalık ve üstünlük kazandırmakta olduğunu, bu nedenle söz konusu geçici maddenin Anayasada yer almasının bir çifte standart ve haksızlık olduğunu ifadeyle, “(...) bu anayasa değişiklik paketinin Genel Kurula getirilmesi, biraz önce belirttiğim gibi, olumlu bir adımdır; ancak, bade harabül Basra; yani, Basra harap olduktan sonra Genel Kurula getirilmiştir. Şahsım, Meclis tatile girmeden önce FP milletvekiliyim; ancak, Meclis açıldığında SP’nin milletvekiliyim. Eğer, bu anayasa değişiklik paketi Genel Kurula vaktinde getirilmiş olsaydı, belki de FP kapatılmayacaktı. Değişiklik paketinin gecikmesinde iyi niyet aramak mümkün değildir,” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Mehmet Ali Şahin (İstanbul); Türkiye'nin önemli gazetelerinden birinde yer alan "Anayasa değişikliği 21. Yüzyılın yeni Türk vatandaşı tipini de ortaya çıkarıyor" yorumunu çok değerli bulduğunu, aynı gazetede AB'ye girme yolunda ilerleyen yeni Türk vatandaşının "üzeri izinsiz aranamayan, konutuna girilemeyen, dört günden fazla gözaltında tutulamayan, istediği dilde düşüncelerini açıklayabilen" bir kişi olacağını ve telefonunun izinsiz dinlenemeyeceğini, yeni tele-kulak skandallarına izin verilemeyeceğini, gözaltına alındığında en fazla 24 saat tutulabileceğinin vb. yer aldığını ifadeyle, "(...) Temennim şudur ki, 37 madde olarak Parlamente'ya gelen bu paket 37 madde olarak buradan çıksın, çıkmalıdır. İnaniyorum ki, halkımız -biraz önce de ifade ettim- bu çalışmaları çok yakinen takip ediyor, izliyor. 'İşte, benim Meclisim' dedirtmek zorundayız halkımıza," şeklinde konuşmuştur.

Geçici Madde hakkında; Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Lütfi Yalman (Konya), Yasin Hatiboğlu (Çorum), Ömer Vehbi Hatipoğlu (Diyarbakır), Mehmet Bekaroğlu (Trabzon) ve Oğuzhan Asiltürk (Malatya) ile Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu ve arkadaşları tarafından iki önerge verilmiştir. Her iki önerge de görüşmelerin ardından kabul edilmemiştir.⁵⁴⁵ Geçici Madde hakkındaki oylamaya 424 üye katılmıştır. 16 ret, bir çekimser, üç boş ve bir geçersiz oya karşılık 403 oyla teklif kabul edilmiştir.⁵⁴⁶

(40) Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkındaki Tekliflerden "38. Madde" Üzerinde Görüşmeler

"MADDE 38.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoylamasına sunulması halinde tümüyle oylanır."

AK Parti Grubu adına Bülent Arınç (Manisa); "(...) özellikle hükümet ortağı iki partimizin çoğunluklu milletvekilleri, bu 32. maddeye hayır oyu vermiş olabilirler; ancak, geldiğimiz noktada tekrar dikkatlerimizi toplamak ve bu anayasa değişikliğini bir bütün olarak gerçekleştirmek mecburiyetindeyiz. Belki bazı kurumların çekinceleri, rezervleri olabilir, bunları ifade etmiş de olabilirler; ama, uzun mesailer sonucunda hazırlanmış ve üzerinde tam bir konsensüs meydana gelmiş olan bu anayasa değişikliklerinde, eğer, bu maddeyi geçiremezsek, bunun, bir büyük yanlışlık olacağını ve bu çalışmaların üzerinde bir gölge olarak kalacağını, naçizane, ifade etmek istiyorum. (...) Bakınız, birtakım kuruluşlar, bu anayasa değişiklikleri konusunda yapılması gerekenleri söylemişlerdir; hatta, avuç dolusu paralarla gazetelere ilan vermişlerdir; ama, beş gündür, sadece milletvekilleri burada. Şu dinleyici sıralarında, bu kuruluşların bir tekinin bile temsilcisi yok. Başka şeyleri, günlerce, takip eden, kapılarında bekleyen, arkalarından koşan, sözüm ona, birtakım demokratik kuruluşların temsilcileri, zahmet buyurup, Parlamente'daki bu güzel çalışmaları izleme

⁵⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), s. 344-347.

⁵⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), s. 358.

tenezzülünde bulunmadılar; hatta, maalesef, bir kısım sorumsuz basın -onlara bir türlü yaranmak mümkün olmuyor- ‘şu madde jet hızıyla geçti, bu madde Erbakan’a yaramadı, şu madde Tayyip’in işine geldi’ diye saçma sapan, geliş güzel haberler ve başlıklarla Parlamentomuzun yaptığını küçümsemeye çalışıyorlar. (...) Parlamentomuz itibar kazanmıştır; bu itibar, hepimizindir,” şeklinde konuşmuştur.

MHP Grubu adına Mehmet Şandır (Hatay); Anayasa değişikliği konusundaki mutabakatın bazı çevrelerce bozulacağı yönündeki iddialarının boşa çıktığını, bir haftadan beri televizyonlarda ve birçok gazetede bazı köşe yazarlarının “Kürtçe’ye yasak kalktı; artık, Türkçe dışındaki dillerle de eğitim ve yayın yapılabilir” şeklinde yorumlar yaptığını, cumhuriyetin niteliklerinin tartışılır hale geldiğinin iddia edildiğini, bazı çevrelerce “ülke bütünlüğü tehlikeye giriyor, devletin ve milletin tekliği, cumhuriyetin değişmez nitelikleri tartışmaya açılıyor” denildiğini, Lozan hatırlatmaları yaparak korku ve panik havası yarattıklarını ve bu anlayışın meseleyi özünden saptırdığını ifadeyle, “(...) ülkemizin idarî ve siyasî çatısını birlikte çatıyoruz; komplekslerden, korkulardan, hesaplardan arınarak, insanlarımızın ihtiyaçlarına evrensel düzeyde çözümler üretmeye çalışıyoruz. Daha mutlu, huzurlu, barış, kardeşlik ve dayanışma içinde daha müreffeh bir toplum oluşturmayı hedefliyoruz. (...) güçlü, itibarlı bir Türkiye kurmaya çalışıyoruz. Bunun yolu, hepimizin malumu olduğu üzere, ülkenin ve milletin birliğinden, barış içinde yaşamasından geçer. Birileri, Anayasada yapılan bu değişiklikleri yanlış anlayarak, orasından burasından çekiştirerek, zorlama yorumlar yaparak, bölücülüğe, ayrımcılığa, yıkıcılığa çanak tutmaya kalkışmamalıdır. (...) herkes, Türk milletinin bir ferdi olmak sorumluluğuyla, özgürce düşünecek, düşüncesini ifade edecek, örgütlenecek ve ülkemizin, milletimizin mutluluğu için katkısını sağlayacak; bu, imkânı getirdik. Korkmayalım; art niyetliler, kötüler, bölücü yıkıcılar ve bu yönde gayretler olacaktır, her zaman olmuştur; bunların varlığı bizi ürkütmesin. (...) Türküyle, Kürdüyle, Arabıyla, Çerkeziyle, Alevisi, Sünnisiyle bu millet bir bütündür, bu ülke bizimdir, bu millet bizim, hepimizindir. Varlığımızın en büyük dayanağı ve kaynağı millî birliğimizdir. Yaptığımız değişikliklerle bunu pekiştirdiğimize inanıyorum. Devletimizin kuruluş felsefesi değişmedi; cumhuriyetimizin unsurları değişmedi; dil birliği değişmedi. Anayasanın 13., 14., 26., 28. maddelerinde yapılan değişikliklerin hepsinde Türkiye Cumhuriyeti Devletinin siyasî rejiminin değişmez unsurları korunmuştur. Devlet ve millet tekdir; siyasî rejimimiz demokratik, laik cumhuriyettir; dili Türkçe’dir,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Turhan Güven (İçel); değişikliklerin yerinde olduğunu, Anayasanın 37 maddesinin değiştirilmesi ile görevin bitmediğini ifadeyle, “Toplumsal isteği şu: Bu Anayasa bitsin; ama, bitmesiyle beraber, bir seçim kanunu bekliyor sizden; çağdaş bir seçim kanunu bekliyor; her seçimden seçime değişen değil, kalıcı bir sistem içinde bir seçim kanunu bekliyor, bunun

için de ilanlar var. Bir siyasî partiler kanunu bekliyor. Vatandaş, ben arzu ettiğimi seçemiyorum, bunun sıkıntısını çekiyorum diyorsa, Büyük Millet Meclisinin birer ferdi olarak, birer üyesi olarak, bunlara kulak vermemizin zamanı çoktan geldi, geçti. (...) Bu anayasa değişikliği kimsenin bir dilim ekmeğini iki dilim yapmıyor; ama, bir moral verecek, bu morali Türk Milleti istiyorsa, siz, geri kalan maddeler de yapmak mecburiyetindesiniz. (...) Millet diyor ki: Bu Mecliste 550 milletvekili fazla. (...) millet azaltın mı diyor, onu azaltalım. Bir kanun teklifi verdik, imzaya açtık, gelin, destekleyin,” şeklinde konuşmuştur.

ANAP Grubu adına Beyhan Aslan (Denizli); Türk halkının iradesini yansıtan bu düzenlemelerin Batı’ya açılan kapıda önemli bir mihenk taşı olacağını, AB kapısının açılma noktasında çok ciddi bir tasarruf olduğunu, bu nedenle de fevkalade önemli bir başarı sağlanmış olduğunu ifadeyle, “(...) bu başarı bizi ideale ulaştırmamıştır; daha yapacak çok işimiz var. (...) Uzlaşma Komisyonumuzun mutlaka elden geçireceği Anayasamızın daha başka maddeleri vardır. Yargı bağımsızlığına ilişkin maddelere daha dokunulmamıştır ve o konuda, yine Uzlaşma Komisyonumuz özveriyle çalışmalı, yine bu çalışmalara, yaptığımız değişikliklere ilişkin olarak, ulusal programda belirtilen ve yine Türk Halkının ihtiyacı olan uyum yasaları da süratlice çıkmalıdır. Tabii ki siyasî partiler ve seçim yasaları da, ulusal program doğrultusunda, hukukun ulaştığı, seçim hukukunun ulaştığı, siyasî partiler hukukunun ulaştığı düzeye göre yeniden gözden geçirilmeli ve bu yasalar mutlaka çıkarılmalıdır. Yine, demokratik katılımın en önemli unsuru olan yerel yönetimlerle ilgili yasa da, mutlaka, bu Meclisin gündemine alınmalıdır,” şeklinde konuşmuştur.

SP Grubu adına Veysel Candan (Konya); arzu edilen seviyede olmasa da düzenlemeyi olumlu bulduklarını, Anayasanın toplumsal mutabakat metni olarak hatırlandığını, Anayasanın yapılan değişiklikler açısından tahlil edildiğinde yine bazı muğlak ifadelerin yer almaya devam ettiğini, mevcut Anayasa metni ile hâlâ vesayetli bir demokrasiden bahsetmenin mümkün olduğunu, AB sürecinden bahsedildiği halde 90. maddeye “iç hukuk ile dış hukuk arasında bir çatışma olduğu zaman, dış hukuk geçerlidir” şeklinde oy verilmediğini, değişikliklere çok dikkatle bakıldığında hâlâ vatandaşın potansiyel suçlu görüldüğünü, Parlamento üzerinde geçmişe yönelik baskıların hâlâ devam ettiğini ve bu değişikliklerin çok büyük bir ileri adım gibi gösterilmeye çalışıldığının görüldüğünü, tasarının gerekçesinde “AB böyle istiyor...” denildiğinden ifadeyle, “Yasaları yazmak, anayasaları ortaya koymaktan ziyade, o anayasadaki kavramları, hukuk çerçevesi içerisinde kullanmak mecburiyetindeyiz. Bugün, yargının siyasallaşmadığını söylemek, maalesef, mümkün değil. Yine, Anayasanın temel ilkelerinde yazıyor ‘laik, demokratik, sosyal hukuk devleti’ deniyor; ama, gelin, laikliği dünya normlarında uygulayalım dediğimiz zaman; gelin, bunun tarifini yapalım dediğimiz zaman veya demokrasi, sosyal devlet veya hukuk devleti dediğimiz zaman, bazı çevreler, dünya normlarında olabilir,

ama, Türkiye'nin özel şartları var... (...) Birilerinde -anayasanın da temel ilkeleri arkasına saklanmak suretiyle- benim dediğim olur, Türkiye'yi ben yönetirim, benim söylediklerime karşı gelen, devlete karşı gelmiştir mantığı vardır; bu mantığı da kaldırma görevi Parlamento'ya düşer. (...) Doğrusunu isterseniz, "siyasilerin bazı çevrelerle laf tartışması yapması yerine, mesela, Türk Silahlı Kuvvetlerinin, yasal olarak, demokratik sistem içerisinde yeri ve konumunu, görev, sorumluluklarını net olarak bu Parlamento yazdığı gün Türkiye'de demokratik hayata geçilir, siyasî rahatlama sağlanır veya demokratik hayat huzura kavuşabilir!" şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

DSP Grubu adına Hüseyin Tayfun İçli (Ankara); Partiler arası Uzlaşma Komisyonunun yaklaşık ikibuçuk senedir çalıştığını, çalışmalarında Anayasanın ilgili maddelerinin teker teker gözden geçirildiğini, 37 maddeden oluşan metnin birbirinden farklı görüşlere sahip siyasî partilerin uzlaşabildiği bir metin olduğunu, çok daha mükemmel olması gereken bu 37 maddenin DSP'nin görüşlerini yansıtmadığını, 83., 100. ve diğer maddelerde DSP'nin çok farklı görüşleri bulunduğunu, "DSP olarak, kulaklara hoş gelen, tribünleri oynayan, popülist politikalar yapan yaklaşım içinde olmadık"larını ifadeyle, "Bu çalışma, bu birinci tur görüşmeler küçümsenecek görüşmeler değildir. İlk kez bir sivil anayasa yapılıyor ve geniş çaplı, 37 maddeden ibaret bir değişiklik gerçekleştiriliyor. Partilerarası Uzlaşma Komisyonu kararlı ve en kısa zamanda, birinci paket geçtikten sonra diğer çalışmalarını da yapacak, Yargıtay'la ilgili, Danıştay'la ilgili, Cumhurbaşkanının yetkileri ve görevleriyle ilgili ve diğer maddelerle ilgili kapsamlı bir çalışma yapacak ve sizin görüşlerinize arz edecek," sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Anayasa Komisyonu Başkanı Turhan Tayan (Bursa); Anayasada öngörülen değişiklik teklifleriyle ilgili birinci tur görüşmeleri ve oylamalarının tamamlandığını, grup sözcülerinin konuyla ilgili fevkalade güzel konuşmalar yaptıklarını, Komisyon Başkanı olarak bu konuşmaların tümünün altına imza atmaya hazır olduğunu, Türkiye Cumhuriyetinin kurucusu Büyük Önder Atatürk'ün veciz ifadesi "egemenliğin kayıtsız şartsız millette olduğu ilkesi"nin daha anlamlı hale gelmiş olduğunu, TBMM'nin kurulduğu günden beri kendi anayasasını hür iradesiyle yapma fırsatı ve imkânını bulamayışının Türk demokrasisi üzerinde daima bir kambur olduğunu, 37 maddelik kapsamlı bir değişiklikle TBMM'nin Büyük Atatürk'ün emanet ettiği cumhuriyete layık olmanın güveni içerisinde ve aziz milletin huzurunda olduklarını ifadeyle konuşmasını aşağıdaki şekilde sürdürmüştür:

"İkinci tur görüşmelere geçmeden, siyasî partilerimizin, birinci tur görüşmeler ve oylamalar sırasında ortaya çıkan tabloyu çok iyi bir şekilde değerlendirmelerini istirham ediyorum. Bazı konuların sürekli bir şekilde provoke edilmesi, âdeta ayrışma noktaları ihdas edilmesi, uzlaşmadan rahatsız olunması gibi birtakım davranışların, Parlamento dışından gelen birtakım davranışların bizi olumsuz istikamette etkilemesi karşısında, siyasî partilerimizi

biraz daha duyarlı olmaya davet ediyorum. Konuşan grup başkanvekili arkadaşlarımız, grup sözcülerimiz, bazı anayasa değişiklikleriyle ilgili yapılan spekülasyonlardan rahatsız olduklarını ifade ettiler. (...) Türkiye Cumhuriyeti Devletinin üniter yapısının kesin ve tavizsiz bekçileri, sahipleri, savunucuları olarak, cumhuriyetin temel niteliklerine inanan milletvekilleri olarak, Atatürk'ün bize gösterdiği çağdaş, muasır medeniyet seviyesine ulaşmak istikametinde gayret sarf eden Yüce Türkiye Büyük Millet Meclisi olarak, bu endişeler karşısında kaya gibi durmanın zamanıdır. Bu konuda, bizi, şu veya bu şekilde tereddüde sevk etmek veya Yüce Milletimizle siyaset kurumu arasında birtakım ayrışmaları ihdas etmeye kalkışacaklar olabilir, sorumsuz davranacaklar olabilir, konuları istismar ederek, kullanarak, birtakım hedeflere varmak isteyenler olabilir; ama, ben, bu birinci turda yapılan çalışmalardan edindiğim intiba olarak, ortaya çıkan olumlu sonuçlar olarak ve bu muhteşem tablo karşısında, artık, bu meselenin geride kalması gerektiği, Türkiye Büyük Millet Meclisinin kendisine her zamankinden daha fazla güvendiği noktasındaki inancımı sizlerle paylaşmak istiyorum.”

“Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 26. maddesi ‘herkes, düşünce ve kanaatlerini söz, yazı, resim veya başka yollarla tek başına veya toplu olarak açıklama ve yayma hakkına sahiptir’ der. Yine, bu fıkranın son cümlesi ‘bu fıkra hükmü, radyo, televizyon, sinema veya benzeri yollarla yapılan yayımların izin sistemine bağlanmasına engel değildir’ der. Yine, Anayasamızın 27. maddesi ‘herkes, bilim ve sanatı serbestçe öğrenme ve öğretme, açıklama, yayma ve bu alanlarda her türlü araştırma hakkına sahiptir’ der. Yine, 27. maddenin ikinci fıkrasında ‘Yayma hakkı, Anayasanın 1., 2. ve 3. maddeleri hükümlerinin değiştirilmesini sağlamak amacıyla kullanılamaz’ der. Yine, Anayasamızın 28. maddesinin dördüncü fıkrası ‘basın hürriyetinin sınırlandırılmasında, Anayasanın 26 ve 27. maddeleri hükümleri uygulanır’ der. Yine, Anayasamızın 42. maddesinin son fıkrası ‘Türkçeden başka hiçbir dil, eğitim ve öğretim kurumlarında Türk vatandaşlarına ana dilleri olarak okutulamaz ve öğretilemez’ der.”

“Değerli arkadaşlarım, değişiklik, düşünce ve anlatım özgürlüğünün sınırları genişletilmiştir. Sınırlama halleri, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi doğrultusunda düzenlenmektedir. Bu madde değişikliğini, kimse, hassas konulara hasredemez, üniter devlet ilkemizi tahrir için kullanamaz, istismar edemez ve etmemelidir. Kaldı ki, vatandaşlarımızın günlük yaşamlarında farklı dil, lehçe ve ağızları kullanmasına herhangi bir engel bulunmadığı, herkesin bildiği bir gerçektir. Bu konu, Ulusal Programımızda tamamen çözülmüş ve halledilmiştir. Değerli milletvekilleri, bu duygularla, tekrar Yüce Meclise teşekkür ediyorum, Yüce Meclis huzurunda saygıyla eğiliyorum, Yüce Meclisin bu başarılarının devamını diliyorum ve bir defa daha söylüyorum ki, gerçekten, egemenlik kayıtsız şartsız milletindir.”

49,5 saate sığan Genel Kurul çalışması sırasında maddelere geçiş, 3 adet önerge ve 38 madde oylanmış, 38. maddeyle birlikte sıra 43. oylamaya gelmişti.

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifinin 38. maddesinin gizli oylamasına 416 milletvekili katılmış; 399 kabul, 9 ret, 1 çekimser, 4 boş, 3 geçersiz oy kullanılmış, teklif kabul edilmiştir. Böylelikle Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifinin birinci görüşmeleri tamamlanmıştır.⁵⁴⁷

(41) Anayasanın Bazı Maddelerinde (Başlangıç Metni, 13, 14, 19, 20, 21, 22, 23, 26, 28, 31, 33, 34, 36, 38, 40, 41, 46, 49, 51, 55, 65, 66, 67, 69, 74, 87, 89, 94, 100, 118, 149, Geçici 15) Yapılan Değişiklikler ve Teklifler Üzerinde İkinci Görüşmeler

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Anayasa Komisyonu raporunun ikinci görüşmeleri, TBMM'nin 21. Döneminin üçüncü yasama yılında tamamlanamamış ve 2.10.2001 Salı günü saat 11.00'dan itibaren dördüncü yasama yılında da devam edilmiştir. Başkanvekili Ali İlhsoy'un başkanlığındaki ikinci birleşimde Burhan Orhan (Bursa) ve Melda Bayer (Ankara) Katip Üyeler olarak görev almışlardır. Anayasa değişikliğiyle ilgili olarak aşağıdaki 1. madde okutularak görüşmelere başlanmıştır.⁵⁴⁸

“MADDE 1.- 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Başlangıç metninin beşinci fıkrasının başında geçen ‘Hiçbir düşünce ve mülahazanın’ ibaresi ‘Hiçbir faaliyetin’ şeklinde değiştirilmiştir.”

Anayasanın Başlangıç Metni ile ilgili yukarıdaki teklifin oylamasına 447 üye katılmıştır. 18 ret, beş çekimser, beş boş ve bir geçersiz oya karşılık 418 kabul oyu ile madde kabul edilmiştir.⁵⁴⁹ Bu oylamadan sonra müteakip

⁵⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 135 (28.09.2001), s. 359.

⁵⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 2 (02.10.2001), s. 31: Bu arada Genel Kurulda Başkan tarafından oylama hakkında aşağıdaki açıklama yapılmıştır:

“Anayasanın 175. ve İçtüzüğü’nün 94. maddeleri gereğince, anayasa değişiklik tekliflerinin maddelerinin veya tümünün kabulü, üye tamsayısının en az beşte üç çoğunluğunun gizli oyuyla mümkündür; yani, teklifin maddelerinin ve tümünün kabulü için en az 330 oy gerekmektedir.

Genel Kurulun 5.7.1995 tarihli 134. Birleşiminde oylanarak kabul edilen Başkanlık tezkeresi uyarınca, Anayasa değişiklik teklifinin ikinci görüşmesinde yapılan oylamada 330 oyun altında oy alan madde, birinci oylamada aldığı oy ne olursa olsun, kesin olarak reddedilmiş olacak ve düşecektir. Yapılan oylamada 330’un üzerinde oy alan maddeler, birinci oylamada aldığı oy 330’un altında olsa da kabul edilmiş olacaktır. Yine, yapılan oylamada maddeler 330 ve 367’nin üzerinde oy almış olsalar da, tümünün oylamasında 330’un altında oy alınırsa, teklifin tümü kesin olarak reddedilmiş olacak ve düşecektir.

Yapılan oylamada, maddelerin bir kısmı 330’un üzerinde, fakat, 367’nin altında oy almış olsa, bir kısmı da 367’nin üzerinde oy almış olsa, tümünün oylamasında teklif 367’nin üzerinde oyla kabul edilirse, kanunun hiçbir maddesi kendiliğinden halk oylamasına sunulmayacaktır. Aynı durumda, tümünün oylanmasında teklif 367’nin altında oyla kabul edilirse, kanunun tümü kendiliğinden halk oylamasına sunulacaktır.”

⁵⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 2 (02.10.2001), s. 35.

maddelerin oylamasına devam edilmiştir. Yapılan görüşmeler sırasında iki madde hakkında önerge verilmiştir. Bunlardan İkinci madde hakkında Yasin Hatiboğlu (Çorum), Fethullah Erbaş (Van), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Veysel Candan (Konya), Şeref Malkoç (Trabzon) ve Rıza Ulucak (Ankara) tarafından bir önerge verilmiş, ancak kabul edilmemiştir.⁵⁵⁰ 19. Madde hakkında da Mustafa Verkaya (İstanbul), Mehmet Gül (İstanbul), Süleyman Servet Sazak (Eskişehir), Ahmet Aydın (Samsun) ve Lütfi Ceylan (Tokat) tarafından verilen önerge, üzerinde yapılan görüşmelerden sonra kabul edilmemiştir.⁵⁵¹ 2 Ekim 2001 tarihli görüşmelere saat 20.46'ya kadar devam edilmiş ve o saate kadar tamamı kabul edilen Anayasa değişikliği ile ilgili maddelerden 21. Maddenin oylanmasından sonra birleşim kapatılmıştır.⁵⁵²

03 Ekim 2001 Çarşamba günü saat 11.00'da üçüncü birleşimin ilk oturumu sırasında, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifinin ikinci görüşmelerine devam edilmiştir.⁵⁵³ 22, 23 ve 24. maddeler kabul edildikten sonra, okutulan 25. madde üzerinde 3 adet önerge verilmiştir. Bunlardan ilki; Yasin Hatiboğlu (Çorum), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Şeref Malkoç (Trabzon), Fethullah Erbaş (Van) ve Veysel Candan (Konya) tarafından verilmiştir. İkinci önerge; Yasin Hatiboğlu (Çorum), Veysel Candan (Konya), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Şeref Malkoç (Trabzon), ve Fethullah Erbaş (Van) tarafından verilmiştir. Üçüncü önerge de Yasin Hatiboğlu (Çorum), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Şeref Malkoç (Trabzon), Veysel Candan (Konya) ve Ömer Vehbi Hatipoğlu (Diyarbakır) tarafından verilmiştir. Her üç önerge de görüşme ve oylamaların ardından reddedilmiş,⁵⁵⁴ Madde 25 ve 26 kabul edilmiştir.

27. madde hakkında yapılan oylamaya 493 üye katılmıştır. 169 ret, 11 çekimser, dokuz geçersiz ve on boş oya karşılık 294 kabul oyu kullanılmış, bu sonuç Anayasada belirlenen çoğunluğu sağlayamadığından, kabul edilmemiş ve madde düşmüştür.⁵⁵⁵ 27. maddenin düşmesinin ardından 28. madde, 27. madde (Anayasanın 83. maddesi) olarak işleme sokulmuş, yeni 27. maddenin oy ayırımı sürerken aşağıdaki 28. madde (Anayasanın 86. maddesi) okutulmak suretiyle madde üzerinde görüşmelere geçilmiştir.⁵⁵⁶ 27. madde (Anayasanın 83. maddesi) hakkında yapılan oylamaya 483 milletvekili katılmıştır. 166 ret, dört çekimser, 13 boş ve beş geçersiz oya karşılık 295 kabul oyu kullanılmıştır. Bu sonuca göre Anayasada belirlenen çoğunluk sağlanamadığından kabul edilmeyerek

⁵⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 2 (02.10.2001), ss. 33-35.

⁵⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 2 (02.10.2001), s. 48-49.

⁵⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 2 (02.10.2001), s. 51.

⁵⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 3 (03.10.2001), s. 63.

⁵⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 3 (03.10.2001), ss. 66-70.

⁵⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 3 (03.10.2001), s. 73.

⁵⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 3 (03.10.2001), s. 74.

düşmüştür. Bu sonuçla 29. madde (Anayasanın 86. maddesi) yeni 27. madde olarak işleme girmiştir.⁵⁵⁷

Yeni 27. madde (Anayasanın 86. maddesi) üzerinde Erkan Kemaloğlu (Muş), Hakkı Töre (Hakkari), Ömer Ertaş (Mardin), İrfan Gündüz (İstanbul), Ali Oğuz (İstanbul), Yekta Açıkgöz (Samsun) ve Süleyman Turan Çirkin (Hatay) tarafından verilen önerge şöyledir:

“Madde 28.- 07.11.1982 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 86. maddesinin başlığı ile birinci fıkrası, aşağıdaki şekilde, ikinci fıkrasında geçen ‘Sosyal Güvenlik Kuruluşları’ ibaresi de ‘Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı’ olarak değiştirilmiştir.

7. Ödenek, yolluk, emeklilik ve sosyal haklar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin ödenek ve yollukları ile sosyal hakları, emeklilikleri ve tazminatları özel kanununda düzenlenir. Ödenğin aylık tutarı, en yüksek T.C. Emekli Sandığı iştirakçisinin görevde iken almakta olduğu miktardan, yolluk tutarı ödenek miktarının yarısından, bağlanacak emekli aylıkları da bunların toplamının yarısından az olamaz. Üyeler, T.C. Emekli Sandığı ile ilişkilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde T.C. Emekli Sandığı ile ilişkileri devam eder.”

Yukarıdaki önerge kabul edilmiş ve Anayasanın 86. maddesiyle ilgili değişikliği kapsayan 28. madde (son şekliyle 27. Madde) bu yeni haliyle gizli oylamaya sunulmuş, hem önerge, hem de yeni haliyle Anayasa maddesi değişikliği kabul edilmiştir.⁵⁵⁸

Daha sonra 28 ve 29. Maddeler kabul edilmiş, 30. madde hakkında dört önerge verilmiştir. Önergelerden biri; Yasin Hatiboğlu (Çorum), Veysel Candan (Konya), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Şeref Malkoç (Trabzon) ve Fethullah Erbaş (Van) tarafından verilmiştir. İkinci önerge; Bülent Arınç (Manisa), Salih Kapusuz (Kayseri), Mustafa Baş (İstanbul), Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa) ve İrfan Gündüz (İstanbul) tarafından verilmiştir. Üçüncü önerge; Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa), Salih Kapusuz (Kayseri), Kemal Albayrak (Kırıkkale), Mehmet Ergün Dağcıoğlu (Tokat), Zülfükar İzol (Şanlıurfa) ve Mahfuz Güler (Bingöl) tarafından verilmiştir. Son önerge ise Manisa Milletvekili Bülent Arınç ve arkadaşları tarafından verilmiştir. Her dört önerge de kabul edilmemiştir.⁵⁵⁹ 30. maddenin oylamasına 455 üye katılmıştır. 201 ret, dört çekimser, beş geçersiz ve bir boş oya karşılık 244 kabul oyu kullanılmıştır. Bu sonuca göre bu madde Anayasada belirtilen çoğunluğa ulaşamadığından, madde kabul edilmeyerek düşmüştür.

Yukarıdaki sonuç üzerine 31. madde, yeni 30. madde (Anayasanın 94. maddesi) olarak işleme sokulmuştur.⁵⁶⁰ 31. Madde hakkında Turhan Güven

⁵⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 3 (03.10.2001), s. 75.

⁵⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 3 (03.10.2001), s. 76.

⁵⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 3 (03.10.2001), ss. 77-83.

⁵⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 3 (03.10.2001), s. 84.

(İçel), Saffet Arıkan Bedük (Ankara), Nevzat Ercan (Sakarya), Kemal Çelik (Antalya) ve Ali Rıza Gönül (Aydın) tarafından bir önerge verilmiş, ancak yapılan görüşmelerin ardından önerge kabul edilmemiştir.⁵⁶¹ Madde 31, 32 ve 33 oylamaları sonucunda kabul edilmiştir. 34. madde üzerinde Metin Kalkan (Hatay), Hüsamettin Korkutata (Bingöl), Mehmet Bekaroğlu (Rize), Bahri Zengin (İstanbul) ve Fehim Adak (Mardin) tarafından verilen önerge yapılan görüşmelerin ardından kabul edilmemiş, ancak madde kabul edilmiştir.⁵⁶² Daha sonra Geçici Madde ile 35. Madde okutulmuş ve kabul edilmiştir. Son olarak, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifinin tümü üzerinde gizli oylama yapılmıştır. 494 milletvekilinin katıldığı bu oylamada 16 ret, bir çekimser, iki geçersiz ve bir boş oya karşılık 474 kabul oyu ile Anayasa değişiklik tekliflerinin tamamı kabul edilerek görüşmeler sona erdirilmiştir. Bu sonucun ardından Başbakan Bülent Ecevit tarafından bir teşekkür konuşması yapılmıştır.⁵⁶³ Bu kanun, 4709 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun adıyla 17.10.2001 tarih ve 24556-Mükerrer sayılı RG ile yayımlanmıştır.⁵⁶⁴

d. Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin (86. Madde) Değiştirilmesi Hakkındaki Kanunla İlgili TBMM Genel Kurul Görüşmeleri

Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Devlet Bahçeli, Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili A. Mesut Yılmaz ile 311 Milletvekilinin; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin (86. Madde) Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifi 6 Kasım 2001 Salı günü TBMM Genel Kurulunda görüşülmüştür.⁵⁶⁵ Anayasanın 86. Maddesi, esas itibariyle

⁵⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 3 (03.10.2001), ss. 84-86.

⁵⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 3 (03.10.2001), ss. 88-89.

⁵⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 3 (03.10.2001), s. 92. Anayasada 3.10.2001 tarihinde yapılan değişiklikler ve değiştirilmesi önerilen bazı maddeler hakkında TBMM Başkanı Ömer İzgi ve TBMM Başkan Müşaviri Prof.Dr. Zafer Önen tarafından ayrıntılı yorumları kapsayan bir kitap hazırlanmıştır. Bkz: Ömer İzgi, Zafer Önen, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, Ankara, 2002.

⁵⁶⁴ Anayasadaki bu değişiklik Türkiye'deki hukuk bilim adamları tarafından da olumlu olarak karşılanmıştır. Bkz: TBMM Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu (22-24 Nisan 2003), (Haz.: Zafer Gören), TBMM Yayınları, No 1, Ankara, 2003; ss. 45-47, 67-73, 161-162. 2001 Anayasa paketinin olağanüstü yönetim usülleri altında temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının "kısmen veya tamamen durdurulabilmesini" öngören 15. maddede varlığını koruduğu, bunun da yeni bir Anayasa değişikliği ile "kabul edilebilir" bir çizgiye çekilmesinin gerektiği ifade edilmiştir. Ayrıntı için bkz: a.g.e., Fazıl Sağlam, "Temel Hak ve Özgürlüklerin Kapsamı, Sınırlanması ve Kötüye Kullanılmaması – Anayasa Madde 13 ve 14", ss. 163-164.

⁵⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 74, B 16 (6.11.2001), s. 478; Söz konusu kanun teklifi hakkındaki Anayasa Komisyonu Raporu No: (2/818) (S. Sayısı: 753) 'tür.

Anayasanın 86. Maddesinin değiştirilmesi hakkında 57. Hükümet tarafından 2000 yılı başlarında, Cumhurbaşkanlığı seçimleri öncesinde; "Demokratik Sol Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Devlet Bahçeli ve Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili Mesut Yılmaz ile 243 Milletvekilinin,

milletvekillerinin maaş, yolluk, ödenek ve özlük hakları ile ilgili hususları düzenleyen bir maddedir. Başkanlığını Başkanvekili Mustafa Murat Sökmenoğlu ve Katip Üyeliklerini de Levent Mısıkoğlu (Hatay) ile Cahit Savaş Yazıcı (İstanbul)'nın yaptığı 16. birleşimin saat 17.38'de ikinci oturumu sırasında başlayan görüşmeler aşağıdaki şekilde cereyan etmiştir.

AK Parti Grubu adına Bülent Arınç (Manisa) konuşmasında; gelinen güne kadar Anayasanın 86. Maddesinde emeklilikle ilgili bir düzenlemenin bulunmadığını, bu nedenle de milletvekili maaşları ile ilgili birçok kanunun iptal edildiğini, Anayasa Mahkemesinin iptal kararlarının gerekçesinin emeklilikle ilgili ifadelerin 86. maddenin içerisinde bulunmamasından kaynaklandığını, zaman zaman düşünülen bu düzeltmenin milletvekillerinin hakkı olduğunu, seçilmeden önceki bazı işlerini terk ettiklerini, bu nedenle bazı milletvekillerinin yegane gelirlerinin sadece özlük hakları (maaş, yolluklar, ödenekler) olduğunu, her nedense Türkiye'nin bütün meseleleri içinde üç konu (milletvekillerinin maaşları, dokunulmazlığı, lojmanları) hakkında konuşulduğunu, tüm bunlara karşı milletvekillerinin daima savunma psikolojisi içerisinde olduklarını, bu konuyu toplumda herhangi bir yerde konuşmaktan kaçındıklarını, konuyla ilgili

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 86. Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi” adı altında teklif yapılmıştır. Ancak, bu teklif; “Demokratik Sol Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Devlet Bahçeli, Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili Mesut Yılmaz ve Doğru Yol Partisi Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Tansu Çiller ile 399 Milletvekilinin Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 101. Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi” ve “Demokratik Sol Parti Genel Başkanı İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit, Milliyetçi Hareket Partisi Genel Başkanı Osmaniye Milletvekili Devlet Bahçeli ve Anavatan Partisi Genel Başkanı Rize Milletvekili Mesut Yılmaz ile 251 Milletvekilinin, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 69. Maddesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi” ile birlikte, özellikle Cumhurbaşkanlarının ikinci kez seçilmesine yönelik bir gayret içerisinde iken getirilmiş, ancak 11 Nisan 2000 tarihli Genel Kurul görüşmelerinde ilgili maddelerin kabul edilmemesi üzerine gündemden düşmüştür. Ayrıntı için bkz.: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 30, B 78 (11.4.2000), s. 414.

Anayasanın 86. maddesi, 37 maddelik Anayasa değişikliği sırasında da ele alınmıştır. Bu görüşmeler sırasında 86. Madde hakkında verilen önerge aşağıdadır:

Madde 28.- 07.11.1982 tarih ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 86. maddesinin başlığı ile birinci fıkrası, aşağıdaki şekilde, ikinci fıkrasında geçen “Sosyal Güvenlik Kuruluşları” ibaresi de “Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı” olarak değiştirilmiştir.

7. Ödenek, yolluk, emeklilik ve sosyal haklar.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Üyelerinin ödenek ve yollukları ile sosyal hakları, emeklilikleri ve tazminatları özel kanununda düzenlenir. Ödenegin aylık tutarı, en yüksek T.C. Emekli Sandığı iştirakçisinin görevde iken almakta olduğu miktardan, yolluk tutarı ödenek miktarının yarısından, bağlanacak emekli aylıkları da bunların toplamının yarısından az olamaz. Üyeler, T.C. Emekli Sandığı ile ilişkilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde T.C. Emekli Sandığı ile ilişkileri devam eder.

Yukarıdaki önerge kabul edilmiş ve Anayasanın 86. maddesiyle ilgili değişikliği kapsayan 28. madde (son şekliyle 27. Madde) bu yeni haliyle gizli oylamaya sunulmuş, hem önerge, hem de yeni haliyle Anayasa maddesi değişikliği kabul edilmiştir. Bkz.: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 3 (03.10.2001), s. 76.

düzenlemelerin TBMM’de gece saatleri seçilerek görüşüldüğünü, gündüz yapmaya kalkışıldığında “aman üzerinde kimse konuşmasın” denildiğini, Meclis dışında bunun “gördünüz mü, jet gibi geçti, üzerinde bir kişi bile konuşmadı” şeklinde algılandığını, akşam saatinde getirildiğinde ise “herkesin uykuya yattığı saatte, yine, gece yarısı çıkardılar” denildiğini, oysa yapılan işin doğru olduğuna inanılıyorsa açık açık ne yaptıklarını söylemeleri ve savunmaları gerektiğini, aksi takdirde halkın gözünden bazı gerçeklerin saklandığı intibainin verildiğini ve bunun altında ezildiklerini, daha önce 37 maddelik anayasa değişikliği içerisinde 86. maddenin son anda bir önergeyle değiştirilerek “bir çuval incirin berbat edildiğini” ifadeyle, “Bu Meclis, milletin aynası olmalı, millet iradesinin temsil edildiği yer olmalı, millet iradesi burada gerçekten tecessüm etmeli, hepimiz bununla görevliyiz. Yazılarını zevkle okuduğum bir yazar var, ...şöyle diyor: ‘Gazetecilik hayatıma ilk başladığım günde patron beni çağırdı; dedi ki, Meclis lokantasına gideceksin, milletvekilleri kaç paraya yemek yiyor, bana bunun haberini yapacaksın.’ Şimdi, üzülererek eski hatırasını yazıyor köşesinde. ‘Bu ülkede haber adına milletvekillerinin yediği yemeğin kaç para olduğunu benden isteyen patronlar var’ diyor. Biz de milletvekili olmadan önce bunları okumuştuk; ‘10 liraya çorba içiliyor, 20 liraya etli yemek yeniyor’ diye. 1995’ler öncesinde buydu. Şimdi de fazla bir şey değişmedi. Seçim bölgeme gittiğimde, herkesin şunu fısıf fısıf konuştuğunu duydum: ‘Hepsinin altında araba var, bedava; hepsinin telefonları var, bedava; uçak biletleri var, bedava; lojmanları var, saray gibi yerlerde oturuyorlar, bedava...’ Biz nerede yaşıyormuşuz da haberimiz yokmuş! Şimdi, gelip de, milletvekilleri lokantasında yemeğin kaç para olduğunu görseler, bilmiyorum, geçmişte yaptıklarından utanacaklar mı? Ama, bizi peşin peşin suçluyorlar, peşin peşin mahkûm etmek istiyorlar. (...) Millet Meclisi Başkanımız Sayın İzgi, hepimizin duygularına tercüman olarak çok yararlı ve isabetli bir iş yapmış. Herhalde herkesi güldürmek vazifesi olan bir insan -sabahları program yapıyor, ben de takip ediyorum- milletvekillerine -çok affedersiniz, bağışlayınız- her konuşmasında, ‘illetvekilleri, illetvekilleri...’ diyormuş. Aziz milletin temsilcilerine ‘illetvekilleri’ diyen bir zihniyete, buradan, sadece teessüflerimi iletiyorum ve onları bu hareketlerinden dolayı kınıyorum ve lanetliyorum. Oylamaya katılmayan 40 milletvekili için ‘haysiyetli milletvekilleri’ diye ismini yazmış. Geriye kalanlar, katılanlar?.. Onlar, mefhumu muhalifinden haysiyetsiz milletvekili oluyor... Biz bunlara müstahak değiliz arkadaşlar. (...) Hepimiz, TBMM’nin şerefli birer mensubu olmaktan dolayı bahtiyarız, şeref duyuyoruz,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Milletvekili özlük hakları ile ilgili bir konunun referanduma götürülmemesi gerektiğini ayrıntılarıyla izah eden Bülent Arınç, meselenin maliyet değil, aksine “siyasetin yara almasının önlenmesi” olduğunun üzerinde durmuştur. Cumhurbaşkanı tarafından da “bu, Mecliste düzenlenirse, referandumun konusu kalmaz” denildiğini ifadeyle, “Bu şekliyle yapılan

düzenleme doğrudur, uygundur; hukuka da uygundur; yapılan iş de doğrudur, destekleyeceğiz,” diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

DSP Grubu adına Ali Günay (Hatay); bazı meslek mensupları için onlara has bir personel kanunu uygulandığını, yasama organı üyeleri için de görevlerinin özelliği ve önemi bakımından anayasal çerçevede ödenek ve yolluklarının farklı bir düzenlemeye tabi tutulmalarının kabul gördüğünü, buna karşılık Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığıyla ilgilendirilmeleri aşamasının tartışma konusu yapıldığını ve çoğu zaman yanlış anlamlara ve anlaşılmalara meydan verildiğini, eşitliği sağlamaya yönelik bir düzenlemenin eşitsizliğe yol açıyormuş gibi gösterildiğini, 2829 sayılı Sosyal Güvenlik Kurumlarına⁵⁶⁶ Tabi Olarak Geçen Hizmetlerin Birleştirilmesi Hakkında Kanunun 8. maddesinde “ilgililere, son yedi yıllık fiilî hizmet süresi içinde, fiilî hizmet süresi fazla olan kurumca, kendi mevzuatına göre aylık bağlanır” denildiğini, TBMM üyelerinin hangi sosyal güvenlik kurumuna bağlı olurlarsa olsunlar emeklilik koşullarının diğer vatandaşlarla aynı olduğunu, herhangi bir ayrıcalıklarının bulunmadığını, söylenenlerin aksine iki yılda emekli olmalarının kesinlikle söz konusu olmadığını, altı yıldır milletvekili olmalarına rağmen fiilî hizmet süresi ve yaşı dolmadığı için emekli olamayan birçok üyenin bulunduğunu, iki yıllık sürenin emekli olduktan sonra makam tazminatı alabilmek için gerekli süre olduğunu, makam tazminatının ise emekli olduktan sonra verilen bir tazminat olduğunu, 5434 sayılı Emekli Sandığı Kanununun ek 68. maddesiyle makam tazminatının düzenlendiğini, bu düzenlemenin Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kurda bulunmadığını, mevcut düzenlemede belirli görevlerde belirli sürelerde bulunanlara⁵⁶⁷ emekli olduktan sonra emekli maaşlarının yanı sıra makam tazminatı alma imkanı sağlandığını, iki yıllık sürenin bu tazminatı alabilmek için gerekli olan süre olduğunu, milletvekillerinin de emekli olduktan sonra bu makam tazminatına hak kazanabildiklerini, bu düzenlemeden Emekli Sandığına bağlı olmayan milletvekillerinin yararlanmadığını, milletvekilleri arasındaki bu eşitsizliği gidermek için milletvekillerinin Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı ile ilgilendirilmelerinin zorunlu olduğunu söylemiştir.

SP Grubu adına Ömer Vehbi Hatipoğlu (Diyarbakır); Anayasanın 37 maddesinin değiştirilmesi sırasındaki yaşananları eleştirmiş, Anayasa Komisyonu ve Uzlaşma Komisyonunun üzerinde anlaştığı maddelerden üçünün⁵⁶⁸ düştüğünü, daha sonra Anayasanın TBMM’de kabul edilen 33 maddesinden 32’si onaylanırken sadece birinin Cumhurbaşkanlığı tarafından

⁵⁶⁶ Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu (Bağ-Kur) ve 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanununun geçici 20. maddesine göre kurulan emekli sandıkları.

⁵⁶⁷ Bu makamlar; kaymakam, vali, vali yardımcısı, müsteşar, müsteşar yardımcısı, genel müdür, genel müdür yardımcısı, profesörler, yarbayından genel kurmay başkanına kadar görevde olanlar olup, örnekler çoğaltılabilir.

⁵⁶⁸ Kabul edilmeyen diğer iki madde; dokunulmazlıkla ilgili 90. ve milletvekili seçilme yeterliliğiyle ilgili 76. maddedir.

referanduma götürme kararının alındığını, bunun üzerine Başbakan Bülent Ecevit'in "Bu iş hükümetle Cumhurbaşkanı arasındaki bir konu değil, bu iş, Türkiye Büyük Millet Meclisiyle Sayın Cumhurbaşkanı arasındadır!" dediğini ifadeyle, "(...) Neden milletin bu düzenlemeye bu kadar çok büyük tepki gösterdiğini düşünmeye davet ediyorum sizleri. Bu sorunun neden bu noktaya geldiği üzerinde fikir beyan etmemiz gerekir. Bu soruya cevap aradığımızda da, yine sorunun temelinde, bu hükümetin politikaları olduğunu görürüz. Evet, sorumlusu bu hükümettir. Milletin, milletvekillerinin özlük haklarıyla, maaşlarıyla ilgili bir düzenlemeye bu kadar büyük tepki göstermesinin temel nedeni, bu hükümetin uygulamaya koyduğu ekonomi politikalarıdır. Milyonları açlığa mahkûm ettiniz, esnafın feryadına kulaklarınızı tıkadınız, memurun, işçinin 'aız' feryatlarını hiç duymadınız. Bir yanda, vurgun, soygun, talan; öte yanda, açlığa mahkûm edilen milyonlar. Evet, millet aç, millet yoksul, millet üzgün, millet kırgın ve millet, bu kırgınlığının müsebbibi olarak da şu milletvekillerini görmektedir. Millet diyor ki: 'Sizin ekonomi politikalarınız nedeniyle, biz, aç ve açıkta kaldık. O halde, siz de refah içinde yaşamayı hak etmediniz!'" şeklinde konuşmuştur.

Ömer Vehbi Hatipoğlu'nun konuşması sırasında Mehmet Bekaroğlu (Rize) ve Genel Kurul Başkanının arasında kısa süren bir tartışma geçmiş ve daha sonra konuşma devam etmiştir. Hatipoğlu konuşmasını; hükümetin ekonomi politikasını eleştirerek sürdürmüş, Refah-Yol Hükümeti döneminde fert başına milli gelir 3.200 dolar civarında iken, gelenen noktada bunun 2.000 dolara indiğini iddia etmiş, milli gelire göre milletvekili maaşlarının düzenlenmesine ilişkin öneri vereceklerini, kabul edilmediği takdirde mevcut değişikliğe kırmızı oy vereceklerini, SP Genel Başkanı'nın da ifade ettiği gibi referandum yapılacaksa erken seçimin de beraber yapılması gerektiğini tekrarlamıştır.

DYP Grubu adına Ali Naci Tuncer (Trabzon); Anayasanın 86. maddesinin Partilerarası Alt Komisyonunda ve Partilerarası Uzlaşma Üst Komisyonunda görüşülürken milletvekilleri ile emeklilerinin maaşlarına "bir kuruş zam" düşünülmendiğini, Meclis milletvekilleri ile emeklilerinin maaşlarını düzenlerken Anayasa Mahkemesinin iptal ettiğini, son iptal ile bunun 9'a çıktığını, Anayasa Mahkemesinin her kararında kendilerine bir yol gösterdiğini, bütün sıkıntının milletvekili emeklilerinin yetim ve dullarının maaşında kilitlendiğini, birbuçuk yıl önce de bir kanun hazırladıklarını, ancak emekli maaşlarında eksilme meydana geldiğini, bunun kamuoyuna yine "kıyak emeklilik" diye geçtiğini, Cumhurbaşkanı tarafından onaylanmayan düzenlemenin mahzurlarını DYP olarak TBMM'de kanunlaşmasından "bir iki gün sonra" görüp anladıklarını, zamanlamasının iyi olmadığını, kamuoyunun buna çok duyarlı olduğunu fark ettiklerini ve bir anayasa değişiklik teklifini hazırlayarak Meclis Başkanına verdiklerini, gelenen noktada referandumu bir kurtarıcı olarak da görmediklerini, referandumdan Cumhurbaşkanının "referandum yoluyla seçimi zorluyor" anlamını çıkardıklarını, çünkü milletin mevcut hükümetin icraatından bıktığını ve kurtuluş yolu olarak seçimi gördüğünü düşündüklerini ifade etmiştir.

Ali Naci Tuncer Konuşmasını; “Anayasamızda, milletvekillerinin emekliliğini düzenleyen hiçbir hüküm yok; biz kanunlara koyuyoruz. Anayasa Mahkemesi de diyor ki, ‘Anayasada milletvekillerinin emekliliğini düzenleyen bir madde yok, milletvekili maaşlarıyla ilgili madde var. Siz şimdi bunu koyuyorsunuz; Anayasanın 10. maddesine aykırıdır’ diyor, Anayasanın eşitlik ilkesi gereği bunu bozuyor ve ‘bunu koyun oraya’ diyor. Yani, işte biz onu koyduk şu anda getirilen düzenlemeyle. Bizim düzenlememiz de öyleydi; ama, bizimkinin imzaları tamamlanmadı, başka kanattan geldi; ben, buna da iltifat ediyorum. Bir yargı zarureti gideriyoruz. Bu düzenleme, ne bugün maaş alan emekli milletvekiline bir kuruş zam getiriyor ne de şu anda fiilen çalışan, maaş alan milletvekillerini ilgilendiriyor; biz, aynı maaşlarımızı almaya devam edeceğiz. Bunun düzenlenmesi bir zaruretti. Yeter artık her gün Anayasa Mahkemesiyle çekişmek,” şeklindeki ifadeleriyle tamamlamıştır.

Daha sonra Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu “60. maddeye göre”, oturduğu yerden bir hususta konuşmak için söz istemiş ve kabulü üzerine aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“86. maddeyle, milletvekillerinin özlük haklarının teminat altına alınması hususu düzenleniyor. Elbette, her insan gibi, milletvekillerinin de özlük hakları teminat altına alınmalıdır; ama, herkesin hukuku teminat altına alınmalıdır. Parlamantonun birinci görevi, Anayasanın yüklediği birinci görev, hak ve özgürlüklerin müemmen kılınmasıdır. ...Siyasetin yasaklar altında inletildiği, siyasilerin haklarının ellerinden gasp edildiği ortamda, evet hakkının, kısaca eğitim hakkının, düşünceyi ifade hakkının, siyaset ve siyasetin rahat yapılabilme hakkının, cumhuriyetin temelini oluşturan demokrasi ve onun da temelini oluşturan siyasî partilerin rahatça çalışabilme hukukunun teminat altına alınmadığı bir yerde, milletvekillerinin özlük haklarının teminat altına alınmasının fazla anlam taşımadığını ifade ediyorum, millet nazarında. Eğer, bu madde reddedilirse referanduma gidilecek. Referandum, çok arzu edilen, özlenen bir husus değil elbette; ama, referandum, kendisiyle birlikte bizi halkın önüne götürecek, seçim sandıklarını halkın önüne götürecek. ...Kişisel olarak, Yasin Hatiboğlu olarak, 86. maddenin yalnız başına getirilmiş olmasının uygun olmadığını arz ve ifade ediyorum.”

Masum Türker (İstanbul); “Kamuoyunda kabul ettiğimiz ve Sayın Cumhurbaşkanı tarafından veto edilen, referanduma götürülmesi istenen maddede, maalesef, biz, kendi içimizde, burada, neyi ne zaman kullanacağımızı belki de bilmediğimizden zor duruma düştük. Milletvekillerimizin tümü, 416 kabul oyu çıktığı halde; çoğunluğu, dışarı çıktı, sorulduğu zaman ‘ben kırmızı oy verdim’ dedi. Gazetelerde yer alan isimleri, televizyonda konuşanları alt alta sıraladığımda, sayısı, kırmızı oylardan fazla çıktı. Bunu, bir kere, söyleyen milletvekilinin, hiçbir nedenle, gelip burada, başka bir milletvekilini ya da kendini kaybedip, bu konuda parti adına karar alınmayacağını bildiği halde, meseleyi hükümete mal etmeye hakkı yoktur. (...) Geçtiğimiz dönemlerde bir milletvekili, gazetelerde konu olabilmek için, uzun bir süre maaşını bankada bekletmiş, almıyor; fakir fukaraya vereceği yazılmıştı. O

kişi, işyerleri için, şu anda ‘hortumlama’ adı altında geçen bankalardaki krediyi alan ve ödemeyenlerden biridir. Yani, milletin önünde, geleceksin, bunu söyleyeceksin; ardından da kendine alacaksın. (...) Devlet memurluğunun 15. derecesinden emekliyseniz ya da çalışıyorsanız, milletvekili olmuşsanız, sizin böyle bir düzenlemeye ihtiyacınız yok. Neden, biliyor musunuz; gelir gelmez, Emekli Sandığına tabi olduğunuz için intibak ettirilirsiniz ve böyle bir düzenleme olmaksızın emekli olursunuz. (...) Şimdi, bakıyorum, bazen bu kürsüde bu madde tartışıldığı zaman laf atanların, Başkana sataşanların, hükümete bu işi dayandırmak isteyenlerin yok ki bir derdi; çünkü, onlar, zaten, milletvekili seçilmeden evvel devlette çalışıp buraya gelmişler!” şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Masum Türker; milletvekillerinin maaşlarını 3671 sayılı Kanuna göre aldığını, gerekli düzenleme yapılmadığı için Anayasa Mahkemesinin her iptal kararında “sizinle ilgili kanununuz olmadığı için bu şekilde yapılmaktadır” denildiğini, milletvekillerinin Sosyal Güvenlik Hizmetlerinin Birleştirilmesi Kanununa tabi olduğunu, bu kanunun Anayasada değişiklik yapılsın yapılmasın meriyette olan bir kanun olduğunu, “Bir kişinin emekli olduğu gün, hangi sosyal güvenlik kuruluşundan emekli olacağını, son yedi yılda en fazla çalıştığı yerin” gösterdiğini, Parlamentoda o güne kadar halkın içinden seçilmiş olanlara yanlış yol gösterildiğini ifadeyle, “geçmişte emekli olmuş olan son beş dönemdeki arkadaşlarımızın çoğunluğuna Parlamenteoya ayak bastıkları gün ödedikleri Sosyal Sigortalar Kurumu, Bağ-Kur primi emekli olmalarına müsait olduğu için emekli ol demişler. O arkadaşların, üçbuçuk yıl milletvekilliği yapmadan emekli olmaları halinde, hiçbir zaman yararlanmaları mümkün değildir. Zaten, milletvekilleriyle ilgili olarak, kamuoyuna yanlış yansıtılan, kamuoyunda sürekli erken seçim tamtamlarının çalınmasını sağlayan bu düzenlemeye, milletvekili seçilen arkadaşlarımızın, devletten gelmeyenleri yanlış yönlendirmektir. (...) Biz, bu teklifi, anayasa değişikliğini kabul ettiğimiz zaman, (...) maaşlarda bir artış, bir değişiklik olmayacak!” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Bu konuşmanın ardından Aydın Milletvekili Ali Uzunırmak yerinden konuşmak üzere söz istemiş ve kabulü üzerine aşağıdaki konuşmayı yapmıştır:

“Yanlış kabul etmek, doğruya atılan ilk adımdır buyuruluyor. Şimdi, burada, bir grup adına konuşan arkadaşlarımız, bir yanlış kabul ederek doğruya adım mı atmak istiyorlar; yoksa, siyaset kurumuna, siyasetçiye güç kazandırmak adına, halktaki bir duyguyu istismar mı etmek istiyorlar; ben, bunu hayretle seyrettim; çünkü, neden; hepimizin bildiği gibi, temel değişiklikteki 86. madde, ilk görüşmede, grupların temel uzlaşmasıyla gündeme geldi ve o günkü madde şunu içeriyordu: ‘7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 86. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesi ‘Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk, sosyal haklar ve tazminatlar ve emeklilik işlemleri Kanunla düzenlenir’ şeklinde değiştirilmiştir. Fıkranın sonuna ‘Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklilikleri Türkiye

Cumhuriyeti Emekli Sandığıyla ilgilendirilir ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder' ibaresi eklenmiş ve aynı maddenin ikinci fıkrasında geçen 'sosyal güvenlik kuruluşları' ibaresi 'Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı olarak değiştirilmiştir' diyor. Bu, ilk turda yaptığımız görüşmelerdeki 86. maddedir. Burada, birinci oylamada... (...) 416 oy alan, bu şekildedir; yani, sosyal haklar ve tazminatlar da bunun içerisinde geçmiştir. Bugün, yeniden getirdiğimiz maddede, sosyal haklar ve tazminatları da dışında tutarak, noktası ve virgülüne kadar aynı bu kanun maddesi geliyor. Acaba, bu gruplardaki arkadaşlarımız neyi değiştirdiler de dün kabul ettikleri oyu bugün kırmızı oy olarak kullanmak ihtiyacını hissediyorlar?.. Bir noktada, siyaset kurumunu, halkın gözünde, acaba, onurlandıracaklarını mı zannediyorlar?.. Bu geri adımlarla veya yalan yanlış birtakım savunmalarla, birbirlerine saldırılarla ve gerçek dışı birtakım beyanlarla, dün 'evet' bugün 'hayır' demenin, acaba, gerekçesi nedir; bunu anlamak, tabî ki, mümkün değil. Dolayısıyla, bugün, Parlamento, halkta tepki gören veya Cumhurbaşkanımızca veto edilen, gece verilen önergeyi geri almıştır; bugün değiştirilen odur."

Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu bir hususu yerinden açıklamak istemiş ve kabul edilmesi üzerine; "Sayın Başkan, biraz önce konuşan değerli üye arkadaşımız, bu maddeye, bu teklife bütün grupların olumlu oy verdiğini ifade ettiler; yanlış anlamadımsa. Elimde, teklifin, Anayasa Komisyonu raporu var. Raporda, Saadet Partisini temsil eden Sayın Kamalak ile Sayın Malkoç, bu teklife muhalif kalmışlardır; zapta geçmesi açısından arz ediyorum!" şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Daha sonra Genel Kurul Başkanı da; "Şimdi müzakeresini yaptığımız 86. madde, Sayın Nejat Arseven Meclis Başkanvekiliyken, beş siyasî partinin kararıyla Uyum Komisyonundan -siz, o zaman yoktunuz efendim; yani, ikiniz bir parti olduğunuz için- çıkan maddenin aynısıdır. Sayın Uzunırmak bunu sordu, ben de onu söylüyorum; yani, Uyum Komisyonu olarak, Sayın Cumhurbaşkanına gidilip, itirazları var mı yok mu diye ilk sorulan 37 maddelik paketin içinde bulunan, Anayasa Komisyonuna gelmeden Uyum Komisyonundan geçen aynısıdır efendim; doğru mudur?" şeklinde bir soru yöneltmiştir.

Yasin Hatiboğlu (devamla); "Sayın Başkanım, o, doğru; ama, onun bir başka doğru tarafı var. Orada 51 madde müzakere ettik, o arkadaşlarımız, o 51 maddenin içerisinde bütün maddelere olumlu oy kullandılar ve ben de, biraz önce kişisel görüşümü arz ederken, 86. madde tek başına getirildiği için doğru olmadığını ifade ettim; bir. İki; efendim, biz, ikinci parti değil, birinci partiyiz; bir. İki; biz, bölen değil, bölüneniz ve biz, partinin temeliyiz, esasıyız. Sayın Başkanlığı bu kadar ilgilendiriyorsa, sırf bilgi arz etmiş olmak için arz ediyorum."

Turhan Güven (İçel)'in Sorusu: Anayasa Komisyonu raporunda "parlamberter demokrasimizde yasama meclisi üyelerinden" bahsediyor. Oysa,

kanun düzenlenirken “Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ve emeklilerinden” bahsedilmekte. Eş anlama gelip gelmediği; yani, Türkiye’de 1961’den bu tarafa Cumhuriyet Senatosu üyeleri var, Kurucu Meclis üyeleri var, Danışma Meclisi üyeleri var; bu arkadaşlarımızın da yasama meclisi organının üyesi olduğu kabul edildiği takdirde, ileride bir sıkıntı doğmayacaktır. Sayın Başkan da böyle mi anlıyor? Ben, bunun tavihini istiyorum.

Anayasa Komisyonu Başkanı Turhan Tayan (Bursa)’ın Cevabı: Bu düzenlemeyle, gerek Kurucu Meclis üyeleri gerek Cumhuriyet Senatosu üyeleri gerekse Danışma Meclisi üyeleri Yasama Meclisi üyeleri olarak kabul edilmekte ve bu düzenlemenin kapsamı içerisinde mütalaa edilmektedir.

Yukarıdaki konuşmalardan sonra Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifinin maddelerine geçilmesi için gizli oylama yapılmıştır. 404 üyenin katıldığı oylamada 17 ret, 4 çekimser ve birer boş ve geçersiz oya karşılık, 381 kabul oyu ile birinci görüşmelerde teklifin maddelerine geçilmesi için çoğunluk sağlanmıştır. Saat 21.08’de üçüncü oturumla, aşağıdaki Madde 1’in okutulmasıyla görüşmelere devam edilmiştir.

“Madde 1. - 7.11.1982 tarihli ve 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 86. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesi ‘*Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerinin ödenek, yolluk ve emeklilik işlemleri kanunla düzenlenir*’ şeklinde değiştirilmiş; fıkranın sonuna ‘*Türkiye Büyük Millet Meclisi üyeleri ile bunların emeklileri T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilirler ve üyeliği sona erenlerin istekleri halinde ilgileri devam eder*’ ibaresi eklenmiş ve aynı maddenin ikinci fıkrasında geçen ‘*sosyal güvenlik kuruluşları*’ ibaresi ‘*T.C. Emekli Sandığı*’ olarak değiştirilmiştir.”

Yukarıdaki madde hakkında konuşan olmamış ve madde gizli oylamaya tabi tutulmuştur. Oy tasnifi sürerken aşağıdaki Madde 2 okutularak, görüşmeleri sürdürülmek istenmiştir.

“Madde 2. - Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer ve halkoyuna sunulması halinde oylanır.”

2. madde için de gizli oylama yapılmıştır. 393 üyenin katıldığı 1. maddenin gizli oylamasında 12 ret, birer çekimser ve geçersiz oya karşılık, 379 kabul oyu; 373 üyenin katıldığı 2. maddenin gizli oylamasında 369 kabul, 3 ret ve 1 çekimser oy kullanılmıştır. Böylece, bu madde de, Anayasada öngörülen koşulları sağlamıştır.⁵⁶⁹

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Teklifinin ikinci görüşmelerine 21 Kasım 2001 Çarşamba günü, saat 12.00’daki birinci oturum sırasında başlanmıştır. Başkanvekili Yüksel Yalova’nın Başkan, Kemal Albayrak (Kırıkkale) ve Burhan Orhan (Bursa)’ın Katip Üyeler olarak görev aldığı görüşmeler sırasında önce tasarının yukarıda geçen 1. maddesi okutulmuş ve arkasından da gizli oyla oylama yapılmıştır. 475

⁵⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 74, B 16 (6.11.2001), s. 499.

üyenin oy kullandığı oylama sonucunda; 11 ret, 4 çekimser, 1 boş ve 2 çekimser oya karşılık, 457 kabul oyu ile 1. madde kabul edilmiştir. Okutulduktan sonra oylanan 2. maddenin gizli oylamasına 455 üye katılmış, 9 ret ve birer çekimser ve boş oya karşılık 444 kabul oyu ile 2. madde de kabul edilmiştir. Kanun teklifinin tümü üzerinde yapılan gizli oylamaya 449 üye katılmış, 11 ret, birer çekimser ve boş oy ile, 2 geçersiz oya karşılık, 434 kabul oyu ile tasarı kabul edilerek kanunlaşmıştır.⁵⁷⁰ Bu kanun, 4720 nolu ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun adıyla, 1.12.2001 tarih ve 24600 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

2. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18.11.1992 Tarihli ve 3842 Sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı

AB üyeliği uyum süreci içerisinde Anayasada yapılan değişikliklere paralel olarak, DGM’ler konusunda da değişiklikler yapılması gündeme gelmiştir. “Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18.11.1992 Tarihli ve 3842 Sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” şeklinde bir paket olarak görüşülen tasarı kabul edilip yasalastıktan sonra, Cumhurbaşkanı tarafından bir kez daha incelenmek üzere TBMM Başkanlığına geri gönderilmiştir. Söz konusu “DGM ve 18.11.1992 Tarihli ve 3842 Sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı” üzerindeki TBMM Genel Kurul görüşmeleri şöyledir:

a. Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18.11.1992 Tarihli ve 3842 Sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Hakkındaki İlk Görüşmeler

Yukarıdaki başlık altındaki DGM’lerin kuruluş ve yargılama usullerini düzenleyen kanunla ilgili ilk görüşmelere 13.11.2001 Salı günü saat 16.55’te ikinci oturum esnasında başlanmıştır. Başkanvekili Kamer Genç’in başkanlık yaptığı görüşmeler sırasında Mehmet Ay (Gaziantep) ve Şadan Şimşek (Edirne) de Katip Üye olarak görev yapmışlardır.⁵⁷¹

MHP Grubu adına Salih Erbeyin (Denizli); DGM’lerin görev alanının Anayasanın 143. maddesinde açıkça belirlendiğini, görevler incelendiğinde o alanın biraz dışına çıkıldığının görüldüğünü, DGM’lerin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 9. maddesinde DGM’lerin görev alanına giren

⁵⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 76, B 23 (21.11.2001), ss. 27-30.

⁵⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 75, B 19 (13.11.2001), s. 326.

suçların açıkça gösterildiğini, bunlar arasında Türk Ceza Kanununun 313 ve 314. maddelerinin de bulunduğunu, bu maddelerin suç işlemek için teşekkül oluşturma ya da “örgüt kurma, çete kurma” suçlarına karşı başka bir düzenleme bulunmadığında uygulanan genel hükümler niteliğinde olduğunu, Türk Ceza Kanununun 313. maddesine göre teşekkülün iki veya daha çok kimsenin bir suç işlemek amacıyla bir araya gelmesiyle oluştuğunu, yine aynı Kanunun 168. maddesinde de devlete karşı yönelen bazı suçları işlemek için silahlı çete veya silahlı cemiyet oluşturulması halinin cezaî yaptırıma bağlandığını, 313. madde ve 168. maddede düzenlenen teşekkül veya silahlı çeteye yardım ve yataklık etmek amacıyla yapılan işlerin de başlı başına bir suç organizesini oluşturduğunu, bunların da Türk Ceza Kanununun 314. ve 369. maddelerinde ayrıca düzenlendiğini, terörün yoğunluk kazandığı dönemlerde Terörle Mücadele Kanununun çıkarıldığını, bu kanunda bir terminoloji belirlemesi yapılarak Türk Ceza Kanununda ve diğer kanunlarda geçen teşekkül (örgüt, çete, cemiyet gibi terimlerin) hakkında ayrı kavramların ifade ettiğinin belirtildiğini, 1999 yılında çıkarılan 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu da mafya tipi örgütler olarak nitelenen örgütler ve onlar bünyesinde işlenen suçları düzenleyen yeni bir yasanın yürürlüğe girdiğini, tüm bu davaların Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkındaki Kanunun 9. maddesine göre bu mahkemelerin görev alanına giren suçlar olduğunu, özellikle 4422 sayılı Kanunun yürürlüğe girmesinden sonra DGM’lerin görev alanlarının çok genişlediğini, 313. ve 314. maddelerin esas itibarıyla Anayasanın 143. maddesinde tanımlanan görev alanına girdiklerini, bu bakımdan DGM’lerin asıl görevlerini daha verimli bir şekilde yapabilmeleri için bu maddelerle ilgili suçların mahkemelere devredilmesi gerektiğini, keza 1992 yılında 3842 sayılı Kanunla Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda değişiklik yapıldığını, bu değişikliklerden bir bölümünün DGM’lerin görev alanına giren suçlarda uygulanamayacağının aynı kanunun 31. maddesine göre hükme bağlandığını, zaman içinde bu farklı uygulamalardan bir kısmının kaldırılmış olduğunu, tasarının amacının bunlardan birinin daha kaldırılması olduğunu ifade etmiştir.

Salih Erbeyin konuşmasını; “Tasarının bir başka amacı da, Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun 1. maddesinde verilen ‘çıkar amaçlı suç örgütü’ tanımını açıklığa kavuşturmaktır. Aslında, bu tanım, yasa metnimize, İtalyan Ceza Kanunundan alınarak girmiştir. (...) Daha sonra eklenen 416. madde, yani, ilgili yasanın 416. mükerrer maddesinde de, açıkça, mafya tipi suçların teşekkül şekli düzenlenmiştir. Bizim, Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun 1. maddesinde yer alan tanım, büyük ölçüde bu tanımla örtüşmektedir; fakat, bu tanım da, uygulamada belirsizliklere yol açmakta, hatta suçların kanuniliği ilkesi bakımından uygulamada tartışılabilir durumlar ortaya çıkmaktadır. Bunlardan biri, kişileri kendine tabi kılmaya zorlamaktır. İkincisi ise, mensupları arasında, her ne suretle olursa olsun, açık veya gizli

işbirliği yapmak. Bunlar çok genel ifadeler olduğu için, gerçekten, zaman zaman suçluların ve suçların kanunîliği ilkesi bakımından tartışma ortaya çıkmaktadır. Bunların yanında, maddede kullanılan ‘zor veya tehdit uygulama’ kavramlarına da açıklık getirme ihtiyacı uygulama neticesinde ortaya çıkmıştır. (...) bu kanunun 6. maddesinde, hak ve alacaklara ilişkin tedbirlerin alınabilmesi için kuvvetli şüphelerin bulunması yeterli görülmüştür. Şüphesiz, bu kanun kapsamındaki yöntemlerden bazıları bakımından, örneğin gizli izleme ya da gizli görevliler kullanılması gibi yöntemler bakımından kuvvetli şüphe olması yeterli olabilmekte; ancak, burada, hak ve alacaklara ilişkin tedbirler bakımından, şüphe derecesinden daha ileri bir durumun olması gerekmektedir. Kanunun 2. maddesine paralel olarak 6. maddedeki ‘kuvvetli şüpheler’ ibaresinin ‘kuvvetli belirtiler’ şeklinde değiştirilmesi, bu tasarı hükmüyle önerilmektedir. Böylece, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104. maddesiyle de bir uygunluk sağlanmış olacaktır,” ifadeleriyle sürdürmüştür.

DYP Grubu adına Turhan Güven (İçel); bir kanunu enine boyuna tartışmak için hazırlık süresinin şart olduğunu, “48 saat geçmeksizin ve İçtüzük hükümlerine uyulmaksızın, denetim yolları tıkanmak suretiyle” bir kanun tasarısının görüşülmeye başlandığını, tasarının içeriğine karşı olmadıklarını ve bir gelişme olduğunu kabul ettiklerini, tasarının geliş biçimine karşı olduklarını, TBMM’nin iki aslı görevinin kanun yapmak ve denetim olduğunu, denetim yollarından kaçarak ve genel görüşme isteklerini geri çevirerek bir yere varılamayacağını, denetim mekanizmasının çalışmasını önleyerek reformist davranışlar getirildiğinde bunun fazlaca öneminin kalmadığını düşündüğünü ifadeyle, 1999 yılında “ikinci demokrasi paketinde” DGM’leri tamamen ortadan kaldırmayı teklif ettiklerini, aslında uyum kanunu tasarısının 48 saat geçmeden görüşmeye getirilmesi gerektiğini, iki maddenin neden DGM’lerin görevi sahası dışına çıkarıldığını ve 312. maddenin getirilmediğini ifadeyle, “(...) tabîi hâkim ilkesine dönsek, devlet güvenlik mahkemelerinin tamamını ortadan kaldırsak... Kaldırmamak suretiyle, siz, Türkiye’de, normal bir durumun olmadığını da kabul etmiş oluyorsunuz. Neden; çünkü, devlet güvenlik mahkemeleri, doğrudan doğruya, normal durumların değil, çok değişik durumların mahkemeleridir. Kuruluşundaki gerekçe de böyledir; ama, siz, halen bunu devam ettiriyorsanız, şunu söylemeye getiriyorsunuz: Normal demokratik düzenlerde biz yokuz!.. Normal demokratik düzenlemeler yapacaksanız, gelin, lütfen, anayasa değişikliğini, şu ikinci paketi siz de getirin ve tamamen bunları kaldıralım; ama, yok, devlet güvenlik mahkemeleri devam ettiği sürece, birtakım iyileştirmeler yapılmasının, bazıları nezdinde itibar kazandıracağını zannediyorsanız, yanılıyorsunuz; çünkü, (...) Avrupa’da, devlet güvenlik mahkemeleri için, hiç de olumlu bir tavır yok. Kanunda düzenleme yapılırken, belli bir kesim olarak tabîi, iyileştirmeler yapılmıştır, 313 ve 314 çıkmıştır, çıkarılmak istenmektedir ve onun da, ne şekilde ilgili ağır ceza mahkemesine gönderileceği ifade edilmiştir; ama, sadece bu iki maddenin gündeme getirilmesi keyfiyeti, zihinlerde teşevvüşatı da beraberinde getirir. Neden 312 gelmiyor; 312/2 gelmiyor? Eğer,

siz, fikir hürriyetinden bahsedebiliyorsanız, onu da getirseydiniz; ama, siz, bazı maddeleri getirip koyarken, mesela 499 kalıyor herhalde. (...) Çete kurmanın, normal mahkemelere gitmesi doğrudur,” şeklinde konuşmuş, kanun tasarısı üzerinde olumlu görüş içinde olduklarını belirtmiştir.

ANAP Grubu adına Beyhan Aslan (Denizli); DGM’ler konusundaki tartışmaların hukukî olmaktan çok siyasî ve ideolojik boyutta kaldığını, DGM’lerin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 6. maddesi açısından değerlendirdiğinde eksilerinin açıkça görüldüğünü, DGM’lerde görevli hâkim ve savcıların da bu ulusal ölçütlere uygun yargılamayı yapma noktasında büyük gayret sarf etme durumunda olmaları gerektiğini, DGM’lerin kuruluşu sırasında Danışma Meclisinin gerekçesinde “bunlar uzmanlık mahkemeleridir, hatta, nasıl ki ticaret mahkemeleri varsa, tapulama mahkemeleri varsa, basın mahkemeleri varsa, devlet güvenlik mahkemeleri de olmalıdır” denildiğini, uzman mahkemeler olan DGM’lere atandırılan personelin uzmanlığı konusunda ölçüt konmadığını ve DGM’lerdeki hakimlerin tapulama hâkimleri kadar dahi eğitim aldıklarını sanmadığını, 1918 sayılı Kaçakçılık Yasası ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Yasası gibi özel kanunlar çıkarıldığını, bilahare toplumdaki hassasiyete göre “bu suçlara da DGM baksın” denildiğini, o zaman da Anayasanın 143. maddesiyle çelişir duruma düğüldüğünü, DGM’lerin aslı fonksiyonunu yapabilmesi için mutlaka Anayasanın 143. maddesiyle bağılı kalmak durumunda olduğunu, dolayısıyla Türk Ceza Yasasının 313 ve 314. maddelerindeki suçların DGM kapsamından çıkarılmasını fevkalade olumlu bulunduğunu ifade etmiştir.

Beyhan Aslan konuşmasında; 1 nolu DGM’lerin iş yükünün fevkalade şişmiş olduğunu, 4422 sayılı Yasada DGM’lerin bakabilmesi için birtakım yeni unsurlar getirildiğini, şüphe ve şüpheciliğin kaldırılarak orada daha etkili olan delil niteliğindeki birtakım emareleri ifade eden unsurların eklenmiş olduğunu, DGM’lerde görülen davalara toplumun ve basının ilgisinin biraz daha fazla olduğunu, insan haysiyet ve onurunun her şeyin üzerinde olduğu noktasından hareketle DGM savcı ve hâkimlerinin çok dikkat etmesi lazım geldiğini, savcılardan önce bir gazetecinin “iddianame yayınlamayacağını” ve hazırlık tahkikatlarını basında sergileyemeyeceğini, hiçbir gazetecinin dinlenen telefonları savcıdan ve hâkimden önce çarşaf çarşaf gazetelerde açıklayamayacağını, dünyanın hiçbir yerinde böyle bir şey olmadığını, bu nedenle basınının da çok dikkat etmesi ve yasalara uygun davranması gerektiğini, hüküm ya da takipsizlik kararı dışındaki mahkeme safahatının yayınlanmasının çok yanlış ve insan haysiyet ve onuruna aykırı bir davranış olduğunu, muhakeme sonunda beraat edecek insanları televizyon ekranlarından suçlu ilan etmenin izahı olmayan bir vahşet olduğunu, Avrupa ülkelerinde ve Amerika’da mahkeme salonundakilerin (hâkimin, sanığın, davacının, davanın) resimlerinin çekilmediğini, sadece karikatürünün yapıldığını, araştırmacı gazetecilik adına kimsenin kendini hâkim ve savcı yerine koyamayacağını, hâkimin ve savcının sormadığı soruları sorarak insan haysiyet ve onurunu ayaklar altına alamayacağını, ifadeyle konuşmasını tamamlamıştır.

SP Grubu adına Lütfü Esengün (Erzurum) konuşmasında; cürüm işlemek için teşekkül meydana getirmek ve bu teşekküle yardım ve yataklık yapmak suçlarının DGM'lerin görev alanı dışına çıkarıldığını, tasarıyla Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 104. maddesindeki kıstasların DGM'yi ilgilendiren suçlarda da uygulanacağını, tasarının bazı maddeleri (3., 4., 5. maddeleri) gereği 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda bazı değişiklikler yapıldığını, 4422 sayılı kanun çıkarılırken işaret edildiği halde dikkate alınmamış olan yanlışlıkların düzeltilmeye çalışıldığını, tasarının bu halinin demokrasi ve insan hakları yolunda ileri bir adım olarak addedilebileceğini ifadeyle, sıkıyönetim mahkemelerinden DGM'lere dönüşü ayrıntılarıyla açıklamıştır.

Lütfü Esengün devam eden konuşmasında; 313. ve 314. maddeler DGM'nin kapsamı dışına çıkarılırken 312. maddenin DGM görevi içerisinde kalmaya devam ettiğine dikkat çekmiş, düşüncesini açıklayan pek çok insanın (siyaset adamları, başbakanlar, fikir adamları, din adamları) Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin yanlış ve keyfi uygulamaları sonucu DGM'lerde mahkûm edildiğini, Adalet Bakanının en azından 312. maddenin DGM'lerin görevi alanı dışına çıkarılması için bir düzenleme yapmasını beklediğini, dünyada modası biten DGM'lerin Türkiye'de de sona erdirilmesi gerektiğini, görüşülmekte olan tasarının benzerini daha geniş ve kapsamlısını içerisinde 312. madde de bulunmak suretiyle Refahiyol Hükümeti zamanında Meclisin huzuruna getirdiklerini ifadeyle, "Biz, o gün 312'yi, 313'ü, 314'ü, DGM'leri ilgilendirmede inancıyla görev alanı dışına çıkarmayı istemiştik. O gün inancımız o idi; savunduğumuz hiçbir çete, koruduğumuz, kolladığımız hiçbir örgüt olmadan, sadece hak ve adalet öyle icap ettirdiği için o tasarımı getirmiştik; ama, siz, bugün bu tasarımı, çeteleri DGM'lerden kurtarmak için getiriyorsunuz. Keşke, 57. hükümet işbaşına geldiği gün bu tasarı gelseydi, biz de sizi tebrik etseydik; ama, çeteler, DGM'ler öyle bir hale geldi ki, şimdi, siz, 313'ü ve 314'ü DGM'lerin görev alanı dışına çıkarmak zorunda kaldınız; ama, 312. madde yok. Dolayısıyla, hatıra gelen, bizim o tasarımı huzura getirdiğimiz gün yapılan konuşmaları, mümkün olsa da, zabıtlardan burada okuyabilsek. O günü iyi hatırlıyorum, biz, o tasarımı getirdiğimiz gün, görüşmeler yapılırken, özellikle DSP ve ANAP sıralarından, Susurluk çetesini kurtarmak için getirdiğimiz iddiaları, itirazları, demagojileri çok yapıldı. Halbuki, bizim tasarımı sevk ettiğimiz zaman Susurluk olayı daha meydana gelmemişti. Şimdi, aynı soruyu biz sormak durumundayız: Bu tasarımı getirirken, hangi çeteleri kurtarmak niyetiyle getirdiniz?! (...) bizi, o gün, Susurluk'u kurtarmakla suçlayan bugünün iktidar partileri, bugün Susurluk'u kendileri kurtarıyorlar. Biliyorsunuz, Susurluk'la ilgili dava henüz sonuçlanmadı; Yargıtay'dan bozuldu geldi, DGM'de dava devam edecek; ama, ilahî adalet tecelli ediyor, o gün bizi Susurluk'u kurtarmakla suçlayanlar, bugün Susurluk'u kendi elleriyle DGM'den alıp sivil mahkemelere sevk ediyorlar. Bunun vebali de sizin üzerinizdedir ve maalesef, MHP de bu işin içindedir; " şeklinde sözlerini sürdürmüştür.

AK Parti Grubu adına Ramazan Toprak (Aksaray) konuşmasında; 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Yasası çıkmadan önce Türk Ceza Yasasının 313. maddesinin uygulamasına değinmiş, 313. maddenin kapsamına iki ayrı suçun sokulduğunu, bunlardan “çete suçları” denilen cürüm işlemek için teşekkül oluşturmak suçları ile “mafya suçları” denilen çıkar amaçlı suç örgütü oluşturma suçlarının bu kapsama sokulduğunu, 4422 sayılı kanunun çıkarılmasıyla 313’teki yükün hafifletildiğini, iki yıl içinde dört beş kez af yasası çıkarıldığını, bu düzenlemelerde Türk Ceza Yasasının 313. maddesinin af yasalarından yararlanamadığını ifadeyle, “(...) ‘yolsuzluk üçgenleri’ dediğimiz üçgenin değişmez üç ayağından değişmez iki ayağı, siyasetçidir, bürokrattır; üçüncü ayağı ise, işadami veya Hazineden beslenen medya sahipleridir” şeklinde sözlerini sürdürmüştür. Yolsuzluk üçgeninin bürokrat ve siyasetçi ayağının yargı dokunulmazlığına sahip olduğunu, “üçüncü ayağı” oluşturan işadami ve Hazineden beslenen medya sahiplerine ise dokunulabildiğini, bu üçüncü ayağı oluşturanların 313’ten hesap vermeye başladıklarını, ancak af yasaları çıkarken bunların göz ardı edildiğini ve bir kenara itildiğini, siyaset ve bürokrat uzantıları hakkında hiçbir işlem yapılmadığını, “bu haksızlık” karşısında 313’ün DGM kapsamından çıkartılmak istendiğini ifadeyle, “Bu tasarı kanunlaştığı zaman DGM’lerdeki suç dosyaları ağır cezalara gönderilecek. Bu, ne anlama mı geliyor; bunlar, çete suçları olduğu için çok sanıklıdır, nitelikli suçlardır, onlarca klasör dosyalardan müteşekkildir. Bunlar, DGM kapsamından çıkarıldığı zaman onlarca klasör DGM’lerden kamyonlara yüklenecek ağır cezalara gönderilecek; ağır ceza mahkemeleri zaten altı ay sonrasına gün veriyor, gelmiş önlerine onlarca klasör... Ağır cezadaki hâkim ve savcılar gözünüzün önüne getirin değerli milletvekilleri. Bir dosyaya 3-5 dakika 10 dakika verebiliyor; gelmiş bir klasör, belki bir on yıllık emeğin mahsulü olan klasörler, sıfırdan, ağır ceza hâkiminin önüne getirildi, ağır ceza hâkiminin bu dosyalara nüfuz edebilmesi hemen hemen imkânsızdır. Ne olacak; bir altı ay, yetmedi bir altı ay, yetmedi bir altı ay... Bunun doğal sonucu, dava, zamanaşımından, bu dosyaların çok büyük bir kısmının düşeceği; oldu mu size örtülü bir af. Bürokrat ve siyasetçi, zaten, af yasalarıyla kendini kenara çekmişti, bunların eylemleri, 230’daki görevi ihmal, 503 ve 510’a kadar olan emniyeti suiistimal suçları kapsamında değerlendirilerek, bürokrat ve siyasetçiler, af yasalarına sokuldu, kenara itildi. Anayasa Mahkemesinin iptaliyle, 240, yani, görevi suiistimalle de yararlandırıldı, yine kenara itildi. Diğer, üçüncü ayağı?... Size de böyle bir imkân tanıyalım... Sayın Bakanın beş yılda değişen düşüncesinin arkasında yatan şey budur. Sayın Bakan, beş yıl önce karşı çıktığının, yani muhalefettyken karşı çıktığının, iktidara geldiği zaman tersini yapıyorsa, bu bir paradokstur, kendi içinde bir açmazdır, bir çıkmazdır, bir yanlışlık var,” şeklinde sürdürmüştür.

Ramazan Toprak devam eden konuşmasını; “Bu elimdeki metin, Avrupa Parlamentosunun 2000 yılında aldığı bir karardır. Avrupa Parlamentosu, aynen şu şekilde ifade ediyor kararını: ‘Devlet güvenlik mahkemelerinin en kısa süre

içinde lağvedilmesini beklemekte ve basın ve yayın yoluyla işlenen suçların takibatı ve bunlara uygulanan cezaların ertelenmesini öngören yasanın kabul edilmesini memnuniyetle karşılamaktadır.’ Yani, DGM’leri lağvetmenizi bekliyoruz diyerek kulak çekiyor, devamında, basın yayın yoluyla işlenen suçları ertelediğiniz için de aferin diyor; yani, bir büyük öğretmen edasıyla. Binlerce yıllık tarihi olan Türk Devletinin yöneticilerinin içine düştüğü aczin resmî ifadesidir. ...Geçen yıl, 8 Kasım Katılım Ortaklığı Belgesiyle, Avrupa Komisyonu, bize ev ödevimizi verdi; ancak, verirken, Avrupa Parlamentosunun bu kararında olduğu gibi ağır ifadeler olacağı düşünülünce, hatırlayalım, Sayın Başbakan açıklama yapmıştı, lütfen fazla sert olmasın, incitici olmasın; yani, biraz morfinli olsun da bizim milletimiz anlamasın bunu. Peki, bunun morfinlenerek getirilmiş şekli, 8 Kasım Katılım Ortaklığı Belgesine sokulmuştur. Katılım Ortaklığı Belgesinin kısa vadeli öncelikler arasına aldığı siyasî kriterler, diğer tabirle 2001 yılı sonuna kadar yapmazsanız kulağınız çekerim ha dediği bölümden size okuyorum: ‘Devlet güvenlik mahkemeleri de dahil olmak üzere, yargının işlevselliğinin ve verimliliğinin uluslararası standartlara uygun şekilde geliştirilmesi; özellikle hâkimlerin ve savcılarının, insan hakları alanı da dahil olmak üzere, AB mevzuatı hakkındaki eğitimlerinin kuvvetlendirilmesi’ diyor,” şeklinde sürdürmüştür. Yargı reformuna değinmiş, adli yargı reformu bünyesindeki sadece bir biriminin hayata geçirilmesi halinde bu sorunların tamamına yakınının çözülmesinin mümkün olacağını, bu tasarının ikibuçuk yıldır beklenen adli kolluk kanun tasarısı olduğunu, bu tasarı hakkında Adalet Bakanı’nın kendileriyle hemfikir olduğunu bildiğini, ancak konunun İçişleri Bakanlığına takıldığını, “bir avuç bürokratin” İçişleri Bakanının aklını çelebildiğini, adli kolluk gücünün televizyonlarda belgesellerde izlenen “kriminoloji” denilen suç bilimi ve konusunda yetişmiş eğitilmiş ve uzman personelden oluşturulduğunu, bilimsel yöntemler ve teknolojinin son verileriyle çalışan cihazlarla çalıştığını, delilleri en sağlıklı şekilde ve bilimsel verilerle topladığını, doğru sanığı ve doğru suçluyu tespit ederek yargının pençesine teslim ettiğini ifade etmiştir.

DSP Grubu adına Erol Al (İstanbul); 2845 sayılı DGM’lerin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 9. maddesinin birinci fıkrasının değiştirilmesi suretiyle Türk Ceza Kanununun 313 ve 314. maddelerinin DGM’lerin görev alanından çıkartılacağını, cürüm işlemek amacıyla teşekkül oluşturanlar ile bunlara yardım ve yataklık yapanların ağır ceza mahkemelerinde yargılanmalarının öngörüldüğünü, Türk Ceza Kanununun 313. maddesi ile 2845 sayılı DGM’lerin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun kabulü sırasında özellikle siyasî ve ideolojik nedenlerle oluşan ve Türk Ceza Kanununun 168. maddesi kapsamına girmeyen⁵⁷² grupların soruşturulmasını ve yargılanmasının 9. madde kapsamına alındığını, 3713 sayılı Terörle Mücadele

⁵⁷² Bir başka anlatımla, silahlı çeteye girmeyen ve suç işleme amacıyla bir araya gelen.

Kanunu ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun yürürlüğe girmesiyle birlikte Türk Ceza Kanununun 313 ve 314. maddelerinin DGM’lerin görevleri arasında yer alma gerekçesinin de ortadan kalktığını ifadeyle, AK Parti Milletvekili Ramazan Toprak’ın iddialarına da cevap vermeye çalışmıştır.

Erol Al konuşmasını; “Bu görüş, sadece benim değil, Ankara Devlet Güvenlik Mahkemesi Başsavcısı Sayın Cevdet Volkan ve Ankara DGM’nin yargıç ve savcılarının da görüşüdür. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığının görüşü de hemen hemen bu doğrultudadır. Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığı, ilave olarak, Susurluk gibi davalar için, yargılama makamına takdir yetkisi verilmesinin uygun olacağı değerlendirmesinde bulunmuştur. Ankara DGM’nin yargıç ve savcıları, Türk Ceza Kanununun 313 ve 314. maddelerinin yanı sıra, Türk Ceza Kanununun 499/2, 6136 sayılı Kanunun 12., Türk Ceza Kanununun 264, 403 ve 404. maddeleri ile 4422 sayılı Kanunun 1. maddesinin de, Anayasanın 143. maddesindeki kuruluş amacı gözetilerek, DGM’lerin görev alanından çıkarılmasında yarar bulunduğu görüşündedir. Türk Ceza Kanununun 313 ve 314. maddelerinin DGM’lerin görev alanından çıkarılarak, bu mahkemelerin asıl görevlerini daha verimli bir şekilde yapabilmelerinin sağlanması konusunda, hükümet iradesi ile yargı kurumlarının iradelerinin aynı yönde olduğu görülmektedir ve bu durum memnuniyet vericidir. Bu değişiklik -bir arkadaşımız kısmen söz ettiler- devlet güvenlik mahkemelerinde başlatılan ve medyada büyük gürültülere yol açan soruşturmaların, daha sonra, DGM’lerin görevsizlik kararı vermesiyle sonuçlandığında, kamuoyunda yarattığı hayal kırıklıklarına son verilmesi açısından da, son derece önemli ve gereklidir. (...) Türk Ceza Kanununun 313 ve 314. maddelerinde yer alan suçları işleyenlerin yargılanmalarının ağır ceza mahkemelerine bırakılmasının, bu suçları işleyenleri kurtarmaya dönük bir manevra olduğunu açık şekilde söyleyenlerin veya ima edenlerin, en azından, ağır ceza mahkemelerinde görev yapan yargıç ve savcılarımıza büyük bir saygısızlık yaptıklarını ve onları incittiklerini özellikle belirtmek isterim. (...) Yüce Parlamentomuz ve halkımızın, halen DGM’lerde görülmekte olan davaların ağır ceza mahkemelerine devredilmesinin değişik iddiaları gündeme getireceği ve endişelere yol açacağı yönündeki görüşlerine biz de katılıyoruz ve bu tür görüşler kamuoyunda seslendirilmektedir,” şeklinde sürdürmüştür.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon), kendisinden önce konuşanların iddialarına cevap ve açıklayıcı niteliği taşıyan konuşmasını yapmıştır:

“Konu çeşitli yönlerden ele alındı ve bu arada, tasarının, birtakım art niyetlerle ya da beş yıl önce bugünkü iktidar partileri sözcülerinin veya benim kişisel olarak yaptığım konuşmalarda açıkladığım görüşlerle çelişkili olarak bugün gündeme getirildiği ifade edildi. Beş yıl önemli bir zaman aralığı ve bu beş yıl içinde, hukukumuzda önemli değişiklikler oldu. Türk hukukunda, örgütlü

suçlar, daha önce, Türk Ceza Kanununun 313., 314., 168. ve 169. maddelerinde ve Terörle Mücadele Kanununda düzenlenmişti; daha sonra, 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu 1999'da kabul edilerek yürürlüğe girdi. Böylece, bugün, hukukumuzda, Türk Ceza Kanununun 313. maddesi, teşekkül oluşturarak suç işleyenler bakımından bir genel hüküm niteliğindedir. Günümüzde, örgütlü suçlar önemli ölçüde artmıştır ve bunların değişik görünüşleri ayrı ayrı kanunlarla düzenlenmeye çalışılmıştır; ama, kanunlarımızda özel bir hüküm yoksa, Türk Ceza Kanununun 313. maddesi uygulama alanı bulacaktır. Eğer, cürüm işlemek için oluşturulan örgüt, teşekkül ya da çete silahlı olarak kurulmuşsa ve bu, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne karşı bazı suçların işlenmesi amacıyla oluşturulmuşsa, Türk Ceza Kanununun 168. maddesi uygulanacaktır; yardım ve yataklık fiilleri için, Türk Ceza Kanununun 314. ve 169. maddeleri uygulanacaktır. Terör suçları bakımından, Terörle Mücadele Kanununun getirdiği çerçeve içinde bir düzenleme söz konusudur; ama, mafya tipi suçlar ya da yasal terimle, çıkar amaçlı suçlar, ayrı bir kanunla, 4422 sayılı Kanunla düzenlenmiştir.”

“Şimdi, bunlar arasında belirgin farklar var. Her şeyden önce, Terörle Mücadele Kanunu ve Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu ortak bir noktada birleşmektedir. Bu da, örgütün korkutma, sindirme ve yıldırma yöntemleri kullanmasıdır. Oysa, Türk Ceza Kanununun 313. maddesinde bu yöntemler söz konusu değil. Son zamanlarda, Yargıtay’ın vermiş olduğu birtakım kararlarda devlet güvenlik mahkemelerinin yetkisi bakımından bazı tereddütler doğmuştur. Her şeyden önce, devlet güvenlik mahkemelerinin görev alanı, Anayasamızın 143. maddesinde belirlenmiştir. Devlet güvenlik mahkemeleri, birer uzmanlık mahkemesi olarak kurulmuştur ve sadece, kuruluş kanununda gösterilen, Anayasanın 143. maddesi kapsamındaki suçlara bakmakla görevlidirler; ancak, zaman içinde, devlet güvenlik mahkemelerine verilen görevler, hepsi, Anayasanın 143. maddesi kapsamında değerlendirilmesi açısından tartışılabilir. İşte, bugün tartışmakta olduğumuz kanun tasarısı, bunlardan iki maddeyi devlet güvenlik mahkemelerinin görev alanı dışına çıkarmak suretiyle, Anayasaya uygunluk açısından uygun bir düzenleme getirmiştir. Aslında, 57. hükümet programında, devlet güvenlik mahkemelerinin yeniden düzenleneceği ifade edilmiştir. Bu düzenlemelerin ilki anayasa değişikliği şeklinde gerçekleşmiştir. Anayasamızın 143. maddesinde, 1999 yılında, 21. Yasama Döneminin ilk yasama tasarrufu olarak yapılan değişiklikle, mahkemenin tamamıyla sivilleşmesi sağlanmıştır. İşte, bugün getirdiğimiz değişiklikler de, devlet güvenlik mahkemelerinin görev alanıyla ilgili bir değişikliktir.”

“Yargıtay, son zamanlarda vermiş olduğu kararlarda, devlet güvenlik mahkemelerinin görev alanının kanunlarda belirtilen suçlarla ilgili olduğunu; bu çerçevede, 313 ve 314. maddenin devlet güvenlik mahkemelerinin görev alanında olmakla birlikte, 313. madde kapsamında işlenen amaç suçlarının bu

kapsamın dışına çıktığını ifade etmiştir. 313. madde ve bütün örgüt suçlarıyla ilgili düzenlemeler, aslında, birer tehlike suçudur. Bunlar, kamu düzenini tehdit eden suçlardır, çünkü, suç işlemek için, cürüm işlemek için, iki veya daha çok kimse bir araya gelmektedir. Bu, başlı başına bir suçtur. Şimdi, bu çeşit örgütlerin belli amaçları vardır. Örneğin, gasp, hırsızlık gibi fiilleri işlemek, bu suç örgütlerinin amacı olabilir. Bunun yanında, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne karşı silahlı mücadele için örgütler kurulmuş olabilir ya da Terörle Mücadele Kanununun 1. maddesindeki tanım çerçevesinde suçları işlemek için suç örgütleri kurulmuş olabilir veya Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda tanımlanan mafya tipi suçları işlemek için örgüt kurulmuş olabilir.”

“Şimdi, Yargıtay’ın içtihadına göre, devlet güvenlik mahkemeleri, bundan böyle, 313. madde kapsamındaki amaç fiillere bakamayacaklardır. Böyle olunca, bu fiilleri işlemek için kurulan teşekküllere devlet güvenlik mahkemeleri bakacak; ama, onların, örgütün amacı olan, teşekkülün amacı olan suçlar konusunda görevli, yetkili olmayacaktır. O suçlar, genel mahkemelere, ağır ceza mahkemelerine gidecektir. İşte, yapılan düzenlemenin, getirilen düzenlemenin birinci amacı, gerek 313. madde kapsamındaki fiilin, gerek o madde kapsamındaki amaç fiillerin aynı mahkeme tarafından, ağır ceza mahkemesi tarafından görülmesini sağlamaktır. Bu yapılırken, aynı zamanda, devlet güvenlik mahkemelerinin Anayasada tanımlanan görev alanına uygun bir düzenleme de getirilmiş olmaktadır. Arkadaşlarımızın, burada, herhangi bir art niyet araması yersizdir. Beş yıl önce 54. hükümetin gerçekleştiremediğini, bugün 57. hükümet gerçekleştirmektedir...”

“Öte yandan, bu tasarıyla getirilen diğer düzenlemeler arasında, 4422 sayılı Kanunun 1. maddesinde verilen mafya tipi suç örgütü tanımındaki belirsizliği ve soyutluğu giderme amacı vardır. Gerçekten, 4422 sayılı Kanununda, her şeyden önce, ‘zor ve tehdit’ kullanma kavramı biraz daha açıklığa kavuşturulmak suretiyle, ‘tehdit, baskı, cebir veya şiddet’ kullanılması unsuru getirilmiştir. Yine, bu maddede yer alan ‘veya kişileri kendilerine tâbi kılmaya zorlamak veya mensupları arasında her ne suretle olursa olsun açık veya gizli işbirliği yapmak’ ibaresi metinden çıkarılmak suretiyle, mafya tipi örgüt tanımına, çıkar amaçlı suç örgütü tanımına açıklık getirilmiştir. Bu, suçların kanuniliği bakımından da gerekli olan bir değişikliktir; çünkü, bu hüküm çerçevesinde, kamu yönetiminde hiyerarşik düzen içinde dahi verilecek olan birtakım talimat ve emirlerin, kişileri kendilerine tabi kılma biçiminde yorumlanma olanağı vardır. Terör örgütlerinde, çıkar amaçlı suç örgütlerinde veya genel olarak her türlü cürüm işlemek için oluşturulan teşekkülde, zaten, kişiler arasında bir işbirliği vardır. Bu, teşekkül, örgüt veya çete kavramının kendisinin içinde olan bir unsurdur. Bu konuda belirsizliğe, farklı yorumlara yol açabilecek bir ibareye gerek bulunmamaktadır. O nedenle, Çıkar Amaçlı Suç

Örgütleriyle Mücadele Kanununun 1. maddesindeki tanımda da bir değişiklik yapılmaktadır.”

“Yine, kişilerin hak ve alacaklarına el koyma yetkisinde, yürürlükteki kanunda, ‘kuvvetli şüpheler’ yeterlidir; ancak, burada söz konusu olan menfaatler bakımından kuvvetli şüpheler değil; fakat, Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu kapsamında bir fiilin işlendiği konusunda ‘kuvvetli belirtiler’ aranmaktadır. Getirilen bir diğer değişikliğin amacı da budur. Nihayet, gerek 4422 sayılı Kanunla getirilen yeni görevler, gerek bu Kanunla mafya tipi suçların hepsinin 1 numaralı devlet güvenlik mahkemelerine verilmesi, 1 numaralı devlet güvenlik mahkemelerinde bir iş yükü birikimine yol açmıştır. Bunun da giderilmesi gerekir. 313 ve 314. maddelerin devlet güvenlik mahkemelerinin yetkisi dışına çıkarılması, bu mahkemelerin çalışmasını rahatlatacaktır, kolaylaştıracaktır...”

“1 Numaralı Devlet Güvenlik Mahkemelerinde ise, aşırı bir iş birikimi olmuştur. İstanbul Devlet Güvenlik Mahkemesinde, 1 Numaralı Devlet Güvenlik Mahkemesiyle diğer 5 mahkemenin önündeki dosya yükü karşılaştırıldığında, 1 Numaralı Devlet Güvenlik Mahkemesinin ne kadar ağır bir iş yükü karşısında olduğu görülmektedir. Aynı şey, birden çok devlet güvenlik mahkemesinin bulunduğu diğer mahkemelerimiz bakımından da söz konusudur. Bilindiği gibi, devlet güvenlik mahkemeleri, ülkemizde, sadece 8 ilimizde var ve bunlardan bazıları, birden çok mahkemeyle çalışan devlet güvenlik mahkemeleridir. İşte, bütün bu illerden gelen suçların 8 ildeki devlet güvenlik mahkemesinde toplanması, onlardaki iş yükünü artırmaktadır. Oysa, şimdi, 313 ve 314. maddeyle ilgili olarak getirilen yeni düzenlemeyle, sadece 8 ildeki mahkemelerde değil, doğrudan doğruya suçun işlenmiş olduğu yerde görevli olan mahkemelere gidecektir. ...Devlet güvenlik mahkemeleri ve genel mahkemeler bakımından ayrı zaman aşımı süreleri söz konusu değildir. Bütün mahkemeler bakımından Türk Ceza Kanununun 102. maddesinde öngörülen zaman aşımı süreleri işlemektedir ve 104. maddede belirtilen zaman aşımının kesilmesi nedenleri, bütün mahkemelerimiz bakımından geçerlidir.”

“Şimdi, bundan sonra 313 ve 314. maddelerle ilgili suçlara bakacak olan mahkemeler, devlet güvenlik mahkemelerinin veya devlet güvenlik mahkemeleri başsavcılarının kaldığı yerden devam edeceklerdir; daha önce yapılan işlemleri tekrarlayacak değildir. Bu bakımdan herhangi bir zaman kaybı söz konusu değildir. Dolayısıyla, zaman aşımı bakımından yeni bir durum ortaya çıkmayacak, aynı zaman aşımı süreleri genel mahkemeler bakımından da işlemeye devam edecektir. (...) Yargıtay’da bulunan davalar bakımından ise, temyiz isteminin sonuçlandırılması ve dosyanın yeni mahkemeye getirilmesi öngörülmüştür. (...) Ben, görüşülmekte olan tasarı konusunda da, ilke bakımından hiçbir partimizin itirazı olmadığını gördüm; sadece ‘beş yıl önce böyle demiştiniz, şimdi bunu söylüyorsunuz...’ Bunlar önemli değil, beş yıl içinde yapılan değişikliklerin birtakım sonuçları var, beş yıl içindeki gelişmeler

değerlendirilerek, bu tasarılar birer birer Yüce Meclisin huzuruna getirilecektir. Bu arada, tabii, Anayasamızda da çok önemli değişiklikler oldu. Bütün bunların uyum yasaları da birer birer gelecektir...”

Yukarıdaki konuşmaların ardından soru-cevap bölümüne geçilmiştir.⁵⁷³

Lütfü Esengün (Erzurum)’ün Sorusu: 312. maddenin, bugün görüşülecek tasarı içerisinde vereceğimiz önerenin kabulü doğrultusunda tasarı içerisine alınıp alınamayacağını biraz sonra göreceğiz ve o konuda Sayın Bakan da görüşünü açıklayacak. Ben, bu tasarıyla bağlı kalmaksızın, Türk Ceza Kanununun 312. maddesiyle ilgili, suçun unsurlarının değiştirilmesi, bugünkü yanlış uygulamanın önüne geçilmesi, düşünceyi açıklama hürriyetinin önündeki engellerin kaldırılması yönünde, Sayın Bakanın, Bakanlığın bir düşüncesi, çalışması var mı? Yazarlar, düşünürler, siyasetçiler, 312. maddenin tehdidi altında daha ne kadar kalacaklar?

Turhan Alçelik (Giresun)’in Sorusu: Sayın Bakanımız, biraz önce yaptığı açıklamada, beş yıl önce ifade ettiği görüşlerle şu anda -farklı da olsa- ifade ettiği görüşlerin çok fazla önemsenemeyebileceği gibi bir yaklaşımda bulundular; ama, ben, burada, bir hususu hatırlatmak için aracılığınızla söz aldım. Sayın Bakanım, bu, çok önemli bir husustur. O kadar önemli ki, bizim, beş sene önce ifade ettiğimiz noktaya, ancak şimdi gelebilmiş oldunuz. Endişem şudur: Bundan sonra da, beş yıl sonra, belki on yıl sonra, bizim şu anda ifade ettiğimiz noktaya gelebilmeniz endişesini taşıyorum. Onun için, şu anda, lütfen, bizim size tekliflerimizi dikkate alınız ve en güzelini yapalım.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Sorulara Cevabı: Biraz önce, konuşmamda da arz ettiğim gibi, içinde, Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin yeniden düzenlenmesini, bu arada, suçun unsurlarının ve cezasının yeniden belirlenmesini öngören bir kanun tasarısı hazırlanarak Bakanlar Kurulunun imzasına sunulmuştur. Bu tasarı, yakında Yüce Meclisin huzuruna gelecektir. Bu tasarıda, Türk Ceza Kanununun bazı maddeleri -bunlar arasında 312. madde- Terörle Mücadele Kanununun bazı maddeleri bulunmakta ve gözaltı süresinin Anayasa değişikliğine uygun olarak yeniden düzenlenmesi getirilmekte; ayrıca, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarının, hangi durumlarda yargılamanın iadesi veya yenilenmesini gerektireceği düzenlenmektedir. Umuyoruz ki, bu tasarı, yakında Yüce Meclise sunulacaktır. Beş yıl önceki konuya gelince. Beş yıl önce, siz, bir tasarı getirdiniz; ama, arkasında duramadınız. Aslında, onu sormak gerekir. Siz, o tasarının arkasında duramadınız; ama, biz, şimdi, getirdiğimiz tasarının arkasındayız ve bu tasarının çıkması için çaba gösteriyoruz. Bu çabada, hepimizin birlikte olmamız gerekir.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk’ün cevabının ardından tasarının maddeleri üzerinde görüşmelere başlandı. Karar yeter sayısı istenmesine rağmen, Genel Kuruldaki milletvekili sayısının karar yeter sayısı için yeterli

⁵⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 75, B 19 (13.11.2001), s. 351.

olduğu kanaatini taşıyan Başkan, maddeler üzerindeki görüşmelere geçmek için oylama yapmış ve kabul edilmiştir. Maddeler üzerinde görüşme başlamadan önce yeni bir madde ihdası için; Ramazan Toprak (Aksaray), Osman Pepe (Kocaeli), Yahya Akman (Şanlıurfa), Özkan Öksüz (Konya) ve Mehmet Elkatmış (Nevşehir) tarafından bir önerge verilmiştir. Okunan önergeye komisyonunu çoğunluğu Genel Kurulda bulunmadığı için önerge işleme konmamış ve tasarının aşağıdaki birinci maddesi okutularak, görüşmelerine başlanmıştır.⁵⁷⁴

“Madde 1.- 16.6.1983 tarihli ve 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 9. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde geçen ‘... 313, 314. maddelerinde;’ ibaresi metinden çıkartılmıştır.”

AK Parti Grubu adına Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman); hukukun evrensel prensipleri içerisinde “kişilerin, tabîî hâkim karşısında yargılanacağı” prensibinin zedelenmemesi gerektiğini, DGM’lerin de hayatî fonksiyonlarını yerine getirdiklerini ve ilga edilerek görevlerinin diğer adlî yargı mercilerinde (ağır ceza mahkemelerinde) görülmesi gerektiğini ifadeyle, “(...) belli kişilerin DGM kapsamı dışında başka yerde yargılanarak bir an önce hapisane hayatından kurtarılması şeklinde gündeme getiriliyor. Ben, buna inanmıyorum, böyle bir şey olacağı kanısında değilim; çünkü, devletin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin karşısına getirmiş olduğu bir tasarıda, böyle bir pazarlığın içerisine gireceği kanısında değilim. Ancak, bunlara da mahal vermemek gerekir kanısındayım. Eğer hakikaten DGM’lerin yükü ağırsa ve bu yükün azaltılması gerekiyorsa, Terörle Mücadele Yasasının, özellikle 7. ve 8. maddeleri, yani düşünce suçlarıyla ilgili maddelerinin yeniden gözden geçirilmesi ve 4422 sayılı Örgütlü Suçlarla Mücadele Yasasının tatbikatında görmüş olduğumuz üzere, adı suçların dahi bir veya iki kişi tarafından işlenmesi halinde DGM’lere gönderilmesinin önünün kesilmesi gerekir. Dolayısıyla, tümünü kapsayacak bir değişime ‘evet’ dememek mümkün değil. Ancak, tüm bunlara rağmen, eğer adil olmayan bir konuda bir değişim getiriliyorsa, yeterli olmasa dahi, bu tasarıya da grup olarak evet diyeceğimizi, müspet karşılayacağımızı da ifade etmekte fayda mülhaza ediyorum,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Erdoğan Sezgin (Samsun); 4422 sayılı Yasanın çıktığı tarihte TBMM’de geçen konuşmasını hatırlatmış, söz konusu yasa ile Türkiye cumhuriyetinde bir suç ihdas edildiğini ve bu suçun DGM’lere taşındığını, DGM’lere taşınmasının mahzurlarını bir türlü Meclise anlatamadıklarını, geline noktada hükümetin o zaman dikkatini çektikleri konuda fikir değiştirmiş olduğunun görüldüğünü, 4422 yasada belirtilen suçun DGM’yi yargılama sınırlarının dışına çıktığını, bu işi takdirle karşıladıklarını, vaktiyle “Çok basit bir kredi işlemi dahi çete kapsamına sokarsanız, basit bir muhasebeciyi çete

⁵⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 75, B 19 (13.11.2001), ss. 352-353.

kapsamına sokup günlerce polis nezaretinde olağanüstü tahkikatlara tabi tutarsanız, iş âlemi ve reel sektör rahatsız olur,” dediklerini, sıradan suçların yetki alanına sokulması yüzünden DGM’lerin bu kadar sevimsiz hale gelmiş olduğunu ifadeyle, “Batı demokrasilerinde de... Ulusal güvenlikle ilgili, devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüyle ilgili, iç ve dış güvenliğiyle ilgili, Türkiye’de de böyle bir mahkemeye, ihtisas mahkemesine ihtiyaç vardır, var olacaktır da. (...) Bu mahkemelerin şu andaki iş kapasitesi, yükü fazladır; 313’ün ötesinde, bazı maddeler de devlet güvenlik mahkemelerinin yetki alanından mutlaka çıkarılmalıdır. Mesela, silah kaçakçılığı; falan köyde, 2 kişi bir araya gelip, birbirine silah satmışsa, toplu kaçakçılığa giriyor ve bu, devlet güvenlik mahkemesinde görülüyor. Onun için, hakikaten, devlet güvenlik mahkemelerini çok ciddi, inanılır, güvenilir hale getirmek için, görev alanları daraltılmalı, Türkiye’nin, Türk devletinin millî bütünlüğünü, iç ve dış güvenliğini ilgilendiren konulara hasreder hale getirilmelidir,” şeklinde konuşmuştur.

SP Grubu adına Fahrettin Kukaracı (Erzurum); Prof. Dr. Uğur Alacakaptan’ın “DGM’ler yaşlarını doldurdu, fonksiyon sapma dönemine girdi. Bu mahkemeleri, artık, ortadan kaldırmak gerekir...” şeklindeki sözlerini tekrarlayarak, olağanüstü şartlar nedeniyle bu mahkemelerin kaldırılmasının şimdilik mümkün olmadığı yolunda bir düşünce mevcut olduğunu, bu durumda en azından DGM’lerin görev sınırlarının daraltılabileceğini, yeni düzenlemeyle kısmî bir fayda temin edilebileceğini, 1997 yılında zamanın hükümeti tarafından insan hakları ve demokrasi açısından önem arz eden bir tasarı getirilmiş olduğunu, o zamanın muhalefeti olan şimdiki iktidarın iki ortağının oyları ve itirazları neticesinde çıkarılamadığını, dört yıl sonra aynı noktaya gelen iktidar mensuplarının demokratikleşme ve özgürleşme konusundaki samimiyetlerinin “test edilmiş” olduğunu, “konjonktüre göre görüş değiştirenlerin demokrasi söylemlerine itibar etmenin” mümkün olmadığını, 1997’de 312/2, 313 ve 314. maddelerin DGM kapsamından çıkarılmasına karşı çıkanların bugün aceleci davranmalarının nedeninin anlaşılamadığını, 312/2. maddenin kanun kapsamına alınmamış olmasının eksiklik olduğunu, o günlerde kendilerini desteklemeyenlerin daha sonra mevcut hükümet döneminde ortaya çıkarılan muhtelif örgütlü çete suçlarını⁵⁷⁵ hatırladıklarını ifade etmiştir.

Madde hakkında Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Fahrettin Kukaracı (Erzurum), Lütfü Esengün (Erzurum), Mehmet Batuk (Kocaeli) ve Mustafa Geçer (Hatay) tarafından verilen bir önerge, görüşmelerin sonunda reddedilmiştir. Madde üzerinde oylama yapılacağı zaman karar yeter sayısı talebinde bulunulmuş, yapılan sayımda karar yeter sayısı olmadığı için, birleşime saat 19.38’de ara verilmiştir. Birleşimin üçüncü oturumu saat 19.50’de açılmış ve görüşülmekte olan tasarının birinci maddesinin oylanması için

⁵⁷⁵ Balina, Beyaz Enerji, Kasırga, Vurgun, Egebank, Etibank gibi.

gereken karar yeter sayısı için yeniden sayım yapılmış ancak, karar yeter sayısı kadar milletvekili olmayınca, saat 19.55’de oturum ve tasarı ile ilgili görüşmelere o gün için son verilmiştir.⁵⁷⁶

Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18.11.1992 Tarihli ve 3842 Sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısının birinci maddesi hakkındaki görüşmelere 14 Kasım 2001 Çarşamba günü, saat 14.00’da Başkanvekili Mustafa Murat Sökmenoğlu’nun başkanlığında Şadan Şimşek (Edirne) ve Mehmet Ay (Gaziantep)’ın Katip üyeliğindeki birinci oturumda başlanmıştır. Görüşmelerin başlaması ile birlikte tasarının birinci maddesi oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir. 2. madde üzerindeki görüşmelere geçmeden önce tasarıya yeni bir ikinci madde ihdası için; Yahya Akman (Şanlıurfa), Ramazan Toprak (Aksaray), Osman Pepe (Kocaeli), Özkan Öksüz (Konya) ve Mehmet Elkatmış (Nevşehir) tarafından bir önerge verilmiş, TBMM İçtüzüğü’nün 87. maddesine göre komisyonun salt çoğunluğu Genel Kurulda mevcut bulunmadığından önerge işleme konmamış ve birleşime saat 16.18’de ara verilmiştir. Saat 16.28’de ikinci oturumla birlikte tasarının aşağıdaki ikinci maddesi okutulmak suretiyle görüşmeler sürdürülmüştür.⁵⁷⁷

“MADDE 2.- 18.11.1992 tarihli ve 3842 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 31. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesindeki “4” numarası madde metninden çıkarılmıştır.”

DYP Grubu adına Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir); o güne kadar yanlış uygulamayla Türk Ceza Kanununun 313 ve 314. maddelerine giren suçlarla ilgili davaların DGM’lerde görüldüğünü, 4422 sayılı yasada belirlenen suçların ağır cezada işlem görürken 313 ve 314. maddelere ilişkin suçların DGM’lerde muhakeme edildiğini, bu konuda Adalet Bakanı’nın “DGM’lerin birer ihtisas mahkemesi gibi çalışması girişimlerinin sürdüğü” sözüne katılmadığını, DGM’lerin tamamen kapatılmasını istediklerini, yasa tasarısına karşı olmamakla birlikte zamanlamasını yanlış bulduklarını, yalnız 313 ve 314. maddelerinin getirilmesine karşı olduklarını, DYP olarak ikinci demokrasi paketinde açıkça DGM’lerin kaldırılmasını ve yargı birliği için zorunlu gördüklerini, hatta Anayasanın 140. maddesinin bu maksatla değiştirilmesi gerektiğini ifadeyle, “Bunu, başkaları, yani, IMF istediği veya AB istediği için değil; ülkemizde demokrasinin gelişmesi ve uygulanması ve yargı birliği için, adalet için ve ülkemizin demokratikleşmesi için yapalım,” şeklinde konuşmuştur.

⁵⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 75, B 19 (13.11.2001), ss. 357-359.

⁵⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 75, B 20 (14.11.2001), ss. 455-457.

SP Grubu adına Yasin Hatiboğlu (Çorum); 1999 yılında çıkarılan Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu hazırlıkları sırasında Adalet Komisyonu üyesi olduğunu ve o zamanlar Adalet Bakanı'na (mevcut Adalet Komisyonu Başkanı) adeta yalvararak iyi niyetle yapılan düzenlemelerin bazen kötü niyetin elinde silahların en tehlikelisi olacağını söylediğini, gelinen noktada da gene eksik işlem yapıldığını, kaldırılması istenilen 312'nin de bu tasarı ile birlikte kaldırılması gerektiğini ifadeyle, "Size de geldi bu mektuplardan; ama, siz cesaret edip buraya getiremiyorsunuz. Yine, bize kaldı bu, Saadet Partisine kaldı. Kim bu; Düşünceye Özgürlük Platformu; yani, İsmet Demirdöğen, Çetin Öner, Hüsnü Öndül, Murat Belge, Sami Evren, Yılmaz Ensaroğlu, Ali Balkır, Necati Koçak, Yavuz Önen, Kaya Gönenç, Babür Pınar, Aydın Şimşek. Bakın, bunlar ne diyor... Bakın, şunu söylüyorlar. (...) 'Mevcut yasal çerçeveye dayanarak, toplumun her kesiminden insanlar yargılanmış ve cezaevlerine konulmuştur. Bu yılın başından bu yana, düşüncelerini yazılı ve görsel ortamda ifade ettikleri için, en az 144 yazar, gazeteci, yayın yönetmeni, sanatçı, siyasetçi, işadamı hakkında, en az 38 dava açılmıştır. Eğer, gerçekten, Türkiye'nin hak ettiği demokratik yaşama kavuşması için bir çaba gösterilecek ise, her şeyden önce, düşüncüyü ve düşüncenin ifade edilmesini özgürleştirmek gerekir. Bu yönde çaba harcamak ise, yasama organının bir üyesi olarak başta sizin olmak üzere herkesin tarihî sorumluluğu ve görevidir," şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Yahya Akman (Şanlıurfa); DGM'lerin bu haliyle AB'ye girmenin mümkün olmadığını defalarca ifade ettiklerini, bir gün önce yayınlandığını söylediği AB İlerleme Raporu'nda Türkiye'nin "fırçalandığı"nı ifadeyle, "DGM'lerin kaldırılması gereğini ortaya koyan bir anlayışı ifade ettiğimiz için, dolayısıyla, doğal olarak, bunların görev alanının sınırlandırılmasına ilişkin bir yasa tasarısına da olumlu bakıyoruz; (...) eğer, bir yargı reformundan söz ediliyorsa, Avrupa Birliğine uyum yasaları çıkarılacaksa, bunun toptan, birbirlerine uyum arz eden bir halde kamuoyunun önüne, Meclisin önüne getirilmesi gereğini ifade ediyoruz. Nerede sistem tıkanırsa, hemen aynı gün, onun âdeta gazını aldırma için, havasını aldırma için, bir iki maddelik değişikliklerle insanlarımızın huzuruna çıkılmasının yanlış olduğunu ifade ediyoruz. Burada, bugün, yine, bu yanlışlığı bir kez daha huzurlarınızda ifade etmek istiyorum," şeklinde konuşmasını sürdürmüştür. Akman konuşmasının devamında; DGM'lerin kaldırılması ile Adalet Bakanı'nın sözlerinin hilafına "zaafiyet" çıkmayacağını, hâkimlerin eğitilmesi ve ihtisas mahkemeleriyle sorunların aşılabileceğini savunmuştur.

Yukarıdaki konuşmalardan sonra Adalet Bakanı söz isteyerek aşağıdaki açıklamaları yapmıştır:

"4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı bir hükümet tasarısı olarak Meclise getirilmiştir; ancak, hükümet adına, ne Komisyonunda ne Genel Kurulda ben oturmuş değilim. Tasarı, aslında, İçişleri Bakanlığımızca hazırlanan bir tasarı olarak getirilmiştir. Ben, DGM'lerin, Anayasanın 143. maddesinde belirlenmiş

olan görev alanı içinde bir uzmanlık mahkemesi olarak çalışmalarını sürdürmesi gerektiği düşüncesindeyim.”

Görüşmelerin sonunda, 2. madde üzerinde verilen üç önerge üzerinde görüşmeler sürdürülmüştür. Önergelerden ilki; Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Fahrettin Kukaracı (Erzurum), Lütfü Esengün (Erzurum), Musa Demirci (Sivas), Nezir Aydın (Sakarya), Mehmet Batuk (Kocaeli), Yakup Budak (Adana) ve Mustafa Geçer (Hatay) tarafından verilmiştir. İkinci önerge Şanlıurfa Milletvekili Yahya Akman tarafından verilirken, üçüncü önerge ise; Ramazan Toprak (Aksaray), Özkan Öksüz (Konya), Mehmet Elkatmış (Nevşehir), Ali Sezal (Kahramanmaraş) ve Mehmet Ali Şahin (İstanbul) tarafından verilmiştir. Her üç önerge de, görüşmelerin ardından yapılan oylama sonunda kabul edilmemiştir. Oylaması yapılan tasarının ikinci maddesi ise kabul edilmiş ve aşağıdaki madde 3 üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁵⁷⁸

“MADDE 3.- 30.7.1999 tarihli ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun 1. maddesinin birinci fıkrasındaki ‘zor veya tehdit’ ibaresi, ‘tehdit, baskı, cebir veya şiddet’ şeklinde değiştirilmiş; aynı fıkradaki ‘veya kişileri kendilerine tâbi kılmaya zorlamak veya mensupları arasında her ne suretle olursa olsun açık veya gizli işbirliği yapmak’ ibaresi metinden çıkarılmıştır.”

DYP Grubu adına Mehmet Gözlükaya (Denizli); 313, 314. maddelere giren suçların DGM’lerde ya da ekonomik suçlarda uygulanabilir olup olamayacağının bir tartışılacağını, ekonomik suçların DGM’ler yerine normal mahkemelerde yapılacak birtakım ihtisaslaşmalarla görülmesi gerektiğini, belirgin ve açık ifadeler içerdiğinden DYP olarak düzenlemeleri doğru ve zamanlamasını ise yanlış bulduklarını ifadeyle, “Geçmişte, hatırlayacaksınız, DYP, bu DGM’lerin sivilleşmesiyle ilgili birtakım çalışmalar içerisine girdi ve bunu devamlı savundu; ama, bunda başarılı olunamadı. Ne zaman ki, Apo yakalandı, sivilleşme o zaman gerçekleşti ve o zaman da toplumda birtakım tepkiler olmuştu. Bugün, bazı bakanlıklarda çetelerin olduğu, devletin soyulduğu, yolsuzlukların ayyuka çıktığı bir dönemde, bunlarla ilgili birtakım soruşturmalar ve davaların olduğu bir dönemde bu yasa tasarısının görüşülmesi, kamuoyunda birtakım tepkilere sebep olmuştur. (...) itirazımız bunadır,” şeklinde konuşmuş ve olumlu oy vereceklerini söylemiştir.

SP Grubu adına Rıza Ulucak (Ankara); Türk Ceza Kanununun 296. maddesinde öngörülen cürme verilecek cezaları hatırlatmış, Türk Medenî Kanunu Tasarısında değiştirilen birçok kelime arasında görüşülmekte olan tasarıdaki “tehdit” kelimesinin bulunmadığını, bu kelimenin karşılığında “korkutma” kelimesinin kullanılmakta olduğunu ve bu kelimenin “tehdit” kelimesini karşılamasının düşünülemeyeceğini ifadeyle, “Hukuk devletinde esas olan, sanığın, tabii hâkimince yargılanmasıdır. Olağanüstü durum olağan duruma

⁵⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 75, B 20 (14.11.2001), ss. 462-466.

dönüşünce, olağanüstü tedbirlerin de, artık, söz konusu olmaması gerekir. Ancak, yöneticilerimiz, ne hikmetse, bu hususlarda gerekli hassasiyeti göstermekte ihmalkâr davranarak, vatandaşların mutazzarır olmasına yol açmakta, adaletin gerektiği şekilde tezahürüne imkân vermemektedir,” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına İsmail Alptekin (Bolu); tasarıdaki “tehdit, baskı, cebir veya şiddet” tabirleri üzerinde durmuş, işlevinin kalmadığına inandığı DGM’lerin kaldırılması gerektiğini, mahkemelerin mekânları ve personelleri itibariyle çalışmalarının çok sağlıklı olmadığını, evrakın çuvallarla ve klasörlerle iptidai şekilde taşınıp muhafaza edildiğini, evrakın ilk nüshası dahil çok değerli bilgilerin ağır ceza mahkemelerine gönderildiğinde muhafazalarının sorun olduğunu, bu duruma çare bulunamaz ise delillerin kaybolmasının mukadder olacağını, ilk soruşturma safhasında alınan ifadelerin gizli olması ve basında boy göstermemesi noktasında hükümetçe alınması gereken tedbirler olduğunu, yasaların değişmesinin yanında en önemlisinin bu yasaları uygulayacak kafaların değişmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Yukarıdaki konuşmanın ardından tasarının 3. maddesi oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra da aşağıdaki 4. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

“MADDE 4.- 4422 sayılı Kanunun 6. maddesinin birinci fıkrasında geçen “şüpheler” ve “şüphe” kelimeleri, “belirtiler” şeklinde değiştirilmiştir.”

DYP Grubu adına Salih Çelen (Antalya); “iktidarı paylaşan üç siyasi parti, her zamanki gibi, daha önce yapmış olduğu bir yanlışlığı düzeltmek için Yüce Meclisi meşgul etmektedir. Cumhuriyet tarihimizde hiçbir Meclis bu kadar yanlış yapmamış, yaptığı yanlışlığı düzeltmek için, çıkardığı yasaları değiştirmek için bu kadar zaman kaybetmemiştir. Biliyorsunuz, iktidar, bir tasarıyla Bankalar Kanununu çıkarmış, milletimizin ödediği vergiler bu bankaların yol açtığı zararlara gitmiş ve neticede, 18 bankanın iflas etmesinden sonra yine bu iktidar zamanında Bankalar Kanunu değiştirilmiştir,” ifadeleriyle başladığı konuşmasında iktidarın vergi ve af yasaları ile ilgili “yanlış” düzenlemelerini eleştirmiş, 4422 sayılı Yasanın “organize ve örgütlü suçlar olarak adlandırılan bazı fiilleri işleyenlere müeyyide öngören bir maddesi” hakkında açıklama yapmış, “bu hükümle, suçu işleyenlerin, ekonomik olarak mal varlıkları ve diğer hak ve alacaklarına da el konulabilmesi, gerektiğinde müsadere edilebilmesi amaçlanmakta” olduğunu belirtmiştir. Çelen konuşmasını; “şüphe ve şüpheler ifadelerinin yerine, biz yeni değişiklikle ‘belirtiler’ ifadesini getiriyoruz. ‘Kuvvetli şüpheler’ yerine ise, ‘kuvvetli belirtiler’ olarak bir değişiklik yapmayı öngörüyoruz. Değerli arkadaşlarım, hukukçu olanlar bilirler ki, şüpheyi akla getiren, zaten, belirtilerdir. Eğer, belirtiler varsa şüphe vardır. Bir kimsenin suçluluğu hakkında birtakım belirtiler olmadan, eğer, şüphe ortaya konuluyorsa, bu bir vehimdir, belirti değildir. O nedenle, ceza yargılaması, belirtilere dayalı olarak şüpheyile başlar ve yargılama sonuçlanınca, bu şüphe ortadan kalkar. Biz buradaki bu değişikliği -gerekece

belirtildiği üzere- eğer, sırf başka bir konuyu düzenleyen 2. maddeyle uyumlulaştırmak için yapıyor isek, bu gerekçe yeterli değildir,” şeklinde sürdürmüştür.

AK Parti Grubu adına Mehmet Ali Şahin (İstanbul); tasarının 6. maddesiyle ilgili ayrıntılar⁵⁷⁹ üzerinde durmuş, ‘şüphe’ ve ‘belirtiler’ kelimelerinin üzerinde vaktiyle muhalefet tarafından durulduğunu, ancak dikkate alınmadığını, geline nokta hatadan dönülmüş olmakla birlikte zaman kaybının telafisinin mümkün olmadığını ifade etmiştir. Şahin ayrıca; 6. maddeyle ilgili “İspat yükü iddia edenindir. Müddei iddiasını ispatla mükelleftir!” ifadesini okuyarak burada ispat yükünün dolaylı olarak sanığa yüklendiğini, malına ve mülküne el konulan kişinin mallarının içerisinde miras kalan mallar ve ziynet eşyaları da olacağını, bu durumda sanığa “Bunun, dedenden, babandan kaldığını ispat edeceksin,” denildiğini, bunun ise hukukun genel kurallarına aykırı olduğunun söylendiğini, ancak tasarıda bu hususun düzeltilmediğini, keza 6. maddenin Anayasanın 38. maddesinde düzenlenmiş bulunan “genel müsadere cezası verilemez” şeklindeki kuralına aykırı olduğunu, geçmişte olduğu gibi konuyla ilgili eleştiri ve önerilerinin devam ettiğini, tatbikatta ileride bu tür genel müsadere anlamına gelecek uygulamaların önlenmesini önerdiklerini ifade etmiştir.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon); “(...) kanunların uygulanmasında ortaya çıkan sorunların çözülmesi ve gerekli düzeltmelerin yapılması da yasama organının görevidir; burada da, böyle bir değişiklik önerilmektedir. Gerek 4422 sayılı Kanunun 1. maddesinde, mafya tipi suçlar için ya da yasal terimle, çıkar amaçlı suçlar için verilen tanımdaki belirsizlik gerek şimdi görüşmekte olduğumuz maddede kullanılan ‘şüphe’ sözcüğü yerine ‘belirti’ sözcüğünün kullanılması, aynı anlayışla önerilen bir değişikliktir. Burada şunu ifade etmek isterim: Önerilen değişiklikte, sadece ‘belirti’ sözcüğünün kullanılması değil ‘kuvvetli belirti’ sözcüğünün kullanılması önerilmektedir. Bu, bizim sistemimizde, bazı önemli müdahalelerin yapılması gereken durumlarda aranan bir koşuldur; bunlar, kişi özgürlüğüyle ilgili durumlardır. Nitekim, 4422 sayılı Kanunun kendi içinde de, iletişimin dinlenmesi veya tespiti konusunda kuvvetli belirtilerin varlığı aranmaktadır; buna karşın, gizli izleme için şüphe yeterli görülmektedir. Şimdi burada, hak ve alacaklara ilişkin birtakım tedbirler alınırken, bu arada hak ve alacaklara el konulması söz konusu olurken, kuvvetli şüphe değil, kuvvetli belirti olması koşulu aranmaktadır; bu, kişisel özgürlükler bakımından önemli bir güvencedir. Burada hatırlatmak yerinde olur, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunumuzda da, bir kişinin tutuklanmasına karar verilebilmesi için, o kişinin suçluluğu hakkında

⁵⁷⁹ Suç örgütü, suç örgütü mensupları, işlemiş oldukları suçun sonucunda haksız mal mülk edinmeleri, gayrimenkul edinmeleri, menkul mal edinmeleri, işlenen suçlar sonucunda elde edilen mallara el konulması vb.

kuvvetli belirtiler olması gerekir. Bu bakımdan, önerilen değişiklik, uygulamada ortaya çıkan bir ihtiyacı karşılamaktadır.” şeklinde açıklama yapmıştır.

Yukarıdaki konuşmadan sonra 4. madde oylanmış ve kabul edilmiş, ardından da aşağıdaki 5. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

“MADDE 5.- 4422 sayılı Kanunun 11. maddesinin birinci fıkrasının ikinci cümlesi yürürlükten kaldırılmıştır.”

DYP Grubu adına Salih Çelen (Antalya); tasarıyla 30.7.1999 kabul tarihli ve 4422 sayılı Yasanın 11. maddesinin 1. fıkrasının ikinci cümlesinin hükmünün yürürlükten kaldırıldığını, 4422 sayılı Yasa kapsamındaki suçlar için birden fazla DGM bulunan yerlerde 1 numaralı DGM’lerin görevlendirilme yanlışlığından dönüldüğünü, aynı statüdeki mahkemeler arasında görevlerin paylaşımından ziyade bir iş bölümüne gidilmesi gerektiğini, bu düzenlemenin mahkemelerin bir uzmanlık mahkemesi olmasına hanel getirmeyeceğini, değişikliği yerinde bulduklarını, DGM’lerin daha fazla tartışmaya açılmasını doğru bulmadığını ifadeyle, “Sayın Bakan, kanunun geneli üzerindeki konuşmasında ‘beş yıl önce 54. hükümetin yapamadığını şimdi biz yapıyoruz’ demiştir. Sayın Bakan, öncelikle, beş yıl öncesini bugünle kıyaslayamazsınız; çünkü, beş yıl önce, güneydoğuda PKK vardı, kan vardı, gözyaşı vardı. İmralı’da itina ile baktığınız, yani koalisyonunuzun itina ile baktığı bölücü başı, en büyük darbeyi 1993 ve 1994 yıllarında yediğini söylemiştir. O nedenle, o günün Başbakanı Sayın Prof. Dr. Tansu Çiller’e, TSK’ya ve DGM’lere söz söyleme hakkına sahip değilsiniz. İki; kaldı ki, bizim itirazımız, bugün yapılan bu değişikliğe değil -destek verdiğimizizi daha önce söyledik- iki yıl önce bu yasayı çıkarırken, neden doğrusunu yapmadığınızadır;” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Musa Uzunkaya (Samsun); 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun kabulünün üzerinden 2 yıl 2 ay geçtikten sonra Türkiye’de ve dünyada çok şey değişmemişken yeniden TBMM’nin gündemine getirildiğini, alale acele ve düşünülmeden yapılan bu düzenlemelerle Meclisin zamanının boşa harcandığını ve milletin Meclise olan güveninin azaldığını, esasen yasa değişikliğine taraftar olduklarını, DGM’lerin Anayasada yapılan değişiklikler çerçevesinde kalkmasının gerektiğini, ifade etmiştir.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon); “Görüşmekte olduğumuz maddeyle, bir yerde birden fazla devlet güvenlik mahkemesi bulunduğu takdirde, onlardan 1 numaralı olanının Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlara bakmasıyla ilgili hüküm kaldırılmaktadır. Aslında, benzeri hükümler, başka bazı kanunlarda da vardır; örneğin, kaçakçılıkla ilgili suçlara 1 numaralı ağır ceza mahkemeleri bakar; fakat, 4422 sayılı Kanunun uygulamasında, 1 numaralı mahkemelerde aşırı bir iş yükü birikmesi olmuştur. Bunun nedenlerinden biri de, devlet güvenlik mahkemelerinin ülkemizde sadece 8 ilde bulunmasıdır. Dolayısıyla, her birinin yargı çevresindeki 4422 sayılı Kanunla ilgili bütün suçlar 1 numaralı devlet

güvenlik mahkemesine gelmektedir. Size örnek olarak, İstanbul devlet güvenlik mahkemeleri arasındaki iş durumuyla ilgili rakamları vermek isterim. 2.10.2001 tarihi itibarıyla İstanbul devlet güvenlik mahkemeleri önünde bulunan dosya sayısı şöyle ifade edilebilir: 1 Numaralı Devlet Güvenlik Mahkemesi: 607, 2 Numaralı Devlet Güvenlik Mahkemesi: 431, 3 Numaralı Devlet Güvenlik Mahkemesi: 473, 4 Numaralı Devlet Güvenlik Mahkemesi: 569, 5 Numaralı Devlet Güvenlik Mahkemesi: 585, 6 Numaralı Devlet Güvenlik Mahkemesi: 518.”

“İşte, bu yığılmayı önlemek ve davaların daha süratli şekilde ele alınmasını sağlamak üzere bu değişiklik önerilmektedir. Aslında, devlet güvenlik mahkemeleri, Anayasanın 143. maddesinde belirtilen çerçeve içinde uzmanlık mahkemeleridir; onlar arasında ayrı bir uzmanlaşmaya da gerek yoktur, hepsi uzman mahkeme olarak bu davalara bakabilecek durumdadır. Benim beş yıl önceki sözlerimle ilgili olarak, dün burada bir arkadaşımız bir hatırlatma yapmıştı ve ben onun üzerine, beş yıl önce, o zamanın iktidarının, 313 ve 314. maddelerin devlet güvenlik mahkemelerinin görev alanı dışına çıkarılmasını önerdiğini; ama, bunun arkasında duramadıklarını söyledim. Zaten, o konuyu hatırlatan arkadaşımız da bu konuda gerekli açıklamaları yapmıştı.”

“Şimdi, bir arkadaşımız, cevap olarak diyor ki: ‘O zaman, koşullar farklıydı, PKK’yla mücadele vardı.’ Şimdi, sormak gerekir, burada çıkarılması önerilen maddeler, devlet güvenlik mahkemesinin görev alanının dışına çıkarılması önerilen maddeler, PKK’yla mücadelede uygulanan maddeler mi; 313 ve 314. maddelerin PKK’yla mücadeleyle ne ilgisi var? O konuda uygulanan maddeler, herkesin bildiği gibi, Türk Ceza Kanununun 168. ve 169. maddeleridir. Benim, o zaman söylediğim bir çelişkiydi. Bizde çelişki arayanlar, önce, o çelişkiyi kendilerinde aramalılar; çünkü, bir konuda, bir tasarıyla bir öneri getiriyorlar; ama, daha sonra, hangi nedenlerle, onu da yine, dün, arkadaşımız açıklamıştı, bundan vazgeçiyorlar. Ben, ona işaret etmek istemişim. O dönemin Başbakanına yöneltilmiş herhangi bir sözüm yoktur. Sadece, biz, getirdiğimiz öneriyi, tutarlı olarak, sonuna kadar, sizlerin desteğiyle, yasalaştırmak konusunda çaba gösteriyoruz. Ben, bunu ifade etmek istemişim.”

Yukarıdaki açıklamanın ardından tasarının 5. maddesi oylanmış ve kabul edilmiş, daha sonra da aşağıdaki Geçici Madde 1 üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 1.- Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Türk Ceza Kanununun 313 ve 314. maddeleri kapsamına giren fiillerle ilgili olarak soruşturma, yargılama veya temyiz aşamasında bulunan dosyalar hakkında aşağıdaki işlemler yapılır:

1. Devlet güvenlik mahkemeleri Cumhuriyet başsavcılıklarınca yürütülmekte olan soruşturma dosyaları, bulundukları aşamada soruşturmaya devam edilmek ve gereği yapılmak üzere yetkili Cumhuriyet başsavcılıklarına gönderilir.

2. Devlet güvenlik mahkemelerinde görülmekte olan dava dosyaları, bulundukları aşamada yargılamaya devam edilmek ve/veya sonuçlandırılmak üzere görevli ve yetkili yargı mercilerine gönderilir.

3. Temyiz incelemesi için Yargıtay'da bulunan dava dosyaları, karara bağlandıktan sonra bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte davaya bakmaya yetkili Devlet Güvenlik Mahkemesinin bulunduğu yerin yargı çevresindeki görevli ve yetkili yargı mercilerine gönderilir.”

SP Grubu adına Fahrettin Kukaracı (Erzurum); hazırlık safhasındaki dosyaların bu kanun çıktıktan sonra DGM’lerden alınıp ilgili ve görevli cumhuriyet başsavcılıklarına gönderilmesini doğru bulduklarını, yargılaması devam eden dosyaların bu kapsamda değerlendirilmesini “birileri kayırlmak mı isteniyor?” sorusunu akla getirdiği için tereddütle karşıladıklarını, benzeri tereddütlerin 1997 yılında DSP Grubu adına konuşan Adalet Bakanının ifadelerinde de mevcut olduğunu, bazı yolsuzluk dosyaları⁵⁸⁰ ile Egebank ve Etibank gibi batık banka operasyonlarının bunu hatırlattığını, toplumun bu tasarımı bahse konu operasyon sanıklarının DGM’den kurtarılması çalışması olarak algıladıklarını, bir yazarın “Kimler giriyor bu kapsamın içine?” diye sorduğunu, cevabını da “devleti soyanlar, banka hortumlayanlar; yani, kravatlı ve papyonlu soyguncular; yani, vatandaşın sırtına binip ülkeyi milyarlarca dolar dolandıranlar” şeklinde kendisinin verdiğini ifadeyle, “Ayrıca, ülkenin içinde bulunduğu krizin önemli parçalarından biri olan kravatlı soyguncunun yarattığı zarar yüzünden Türkiye dışarıya el açmadı mı; bu borçların bir uzantısı olarak Kıbrıs istenmiyor mu; o halde, niye bu kravatlı soyguncular DGM kapsamından çıkarılmak isteniyor diye soruyor. Bu ve benzeri binlerce sorunun, burada, milletin kürsüsünde cevaplandırılması gerekir. Bu tasarının kimin hatırına çıkarıldığı, milletimiz tarafından bilinmelidir. (...) Acaba, ne tür bir telkin söz konusudur ve bu telkin nereden gelmektedir ki, bu iktidar, milletin hiç istemediği Tütün Kanunu, Şeker Kanunu, Doğalgaz ve Bankalar Kanunları, Telekom ve RTÜK Kanunlarında olduğu gibi, bu kanunda da aynı aceleciliği göstermektedir. Bu acele hayra alamet değildir,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Mehmet Gözlükaya (Denizli); tasarının tümüne “ihtirazî” kaydıyla olumlu baktıklarını, son yıllarda ve son günlerde yargıya ve yargı mensuplarına yapılan müdahaleleri tasvip etmediklerini ifadeyle, “bir savcının soruşturması yapılacaksa, bu savcı hakkında, hakikaten beyanlarında yanlışlık varsa, bunu söyleyecek, bir ilgisi olmadığı halde, bir Başbakan Yardımcısı değildir. Bu savcı hakkında gerekli soruşturmayı yapacak olan öncelikle Adalet Bakanı, öte yandan, Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kuruludur. (...) Ne siyasetçi bu yargıya müdahaleleriyle küçük düşmelidir ne de yargı mensupları incitilmelidir; bütün yargı mensuplarını aynı teraziye koyma

⁵⁸⁰ Beyaz Enerji, Kasırga, Balina, Vurgun Operasyonları.

anlamına gelecek beyanlardan sakınmalıdır ne de savcılarımız uluorta konuşmalıdır,” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Osman Pepe (Kocaeli); 313 ve 314’ün DGM’lerin kapsamında tutulmasının CMUK’la önemli ölçüde bağlantılı olduğunu, gözetiler esnasında CMUK farkından dolayı DGM’nin avantajlarını kullanmak için 313 ve 314’ün gelinen güne kadar bu kapsamda tutulduğunu düşündüğünü, çünkü “organize suçlar şubesinde şubenin kapısından içeri girip, oradaki sorgusu, suali bitip oradan çıkanlardan hiçbirisinin, kolay kolay, işkence görmeden çıkmasının mümkün olmadığını”, DGM kapsamındaki 313 ve 314’ten içeri alınan zanlıların sekiz - oniki ay gibi sürelerde ilk duruşmasına çıkabildiğini, ilk duruşmada salıverilseler bile bu uzun sürenin bir cezalandırma olduğunu, bu cezanın karşılığının bir tazminat olarak ödenmesinin vatandaşın mağduriyetini karşılayamayacağını, organize suçlar şubesindeki vuku bulan işkencelerle ilgili 15.5.2001 tarihli soru önergesine İçişleri Bakanı’nın 12.6.2001 tarihli cevabında “Türkiye’de hiçbir surette işkence yoktur” denildiğini, işin bir başka boyutunu “acaba, bu işkence aletleri yerli midir, ithal midir?” diye bir soru sormuş olduğunu, “Bu bağlamda, insan haklarına saygıyı esas alan emniyet teşkilâtı ve jandarma teşkilâtı, kurulduğu günden bu yana, ulusal ya da uluslararası kaynaklı herhangi bir işkence yöntemi veya malzemesi kullanmamış ve ithal etmemiştir; envanter listesine bakıldığı zaman bu görülebilir” denildiğini ifadeyle, “Sema Pişkinsüt’ün Filistin askısını karakollardan nasıl aldığını ve Türkiye gündemine nasıl taşıdığını ifadeyle, “Elektrik verme, işkence aletleri, Filistin askıları, bunların hepsinin, bilhassa Türkiye’deki karakollarda ve bilhassa organize suçlar şubelerinde bu konudaki sicillerin oldukça kabarık olduğunu söylemekten, herhalde, hiçbir Türk insanının, hiçbir parlamenterin keyif alacağını düşünmüyorum; ama, her şeye rağmen, 313 ve 314. maddelerin DGM kapsamının dışına çıkarılmış olması ve yapılmakta olan bu düzenlemenin, yine de, olumlu bir adım olduğunu düşünüyorum. (...) bu mağduriyetlerinin izale edilmesi için de, olumlu oy vereceğim,” şeklinde konuşmuştur.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon); tüm konuşanların önerilen değişikliklerin isabetli olduğu konusunda birleştiğini, bazı milletvekillerince “kaldırılması gerektiği” söylenen DGM’lerin Anayasanın 143. maddesinde belirtilen çerçevede çalışmalarını sürdürdüğünü, Türk Ceza Kanununun 313 ve 314. maddelerinin Yargıtay’ın içtihatları karşısında DGM’lerin görev alanında kalma nedenini kaybettiğini, bu suçlara DGM’ler bakabilmekle birlikte o maddeler çerçevesindeki suçların genel mahkemelere gittiğini ifadeyle, “Hem bu ayrılığa son vermek hem Türk Ceza Kanununun 313 ve 314. maddeleri kapsamındaki suçlara hem de o maddeler çerçevesinde işlenmiş olan amaç suçlara bakmak üzere bu değişiklik getirilmiştir. Usul kanunları yürürlüğe girdiği andan itibaren hüküm ifade ederler. Burada da bu düşünceyle, geçici 1. maddeyle halen devam etmekte olan hazırlık soruşturmalarının, devam etmekte olan davaların yetkili cumhuriyet başsavcılıklarına veya yetkili mahkemelere

devredilmesi; bu arada, Yargıtay'da olan davaların da sonuçlandıktan sonra, ilgili mahkemelere gönderilmesi hükme bağlanmıştır. Şimdi, bu değişiklik yapılmamış olsaydı, kanunun amaçlarından birisi de gerçekleşmeyecekti. Kanunun amaçlarından birisi de devlet güvenlik mahkemelerinin iş yükünü hafifletmektir. Eğer, bu değişikliğe rağmen mevcut dosyalar ağır ceza mahkemelerine devredilmeyecek olsaydı, DGM'lerin bu bakımdan iş yükünün hafiflemesi birkaç yılı bulacaktı. O nedenle, bu değişiklik, devlet güvenlik mahkemelerinin iş yükünün hafiflemesi ve asıl görev alanlarındaki suçlara daha yetkili, daha etkili bir biçimde bakabilmeleri bakımından da yararlıdır!" şeklinde konuşmuştur.

Tasarının geçici birinci maddesi hakkında yapılan oylama sonucunda madde kabul edilmiştir. Daha sonra, geçici 1. maddeden sonra geçici 2. madde eklenmesiyle ilgili bir önerge; Ahmet İyimaya (Amasya), Oğuz Tezmen (Bursa), Nevzat Ercan (Sakarya), Teoman Özalp (Bursa), Kemal Çelik (Antalya) ve Saffet Arıkan Bedük (Ankara) tarafından verilmiştir. Genel Kurul Başkanı, önerinin, kabul edilmiş olan Geçici Birinci Madde ile tamamen zıt olduğu görüşünü beyanla, Komisyona ve Hükümet'e danışmış, kısa süren bir tartışmanın ardından bu önerge işleme konulmayarak sırasıyla aşağıdaki 6. ve 7. maddeler okutulmuş, konuşmacı olmayınca her iki madde de oylanmış ve kabul edilmiştir.⁵⁸¹

"MADDE 6.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer."

"MADDE 7.- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür."

Tasarının tamamı hakkında yapılan oylama sonucunda tasarı kabul edilmiş,⁵⁸² 4719 nolu ve "Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun adıyla, 18.11.1992 Tarihli ve 3842 Sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun" adı altında, onay için Cumhurbaşkanlığına gönderilmiştir. Ancak, bu kanun, Cumhurbaşkanlığının 29/11/2001 tarihli ve 39-18/A-4-2001/809 sayılı tezkeresi ile Anayasanın 89. maddesine göre bir daha görüşülmek üzere TBMM Başkanlığına geri gönderilmiştir.⁵⁸³

b. Anayasanın 89. Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderilen, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18.11.1992 Tarihli ve 3842 Sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 4719 Sayılı Kanun Hakkındaki TBMM Genel Kurul Görüşmeleri

⁵⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 75, B 20 (14.11.2001), ss. 482-483.

⁵⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 75, B 20 (14.11.2001), s. 483.

⁵⁸³ TBMM Kanunlar Dergisi, c. 86, s. 84. Cumhurbaşkanlığından gönderilen bu kanun, TBMM Genel Kurulunca yeniden görüşülerek 6.12.2001 tarihli ve 4723 sayılı kanun olarak kabul edilmiştir. 4723 sayılı kanun, 13.12.2001 tarihli ve 24612 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile TBMM'ye gönderilen “Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18.11.1992 tarihli ve 3842 sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 4719 sayılı Kanun” tasarısı, TBMM Genel Kurulunun 6.12.2001 Perşembe günü, saat 20.35'te açılan dördüncü oturumu sırasında görüşülmeye başlanmıştır. Başkanvekillerinden Mustafa Murat Sökmenoğlu'nun Başkan, Burhan Orhan (Bursa) ve Sebahattin Karakelle (Erzincan)'nin ise Katip Üyeler olarak görev aldıkları görüşmeler aşağıdaki şekilde cereyan etmiştir.⁵⁸⁴

Kamer Genç (Tunceli); Cumhurbaşkanı tarafından bir kanunun kısmen veto edildiğini ve İçtüzüğe göre bunun bir uygulamasının olmadığını, gelen komisyon raporunun başında “Kanun, Başkanlıkça, Anayasa ve Adalet Komisyonlarına havale edilmiştir” denildiğini, TBMM İçtüzüğü'nün 37. maddesine göre “tali komisyonun bu konuda on gün içinde karar vermesi lazım,” hükmünün bulunduğunu, “bu karar var mıdır, yok mudur;” bunun açıklanması gerektiğini, ayrıca “kısmen veto edilmesi halinde, Meclis kısmen görüşebilir” denildiğini, kararın ret gerekçesinin Genel Kurulda okunduğu zaman gene Genel Kurulda karara bağlanması gerektiğinin anlaşıldığını, rapora bakıldığında Adalet Komisyonunun raporu inceleyip incelemediğinin belli olmadığını, dolayısıyla komisyon raporunda ciddi bir eksiklik olduğunu, Cumhurbaşkanı tarafından Türk Ceza Kanununun 313. maddesiyle ve 4422 sayılı Örgütlü Suçlarla Mücadele Kanunuyla ilgili çok haklı gerekçeler öne sürülmüş olduğunu, bu aceleciliğin “acaba bazı güç odakları bu işe müdahale mi ediyor?” kuşkusunu getirdiğini, eksik incelemenin Anayasaya ve Meclis İçtüzüğüne aykırı olduğunu, komisyonda incelendikten sonra Genel Kurula gelmesi gerektiğini, bunun için geline nokta Genel Kurulun bir karar vermesi gerektiğini, bu konuda Anayasa Komisyonunun kararının da beklenmesi gerektiğini ifadeyle, “Türkiye Büyük Millet Meclisinin, bu kadar, belirli kişilerin istekleri ve vesayeti çerçevesinde davranan, Anayasaya aykırı karar alan bir görüntü içinde görünmemesi lazımdır” şeklinde konuşmuştur.

Kamer Genç ayrıca; DGM'lerin kaldırılmasına karşı olmadıklarını ifadeyle, “Aslında, bence de burada gözden kaçırılmaması gereken nokta, genel yetkili adli yargı yerlerinde görev yapan yargıç ve savcıların 4422 sayılı Yasada öngörülen yetkilerle donatılmamış olmalarıdır. Bilinmektedir; yani, bence, bugün, burada çıkardığımız -devlet güvenlik mahkemesi- bu kanun kapsamında çıkardığımız, bankaların içini boşaltan kişilerin suçlarıdır, hayalî ihracatçılarıdır, devlet ihalelerine fesat karıştıranlardır ve çete kurarak devleti soyanlardır. Şimdi, bunları, esas, tam yargılamamız gereken kişileri... Eğer DGM yürürlükte kalacaksa, bence, birinci öncelikle, bunları bunlara göre yargılamamız lazım. Bir anda ekonomi çöküntüye gitmiş, devlet iflas etmiş; IMF gelmiş, yüzbin tane

⁵⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 78, B 32 (6.12.2001), ss. 455-458.

memurun görevine son verin, bunları kapıya atın diyor; öte taraftan, devletin içini boşaltan insanlara, devlet ihalelerine fesat karıştıran, bankaların içini boşaltan, hayalî ihracat yapan insanlara da diyorsunuz ki, bunların yargılamalarını şey edelim. Getirilen bu şeyde, Sayın Cumhurbaşkanının gerekçesinde de var. Eğer, bunu, DGM’lerden alır, ağır cezalara verirsek, bunlar tekrar yargılanır ve büyük bir kısmı da zaman aşımına uğrar deniliyor. (...) Bana göre, bu haliyle çıkması mümkün değildir. Biz, kısmen inceleyeceksek, kısmen inceleme kararını almalıyız, kanunu tekrar komisyona göndermeliyiz, komisyon bu yönde incelemelidir,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Salih Kapusuz (Kayseri); 3.10.2001 tarihinde Anayasanın 89. maddesinin ikinci fıkrasına ilaveler yapıldığını, bu ilavelerden birinde “Yayımlanmasını kısmen veya tamamen uygun bulmadığı kanunları, bir daha görüşmek üzere, bu hususta gösterdiği gerekçe ile birlikte aynı süre içinde, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderir. Cumhurbaşkanınca kısmen uygun bulunmama durumunda, Türkiye Büyük Millet Meclisi sadece uygun bulunmayan maddeleri görüşebilir” hükmünün bulunduğunu, Anayasanın bu konuda yetkiyi Meclise bıraktığını, İçtüzükte yapılması gereken değişiklik yapılmadıysa geçerli olanın Anayasa olduğunu, geçmişte benzer bir uygulamanın seçme yaşının 18’e indirildiğinde yaşandığını, usulle ilgili sorunların bu şekilde aşılabileceğini ifadeyle, “Şimdi, bu yasa, daha önce çıkarıldı ve Cumhurbaşkanlığınca da, bu yasanın 1, 2, 3 ve geçici 1. maddeleri veto edildi, geriye 3 maddesi kaldı, 4, 5, yürürlük ve yürütme... Bu yasayı, komisyon, usulüne uygun görüşmedi. Aslında komisyon, kendi içerisinde bir usul tartışması yapmalıydı veyahut da -yine, Genel Kurulda bir tartışma konusu olsun diye söylüyorum- belki biz, öncelikle Genel Kurul olarak buna karar vermeliyiz, belki daha sonra komisyon, Genel Kurulun verdiği karar ölçüsünde, bunu gündemine o şekliyle almalı. Şimdi, biz bu yasayı görüşürken, dikkat edecek olursanız, şu anda yürürlük ve yürütme maddeleri burada da mevcut. Sadece daha önce veto edilen yasanın 2 maddesini görüşmemiş oluyoruz, 4. ve 5. maddesini. Dolayısıyla, biz, 6-7 maddelik yasanın sadece 2 maddesini görüşmemiş oluyoruz. (...) Belki, bu kanunu, acele edildiği için, gecenin bu saatinde görüşüyor, konuşuyoruz; ama, vuzuha kavuşturulması gerekli olan detay konular mevcuttur. (...) Ben, şahsen, bu yasanın mutabakatla çıkacağı kanaatini taşıdığım için, sadece 4. ve 5. maddeleri yok kabul edilerek çıkarmak yerine, tamamını görüşerek çıkarmayı, yani, veto edilmeyen maddelerinin de burada bir nevi görüşülmesini temin ederek çıkarmayı uygun buluyorum,” şeklinde konuşmuştur.

Salih Erbeyin (Denizli); İçtüzüğün 37. maddesinin son fıkrasındaki “bu süre Başkanlıkça kısaltılabileceği gibi, komisyonun müracaatı halinde uzatılabilir” ifadesinin bulunduğunu, Meclis Başkanlığının vetoyu gerekçeleriyle beraber Adalet Komisyonuna göndererek dört günlük süre verdiğini, bu süre içerisinde görüşülmediği için komisyonunu “esas komisyon” olarak görüştüğünü, bu işlemin Anayasanın 3.10.2001 tarihinde değişen 89. maddesinin

ikinci fıkrası uyarınca “kısmen görüşmeyi” uygun gördüğünü, gerekçeli karar komisyon raporunda yer almasa da bu durumun kısmî olarak yer aldığını ifadeyle, “Sayın Cumhurbaşkanımız, Anayasanın değişik 83 ve 104. maddeleri gereğince, kanunun 1, 2 ve 3. maddeleriyle, geçici 1. maddesini bir kez daha görüşülmek üzere geri göndermiş ve gerekçeli geri gönderme tezkeresi, Genel Kurulumuzun 29.11.2001 tarihli 28. Birleşiminde okunmuştur. Komisyonumuz, 14.1.2000 tarihli 4719 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18.11.1992 tarih ve 3842 sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 1, 2, 3. maddeleriyle geçici 1. maddesini Anayasamızın 89. maddesindeki değişik ikinci fıkrası uyarınca, 5.12.2000 tarihli 42. toplantısında görüşerek karara bağlamıştır,” şeklindeki ifadeyi okumuş, komisyon için “usul tartışması açması gerekiyordu, açmadı” şeklindeki beyanlara katılmadığını, İçtüzüğün 37. ve Anayasanın değiştirilen 89. maddesine göre komisyonca yapılan işlemin uygun olduğu kanaatini taşıdığını söylemiştir.

Yukarıdaki konuşmaların ardından Kanunun, İçtüzüğün 81. maddesinde belirtilen usule göre, ancak, sadece, Cumhurbaşkanınca uygun bulunmayan 1, 2, 3 ve geçici 1. maddelerinin görüşülmesi için oylama yapılmış ve kabul edilmiştir. Usul üzerindeki görüşmelerin ardından, kanunun tümü üzerindeki görüşmelere aşağıdaki şekilde devam edilmiştir.⁵⁸⁵

DYP Grubu adına Turhan Güven (İçel); Genel Kuruldan önce raporun Komisyonunda derç edilerek gündeme getirilmesinin daha uygun olacağını, içtüzük değişikliği yapılmıncaya kadar böyle yapılması gerektiğini, verilen dört günlük sürede Anayasa Komisyonunun toplanıp bu konu üzerinde bir görüşme imkânını bulamadığını, bu yüzden de Adalet Komisyonunun tali komisyondan gelecek raporu beklemeksizin görüşme açarak işlemi tamamladığını, bunların hepsinin gereksiz acelecilik olduğunu, “Af Kanunu” diye nitelenen kanunun da uyum kanunlarının çıkarılmaması yüzünden Yargıtay’ın ve yargının felç olduğunu, yapılan Anayasa değişikliği ile ölüm cezalarının kaldırıldığını, “Kanunsuz suç ve ceza olmaz” prensibi içinde suçun varlığını sürdürürken cezasının olmadığını, ekonomik suçlardan ötürü tutuklamaların kaldırıldığını, buna karşılık 100.000’in üzerinde dosyanın Yargıtay’da beklediğini, bunların hala uyum kanunlarının çıkarılmadığını, tüm bu acil sorunlar dururken görüşülmekte olan tasarıdaki aceleciliği anlamakta güçlük çekildiğini ifadeyle, “Hep genel başkan imzasıyla geliyor anayasa değişikliği teklifleri; ilk imzalar onların olmuyor mu?! O zaman, şu devlet güvenlik mahkemelerinin de kaldırılmasını içeren değişikliği bir an evvel getirsin; onu getirelim, onu görüşelim,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür. Güven ayrıca, Yargıtay Başkanı’nın “bu Meclisten Anayasa değişikliği çıkmaz” şeklindeki sözlerini “Yargıtay Başkanı da, herhalde, bunu, birtakım mehafil içinde söyleyeceğine, gelsin burada söylesin daha iyi olur, bir arkadaşı göndererek değil. Evet, Yargıtay bütçesi görüşülürken genel sekreterler gelir; ama, lütfedip de onlar da gelse, Meclisin çalışma temposunu görseler, şu

⁵⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 78, B 32 (6.12.2001), s. 464.

Meclisin ne kadar sıkıntı içerisinde çalıştığını, bazen dayatmayla da olsa neler çektiğini görürlerdi,” şeklinde sürdürmüştür.

AK Parti Grubu adına Ramazan Toprak (Aksaray); Avrupa Parlamentosunun Türk Hükümetine ve TBMM’ye iletilmesi için 2000 yılında almış olduğu bir kararda “DGM’leri lağvedin” dediğini, milli programlarda buna yönelik taahhütler bulunduğunu, DGM’lerin kaldırılmasının bir hedef olduğunu, bu hedefe giden yolda atılan her adımı desteklediklerini, tasarıyla getirilen 313 ve 314. maddelerin DGM kapsamından çıkarılmasının bu hedefe gidilirken atılmış iki küçük ve doğru adım olduğunu, ancak tasarının zamanlaması konusunu anlamakta güçlük çektiklerini ifadeyle, “2000-2001 yılı itibariyle yolsuzluklara aktarılan para, Türkiye Devletinin bir yıllık bütçesine eşdeğer ve aktarılacak paralar, 2002 yılında da devam edecek; daha bitmiş değil. Neredeyse, 100 katrilyona varan bir rakam, bir avuç hırsızın cebine, midesine konuldu. ...İçişleri Bakanı Sayın Tantan’ın sıkça ifade ettiği yolsuzluk üçgeni vardır; bir özelleştiri şeklinde de kabul edebilirsiniz bu üç ayağı. Birinci ayağı, siyasetçiler; ikinci ayağı, bürokratlar; üçüncü ayağı, işadamları görüntüsündeki birtakım insanlar. Siyasetçi, emir verir, talimat verir, bir; ikinci ayak, bürokrat, bu emrin gereğini yerine getirir, işlemleri tamamlar; üçüncü ayak, işadamları görüntüsündekiler, bu kaynağı hortumlar, bir yere götürür; çok büyük oranda yurt dışına gidiyor. Soygun, bu üç ayakla gerçekleşiyor. Tenzih ederim; ancak, siyasetçilerle ilgili işlemler, ya yasama dokunulmazlığının kaldırılması veya Meclis soruşturması yoluyla Meclisin elinin altından geçiyor. Mamafih, ben, ne Meclis soruşturmasında ne dokunulmazlığın kaldırılmasında siyasilerin üzerine düşen görevi yapmadığını düşünüyorum; siyasiler kenara itildi. İkinci ayak, bürokratlar. Bürokratların eylemleri, Türk Ceza Yasasının 230. maddesindeki ‘görevi ihmal’ suçuna sokuldu; 503 ve devamındaki ‘emniyeti suiistimal’ suçlarına sokuldu. Anayasa Mahkemesinin iptaliyle, 240’taki ‘görevi kötüye kullanmak’ suçundan da yararlanarak, bürokratlar da paçalarını yargının pençesinden kurtardılar. Geriye üçüncü ayak kaldı, işadamları görüntüsündeki insanlar,” şeklindeki ifadeleriyle konuşmasını sürdürmüş, DGM’lerin kaldırılmasını istemekle birlikte DGM’de hesap veren hırsızların ve “saygın soyguncuların” salıverilmesini istemediklerini, ifade etmiştir.

Yukarıdaki konuşmadan sonra Genel Kurul Başkanı ve Ramazan Toprak arasında kısa bir tartışma geçmiş, daha sonra tasarının maddelerine geçilmesi için yapılan oylama kabul edilerek, tasarının aşağıdaki birinci maddesi okutulmuştur.

“MADDE 1.- 16.6.1983 tarihli ve 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 9. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendinde geçen ‘313, 314. maddelerinde;’ ibaresi metinden çıkarılmıştır.”

Birinci madde üzerinde konuşma yapan olmamış, oylanan madde kabul edilmiş, ardından da görüşmesi yapılmak üzere aşağıdaki ikinci madde okutulmuştur.

“MADDE 2. - 18.11.1992 tarihli ve 3842 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 31. maddesinin birinci fıkrasının birinci cümlesindeki ‘4’ numarası madde metninden çıkarılmıştır.”

Tasarının ikinci maddesi üzerinde de konuşan olmamış, oylanan madde kabul edilmiş ve görüşmesi yapılmak üzere tasarının aşağıdaki üçüncü maddesi okutulmuştur.

“MADDE 3. - 30.7.1999 tarihli ve 4422 sayılı Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun 1. maddesinin birinci fıkrasındaki ‘zor veya tehdit’ ibaresi, ‘tehdit, baskı, cebir veya şiddet’ şeklinde değiştirilmiş; aynı fıkradaki ‘veya kişileri kendilerine tâbi kılmaya zorlamak veya mensupları arasında her ne suretle olursa olsun açık veya gizli işbirliği yapmak’ ibaresi metinden çıkarılmıştır.”

Tasarının üçüncü maddesi üzerinde de konuşan olmamış, oylanan madde kabul edilmiş ve görüşmesi yapılmak üzere tasarının aşağıdaki Geçici Birinci Maddesi okutulmuştur.

“GEÇİCİ MADDE 1. - Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte Türk Ceza Kanununun 313 ve 314. maddeleri kapsamına giren fiillerle ilgili olarak soruşturma, yargılama veya temyiz aşamasında bulunan dosyalar hakkında aşağıdaki işlemler yapılır:

1. Devlet Güvenlik Mahkemeleri Cumhuriyet başsavcılıklarınca yürütülmekte olan soruşturma dosyaları, bulundukları aşamada soruşturmaya devam edilmek ve gereği yapılmak üzere yetkili Cumhuriyet başsavcılıklarına gönderilir.

2. Devlet Güvenlik Mahkemelerinde görülmekte olan dava dosyaları, bulundukları aşamada yargılamaya devam edilmek ve/veya sonuçlandırılmak üzere görevli ve yetkili yargı mercilerine gönderilir.

3. Temyiz incelemesi için Yargıtay’da bulunan dava dosyaları, karara bağlandıktan sonra bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte davaya bakmaya yetkili Devlet Güvenlik Mahkemesinin bulunduğu yerin yargı çevresindeki görevli ve yetkili yargı mercilerine gönderilir.”

ANAP Grubu adına Yaşar Topçu (Sinop); DGM’lerin devletin güvenliği için kurulmuş mahkemeler olmadığını, devletin güvenliğinin yasayla sağlanacağını, Türk Ceza Yasasına 125. maddeyi koymadan ve Terör Yasasını çıkarıp 146. maddeyi işlemeden hiçbir mahkeme ile devletin güvenliğinin sağlanamayacağını, DGM’lerin bu mahkemelerde görev yapan yargıç ve savcılarının güvenliğini sağlamak üzere kurulmuş olduğunu, 6 yerde bulunan DGM’lerin askerî mahfiller içerisinde ve askerlerin korumasında kurulmuş

mahkemeler olduklarını, devletin güvenliğiyle ilgili Anayasanın 143. maddesinde yazılı olan davalara normal mahkemelerde bakıldığını, zaman içerisinde devletin bölünmez bütünlüğüne kastetmiş teşkilatın herhangi bir ağır ceza mahkemesinin önünde yargılanması üzerine yargılayan hâkimlerin kurşun yağmuruna tutulduklarını, bu yüzden mahkemelerin karar veremez hale geldiğini, bu yüzde bu maddenin “12 Eylül Anayasası”nın içerisine konulduğunu, ancak zamanla Anayasada yazan demokratik düzen ve cumhuriyetin nitelikleriyle doğrudan ilişkili bulunmayan davaların bile DGM'lere getirildiğini, bunlar yapılırken hâkim ilkesinin çiğnendiğini, DGM'lerde halkın “Nataşa” dediği kimselerin bile yargılandığını ifadeyle, “DYP”li arkadaşlar bir önerge vererek, bu kanunun halen bu yasadaki yargılanan kimselere uygulanmamasını istediler. Şimdi, bu mahkemelerden bir çoğu da, kendileri görevsizlik kararı verip, bir kısmını ağır ceza mahkemelerine gönderdiler. Kalanlar da, kalanların avukatları da, bu mahkemelerde görev itirazında bulundu. Görev itirazı -avukat arkadaşlarımız bilir- her safhada geçerlidir, Yargıtay’da da geçerlidir. Yargıtay’a vardı dosya. Yargıtay, devlet güvenlik mahkemesine dedi ki, kardeşim, bu suçlara sen bakamazsın -nitekim, beşinci dairenin bu konuda kararı var- bu suçlara sizin bakmanız yanlıştır. Geçen gün, bir ağır ceza mahkemesi de karar verdi; üstelik de ‘çete olayı oluşmamıştır’ dedi, görevden bozdu. (...) Ağır ceza mahkemeleri, on ay sonrasına falan gün vermiyor, birbuçuk ay sonrasına gün veriyor; bir. İki, (...) zamanaşımı on yıldır arkadaşlar. Daha yeni başladı bu mahkemeler; yani, bu suçları ağır cezaya gönderirseniz, burada zamanaşımına uğrar şeklindeki beyanlar doğru değildir. Benim, burada söz alışımın başka bir sebebi, bu sözleri, bu işin içerisinden gelen, yargıçlıktan, savcılıktan, avukatlıktan gelen arkadaşlarımız söylüyor; ayıp oluyor. Sadece bu işleri bilen bir biz değiliz, dışarıda da bizi dinleyen arkadaşlarımız var, onlardan da bu yasaları çok iyi bilenler var; (...) DGM'leri tamamen kaldırabilirsiniz, eğer bu hükümleri normal mahkemelerde uygulayabilirseniz, ben, ona karşı değilim; ama, Parlamentonun, alenacele DGM'leri aslî görevinin içerisine koyması lazımdır, bunun için de başka yasaların da buraya gelmesi lazımdır,” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki konuşma ile madde hakkındaki görüşmeler tamamlanmış, madde üzerinde; Faris Özdemir (Batman), Nurettin Atik (Diyarbakır), Mustafa Kemal Aykurt (Denizli), Mustafa Örs (Burdur) ve Murat Akın (Aksaray) tarafından bir önerge verilmiş, ancak önerge kabul edilmemiştir. Ardından oylanarak Geçici 1. madde ise kabul edilmiştir. Daha sonra da maddelerin tümü oylanmış ve kabul edilmiştir. Böylece, Cumhurbaşkanlığından Anayasanın 89. maddesi gereği bir daha görüşülmek üzere TBMM Başkanlığına gönderilmiş olan, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18.11.1992 tarihli ve 3842 sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair 4719 sayılı

Kanun hakkındaki görüşmeler saat 23.53'te tamamlanmıştır.⁵⁸⁶ Bu kanun 4723 nolu ve Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, 18.11.1992 Tarihli ve 3842 Sayılı Kanun ile Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun adı ile, 13.12.2001 tarih ve 24612 sayılı RG'de yayımlanmıştır.⁵⁸⁷

3. Avrupa Birliği Üyelik Süreciyle İlgili Çıkarılmak İstenen Uyum Yasaları (Anayasa ve DGM Dışındakiler) Hakkında TBMM Genel Kurul Görüşmeleri

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği'nin kurulması, özellikle Aralık 1999'daki Avrupa Birliği (AB) ülkelerinin Helsinki/Finlandiya zirvesinde almış oldukları Türkiye'nin de AB adaylık sürecinin başlayabileceğine ilişkin kararından sonra önem kazanmış, Türkiye'nin AB adaylık ve üyelik sürecinin tek ve sorumlu elden izlenmesi ve yürütülmesi maksadıyla düşünülmüştü. Zira, Kopenhag Kriterleri olarak bilinen, AB üyeliği ile ilgili Siyasi ve Ekonomik Kriterler daha sonra Türk kamuoyunda "AB Uyum Yasaları" olarak ortaya çıkacak olan, AB adayı ülkelerin anayasaları dahil pek çok yasalarının değiştirilmesi ya da AB yasalarına uyarlanmasını gerektiren koşulları içermekteydi.

a. Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun Tasarısı Hakkında Görüşmeler⁵⁸⁸

Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun Tasarısı ve Anayasa ve Adalet komisyonları raporları 27.08.1999 günü saat 08.00'da TBMM Genel Kurul gündemine alınmıştır. Kanunun genel gerekçesi aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Çağdaş toplumların anayasalarında güvence altına alınan düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü, demokratik toplumu oluşturan en temel unsurlardan biridir. Bu özgürlüğün kullanım yollarından biri de basın yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıdır. Bu araçların, amacına uygun olarak işlevlerini yerine getirmeleri bakımından korunmaları çağdaş toplumlarda asıl

⁵⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 78, B 32 (6.12.2001), s. 474.

⁵⁸⁷ Daha sonra 4771 Sayılı Kanunun 37. maddesiyle, DGM'yle ilgili 4723 Sayılı Kanunun 16. maddesinin 4. fıkrası kaldırılmıştır. Böylelikle DGM görevi içine giren suçlarda gözaltına alınan kişi ile müdafinin görüşmesi mümkün hale gelmiştir. Tüm bu değişikliklere rağmen, TBMM Bünyesindeki Uluslararası bir hukuk sempozyumunda; "DGM'lerin uyguladığı muhakeme normlarının demokratik bir toplumda var olması gereken ölçüde dürüst yargılanma hakkının gerçekleşmesine engel teşkil ettiği, DGM'lerin görev alanlarının daha da sınırlandırılması gerektiği" iddia edilmiştir. Ayrıntılar için bkz: Duygun Yarsuvat, "Devlet Güvenlik Mahkemeleri", TBMM Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu (22-24 Nisan 2003), TBMM Yayınları No 1, Ankara, 2003, ss. 229-233.

⁵⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.08.1999), s. 245; ayrıca: TBMM Kanunlar Dergisi, c. 83, s. 10, 587: Anayasa ve Adalet Komisyonlarının (1/522) (S. Sayısı: 162) (Dağıtma Tarihi: 27.8.1999) sayılı Raporları doğrultusunda.

olup, bu anlamda basın ve yayın özgürlüğü önündeki engeller kaldırılarak ve güvenceler sağlanarak, haber ve düşüncüyü özgür kılmak hedeflenmektedir. Bu nedenle, sorumlu müdür sıfatı ile veya basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenen suçlara ilişkin davalar ve cezaların infazı için ertelenme hükümleri getirilmesi toplumsal barışın sağlanması ve sürdürülmesi bakımından büyük bir önem taşımaktadır.

Tasarıyla, 18 Nisan 1999 tarihine kadar sorumlu müdür sıfatı ile veya basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenen suçlardan dolayı; verilen cezaların infazının veya bu suçlar nedeniyle açılması gerekli davaların açılmasının yahut açılmış olan davaların kesin hükme bağlanmasının ertelenmesi ve bunun sonucunda da şarta bağlı olarak ceza mahkûmiyetinden kurtulma sağlanmış olmaktadır.⁵⁸⁹

Aynı gün komisyon raporunun okunması konusunda yapılan oylama sonucunda, karar yeter sayısı bulunmadığından birleşime ara verilmiş ve konunun görüşülmesi bir sonraki oturuma bırakılmıştır.⁵⁹⁰ Birleşimin 6. oturumu ile saat 08.30'da görüşmeler Başkanvekili Mehmet Vecdi Gönül'ün başkanlığında, Melda Bayer (Ankara) ve Tevhit Karakaya (Erzincan)'nın Katip Üyelikleri altında başlamıştır. Genel Kurul Başkanının yapmış olduğu oylama sonucunda komisyon raporunun okunması reddedilmiş ve görüşmeler aşağıdaki şekilde sürdürülmüştür.⁵⁹¹

DYP Grubu adına Ahmet İyimaya (Amasya); insana anlam katan “en büyük, vazgeçilmez, bölünmez ve ondan alınmaz yegâne” özelliğin düşünce olduğunu, insanlığın en büyük erdeminin düşünce özgürlüğünün anlamını kavramakta yattığını, düşünce özgürlüğünün karşıtları özümsememe gibi bir kıskançlığının ve cimrilüğünün olmadığını, düşüncenin en büyük düşmanının yine kendi “zihinlerimiz, önyargılarımız” olduğunu, bunun eğitimle aşılabileceğini, düşünce karşısındaki ikinci büyük engelin ideolojiler olduğunu, ideolojilerin çeşitli adlar ve çeşitli ambalajlarla düşünce özgürlüğüne dayatmalar getirdiğini, düşünce özgürlüğünün yine en büyük engelinin aslında doğası gereği koruması gereken “Raison d’Etat” denilen devlet akli ve zihniyeti olduğunu ifadeyle, “Devlet, bizim devletimiz; ama, bizim devletimiz, biz onun milleti değiliz. Devlet, bizim devletimiz, bireyin devleti, düşüncelerimizin devleti, çoğulculuğumuzun devleti. Ne oluyor? Basın yoluyla işlenen suçlarda, erteleme yoluyla, belli bir zaman için, şimdiki zaman için hukuku, cezayı ve suçu askıya alıyoruz. (...) Diyor ki Türk toplumu: ‘Artık, ben, düşüncüyü suç saymıyorum.’ Anayasamız 14. maddede diyor ki, özgürlüklerin kötüye kullanılması hakkındaki

⁵⁸⁹ Kanun teklifi TBMM'ye gerekçeli olarak T.C. Başbakanlık Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğü'nün 20.8.1999 gün ve Sayı: B.02.0.KKG.0.10/101-1508/4092 sayılı yazısıyla gönderilmiştir. Ayrıntılar için bkz: <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss162m.htm> (erişim: 14.9.2006).

⁵⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.08.1999), s. 493.

⁵⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.08.1999), s. 494.

temel düzenlemelerde, elbette ki bu özgürlükler korunacak, bu değerler korunacak, tabii; ama, 87. madde atf yapıyor; 14. madde kapsamında ele alınan suçlar affedilemez... Anayasa, bir başka yoruma göre ‘düşünce suçlarını affedemezsiniz’ diyor. Toplum, ‘düşünce suçlarını tanımıyorum’ diyor. Siyaset ne diyor: ‘Efendim, tamam, affedemem; ama, ben, bazı düşünce suçlarına, erteleme yoluyla, örtülü bir af taniyabilirim.’ (...) düşünce, elbette ki sınırlanmalıdır, özgürlükler için sınırlanmalıdır, devleti korumak için sınırlanmalıdır; ama, onun şartı var: Somut, açık ve yakın tehlike... ‘Halkı, zararlı düşünce akımlarına karşı korumaya kalkışmak, devletin ne görevi ne de hakkıdır. (...) Gerçeği aramada, herkesin kılavuzu, yine kendisi olmak gerekir’ şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

FP Grubu adına Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul); Türkiye’nin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesini imzaladığını ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine kişisel müracaat hakkını tanıyarak Batı standardında bir demokrasiyi uygulamakla kendisini bağlamış olduğunu, Anayasanın 90. maddesinde “uluslararası anlaşmalar kanun hükmündedir ve bu anlaşmaların Anayasaya aykırılığı iddia edilemez ve bu anlaşmaların Anayasaya aykırı olduğu iddiasıyla Anayasa Mahkemesine başvurulamaz!” hükmünün bulunduğunu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin çeşitli kararlarında düşünce hürriyetinin sınırlarını müşahhas bir biçimde çizdiğini ifadeyle, “Anayasamızın bir maddesini değiştirdiğimiz İncal kararında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, sadece devlet güvenlik mahkemesinin askerî hâkimini eleştirmemiş, aynı zamanda Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin uygulama biçimini de eleştirmiş, onu da tenkit etmiş ve karşı çıkmıştır. (...) Biz, bir şiir dolayısıyla, burada, dünden beri sık sık adı geçen Sayın Tayyip Erdoğan’ı mahkûm ettik. Bir kaç cümle yüzünden, Hasan Celal Güzel’i, şimdi, hapishaneye göndermeye hazırlanıyoruz. Oysa, bizim de kişisel başvuru hakkına sahip bulunduğumuz Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, özellikle, politikacılara, düşüncelerini ifade etme özgürlüğünün tanınması gerektiğini söylüyor. (...) Bu ceza ertelemesi kapsamı içerisine politikacıları almıyoruz; yani, dünyadaki gidişatın tam tersine... Diyoruz ki mesela, Eşber Yağmurdereli hapisten çıksın; ama, Hasan Celal Güzel hapse girsin. Acaba, hangi vicdan böyle bir şeyi kabul eder? Biz diyoruz ki, hem Eşber Yağmurdereli hapisten çıksın hem Oral Çalışlar çıksın hem de Hasan Celal Güzel ceza ertelemesinden yararlansın!” şeklinde konuşmuştur.

Ayşe Nazlı Ilıcak konuşmasının devamında; “Kurtköy Havaalanı ihalesi, Karadeniz Sahil Yolu, POAŞ, Türkbank ihalesi, cep telefonları ihalesi vesaire af kapsamına girmiş midir?” şeklinde bir parantez açmış ve ardından medenî bir dünyanın parçası olmayı arzu eden Türkiye’nin düşünce özgürlüğü ile ilgili mevzuatı elden geçirmesi gerektiğini ifadeyle, “Bir düşüncesinin susturulmasındaki asıl kötülük, bu susturulma eyleminin, tüm insanlığa karşı, yaşayan kuşaklara olduğu kadar, gelecek nesillere karşı da bir haydutluk olmasıdır. Eğer, yasaklanan düşünce doğru ise, insanlar, yanlış olanı doğru

olanla değiştirmek imkânından yoksun bırakılmış olurlar; yanlış ise, gerçeğin batıl ile çarpışması sonucu, hakikatin, apaçık, şeffaf bir biçimde ortaya çıkması önlenmiş olur,” diyerek, Voltaire’in “Sessizlikte, suskunlukta görülen uyum aldatıcıdır; çünkü, bu, kürek çeken forsaların sessizliğidir. İlk fırsatta bir başkaldırma yaşanacaktır,” ifadesini hatırlatmış, Galile’nin baskılar karşısında çaresiz kalarak “dünyanın dönmediğini” söylediğini, ama kapıdan çıkarken “siz isterseniz de, istemeseniz de, bu dünya dönmeye devam ediyor” dediğini, dünyanın demokrasi ve özgürlüklere doğru döndüğünü, “27 Mayıslar, 12 Martlar, 12 Eylül, 28 Şubatlar”ın dahi bu seyri durduramayacağını”, sadece geciktireceğini, gecikmenin zararını da Türkiye’nin göreceğini, düşünce suçunun çağ dışılık olduğunu ifade etmiştir. Ilıcak; Basın Konseyi Başkanı Oktay Ekşi’nin “Abdülhamit bile bu kadar çok gazeteciyi hapishaneye atmamıştı!” sözlerini hatırlatarak, “Türkiye, bu ayıptan kurtulmaya çalışıyor; ama, bu ayıptan kurtulurken başka bir ayıp yapıyor, düşünce suçunu faillere göre ayırıyor. Basın mensubu iseniz cezanız erteleniyor; aynı düşünceyi, basın-yayın araçları yerine, sözgeliimi, bir panelde, bir mitingde ifade etmişseniz, cezaevini boyluyorsunuz,” şeklinde konuşmuştur.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon); hemen her ülkede olduğu gibi Türkiye’de de düşünce özgürlüğünün bazı sınırlarının olduğunu, Türkiye’nin altında imzası bulunan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin düşünce ve anlatım özgürlüğüyle ilgili 10. maddesinde ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 13. maddesine benzer sınırlama nedenlerinin yer aldığını, düşünce özgürlüğünün en mutlak olarak ifade edildiği ABD Anayasasında konuşma özgürlüğü hiçbir kayda tabi olmaksızın belirtildiği halde zaman içerisinde federal mahkemece sınırlayıcı bir ölçü geliştirilmiş olduğunu, bu ölçünün açık ve mevcut tehlike⁵⁹² ölçüsü olduğunu, düşünce özgürlüğü konusunda birçok ülkeyle boy ölçüşebilecek derecedeki Türkiye Cumhuriyeti’nin ülke bütünlüğünü ve laik kimliğini korumak zorunda olduğunu, görüşülen tasarıyla bu durumda olan hükümlü ve tutuklular için veya haklarında halen davalar devam eden insanlar için bir erteleme olanağı getirmek istediklerini ifadeyle, “55. hükümetin göreve başlamasından hemen sonra, 12.7.1997 Tarihine Kadar Sorumlu Müdür Sıfatıyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun, 4304 sayılı çıkarılmıştı. 12.7.1997 tarihi, 55. hükümetin göreve başladığı tarihtir. Orada, sorumlu müdür sıfatıyla Basın Kanununun 16. maddesine göre ceza almış olan kimselerin cezası erteleniyordu ya da hakkında dava açılmışsa o dava erteleniyordu ve erteleme süresi olarak, 3 yıllık bir süre getiriliyordu. Bu kanun uygulanmıştır ve halen de yürürlüktedir. Şimdi, yeni kanunda, alan biraz daha genişletilmektedir. 4304 sayılı Kanun sadece sorumlu müdürler için çıkarılmış olduğu halde, bu kez, yazıyı yazan, haberi yazan, karikatürü çizen veya resmi çeken de kapsayacak biçimde, alan

⁵⁹² *clear and present danger.*

genişletilmektedir. Böylece, yeni kanun, hem bir insanın sorumlu müdür sıfatıyla hem de yazar, çizer, karikatürist, fotoğrafçı, filmci veya bu alanda çalışan diğer kimselerin basın yayın organlarıyla işlediği suçları kapsamaktadır. Böylece, bu kanun tasarısıyla, düşünce özgürlüğü, basın özgürlüğü alanında, 4304 sayılı Kanuna göre daha ileri bir adım atılmaktadır. Ayrıca, bu kanun tasarısıyla, Türkiye’nin dünya kamuoyunda, cezaevlerinde gazeteciler, bilim adamları, dşnrlr bulunan bir ülke olarak kınanmasına da gerek kalmayacaktır. (...) 3 yıl içerisinde aynı cinsten yeni bir suç işlenmediği takdirde, daha önce cezası ertelenmiş olan suç, hiç vaki olmamış sayılacaktır; dava açılmamışsa, onun açılmasına zaten gerek kalmayacaktır. (...) Ancak, 3 yıl sonra suçun vaki olmamış sayılması söz konusudur. Bu kanunun getirdiği hükümlerle yararlanıracalı insanlara gelince: Halen mahkemelerde devam etmekte olan davalar hakkında bir rakam verebilecek durumda değilim; ama, halen ceza evlerimizde gazeteci adıyla bulunan, ama, bir bölümünün işlediği suçun gazetecilikle hiçbir ilgisi bulunmayan insanların sayısı 61’dir. Bunların 28’i hükümlü, 27’si tutuklu, 6’sı hükmen tutukludur. Bunlardan 26’sının suçu, bölücü örgüt yesi olmaktır. Dolayısıyla, bunların, getirilen kanun tasarısından hiçbir biçimde yararlanması söz konusu değildir; çünkü, bu suç, basın yayın yoluyla işlenmiş bir suç değildir, basınla, yayınlı herhangi bir ilgisi yoktur. Gazeteci olarak cezaevinde bulunan bu insanlardan 1’inin suçu da ırza tasaddidir. Bunun da kanun tasarısının kapsamına girmediği açıktır. 1 kişi de, 2911 sayılı Kanuna, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununa aykırı davranışla ilgilidir. Bunun da, görüşmekte olduğumuz kanun tasarısıyla herhangi bir ilgisi bulunmamaktadır. Öyleyse, geriye, 33 kişi kalıyor. Adalet Komisyonunda yapılan bir sınırlamayla, basın ve yayın yoluyla işlenen suçlarda st sınır olarak 12 yıl, hürriyeti bağlayıcı ceza öngörülmüştür. Dolayısıyla, bu listede yer alan suçlardan Türk Ceza Kanununun 146. maddesiyle ilgili olanlar da, yine bu kanun tasarısının kapsamı dışında kalmaktadır. Geriye kalanlardan 4 kişi, Türk Ceza Kanununun 146. maddesiyle birlikte, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunundan hüküm giymiştir veya yargılanmaktadır. 7 kişi, Türk Ceza Kanununun 168. maddesi ile 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununa muhalefetten hüküm giymiş veya yargılanmaktadır. 1 kişi, basın yoluyla hakaretten, 1 kişi Atatürk’ün hatırasına hakaretten ve 2 kişi de, dünden beri en çok adı geçen madde olan Türk Ceza Kanununun 312. maddesine muhalefetten yargılanmış veya hüküm giymiş bulunmaktadır. 1 kişi de, Türk Ceza Kanununun 125. maddesiyle 3713 sayılı Kanuna muhalefetten yargılanmıştır. (...) tahminen 50 kadar insanın bu yeni kanundan yararlanması söz konusu olabilecektir,” şeklinde ayrıntılarla konuşmasını tamamlamıştır.

Yasin Hatiboğlu (Çorum); tasarının genel gerekçesindeki felsefenin “rtl af” olduğunu, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesinin “Herkes, ırk, dil, din, cinsiyet farkı gözetilmeden, işbu beyannamede ilan olunan tekmil haklardan ve bütün hürriyetlerden istifade edebilir” açık hükmünü içerdiğini, Avrupa İnsan

Hakları Sözleşmesinin 14. maddesinde “İşbu sözleşmede tanınan hak ve hürriyetlerden istifade keyfiyeti, hiçbir tefrikaya tabi olmaksızın herkese sağlanmalıdır” ifadesinin bulunduğunu, af kanunlarında ya da erteleme kanunlarında aslolanın fiiller olduğunu ve cezaların fiillere verildiğini, “bir insanın kaşını, gözünü beğenmediniz diye” ceza tayin edilemeyeceğini ifadeyle, “(...) içinizden bir değerli arkadaşımız, bir meydanda, bir kahvehanede, ne bileyim ben, bir seminerde, bir panelde söylerseniz, mahkûm olacaksınız, ertelemeye de tabi olamayacaksınız; ama, bir basın mensubu bunu köşesinde yazarsa, kimsenin yapacağı bir şey yok!.. Bir başka garip tarafı, üç yıl o fiil dondurulacak, buzdolabına konulacak; yani, suç mu bu; hayır. Peki, suç değil mi; hayır. Nedir bu; Zümrüdüanka; tarifi olmayan, tanımı olmayan, herkese göre değişen bir durum. Üç yıl orada bekleteceksiniz, üç yıl sonra, eğer 1. maddede ifade edilen fiilleri kasten işlemediyse, diyeceksiniz ki ‘siz pirüpak insandınız, zaten suçunuz falan yoktu, tamam, devam edersiniz’ buna ne hakkımız var?! (...) Basına saygımız vardır; ama, dürüstüne saygımız vardır. Şu her köşede bütün hepimize hakaret eden insanları görmüyor musunuz?! Üzülerken ifade edeyim; Başkanlığımız, maalesef, bu konuda vurdumduymazdır. Şu lojmanlar iki gün boşaltılmadı diye milletvekillerine söylenmedik söz kaldı mı; kalmadı. Yapmayın!.. sayın bakanımıza tekrar dönerek, bir kere daha arz ediyorum: Bu 312. maddeyle Anayasanın 14. maddesi asla ve kat’a örtüşmüyor. Bakınız, ben, tutanakları arz ettim; hadi koyun tutanakları, şimdi maddelerin ikisi de burada; Anayasanın 14. maddesine bakıyorum: ‘Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü...’ Korunmak istenen, bir bu. İkincisi: ‘Devleti, bir kişi veya zümrenin yönetimine bırakmak...’ Üçüncüsü: ‘Bir sınıfın, sosyal bir sınıfın, bir başka sınıfın üzerinde egemenliğini sağlamak...’ Dördüncüsü: ‘Dil, din, ırk, mezhep ayırımı yaratmak veya sair herhangi bir yoldan bu kavram ve görüşlere dayanan bir devlet düzeni kurmaktır...’ şeklindeki eleştirilerle sözlerini tamamlamıştır.

Bekir Sobacı (Tokat); düşünce ve inanç ile kalem hürriyetini yasaklayan kanunlar değiştirilmedikçe “tuzağa yakalananları” yine affetme noktasına gelineceğini, bunun kaynağının da devletin vehimle yönetilmesi olduğunu, bu vehim yönetimi yüzünden Türkiye’nin bir mahkûmlar ve mülteciler ülkesi haline getirilmiş olduğunu ifadeyle konuyu öğrenci aflarına getirerek, “(...) öğrenciler, yurt dışında okuma imkânları arıyorlar ve binlercesi gidecekler. Siz, emperyalizmin Türkiye’deki yerli destekçileri misiniz?! Gelin, beyin göçünü hızlandıran, kaçıışı hızlandıran, doktora talebelerini Türkiye’ye dönmekten alıkoyan, ülke evlatlarını ülkesinde hizmet etmeye engel ve caydırıcı olan, anlamsız, vahşet ifade eden bu tuzakları kaldıralım; bunu yapmak, parlamentolara ancak şeref kazandırır. (...) Türkiye’de, devlet, vehimle yönetiliyor, evet ve devlet, kamusal alanda, kurtarılmış bölgeler ve kapatılmış alanlar oluşturuyor fertlerine karşı. (...) Bu ülke evlatlarının dağa çıkmasında, teröre bulaşmasında, biraz da, devletin bu vehim yönetim anlayışının etkisi yok mu acaba?! Sosyal problemlerin, ekonomik problemlerin halledilmediği bir

noktada, siz, bir afette, insanları vurarak yağmayı önleyemezsiniz; ama, insanlara o erdemi verecek, o düşüncüyü verecek, bu coğrafyanın yerli düşüncesini verecek insanları, yazı yazdı diye, konferans verdi diye, siyasî parti kurdu diye yargılayıp mahkûm ederseniz, yarın, değil 61 bin kişiyi, 610 bin kişiyi affetmek zorunda kalacaksınız; sistem, üretiyor... Gelin, bu sistemi, bu yanlışları kökten çözelim. (...) Çağımızda, her örgütün -ekonomik manada, sosyal manada- bütün organizasyonların korktuğu en büyük şey, yetişmiş insan kaybıdır. Şirketler, en çok, yetiştirmiş oldukları insanları kaybetmekten korkarlar, sermaye kaybından değil. İşte bu noktada, ülkemizde yaşanan bu beyin göçünü ve ülke evlatlarını ülkesi için çalışmama gibi bir düşünceye götüren bu engelleri, bu tuzakları, gelin, elbirliğiyle kaldıralım,” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki konuşmanın ardından tasarının tümü oylanmış ve kabul edilerek aşağıdaki birinci maddeyle birlikte, tasarının maddeleri üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

“Dava ve cezaların ertelenmesi

MADDE 1. – 23 Nisan 1999 tarihine kadar sorumlu müdür sıfatı ile işlenmiş suçlar dahil, basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup ilgili kanun maddesinde öngörülen şahsî hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı oniki yılı geçmeyen suçlardan dolayı oniki yıl veya daha az şahsî hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkûm edilmiş bulunan kimselerin cezalarının infazı ertelenmiştir.

Halen cezalarını çekmekte olanlar hakkında da birinci fıkra hükmü uygulanır.

İlgili kanun maddesinde öngörülen şahsî hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı oniki yılı geçmeyen suçlardan dolayı birinci fıkrada sayılanlar hakkında henüz takibata geçilmemiş veya hazırlık soruşturmasına girilmiş olmakla beraber dava açılmamış veya son soruşturma aşamasına geçilmiş olmakla beraber henüz hüküm kurulmamış veya verilen hüküm kesinleşmemiş ise, davanın açılması veya kesin hükme bağlanması ertelenir.”

DYP Grubu adına Saffet Arıkan Bedük (Ankara); demokrasilerde basın özgürlüğünün fevkalade önemli olduğunu, eğer düşünce ve fikir rejime ve devlete açık olarak bir tehdit veya bir tehlike oluştuyorsa ve “devlet isterse tahrip olsun” denilirse bunun yanlış olacağını, düşünce ve fikir hürriyetinin mutlak suretle gerçekleştirilmesi gerektiğine inandıklarını, ancak düşünce ve fikir hürriyetinin basın ya da diğer bir başka yolla açık ve mevcut bir tehdit veya tehlike oluşturmaması halinde durmak gerektiğini, basın yoluyla suç ile terörle ilgili örgütlerin cezalarının getirilen tasarı maddesiyle ertelendiğini, örgütsel faaliyetler içerisinde olan insanların bir araya geldiği ve adına “basın” denilen yerde çalışan kişilerin affını sağlayan bir kanunun çıkmakta olduğunu ifadeyle, “(...) bir siyasal partinin genel başkanı (...) bir yerde konuşmuş, cezayı bastırıyorsunuz. (...) buna karşılık, bir başka kişiye bakıyorsunuz, devletle ilgili örgütsel faaliyette bulunmuş, terör faaliyetlerinde bulunmuş, desteklemiş, hatta,

bir kısım malzemeler evinde de bulunmuş; bütün bunlara karşın diyoruz ki, basın yoluyla işlendiğinden dolayı, cezasını, üç yıl süreyle erteliyoruz. (...) Burada bir tenakuza düşüyoruz, bir yanlışlık yapıyoruz,” şeklinde konuşmuştur. Bedük konuşmasının devamında; basının sansürüne karşı ve basının hür olması gerektiğine yüzde yüz inandıklarını, ileri ve çağdaş dünyadaki toplumların sahip olduğu hak ve hürriyetlerin de Türk insanına verilmesi gerektiğini ifadeyle, DYP’nin öğrenci affına değinerek konuşmasını tamamlamıştır.

FP Grubu adına Abdullah Gül (Kayseri); genel af kanunu çerçevesi içerisinde 12 yıla kadar olan suçların neticeleriyle affedildiğini, özel af çerçevesi içerisinde de bazı suçlarda indirim yapılarak neticelerin değiştirildiğini, Türk Ceza Kanununun 240. maddesinin (ihalelere fesat karıştırma; 448. madde, kasıtlı olarak adam öldürme ve 313. madde, çetelere, mafyalara ilişkin madde) FP’nin muhalefetine rağmen bir uzlaşma neticesinde Genel Kurula çıkarıldığını, genel af’a bir uzlaşmaya varılamadığını, uzlaşma halinde gazetelerde kamuoyu çerçevesi içerisinde muhakkak “Meclisteki skandallar, POAŞ meselesi, Türk Ticaret Bankasıyla ilgili meseleler, Susurluk çetesiyle ilgili meseleler”in gündeme geleceğini, “Tayyip Erdoğan, Necmettin Erbakan aften yararlanmadı, başörtülüler bu af kapsamı içine girmedi” diye gazetelerin yayın yapacağını, Anayasaya göre çıkarılan kanunların objektif ve eşitlik ilkesine bağlı olması gerektiğini, bu tasarı ile sadece basın mensuplarının suçlarının affedildiğini, herhangi bir vatandaşın aynı suçu işlemesi halinde affedilmediğini ifadeyle, “Akşam televizyonda bir yorumu dinlediniz, hoşunuza gitti. Siz de, onu -o meseleyi- gittiniz, bir toplantıda anlattınız; ama, o suç bulundu; bu suç bulunan yorumu yapan kişi bu aften yararlanıyor; ama, siz, onu dinlediniz, gittiniz bir yerde anlattınız, daha ufak bir topluluğa anlattınız, suçlu oldunuz, siz bundan yararlanmıyorsunuz; bu çok yanlış bir şey. Bir makaleyi okudunuz, o makaleyi beğendiniz; bir yerde, bir seminerde, bir konferansta, bir panelde onu anlattınız; onda suç varsa, o makaleyi yazan kişi affa uğruyor; ama, siz, onu naklettiğiniz için, daha dar bir çerçeve içerisinde, bir panelde ondan bahsettiğiniz için affa girmiyorsunuz; burada, çok büyük bir yanlışlık var. (...) Bundan Terörle Mücadele Kanununu çerçevesi içerisinde olan gazeteciler faydalanıyorlar; 312. maddeye muhalefet edenler, faydalanıyorlar. Bu arkadaşlar kimlerdir, ona girmek istemiyorum; (...) Bunların mensup olduğu gazetelerin de isimleri var; isterseniz sayayım size bazılarını: Kurtuluş, Partizanın Sesi, Devrimci Proletarya, Kurtuluş, Özgür Gündem, Aydınlık gibi. (...) Bu listeye baktığımda, bunlardan birisinin Dev-Sol, birisinin PKK -yani, basın yoluyla devletin bölünmezliği aleyhine propaganda yaptığını- birinin de, kanunca cürüm oluşturan eylemi övmekten dolayı Dev-Sol... (...) Bunlar olsun, çıksın; niçin, Hasan Celal Güzel olmasın? Biraz daha açık konuşayım, bu 312. maddenin, bu kadar sakıncalı bulunmasının sebepleri şudur. Sayın Tayyip Erdoğan, Sayın Necmettin Erbakan, Sayın Hasan Celal Güzel de bundan faydalanırlar diye...” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Bülent Arınç (Manisa); Anayasa Komisyonunda MHP'li ve ANAP'lı milletvekillerinin özellikle Anayasaya aykırılık (138. madde) konusu üzerinde durduklarını, erteleme hakkının dava sonunda mahkemenin ve hâkimin takdirinde olduğunu, hâkimin ertelediği bir cezanın yasama organının erteleme kapsamına almasının Anayasa maddesiyle açıkça çeliştiğini, keza bir süre önce kabul edilen genel af denilebilecek tasarıyla konuşulmakta olan “Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun Tasarısı”nın birbiriyle çeliştiğini, yapılmakta olan işlemin hem Anayasa açısından hem adalet ve eşitlik ilkesi açısından fevkalade yanlış olduğunu, Adalet Bakanı’nın basında yayınlanan beyanında “tasarının yasalasmasıyla düşünce özgürlüğünün önündeki büyük engelin kaldırılmış olacağını ve Türkiye’nin insan hakları sicilini olumlu etkileyeceğini açıklamış,” olduğunu, kanun tasarısının gerekçesinde de “çağdaş toplumların anayasalarında güvence altına alınan düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü, demokratik toplumu oluşturan en temel unsurlardan biridir. Bu özgürlüğün kullanım yollarından biri de basın yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıdır” denildiğini, düşünce ve düşünceyi anlatım özgürlüğünün sadece basın mensuplarına tanınan ayrıcalıklı bir hak olamayacağın ifadeyle, “(...) bu ülke ihtilaller gördü, muhtıralar gördü; 1960’da askerler geldiğinde, profesörleri çağırdılar, bilim adamlarına anayasa sipariş ettiler. 1980’de darbe yapıldı, yine çağrıldılar, yine anayasa yaptırıldı. Sivil görünümü; ama, darbeci kafalarla hazırlanan bu anayasaların, çok kısa bir zaman geçmeden, değiştirilmek ihtiyacı karşımıza çıktı, toplumda büyük sıkıntılar meydana geldi. Bilim adamlarına düşen, fikir namusu içerisinde ve bilim haysiyeti içerisinde olmaktır, cesur olmaktır, kararlı olmaktır, her zaman ve zeminde hukukun namusunu korumaktır. (...) özellikle MHP’li ve ANAP’lı dostlarımızın hem Komisyonunda hem de şu anda dahi, bu tasarı üzerindeki endişelerine hak veriyorum, bu tasarının böyle çıkmaması konusundaki gayretli çalışmalarına da hak veriyorum. Biraz evvel, Sayın Gül, bundan istifade edebilecek olan kişilerin isimlerini değil; ama, mensubu bulundukları gazetelerin ve ideolojilerin adreslerini verdi. Eğer, milliyetçilik adına; eğer, bu devletin bölünmez bütünlüğü adına; eğer, ideolojilere karşı tavrımız adına bu davranışlarımızda bir haysiyetli tutum gösterebileceksek, onlara tanınan bu erteleme hakkını, feryadını yaptığımız, acısını çektiğimiz, Türkiye’de, fikir ve düşüncesini açıklama yolunda bu mahkemelerden, bu maddelerden mahkûm olmuş bütün fikir ve düşünce erbabını da erteleme kapsamına almak, herhalde, adaleti sağlaması açısından yararlı olacaktır,” şeklinde konuşmuştur.

Ali Şevki Erek (Tokat); büyük olaylarda TBMM’de asgarî müştereklerde uzlaşma zemininin yakalanması gerektiğini, son hafta içinde çıkarılan Sosyal Güvenlik Yasası ile Genel Af Yasasında ve hatta görüşülmekte olan yasa tasarısı üzerinde asgarî bir zeminde buluşmanın gerçekleşmediğini ve Af Yasasında objektif kriterlerin çiğnendiğini ifadeyle, “(...) şu anda görüşmekte olduğumuz erteleme, bir diğer yönüyle. Af Yasasında da gerçek ve tam özgürlük dünyasına adım atmada tercihimiz tek ölçü değil, çifte standart olmuştur, iki yüzlü olmuştur, alternatifli olmuştur, terdidli olmuştur, objektiflikten

uzaklaşmıştır, genellikle uzaklaşmıştır, şaşmaz ilke eşitlikten uzaklaşmıştır. (...) Anayasadaki değişiklik gerçekleştirilmek gerekirken, bir başka yolla, erteleme yoluyla özgürlük doğrultusunda önemli bir adım atıldı. Batı standartlarında, Türkiye için, Batı için değil, Türk insanı için bir büyük mesafe alındı; Anayasa değişikliği yapılması gerekirken erteleme yolu tercih edildi. Bir kısım özgürlüğe kapı açıldı, ışıklı yol açıldı; ama bunu yaparken eşitlik ilkesi ve objektiflik rafa kaldırıldı ve bir tarafa bırakıldı,” şeklinde konuşmuştur.

“Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun Tasarısı”nın 1. maddesi hakkında dört önerge verilmiştir. Önergelerden ilki Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa), Şamil Ayrım (İstanbul), Ekrem Pakdemirli (Manisa), Sühan Özkan (İstanbul) ve Miraç Akdoğan (Malatya) tarafından verilmiştir. İkinci önerge İsmail Alptekin (Bolu), Süleyman Arif Emre (İstanbul), Şeref Malkoç (Trabzon), Abdullah Gül (Kayseri), Ramazan Toprak (Aksaray), Yahya Akman (Şanlıurfa), Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), Nazlı Ilıcak (İstanbul) ve Bülent Arınç (Manisa) tarafından verilmiştir. Üçüncü önerge; Bülent Arınç (Manisa), Mehmet Ali Şahin (İstanbul), Yasin Hatiboğlu (Çorum), Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), Yahya Akman (Şanlıurfa), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Ramazan Toprak (Aksaray), Salih Kapusuz (Kayseri) ve Abdullah Gül (Kayseri) tarafından verilmiştir. Dördüncü önerge ise; Bülent Arınç (Manisa), Mehmet Ali Şahin (İstanbul), Yasin Hatiboğlu (Çorum), Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), Ramazan Toprak (Aksaray), Yahya Akman (Şanlıurfa), Salih Kapusuz (Kayseri), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş) ve Abdullah Gül (Kayseri) tarafından verilmiştir. Adalet Komisyonu Başkanı ve Hükümet sözcüsünün katılmadığı her dört önerge de, görüşmelerinin ardından yapılan oylama sonucunda kabul edilmemiştir.⁵⁹³ Elektronik oylama ile tasarının 1. maddesinin açık oylaması yapılmış, 250 milletvekilinin katıldığı oylamada 44 ret, iki çekimsere karşılık 204 kabul oyu ile madde kabul edilmiştir. Daha sonra aşağıdaki 2. Madde üzerindeki görüşmelere başlanmıştır.⁵⁹⁴

“Ertelenmenin sonuçları

MADDE 2. – Haklarında 1. madde hükümleri uygulananlar, ertelenme tarihinden itibaren üç yıl içerisinde işledikleri, 1. madde kapsamına giren kasıtlı bir cürümden dolayı mahkûm edildiklerinde ertelenen cezaları aynen çektilir.

Cezasının infazı ertelenenin önceki mahkûmiyetinden bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar çektiği kısmı, birinci fıkrada belirtilen halde çekilecek cezaya mahsup edilir. Şartla salıverilmeye ilişkin hükümler saklıdır.

Davanın açılması veya hükme bağlanmasının ertelenmiş bulunduğu hallerde ertelenme tarihinden itibaren üç yıllık süre içerisinde işlenen ve 1. madde kapsamına giren kasıtlı bir suç nedeniyle mahkûm olduğunda,

⁵⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.08.1999), s. 493.

⁵⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.08.1999), s. 516-520.

⁵⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.08.1999), s. 521.

ertelenen suçtan dolayı dava açılır veya ertelenmiş olan davaya devam edilerek hüküm kurulur.

Üç yıllık süre, 1. madde kapsamına giren kasıtlı bir cürümden dolayı yeniden mahkûm edilmeksizin geçirildiğinde, ertelenmeden yararlanan hakkındaki mahkûmiyet vaki olmamış sayılır veya bu suçtan dolayı kamu davası açılmaz. Açılmış olan davanın ortadan kaldırılmasına karar verilir.”

FP Grubu adına Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman) “(...) öncelikle, böyle bir yasayı getirdiği için hükümeti kutluyorum; çünkü, kapkaranlık bir dünyada, çok ufak da olsa bir ışık açılabilirdiği için -ve fikirlerini tasvip etmesem dahi- düşünce hürriyetinin önünde bir engelin kaldırılmasını müspet karşılıyorum. Ancak, şunu arzu ederdim: İnsanların yaşam hakkının da ötesinde, düşünce hürriyetinin birinci sırada geldiği inancı içerisindeyim; (...) Birleşmiş Milletlerin İşkenceyi Önleme Anlaşmasının bir maddesi de, düşünce suçunun, bir işkence suçu olduğunu ve bir insanlık suçu olduğunu kabul etmiştir. (...) Eğer düşüncesini yayamıyorsa, üçüncü şahıslara iletemiyorsa, düşünce hürriyeti yok demektir. Dolayısıyla, bu düşüncenin iletilmesinde bir kısım vasıta teşkil eden yazılı basın, görsel medyanın ve sesli medyanın önündeki bu ayıbı kaldırmayı, ben, müspet bir adım olarak addediyorum. Ancak, ben, hükümetten şunu beklerdim, isterdim ki, onlar, böylesine, yasaya karşı, özellikle Anayasaya karşı bir hilenin içerisine girmeden, düşünce özgürlüğünün önündeki tüm engelleri kaldırmış olsunlar ve bugün, 24 saati geçen süre içerisinde hileli aflar yerine, düşünce özgürlüğünü tamamen Türkiye’de sağlayacak olan yasa değişikliklerini görüşebilmiş olsaydık, o gün, inan ki, çok daha mutlu olabilirdim,” şeklinde konuşmuştur.

Mehmet Batuk (Kocaeli)’un Sorusu: Görüşmekte olduğumuz tasarının kabul edilen maddesi ve görüşmekte olduğumuz maddesiyle, daha önce, basın yoluyla veya diğer şekillerde suç işlemiş, ceza giymiş, pek çok aşırı solcu, bölücü, eylemleri destekleyici, TİKKO’cu, Dev-Sol’cu, Dev-Yol’cu sanık ve mahkûmları affediyoruz; buna karşın, pek çok milliyetçi, özellikle vurguluyorum; milliyetçi, muhafazakâr, maneviyatçı, millet ve memleketini seven, hasbelkader bu maddelerden ceza giymiş vatandaşlarımızı affetmiyoruz. Sayın Bakan, öncelikle, bunu, adalet duygusuyla nasıl izah ederler? Birinci sorum bu. İkinci sorum: Özellikle, kaç tane aşırı solcu, bölücü, TİKKO’cu, Dev-Sol’cu, Dev-Yol’cu, PKK’lı bu aftan yararlanmaktadır? Kaç tane milliyetçi, özellikle vurguluyorum; milliyetçi, muhafazakâr, maneviyatçı vatandaşımız yararlanamamaktadır?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: Soru sahibinin yaptığı ayırım bu kanun tasarısında mevcut değildir.

Mehmet Batuk (sorusuna devamla): 312’ye giriyor.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: Bu kanun tasarısı, ne 312. madde ne Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesi arasında herhangi bir ayırım yapmamıştır; nitekim, konuşmamda yaptığım açıklamada,

halen, bu maddelerden yargılanan insanlar bulunduğunu ifade ettim. Gerek Terörle Mücadele Kanunundan gerekse Türk Ceza Kanununun 312. maddesinden yargılananlar bulunduğu söyledim. Dolayısıyla, böyle, aşırı solcu veya milliyetçi gibi bir ayırım, bu kanun tasarısında söz konusu değildir. Bu kanun tasarısının modeli, bu suçlar arasında herhangi bir ayırım yapmaksızın, verilen cezaların, üst sınırı 12 yılı geçmemek kaydıyla ertelenmesidir. Eğer, dava açılmamışsa, bu davaların ertelenmesidir. Bunun dışında bir ayırım söz konusu değildir. Zaten, sorunuzun cevabı, benim başlangıçta yaptığım konuşmada mevcuttur.

2. madde üzerinde Saffet Arıkan Bedük (Ankara), Celal Adan (İstanbul), Ahmet İyimaya (Amasya), Salih Çelen (Antalya), Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir) ve Nevzat Ercan (Sakarya) tarafından verilen bir önerge oylama sonunda kabul edilmedi. Tasarının 2. maddesinin elektronik oylamasına katılan 239 üyenin 38 ret, bir mükerrer oyuna karşılık, 200 kabul oyu ile madde kabul edilmiş,⁵⁹⁵ ardından aşağıdaki 3. madde okutularak görüşülmesine geçilmiştir.

“Yürürlükten kaldırılan hükümler

MADDE 3. – 14.8.1997 tarihli ve 4304 sayılı “12.7.1997 Tarihine Kadar Sorumlu Müdür Sıfatı ile İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun” yürürlükten kaldırılmıştır.”

3. madde üzerinde konuşan olmamış, DYP Ankara Milletvekili Saffet Arıkan Bedük tarafından verilen yazılı sorulara, Adalet Bakanı tarafından aşağıdaki sözlü cevap verilmiştir.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: Sayın Bedük’ün, cezaevlerinde bulunan basın mensuplarıyla ilgili 88 kişilik listesi, aslında, biri 28 kişilik, diğeri 60 kişilik iki ayrı listeden oluşmaktadır. Her iki listede, bazı isimler, ortak isimlerdir. Dolayısıyla, 88 sayısı doğru değildir, ifade etmiş olduğum rakam doğrudur. Bu listede yer alanların bir bölümünün işlemiş olduğu suçlar, kendileri gazeteci olarak görünmekle birlikte, aslında, basınla, gazetecilikle ilgili değildir. Nitekim burada, örneğin örgüt üyesi olmak veya yardım, yataklık yapmak gibi başka suçlar gösterilmiştir. Bunlardan dolayı şimdi çıkarılmakta olan kanundan yararlanmak asla söz konusu değildir. Ayrıca, bir bölümü, sadece Türk Ceza Kanununun 146. maddesiyle suçlanmaktadır. Bunların da, şimdi, 1. maddede yapılan üst tabanı oniki yıllık hürriyeti bağlayıcı ceza sınırından sonra yine bu kanundan yararlanması söz konusu değildir.

Yukarıdaki cevabın ardından Genel Kurul Başkanı madde 3’ü Adalet Komisyonu’ndan geldiği şekliyle oylamaya sunmuş ve sonuçta madde kabul edilmiştir. Ardından geçici bir madde önergesini okutarak bu önerge üzerindeki görüşmeleri başlatmıştır. Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), Yahya Akman (Şanlıurfa), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Ramazan Toprak (Aksaray), Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul), Süleyman Arif Emre (İstanbul), İsmail Alptekin

⁵⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.08.1999), ss. 524-526.

(Bolu) ve Şeref Malkoç (Trabzon) tarafından verilen bu önerge de kabul edilmemiştir. Daha sonra aşağıdaki madde 4'ün okutularak görüşmelerine başlanmış, madde üzerinde konuşma olmamış, yapılan oylama sonucunda 4. madde kabul edilmiştir.⁵⁹⁶

“Yürürlük

Madde 4.– Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”

Yukarıdaki maddenin ardından aşağıdaki 5. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. Madde üzerinde konuşma olmamış, oylama sonunda madde kabul edilmiştir.⁵⁹⁷

“Yürütme

Madde5.– Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.”

Yukarıdaki görüşmelerin ardından Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun Tasarısının maddeleri üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Tasarının tümü üzerinde yapılan oylama sonunda tasarı kabul edilerek kanunlaşmıştır.⁵⁹⁸ 28.8.1999 tarih ve 4454 nolu ve “Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun” olarak kabul edilen bu kanun, 3.9.1999 tarihli ve 23805 sayılı RG’de yayımlanmıştır.⁵⁹⁹

b. Danıştay Kanunu ve İdarî Yargılama Usulü Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı (Tahkim Yasası) Üzerinde Yapılan Görüşmeler

Danıştay Kanunu ve İdarî Yargılama Usulü Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısının⁶⁰⁰ TBMM Genel

⁵⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.08.1999), ss. 527-528.

⁵⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.08.1999), s. 528.

⁵⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.08.1999), s. 528; ayrıca: 23805 sayılı, 3.9.1999 tarihli RG.

⁵⁹⁹ 28.8.1999 günlü, 4454 sayılı “Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun”un 1. maddesinin birinci fıkrasında yer alan “(...) basın yoluyla yahut sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla işlenmiş olup...” hükmünün iptali ve yürürlüğünün durdurulması için, Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Mehmet Recai Kutan tarafından Anayasa Mahkemesi’nde açılan dava sonuçlanmış ve 12.10.2000 tarih ve 24198 sayılı RG’de yayımlanmıştır. Buna göre; iptal isteğine olumlu karar verilmiş, ayrıca; iptal hükmünün, kararın yayımlanmasından başlayarak bir yıl sonra yürürlüğe girmesine ve yürürlüğün durdurulması isteminin reddine karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: http://www.anayasa.gov.tr/images/loaded/pdf_dosyaları/son10yildayapılanbasvurular.pdf

⁶⁰⁰ Bu kanun tasarısının Genel Gereğesi şöyledir: 14.8.1999 tarih ve 23786 sayılı Resmî Gazetede yayımlanan 13.8.1999 tarih ve 4446 sayılı Kanun ile, 2709 sayılı Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 125 ve 155 inci maddelerinde yapılan değişikliklere uygulama kabiliyeti kazandırılabilmesi için, 2575 sayılı Danıştay Kanunu ile 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanununun ilgili maddelerinde değişiklik yapılması gerekmektedir. Bu cümleden olarak;

– Danıştay’ın kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirmesini,

– Tahkim yolu öngörülmeleyen kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyumsuzlukların ilk derece mahkemesi olarak Danıştay’da bakılmasını,

Kurulundaki görüşmelerine 17.12.1999 Cuma günü saat 21.00'da, birleşimin üçüncü oturumu ile birlikte başlanmıştır. Başkanvekili Murat Sökmenoğlu'nun başkanlık ettiği görüşmelerde Mehmet Ay (Gaziantep) ve Cahit Savaş Yazıcı (İstanbul) katip üye olarak görev almıştır. Kamuoyunda "Tahkim Yasası" olarak bilinen, yurt içine yabancı sermaye girişini ve özelleştirmenin önünü açmayı hedefleyen, söz konusu kanun tasarısı üzerindeki görüşmeler aşağıdaki şekilde sürdürülmüştür.⁶⁰¹

DYP Grubu adına Mehmet Dönen (Hatay); söz konusu değişikliklerin daha önce Meclis'te kabul edilen Anayasa değişikliğiyle ilgili uyum yasalarını içerdiğini, kısaca "tahkim" adı altında Anayasanın 125. ve 155. maddelerinin değiştirileceğini, bu değişikliklerle getirilecek önemli kaynakların yatırıma dönüştürülebilmesi halinde işsizliğin ve enflasyonun yenileceğini, tahkimle ilgili görüşlerin iki blokta toplandığını, birinci bloktakilerce tahkimin ülkeyi kapitülasyon dönemindeki sömürüye döndürecek bir unsur olduğunun, ikinci bloktakilerin ise Tahkim Yasasının çıkmasıyla ülkeye çok önemli kaynakların akacağına iddia edildiğini ifadeyle, "(...) 10-12 milyonluk Yunanistan bile 5 milyar dolar yabancı sermayeyi yatırıma döndürmesine rağmen, biz, 500 milyon yatırımı bile bulamaz hale geldik. Yabancı sermayenin ülkemize gelebilmesinin temel koşulu, dünyada var olan yükselen değerleri algılayarak ona göre davranmamıza bağlıdır. Bunlardan birisi, o gelecek olan sermayenin, ülkemizde, kendisini güvenli hissetmesine bağlıdır; yani, uluslararası tahkim dediğimiz, uluslararası hukuka göre, burada düştüğü bir anlaşmazlığı çözmesine bağlıdır; öyle olmasa gelmez; eğer, güven duymazsa gelmez; bunları, daha önce de buradan seslendirdik," şeklindeki sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür.

Dönen konuşmasını; Anayasanın 125 ve 155. maddelerindeki değişikliklerle ilgili diğer değişikliklerin de bütünüyle⁶⁰² gelmesi gerektiğini, bu uyum yasalarının birlikte çıkarılmasıyla gelecek yatırımların önünün daha çabuk açılacağını, Özelleştirme Yasasıyla Türkiye'ye vaktiyle çok büyük katkılarda bulunmak istediklerini, "PTT'nin T'sini" satmak istedikleri özelleştirme dönemlerinde partiler arasında uzlaşma aradıklarını, o dönemdeki uzlaşma komisyonu içindeki ANAP'tan Işın Çelebi ve RP'den Fehim Adak ile milletvekillerinden Bekir Sami Daçe'yle birlikte ülkenin önünü ve o günkü tikanıklıklarını açacak bir yasal düzenleme yaptıklarını, 1993'teki muhalefete

– Danıştay'ın, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini Danıştay'a geliş tarihinden itibaren iki ay içinde bildirmesini,

– Tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idarî sözleşmelerden dolayı çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davaların idarî dava türlerinden birisi olduğu hususuna açıklık getirilmesini, sağlamak amacıyla bu Tasarı hazırlanmıştır.

Ayrıntı için bkz: <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss292m.htm>

⁶⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 20, B 16 (17.12.1999), s. 95.

⁶⁰² Yap-işlet-devretle ilgili, Yargıtay Kanunuyla ilgili, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunuyla ilgili bütün uyum yasaları.

bunu kabul ettiremediklerini, o dönemde PTT'nin T'sinin bedelinin 40 milyar dolarlarla ifade edildiğini, devletten başka bir tekel yaratmamak için %49'unu satmak istediklerini, bunun için de 19 milyar dolara yakın bir kaynak elde edilmek üzere olduğunu, o zamanki iç borç stokunun tamamının 8,5 milyar dolar olduğu dikkate alındığında beklenen kaynağın ne denli önemli olacağını anlaşılabileceğini, eğer o dönemin muhalefeti durumu görebilseydi Türkiye'nin iç borç sorununun ve enflasyon sorununun sona ermiş olacağını, işsizlik diye bir sorunun kalmayacağını, muhalefet olarak bu konularda hükümete destek olacaklarını, özellikle enerji dalında ve telekomünikasyon dalındaki ihale dönemlerinde hükümetin çok dikkatli davranması gerektiğini, hükümeti bir taraftan desteklemekle birlikte yapılacak her türlü usulsüzlüğü kamuoyunun önüne Meclis kürsüsünden seslendireceklerini ifade etmiştir.

DSP Grubu adına Mustafa İlimen (Edirne); 125 ve 155. maddelerde yapılan değişikliklerin doğrudan doğruya Danıştay'ı ve idarî yargıyı ilgilendirdiğini, 4446 sayılı Kanunla yapılan değişiklikle "kamu hizmetleriyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde, bunlardan doğan uyuşmazlıkların, millî ve milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi öngörülmektedir. Milletlerarası tahkime, ancak yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir" hükmünün eklenmiş olduğunu, Anayasanın 155. maddesinde yapılan değişiklik sonucunda "Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleriyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini iki ay içinde bildirmek, tüzük tasarılarını incelemek, idarî uyuşmazlıkları çözmek ve kanunla gösterilen diğer işleri yapmakla görevlidir" hükmünün getirildiğini, görüşülmekte olan tasarının bu iki hükme dayanarak ilgili Danıştay ve İdarî Yargılama Usulü Kanunlarında gerekli değişiklikleri önerdiğini, tasarıyla getirilenlerin anayasa uyum yasaları niteliği taşıdığını, Türkiye'nin 1985'ten itibaren 66 ülkeyle yatırımların korunması ve teşvik anlaşmaları imzalamış olduğunu, bu anlaşmaların ise yatırım uyuşmazlıklarının tahkim yoluyla çözülebileceğine ilişkin hükümler de içerdiğini, Türkiye'nin uyuşmazlıklarda uluslararası tahkimi kabul eden bazı anlaşmaları da onaylamış olduğunu, altyapı ve enerji yatırımlarına gerekli kaynağın millî imkanlarla sağlanamayacağını, bazı güvenilir yabancı şirketlerin Türkiye'de enerji alanındaki yatırımlarını teşvik etmenin Türkiye'nin millî çıkarlarının bir gereği olduğunu ifadeyle, "Uluslararası ilişkilerde bilgiyi, teknolojiyi, gücü elinde bulunduran, kuralları koymaktadır. Uluslararası kuralları koymanın yolu, bilgiye ulaşmaktan, bilgiyi, insanın yaşamında kullanmaktan, teknolojiyi elde etmekten, bilimsel buluşlardan geçmektedir. Artık, güçlü ordular besleyerek, uluslararası alanda etkin olma çağı bitmiştir. Güçlü teknolojiler, insanın yararlanabileceği araç-gereçler üretebiliyorsanız, evrensel boyutlarda iş yapma erkini ele alabilmektesiniz demektir. İşte, tahkimle ilgili yaptığımız anayasa değişikliğine uyum niteliği taşıyan bu yasa tasarısı da, ülkemizin, hukuk

alanında yapması gerekli değişikliklerin çok küçük bir parçasıdır,” şeklinde konuşmuştur.

ANAP Grubu adına Beyhan Aslan (Denizli); Anayasadaki değişikliklere paralel olarak 2575 sayılı Danıştay Kanunu ile 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanununun ilgili maddelerinde değişiklik yapılmasının hukukî bir zaruret olduğunu, getirilecek yasal düzenlemeyle yabancı sermayenin önünün açılacağını ve yurtdışında 2 milyar dolar civarında yatırımı bulunan Türk yatırımcılarının rahatlayacağını, özelleştirmenin ekonomide akılçılık ve sağlıklı politikalara giden yolda bir araç ve amacın ise verimlilik ve istihdam ile millî gelire katkı olduğunu, tahkim yasasının uluslararası yatırımcıların Türkiye’ye yönelik tereddütlerini giderecek önemli ve çağdaş bir düzenleme olduğunu, tahkime karşı çıkanların dünyadaki gelişim ve değişimi doğru okuyamadıklarını, yatırımcı gözüyle bakıldığında Türkiye’nin dünyanın en cazip ülkelerinden biri olduğu halde yıllardır içe kapalı hukukî mevzuat nedeniyle yabancı sermayenin çekilemediğini ifadeyle, “Dünyada bu kadar değişiklik yaşanırken, sağ-sol kavgalarını, kavram kargaşalarını sosyolojinin arşivlerine terk etmişken, hâlâ, tahkimi, bir ulusal egemenlik meselesi gibi değerlendirenleri, emperyalizmin Türkiye’deki oyunu görenleri, içinde yaşadığımız çağı doğru okumaya, sosyoloji ve ekonomi ilminin verilerine sığınmaya davet ediyorum. (...) her konuda çıtamızı yükseltmek durumundayız. Ülke olarak karar vermemiz gerekiyor; ya içe kapanık, çağdaş dünyadan uzaklarda yaşayan bir ülke olacağız ya da dünyaya açılmış, rekabetçi bir yapı içerisinde dünya ile bütünleşeceğiz. Eğitimden hukuka, teknolojiden demokrasiye kadar her alanda, çağdaş standartları yakalayan bir ülke olmak hedefimiz olmalı,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

FP Grubu adına Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman); 4446 sayılı Yasayla Anayasanın 47, 125 ve 155. maddelerinde yapılmış olan tadilatla uluslararası tahkim hususunun tüm partilerin mutabakatıyla kabul edilmiş olduğunu, herhangi bir değişiklik getirilmediği takdirde FP olarak yasa tasarısını desteklediklerini, ancak Adalet Komisyonunda konuşulan bir konunun TBMM zabıtlarına geçmesine üzüldüklerini, ilgili yasa Adalet Komisyonunda görüşüldüğü sırada iktidar partisi üyelerinin bir kısmının imzalarıyla bir önerge getirilerek yasaya bir madde eklenmek istenildiğini, bu maddenin “Geçici Madde 1.– 1.1.1988 tarihinden bu Kanunun yürürlüğe girmesine kadar geçen süre içinde imzalanmış bulunan kamu hizmetleriyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde aksine hüküm bulunmadıkça, bu kanunun yürürlüğe girmesinden sonra söz konusu şartlaşma ve sözleşmelerden doğacak uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesi Bakanlar Kurulunca belirlenecek esaslar çerçevesinde taraflarca kararlaştırılabilir. Milletlerarası tahkime, ancak, yabancılık unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebilir” hükmünü içerdiğini ve gerekçede “Kanunun yürürlüğe girmesinden önce imzalanmış kamu hizmetleriyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde aksine hüküm bulunmadıkça, bu kanunun

yürürlüğe girmesinden sonra söz konusu şartlaşma ve sözleşmelerden doğacak uyuşmazlıkların da, Anayasanın 125. maddesinde yapılan değişikliğe paralel olarak, milli veya milletlerarası tahkim yoluyla çözümlenmesinin Bakanlar Kurulunca belirlenecek esaslar çerçevesinde taraflarca kararlaştırılmasına olanak sağlamak, bu arada, milletlerarası tahkime, ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar için gidilebileceğini belirtmek amacıyla bu önerge verilmiştir” denildiğini ifade etmiştir.

“Şimdi, düşününüz ki, biraz sonra isimlerini vereceğim yirmiye yakın şirketle yapılan bu Anayasa değişikliğinden önceki değişikliklerde, bu Anayasanın değişmesi kabul edilerek ve şu çıkarmakta olduğumuz uyum yasası da çıkmış gibi kabul edilerek, bazı şirketlerle devletimiz arasında imzalanan sözleşmelere, ileride yapılacak olan değişikliğin, bu şirketlere de tatbik edileceği hususu idare tarafından taahhüt edilmiştir. Bu, şu demektir: Bu, millî iradenin, önceden, idare tarafından bazı kişi ve kuruluşlara peşkeş çekilmesidir. (...) İncelediğimiz zaman, bunların büyük bir kısmının, medya patronlarıyla daha evvel yapılmış olan elektrik, iletişim şartlarının tamamını kapsadığını, bunun yanında, bazı diğer yatırımları da kapsadığını görüyoruz!” şeklinde konuşan Dengir Mir Mehmet Fırat konuşmasını; enerji ile ilgili firmaların adlarını TBMM tutanaklarına geçmesi düşüncesiyle teker teker sıralamış, keza TEDAŞ elektrik dağıtım tesisleri için yapılan sözleşme ve firma adlarını (11 nolu görev bölgesinden 23 nolu görev bölgesine kadar) okuyarak, “Hemen hemen bütün dağıtım şirketleriyle yapılan sözleşmelerde, çıkmamış olan bir kanuna, değiştirilmemiş olan Anayasaya göre, ileride yapılması düşünülen bu değişikliklere göre, bunlara da uluslararası ve ulusal tahkime gitme hakkı, maalesef, bunlarla yapılmış olan sözleşmelerde yer alıyor. Ümit ediyorum ki, bu yasa tasarısı görüşmeleri süresi içerisinde böyle bir değişiklik getirilmeyecektir. Böyle bir değişiklik getirildiği takdirde de, Adalet Komisyonunda olduğu gibi, parti farkı gözetilmeksizin reddedileceği kanısındayım,” şeklinde sürdürmüştür.

Kamer Genç (Tunceli); kamu hizmetinde daima kamunun menfaatinin ve hizmetin devamlılık unsurunun olduğunu, özel hukuk alanında iki tane özel menfaatin çatıştığını ve iki özel menfaatte eşitlik ilkesi bulunduğunu, dolayısıyla özel hukuk sahasındaki bir konuda kamu hizmeti alanındaki hizmetlerin özel hukuk alanındaki bir hizmet gibi görülmesinin bir memleketin geleceği bakımından çok tehlikeli olduğunu, aslında Anayasa Mahkemesi ve Danıştay’ın daima Türk halkını ve ülke menfaatlerini göz önünde tutarak karar vermiş olduklarını, birtakım çevrelerin devlet imkânlarını kendi yandaşlarına çok rahat ve engelsiz şekilde kanallere etmek için karşılarında bir güç istemediklerini, bunun “biraz ANAP zihniyetinin bir gereği” olduğunu, “eğer bir ihale yapacaksak; Danıştay ne oluyor, biz oraya niye gidelim, doğrudan doğruya müteahhidimize verelim, müteahhit de istediği parayı kazansın, biz de ondan yararlanalım” felsefesiyle hareket ettiklerini, Anayasa değişikliği ile buna bağlı olarak yapılan uyum kanunlarının Türkiye’de siyasetçiler için çok büyük bir

tuzak olduğunu ifadeyle, “yarın bir ihale yaptınız, sözleşmesini yaptınız, Danıştay’a göndermediniz, orada çok haklı da bir sözleşme yaptınız, o sözleşmeyi yapan bakan buraya gelecek, gensoruyla düşürülebilecek rahatlıkla; ama, eğer o sözleşmeler, bu imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri idarî yargıya gitseydi, o zaman buradaki bakan diyebilirdi ki, kardeşim, bakın, ben, bunu Danıştay’a gönderdim, Danıştay bunları inceledi... Dolayısıyla, siyasetçiler için de bu yol bir güvence olurdu; bu güvenceyi kaldırıyoruz. İkincisi, biliyorsunuz, bizde, maalesef, bürokratlar, özel teşebbüsle, aşağı yukarı, çok yakın ilişki içindedir. Bir bakıyorsunuz, bir bakanlıktaki bir bürokrat, -en yukarıdaki- müsteşar, genel müdür, bu kanunları uyguladığımız zaman ne yapacak; en kârlı işleri getirecek, kendisine yakın patronlara verecek, o patronun da belirteceği kişileri hakem gösterecek; yani, ihtilaf çıktığı zaman ne diyecek; ben, bu ihalenin yapılması aşamasında doğacak uyuşmazlıklarda falanca kişiyi hakem tayin ediyorum diyecek; dolayısıyla, ne olacak; devlet, burada, çok büyük kayıplara uğrayacak ve bunu da kontrol etmek çok mümkün olmayacak. Dolayısıyla, bu getirdiğimiz kanun, belirli insanların devleti sömürme aracı olacak, özellikle art niyetli iktidarlar ve art niyetli bürokratlar için çok güzel bir istismar kaynağı, çok iyi bir kazanç kaynağı olacak,” şeklinde açıklama yapmıştır.

Kamer Genç konuşmasının devamında “Mavi Akım” adlı doğal gaz anlaşmasını eleştirmiş, Türkiye’deki gaz dağıtım projesinin kapasitesi ve hacmi dikkate alındığında hiç çalışmadan devletin trilyonlarının ve katrilyonlarının belli çevrelere akacağını, tahkim yasalarının Türkiye’ye kurulan en büyük tuzaklar olduğunu, 1.1.1998 tarihinden itibaren yapılan birtakım ihalelerin de bu kanunun şümülüne getirildiğini, 48 enerji ihalesinin kendi konuşmasına itiraz eden milletvekilinin “yandaşı firmalara” verildiğini, onların da tahkime sokulacağını, Türkiye’yi bu firmalar idare etmiş gibi olacağını ifadeyle, özellikle ANAP’lıları itham ederek konuşmasını tamamlamıştır.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon); Anayasanın 125. maddesinde yapılan değişikliklerle kamu hizmetleriyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğacak uyuşmazlıkların millî veya milletlerarası tahkim yoluyla çözülmesinin öngörülebileceğini, milletlerarası tahkime ancak yabancılik unsuru taşıyan uyuşmazlıklar bakımından gidilebileceğinin belirtilmiş olduğunu, Anayasanın 155. maddesinde yapılan değişikliklerle de Danıştay’ın o güne kadar “imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini inceleme görevi, yüksek mahkemenin kamu hizmetleriyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşünce bildirme” görevine dönüştürülmüş olduğunu, halen görüşülmekte olan tasarının Anayasanın 125. ve 155. maddelerinde yapılan değişiklikleri ilgili kanunlara yansıtmayı amaçladığını, bu hükümlerde iki kavramın kilit kavram niteliğinde olduğunu, birinin kamu hizmeti ve diğerinin de imtiyaz kavramı olduğunu, kamu hizmeti kavramının idare hukukunun temel kavramlarından birisi olduğunu, bununla birlikte tanımlanması ve belirlenmesi

konusunda öğretide ve uygulamada görüş birliği bulunmadığını, en geniş tanıma göre kamu hizmetinin “devlet veya diğer kamu tüzelkişileri tarafından veya bunların gözetim ve denetimleri altında, genel, kolektif ihtiyaçları karşılamak, kamu yararını sağlamak için kamuya sunulmuş sürekli ve düzenli faaliyetler” olarak tanımlandığını, kamu hizmetlerinin “uzun süreli bir idarî sözleşme uyarınca, sermayesi, kârı, hasar ve zararı kendilerine ait olmak üzere özel hukuk kişilerinca yerine getirilmesine imtiyaz denildiğini, konusu, kamu hizmetinin kurulmasını ve işletilmesini bir özel kişiye devretmek olan sözleşmelerin kamu hizmeti imtiyaz sözleşmeleri” olarak tanımlandığının belirtildiğini, 24.11.1994 tarihli ve 4046 sayılı Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun⁶⁰³ bu madde gereğince imtiyaz sayılan faaliyetlerle ilgili olarak yapılacak anlaşma ve sözleşmelerin imtiyaz şartlaşma ve sözleşmesi niteliğinde olduğu ve diğer kanunların bu hususları düzenleyen özel hükümlerinin saklı olduğunu öngördüğünü, siyasî ve iktisadi sistemlerdeki ve teknolojilerdeki gelişmelerin kamu hizmeti kavramının içeriğini ve sınırlarını değiştirdiğini ayrıntılı olarak ifade etmiştir.

Bakan Hikmet Sami Türk konuşmasında; Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 47. maddesinin son fıkrasında, devlet, kamu iktisadî teşebbüsleri ve diğer kamu tüzelkişileri tarafından yürütülen yatırım ve hizmetlerin özel hukuk ya da gerçek veya tüzelkişilere yaptırılmasının veya devredilmesinin kanunla belirleneceğinin ifade edildiğinden bahisle, “(...) şimdi görüştüğümüz tasarı, Anayasanın 125. maddesi ile 155. maddesindeki değişiklikleri, ilgili idarî yargı mevzuatına yansıtmaktadır. Bu amaçla da, Danıştay Kanunu ve İdarî Yargılama Usulü Kanununun bazı maddelerini değiştirmeyi hedeflemektedir. Her şeyden önce, her türlü idarî eylem ve işlem, idarî yargı denetimine tabidir. Bu, Anayasanın 125. maddesinde ifade edilen temel kural; ama, kamu hizmetleriyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde, taraflar arasında bunlardan doğan uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözülebileceği öngörülebilecektir. Bu bakımdan, halen, idarî yargı mevzuatımızda idarî dava türlerinden biri olan idarî sözleşmelerden dolayı taraflar arasında doğacak uyuşmazlıklarla ilgili idarî davalar bakımından bir sınırlama getirme zorunluluğu doğmaktadır. Eğer kamu hizmetleriyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde bunlardan doğacak uyuşmazlıkların tahkim yoluyla çözülebileceği öngörülmüşse, o yola gidilebilecektir; ama, bu, taraflar dışındaki kimselerce açılabilir olan idarî davaları etkilemeyecektir. Öte yandan, Danıştay, şimdiye kadar, imtiyaz sözleşme ve şartlaşmalarını incelemeye yetkiliydi; ama, anayasa değişikliğiyle, bu, artık, söz konusu imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında

⁶⁰³ Özelleştirme Kanununun 15. maddesinin ikinci fıkrasında da, genel ve katma bütçeli idareler ile bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşların sadece tekel niteliğindeki mal ve hizmet üretim faaliyetleri ile kamu iktisadî kuruluşlarının temel kuruluş amaçlarına uygun mal ve hizmet üretim faaliyetlerinin imtiyaz sayılacağı, bunlar dışındakilerin imtiyaz sayılmayacağı.

düşünce bildirme görevine dönüştürülmüştür. Bu konuda da, Danıştay Kanununda gerekli değişiklikler yapılmaktadır. Daha önce söz alan arkadaşlarımız, burada, bazı sözleşmeleri saydılar. (...) O idarî sözleşmeler, enerjiyle ilgili bazı imtiyaz sözleşmelerinin adlarıdır. O sözleşmeler, tamamıyla, yürürlükteki yasalara uygun olarak ve Danıştay'ın incelemesinden geçirilerek yapılmış olan sözleşmelerdir. Bunları, sanki, şaibeli birtakım işlemler gibi göstermenin anlamı yoktur. O sözleşmelerde yer alan bir kayıt da, yani, sözleşmenin imzalandığı tarihten sonra mevzuatta meydana gelebilecek değişikliklerin tarafları etkileyen hükümlerinin, sözleşmeye, maliyetlerdeki artış veya azalışları, toplam yatırım tutarında veya tarifeyle aynen yansıtacağı hükmü de, yine, Danıştay'ın incelemesinden geçen bir hükümdür. Adalet Komisyonunda reddedilmiş olan bir teklifin, burada, tekrar gündeme getirilmesi söz konusu olmayacaktır,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Bakan Hikmet Sami Türk konuşmasını; küreselleşen dünyada yabancı sermayeden ve yabancı firmalardan yararlanma zorunluluğunun bulunduğunu, bunun için gerektiğinde kamu hizmetleriyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri yapmak durumunda olduğunu, bu çeşit ilişkilerden doğacak uyumsuzlukların tahkim yoluyla çözümünün yaygınlaşmış bir usul olduğunu, bunların hepsinin anayasa değişikliği sırasında tartışılmış ve görüşülmüş olduğunu, bölge idare mahkemeleri, idare mahkemeleri ve vergi mahkemelerinin kuruluşuyla ilgili kanunda da idare mahkemelerinin yetkileri bakımından bir düzeltme yapmakta yarar olacağını, tasarının dört ay önce yapılmış olan bir anayasa değişikliğini ilgili mevzuata yansıtmak suretiyle değişikliğe işlerlik kazandıracağını, ifade ederek tamamlamıştır.

Cevat Ayhan (Sakarya); 155. maddenin ikinci fıkrasında “Danıştay, davaları görmek, Başbakan ve Bakanlar Kurulunca gönderilen kanun tasarıları, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında iki ay içinde düşüncesini bildirmek” hükmünün getirildiğini, sebebinin sanayiye ve bütün ülkeye enerji temininde kolaylık sağlamak olduğunu, tabî enerji açığı olan Türkiye'nin her yıl %8-10 oranında daha fazla enerjiye ihtiyaç duyduğunu, 2020 yılına kadar Türkiye'nin 3.500 ilâ 4.500 megavat mertebesinde bir ilave üretimi devreye sokmasının gerektiğini, yıllık 4,5-5 milyar Dolarlık enerji yatırımı için gerekli kaynağı Türkiye'nin bulamadığını, dolayısıyla yeni enerji santrallerini devreye sokmak için yabancı sermayeye ihtiyaç olduğunu ifade etmiş ve arkasından 1997 yılında REFAHYOL iktidarının sonrasında Türkiye'nin “ekonomik krize gelişini” özetlemiştir.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından tasarının maddelerine geçilmesi için oylama yapılmış ve oylama kabul edilerek aşağıdaki birinci madde üzerindeki görüşmelere başlanmıştır.

“MADDE 1. – 6.1.1982 tarihli ve 2575 sayılı Danıştay Kanununun 23. maddesinin (d) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

d) Tüzük tasarılarını inceler; kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirir.”

FP Grubu adına Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul); anayasa değişikliği sırasında “tahkimi, hiç değilse, Fransa’daki gibi, sadece millî menfaatlerin gerektirdiği zaman ve sadece yabancılarla imzalanan sözleşmelerde getirelim” şeklinde önerdiklerini, yerli sermayeye de yabancılik unsuru olmasa dahi yerli tahkim hakkı verilmiş olduğunu, halbuki mahallî yargılamadan vazgeçmenin ana sebebinin yabancı sermayeyi ülkeye çekmek olduğunu, Adalet Komisyonundaki düzenlemenin “yap-işlet-devret” kanununa sokularak Plan ve Bütçe Komisyonundan geçirildiğini gördüklerini, böylelikle eski enerji ve otoyol sözleşmelerinin de özel hukuka tabi olacağını ifadeyle, “(...) anayasa değişikliğiyle Danıştay’ın ön incelemesini de kaldırdık. Aslında, yabancı sermaye Danıştay’ın ön incelemesi kalsın istemiyordu, bundan üzüntü duyan, bundan sıkıntı duyan yerli sermayeydi, yerli yatırımcılardı. Yabancı sermaye sadece sözleşmelerden doğan ihtilaflarda hakeme gidilmesini istiyordu. Ön inceleme yapabiliirdi, ama, biz, anayasa değişikliğiyle Danıştay’ın ön incelemesini kaldırdık ve yerli yatırımcıların, medya sermayesinin önünü açtık. Danıştay denetimi, şimdi, bu kanunla, zaten Anayasaya uyum olarak ortadan kalkıyor. Şimdi, üçüncü bir şahıs; eğer, mağdur olursa, mesela çevre dolayısıyla, Anayasanın 36. maddesindeki hakkını kullanarak Danıştay’a gidebiliyor. Bu tahkim, sadece, idare ile imtiyazdan yararlanacak kuruluşu bağlıyor. Madem, üçüncü bir şahıs tahkime değil de, doğrudan Danıştay’a gidebiliyor; o zaman, niçin Danıştay’ın ön incelemesini kaldırdık; keşke, Danıştay sözleşmeleri incelese ve görüşünü bildirseydi; çünkü, biz -bilhassa medya sermayesi söz konusu olduğu için- nereden bileceğiz, sözleşmelerde, kamu yararına, hukuka aykırı bazı düzenlemeler yapılmışsa?! Şimdi, iki şey getirilmektedir, inceleme kaldırılmış, görüş alma meselesi getirilmiştir. Yani, istediği takdirde -o da istediği takdirde- idare, Danıştay’dan görüş alacaktır; yani, görüş almayabilecektir ve Danıştay’ın verdiği o görüş de maalesef bağlayıcı değildir. Dolayısıyla, biz, hem gelişmelerden haberdar olamayacağız hem de, maalesef, birtakım yolsuzlukların önü açılmış olacak. Danıştay devre dışı bırakılıyor. Şimdi, kamu zararına bazı gelişmeler olabilir. Mesela, biz, bunu, İzmit körfez geçişinde gördük. İzmit körfez geçişinde, mukavelede, geçiş fiyatının rekabeti ortadan kaldıracak bir biçimde sınırlandırıldığını gördük. Yani, şöyle deniliyordu, eğer bir başka alternatif doğarsa körfezden geçmek üzere, mesela bir gemiyle geçiş olabileceği zaman, bunun fiyatı, köprü fiyatının %80’inden daha düşük fiyatta olamaz; dolayısıyla, rekabet ortadan kalkıyor; rekabet ortadan kalktığı için de, vatandaşlar mağdur ediliyordu. Danıştay sözleşmeden bu hükmü çıkardı; ama, şimdi Danıştay ortadan kaldırıldığı için, Danıştay devre dışı bırakıldığı için, maalesef, böyle bir imkândan yararlanamayacağız,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

DYP Grubu adına Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir); yönetsel yargıda yüksek mahkeme görevinin Danıştay tarafından yerine getirildiğini, Danıştay'ın bir yargı yeri olarak belli konularda ilk derece mahkemesi ve genel olarak da bir temyiz yeri olduğunu, Danıştay dava dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak özel görevli yargı yerleri olduğunu, idare ve vergi mahkemelerinin kurul olarak aldıkları kararların Danıştay dava dairelerince temyiz yoluyla incelendiğini, Danıştay dava dairelerinin ilk derece mahkemesi olarak aldıkları kararlara karşı ise Danıştay İdarî ve Vergi Dava Daireleri Genel Kuruluna temyizen başvurulabileceğini, Danıştay'ın bir yüksek mahkeme olmanın yanında devletin en yüksek bir danışma organı olduğunu, Danıştay'da yargı görevini yürüten daireler ile danışma görevini yürüten dairelerin birbirinden ayrılmış olduğunu, genelde ve uluslararası tahkime karşı olmadıklarını, gelen tasarının uyum yasası olduğunu, mevcut Danıştay Kanununda “tüzük tasarılarını ve imtiyaz sözleşme şartlaşmalarını inceler” ifadesine karşın tasarıda “imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirir” denildiğini, Danıştay'ın elinden inceleme yetkisinin alınarak düşünce bildirme hakkının tanınmış olduğunu, yeni tasarı kanunlaşırsa ve Danıştay düşüncesini bildirmezse müeyyidesinin olmayacağını, böylece “Danıştay'ın, süresinde görüşünü bildirmemiş olması halinde” Bakanlar Kurulunun nasıl bir tavra gireceği hususunun tanzim edilmesi gerektiğini ifadeyle, “(...) esasen, uluslararası tahkim, hukukumuzda girecek yeni bir kurum değil: Milletlerarası Özel Hukuk ve Usul Hukuku Hakkındaki kanuna göre, yabancı hakem kararlarının Türkiye’de temyizi mümkündür ve bir Türk mahkemesinin vereceği temyiz kararına bağlıdır. Türkiye uluslararası ticarî tahkimi düzenleyen Avrupa ve New York sözleşmelerine de taraftır. Ne var ki, uluslararası tahkimi düzenleyen bu sözleşmeler, kamu hizmetlerinin görülmesi için idarenin yaptığı imtiyaz sözleşmelerine uygulanamamakta; çünkü bu tür uyuşmazlıklarda Anayasaya göre Danıştay yargı yetkisine sahip. Bu durumda, idarenin kamu hizmetinin görülmesi amacıyla yaptığı imtiyaz sözleşmelerinden Danıştay'ın yetkisini kaldırarak, uluslararası tahkime yetki tanımak, Türkiye’yi kamu hizmetlerinin görülmesinde uluslararası siyaset emrine sokmak anlamını taşır. Sorunun çözümü, anılan uyuşmazlıkları Danıştay'ın yargı yetkisi dışına çıkarmak yerine, kamu hizmeti ve imtiyaz sözleşmesi kavramını daha dar bir çerçeveye yerleştirmektir. Günümüzde ülkelerin kaynak ihtiyacı, yabancı sermaye yatırımlarının teşviki ve korunması gereksinimini gündeme getirmiştir. (...) Anayasayı madde madde, parça parça değil, tümünü değiştirmek, demokratik kurum ve kuralları da yeniden düzenlemek gerekir. Ayrıca, anayasa değişikliği karşısında, Danıştay'ın da iş yoğunluğu ve yeni kurulan Sermaye Piyasası Kurulu, Rekabet Kurulu ve kurulacak olan Bankacılık Üst Kurulu gibi birimlerin de olduğu nazara alınarak, Danıştay'ı yeniden yapılandırarak, özel daireler ilave edilerek kurulmalı -gelişen şartlara uyum sağlama- ve böylece, Danıştay'ın çalışma şekli de hızlandırılmalıdır,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Kamer Genç (Tunceli); “(...) Sayın Bakan, 48 tane enerji projesiyle ilgili yapılan sözleşmeden bahsetti, bu sözleşmelerin çoğunun medya patronlarına verildiğini söyledi. Düşünebiliyor musunuz, bir medya patronu karşısında, medya patronları karşısında TBMM bile direnme gücünü kendisinde bulamıyorsa, yarın bunu bir bürokrata verdiğimiz zaman, bir başbakana veya da bir bakana verdiğiniz zaman, bunun karşısında o zat direnme gücünü kendisinde bulabilir mi? (...) Bana göre, bu hükümet, önce Türk milletinin emrinde sonra da TBMM’nin emrinde olmalıdır. Bir hükümet, hiçbir zaman medya patronlarının emrinde olmamalıdır. Ben, inanıyorum ki, bu koalisyon hükümeti kurulduğu zaman, ANAP’a sadece, Enerji Bakanlığını verseydi, ona razı olurdu; çünkü, orada büyük yatırımlar var,” şeklinde konuşan Genç ayrıca; Türkiye’yi çok yakından ilgilendiren ve bir sömürü alanına çeviren kanunların görüşüldüğünü, bu uyum kanunlarının gelmesine de gerek olmadığını, işsizlik ve deprem hattı sağlıkla ilgili daha acil kanunlar varken bu kanunun getirilmesini anlayamadığını, ülkenin can damarıyla ve rejimiyle ilgili kanunların gecenin bu saatlerinde konuşmanın hatalı bir davranış olduğunu, söz konusu kanunlar Adalet Komisyonunda görüşülürken Danıştay’ın görüşünün alınmadığını, bir bakan ya da bürokratin bilerek suistimal yapabileceği gibi hüsnüniyetle de hata yapabileceğini, ufak hatanın ülkenin trilyonlarca lira gelir kaybına veya kazancının belirli kişilere akmasına sebebiyet verebileceğini ifade etmiştir.

Cevat Ayhan (Sakarya); tasarı ile kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerin uygun olup olmamasına ilişkin bağlayıcı mütalaa verme yetkisinin Danıştay’dan alındığını, bu değişikliklerin enerji sıkıntısı sebebiyle yapıldığını, öte yandan idarenin elinin kolunun bağlanmasının da idarenin icraatını zorlaştıracaklarını, denetim mekanizmalarının olması gerektiğini, Enerji Bakanlığı tarafından Meclisten de kanun mahiyetinde geçirilen Rusya-Türkiye Mavi Akım Projesi bir ihalesinin yapıldığını, takriben 500 kilometrelik bu Mavi Akımda ihaleye çıkılmamış olduğunu, nedeni sorulduğunda “İhaleyi Gasprom yaptı, Ruslar yaptı!” cevabının verildiğini, oysa Samsun-Ankara hattının parasının Türkiye tarafından ödeneceğini, Türkiye’nin ödeyeceği boru hattının ihalesi Gasprom tarafından yapılırken ihaleyi alanın bir partinin eski ilçe başkanı ve ortakları olduğunu, bu durumun kamuoyunu rahatsız ettiğini, verilen yetkiler için Meclis denetiminin güçlendirilmesi gerektiğini, enerji meselelerini halletmek için yasal değişiklikler yapıldığından Danıştay denetiminin bulunmadığını, bu yetkiyi kimin ve nasıl kullanacağı ve denetleneceği meselesinde sıkıntı olduğunu ifade etmiştir.

Ahmet İyimaya (Amasya)’nın Sorusu: Gerçekten, Parlamento, kurucu iktidar olarak, Anayasanın üç temel maddesini değiştirmiştir. Bu temel maddelerin yansıma alanlarının; yani, uyum yasalarının bir paket halinde getirilmesi meselenin ciddiyeti bakımından daha isabetli olmaz mıydı? Şu anda iki tasarıda görüyoruz ki, mevzuat bütünlüğü tamamen bozulmuştur. Acaba, böyle bir uzlaşma mı sağlanamadı? Birinci sorum bu. İkinci sorum: Burada,

gerçekten, ulusun iradesine uygun bir uyumun sağlanabilmesi için, Türk hukukunda tam bir normatif boşluk olan imtiyaz alanının gerçekten tanzim edilmesi gerekir idi; içtihadî bir alandır. Şu anda görüyoruz ki, 298 sayılı Yasada, neredeyse, imtiyaz alanı, Anayasanın 47. maddesi kendi kriterleri aşarak, tamamen özel hukuk sözleşmelerine aktarılmıştır ve imtiyazın içi boşaltılmıştır. Bu konuda Sayın Bakan hukukî yetkinliğini kullanarak, nelerin imtiyaz olacağı, hangi alanların özel hukuk sözleşmeleri veya devir ilişkilerine konu kılınacağı noktasında bir uyum, temel uyum metni üzerinde çalışıyorlar mı? Aksi takdirde, bu metinler göz boyamadan öteye geçemeyecektir; hukukun üstünlüğü değil, menfaatin üstünlüğü söz konusu olacaktır.

Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul)’ın Sorusu: Adalet Komisyonunda, tahkimin, daha önce imzalanan enerji sözleşmelerine uygulanması kabul edilmedi; siz de burada bunu beyan ettiniz. Şimdi, benzer bir düzenleme, 298 sıra sayılı -yapışlet-devret diye adlandırabileceğimiz- bir kanun tasarısıyla getiriliyor. Adalet Komisyonundan geçirilemeyen; ama, Plan ve Bütçe Komisyonundan geçirilen bu tasarı, bu hüküm, sizce yakışıklı bir tavrı mı göstermekte? Acaba, bu ısrarın amacı nedir? Tahkimle yabancı sermayenin önü açıldığına göre, kaynak temin edileceğine göre, enerji yatırımları ülkemizde yapılacağına göre, diğerleri de, yani, daha önce sözleşmeyi imzalayanlar da, zaten, seve seve bu sözleşmeyi imzaladıklarına göre, niçin, hangi sebeple, bu tahkimi ille geriye doğru uygulamak istiyorlar? Yani, birincisi, bu yakışıklı mıdır; hoş karşılanabilir mi? İkincisi de, bu ısrarın amacı nedir efendim?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Sorulara Cevabı: “Uyum yasalarının bir paket halinde getirilmesi, şüphesiz, düşünülebilirdi; ama, burada yaptığımız da, ivedi olarak bazı düzenlemelerin yapılması bakımından gereklidir. Nihayet, şu anda görüşmekte olduğumuz tasarı, idarî mevzuatta yapılması gereken, zorunlu olan düzenlemelerden ibarettir. Dolayısıyla, hepsinin bir paket halinde getirilmesi gerekmemektedir. Ayrıca, böyle bir yöntemin de, düzenlemelerin birbirinden kopuk, parçalı olması sonucunu doğurduğu söylenemez; her biri bir alanı düzenlemektedir. Şu anda görüşmekte olduğumuz tasarı, sadece idarî yargı mevzuatında yapılması gereken değişikliklerden ibarettir. 47. maddeyle ilgili değişiklik, bundan sonra görüşülecek olan kanun tasarısı kapsamında ele alınacaktır, o da sadece bir bölümü itibarıyla. Bilindiği gibi, 47. maddede özelleştirme de düzenlenmektedir ve şu anda özelleştirmeye ilgili bir kanun yürürlükte bulunmaktadır; onda da, ihtiyaçların gerektireceği değişiklikler zaman içerisinde yapılabilecektir. İmtiyazların ne anlama geldiğini, sunuş konuşmamda açıklamaya çalıştım. O konuda başka bir şey eklemeye gerek görmüyorum; hem Anayasa Mahkemesinin verdiği bir tanımla hem de Özelleştirme Kanununda yer alan bir tanımla bu sorunun cevabını vermeye çalışmıştım. Sayın Ilıcak ise, şu anda görüşmekte olduğumuz tasarıyla ilgili değil de, bundan sonra görüşülecek olan tasarıyla ilgili bir soru sormaktadır.

Sanıyorum ki, henüz görüşülmeyen bir tasarı hakkında görüş beyan etmek, TBMM'nin usulleri arasında değildir,”

Yukarıdaki cevabın ardından birinci madde oylanmış ve kabul edilmiş, daha sonra da aşağıdaki ikinci madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

“MADDE 2. – Danıştay Kanununun 24. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (j) bendinden sonra gelen paragrafı aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Karşı açılacak iptal ve tam yargı davaları ile tahkim yolu öngörülmeyen kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan idarî davaları karara bağlar.”

FP Grubu adına Yahya Akman (Şanlıurfa); tahkim yasasının ve uyum yasasının görüşülmesi sırasında bütün partilerin hemen hemen hemfikir olduğunu, tahkim yasasının çıkarılmasını Türkiye’deki bazı kesimlerin vatana ihanetle eşdeğer tutmuş olduklarını, buna karşılık sağduyulu insanların “Türkiye Cumhuriyeti Devletinin son yıllarda içerisinde bulunduğu ciddi bir ekonomik kriz var ve bu ekonomik krizin aşılmasının formüllerinden bir tanesi de, bir şekilde bütünleşmeye çalıştığımız AB sürecinde, yabancı sermayenin, ülke adına yapılacak önemli yatırımlarda ülkemiz için faydalı olduğudur,” şeklinde düşündüklerini, yap-işlet-devret modeline ilişkin kanun tasarısında hükümete mensup milletvekillerinin bazı çabalarının kendilerini bu kanun tasarısı hakkında olumsuz düşünmeye sevk ettiğini, Adalet Komisyonunda bizzat Adalet Bakanı tarafından, “Önergedeki zaman sınırlaması, çok geriye gidilmemesi bakımından düşünülmüştür ve son iki yıl içerisinde Danıştay’ın da incelemesinden geçirilerek imzalanmış bulunan imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri konularını enerji bakımından...” denildiğini, Adalet Bakanının ve Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanının farklı düşünemeyeceğini, böyle bir şeyin hükümet sorumsuzluğu olacağını, böyle bu iki tasarının komisyonlardaki görüşmeleri sırasında alalecele ve bir kısım komisyon üyelerince dahi tam anlaşılmadan önerge yoluyla maddeler ilave edildiğini,” ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Salih Çelen (Antalya); mevcut yasa tasarısının gündeme getirilmesini siyasî iktidarın taraflı olduğu çıkar çatışmalarının Meclise yansımaları niteliğinde olduğunu, imtiyaz sözleşmelerinin esas itibarıyla enerji yatırımları ve devletin yürüttüğü enerji hizmetlerinin özel hukuk kişilerine gördürülmesi ve bununla ilgili tesislerin devri konusunda önem taşıdığını, Anayasanın 168. maddesi uyarınca devletin hüküm ve tasarrufundaki doğal kaynak ve servetlerden yararlanarak üretilen elektrikle ilgili hizmetlerin temel kamu hizmeti olduğunu, doğal tekel niteliği taşıdığını, bu hizmetlerin aynı zamanda stratejik yönden önemli hizmetler olduğunu, elektrikle ilgili kamu hizmetlerinin imtiyaz usulüyle özel hukuk hükümlerine tabi sermaye şirketlerine gördürülmesine imkân tanıyan 3096 sayılı Yasanın Anayasaya aykırılığının çeşitli hukukçular tarafından dile getirilmiş olduğunu, hatta Danıştay idarî dava dairelerince yasa ve itiraz yoluyla Anayasa Mahkemesine götürülmüş olduğunu, ancak Anayasa Mahkemesinin esasa girmeden Danıştay’ın başvurusunu usulî

nedenlerle reddetmiş olduğunu, daha sonra Anayasaya aykırılık görüşü taşıyan üyelerin çoğunluğu sağlayamaması nedeniyle bu yasanın tekrar Anayasa Mahkemesine götürülemediğini söyledi. “ancak, 3096 sayılı Yasanın Anayasaya aykırı olup olmadığı konusundaki tartışmada, yasanın Anayasaya aykırı olmadığını savunanlar, esas itibarıyla bu yasa uygulanarak düzenlenen imtiyaz sözleşmelerine, Danıştay’ca incelendiği ve anayasal ilkelerin bu inceleme sırasında göz önünde bulundurularak, bu ilkelere aykırı uygulamaların engellendiğini” söylemiştir.

Salih Çelen ayrıca; mevcut yasa tasarısının Anayasa değişikliği paralelinde Danıştay’ın imtiyaz sözleşmelerini inceleme görev ve yetkisini ortadan kaldırdığını, Anayasa değişikliğiyle birlikte imtiyaz usulüne ilişkin yasaların anayasal ilkeler ışığında yeniden düzenlenmesi gerektiğini, bu yolda bir düzenleme yapılmaksızın önceliğin bu tasarıya verilmesinin hükümetin bir yanlışı olduğunu, Danıştay’ın inceleme görevi ortadan kalktığından konunun yeniden bir yasal düzenlemeyle gündeme getirilmesi gerektiğini, ancak bu yönde bir çaba ve hazırlık olmaksızın sadece yasaların çıkarılmasıyla Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının kamuoyunda “Enerji ve Tabii Kıyaklar Bakanlığı” olarak anıldığını,⁶⁰⁴ BOTAS’ın 70 dolarlık gazı 130 dolara halka sattığını, Samsun’dan Anadolu’ya yayılan gaz boru hatlarındaki “yolsuzluklar” bulunduğunun yazıldığını, “BOTAS’ın 110 milyon dolarlık bir avansı tek bir çivi dahi çakılmadan ödediğini”, bir Rus şirketine de projesi dahi yapılmaksızın 52 milyon dolar avans verilmiş olduğunu, bir gazetecinin,⁶⁰⁵ “Söylenenlere göre, bütün bu avansların verilmesinde, dönemin Başbakanı ve şu an huzurda bulunan Enerji ve Tabii Kıyaklar Bakanı- pardon, Kaynaklar Bakanı- Cumhur Ersümer’in etkili ve katkılı olduğunu” yazdığını, ifade eden sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Kamer Genç (Tunceli); “Eğer, bir kamu hizmeti, elektrik iletim tüketim işi olsun, dağıtım olsun veya köprü, yol, kanalizasyon işi olsun, eğer o hizmetin özel hukuk sözleşmesi yoluyla yapılacağına ilişkin bir kanun çıkarılmamışsa, benim anlayışına göre, o bir kamu hizmeti niteliğini de taşıyan bir hizmetse, o imtiyaz şartlaşması ve sözleşmesine giren bir hizmet aktidir. Dolayısıyla, her halükârda, bu konuda, Danıştay’dan düşünce almak gerektiğine inanıyorum.

⁶⁰⁴ Salih Çelen bu ifadeyi, Necati Doğru’nun 11.12.1999 tarihli yazısından aldığı söylediği şu alıntı ile açıklamaya çalışmıştır: “Şimdi Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına bağlı olan BOTAS Genel Müdürlüğü, bir kamu hizmeti olarak, insanımızın, Türk Milletinin ısınma sorununa ilişkin doğalgaz ithal etmektedir. BOTAS’ın ithal ettiği doğalgaz, Rusya’dan 70 dolara satın alınmaktadır. Türkmenbaşı’nın çok daha ucuza vermeyi teklif ettiği bu doğalgazın, Rusya’dan niye 70 dolara satın alındığını hâlâ anlayabilmiş değiliz; ancak, bütün bunlara rağmen, son birbuçuk yıldan beri BOTAS, tamı tamına 16 kez doğalgaza zam yapmıştır ve neticede, 70 dolara satın aldığı doğalgazı, tam olarak 130 dolara Türk Milletine satmıştır. Aradaki bu fark nereye gitmektedir; yani, 70 dolara alınan doğalgazın 130 dolara satılması dolayısıyla 60 dolar kâr yapan BOTAS, bu parayı nereye harcamaktadır?”

⁶⁰⁵ Necati Doğru’nun adını ve soyadını açıkça vermiştir.

Aksi takdirde, Anayasanın 47. maddesinde Meclisimizin yaptığı değişikliğin bir anlamı kalmaz. Bunları burada söylemekteki amacımız; yarın öbür gün, bunlar, uygulamada, birtakım hükümetler veya kişilerin ‘yahu, biz böyle bir kanun çıkarmadık; ama, bu hizmet, kamu hizmeti niteliğinde de olsa, ben buna tahkim yolunu koyarım, tahkim yoluna giderim; dolayısıyla, Danıştay’ın da düşüncesini almam’ gibi bir hevese kapılmaması gerekir. Bunun, Danıştay’da tahkim olarak öngörülebilmesi için... Özellikle, burada, yetki, idarenin değil, Meclisindir; yani, bu hizmetle ilgili olarak... Bilmiyorum, biraz sonra çıkaracağımız yap-işlet-devret kanununda başka bir özellik eğer getirilmemişse ki, getirilmesi mümkün değil; Anayasanın 47. maddesinde yaptığımız değişiklik ortada... Dolayısıyla, bugünkü uygulamayla, kamu hizmeti niteliğini taşıyan bir sözleşme, eğer özel hukuk sözleşmesi niteliğiyle belirtilmemişse bir yasada, bu, her halükârda bir imtiyaz şartlaşması ve sözleşmesidir; dolayısıyla, Danıştay’dan düşünce alınması gerekir;” ifadeleriyle başlamıştır.

Kamer Genç konuşmasının devamında; Danıştay mütalaasının alınmasının hem hükümetler hem de bürokratlar için bir güvence olduğunu, Danıştay’ın mütalaasını almadan bir sözleşme yapıldığında bakan hakkında pekala gensoru verilebileceğini, Danıştay mütalaasının yeterli ve güçlü bir savunma olduğunu, bunun kalkması halinde bakanların ve hükümetin kendisini savunamayacağını, özel kişiler arasında tahkim yoluyla yapılan sözleşmelerde bile sözleşme konusunun ahlaka, kanun ve kamu düzenine aykırı olmaması lazım geldiğini, ifade etmiştir.

Konuşmaların ardından Tasarının ikinci maddesi oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra da aşağıdaki üçüncü madde üzerindeki görüşmelere geçilmiş, madde üzerinde konuşan olmamış, ancak Tunceli Milletvekili Kamer Genç bir açıklama yapmak için söz istemiştir.

“MADDE 3. – Danıştay Kanununun 42. maddesinin (c) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

c) Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini,”

Kamer Genç (Tunceli)’in Açıklaması: “Danıştay Kanununun 42. maddesi, Danıştay’ın bu imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini inceleyen ilgili dairelerinin görevini belirten bir maddedir. Yalnız, tabii, özellikle hükümetten veya komisyondan sormak istiyorum: Yukarıda ‘tahkim yolu öngörülme-yen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri’ denildiği halde, bu maddede ‘kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini’ deniliyor. Şimdi, evvela, burada ‘tahkim yolu öngörülme-yen’ ibaresi niye kalkmış? Yani, kanunun baştan beri gelen ibaresine göre, tahkim yolu öngörülme-yen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri için Danıştay’dan düşünce alınır; dolayısıyla, Danıştay 1. Dairesi de burada... Ama, bu maddenin başına böyle bir ibare konulmamıştır. Bilmiyorum, benim biraz önceki maddede belirttiğim gibi, devlet ve diğer kamu iktisadî teşebbüslerinin yaptığı hizmetlerden herhangi birisi özel hukuk sözleşmesi olarak adlandırılmadığı takdirde, her halükârda kamu hizmeti niteliği bulunan bu hizmetler imtiyaz şartlaşması ve sözleşmesi sayılır ve dolayısıyla da, Danıştay 1. Dairesi inceler şeklinde mi anlamak gerekiyor? Kanun bir bütün

olarak nazara alındığı zaman, bir maddesinde başka bir ibare kullanırsanız, bir başka maddesinde başka bir ibare kullanırsanız, o zaman bu, uygulamada çok sıkıntılar yaratabilir. Sayın Bakan eğer uygun görürse, kanundaki ve Anayasadaki değişikliğe uygun olarak ‘tahkim yolu öngörülme-yen kamu hizmetleriyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri’ olarak düzeltilmesinin daha yararlı olacağına inanıyorum. Aksi takdirde, Danıştay 1. Dairesi ‘bir sözleşme, kamu hizmetiyle ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmesi-yse, ben bunu incelerim’ diyebilir.”

Yukarıdaki açıklamanın ardından üçüncü madde oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra Hükümetin, TBMM İçtüzüğü 83. maddesi gereğince, kanun tasarısının 5. maddesi ile 4. maddesinin yer değiştirmesi teklifi oylamaya sunulmuş ve kabul edilmiştir. Aşağıdaki yeni 4. madde üzerindeki konuşan olmazken, ancak ilgili sorular olmuştur.

“MADDE 4. – Danıştay Kanununun 46. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (b) bendi yürürlükten kaldırılmıştır.”

Kamer Genç (Tunceli)’in Sorusu: Şimdi, efendim, bu yürürlükten kalkan hüküm, Danıştay İdarî İşler Kurulunun görevlerini belirleyen bir hüküm. Yani, Danıştay İdarî İşler Kurulu, Danıştay 1. Dairesinin verdiği kararlara karşı itiraz; yani, tahkim yolu öngörülme-yen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde Danıştay 1. Dairesinin verdiği kararlara karşı İdarî İşler Kuruluna gitmeyecek mi?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: Bu madde hazırlanırken Danıştay Başkanının veya ilgili Bakanın istemi üzerine konunun Danıştay İdarî İşler Kuruluna götürülebileceği düşünülmüştü; ama, şimdi, bir önergeyle, burada mevcut olan hükmü, (b) bendini, Anayasada kullanılan yeni ifadeye uygun olarak değiştirmeyi amaçlıyoruz. Sanıyorum ki, o önerge geldiği zaman daha uygun bir formül bulunmuş olacaktır.

4. madde üzerinde Aydın Tümen (Ankara), İsmail Köse (Erzurum), Ömer İzgi (Konya), Beyhan Aslan (Denizli) ve Mustafa Vural (Antalya) tarafından verilen aşağıdaki önerge oylama sonucu kabul edilmiştir.

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan 292 sıra sayılı kanun tasarısının 5. maddesinin 4. madde olarak aşağıdaki şekilde değiştirilmesini ve tasarıdaki 4. maddenin 5. madde olarak teselsül ettirilmesini saygıyla arz ve teklif ederiz.

Madde 4- Danıştay Kanununun 46. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (b) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

b) Kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerini.”

Kabul edilen önerge doğrultusunda tasarının 5. maddesi 4. madde olarak oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra da aşağıdaki beşinci madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

“MADDE 5. – Danıştay Kanununun 48. maddesi başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Kanun ve tüzük tasarıları ile kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinin görüşülmesi

Madde 48. – Danıştay, kanun tasarı ve teklifleri ile tüzük tasarıları üzerindeki incelemesini, kamu hizmetleri ile ilgili imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında düşüncesini bildirmeyi, geliş tarihinden itibaren iki ay içinde sonuçlandırmak zorundadır.”

Kamer Genç (Tunceli); Anayasadaki hükme göre imtiyaz şartlaşma ve sözleşmeleri hakkında Danıştay mütalaasının iki ay içinde bildirilmesi hükmünün olduğunu, buna karşılık tüzük tasarılarının incelenmesi konusunda herhangi bir süre bulunmadığını, yürürlükteki Danıştay Kanununda üç ay olan sürenin tasarı ile iki aya indirildiğini, bir imtiyaz şartlaşma ve sözleşmesinde tahkim öngörülmemişse bu imtiyaz şartlaşma ve sözleşmesiyle hakkında her halükârda Danıştay’dan mütalaa istenmesinin şart olduğunu, Danıştay iki ay içinde görüş bildiremez ise ne olacağının belirsiz olduğunu ifadeyle, “Danıştay Kanununa göre, üç ay içinde görüş bildirmezse, idare bunu yayımlayamıyor; çünkü, orada inceleme yetkisi Danıştay’a ait. (...) Danıştay bu incelemeleri yaparken, teknik elemanlar çağırıyor, mühendisi çağırıyor, mimarı çağırıyor, çevre mühendisini çağırıyor, hukukçuyu çağırıyor, müsteşarı çağırıyor; yani, o konuda, belirli bilgi sahibi olan, uygulamayı bilen ve bir yandan da sözleşmeyi hazırlayan bürokratları çağırıyor, her tarafı çağırıyor ve konuyu enine boyuna tartışıyor, inceliyor. (...) Tabii, bazı şeyler vardır ki, sürat sağlamak çok zor; yani, birisinin, bir gün engeli çıkıyor, mazereti çıkıyor, bilgisine başvurulacak kişiler gelmiyor. O bakımdan, benim gördüğüm kadarıyla, Danıştay, bu konuları çok hassas inceliyor, özellikle ülke menfaatini koruyor. Birçok defa, bu sözleşmelerde, müteahhitler, hep, kolay yollardan devletten büyük kazanç sağlama yoluna gidiyorlar, yatırım mükellefiyetlerini yerine getirmedikleri halde, devletten bazı avantajlar sağlamaya çalışıyorlar veyahut da ne bileyim, farz edelim ki, elektrik üretiminde ‘bu ürettiğin elektrikle şu kadar yatırım yaptın, şu kadar elektrik üreteceksin ve o kadar elektriği devlet almak zorunda’ diye bir şart var; ama, arkasından, bir bakıyorsunuz, o şartnameye konulanın, mesela 1 misli fazlasını üretiyor ‘bunu da al’ diyor; bir misal olarak veriyorum, mukavelelere bu gibi bazı şartlar konuluyor. Danıştay, daha ziyade, objektif kıstasları nazara alarak, (...) kamu yararına uygun, daha doğrusu, kamu hizmetinin sağlıklı, devamlı, verimli, ucuz işlemesi için, kamu yararına uygun sözleşme yapıyor,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Yukarıdaki konuşma ve sonrasında yaşanan kısa süreli bir tartışmanın ardından oylanan 5. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 6. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 6. – 6.1.1982 tarihli ve 2577 sayılı İdarî Yargılama Usulü Kanununun 2. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (c) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

c) Tahkim yolu öngörülen imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinden doğan uyuşmazlıklar hariç, kamu hizmetlerinden birinin yürütülmesi için yapılan her türlü idarî sözleşmelerden dolayı taraflar arasında çıkan uyuşmazlıklara ilişkin davalar.”

DYP Grubu adına Salih Çelen (Antalya); evvelce tahkim görüşülürken “Danıştay incelemesinin Türk hukukunda ve Türk yargı sisteminde gerekli olduğuna” değindiğini, her kamu görevlisinin bu milletin menfaatini düşüneceğini ancak, bazen güncel meseleler ve birtakım siyasî nedenlerle idarede görevli bulunan bazı kişilerin kamunun menfaatini göz ardı edebileceğini, kamunun menfaatinin bazı siyasî hesaplarla feda edilebildiğinin zaman zaman görülmüş olduğunu söylediğini, Danıştay’ın bu imtiyaz şartlaşma ve sözleşmelerinde devre dışı bırakılmasına karşı çıkarak bunun çeşitli sakıncaları olduğunu söylediğini, tahkimin taraflar arasında başvurulabilecek bir yol olduğunu, dolayısıyla sözleşmeye konu kamu hizmetinden faydalananların idarî dava açma hakkının ortadan kaldırıldığını, böylece açıkça hukuka aykırı bir durum oluşacağını, 2886 sayılı Devlet İhale Kanunu hükümlerine göre yapılan ihale sözleşmelerinin de “özel hukuk sözleşmeleri olmakla birlikte, ihaleye ilişkin, ihale aşamasına kadar her türlü uyuşmazlık, idarî uyuşmazlık niteliğinde olup, idarî yargının görev alanında” bulunduğunu ifadeyle, “Bu sözleşmelerin oluşumuna kadarki dönemde tesis edecek idarî işlemler kadar, sözleşmenin uygulanması sırasında, sözleşmeye konu kamu hizmetinden faydalananların etkilendikleri işlem veya eylemler de, idarî yargının görev alanındaki uyuşmazlıkları doğuracaktır. İşte bu nedenlerle, Danıştay ve İdarî Yargılama Usulü Kanunlarında, sözde ve gereken uyum konusunda yasa tasarısı hazırlanması, hükümetin, özelleştirme ve imtiyaz usulü konusundaki hukuksuz yaklaşımını göstermesi bakımından anlamlı bulunmaktadır,” şeklinde konuşmuştur.

Bu konuşmadan sonra oylanan madde kabul edilmiş, daha sonra aşağıdaki 7. ve 8. maddeler okutulmuştur. Her iki maddenin ayrı ayrı okutulmasından sonra, maddeler hakkında konuşma olmamış, yapılan oylamalarda iki madde de kabul edilmiştir.

“MADDE 7. – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”

“MADDE 8. – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.”

Yukarıdaki görüşmeleri takiben, Danıştay Kanunu ve İdarî Yargılama Usulü Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı, tamamı üzerinde yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir.⁶⁰⁶ Bu kanun 4492 nolu ve “Danıştay Kanunu ve İdarî Yargılama Usulü Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” adı altında, 21.12.1999 tarihli ve 23913 sayılı RG’de yayımlanmıştır.

⁶⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 20, B 16 (17.12.1999), s. 133.

c. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Kurulmasına İlişkin Kanun Tasarısı Hakkında Görüşmeler

“Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Kurulmasına İlişkin Kanun Tasarısı” ve Dışişleri ve Plan ve Bütçe Komisyonları Raporları ile ilgili TBMM Genel Kurulu görüşmelerine 23.6.2000 Cuma günü, saat 20.00’da 5. oturum esnasında başlanmıştır. Genel Kurula Başkanvekili Nejat Arseven Başkan, Mehmet Elkatmış (Nevşehir) ve Melda Bayer (Ankara) da Katip Üyeler olarak görev almışlardır.

29 bölüm ve 110.000 sayfadan oluşan AB mevzuatına Türkiye’deki siyasi, ekonomik ve diğer tüm mevzuatın uyarlanabilmesi, diğer kamu kurumları arasında eşgüdümün sağlanabilmesi için, hemen her konuda uzman personelden oluşan bir kuruma ihtiyaç duyulmuştur. Benzer şekilde, 6 Mart 1995 tarihinde AB ile Gümrük Birliği Anlaşmasını imzalamış olan Türkiye’nin, bu anlaşma nedeniyle alması gereken çeşitli fon gelirleri konusunda da sıkıntılar yaşanıyordu. Mali hususların da yakından izlenip, ülke çıkarlarının kollanması için böyle bir kuruluşa ihtiyaç duyulmuştu. Özetle, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği’nin, Türkiye-AB ilişkilerine hızlı, esnek ve üretken bir özellik katması beklentisi mevcuttu. TBMM Dışişleri ve Plan ve Bütçe Komisyonlarında görüşülen Avrupa Birliği Genel Sekreterliği ile ilgili kanun tasarısı hakkındaki görüşmeler aşağıdaki şekilde sürdürülmüştür.⁶⁰⁷

DYP Grubu adına Kemal Kabataş (Samsun); Avrupa Birliği Genel Sekreterliği teşkilatının “Türkiye’nin, Türk toplumunun, Türk Devletinin, Türk ekonomisinin” ihtiyaçlarına uygun bir yapı olup olmadığı meselesini ciddiyle irdelemek ve değerlendirmek ihtiyacı bulunduğunu, DYP Genel Başkanı Tansu Çiller’in AB ile Gümrük Birliği Anlaşmasının yürürlüğe konulması konusunda gösterdiği iradenin önemli olduğunu, AB’ye Gümrük Birliği çerçevesinde uyumu sağlayacak yasal düzenlemelerin yapıldığını, daha sonraki yıllarda bu kararlı yaklaşımın büyük ölçüde aksatıldığını, 10-11 Aralık 1999’da Helsinki Zirvesiyle Türkiye’nin AB macerasının tam üyelik aşamasında yepyeni ve fevkalade kritik bir sürece girdiğini, altı aylık bir dönem geride kaldığı halde “AB’ye uyum, aday üyelik statüsünde yapılacak işler, atılacak adımlar” konusunda henüz ortada ciddi bir irade ve yaklaşımın ortaya konulmadığını, sadece Avrupa Birliği Genel Sekreterliği kurulmasıyla ilgili çalışmanın mevcut olduğunu vurgulamıştır.

Kemal Kabataş konuşmasını; “Türkiye, aday ülke statüsüne girdiği günden itibaren, daha doğrusu 11 Aralık 1999’dan itibaren AB programlarından yararlanma imtiyazını, hakkını elde etmiştir. ...Katılım öncesi stratejinin hızla belirlenmesi lazımdır. Türkiye, katılım süreci için ulusal programını hazırlayıp yürürlüğe koymak zorundadır. Malî yardımlar burada çok önemlidir, koordinasyonu gerekmektedir. Katılım ortaklığı hazırlıklarının hızla

⁶⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 37, B 116 (23.6.2000), s. 84.

tamamlanması lazımdır. (...) Onbinlerce sayfalık AB mevzuatının Türk mevzuatıyla uyumlandırılması, daha doğrusu, çoğu noktada benzerliği olmayan Türk mevzuatının AB mevzuatına uyumlandırılması söz konusudur. Uyum, Türkiye’de her şeyin yeniden yapılandırılması, Türk ekonomisinin kendi dışındaki bu büyük ekonomik birlikle entegrasyonun uyumlandırılması, yeniden şekillendirilmesi, yeniden gözden geçirilmesi ve tıpatıp AB standartlarında yeniden yapılandırılması anlamına gelmektedir. Bu, kaynak ister; bu, para ister; bu, destek ister. Türkiye, bugünkü yapısı içinde uyum çalışmalarını götürmek üzere, bu beşerî desteğe, AB’den bu büyük ekonomik kaynağa, finansal desteğe ihtiyaç duymaktadır ve bunun sağlanabilmesi de mümkündür. AB müktesebatının yerine getirilmesi için gerekli yapının oluşturulması, idarî yapının oluşturulması söz konusudur. İşte, bu müktesebatı, yani, Türk ekonomisinin, Türk hukuk sisteminin, Türk sosyal organizasyonunun çok büyük ölçüde AB tarafından tek taraflı ortaya konulmuş kriterlere, normlara uyumlandırılması konusunda fonksiyonel olacak teşkilatın adı, hükümet tarafından Avrupa Birliği Genel Sekreterliği olarak Yüce Meclisin huzuruna getirilmiştir. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği teşkilatı kuruyoruz,” şeklinde sürdürmüştür.

Kemal Kabataş; Türkiye’nin 1963-1995 arasındaki AB’den aldığı ve alamadığı yardımlara⁶⁰⁸ temasla, “Önerilen Genel Sekreterlik, 76 kişiden ibaret bir teşkilat; Dışişleri Bakanlığının gözetiminde, Başbakanlığa bağlı, başında bir eski büyükelçi -daha doğrusu, büyükelçilik sıfatı taşımış bir genel sekreter- 4 yardımcısı, altındaki uzmanlarıyla 76 kişilik bu çekirdek kadro, Türkiye’deki bu büyük dönüşümü yönetecek, Türkiye’yi AB macerasında tam üye statüsüne taşıyacak... Buna inanmak mümkün değil. Bu yaklaşımı, ciddî bir yaklaşım olarak görmek ve değerlendirmek de mümkün değil değerli arkadaşlarım. Türkiye, AB’yle olan ilişkilerindeki yönetimini doğru tanımlamak ve ciddiye almak, çok güçlü bir irade ortaya koymak zorunda. Kırk yıllık maceranın en kritik dönemini yaşıyoruz. Eğer, biz, bu yapıyla gidersek, bu yaklaşımla

⁶⁰⁸ Kemal Kabataş konuşmasında; Türkiye’nin 1963 yılından 1995 yılına kadar 32 yıllık dönemde, AB (eski adıyla AET)’den 830 milyon ECU’lük destek aldığını, 4. mali protokolle taahhüt edilen 600 milyon ECU’nun Yunanistan’ın aleyhteki tutumuyla hâlâ kullanılmadığını, 1995 yılında başlatılan gümrük birliği çerçevesinde, Türkiye’ye taahhüt edilen 2.8 milyar dolarlık yardıma işlerlik kazandırılmadığını, yeni Akdeniz politikaları kapsamında verilecek 339 milyon ECU’lük yardım ve EUROMED kapsamında kullanılabilecek 205 milyon ECU’lük yardım, Mega-1 kapsamındaki 376 milyon dolarlık yardım ile Mega 2- kapsamında yapılacak yardımın hiçbir şekilde realize edilememiş olduğunu, Türkiye’ye deprem desteği altında taahhüt edilen Avrupa Yatırım Bankasındaki 600 milyon EURO’luk tutarın 450 milyonluk kısmının kullanılabilir hale getirildiğini, buna karşılık Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinden AB adayı olanlar için ayrılan payın 2000 yılı için yaklaşık, 2,2 milyar ECU olduğunu, bundan böyle Türkiye’nin AB programlarını sonuna kadar kullanması gerektiğini, milyar dolar ECU’lük yardımların Dünya Bankası ve IMF yerine AB’den alınarak kullanılmasını, Türkiye’nin medenî dünyayla entegre olma iddiasını AB’ye tam üye olarak sürdürebileceğini, ifade etmiştir.

gidersek, AB'ye adaylık sürecimiz, korkarım ki, bir yirmi yıl daha sürecek... (...) çünkü, bu Genel Sekreterlik, altında, sayısını bile bilemediğimiz çok sayıda kamu kuruluşu, sivil kuruluş temsilcilerinden oluşan bir iş uyum komitesiyle, 76 kişiden ibaret olacak değerli milletvekilleri. Hepimiz Türkiye'de yaşıyoruz, devleti ya da tümüyle kamuyu, özel sektörü, ekonomiyi, siyasal, hukukî, sosyal açıdan bir büyük değişime götürecek teşkilat, böyle bir teşkilat olamaz. Buradaki strateji yanlıştır, Türkiye'nin aleyhinedir; bunu dikkatinize sunmak istiyorum, fevkalade önemli bir konu. Bakınız, Lizbon'da toplanan AB yönetimi, Türkiye'nin, adaylık sürecini, ortaklık sürecini ciddîye almadığı, yeteri kadar dikkate getirmediği konusunda ciddî eleştirilerde bulunuyor. (...) Böylesine bir eğreti yönetim modelinin yanlışlığı görülerek, çok kısa sürede bu büyük ve iddialı ilişkiyi yönetecek çok daha ciddî bir teşkilatın kurulması yönünde" şeklinde konuşmuştur.

MHP Grubu adına Kürşat Eser (Aksaray); Türkiye'nin 1997 Lüksemburg Antlaşması ile AB dışında tutulurken, serbest piyasa ekonomisi ve insan hakları açısından çok daha gerilerde bulunan Merkezî Doğu Avrupa ülkeleri ile GKRY'nin aday ülke ilan edildiklerini, bu sonuç Türkiye için oldukça onur kırıcı bir davranış olarak kabullenildiğinden Türkiye ile AB arasında soğukluk döneminin yaşandığını, daha sonra AB ülkelerinin "Cardiff, Viyana ve Köln" zirve toplantılarında yanlışlıklarının farkına vardıklarını, neticede 11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesine gelindiğini, 1999 AGİT Zirvesinde ABD Başkanının "21. Asrın Türklerin asrı olacağı şeklindeki ifadeleri" sonunda Türkiye'nin 11 Aralık 1999 Helsinki Zirvesine taşındığını, Türkiye'nin bir an önce AB müktesebatına uyum sağlaması gerektiğini, tam üyeliğe giden yolda tüm kamu kurum ve kuruluşlarının kendi görev alanlarına giren konularda, yoğun, hızlı ve koordineli bir çalışma temposu içine girmelerinin bir zorunluluk olduğunu, dördüncü yılını tamamlayan gümrük birliği dolayısıyla Türkiye'nin uyum konusunda büyük bir avantaja sahip bulunduğunu, "ekonomik – siyasal – sosyal – ticarî – malî" ve hatta kültürel hayatı düzenleyen toplam 31 ana başlık ve binlerce sayfadan oluşan topluluk müktesebatının Türk iç hukukuna aktarılması gerektiğini, bu çerçevede bir Avrupa Birliği Genel Sekreterliği ihdasının öngörülmesinin AB üyeliği hazırlık çalışmaları açısından yararlı bir girişim olarak gördüklerini ve desteklediklerini ifade etmiştir.

Kürşat Eser konuşmasını; "topluluk mevzuatının 31 başlığı altında, gerekli çalışmaları yapmak üzere, 8 adet alt komite oluşturulmuştur. Bu kapsamda, Tek Pazar ve Rekabet Alt Komitesinin 23 Haziran 2000, Ulaştırma, Çevre ve Enerji Alt Komitesinin 30 Haziran 2000, Tarım, Balıkçılık Alt Komitesinin de 7 Temmuz 2000 tarihlerinde ilk toplantılarını yapmaları kararlaştırılmıştır. Söz konusu 8 komite, hem katılım ortaklığında belirlenecek kısa ve orta vadeli önceliklerin uygulama durumunu inceleyecek hem de Türk mevzuatının, AB mevzuatına yaklaştırılması konularını görüşecektir. Bir diğer işaret de, eş başkanı bulunduğum Türkiye-AB Karma Parlamento

Komisyununun, 10.8.1999 seçimlerinden bu yana ilk resmî toplantısını 5-6 Haziran 2000 tarihlerinde Brüksel’de gerçekleştirmiş olmasıdır. ...Son derece olumlu bir havada geçen toplantı sonunda, Helsinki sonrası gelişmelere ışık tutacak mahiyette bir ortak deklarasyon yayımlanmıştır. (...) Türkiye’nin, Avrupa Birliği Komisyonu tarafından hazırlanacak katılım ortaklığı belgesinde belirlenen önceliklere, hangi plan ve program çerçevesinde, hangi süre zarfında ve hangi kaynaklarla ulaşacağını belirleyeceği ulusal planın oluşturulması kapsamında tüm kamu kurum ve kuruluşlarımız, hummalı bir çalışma içine girmişlerdir. ...Faaliyetlerde gerekli eşgüdüm ve uyumun plan ve programlarla uygun olarak yürütülmesi, aynı zamanda tam üyelik müzakerelerinin de tek elden yapılmasına katkıda bulunacaktır. (...) Tasarının bir an önce kabul edilmesi ve hayata geçirilmesi, Türkiye-AB ilişkilerine yeni bir ivme kazandıracaktır. (...) Dostumuz ve müttefikimiz olarak gördüğümüz AB’nin kurumları içinde, özellikle Avrupa Parlamentosu çatısı altında, BM ve Amsterdam Anlaşması kapsamında güvence altına alınan toprak bütünlüğü ilkesine aykırı tutumlar, marjinal kalmakla birlikte, sergilenmeye devam edilmektedir. Bu tutumu anlamakta gerçekten güçlüklerimiz vardır. Aynı görüntüler, TBMM çatısı altında görüntülense, Avrupalı dostlarımızın hiç de memnun olmayacaklarını düşünüyorum. AB, gerçekten, Türkiye’yle birlikte olmak istiyorsa, bir an önce, içindeki çatlak sesleri susturmalıdır,” şeklindeki sözleriyle tamamlamıştır.

DSP Grubu adına Ali Tekin (Adana); 11 Nisan 2000’de Lüksemburg’da Dışişleri Bakanı İsmail Cem Başkanlığındaki Ortaklık Konseyi toplantısında alınan bir kararla AB ile hizmet sektöründe gümrük birliğine girilmiş olduğunu, ikinci önemli kararın AB ile kamu alımları konusunda da yıl sonuna kadar görüşmelerin tamamlanmasının öngörüldüğünü, üçüncü önemli kararın tarama denen analitik inceleme için 8 alt komisyonun kurulması olduğunu, diğer aday ülkelerle olduğu gibi 31 başlık altında toplanan konuların bu 8 alt komisyon tarafından taranacağını, tarama sürecinin de haziran ayı içinde başlaması gerektiğini, tüm bu hazırlıkları yapmak üzere hükümetin Başbakanlığa bağlı bir Avrupa Birliği Genel Sekreterliği’nin kurulmasını uygun gördüğünü, AB Genel Sekreterliği’nin sık sık karşılaştırılan “hantal devlet modeliyle değil, yeni Türkiye’ye yakışan bir etkinlik modeli” olarak ortaya çıkmasını dilediğini vurgulamıştır.

Ali Tekin konuşmasını; “(...) biz, kendi ülkemizin içişlerini düzenlemeye, geliştirmeye çalışırken, diğer yandan da, AB’den, sorumlu, içten, duyarlı yaklaşımlar beklemek hakkımızdır. Bu anlayışı, bu yaklaşımı, maalesef, her zaman bulamadığımızı belirtmek gerekir. Örneğin, son günlerde gündemde olan AGSK Projesinde olduğu gibi... ..Türkiye gibi, NATO ülkesi olup da, AB’ye üye olmamış bazı ülkeler var. Dolayısıyla hem Türkiye’nin hem de bu ülkelerin çıkarları, NATO kuvvetlerinin, AB, AB’nin karar mekanizmalarından süzülüp gelen kararlar neticesinde kullanılmasını biraz haksız gibi ortaya

koyuyor. Biz, Türkiye olarak, karar mekanizmasında yer almadığımız AB'nin, bizim kuvvetlerimizi, NATO bağlamında, kullanabilmelerine karşıyız. (...) Avrupa Güvenlik ve Savunma Kimliği Projesi, henüz oluşma aşamasındadır; dolayısıyla bu olay henüz olgunlaşmış ve sonuçlanmış değildir, pazarlıklarımızın devam etmesi ve ülkemiz için en uygun olan çözümün ortaya konması, umuyoruz ki, hükümetimiz tarafından gerçekleştirilecektir,” şeklinde sürdürmüştür.

FP Grubu adına Sait Açba (Afyon); Gümrük Birliği sürecinin Türkiye yararına olmadığını, asıl olan AB üyeliği sürecinin Helsinki Zirvesinde tescil edildiğini, AB zirvelerinde Türkiye ile ilgili olumsuz kararların hemen hemen aynı özellikleri taşıdığını, Türkiye'nin ekonomik gelişmişlik seviyesi yönünden AB ülkeleri ortalamasından oldukça uzak olduğunu, azınlık hakları yönünden problem olduğunu, Kıbrıs ve Yunanistan konusundaki ihtilaflar olduğunu, Lüksemburg Zirvesinde ve sonrasında bu olumsuzlukların artırıldığını, Türkiye'nin “Kopenhag Kriterleri”ne uyması ve bu şekilde ilişkilerin gelişebileceği konusunda pek çok gerekçenin yer aldığının görüldüğünü, Gümrük Birliği'ne girişin ardından Türkiye'nin bilhassa üçüncü dünya ülkeleriyle yapılan tercihli ticaret anlaşmaları açısından insiyatif kullanmadığını, bu ve benzer nedenlerle Türkiye'nin dış ticaret açığının arttığını, AB'nin yardım taahhütlerinin Yunan vetosuna takıldığını, bu arada Kopenhag kriterleri konusunda Türkiye'nin fazlaca bir şey yapmamış olduğunun AB ülkelerinin yöneticilerince de sıkça dile getirildiğini, buna rağmen Türkiye'nin 1999 Helsinki zirvesinde adaylık sürecini alınmasında jeostratejik konumunun önemli rol oynadığını, Avrupa'da bilhassa Hristiyan Demokratların Türkiye'ye tam üyelik yerine özel bir statü vermek niyetinde olduklarını, Euro-Barometer'in yapmış olduğu Temmuz 1999 araştırma sonuçlarına göre Avrupa kamuoyunun %47'sinin Türkiye'nin tam üyeliğine karşı ve %29'unun ise yanında olduğunu, 2004 yılı gibi çok yakın bir gelecekte AB ile bütünleşme imkânının olmadığını, iki tarafın da ilişkilerde “idare etme” siyasetinden vazgeçmesi gerektiğini, Türkiye'deki laiklik ve demokrasi anlayışını benimseyen çevrelerin Avrupa'daki evrensel anlamdaki laiklik ve demokrasiyi özümseyecek durumda olmadıklarını, Kopenhag kriterlerinin uygulandığı bir ortamda cumhuriyeti tehlikeye sokacak tarzda birtakım sonuçların ortaya çıkabileceği şeklinde bazı kaygılar bulunduğunu ifade etmiştir.

Açba konuşmasını; “Yine, bazı kesimler ...AB'yi, kendileri için emin bir liman, temel hak ve hürriyetlerin rahatlıkla kullanılabileceği bir liman olarak görüyorlar. Yani, laiklik ve demokrasi anlayışında ayrılan çevreler, bir bakıma, bir noktada birleşiyorlar; o birleştikleri nokta da, daha çok Kıbrıs, Yunan meselesi, yine ortak birtakım ihtilaflar. Türkiye, tam üye olmak istiyorsa, gerçekten, AB'nin öngörmüş olduğu Kopenhag kriterlerini hayata geçirmek zorunda; yani, AB'ye üye olsun olmasın, Türkiye, kendi insanı için, kendi vatandaşı için, gerçek anlamda, evrensel anlamda demokrasi ve insan haklarının zeminine ulaşmak zorunda. Türkiye, çoğulcu, katılımcı, farklılıkları tehdit olarak

algılamayan bir siyasal ve toplumsal düzene geçmek zorundadır. Bunun siyasal bağlamdaki anlamı, Türk usulü demokratik anlayışın tamamen iflas etmiş olduğudur. (...) Özgür bireyin ortaya çıkması için, Türkiye’deki hâkim olan, uzun yıllardır hâkim olan kutsal devlet anlayışının terk edilmesi lazım; çünkü, kutsal olan devlet değildir, kutsal olan insandır. ...makro ekonomik kriterlere baktığımızda, gerek enflasyon açısından gerek dış borç, kamu kesimi dengeleri, gayri safî millî hâsıla -bütün göstergeler- ve gelir dağılımı göstergelerinden baktığımızda, çok büyük miktarlarda uçurumlar var,” şeklinde sürdürmüş, MGA’nın yanı sıra TSK’nın millî iradeye tabi olma ilkesinin yerleştirilmesini, Millî Savunma Bakanının protokoldeki yerinin sağlam bir zemine oturtulmasını, TSK ve YAŞ uygulamalarına yargı yolunun açılması gerektiğini ifade etmiştir.

ANAP Grubu adına Abdul Ahat Andican (İstanbul); 1997 Lüksemburg zirvesinde Türkiye’nin bir ayırımcılığa uğradığını, o noktada 55. hükümetin Başbakanı Mesut Yılmaz’ın çok ilkeli ve onurlu bir yaklaşımla, “eğer, AB’nin bu tutumu devam ederse, Türkiye ile AB arasındaki siyasî ilişkileri tamamen askıya alacağı” düşüncesini yansıttığını, bu çıkışın 11-12 Aralık 1999 Helsinki zirvesinde verilen kararın temelini oluşturduğunu, üyelik gelişmelerinin başlatılabilmesi için gerekli hazırlıkların çok boyutlu olarak yapıldığını, bu sürecin “uzun, ince bir yol” olduğunu, Türkiye’nin dinamik yapısını ve binlerce yıllık tarihsel birikimini göz önüne alan AB içerisindeki bazı güçlerin Türkiye’yi AB’ye tam üye yapmak istemediklerini, Türkiye’deki bir kısım “güçlerin, kurumların ve bireylerin” ellerindeki bugünkü imkânları kaybedecekleri korkusuyla örtülü şekilde muhalefet ettiklerini ifadeyle, ABD Devlet Başkanı Clinton’ın “Avrupa’yı hâlâ dar anlamda tanımlayanlar var. Onlara göre, Avrupa’nın sınırını şu dağ veya şu su parçası belirliyor ya da insanların inanç biçimleri, Avrupa’nın sınırını tanımlıyor. Oysa, son zamanlarda, şu çok daha iyi görülüyor ki, Avrupa, bir coğrafya değil, bir fikirdir; demokrasi ve insan haklarına saygıyı benimsemiş insanların, farklı düşünce ve inançlardan, değişik kültürlerden güç alan bir fikirdir. Böyle bir yapının mutlak sınırları yoktur ve bu yapıyı bütün özgürlük alanlarına kadar genişletebilirsiniz,” şeklindeki sözlerini hatırlatmıştır.

Abdul Ahat Andican konuşmasını; “AB’ye yönelik bu ince ve zahmetli yolda Türkiye’nin aşması gereken çok önemli sorunlar var. Bunlar, Türkiye’nin kurumsal yapılanması içerisinde çoğu çözebileceği sorunlar; ama, dört nokta var ki, ...Bunlar, hep bildiğiniz şeyler; ama, bunları bir kez daha tekrarlamakta yarar görüyorum. Bunlardan ilki, insan hakları adına Türkiye’deki merkezkaç kuvvetleri; yani, Türkiye’nin bölünmez bütünlüğünü istemeyen, bölücülüğü hedefleyen bazı şer güçlere prim verilmeyecek bir ortamın yaratılmasıdır; bu, çok önemlidir. İkincisi, AB’yle uzlaşamadığımız azınlıklar kavramıdır. Bizim için, Lozan’da tanımlanmış olan azınlıklar anlayışı geçerlidir, AB’yse, bunu, bir anlamda etniste temeline dayandırmak istemektedir. İşte, bu noktada, Türkiye, çok ciddi bir çaba göstermelidir. Bir diğer konu da, yine, Türkiye’nin uzun yıllardır dış politikasında ciddi referanslar olan Kıbrıs ve Ege sahanlığı, kıta

sahanlığı gibi konular; yani, Yunanistan’la olan ilişkilerimizdir. Tartışmamız gereken bir diğer önemli noktaya da burada bir konuşmacı arkadaşım değindi; AGSK konusudur. (...) Özetle, evrensel nitelikte bir demokrasi ve hukukun üstünlüğüne dayalı bir devlet yapısı, Türkiye’nin amaçlaması gereken şey budur ve bunu, Avrupa Topluluğuna girmek, AB’ye entegre olmak için değil, kendi vatandaşına, kendi 65 milyon insanına sağlaması gereken standartlar olarak kabul etmek durumundadır. İkinci alan ekonomiyle ilgili alandır ve ekonomiyle ilgili bu alan da, sürdürülebilir rekabetçi bir ekonominin oluşturulması gereğinde yatmaktadır. (...) AB’nin yüzbin sayfalara ulaşan ve 31 konu başlığı ile şekillendirilen müktesebatının da Türkiye uyumlandırılması gerekiyor,” şeklinde sürdürmüştür.

Abdul Ahat Andican ilaveten; “Türkiye’nin, gelecekte Lahey Adalet Divanına gidebileceği bir konuda demeçler vermek durumunda kaldığımızda, buna çok dikkat etmemiz gerekiyor; çünkü, Lahey Adalet Divanı o konuyla ilgili karar verirken ‘falanca tarihte, falanca şehirde, falanca toplantıda sizin yöneticiniz olan, sizin ülkeniz adına konuşma yetkisine sahip olan falanca şunları söylemişti; ben, ona dayanarak bu kararı verdim’ diyebiliyor,” şeklinde konuşmuştur.

Aslan Polat (Erzurum); 1992 tarihli Maastricht kriterlerinin AB genelinde ekonomik ve sosyal kriterleri belirlemekte olduğunu, bunlardan bir devletin 12 aylık enflasyon ortalamasının en düşük enflasyonlu 3 üye devlet ortalamasını %1,5 puandan fazla geçemeyeceğini, bir üye devletin 12 aylık devlet tahvili faiz ortalamasının en düşük faizli 3 üye devletin ortalamasından %2 puan fazla olamayacağını, üye devlet bütçe açığının GSYH’nın %3’ünden fazla olamayacağını, kamu kesimi borçlarının GSYH’nın %60’ını aşamayacağını ayrıntıyla vermiş ve Türkiye’nin Maastricht kriterleri açısından “ekonomi, sosyal ve hukuk alanındaki” zayıflıklarına değinmiş, Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinin kurumlar arası eşgüdümün yanı sıra Kopenhag kriterleri denilen 90.000 sayfalık orijinal metnin üç maddelik (Siyasi kriterler, Ekonomik kriterler, Topluluk müktesebatının kabulü) çalışmalarının tamamlanması gerektiğini ifade etmiştir.

Aslan Polat konuşmasını; “Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının 362. paragrafında da belirtildiği üzere, Kopenhag siyasî kriterlerine uyumun, Avrupa Birliğine katılım müzakerelerine başlamanın ön şartı olduğu göz önünde bulundurularak, öncelikle demokrasi, insan hakları ve hukukun üstünlüğünün korunmasını teminat altına alan hukukî düzenlemelerin gerçekleştirilmesi ve kurumların istikrarlı işleyişi temin edilecektir denilmektedir. Müteakip paragraflarda da, başta Anayasa hükümleri olmak üzere, Türk mevzuatı gözden geçirilecektir denilmektedir. Yine, plan döneminde, Türkiye’nin, AB’ye üyelik sürecini hızlandıracak politika ve tedbirleri içeren ulusal program, Devlet Planlama Teşkilatı tarafından hazırlanarak uygulamaya konulacaktır denilmektedir. Yalnız, burada yetki kargaşası çıkmaması için, bu kanunun bir an

önce çıkarılarak teşkilatın kurulması ve bu çalışmaların tek elden yürütülmesi şarttır!” şeklinde sürdürmüştür.

Yukarıdaki görüşmelerden sonra, tasarının maddelerine geçebilmek için yoklama yapılmış ancak, iki kez ayrı zamanlarda yapılan yoklamalara rağmen toplantı yeter sayısı olmadığı gerekçesiyle, saat 22.59’da birleşim sona erdirilmiştir.⁶⁰⁹ Görüşmelere 27.6.2000 Salı günü, saat 14.00’da birinci oturum esnasında devam edilmiştir. Genel Kurul Başkanlığını Başkanvekili Murat Sökmenoğlu’nun yaptığı görüşmelerde, Hüseyin Çelik (Van) ve Vedat Çınaroğlu (Samsun) da katip üyelik görevlerinde bulunmuşlardır.⁶¹⁰ Görüşmelerin başlangıcında yapılan yoklamada karar yetersayısına esas çoğunluğun bulunması üzerine, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği’nin kurulması hakkındaki kanun tasarısının maddeleri üzerindeki görüşmelere tasarının aşağıdaki 1. maddesi okutulmak suretiyle başlanmıştır.⁶¹¹

“Amaç

MADDE 1. – Bu Kanunun amacı; Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanmasına yönelik çalışmalar çerçevesinde kamu kurum ve kuruluşlarının yapacakları hazırlık ve çalışmalarda iç koordinasyon ve uyumun plan ve programlara uygun olarak yönlendirilmesini ve yürütülmesini sağlamak üzere, Başbakanlığa bağlı Avrupa Birliği Genel Sekreterliği kurulması ve bu Genel Sekreterliğin teşkilât ve görevlerine ilişkin usul ve esasları düzenlemektir.”

FP Grubu adına Mehmet Altan Karapaşaoğlu (Bursa); Niyazi Berkes’in “İslamlıkta hükümdarın yetkileri, mutlakiyetçilik demek değildir. Bu, ancak, Avrupa’da böyledir; çünkü, Batı’da istibdat rejimleri din ve kilise adına kurulmuştur. İslamlıkta eşitlik sorunu diye bir sorun da yoktur. Batı uygarlığının toplumları, sınıf ayırımı prensibine dayanır. Onun için, Batı’da demokrasi ve eşitlik sorunu zorunlu bir davadır. Oysa, İslamlıkta bütün Müslümanlar eşittir ve kardestir. Onun için, İslam’da, eşitlik sorunu diye bir sorun da yoktur. Avrupa’daki milliyet sorununun da İslam’da yeri yoktur. Ülkemizde çağdaşlaşma adı altında Batı uygarlığının model olarak alınması, ülkemizde bir taraftan kavram, diğer taraftan da sosyal karışıklıklara neden olmuş ve işte, bugün, içinden çıkılmaz durumlar meydana gelmiştir” şeklindeki ifadesini hatırlatmış, ilk kez İsveç’te görüldüğü söylenen ombudsman kurumunun nitelik olarak Osmanlıların kadiasker veya kazasker göreviyle ilişkilendirilebileceğini, baş kadının insanları adaletsizliğe ve kamu görevlilerinin güçlerini kötüye kullanmalarına karşı koruduğunu, Araştırmacı İbrahim Elvahab’a göre İsveç Kralı 12. Charles’ın 1700’lerde en üst ombudsmanına bir ofis kurmasını emrettiğini, sebebinin Kralın Ruslardan kaçarak sığındığı Osmanlılarda gördüğü kadı sisteminden etkilenmiş olabileceğini, dolayısıyla “ombudsman kurumunun

⁶⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 37, B 116 (23.6.2000), ss. 104-105.

⁶¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 38, B 120 (27.6.2000), s. 6.

⁶¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 38, B 120 (27.6.2000), s. 24.

ilk uygulamasının ilham kaynağının İslam hukuk sistemi olabilir” diye bir iddia bulunduğunu, ifade etmiştir.

Mehmet Altan Karapaşoğlu konuşmasını; “Buradaki bazı konuşmacılar, ...70 kişilik bir kadroyla bu işin götürülemeyeceğini vurguladılar; ancak, biz, başka türlü düşünüyoruz. Bugün, Türkiye’de, kamu kurum ve kuruluşları içerisinde, AB’yle ilişkileri sürdüren, uyum sağlama gayreti içerisinde olan departmanlar, birimler bulunuyor. Herhalde, öyle zannediyorum ki, bu birimler, bu departmanlar, bir şekilde, bu sekreterliğe bağlanmış olacak ve sanıyorum ki, çok önemli miktarda bir bürokrat kadrosuyla, uzman kadrosuyla, AB’ye girmemiz konusunda büyük bir gayret sarf edilecektir; ancak, tekraren vurgulamak istiyorum: Toplumumuzun özelliği olan kültür ve din konularında da, bir taraftan AB’de ikna edici olmamız, diğer taraftan da milletimize bu konuyu iyi anlatmamız gerekiyor,” şeklindeki ifadeleriyle tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Hüseyin Çelik (Van); AB üyeliğini savunduğunu, “bir genel müdürlük, bir genel sekreterlik ya da bir bakanlık tesis etme” düşüncesinin doğru olmadığını düşündüğünü, bürokrasinin genişlediğini, 63 milyon nüfuslu ve 204 milyar dolar GSMH’lı Türkiye’de 34 bakan ve 82 bin makam aracı bulunduğunu, 126 milyon nüfuslu ve 3,5 trilyon dolar GSMH’lı Japonya’da makam aracı sayısının 10 binlerde ve bakan sayısının 12 olduğunu, kurumları büyütme ve bürokrasiyi genişletmekle sorunların çözülemeyeceğini, 80-90 kişiyle kurulan DPT’nin 600’ün üstünde mevcutlu bir kurum haline geldiğini ve kaldırılmasının uygun olacağını, merkeziyetçi ve hantal yapının terk edilmesi gerektiğini, Prens Sabahaddin’in daha 1899 yılında Avrupa’da “teşebbüsü şahsî ve ademi merkeziyet”⁶¹² projesini geliştirmesinin üzerinden 101 yıl geçmesine rağmen yetkilerin mahallî ve özel idarelere devredilerek Ankara’daki bürokratik kilitlenmenin çözülemediğini, 76 kişiyle başlayan kurumun çok kısa bir sürede dev bir kuruluşa döneceği endişesini taşıdığını, AB’ye girmek için yapılması gereken en önemli şeyin mantalite ve kafa yapısının değişikliği olduğunu, 21. Dönem TBMM mensupları 500 civarında kanun teklifini Meclis Başkanına sundukları halde kanunlaşanların sayısının “bir elini parmaklarının geçmeyecek kadar az” olduğunu, yasalaşan metinlerin hemen hemen tamamının hükümetin Meclise sevk ettiği tasarılar olduğunu, Başbakanlıktaki Kanunlar ve Kararlar Genel Müdürlüğündeki bürokratlar tarafından hazırlanan kanun taslaklarının hükümet çoğunluğunun bulunduğu komisyonlarda yeteri kadar müzakere edilmediğini, Genel Kurulda da “kabul edenler, etmeyenler” şeklinde parmak kaldıracak yasaların geçmekte olduğunu vurgulamıştır.

Rahmi Sezgin (İzmir); AB Genel Sekreterliği’nin çalışmalarının düzenli olabilmesi için Başbakanlığa bağlı ve bütçenin Başbakan onayıyla gerçekleşecek transferlerle karşılanmasında yarar olacağını, kurumun başarısı için teşkilat ve görevlerine ilişkin esasların düzenlenmesi gerektiğini, ekonomik boyutuyla özel

⁶¹² Bireysel girişimcilik ve merkeze bağımlı olmama.

sektörü de ilgilendirdiğinden TOBB ve benzeri kuruluşların da temsil edilmesinde yarar olacağını, ifade etmiştir.

Nidai Seven (Ağrı); Türkiye'nin 21. Yüzyılda "aynı inancı, aynı kültürü, aynı dili paylaşan insanların var olduğu Avrasya coğrafyasında belirleyici ve merkezî bir konumda yer aldığını, Avrasya'da da AB'ye alternatif bir oluşuma üye olması gerektiğini, 110 bin sayfalık AB mevzuatının sadece %60'ının incelenebilmiş olduğunu ifadeyle, "(...) Türkiye, buraya, kendi kimliğiyle, kendi tarihiyle katılmalıdır. AB'ye Türkiye'nin getirdiğini, başka hiçbir ülke getiremez. Yine, Türkiye, kendi tarihiyle, kendisine özgü bir medeniyet ve modern bir İslam ülkesi olarak, yeni bir modelle, çağı paylaşma modeliyle, çoğulcu demokrasi anlayışıyla, yepyeni bir model olarak AB'nin karşısına çıkmalıyız. Bugün, AB nezdinde, Türkiye'nin yapmış olduğu otuzyedî yıllık süreçte, eğer, Avrupa bize yanlış yaptıysa, biz, yapacağımız çalışmalarla, etkinliğimizi, gücümüzü bütün dünyaya gösterdiğimiz gibi, Avrupa'ya da göstermemiz gerekir ve bu konuda, AB'ye yaklaşırken, tamamıyla, hem cumhuriyet sahibi olduğumuzu hem de Müslüman ülke olduğumuzu unutmamalıyız," şeklinde konuşmuş ve AB Genel Sekreterliğinin kurulmasını desteklediğini söylemiştir.

Devlet Bakanı Yüksel Yalova (Aydın)'nın Açıklaması: Nidai Seven'in, gerçek düşüncesini yakından bildiğini, tutanaklara yanlış geçerek bir haksızlığa uğramaması amacıyla; "AB Kıbrıs ile değil, Güney Kıbrıs Rum yönetimiyle müzakere yapıyor. Yine, hepimizin bildiği, bütün dünyanın bildiği gibi de, biz, sadece, Türkiye Cumhuriyeti olarak, KKTC'yi tanıyoruz. Sayın konuşmacının 'Kıbrıs' sözcüğü, bizim Türkiye'de herkesin anladığı gibi, Güney Kıbrıs Rum yönetimidir diye düşünüyorum. İleride başka türlü bir haksızlığa, haksız bir yoruma uğramasın diye, onun için, kendisinin de hoşgörüsüyle, düzeltme yapmak istedim," şeklinde bir düzeltme yapmıştır.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından birinci madde oylanmış ve oylama sonucunda kabul edilmiştir. Daha sonra aşağıdaki ikinci madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

"Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinin görevleri

MADDE 2. – Avrupa Birliği Genel Sekreterliği; Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinde Dışışleri Bakanlığınca yürütölen dış ilişkilerin koordinasyonu ve katılım müzakereleri dahil tüm dış temas ve müzakereler çerçevesinde aşağıda belirtilen görevleri yürütür.

a)Kamu kurum ve kuruluşlarınca yürütölecek iç uyum çalışmalarında plan ve programlara uygun olarak koordinasyonu sağlamak.

b)Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanması amacıyla oluşturulacak kurul ve komitelerin sekretery hizmetlerini yürötmek ve anılan kurul ve komiteler tarafından alınan kararların uygulanmasını yönlendirmek.

c)Hükümetin ve oluşturulacak kurul ve komitelerin kararları doğrultusunda gerekli araştırma ve incelemeleri yapmak.

d) Görev alanına giren konularda sözleşme ile yurt içi veya yurt dışında gerçek ve tüzel kişilere araştırma, etüt ve tercüme işleri yaptırmak.

e)Yerine getirmekle yükümlü olduğu hizmetlere ilişkin olarak yönetmelik, tebliğ, genelge ve benzeri düzenleyici işlemleri Başbakanlık vasıtasıyla yapmak.”

FP Grubu adına Aslan Polat (Erzurum); Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planının 331. ve müteakip paragraflarında “Helsinki Zirvesi Sonuç Belgesinde, Türkiye için de diğer aday ülkelere olduğu gibi bir Katılım Ortaklığı hazırlanması öngörülmüştür” denildiğini, bu maksatla milli bir plan hazırlanacağını ve bunun Kopenhag kriterlerine uyum esası içinde olacağını belirtildiğini, planın 328. paragrafında, “Türkiye ile katılım müzakerelerinin, Türkiye’nin Kopenhag siyasî kriterlerini yerine getirmesinin ardından başlatılacağını zirvede kesin bir şekilde belirtildiğinden” bahsedildiğini, bu noktada Türkiye’nin; “1-Gercekten AB’ye girmek istiyor muyuz?, 2- Buna kendimizi hazır görüyor muyuz?, 3- Girmeye kararlı isek, bunu en çabuk nasıl sağlayabiliriz?” sorularına cevap verilmesi gerektiğini ifadeyle “Türkiye’de sivil kesimde, AB’ye girme konusunda yakın bir birlik sağlanmış durumdadır; fakat, bazı siyasî parti genel başkanlarınca ‘devlet’ olarak nitelenen kesim ise bu konuda istekli görünmemektedir. Bu kanıyı kuvvetlendiren en önemli gelişme ise, son MGK kararlarıdır. (...) MGK’nın ve bir kısım sivil kesimlerin de AB’ye uyum konusunda en büyük endişesi, bu birlik içerisinde üniter devlet yapısının çözülmesi, Kıbrıs ve Ege sorunlarıdır. (...) Peki, AB’ye katılım yolunda 13 aday ülkeye yönelik olarak Avrupa Komisyonu tarafından hazırlanan 1999 yılı ilerleme raporları Türkiye’yi nasıl görüyor; bir de, bu konuyu irdelemek ve tartışmak isteriz. (...) eğer AB’ye üye olmayı cidden istiyorsak, bir an önce olmalıyız. Belki, bugünden yarına, Avrupa Birliğine tam üye olabilesek, ülkemize 15 milyar dolara yakın bir kaynak transferinin mümkün olabileceği, uzmanlarınca belirtilmektedir,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Aslan Polat konuşmasının devamında; AB Genel Sekreterliği’nin pek çok sayıdaki konuyu en kısa ve en kapsamlı bir şekilde yerine getirebilmesi için yoğun bir çalışma içinde olması gerektiğini, AB İlerleme Raporunun “Resmi Sonuçlar” bölümünde AB Konseyi’ne “Türkiye bundan böyle aday ülke olarak kabul edilmiştir; ancak, bu aşamada müzakerelerin açılması söz konusu değildir” ve “Türkiye, gümrük birliği çerçevesindeki yükümlülüklerinin çoğuna uymaya devam etmektedir; özellikle, rekabet ve gümrük alanlarında müktesebatıyla tam bir uyumluk sağlamak için ilave gayretler sarf edilmelidir. Avrupa stratejisinde belirlenen alanların çoğunda uyumlaşma çabaları devam etmiştir; ancak, Türkiye, idarî yapılarını daha fazla modernleştirmeli ve personel eğitimini artırmalıdır,” denildiğini, bu bölümde “insan hakları, hukukun üstünlüğü ve azınlık hakları” konularındaki kadar yoğun eleştiriler olmadığını, Türkiye’nin, katılım yönünde ilerlemesine ilişkin komisyon raporunun “düzenli rapor 1999” ikinci bölümünde ise özellikle “Apo” konusuna geniş yer ayırdığını, meselenin

AB Genel Sekreterliği'nin kurulmasıyla bitmeyeceğini, "AB'ye katılımın esası olan farkları kabul edip içine sindirme, ifade ve fikir özgürlüğü, din ve vicdan özgürlüğü, eğitim hakkının kutsallığı gibi konuları çözmedikçe" meselenin halledilemeyeceğini ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Hüseyin Çelik (Van); AB'ye giden yolda ciddi hukuk düzenlemeleri ile Türk Ceza Kanununda ve Siyasî Partiler Kanununda çok ciddi değişiklikler yapılması lazım geldiğini, AB ile uyum kanunlarının henüz %10 mertebesinde bulunduğunu, Sekizinci Beş Yıllık Plan çerçevesinde Türkiye'de 2023 yılında kişi başına düşen GSMH'nın 20 bin dolara çıkarak AB standartlarına ulaşılacağını ifade edildiğini, geçen sürede AB ülkelerinin yerinde saymayacaklarından hareketle bu ifadenin gerçekçi olmadığını, Maastricht kriterlerini örnek vererek açıklamıştır.

Hüseyin Çelik konuşmasını; "AB'ye üye olmak, aslında, Türkiye için elbette önemlidir; ancak, bu, zil takıp oynayacağımız kadar büyük bir başarı olarak kabul edilmemelidir. Kaldı ki, Avrupa Birliğine üye olarak alınırken, Türkiye Cumhuriyeti bazı bedeller ödemek zorunda kalmıştır. Dönemin Cumhurbaşkanı, yani 9. Cumhurbaşkanımız Sayın Süleyman Demirel, (...) bakınız ne diyor: 'Helsinki kararının bazı paragraflarının bizim açımızdan tartışmalı yönleri bulunduğu bir vaki'dir; ancak, unutulmamalıdır ki, bu karar, bizim temsil edilmediğimiz 15 üyeli Avrupa Birliği Konseyi tarafından alınmıştır ve Yunanistan ile diğer 14 ülke arasındaki müzakereler sonucunda oluşmuş bir al-ver dengesini yansıtmaktadır.' Bunu, Helsinki Zirvesinin ardından, dönemin Sayın Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel söylemektedir. ...Nedir bu al-ver meselesi? Bize dediler ki, bu Kıbrıs meselesi, Kıbrıs, sizinle Yunanistan arasında bir meseleydi; ancak, bu mesele, bundan sonra, Türkiye ile AB arasında bir meseledir. Ege meselesi, Yunanistan ile Türkiye arasında bir meseleydi; ama, bundan sonra, bu, AB ile Türkiye arasında bir mesele haline gelmiştir. ...Bir başarıya imza atılırken övünmek, onur duymak, gurur duymak, elbette bizim hakkımızdır; ancak, başarılarımızı mercek altına alarak, kendi kendimizi kandırmanın anlamı yoktur. 2023 yılında AB'ye kabul edildiğimizi varsayalım; çünkü, AB kriterlerinin bize göstermiş olduğu hedeflere o zaman ulaşacağız. 2023 yılında Türkiye'nin tahmini nüfusu 90 milyondur değerli milletvekilleri. 90 milyonluk nüfusuyla, Türkiye, Avrupa'nın en büyük ülkesi olacaktır, destekleme fonlarından en fazla yararlanan ülke konumuna gelecektir, Avrupa Parlamentosunda en fazla sayıyla temsil edilen bir ülke konumuna gelecektir. Eğer, biz, AB'ye üyelik meselesini 2023 yılına kadar bırakırsak, biz, bu meseleyi, o zamana kadar sürdürürsek, Avrupalılar, Avrupa Parlamentosunda, -çoğunluğu Türk Parlamentosundan oluşan, Türklerden oluşan- destekleme fonlarının büyük bir kısmının Türkler tarafından kullanıldığı bir birliğine kolay kolay yanaşmazlar; bu, onların işine gelmez. Bu konuda sayın hükümeti uyarıyoruz," ifadeleriyle sürdürmüştür.

Aslan Polat (Erzurum); 1999 AB İnceleme Raporunun “resmî sonuçlar” bölümünde Komisyonun AB Konseyine “Türkiye, bundan böyle aday ülke olarak kabul edilmelidir ve edilmiştir. Yalnız, bu çerçevede müzakerelerin başlaması da mümkün değildir” tavsiyesinde bulunduğunu, raporun devamında “Meşru çıkarlar, şiddet yoluyla değil, politik bir süreç yoluyla ifade edilmelidir,” denildiğini, raporda yine “AB, Türkiye’nin toprak bütünlüğünü tamamen destekler. Aynı zamanda, Türkiye’nin sorunlarını, insan haklarına ve demokratik bir toplumda, hukukun üstünlüğüne tam saygılı, politik yollardan ve Avrupa Konseyinin bir üyesi olarak taahhütlerine uyum biçiminde çözmesini bekler. Bu bağlamda, terörizme karşı mücadeleyi politik çözümler arayışından ayırmaya ve uzlaşmayı teşvik etmeye yönelik tüm sahici çabaları memnuniyetle karşılar. Bunu desteklemek için, AB, devamlı malî yardım dahil, katkıda bulunmaya hazırdır. Türkiye’nin, bu sorunları, bu tutum içinde ele alma çabaları, AB-Türkiye ilişkilerini ancak olumlu etkileyebilir” denildiğini hatırlatmış, AB’nin terörle mücadele konusundaki hassasiyetini vurgulamıştır.

Aslan Polat konuşmasının devamında; raporun “Siyasî kriterler” bölümünde 1998 yılında Refah Partisinin kapatılmasından sonra, ayrılıkçılığı teşvik ettiği gerekçesiyle Demokratik Kitle Partisinin kapatıldığını, FP’nin kapatılması istemiyle Başsavcılıkça da dava açıldığı’nın belirtildiğini, “demokrasi ve hukukun üstünlüğü” bölümünün sadece siyasî partilere ayrıldığını ve parti kapatılmasının zorlaştırılmasından övgüyle bahsedildiğini, AB mevzuatı ve hukuk sisteminin gereği TBMM’den acilen ek kanunlar çıkartılması gerektiğini, mahkemelerin hukukun üstünlüğünü ve özgürlüğünü esas alan AB mevzuatına uygun yorumlarla karar vermelerinin temenni edildiğini, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi’nin Temmuz 1999’da verdiği bir hükümle yargısız infazların ve işkencenin varlığının vurgulandığını, raporda “Türkiye, Ekim 1997’de, Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme Komitesi Heyetinin Türkiye’ye yaptığı ziyareti müteakip hazırlamış olduğu raporun yayımlanmasına Şubat 1999’da izin vermiştir. Yetkili makamların son zamanlardaki olumlu jestlerine rağmen, ifade özgürlüğüyle ilgili durum kaygı verici olmaya devam etmektedir” denildiğini, ifade etmiştir.

Hasan Suna (Yalova); Helsinki Zirvesi Sonuç Belgesinde Türkiye’nin diğer adaylarla eşit şartlarda AB’ye katılmaya aday olduğunun belirtildiğini, yeni başlayan bu süreçte kamu ve özel sektör ayrımı gözetilmeden bütün kurum ve kuruluşların etkin ve eşgüdüm içinde çok başlılıktan uzak bir şekilde çalışması gerektiğini, AB ile en üst düzeyde uyum ve eşgüdümü sağlayacak etkin bir bir kuruluşa gereksinim duyulduğunu, bu durumun sadece Türkiye’ye has bir uygulama olmayıp AB üyesi ve aday ülkelerde de benzerinin bulunduğunu, aksine bir uygulamayla zaman kaybedileceğini, Dışişleri Bakanlığı’nın en üst düzeyde AB Genel Sekreterliği’nde temsil edileceğini, iç uyum ve koordinasyon bağlamında alınacak kararların ve dış müzakerelerde Dışişleri Bakanlığı’nın yön gösterici olacağını ifade etmiştir.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından ikinci madde oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra aşağıdaki üçüncü madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

“Teşkilât

MADDE 3. – Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, İç Koordinasyon ve Uyum Komitesi ile Genel Sekreterliğe bağlı biri Personel, İdari ve Mali İşler Dairesi Başkanlığı olmak üzere toplam yedi daire başkanlığından oluşur. Bunların isimleri ve görev alanları Başbakanlık tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenir.

Avrupa Birliği Genel Sekreteri, büyükelçi düzeyindeki Dışişleri Bakanlığı memurları arasından atanır. Genel Sekreter Türkiye’nin, Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanması alanında Genel Sekreterliğin kuruluş amacı doğrultusunda gerekli işbirliği ve iç koordinasyonun sağlanması ile görevlidir.

Avrupa Birliği Genel Sekreteri; İç Koordinasyon ve Uyum Komitesine başkanlık eder, Komitenin görevlerini etkili şekilde ifa etmesini sağlamak için uygun göreceği tedbirleri alır ve gerekli gördüğü hallerde Komiteyi toplantıya çağırır.

Kamu kurum ve kuruluşlarıyla yürütülecek işbirliği ve uyum çalışmalarında, Genel Sekretere yardımcı olmak amacıyla Dışişleri Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı, Hazine Müsteşarlığı ve Dış Ticaret Müsteşarlığından olmak üzere dört Genel Sekreter yardımcısı atanır.

Avrupa Birliği mevzuatına uyum çalışmalarının yürütülmesi amacıyla, Başbakanlık tarafından çıkarılacak bir yönetmelikle belirlenecek kurum ve kuruluşların temsilcilerinden meydana gelen İç Koordinasyon ve Uyum Komitesi oluşturulur. Komite toplantılarına gündem çerçevesinde hangi kurum ve kuruluş temsilcilerinin katılacağı Genel Sekreter tarafından belirlenir. Komite üyelerinin toplantıya hangi düzeyde katılacakları ile Komitenin çalışma esas ve usulleri yönetmelikle belirlenir. Komite toplantılarına, çağrı yapılan kurum ve kuruluş temsilcileri katılır.

İç Koordinasyon ve Uyum Komitesinin görevleri şunlardır:

a) Kamu kurum ve kuruluşlarının görevleri çerçevesindeki Avrupa Birliği mevzuatına uyum çalışmaları ile ilgili her türlü çalışmayı izlemek, değerlendirmek ve gerekli koordinasyonu sağlamak.

b) Kamu kurum ve kuruluşlarının, Avrupa Birliği mevzuatına uyum çalışmaları ile ilgili olarak görev alanlarına giren konulardaki önerilerini incelemek ve değerlendirmek, gerektiğinde ilgili kurul ve komitelere sunmak.

c) Özel sektör, sendikalar, sivil toplum kuruluşları ve akademik çevrelerin Avrupa Birliği mevzuatına uyum çalışmaları ile ilgili önerilerini incelemek ve değerlendirmek, gerektiğinde ilgili kurul ve komitelere sunmak.

d) Avrupa Birliğine uyum için gerekli mevzuat değişikliğine ilişkin öncelikleri belirlemek ve çalışmaları yönlendirmek.

e) *Mevzuat değişikliği önerileri hazırlayıp ilgili kurul ve komitelere sunmak.*”

FP Grubu adına Hüseyin Kansu (İstanbul); AB’ye aday ülkelerin tam üyelik kriterlerini, “siyasî, ekonomik ve Avrupa Birliği mevzuatının benimsenmesi” olmak üzere üç başlık altında toplandığını, büyük bir zafer olarak ilan edilen Helsinki Zirvesinin üzerinden geçen uzun bir süre zarfında Kopenhag kriterleri konusunda hiçbir ciddi adım atılamadığını, o günlerde Portekiz’de yapılan AB Devlet ve Hükümet Başkanları Toplantısında Türkiye’nin reformları geciktirmemesi konusunda uyarıldığını, iç politik gelişmelerden dolayı böyle bir tarihî dönüm noktasının da kaçırılacağı endişesini taşıdıklarını, bu işlemi AB’ye üyelik müzakerelerinin başlatılması ile demokratikleşme ve insan haklarının geliştirilmesine yönelik çalışmalar için istediklerini, bu nedenle de bu konulardaki çalışmalara tam destek vereceklerini, “demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan hakları ve özgürlükler” alanında atılan adımların küresel bir boyut kazandığını, bu alanlarda eksiklikleri olan ülkelerin ayrı bir kategori içerisinde görüldüğünü ifadeyle, “Artık, Anayasanın temel hak ve özgürlüklere sınırlama getiren bütün hükümlerinin kaldırıldığı, temel hak ve özgürlükler konusundaki uluslararası bütün standartların Anayasa ve kanunlara yansıtılarak insan haklarının güvence altına alındığı ve bu konulardaki kötü uygulamalara rastlamadığımız bir Türkiye görmek istiyoruz. Halkımız da, bizden, bunu gerçekleştirmemizi bekliyor,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Hüseyin Çelik (Van); 350’nin üzerinde etnik grup ile 54 din ve mezhebin bulunduğu ABD’de bu farklılıkların kavga sebebi olmadığını, “çoğulculuk kabul edilmedikçe millî birlik ve beraberliği temin etmenin mümkün olamayacağını, demokrasilerde renklerin birbirine dönüşme mecburiyeti bulunmadığını, demokrasinin “herkes kendisi olarak kalsın; fakat, insan hakları, din ve vicdan hürriyeti, hukukun temel prensipleri üzerinde birleşelim, uzlaşalım, millî birlik ve beraberliği bu şekilde temin edelim” dediğini, insanların sadece dinî inançlarından ve tercihlerinden dolayı kategorize edilebileceğini, ülkenin ikinci sınıf vatandaşları olarak bir kenara itilen insanların millî birlik ve beraberlik içerisinde olmasının beklenemeyeceğini, mağdur edilen ve hakları elinden alınan insanlarla millî birlik ve beraberlik içerisinde olma hakkına sahip olunamayacağını ifadeyle, “(...) eğer, siz, cumhuriyeti, demokrasiyle süslemezseniz, o cumhuriyetin hiçbir anlamı olmaz. (...) İsmi ne olduğu çok fazla önemli değil. Önemli olan, oradaki uygulamalardır. (...) Cumhuriyeti muhafaza edebilmemiz için, düşünce ve ifade hürriyeti önündeki engelleri ortadan kaldırmamız lazım. Yasaklar koyarak, 312. maddeyi ve benzerlerini getirerek, insanların konuşmasını engelleyerek, insanları farklı kategorilere ayırarak –onları, itaatkâr vatandaş, muti vatandaş, iyi vatandaş, sadık cumhuriyet evladı veya buna karşı olanlar şeklinde– devlet bir tasnif yapamaz, yapmamalıdır. (...) AB’ye gireceğimiz süreçte, doğu ve güneydoğudaki ekonomik durumu da düzeltmek zorundayız. Doğu ve güneydoğu meselesini, bilimin, aklın, sağduyunun ve üniter devletten vazgeçmeyen bir anlayışın önderliğinde, öncülüğünde, yol göstericiliğinde çözmek zorundayız

değerli milletvekilleri. (...) Kalkınmada öncelikli yöreler mantığıyla o bölgelerimizin problemini halletmek, o bölgede bir şekilde mağdur olmuş, yanlış uygulama yapan bazı devlet memurları tarafından devlete küskün hale getirilmiş insanlarımızın gönlünü kazanmak zorundayız!” şeklinde konuşmuştur.

Hüseyin Mert (İstanbul); Avrupa Birliği Genel Sekreteri olma şartının büyükelçilik düzeyindeki Dışişleri Bakanlığı memuru olmasına bağlanmasının Plan ve Bütçe Komisyonunda tartışmalara neden olduğunu, genel sekreterliğin Türkiye ile AB arasında bir köprü görevi göreceği düşüncesiyle bu tercihin yerinde olduğunu ifade etmiştir.

Mükerrem Levent (Niğde); AB Genel Sekreterliğinin kurulması ve Avrupa yolunda bütün ilişkilerin genel sekreterlik vasıtasıyla yürütülmesini uygun bulduğunu belirtmiştir.

3. madde üzerinde ilki; Cevat Ayhan (Sakarya), Mehmet Batuk (Kocaeli), Ali Sezal (Kahramanmaraş), Yaşar Canbay (Malatya) ve Hüseyin Kansu (İstanbul) tarafından ve ikincisi Cevat Ayhan (Sakarya), Rıza Ulucak (Ankara), Hüseyin Kansu (İstanbul), Musa Demirci (Sivas) ve Sait Açba (Afyon) tarafından olmak üzere iki önerge verilmiştir. Her iki önerge de yapılan görüşmeleri sonunda kabul edilmemiş, oylanın 3. madde ise kabul edilmiştir.⁶¹³ 17.45’te ikinci oturum ile tasarı hakkındaki görüşmelere aşağıdaki dördüncü maddenin okutulmasıyla devam edilmiştir.⁶¹⁴

Personel rejimi

MADDE 4. — Avrupa Birliği Genel Sekreterliği personeli, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa tabidir. Avrupa Birliği uzman ve uzman yardımcıları hakkında 14.4.1989 tarihli ve 367 sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin 4. maddesi hükümleri uygulanır. Avrupa Birliği Genel Sekreterliği mütercim kadrolarına atanan personel bu kadrolar karşılık gösterilmek kaydıyla 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu ve diğer kanunların sözleşmeli personel hakkındaki hükümlerine bağlı olmaksızın sözleşmeli olarak çalıştırılabilir. Bu suretle çalıştırılacakların, çalıştırılma usul ve esasları ile ücret ve diğer mali hakları Bakanlar Kurulu kararı ile belirlenir. Sözleşmeli olarak istihdam edilecek personel istekleri üzerine T.C. Emekli Sandığı ile ilgilendirilir.

Atama bakımından; Avrupa Birliği Genel Sekreteri bakanlık müsteşarları, Avrupa Birliği genel sekreter yardımcıları bakanlık müsteşar yardımcıları, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği daire başkanları bakanlık daire başkanları hakkında uygulanan hükümlere tabidir. Kurumun diğer personeli Avrupa Birliği Genel Sekreteri tarafından atanır.

Genel ve katma bütçeli daireler, bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlar, kanunla kurulan fonlar, belediyeler ve il özel idareleri, sermayesinin

⁶¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 38, B 120 (27.6.2000), ss. 45-51.

⁶¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 38, B 120 (27.6.2000), ss. 51-52.

yarıdan fazlası kamuya ait kuruluşlar, iktisadi devlet teşekkülleri ve kamu iktisadi kuruluşları ile bunlara bağlı ortaklıklar ve müesseselerde Avrupa Birliği ile ilgili alanlarda çalışanlar veya çalışmış olanlar; kurumlarının muvafakıyla, aylık, ödenek, her türlü zam ve tazminatlar ile diğer malî ve sosyal hak ve yardımları kurumlarınca ödenmek kaydıyla Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinde geçici olarak görevlendirilebilir. Bu personel, kurumlarından maaşlı izinli sayılır. İzinli oldukları sürece memuriyetleri ile ilgili özlük hakları kurumlarında devam eder.

Üniversite öğretim elemanları 2547 sayılı Yüksek Öğretim Kanununun 38. maddesine göre, Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinde görevlendirilebilir.

Bu Kanunla Avrupa Birliği Genel Sekreterliğine verilen görevlerin yürütülmesini sağlamak üzere yeteri kadar Avrupa Birliği uzmanı ve uzman yardımcısı istihdam edilir.

Avrupa Birliği uzman yardımcılığına atanabilmek için, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 48. maddesinde sayılan genel şartlara ek olarak;

a) Üniversitelerin en az dört yıllık eğitim veren hukuk, siyasal bilgiler, iktisadi ve idari bilimler, iktisat, işletme ve mühendislik fakülteleri ile fakültelerin matematik ve istatistik bölümleri ve bunlara denkliği Yükseköğretim Kurulu tarafından onaylanmış yabancı fakültelerden mezun olmak,

b) Yapılacak yarışma sınavında başarılı olmak,

c) Sınavın yapıldığı yılın ocak ayının ilk gününde 35 yaşını doldurmamış olmak,

d) İngilizce, Fransızca veya Almanca dillerinden birini iyi derecede bilmek,

koşulları aranır.

Avrupa Birliği uzman yardımcılığına atananlar en az üç yıl çalışmak ve olumlu sicil almak kaydıyla, açılacak Avrupa Birliği uzmanlığı yeterlik sınavına girmeye hak kazanırlar. Sınavda başarılı olanlar Avrupa Birliği uzmanı unvanını alırlar.

Yeterlik sınavında iki defa başarı gösteremeyenler, Maliye Bakanlığının ve Devlet Personel Başkanlığının görüşleri üzerine Başbakanlıkça diğer kamu kurum ve kuruluşlarındaki boş memur unvanlı kadrolara atanırlar.

Avrupa Birliği uzman ve uzman yardımcılarının yarışma ve yeterlik sınavlarının nasıl yapılacağı ile çalışma usul ve esasları, yönetmelikle düzenlenir.”

DYP Grubu adına M. Necati Çetinkaya (Manisa); genel sekreterlik ifadesinin yerine müsteşarlık şeklinde adlandırmanın daha iyi olacağını ifadeyle, AB’nin eski Doğu Avrupa ülkelerine getirdiği kolaylıklara karşılık Türkiye’ye koştuğu şartları eleştirerek, “Size ne şart koşuldu; 4. madde şartı koşuldu. Ne deniliyor 4. maddede: Sizler, kendi aranızda Yunanistan ile Ege’deki sınır ihtilaflarınızı çözdünüz, çözdünüz; çözmediğiniz takdirde, meseleleriniz, Uluslararası Adalet Divanına resen götürülecektir, isterseniz de, istemeseniz de götürülecektir. Nihai süre 2004 yılıdır, 2004 yılında, meselenizi bu Uluslararası

Adalet Divanına götürülecek, orada çözülecektir. (...) Önünüzde bu kadar önemli problemler var, bu önemli problemleri kiminle aşacaksınız?” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür. Daha sonra Kopenhag kriterlerini sıralayarak bunları yerine getirmenin güçlüklerine değinmiş, Helsinki Senedinin 4. maddesinin son cümlesinde “bunları aşmadığınız takdirde, bunları yapmadığınız takdirde, kesinlikle gelemesiniz” denildiğine dikkat çekmiş, Kıbrıs konusundaki hassasiyeti vurgulamış, son olarak NATO’ya büyük hizmetleri geçen “Türkiye’ye karşı uygulanan vefasızlığı” gözler önüne sermeye çalışarak konuşmasını tamamlamıştır.

FP Grubu adına Remzi Çetin (Konya); Türkiye’nin AB’ye büyük katkılar sağlayacağından hareketle Türkiye’nin üyeliğinin rica ve minnetle olmaması gerektiğini, Türkiye’nin büyüklüğünün ve sahip olduğu kozlarının şuurunda olunması gerektiğini, Helsinki’ye ısrarla davetin arkasında bu gerçeğin Avrupalılar tarafından da görüldüğünün bulunduğunu, Türkiye’nin ısrarcı değil naz eden taraf olabileceğini, bunun için vasıflı elemanlardan meydana gelen bir tanıtım ordusuna ihtiyaç olduğunu, millî mefkûremizi ve millî avantajlarımızı ile kozlarımızı iyi bilen bir ekiple çok başarılı çalışmalar yapılabileceğini, PKK da dahil büyük harcamalarla çok yoğun bir aleyhte propaganda yapılmakta olduğunu, Avrupalı parlamenterlerin bu hain propagandanın telkiniyle Türkiye ve milleti yanlış tanıdıklarını, bu nedenle AB Genel Sekreterliğinin bir an evvel hayata geçirilmesi gerektiğini, Brüksel’deki AB Daimi Elçiliğinin imkânlarının artırılması gerektiğini, AB Parlamento üyelerini ve kurumlarını sürekli bilgilendirecek bir çalışma ağının kurulmasının şart olduğunu, böylece Türkiye’nin haklı tezlerinin daha sağlıklı görülüp değerlendirilmesinin sağlanabileceğini, KKTC’nin uluslararası zeminde yer alması için gerekli çalışmaların başlatılması gerektiğini, AB konusunda en çok eleştiriye muhatap olunan insan hakları ve demokratikleşme konusundaki eksikliklerin giderilmesi için Anayasanın 312. maddesinin değiştirilmesi gerekeceğini ifade etmiştir.

Saffet Başaran (İzmir); Avrupa Birliği Genel Sekreterliği’ne bağlı personelin özelliklerini belirten ölçütlerin yerinde olduğunu ifade eden bir konuşma yapmıştır.

Cevat Ayhan (Sakarya); 1968-1970 yılları arasında Türkiye’de DPT’de AB ilişkilerini yürütmek için özel bir birim kurulduğunu, o dönemde İspanya’nın bu meseleye 3.000 uzmanla girdiğini, bu hazırlıklı çalışmanın semeresi olarak da AB’den 50 milyar dolar civarında yardım aldığını, uyum döneminde tarımdan sanayi ve hizmet sektörüne kadar bütün birimlerini AB içerisinde rekabet edebilecek şartlara hazırladığını, Türkiye’de yönetimdeki dağınıklık sebebiyle 1970’lerde başlanan çalışmalarda başarılı olunamadığını, hükümetin ve TBMM’nin kararına devletin bütün kurumlarının uyum içinde olma şartının bulunduğunu, her kurumun değişik görüşü olabileceği de son kararın siyasî kadrolara ait olduğunu, 1960’lı yıllarda İsmet Paşa’nın⁶¹⁵ da AB için “bir

⁶¹⁵ İsmet İnönü.

harikadır, dünyanın ortaya koyduğu en mühim teşkilattır” dediğini, birliğin Avrupa’daki savaş ve çekişmelere son vereceğini ifadeyle, “65 milyon fukara Türkiye’yi topluluk besleyecek diye bakmak mümkün değildir; bunu, zaten, topluluk da yapmaz; yani, Türkiye’nin gerek Maastricht gerekse Kopenhag veya diğer topluluk kriterleri çerçevesinde, uyma mecburiyetiyle değil de, kendi mutfağını düzene sokması, kendi ekonomisini, sosyal hayatını, iktisadî hayatını, her şeyini düzene sokacak bir siyasî iradeyi ortaya koyması lazım. (...) bizim topluluğa arzu edilen bir aday haline gelmemiz lazım,” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki konuşmanın ardından oylamaya geçilmiş, oylama sonucunda 4. madde kabul edilmiştir. Daha sonra aşağıdaki 5. maddenin görüşülmesine başlanmıştır.

“Kadrolar

MADDE 5. – Ekli (I) sayılı listede yer alan kadrolar ihdas edilerek 190 sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin eki (I) sayılı cetvele Avrupa Birliği Genel Sekreterliği bölümü olarak eklenmiştir.”

FP Grubu adına Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman); Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinin kurulmuş olmasını olumlu bulduklarını ve desteklediklerini, AB’nin Türkiye’ye üyelik teklifi yapmadığını, üyelik talebini Türkiye’nin yaptığını, bu talebin karşılığında da AB’nin öne sürmüş olduğu bazı şartların ve kriterlerin kabul edildiğini, bu kriterlerin Kopenhag kriterleri adı altında “demokrasi, insan hakları, hukuk devleti, hukukun üstünlüğü” prensipleri olduğunu, ya bu şartların kabul edileceğini, ya da şartların kabul edilmeyip AB rüyasından vazgeçileceğini, aslında getirilen kriterlerin insanca yaşamın bir gereği olduğunu, her nedense bu tip meselelerin Osmanlı Devleti devrinden beri Batı tarafından derç edilmek istendiğini ifadeyle Sevr Andlaşması’nın 141 ve 145. maddelerini okuyarak, “Bu uluslararası antlaşma, Osmanlı İmparatorluğu ile diğer Avrupa ülkelerinin 1920’de imzalamış olduğu Sevr Andlaşmasıdır. Tabii olarak, Türkiye Cumhuriyeti, kurulduğu andan itibaren bunu kabul etmemiş, bunu bir paçavra olarak kenara atmıştır. Onun yerine, her zaman övündüğümüz yasalarımızı, yaşamımızı dayandırmak istediğimiz Lozan Muahedesi yapılmıştır,” şeklinde konuşmuştur.

Dengir Mir Mehmet Fırat konuşmasının devamında Lozan Andlaşması’nın 38. maddesinin “Türkiye’nin bütün ahalisi din tefrik edilmeksizin kanun nazarında müsavi olacaklardır” ifadesini tekrarla, “Neden, bizim dışımızdaki bazı ülkeler, benim halkıma, hakkı olan ve bizlerin müdafaası gereken konuları, bu halkın haklarını uluslararası antlaşmalarda, bize, bir yerde, dayatmak zorunda kalıyorlar. Bizi, acaba, kendi halkımıza karşı bir grup olarak mı, yani, idarecileri, idare edenleri Türkiye halkına karşı bir grup olarak mı görmek istiyorlar? Aynı şey, bugün, Kopenhag kriterlerinin münakaşası konusunda da gündeme geliyor. Bazı güçler, bazı kuvvetler, bu kriterlerin, Türk halkına, Türkiye’ye fazla geleceğini ve bundan bazı kısıtlamalara gidilmesi gerektiğini beyan ediyorlar. Beyan eden kişilerin veya kuruluşların yapısına

baktığımız zaman, demokrasinin olmazsa olmaz bir prensibi olan siyasi otoritenin dışındaki bazı kurumların ve kuruluşların bu iddiada bulunması ise, beni özellikle üzüyor; çünkü, Kopenhag kriterlerinin birinci özelliği, demokrat olabilmek özelliğidir. Demokrasinin birinci özelliği ve vazgeçilmez özelliği de, mutlak surette sivil otoritenin hâkim olması demektir. ...Öncelikle, sivil otoritenin kesin hâkimiyetini vazetmek gerekir. Bunun için de, yeni bir yasa çıkaracağımız yerde, dönüp arkamıza bakıp, mevcut yasalardan hangilerinin bu sivil girişimin, bu sivil otoritenin önünde engel olduğunu görmemiz lazım. Onları tek tek ayıklamadığımız sürece, ister bir sekreteryaya kuralım ister bakanlık kuralım isterse başbakanlık kuralım, bir yere varabilmemiz mümkün değildir. (...) Bu otoritenin sağlanabilmesi için, Anayasa değişikliği gerekir, birçok yasalarda değişiklik gerekir. (...) Askerî otoritenin hâkim olduğu bir sekreteryanın, tüm sivil sekreteryalara, tüm sivil bakanlıklara ve Başbakanlığa talimat yağdırmasının ve hem de vazgeçilmez talimatlar yağdırmasının önüne geçilmesi gerektiğini,” söylemiş ve MGK’nın gerekli ancak sivil otoritenin üstünde olmasının kabul edilemeyeceğini vurgulamıştır.

MHP Grubu adına Vedat Çınaroğlu (Samsun); 4 genel sekreter yardımcısının (Dışişleri Bakanlığı, Devlet Planlama Teşkilatı, Hazine ve Dış Ticaret Müsteşarlıklarından görevlendirilecek) koordinasyon çalışmaları için faydalı olacağını, sivil toplum kuruluşlarından öneri almak üzere komite oluşturulacağını hükme bağlanmasının yerinde olduğunu, toplumun her kesiminin AB uyum çalışmaları hakkında bilgilendirilmesi için bir basın-yayın ve bilgilendirme biriminin teşkil edilmesi ve uyum çalışmaları hakkında ortaya çıkabilecek yanlış anlaşılmalara önlenmesi amacıyla tasarıya “basın yayın ve enformasyon görevi”nin ilave edilmesinin yararlı olacağını ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Murat Akın (Aksaray); AB’nin vaktiyle Marshall yardımı aldığı ABD’ye rakip haline geldiğini, AB üyesi olabilmek için öncelikle zayıf Türk Lirasının⁶¹⁶ değerinin yükseltilmesinin ve bunun için de ekonominin düzelmesinin gerektiğini, buna karşılık Türkiye’deki ekonomik büyümenin 1998’de eksi 3,9 ve 1999’da eksi 6,4 olduğunu ifadeyle, “Eğer, mevcut bu hükümetin idaresinde AB’ye girmeye hazırlanıyorsak, bunun, böyle, on yıl, yirmi yıl, otuz yıl sonra olması mümkün değil. Her şeyden önce, AB’yle ilgili müktesebata ait mevzuatta uyum sağlanması lazım. Bunlardan sadece bir tanesi, yine, DYP’nin hükümet olduğu 1996 yılında olmuştur; ...Gümrük birliği çerçevesinde, AB ülkelerinden yapılan ithalatta Gümrük Vergisi kaldırılmış, normal birlik anlaşması çerçevesinde Katma Değer Vergileri tahsil edilmiş, bununla ilgili uyumlar sağlanmış. Ondan sonra, daha, elle tutulur, gözle görülür herhangi bir icraat yoktur,” şeklinde konuşmuş ve AB Genel Sekreterliği’nin bütçeye ilave yük getireceğini söylemiştir.

⁶¹⁶ Örneğin verildiği günlerde 1 Dolar 2 Alman Markı, 0.77 EURO ve 600.000 TL idi.

Kemal Vatan (İzmir); Avrupa Birliği Genel Sekreterliği için ihdas edilecek kadroların uygun olduğunu ifade etmiştir.

Abdulsamet Turgut (Diyarbakır); AB'ye tam üye olabilmek için demokrasi, insan hakları, hukuk devleti ve ekonomi bakımından Kopenhag kriterlerine tam uyum sağlanması gerektiğini, bu uyum için AB Genel Sekreterliği'nin AB'ye tam üyelik sürecinde önemli ve yararlı bir rol oynayacağını ifade etmiştir.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından tasarının beşinci maddesinin oylamasına sıra geldiğinde, Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener'in karar yetersayısının aranılmasını istemesi üzerine, beşinci madde ekli listeleriyle birlikte oylamaya sunulmuş ve karar yetersayısı aranmış, karar yetersayısının mevcut olması üzerine yapılan oylamayla 5. madde kabul edilmiştir. Saat 19.01'de birleşime ara verilmiş, saat 20.00'da birleşimin üçüncü oturumu ile görüşmelere, aşağıdaki 6. maddenin okutulması suretiyle devam edilmiştir.⁶¹⁷

"MADDE 6. – 14.7.1965 tarihli ve 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun;

a) Ekli (I) sayılı Ek Gösterge Cetvelinin "I- Genel İdare Hizmetleri Sınıfı" bölümünün;

1. (b) bendine "Müsteşarlar" ibaresinden sonra gelmek üzere "Avrupa Birliği Genel Sekreteri" ibaresi,

2. (d) bendine "Müsteşar Yardımcıları ve Genel Müdürler" ibaresinden sonra gelmek üzere "Avrupa Birliği Genel Sekreter Yardımcıları" ibaresi,

b) Ekli (II) sayılı Ek Gösterge Cetvelinin "2- Yargı Kuruluşları, Bağlı ve İlgili Kuruluşlar ile Yükseköğretim Kuruluşlarında" bölümüne "Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Daire Başkanları ibaresi,

c) Ekli (IV) sayılı Makam Tazminatı Cetvelinin;

1. " 2". sırasına "Avrupa Birliği Genel Sekreteri" ibaresi,

2. "5." sırasının (c) bendine "Başbakanlık, Bakanlık ve Müsteşarlık ve Müstakil Daire Başkanları (Ana ve Yardımcı Hizmet Birimi)" ibaresinden sonra gelmek üzere "Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Daire Başkanları" ibaresi, eklenmiştir."

FP Grubu adına Mukadder Başeğmez (İstanbul); AB'nin bir medeniyet ve kültürel yükselme talebi olduğunu, Türkiye'nin köylerinde hala elektrik ve yol bulunmadığını, sağlık ocaklarının eksik olduğunu, elektrik kesintilerinin yaşandığını, hemen her kentte ilgili birimlerin müdürlük ve amirliklerinin ve hatta her türlü elemanın bulunmasına rağmen işlerin yürümediğini, her türlü mevzuat olduğu halde hantallığın sürdüğünü, tüm bu işlerin toplumdan yükselen bir uygarlık talebiyle olabileceğini, insan hakları ve demokrasi gibi temel özelliklerin bile AB üyeliği nedeniyle getirilmek istendiğini, Türkiye'nin uyuşturucunun büyük bir oranda (%70) güzergâhı haline geldiğini ifadeyle,

⁶¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 38, B 120 (27.6.2000), ss. 66-67.

“(…) biz, hâlâ henüz bir kapalı rejimiz; çünkü, hâlâ otoriter, totaliter bir rejim anlayışı içinde yürütüyoruz işi; tepeden bakmacı. Cumhuriyet; ama, cumhur’u dışlayan... Daha açık bir ifadeyle, merkezden yapılan beş yıllık kalkınma planlarıyla, yine merkezden yapılan on yıllık ihtilal planları arasında sıkışıp kalınca koca Türkiye, işte böyle, siviller, çaresiz, gelip burada dert yanıyor, şu kadar geriyiz, bu kadar zavallıyız; (...) elbirliğiyle Türkiye’yi evrensel standartlara ulaştıralım diyemiyoruz. (...) Bugün, dünyada yükselen değerler, insan hakları, demokrasi, bireysel özgürlük... Biz, bütün bunları sağladığımız ölçüde, kurumların demokratik hiyerarşisi yerli yerine oturduğu müddetçe kalkınabiliriz; bunların hepsi çok kolay. Türkiye, bir imparatorluk sonrası ülkedir. (...) Şimdi, biz, koca Osmanlı İmparatorluğundan arta kalan bir devlet olduğumuz için, o gün, bugün, işte, marşlarla, türkülerle, şarkılarla, şanlı tarihle işi götürdük; ama, şimdi, dünya gerçekleriyle karşı karşıyayız,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına M. Necati Çetinkaya (Manisa); Mukadder Başegemez’in, “Türkiye’nin uyuşturucunun güzergahı” olduğuna ilişkin konuşmasına açıklama getirmiş, baz morfinin ana maddesi asitanhidritten Avusturya ve Almanya’dan getirildiğini, dolayısıyla uyuşturucunun ana maddesini imal eden Batı’nın Türkiye’ye laf söylemeye hakkı olmadığını, tersine Interpol’ün uyuşturucuyla mücadele konusunda Türk güvenlik kuvvetlerinden övgüyle söz ettiğini ifadeyle, Helsinki Sözleşmesinin 8. maddesinde, “Avrupa Birliği Konseyi, Kıbrıs, Macaristan, Polonya, Estonya, Çek Cumhuriyeti ve Slovenya’yla katılım müzakerelerinde yapılan kapsamlı çalışmaları ve kaydedilen ilerlemeyi tatminkârlıkla vurgular,” ifadesinin bulunduğunu, bu ifade içinde Türkiye’ye yer verilmemiş olduğunu, madde 9/a fıkrası (b) bendinde, “Avrupa Birliği Konseyi, siyasî bir çözümün, Kıbrıs’ın AB’ye katılımını kolaylaştıracağına altını çizer ve katılım görüşmelerinin tamamlanması sırasında herhangi bir çözüme varılmadığı takdirde, Konseyin katılıma ilişkin kararı -yukarıdaki hususlar- herhangi bir ön şart teşkil etmeksizin verilecektir,” ifadesinin bulunduğunu, bunun Güney Kıbrıs Rum kesiminin önkoşulsuz AB’ye alınacağını gösterdiğini ifadeyle, “O sebeptendir ki, işte Sayın Cumhurbaşkanımızın, KKTC Cumhurbaşkanı Sayın Rauf Denktaş’ın, haklı olarak ve hassasiyetle üzerinde durduğu konuyu, biz de destekliyoruz. Bağımsız iki devlet ve bu iki devletten meydana gelen federasyon şeklinde bu mesele çözülecektir!” şeklinde konuşarak, AGSK konusundaki endişelerini de aktarmıştır.⁶¹⁸

⁶¹⁸ M. Necati Çetinkaya’dan sonra Genel Kurul Başkanı da; “(...) ne Türkiye Büyük Millet Meclisi ne de Türkiye kabul etmez. Özellikle, Türkiye, de facto hadiseleri kaldırmaz. Tarihin derinliklerinden gelen ve cumhuriyetimizin temel ilkeleriyle bütünleşen millî ve manevî değerlerimizin, millî Kurtuluş Savaşımızın temel dayanağı olan Kuvayı Milliye ruhumuzu, milletimizin bütünlüğü, ülkemizin bölünmezliği, birliği ve dirliği gibi hayat damarlarımızı

Cevat Ayhan (Sakarya); Türkiye'nin Eylül-Ekim aylarında AB'yle yeni bir yol haritası hazırlığı için oturacağını, AB'nin geçmişten kalan ve yerine getirilmeyen mali protokoller çerçevesindeki mükellefiyetlerinin “zapturapt” altına alınacağı bir uyum safhasının başlanacağını, Türkiye'ye tahsis edilecek muhtelif fonlar üzerinde konuşulacağını, ancak her şeyden önce AB'nin Türkiye'den Kopenhag kriterlerini yerine getirmesini isteyeceğini, Cardiff zirvesinden sonra İngiltere Dışişleri Bakanı ve AB Dönem Başkanı Robin Cook'a gazetecilerin Türkiye ile ilgili sorusunu “Bizim kulübün şartları var. Bu şartları yerine getiren, kulübe üye olabilir. Kulübün şartları da; demokrasi bir devlet düzeni haline gelecek; tabela demokrasisi olmayacak, garnizon demokrasisi de olmayacak; yani, işleyen bir demokrasi olacak. İkincisi, piyasa ekonomisi olacak; soygun ekonomisi olmayacak; tersiyle tarif edersek. Üçüncüsü, teşebbüs hürriyeti olacak. Dördüncüsü de, sivil iktidarlar, silahlı kuvvetlerini yönetebilecekler; tersi olmayacak,” şeklinde cevapladığını, DPT'nin ihtisas komisyonlarında bu istenenlerin⁶¹⁹ tespit edildiğini ifadeyle, “Türkiye'yi, başsavcı ile MGK Genel Sekreterleri arasında sıkışmış, ezilmiş bir demokrasi anlayışından selamete çıkaracak olan bu iradenin ortaya konulması lazım; DGM'lerde düzenlemeler yapmak lazım. Orada, hükümet, 4 üyeyle temsil edilir; hükümet azınlıktadır. Cumhurbaşkanı hükümetin yanına koyamazsınız. Cumhurbaşkanı, bambaşka şartlarla seçilir. Orada, 5 asker üye vardır, 4 hükümet üyesi vardır. Hükümetin bir bakanı gider... orada, devletin bir bürokratına hesap verir. Devletin bürokratu, hükümet üyesinin, bir bakanın icraatını orada oylar. Tabii, bunu, Batı demokrasi standartlarına oturtamazsınız. Devletin bütün kurumları millet içindir,” şeklinde konuşmuştur.

Nesrin Ünal (Antalya); genç nüfuslu Türkiye'nin yaşlı AB'ye dinamizm getireceğini, AB parlamenterler toplantısında Polonyalı milletvekillerinin dişe

deformasyona uğrattığı en ufak bir eğilimin bile, millî irade nezdinde itibar görmeyeceği aşîkârdır efendim!” ifadeleriyle katkıda bulunmuştur.

⁶¹⁹ Bunlar şöyle idi: Anayasanın özgürlüğü esas alması; genel sınırlama hükümleri yerine, genel koruma hükümlerine yer verilmesi; kişinin ve kişi haklarının korunması; kişinin, dokunulmaz, devredilmez, vazgeçilmez haklarının teminat altına alınması ve buna aykırı hükümlerin ayıklanması; herkesin, düşünce ve kanaatlerini açıklama ve yayma hakkını özgürce kullanmasını engelleyici düzenlemelere son verilmesi; basın özgürlüğünü engelleyen hükümlerin ayıklanması; halkın haber alma özgürlüğünün korunması; toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenleme hakkının özünü ortadan kaldıran hükümlerin değiştirilmesi; örgütlenme hakkı üzerinde kısıtlama ve ayıklamalara son verilmesi; sivil toplum kuruluşlarını ve ekonomik ve sosyal demokrasinin ve onun uzantısındaki kurumsal yapının anayasal güvenceye, statüye kavuşturulması; sendikal haklarla ilgili olarak mevcut sınırlamaların kaldırılması, adil bir seçim sisteminin öngörülmesi; tüm siyasal düşüncelerin parlamentoya yansımalarının sağlanması; siyasal partiler rejiminin demokratikleşmesi; bu konuda anayasada yer alan detaylı düzenlemelere son verilip, genel ilkelerle yetinilerek, ayrıntıların yasalara bırakılması, merkezî otoriter devlet yapısına son verilmesi; yerel yönetimlerin güçlendirilmesi; heyula gibi merkezî devlet değil, mahallî idarelerin güçlendirilmesi, merkezî idarenin küçültülmesi; ama, denetim gücünün de artırılması; yargı bağımsızlığı; devlet güvenlik mahkemelerine ilişkin Anayasada değişiklikler yapılması; bunların normal mahkemeler haline getirilmesi.

diş mücadele verdiğini ifadeyle, “Bizde de, şartlar olmazsa olmaz diye öne sürülmemeli bence ve bunlar öne sürülürken de, milletin moral değerleri zafiyete uğratılmamalı. Bizler, AB’ye girerken, mutlaka, Türkiye’nin şartlarını düzenlemek zorundayız; fakat, Türk insanı, milletvekillerini, cumhuriyet kurulduğundan beri, kendi hayat şartlarını daha iyi hale getirsin, daha iyi ekonomik şartları oluştursun, demokrasi güzelleşsin ve insan hakları geliştirilsin diye seçmiştir; yani, insanlar, bizleri, zaten, Meclise bu düzenlemeleri yapmak için yollamıştır. Bizler, AB istediği için bu düzenlemeleri yapmak zorunda değiliz; bizim milletimiz bunları istediği için yapmak zorundayız ve milletin bize yüklediği sorumluluk da budur,” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından 6. madde oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra aşağıdaki Geçici Madde 1 üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

“Geçici Madde 1. – Bir defaya mahsus olmak üzere; bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kamu kurum ve kuruluşlarında Avrupa Birliği alanında en az üç yıl fiilen çalışmış, Avrupa Birliği uzman yardımcılığı yarışma sınavına girme niteliğini haiz ve 41 yaşından gün almamış olanlar bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren en geç altı ay içerisinde müracaat etmek ve açılacak yeterlik sınavında başarılı olmak kaydıyla, başarı sıralaması dikkate alınarak Avrupa Birliği uzmanı olarak atanırlar.”

FP Grubu adına Mehmet Ergün Dağcıoğlu (Tokat); AB’nin siyasi entegrasyon yanında temelde ekonomik entegrasyonunu da önemli ölçüde tamamlamış bir bölgesel güç olduğunu, başta kamu kurum ve kuruluşları olmak üzere ekonomideki tüm kurumların ve uygulamaların AB standartlarına ve normlarına göre yeniden gözden geçirilmesi gerektiğini ifadeyle, “Bugüne kadar, AB’yle ilişkilerin Dışişleri Bakanlığınca yürütüldüğü ileri sürülerek, Genel Sekreterliğin, Başbakanlığa bağlı olmakla birlikte, bu Bakanlıkla yakın bir çalışma ilişkisi içerisinde bulunacağı ifade edilmektedir; yani, âdeta, yedi kocalı Hürmüz şeklinde görünmektedir. Bu yakın çalışma ilişkisinin ne anlama geldiğini, söz konusu teşkilatın başına Dışişleri Bakanlığı memuru olan bir büyükelçinin atanmasında yarar görüldüğü açıklamasından çıkarabiliriz. Biz, bu konuya, Plan ve Bütçe Komisyonunda da itiraz ederek, muhalefet şerhi koymuştuk. Kısaca, Genel Sekreterlik, Dışişleri Bakanının, bir anlamda, gözetiminde bir kurum olacaktır. Ayrıca, mevcut devlet yapısı içerisinde, eski bir Dışişleri görevlisinin; unvanı büyükelçi de olsa, diğer kamu kurumlarının üstünde etkin olması da zaten beklenmemelidir. Böylece, daha en başında, Genel Sekreterliğin, AB’yle ilgili kurum ve kuruluşlarla ilişkiler konusunda yetkisi olmayan, sadece iç uyum çalışmalarında eşgüdüm sağlayacak bir teşkilat olarak kurulacağı anlaşılmaktadır. (...) Bu teşkilatın karar alma ve kararlarını uygulatma konusunda hiçbir icra gücü olmayacaktır çünkü. Zaten, mevcut yapı içinde hedeflenen iç uyumun nasıl sağlanacağı, koordinasyonla ilgili çalışmalarda ne ölçüde etkili olacağı da bilinmemektedir. (...) Genel Sekreterlik AB’ye uyum

çalışmalarını yapabilecek yetki, güç ve ağırlıktan yoksun olarak oluşturulmaktadır. Kaldı ki, genel sekreterin sadece dışışleri memurları arasından seçilmesi, ekonomi, hukuk ve kamu yönetimi konusunda tecrübeli üst düzey yöneticilere kapalı olması, tasarımı en başından sakatlamıştır ve kurulacak olan yeni kurumu da, maalesef, yanlış yönlendirecektir,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Ramazan Gül (Isparta); yaklaşık 150 yıldır Batılılaşma rüyası bulunan Türkiye’nin AB adayı konumuna gelmesinin ardından bütün kamu kurum ve kuruluşlarının AB’yle çalışmalarının eşgüdüm içerisinde yürütülmesi gerektiğini, bu eşgüdüm çalışmalarının AB Genel Sekreterliğinin koordinasyonunda yapılacağını, keza Dışışleri Bakanlığıyla da belirli bir eşgüdüm içerisinde olunacağını, Dışışleri Bakanlığının uzmanlık kadrosundan faydalanılacağını, AB Genel Sekreterliği kurumunu Türk idarî yapısı içinde “müsteşarlık” olarak öngördüklerini, Başbakanın başkanlığında bir müsteşara bağlı olarak örgütlenmesinin yaptırım gücü açısından daha işlevsel olacağını, 75-80 kadronun bu yapısal düzenlemeye kâfi gelmeyeceğini, bu konuda yol gösterici uygulamaları bulunan Yunanistan’da 5.000, Portekiz’de ise yaklaşık 10.000 personel istihdam edilmiş olduğunu ifadeyle, “Türkiye, AB’yle ilgili üyelik sürecine girerken, hâlâ, organizasyon ve koordinasyon konusunu çözebilmiş değildir. Her ne kadar, Avrupa Birliği Genel Sekreterliği kurulmasına ilişkin bir kanun tasarısı şu anda Genel Kurul gündeminde ise de, biraz evvel de arz ve ifade ettiğim gibi, ben, şahsen, gerek fizikî yapı itibariyle gerekse personel itibariyle bu kadronun nasıl çözüleceğini anlamış değilim. (...) bir taraftan devletin küçülmesi düşünülürken, diğer taraftan, mevcut kurumların etkin bir şekilde çalıştırılması yerine, kurumların oluşturulması hem kaynak israfına neden olmakta hem de hükümet tarafından açıklanan politikalara ters düşmektedir. Koordinasyon konusunda, daha önce de bu işi yürütmekte olan kurumların ne gibi zafiyetleri ve başarısızlıkları görülmüştür ki -yani, bu, şimdiye kadar, Dışışleri Bakanlığındaki bir genel müdürlüğe bağlı birim olarak görülüyordu,” şeklinde konuşmuştur.

Tunay Dikmen (Muğla); AB Genel Sekreterliğinin plan ve programlarının yürütülmesini sağlayacak görevlere ilişkin usul ve esasların belirleneceğini, kurumun yetişmiş personel ve uzman ihtiyacının diğer kurumlarda bu alanda çalışmış nitelikli elemanlardan sağlanmasına olanak verdiğini, böylelikle kurumun yeni eleman ve uzman yetiştirmedeki zaman kaybının önleneceğini, diğer kurumlarda bu alanda çalışan personelin bilgi ve birikimlerinden yararlanılacağını, bir defaya mahsus yapılacak bu uygulama sonrasında diğer kurumlardan geçişlerin sürekliliğinin önleneceğini, yeni kurulacak olan AB Genel Sekreterliği’nin AB tam üyelik sürecinde yeni bir soluk katacağına inandığını ifade etmiştir.

Cevat Ayhan (Sakarya); AB Genel Sekreteri’nin sınırlayıcı bir şekilde hariciyecî olma koşulunu eştirerek, 1981 yılından itibaren AB-Türkiye ticaretinin dökümünü getirmiş, dış ticaret açığının her yıl artış kaydettiğine,

özellikle 1998’de 13 milyar doları bulduğuna ve Türkiye’nin bu dış ticaret açıklarını devamlı taşıyamayacağına dikkat çekmiştir.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından Geçici 1. madde oylanmış ve kabul edilmiş, daha sonra da aşağıdaki Geçici 2. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 2. – Yürürlükte bulunan Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnameler ile bunlara dayanılarak çıkarılan mevzuatta ve 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye ekli cetvellerde yer alan kadro unvanlarında geçen “Avrupa Topluluğu” ibaresi “Avrupa Birliği” olarak değiştirilmiştir.”

FP Grubu Adına Cevat Ayhan (Sakarya), Hükümetin ekonomik politikalarını eleştirmiştir.

DYP Grubu adına Murat Akın (Aksaray); önceki dönemlerde bakanlıklarda daire başkanlığı şeklinde örgütlenmeler başlatıldığını, Maliye Bakanlığı’ndaki bu dairenin malî mevzuattaki düzenlemeleri ve uyumu verilen süre içerisinde sağlamış olduğunu ifadeyle, “Daha önce kabul edilen maddelerden birisinde, Genel Sekreterliğin, büyükelçi statüsünde olması gerektiğini hüküm altına alıcı düzenleme yer almıştır. Halbuki, Genel Sekreterliğin, Maliye Bakanlığında olması gerekir. Bugün Avrupa ile olan problemimiz, bilindiği üzere, dışişlerinden kaynaklanan kopukluktan ileri gelmemektedir; daha ziyade, malî mevzuatımızın dışında, işçi-işveren ilişkileri, işsizlik, istihdam ve işsizliğin aşırı boyutlara ulaşması... Çünkü, 65 milyon nüfusun aşağı yukarı 10 milyonu fiilî işsiz; bunun 20 milyona yakını da gizli işsiz olarak kabul edersek, kalkınmakta olan hiçbir ülkede, nüfusun yarısının işsiz olduğu görülmemiştir. İşte, bu düzenlemelerin, istihdamın, gelişmenin ve kalkınmanın esas alındığı bir topluluğa girecek ülkenin, üye ülkenin de, Genel Sekreterinin, ya Hazinesiden ya DPT’den; ama, bilhassa, Maliye Bakanlığında olması gerekirdi,” şeklinde konuşmuştur.

Numan Gültekin (Balıkesir)’in Konuşması – Numan Gültekin; AB Genel Sekreterliği kadrolarında yer alacak personelin kadro unvanlarındaki değişikliklerle gelecekte kadro unvan karışıklıklarının önlenmiş olacağını ifade etmiştir.

Yukarıdaki konuşmanın ardından madde oylanmış ve kabul edilmiş, daha sonra da aşağıdaki 7. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

“Yürürlük

MADDE 7. – Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”

FP Grubu adına Mukadder Başeğmez (İstanbul); ABD Devlet Başkanı Bill Clinton’un Türkiye ziyareti sırasında söylediği, “Türkiye’yi, biz, laik Türkiye olarak görmek istiyoruz; demokrat Türkiye olarak görmek istiyoruz; Müslüman Türkiye olarak görmek istiyoruz!.” şeklindeki ifadesini hatırlatmış, laikliğini: hiçbir inancın ve hiçbir mezhebin birbirine baskı yapmadığı ve hatta korunduğu sistem olduğunu ifadeyle, demokrat ve Müslüman Türkiye konusunda kendisine göre tanımlar getirmiş, eğitimin “evrensel değerleri” ve

çevre üzerinde ayrıntılı olarak durmuştur. Başgeçmez daha sonra; Almanya'daki ve Türkiye'deki asgari ücretlerin bir "uçurum" olduğunu söylemiş, ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ın "Türkiye'yi hiçbir zaman Avrupa'ya almak istemeyen ırkçı, ayırmacı, haçlı zihniyetle mücadele edeceksiniz, (...) varlıklarını her alanda Türkiye'nin içe kapanmasına bağlayanlar, dolayısıyla, Türkiye'nin dışa açılmasında kendi menfaatleri açısından zarar göreceğini düşünenlerle mücadele edeceksiniz. (...) Kopenhag ve Maastricht kriterlerinin Türkiye'de hayata geçirilmesiyle, varlıkları ya da haksız bir biçimde elde ettikleri güçleri ortadan kalkacak olanlar var, onlarla mücadele edeceksiniz" ifadelerine katıldığını, "Sadece 70 kişilik bürokratik bir kurum kurmakla, sadece mevzuatı değiştirmekle" Avrupa'nın kapılarının zorlanamayacağını, eğitimden sağlığa Türkiye'nin genel yapılanmasına yeniden çekidüzen verilmesi mecburiyeti bulunduğunu ifade etmiştir.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından yapılan oylama sonucunda 7. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 8. maddenin okutulmasıyla görüşmeler sürdürülmüştür.⁶²⁰

"Yürütme

MADDE 8. – Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür."

FP Grubu adına Sait Açba (Afyon); AB Genel Sekreterliğiyle ilgili kanun tasarısı hakkında genelde olumlu bir tavır takınacaklarını, "MGK Genel Sekreterliği, YAŞ faaliyetleri ve MSB ile Genelkurmay Başkanlığı" arasındaki hiyerarşinin karışık olduğunu ifadeyle, "YAŞ kararlarının kesinlikle yargıya açılması gerekmektedir. Tabii genel yargıya açılması, askerî alanın genel yargıya açılması yadırganabilir; ama, zaten Askerî İdarî Yüksek Mahkeme de mevcut bünyede vardı; ...Türkiye'de tartışma konusu olan, ...olan konu, MGK'dır, MGK'nın yeniden yapılanmasıdır. Türkiye'deki MGK, şüphesiz, anayasal bir kuruluştur; ama, anayasal kuruluş olması, demokratik olacağı anlamına gelmemektedir. ...Yine, MGK'yla ilgili Anayasada yapılan düzenlemelerin, 117. maddede ve 118/c maddesinde yapılan düzenlemelerin, taban tabana birbirine zıt olduğunu da açıkça ifade etmemiz gerekir. 117. maddede, MGK noktasında, hükümet yetkili kılınmaktadır; hükümetin sorumluluğundan bahsedilmektedir; ama, 118/c maddesinde de, bu, MGK'ya verilmektedir ki, dolayısıyla, ortada ciddi bir çelişki vardır. ...Bugün, ABD'deki MGK, Almanya ve Fransa'daki yapılara baktığımızda, tamamıyla kabinelerin işi olduğunu görmekteyiz. Hatta, ABD'deki MGK'nın yapılanmasında, Genelkurmay Başkanı'nın, MGK'nın daimî üyeleri arasında olmadığını da açıkça görmekteyiz. (...) Türkiye'de, gerçekten, ulusalcı ve ilkel demokratik ve laiklik anlayışıyla, bir defa, AB ve uluslararası alandaki birtakım entegrasyonlar içinde bulunmamız mümkün değildir. (...) Bunun için, Türkiye'deki, öncelikle kutsal devlet anlayışının terk edilmesi gereklidir; çünkü, kutsal olan devlet değil, insandır. ...Evrensel

⁶²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 38, B 120 (27.6.2000), s. 89.

anlamdaki laiklik ve demokrasi anlayışı ve uygulamaları ile Türkiye'deki laiklik ve demokrasi uygulamaları arasında uçurumlar vardır," şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Saffet Arıkan Bedük (Ankara); AB'nin Türkiye'nin dünyadaki yerini alabilmesi için tek şartı olmasa da önemli etkileri olacağını, zengin ülkeler arasında yer alabilmenin en önemli yollarından birinin AB'ye giriş olduğunun Türkiye'de kabul gördüğünü, 21. Asrın başlangıcında insanı yücelten demokratikleşmenin ve AB'nin yükselen değerinin dikkate alınmak zorunda olduğunu, AB'ye giriş sebebinin başında demokratikleşme ve şeffaflığın geldiğini, bunun anlamının da insana inanmak ve güvenmek olduğunu, halkın potansiyel bir tehdit veya bir tehlike olarak görülmeye devam edilmesiyle AB standartlarına ulaşmanın mümkün olmayacağını, devlette AB standartlarına uygun yeniden yapılanmaya gidilmesi gerektiğini, hukukun üstünlüğü çerçevesinde bir yargı ve devlet anlayışının gerçekleştirilmesinin zorunluluk olduğunu, vaktiyle DYP sayesinde Gümrük Birliğine girildiğini, bu gelişme üzerine "Kıbrıs'ı bile sattık" şeklinde itirazlar olduğunu, AB'ye girme açısından Helsinki'deki toplantının gümrük birliğinin önemini ortaya koyduğunu ifadeyle, "AB standartları çerçevesinde yükselen değer, insan demiştik, demokratikleşme demiştik, hukukun üstünlüğü demiştik; ama, bir hususu, altını çizerek belirtmek istiyorum: O yükselen değerde en önemli husus da kültürdür. Türk millî kültürünü, özellikle, yaşatmak ve geliştirmek, gelecek nesillere aktarmak boynumuzun borcudur. AB'ye girmek demek, kendi kültürümüzden, kendi öz değerlerimizden, kendi millî kültürümüzden ayrılmak anlamına gelmez!" şeklinde konuşmasını sürdürmüş, AB Genel Sekreterliği'nin "kadrosunun darlığını, teşkilat yapısını ve Genel Sekreterin Dışişleri meslek memuru" olmasını eleştirmiştir.

Hasan Suna (Yalova), çok kısa bir temenni ve teşekkür konuşması yapmıştır.

Cevat Ayhan (Sakarya); AB'de merkez bankalarının birleştiğini, Schengen Anlaşmasıyla sınırların kalktığını, ortak savunma ve dış politika noktasına gelindiğini ifadeyle, "Ticarî rekabet var, sınaî rekabet var, teknolojik rekabet var; ama, onların da ötesinde, daha büyük bir kültürel rekabet var. Yani, bu sahaya dikkatle bakmamız gerekir. Yani, televizyonlar, basın, internet... Âdeta bir kültür istilası var. ...Bu mücadelede bizim kimliğimizi muhafaza edebilmemiz için, kültürel ve manevî değerlerimizi güçlendirmemiz lazım. Bu, eğitimidir; gençlerimizin, evlatlarımızın eğitimidir. Zira, olan bir medeniyetler mücadelesidir. (...) Şimdi, bize düşen, bu 370 milyonluk büyük camia içinde, hem oradan gelen hem dünyanın diğer bölgelerinden gelen bu kültürel istilaya karşı, kendi ahlakımızla ve seciyesini güçlendirerek, millî kimliğimizi, kültürel ve manevî değerlerimizi ve dinî terbiyesini evlatlarımıza vermemiz lazım. (...) Son üç yılda, Türkiye'de, dinî eğitim tahrip edildi. Ben inanıyorum ki, siz değerli milletvekillerimiz, hepiniz de bundan mustaripsiniz. Sekiz yıl kesintisiz eğitim çıktı, dinî eğitim veren imam-hatip okulları, bugün, 300.000-400.000

talebeden aşağı yukarı 110.000 – 120.000 talebeye düştü; ...1999'da bir kanun daha çıkardı hükümet ve 12 yaşından küçük çocukların Kuran kurslarına gitmesini engelledi,” şeklinde konuşmuştur.

Eyüp Fatsa (Ordu)'nın Sorusu: Yaklaşık yarım asırlık serüvenden sonra, AB'ye aday ülke statüsünü elde ettik. Tam üyelik için bir yarım asır daha beklemek mecburiyetinde kalacak mıyız? Bizden önce AB'ye üye olan Portekiz, Yunanistan gibi ülkelerin, AB'ye uyum sürecinde kullanmış oldukları yüksek malî destekten Türkiye de yararlanabilecek mi? AB ülkelerinin gerek hukuk gerek demokrasi gerekse bireysel haklar ve insan hakları alanında ortaya koymuş oldukları kriterler ortadadır. Biz, bu kriterleri yakalamak için gerekli yapısal değişiklikleri bir an önce gerçekleştirebilecek miyiz, yoksa, bize özgü gerekçeler ileri sürerek buna direnecek miyiz? 2004 yılında AB'ye tam üye olmayı hedefleyen Türkiye, Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planında ortaya koyduğu hedeflerle, tam üyelik şartlarını yakalayabilmiş olacak mı? Beşinci ve son sorum: Kıbrıs Rum kesiminin tam üyeliği Türkiye'den önce gerçekleşirse, Türkiye Cumhuriyetinin buna tepkisi ne olacak; Kıbrıs Rum kesiminden sonra AB'ye tam üyeliği, Türkiye'nin büyüklüğüyle uyum sağlamış olacak mıdır?

Devlet Bakanı Yüksel Yalova, cevabı yazılı olarak vereceğini ifade etmiş, daha sonra oylanan 8. madde kabul edilmiştir. Oylamadan sonra bir redaksiyonla ilgili olarak söz isteyen Plan ve Bütçe Komisyonu Başkanı Metin Şahin tarafından düzeltme yapmak maksadıyla; “(...) 3. maddenin ikinci fıkrası, birinci cümle tamamlandıktan sonra başlayan ikinci cümle ‘Türkiye’nin Avrupa Birliği üyeliğine hazırlanması alanında’ diye devam ediyor. Bu cümlemin başına, öznesi bulunmadığı için ‘Genel Sekreter’ ibaresinin konması” teklif edilmiştir. Yukarıdaki açıklamadan sonra tasarının tamamı oylanmış ve kabul edilmiştir. Son olarak Devlet Bakanı Yüksel Yalova tarafından bir teşekkür konuşması yapılmıştır.⁶²¹

Avrupa Birliği Genel Sekreterliği ile ilgili tasarı, 4587 nolu ve Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Kanun (“14.7.1965 Tarihli ve 637 Sayılı Devlet Memurları Kanunu” ile “13.12.1983 Tarihli ve 190 Sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”nin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması ve Avrupa Birliği Genel Sekreterliği Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Kanun”) adı altında, 4.7.2000 tarih ve 24099 sayılı RG’de yayımlanmıştır.

d. Türk Ceza Kanunlarında Bazı Değişiklikler Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Hakkında Görüşmeler

Aslında “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı”⁶²² şeklinde teklif edilen bu tasarı, Kahramanmaraş Milletvekili Mustafa

⁶²¹ Devlet Bakanı Yüksel Yalova'nın teşekkür konuşmasının tam metni için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 38, B 120 (27.6.2000), ss. 97-98.

⁶²² Bu kanun tasarısı, Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısı Kahramanmaraş Milletvekili Mustafa Kamalak'ın, 1.3.1926 Tarih ve 765 Sayılı Türk Ceza

Kamalâk'ın, “1.3.1926 Tarih ve 765 Sayılı Türk Ceza Kanununun 312. Maddesinin Son Fıkrasına Bir Cümle Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi” ve Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya'nın, “Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi” ile birlikte ele alınmıştır. 6.2.2002 Çarşamba günü, saat 14.00'daki birinci oturumda başlanan görüşmelerde Başkanvekili Mustafa Murat Sökmenoğlu Başkan, Lütfi Yalman (Konya) ve Sebahattin Karakelle (Erzincan) de Katip Üyeler olarak görev almışlardır. AB uyum süreci ile bağlantılı ve Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme ile, sözleşme hukukunun tatbikini sağlayan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi içtihatları açısından değerlendirmelerin ele alındığı bu kanun tasarısının tümü üzerindeki görüşmeler şöyledir:⁶²³

ANAP Grubu adına İ. Sühan Özkan (İstanbul); tasarıdaki ifade özgürlüğüne ilişkin bazı yeni normların insan haklarının ve temel özgürlüklerin korunmasına ilişkin sözleşme açısından geniş anlamda incelenmemiş olduğunu, Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerin Korunmasına İlişkin Sözleşme ile sözleşme hukukunun tatbikini sağlayan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin içtihatları açısından bu düzenlemenin değerlendirmesinin zorunluluğunun bulunduğunu, 1950 yılında imzalanmış olan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 1953 yılında sözleşme hükümlerine göre yeterli imzacı ülke tarafından imzalanarak yürürlüğe girmiş uluslararası bir anlaşma olduğunu, Türkiye tarafından 1954 yılında onaylanmasıyla Anayasanın ilgili maddesi gereği iç hukuk mevzuatının bir parçasına dönüştüğünü, sözleşmenin uluslararası ve ulusal üstü hukuk noktai nazarından normatif hiyerarşideki yerinin ortaya konulması zorunluluğu bulunduğunu, geline nokta insan hakları kavramının artık bir insan hakları hukuku haline geldiğini, bu sürecin İkinci Dünya Harbi esnasında yaşanan adaletsizlikler üzerine geliştiğini, bu maksatla 26 Haziran 1945 tarihinde imzalanan BM Anlaşmasının öngördüğü insan haklarına ve temel özgürlüklere saygıyı geliştirmek ve uluslararası işbirliğini gerçekleştirmek için 10 Aralık 1948'de İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi yayımlandığını, bu belgenin ise herhangi bir yaptırım gücüne sahip olmadığını ve gerçek anlamda bir bağlayıcılığa sahip bulunmadığının görüldüğünü, bu nedenle insan hakları kavramının gerçek bir hukuk dalı haline gelmesinin ancak Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesiyle mümkün olabildiğini, ayrıntılı olarak anlatmıştır.

İ. Sühan Özkan konuşmasının devamında; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin “Düşünce, Vicdan ve Din Özgürlüğü” başlığı altındaki 9.

Kanununun 312 nci Maddesinin Son Fıkrasına Bir Cümle Eklenmesi Hakkında Kanun Teklifi ve Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya'nın, Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi adı altında Genel Kurula getirilmiştir. Tasarının ayrıntılı gerekçeleri için bkz: <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss810m.htm>

⁶²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 61 (6.12.2001), s. 264.

maddesi ile “İfade Özgürlüğü” başlıklı 10. maddesi üzerinde durmuş, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi önünde sözleşmenin ihlali nedeniyle dava konusu edilen bu maddelere göre herkesin anlatım özgürlüğüne ve görüşlerini açıklama özgürlüğüne sahip olduğunu, demokratik bir sistemde güvence altına alınan haber ve düşünce elde etme haklarının demokratik sürecin ayrılmaz parçaları olarak kabul edildiğini, sözleşmenin 10. maddesiyle ifade özgürlüğünün demokratik bir toplumun en temel özgürlüklerinden biri olarak kabul edildiğini, ifade özgürlüğünün diğer bütün özgürlükler gibi mutlak bir hak olmadığını, ifade özgürlüğünün sınırlarının çizilmiş olduğunu, “İfade özgürlüğü hakkının ihlal edildiği iddiasıyla yapılan herhangi bir şikâyet karşısında, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine savunma verme durumunda olan devlet müdahalesinde” haklılığın ispat edilmesi gerektiğini, sınırlama ve müdahalenin yasal ve meşru amacı ile demokratik bir toplum için gerekli olacağını, yasallık ilkesine uygun olarak getirilen cezanın izlenen meşru amaçla orantılı olması gerektiğini, Anayasanın temel hak ve hürriyetlerin sınırlandırılmasına dair 13. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan “demokratik toplum düzeni için gerekli olma ölçütü”nün Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bütün kararlarında mutlaka dikkate alındığını, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin son zamanlarda ifade özgürlüğüyle ilgili sözleşme maddesini yorumlarken ilave bazı kriterler⁶²⁴ geliştirmekte olduğunu, hükümetin fiillerinin ve ihmallerinin de sadece yasama ve yargı organının değil, kamuoyunun da denetimine tabi olması gerektiğini içtihatlarında kararlı bir şekilde ifade ettiğini, Türkiye’nin Avrupa ortak kamu düzenini iç hukuk düzeninde gerçekleştirme çabası içinde olmak durumunda olduğunu ifade etmiştir.

İ. Sühan Özkan konuşmasını; “AB konusundaki taahhütlerimizi, Katılım Ortaklığı Belgesi ve buna bağlı olarak takdim edilen ulusal program gereği olan taahhütlerimizi gerçekleştirmek için gerekli olan bu tasarrufların, mutlaka ve mutlaka yerine getirilmesi gerekmektedir. Sözleşmeler ve ek protokollerde, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve buna bağlı ek olarak yapılan protokollerde, klasik ve temel hak ve özgürlükler düzenlenmiştir. Bugün, çağın gereği, sadece klasik hak ve özgürlükler değildir; sosyal ve ekonomik hak ve kategorilerinin geliştirilmesi gerekmekte ve bunların da sözleşmelere bağlanması ve uluslararası denetim ve yargı güvencesine kavuşturulması gerekmektedir. (...) Türkiye’de yasama anlamında yapacağımız bütün tasarrufların, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin, Avrupa Anayasası olarak, bir anayasa hukuku olarak Avrupa’da kabul görmesinden sonra, bu tasarrufların, bu sözleşme normlarına ve bu sözleşmeyi denetleyen, bu uygulamaları denetleyen Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin bu konularla ilgili verdiği ve giderek de istikrar kazanan

⁶²⁴ Ayaklanma, silahlı direniş, şiddetin tahrik ve teşvik edilip edilmediği; ifadenin yapıldığı koşullar, bu koşulların etki alanları, bu ifadenin etki alanı, ifadenin geniş kitlelere ulaşip ulaşmadığı, açıklamanın halkın bilgi alma hakkı kapsamına, bilgilendirme kapsamına girip girmediği gibi.

içtihatlarındaki ölçülere uygun değerlendirilmesi ve bizim tasarruflarımızın da bu uygunluk içinde olma zorunluluğu vardır,” ifadeleriyle tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Ahmet İyimaya (Amasya); Meclisin Anayasaya uyum çalışmalarını “geleneksel olarak, aynen Anayasa çalışmalarında olduğu gibi” Uzlaşma Komisyonuna havale ettiğini, Uzlaşma Komisyonunda milleti temsil eden partilerin temsilcileri aracılığıyla millî iradenin teşekkülüne çalışıldığını, “bu yüce görevi” hiçbir zaman hükümet inisiyatifine teslim etmemiş olduğunu, getirilen tasarıya “uyum paketi” ve “mini uyum paketi veya mini demokrasi paketi” denilmesinin doğru olmadığını, tasarı paketinin 1. maddesiyle getirilen Türk Ceza Kanununun 159. maddesinde değişiklik yapan paketin uyumla ve demokrasiyle bir ilgisinin olmadığını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin hürriyetçi rejimi devlete ve bireye karşı koruma hükmünü öngördüğünü, Türkiye’de Anayasanın 14. maddesinin ikinci fıkrasında hürriyetçi rejime devletten veya bireyden ihlal veya saldırı gelmesi halinde tedbir müeyyideleri geliştirme yükümlülüğünün TBMM’ye verildiğini, geline nokta “tehlikenin kaynağı sadece bireydir anlayışıyla küçük bir uyum” yapıldığını, uyumun özüne girildiğinde demokrasiye ve uzun tahlilde devletin temeline konmakta olan bir dinamitin öngörüldüğünü ifadeyle, “Ne devlet insana, ne insan devlete feda edilir. Devlet ve güvenlik nasıl ki insan için zarurî bir ihtiyaç, vazgeçilmez bir temel değer ise, insan da o bağlamda hiçbir şekilde vazgeçilmez bir değerdir. İlle, kantarın topuzu belli tarafa ağmış mıdır? sualine cevap vermek mecburiyetinde kalır isek, kantarın topuzu, devletten değil, kantarın topuzu, devletin de varlık sebebi olan insandan yana olmalıdır; ama, ifade edelim ki, devlet tarihimize, topuz, daima devletten yana ağır basmıştır....Devletimizi, gücümüzü hukukla sınırladık, hukuk devleti dedik; Cumhurbaşkanımız çıktı ‘devlet, rutin dışı iş görebilir’ dedi. Arkadaşlar, hiçbir demokratik anayasada devlet tarifine kutsallık izafe edilemez. 1995’te ‘kutsal’ı çıkardık ‘yüce’ dedik. Aslında, bunlar, kantarın topuzunun devlet tarafına ağmasının görüntüleri. Samimiyetle ifade ediyorum ki, düşünce özgürlüğü alanında ne Anayasamızda ne yasalarımızda herhangi bir sorun yoktur; sorun uygulamadadır, kamu yönetimindedir, sorun bizzat yargının kendisindedir. (...) 312. maddeye, açık ve mevcut tehlike, genel kriterini eklemeliyiz. Elverişlilik kriteri, yardımcı kriterdir, buna ekleyebileceğimiz kriterler vardır. Keza, 159. madde, bir devlet için, bir sistem için, özü itibarıyla vazgeçilemez bir maddedir. Devletin temel organlarını tahkir ve tezyif fiilleri hiçbir zaman için suç kapsamı dışına çıkarılamaz ve cezasız bırakılamaz; ancak, bilhassa bugün, korunan organ ve kurumlarla aynı olan yakınlık ilişkisinde bulunan bazı kurumlara koruma tanımak ve bir de, bu organlarda çalışan kişileri kapsam içerisine almak doğru değildir. Ayrıca ifade edeyim ki, burada, tahkir ve tezyif suçları, bilhassa siyaset meydanlarında, seçim döneminde veya başka dönemdeki platformlarda, biz siyasetçilerin ağır eleştirileri, tahkir ve tezyifin konusu yapıp, milletvekilleriyle veya diğer

aydınlarla, seçkinlerle ilgili suç ithamları rahat rahat geliştirilebilmektedir. Mutlaka tahkir ve tezyifle eleştiriye birbirinden ayıracak temel bir kriterin geliştirilmesi lazımdır. (...) DYP tasarının mevcut şekline, özellikle 159. ve 312. maddeye açıkça karşıdır; ancak, makul bir düzenlemenin bize ulaşması halinde görüşümüzü ortaya koyacağız,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

SP Grubu adına Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş); getirilen tasarıda özü itibarıyla dört kanunda⁶²⁵ değişiklik önerisi bulunduğunu, paketin genel gerekçesinin üç hususta⁶²⁶ toplandığını, Adalet Bakanının Adalet Komisyonundaki konuşmasında özellikle Türk Ceza Kanununda öngörülen değişikliklerle ilgili olarak “Türkiye’de, Türk Ceza Kanununun 159. maddesine göre, 1999 yılında açılan dava sayısı 307. Mahkûmiyet sayısına gelince, 1999 yılında 111 mahkûmiyet kararı verilmiş” olduğunu söylediğini, 312. maddeyle ilgili mahkeme kararlarına göre 1999 yılında 501 davanın karara bağlanmış olduğunu, bunlardan 246’sında mahkûmiyete hükmedildiğini, Terörle Mücadele Kanunu çerçevesinde genel olarak açılan dava sayısının 1999 yılında 1.260 olduğunu, 1999 yılında 1.911 davanın karara bağlanarak 1.317’sinin mahkûmiyetle sonuçlandığını, bu mahkûmiyetlerin tek ve temel gerekçesinin insanların düşüncelerini serdetmiş olmaları olduğunu, ortada fiilî bir eylem olmadığını, sadece vatandaşın düşüncesini söylemiş olduğunu, bu düşüncenin “belirli kimseler tarafından” suçlu ve vahim bulunup tehlikeli görülmüş olduğunu, “bu haliyle, bu paketin Türkiye’de söz hürriyetini, fikir hürriyetini sağlaması, hele hele teminat altına alması, güvenceye kavuşturması”nın kati surette mümkün olmadığını, paketteki Türk Ceza Kanununun 2 maddesinin (159. ve 312. maddeler) değiştirilmek istendiğini, 159. maddeyle yapılan değişikliklerin iki grupta⁶²⁷ toplandığını, şekli anlamda yapılan değişikliklerde “hükümet” yerine “Bakanlar Kurulu” kavramının getirildiğini, aslî anlamda yapılan değişikliklerin de ceza hadleriyle ilgili değişiklikler ve kapsamla ilgili değişiklikler olmak üzere iki grupta toplanacağını, ceza hadleriyle ilgili değişiklik maddesinde öngörülen cezanın ağır haptiden hapis cezasına çevrilmekte olduğunu, bunun lehte bir düzenleme olduğunu, vatandaşların lehinde sayılabilecek düzenlemeler (zamanaşımı, çeteleşmeyi önleme vb.) olduğunu, diğer düzenlemelerin “tamamının fikir hürriyetinin, söz hürriyetinin, düşünce hürriyetinin aleyhinde” olduğunu ifade etmiştir.

Mustafa Kamalak, hükümeti hedef alan eleştirel konuşmasını; “Hatırlatmak için söylüyorum: Bakın, bu hükümetin, Yüce Heyetinize sunduğu

⁶²⁵ Türk Ceza Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu.

⁶²⁶ 1948 tarihli İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, TBMM’nin bir süre önce kabul ettiği 34 maddedeki değişiklik.

⁶²⁷ 1. Şekli anlamda yapılan değişiklikler, 2. Aslî anlamda, maddî manada yapılan değişiklikler.

temel kanunların hemen hepsi; ama, hepsi Anayasa Mahkemesinden geri döndü. Biz burada çırpındık durduk, feryat ettik ve ‘bu tasarı kanunlaştığı takdirde, iktidarın kanunu değil, hükümetin kanunu değil, Türkiye Büyük Millet Meclisinin eseri olacaktır, Türkiye Cumhuriyeti Devletin kanunu olacaktır’ dedik, ama, dinletemedik. Hükümetten gelen tasarı, virgülüne dahi dokunulmadan buradan geçti, kanunlaştı; ...bu tasarı da, Anayasanın 38. maddesine, İnsan Hakları Beyannamesine ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine açıkça aykırı olan bir tasarıdır. Değerli arkadaşlarım, 312’ye geliyorum. ‘Lehte düzenleme’ deniliyor. Mesela, birinci fıkrada ‘halk’ yerine ‘kişiler’ getiriliyor. Elbette, halk, kişilerden oluşur; ama, kişi, Allah aşkına, halk demek mi? Siz, gerçekten, kişi, halk anlamına gelir diyebiliyor musunuz; elbette hayır. Şu halde ‘halk’ kavramı yerine ‘kişi’ kavramını getirir koyar da, sonra, biz fikir hürriyetini genişlettik diye nasıl konuşabilirsiniz; mümkün mü bu? Öbür taraftan, getiriyorsunuz ‘kanun’ kavramına ‘mevzuat’ anlamını yüklüyorsunuz. ...Akşam yine haberlerde izledik: Bu, içinde bulunduğumuz yıl, 75.000 kamu görevlisinin işine son verileceği ifade edildi; doğrudur, yanlıştır... Bu insanlar, yarın ‘hakkımızı isteriz, hukuk devletinden, sosyal devletten hakkımızı isteriz’ deyip de, sokağa düştüğünde, yürüyüş yaptığında, sizler, milletvekili, bakan, vatandaş olarak, o insanlara, o memurlara, o işçilere bir karanfil sunsanız, bir simit verseniz, aynı suçu işlemiş olacaksınız; müeyyidesi, iki yıla kadar hapis. Böyle hukuk devleti olur mu?! Böyle kanun olur mu allahaşkına?! ...Öbür taraftan, dayatmalarla, tehditlerle, fikri susturmak katiiyen mümkün değildir!” şeklinde sürdürmüştür.

DSP Grubu adına Ali Günay (Hatay); Türk Ceza Kanununun 159 ve 312. maddeleri ile Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesinde yapılmak istenilen değişikliğin tartışma konusu edildiğini, tartışılan maddeler temel hak ve hürriyetler arasında yer alan düşünce ve ifade hürriyetleriyle ilgili olduğunu, yasalarda temel hak ve özgürlüklerin en geniş biçimiyle yer almasını, özellikle düşünce ve anlatım özgürlüğü üzerindeki sınırlamaların kaldırılmasını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 17. maddesinde temel hak ve özgürlüklerinin özgürlükleri yok etme özgürlüğünü de içermediğini, her ülkenin yasa yaparken kendi duyarlılıklarını ve özel koşullarını dikkate aldığını, Türkiye’nin de duyarlılıklarının göz ardı edilemeyeceğini, Türkiye’nin uzun bir süreden beri terörün her türlüyle mücadele ettiğini, teröristlerin kendilerine karşı konulduğunda temel insan hak ve özgürlüklerinin ihlal edildiği iddiasıyla ortaya çıktıklarını, tartışma konusu 312. maddeyle aynı nitelikteki maddelerin diğer ülkelerin⁶²⁸ yasalarında da var olduğunu, kamuoyu terör eylemlerine alıştıkça teröristlerin dikkat çekebilmek için giderek şiddeti artırdıklarını, 11 Eylül 2001 olayında olduğu gibi daha kanlı eylemler gerçekleştirdiklerini, devletin vatandaşlarının can ve mal güvenliklerini korumak ve kamu düzeni ile

⁶²⁸ İsviçre, Avusturya, Fransa ve İsveç.

güvenliğini sağlamak için bu tür şiddet eylemlerine karşı kendisini savunmak hak ve yetkisine sahip olduğunu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinde demokratik bir toplumun gerekleri gibi haklı sebeplerle özgürlüklerin kısıtlanabileceğinin belirtildiğini, kişinin fikir üretmesi ve bunları medya aracılığıyla açığa vurmasının ilke olarak cezalandırılmadığını, suçu övücü ve şiddeti teşvik edici nitelikteki veya toplum ahlakını bozucu niteliktekilerin cezalandırılmak istendiğini, bunların da ceza kanunlarında fikir yerine suç olarak nitelendirildiğini, 312. maddede kanunun saydığı bir fiili açıkça öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya halkı kanuna itaatsizliğe tahrik eden kimsenin cezalandırılacağına öngörüldüğünü, toplumda kin ve düşmanlık oluşturacak şekildeki eylemlerin yasaklandığını ifadeyle, öngörülen cezaların ayrıntısından söz etmiştir.

MHP Grubu adına Mehmet Şandır (Hatay); tasarının toplumun ihtiyaçları doğrultusunda ve birçok kesimiyle de mutabakata ulaştığı bir metin olduğunu, TBMM'ye sunulduktan sonra tasarı üzerinde gerçekten anlaşılabilir bir yaygara koparıldığını, tasarıya karşı çıkanların hükümeti AB'ye girme sürecinde AB kriterlerine uymamakla suçladıklarını, bu tasarıyla MHP üzerinde yoğunlaştırılmak istenilen birtakım istifhamlar bulunduğunu, tasarının bir mutabakat metni ve bir hükümet tasarısı olarak topluma sunulmuş olmasına rağmen bazı çevrelerce ısrarla MHP'nin suçlanmak istenmiş olmasını anlamakta zorluk çektiklerini, tasarının hukukî içeriği ve hukuk felsefesi noktasında çok şeyler söylenilebileceğini, tasarının "Türkiye'nin elini AB karşısında zayıflatacak, hükümet uzlaşmasının kararlılığının ve uyumunun üzerine istifhamlar" şeklinde yorumlanmasını talihsizlik olarak gördüklerini ifadeyle, "Belki de tarihimizde görülmemiş bir şekilde, AB büyükelçilerinin, Sayın Başbakan'a gelip 'bu kanun tasarısıyla, AB'ye girmek istemediğiniz yönünde ihtimalleri artırdınız' gibi yakışıksız bir beyanda bulunmasına sebep olunmasını talihsizlik olarak görüyoruz, kabul etmek mümkün değil. ...AB'ye girme süreci, bu hükümet döneminde ve bu Meclis döneminde en ileri noktaya gelmiştir. Anayasayı bu Meclis değiştirmiştir; bu hükümet, oluşturduğu uzlaşmayla bunu sağlamıştır. Şimdi, hangi meseleyi kendi aramızda çözemedik de böyle bir konuyu müzakere ettiğimiz AB karşısında ülkenin elinin zayıf düşürülmesine sebep olduk bunu anlamakta gerçekten zorlanıyoruz. ... Ülkemizi ilgilendiren temel konularda, Kıbrıs ve Kıbrıs benzeri diğer konularda güzel adımlar atılmaktadır. 11 Eylül sonrasında, ülkemize, küresel boyutta misyonlar yüklenmektedir; ülkemizin, devletimizin küresel boyuttaki değeri ve önemi ortaya çıkmaktadır. Böyle bir yeni dönemin başlangıcında, böyle olumlu beklentilerin başlangıcında, ülkenin önüne gerçekten kafa karıştırıcı bu türlü problemlerin konulmasına, mayın tarlası döşenmesine müsaade etmemek gerekiyor. Evet, demokrasi, insan hakları; bunlar, vazgeçemeyeceğimiz şeyler; herkesten çok, MHP'nin vazgeçemeyeceği şeyler. İnsan hakları, işkence, bunlardan en çok zararı MHP'liler çekmiştir;...312. maddede tanımlanan suçun

tarifinde öyle muğlaklıklar yaratarak -aslında, bu kanunun bugünkü haliyle çok soyut olduğunu ifade ediyor hukukçular; bunu, somut hale getiriyoruz. ...Belki de ilk defa, hükümet içerisinde, MHP, farklı bir tavır sergileyecektir; bu tavrı sergilemekte de, toplum nezdinde çok haklı olduğumuza inanıyoruz. Meselenin mahiyetini sonuna kadar tartışmaya hazırız,” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa); düşünceyi açıklama özgürlüğü önündeki engellerin Anayasanın dışındaki diğer kanunlarda⁶²⁹ da değiştirilmesi gerektiğini, Anayasada düzenlense bile Ceza Kanunu veya Terörle Mücadele Kanununda yapılacak değişikliklerle insanların hürriyetlerinden ve siyaset yapma gibi birçok haklardan mahrum edilebileceğini, düşünce özgürlüğünün yokluğunda diğer özgürlüklerin⁶³⁰ mümkün olamayacağını, geline nokta bir özgürleşme süreci yaşandığını, tüm bunları “muhalafetin haklarını, muhalafetin hukukunu dikkate almayan iktidar”ın yarattığını ifade etmiştir. Ertuğrul Yalçınbayır konuşmasında; 54. Hükümet döneminde 97/17 sayılı genelgeyle İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulu tesis edildiğini, kurulun insan hakları standartlarının yükseltilmesi amacıyla çalışmalarına başladığını, bu çalışmaların Hikmet Sami Türk tarafından 55. hükümet döneminde de etkinlikle yürütüldüğünü, öncelikle Türk Ceza Kanununun bazı maddeleri (159, 312) ile Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesiyle ilgili düzenlemelerin yapıldığını, düzenleme Meclisin gündeminin en üst sıralarını işgal etmesine rağmen bir türlü yasalaşmadığını, ardından Türk Ceza Kanunu Tasarısıyla yeni bir kriter getirilmeye çalışıldıysa da başarılı olamadığını, düşünceleri nedeniyle cezaevlerinde yatan basın mensupları ve düşünürler nedeniyle Türkiye’nin sürekli muaheze edildiğini, bunun üzerine 55. hükümetçe Temmuz 1997’de 4304 sayılı Kanunun çıkarıldığını, sorumlu müdürlerin suç ve cezalarını üç yıl ertelediğini, 1999’da 4454 sayılı Kanun çıkarılarak yine binlerce dosyanın ertelendiğini, erteleme sebeplerine konu olan suçların 312 ve Terörle Mücadele Kanununun 7, 8, 159, 480. maddeleri ile Basın Kanunundan kaynaklanan diğer hükümler olduğunu, daha sonra Anayasa Mahkemesi kararı doğrultusunda 4616 nolu kanunun değiştirildiğini, zira bunun hukuk devletinin gereği olduğunu, düzenlemelerin evrensel standartlara uygun yapılmaması halinde yeniden 4454 ve 4304 nolu kanunların çıkarılmasının zorunlu olacağını ifade etmiştir.

Ertuğrul Yalçınbayır; düzenlemeyle oldukça geri hususlar getirilen 159. maddenin Türkiye’nin en çok mahkûm olduğu maddelerden biri olduğunu, tasarıya ve tasarı dışındaki birtakım söylentilerle getirilecek ibarelere dikkate alındığında Türkiye’nin yine çok sayıda mahkûmiyete maruz bırakılacağını, 312/3 yüzünden de Türkiye’nin “daha çok mahkûm olacağını” ifadeyle, “(...)

⁶²⁹ Ceza Kanunu, Basın Kanunu, Terörle Mücadele Kanunu ve diğerleri.

⁶³⁰ Basın, bilim ve sanat, örgütlenme, dernek kurma, siyasi faaliyette bulunma, toplantı ve gösteri yürüyüşleri hakkını kullanma gibi hak ve özgürlükler.

getirilen tasarıda, toplu olarak işlenen suçlar için öngörülen gözaltı süresinin dört güne indirilmesi ve kişinin yakalandığı veya tutuklandığının yakınlarına derhal bildirilmesi ve Anayasada getirilen değişiklikler yer almaktadır, bunlara uyum sağlanmaktadır. ...Anayasa değişikliğini, 12 Eylül hukukunun tasfiyesinin bir başlangıcı görüyoruz. Bu hukukun içerisinde, 312'nin 1981'de değiştirilmesi de var; artık, bunu tasfiye etmek, bu Meclisin görevleri içerisinde. Şüphesiz ki, bazı değerler korunacaktır. Biz, bütün konuşmalarımızda, temel hak ve özgürlükleri ön plana alan söylemleri ifade ediyoruz. Bunlar, Anayasanın 13. ve 14. maddesinde düzenlenen hususlardır. Temel hak ve hürriyetler, özlerine dokunulmaksızın, yalnızca Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağlı olarak ve ancak kanunla sınırlanabilir. ...Bu sınırlamalar, Anayasanın sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzeninin ve laik cumhuriyetin gereklerine ve ölçülülük ilkesine aykırı olamayacaktır. (...) 12 Eylül hukukunu tasfiye etmek, hepimizin boynunun borcudur.” şeklindeki sözleriyle konuşmasını noktalamıştır.

Mehmet Bekaroğlu (Rize); gündemdeki tasarının genişletilmek suretiyle “anayasa değişikliklerine uyum yasaları” olarak gündeme geldiğini, bunun arkasından AB sürecine uyum yakıştırmasının yapıldığını, Meclisin bir baskı altında bunu konuştuğunu, ekonomiyle ilgili yasaları da “eğer 4 Şubata kadar çıkarmazsak, IMF de Türkiye ile ilgili konularda olumsuz kararlar verir, vize verilmez, krediler gelmez; dolayısıyla, Türkiye batır” şeklindeki bir baskısıyla çıkardıklarını, diğer bazı yasaları⁶³¹ da “bu yasalar Türk Milleti için ne anlam ifade ediyor, köylü için, işçi için, bankacı için, memur için ne anlam ifade ediyor; konuşmadan, tartışmadan, komisyonlarda bile görüşmeden” Mecliste kabul ettiklerini, geline nokta “Bu yasalar, gerçekten, bizim ihtiyacımız mıdır, değil midir?..” diyerek baskı altında bunları konuştuklarını, yasaların “Eğer bu yasalar bu şekilde çıkarsa, filan kişinin önü açılır, siyasî yasağı ortadan kalkar,” şeklindeki bir düşünceyle kişiselleştirilmemesi gerektiğini, hükümet tarafından “Düşünce ve ifade özgürlüğünün önünü açacağız!” denildiğini, bu değişikliklerin bu haliyle gelmesi halinde düşünce ve ifade özgürlüğünün önünü açmak bir yana önünün kapatılacağını ifade etmiştir.

Mehmet Bekaroğlu konuşmasını; “Bu temel hak, ifade özgürlüğü hakkı, demokrasinin vazgeçilmezlerindendir. İfade özgürlüğü kime karşı, kimin ifade özgürlüğü; yurttaşların ifade özgürlüğü değerli arkadaşlarım ve elbette, öncelikle kamu otoritesine karşı; ama, bunun da ötesi var, başka gruplar ve kişilerin, diğer grup ve kişilerin ifade özgürlüğünü engelliyorlarsa, burada, devlet tedbir alır ve bunun dışında bir engel de olamaz. Peki, ifade özgürlüğünün engeli yok mudur; elbette vardır. Bunun için, bizim yeni şeyler bulmamıza, Amerika’yı bir daha keşfetmemize gerek yok. Burada konuşan sayın üyeler, değişik ülkelerden değişik örnekler getirdiler. İki şeyi karıştırıyorlar; bir defa, o ülkeler demokratik

⁶³¹ Bankacılık Yasası ya da İhale Yasası ya da Tütün, Şeker Yasası.

lkeler; o ülkelerde birtakım paranoyalar yok. Şimdi, biz, bir defa, o demokratik geleneği yerleştirmedikten sonra, yapacağımız yasalarda ne demek istiyorsak, somut bir şekilde ortaya koymamız gerekiyor. Değerli arkadaşlarım, eğer biz ifade özgürlüğünün önünü açmak istiyorsak, bir engel getirmek istemiyorsak, burada kısıtlama olarak koyacağımız tek şey var; o da, şiddettir, terördür, yakın tehlikedir. Bu, yapılmış; daha evvel de var. ...Demokratik geleneklerin dışında bir kamu düzeni düşünemeyiz, olamaz. Biz, demokratik geleneklerin üzerine oturan bir kamu düzeni istiyoruz. Bunun dışındaki düşünceler, bunun dışındaki çalışmalar totaliter sistem isteğidir dedik; kızdılar. (...) Deniliyor ki: ‘Bu lke için tehlikeler var, bizim özel şartlarımız var.’ Doğrudur, her ülke için tehlikeler var, bizim için de özel tehlikeler var. Bölünme olabilir, cumhuriyetin temel ilkeleriyle ilgili tehlikeler olabilir; bunları kimse yadsımıyor; ama, demokrasiyi korumak, demokrasinin kendi yöntemleriyle mümkündür değerli arkadaşlarım. Birileri ıktı, militan demokrasiden bahsediyor. Hayır, hiçbir totaliter sistemin yöntemiyle demokrasi korunamaz;” şeklindeki sözleriyle tamamlamıştır.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon); sınırlamayla bir temel hakkın ve özgürlüğün özüne dokunulamayacağını, sınırlamanın demokratik toplum düzeninin gereklerine ve laiklik ilkesinin gerekleri ile ölçülülük ilkesine uygun olacağını, kabul edilen yeni yönteme göre düşünceyi açıklama zgrlğnn Anayasanın 26. maddesinin ikinci fıkrasına göre çeşitli nedenlerle sınırlanabileceğini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesine paralel olarak düşünceyi açıklama özgürlüğünün bazı amalarla⁶³² sınırlanabileceğini, bu nedenle de Türk Ceza Kanununun 159 ve 312. maddeleri ile Terörle Mücadele Kanununun 7. ve 8. maddelerinde düzenleme yapıldığını, öncelikle bu maddelerde Anayasa ile uyumlu değişikliklerin yapılmasının amaçlandığını ifadeyle, tasarının amaçları ve önerilen düzenlemeler hakkında aşağıdaki bilgileri vermiştir:

“Türk Ceza Kanununun 159. maddesinde, devlet kuvvetleri aleyhine işlenen suçlardan biri düzenlenmiştir. Bu maddede Türklüğün, cumhuriyetin, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, hükümetin, bakanlıkların, devletin askerî veya emniyet ve muhafaza kuvvetlerinin tahkir ve tezyif suçu cezalandırılmaktadır. Bilindiği gibi, bu maddede bir yıldan altı yıla kadar ağır hapis cezası öngörülmüştür. Tasarıda bu konuda yeni bir düzenleme getirilerek öngörülen ceza bir yıldan üç yıla indirilmektedir. Böylece, hem suçun tanımında bir yeni düzenleme, hem verilecek cezada bir indirim gerçekleştirilmektedir. Tasarının 2. maddesiyle Türk Ceza Kanununun 312. maddesi değiştirilmektedir. Türk Ceza Kanununun 312. maddesi, 1981 yılında 2370 sayılı Kanunla bu maddede yapılan değişiklikten sonra kamuoyunda çok sık tartışma konusu olmuştur. Aslında, 1926’dan 1981 yılına kadar, Türk Ceza Kanununda en çok tartışma konusu olan

⁶³² Millî güvenlik, kamu düzeni, kamu güvenliği, cumhuriyetin temel nitelikleri ve devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünün korunması.

ikinci fıkraya tekabül eden kısımda ‘cemiyetin muhtelif sınıflarının umurun emniyeti için tehlikeli bir tarzda kin ve adavete tahrik edilmesi’ suç u cezalandırılmıştı. Bu, tıpkı kanunun cürüm saydığı bir fiilin övülmesi gibi aynı cezaya çarptırılmıştı. Ancak, 1981 yılında, bu maddede değişiklik yapılarak, bugün yürürlükte olan metin kabul edilmiştir. Bu değişikliğin gerekçesi olarak da ‘cemiyetlerin muhtelif sınıflarını düşmanlığa tahrik eyleminin, mücerret cürmün övülmesinden daha ağır bir müeyyide altına alınması gerektiği düşünülerek, günümüzde yaygın bir hale gelen ve çok defa anarşik olaylar diye nitelendirilen suçların kaynağını teşkil eden bölgecilik, ırk, din ve mezhep düşmanlığı kışkırtıcılığıyla birlikte, daha ağır bir cezayı öngören ikinci bir fıkrada yer almasının uygun görüldüğü’ belirtilmiştir. Şimdi, Türkiye’de, 1981 yılından bu yana süregelen bir uygulama var. Bu uygulamada, 312. maddenin ikinci fıkrasına bazen, burada amaçlanan, toplumun çeşitli nedenlerle din, mezhep, ırk, sınıf ve bölge farklılığı nedeniyle birbirine karşı kin ve düşmanlığa kışkırtılması ve böylece, kamu düzeninin bozulması yanında başka görevler de, başka işlevler de yüklendiği görülmektedir. Bu bakımdan, bu maddenin açıklığa kavuşturulması büyük bir önem taşımaktadır. Hazırlanan tasarı, bu suçun, bir tehlike suçu olduğu dikkate alınmak suretiyle kaleme alınmıştır. Gerekçede de, bu tehlikenin, somut bir tehlike suçu oluşturması gerektiği ifade edilmiştir. ...Bu maddeye eklenen yeni bir hükümle de, halkın bir kısmını aşağılayıcı ve insan onurunu zedeleyecek bir şekilde tahkir edilmesi de suç sayılmıştır...”

“Tasarının 3. maddesiyle, Terörle Mücadele Kanununun 7. maddesinde değişiklik yapılmaktadır. Bu değişiklikle, terör örgütleri mensuplarına yardım veya terör yöntemlerine baş vurmaya özendirecek şekilde örgütle ilgili propaganda yapma suçu cezalandırılmıştır. Tasarının 4. maddesiyle, Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesinde değişiklik yapılmıştır. Bu maddede, yürürlükteki metinden farklı olarak, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla yazılı, sözlü veya görüntülü propaganda ile toplantı, gösteri ve yürüyüş yapılması suçu cezalandırılmaktadır. Burada özel kasıt, belirgin bir biçimde ifade edilmiştir. Suçun maddî unsurunu teşkil eden fiil ‘devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla’ yapılmalıdır. Yine yürürlükteki metinden farklı olarak, günümüzde en etkili propaganda yöntemleri arasında olan görüntülü propaganda da, maddede belirtilmiştir. Ülkemizin içinde bulunduğu ve son onbeş yıldır yaşamakta olduğu olaylar dikkate alınarak bu suçun, terör yöntemlerine özendirecek şekilde işlenmesi ağırlaştırıcı sebep olarak kabul edilmiştir.”

“(...) Bütün bu maddelerde, Türkiye’nin temel değerleri, Türkiye Cumhuriyetinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğü hiçbir ödün konusu yapılmaksızın, ülkemizde, demokratik hak ve özgürlüklerin, bu arada düşüncüy i açıklama özgürlüğünün genişletilmesi amaçlanmaktadır. Bu tasarı yasalaştığı zaman, demokratikleşme yolunda önemli bir adım daha atılmış olacaktır.”

“(...)Tasarının 5. maddesinde, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 16. maddesinde bir değişiklik yapılmaktadır. Bilindiği gibi, Anayasamızın 19. maddesinde yapılan değişiklikle, yakalanan kişinin, en geç 48 saat içerisinde hâkim önüne çıkarılacağı hükme bağlanmıştır. Toplu suçlarda bu süre 4 güne kadar uzatılabilir. Olağanüstü hal bölgelerinde ise, farklı hükümlerin uygulanmasına olanak verilmiştir. İşte, burada da Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 16. maddesi Anayasanın bu hükmüyle uyumlu hale getirilmektedir. Bu arada, yapılan değişiklik sonucunda, olağanüstü hal bölgelerinde de gözaltına alma süresinin en çok 7 güne kadar hâkim kararıyla uzatılması kabul edilmiştir. Şu anda bu süre 4 güne kadar uzatılabilmektedir ve şu anda 2 kez hâkim kararı gerekli olmaktadır; önce 4 günden 7 güne kadar, daha sonra 7 günden 10 güne kadar. Şimdi bu sistem basitleştirilmiştir; ayrıca, burada 48 saatlik sürenin sonunda, 4 güne kadar sürenin uzatılması konusundaki cumhuriyet savcısının yazılı emrinden itibaren yakalanan kişi müdafiiyle görüşme olanağına sahip olacaktır. Böylece, burada da hak ve özgürlüklerin genişletilmesi, demokratikleşme yolunda önemli bir adım atılmıştır. Ayrıca, tutuklu bulunan sanığın her zaman müdafiiyle görüşebileceği de bir kez daha belirtilmiştir.”

“Tasarının 6. maddesinde, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 107. maddesi değiştirilerek, tutuklamadan ve tutuklamanın uzatılmasına ilişkin her karardan tutuklunun bir yakınına veya belirlediği bir kişiye, hâkim kararıyla, gecikmeksizin haber verilmesi hükme bağlanmıştır. Bu da, yine Anayasanın 19. maddesinde, yakalanan veya tutuklanan kişinin yakınlarına durumunun derhal bildirilmesine ilişkin hükmün somutlaştırılması şeklindedir. Ayrıca, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmemek kaydıyla, tutuklunun, tutuklamayı bir yakınına veya belirlediği bir kişiye bizzat bildirmesine de müsaade edilebilecektir. Tasarının 7. maddesinde de, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 128. maddesinde, yine bu konuda, Anayasanın 19. maddesine paralel bir düzenleme yapılmaktadır. Yürürlükteki kanunda gözaltı süresinin 7 güne kadar uzatılması olanağı vardır. Şimdi, Anayasanın 19. maddesi doğrultusunda, bu süre en çok 4 gün olacaktır. Ayrıca, yakalanan kişinin ve yakalama süresinin uzatılmasıyla ilgili olarak, kendisinin yakınlarına veya belirlediği bir kişiye, cumhuriyet savcısının kararıyla, gecikmeksizin haber verilebilecektir. Tasarı, bu konularda Anayasanın, gerek 26. maddesinde, gerek 19. maddesinde yapılan değişiklikleri yasalarda somutlaştırmayı amaçlamaktadır.”

Yasin Hatiboğlu (Çorum); Adalet Bakanı’nın bazı sözlerini eleştirerek, “Anayasanın değiştirilen 14. maddesine şöyle bir göz atalım ne olursunuz. Biz yaptık bunu. Yeni yaptık. Anayasa yapıcı iradesiyle, demişiz ki: ‘Anayasa hükümlerinden hiçbirisi, devlete veya kişilere, Anayasayla tanınan temel hak ve hürriyetlerin yok edilmesini veya Anayasada belirtilenden daha geniş şekilde

sınırlandırılmasını amaçlayan bir faaliyette bulunmayı mümkün kılacak şekilde yorumlanamaz.’...peki, biz 312. maddeyle, biz 159. maddeyle bunu nasıl gerçekleştireceğiz? ...Anayasada değişiklik yapmamız, elbette övünülecek şeydir; ama, uyum yasaları noktasında neredeyiz?” şeklinde konuşmuştur. Hatiboğlu konuşmasını; tüm televizyon kanallarının madde 312’ye karşı çıktığını, profesörler ve hukukçuların hatta aydın ve entelektüel kesimin bu düzenlemeyi tartıştığını, “Mini demokratikleşme paketi, özgürlükleri daha da kısıyor; demokrasi yalanı” denildiğini, hiçbir kimsenin “hayır, ben Atatürk’ten daha çok severim bu cumhuriyeti; bu ülkeyi ondan daha çok seviyorum” diyemeyeceğini, bu söylenemiyorsa en azından 1926’daki 159. maddenin getirilebileceğini, 1926’da Atatürk’ün ve arkadaşlarının kanunlaştırdığı 159. maddeye SP Grubu olarak oy vereceklerini, 1926’daki 312. madde getirilirse grup olarak oy vereceklerini, yasal düzenlemelerde 2002 yılında 1926’nın özlemini çeker hale getirildiklerini, söylemiştir.

Lütfü Esengün (Erzurum)’ün Sorusu: Yapılan bu değişiklikle, yapılması istenilen bu değişiklikle düşüncüyü açıklamak suç olmaktan çıkacak mı, çıkmayacak mı? Bundan böyle, konuşan her kişi suçlanacak mı, ağzı olan cezalandırılacak mı? Yine, bu değişiklikle, şu anda hapisanede bulunan Yeni Asya Gazetesi sahibi Sayın Mehmet Kutlular, Fikret Başkaya ve benzeri düşünür ve yazarlar, beraat ve tahliye imkânına kavuşabilecekler mi? Yine, 312’den mahkûm olan birçok yazar, Yeni Asya Gazetesi yazarları, Millî Gazete yazarları ve daha birçok gazetenin yazarları bundan istifade edebilecek mi, bunlar hakkında beraat kararı verilebilecek mi? Sayın Bakanım, belki, cevabında şunu söyleyebilir: Bu, yargının işidir. Ancak, ben, Sayın Bakanımızdan bir hukukçu olarak ve bu tasarının sahibi olarak cevap rica ediyorum.

Fahrettin Kucaracı (Erzurum)’nın Sorusu: Getirdiğiniz tasarıyla, İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve Anayasada yaptığımız değişikliklere uyum sağladığınızdan bahsediyorsunuz. Bu değişikliklerin, sözleşmelerin ve Anayasamızın hangi maddelerine uyum sağladığını belirtir misiniz? İkinci sorum: 2. madde gerekçesinde, ‘kanun’ sözcüğünden, tüzük, yönetmelik, tamim, emir ve bütün işlemlerin anlaşılması gerekir diyorsunuz. Bu anlayışı hukukî buluyor musunuz? Üçüncü sorum: Anayasamızda yaptığımız değişikliklerle “tutuklanan kişinin yakınlarına derhal haber verilir” ifadesinin, bu kanunda ‘gecikmeksizin’ sözcüğüyle ifade edilmesi, Anayasaya aykırılık teşkil etmez mi? Aynı kelimeyi kullanmamanın esbabı mucibesi nedir? Ayrıca, hâkim kararı mecburiyeti, bu anayasal görevi geciktirmek anlamı taşımaz mı?

Musa Uzunkaya (Samsun)’nın Sorusu: Birinci olarak -az önce de ifade edildi- yasa tasarısı komisyonda görüşülürken, resmî görüş kaydı altında bir metnin basına da sızdığı intikal etti; bu doğru mudur ve yasanın hazırlanmasında bu resmî görüş geçerli ise, şu anda Meclisin yapmak istediği nedir? Bunu Sayın Bakanın açıklamasını arz ediyorum. Resmî görüşe göre hareket ediliyorsa,

Meclis, resmî görüşün mü, milletin mi temsilcisidir? Sayın Bakandan açıklama istiyorum. Diğer bir soru -az önce de arz edildi- bu yasa çıktıktan sonra, şu ana kadar yargılamaları devam eden, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde de halen davaları süren -çoğunluğu 312 ve 159. maddelerden olan davalar ki, binlerce davadır bunlar- bu insanların müracaatlarını geri alma hakları; yani, buradaki yargılamaları düştüğü için, böyle bir imkân doğacak mı? Avrupa nezdinde, ülkemiz, böyle bir mahcubiyetten, bu yasayla kurtarılacak mı? Bir diğer husus; somut olarak, bu yasa, özellikle 312. madde değişiklikleri tahakkuk ederse, hangi düşünceleri açıklamak suç, hangileri de suç olmayacak; Bakanımız bu konuda bir sirküler; yani, şunlar şunlar suçtur veya değildir diye bir açıklamada bulunabilecek mi? Çünkü, yasada, hâlâ -milletin endişesi- keyfilik vardır diye düşünülüyor. Sözümlü bir cümleyle bitiriyorum. Şu ana kadar, bu yasa ,tüm bilim dünyasında eleştirildi. Sayın Bakanımız da bir bilim adamıdır. Maalesef, bu bilim dünyasının, hukukçuların eleştirdiği bu konuyu Sayın Bakan ve ilgili hükümetimiz hiç kale almaya neden gerek duymadılar? Noktası virgülüne dokunulmaksızın, yasa buraya getirilmiştir.

Mahfuz Güler (Bingöl)’in Sorusu: Sürekli olarak “AB ülkelerinde de 312. maddenin paralelinde kanunlar vardır, ona benzer hükümler vardır” deniliyor. Örnek olarak, Almanya, Fransa ve İtalya gibi ülkelerde 312’ye benzer, 312’ye paralel maddelerden hüküm giyen suçlulara ne kadar ceza verilmektedir? Bu, bir. İkinci olarak, şunu öğrenmek istiyorum: Bu suçtan mahkûm olanların, Türkiye’deki gibi, siyasî hakları ellerinden alınmakta mıdır?

Yahya Akman (Şanlıurfa)’ın Sorusu: Öncelikle, büyük bir hukuk yanlış işlenmiş -demin, bir arkadaş da ifade etti- 312. maddenin birinci fıkrasının gerekçesiyle suç ihdas edilmiştir. Türkiye’de, bizim öğrendiğimiz hukuka göre, Anayasaya, kanunlara göre, gerekçeyle suç oluşturulamaz; ama, burada ‘kanun’ sözcüğünün, her türlü tüzüğü, yönetmeliği ve yönetim gücünü düzenleme yetkisi çerçevesinde çıkardığı tüm işlemleri kapsadığı ifade edilmektedir. Sayın Bakan bu hukuk yanlışından dönmeyi düşünüyor mu, bu paragrafı gerekçeden çıkarmayı düşünüyor mu? İkinci olarak sormak istediğim husus: Biliyorsunuz, yine Sayın Bakanın imzasıyla daha önce Genel Kurula kadar gelmiş olan; fakat, yasalaşamayan bir tasarı var. Bu tasarıda, bir geçici 2. madde var. Bu geçici 2. maddeyle “dosyalar, bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren bir ay içinde hüküm veren mahkemelerce ele alınarak, gereği yapılır” anlamında bir hüküm getirilmiş. Bu yeni tasarıda böyle bir hüküm yok. Sayın Bakan bu tasarıya böyle bir hüküm koymayı niçin düşünmediler acaba; bunun gerekçesini izah edebilirler mi?

Namık Hakan Durhan (Malatya)’ın Sorusu: 1984’ten 2000 yılına kadar 36.000 vatan evladının ölümüne sebep olan ve Türkiye Cumhuriyeti Devletini bölmeye ve parçalamaya yönelik dış güçlerle birlikte hareket ederek mücadele eden bölücü PKK örgütünün yaptıklarına “Türkiye’de demokrasi yoktur; dolayısıyla da, sesini duyurabilmek için böyle bir yolu denemek zorunda

kalmıştır” demek, masum bir davranış mıdır? Bölücü örgüt PKK’nın başı Abdullah Öcalan’ın asılmamasını, yargılama süreci hâlâ devam ediyor olmasına rağmen, provoke ederek halkı hükümete karşı kıskırtanlar “demokrasi katlediliyor, insan hakları ihlal ediliyor” diyerek, aslında, kabul ettirmeye çalıştıkları tasarıyla, Abdullah Öcalan’a af yolunu açmış olmuyorlar mı? PKK ve Hizbullah gibi örgütlerin eylemleri ve hedefleri, silahlı mücadele yöntemiyle değil de, sözlü propaganda yöntemiyle yapılmış olsaydı, hoşgörüyü mi karşılanacaktı?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: Her şeyden önce şunu söyleyeyim ki, bu yapılan değişiklikler, yürürlükteki kanunlara göre, suçun unsurlarında veya tanımında bir değişiklik yapmaktadır. Ceza hukukunun bir temel ilkesi, Türk Ceza Kanununun 2. maddesinde ifadesini bulmuştur. Eğer, bir konuda zaman içerisinde farklı ceza kuralları uygulanacak olursa, bunlardan lehte olanlardan sanık veya hükümlü yararlanır. Dolayısıyla, getirilen düzenlemelerden, bu çerçevede herkes yararlanacaktır. Bu, çok açık bir ilke olduğu için, ayrıca bu kanun tasarısında bir geçici madde konulmasına gerek görülmemiştir.

Şu anda, bu kanun kapsamındaki maddelerle ilgili olarak cezaevlerimizde, söylenildiği gibi binlerce kişi bulunmamaktadır ya da binlerce kişi mahkûm olmamaktadır ya da binlerce kişi Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bu nedenle başvurmuş bulunmamaktadır. Halen cezaevlerimizde, Türk Ceza Kanununun 159. maddesinden hükümlü veya tutuklu hiçbir kişi bulunmamaktadır. Türk Ceza Kanununun 312. maddesinden ise, sadece 2 hükümlü cezaevlerinde bulunmaktadır; birisi Vize Cezaevinde, birisi Sarayönü Cezaevindedir. Burada birisinin adı zaten söylendi, tekrar etmeye gerek görmüyorum.

3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 7 nci maddesinden ise, 9 hükümlü, 7 hükmen tutuklu, toplam 16 kişi; 8 inci maddesinden ise, sadece 1 hükümlü cezaevlerinde bulunmaktadır. Dolayısıyla, abartıldığı gibi bu maddelerden dolayı cezaevlerinde binlerce kişi değil, sadece birkaç kişi bulunmaktadır. Bunu Yüce Meclisin dikkatine sunmak istiyorum. Bu kanunla, Anayasamızın, özellikle, 2. ve 19. maddelerine uygun düzenlemeler yapılmıştır. Düşünceyi açıklama özgürlüğüyle ilgili olarak 26. maddede değişiklik yapılmıştır. 19. maddede de gözaltı süresinin dört güne indirilmesi ve yakalama veya tutuklamanın, yakalanan veya tutuklanan kişinin yakınlarına bildirilmesiyle ilgili hükümler getirilmiştir. Buna uygun değişiklikler yasalarda yapılmıştır. Tasarı gerekçesinde ‘kanun’ sözcüğü ‘mevzuat’ şeklinde geniş anlamlandırılmıştır. Bu, doktrindeki bazı görüşlere paralel bir açıklamadır; ama, kanunun metninde geçen ifade asıldır.

Şimdi, 312. madde kapsamında hangi fiillerin suç teşkil edeceğini, benim, burada, bir liste halinde sunmam mümkün değil, böyle bir şey olamaz.

Bu, hayatın getireceği çeşitli olasılıklar içinde mahkemeler önüne gelecek olaylarla ortaya çıkacaktır. Başka ülkelerde benzer düzenlemeler vardır ve bunlara verilen cezalar da, örnek olarak gerekçede gösterilmiştir. Öte yandan, bu tasarının hazırlanması sırasında herhangi bir resmî görüş, sanıyorum ki, Adalet Komisyonunda etkili olmamıştır. Hiç kimsenin de Türkiye Büyük Millet Meclisine, milletvekillerine herhangi bir talimat vermesi veya belli bir doğrultuda hareket edilmesi için telkinde bulunması söz konusu olamaz.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra tasarının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış, tasarının maddelerine geçilmesi oylanarak kabul edilmiş ve saat 17.47’de birleşime ara verilmiştir. Saat 18.05’te ikinci oturumun başlamasıyla birlikte, aşağıdaki birinci madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁶³³

“MADDE 1. - 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 159. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

"Madde 159. - Türklüğü, Cumhuriyeti, Türk Milletini, Türkiye Devletini, Türkiye Büyük Millet Meclisini, Bakanlar Kurulunu, bakanlıkları, adliyeyi, Devletin askerî veya emniyet ve muhafaza kuvvetlerini veya bunları temsil eden bir kısmını alenen tahkir ve tezyif eden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

Birinci fıkrada yazılı cürümlerin işlenmesinde, tahkir ve tezyif edilen açıkça belirtilmemiş olsa bile, ona yönelik bulunduğu tereddüt edilmeyecek bir durum varsa, tahkir ve tezyif edilen açıklanmış gibi kabul edilir.

Türkiye Cumhuriyeti kanunlarına veya Türkiye Büyük Millet Meclisi kararlarına alenen sövenlere bir aydan altı aya kadar hapis cezası verilir.

Türklüğü, Türk Milletini veya Türkiye Devletini tahkir ve tezyif, yabancı memlekette bir Türk vatandaşı tarafından işlenirse verilecek ceza üçte biri oranında artırılır."

SP Grubu adına Fahrettin Kucaracı (Erzurum); son günlerde büyük tartışmaya neden olan “Hükümetin mini demokrasi paketi”nin içinde demokrasi ve özgürlüğün bulunmadığını, tasarının gerekçesinde sözleşmelere ve anayasa değişikliklerine uyum ile uygulama kabiliyeti kazandırılacağı anlatıldığını, tersine “insan hak ve hürriyetlerini sınırlayan, ifade hürriyetini daha da daraltan antidemokratik bir tasarının” mevcut olduğunu, “Demokrasi paketi” ve “uyum yasası” diye bunu getirmenin milletle alay etmek olduğunu, AB temsilcisi Karen Fogg ve diğerlerinin ikna olmadıklarının ikaz mesajlarından belli olduğunu, Türk Ceza Kanununun 159. maddesine getirilmek istenilen değişiklikle her tenkidin tahkir ve tezyif olarak kabul edildiğini, kişilerin kolayca mahkûmiyetine kapı aralayan bu maddenin hayal kırıklığı yarattığını, bu düzenlemeyle aydın ve yazar kesiminin ve düşüncesini ifade etmek isteyen her ferdin potansiyel suçlu sayıldığını, devleti ve organları ile bürokrasiyi eleştirmenin ve aksaklıkları dile getirmenin ve hatta ima etmenin bile suç

⁶³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 61 (6.12.2001), ss. 297-298.

kapsamına alındığını, bürokrati dokunulmaz yapmak için “hükümetin manevî şahsiyeti” ifadesinin “Bakanlar Kurulu” ile yer değiştirmiş olduğunu, bundan böyle siyasî iktidarı ve bakanlıklar ile yolsuzluk yapanları eleştirmenin bir kahramanlık halini alacağını, güvenlik ve yargı organlarını eleştirmenin mümkün olmayacağını, “millî irade karşısında zaten güçlü olan bürokrasi”nin daha da güçleneceğini, siyasetin dar sahasının ise daha da daralacağını, getirilmek istenen değişikliğin demokratik olmadığı gibi insan hak ve özgürlüklerini daralttığını, “gerektiğinde bir kırbaç gibi kullanılmaya müsait olduğu için” ret oyu vereceklerini ifade etmiştir.

AK Parti Grubu adına Ramazan Toprak (Aksaray); tasarının 1. maddesiyle Türk Ceza Yasasının 159. maddesinde değişiklik öngörüldüğünü, 55. hükümet döneminde getirilen düzenlemeye 57. hükümetin getirdiği bu tasarıyla daha farklı bir düzenleme getirilmek istendiğini, hükümetin bu yüzden haklı olarak çok eleştirildiğini ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Mehmet Gözlükaya (Denizli); tasarıyla hükümette de uyumun bozulduğunun görüldüğünü, iki partinin kendi lehlerine bu yasa tasarısı üzerinde popülizm yaptıklarını, “bu savaştan” hükümetin yakında gideceğinin anlaşıldığını, demokratikleşmeden ve temel hak ve hürriyetlerin korunmasından yana olduklarını, buna karşın vazgeçilmezleri⁶³⁴ bulunduğunu, 159. maddenin tehlikeli bir madde olduğunu, “tahkir ve tezyif edilen açıkça belirtilmemiş olsa bile, ona yönelik bulunduğu tereddüt edilmeyecek bir durum varsa, tahkir ve tezyif edilen açıklanmış gibi kabul edilir!” ifadesinin hâkimin takdirine bırakılmış bir garabet maddesi olduğunu, bu yasa tasarısıyla getirilen hükümlerle muhalefetin ve sivil toplum örgütlerinin sesinin kısılmakta olduğunu, eleştiri hürriyetinin kaybolduğu bir toplumda demokrat bir ülke olamayacağını ifade etmiştir.

1. madde üzerinde beş önerge verilmiş, üçü Genel Kurulu Başkanı tarafından işleme konmuştur. Önergelerden biri İstanbul Milletvekili Mehmet Ali Şahin tarafından verilmiştir. Bir diğer ve aykırı önerge sahipleri ise; Mehmet Bekârîoğlu (Rize), Fethullah Erbaş (Van), Fahrettin Kukaracı (Erzurum), Şeref Malkoç (Trabzon), Lütfi Yalman (Konya), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Mustafa Geçer (Hatay) ve Yasin Hatiboğlu (Çorum) tarafından verilmiştir. Her iki önerge de yapılan müzakerelerin ardından kabul edilmemiştir. Aydın Tümen (Ankara) Emrehan Halıcı (Konya), Orhan Ocak (Bursa), Salih Dayıoğlu (İzmir) ve Ahmet Ziya Aktaş (İstanbul) tarafından verilen önerge kabul edilmiştir. Tasarının 1. maddesinin değiştirilmesiyle ilgili önerge şöyledir:

Madde 1. - 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanununun 159. maddesinin birinci fıkrasında yer alan “bir seneden altı seneye kadar ağır hapis” ibaresi “bir seneden üç seneye kadar hapis” olarak, üçüncü fıkrasında

⁶³⁴ Anayasanın 1, 2 ve 3. maddelerinde yer alan cumhuriyetin temel nitelikleri, bayrağın tekliği, devletin tekliği, ülkenin milletiyle bölünmez bütünlüğü gibi temel ilkelerden vazgeçilemeyeceği.

yer alan “15 günden 6 aya kadar hapis ve 100 liradan 500 liraya kadar ağır para” ibaresi “15 günden 6 aya kadar hapis” olarak değiştirilmiştir.⁶³⁵

Yukarıdaki önerenin gerekçesi; “Türk Ceza Kanununun 159. maddesinin mevcut haliyle korunarak, birinci fıkradaki yer alan cezanın hafifletilmesi öngörülmüştür,” şeklindedir. Bu önerge yapılan oylama sonucunda kabul edilmiştir. 1. madde bu değişik haliyle oylanarak kabul edilmiş ve aşağıdaki 2. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 2. - Türk Ceza Kanununun 312. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 312. - Bir cürmü alenen öven veya iyi gördüğünü söyleyen veya kişileri kanuna uymamaya tahrik eden kimseye altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

Sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığına dayanarak insanları birbirine karşı kamu düzenini bozma olasılığını ortaya çıkaracak bir şekilde düşmanlığa veya kin beslemeye alenen tahrik eden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.

Halkın bir kısmını aşağılayıcı ve insan onurunu zedeleyecek bir şekilde tahkir eden kimseye de birinci fıkradaki ceza verilir.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçlar 311. maddenin ikinci fıkrasında belirtilen araçlar veya şekillerle işlendiğinde verilecek cezalar bir katı oranında artırılır.”

SP Grubu adına Şeref Malkoç (Trabzon); demokratik rejimlerin hak ve özgürlüklerle ilgili erdemlerinden söz etmiş, tasarının bu haliyle demokratik ülkelerde var olduğunu söylemenin mümkün olamayacağını, tasarının Stalin dönemindeki Sovyetler Birliği ile Mussolini döneminde veya benzeri dönemlerde görüldüğünü, tasarının mevcut haliyle kanunlaşması halinde despotik bir rejimin hukukî altyapısının hazırlandığının söylenebileceğini ifadeyle, “Muhalefetin sözcülerinin söylediklerine kulaklarınızı tıkarsanız, siz, demokrat insanların söylediklerine kulaklarınızı tıkarsanız, getireceğiniz tasarıları bu haliyle kanunlaştırırsanız bunlar ya Cumhurbaşkanlığından döner veya Anayasa Mahkemesinden döner diye defalarca söyledik. ...Cumhurbaşkanlığı makamından dönen veya Anayasa Mahkemesinden dönen her kanun, bu Meclisi yaralamaktadır;” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Bülent Arınç (Manisa); birinci maddeye verilen önergeyle 159. maddede bir iyileştirme sağlandığını, müteakip maddelerde de önergelerle maddelerin daha demokratikleştirilmesi ve daha da sivilleştirilmesinin beklentisi ümidini taşıdığını, “eğer uzlaşmayla güzel şeyler yapabiliyorsak, bu örnekten dolayı, ne MHP’li arkadaşlarımızı kınamak gibi bir şey yapmanın doğru olduğuna ne de bunun sevabının sadece bir partiye ait olduğu gibi bir izlenime düşmenin yanlış olacağını” söylemek istediğini, 57.

⁶³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 61 (6.12.2001), ss. 302-305.

hükümet döneminde pek çok kanunun AB ve IMF istediği için çıkarıldığını, herkesin amacının Anayasayı değiştirdikten sonra bunlara uygun uyum yasaları çıkarmak veya hükümetin ilan ettiği Ulusal Program çerçevesinde demokratikleşme ve özgürlükler noktasında ileri adımlar atabilmek olduğunu, getirilen tasarının 312. maddedeki tanımları muğlak ve müphem olmaktan kurtarmadığını, aksine suiistimale ve yoruma daha açık hale getirdiğini, hiçbir zaman ceza hukukunda hâkimin yorumuna ve takdirine yer olmadığını, özellikle ceza hukukunda hâkimler ve savcıların maddî delillerle bağlı olduklarını, dolayısıyla yoruma açık bir ceza hukukunu prensip olarak kabul etmenin mümkün olmadığını, suç ve cezada “kanunilik, açıklık ve netlik” prensibinin daha evrensel olduğunu, suçun bütün unsurlarıyla tarif edilip gösterilmesi gerektiğini, “ihtimal veya onun karşılığı bir kelimeyle, 312’de bugüne kadar olan şikâyetlerin bundan sonra çok daha fazla olacağını ve uygulamada bir hâkimin beraat dediğine, öbürünün mahkûmiyet diyeceğinin” düşünülebileceğini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi kitabının 238. sayfasında Rudwig Borne’un “Hoşlarına gitmeyen düşüncelerin yayılmasını engellemek için ifade özgürlüğünü baskı altında tutan hükümetler, görünmemek için gözlerini kapayan çocuklar gibidir” şeklinde bir ifadesinin bulunduğunu, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10/2. maddesinde özgürlüğün sınırlarının çağdaş biçimde ortaya konulmuş olduğunu, tasarının 2. maddesinde üç noktanın dikkat çektiğini, “Bir cürümü alenen öven veya iyi gördüğünü söyleyen” diye başlayan birinci fıkrada cürümü alenen övmenin suç ve iyi gördüğünü söylemenin fazlalık olduğunu, ikinci fıkrada “insanları birbirine karşı, kamu düzenini bozma olasılığı”nın ise hiçbir zaman hukukî tabir sayılamayacağını ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Salih Çelen (Antalya); Türk Ceza Kanununun 312. maddesinde Türk milletinin ve cumhuriyetin menfaatinin ve geleceğinin korunduğunu, Cumhuriyetin teminatı ve çimentosu olarak değerlendirdiği bu maddede yapılacak bir hatanın karışıklığa neden olarak cumhuriyeti savunmasız bırakabileceğini, değişiklik yapılırken cumhuriyetin geleceğinin tehlikeye düşürülmemesi gerektiğini, tasarının 2. maddesinin ikinci fıkrasında kamu düzenini bozma olasılığının suçun sübutu için yeterli görüldüğünü, maddede öngörülen suçlarla (sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı) insanları birbirine karşı kamu düzenini bozma olasılığını ortaya çıkararak düşmanlığa veya kin beslemeye alenen tahrik edenlerin cezalandırılmasının öngörüldüğünü, bunun büyük bir hata olduğunu, bütün çağdaş ülkelerin vatandaşlarının temel hak ve hürriyetlerden en geniş manada istifade etmesini amaç edindiğini, katılımcı düşünceye dayanan demokrasilerde suçlular için böylesi soyut kavramlarla suç ihdas edilmediğini, “kamu düzenini bozma olasılığını ortaya çıkaracak” ibaresi yerine “kamu düzenini tehlikeye sokacak” şeklinde bir değişikliğin yapılması halinde sakıncaların giderilmesinin mümkün olabileceğini, çağdaş ve hoşgörüyü dayanan hürriyetçi ceza kanunlarında kanunsuz suç ve ceza olamayacağını, Türk Ceza Kanununun 1. maddesinin bu ilkeyi taşımadığını ifade etmiştir.

2. madde üzerinde sekiz önerge verilmiş, bunlardan üçü işleme konulmuştur. Bunlardan biri; Mehmet Bekâroğlu (Rize), Fethullah Erbaş (Van), Fahrettin Kukaracı (Erzurum), Şeref Malkoç (Trabzon), Lütfi Yalman (Konya), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Mustafa Geçer (Hatay) ve Yasin Hatiboğlu (Çorum) tarafından verilmiştir. Önergeler içinde en aykırı olanı ise; Mehmet Bekâroğlu (Rize), Yasin Hatiboğlu (Çorum), Şeref Malkoç (Trabzon), Ömer Vehbi Hatipoğlu (Diyarbakır) ve Lütfi Yalman (Konya) tarafından verilmiştir. Bu önerge, yapılan görüşmelerin ardından kabul edilmemiştir. İlk önergenin kabulü üzerine ayrıca işleme konmamıştır. Kabul edilen önerge ise; Aydın Tümen (Ankara), M. Güven Karahan (Balıkesir), Ahmet Ziya Aktaş (İstanbul), Kemal Vatan (İzmir) ve İsmet Vursavuş (Adana) tarafından verilmiş olup, önerge ve gerekçesi şöyledir:

“Görüşülmekte olan 810 sıra sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısının çerçeve 2. maddesiyle değiştirilen Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin birinci fıkrasında geçen ‘*kişileri*’ kelimesinin ‘*halkı*’ olarak, ikinci fıkrasının ise aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

*Sosyal sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığına dayanarak, halkı birbirine karşı kamu düzeni için tehlikeli olabilecek bir şekilde düşmanlığa veya kin beslemeye alenen tahrik eden kimseye bir yıldan üç yıla kadar hapis cezası verilir.”*⁶³⁶

Gerekçe: Tasarının çerçeve 2. maddesi ile değiştirilen Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin birinci fıkrasında geçen “*kişileri*” kelimesi yerine “*halkı*” kelimesinin, ikinci fıkrasında geçen “*insanları*” kelimesi yerine “*halkı*” kelimesinin kullanılması, suçun unsurlarının daha somut ve belirgin hale getirilmesi bakımından uygun olacaktır. Ayrıca, Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin ikinci fıkrasında düzenlenen fiil, esas itibarıyla “*tehlike suçu*” olduğundan, “*kamu düzenini bozma olasılığı*” ibaresi yerine “*kamu düzeni için tehlikeli olabilecek bir şekilde*” ibaresinin kullanılması da suçun unsurlarını daha somut ve belirgin hale getirecektir. Böylece tasarının gerekçesinde yer alan ifadelerle de uyum sağlanmış olacaktır. Önerge, bu değişiklikler için verilmiştir.

Oylanan yukarıdaki önerge ve önerge doğrultusundaki 2. madde kabul edilmiş, müteakiben aşağıdaki 3. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶³⁷

“MADDE 3. - 12.4.1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 7. maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Yukarıdaki fıkra uyarınca meydana getirilen örgüt mensuplarına yardım edenlere veya terör yöntemlerine başvurmaya özendirecek şekilde örgütle ilgili propaganda yapanlara fiilleri başka bir suç oluştursa bile ayrıca bir yıldan beş yıla kadar hapis ve beşyüzmilyon liradan birmilyar liraya kadar ağır para cezası verilir.”

⁶³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 61 (6.12.2001), ss. 310-313.

⁶³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 61 (6.12.2001), s. 313.

SP Grubu adına Ali Oğuz (İstanbul); madde 159'da ve 312'de bir düzeltmeyle iyileştirme yapmak yerine fevkalade zorlaştıran ve ağırlaştıran hükümler getirildiğini, evvelce de bazı maddelerle (163, 141 ve 142. maddeler meriyettyken) benzer fiillere cezaların verildiğini, 1980 sonrası tevkif edilip mahkemelerde yargılanma sırasında bu kanunların nazara alındığını, aylarca idam hükmüyle yargılanmaya karşılık 163'le mahkûm edildiğinin herkesin malumu olduğunu, 7 ay 23 gün mevkufiyetten sonra 2'şer senelik cezaların tayin edildiğini, sonradan Askerî Yargıtay'ın 4. Dairesinden verilen kararlar kararın bozulmuş ve beraat etmiş bulunduklarını, halen o kanunlar meriyette olmuş olsaydı 312. maddenin kimsenin aklına gelmeyeceğini, Türk Ceza Kanununda yıllarca bulunmasına rağmen bir tek tatbikatı görülmeyen maddenin tatbik mevkiine konulduğunu, Genel Kurulda Adalet Bakanı dahil konuşmacılarca yüzlerce insanın bu kanundan mahkûm edildiğinin öğrenildiğini söylemiştir.

AK Parti Grubu adına İsmail Alptekin (Bolu); kanunsuz suç ve ceza olamayacağını, suç iyi tarif edilip unsurlarının da iyi belirlenmesi gerektiğini, bunlar iyi belirlenmeyip hâkimin takdirine bırakılırsa neticede çıkan kararlarda haksızlık ve adaletsizlikler de olabileceğini, yasada bir iyileştirme olmakla birlikte maddenin baştan aşağı ele alınıp daha mükemmel hale getirilebileceğini ifadeyle, "Parlamento, bütün siyasi partiler -iktidarıyla muhalefetiyle-cumhuriyetin, demokrasinin, temel hak ve özgürlüklerin, sınırı daraltılarak korunamayacağını biliyor. Özgürlükler genişlemeli, demokratik haklar belirli ölçüler içerisinde, geniş bir şekilde, toplumumuzda, insanların imkânına ve kullanma hakkına verilmelidir ki, cumhuriyetimizin korunması, demokrasinin korunması, temel hak ve özgürlüklerin daha sağlam temellere oturtulması mümkün olabilsin. (...) Bu maddeyi biz müspet bir gelişme olarak görüyoruz. Yeterli görmüyoruz;" şeklinde konuşmuştur.

ANAP Grubu adına Ekrem Pakdemirli (Manisa); tasarısındaki "Örgütle ilgili propaganda" ifadesinin çok genel anlam taşıdığını, mevcut metinde "Örgüt mensuplarına yardım edenlere..." denildiğini ifadeyle, "Yardım, çeşitli şekillerde, ekmek verir, su verir, evinde yatırır, hatta, ailesinden birisini örgüte verir. ...Yaptığımız gezilerde, çok büyük sıkıntı vardı. Sıkıntının kaynağı şu: Gece -o günlerde ve çok yakın geçmişe kadar- devlet hâkim değildi, daha doğrusu, kolluk kuvvetleri operasyona çıkmıyorlar. Gece yarısı saat 1'de kapı çalınıyor, açıyorsunuz kapıyı, karşında, mermilerle kuşanmış, ceplerinde el bombaları olan insan, diyor ki: 'Bana ekmek vereceksin, su vereceksin, hatta çocuklarından birini vereceksin...' Aile reisi düşünüyor, siz de gözlerinizi kapatın, düşünün. Böyle bir olayı Allah kimseye vermesin; ama, ne yaparsınız yani; ailenin tümünün gitmesine mi, yoksa, ekmeği de vereyim, suyu da vereyim, nasıl olsa devlet şefkatlidir, beni, bir yıl hapsedecektir... Bunlarla, biz, çok sayıda insanlarla karşı karşıya geldik. Onun için, bizim düşüncemiz ve birçok arkadaşımızın paylaştığı düşünce, burada, kendi iradesiyle örgüte giriyorsa veya örgüte propaganda yapıyorsa veya örgüte yardım, yataklık ediyorsa, bunun, en şedit şekilde cezalandırılmasından yanayız. Ama, anlattığım

örnek çok yaygın. Anlattığım örnekte, bu insanların suitaksiri yok; milletini de seviyor, devletine de bağlı; ama, biliyor ki, devleti eşkiyadan daha şefkatli; eşkiyaya hayır diyemiyor, geliyor, devletin cezasına razı oluyor. Ben, bu düşünceleri sizinle paylaşmak istedim,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Rıza Akçalı (Manisa); Terörle Mücadele Kanununun 7. maddesinin ikinci fıkrasını değiştiren tasarıda bir ‘özendirme’ kelimesinin eklenerek ‘özendirecek şekilde’ denildiğini, özendirmenin burada pozitif hukuk kavramı olmayıp takdir yetkisinin kullanılmasını gerektirecek bir durum olduğunu, dolayısıyla daha belirgin ve daha objektif bir ölçüye bağlanması gerektiğini, keza bir suça iki kere ceza verildiğini, hukukta iki yerde iki ayrı ceza varsa büyüğünün uygulandığını, ikisinin toplanarak uygulanamayacağını, özgürlüklerden yana bir tavrın Mecliste çoğunluğu sağlayabilmiş olmasını Türkiye’nin geleceği adına umutla karşıladığını, 159. ve 312. maddelerde insanları sıkın hususların⁶³⁸ giderilmesiyle daha uygulanabilir bir düzenlemenin getirilmesinde TBMM’nin başarılı olduğunu, millet ile devlet arasındaki güven unsurunun gelişmesine bir ölçüde katkıda bulunduğunu, buna karşılık mini demokrasi paketi diye bir paketin yeterli olmadığını, demokrasinin azının ya da çoğunun olamayacağını ifade etmiştir.

3. madde üzerinde dört önerge verilmiş, üçü işleme konmuştur. İşleme konan önergelerden ilki; Şanlıurfa Milletvekili Yahya Akman tarafından, ikinci ve üçüncü önergeler ise; Mehmet Bekâroğlu (Rize), Fethullah Erbaş (Van), Fahrettin Kukaracı (Erzurum), Şeref Malkoç (Trabzon), Lütfi Yalman (Konya), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Mustafa Geçer (Hatay) ve Yasin Hatiboğlu (Çorum) tarafından verilmiştir. Her üç önerge de görüşmeler sonrası yapılan oylama ile kabul edilmemiştir. Oylanan üçüncü madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 4. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶³⁹

“MADDE 4. - Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 8. - Türkiye Cumhuriyeti Devletinin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğünü bozmak amacıyla yazılı, sözlü veya görüntülü propaganda ile toplantı, gösteri ve yürüyüş yapanlar hakkında, filleri daha ağır bir cezayı gerektirmedikçe bir yıldan üç yıla kadar hapis ve birmilyar liradan üçmilyar liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur. Bu suçun terör yöntemlerine başvurmaya özendirecek şekilde işlenmesi halinde verilecek ceza üçte bir oranında artırılır; mükerreren işlenmesi halinde ise, verilecek hapis cezaları paraya çevrilemez.

Birinci fıkrada belirtilen propaganda suçunun 5680 sayılı Basın Kanununun 3. maddesinde belirtilen bir mevkiye vasıtasıyla işlenmesi halinde, ayrıca bunların sahiplerine ilgili mevkiyenin varsa bir önceki ay ortalama satış

⁶³⁸ Rahatsız eden, özgürlükleri daraltan, hatta, mevcut uygulamadan daha da geriye doğru götüren bir düzenlemeyi.

⁶³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 61 (6.12.2001), ss. 318-323.

bedelinin dörtte üçü kadar ağır para cezası verilir. Ancak verilecek para cezası hiçbir halde üçmilyar liradan az olamaz. Bu mevkatelerin sorumlu müdürlerine, sahiplerine verilecek para cezasının yarısı uygulanır ve altı aydan iki yıla kadar hapis cezası verilir.

Birinci fıkrada belirtilen propaganda suçunun ikinci fıkrada yazılı mevkateler dışındaki basılı eser ve sair kitle iletişim araçları ile işlenmesi halinde, sorumluları ve kitle iletişim araçları sahipleri hakkında altı aydan iki yıla kadar hapis ve birmilyar liradan üçmilyar liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur. Ayrıca mahkeme, ilgili radyo ve televizyon kuruluşunun bir günden yedi güne kadar yayından men'ine karar verir.

Birinci fıkrada belirtilen propaganda suçunun ikinci ve üçüncü fıkralarda yazılı kitle iletişim araçları ile işlenmesi halinde verilecek ceza üçte bir oranında artırılır.”

SP Grubu adına Mehmet Bekâroğlu (Rize); Türkiye’yi “bilim, sanat ve basın-yayın” dünyasındaki çok sayıda başarılı kişinin bu maddeden yargılanmış olduğunu, Türkiye’nin onbeş yılda 30.000 evlâdını bölücü teröre verdiğini, 150 milyar dolar civarında harcama olduğunu söylediğini, bu konu üzerinde konuşurken hassas davranmak mecburiyetinde olduklarını, suç işlemiş olanların da Türkiye Cumhuriyeti Devletinin yurttaşı olduğunu, mahkûmların da temel insan hakları olduğunu ve bunun devletin garantisi altında olduğunu, tasarının bu maddesiyle herhangi bir değişiklik getirilmemiş olduğunu, 312. maddede olduğu gibi düşünce özgürlüğü önündeki engellerin kaldırılması gerektiğini, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Terörle Mücadele Yasasının bu 8. maddesi çerçevesinde gönderilenlerin çoğunlukta olduğunu, yapılan değişikliklerle herhangi bir düzelme ve iyileşme getirilmediğini, Türkiye’de yasa yapma yetkisi TBMM’de olmasına rağmen önemli yanlışlıklar yapıldığını, hatta hükûmete mensup partilerden birisinin genel başkan yardımcısının; “Efendim, Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinden şöyle bir metin geldi; liderler görüşürken, benim liderim o metni imzalıyorum sandı, bakanlarımızın birisi de, bu metnin altına imza atmamışlar, başka bir metnin altına imza atmışlar...” dediğini, bunun çok ağır bir itham olduğunu ifadeyle, “(...) yani, bürokratlarımız, bakanlarımız, koalisyon liderleri bir yasa hazırlıyorlar, bir şey imzalıyorlar; ama, o arada, bir görünmez el yasa metnini değiştiriyor. ...Kimse bu görünmez el, Türk Milletinden, TBMM’den elini çeksin; yoksa, o el kırılır,” şeklinde konuşmuştur.

AK Parti Grubu adına Yahya Akman (Şanlıurfa); görüşülmekte olan maddenin Türkiye’nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi nezdindeki mahkumiyetine en fazla neden olan madde olduğunu, “İfade Özgürlüğünün Yasal Olarak Kısıtlanması” başlığı altında Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde 15 tane karar alındığını, getirilmiş olan maddenin iyileştirme yerine gereği yokken ağırlaştırılmış olduğunu, eklenme gerekçesinin de “Türkiye’nin terörle mücadelesi olduğunu” görülüp anlaşıldığını, Avrupa’daki veya gelişmiş dünya ülkelerindeki benzerlerine paralel olarak bu madde için öngörülmüş olan ceza

miktarının aşağı çekildiğini ifadeyle, “bu madde bu şekliyle kabul edilirse, yine, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin en önemli gündem maddesi olacak ve Türkiye mahkûm olmaya devam edecektir. ...Burada, ne vatandaşımızın kandırılması söz konusu ne de Avrupa’da yargı yetkisini kabul etmiş olduğumuz hâkimlerin buna kanması söz konusu. Burada, tam anlamıyla, tasarının getiriliş amacına ters bir düzenleme söz konusudur. Bu düzenlemenin yanlış olduğunu ifade ediyorum” şeklinde konuşmuştur.

4. madde üzerinde üç önerge verilmiştir. Bunlardan biri Şanlıurfa Milletvekili Yahya Akman tarafından, ikinci ve üçüncü önergeler ise; Mehmet Bekârîoğlu (Rize), Fethullah Erbaş (Van), Fahrettin Kukaracı (Erzurum), Şeref Malkoç (Trabzon), Lütfi Yalman (Konya), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Mustafa Geçer (Hatay) ve Yasin Hatiboğlu (Çorum) tarafından verilmiştir. Her üç önerge üzerinde yapılan görüşmelerden sonra oylanmış ve kabul edilmemiş, oylanmış dördüncü madde ise kabul edilmiştir. Müteakiben aşağıdaki 5. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁶⁴⁰

“MADDE 5. - 16.6.1983 tarihli ve 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 16. maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi madde metninden çıkarılmış, üçüncü ve dördüncü fıkraları ise aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Anayasanın 120. maddesi gereğince olağanüstü hâl ilân edilen bölgelerde yakalanan veya tutuklanan kişiler hakkında ikinci fıkra dört gün olarak belirlenen süre, Cumhuriyet savcısının talebi ve hâkim kararıyla yedi güne kadar uzatılabilir.

Tutuklu bulunan sanık, müdafii ile her zaman görüşebilir. Cumhuriyet savcısı tarafından gözaltı süresinin uzatılmasına yazılı olarak emir verilmesinden sonra gözaltında bulunan kişi hakkında da aynı hüküm uygulanır.”

SP Grubu adına Lütfü Esengün (Erzurum); maddenin olumlu bulunduğunu, benzer bir uygulamayı 54. hükümet döneminde kendilerinin de getirmek istediğini ancak mümkün olmadığını, tasarıyla getirilen 48 saate kadar normal gözaltı süresinin olumlu bir gelişme olduğunu, müdafiiyle görüşülmeyen yerde işkence olacağını ifadeyle, “Türkiye’de işkenceyi önlemek istiyorsak, muhakkak, soruşturmanın, gözaltının her safhasında, hangi suç olursa olsun, nerede işlenmiş olursa olsun, ...Savunma hakkı, hepimizin bildiği gibi, kutsal bir haktır, anayasal bir haktır ve özellikle de, işkencenin önlenmesi için müdafiiyle görüşme imkânını sanıklara her zaman vermeliyiz. (...) Onun için, bu maddede yapılan cumhuriyet savcısı tarafından gözaltı süresinin uzatılmasına yazılı olarak emir verilmesinden sonra, gözaltına alınan, müdafiiyle görüştürülür hükmü yanlıştır; gözaltına alınan her sanık, o andan itibaren müdafiiyle görüşmelidir.

⁶⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 61 (6.12.2001), ss. 326-330.

Müdafiye ne kadar imkân verirse, Türkiye’de adalet o kadar sağlanmış olur,” şeklinde konuşarak maddeyi desteklediklerini söylemiştir.

AK Parti Grubu adına Mehmet Ali Şahin (İstanbul); 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun 16. maddesinde değişiklik yapan tasarıya dikkat çekmiş, değişiklikleri tekrarlamış, 3 Ekim 2001 tarihinde Anayasanın 19. maddesinde yapılan değişikliklere paralel değişiklikler yapıldığını, Anayasa değişiklikleri ilgili uyum yasalarını grup olarak olumlu yaklaştıklarını, toplu olarak işlenen suçlarda cumhuriyet savcısının yazılı emriyle dört güne kadar uzatma bölümünün muhafaza edildiğini, hâkim kararıyla yedi güne kadar uzatma şikkının çıkarıldığını, bunun Anayasanın 19. maddesine uygun ve gerekli bir düzenleme olduğunu, DGM kapsamına giren bir suçun OHAL bölgesinde işlenmesi halinde yürürlükteki kanuna göre gözaltı süresinin on güne kadar uzatıldığını, yeni düzenleme ile uzatmanın yedi güne kadar düşürüldüğünü ifadeyle, “Bu tasarıyı hazırlayanlar, bu süreyi şimdilik yedi gün olarak öngörmüşlerdir. Bu yedi günlük sürenin, ben, uzun olabileceğini düşünüyorum; bu, beş gün olabilir, makuldür. Sanıyorum, bu konuda verilmiş bir önergede var, o önerge doğrultusunda bunun beş gün olmasında isabet olduğu kanaatindeyim. ... DGM’lerin kaldırılması gerekliliğini düşünüyoruz; nitekim, asker üyelerin devlet güvenlik mahkemesinden çıkarılmasıyla ilgili anayasa değişikliğini hep birlikte yapmıştık,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Sevgi Esen (Kayseri); “hür demokratik düzeni ve temel hak ve hürriyetleri ortadan kaldırmaya yönelik hareketlerin, yaygın şiddet hareketlerine ait ciddî belirtilerin çıkması ve bu nedenle, kamu düzeninin ciddî şekilde bozulması hallerine mahsus olmak üzere, olağanüstü hal ilan edilebileceğinin şekil bulduğu” bir düzenleme olduğunu, meclisin bir uzlaşma örneğiyle yaptığı 33 maddelik anayasa değişikliği paketindeki değişikliklerden birinin 19. madde olduğunu, bu değişiklik 4709 sayılı Kanunun 4. maddesiyle Anayasanın 19. maddesinin değiştirilerek gözaltı süresinin kısaltıldığını, görüşülmekte olan maddenin tam bir uyum yasası olduğunu ve DGM’lerin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 16. maddesinin bu şekilde değiştirilmesinin tabiatı icabı olduğunu, DYP Grubunun hassasiyetinin demokrasinin vazgeçilmez unsuru olan temel hak ve hürriyetler yönünde olduğunu, dolayısıyla değiştirilmek istenen üçüncü fıkra üzerinde (yargılama süresi ve yargılama bilinci adına) daha duyarlı olmak mecburiyeti bulunduğunu, bu kısaltılmış sürelerin sanığı görme zorunluluğu aranmaksızın dosya üzerinde yapılacak bir incelemeyi öngördüğünü, bunun “anlaşılmaz bir yargı biçimi” ve yerinde olmadığını, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin kararına göre de “hangi nedenle olursa olsun, gözaltı süresinin dört gün altı saati geçmeyeceğinin hükme bağlandığını, dolayısıyla da dört günden sonraki gözaltı süresinin hâkim kararıyla uzatılması hallerinde sanığın mutlaka hâkim huzuruna çıkarılması gerektiğini, bunun Anayasanın 19. maddesinin ruhunun ve uluslararası anlaşmanın gereği olduğunu, bu yanlışlığın mutlaka giderilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

5. madde üzerindeki üç önergeden biri Yahya Akman (Şanlıurfa), ikincisi H. Uluç Gürkan (Ankara) ve tarafından, ikinci ve üçüncü önerge ise; Mehmet Bekâroğlu (Rize), Fethullah Erbaş (Van), Fahrettin Kukaracı (Erzurum), Şeref Malkoç (Trabzon), Lütfi Yalman (Konya), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Mustafa Geçer (Hatay) ve Yasin Hatiboğlu (Çorum) tarafından verilmiştir. Önergelerden sadece H. Uluç Gürkan tarafından verilen, “Görüşülmekte olan Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Tasarısının 2845 sayılı Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 16. maddesinin üçüncü fıkrasında yapılan değişikliğin sonuna ‘hâkim, karar vermeden önce yakalanan veya tutuklanan kişiyi dinler’ cümlesinin eklenmesini” öngören önerge kabul edilmiştir.⁶⁴¹

Önerge okunmuş ve ardından Uluç Gürkan tarafından, önergenin gerekçesini belirten bir açıklama yapılmış, oylanan önerge ve önerge doğrultusunda oylanan 5. madde kabul edilmiş, daha sonra aşağıdaki 6. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁴²

“MADDE 6. - 4.4.1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 107. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 107. - Tutuklamadan ve tutuklamanın uzatılmasına ilişkin her karardan tutuklunun bir yakınına veya belirlediği bir kişiye, hâkimin kararıyla gecikmeksizin haber verilir.

Ayrıca, soruşturmanın amacını tehlikeye düşürmemek kaydıyla, tutuklunun tutuklamayı bir yakınına veya belirlediği bir kişiye bizzat bildirmesine de izin verilir.”

SP Grubu adına Yakup Budak (Adana); “Tutuklamadan ve tutuklamanın uzatılmasına ilişkin her karardan tutuklunun bir yakınına veya belirlediği bir kişiye, hâkimin kararıyla gecikmeksizin haber verilir” denilirken Anayasanın 19. maddesinde “tutuklunun yakınına derhal haber verilir” denildiğini, Anayasaya uyumu sağlayabilmek için “gecikmeksizin” kelimesinin yerine “derhal” sözcüğünün getirilmesi gerektiğini ifadeyle, “Hem AB uyutulmaya çalışılıyor hem de bir şeyler yapıyormuş gibi gösterilmek suretiyle de millet uyutulmaya çalışılıyor; koalisyon ortakları da birbirlerini uyutmaya çalışıyorlar, ...Bu yapılan düzenlemelerin tamamı, özgürlükleri genişletme yerine, maalesef, daraltmayı amaçlamaktadır; ama, Avrupa’nın baskısı karşısında da, genişletiyormuş görüntüsü verilmek istenilmektedir...” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir); temel hak ve hürriyetlerin ve hür demokratik düzenin olabilmesi ve korunabilmesinin “tam ve katılımcı demokrasinin yerleşmesine, hukukun üstünlüğüne, tarafsız ve bağımsız adaletin var olmasına” bağlı olduğunu, temel hak ve hürriyetler ile kişi özgürlüklerinin Anayasada ayrıntılı bir şekilde düzenlendiğini, Anayasanın 13. maddesinde temel hak ve hürriyetlerin özlerine dokunulmaksızın yalnızca

⁶⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 61 (6.12.2001), ss. 334-338.

⁶⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 61 (6.12.2001), s. 338.

Anayasanın ilgili maddelerinde belirtilen sebeplere bağılı olarak ve ancak kanunla sınırlanabileceğine amir olduğunu, bu sınırlamaların Anayasanın “sözüne ve ruhuna, demokratik toplum düzenine ve laik cumhuriyet ilkesine aykırı olamayacağını”, tasarının 6. maddesinin tutuklama halinde yakınlarına haber verme işleminin düzenlendiğini, Anayasanın 19. maddesinde “kişinin yakalandığı veya tutuklandığı yakınlarına derhal bildirilir” denildiğini, buna rağmen tasarıda ‘hâkim kararıyla gecikmeksizin haber verilir’ ifadesinin hak sahiplerini mağdur eden hukuki bir hata olduğunu ifade etmiştir.

6. madde üzerinde üç önerge verilmiş, ilk önerge okutulurken, bu önergenin sahibi Konya Milletvekili Lütfi Yalman önergesini çekmiştir. Diğer iki önerge de; Mehmet Bekâroğlu (Rize), Fethullah Erbaş (Van), Fahrettin Kukaracı (Erzurum), Şeref Malkoç (Trabzon), Lütfi Yalman (Konya), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Mustafa Geçer (Hatay) ve Yasin Hatiboğlu (Çorum) tarafından verilmiş, önergeler yapılan görüşmelerden sonraki oylamada reddedilmiştir. Daha sonra 6. madde oylanarak kabul edilmiş ve aşağıdaki 7. madde okutulurak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁴³

“MADDE 7. - Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 128. maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi madde metninden çıkarılmış ve üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Yakalamadan ve yakalama süresinin uzatılmasına ilişkin emirden yakalananın bir yakınına veya belirlediği bir kişiye, Cumhuriyet savcısının kararıyla gecikmeksizin haber verilir.”

SP Grubu adına Mustafa Geçer (Hatay); görüşülmekte olan tasarıların aslında “uyum yasaları” olduğunu, “hükümetin geçen yıl AB’ye sunmuş olduğu Ulusal Program dahilinde hemen birinci sayfada yer alan, kısa vadede yapılması gereken, Anayasada veya yasalardaki antidemokratik maddelerin düzeltilmesine ilişkin taahhüt çerçevesinde, Anayasamızda yapılan değişiklik ve bu değişikliğe uyum sağlaması için Ceza Muhakemeleri Usulü Yasasının da 128. maddesinde bu tasarıyla” değişiklik yapılmakta olduğunu, gözaltı süresiyle ilgili düzenlemenin Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesindeki esaslara göre yapıldığını, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararlarına ve Avrupa Konseyine üye devletlerin mevzuatına uydurulduğunu, Türkiye’nin Avrupa müktesebatını iç hukuka taşıması açısından ve çok taraflı sözleşmelerdeki taahhütlerini yerine getirmesi açısından gecikmiş ama faydalı bir düzenleme olduğunu, ifade etmiştir.

AK Parti Grubu adına Hüseyin Çelik (Van); Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 128. maddesinin son anayasa değişikliği paralelinde düzenlenmesinin olumlu bulunduğunu ve desteklediklerini ifadeyle, “Türkiye’de, demokratikleşmeyi Türkiye’nin millî birlik ve bütünlüğünün, Türkiye’nin üniter yapısının bir alternatifi görmekten daha sakıncalı, daha sakat bir anlayış olamaz. Bakınız, dünyada iki türlü anlayış vardır değerli

⁶⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 61 (6.12.2001), ss. 341-344.

arkadaşlarım: Bunlardan birisi, tek doğru anlayışına dayanan monist, mekanist bir yaklaşımdır; tek tipçidir ve ideolojik devletler bu felsefeyi benimserler; kendi doğruları doğrudur; diğer insanların doğruları bunların doğrularıyla örtüştüğü sürece, ona yaklaştığı sürece doğrudur; aksi takdirde, onların doğrularıyla örtüşmeyen iddiaların sahibi olan insanlar, âdeta yoldan çıkmış koyun sürüsü gibi görülür; kendilerini de çoban kabul ederler ve bu koyunları yola getirmek zorundayız gibi bir anlayışa sahip olurlar; çoğu zaman da bunu despotlukla yaparlar. İkinci bir anlayış değerli arkadaşlarım, plüralist anlayıştır; yani, çoğulcu anlayıştır. Çoğulcu anlayışa göre, gerçeğin çok değişik boyutları vardır; tek doğru, sizin doğrunuz değildir. (...) ‘Türkiye’nin demokratikleşmesi ya da Türkiye’nin üniter yapısı’ gibi bir tercihle karşı karşıya değiliz. Hem Türkiye’nin üniter yapısı hem Türkiye’nin demokratikleşmesi varken, niçin ‘ya...ya da’ tercihini seçiyoruz? ...Osmanlı buna ‘kesret içinde vahdet’ diyor; yani ‘çokluk içinde, çoğulculuk içerisinde birlik’ diyor. Siz, insanlara kendilerini ifade etme hakkı vereceksiniz. Demokrasiyi yıkmak isteyenlere karşı demokrasiyi ayakta tutan güç, yine demokrasinin güçlendirilmesidir, özgürlük alanlarının genişletilmesidir. (...) 12 Eylül’de –MHP’li arkadaşlarıma özellikle sesleniyorum- Mamak’ı unutmadık, devletin zor kullanan eli, her zaman için haklı yapmaz, çoğu zaman yanlışlıklar da yapar. Onun için ‘haklı kuvvetlidir’ mantığından hareket edeceğiz; ‘kuvvetli haklıdır’ mantığını terk edeceğiz,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Mahmut Nedim Bilgiç (Adıyaman); “Bireyin hakkına, hukukuna riayet ederken, devleti de korumak gibi bir ulvî görevimizin olduğunu çok iyi düşünmemiz lazım. Bugün, Meclisteki tartışmanın temel noktası da bu zannediyorum; yani, Meclisin de, bu hassasiyeti gözeterek, geçmişte yaşanan kötü hadiseleri, sıkıntılı günleri bir daha yaşamamak için acabalarla birtakım virgüllere, birtakım fıkralara bakması gayet doğaldır. Bunu da olumlu karşılıyorum; ama, mutlaka ve mutlaka demokrasinin önü açılmalıdır, demokrasinin standardı yükseltilmelidir; bize yaraşır, insanımıza yaraşır halde önündeki engeller süratle kaldırılmalıdır; fakat, yine demin söylediğim gibi, o çizgi de çok iyi korunmalıdır. Çünkü, ülkemiz, bir İsveç veya bir Belçika değil, coğrafi durumu itibariyle son derecede hassas bir bölgede,” sözleriyle başlayan konuşmasında; tasarının mini paket halinde uzlaşma komisyonunda daha da olgunlaştırılabileceğini, devleti korumak için hassas noktalarda birlik ve beraberlik içinde hareket edilebileceğini, AB’ye girmek ve medenî dünyanın parçası olabilmek için “kendi özel şartlarımızı da korumak” suretiyle anayasal değişiklikleri yapmak ve gereken yasaları çıkarmak mecburiyetinde bulunulduğunu, değişikliklere katıldıklarını ve 7. maddedeki iyileştirmeyi de olumlu gördüklerini ifade etmiştir.

7. madde hakkında üç önerge verilmiş, ilk önerge okutulurken, bu önergenin sahibi Konya Milletvekili Lütfi Yalman önergesini çekmiştir. Diğer iki önerge de; Mehmet Bekâroğlu (Rize), Fethullah Erbaş (Van), Fahrettin

Kukaracı (Erzurum), Şeref Malkoç (Trabzon), Lütfi Yalman (Konya), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Mustafa Geçer (Hatay) ve Yasin Hatiboğlu (Çorum) tarafından verilmiş, bu önergeler yapılan görüşmelerden sonra oylanmış ve reddedilmiştir. Oylanın 7. madde kabul edilmiş, daha sonra aşağıdaki 8. ve 9. maddeler ayrı ayrı okutularak ayrı ayrı oylanmış ve kabul edilmişlerdir.⁶⁴⁴

“MADDE 8.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”

“MADDE 9.- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.”

Görüşmelerin devamında, tasarı aleyhindeki şu konuşmalar yapılmıştır.

Lütfi Yalman (Konya); “Şu bir gerçek ki, 810 sıra sayılı yasa tasarısıyla 159. madde eski haline getirildi; ama, Terörle Mücadele Kanununun 7. ve 8. maddelerinde birtakım iyileştirmelerin olduğu bir gerçek. Ancak, 159. maddedeki muğlaklığın çok daha net hale getirilmesi gerekirdi. Mesela, ‘tahkir’ kelimesi hakareti içeriyor; ama, ‘tezyif’ kelimesinin ifade ettiği mana, zayıf görme, basit görme gibi anlamlara gelir. Dolayısıyla bir insanın yapmış olduğu işi basit görmek bir hakaret veya incitici bir kelime değildir. 312. maddede de -bizim özellikle üzerinde durduğumuz- ‘somut bir tehlike’ ifadesiyle ilgili önerge verdiğimiz halde, maalesef, reddedildi,” ifadelerinin ardından, tasarının aleyhinde oy kullanacağını söylemiştir.

Yasin Hatiboğlu (Çorum); “(...) Gönül arzu ederdi ki... Bütün arkadaşlarımızın birleştiği bir yer vardı; özgürlükleri daha da genişletmek, daha da rahatlatmak; ama, herkesin özgürlüğü ile bir başka insanın özgürlüğü arasındaki sınırı kaçırmadan. Ama, ne yapalım ki, bizim gönlümüzden geçtiği biçimde bir düzenleme olmadı. Zannedildi ki belki, acaba bunlar kendilerine mi yontuyorlar; hayır, asla... ...Değerli milletvekilleri, elbette kimseye kırgın değiliz; ama, üzgünüz, milletimiz adına üzgünüz. Keşke, daha düzgün olsaydı; ama, olmadı. Ne yapalım, biz alışmışız!” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki konuşmanın sonunda tasarının tümü üzerinde oylama yapılmış ve kabul edilmiştir.⁶⁴⁵ 4744 nolu bu kanun, “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun” adı ile 19.2.2002 tarihli ve 24676 sayılı RG’de yayımlanmıştır.

e. Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu Tasarısı Üzerinde Görüşmeler

Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu Tasarısı ile ilgili olarak DYP Genel Başkanı ve İstanbul Milletvekili Tansu Çiller ile üç milletvekilinin de Kamu Görevlileri Sendikaları hakkında kanun teklifi vermeleri üzerine; “Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu Tasarısı ile İstanbul Milletvekili Tansu Çiller ve 3 Arkadaşı tarafından teklif edilen Kamu Görevlileri Sendikaları Kanun Teklifi”

⁶⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 61 (6.12.2001), ss. 348-351.

⁶⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 61 (6.12.2001), s. 352.

başlığı ile gündeme gelmiştir. Söz konusu tasarı ve kanun teklifi üzerindeki görüşmeler Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler ve Plan ve Bütçe Komisyonları Raporlarının (1/418, 2/87) (S. Sayısı: 683) TBMM Başkanlığına sunulmasının ardından, 7.6.2001 Perşembe günü, saat 14.30'da başlayan ikinci oturum esnasında başlanmıştır. Başkanvekili Mehmet Vecdi Gönül'ün başkanlığındaki Genel Kurulda Hüseyin Çelik (Van) ve Şadan Şimşek (Edirne) de Katip Üyeler olarak görev almış, görüşmeler tasarının tamamı üzerinde ve aşağıdaki şekilde cereyan etmiştir.⁶⁴⁶

FP Grubu adına Mahfuz Güler (Bingöl); Kamu Görevlileri Sendikaları Yasa Tasarısının üzerinde tam bir mutabakat sağlanamadan Genel Kurula getirildiğini, çalışmalarda memur sendikacılığı sorunlarının yasalarla ve uygulamayla getirilen yanlış bir işçi-memur ayrımı anlayışından meydana geldiğinin tespit edildiğini, demokratik dünya pratiğinde ve sendikal anlamda memur sıfatının sadece kamu otoritesini fiilen kullanan üst düzey kamu görevlilerine verildiğini, bu tanımın dışındaki kamu görevlilerinin diğer çalışanlarla aynı statüde görülüp genel anlamdaki sendikal ve grev haklarından yararlandıklarını, Türkiye'de de gecikmeksizin benzer bir düzenlemenin zorunlu hale geldiğini, Anayasanın 53. maddesinde yapılan değişikliklerle işçiler dışındaki kamu görevlilerine de örgütlenme ve toplu görüşme hakkının tanınmış ve bu hakkın nasıl kullanılacağına ilişkin usul ve esasların kanunla belirlenmesinin hükme bağlanmış olduğunu, aylarca üzerinde çalışılan ve tüm sosyal tarafların dinlenilmesiyle mutabakat sağlanan çalışmanın Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülürken göz ardı edildiğini, yapılan itiraz üzerine Plan ve Bütçe Komisyonu Başkanı tarafından "hangi tasarı üzerinde görüşme yapacağım benim takdirimdedir; ben de, hükümetten gelen tasarıyı görüşeceğim" şeklinde keyfi bir tutum izlenerek İktüzüğün ve Anayasanın çiğnendiğini, Komisyon Başkanını kınadığını ve derhal istifa etmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Mahfuz Güler konuşmasını; tasarıya mevcut haliyle destek vermelerinin mümkün olmadığını, Memur-Sen ile KESK'in bu tasarıdan bekledikleri ve destek verdikleri hususların mutlaka göz önüne alınması gerektiğini, hükümetin muhalefetin sesine kulak tıkadığını, tasarının mevcut haliyle çalışma düzenini bozarak binlerce memuru sokağa döktüğünü, çalışma barışının olumsuz yönde etkilendiğini, memura pazarlık imkânı ve grev hakkı tanımayan tasarının tamamen kandırmaca olduğunu, tasarı ile memur sendikacılığının eli kolu bağlı bir dernek düzeyine indirildiğini, kamu çalışanlarına 87 sayılı Sözleşmeyle örgütlenme ve grev hakkı tanımış olan ILO sözleşmelerine aykırı olduğunu, Türkiye bu sözleşmeleri onaylamış olmasına rağmen tasarı içerisinde toplu sözleşme ve grev hakkının bulunmadığını, tasarının başta ILO sözleşmelerine olmak üzere evrensel demokratik değerlere ve AB normlarına aykırı olduğunu ifadeyle, "Ulusal Programda, tüm kamu çalışanlarına toplu sözleşmeli ve grevli sendikal haklar sözü

⁶⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 65, B 114 (7.6.2001), s. 707.

verildiği ve anlaşmaların altına devlet adına imza atıldığı halde, bunun tersine hareket etmek devlet anlayışına sığar mı? Bütün demokratik ülkelerde, Batı ülkelerinde, özellikle Yunanistan ve İtalya’da, tüm kamu görevlileri sendika kapsamı içerisinde; grev ve toplu sözleşme hakları da vardır. Devlet işleri de etkin, verimli ve hızlı işlemektedir. Fransa ve Almanya gibi gelişmiş Batı ülkelerinde tüm çalışanlar sendikalıdır; hatta, bazı Batı ülkelerinde genelkurmay başkanları bile sendika üyesidirler. Sendikalaşmanın olduğu kamu kurum ve kuruluşlarında, yolsuzlukların ve hırsızlıkların minimuma indiği görülmüştür... Çağdaş devlet anlayışı, kendi vatandaşından, kendi çalıştırdığı bireyden korkmayan, onun özgürlüklerine ve örgütlenmesine yardımcı olan anlayıştır. Bu tasarıyla, kamu görevlilerine toplu sözleşme ve grev hakkı verilmediği ve tüm sosyal tarafların mutabakatı alınmadığı için, biz, FP olarak, bu tasarıya karşıyız,” şeklinde tamamlamıştır.

DSP Grubu adına Evliya Parlak (Hakkâri); Türkiye’de ilk kez işçilerin sendika kurma hakkının 1947’de çıkarılan Sendika Kanunuyla tanındığını, ancak o kanunda toplu sözleşme ve grev hakkı bulunmadığını, 1963’de şu andaki DSP Genel Başkanı ve Başbakan Bülent Ecevit’in Çalışma Bakanlığı döneminde çıkarılan 274 ve 275 sayılı Kanunlarla işçilere toplu sözleşme ve grev hakkının verildiğini, 1965’te 624 sayılı Devlet Personeli Sendikaları Yasası çıkarılarak memurlara da sendika kurma özgürlüğü tanındığını, o tarihlerde Türkiye Öğretmenler Sendikası (TÖS) kurulduğunu, 1980’de “12 Eylül ihtilaliyle” birlikte her türlü örgütlenmeye son verildiğini, 1990’lardan itibaren değişik isimler altında yeni yeni memur sendikalarının oluşmaya başladığını, bu sendikaların temel dayanaklarının genelde iç mevzuattan çok uluslararası anlaşma ve sözleşmeler olduğunu, en önemlilerinden Uluslararası Çalışma Örgütü ILO’nun kabul ettiği 87 sayılı Sendika Özgürlüğü ve Sendika Hakkının Korunması Sözleşmesinin 1992 yılında onaylandığını, 1949 yılında kabul edilen 98 sayılı Toplu Pazarlık Hakkı Sözleşmesinin 1951 yılında ve 1978 tarihli 151 sayılı Kamu Kesiminde Örgütlenme Hakkı Sözleşmesinin 1992 yılında Türkiye tarafından onaylandığını, ayrıca İnsan Hakları Evrensel Bildirisinin de 1949’da onaylandığını, 1990’lardan itibaren iç mevzuatta yer almasa da fiilî olarak kurulan bu sendika hareketlerine Anayasada bir dayanak sağlanmış olduğunu ifadeyle, “(...) sendikaların kuruluşu, örgütlenmesi ve faaliyetleriyle ilgili olan ILO’nun kabul ettiği, bizim de onayladığımız 87, 98, ve 151. sözleşmelerin esasları, ulusal mevzuatımıza uyarlanmaya çalışılmıştır. Yine, 2821 sayılı Sendikalar Yasasının kapsamı dışında kalan tüm kamu görevlilerinin, olabildiğince, bu yasa çerçevesi içerisinde, yararlanma olanağına çaba gösterilmiştir. Yine, sendikaların güçlü yapılanabilmeleri için, hizmet kolu esaslı esas alınmış ve kamu kesiminde yapılan hizmetler, 10 hizmet kolu olarak tasarıda yer almıştır. Meslek ve işyeri esasına göre sendika kurulmasına izin verilmemiştir; yani, hizmet kolları tespit edilirken, özellikle, kamu görevlilerinin yoğunluğu ve yapılan hizmetin esası dikkate alınmıştır. Bu, işçilerle ilgili 2821

sayılı Kanunda ise 28 işkolu halinde düzenlenmiştir. Yine, sendika yönetimlerinde karışıklığa meydan vermeyecek düzenlemeler, özellikle, sendika içi demokrasiyi geliştirici düzenlemeler; sendika ve konfederasyonların oluşumu, yönetimi, faaliyetleri, fesih işlemleri, en geniş anlamda, kendi isteklerine bırakılmıştır. Üyelikten çıkma veya üye olma, noter onayına bağlanmadan kişinin isteğine bırakılmış, örgütlenme hakkı kullanılırken kısıtlamalardan kaçınılmış, her türlü ayırmacılığı önleyici önlemlere özellikle yer verilmiştir. Yine, üyelikten çıkarılması genel kurul kararına bağlanmıştır; yani, yönetim kurullarının kişisel birtakım düşüncelerle karar verme olanağı ortadan kaldırılmıştır. Yine, sendikalara üye veya yönetici olanların güvenceleri sağlanmıştır. Özellikle, yönetim kurullarına seçilen arkadaşların, maaşsız izinli ve aynı zamanda, yöneticisi olduğu sendikasıdan Emekli Sandığı aidatı ödenmek koşuluyla, Emekli Sandığıyla bağlantısının kesilmemesi sağlanmıştır. (...) Kurulacak sendikaların işyeri temsilciliği, şubeleri, sendika ve konfederasyonların zorunlu organları, genel kurul, yönetim, denetleme ve disiplin kurullarının oluşumları, 2821 sayılı Sendikalar Yasasının hükümleri göz önüne alınarak, ona tıpatıp benzer nitelikte düzenlemelere yer verilmiştir. (...) Özellikle toplu görüşmelerde, çalışanlara her türlü ödenek, aylık, ücret, zam, tazminat, fazla çalışma ücreti, yolluk, ikramiye, lojman yardımı, doğum, ölüm, aile yardımı, tedavi ve cenaze giderleri, giyecek yardımı gibi, çalışanları her yönüyle ilgilendiren bütün imkânların, bütün olanakların mutabakata bağlanması, öncelikle burada vurgulanmaya çalışılmıştır. (...) Bu yasa tasarısının hepimizce kabul edilen noksanlığı, belki ‘grev ve toplu sözleşme’ sözcüklerinin yer almasıdır,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür.

DYP Grubu adına Mehmet Dönen (Hatay); mevcut tasarının çağdaş normlara sahip ve toplu sözleşmeli, grev haklı bir tasarı olmasını arzu ettiklerini, ancak gene de tasarının bir ilk adım olması dolayısıyla engel olmama kararını aldıklarını, 1980 sonrasında küreselleşen dünyayla birlikte Türkiye’nin ithal ikameci bir rejimden ihraç ikameci ve dünya pazarlarında mal satmaya yönelik yeni bir konsepti kabul ettiğini, küresel pazarların belirlediği piyasalarda rekabetle işletmelerin ayakta durabileceğini, 1980 öncesinde Türkiye’de işçi ve işverenlerin tıpkı birbirine karşı gard almış ve sürekli birbirine yumruk atmaya çalışan boksörler durumuna düşürülmüş olduğunu, o günlerdeki bu gereksiz enerji sarfiyatından sıkıntılar çeken Türkiye’nin artık o günleri geride bıraktığını, artık bilgi çağında işçi ve işverenin dünya pazarlarında birlikte rekabet etmek durumunda olduklarını, kamu çalışanlarına paralel olarak özellikle 2821 sayılı Sendikalar Yasasının ve 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi ile Grev ve Lokavt Yasasının yeniden düzenlenmesi gerektiği kanısında olduğunu, Türkiye’nin sendikal özgürlükleri ve haklarını yeniden ortaya koyup tartışmasının gerekli olduğu bir süreci yaşamakta olduğunu, 1475 ile 657 sayılı Yasaların da keza tekrar birlikte ele alınması gerektiğini ifadeyle, “(...) Memur kavramı yeniden ele alınmalı ve yeniden tarif yapılmalıdır. (...) bu tasarıya iyi

baktığınızda, bu tasarı, devletin kontrolünde ve denetiminde bir sendikal yasa tasarısı olarak gündeme gelmektedir. Yani, devlet, kendi çalıştırdığı kamu görevlilerinden korkmaktadır. ...İşte onun için, bu yasaya bizim karşı olmamızın temelinde bu var. Yani, bu yasayla, insanların demokratik bir biçimde örgütlenmelerinin ve örgütlerinin bütün güvencelerinin sağlanması gerektiği kanısındayım,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

ANAP Grubu adına Ali Kemal Başaran (Trabzon); 1995 yılında yapılan anayasa değişikliği ile memurlara sendika kurma hakkı verilmiş olmasına rağmen 6 yıldır gereken kanunların çıkarılamadığını, bu konudaki kanun tasarısının her kademesinde ANAP’ın payı olan tasarının engellenmiş olduğunu, artık geline günde sendika kurma hakkı verilen memurların sendika yasasının mutlaka Meclisten geçirilmesi gerektiğini, geçmişte üç büyük memur sendikasıyla (Kamu-Sen, KESK, Memur-Sen) görüşmeler yapıldığını, özellikle Kamu-Sen ve Memur-Sen’le bir noktada birleşebildiklerini, KESK’in ısrarla grev hakkı istediğini, grev hakkı olmayan bir memur sendikası kanununu kabul etmeyeceklerini söyleyerek toplantıyı terk ettiklerini, sendikaların önce kurulup örgütlendiklerini, arkasından toplu görüşme ile toplu sözleşme ve grev hakkının geldiğini, zaman içerisinde grev ve toplu sözleşme hakkının da verilmesinin mümkün olabileceğini, temel insan hakları arasında önemli bir yeri olan örgütlenme özgürlüğünün tüm çalışanlara ayırimsız bir şekilde tanınmasını istediklerini, bunun demokratik ve sosyal bir hukuk devleti olmanın temel göstergelerinden biri olduğunu, İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi, İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Avrupa Sözleşmesi ve Avrupa Sosyal Şartı gibi uluslararası metinler ile Uluslararası Çalışma Örgütü ILO’nun 87, 98 ve 151 sayılı Sözleşmelerinin de Türkiye tarafından onaylanarak iç hukuka katılmış olduğunu ifadeyle, “(...) sendikal örgütlenme ve sendika üyelerine tanınacak haklar, birbirinden farklı iki ayrı konudur. Nitekim, işçi sendikalarının kurulmasına ilişkin yasa, ilk kez 1947 yılında çıkarılmış olmasına rağmen, toplu sözleşme ve grev hakkı 16 yıl sonra, yani, 1963 yılında tanınmıştır. Yine, işçi sendikalarının örgütlenmeleri 2821 sayılı, bunların toplu iş sözleşmesi ve grevle ilgili faaliyetleri ise 2822 sayılı kanunlarla olmak üzere iki ayrı kanunla düzenlenmiştir. (...) Anayasaya aykırı olduğu açıkça görülen bir tasarının hazırlanması elbette beklenemez. Bununla birlikte, kamu görevlilerinin kendi aralarında sendika kurabilmelerini ve idare ile toplu görüşme yapabilmelerini sağlayıcı düzenlemeleri içeren kamu görevlileri sendikalar kanununun çıkarılması bir Anayasa gereğidir. Ayrıca, Anayasanın 53. maddesi dışında yasal bir dayanağı bulunmayan mevcut kamu görevlileri sendikaları halen üyelik ödentisi toplamakta, oluşan fonları kullanmakta, kamu kuruluşlarında temsilcilikler açmakta ve çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. ...Sendikalar üye aidatlarını doğrudan üyelerden toplarlardı; Sayın Mesut Yılmaz’ın Başbakan olduğu 55. hükümet döneminde, özellikle kendisinden, biz, sendikalarla birlikte, bu ödentilerin doğrudan işyerlerinden toplanması konusunda bir genelge

yayımlamasını istemiştik ve Sayın Başbakanımız o zaman bir genelgeyle, üye aidatlarının üyelerden toplanması yerine işyerlerinden toplanılarak sendikalara aktarılması gibi bir kolaylık da getirmişti. Hükümetimizce 19 Mart 2001 tarihinde açıklanan AB'ye katılım sürecinde ülkemizin kısa ve orta vadeli önceliklerine ilişkin ulusal programın sosyal politikalar ve istihdam ile ilgili bölümünde kamu görevlileri sendikaları kanun tasarısının yasalaşması, birinci sırada kısa vadeli hedefler arasında gösterilmiştir. (...) Her şeyden önce, kamu görevlileri sendikalarının kuruluşu ve etkinlikleri yasal bir temele oturtulmuş olacaktır!” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

MHP Grubu adına Ali Işıklar (Ankara); devleti devlet yapan vazgeçilmez unsur olan kamu çalışanlarının yıllardan beri hükümetlerin gazabına uğrayarak tüketilmiş olduğunu, konuşmayan ve konuşturulmayan bu kesimin siyasiler ve hükümetler tarafından günah keçisi haline getirildiğini, kamu çalışanlarının çalışmasını düzenleyen 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun yamalı bohçaya döndüğünü, 1970’de çıkan 239 maddelik yasada 300 civarında değişiklik yapıldığını, “cezalarla dolu, dayatmacı, özendirmeden uzak, çalışma şevkini kıran, siyasî kimlikli kişileri koruyan; çalışanları, hükümetlerin kapı kulu haline getiren” bir çerçevede olduğunu, yasanın bu haliyle Anayasaya aykırı hale geldiğini ifadeyle, “(...) kamuda çalışan insanlar arasında kurum içi ve kurumlar arası adaletsizlikler oluşturulmuş; memur, işçi, sözleşmeli, sözleşmesiz, barem içi, barem dışı, kadro karşılıklı sözleşmeli, kadrosuz sözleşmeli, genel hizmet sınıfı, sağlık hizmet sınıfı, teknik hizmet sınıfı gibi farklı statüler uygulanması sebebiyle, aynı yerde çalışan ve aynı işi yapan insanlar arasında çalışma barışı bozulmuş, kamu çalışanları birbiriyle konuşmaz ve birbiriyle kavgalı hale gelmiştir. Adamını bulan daha iyi bir konuma veya statüye geçmeye çalışmakta, bunun sonucu, bazı kurumlarda çalışanların sayısı azalırken, bazı kurumlarda fazlalıklar oluşarak yanlış istihdama sebep olunmuştur. ...Cumhurbaşkanlığı, Meclis, Başbakanlık ve bağlı kuruluşlar, SPK, bankalar, Rekabet Kurulu ve Maliye Bakanlığı gibi kuruluşlarda, sekreter, odacı gibi unvanlarla çalışanlar diğer kurumlardaki daire başkanlarından fazla ücret almaktadır. Yönetim kurulu üyeleri ve bazı genel müdürler, milletvekillerinden fazla ücret almaktadır. İşçilerle memurlar arasında uçurumlar oluşmuş; işçi, memurun üç, beş katı maaş alır olmuş; şoför işçi, sekreter işçi, amiri olan bölge müdürü ve daire başkanından fazla ücret alır hale gelmiştir,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Ali Işıklar ayrıca; memur kesiminin ameliyat masasındaki bir ekip hareketiyle çalışanlar gibi algılanması gerektiğini, bilgi ve deneyimleri ile sorumlulukları ölçüsünde ücret dengelenmesi yapılması gerektiğini, 657 sayılı Devlet Memurları Yasasının yeniden düzenlenmesi gerektiğini, “yasaklardan arındırılmış ve keyfilikten uzak, çalışmayı özendirici, hukukun üstünlüğünün sağlandığı, eşit işe eşit ücret prensibine dayalı” hale getirilmesi gerektiğini,

mutlaka toplu sözleşme-grev ile konuşabilme ve teşkilatlanma özgürlüğünün bir arada bulunduğu sendikalara ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan (Yalova); 1961 yılından beri Türkiye'nin gündeminde yer alan tasarının bir önceki yasama döneminde 23. maddesine kadar görüşme yapıldığını, erken seçim kararı alınması üzerine tasarının kadük kaldığını, çalışma hayatıyla ilgili olarak Ekonomik ve Sosyal Konseyin önceki ay kanunlaştırıldığını, yabancıların çalışma izinlerini düzenleyen ve iş güvencesi kanun tasarılarının mevcut olduğunu, keza çocuk işçiliğinin önlenmesine ilişkin yasa tasarısının bulunduğu, görüşülmekte olan kamuda çalışanların sendikalarıyla ilgili yasa tasarısının mutlaka ve ivedi olarak çıkarılmasındaki zaruretin "Ulusal Programın" bir taahhüdü olduğunu, içeriği itibariyle eleştirilecek yönleri olsa da böyle bir yasanın çıkmış olmasını kamu çalışanları için önemli bir aşama olarak gördüğünü, mevcut memur sendikalarının hiçbirinin legal pozisyonlarının olmadığını, son anayasa değişikliğine rağmen altı yıldan beri yasası çıkarılmadığından hem yasal, hem de yasal olamama pozisyonunda olduklarını ifadeyle, "(...) anayasa değişikliği noktasında, Genel Kurulumuzda enine boyuna iyi tartışmamız lazım geldiğini ifade etmek istiyorum; çünkü, AB'ye üye ülkelerin birçoğunda buna benzer düzenlemeler vardır; ama, o ülkelerin şartları içerisinde baktığımızda, bizimki gibi, 657 sayılı mutlak bir iş güvencesini veren bir düzenleme de, 'memur' diye adlandırdığımız kimseler de bulunmamaktadır. Eğer, bir 'grev' dediğimiz vakit, onun hemen çağrışımı, çalışma hayatındaki iş hukukumuz prensibi itibariyle 'lokavt' kavramı da beraberinde gelir. Dolayısıyla, lokavtın olmadığı tek yönlü olarak bir grevin tanınmasının, dünyadaki çalışma hayatının, ister işçi kesimi ister kamuda çalışanlar itibariyle düşündüğümüzde, söz konusu olmadığını biliyoruz. Şimdi, biz, Anayasa çerçevesi içerisinde bir yasa tasarısının çıkması için de gayret etmeliyiz; ama, anayasa değişikliğiyle ilgili partiler arası uzlaşma komisyonunda zaten bu konuda bazı çalışmaların olduğunu biliyoruz. O çalışmaların sonucunda gelinecek bir noktada, eğer genel bir mutabakat sağlanırsa, tabii ki, anayasa değişiklikleri gündeme geldiğinde, o zaman, bu konuyla ilgili alınacak olan bir çoğunluk kararı o manada teşekkül etmişse, hele partiler arası uzlaşma komisyonunda bir mutabakat temin edildiği takdirde, zaten, bu manadaki iddia ve bu manadaki tartışmalar da son bulmuş olacaktır," şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Yaşar Okuyan ayrıca; Türkiye'nin bu konudaki uluslararası taahhütlerini⁶⁴⁷ tasarının kanunlaşması halinde yerine getirmiş ve uyum sağlamış olacağını, her yıl Cenevre'de Uluslararası Çalışma Örgütünün düzenlediği

⁶⁴⁷ 1993 yılında onaylanan 87 ve 151 sayılı Uluslararası Çalışma Örgütü 'ILO' Sözleşmelerine ve 1989 yılında kabul edilen Avrupa Sosyal Şartının 5. ve 6. maddelerine, 3 Ocak 1976 tarihinde yürürlüğe giren, ve Türk hükümetince imzalanan BM Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesinin 8. maddesine, 7 Aralık 2000 tarihli Nice Zirvesinde kabul edilen AB Temel Hakları Şartının 12. maddesine ve 1954 yılında onaylanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 11. maddesi gibi.

konferansta Türkiye’de kamu çalışanları sendikalarının kurulup kurulmadığı konusunun gündeme geldiğini, bu kurumun gelecek ilk toplantısına tasarının kanunlaşması ile birlikte katılmayı arzu ettiğini ifade etmiştir.

Aslan Polat (Erzurum); Memurların Ankara’daki Kızılay meydanındaki gösterileri ve polisle çatışmasını örnek vererek Hükümeti eleştirmiş, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in Başbakanlığı dönemindeki “Türkiye, örgütlenme ve toplu pazarlık hakkının korunmasına ilişkin 98 sayılı sözleşmeler dolayısıyla, kamu personeli de dahil, tüm çalışanlara da sendikalaşma ve toplu pazarlık hakkının tanınması –toplularlık diyor, görüşme demiyor- ülkemizce esasen üstlenilmiş bulunmaktadır. Belirtilen uluslararası belgelerle üstlenilen bu yükümlülük, 87 sayılı ILO sözleşmesinin onaylanmasıyla yerine getirilmiş olacaktır” sözünü hatırlatmış, ILO Sözleşmelerinin 87. maddesinde “Çalışanlar ve işverenler, herhangi bir ayırım yapılmaksızın, önceden izin almadan istedikleri kuruluşları kurmak ve yalnız bu kuruluşların tüzüklerine uymak koşuluyla bunlara üye olmak haklarına sahiptir ve sendika kurar” şeklindeki ifadesini tekrarlamış, buna karşılık tasarıda polislerle silahlı kuvvetlerde çalışan sivillerin bu haktan mahrum bırakıldığını eleştirmiş, oysa ILO sözleşmelerinde “Bu sözleşme, kamuda çalıştırılan herkese uygulanır. Bu sözleşmede öngörülen güvencelerin, görevlilerce izlenecek politikaların belirleme ve yönetim işleri, kabul edilen üst düzey görevlilere veya çok gizli nitelikte görevler ifa edenlere hangi ölçüde uygulanacağı ulusal yasalarla belirtilecektir. (...) bu, Silahlı Kuvvetlere ve polise de ne ölçüde uygulanacağı belirtilecektir” ifadelerinin yer aldığını, bir taraftan yapılan anlaşmalarla “uluslararası sözleşmeler her hukukun üzerindedir” derken, diğer taraftan da sınırlamalar getirildiğini, bu sınırlamaları memurların kabul etmediğini, “sendikacılar siyasetçi, milletvekili olamaz!” denildiğini, Başbakan Bülent Ecevit’in bu konuda “Dünyada eşi görülmedik bir demokrasi ayıbı!” dediğini ve bunun kaldırılması için 55. hükümet döneminde Anayasa Komisyonuna gönderdiğini, geline nokta “getirin, bunu koyun...” demesinin anlaşılmadığını, ifade etmiştir.

Aslan Polat konuşmasını; son toplu sözleşmelerde Türk-İş sendikasının muhtemelen Türkiye tarihindeki en zayıf anlaşmasını yapmasına rağmen yine de %15 zam aldığını, buna karşılık temmuz ayında memurlara %5 zam verilmesinin planlandığını, bu durumda sözleşmeler grevsiz olduğu zaman bir anlamının olamayacağını, kariyer sahibi memurların kalifiye olmayan memurlardan pek çok yerde daha az maaş aldığını, getirilen yasa tasarısının grev ve lokavt içermemesi halinde hiçbir özelliğinin bulunmayacağını, grev ve lokavt hakkı bulunmayan bir sendikacılığın da olamayacağını ifade ederek tamamlamıştır.

Masum Türker (İstanbul); 57. hükümetin programında kamu çalışanlarının örgütlenme özgürlüklerine kavuşturulacağı ve sendikal haklarının verileceğinin belirlenmiş olduğunu, gündemdeki kanun tasarısı hakkında Türkiye’de örgütlü kamu çalışanlarına ait üç büyük konfederasyonun mutabık kaldığını, mutabık olmayan bazı konfederasyonların ise kendi tabanları

açısından ve haklı olarak toplu sözleşme ve grev hakkı istemlerinin de doğru olduğunu, söz konusu yasa tasarısının kanunlaşması halinde diğer hakların da istenebileceğini, bu yasal düzenlemeyle herhangi bir olay olduğu zaman horlanan ve suçlanan kamu çalışanlarına örgütlü bir şekilde haklarını ortaya koyabileceklerini ifadeyle, “Özellikle medyada dolaştırılan ve israfı benimseten, israfı dile getiren birçok haberin hedefi kamu çalışanlarıdır. Bu haberleri dile getirenlerin, bu konuyu yayanların, kendi şirketlerinde yöneticilere tahsis ettikleri araçları, harcadıkları benzinleri, her türlü harcamayı vergiden düştükleri halde, kamu çalışanlarını, salt hedef göstermek, salt küçük düşürmek adına ne tür yayınlar yaptıklarını, konferanslarda ve konuşmalarda nasıl suçladıklarını görüyoruz. (...) Bu konuda birçok kişi çıkıp tartışabilir, kamu çalışanlarına farklı konuşabilir; ama, konuşanlar, ilk önce, güç ve iktidar oldukları zaman, neden bunu gerçekleştirmediklerinin de hesabını vermek zorundalar. ...Yapılacak her şey, Türkiye’de yaratılan katma değerın bölüşümünde, emeğin hakkını almasına sağlamaya yönelik olacaktır.” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki konuşmanın ardından DYP İlçel Milletvekili Turhan Güven yerinden söz istemiş ve şu konuşmayı yapmıştır:

“Değerli DSP sözcüsünü dinlediğim zaman tüylerim diken diken oldu; çünkü, hükümetin ortağı, Anavatanın ortağı kendileriydi. Bizim gayretlerimizle 24. maddeye kadar görüşülen kanun tasarısını geri çeken de yine onlardı. Şimdi, kalkıp da burada, vatandaşın önünde hilafı hakikat beyanda bulunmanın kendilerine ne yararı var ben onu öğrenmek istiyorum. Bırakın bunları canım. Millet sizi biliyor, millet sizi tanıyor, yapmayın böyle, safsatayla uğraştırmayın bizi, rica ederim...”

Yukarıdaki konuşmanın ardından Genel Kurul Başkanı, Aydın Tümen (Ankara), Turhan Güven (İlçel), Plan ve Bütçe Komisyonu Başkanı Metin Şahin (Antalya), Nevzat Ercan (Sakarya), Kamer Genç (Tunceli), Saffet Arıkan Bedük (Ankara) arasında, önceki yasama dönemlerinde söz konusu yasa tasarısının görüşülmesiyle ilgili tartışma yaşanmış ve açıklamalar yapılmış, daha sonra da tasarıyla ilgili soru-cevap bölümüne geçilmiştir.

Ahmet Sünnetçioğlu (Bursa)’nın Sorusu: Bu tasarının amacı, kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve meslekî hak ve menfaatlerinin korunması olarak belirtiliyor. Bu tasarının, bu şekliyle, bu amaç için yeterli olduğuna inanıyor musunuz diye soracaktım; ancak, konuşmanızda, bu tasarının eksikliği olduğunu ve her şeye rağmen bir yasa tasarısı olduğunu belirttiniz. Her ne kadar, Sayın Türker de, bu yasa tasarısı üzerinde mutabık kaldığını belirtiyorsa da ve çıkmasını istemeyenlerin, toplu sözleşme ve grev hakkını gündeme getirdiğini belirtiyor olsa da... Elimde, Eğitim-Sen, Enerji-Yapı Yol-Sen, SES, Tüm-Bel-Sen, BES, Haber-Sen, Tarım-Gıda-Sen, Tüm-Sosyal-Sen, Tüm-Yargı-Sen Bursa şubelerinin ortak bir metni var ki, bunlar, konunun tarafıdır. Bunlar şunu iddia ediyorlar: Mevcut yasa tasarısı, halen kullanılan sendikal hakların bile gerisindedir. Bu konuda ne diyorsunuz?

Akif Gülle (Amasya)'nin Sorusu: Konuşmanızda da ifade ettiniz, bu tasarıyla tatmin olmadığınızı söylediniz; tabii, memurlarımızın tatmin olması hiç mümkün değil; bundan, elbette, psikolojik bir sıkıntıya da girecekler. Hiç olmazsa, hükümetin bir yesi olarak, şu anda bizi izleyen burada çok değerli sendikacılarımız var, 2 milyon memurumuz var. İçerisinde bulundukları ekonomik problemlerin czm noktasında, ikinci altı aylık dönemde, sayın memurlarımıza şu anda verebileceğiniz bir mjdeniz ve midiniz var mı; bunu öğrenmek istiyorum.

şükrü nal (Osmaniye)'ın Sorusu: Konuşmanızda da, 1961'den bu yana bu yasanın gündemde yer aldığını ifade ettiniz ve içeriği de ne olursa olsun, mutlaka çıkması gerektiğini söylediniz. Peki, size göre, gerek ILO'ya ve gerekse AB normlarına, bu yasa, uygun olarak hazırlanmış mıdır; bunda, kalben mutmain misiniz? İinci sorum da -sizi şahsen ilgilendirdiği için soruyorum- zrl cocuklarımızın eğitim ücretini SSK ve Emekli Sandığı derken, Bağ-Kur dememektedir. Bu da, zrl...

Başkan: Efendim, bu sorunun tasarıyla ilgisi yok; o yüzden, bu soruyu almıyorum. Bir arkadaşımıza fazladan söz vereceğim. Sayın Doğru, buyurun.

Reşat Doğru (Tokat)'nın Sorusu: Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu Tasarısının Meclis gündemine gelmesi, yıllardan beri, tüm memurların beklentisi ve zlemiydi. Bugün, bu özlemin gerçekleşmesinin başlangıç günüdür. Memurlarımız, almış oldukları ücret noktasında olsun, sosyal haklar noktasında olsun, birçok ülkedeki, aynı konumdaki çalışanlara göre cok geridedir. Bu kanun, önümüzdeki günlerde büyük bir mutabakatla çıkmış olacaktır. Memurlarımıza toplu görüşme hakkı verilmiştir; toplu sözleşmeyle ilgili bir çalışma var mıdır? Toplugrşme başlangıcı için belirli bir süre konulurken, sosyal haklarla ilgili, yakın bir tarihte, bir görüşme yapılabilir mi? İincisi de, 1996-1997 yıllarında, çeşitli hükümetler zamanında, bu kanun, Plan ve Bt Komisyonunda görüşülmüştü. O zamanki görüşmeler esnasında, acaba, tasarıda, toplu sözleşme ve grev hakkı var mıydı? Kamuoyunun aydınlanması noktasında bunu öğrenmek istiyorum.

Nidai Seven (Ağrı)'ın Sorusu: Sendika içi demokrasinin gelişmesi için, sendika ve konfederasyonların oluşum, yönetim, faaliyet ve feshini kapsayan işlemler kendi isteklerine mi bırakılmış? Bırakıldıysa, bu konuda ne amaçlanmıştır? İinci sorum, sendikalara ye olma ve üyelikten çekilme işlemlerinde yetkili organ kimdir? nc sorum, toplu görüşme sağlanmaması halinde, bu yasa tasarısı, uzlaşma kurulunun devreye sokulacağını işaret etmektedir. Bu uzlaşma, kim tarafından belirlenecek ve kimlerden oluşturulacaktır?

Bekir Ongun (Aydın)'un Sorusu: Sayın Bakanımıza, kanunu Meclis gündemine getirdiği için, eski bir devlet memuru olarak minnetlerimi belirtmek istiyorum; ancak, kanun tasarısının 15. maddesinde sendika yesi olamayacaklar sayılırken "il ve ilçe teşkilatlarının en üst amirleri ile bunlara eşit veya daha üst

düzeyde olan kamu görevlileri, işyerlerinin en üst amirleri ve yardımcıları" diye sayılmıştır. Bir örnek verirse; bir okul müdürü, okul müdür yardımcısı, hastane başhekim, başhekim yardımcısı, köydeki müdür yetkili bir öğretmen üye olamayacaktır. Türkiye’de 50.000 ilköğretim okulu olduğunu düşünürsek, bu sayı, en az 100.000’in üzerinde gözükmektedir. Bu maddelerde değişiklik düşünüyor musunuz?

Bozkurt Yaşar Öztürk (İstanbul)’ün Sorusu: 1968 yılında Türkiye’imizin değişik yerlerinde “müstahsili destekleme” adı altında mitingler düzenlenmiştir. O zaman, fabrikalar işgal edildi, devlet malına ve vatandaşların mallarına zarar verildi. O günleri hatırlayanlarınız vardır -Sayın Bakanımız da çok iyi hatırlıyor- bu miting ve işgallerde, toplulukların başında, kamu çalışanları vardı. Tam o günler, kamu çalışanlarının sendikal hakları verilmek üzereydi. O günkü çirkin provokasyonlardan dolayı, kamu çalışanları, sendikalarına bugüne kadar kavuşamadı. Sayın Bakanım, bugün de aynı oyunlar oynanmak isteniyor. 21. Meclis, inşallah, oyunu bilerek, bu sendikal başlangıç yasasını çıkaracaktır; buna inanıyorum. 57. hükümet, bu yasanın arkasından, hemen, 657 sayılı Devlet Memurları Yasası ve Devlet Personel Yasasını, ne zaman günümüzün şartlarına uydurmak için Meclisimize getirecektir?

Fethullah Erbaş (Van)’ın Sorusu: Soru bir: Grev hakkının bulunmadığı bir sendika yasası dünyada hangi ülkelerde vardır ki, bizde de olsun?! Bu haliyle, bu tasarı iğdiş edilmemiş midir? Soru iki: Bu tasarı, niçin, Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonunda görüşüldü; vakit geçirmek için mi, dostlar alış verişte görsün diye mi? Soru üç: Bu tasarı hazırlanırken, memur sendikalarının görüşü alınmış mıdır? Alındı diyorsanız, memurlar niçin sokaklara dökülmekte, bizi, Kızılay’a gitmeye korkar hale getirmektedir?

Cemal Enginyurt (Ordu)’un Sorusu: Çıkacak bu sendika yasasında grev hakkının olmadığı ifade ediliyor. 1996 yılında Sayın Necati Çelik’in hazırladığı tasarıda grev hakkı var mıydı? Onu öğrenmek istiyorum. Bir diğer konu da, din görevlilerini ayrı bir sendika çatısı altında toplamayı, bu tasarıda bir değişiklik önergesiyle düşünüyor musunuz?

Ali Oğuz (İstanbul)’un Sorusu: Bugüne kadar, biliyorsunuz ki, huzursuzluk getirmiş ve iş barışı bozulmuştur; memurumuz da, işçimiz de sefaletе düşmüş, zekât ve sadakaya muhtaç hale getirilmiştir. Son günlerde ise, devlet kurumlarında, müesseselerinde ve fabrikalarında çalışanlar aylardır maaş alamamaktadır. Bu maaşlar kendilerine ne zaman verilecektir? Sayın Bakanımdan bunu öğrenmek istiyorum.

Mustafa Geçer (Hatay)’ın Sorusu: Birinci sorum, grev ve toplu sözleşme yetkisi olmayan bir sendikaya hukuken sendika denilebilir mi? Her ne kadar, adı, sendikaysa da, dernek mevzuatında değil mi? Diğer bir sorum; sendika kurulacak hizmet kollarını düzenleyen 5. maddede, emniyet, yargı, din hizmetleri, emekliler bu kollara alınmamıştır. Bunlar alınmadığına göre, diğer hizmet kollarında yapılacak toplu sözleşmelerde elde edilecek menfaat ve gelir artışları bu kollara yansıtılacak mıdır? Bunların hakları nasıl korunacaktır?

Mehmet Altan Karapaşaoğlu (Bursa)'nın Sorusu: Toplu sözleşme ile toplu görüşme arasındaki anlam farkı malumunuz. Neden toplu sözleşme değil de toplu görüşme yolu tercih edilmiştir?

Özkan Öksüz (Konya)'ün Sorusu: Tasarı, bu haliyle, uluslararası sözleşmelere ve çalışma hayatını ilgilendiren örgütlenme özgürlüğüne aykırı değil mi? İkinci sorum: Toplu sözleşme yapma hakkı elinden alınan, grev hakkı bulunmayan sendikaya sendika denilir mi? Son sorum: Bu getirilen yasayla, sendikalar, devlet güdümündeki sendikacılık mı yapacaklar?

Latif Öztekin (Elazığ)'in Sorusu: Birinci sualım; kamu görevlilerine toplu sözleşme ve grev hakkı tanımadan çıkarılacak bu kanunun, kamu görevlilerinin çalışma hayatında karşılaştıkları sorunları arzulanan şekilde çözebileceğine inanıyor musunuz? İnanmıyorsanız, niçin, 57. hükümet tarafından uygun bir tasarı hazırlanmadı? İkinci sorum: Anayasamızda, kamu görevlilerine toplu görüşme hakkı tanıyan sendikal haklara müsaade edilmektedir. Anayasamızda kamu görevlilerine toplu sözleşme ve grev hakkı tanıyacak şekilde değişikliklerin yapılması için Partiler arası Uzlaşma Komisyonu nezdinde girişimleriniz oldu mu? Olduysa, aldığınız sonuç hakkında bilgi verir misiniz?

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan soruların bir kısmını yazılı olarak cevaplayacağını ifadeyle, soruların bir kısmını aşağıdaki şekilde cevaplamıştır:

“(…) Bu mevcut yasada -birçok arkadaşımız da burada, kürsüde dile getirdiler- toplu iş sözleşmesi ve grev hakkı talepleri var. Ben, demin de arz etmeye çalıştım, grevin karşısında lokavt olmadan, grevi aynı anda talep edebiliriz; ama, bunu hukuk sistemimize sokmak doğru bir anlayış değildir. Avrupa’da da örnekleri itibarıyla -eğer, dikkate alacak olursak- uygulamanın bu dediğim manada olduğunu da görüyoruz. Bir taraftan, 657 sayılı Devlet Memurları Kanunu devam edecek, mutlak iş güvencesi devam edecek; öbür taraftan, grev hakkını tanıyacaksınız. Bu, bir çelişkidir; çünkü, çalışma hayatımızda da, bildiğiniz gibi, işçilerimiz için grev ve lokavt, aynı anda tanınmış haklardır, işçi ve işverene tanınan haklardır. Dolayısıyla, şimdi, burada, genelde konuşan arkadaşlarımızın büyük bir çoğunluğu, aynı şekilde, grevli ve toplu iş sözleşmeli bir memur sendikası yasasından bahsetmektedir. Plan ve Bütçe Komisyonunda da buna benzer görüşler dile getirilmişti. Demin de arz ettim; zannediyorum, burada bulunan beş partimizden, Anavatan Partisi haricinde dört parti bunu dillendiriyor, yeterli Anayasa çoğunluğu itibarıyla düşünebiliriz; ama, partiler arası uzlaşma komisyonunda bu konuda eğer bir mutabakat sağlarsa, zaten gündeme gelir. Onun şeklini, esasını, usulünü, daha sonraki müzakerelerde ele almamız lazım. Şu anda mevcut Anayasadaki hükümler; yani, altı yıl önce Anayasada yaptığımız değişiklik çerçevesinde düşündüğümüzde, bu yasa tasarısının içerisine istesek de böyle bir hükmün konulması demek, Anayasa Mahkemesinin bu yasayı iptal etme gerekçesini peşinen hazırlamış olmak demektir.”

“Burada, bu hazırlanan tasarı, ILO normlarına veya Avrupa Birliğindeki benzeri uygulamalara mutabakat sağlıyor, sağlamıyor... Demin de ifade ettim: Bu yasa tasarımızın içeriğiyle ilgili çok çeşitli eleştiriler getirilebilir, eksiklikleri ifade edilebilir; ama, bence en önemli hadise, ilk kez, ta 1961 yılından beri tartışılan, kamuda çalışan memurlarla ilgili bir yasal düzenlemeye kavuşmuş olması bile, işin başlangıcı bakımından çok önemseyeceğimiz bir durumdur. Şu anda Başbakanlık genelgeleriyle, ancak, kamuda bir örgütlenme sağlanabilmiştir; hukuksal bir zemin boşluğu vardır. Bunu böyle değerlendirmemiz lazım; daha doğru olur diye düşünüyorum. Bir diğer soruya cevap olarak da: Daha önceki tasarıda da ‘grev’ yoktu; grevle ilgili veya toplu iş sözleşmesiyle ilgili herhangi bir husus yoktu. ‘Toplu görüşme’ tabiri aynen vardı. Sayın Çalışma Bakanı Necati Çelik zamanında hazırlanmış olan yasa tasarısında da aynı şekildeydi. Yani, ‘toplu iş sözleşmesi’ ve ‘grev’ tanımlamasıyla Türkiye Büyük Millet Meclisi gündemine intikal etmiş, bizim bu manadaki bir kanun tasarısı metni söz konusu değildi.”

Yukarıdaki cevapların ardından tasarının tamamı üzerindeki görüşmeler tamamlanmıştır. Tasarının maddeleri üzerindeki görüşmelere geçmeden önce, yoklama isteği üzerine, elektronik yoklama yapılmıştır. Yoklama sonunda toplantı yeter sayısı mevcut olduğu için tasarının maddelerine geçmek üzere oylama yapılmış, kabul edilmiş ve aşağıdaki 1. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁶⁴⁸

“BİRİNCİ KISIM

Amaç, Kapsam ve Tanımlar

Amaç

MADDE 1. - Bu Kanunun amacı, kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve mesleki hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi için oluşturdukları sendika ve konfederasyonların kuruluşu, organları, yetkileri ve faaliyetleri ile sendika ve konfederasyonlarda görev alacak kamu görevlilerinin hak ve sorumluluklarını belirlemek ve her hizmet kolunda yetkili kamu görevlileri sendikaları ve bunların bağlı bulundukları konfederasyonlar ile Kamu İşveren Kurulu arasında yürütülecek toplu görüşmelere ilişkin esasları düzenlemektir.”

FP Grubu adına Ahmet Demircan (Samsun); “Emeğin hakkının savunulmasıyla ilgili bir kanun tasarısını görüşüyoruz. Emek kutsaldır!” sözleriyle konuşmasına başlamış, Hükümetin Tahkim Yasası çıkarmak suretiyle uluslararası sermayenin haklarını elde etmesi için yasal engelleri ortadan kaldırdığını, içeride çalışanlara aynı kararlılıkla yaklaşmadığını, IMF’ye verilen sözleri tutma konusunda memurların unutulduğunu ve kıyım kararnameleleri çıkarıldığını, memura toplu sözleşme ve grev hakkı verilmesi gündeme gelince anayasal engelden bahsedildiğini, bu konuda FP gibi DYP’nin de destek verdiğini, ancak hükümetin kararlılık göstermediğini ifadeyle, konuyla ilgili anayasa değişikliğini eleştirmiştir.

⁶⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 65, B 114 (7.6.2001), ss. 740-741.

Yukarıdaki konuşmanın ardından oylanan 1. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 2. maddenin görüşülmesine geçilmiştir.

“Kapsam

MADDE 2. - Bu Kanun, Devletin veya diğer kamu tüzel kişilerinin yürütmekle görevli oldukları kamu hizmetlerinin görüldüğü genel, katma ve özel bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyeler ile bunlara bağlı kuruluşlarda kamu iktisadî teşebbüslerinde, özel kanunlarla veya özel kanunların verdiği yetkiye dayanarak kurulan banka ve teşekküller ile bunlara bağlı kuruluşlarda ve diğer kamu kurum veya kuruluşlarında işçi statüsü dışında çalışan kamu görevlileri hakkında uygulanır.”

FP Grubu adına Ahmet Demircan (Samsun); “(...) IMF ve AB istediği için Anayasa değişiklikleri yapıyorsunuz; ama, memurumuzun, milletimizin isteğine dönük talepleri karşılamak için bu şekilde bir ciddi çalışma yapmıyorsunuz. Şu tasarıyla millete sunduğunuz, bir imitasyon sendika. ...Ne işe yarayacak, ne yapacak benim memurum bu sendika yasa tasarısıyla; bir işe yarayacak, sadece sendikaya üye olacak, aidat ödeyecek ve belki, bu yasayla, sendika ağılığı gibi bir sistem geliştireceksiniz; ama, gidip bir sözleşme yapamayacak, hak talep edemeyecek, pazarlık yapamayacak; ne işe yarar?” şeklindeki eleştirel ifadelerle söze başlamış, tasarının derhal durdurulmasını ve söz konusu yasayı çıkarabilmek için Anayasanın 53. maddesiyle 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda gereken değişikliklerin yapılmasını, bunlar için ille de IMF dayatması ve “Derviş yasaları”nın getirilmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

Yukarıdaki konuşmanın ardından, madde 2 hakkında Fethullah Erbaş (Van), Aslan Polat (Erzurum), Sacit Günbey (Diyarbakır), Mahfuz Güler (Bingöl), Maliki Ejder Arvas (Van) tarafından verilen önerge üzerinde görüşme yapılmış, önerenin oylaması için yoklama yapılmış, ancak karar yetersayısı olmadığından saat 18.18’de birleşime ara verilmiştir. Daha sonra saat 18.31’de üçüncü oturumla birlikte oylama tekrarlanmış ancak, karar yetersayısı gene bulunamadığından saat 18.34’te görüşmelere ara verilmiştir.⁶⁴⁹

“Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu Tasarısı”nın maddeleri üzerindeki görüşmelere 25.6.2001 Pazartesi günü saat 14.00’da birinci oturum esnasında, tasarının ikinci maddesi üzerinde Van Milletvekili Fethullah Erbaş ve arkadaşlarının vermiş olduğu önerenin oylanmasıyla başlanmış, oylama sonucunda önerge reddedilmiştir. Ardından oylanan 2. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 3. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁵⁰

⁶⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 65, B 114 (7.6.2001), ss. 745-748.

⁶⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 36-37.

Görüşmeler sırasında Genel Kurulda Başkanvekili Ali İlksoy Başkan, Sebahattin Karakelle (Erzincan) ve Burhan Orhan (Bursa) Katip Üyeler olarak görev yapmışlardır.

“Tanımlar

MADDE 3. - Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Kamu Görevlisi : Kamu kurum ve kuruluşlarının işçi statüsü dışındaki bir kadro veya pozisyonunda daimî suretle çalışan, adaylık veya deneme süresini tamamlamış kamu görevlilerini,

b) Kamu İşvereni : Kamu görevlilerinin çalıştığı tüzel kişiliği olan ya da olmayan kamu kurum ve kuruluşlarını,

c) Kamu İşveren Vekili : Kamu kurum ve kuruluşlarını temsile ve bütününi sevk ve idareye yetkili olanlar ile bunların yardımcılarını,

d) İşyeri : Kamu hizmetinin yürütüldüğü yerleri,

e) Kurum : Kuruluş kanunları veya kuruluşlarına ilişkin mevzuatlarında görev, yetki ve sorumlulukları belirlenen, hizmetin niteliği ve yürütülmesi bakımından idarî bir bütünlüğe sahip işyerlerinden oluşan kuruluşları,

f) Sendika : Kamu görevlilerinin ortak ekonomik, sosyal ve meslekî hak ve menfaatlerini korumak ve geliştirmek için oluşturdukları tüzel kişiliğe sahip kuruluşları,

g) Konfederasyon : Değişik hizmet kollarında bu Kanuna tabi olarak kurulmuş en az beş sendikanın bir araya gelerek oluşturdukları tüzel kişiliği olan üst kuruluşları,

h) Toplu Görüşme : Kamu görevlileri için uygulanacak katsayı ve göstergeler, aylık ve ücretler, her türlü zam ve tazminatlar, fazla çalışma ücretleri, harcırah, ikramiye, lojman tazminatı, doğum, ölüm ve aile yardımı ödenekleri, tedavi yardımı ve cenaze giderleri, yiyecek ve giyecek yardımları ile bu mahiyette etkinlik artırıcı diğer yardımlara ilişkin olarak yetkili kamu görevlileri sendikaları ve üst kuruluşları ile Kamu İşveren Kurulu arasında yapılan görüşmeyi,

ı) Uzlaştırma Kurulu : Toplu görüşmeler sırasında çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümü için oluşturulan kurulu,

j) Mutabakat Metni : Toplu görüşme sonucunda varılan anlaşmayı gösteren belgeyi,

k) Yüksek Hakem Kurulu Başkanı : 2822 sayılı Toplu İş Sözleşmesi, Grev ve Lokavt Kanununun 53. maddesine göre teşekkül etmiş bulunan Kurul’un Başkanı,

İfade eder.

Kamu işveren vekilleri bu Kanun bakımından kamu işvereni, hizmetin niteliği ve yürütülmesi bakımından bağlı tüm birimler ise asıl işyerinden sayılır. Kamu işverenin birden fazla işyeri varsa, bu Kanun bakımından bu işyerlerinin tamamı işyerinden sayılır.”

DYP Grubu adına Murat Akın (Aksaray); sendikal hakların toplu sözleşme ve grev hakkı dahil bir bütün olduğunu, kanun tasarısının ise bu temel hakları içermediğini, sendikal faaliyetleri verimlilik araştırmaları yapmak ve meslekî kurslar düzenlemek ya da spor alanları yapmak gibi konulara indirgediğini, toplu görüşmenin bağlayıcı bir niteliği olmaması nedeniyle özel bir anlam taşımadığını, bu haliyle kamu çalışanlarına önemli yeni bir hak getirmeyen tasarının yasaklarla dolu olduğunu, tasarıya göre 400.000’i aşkın kamu çalışanınin sendika üyesi olamayacağını, 2 sendikanın (Tümyargı-Sen ve ASİM-Sen) kapanacağını, konfederasyonun ve sendikaların uluslararası kuruluşlara üyeliklerinin yasaklandığını, işyeri temsilcisi seçilebilmesi için işyerinde en az 51 kişinin bulunması zorunluluğu nedeniyle büyük illerdeki büyük işyerleri dışında çalışan yüzbinlerce kamu çalışanınin işyeri temsilcisi seçemeyeceğini, Türk-İş ve DİSK ile Hak-İş sendikalarının benzeri içerikteki yasa tasarıları karşısında olduklarını defalarca ve açıkça belirttiklerini, keza çok sayıda demokratik kitle örgütlerinin⁶⁵¹ söz konusu tasarıya karşı olduklarını belirttiklerini, son olarak Emek Platformunun 4 Şubat 2000 tarihli Başkanlar Kurulu toplantısı sonuç bildirgesinde de benzer bir görüşün belirtildiğini, 127 milyon üyeli Dünya Hür İşçi Sendikaları Konfederasyonu ve Avrupa Sendikalar Konfederasyonu tarafından aynı içerikli tasarı nedeniyle önceki hükümet döneminde devlet büyüklerine (Cumhurbaşkanı, Başbakan ve Meclis Başkanı) yazılar gönderildiğini, tasarının geri çekilmesinin gerektiğinin belirtildiğini, tüm bu eksikliklerin bir önerge ile düzeltilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Yukarıdaki konuşmanın ardından 3. madde üzerinde Sebahattin Karakelle (Erzincan), Turhan Güven (İçel), Mehmet Yalçinkaya (Şanlıurfa), Saffet Arıkan Bedük (Ankara), Kamer Genç (Tunceli) ve Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir) tarafından verilen bir önerge üzerinde görüşmeler yapılmış, oylama sonunda önerge kabul edilmemiş, oylanan üçüncü madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 4. madde okutulurak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁵²

“İKİNCİ KISIM

Kuruluş Esasları ve Organlar

BİRİNCİ BÖLÜM

Kuruluş Esasları

Kuruluş

MADDE 4. - Sendikalar hizmet kolu esasına göre, Türkiye çapında faaliyette bulunmak amacıyla bir hizmet kolundaki kamu işyerlerinde çalışan kamu görevlileri tarafından kurulur.

⁶⁵¹ Türk Diş Hekimleri Birliği, Türk Eczacılar Birliği, Türk Mühendis Ve Mimar Odaları Birliği, Türk Tabipler Birliği gibi.

⁶⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 39.

Bir hizmet kolunda birden fazla sendika kurulabilir. Meslek veya işyeri esasına göre sendika kurulamaz.”

DYP Grubu adına Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir); DYP Genel Başkanı Tansu Çiller ve 3 arkadaşı tarafından 1995’te sendikal hakların düzenlenmesi amacıyla hazırlanan kanun tasarısının TBMM görüşmelerinde engellendiğini, katılımcı demokrasinin önem kazandığı 21. asırda grevsiz ve toplu sözleşmesiz bir sendika yasasının olamayacağını, çalışma yaşamıyla ilgili düzenlemelerin ILO sözleşmeleri ile evrensel demokratik değerlere ve AB normlarına uygun olması gerektiğini, kamu çalışanlarına tam sendika hakkı verilmesinden korkulmasına anlam veremediğini, hükümetin memurların durumunu iyileştirmek için Meclisten üçüncü defa aldığı yetkiyi halen yerine getiremediğini, grevli ve toplu sözleşmeli sendika istediklerini ifade etmiştir.

Yukarıdaki konuşmanın ardından oylanan madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 5. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“Hizmet kolları

MADDE 5. - Sendikaların kurulabilecekleri hizmet kolları aşağıda belirtilmiştir :

- 1. Büro hizmetleri.*
- 2. Eğitim, öğretim, bilim ve kültür hizmetleri.*
- 3. Sağlık ve sosyal hizmetler.*
- 4. Yerel yönetim hizmetleri.*
- 5. Basın, yayın ve iletişim hizmetleri.*
- 6. Bankacılık ve sigorta hizmetleri.*
- 7. Bayındırlık, inşaat ve köy hizmetleri.*
- 8. Ulaştırma hizmetleri.*
- 9. Tarım ve ormancılık hizmetleri.*
- 10. Enerji, sanayi ve madencilik hizmetleri.*

Kurumların girdikleri hizmet kolları, Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Devlet Personel Başkanlığının birlikte hazırlayacakları bir yönetmelikle belirlenir”

Yukarıdaki madde 5 üzerinde konuşma olmamış ancak, madde hakkında biri Hükümet’ten olmak üzere, dört önerge verilmiştir. Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl), Lütfi Yalman (Konya), Bülent Arınç (Manisa), Maliki Ejder Arvas (Van), Latif Öztekin (Elazığ), ve Musa Demirci (Sivas) tarafından iki önerge verilmiş, üçüncü bir önerge de; Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl), Lütfi Yalman (Konya), Bülent Arınç (Manisa), Latif Öztekin (Elazığ) ve Musa Demirci (Sivas) tarafından verilmiştir. Her üç önerge de kabul edilmemiş, dördüncü ve aşağıda metni verilen önerge ise Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı imzasıyla, Hükümet tarafından verilmiş ve oylama sonucunda kabul

edilmiştir. Önergeler üzerindeki görüşmeler tamamlandıktan sonra madde 5 üzerinde oylama yapılmış ve kabul edilmiştir.⁶⁵³

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan tasarının 5. maddesinin 1. bendine "büro" ibaresinden sonra gelmek üzere "Bankacılık ve sigortacılık hizmetleri"nin eklenmesini, 2. bendindeki "kültür" ibaresinin metinden çıkarılmasını ve aynı maddenin 6. bendinin aşağıdaki şekilde düzenlenmesini ve maddeye aşağıdaki hükmün 11. bent olarak eklenmesini arz ve teklif ederiz.

"6. Kültür ve sanat hizmetleri,

11. Diyanet ve vakıf hizmetleri"

*5. maddesinin kabulü üzerine aşağıdaki 6. madde okutularak, görüşmelerine geçilmiştir.*⁶⁵⁴

“Kuruluş işlemleri

MADDE 6. - Sendika ve konfederasyonlar önceden izin almaksızın serbestçe kurulurlar.

Sendika kurucusu olabilmek için en az iki yıldan beri kamu görevlisi olarak çalışmak yeterlidir.

Sendikanın kurucuları; sendika tüzüğü, kurucuların nüfus cüzdanı örnekleri, ikametgâh belgeleri, kamu görevlisi olduklarını gösterir belgeler ile sendikayı ilk genel kurula kadar sevk ve idare edeceklerin kimliklerini kuruluş dilekçelerinin ekinde sendika merkezinin bulunacağı ilin valiliğine vermek zorundadırlar.

Konfederasyon kurucuları, konfederasyon tüzüğü ile sendikaların konfederasyon kurulmasına ilişkin kurucular kurulu kararını ve ilk genel kurula kadar sevk ve idare edeceklerin kimliklerini konfederasyon merkezinin bulunacağı ilin valiliğine alındı belgesi karşılığında vermek zorundadırlar. Konfederasyonu ilk genel kurula kadar sevk ve idare edecekler, üyesi oldukları sendikaların zorunlu organlarına seçilmemişlerse, sendika kurucuları için istenilen diğer belgeleri de eklemekle yükümlüdürler.

Yukarıda anılan belge ve tüzüklerin ilgili valiliğe verilmesi ile sendika veya konfederasyon tüzel kişilik kazanır.

Valilik, tüzük ve belgelerin birer örneğini, beş çalışma günü içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Devlet Personel Başkanlığına gönderir.

Tüzüğün veya bu maddede sayılan belgelerin içerdikleri bilgilerin kanuna aykırılığının tespit edilmesi ya da bu Kanunda öngörülen kuruluş koşullarının gerçekleşmediğinin anlaşılması halinde, ilgili valilik eksikliklerin bir ay içinde tamamlanmasını ister. Tamamlanmadığı takdirde sendika veya konfederasyonun faaliyetinin durdurulması için iş mahkemesine başvurur.

Mahkeme, kanuna aykırılığın veya eksikliğin giderilmesi için altmış günü aşmayan bir süre verir. Verilen süre sonunda tüzük ve belgeler kanuna uygun hale getirilmemişse, mahkeme sendika veya konfederasyonun kapatılmasına karar verir.

⁶⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 40-44.

⁶⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 44.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, sendika ve konfederasyonlar için birer bilgi kaydı tutar.”

DYP Grubu adına Kamer Genç (Tunceli); kamu hizmeti yapanların sağlıklı bir güvenceye sahip olmayınca siyasî iktidarların oyuncağı haline geldiklerini, Emlak Bankası’nın kapatılmasıyla 10.000 çalışanın dışarı bırakıldığını, Türkbank’ın kapatılmasıyla 6.000’e yakın çalışanın sokağa bırakıldığını, Sümer Holding çalışanlarının da benzer akıbete uğradıklarını, bunların aile fertleri ile birlikte oldukça önemli sayıya ulaştıklarını, kamu çalışanlarının sendikal haklara sahip olmadığı için denetim konusunda çekindiklerini, emniyet mensuplarının “Acaba hangi polis, hangi polis müdürü, İçişleri Bakanının muhalefetine, bu hükümetin muhalefetine rağmen hangi suiistimalin üzerine gidecek?!” şeklinde düşünerek bilhakkın görev yapamadıklarını ifade etmiştir.

6. madde üzerinde verilen üç önerenin sahipleri; Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl), Ahmet Demircan (Samsun), Aslan Polat (Erzurum), Mehmet Batuk (Kocaeli) ve Şükrü Ünal (Osmaniye) olmuştur. Önergeler, üzerinde yapılan görüşmelerin ardından yapılan oylamalar sonucunda kabul edilmemiştir. Oylanan 6. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 7. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁵⁵

“Tüzük

MADDE 7. - Sendika ve konfederasyonların tüzüklerinde aşağıdaki hususların belirtilmesi zorunludur.

- a) Sendika veya konfederasyonun adı, merkezi ve adresi,*
- b) Sendika veya konfederasyonun amacı ve bu amacı gerçekleştirmek üzere sürdürülecek çalışma konuları ile çalışma usulleri,*
- c) Sendikanın faaliyet göstereceği hizmet kolu,*
- d) Sendika kurucularının ad ve soyadları, meslek veya görevleri ve adresleri; konfederasyonu kuran sendikaların hizmet kolları ile ad ve adresleri,*
- e) Sendika veya konfederasyona üyelik koşulları, üyelikten çıkma ve çıkarılmanın usul ve esasları,*
- f) Konfederasyon, sendika ve sendika şubesi genel kurul delegelerinin belirlenmesi usulü,*
- g) Genel kurulun görev ve yetkileri, oy kullanma ve karar alma usul ve yeter sayıları,*
- h) Sendika veya konfederasyonun genel kurul dışındaki zorunlu organlarına üyelerin seçilme usulü, asil ve yedek üye sayısı, görev ve yetkileri,*
- ı) Sendika veya konfederasyonların yöneticilerinde aranılacak şartlar,*
- j) Sendika şubelerinin nasıl kurulacağı, görev ve yetkileri, genel kurulların toplantılarına ve kararlarına ilişkin usul ve esaslar ile sendika genel kurulunda şubelerin temsil şekli,*
- k) Üyelik ödentsinin belirlenmesi usulü,*

⁶⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 46-49.

- l) Sendika veya konfederasyonun iç denetim usulü,
m) Harcamaların nasıl yapılacağı, yetkilerin nasıl verileceği ve yetki sınırları,
n) Tüzüğün değiştirilmesi usulü,
o) Sendika veya konfederasyonun feshi, kendiliğinden dağılması, başka bir sendika veya konfederasyonla birleşmesi veya mahkeme kararıyla kapatılması hallerinde mal varlığının tasfiye usulü,
p) Sendika veya konfederasyonun zorunlu organlarının oluşumuna kadar kuruluşun işlerini yürütmeye ve temsile yetkili geçici yönetim kurulu üyelerinin ad ve soyadları ile adresleri,
r) Sendika ve konfederasyon temsilcilerinin seçiminde yetkili kurulun belirlenmesi, temsilcilerin nitelikleri ve görevden alınma usulü,
s) Gelirlerini ne şekilde muhafaza edecekleri ve zorunlu giderleri için kasalarında tutacakları azamî nakit mevcudu,
t) Demirbaşların satış ve terkininde uygulanacak usul ve esaslar.”

DYP Grubu adına Ramazan Gül (Isparta); tasarının 7. maddesinin kamu görevlilerinin sendika ve konfederasyonlarının tüzüklerinde bulunması zorunlu olan hususlardan bahsettiğini, bu düzenleme yapılırken uluslararası normlara uyulması konusunda duyarlı davranıldığını, 87 sayılı ILO Sözleşmesiyle güvence altına alınan “çalışanların örgütlerinin tüzük ve iç yönetmeliklerini, yönetim ve faaliyetlerini düzenlemek ve iş programlarını belirlemek hakkına sahip olma” ilkesinin benimsendiğini, 151 sayılı ILO Sözleşmesiyle “kamu görevlileri örgütlerinin kuruluş, işleyiş ve yönetmeliklerinde kamu makamlarının her türlü karışmasına karşı yeterli korumadan yararlanma” ilkesinin de korunmuş olduğunu, Türkiye’nin taraf olduğu uluslararası anlaşmaların gereğini yerine getirme konusunda gerekli duyarlılığı gösterdiğini, üretimin ücret ve sermaye toplamına eşit olduğu ilkesine yürekten inandıklarını, sendikaların kendi içlerinde demokratik yapıların oluşturulması gerektiğini ve tasarının 7. maddesini olumlu bulduklarını ifade etmiştir.

7. madde üzerinde Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl), Ahmet Demircan (Samsun), Aslan Polat (Erzurum), Mehmet Batuk (Kocaeli) ve Şükrü Ünal (Osmaniye) tarafından verilen üç önerge, görüşmelerinin sonundaki oylama ile kabul edilmemiştir. Oylanan 7. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 8. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁵⁶

“İKİNCİ BÖLÜM

Organlar ve Seçimler

Zorunlu organlar

MADDE 8. - Sendika şubesi, sendika ve konfederasyonların zorunlu organları genel kurul, yönetim kurulu, denetleme kurulu ve disiplin kuruludur.

⁶⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 51-53.

Sendika veya konfederasyonlar zorunlu organların görev, yetki ve sorumluluklarını devretmemek kaydıyla başka organlar da kurabilirler.

Genel kurullar tarafından zorunlu organlara seçilen üyelerin ad ve soyadları, meslek ve görevleri, adresleri ile tüzük değişiklikleri ve açılan, kapatılan veya birleştirilen şubeler; sendika şubesinin, sendikanın veya konfederasyonun bulunduğu illerin valiliklerine, Devlet Personel Başkanlığına ve Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına otuz gün içinde bildirilir.”

DYP Grubu adına Mehmet Baysarı (Antalya); sendikanın zorunlu organlarını düzenleyen 8. maddenin DYP Genel Başkanı’nın teklifinde de yer almış olduğunu, sendikalarda zorunlu organların (genel kurul, yönetim kurulu, denetleme kurulu ve disiplin kurulları) bulunması gerektiğini, tasarıya göre sendikaların finansının sağlıklı olarak sağlanamamış olduğunu, üyelik ödentilerinde 15. derecenin 1. kademesindeki bir kamu görevlisinin aylığının kıstas alındığını, bu durumda alt maaş grubu ile üst maaş grubundaki kamu görevlilerinin aynı oranda üyelik ödentisinde bulunacaklarını, bunların yerine damga resmine esas matrahın %2’sine kadar bir meblağın yasayla belirlenmesinin uygun olacağını, daha yukarısının ise tüzükle belirlenmesinin gerektiğini, böylece sendikaların daha sağlıklı finans kaynaklarına sahip olabileceğini, tasarının bir maddesinde “Devlet personel mevzuatında kamu görevlilerinin temsilini öngören çeşitli kurullara temsilci göndermek” ibaresinin yer aldığını, Türk idarî yapısında böyle bir kurul veya kurulların bulunmadığını, sadece 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 226. maddesinin gereği danışma kurullarının var olduğunu ve bunların da o güne kadar oluşturulmadığını, yasada muğlak ifadeler yerine daha açık ifadelerin kullanılması gerektiğini ifadeyle, sınırlamalar olsa da 2,5 milyon insanı ilgilendiren yasayı desteklediklerini söylemiştir.

8. madde üzerinde Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl), Ahmet Demircan (Samsun), Aslan Polat (Erzurum), Mehmet Batuk (Kocaeli) ve Şükrü Ünal (Osmaniye) tarafından verilen iki önerge, görüşmeler sonundaki oylamayla kabul edilmemiş, oylanan 8. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 9. maddenin görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁵⁷

“Genel kurulların oluşması

MADDE 9. - Sendika ve sendika şubesi genel kurulları üyelerden oluşur.

Sendika üye sayısı bini, sendika şubesinin üye sayısı beşyüzü aştığı takdirde genel kurullar delegelerle yapılabilir.

Delegeler üyeler tarafından gizli oy, açık sayım ve döküm esasına ve sendika tüzüğündeki hükümlere göre seçilir.

Konfederasyon genel kurulları, üye sendikalarca seçilen en çok beşyüz delegeden oluşur. Üye sendikaların genel kurulda kaç delegayla temsil edileceği konfederasyon tüzüğünde belirtilir.

⁶⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 55-56.

Sendika şubeleri ile sendika ve konfederasyonların yönetim ve denetleme kurulu üyeleri bu sıfatla kendi genel kurullarına delege olarak katılırlar.

Delege sıfatı, müteakip olağan genel kurul için yapılacak delege seçimine kadar sürer.

Tüzüklere delege seçilmeyi engelleyici hükümler konulamaz.”

9. madde üzerinde konuşan olmamış, Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl), Ahmet Demircan (Samsun), Aslan Polat (Erzurum), Mehmet Batuk (Kocaeli) ve Şükrü Ünal (Osmaniye) tarafından iki ve ayrıca da Van Milletvekili Fethullah Erbaş ve arkadaşları tarafından bir adet olmak üzere, madde üzerinde verilen üç önerge, görüşmelerin ardından yapılan oylamada kabul edilmemiştir. Oylanan 9. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 10. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁵⁸

“Genel kurulların toplantı zamanı ve karar yeter sayısı

MADDE 10. - Sendika veya konfederasyonun ilk genel kurulu tüzeli kişilik kazanmasından başlayarak altı ay içinde yapılır.

Olağan genel kurul üç yılda bir toplanır. Tüzüklerinde belirtilmek koşulu ile daha kısa sürede de toplanabilir.

İki genel kurul toplantısı arasındaki döneme ilişkin faaliyet ve hesap raporu, denetleme kurulu veya denetçi raporu ile gelecek döneme ilişkin bütçe önerisinin, genel kurula katılacaklara toplantı tarihinden en az onbeş gün önce gönderilmesi zorunludur.

Olağanüstü genel kurul, yönetim kurulu veya denetleme kurulunun gerekli gördüğü durumlarda ya da genel kurul üye veya delegelerinin beşte birinin yazılı isteği üzerine en geç altmış gün içinde toplanır.

Genel kurula çağrı yönetim kurulu tarafından yapılır.

Toplantı yeter sayısı üye ya da delege tamsayısının salt çoğunluğudur. İlk toplantıda yeter sayı sağlanamazsa, ikinci toplantı en çok onbeş gün sonraya bırakılabilir. Bu toplantıda salt çoğunluk aranmaz.

Karar yeter sayısı toplantıya katılan üye veya delege sayısının salt çoğunludur.

Yukarıdaki hükümlere aykırı hareket eden sendika şubesi, sendika veya konfederasyon yönetim kuruluna; üyelerinden birinin veya durumu tespit eden Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının, başvurusu üzerine, iş davalarına bakmakla görevli mahkeme kararı ile işten el çektirilir. Bu takdirde görevli mahkeme, genel kurulu kanun ve tüzük hükümleri gereğince en kısa zamanda toplamak ve yeni yönetim kurulu seçilinceye kadar cari işleri yürütmekle görevli olmak üzere Medenî Kanun hükümleri gereğince bir veya üç kayyım tayin eder.”

DYP Grubu adına Erdoğan Sezgin (Samsun); “(...) bireye, en ufak, masumane isteklerini dile getirme hakkı ve yetkisi vermez isek, ferdin hakkını,

⁶⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 57-59.

hareket alanını daraltırsak, daha, önümüzdeki günlerde çok ciddi sıkıntılarla karşılaşırız,” şeklinde konuşmuştur.

10. madde üzerinde Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl), Aslan Polat (Erzurum), Mehmet Batuk (Kocaeli) ve Şükrü Ünal (Osmaniye) tarafından verilen üç önerge, görüşmelerinin ardından yapılan oylama ile kabul edilmemiştir. Oylanan 10. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 11. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁵⁹

“Seçimlerde uygulanacak esaslar

MADDE 11. - Genel kurullarda seçimler yargı gözetimi altında serbest, eşit, gizli oy, açık sayım ve döküm esasına göre yapılır.

Genel kurul toplantıları, genel kurullarda yapılacak seçimler, seçimlere yapılacak itirazlar, seçimlerin iptali ve yenilenmesine ilişkin hususlarda 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 14. maddesi ile 52. maddesinde yer alan hükümleri uygulanır.

Seçimlere ilişkin usul ve esaslar, sendika ve konfederasyonların tüzüklerinde belirtilir.”

DYP Grubu adına Ali Naci Tuncer (Trabzon); “Yarın, bu yasa çıktığında, devlet memurları ve kamu çalışanları, sosyal haklarını, malî haklarını nasıl arayacak; hükümler koyduk; efendim, anlaşılmaya oturacağız; anlaşılmazsak, Bakanlar Kurulu karar verecek... Kamu çalışanlarının sosyal haklarını, malî haklarını kim tespit ediyor; Bakanlar Kurulu tespit ediyor. Memura ne kalıyor; memura ve kamu çalışanlarına, demokratik hak olarak tanımlanan, yasalarımıza göre de suç olan, sokaklarda eylem yapma hakkı doğuyor. Kendi çıkardığımız yasalarla, acaba, kamu çalışanlarını suça itmiyor muyuz?!” şeklinde konuşmuştur.

Oylanan 11. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 12. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“Genel kurulların görevleri

MADDE 12.- Genel kurulların görev ve yetkileri şunlardır.

a) Organların seçimi.

b) Tüzük değişikliği.

c) Yönetim ve denetleme kurulu raporlarının görüşülmesi ve aklanması.

d) Yönetim kurulunca hazırlanan çalışma programı ve bütçenin görüşülerek karara bağlanması.

e) Sendika ve konfederasyonların tüzüklerinde belirtilen konularda yönetim kuruluna yetki verilmesi.

f) Taşınmaz malların satın alınması veya mevcut taşınmaz malların satılması konusunda yönetim kuruluna yetki verilmesi.

⁶⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 60-62.

g) Sendika ve konfederasyon yönetim kurulu üyelerine verilecek her türlü ücret ve diğer görevlilerin huzur hakkı ve yolluklarının belirlenmesi.

h) Sendika şubesi açma veya bu konuda yönetim kuruluna yetki verme, şubeleri birleştirme ya da kapatma.

i) Aynı hizmet kolunda bulunmak koşuluyla başka bir sendika ile birleşme ve katılma.

j) Başka bir konfederasyonla birleşme ve katılma.

k) Konfederasyonlara üye olma veya üyelikten çekilme.

l) Amaçlarına uyan uluslararası kuruluşlara üye olma veya çekilme.

m) Fesih kararı verme.

n) Mevzuatta veya sendika tüzüklerinde genel kurulca yapılması belirtilen diğer işlemlerin yerine getirilmesi ve herhangi bir organın görev alanına girmeyen konuların karara bağlanması.

Şube genel kurulları sadece yukarıdaki (a), (c) ve (n) bentlerinde belirtilen görevlerini yerine getirirler.”

ANAP Grubu adına Sebgetullah Seydaoğlu (Diyarbakır); “Türkiye’imizde de, her sınıfın, her çalışanın kendi emeğinin, düşüncesinin, değer yargısının, özgürce, demokratik, evrensel emek orantısıyla bağlantılı olarak kurulması kadar doğal bir şey yoktur. Yaşadığımız ülke gerçeğinde, 1970’li yıllarda, Türkiye’de 20 milyon sendikalı işçi varken, yirmi yıl sonra, 2001 yılında, maalesef, bir gerçek ki, bugün, sendikalı üye sayısı 1,5 milyona düşmüş; yani, bunun, 2-3 katına çıkması lazımken, maalesef 10 kat gerilemiştir. Bu, Türkiye’nin bir gerçeğidir. ...Emek ve sermaye, birbirine orantılı olarak, geleceğin insanına karşı en büyük sorumluluk anlayışıdır. Hiçbir zaman, hiçbir kimse, emeğin örgütlenmesine karşı olamaz. Bilakis, demokratik cumhuriyet temeli ekseninde, emeğiyle çalışan insanların özgürce örgütlenmesi ve bunun, Avrupa toplu iş sözleşmesi, ILO sözleşmeleri, insan hakları, Avrupa şartları içerisinde, diğer bütün demokratik platformlarda, kendi emeğinin karşılığının -özgürce ve demokratik bir şekilde- serbest sendikalaşma hakkının getirilmesi, serbest pazarlık hakkının doğması, grev hakkının verilmesi, en doğal ve demokratik bir haktır,” şeklinde konuşmuştur.

12. madde üzerinde Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl), Aslan Polat (Erzurum), Mehmet Batuk (Kocaeli) ve Şükrü Ünal (Osmaniye) tarafından verilen üç önerge, görüşmelerinin ardından yapılan oylamayla kabul edilmemiştir. Oylanan 12. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 13. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁶⁰

“Yönetim, denetleme ve disiplin kurullarının oluşması, görevleri ve toplantıları

⁶⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 66-68.

MADDE 13. - Sendika şubesi ve sendika yönetim kurulları en az üç, en çok yedi üyeden; konfederasyon yönetim kurulları ise en az beş, en çok on üyeden oluşur.

Disiplin Kurulu en az üç, en çok beş üyeden, Denetleme Kurulu en az üç denetçiden oluşur. Şubelerde bir denetçi ile yetinilebilir.

Yönetim, denetleme ve disiplin kurulları ile kurulması uygun görülen diğer organların oluşumu, görev ve yetkileri ile toplanma ve karar alma usulleri Sendikalar Kanununun 16, 17, 18 ve 19. maddelerinde belirtilen esaslara uygun olarak sendika veya konfederasyonların tüzüklerinde düzenlenir.”

13. madde üzerinde konuşan olmamış, madde hakkında Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl), Aslan Polat (Erzurum), Mehmet Batuk (Kocaeli) ve Şükrü Ünal (Osmaniye) tarafından verilen bir önerge, üzerindeki görüşmelerin ardından yapılan oylamayla kabul edilmemiştir. Oylanan 13. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 14. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁶¹

“ÜÇÜNCÜ KISIM

Üyelik ve Güvenceler

BİRİNCİ BÖLÜM

Üyelik

Sendika üyeliğinin kazanılması

MADDE 14. - Sendikalara üye olmak serbesttir.

Kamu görevlileri çalıştıkları işyerinin girdiği hizmet kolunda kurulu bir sendikaya üye olabilirler.

Üyelik, başvurunun sendika yetkili organınca kabulü ile kazanılır.

Üyelik başvurusu, sendika tarafından en çok otuz gün içinde reddedilmediği takdirde üyelik istemi kabul edilmiş sayılır. Haklı bir sebep gösterilmeden üyeliği kabul edilmeyen kamu görevlisinin, bu kararın kendisine tebliğinden itibaren otuz gün içinde iş davalarına bakmakla görevli mahallî mahkemede dava açma hakkı vardır.

Sendika, üyeliği kesinleşen kamu görevlisinin başvuru belgesinin bir örneğini üyenin kendisine verir, bir örneği sendikada kalır, bir örneğini üyelik ödentisine esas olmak ve dosyasında saklanmak üzere işverene, bir örneğini de her yılın Şubat, Mayıs, Ağustos ve Kasım aylarında bir liste ekinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına gönderir.

Birden çok sendikaya üye olunamaz. Birden çok sendikaya üyelik halinde sonraki üyelikler geçersizdir.”

DYP Grubu adına Yıldırım Ulupınar (İzmir); “kamu görevlilerinin, ortak hak ve menfaatlerinin korunması ve geliştirilmesi için kurulacak olan

⁶⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 68.

sendikalara ve konfederasyonlara üye olması en tabîî haklarından biridir. Bu maddeyle, kamu çalışanlarının herhangi bir şart aranmaksızın sendikalara serbestçe üye olması ve üyelik başvurusunun sendika yetkili organınca kabulü veya birkaç ay içerisinde sendikanın başvuruya cevap vermemesi halinde otomatik olarak üye olunması hedeflenmektedir. Ayrıca, üyelik başvurusunda yargı yolu açık bırakılarak, üyelik başvurusu reddolunanların bu yolla başvurabilmeleri sağlanmıştır. Diğer yandan, birden fazla sendikaya üye olan kişilerin sonraki sendikalara üyelikleri geçersiz kılınmaktadır. ...Demokratik ve sosyal hukuk devleti olmayı hedeflerken, kamu çalışanlarına sendika kurma hakkı vermek ve onlara serbestçe üye olabilmek, kamu çalışanlarına verilmesinde geç kalınmış bir haktır!” şeklindeki ifadeleriyle, tasarımı desteklediklerini söylemiştir.

14. madde üzerinde Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl), Aslan Polat (Erzurum), Mehmet Batuk (Kocaeli) ve Şükrü Ünal (Osmaniye) tarafından verilen iki önerge, görüşmelerinin ardından yapılan oylamayla kabul edilmemiştir. Oylanan 14. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 15. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁶²

“Sendika üyesi olamayacaklar

MADDE 15. - Bu Kanuna göre kurulan sendikalara;

a) Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Sekreterliği, Cumhurbaşkanlığı Genel Sekreterliği ile Millî Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliğinde çalışan kamu görevlileri,

b) Yüksek yargı organlarının başkan ve üyeleri, hâkimler, savcılar ve bu meslekten sayılanlar,

c) Bu Kanun kapsamında bulunan kurum ve kuruluşların müsteşarları, başkanları, genel müdürleri, daire başkanları ve bunların yardımcıları, yönetim kurulu üyeleri, merkez teşkilâtlarının denetim birimleri yöneticileri ve kurul başkanları, hukuk müşavirleri, bölge, il ve ilçe teşkilâtlarının en üst amirleri ile bunlara eşit veya daha üst düzeyde olan kamu görevlileri, işyerlerinin en üst amirleri ile yardımcıları, belediye başkanları ve yardımcıları,

d) Yükseköğretim Kurulu Başkan ve üyeleri ile Yükseköğretim Denetleme Kurulu Başkan ve üyeleri, üniversite ve yüksek teknoloji enstitüsü rektörleri, fakülte dekanları, enstitü ve yüksekokulların müdürleri ile bunların yardımcıları,

e) Mülkî idare amirleri,

f) Silahlı Kuvvetler mensupları,

g) Millî Savunma Bakanlığı ile Türk Silahlı Kuvvetleri kadrolarında (Jandarma Genel Komutanlığı ve Sahil Güvenlik Komutanlığı dahil) çalışan sivil memurlar ve kamu görevlileri,

⁶⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 70-72.

- h) Millî İstihbarat Teşkilâtı mensupları,
ı) Bu Kanun kapsamında bulunan kurum ve kuruluşların merkezi denetim elemanları,
j) Emniyet hizmetleri sınıfı ve emniyet teşkilâtında çalışan diğer hizmet sınıflarına dahil personel ile kamu kurum ve kuruluşlarının özel güvenlik personeli,
k) Ceza infaz kurumlarında çalışan kamu görevlileri,
Üye olamazlar ve sendika kuramazlar.”

DYP Grubu adına Mehmet Gözlükaya (Denizli); mevcut tasarıyla MSB’ye bağlı kurumlarda çalışan sivil memurların sendikal haklarının ortadan kaldırıldığını, bu memurların aslında stratejik bölümlerde çalışmadıklarını, bunların maaşlarının düşük olması yanında sosyal haklarında da önemli kısıntılar mevcut olduğunu, keza cezaevlerinde çalışan ceza infaz memurları ile sendika hakkına sahip olan kurumlardaki denetim memurlarının da sendikalara üye olamama ve sendika kuramamaları gibi birtakım yasaklar getirilmiş olduğunu, güvenlik ve stratejik açıdan sınırlamalar ve yasaklamalar getirilen bu kurumlarda çalışan memurların bu yasaklar içerisine alınmaması gerektiğini ifadeyle, “Bugün, üniversiteye kadar okumuş olan bir memurumuz -küçümsediğim için söylemiyorum- manavlar odası başkanı kadar imkânlara sahip değil. Bugün öyle oda başkanlarımız var ki, maalesef, milyarları alıyorlar; 4-5 kurumdan birtakım haklar sağlamışlar, 15-20 milyarı bulan imkânlara sahipler; ama, üniversiteyi bitirmiş, en iyi fakülteleri bitirmiş devletin çeşitli kademelerinde bulunan memurlarımız ise, maalesef, düşük ücretlerle çalışmak durumundalar. (...) bugün, 4 yıldan beri iktidarda bulunan bu hükümet de çalışmalarda bulunuyor; fakat, maalesef, bir türlü, personelle ilgili rejimde bir düzenleme yapılmış değil,” şeklinde konuşmuştur.

15. madde üzerinde dört önerge verilmiştir. Önergelerden ikisi; Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl), Lütfi Yalman (Konya), Bülent Arınç (Manisa), Maliki Ejder Arvas (Van), Musa Demirci (Sivas) ve Latif Öztekin (Elazığ) tarafından, üçüncü önerge Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan tarafından, dördüncü önerge ise; Sebahattin Karakelle (Erzincan), Hüseyin Çelik (Van), Ali Naci Tuncer (Trabzon), Veysi Şahin (Mardin), Turhan Güven (İçel), Yıldırım Ulupınar (İzmir), Hacı Filiz (Kırıkkale), Mustafa Örs (Burdur), Rıza Akçalı (Manisa) ve Saffet Arıkan Bedük (Ankara) tarafından verilmiştir. Van Milletvekili Fethullah Erbaş ve arkadaşları tarafından verilen önergeler üzerinde yapılan görüşmelerden sonra kabul edilmemiştir. Çalışma ve Sağlık Bakanı Yaşar Okuyan tarafından verilen aşağıdaki önerge üzerindeki görüşmeler sürdürülürken, Sebahattin Karakelle ve arkadaşları tarafından verilen önergenin çekildiği, buna karşılık Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan tarafından verilen önergeye katıldıkları, DYP Grup Başkanı İçel Milletvekili Turhan Güven tarafından açıklanmıştır. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan tarafından verilen önerge şöyledir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan tasarının 15. maddesinin (c) bendindeki "işyerlerinin en üst amirleri ile yardımcıları" ibaresinin "100 ve daha fazla kamu görevlisinin çalıştığı işyerlerinin en üst amirleri ile yardımcıları" şeklinde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.”⁶⁶³

Önergeler üzerinde yapılan görüşmeler sonundaki oylamalarla sadece yukarıdaki önerge kabul edilmiş, daha sonra oylanın 15. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 16. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁶⁴

“Üyeliğin sona ermesi

MADDE 16. - Her üye üyelikten serbestçe çekilebilir.

Üyelikten çekilme, çekilme isteğinin sendikaya bildirilmesi ile gerçekleşir. Çekilme bildirimini alan sendika görevlisi, kayıt defterine işlemek ve alındığına ilişkin bir belgeyi derhal üyeye vermek zorundadır. Sendika çekilme bildirimlerinin birer örneklerini her yılın Şubat, Mayıs, Ağustos ve Kasım aylarında bir liste ekinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına göndermek zorundadır. Üyelikten çekilen, bildirimini bir örneğini dosyasında saklanması için işverene gönderir.

Çekilme, sendikaya başvurma tarihinden başlayarak bir ay sonra geçerli olur. Çekilenin bu süre içinde başka bir sendikaya üye olması halinde yeni sendikaya üyeliği, bu sürenin bitim tarihinde kazanılır.

Üyenin, sendikadan çıkarılma kararı genel kurulca alınır. Çıkarma kararı, çıkarılana ve işverene yazı ile bildirilir. Çıkarma kararına karşı üye, bildirim tarihinden itibaren onbeş gün içinde görevli mahkemeye itiraz edebilir. Mahkeme iki ay içinde kesin karar verir. Üyelik, çıkarılma kararı kesinleşinceye kadar sürer.

Çekilme, göreve son verilmesi veya sair nedenlerle kamu görevinden ayrılanlar ile farklı bir hizmet koluna giren kuruma atanarlardan sendika üyesi olanların üyelikleri, varsa sendika şubesi, sendika veya konfederasyon organlarındaki görevleri sona erer. Emekliye ayrılanların sendika şubesi, sendika veya konfederasyon organlarındaki görevleri seçtikleri dönemin sonuna kadar devam eder.

İşverenler her yılın mayıs ve kasım ayı sonu itibarıyla kurumlarındaki sendika üyesi kamu görevlilerinin sendikalara göre dağılımları ile sendika üyeliği sona eren veya askıya alınanlara ilişkin bilgileri bilgisayar ortamında Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına göndermek zorundadırlar.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı sendika ve üyelik kayıtlarına ilişkin olarak derlediği bütün bilgileri bir ay içinde Devlet Personel Başkanlığına gönderir.”

16. madde üzerinde konuşan olmamış, Manisa Milletvekili Mustafa Enöz ve arkadaşları tarafından üç önerge verilmiştir. Her üç önerge de

⁶⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 74-77.

⁶⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 77.

okutulduktan sonra, üzerinde görüşme başlatılmadan önce önerge sahipleri tarafından geri çekilmiştir. Oylanan 16. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 17. madde okutularak üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁶⁶⁵

“Konfederasyon ve uluslararası kuruluş üyeliği

MADDE 17.- Sendikalar ancak bir konfederasyona üye olabilirler. Birden çok konfederasyona üye olunması halinde sonraki üyelikler geçersizdir.

Sendika ve konfederasyonlar, amaçlarına uyan uluslararası kuruluşlara serbestçe üye olabilirler ve üyelikten çekilebilirler.

İlgili kuruluş, üye olduğu veya üyelikten ayrıldığı amaçlarına uyan uluslararası kuruluşlara, üye olduğu veya üyelikten ayrıldığı tarihi izleyen onbeş gün içinde, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına bildirir. Üyelik bildirimine, üye olunan kuruluş tüzüğüne bir örneği de eklenir.

Sendikalar ve konfederasyonlar önceden izin alınmaksızın, serbestçe, yabancı ülkelerdeki amaçlarına uyan uluslararası kuruluşların üye veya temsilcilerini Türkiye’ye davet edebilir veya yabancı ülkelerdeki toplantılarına kendi üye veya temsilcilerini gönderebilirler.”

DYP Grubu adına İlhan Aytekin (Balıkesir); Türkiye’de halen teşkilatlanma özgürlüğünün ve çalışanlar arasında ayırım yapılmaksızın ortak hak ve çıkarların korunmasının güvence altına alınamamış olduğunu ifadeyle, “Yönetim felsefemizin temelinde, vatandaşın korkan devlet anlayışına yer yoktur. Hele hele devleti teslim ettiğiniz insanlara kendisini teslim etmeme gibi, mantığı olmayan anlayışa hiç yer yoktur. Kamu görevlilerinin sendikalaşması noktasındaki değerlendirmemizin özünde bu temel düşünce vardır. Dolayısıyla, toplu sözleşme ve grev hakkının yer aldığı, tüm çalışanların ayırimsız hak sahibi edildiği, uluslararası sendikal teşkilatlara üye olabilen, hiçbir yerinde temsilci seçimini engellemeyen, barajın söz konusu edilmediği, ayırım yapmadan din görevlilerinin de sendikalaşabildiği, hâsılı, evrensel demokratik normlara uygun, kendi kendini disipline ve kontrol eden ideal sendikaların kurulması hedefimizdir,” şeklinde konuşmuştur.

17. madde üzerinde Manisa Milletvekili Mustafa Enöz ve arkadaşları tarafından verilen üç önerge okutulduktan sonra, görüşmeleri başlatılmadan geri çekilmiştir. Oylanan 17. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 18. madde okutularak üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁶⁶⁶

“İKİNCİ BÖLÜM

Güvenceler

Sendika üyelerinin ve yöneticilerinin güvencesi

MADDE 18. - Kamu görevlileri, iş saatleri dışında veya işverenin izni ile iş saatleri içinde sendika veya konfederasyonların bu Kanunda belirtilen faaliyetlerine katılmalarından dolayı farklı bir işleme tabi tutulamaz ve görevlerine son verilemez.

⁶⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 77-78.

⁶⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 80-81.

Kamu işvereni kamu görevlileri arasında sendika üyesi olmaları veya olmamaları nedeniyle bir ayırım yapamaz.

Sendika veya konfederasyon yönetim kurullarına seçilenler, seçildikleri tarihten başlayarak bu görevlerinde kaldıkları sürece kurumlarından aylıksız izinli sayılırlar.

Mahalli ve genel seçimlerde aday olanların, sendika ve konfederasyonun organlarındaki görevleri adaylık süresince askıda kalır. Seçilmeleri halinde görevleri son bulur.

Sendika şubeleri en az 500 üye ile kurulur. 500 ile 3000 üyesi olan sendika şubelerinde 1 yönetim kurulu üyesi, 3001 ile 5000 üyesi olan sendika şubelerinde 2 yönetim kurulu üyesi, 5001 ile 7500 üyesi olan sendika şubelerinde 3 yönetim kurulu üyesi, 7501 ile 10 000 üyesi olan sendika şubelerinde 4 yönetim kurulu üyesi ve 10 001 ve daha fazla üyesi olan sendika şubelerinde 5 yönetim kurulu üyesi genel kurul kararı ile aylıksız izinli sayılır.

Kamu görevlilerinin bu süreleri, emekli kesenekleri ve karşılıklarının yöneticisi oldukları sendikaları tarafından her ay Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığına gönderilmesini kabul etmeleri koşuluyla emeklilik derecelerinde değerlendirilir.

Şube yönetim kuruluna seçilenlerden aylıksız izinli sayılanların dışında kalanlar, kamu kurumlarındaki görevlerini sürdürürler.

Aylıksız izinli sayılanlardan herhangi bir nedenle sendika veya konfederasyon organlarındaki görevlerinden ayrılanlar, eski görevlerine ya da benzer başka bir göreve dönerler. Onbeş gün içinde görevlerine başlamak için başvurmayanlar görevlerinden çekilmiş sayılırlar.

Açığa alma, resen emeklilik, göreve son verilmesi, tayin veya sair hallerde görevlinin mahkemeye başvurması halinde, mahkeme kararı kesinleşinceye kadar sendikadaki görevi devam eder.”

18. madde üzerinde konuşan olmamış, ancak bu madde hakkında üç önerge verilmiştir. Bu önergelerden; Turhan Güven (İçel), İsmail Köse (Erzurum), Nihat Gökbulut (Kırıkkale), Aydın Tümen (Ankara), Miraç Akdoğan (Malatya) ve Cengiz Aydoğan (Antalya) tarafından verilen aşağıdaki önerge kabul edilmiştir.⁶⁶⁷

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan tasarinın 18. maddesinin sekizinci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Aylıksız izinli sayılanlardan herhangi bir nedenle sendika veya konfederasyon organlarındaki görevlerinden ayrılanlar, görevlerinin son bulması tarihinden itibaren bir ay içinde ayrıldıkları kurum ve kuruluşu yazılı müracaat etmeleri durumunda, kamu işvereni bu kimseleri bir ay içinde eski görevlerine ya da uygun diğer bir göreve atamak zorundadır. Bir ay içinde görevlerine başlamak için başvurmayanlar görevlerinden çekilmiş sayılırlar.”

Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl), Lütfi Yalman (Konya), Bülent Arınç (Manisa), Maliki Ejder Arvas (Van), Musa Demirci (Sivas) ve

⁶⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 82-83.

Latif Öztekin (Elazığ) tarafından verilen önerge ikinci sırada işleme konmuş, ancak önerge kabul edilmemiştir. Mustafa Enöz (Manisa), Vedat Çınaroğlu (Samsun), Nesrin Ünal (Antalya), Fevzi Zihnioğlu (Sakarya) ve Armağan Yılmaz (Uşak) tarafından verilmiş, önerge hakkında görüşme yapılacağı sırada önerge geri çekilmiştir. Kabul edilen önerge doğrultusunda oylan 18. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 19. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁶⁸

“DÖRDÜNCÜ KISIM

Faaliyetler, Yasaklar ve İdarî Kurullar

BİRİNCİ BÖLÜM

Faaliyetler ve Yasaklar

Sendika ve konfederasyonların yetki ve faaliyetleri:

MADDE 19. - Kamu görevlileri sendikaları ile konfederasyonları bu Kanundaki hükümler çerçevesinde, üyeleri adına toplu görüşmeye katılmaya, toplu görüşmeyi sonuçlandırmaya ve taraf olmaya yetkilidir.

Sendika ve konfederasyonlar kuruluş amaçları doğrultusunda aşağıdaki faaliyetlerde bulunabilirler :

a) Genel olarak kamu personelinin hak ve ödevleri, çalışma koşulları, yükümlülükleri, iş güvenlikleri ile sağlık koşullarının geliştirilmesi konularında görüş bildirmek ve toplu görüşme sonucunda anlaşmaya varılan mutabakat metinlerinin uygulanmasını izlemek üzere idarî kurullara üyeleri arasından temsilciler göndermek,

b) Devlet personel mevzuatında kamu görevlilerinin temsilini öngören çeşitli kurullara temsilci göndermek,

c) Verimlilik araştırmaları yapmak, sonuçlarla ilgili raporlar düzenlemek, önerilerde bulunmak ve işverenlerle bu konularda ortak çalışmalar yapmak,

d) Üyelerin meslekî yeterliliklerinin artırılması ve sorunlarının çözülmesi ile sendikal faaliyetlerinin geliştirilmesine yönelik kurs, seminer ve sosyal amaçlı toplantılar düzenlemek, bilimsel çalışmalar yapmak ve yayınlarda bulunmak,

e) Üyelerin ortak ekonomik ve sosyal hak ve menfaatleri ile personel hukukunu ilgilendiren konularda ilgili kurumlara ve yetkili makamlara sunulmak üzere çalışmalar yapmak ve öneriler getirmek,

f) Üyelerin idare ile ilgili doğacak ihtilaflarında, ortak hak ve menfaatlerinin izlenmesinde veya hukukî yardım gerekliliğinin ortaya çıkması durumunda üyelerini veya mirasçılarını, her düzeyde ve derecedeki yönetim ve yargı organları önünde temsil etmek veya ettirmek, dava açmak ve bu nedenle açılan davalarda taraf olmak,

⁶⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 82-83.

g) Üyeleri ve ailelerinin yararlanmaları için hizmet amacıyla, eğitim ve sağlık tesisleri, dinlenme yerleri, spor alanları ve benzeri yerler ile kitaplık, kreş, yuva ve huzur evleri, yardımlaşma sandıkları kurmak ve yönetmek ile herhangi bir bağışta bulunmamak kaydı ile üyeleri için kooperatifler kurulmasına yardım etmek ve nakit mevcudunun yüzde onundan fazla olmamak kaydıyla bu kooperatiflere kredi vermek,

h) Yangın, su baskını, deprem gibi tabii afetlerin vukuunda, gerektiğinde üyelik şartı aranmaksızın nakit mevcudunun yüzde onunu aşmamak kaydıyla afete uğrayan bölgelerde konut, sağlık ve eğitim tesisleri yapmak ve bu amaçla kamu kurum ve kuruluşlarına aynı ve nakdi yardımda bulunmak.”

DYP Grubu adına İbrahim Konukoğlu (Gaziantep); “Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu”ndan 2000 yılı mart ayında geçen tasarının hükümet tarafından uzun süre rafa kaldırıldığını, devlette çalışanların çoğunun memur olarak adlandırıldığını, dünyadaki uygulamalarda kamu otoritesini fiilen kullananlar dışındakilerin memur sayılmadıklarını, bunların sendikalaşma ve toplu sözleşme ile grev haklarından faydalandıklarını, Türkiye’de de kamu çalışanlarının sendika kurma hakkının geciktirilmiş olduğunu, yeterli olmayan bu hakların genişletilmesi için komisyonda çaba göstermelerine rağmen başarılı olamadıklarını, memura toplu sözleşme ve grev hakkı verilirken kamunun lokavt hakkına sahip olması gerektiğini, Yasa Tasarısını tüm eksikliklerine rağmen, desteklediklerini ifade etmiştir.

19. madde üzerinde; Mehmet Batuk (Kocaeli), Fethullah Erbaş (Van), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Lütfi Yalman (Konya), Musa Uzunkaya (Samsun), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat), Yakup Budak (Adana), Hüseyin Karagöz (Çankırı) ve Ahmet Karavar (Şanlıurfa) tarafından verilen bir önerge, görüşmelerin sonundaki oylamada kabul edilmemiş, oylanan 19. madde kabul ve aşağıdaki 20. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁶⁹

“20. maddeyi okutuyorum:

MADDE 20. - Bu Kanuna göre kurulan sendika ve konfederasyonların yönetim ve işleyişleri Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı olamaz.

Sendika ve konfederasyonlar kamu makamlarından maddî yardım kabul edemez, siyasî partilerden maddî yardım alamaz ve onlara maddî yardımda bulunamazlar.

Sendika ve konfederasyonlar siyasî partilerin kuruluşu içinde yer alamazlar; siyasî partilerin ad, amblem, rumuz veya işaretlerini kullanamazlar.

Sendika ve konfederasyonlar ticaretle uğraşamazlar.”

⁶⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 85-86.

DYP Grubu adına Saffet Arıkan Bedük (Ankara); sosyal ve ekonomik güvencesi sağlanmamış ve meseleleri çözümlenmemiş olan çalışanların kamu hizmetlerini verimli ve etkili bir şekilde gerçekleştirmelerinin mümkün olmadığını, bu durumun devletin iktisadî bakımından güçlü olmasına mani olduğunu, ehliyeti ve liyakati temin eden eğitilmiş insan gücüne uluslararası yarışta rekabet edebilmek için demokratik standartların uygulanmasının şart olduğunu, demokrasilerde örgütlenme hakkının bir insanlık hakkı olduğunu, bu itibarla çalışanların her kesimine örgütlenme hakkının verilmesinin demokratikleşme hedeflerinin en önemli halkasını teşkil ettiğini, kamu çalışanlarına sendika kurma hakkını ilk kez 1993 yılında DYP iktidarının gündeme taşıdığını, memurların önemli bir kısmının açlık sınırında bulunduğunu, görüşülen 20. maddenin yasakları içerdiğini, tüm bunların memurlar için “özellikle, hakkını hukukunu ve tarafsızlığını sağlama bakımından da fevkalade önemli bir yasaklama” olduğunu değerlendirdiklerini, ifade etmiştir.

20. madde üzerinde Manisa Milletvekili Mustafa Enöz ve arkadaşları tarafından üç ayrı önerge verilmiş, önergeler görüşmeleri yapılacağı sırada geri çekilmiştir. Oylanan 20. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 21. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁷⁰

“İKİNCİ BÖLÜM

İdarî Kurullar

Yüksek İdarî Kurul

MADDE 21. - Kamu görevlilerinin hak, ödev ve çalışma koşullarının düzenlenmesi ve kanunların kamu görevlilerine eşit uygulanmasına yönelik kararların alınması için yapılacak toplu görüşmelere esas olmak üzere Kamu İşveren Kuruluna görüş bildirmek ve toplu görüşmelerde belirlenen mutabakat metinlerinin uygulanmasını izlemek amacıyla Yüksek İdarî Kurul oluşturulur.

Yüksek İdarî Kurul, Başbakanlık Müsteşarının başkanlığında, aşağıda belirtilen kamu işveren temsilcileri ile toplu görüşme yapmaya yetkili kamu görevlileri sendikalarının üyesi oldukları konfederasyonların beşer temsilcisinden oluşur.

Bu kurulda yer alacak kamu işveren temsilcileri şunlardır:

- a) Bakanlıklar ve diğer kamu kurum veya kuruluşlarının müsteşarları,*
- b) Devlet Personel Başkanı,*
- c) Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanı,*
- d) İçişleri Bakanlığı Mahalli İdareler Genel Müdürü,*
- e) Maliye Bakanlığı Bütçe ve Mali Kontrol Genel Müdürü,*
- f) Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Çalışma Genel Müdürü,*

⁶⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 88-89.

g) Bağımsız başkanlıkların başkanları.

h) Kamu işveren sendikası.

Kurul, zorunlu durumlar dışında yılda en az bir kez toplanır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, sendika ve konfederasyonların üye sayıları, dağılımları ve bunlara ilişkin diğer bilgileri içeren raporu kurula sunar.”

DYP Grubu adına İbrahim Konukoğlu (Gaziantep); yıllardır mağdur edilen memur ve işçilerden aynı işi yapanlar arasında uçurumlar oluştuğunu, Türkiye’de yoksulluk sınırının 600-700 milyon ve açlık sınırının 300 milyon altında olduğunu, memurların çoğunun bu açlık sınırının altında maaş aldığını, 57. hükümetin memurların maaş farklılıklarını ve durumunu düzeltmek için TBMM’den üçüncü kez yetki almasına rağmen hiçbir şey yapılmadığını, Başbakanlık Müsteşarı başkanlığında kamu işveren temsilcileri ile toplu görüşme yapmaya yetkili kamu görevlileri sendikalarının üyesi oldukları konfederasyonların beşer temsilcisinden oluşan Yüksek İdari Kurulun işlevinin sağlıklı olmadığını, bu kurulda hükümet tarafının⁶⁷¹ ve kamu işveren temsilcilerinin sayılarının sendika temsilcilerinin sayısından oldukça fazla olduğunu, bu kadar müsteşar ve genel müdürün yılda bir kez de olsa bir araya gelmelerinin zor olacağını ifadeyle tasarımı desteklediklerini söylemiştir.

21. madde üzerinde üçü Manisa Milletvekili Mustafa Enöz ve arkadaşları, biri de Hükümet adına dört önerge verilmiştir. Hükümet adına verilenlerin dışındaki her üç önerge de okutulduktan sonra geri çekilmiştir. Hükümet adına Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan tarafından verilen ve oylama sonucunda kabul edilen önerge şöyledir:

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan tasarının 21. maddesi ikinci fıkrasının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederim.

*Yüksek İdarî Kurul, Başbakanlık Müsteşarının başkanlığında, aşağıda belirtilen kamu işveren temsilcileri ile bünyesinde üye sayıları itibarıyla en çok kamu görevlisini bulunduran konfederasyonlardan ilk üçünün üyeleri oranında seçecekleri onbeş temsilciden oluşur.”*⁶⁷²

21. madde kabul edilen önerge doğrultusunda oylanmış, kabul edilmiş ve aşağıdaki 22. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁷³

“Kurum İdarî Kurulları

MADDE 22. - Kurum düzeyinde kamu görevlilerinin çalışma koşulları ve kanunların kamu görevlilerine eşit uygulanması konularında görüş bildirmek üzere, eşit sayıda kamu işveren vekili ile en çok üyeye sahip sendikaca, üyeleri arasından belirlenen temsilcilerin katıldığı kurum idarî kurulları oluşturulur. Bu kurullar yılda iki kez toplanır.”

⁶⁷¹ Başbakanlık Müsteşarıyla birlikte bakanlık müsteşarları, üç genel müdür, Devlet Personel Başkanı ve Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanı.

⁶⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 91-92.

⁶⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 92-93.

22. madde üzerinde konuşan olmamış, oylanan madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 23. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁷⁴

“İşyeri sendika temsilcileri

MADDE 23. - İşyerlerinde kamu görevlilerinden en çok üye kaydetmiş sendika işyeri temsilcisi seçmeye yetkilidir.

Sendika temsilcileri, işyerlerinde, üyelerinin işveren veya işyeri ile ilgili sorunlarını dinlemek, ilgili yerlere iletmek ve sendika ile işveren arasında iletişim sağlamak amacıyla, sendikaların tüzüklerinde belirtilen yetkili kurullar tarafından bir genel kurul dönemi için işyerinden seçilirler.

İşyerinde kamu görevlileri arasında en çok üye kaydetmiş sendikanın bulundurabileceği temsilci sayısı, işyerindeki kamu görevlisi sayısı 20-100 arasında ise en çok 1, 101-500 arasında ise en çok 2, 501-1000 arasında ise en çok 3, 1001-2000 arasında ise en çok 5, 2000’den fazla ise en çok 7’dir. Bu temsilcilerden biri sendika tarafından baş temsilci olarak görevlendirilebilir. İşyeri sendika temsilcileri bu görevlerini işyerinde, haftada iki saat olmak üzere yerine getirirler. Temsilciler bu sürede izinli sayılırlar.

Kamu işvereni, yönetim ve hizmetin işleyişini engellemeyecek biçimde sendika temsilcilerine çalışma saatleri içinde ve dışında görevlerini yapabilmeleri için imkânlar ölçüsünde kolaylıklar sağlar.”

23. madde üzerinde konuşan olmamış, ancak madde hakkında Manisa Milletvekili Mustafa Enöz ve arkadaşları tarafından üç ayrı önerge verilmiştir. Her üç önerge de, okutulduktan sonra geri çekilmiş, oylanan madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 24. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁷⁵

“BEŞİNCİ KISIM

Sendika ve Konfederasyonların

Gelirleri, Giderleri ve Denetimi

BİRİNCİ BÖLÜM

Gelir ve Giderler

Gelirler

MADDE 24. - Sendika ve konfederasyonların gelirleri;

a) Üyelerinin ödeyecekleri üyelik ödentilerinden,

b) Bu Kanuna göre yapabilecekleri faaliyetlerden elde edilecek gelirlerden,

c) Bağış ve yardımlardan,

d) Mal varlığından elde edilen gelirlerden,

Oluşur.

Sendika ve konfederasyonlar, kendilerinin veya Türkiye Cumhuriyeti Devletinin üyesi bulunduğu uluslararası kuruluşlar hariç, dış kaynaklardan Bakanlar Kurulunun izni olmadıkça yardım ve bağış kabul edemezler.

⁶⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 93.

⁶⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 93-94.

Sendika ve konfederasyonlar tüm nakdî gelirlerini bankalara yatırmak zorundadırlar. Zorunlu giderler için kasalarında tutacakları azamî nakit mevcudu tüzüklerinde gösterilir.”

24. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, Manisa Milletvekili Mustafa Enöz ve arkadaşları tarafından üç ayrı önerge verilmiştir. Her üç önerge de, okutulduktan sonra geri çekilmiş, oylanan 24. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 25. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁷⁶

“Üyelik ödentisi

MADDE 25. - Aynı hizmet kolunda çalışan kamu görevlilerinin yüzde beşinden fazlasını üye kaydetmiş bulunan sendikaların üyelik ödentileri, 14. madde çerçevesinde üyenin üyelik beyannamesindeki istemine uygun olarak kamu işverenince aylığından kesilerek beş gün içinde sendikaların banka hesaplarına yatırılır ve ödenti listesinin bir örneği ilgili sendikaya gönderilir.

Aylık ödenti tutarı; 15. derecenin birinci kademesinden aylık alan Devlet memurunun, aylık, taban aylığı, kıdem aylığı, her türlü zam ve tazminatlar ile ödenekler toplamının net tutarının otuzda birini geçemez.

Sendika tüzüklerine, üyelik ödentisi dışında her ne ad altında olursa olsun, üyelerden başka bir kesinti yapılmasını öngören hükümler konulamaz.

Üyeliği herhangi bir nedenle sona erenlerin sendikaca beş çalışma günü içinde işverene bildirilmesi zorunludur.

Konfederasyonlara üyelerince ödenecek ödenti miktarı, sendikaların ödenti tutarlarının yüzde beşinden aşağı olmamak üzere konfederasyonların genel kurullarınca belirlenir.”

DYP Grubu adına Mustafa Örs (Burdur); 1990’lı yıllarda DYP-SHP koalisyon hükümeti döneminde kanunlaşması için uğraştıkları Kamu Sendikaları Kanunu Tasarısının engellendiğini, memura da sendikal hakların verilmesi halinde hükümetlerin enflasyon tahminlerine göre memurlara zam yapamayacaklarını, yapılacak düzenlemenin 2.5 milyon çalışanı doğrudan ilgilendirdiğini, sendika ağalığı ifadelerine kamu sendikalarında fırsat vermemek için toplanan aidatların denetim muhasebesinin çok iyi yapılması gerektiğini, bu denetimin Devlet Denetleme Kurulu gibi siyasî baskılardan uzak denetim kuruluşları tarafından düzenli olarak yapılmasının şart olduğunu, sendikaların şeffaf ve herhangi bir siyasî partinin merkezi gibi hareket etmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

25. madde üzerinde Manisa Milletvekili Mustafa Enöz ve arkadaşları tarafından üç ayrı önerge verilmiş, her üç önerge de okutulduktan sonra geri çekilmiştir. Oylanan 25. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 26. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁷⁷

⁶⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 95-96.

⁶⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 98-99.

“Giderler

MADDE 26. - Sendika ve konfederasyonlar gelirleri tüzüklerinde belirtilen amaçları ve bu Kanunda gösterilen faaliyetleri dışında kullanamazlar ve bağışlayamazlar.

Sendika ve konfederasyonlar, gelirlerinin en az yüzde onunu üyelerinin mesleki bilgi ve tecrübelerini arttırmak için kullanmak zorundadırlar.

Vergi Usul Kanununa göre demirbaş sayılan her türlü eşya veya malzeme demirbaş defterine kaydedilir ve bunlar hiçbir şekilde gider olarak işlem göremez.

Sendika şubeleri, sendika ve konfederasyonlar yardımlaşma sandıkları dışında üyeleri, yöneticileri veya diğer kişi ve kuruluşlara borç para veremez ve elde ettikleri gelirleri dağıtamazlar.

Sendika ve konfederasyonların tutacakları defterler, tasdik şekli, kayıtların düzenlenme usul ve esasları bir yönetmelikle belirlenir. Muhasebe kayıtları bilanço esasına göre tutulur.”

26. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, Manisa Milletvekili Mustafa Enöz ve arkadaşları tarafından üç ayrı önerge verilmiştir. Her üç önerge de, okutulduktan sonra geri çekilmiş, oylanın 26. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 27. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁷⁸

“İKİNCİ BÖLÜM

Denetim

İdarî ve malî denetim

MADDE 27. - Sendika şubesi, sendika ve konfederasyonların yönetim ve işleyişleri ile gelir ve giderleri ve bunlarla ilgili her türlü işlemlerin kanunlar ve ilgili diğer mevzuat ile tüzük ve genel kurul kararlarına uygun olup olmadığı hususlarındaki idari ve mali denetim, denetleme kurulları ya da denetçiler tarafından yapılır. Denetimin esasları hakkında Sendikalar Kanunu’nun 47. maddesine göre çıkarılan tüzük hükümleri uygulanır.

Sendikalar ve konfederasyonların yıllık hesapları 1.6.1989 tarihli ve 3568 sayılı Kanuna göre denetim yetkisi almış meslek mensupları tarafından denetlenerek, bağımsız denetim raporu hazırlanır. Bu raporlar genel kurula sunulur.

Sendika ve konfederasyonlar her hesap ya da bütçe dönemine ait bilanço ve hesaplarıyla çalışma ve denetleme raporlarını ait oldukları dönemi izleyen üç ay içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına; sendikalar ayrıca bağlı bulundukları konfederasyona gönderirler.”

27. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, Kahramanmaraş Milletvekili Nevzat Taner ve arkadaşları tarafından bir, Antalya Milletvekili Nesrin Ünal ve arkadaşları tarafından ise iki ayrı önerge verilmiştir. Her üç önerge de, okutulduktan sonra geri çekilmiş, oylanın 28. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 28. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁷⁹

⁶⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 99-100.

⁶⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 101-102.

“ALTINCI KISIM

Toplu Görüşme

BİRİNCİ BÖLÜM

Genel Hükümler

Toplu görüşmenin kapsamı

MADDE 28. - *Toplu görüşme; kamu görevlileri için uygulanacak katsayı ve göstergeler, aylık ve ücretler, her türlü zam ve tazminatlar, fazla çalışma ücretleri, harcırah, ikramiye, lojman tazminatı, doğum, ölüm ve aile yardımı ödenekleri, tedavi yardımı ve cenaze giderleri, yiyecek ve giyecek yardımları ile bu mahiyette etkinlik ve verimlilik artırıcı diğer yardımları kapsar.”*

28. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, Yakup Budak (Adana), Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Musa Uzunkaya (Samsun), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat) ve Hüseyin Karagöz (Çankırı) tarafından bir önerge verilmiş, görüşmelerin ardından yapılan oylamayla önerge kabul edilmemiştir. Oylanan 28. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 29. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁸⁰

“Taraflar

MADDE 29. - *Toplu görüşmenin tarafları, kamu işverenleri adına Kamu İşveren Kurulu, kamu görevlileri adına her hizmet kolunda kurulu yetkili kamu görevlileri sendikaları ile bunların bağlı bulundukları konfederasyonlardır.*

Kamu İşveren Kurulu; Başbakan tarafından görevlendirilen bir Bakanın başkanlığında aşağıdaki kamu görevlilerinden oluşur;

- a) Başbakanlık Müsteşarı,*
- b) Maliye Bakanlığı Müsteşarı,*
- c) Hazine Müsteşarı,*
- d) Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarı,*
- e) Devlet İstatistik Enstitüsü Başkanı,*
- f) Devlet Personel Başkanı,*
- g) Maliye Bakanlığı Bütçe ve Malî Kontrol Genel Müdürü,*
- h) Kamu işveren sendikası.*

Yetkili kamu görevlileri kamu sendikaları ile bunların bağlı bulundukları konfederasyonlar görüşmelere Kamu İşveren Kurulu üyelerinin sayısı kadar temsilciyle katılır.

Toplu görüşme ile ilgili çalışmaların hızlandırılmasına ve sonuçlandırılmasına yardımcı olmak üzere taraflar eşit sayıda yetkililerin katılımı ile ön çalışma grupları oluşturabilir.”

⁶⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 102.

29. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, Antalya Milletvekili Nesrin Ünal ve arkadaşları tarafından üç ayrı önerge verilmiştir. Her üç önerge de, okutulduktan sonra geri çekilmiş, oylanın 29. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 30. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁸¹

“İKİNCİ BÖLÜM

Toplu Görüşme, Yetki, Mutabakat Metni

Yetki

MADDE 30. - Her hizmet kolunda en çok üyeye sahip sendika ile bunların bağlı oldukları konfederasyonlar toplu görüşme yapmaya yetkilidir. En çok üyeye sahip konfederasyon temsilcisi toplu görüşme heyetinin başkanıdır.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, kamu görevlileri sendikalarınca yapılan üyelik bildirimlerini dikkate alarak, her yıl 31 Mayıs itibarıyla sendikaların üye sayılarını tespit eder; buna göre her hizmet kolundaki yetkili kamu görevlileri sendikaları ile en çok üyeye sahip konfederasyonu belirler ve sonuçları Temmuz ayının ilk haftasında Resmî Gazetede yayımlar. Bu sonuçlara beş çalışma günü içinde itiraz edilmediği takdirde, üye sayıları ile her hizmet kolundaki yetkili kamu görevlileri sendikaları ve en çok üyeye sahip konfederasyonun yetkisi kesinleşir.”

30. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, Manisa Milletvekili Mustafa Enöz ve arkadaşları tarafından üç ayrı önerge verilmiştir. Her üç önerge de, okutulduktan sonra geri çekilmiş, oylanın 30. madde kabul edilerek aşağıdaki 31. maddeye geçilmiştir.⁶⁸²

“Yetki itirazı

MADDE 31. - Sonuçların yayımı tarihinden itibaren beş çalışma günü içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca yetkili olarak belirlenen her hizmet kolundaki yetkili kamu görevlileri sendikaları ile en çok üyeye sahip konfederasyonunun çoğunluğunun olmadığı gerekçesiyle, diğer sendikalar ve konfederasyonlarca Ankara İş Mahkemesine itiraz edilebilir.

Mahkeme itirazı onbeş gün içinde karara bağlar.”

31. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, madde hakkında iki önerge verilmiştir. Önergelerden ilki; Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Hüseyin Karagöz (Çankırı), Musa Uzunkaya (Samsun), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat) ve Yakup Budak (Adana) tarafından verilmiştir. İkinci önerge ise; Yakup Budak (Adana), Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Musa Uzunkaya (Samsun), Hüseyin Karagöz (Çankırı), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon) ve Mehmet Çiçek (Yozgat) tarafından verilmiştir. Her iki önerge de görüşmelerinin sonundaki oylamayla kabul edilmemiş, oylanın 31.

⁶⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 103-104.

⁶⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 104-105.

madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 32. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁸³

“Tarafların toplanması

MADDE 32. - Hizmet kollarına göre belirlenen yetkili kamu görevlileri sendikaları ve bağlı oldukları konfederasyonlar ile Kamu İşveren Kurulu, çağrı yapılmasına gerek kalmaksızın her yılın Ağustos ayının onbeşinci günü, Devlet Personel Başkanlığınca belirlenen ve taraflara bir hafta önceden bildirilen yerde toplanırlar.

Toplu görüşmenin sekretarya hizmetleri, Devlet Personel Başkanlığınca yürütülür.”

32. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, madde üzerinde Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Yakup Budak (Adana), Musa Uzunkaya (Samsun), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat), Hüseyin Karagöz (Çankırı) ve Ahmet Karavar (Şanlıurfa) tarafından bir önerge verilmiş, önerge görüşmesi sonundaki oylamayla kabul edilmemiştir. Oylanan 32. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 33. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁸⁴

“Toplu görüşmenin gündemi

MADDE 33. - Kamu İşveren Kurulu, Yüksek İdarî Kuruldan gelen önerileri de dikkate alarak, toplu görüşme kapsamındaki konulara ilişkin bilgi ve belgeleri kurula sunar ve toplu görüşmeye başlanır.

Taraflar, toplu görüşmeye esas olacak önerilerini sunarlar.

Toplu görüşmenin gündemi, bu hazırlık çalışmaları ve öneriler dikkate alınarak oluşturulur.

Görüşmelerin hangi esaslar içinde yapılacağı taraflar arasında belirlenir.”

33. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, madde üzerinde Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Musa Uzunkaya (Samsun), Yakup Budak (Adana), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat), Hüseyin Karagöz (Çankırı) ve Ahmet Karavar (Şanlıurfa) tarafından bir önerge verilmiş, görüşmesinin sonunda oylamayla kabul edilmemiştir. Oylanan 33. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 34. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁸⁵

“Toplu görüşmenin sonuçlanması ve mutabakat metni

MADDE 34. - Toplu görüşme en geç onbeş gün içinde sonuçlandırılır. Bu süre içinde anlaşmaya varılırsa, düzenlenen mutabakat metni taraflarca imzalanır.

Mutabakat metni, uygun idarî, icraî ve yasal düzenlemelerin yapılabilmesi için Bakanlar Kuruluna sunulur. Bakanlar Kurulu üç ay içinde mutabakat metni ile ilgili uygun idarî ve icraî düzenlemeleri gerçekleştirir ve kanun tasarılarını Türkiye Büyük Millet Meclisine sunar.”

⁶⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 105-106.

⁶⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 107.

⁶⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 108.

34. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, madde üzerinde, iki adet önerge verilmiştir. Önergelerin ilki; Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Musa Uzunkaya (Samsun), Yakup Budak (Adana), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat) ve Hüseyin Karagöz (Çankırı) tarafından, ikinci önerge ise; Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Musa Uzunkaya (Samsun), Yakup Budak (Adana), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon) ve Mehmet Çiçek (Yozgat) tarafından verilmiş, ikisi de görüşmelerinin ardından oylamayla kabul edilmemiştir. Oylanan 34. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 35. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁸⁶

“ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Uyuşmazlıkların Çözüm Usulleri

Uyuşmazlığın tespiti, çözümü ve Uzlaştırma Kurulu

MADDE 35. - Toplu görüşmenin tamamlanması için öngörülen süre içinde taraflar anlaşamazlarsa, taraflardan biri üç gün içinde Uzlaştırma Kurulunu toplantıya çağırabilir.

Uzlaştırma Kurulu, Yüksek Hakem Kurulu Başkanının başkanlığında; Üniversitelerarası Kurul tarafından, fakültelerin çalışma ekonomisi, iş hukuku, idare hukuku ve kamu maliyesi bilim dallarından seçilecek birer üye olmak üzere 4 öğretim üyesinden oluşur. Bu üyeler, siyasi partilerin merkez karar ve yürütme kurullarında görev alamazlar. Üyeler 2 yıl için seçilirler. Süresi biten üyeler yeniden seçilebilir. Kurulun sekreteryası işleri Devlet Personel Başkanlığınca yürütülür.

Uzlaştırma Kurulu, uyuşmazlık konularını inceler, gerektiğinde toplu görüşme taraflarının temsilcilerini dinler ve beş gün içinde kararını verir. Kararlar salt çoğunlukla alınır.

Her toplantı günü için Uzlaştırma Kurulu Başkanına 1100, üyelere 1000 gösterge rakamının 657 sayılı Devlet Memurları Kanununun 154 üncü maddesi uyarınca belirlenen aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak miktarda toplantı ücreti ödenir.

Uzlaştırma Kurulunun kararına tarafların katılması durumunda, bu karar mutabakat metni olarak Bakanlar Kuruluna sunulur. Tarafların Uzlaştırma Kurulu kararına katılmaması durumunda anlaşma ve anlaşmazlık konularının tümü taraflarca imzalanan bir tutanakla belirtilerek Bakanlar Kuruluna sunulur.”

35. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, madde üzerinde üç adet önerge verilmiştir. Önergelerin ilki; Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Musa Uzunkaya (Samsun), Yakup Budak (Adana), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç

⁶⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 108-110.

(Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat) ve Ahmet Karavar (Şanlıurfa) tarafından verilmiştir. İkinci önerge; Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Musa Uzunkaya (Samsun), Yakup Budak (Adana), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat), Hüseyin Karagöz (Çankırı) ve Ahmet Karavar (Şanlıurfa) tarafından verilmiştir. Üçüncü önerge ise; Rıza Akçalı (Manisa), Turhan Güven (İçel), Mehmet Gözlükaya (Denizli), Ali Rıza Gönül (Aydın), Yıldırım Ulupınar (İzmir) ve Mehmet Gölhan (Konya) tarafından verilmiştir. Her üç önerge de görüşmelerin sonunda yapılan oylamalarla kabul edilmemiştir. Oylanan 35. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 36. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁸⁷

“YEDİNCİ KISIM

Çeşitli, Geçici ve Son Hükümler

BİRİNCİ BÖLÜM

Çeşitli Hükümler

Sendika ve konfederasyonların katılma ve birleşmesi

MADDE 36. - Genel Kurul kararıyla sendikaların başka bir sendikaya veya konfederasyonların başka bir konfederasyona katılması halinde katılan sendika veya konfederasyonun bütün hak, borç, yetki ve menfaatleri katıldığı sendika veya konfederasyona kendiliğinden geçer.

Birleşen sendika veya konfederasyonların bütün hak, borç, yetki ve menfaatleri birleşme sonucu meydana getirdikleri yeni tüzelkişiliğe kendiliğinden geçer.

Bu madde hükümleri gereğince katılan veya birleşen sendika ve konfederasyonların üyeleri, ayrı bir işleme gerek olmaksızın devralan veya yeni kurulan sendika veya konfederasyonun üyesi olurlar.

Birleşme ile ilgili diğer usul ve esaslar sendika veya konfederasyonların tüzüklerinde gösterilir.”

36. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, madde üzerinde Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Hüseyin Karagöz (Çankırı), Musa Uzunkaya (Samsun), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat), Yakup Budak (Adana) ve Ahmet Karavar (Şanlıurfa) tarafından verilmiştir. Üzerinde yapılan görüşmelerin ardından oylanan bu önerge kabul edilmemiş, oylanan 36. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 37. maddeye geçilmiştir.⁶⁸⁸

⁶⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 110-113.

⁶⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 113-114.

“Kapatma

MADDE 37. - Anayasada belirtilen Cumhuriyetin niteliklerine ve demokratik esaslara aykırı faaliyetlerde bulunan sendika ve konfederasyon, merkezlerinin bulunduğu yer Cumhuriyet Başsavcısının istemi üzerine iş davalarına bakmakla görevli mahallî mahkeme kararı ile kapatılır.

Yukarıdaki fıkra aykırı hareket eden sendika şubesi, sendika ve konfederasyonlar hakkında 2908 sayılı Dernekler Kanununun 54. maddesi uyarınca işlem yapılır.”

37. madde üzerinde konuşan olmamış, oylanana madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 38. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁶⁸⁹

“Ceza hükümleri

MADDE 38. - Bu Kanunun;

a) 21, 25 ve 27. maddelerinde yer alan hükümlere aykırı hareket edenlere altı aydan bir yıla kadar hapis cezası,

b) Bu Kanunun 8, 14, 16 ve 17. maddelerinde yer alan hükümlere aykırı hareket eden sendika şubesi, sendika veya konfederasyonlara ikiyüz milyon liradan az olmamak üzere ağır para cezasına,

Hükmedilir.”

38. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, madde üzerinde iki önerge verilmiştir. Bu önergelerden ilki; Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Yakup Budak (Adana), Musa Uzunkaya (Samsun), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat), Hüseyin Karagöz (Çankırı) ve Ahmet Karavar (Şanlıurfa) tarafından verilmiş, yapılan görüşmeler sonunda yapılan oylama ile reddedilmiştir. İkinci önerge ise, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan imzasıyla Hükümet adına verilmiş olup takip eden satırlardadır. Bu önerge, üzerinde yapılan görüşmelerin sonunda oylama ile kabul edilmiştir.

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan tasarının 38. maddesinin (a) bendinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

a- 20, 24 ve 26. maddelerinde yer alan hükümlere aykırı hareket edenlere altı aydan bir yıla kadar hapis cezası,”⁶⁹⁰

38. madde yukarıdaki değişiklik önergesi doğrultusunda oylanarak kabul edilmiş ve aşağıdaki 39. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“Faaliyetin durdurulmasında kayyım tayini

MADDE 39. - Faaliyeti durdurulan sendika veya konfederasyonun mallarının idaresi, menfaatlarının korunması ve durdurma süresi sonunda

⁶⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 113.

⁶⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), ss. 114-115.

yeniden faaliyete geçebilmesi için genel kurul yapılması, Medenî Kanun hükümleri gereğince tayin olunacak bir veya üç kayyım tarafından sağlanır.”⁶⁹¹

39. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, madde üzerinde Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Yakup Budak (Adana), Musa Uzunkaya (Samsun), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat), Hüseyin Karagöz (Çankırı) ve Ahmet Karavar (Şanlıurfa) tarafından bir önerge verilmiş, bu önerge yapılan görüşmeler sonundaki oylamada reddedilmiştir. Oylanan 39. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 40. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“Fesih, infisah ve kapatma halinde malların devri

MADDE 40. - Fesih, infisah ve kapatma hallerinde, mal varlıkları 2821 sayılı Sendikalar Kanununun 46. maddesindeki hükümler çerçevesinde tasfiye edilir.

Ancak, tasfiye sonucunda kalacak para ve mallar, ilgili sendika veya konfederasyonun tüzüğünde aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde Hazineye devredilir.”⁶⁹²

40. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Yakup Budak (Adana), Musa Uzunkaya (Samsun), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat), Hüseyin Karagöz (Çankırı) ve Ahmet Karavar (Şanlıurfa) tarafından bir önerge verilmiş, bu önerge görüşmeler sonundaki oylamada reddedilmiştir. Oylanan 40. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 41. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“Yönetmelikler

MADDE 41. - Bu Kanunun uygulanması bakımından;

- a) Kurumların girecekleri hizmet kolları,*
- b) Sendika ve konfederasyon üyeliklerine başvuru belgeleri ile çekilme bildirimlerinin şekli ve içereceği bilgiler,*
- c) Yüksek İdarî Kurul, Kamu İşveren Kurulu ve Kurum İdarî Kurullarının oluşum biçimi ile çalışma usul ve esasları,*
- d) Sendika üye sayıları ve her hizmet kolunda yetkili kamu görevlileri sendikaları ve bunların bağlı bulundukları konfederasyonların belirlenmesine ilişkin usul ve esaslar,*
- e) Sendika ve konfederasyonların tutacakları defterler, tasdik şekli ve kayıtların düzenlenme usul ve esasları,*
- f) Uzlaştırma Kurulunun çalışması ve hizmetlerin yürütülmesine ilişkin usul ve esaslar,*

Kanunun yayımı tarihinden itibaren dört ay içinde, kamu görevlileri sendikaları konfederasyonlarının da görüşleri alınmak suretiyle Maliye

⁶⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 116

⁶⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 116.

Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Devlet Personel Başkanlığınca birlikte hazırlanacak yönetmeliklerle belirlenir.”⁶⁹³

41. madde üzerinde konuşan olmamış ancak Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Yakup Budak (Adana), Musa Uzunkaya (Samsun), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat), Hüseyin Karagöz (Çankırı) ve Ahmet Karavar (Şanlıurfa) tarafından bir önerge verilmiş, bu önerge görüşmeler sonundaki oylamada reddedilmiştir. Oylanan 41. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 42. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“Uygulamanın izlenmesi

MADDE 42. - Bu Kanunun uygulanmasında;

a) Kamu görevlileri sendika ve konfederasyonlarının kuruluşu, yetkili organlarının oluşumu ve bu organların çalışma usulleri ile görevleri, sendika ve konfederasyonların tüzelkişi olarak hak ve yükümlülükleri ve faaliyetleri gibi konularda karşılaşılabilecek sorunları gidermeye Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı,

b) Personel konularına ilişkin olarak karşılaşılabilecek sorunları Maliye Bakanlığı ile Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığının görüşlerini alarak gidermeye Devlet Personel Başkanlığı,
yetkilidir.

Maliye Bakanlığı, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ve Devlet Personel Başkanlığı yukarıda belirtilen hususlar ile ihtiyaç duyulacak diğer hususlarda bu kurumlardan birinin talebi üzerine ortak çalışma yapabilirler. Bu çalışmalara Yüksek İdarî Kurula temsilci gönderen kamu görevlileri sendikaları konfederasyonunun temsilcileri de davet edilir.”⁶⁹⁴

42. madde üzerinde konuşan olmamış ancak, madde üzerinde Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfi Yalman (Konya), Rıza Ulucak (Ankara), Osman Aslan (Diyarbakır), Yakup Budak (Adana), Musa Uzunkaya (Samsun), Mahmut Göksu (Adıyaman), Şeref Malkoç (Trabzon), Mehmet Çiçek (Yozgat), Hüseyin Karagöz (Çankırı) ve Ahmet Karavar (Şanlıurfa) tarafından bir önerge verilmiş, bu önerge görüşmeleri sonunda yapılan oylama ile reddedilmiştir. Oylanan 42. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 43. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“Diğer kanunların uygulanması

Madde 43. - Bu kanunda hüküm bulunmayan hallerde 2821 Sayılı Sendikalar Kanunu, 2908 Sayılı Dernekler Kanunu, 743 sayılı Türk Medeni Kanunu ile sendika ve konfederasyonlarda görev alacaklar hakkında kamu

⁶⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 117.

⁶⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 118.

*görevlilerinin tabi oldukları personel kanunlarının ilgili hükümleri uygulanır.”*⁶⁹⁵

43. madde hakkında söz isteği ve önerge olmamış, oylanana madde kabul edilmiştir. Daha sonra yeni madde ihdasına ilişkin, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı Yaşar Okuyan tarafından verilen, tasarının 43. maddesinden sonra gelmek üzere 44. maddenin eklenmesini öngören, aşağıdaki önerge üzerindeki görüşmelere geçilmiştir:

“ Madde 44.- 11.4.2001 tarihli ve 4641 sayılı Ekonomik ve Sosyal Konseyin Kuruluşu, Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanunun 2. maddesinde yer alan ‘*Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği,...*’ ibaresinden sonra gelmek üzere ‘*kamu görevlileri adına en çok üyeye sahip konfederasyonu...*’ ibaresi eklenmiştir.”⁶⁹⁶

Yukarıdaki önerge, yapılan görüşmelerin ardından kabul edilmiş, bu önerge kapsamında yeni 44. madde oylanarak kabul edilmiş ve aşağıdaki “Geçici ve Son Hükümler”in yer aldığı ikinci bölümün görüşmelerine geçilmiştir.

“İKİNCİ BÖLÜM

Geçici ve Son Hükümler

Ödenek tahsisi

*GEÇİCİ MADDE 1. - Bu Kanun gereğince yapılacak harcamalar için Maliye Bakanlığı bütçesinin transfer tertibinden Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı bütçesinin ilgili tertiplerine yeterli miktarda ödenek aktarılır.”*⁶⁹⁷

Geçici madde 1 üzerinde söz isteği ve önerge olmamış, oylama sonucunda madde kabul edilmiş ve aşağıdaki Geçici madde 2 okutulmuş, aynı şekilde bu madde üzerinde de söz isteği olmamış, oylama sonucunda kabul edilmiştir.

“Kadro tahsisi

*GEÇİCİ MADDE 2. - Bu Kanunla getirilen hizmetlerin yürütülebilmesi için, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Merkez teşkilatında kullanılmak üzere ekli (1) sayılı cetvelde yer alan kadrolar ihdas edilerek 190 sayılı Kanun Hükmünde Kararnameye bağlı cetvellerin adı geçen Bakanlığa ait bölümüne eklenmiştir.”*⁶⁹⁸

Yukarıdaki geçici madde 2’nin ardından aşağıdaki geçici madde 3 okutulmuş, madde üzerinde söz isteği ve önerge olmamış, yapılan oylama sonucunda madde kabul edilmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 3. - Bu Kanunun yürürlüğe girmesini müteakip kurulacak sendikalardan üye sayıları, ulaşım hizmetleri, bayındırlık, inşaat ve

⁶⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 119.

⁶⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 120.

⁶⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 120.

⁶⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 121.

köy hizmetleri ile bankacılık ve sigorta hizmetleri hizmet kollarında 1.500, enerji, sanayi ve madencilik hizmetleri ile tarım ve ormancılık hizmetleri hizmet kollarında 3.000, basın yayın ve iletişim hizmetleri ile yerel yönetim hizmetleri hizmet kollarında 4.000, büro hizmetleri ile sağlık ve sosyal hizmetler hizmet kollarında 10.000, eğitim, öğretim, bilim ve kültür hizmetleri hizmet kolunda 18.000 ve daha fazla olduğu ve konfederasyonlardan kendi içindeki sendikalarda bulunan kamu görevlisi üye sayısı 35.000 ve daha fazla olduğu Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca belirlenerek Resmî Gazetede yayınlananlar bakımından, bu Kanunun 25. maddesinin birinci fıkrasında yer alan yüzde beş oranı, 2002 yılında toplu görüşme yapmaya yetkili kamu görevlileri sendikaları ve bu sendikaların bağlı oldukları konfederasyonlar belirleninceye kadar geçecek süre içinde uygulanmaz.

Yukarıdaki fıkra uyarınca Resmî Gazetede yayınlanacak belirlemeden sonra ilgililerin aylıksız izinli geçen sürelerine ilişkin aylık ve özlük hakları kendilerine ödenir.”⁶⁹⁹

Yukarıdaki Geçici madde 3’ün ardından aşağıdaki geçici madde 4 okutulmuş, madde üzerinde söz isteği ve önerge olmamış, yapılan oylama sonucunda madde kabul edilmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 4. - Konusu suç teşkil etmemek ve kesinleşmiş bir yargı kararına müstenit olmamak üzere, bu Kanunun yayımı tarihine kadar, memur temsilcileri ile toplu iş sözleşmesi akdetmeleri nedeniyle kamu görevlileri haklarında idarî, malî veya adlî takibat yapılmaz, başlatılanlar işlemden kaldırılır.”⁷⁰⁰

Yukarıdaki Geçici madde 4’ün ardından aşağıdaki Geçici madde 5 okutulmuş, madde üzerinde söz isteği ve önerge olmamış, yapılan oylama sonucunda madde kabul edilmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 5. - Bu Kanunun 41. maddesinin (a), (b) ve (e) bentlerinde belirtilen yönetmelikler, Kanunun yürürlüğe girmesini izleyen 30 gün içinde yürürlüğe konulur.”⁷⁰¹

Yukarıdaki Geçici madde 5’in ardından aşağıdaki Geçici madde 6 okutulmuş, madde üzerinde söz isteği ve önerge olmamış, yapılan oylama sonucunda madde kabul edilmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 6. - Bu kanunun yayımı tarihinde faaliyette bulunan kamu görevlileri kuruluşları, Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren sekiz ay içinde;

a) Mevcut tüzüklerine göre olağanüstü genel kurullarını yaparak, tüzük ve örgütlenmelerini Bu Kanun hükümlerine göre düzenlemek,

b) Yeni örgüt ve tüzüklerine göre ilk olağan genel kurullarını da yapmak zorundadırlar.

⁶⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 121.

⁷⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 121.

⁷⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 121.

Belirlenen süre içerisinde, Bu Kanuna uygun olarak yeni tüzüklerini düzenlememiş ve ilk olağan genel kurullarını yapmamış kuruluşlar Bu Kanunda tanımlanan sendikaların hak ve yetkilerini kullanamazlar.

c) Bu Kanunun yayımından sonra tüzüklerini Bu Kanuna uyduran sendikalar tüm üyelik belgelerini Bu Kanuna göre çıkarılacak yönetmelik hükümlerine uygun olarak yeniden düzenleyerek birer örneğini olağan genel kurul tarihinden itibaren iki ay içinde Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığına göndermek zorundadırlar.

d) Hizmet kollarına göre yetkili sendikalar belirleninceye kadar oran şartı aranmaksızın üyelik aidatlarının kaynaktan kesilmesine devam edilir.”⁷⁰²

Yukarıdaki Geçici madde 6’nın ardından aşağıdaki Geçici madde 7 okutulmuş, madde üzerinde söz isteği ve önerge olmamış, yapılan oylama sonucunda madde kabul edilmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 7. - Bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren faaliyette bulunan kamu görevlileri sendikaları ile konfederasyon yöneticilerinin yetkili sendikalar belirlenene kadar özlük haklarının ödenmesine devam edilir.”⁷⁰³

Yukarıdaki Geçici madde 7’nin ardından aşağıdaki Geçici madde 8 okutulmuş, madde üzerinde söz isteği ve önerge olmamış, yapılan oylama sonucunda madde kabul edilmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 8. - Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihte kurulu bulunan kamu görevlileri sendikaları, genel kurul kararı ile mal varlıklarını, hak ve borçlarını her hangi bir sendika, konfederasyon veya Bakanlar Kurulunca kamu yararına çalıştığı belirlenen kuruluşlara 3 ay içerisinde devredebilirler. Devir ve intikal işlemleri her türlü vergi, resim ve harçtan muaftır.”⁷⁰⁴

Yukarıdaki Geçici madde 8’in ardından aşağıdaki 45. madde okutulmuş, madde üzerinde söz isteği ve önerge olmamış, yapılan oylama sonucunda madde kabul edilmiştir.

“Yürürlük

MADDE 45.- Bu kanun yayımını takip eden 30. günün sonunda yürürlüğe girer.”⁷⁰⁵

45. maddenin ardından aşağıdaki 46. madde okutulmuş, madde üzerinde söz isteği ve önerge olmamış, yapılan oylama sonucunda madde kabul edilmiştir.

“Yürütme

MADDE 46.- Bu kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.”⁷⁰⁶

⁷⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 122.

⁷⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 122.

⁷⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 122.

⁷⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 122.

⁷⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 122.

Yukarıdaki gelişmelerin ardından, TBMM İçtüzüğü'nün 86. maddesi esaslarına göre, kanun tasarısının lehinde ve aleyhinde konuşma yapmak isteyenler olmuştur. DSP İstanbul Milletvekili Masum Türker kanun lehinde oy vereceklerini söylemiştir. Daha sonra MHP Ağrı Milletvekili Nidai Seven'in söz isteğini, Genel Kurul Başkanı tasarı lehinde olduğu düşüncesiyle geri çevirmiş ve tasarının tamamını oylatmıştır. Oylama sonunda tasarı oy birliği ile kabul edilmiştir.⁷⁰⁷ Daha sonra da Devlet Bakanı Mehmet Keçeciler tarafından kısa bir teşekkür konuşması yapılmıştır.⁷⁰⁸ Bu kanun, 4688 nolu ve Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu adı altında, 12.7.2001 tarih ve 24460 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

f. Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması ile Milletvekili Genel Seçimlerinin 3 Kasım 2002 Pazar Günü Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi Üzerinde Genel Kurul Görüşmeleri

ANAP Grup Başkanvekilleri, Beyhan Aslan (Denizli), İbrahim Yaşar Dedelek (Eskişehir) ile Nihat Gökbulut (Kırıkkale)'ün; Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması ile Milletvekili Genel Seçimlerinin 3 Kasım 2002 Pazar Günü Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi üzerine; Anayasa, İçişleri, Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor, Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler ve Adalet Komisyonları tarafından ayrı ayrı görüşülen teklif hakkındaki raporlar 31.7.2002 tarihinde toplanmış ve 1.8.2002 günü (2/1020) sayılı Rapor⁷⁰⁹ halinde, TBMM Genel Kurul görüşmelerine hazırlanmıştır. Bu kanun teklifleri arasında PKK terör örgütü lideri Abdullah Öcalan'ı da ilgilendirdiği için, "İdam Cezasının Kaldırılması Kanunu" da yer almaktaydı.

Anayasa Komisyonundaki görüşmeler sonunda kanun tasarısı oy çokluğu ile kabul edilmiştir. Kahramanmaraş Milletvekili Mustafa Kamalak'ın yanı sıra hükümet ortağı MHP milletvekilleri de muhalefet şerhi koymuştur. Anayasa Komisyonu raporunda yer alan DSP-MHP-ANAP Koalisyon Hükümetinin MHP'li Mehmet Nacar (Kilis), Mustafa Verkaya (İstanbul), İsmail Çevik (Nevşehir), Şaban Kardeş (Bayburt), Cahit Tekelioğlu (Mersin) ve Mehmet Kundakçı (Osmaniye) isimli üyeler ortaklaşa bir muhalefet şerhi vermiştir.⁷¹⁰ İçişleri Komisyonu raporuna da gene Koalisyon ortağı MHP'li milletvekillere; H. Hüseyin Balak (Tokat), Mustafa Zorlu (Isparta), Mehmet Pak (İstanbul), Meral Akşener (Kocaeli), Hasari Güler (Adıyaman) ve Yalçın Kaya (Mersin) tarafından muhalefet şerhi konmuştur.⁷¹¹

Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor Komisyonu Raporuna da hükümet ortağı MHP'li milletvekillere; Abdurrahman Küçük (Ankara), Bozkurt Yaşar Öztürk (İstanbul), Seydi Karakuş (Kütahya), Komisyon Başkanı İbrahim

⁷⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 123.

⁷⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 124 (25.6.2001), s. 124.

⁷⁰⁹ Kanun teklifinin genel ve ayrıntılı gerekçeleri için bkz:

<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss890m.htm>

⁷¹⁰ Ayrıntılar için bkz: <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss890m.htm>

⁷¹¹ Ayrıntılar için bkz: <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss890m.htm>

Halil Oral (Bitlis), Mücahit Himoğlu (Erzurum) ve İlhami Yılmaz (Karabük) tarafından muhalefet şerhi konmuştur.⁷¹² Benzer şekilde Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler Komisyonu Raporunda da Mükremin Taşkın (Nevşehir), Mehmet Telek (Afyon) ve Hasan Basri Üstünbaş (Kayseri)'tan oluşan MHP milletvekilleri tarafından ayrıntılı bir muhalefet şerhi yer almıştır.⁷¹³ Adalet Komisyonu Raporuna da başta hükümet ortağı MHP'li milletvekillerinden Salih Erbeyin (Denizli), Mehmet Pak (İstanbul), Mehmet Gül (İstanbul), Orhan Bıçakcıoğlu (Trabzon), Müjdat Kayayerli (Afyon) ve Cezmi Polat (Erzurum)'ın, tasarının tümüne muhalefet şerhi koymuştur. Ayrıca; Ramazan Toprak (Aksaray) tasarının 1. maddesine, Mehmet Gözlükaya (Denizli) ile Erdoğan Sezgin (Samsun) tasarının 1., 4. ve 8. maddelerine, Fahrettin Kukaracı (Erzurum) tasarının tamamına, Cezmi Polat (Erzurum) tasarının 1. ve 4. maddelerine, Sevgi Esen (Kayseri) tasarının 1., 4., 8. ve 11. maddelerine, Mehmet Çiçek (Yozgat) tasarının 4. ve Geçici 1. maddelerine, Fethullah Erbaş (Van) tasarının bazı maddelerine muhalefet etmiştir.⁷¹⁴

“Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması ile Milletvekili Genel Seçimlerinin 3 Kasım 2002 Pazar Günü Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi” ve Anayasa, İçişleri, Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor, Sağlık, Aile, Çalışma ve Sosyal İşler ve Adalet Komisyonu Raporları (2/1020) (S. Sayısı : 890)’nı⁷¹⁵ kapsayan tasarının özeti şöyledir:

“Anayasa ve Türk Medeni Kanununda yapılan değişikliklere uyum sağlanmasıyla, öbür yandan, ‘Katılım Ortaklığı Belgesi’ çerçevesinde Avrupa Birliği Müktesabatının Üstlenilmesine İlişkin Türkiye Ulusal Programının uygulanması ile ilgili olarak; Türk Ceza Kanunu, Dernekler Kanunu, Vakıflar Kanunu, 227 sayılı KHK, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu, Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanunu, Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunda, Basın Kanununda, Polis Vazife ve Selahiyet Kanununda, Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanununda değişiklik yapılması ve XXII. Dönem Milletvekili Genel Seçimlerinin 3 Kasım 2002 tarihinde yapılması teklif ile öngörülmektedir.”⁷¹⁶

Başkanvekili Mustafa Murat Sökmenoğlu’nun Başkan, Burhan Orhan (Bursa) ve Sebahattin Karakelle (Erzincan)’nin Katip Üyeler olarak görev aldığı,⁷¹⁷ “Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılması ile Milletvekili Genel Seçimlerinin 3 Kasım 2002 Pazar Günü Yapılmasına İlişkin Kanun tasarısı” üzerindeki Genel Kurul görüşmelerine 1.8.2002 Perşembe günü, saat 15.00’daki 124. (olağanüstü) birleşim sırasında başlanmıştır. Genellikle yaklaşan 3 Kasım

⁷¹² Ayrıntılar için bkz: <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss890m.htm>

⁷¹³ Rapor ve muhalefet şerhinin ayrıntıları için bkz:

<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss890m.htm>

⁷¹⁴ Ayrıntılar için bkz: <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss890m.htm>

⁷¹⁵ Gereğçeleri için bkz: <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss890m.htm>

⁷¹⁶ http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanun_teklifi_gd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=22087

⁷¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101, B 124 (1.8.2002), s. 484.

2002 genel seçimlerinin propagandasına yönelik ve hükümetin MHP kanadının “muhafeet” görüntüsü çizdiği görüşmeler aşağıdaki şekilde cereyan etmiştir.

YTP Grubu adına İsmail Cem (Kayseri); AB üyeliğinin Türkiye’deki tartışmalarının yanlışlığına değinerek, AB’nin tüm belaların sebebi olamayacağı gibi “AB’siz Türkiye düşünölemeyeceğı” düşöncesinin de yanlış olduğunu, AB-Türkiye ilişkisinin özü itibariyle menfaat ilişkisi olduğunu, tartışılmakta olan konulardan “cezanın kalkması veyahut yasakların azalması veyahut demokratik hakların alanının genişletilmesi”nin 30 yıldır Türkiye’de konuşulup tartışıldığını, o tartışmalar sırasında AB üyeliğinin gündemde bile bulunmadığını, reform çalışmalarının AB istediğı için yapıldığını düşünölmemesi gerektiğini, bu özgörlükleri Türkiye ve halk için istediklerini, özgörlükleri ve genişlemeyi “çocuklarımızın geleceğı” için öngördüklerini, Türkiye içerisinde siyaset kavgasına dönöştürmeden uzlaşma sağlanması halinde Türkiye’nin AB yolunda adım atabileceğini ifadeyle, “Biz, cesaretle adım atalım, kendimize güvenelim, tarihimizi bilelim; güvenelim ve bilelim ki, Türkiye’miz o büyük Dünya Savaşından çıkmış, bütün tersaneleri işgal edilmiş, vatan toprağına girilmiş -12 milyon muydu 13 milyon muydu; onun hâlâ tartışması devam eder- ordunun silahı elinden alınmış öyle bir Türkiye’yi, öyle bir memleketi yedi düvel birleşti bölemedi de, bu kadar bilgi birikimine, eğitim birikimine, demokrasi birikimine, kendi coğrafyasının en güçlü askerî kuvvetlerine sahip günümüzün 70 milyonluk Türkiye’sini gelip de bölecekler! Bu, kimsenin haddine düşmemiştir; bunu hepimizin de iyi bilmesi lazım! ...Doğru bir adım atmanın eşiğindeyiz. Elbette, her doğru adım gibi, her ciddi adım gibi bunun da yaratabileceğı bazı sıkıntılar olabilir. Burada, hepimizin büyük bir iyi niyetle düşöndüğünü istismar etmek, istismar yollarını aramak isteyenler olabilir; ama, kendimize güvenelim ve bilelim ki, biz bunları yaptırtmayız, bunun istismarına müsaade etmeyiz. Her şeyden önce kendimize güvenelim ve Avrupa Birliğı doğrultusundaki bu önemli adımı Türkiye’miz için, çocuklarımız için cesaretle, elbirliğıyle atalım!” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.⁷¹⁸

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı A. Mesut Yılmaz (Rize); TBMM’nin devlet ve millet için hayati kararları almak üzere tarihi bir oturum yaptığını ve gelineen noktada en önemli konunun AB’ye tam üyelik için müzakere sürecini başlatmak olduğunu, AB hedefi için “düşönce, ifade, inanç ve kültörel” hürriyetlerden temel insan haklarına kadar her alanda özgörlüklerin genişletilmesi gerektiğini, “enflasyon, faizler ve kur dalgalanma marjının” tek haneli rakamlara indirilmesi gibi ekonomik hedefler bulunduğunu, sosyal güvenlik zincirinin genişletilerek işsizlik sigortasını yerleştirilmesi ve çocuklarla kadınların güvence altına alınması gerektiğini, 15 üyeli AB için sırada 10 ölkö bulunduğunu, coğrafi durumları uygun olmayan pek çok ölkönin AB üyeliğı için

⁷¹⁸ İsmail Cem’in konuşma metninin tamamı için Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101, B 124 (1.8.2002), s. 485-487.

çırpındığını ifadeyle; “Sorulması gereken soru şudur: ...Avrupa Birliği eğer toprak bütünlüğünden ekonomik sömürüye kadar her alanda devletleri kökünden sarsacak bir olaya, bunca ülke niçin ısrarla bu statüyü elde etmek için çalışmaktadırlar? Acaba, bunca ülke Avrupa Birliği üyeliği için neden onca fedakârlığa, bu kadar sıkıntıya katlanmaktadır? Unutmayalım, daha düne kadar Doğu Bloku içinde yer alan ülkeler, yani, komünist rejimle yönetilen ülkeler, sadece Avrupa Birliği üyeliğini elde edebilmek için on yıl gibi çok kısa bir zamanda kendilerini baştan aşağı, kökten değiştirmeyi göze aldılar. Bulgaristan ve Romanya gibi, Türk azınlığın yaşadığı ülkeler, topraklarının bölüneceğini düşünerek mi acaba orada yaşayan soydaşlarımıza, eskisine göre çok daha geniş özgürlükleri verdiler? ...Avrupa Birliği üyeliğini sihirli bir değnek gibi değil; ama, lanetli bir asa gibi de değil, her alanda ihtiyacımız olan atılımları gerçekleştirmemize yardımcı olacak bir itici motor gibi görmeliyiz. ...İnsanımız, bireysel ve kültürel haklarını kullanırken karşılaştıkları sınırlamalardan da mustariptir; bunun içinde de temel insan haklarına ilişkin ihlaller vardır, bunun içinde düşünce ve ifade özgürlüğüne yönelik kısıtlamalar vardır, bunun içinde anasından öğrendiği dilin hor görülmesi vardır. Yani, hangi alana ve hangi kesime elinizi atarsanız atın, uzun yıllar çözemediği için kangren haline gelmiş, bıkkınlık verecek boyuta ulaşmış sorunlar vardır. Değerli milletvekilleri, hiçbir devletin kendi vatandaşını böylesine yoksul, mutsuz ve umutsuz kılmaya hakkı yoktur. Avrupa Birliği üyeliği konusundaki gelişmelerin ülkemizde bu kadar heyecan uyandırmasının, toplumda bu kadar güçlü destek bulmasının en önemli sebebi, bu saydığım sıkıntılardır. Türk insanı, ... ‘bölünürüz, savruluruz’ korkutmalarına rağmen, engin sağduyusu ve sezgisiyle, Avrupa Birliği kriterleri diye ortaya konulan çerçevenin, aslında, kendi sıkıntılarına çözüm olabilecek formülleri içerdiğini görmüştür. ...Türk insanını, Avrupa Birliği yolundan döndürmenin tek yolu, ona, bu sıkıntılarına, çok daha köklü ve süratli çözümler getirecek başka alternatifleri ortaya koymaktır!” şeklinde konuşmuştur.

A. Mesut Yılmaz devam eden konuşmasını; “Bugün geldiğimiz aşamada, Avrupa Birliği üyeliği, Türkiye için, zaten ait olunan bir dünyaya dahil ve mensup olmak meselesidir. Türkiye, Doğu - Batı ikilemini aslında çoktan aşmıştır; ...Türkiye, kesinlikle ve mutlak suretle Batı’dadır. Şimdi, geriye dönüp, ikiyüz yıldan beri hiçbir şey olmamış, sanki bütün tarih boşuna kat edilmiş gibi Avrupa Birliğine karşı çıkılmasını anlayabilmek mümkün değildir. ...Türk tarihinin en büyük dönüşüm projesi olan cumhuriyet, Avrupa’yla entegrasyonu amaçlayan büyük bir projedir. Cumhuriyetimizin özü, siyasî birlik ve ekonomik gelişme temelinde çağdaş bir millî devlet olmaktır. Cumhuriyetimiz, 1946’dan sonra, demokratik bir hüviyet kazanarak bu alanda büyük başarılarla ulaşmıştır. Bununla birlikte, siyasî birliğin tesisinde tam anlamıyla hedefe ulaştığımız söylenemez. Bunun esas nedeni nedir; bunun esas nedeni, vatandaşlık kurumunun Türkiye’de henüz yerleşip geliştirilememiş olmasıdır. Eğer bunun aksi doğru olsaydı, bugün, hâlâ, etnik veya mezhep

temelli ayrışma veya ...biraz önce söylendiği gibi- bölünme endişesini veya tehlikesini yaşamazdık. Eğer aksi doğru olsaydı, küçük bir eşkıya grubunun başlattığı bir hareket, koca bir devleti, onbeş yıl boyunca ve hâlâ uğraştıramazdı. Eğer bunun aksi doğru olsaydı, 14-15 yaşındaki dinî eğitim alan kız çocuklarımızın başörtüsünü, laikliğe yönelik büyük bir tehdit olarak algılayıp paniğe kapılmazdık. ... Hiçbirimiz, bu kaygılara sebep olan olguları, bu kaygıları yaratan şeyleri, sadece dış kaynaklara, dış mihraklara bağlamak basitliğine kaçmamalıyız. Elbette ki, bir yönüyle, dışarıdan tasallut edenlerin varlığı bir gerçektir; ama, bu tasallut her zaman olacaktır; ancak, diğer yönüyle, bu sorunların kökeni içeridedir ve asıl çözmemiz gereken sorun da buradadır. Bu sorunlar, Atatürk ve İnönü döneminde de vardı, bugün de vardır ve bu sorunların kaynağı, toplumsal yapımızda ve yönetim anlayışımızdadır. ...Ankara'nın göbeğindeki Kızılay'da, herhangi bir kitapçıya gidin, Türkiye üzerine yazılmış çok sayıda yeni kitap göreceksiniz. Bu kitapların yazarları ya Türkiye'ye dıştan bakan Türk dostu yazarlardır ya Türk diplomatlarıdır ya da Türk bilim adamlarıdır. Bu kitapların hemen hepsinde, ülkemizin demokrasi ve insan hakları konusundaki eksikliklerin uzun uzun işlendiğini göreceksiniz, onlara atıflar yapıldığını göreceksiniz. Bu eksikliklerin Batı dünyasında nasıl karşılandığına ilişkin değerlendirmeler, hepimizi sarsacak niteliktedir. ...Eğer, ortada bir problem olduğunu kabul etmezsek, sorunlarımızı çözemeyiz. Problemleri gizlemek ve inkâr etmek, belki, kısa dönemde işimize gelebilir; ama, ortada bir problem yokmuş gibi, ilânihaye yolumuza devam edemeyiz. Bu konuda atılan adımları engelleyerek de hiçbir yere varamayız. Sıkıntı verse bile, bu konudaki bütün eksikliklerimizi bu kürsüde açık açık konuşmak, tartışmak zorundayız. ...Avrupa Birliği üyeliği hedefi, rahmetli Menderes'in, rahmetli İnönü'nün, rahmetli Özal'ın, Sayın Demirel'in, Sayın Çiller'in ve Sayın Ecevit'in projesidir; hepsinin ortak projesidir. ...Türkiye'nin son kırk yılda defalarca teşebbüs ettiği; ama, ya toplumsal kamplaşmalar nedeniyle ya da demokratik mekanizmaların devre dışı kalması nedeniyle gerçekleştiremediği dönüşüm, bu defa tamamlanma aşamasına gelmiştir. Bugün karşımızda, ne kardeşi kardeşe düşman eden sosyal, siyasal sorunlar vardır ne de demokratik mekanizmaların işlemesine engel olan herhangi bir gelişme söz konusudur. Türkiye'nin bu tarihî dönüşümü gerçekleştirmesi için bugün bütün şartlar mevcuttur!" şeklinde sürdürmüştür.⁷¹⁹

SP Grubu adına Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş); "tüm dertlere deva bulunacak" düşüncesinin aksine "Türkiye'deki baskılar dayanılmaz aşamaya geldiği ve milletin yerine belirli hukuk tanımazların sözü dinlendiği için" AB'ye evet denildiğini, Türkiye'deki bazı hükümetlerin "belirli çevrelerce kurulduğunun" söylendiğini, elindeki "Bir Asker Bir Diplomat" adlı kitaptaki bilgilere göre de bu belirli çevrelerin Hükümeti Mesut Yılmaz'a kurdururuz

⁷¹⁹ A. Mesut Yılmaz'ın konuşma metninin tamamı için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101, B 124 (1.8.2002), ss. 487-497.

dediklerini ve görevin Yılmaz'a verilmiş olduğunu, televizyon haberlerinde Mesut Yılmaz'ın "sekiz yıllık eğitim kararını bizim hükümetimiz almadı, uymak zorunda da değiliz" yolunda bir beyanı olduğunu, Yılmaz'ın ise bu beyanın arkasını getirmediğini, aksine "kararı biz almadık; ama, elbette uygulayacağız" dediğini ifadeyle, "Avrupa Birliğine girmemiz lazım. Bu ülkeyi yönetme mevkiine gelen kişilerin, böyle, emir ve talimata mecbur kalmaması için Avrupa Birliğine evet diyoruz; yoksa, çare olarak gördüğümüzden değil. ...Yani, böylesine başarısız olan iktidarların işbaşında bulunmaması için Avrupa Birliğine 'evet' diyoruz. Eğer, Avrupa Birliğine girecek olursak, millî irade iktidar olur; millet yanıltılmaz, kandırılmaz; onun için Avrupa Birliğine 'evet' diyoruz ...Krizin maliyeti 53 milyar dolar. Bu tür krizler olmasın diye Avrupa Birliğine 'evet' diyoruz. ...'Green Türkler...' İşte eseriniz iktidar ortakları, eserinizi!.. 1.700.000 Türk, Amerikan vatandaşlığına geçmek için resmen müracaat etmiştir. ...'Memlekete iyiliğin bu mu Ecevit?!' ...Suç Ecevit'in. Öyle mi?! Ve diyor ki: 'Sallanan Ecevit'i Bahçeli tutuyor.' Yalan mı?! ...Peki, bu güzel insanlar, MHP'ye oy veren seçmenler doğrudan Ecevit'e oy verseydi daha iyi etmez miydi? ...Ve son tahlil: 'Saygısız Amerikalı.' Ne diyor Amerikalı: 'Tek ticaret, ihracat metanız askerinizdir. ...Türkiye, bu durumlara müstahak olmadığı için, çok daha iyi yerlere, çok daha iyi durumlara layık olduğu için, daha doğrusu, millî iradenin üzerindeki baskı kaldırılсын diye Avrupa Birliğine 'evet' diyoruz; hukuk devleti için Avrupa Birliğine 'evet' diyoruz. ...Meclisin İctüzüğü, Anayasa mesabesinde olan İctüzüğü 'bayanlar tayyör giyerler' dediği halde, millî iradeyle buraya gelmiş olan bir milletvekili, milletin iradesine rağmen dışarı atıldı. Bu durumlara son vermek için Avrupa Birliğine 'evet' diyoruz. ...Ve 'ülkücünün itirafı...' Bakın, Kahramanmaraş Milletvekili Edip Özbaş 'biz zorbalığa, zulme payanda yapıldık' diyor. Yalan mı?! ...'Evet' diyoruz da, istismara da karşıyız. Avrupa Birliğine 'evet' ama, istismara 'hayır.' Nedir istismar; bakın, şu başörtüsü konusunda, imam-hatipler konusunda, Kur'an kursları konusunda halkı istismar ettiniz!" şeklinde, müdahalesi çok olan bir konuşma yapmıştır.

AK Parti Grubu adına Bülent Arınç (Manisa); AB'yle ilgili olarak hükümet ortağı partilerin birbirlerini atıp tuttuklarını, hükümet içerisindeki uyumsuzluğun zaten bir türlü düze çıkmamış olan ekonomiyi derinden etkilediğini ve yeni bir kriz beklentilerini gündeme getirdiğini, başbakan yardımcılarını dahil hükümetin "hep, uyum ve uzlaşının en güzel örneklerini verdik ve bunun sayesinde şu yapısal değişiklikler de yapıldı" dediklerini, oysa hükümet ortaklarından birinin sözcüsünün diğerlerine karşı çok aşırı suçlamaları gündeme getirdiğinin görüldüğünü, seçim görüldüğü için "öküz öldü, ortaklık bozuldu" sözüne uyduklarının görüldüğünü ifadeyle, "Herkesin karşı çıktığı RTÜK tasarısını, burada, sabahlara kadar takip ederken, milliyetçilik ve vatanseverlik, hele hele demokrasi hiç akıllara gelmemişse, af yasaları çıkarken; Anayasa Mahkemesinin defalarca bozmasına rağmen bizim çoğunluğumuz var, istediğimizi yaparız anlayışı hâkim olmuşken, Tütün Kanunu çıkarılıp tütüncü perişan edilmiş, Şeker Kanunu çıkarılmış, şeker pancarı eken müstahsiller

perişan edilmişken; çiftçi, tamamen yoksulluğa ve maalesef, açlığa mahkûm edilmişken, asıl o zaman milliyetçiliği, asıl o zaman vatanın bölünmez bütünlüğünü düşünmeliydik. Elbette, fakirlik ve yoksulluk da ülkede bölücülüğe açılan yoldur, suç işlemeye açılan yoldur. Ülkede, vatandaşlarımızı birbirine bağlayan, devlet ile millet arasındaki irtibatı ortadan kaldıran en büyük suçtur. Dick Morris'in sözlerine karşı, asıl o zaman milliyetçiler cevap vermeliydi. Sayın Başkanımızın uyarmasıyla, o gün Mecliste yaptığımız konuşmaları hatırlayınız. 'Biz IMF'ye para verdik, o da bizim paramızla Türkiye'yi satın aldı' diyen bir densize karşı, buradan bütün arkadaşlarımız tepkilerini koymuştu; ama, bu, yanlış mıydı, doğru muydu; bu söz, gerçek miydi, değil miydi?! Herkes elini vicdanına koysun, o zaman, sıkı sıkıya sahip olduğumuz milliyetçilik ve vatanseverliğin, bu ülkenin bölünmez bütünlüğünü hatırlamanın zamanı değil miydi değerli arkadaşlarım?! IMF istedi diye, Dünya Bankası istiyor diye 15 günde 15 kanun çıkarılırken, milliyetçilik nerede kaldı?! IMF'den biraz daha para gelmesi için burada yapmadığımız kalmamışken, milliyetçilik nereye gitmişti?!" şeklinde konuşmuştur.

Bülent Arınç konuşmasının devamında; "Avrupa Birliğine girmesinde Türkiye'nin yararı vardır. Bunu ben söylemiyorum, bunu biraz evvel Sayın Yılmaz da ifade ettiler, ne olur aynı şeyleri tekrar tekrar tartışmayalım. Bu benim meselem değil, bu MHP'nin meselesi değil, bu DSP'nin meselesi hiç değil; 1958, 1959'dan beri Türkiye Cumhuriyeti Devleti ve gelen bütün hükümetler Avrupa Birliğine, ta, o zamanlar Avrupa Ekonomik Topluluğuna girmek istemişler, müktesebata uymuşlar, anlaşmalar imzalamışlar; ama, bütün bunların sonunda bugün geldiğimiz nokta, bazı işlerde gecikilmiş olmasıdır. Bu gecikmenin sorumlusu da, sadece biz değiliz; kırkiki seneden beri Türkiye'de hükümet olmuş hangi partiler ve hükümetler varsa ve bugüne geldiğimizde de gecikmeler yaşıyorsa, bunların hepsinin sorumlusu onlardır. Dolayısıyla, 'biz, bugün bunu mutlaka çıkarmalıyız, çıkmadığı takdirde de öldük, bittik, bu işin sorumlusu buradakilerdir' demeye de, doğrusu, gönlüm hiç el vermiyor. ...Avrupa Birliği noktası, bir temel dönülmez noktadır. Buradaki bütün arkadaşlarımızın düşüncesinin, ülkemizin ve vatandaşlarımızın menfaatini gözeterek, Avrupa Birliğine girme noktasında çaba göstermesidir. 'Efendim, biz, şerefli ve onurlu bir girme istiyoruz' diyenler, bunu, hepimiz için söylemeliler; ...Avrupa Birliğine girme noktası, Türkiye'nin ekonomik ve malî standardının yükselmesi, Türkiye'de demokrasi ve hukuk standardının yükselmesi için bir fırsattır değerli arkadaşlarım. Bunu iyi değerlendirmeliyiz, ...Bu hükümet döneminde Avrupa Birliğine aday ülke olduk, 1999 Helsinki'de. Ondan sonra, karşı taraf, Katılım Ortaklığı Belgesini, biz de Ulusal Programımızı ilan ettik. Bu Ulusal Program bu Meclisten geçmedi, hükümet tarafından hazırlandı, 24 Mart 2001 tarihinde de Resmî Gazetede yayımlandı. ...Bu Ulusal Programın altında MHP'nin imzası var, ANAP'ın imzası var, DSP'nin imzası var. Altına imza attığınız şeyden bugün nasıl şikâyet edebiliyorsunuz?! Altına imza attığınız şeyden, bugün başka arkadaşlarınızı bölücülükle nasıl suçlayabilirsiniz?! Altına

imza attığınız şeyden, bugün seçim gözüktü diye, nasıl vazgeçebilirsiniz değerli arkadaşlarımız?! ...Bunun kriterleri de belirlenmiş. Bu kriterleri biz yapmadığımız gibi, Avrupa Birliği de sadece Türkiye için yapmadı. 77'lerde, 87'lerde girseydik bu kriterler yoktu. O zaman vazgeçilmedi, bundan sonra gelenlere de uyacağız denildi. Hepimiz, hepiniz kabul ettiniz. Bugün bundan nasıl başınızı çevirebilirsiniz?! Kopenhag Kriterlerinde deniliyor ki, demokratik hukuk devleti, hukukun üstünlüğü, kültürel haklar vesaire; öbürü diyor ki, gayri safi millî hâsıla böyle olursa şöyle olur, borçlar böyle olursa şöyle olur... Bizi davet eden Avrupa Birliği değil arkadaşlar, biz Avrupa Birliğine girmek istemiştik. Siz, bugün, bir siyasî partiye kaydolmak isteyen üyenin, bir derneğe kaydolmak isteyen üyenin, bir spor kulübüne kaydolmak isteyen üyenin önündeki formu imzalamasına ne gözle bakıyorsunuz? Tüzüğünüzü okudum, şartlarınızı kabul ettim, şu kadar aida vereceğim... ...Bu kriterler vardı, uyacağız dediniz ve bugüne kadar da pek çok kurumda değişiklik yaptınız, biz bunlara girmek istiyoruz dediğiniz için. Bunun için biz geçen ekim ayında anayasa değişikliği yapmadık mı; yaptık. Amaç neydi; sivilleşme ve demokratikleşme. Amaç neydi; bireysel hak ve özgürlüklere biraz daha fazla imkân tanımak. Bütün bunları yapan Meclis, şimdi, bu noktaya geldiği zaman, kavga çıkaralım da bu iş yarıda kalsın düşünemez, bunu hiçbir arkadaşımız düşünmemeli, düşünmesi yanlış olur; ama, Sayın Yılmaz, birbuçuk seneden bu yana, yani, Ulusal Programın ilan edildiği günden bu yana ihmalde bulunmuştur; ...Üç seneden beri hükümet yok mu? Üç seneden beri aday ülke olmadık mı biz? Üç seneden beri, bunların çıkarılması için önümüze hangi teklifi getirdiniz, hangi tasarımı getirdiniz? Sağlığı yerinde olmayan bir Sayın Başbakanı burada RTÜK tasarısında sabaha kadar nöbet tuttururken, niye Avrupa Birliğiyle ilgili yasaları buraya getirip, konuşma imkânı vermediniz?!" şeklinde konuşmuştur.

Bülent Arınç konuşmasında; tasarının idam cezasıyla ilgili bir düzenleme getirdiğini ifadeyle; "159'u yeniden tanzim ediyor, göçmen kaçakçılığının önlenmesini, insan ticaretinin, özellikle kadın ve çocukların ticaretinin önlenmesini bir maddeyle getiriyor, Dernekler Kanununu düzenliyor, azınlıklara ait birtakım cemaat vakıflarının Lozan Antlaşması ve Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine uygun olarak, Bakanlar Kurulu izniyle, taşınmaz mal edinmelerini temin ediyor, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda değişiklik yapıyor, ...Bize ölüm cezasının kaldırılmasıyla ilgili bu teklif geldiği zaman, hem Sayın Cumhurbaşkanının önünde yaptığımız taahhüdü hem de halkımıza açıkladığımız sözü ifade ettik ve dedik ki, maksat üzüm yemekse, bağcı dövmek değilse, bu paketi bütün halinde getirmeniz sakıncalı olabilir; çünkü, buna, haklı olarak itirazlar var, hangisinin doğru-yanlış olduğuna Meclis karar verir; ama, iyi düzenlemeler ile itiraz konusu olan bir düzenlemeyi yan yana getirirseniz, bu, Meclisten kolay kolay çıkmaz. Bizi dinlemediler 'hayır, hepsi çıkacak, ya hep, ya hiç' dediler. Şimdi, Genel Kuruldayız, karar yeri burasıdır. ...Bakın, bugün bile 64 dosya bekliyor Adalet Komisyonunda.

Bunların 76 hükümlüsü terör suçundan mahkûm olmuştur, 125 ve buna benzer suçlar. 46'sı adi suçlardan mahkûm olmuştur. Sadece Abdullah Öcalan'ı veya terörle ilgili olarak terörbası diye hedef gösterdiğimiz kişiyi bu işin içerisinde düşünmeyin, aynı maddeden mahkûm olmuş 76 kişi var ve 18 seneden beri bu cezalar infaz edilmiyor; hatta, 1 yıldan bu yana Adalet Komisyonunda, Abdullah Öcalan'ın sağ kolu olduğu söylenen Şemdin Sakık'ın dosyası var. Bunlar, Adalet Komisyonundan aşağıya inmiyor. Neden; çünkü, 18 seneden beri, Türkiye 'ben, idam cezasını infaz etmeyeceğim' demiş. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde açılan davalara Türkiye savunma göndermiş ve demiş ki: 'Bakmayın benim hukukumda idam var; ama, ben moratoryum ilan ettim, infaz etmeyeceğim.' Arkasından, yine, sizin üçlü hükümetin altında imzası olan Ulusal Programda siz söylemişsiniz; diyorsunuz ki: 'Biz, bugüne kadar idam cezasının infaz edilmemesi gereğine, bundan sonra da riayet edeceğiz.' Bunu söyleyen MHP, bunu söyleyen ANAP, bunu söyleyen DSP. Arkasından da 'orta vadede, idamı, hiçbir kayıt olmadan kaldıracağım' demişsiniz. ...Eğer, Avrupa Birliği normlarına uyacaksak, eğer, ülkede bu ölüm cezalarının ne olacağı konusundaki yaygın endişe ve tereddütler giderilecek, sosyal barışın da, bundan sonra, başka tedbirlerle sağlanabileceğini düşünürsek, geldiğimiz nokta ölüm cezasının kaldırılmasıdır. Ancak, ölüm cezasının kaldırılmasında iki itirazımız var, bu şekilde gelmesinde: Bir: Biz, ölüm cezalarını üç istisna dışında, Ekim 2001'de kaldırdık. Hükümet getirdi, hep beraber de oy verdik. Şimdi, o üç istisnayı Anayasaya koymuşken, bunu bir kanunî düzenlemeyle, savaş ve yakın savaş muhafaza ederek, terör suçları dahil olmak üzere kaldırmak, Anayasayla yapılan bir düzenlemeyi kanunla yapmak demektir; normlar birbirini tutmuyor. En azından, bu düzenlemenin de Anayasada yapılması gerekir," şeklinde sürdürmüştür.

DYP Grubu adına Ayvaz Gökdemir (Erzurum); AB üyeliğinin 1959'dan itibaren bütün hükümetler tarafından benimsenen milli bir politika olduğunu, gelmiş geçmiş bütün iktidarların hain olduğunu ve vatani sattığını düşünmenin mümkün olmadığını, dolayısıyla herhangi bir partinin de AB'ye karşı olduğunu söylemediğini, AB'ye "Türkiye zengin olsun, Türkiye büyük olsun, Türkiye birinci sınıf devletler arasında olsun, ekonomisini düzeltsin, hukukunu düzeltsin, demokrasisi birinci sınıf olsun, sosyal hayatını düzeltsin" şeklinde taraftar olanlar bulunduğunu, ya da "millî bir sebeple, yani, milliyetçilikle, yani, millet ve devlet aşkıyla taraftar" olunduğunu, birtakım insanların ise "aman, Türk Milletinin başına bela gelmesin, kaza gelmesin, bize hile yapmasınlar" şeklinde düşündüğünü, meselenin aceleye getirilmesinin bir hata olduğunu, meselenin ak ve kara haline getirilerek kutuplaşma yaratılmakta olduğunu, "AB cennet, girdik kurtulduk; bunun dışı cehennem, mahvolduk; onuncu sınıf bir Ortadoğu ülkesi olur kalırız..." şeklinde düşünmenin yanlış olduğunu, AB'ye girmenin garantisi olmadığını, istenilen her ölçüt yerine getirilse de başkalarının iradesinin de üyelik için etken olduğunu, buna rağmen AB'de olmak için gayretlere devam

edilmesi gerektiğini, bütün tarihi boyunca bölücülük tehlikesi yaşayan Türkiye'nin bu tehdidi de dikkate alması gerekeceğini ifadeyle, "İyi bilinmesi gereken hususlardan birisi şudur; biz, dost bir âleme gitmiyoruz. Bütün tarihimiz boyunca Avrupalılarla dövüşe dövüşe var olduk. Sevr onların projesiydi. Bu kompleksi bırak diyemez kimse. Sevr, bir hakikattir, millî mücadelenin temelidir. Ama, oraya saplanıp kalmamak, medeniyette onlarla müşterek yürümek... Evet, bu da Türkiye'nin tercihidir. Avrupalılar, Avrupa Topluluğu, bir evliyalar topluluğu değildir; bizim olmadığımız gibi... Herkes bizi istiyor değil orada. ...Kafasında hâlâ Sevr'i tutan Avrupalılar var. Fırsat bu fırsattır diye Türkiye'ye birtakım olmadık istekleri dayatmak isteyenler olabilir; ama, bizim soracağımız temel sual şudur: Biz, Avrupa karşısında hep yalnız kaldık. Kırım Muharebesinde, 1854'te, bir ittifak oldu, astarı yüzünden pahalı geldi. Ondan sonra NATO'ya girdik. NATO'ya da bizi buyur etmediler. Avrupalıların pek çoğu da muhalif idi. Amerikalılara dayandık, Kore'de dövuştük, kanımızı akıttık ve bu hakla biz NATO'ya girdik ve tarihimiz boyunca belki de en doğru işi yaptık, o anlaşmadan kârlı çıktık. ...Biz, küsmek durumunda değiliz; Avrupa önünde biz hak arayıcıyız, hakkımızı arayacağız. Onlara, elli yıllık silahdaşlığımızı hatırlatarak 'benim silahlarımın gölgesinde, benim ucuz işçilerimi çalıştırarak sanayi yaptın, ticaret yaptın, zengin oldun, bugün beni dışlıyor olamazsın' demek durumundayız!" şeklinde konuşmuştur.

Ayvaz Gökdemir devamla; "Avrupa Birliği her şeyin ilacıdır gibi takdim yanlışır; zihinleri bulandırmayalım. Başörtüsü mü?.. Avrupa Birliğine girdiğin zaman yok. Yahu bu senin problemin, çözsene onu; Avrupa Birliği mi çözecek? Şimdi, vatan sathında bir sürü insan tahta bavulunu hazırlamış bekliyor. Avrupa Birliğine gireceğiz, Avrupa'ya gidecek, altı ay çalışacak, Euro milyoneri olup dönecek Türkiye'ye; hayal bu! Peki, bu insanların hayalleriyle oynamaya kimsenin hakkı var mı? Hiç kimse kimsenin problemini çözmez. Avrupa Birliğiyle müzakerelere başlayacağız. Bu müzakereler çok çetin olacaktır. Avrupa Birliğine gireceğiz. O giriş çok çetin olacaktır, çok çetrefil olacaktır. İyi dediğimiz her şey neye bağlı; bizim devlet adamlarımızın, ister siyasî ister diplomat olsun, dirayetine bağlı, akıllı olmasına bağlı, dersini iyi çalışmasına, hazırlıklı olmasına bağlı. Aksi takdirde, kimse kimseyi zengin etmez, kimse kendi vatandaşından parayı alıp bir başkasına vermez; ama, ortaya konulan standartların bir kısmı var ki, bunlar iyi standartlardır, onlar istemese de bizim yapmamız gereken, millî hayatımızı inşa etmek için, düzeltmek için yapmamız gereken standartlardır. ...Şimdi, ben, şahsen, idam cezasına karşı bir adamım. Terörde, harpte, darpta filan değil, adi suçlarda karşıyım. Ben idamın her şekline karşıyım diyen adam, inancına ihanet ediyor. Allah'tan daha mı adilsin sen?! Buna rağmen, eğer Avrupa Birliğine gireksen, o kulüpte idam yok kardeşim. Bunu kabullenmek zorundasın. Bunu kabullenerek o kapıya gideceksin. Ne hatırına; işte, oraya girmenin meydana getireceği şeyler hatırına. Şimdi, biz Avrupa Birliğine girsek de girmesek de meselelerimiz müşterektir sayın

milletvekilleri. Kıbrıs mı dedin, karşında Avrupa var; Ege mi dedin, kara sahanlığı, kıta sahanlığı, hava sahası mı dedin, Avrupa var; Ermenistan mı dedin, o var; ekonomik alışveriş mi dedin, o var... ..Bütün Türkiye aleyhtarı projelerin arkasında Avrupa yok mu? Son PKK projesi bir Avrupa projesi değil mi? Utandırmamız gereken devletler orada değil mi? (...) Herkes çok ciddi düşünsün. Biz dışında mı olalım, içinde mi olalım? Dışında olmak mı Türkiye için faydalı, içinde olmak mı faydalı? Elbette, gücümüz yetiyorsa, içinde olmalıyız, o camianın içinden konuşmalı, hakkımızı, hukukumuzu oradan aramalıyız. ...Millî kültür hassasiyeti, millî hâkimiyet hassasiyeti, millî sınır ve milliyetçilik hassasiyeti bakımından, biz, İngiltere'den, Fransa'dan, İtalya'dan, Almanya'dan ve diğer üyelerden daha ileride olmak gibi bir iddianın sahibi olamayız. ...Biz, bu kavramların birçoğunu da onlardan öğrenmiş durumdayız. Onlar kültüründen vaz mı geçmiş, millî varlıklarından vaz mı geçmiş, ...Biz de, aynı şekilde, bütün hassasiyetlerimizi koruyacağız; ama, Türk Milleti öksüz oğlan değildir. ...Şimdi, lisan meselesi, bu işin en kritik meselesidir. Biz, son seksen sene hariç, millî hayatımızı büyük imparatorluklar halinde yaşadık -imparatorluk demek, farklı dil demek, farklı din demek, farklı töre ve kültür demek- ve bizim, dünyada temas etmediğimiz dil ve kültür yoktur, Uzak Asya'dan Ortadoğu'ya ve Avrupa ortalarına kadar. Türkçe'den farklı dil, din, töre, kültür bizi asla korkutmaz. Biz, bu insanlarla, birlikte, ahenk içinde yaşamının tecrübesine sahibiz. Bugün de Lozan mantığı içindeyiz. Lozan'ın mantığı şudur: Türkiye'de bütün Müslümanlar bir millettir, Hristiyanlar azınlıktır, onlara azınlık statüsü verilecektir. Verilmiştir ve nihayet, anayasal gelişmeler sonunda, Türkiye Cumhuriyetine vatandaşlık bağıyla bağlı olan herkes Türk'tür demişiz, onu da aşmışız. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı olup, kötü niyet beslemeyen herkes bizim vatandaşımızdır, kardeşimizdir, başımızın tacıdır. Hiç kimsenin dilinden rahatsız değiliz. ...Şundan hiç şüphe etmeyiniz: Türk Milletini, kendi zaafı dışında, hiçbir dış düşmanlık yıkamaz. Türk Milletini yıkmak için sevk edilen bir kanun da yoktur, olamaz; ...Avrupa Birliği, Türk Milletinin önündeki hedeflerden sadece birisidir. Girsek de olur, girmesek de olur; ama, kozlarımızı oynayacağız, delillerimizi ortaya koyacağız, o kapıyı zorlayacağız. Bizim, bu husustaki teşebbüslerde, Türk Milleti adına hiçbir tereddüdümüz yoktur. Türk Milleti rahat olmalıdır; bölünmeyecektir!" şeklinde konuşmuştur.

MHP Grubu adına Mehmet Şandır (Hatay); tasarıyla Avrupa uyum yasaları şeklinde 10 adet kanunun 43 maddesinde değişiklik yapılmak istendiğini, Güney Kıbrıs Rum kesimine ve bağımsızlığına yeni kavuşan doğu bloku ülkelerine üyelik yolunu açan AB'nin Türkiye'nin önüne sürekli Kıbrıs ve Ege ile azınlıklar sorununu koyduğunun, Türkiye'ye reva görülen bu haksız sorgulamayı ve bir anlamda aşağılanmayı Türk Halkına birilerinin anlatması gerektiğini, 1978'de AB'yi reddeden Başbakan Bülent Ecevit'in o tarihte mi yoksa geline günde mi doğru yaptığının bilinmesi gerektiğini, ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ın 1994'te kürsüden DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'e

“Siz, kendi siyasî hesaplarınızla ülkenin menfaatlerini birbirine karıştırdınız ve bir de Batı’ya şirin gözükme sevdasına kapıldınız. Bakın, bu sevdadan vazgeçin; yani, siz, Batı’nın ‘aman Türkiye bölünmesin’ diye bir derdinin olduğunu mu zannediyorsunuz?! Eğer hâlâ bu gaflette olanlar varsa, onlar, Bosna’da olup bitenlere bir göz atınsınlar. ...Batı’nın gözünde saygınlık kazanmanın yolu, kendi değerlerimize sahip çıkabilmekten, o değerleri kendi başımıza koruyabilmekten geçer; bunların başında da ülke bütünlüğü gelir. Hani, millî güvenlik sendromu diye bir hastalıkla suçluyordunuz milleti?! ...Sizin yapmanız gereken, Batı’dan kulağımıza söylenenleri gelip bize tekrarlamak değil, bizim söylediklerimizi Batı’ya anlatmaktır!” dediğini ifadeyle Yılmaz’a dönerek, “Ama, 1999’dan sonra değiştiniz ve Avrupa Birliğine, Brüksel’e, Diyarbakır üzerinden gitmeye karar verdiniz!.. Hayırlı olsun, Allah işinizi rast getsin. ...Tabii, bu konuda, Sayın Tansu Çiller’in ‘gümrük birliğinden sonra iki yılda Avrupalı olacağız’ beyanını da unutmamak lazım. ...Sayın İsmail Cem, 1970’li yıllarda ‘Türkiye’nin Geri Kalışlığı Tarihinde’ ortaya koyduğu sebepleri bugün yok mu sayıyor? ...Avrupa Birliğine tam üye olmayı çok önemsiyoruz; cumhuriyetimizden sonra, Türk Milletinin gerçekleştirmeye en çok yaklaştığı bir dönüşüm projesi olarak ifade ediyoruz. Kırk yıldır tam üye adayı bile olamayışımızı içimize sindiremiyoruz, bunu kabullenemiyoruz. Sorgulamamızın sebebi budur. Niye başaramadık?.. Bu konuda yapılması gerekenleri yapmak ve bunu, Avrupa Birliği tarafına da açık ve net bir şekilde ifade etmek kararlılığı, Milliyetçi Hareket Partisinin de üyesi bulunduğu 57. cumhuriyet hükümeti döneminde başarılmıştır. Helsinki Zirvesinde tam üye adaylığı, bu hükümet zamanında gerçekleşmiştir. Katılım Ortaklığı Belgesi, bu hükümet zamanında temin edilmiştir. Buna cevaben oluşturulan Ulusal Program, bu hükümet ve bu hükümetin üç ortağı tarafından -toplumsal bir mutabakat da temin edilerek- gerçekleştirilmiştir. Bunları azımsayamayız. (...) Milliyetçi Hareket Partisi olarak, hazırlanmasında büyük emek ve katkılarımızın olduğu Ulusal Programın her satırına, her virgülüne, sonuna kadar sadığız. Burada, bazı hatipler suçladılar ‘Ulusal Programa imza attınız, şimdi yan çiziyorsunuz’ diye. Dinleyin, anlatacağım... ...Ulusal Programdaki taahhütlerimiz, kapsam ve zamanlama itibariyle, Avrupa Birliği tarafından da kabul edilmiştir. ...Dolayısıyla, Milliyetçi Hareket Partisini, Avrupa Birliğine karşıt, Ulusal Programın dışında, ayak direyen biri diye gösteremezsiniz!” şeklinde konuşmuştur.

Mehmet Şandır devamla; “(...) 2002 yılı başından bu yana, üç konuda, idam cezasının kanunlarımızdan kaldırılması, anadilde televizyon yayını ve anadilde eğitim konularında, Ulusal Programdaki mutabakatın kapsam ve zamanlaması dışında bir düzenleme, maalesef, ülkenin önüne, olmazsa olmaz bir şart olarak getirilip konulmuştur. Üzülerek ifade ediyorum, buna, iktidar ortaklarımız da katılmıştır. Bu üç konuda Milliyetçi Hareket Partisinin birinci itirazı budur. Ulusal Program, hükümet ortağı üç partinin ortak sorumluluğundadır; burayı birlikte tanzim ettik. Ulusal Programda, ölüm

cezasıyla ilgili düzenleme şudur; burada diyoruz ki: ‘1984 yılından bu yana yaşam hakkının özüne dokunulmaması yönünde benimsediği uygulamaya saygılı olacağız.’ İki: ‘Türk ceza hukukundan ölüm cezasının kaldırılması hususu, şekil ve kapsamı itibarıyla, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından orta vadede ele alınacaktır’ diyoruz. Buna uyduk; Parlamentomuz, tüm partilerimiz de buna uydular; orta vadenin sonu beklenilmeden, idam cezalarının kanunlarımızdan kaldırılması hususunu Türkiye Büyük Millet Meclisi görüştü, anayasal düzeyde görüştü, oybirliğiyle de kabul ettik. Ne yaptık orada; orada dedik ki, idam cezasını, savaş, yakın savaş halleri ve terör suçları dışında kaldırdık. ...Bakın, anadilde yayın ve eğitim meselesini Ulusal Programda nasıl tanzim ettik; işte burada; 2.1.9 nolu madde: ‘Kültürel Yaşam ve Bireysel Özgürlükler’ ‘Türkiye Cumhuriyetinin resmî ve eğitim dili Türkçe’dir. Ancak bu, vatandaşlarının günlük yaşamlarında farklı dil, lehçe ve ağızların serbest kullanılmasına engel teşkil etmez. Bu serbestlik, ayrılıkçı ve bölücü amaçlarla kullanılamaz. ...Türkiye’nin önüne, idam cezasının hemen ve tümüyle kaldırılmasını, Kürtçe’ye televizyon yayını, Kürtçe’ye eğitim ve öğrenim hakkının verilmesini talep ettiniz? Buna ne hakkınız var?! Var mı böyle bir şey?! ...Şimdi, tabîî, bunun cevabı verilmezse olmaz; bunlar çıkmadığı takdirde, Türkiye’nin önüne, ak-kara ikileminde, cennet-cehennem ikileminde bir seçenek koyamazsınız; bunun adı, Türkiye’yi tehdit etmektir, Türk Milletini tehdit etmektir. Evet, Avrupa Birliği, bu milletin, millî politika haline gelmiş, modernleşme projesi diye de tanımlanmış önemli bir karardır, iradesidir; ama ‘bu üç konu olmazsa, tren kaçır’ demenizin hiçbir tutarlı anlamı yoktur. Ulusal Programda ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde idam cezası tanzim edilirken, terör Türkiye için tehlikeydi de, bugün değil midir?! ...Hâlâ, Güneydoğu Anadolu’da, Avrupa malı mayınları PKK döşerken, ne değişti de terör suçlarından idamı hemen ve bütünüyle kaldıralım diye Türkiye’nin önüne bir dayatma getirdiniz?! ...Aslında, 30 bin şehidimizin katilini, ülkemizin toprakları üzerinde bir başka devlet kurmak amacıyla siyasî ve silahlı bir örgüt kurarak Avrupa ülkelerinin desteğinde isyan eden bu şakiyi, Türk adaletinin, Türk Devletinin, Türk Milletinin elinden hiç kimse kurtaramayacaktır. Değerli milletvekilleri, Türkiye’nin geleceğini bir isyancıya bağlayamayız. Üç tane çapulcunun tehdidine göre, 21 inci Yüzyılın başlangıcında, korkuların bizi kuşatmasına müsaade edemeyiz. Türk Milleti, Türk Devleti büyüktür, güçlüdür; yaraları sarmak için sabırlıdır, tahammüllüdür; kendisini kallesçe arkadan kurşunlayanları, hançerleyenleri affetmiştir, tarihte bunun çok örneği vardır; ancak, ne yapacaksa, buna kendisi karar verir, kendisi yapar; kendi tespit ettiği usulde ve kendi tespit ettiği zamanda yapar. Bunu, Avrupa Birliğinin dayatması olarak bu milletin önüne koyarsanız, yanlış yaparız. ...MHP olarak -tekrar ediyorum- biz, Ulusal Programda birlikte kararlaştırdığımız taahhüdümüze bağlıyız. ...Avrupa Birliği bu milletin vazgeçemeyeceği bir hedeftir, bir iddiasıdır ve mutlaka gerçekleştireceğiz; ama, bu teslimiyetçi ruh, bu Parlamenteoya yakışmamaktadır, hiçbirinize yakışmamaktadır!” şeklinde konuşmuştur.

DSP Grubu adına Masum Türker (İstanbul); “Burada tartıştığımız Avrupa Birliği projesi. Belki de, geçmişimizde ecdadımızın göremediğini, burada hep birlikte görüyoruz. İktidarıyla ve muhalefetiyle, Avrupa Birliği projesini kaçırmak istemiyoruz. Diyoruz ki, Avrupa Birliği projesi, bir devlet projesidir. ...Biz, burada, AB yasaları yapmıyoruz. Biz, burada, yetmiş yıldır olgunlaşma aşamasında olan Türk demokrasisinin evrensel standartlara çıkarılması mücadelesini yapıyoruz. ...Bugünkü yasal düzenlemeleri gerçekleştirecek, inanıyorum ki, tüm uluslararası kurumlarda ve bizlerin bireysel ilişkilerinde, yabancıların bizlere bakış açısı daha saygın olacaktır. ...Biz, Demokratik Sol Parti olarak, her koşulda idama karşı bir partiyiz. Bu dönem, özellikle iktidarda olmamız, ortaklarımızla birlikte yasal düzenlemelerin gelmesi nedeniyle, geçtiğimiz dönemdeki önergelerimizin gündeme gelmemiş olması, bunun arkaya bırakıldığı manasında değildir. Biz, sürekli, idama karşı olduğumuzu açıkça belirtmeliyiz. Nitekim, Parlamentomuz, 1984 yılından bu yana, bu konuya uymuştur, bir nevi moratoryum ilan etmiştir. ...Şimdi seçime gidiyoruz; tartışma konusunu Apo yapacaklar, Apo yapılacaktır. Burada, Apo’nun idam edilip edilmemesinden çok, Avrupa Birliğini, bir nevi siyasi malzeme olarak, referanduma sunacağız. Apo’ya gelene kadar, şu anda, Parlamentomuzda, terör suçundan dolayı dosyası gelmiş, idam bekleyenler var. 21. Dönem, onları da idam etmemiştir, idamıyla ilgili burada tartışmamıştır. Bu gerçeği hiçbirimiz unutmamalıyız. ...Avrupa Konseyindeki 44 ülkenin -Türkiye dışında- genellikle normal suçlardan, hiçbir şeyden dolayı -savaş hali hariç- yasalarında idam yoktur. ...Biz, yaşayan hukukumuzu Avrupa Birliği müktesebatına uymak için yapmıyoruz; biz, yaşayan hukukumuz için toplumumuz için, halkımız için, devletimiz için yapıyoruz. Bunu, iktidarda olan üç parti, iktidar olduğu dönem boyunca bu amaçla öne aldı; buradaki bütün yasalarını, uluslararası bütün anlaşmalarını geçirdi. Hoş, bunları biz geçirirken, tek iktidara mal etmiyoruz, eğer muhalefetin katkısı da olmasaydı, bu kadar sürede, 21. Dönemi biraz evvel Sayın Başbakan Yardımcısının överek söylediği, bizim Başbakanımızın, diğer bütün ileri gelen partilerin ve bu Meclisin söyledikleri gerçekleşmezdi!” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Masum Türker ayrıca; hatiplerden birinin Lozan’ı yanlış yorumladığını, Süryaniler Gayrimüslim oldukları halde azınlık sayılmadıklarını, kanun teklifiyle getirilen değişikliğin yabancı dil eğitimi olmayıp öğrenimi olduğunu ifadeyle, “Bu teklifte çok önemli bir düzenleme var. Buna itiraz edilebilir. İtiraz edilen düzenleme nedir; Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ceza verdiği kararlara uygun olarak Yargıtay’da tekrar karar alınması halinde, mahkemelerin başlatılmasıdır. Şimdi, bu güzel düzenlemeyi alıp da, Ahmet’e, Mehmet’e, X’e, Z’ye bağlarsanız, uzun yıllardır bu ülkede konuşulan adalet reformuna ilk adımı atılacak bir şeyi kabul etmiyorsunuz demektir. ...Avrupa Birliğini konuştuğumuz bu son günde, nedense, birdenbire, başörtüsü, siyaset meydanları günü yaklaştığı için tekrar gündeme geldi. Bu unutulmasın. Bu Meclis ve bu kürsü, devlete meydan okunacak yer değildir. ...Avrupa Birliğine girdik diye, bu serbest kalacak gibi, şu olacak gibi, kendi kendimizi kandırmayalım. Burada,

kararların nasıl olduğunu, hükümetimizin de bazı ortaklarını suçlamayalım. İnsanların kişisel yaşamıyla ilgili olarak başörtüsü konusuna hükümet programında karışılmayacağını altı dikkatle çizilmiştir. Yani, bu konuyu siyasi malzeme yaptığımız zaman, işte, son günümüzde, bu konuda, birilerine devlete meydan okuma yerini gösteriyoruz demektir. ...Biz, Demokratik Sol Parti olarak, Avrupa Birliği projesine en yakın partiyiz. Bu projenin gerçekleşmesini diliyoruz!” sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Yukarıdaki konuşmalardan sonra İçtüzüğü’nün 69. maddesi uyarınca sataşmalar nedeniyle söz hakkı doğanların konuşma yapması için fırsat verilmiştir. Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı A. Mesut Yılmaz, MHP Grubu adına konuşan Hatay Milletvekili Mehmet Şandır’ın, ileri sürmüş olduğu görüşlerden farklı görüşleri kendisine atfetmesi nedeniyle, talebi üzerine aşağıdaki konuşmayı yapmıştır.

Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı A. Mesut Yılmaz (Rize); Türkiye’nin bölünmesi konusunda Batı’nın kaygısının olmayacağını, Türkiye’yi korumanın Türklerin sorunu olduğunu ifadeyle, “Sayın Şandır, konuşmasında bana atfen, Milliyetçi Hareket Partisini Avrupa Birliği karşıtlığıyla suçladığını söylediler; hiçbir mekânda, hiç kimseye böyle bir ifadem yoktur. Benim söylediğim hadise şudur: Hükümet ortağımız Milliyetçi Hareket Partisiyle, Avrupa Birliğiyle tam üyelik müzakerelerinin başlaması için yerine getirmemiz gereken kriterlerin uygulanması konusunda görüş ayrılığımız var. Onlar, bu kriterlerin Türkiye’nin bütünlüğü açısından risk yaratacağına inanıyorlar. Bu, bir görüş ayrılığıdır. Ben, Milliyetçi Hareket Partisinin Avrupa Birliğine karşı olduğunu nasıl söyleyebilirim?!. Ulusal Programı beraber hazırladık; Türkiye’nin bugüne kadar yaptığı bütün aşamaları, hatta, muhalefet partilerinin de katkılarıyla, birlikte gerçekleştirdik. ...Ben, millî konularda sizden daha az hassas biri değilim. Eğer, Sayın Şandır, benim 1994’teki Meclis konuşmalarımdan alıntılarını buraya getirdiği gibi, 1988 senesinde benim Dışişleri Bakanı olarak, sırf ‘Türkiye, Avrupa Birliği ilişkilerinin gelişmesi, Kıbrıs meselesindeki ilerlemelere bağlıdır’ ifadelerine karşı çıktığım için, Avrupa Birliği Ortaklık Konseyi Toptansını terk ettiğimi de herhalde bulacaklardır. 1997’de Lüksemburg Zirvesinde diğer ülkelere adaylık statüsü verilirken, Türkiye’ye özel statülü bir ortaklık ilişkisi teklif edildiği zaman onu elinin tersiyle reddeden hükümetin Başbakanı benim. Avrupa Birliğiyle siyasi diyalogu dondurma kararı alan hükümetin Başbakanı benim. Milliyetçi Hareket Partisiyle anlaşılmadığımız husus şu: 1999’da Avrupa Birliğiyle ilişkilerimizde bir dönüm noktası var. Adamlar, bize 1997’de vermediklerini veriyorlar, ...‘biz, size adaylık veriyoruz; ama, siz, bu kriterleri yerine getiremezsiniz’ diyorlar. Biz de diyoruz ki ‘hayır, biz, bunları yerine getiririz.’ 27 tane ülke; 15 tane üye ülke, 12 tane aday ülke nasıl millî bütünlüklerinden, ülkelerinin bölünme kaygısından etkilenmeden bu kriterleri yerine getirmişlerse, bunu birbiriyle bağdaştırmayı becermişlerse, biz de bunu beceririz diyoruz. ...Şimdi biz bunun arayışı içerisindeyiz. Ha, bu getirdiğimiz paketdeki bazı maddeleri, o sizin karşı

çıkarttığınız maddeleri kötüye kullanmak isteyenler çıkmayacak mı; elbette ki çıkacak. Hangi hürriyeti kötüye kullanmak isteyen çıkmadı ki şimdiye kadar?! Ama, bundan dolayı Türkiye’yi medeniyetten koparamayız,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

Mehmet Bekaroğlu (Rize); milletin “bu bölünmez coğrafyada, burada, kendi vatanında” güven içinde “tok, müreffeh ve özgür” yaşamak istediğini, etnik kökenine ve dinine bakmadan “bu ülkede yaşayan herkese ama herkese güvenlik, herkese refah ve herkese özgürlük temin etmek ve bunun için şartları iyileştirmek” zorunda olduklarını, demokrasi olmadan ekmek ve refah olmayacağını, milletin bu topraklarda kimseye muhtaç olmadan yaşayabilmesinin en temel şartının demokrasi olduğunu, AB’nin ise Türk Milletinin ve Türk Devletinin stratejik hedefi haline geldiğini, Kopenhag kriterlerinde açık bir şekilde “çok kültürlü, çok dinli bir Avrupa” düşüncesiyle dünya barışına katkı yapılmaya çalışıldığını, AB üyeliği ile hiçbir milletin ve devletin kendi kimliğini ve bağımsızlığını devretmediğini, sadece bazı konularda paylaştığını, Türkiye’nin mutlaka AB’ye üye olması gerektiğini, bunun Türkiye kadar AB ve dünya barışı için de gerekli olduğunu, AB üyeliği ile Türkiye’deki demokrasi ve insan hakları standardının yükseleceğini, 3 Kasım seçimlerinde MHP’nin halkın karşısına çıkarak “AB’ye karşı olduklarını ve diğerlerinin “hain” olduklarını söylemelerinin anlaşılmadığını, bu şekilde üç yıllık hesabın verilemeyeceğini, ifade etmiştir.

Daha sonra, Ankara Milletvekili Şevket Bülend Yahnici, partisine sataşıldığı gerekçesiyle söz istemiş ve şu konuşmayı yapmıştır:

Şevket Bülend Yahnici (Ankara); MHP’den hiçbir üyenin kürsüden AB’ye karşı olduğunu söylemediğini, diğer partilerden de hiçbir üyenin “MHP AB’ye karşıdır” demeye hakkı olmadığını ifadeyle, “Biz, burada, Avrupa Birliğiyle ilgili milliyetçi hareketin argümanlarını ortaya koyuyoruz; ...Bunu anlamak veya anlamamak, o idraki göstermek veya göstermemek sizlerin bileceği bir iştir, söz kime aitse. Ama, ayıptır; burayı bir sokak senaryosu çizilen, sokaktaki senaryonun oynanacağı ve seçimlere kadar... ...Milliyetçi Hareket Partisi, Avrupa Birliğiyle ilgili görüşlerini ortaya koymuştur. Bu görüşleri, iyisiyle kötüsüyle, lehinde aleyhinde olanlarıyla tarif etmiştir, korumuştur, müdafaa etmiştir; idamla ilgili kanaatini açıklıkla söylemiştir, dille ilgili kanaatini açıklıkla söylemiştir; bunlarda anlaşılmayacak bir taraf yoktur. Biz, sayı itibarıyla burada 127 kişiyiz, sizler ise burada 409 kişisiniz; çıkarmayı kararlaştırdığınız, kafanızdan geçen bir kanun varsa, Anayasayı da değiştirmek suretiyle çıkarma iradesine veya sayısına sahipsiniz, ... Milliyetçi Hareket Partisinin, seçim meydanlarında sandığa doğru giden yolda istismar etmeye hiçbir gerekçesi yoktur. Apo’yu da istismar etmeyiz!” şeklinde konuşmuştur.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon); bütün partilerin AB taraftarı olduğunun görüldüğünü, AB’ye taraftar veya karşı olmak yerine farklı görüşlere neden olan konularda yaklaşmanın aranabileceğini, AB üyeliği için

gereken “Kopenhag siyasî kriterleri”nin aslında “demokrasi, hukukun üstünlüğü, insan haklarına saygı ve azınlıkların korunması” şeklinde özetlenebileceğini, bu ölçütlerin AB’den bağımsız ve kendi anayasal gelişmemizin hedefleri olduğunu, bir önceki yılda Anayasada yapılan kapsamlı değişiklikte Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin örnek alınmış olduğunu, arkasından da peş peşe uyum yasalarının çıkarıldığını, 21. Yasama Döneminin en önemli eserlerinden Türk Medenî Kanunu 1 Ocak 2002’den itibaren yürürlüğe girdiğini, 2002 şubat ve mart aylarında kamuoyunda “mini demokrasi paketleri” olarak adlandırılan iki kanunun yürürlüğe konulduğunu, bu çalışmalarla demokratik ölçülere uygun düşmeyen ya da temel hak ve özgürlükleri sınırlayan bazı kanun hükümlerinin değiştirildiğini, mevcut teklifin ise üçüncü paket olduğunu, teklifle ilgili teknik çalışmaların Avrupa Birliği Genel Sekreterliğinin koordinatörlüğü ve çeşitli bakanlıkların katılımıyla Adalet Bakanlığında son şeklini aldığını, teklifle 14 kanunda değişiklik yapıldığını, teklifte tartışma konusu olan hususların idam cezası ve Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak konuştukları dillerde yayın ve bu dillerin öğrenimi ile azınlık vakıfları olduğunu, Avrupa Konseyi ülkelerinin hepsinin idam cezasını kendi hukuk sistemlerinden kaldırdıklarını, konuyla ilgili 6 numaralı protokolün Türkiye dışında Avrupa Konseyinin bütün ülkelerince imzalandığını, AB üyelerinin hiçbirinde idam cezası bulunmadığını, görüşülmekte olan kanun teklifiyle 6 numaralı protokole paralel bir düzenleme getirildiğini, 6 numaralı Protokoldeki iki istisna (savaş hali ve çok yakın savaş tehdidi sırasında işlenmiş olan suçlar dışında) dışında idam cezasının tamamıyla kaldırılmasının öngörüldüğünü, idam cezası yerine müebbet ağır hapis cezası verileceğini, vatandaşların günlük yaşamlarında geleneksel olarak konuştukları dil ve lehçelerde yayın yapılması ya da bu dil ve lehçelerin öğrenilmesinin bir bölünmeye yol açacağı kaygılarının yersiz olduğunu, kanun teklifinde bunu önleyecek tedbirlerin getirildiğini, bu yayınlar ve öğrenim konusunda açılacak olan kursların RTÜK MEB’in denetimi altında olacağını, azınlık vakıflarının taşınmaz edinmelerinin Bakanlar Kurulunun iznine bağlandığını, bu çeşit vakıfların tasarruflarında bulundukları çeşitli yollardan ispatlanabilecek olan taşınmazlarının altı aylık bir süre içinde kendi üzerlerine tescillerinin yapılmasının amaçlandığını, Kopenhag Kriterlerinin bir gereği olan azınlıkların korunması ilkesine uygun davranılmış ve Lozan Antlaşmasının gereklerine uygun bir düzenleme getirilmiş olduğunu ifadeyle, “Bütün bunlarla, biz, 163 yıldan beri devam eden bir hareketi, en son aşamasına ulaştırmak istiyoruz. Bu teklifin yasalaşması, bazı arkadaşlarımızın ifade ettiği kaygıların hiçbirinin gerçekleşmesine neden olmayacaktır; ama, arkadaşlarımızın ifade ettikleri kaygılar, Türkiye’nin Avrupa Birliği yolunda ilerlemesine bir engel olmamalıdır. Bu kaygıları karşılayacak tedbirler alınmıştır. Bu teklif kabul edildiği takdirde, hem kendi hukukumuzun gelişmesi yönünde, hem Avrupa Birliği yolunda Türkiye çok önemli bir adım atmış olacaktır!” şeklinde tamamlamıştır.

Lütfü Esengün (Erzurum); “Modernleşmek ve Batılılaşmak için AB’ye” girmenin Türkiye’ye yakışmayacağını, çoğulcu bir Avrupa (çok dinli, çok kültürlü bir birliktelik)’yla eşit üye olmanın Türkiye’nin yararına olacağını, AB’ye girdikten sonra Türk ve İslam dünyasıyla ayrı düşülmemesi gerektiğini, 10 milyon işsizi ve %70-80’lere ulaşan enflasyonuyla “kriz üzerine kriz yaşayan, militarist bir rejimin, bir sistemin devam ettiği” Türkiye’nin AB’ye alınacağına inanmadığını ifadeyle, RP eski Başkanı Necmettin Erbakan’ın siyasi yasaklı olması hususuna getirerek hükümeti ve Meclisi suçlamıştır.

Daha sonra Soru-cevap bölümüne geçilmiştir. Soru sahibi milletvekilleri; Mustafa Gül (Elazığ), Namık Hakan Durhan (Malatya), Nidai Seven (Ağrı), Mahmut Göksu (Adıyaman), Mükerrerem Levent (Niğde), Kürşat Eser (Aksaray) ve Nesrin Ünal (Antalya)’dır.

Devlet Bakanı Nejat Arseven (Ankara)’ın Sorulara Cevabı: Gümrük birliği sonrası 1996-2000 döneminde AB’den 375 milyon Euro hibe ve 750 milyon Euro kredi verilmesi öngörüldüğünü, Yunanistan’ın vetosu nedeniyle ise kullanılmadığını, yeni süreçle birlikte 2000-2006 döneminde 1 milyar 470 milyon Euro kredi ve 890 milyon Euro hibe öngörüldüğünü, katkının stratejisi süresince 2000-2003 döneminde 150 milyon Euro hibe ve 450 milyon Euro kredi öngörüldüğünü, AB’yle ilişkiler çerçevesinde hazırlanan teklifte idam cezasının kaldırılması meselesinin bölücübaşının affıyla eşdeğer tutulmasını çok doğru bulmadığını, Anayasanın 14. maddesine göre hüküm giymiş kişilerin affının mümkün olmadığını, Anayasanın 87. maddesindeki değişikliklerle TBMM görev ve yetkileri arasında bulunan af çıkarma konusunda belli bir nisapla karar alma yolunda yeni bir hüküm getirilmiş olduğunu, TBMM’den af çıkması için 330 (3/5 mevcut) milletvekilinin bu yönde oy kullanması gerektiğini, Lozan Barış Andlaşmasının azınlık statüsü vermiş olduğu kişilerin Osmanlı Devletinden kalan vakıflarıyla ilgili düzenleme yapılmak istendiğini ifade etmiştir.⁷²⁰

Yukarıdaki cevaplarla tasarının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış, teklifin maddelerine geçilmesinin açık oylamayla yapılması için bir önerge verildiğinden, önerge okutulmuş ve önerge sahiplerinin Genel Kuruldaki mevcudiyetleri tespit edilmiş, açık oylamanın elektronik cihazla yapılması oylanmış ve kabul edilmiştir. Elektronik cihazla yapılan açık oylama sonucunda 437 üyenin katıldığı, “Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifi”nin maddelerine geçilmesinin oylamasında 323 kabul, 112

⁷²⁰ Genel Kurul Başkanı ayrıca; “Sayın milletvekilleri Sayın Öztürk, Sayın Aydın, Sayın Çelik, Sayın Erbeyin, Sayın Nacar, Sayın Aykurt, Sayın Bedük ve Sayın Alçelik de soru sormak istemişlerdir; ancak, vaktimiz yetmediği için sorularınızı yazılı olarak Başkanlığımıza verirseniz, Bakanımıza iletirim,” şeklinde bir bildirimde bulunmuştur

ret, 2 çekimser oyla teklifin maddelerine geçilmesi kabul edilmiştir.⁷²¹ Teklifin aşağıdaki 1. maddesi okutulmak suretiyle görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 1. - A) Savaş ve çok yakın savaş tehdidi hallerinde işlenmiş suçlar için öngörülen idam cezaları hariç olmak üzere, 1.3.1926 tarihli ve 765 sayılı Türk Ceza Kanunu, 7.1.1932 tarihli ve 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun ile 31.8.1956 tarihli ve 6831 sayılı Orman Kanununda yer alan idam cezaları müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülmüştür.

Şu kadar ki,

a) Türk Ceza Kanununun 47, 50, 51, 55, 58, 59, 61, 62, 64, 65, 66, 102, 112, 451, 452, 462 ve 463. maddeleri ile 7.11.1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanunun 12. maddesinin idam cezasına ilişkin hükümleri,

b) Türk Ceza Kanununun 17. maddesi ile 13.7.1965 tarihli ve 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 19 ve Ek 2. maddelerinin Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından ölüm cezalarının yerine getirilmemesine karar verilenlere ilişkin hükümleri saklıdır.

B) Bu Kanun hükümlerine göre idam cezaları müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülenler hakkında Türk Ceza Kanununun 70, 73 ve 82. maddelerinde öngörülen süreler iki kat, terör suçluları hakkında üç kat olarak uygulanır.

Bu Kanun hükümlerine göre idam cezaları müebbet ağır hapis cezasına dönüştürülen terör suçluları hakkında Cezaların İnfazı Hakkında Kanun ile 12.4.1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun şartla salıverilmeye ilişkin hükümleri uygulanmaz. Bunlar hakkında müebbet ağır hapis cezası ölünceye kadar devam eder.”

Teklifin yukarıdaki 1. maddesi üzerinde; ANAP Grubu adına Ekrem Pakdemirli (Manisa) lehinde konuşmuştur. SP Grubu adına Mehmet Bekâroğlu (Rize) ise PKK elebaşısı Abdullah Öcalan konusuna ağırlık vererek, “Kimden teslim aldığınızı bütün dünya biliyor. Asılmayacak taahhüdüyle teslim aldınız. Çıkın, bunu millete söyleyin ve bu konu gündemden düşsün, başka konuları konuşalım. Asmakla, ölmekle hiçbir yere gidilmezi, bu, barışla olur. Değerli arkadaşlarım, bu toplumsal yaranın ortadan kaldırılması için...” şeklinde konuşmuştur. Daha sonra AK Parti Grubu adına Mehmet Ali Şahin (İstanbul); idam cezası ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına dönüştürülenlerin aftan, şartla salıverilmeden ve ertelemekten yararlanamayacağı hükmünün getirilmesini önermiş, saat 21.58’de birleşime son verilmiştir.⁷²²

⁷²¹ Teklifin maddelerine geçmeden önce, Adalet Komisyonu üyesi Yozgat Milletvekili Mehmet Çiçek’in, muhalefeti ile ilgili hususlardaki düzeltilmesi okutulmak suretiyle gerçekleştirilmiştir. Ayrıntı için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101, B 124 (1.8.2002), s. 544.

⁷²² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102, B 125 (2.8.2002), s. 550.

Tasarının 1. maddesi üzerindeki görüşmelere 2 Ağustos 2002 Cuma günü, saat 14.00'da 125. birleşim sırasında devam edilmiştir. Başkanvekili Mustafa Murat Sökmenoğlu'nun Başkan, Sebahattin Karakelle (Erzincan) ve Burhan Orhan (Bursa)'ın Katip Üyeler olarak görev aldığı görüşmelere MHP Grubu adına, İstanbul Milletvekili Mehmet Gül'ün konuşmasıyla başlanmıştır.

Mehmet Gül, 3.12.2001 tarihinde “savaş, çok yakın savaş ve terör tehdidi halleri dışında ölüm cezası verilemez” şeklinde ve çerçevesi ölüm cezasını kaldırmak olan kanunun çıkarıldığında Kopenhag kriterlerinin var olduğunu bildiklerini, ama, aradan geçen süre içinde nedense, Kopenhag kriterlerine bunun aykırı olduğunu anladıklarını ve yeniden Meclise geldiklerini ifadeyle, “iktidar partileri olarak veya hep beraber, tükürdüğümüzü yalamaya çalışıyoruz!” şeklinde konuşmuş, PKK elebaşı Abdullah Öcalan'ın bu yeni düzenlemeyle gelecekte affedileceği ve hatta Meclis'te bile bulunabileceği endişesini dile getirmiştir.

Daha sonra DSP Grubu adına Samsun Milletvekili Yekta Açıkgöz tasarının lehinde konuşmuştur. DYP Grubu adına konuşan Kahramanmaraş Milletvekili Mehmet Sağlam ise, konuşmasında iktidarı mevcut teklifleri en azından 1.5 yıl geciktirmiş olmakla eleştirmiş, MHP'yi PKK elebaşısının üzerinden siyaset yapmakla suçlamış ve “Türkiye'nin onbeş yılına, 35 bin canına ve 100 milyar dolarına mal olmuş olan teröristbaşının, Türkiye'nin geleceğine ipotek koymasına gönlümüz razı olmadığı için, bu teklife ‘evet’ diyeceğiz!” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

Daha sonra da YTP Grubu adına, Hatay Milletvekili Ali Günay söz alarak, teklifin lehinde konuşmuştur. Bu konuşmanın sonrasında Genel Kurul Başkanı ile Erzurum Milletvekili İsmail Köse'nin konuşma talebi ile ilgili bir tartışma yaşanmış, arkasından Başkan ara vermek istemiş, bu kez de iktidar ve muhalefete ait milletvekillerinden itirazlar yükselmiş, ancak saat 14.44'te birleşime ara verilmiştir.⁷²³

Aynı gün saat 14.55'teki ikinci oturumla birlikte 1. madde üzerinde verilen üç önerenin görüşmelerine geçilmiştir. Önergelerden ilki; Koray Aydın (Ankara) İsmail Köse (Erzurum), Mustafa Verkaya (İstanbul), Nesrin Ünal (Antalya), Ahmet Çakar (İstanbul), Abdurrahman Küçük (Ankara), Ali Serdengeçti (Manisa), Vedat Çınaroğlu (Samsun), Burhan Orhan (Bursa), Kürşat Eser (Aksaray) ve Mustafa Sait Gönen (Konya) tarafından, ikinci önerge; Mehmet Ali Şahin (İstanbul), Akif Gülle (Amasya), İsmail Özgün (Balıkesir), Mehmet Altan Karapaşaoğlu (Bursa) ve Sait Açba (Afyon) tarafından, üçüncü önerge ise; Ali Arabacı (Bursa), Ahmet Arkan (Kocaeli), Bayram Fırat Dayanıklı (Tekirdağ), Cengiz Güleç (Sivas), Uluç Gürkan (Ankara), Emin Karaa (Kütahya), Sadık Kırbaş (Çanakkale), Tahir Köse (İstanbul) ve Ertuğrul Kumcuoğlu (Aydın) tarafından verilmiştir. Birinci ve ikinci önergeler aynı mahiyette kabul edilerek iki önerge birleştirilmiş ve önerge üzerinde MHP

⁷²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102, B 125 (2.8.2002), ss. 14-16.

Milletvekili Koray Aydın (Ankara) ile AK Parti Milletvekili Mehmet Ali Şahin (İstanbul) bir hayli tartışmalı bir ortamda konuşmalarını gerçekleştirmişlerdir. Birleştirilen önergeler müzakerenin sonundaki oylamada kabul edilmemiştir. Bursa Milletvekili Ali Aracı'nın üzerinde konuştuğu son önerge de oylama sonunda kabul edilmemiştir.⁷²⁴

1. maddenin açık oylamayla yapılması talebi üzerine, önerge sahiplerinin salondaki mevcudiyetlerinin tespiti yapılmış, daha sonra da açık oylamanın elektronik cihazla yapılması oylanmış ve kabul edilmiştir. Elektronik cihazla yapılan 1. maddenin oylamasına 419 üye katılmış, 162 ret ve 1 çekimser oya karşılık 256 kabul oyu ile madde kabul edilmiş ve saat 15.57'de birleşime ara verilmiştir.

Saat 16.19'da üçüncü oturumla birlikte aşağıdaki 2. maddenin okutulması ile görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 2. - A) Türk Ceza Kanununun 159. maddesine aşağıdaki fıkra eklenmiştir.

Birinci fıkrada sayılan organları veya kurumları tahkir ve tezyif kastı bulunmaksızın, sadece eleştirmek maksadıyla yapılan yazılı, sözlü veya görüntülü düşünce açıklamaları cezayı gerektirmez.

B) Türk Ceza Kanununun 201. maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki 201/a ve 201/b maddeleri eklenmiştir.

MADDE 201/a. - Doğrudan doğruya veya dolaylı olarak maddî menfaat elde etmek maksadıyla, yabancı bir devlet tâbiyetinde bulunan veya vatansız olan veya Türkiye'de sürekli olarak oturmasına yetkili mercilerce izin verilmemiş bulunan kimselerin Türkiye'ye yasal olmayan yollardan girmelerini veya ülkede kalmalarını, bu kişilerin veya Türk vatandaşlarının yasal olmayan yollardan ülke dışına çıkmalarını sağlamaya göçmen kaçakçılığı denilir.

Göçmen kaçakçılığı suçunun faillerine veya böyle bir suça iştirak etmeksizin, daha önce ülkeye sokulmuş veya girmiş kaçak göçmenleri, maddî menfaat elde etmek maksadıyla, yasal olmayan yollarla ülkeden çıkaranlara, yasal koşullara uymaksızın ülkede kalmalarını olanaklı kılanlara, bu maksatla sahte kimlik veya seyahat belgelerini hazırlayanlara veya temin edenlere ya da bu suçlara teşebbüs edenlere, fiilleri başka bir suç oluştursa bile ayrıca iki yıldan beş yıla kadar ağır hapis ve bir milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezası verilir; suçun işlenmesinde kullanılan taşıtlar ve bu fiil nedeniyle elde edilen maddî menfaatler müsadere edilir.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı olan suçlar, kaçak göçmenlerin yaşamlarını veya vücut bütünlüklerini tehlikeye soktuğu veya insanlık dışı veya onur kırıcı muamele biçimlerine tâbi kılınmalarına neden olduğu hallerde faillere verilecek cezalar, yarısı oranında; ölüm meydana gelmiş ise bir kat artırılarak hükmolunur.

⁷²⁴ Önergeler üzerindeki görüşmelerin ayrıntıları için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102, B 125 (2.8.2002), ss. 17-29.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçlar örgütlü olarak işlendiğinde faillere verilecek cezalar bir kat artırılarak hükmolunur.

MADDE 201/b. - Zorla çalıştırmak veya hizmet ettirmek, esarete veya benzeri uygulamalara tâbi kılmak, vücut organlarının verilmesini sağlamak maksadıyla, tehdit, baskı, cebir veya şiddet uygulamak, nüfuzu kötüye kullanmak, kandırmak veya kişiler üzerindeki denetim olanaklarından veya çaresizliklerinden yararlanarak rızalarını elde etmek suretiyle kişileri tedarik eden, kaçırarak, bir yerden başka bir yere götüren veya sevk eden, barındıran kimseye beş yıldan on yıla kadar ağır hapis ve bir milyar liradan az olmamak üzere ağır para cezası verilir.

Birinci fıkra ile belirtilen amaçlarla girişilen ve suçu oluşturan eylemler var olduğu takdirde, mağdurun rızası yok sayılır.

Onsekiz yaşını doldurmamış çocukların birinci fıkra ile belirtilen maksatlarla tedarik edilmeleri, kaçırılmaları, bir yerden diğer bir yere götürülmeleri veya sevk edilmeleri veya barındırılmaları hallerinde suça ait araç fiillerden hiçbirisine başvurulmuş olmasa da faile birinci fıkra ile belirtilen cezalar verilir.

Yukarıdaki fıkralarda yazılı suçlar örgütlü olarak işlendiği takdirde faillere verilecek cezalar bir kat artırılarak hükmolunur.”

2. madde üzerinde ANAP Grubu adına İstanbul Milletvekili Abdul Ahat Andican, SP Grubu adına Van Milletvekili Fethullah Erbaş, AK Parti Grubu adına Aksaray Milletvekili Ramazan Toprak, DYP Grubu adına Balıkesir Milletvekili Ağâh Oktay Güner⁷²⁵, MHP Grubu adına İstanbul Milletvekili Nazif Okumuş⁷²⁶ konuşmuşlardır. Nazif Okumuş’un konuşmasından sonra, Balıkesir Milletvekili Ağâh Oktay Güner, MHP Grubu adına konuşan İstanbul Milletvekili Nazif Okumuş’un, Partilerine ve Genel Başkanlarına sataşması nedeniyle söz istemiş ve alarak bir açıklama yapmıştır.⁷²⁷ Bu kargaşalı ortam üzerine Genel Kurul Başkanı idare amirlerini gruplarının önlerine oturmalarını ve görüşmelerin kesintiye uğramamasını sağlamada yardımcı olmaya çağırmıştır. Bundan sonra da DSP Grubu adına Sebahat Vardar konuşmuş, hemen arkasından Ankara Milletvekili Koray Aydın, Balıkesir Milletvekili Ağâh Oktay Güner’in, Genel Başkanlarına sataştığı gerekçesiyle söz istemiş ve konuşmuştur. Daha sonra da 2. madde üzerinde verilen dört önergeden üçü işleme konmuştur. Üzerinde görüşülen bu önergelerden ilki; Fethullah Erbaş (Van), Aslan Polat (Erzurum), Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfü Esengün

⁷²⁵ Ağah Oktay Güner’in konuşması sırasında sataşmalar olmuştur. Ayrıntı için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102, B 125 (2.8.2002), ss. 36-38.

⁷²⁶ Nazif Okumuş’un konuşması da kürsü ile Genel Kurul salonu arasında zaman zaman söz düellosuna dönüşmüş, hatta Başkan mikrofonun sesini kesmek mecburiyetini hissetmiştir. Ayrıntı için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102, B 125 (2.8.2002), ss. 38-41.

⁷²⁷ Ağah Oktay Güner’in bu açıklaması da salonda karşılıklı söz düellosunun andıran bir tartışma şeklinde cereyan etmiştir. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102, B 125 (2.8.2002), ss. 42-44.

(Erzurum), Alaattin Sever (Batman) ve Aydın Mehmet Bekâroğlu (Rize) tarafından, ikinci önerge; Fethullah Erbaş (Van), Aslan Polat (Erzurum), Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfü Esengün (Erzurum), Alaattin Sever Aydın (Batman) ve Mehmet Bekâroğlu (Rize) tarafından, üçüncü önerge ise; Fethullah Erbaş (Van), Aslan Polat (Erzurum), Mehmet Batuk (Kocaeli), Lütfü Esengün (Erzurum), Musa Demirci (Sivas),), Alaattin Sever Aydın (Batman) ve Mehmet Bekâroğlu (Rize) tarafından verilmiştir. Her üç önerge de, önerge sahiplerinin yapmış oldukları konuşmaların ardından oylanmış ve kabul edilmemişlerdir. Oylanan 2. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 3. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 3. - A) 6.10.1983 tarihli ve 2908 sayılı Dernekler Kanununun yürürlükten kaldırılmış olan 11. maddesi, kenar başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Türkiye’de kurulan derneklerin yurt dışındaki faaliyetleri

Madde 11. - Uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülen hallerde; uluslararası faaliyette bulunma amacını güden derneklerin kurulması, bu derneklerin yurt dışında şube açması, yurt dışındaki benzer amaçlı dernek veya kuruluşlara üye olması veya bunlarla işbirliği yapması veya yurt dışında faaliyette bulunması, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunun iznine bağlıdır.

Yurt dışındaki bir dernek ve kuruluşa üye olmak ya da bunlarla işbirliğinde bulunmak isteyen dernek veya üst kuruluş, bu dernek veya kuruluşun statüsünün Türkçeye çevrilmiş noterden onaylı iki örneğini İçişleri Bakanlığına vermekle yükümlüdür.

Türkiye’deki derneklerin üye olduğu veya işbirliği yaptığı yabancı dernek veya kuruluşların kanunlarımıza ve milli menfaatlerimize aykırı faaliyetlerde bulunması halinde, Türkiye’de kurulmuş derneğin, bu yabancı dernek veya kuruluşlarla olan ilişkilerine Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulu kararıyla son verilir.

B) Dernekler Kanununun yürürlükten kaldırılmış olan 12. maddesi, kenar başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

Yurt dışında kurulan derneklerin Türkiye’deki faaliyetleri

Madde 12. - Yurt dışında kurulan derneklerin, uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülen hallerde ve karşılıklı olmak koşuluyla, kültürel, ekonomik, teknik, sportif ve bilimsel konularda bilgi veya teknolojilerinden yararlanılmak üzere; Türkiye’de şube açmalarına, Türkiye’de kurulmuş bulunan derneklere üye olmalarına veya bunlarla işbirliği yapmalarına, Türkiye’de faaliyette bulunmalarına, Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca izin verilebilir.

Yukarıdaki fıkra da sözü edilen derneklerin, kanunlarımıza veya millî menfaatlerimize aykırı faaliyetlerde bulunması halinde, verilen iznin geri alınmasına Dışişleri Bakanlığının görüşü alınmak suretiyle, İçişleri Bakanlığının önerisi üzerine Bakanlar Kurulunca karar verilir.

C) Dernekler Kanununun 15. maddesinin birinci ve ikinci fıkraları aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

İçişleri Bakanlığınca Dernekler Daire Başkanlığında ve illerde valilikler bünyesinde derneklerin kaydolunacağı Dernekler Kütüğü tesis olunur.

Dernekler Daire Başkanlığındaki Dernekler Kütüğüne bütün konfederasyon, federasyon ve dernekler ile şubeleri ve merkezleri yurt dışında bulunan derneklerin Türkiye'de açılmış şubeleri kaydolunur.

D) Dernekler Kanununun 40. maddesinin kenar başlığı ve birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Millî savunma ve kolluk hizmetlerine hazırlayıcı faaliyette bulunma yasağı

Dernekler, askerliğe, millî savunma ve kolluk hizmetlerine hazırlayıcı öğretim ve eğitim faaliyetlerinde bulunamazlar. Bu amaçları gerçekleştirmek üzere kamp veya talim yerleri açamazlar.

E) Dernekler Kanununun 45. maddesi, kenar başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Beyanname verme yükümlülüğü ve denetim

Madde 45. - Dernekler, faaliyetleri ile gelir ve gider işlemlerinin sonuçları konusunda, İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikte belirtilen şekle uygun olarak düzenleyecekleri beyannameyi yıl sonu itibarıyla mahallin en büyük mülkî amirine verirler.

Gerek görülen hallerde derneklerin yönetim yerleri, müesseseleri ve her çeşit eklentileri, defterleri, hesap ve işlemleri, İçişleri Bakanlığı veya bulundukları yerin en büyük mülkî amiri tarafından her zaman denetlenebilir. İçişleri Bakanlığı, bu denetlemeyi Dernekler Daire Başkanlığı Personeli veya Bakanlık Teftiş Kurulu aracılığıyla; en büyük mülkî amirler, bizzat veya görevlendirecekleri memur veya memurlar aracılığıyla yaptırırlar.

Dernekler, amaç ve faaliyetleriyle ilgili olan bakanlıklar ile kamu kurum ve kuruluşlarınca da denetlenebilir. Denetleme sonuçları, bilgi için İçişleri Bakanlığına bildirilir.

Denetleme sırasında görevli memurlar tarafından istenecek her türlü bilgi, belge ve kayıtların, dernek yetkilileri tarafından gösterilmesi veya verilmesi, yönetim yerleri, müesseseler ve eklentilerine girme isteğinin yerine getirilmesi zorunludur.

Denetim sırasında, suç teşkil eden fiillerin tespit edilmesi halinde, ilgili mülkî amirlik durumu derhal Cumhuriyet Savcılığına bildirir.

F) Dernekler Kanununun 46. maddesi, kenar başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Dernekler Daire Başkanlığı

Madde 46. - Dernekler ile ilgili hizmetleri yürütmek, tüzüklerinde gösterilen amaç ve bu amacın gerçekleştirilmesi için sürdürüleceği belirtilen çalışma konuları doğrultusunda faaliyet gösterip göstermediklerini, defterlerini ve hesaplarını mevzuata ve tüzüklerine uygun olarak yürütüp yürütmediklerini denetlemek üzere İçişleri Bakanlığı bünyesinde Dernekler Daire Başkanlığı kurulur. Bu birimin kuruluş, çalışma şekli ve denetleme esas ve usulleri, İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

G) Dernekler Kanununun 62. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 62. - Dernekler tarafından tutulacak defterler ile ilgili usul ve esaslar İçişleri ve Maliye Bakanlıklarınca birlikte çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir. Bu defterlerin noterden onaylı olması zorunludur.

H) Dernekler Kanununun 73. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 73. - İçişleri Bakanlığınca, derneklere ilişkin iş ve işlemleri yürütmek, hizmetleri görmek üzere illerde valilikler, ilçelerde ve kaymakamlıklar bünyesinde derneklerle ilgili bir birim oluşturulur.

Bu birimin illerdeki teşkilatlanması, kuruluş, görev ve yetkileri ile 15. maddeye göre oluşturulacak Dernekler Kütüğünün şekli, düzenleme ve kayıt esasları, İçişleri Bakanlığınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.”

3. madde üzerinde ANAP Grubu adına Ediz Hun (İstanbul), SP Grubu adına Lütfi Yalman (Konya), AK Parti Grubu adına Yahya Akman (Şanlıurfa), DYP Grubu adına Mehmet Dönen (Hatay), DSP Grubu adına Ahmet Tan (İstanbul), MHP Grubu adına Mehmet Gül (İstanbul) konuşma yapmışlardır. Daha sonra Sevgi Esen (Kayseri), tartışmalı bir sürecin sonunda söz almış ve açıklama yapmıştır. Sevgi Esen’in konuşması sırasında MHP Milletvekili Mehmet Gül de sıkça konuşmaya katılmıştır. Daha sonra da Yozgat Milletvekili Mehmet Çiçek, MHP Grubu adına konuşan Mehmet Gül’ün, şahsına sataşması nedeniyle söz istemiş ve gene Mehmet Gül’ün müdahaleleriyle açıklamasını yapmıştır.⁷²⁸ Daha sonra 3. maddenin oylaması için yoklama yapılması talebi yapılmış, önerge sahiplerinin salondaki mevcudiyeti tespit edildikten sonra elektronik cihazla yoklama yapılmış ve toplantı yetersayısının bulunduğu görülmüştür. Oylanan 3. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 4. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 4. - A) 5.6.1935 tarihli ve 2762 sayılı Vakıflar Kanununun 1 inci maddesinin sonuna aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

Cemaat vakıfları, vakfiyeleri olup olmadığına bakılmaksızın, Bakanlar Kurulunun izniyle dinî, hayrî, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere taşınmaz mal edinebilirler ve taşınmaz malları üzerinde tasarrufla bulunabilirler.

⁷²⁸ Sevgi Esen ve Mehmet Çiçek’in söz alarak yapmış oldukları konuşmalar sırasında yaşananlar için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102, B 125 (2.8.2002), ss. 66-69.

Bu vakıfların dinî, hayrî, sosyal, eğitsel, sıhhi ve kültürel alanlardaki ihtiyaçlarını karşılamak üzere, her ne suretle olursa olsun, tasarrufları altında bulunduğu, vergi kayıtları, kira sözleşmeleri ve diğer belgelerle belirlenen taşınmaz mallar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren altı ay içinde başvurulması halinde vakıf adına tescil olunur. Cemaat vakıfları adına bağışlanan veya vasiyet olunan taşınmaz mallar da bu madde hükümlerine tâbidir.

B) 8.6.1984 tarihli ve 227 sayılı Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye aşağıdaki Ek Madde eklenmiştir.

Ek Madde 3. - Türkiye'de kurulan vakıflar, amaçları doğrultusunda uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülen hallerde, İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarının görüşleri alınmak suretiyle, Vakıflar Genel Müdürlüğünün bağlı bulunduğu Bakanlığın önerisi üzerine Bakanlar Kurulunun izniyle yurt dışında kurulmuş vakıf veya kuruluşlara üye olabilirler.

Türkiye'de kurulan vakıfların vakıf senedinde belirtilen amaçları gerçekleştirmek üzere uluslararası faaliyette bulunması ve yurt dışında şube açması ile yurt dışındaki benzer amaçlı vakıf veya kuruluşlarla işbirliği yapması, İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarının görüşleri alınmak suretiyle, Vakıflar Genel Müdürlüğünün bağlı bulunduğu Bakanlığın önerisi üzerine Bakanlar Kurulunun iznine bağlıdır.

Yabancı ülkelerde kurulmuş vakıflar, uluslararası alanda işbirliği yapılmasında yarar görülen hallerde, karşılıklı olmak koşuluyla, İçişleri ve Dışişleri Bakanlıklarının görüşleri alınmak suretiyle, Vakıflar Genel Müdürlüğünün bağlı bulunduğu Bakanlığın önerisi üzerine Bakanlar Kurulunun izniyle Türkiye'de faaliyette bulunabilirler, şube açabilirler, üst kuruluşlar kurabilirler, kurulmuş üst kuruluşlara katılabilirler veya kurulmuş vakıflarla işbirliği yapabilirler.

Bu vakıflar, Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre kurulan vakıflar hakkında uygulanan mevzuata tâbidir.”

4. madde üzerinde SP Grubu adına Cevat Ayhan (Sakarya), AK Parti Grubu adına Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), MHP Grubu adına İrfan Keleş (Çankırı), DSP Grubu adına Ahmet Tan (İstanbul), YTP Grubu adına Erol Al (İstanbul), DYP Grubu adına Sevgi Esen (Kayseri) ve ANAP Grubu adına Nejat Arseven (Ankara) konuşmuşlardır. Daha sonra Şevket Bülend Yahnici (Ankara) söz isteyerek, PKK elebaşısı hakkındaki tutumları üzerine bir açıklama yapmıştır. 4. madde üzerinde İsmail Köse (Erzurum), Koray Aydın (Ankara), Mustafa Verkaya (İstanbul), Nesrin Ünal (Antalya), Ahmet Çakar (İstanbul), Abdurrahman Küçük (Ankara) ve Ali Serdengeçti (Manisa) tarafından verilen önerge, üzerinde yapılan görüşme sonunda oylanmış ve kabul edilmemiştir. 4. maddenin açık oylamayla yapılması için verilen önerge üzerine önerge sahiplerinin salonda olup olmadıkları tespit edilmiş, 345 milletvekilinin katıldığı elektronik cihazla yapılan oylama sonucunda, 227 kabul, 118 ret oyu ile madde kabul edilmiş, aşağıdaki 5. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 5. - A) 6.10.1983 tarihli ve 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 3 üncü maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Yabancıların bu Kanun hükümlerine göre toplantı ve gösteri yürüyüşü düzenlemeleri, İçişleri Bakanlığının iznine bağlıdır. Yabancıların bu Kanuna göre düzenlenen toplantı ve gösteri yürüyüşlerinde topluluğa hitap etmeleri, afiş, pankart, resim, flama, levha, araç ve gereçler taşımaları, toplantının yapılacağı mahallin en büyük mülkî idare amirliğine toplantıdan en az kırksekiz saat önce yapılacak bildirimle mümkündür.

B) Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 10. maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Toplantı yapılabilmesi için, düzenleme kurulu üyelerinin tamamının imzalayacakları bir bildirim, toplantının yapılmasından en az kırksekiz saat önce ve çalışma saatleri içinde, toplantının yapılacağı yerin bağlı bulunduğu valilik veya kaymakamlığa verilir.”

Yukarıdaki 5. madde üzerinde ANAP Grubu adına Afyon Milletvekili Halil İbrahim Özsoy, SP Grubu adına Erzurum Milletvekili Fahrettin Kucaracı, MHP Grubu adına İstanbul Milletvekili Mustafa Verkaya, DSP Grubu adına İstanbul Milletvekili Ahmet Tan, DYP Grubu adına İstanbul Milletvekili Hayri Kozakçıoğlu ve AK Parti Grubu adına Van Milletvekili Hüseyin Çelik birer konuşma yapmışlardır. Oylanan 5. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 6. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 6. - A) 18.6.1927 tarihli ve 1086 sayılı Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 445. maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki 445/A maddesi eklenmiştir.

MADDE 445/A. - Kesin olarak verilmiş veya kesinleşmiş olan bir kararın, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlâli suretiyle verildiği saptandığında, ihlâlin niteliği ve ağırlığı bakımından Sözleşmenin 41. maddesine göre hükmedilmiş olan tazminatla giderilemeyecek sonuçlar doğurduğu anlaşılırsa; Adalet Bakanı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuruda bulunan veya yasal temsilcisi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde Yargıtay Birinci Başkanlığından muhakemenin iadesi isteminde bulunabilirler.

Bu istem, Yargıtay Hukuk Genel Kurulunca incelenir. Yargıtay Hukuk Genel Kurulu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince saptanan ihlâlin sonuçları tazminatla giderilmiş veya istem süresi içinde yapılmamış ise reddine; aksi halde, dosyanın davaya bakması için kararı veren mahkemeye gönderilmesine duruşma yapmaksızın kesin olarak karar verir.

B) Hukuk Usulü Muhakemeleri Kanununun 448. maddesine son fıkra olarak aşağıdaki hüküm eklenmiştir.

445/A maddesi hükümleri saklıdır.”

6. Madde üzerinde ANAP Grubu adına Beyhan Aslan (Denizli), SP Grubu adına Veysel Candan (Konya)⁷²⁹, AK Parti Grubu adına İsmail Alptekin (Bolu) birer konuşma yapmışlardır. Denizli Milletvekili Salih Erbeyin'in, SP Grubu adına konuşan Konya Milletvekili Veysel Candan'ın, Partisine sataşması nedeniyle söz isteyerek bir açıklama yapmıştır.⁷³⁰ Hemen arkasından da Erzurum Milletvekili Fahrettin Kukaracı, Denizli Milletvekili Salih Erbeyin'in konuşmasında, şahsına sataşması nedeniyle söz isteyerek bir konuşma yapmış, bu konuşmayı İstanbul Milletvekili Nevzat Yalçıntaş'ın, Denizli Milletvekili Salih Erbeyin'in, konuşmasında, şahsına sataşması nedeniyle yaptığı konuşma izlemiştir. Sataşmalar nedeniyle yapılan konuşmalardan sonra DSP Grubu adına Samsun Milletvekili Yekta Açıkgöz, DYP Grubu adına Antalya Milletvekili Salih Çelen, YTP Grubu adına Afyon Milletvekili Gaffar Yakın ve MHP Grubu adına Kırıkkale Milletvekili Osman Durmuş'un 6. madde üzerindeki konuşmaları ile, madde üzerindeki gruplar adına görüşmeler tamamlanmıştır. 6. madde üzerinde; Koray Aydın (Ankara), Mustafa Verkaya (İstanbul), İsmail Köse (Erzurum), Mehmet Nacar (Kilis) ve Abdurrahman Küçük (Ankara) tarafından verilen önerge, üzerinde yapılan görüşmelerin sonundaki oylamayla kabul edilmemiştir. Oylanan 6. madde kabul edilmiş, saat 23.30'da birleşime ara verilmiştir. 23.56'da beşinci oturumla birlikte aşağıdaki 7. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 7. - A) 4.4.1929 tarihli ve 1412 sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 327. maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki 327/a maddesi eklenmiştir.

Madde 327/a. - Kesinleşmiş bir ceza hükmünün Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince, İnsan Haklarını ve Ana Hürriyetleri Korumaya Dair Sözleşmenin veya eki protokollerin ihlâli suretiyle verildiği saptandığında ihlâlin niteliği ve ağırlığı bakımından Sözleşmenin 41. maddesine göre hükmedilmiş olan tazminatla giderilemeyecek sonuçlar doğurduğu anlaşılırsa; Adalet Bakanı, Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısı, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine başvuruda bulunan veya yasal temsilcisi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi kararının kesinleştiği tarihten itibaren bir yıl içinde Yargıtay Birinci Başkanlığından muhakemenin iadesi isteminde bulunabilirler.

Bu istem, Yargıtay Ceza Genel Kurulunca incelenir. Yargıtay Ceza Genel Kurulu, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesince saptanan ihlâlin sonuçları tazminatla giderilmiş veya istem süresi içinde yapılmamış ise reddine; aksi

⁷²⁹ Veysel Candan'ın konuşması kürsü ile salonda bulunanlardan; Nesrin Ünal, Mehmet Gül, Salih Erbeyin, İsmail Köse, Ali Gebeş, Mehmet Şandır, Ahmet Çakar, Sağlık Bakanı Osman Durmuş, Ali Özdemir, Arslan Aydar ve Nidai Seven'in itirazlarına neden olarak sıkça kesilerek sürdürülmüştür. Ayrıntılar için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102, B 125 (2.8.2002), ss. 101-108.

⁷³⁰ Salih Erbey'in açıklaması da salonda pek çok milletvekilinin itirazlarına neden olan karşılıklı bir söz düellosu şeklinde cereyan etmiştir. Ayrıntı için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102, B 125 (2.8.2002), ss. 110-112.

halde, dosyanın davaya bakması için kararı veren mahkemeye gönderilmesine duruşma yapmaksızın kesin olarak karar verir.

B) Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 335. maddesine son fıkra olarak aşağıdaki hüküm eklenmiştir.

327/a maddesi hükümleri saklıdır.”

7. madde üzerinde ANAP Grubu adına Cemal Özbilen (Kırklareli), SP Grubu adına, Vehbi Hatipoğlu (Diyarbakır) ve MHP Grubu adına Salih Erbeyin (Denizli) konuşma yapmışlardır. 7. madde üzerinde Koray Aydın (Ankara), Mustafa Verkaya (İstanbul), İsmail Köse (Erzurum), Burhan Orhan (Bursa), Ahmet Çakar (İstanbul) ve Ali Serdengeçti (Manisa) tarafından verilen bir önerge, yapılan görüşmenin sonunda oylanmış ve kabul edilmemiştir. 7. maddenin açık oylamayla yapılması için verilen önerge üzerine, önerge sahiplerinin salonda olup olmadıkları tespit edilmiş, 7. madde için yapılan açık oylamaya 305 üye katılmış ve sonuçta, 95 ret oyuna karşılık 210 kabul oyu ile madde kabul edilmiş, ardından da aşağıdaki 8. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 8.- A) 13.4.1994 tarihli ve 3984 sayılı Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 4. maddesinin birinci fıkrasına aşağıdaki hükümler eklenmiştir.

Ayrıca, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerde de yayın yapılabilir. Bu yayınlar, Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz. Bu yayınların yapılmasına ve denetimine ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.

B) Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 4. maddesinin ikinci fıkrasının (f) ve (v) bendleri aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

f) Özel hayatın gizliliğine saygılı olunması.

v) Yayınların şiddet kullanımını özendirici veya ırkçı nefret duygularını kışkırtıcı nitelikte olmaması.

C) Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 26. maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Bu Kanuna aykırı olmamak kaydıyla, yayınların yeniden iletimi serbesttir. Yeniden iletime ilişkin usul ve esaslar, Üst Kurulca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.”

8. madde üzerinde ANAP Grubu adına Nesrin Nas (İstanbul), SP Grubu adına Mehmet Bekâroğlu (Rize), AK Parti Grubu adına Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa), MHP Grubu adına Kürşat Eser (Aksaray), DSP Grubu adına Ahmet Tan (İstanbul), DYP Grubu adına Ahmet İyimaya (Amasya) ve YTP Grubu adına Evliya Parlak (Hakkari) birer konuşma yapmışlardır. 8. madde üzerindeki iki önergeden ilki; Mehmet Sağlam (Kahramanmaraş), H. Ufuk Söylemez (İzmir), Ali Rıza Gönül (İzmir), Ayvaz Gökdemir (Erzurum), Hayri Kozakçıoğlu (İstanbul) ve Sebahattin Karakelle (Erzincan) tarafından, ikincisi ise; Koray

Aydın (Ankara), Nesrin Ünal (Antalya), Mustafa Verkaya (İstanbul), Burhan Orhan (Bursa), İsmail Köse (Erzurum), Hasari Güler (Adıyaman), Ahmet Çakar (İstanbul) ve Ali Serdengeçti (Manisa) tarafından verilmiştir. Her iki önerge de görüşmeler sonrası yapılan oylamalarda kabul edilmemiştir. 8. madde için de açık oylama talebi yapılmış, önerge sahiplerinin salondaki mevcudiyetlerinin tespiti ardından elektronik oylama için oylama yapılmış ve kabulü üzerine 8. madde elektronik açık oylamaya tabi tutulmuştur. 381 milletvekilinin katıldığı oylama sonucunda; 267 kabul, 114 ret oyuyla 8. madde kabul edilmiştir. Saat 01.43'te birleşime ara verilmiş, saat 02.35'te altıncı oturumla birlikte aşağıdaki 9. maddeye geçilmiştir.

“MADDE 9. - A) 15.7.1950 tarihli ve 5680 sayılı Basın Kanununun 5. maddesinin üçüncü fıkrasının (6) numaralı bendinde geçen ‘*bu Kanunun ek birinci maddesinin ikinci fıkrasında yer alan suçlar*’ ibaresi, ‘*bu Kanunun ek 1. maddesinin birinci fıkrasında yer alan suçlar*’ şeklinde değiştirilmiştir.

B) Basın Kanununun 21. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 21. – 9. maddenin birinci fıkrası ile 11. madde hükümlerine aykırı hareket edenler, on milyar liradan otuz milyar liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilirler.

9. maddenin son fıkrasına göre yayımı durdurulan mevkutenin yayınına beyanname vermeden devam edenler, yirmi milyar liradan altmış milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

C) Basın Kanununun 22. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 22. - Hakikate aykırı beyanname veren kimse, fil başka bir suç oluştursa bile yirmi milyar liradan yüz milyar liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilir.

D) Basın Kanununun 24. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 24. – 12. maddenin birinci fıkrası hükmünü yerine getirmeyenler hakkında otuz milyar liradan yüz milyar liraya kadar ağır para cezasına hükmolunur.

E) Basın Kanununun 25. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 25. – 13. maddede yazılı şart ve vasıfları haiz olmayan kimseleri çalıştıranlar, onbeş milyar liradan aşağı olmamak üzere ağır para cezasıyla cezalandırılırlar.

F) Basın Kanununun 30. maddesinin üçüncü fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Yukarıdaki fıkralar hükümlerine aykırı hareket edenler, yirmi milyar liradan yüz milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

G) Basın Kanununun 33. maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Bu yasağa aykırı hareket edenler, on milyar liradan otuz milyar liraya kadar ağır para cezası ile cezalandırılırlar.

H) Basın Kanununun 34. maddesinin ikinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Bu defter tutulmadığı veya deftere noksan ve yanlış malûmat geçirildiği veyahut savcılıkça talep vukuunda defter ve ihtiva etmesi gereken hususlar gizlendiği takdirde mevkutenin sahibi veya onun mümessili, bir milyar liradan on milyar liraya kadar ağır para cezasına mahkûm edilir.”

9. madde üzerinde SP Grubu adına Mustafa Geçer (Hatay), DSP Grubu adına Ahmet Tan (İstanbul) ve MHP Grubu adına Nazif Okumuş (İstanbul) tarafından konuşma yapılmış, oylanan 9. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 10. maddenin görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 10. - A) 4.7.1934 tarihli ve 2559 sayılı Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 8. maddesinin (D) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

D) Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne, Anayasa düzenine, genel güvenliğe ve genel ahlaka zararı dokunacak oyun oynatılan, temsil verilen, film veya video bant gösterilen yerler ile internet üzerinden yapılan yayınlara izin verilen yerler,

B) Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 9. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 9. - Polis, millî güvenlik ve kamu düzeninin, genel sağlık ve genel ahlakın veya başkalarının hak ve hürriyetlerinin korunması, suç işlenmesinin önlenmesi, taşınması veya bulundurulması yasak olan her türlü silah, patlayıcı madde veya eşyanın tespiti amacıyla usulüne göre verilmiş hâkim kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde mahallin en büyük mülkî amirinin vereceği yazılı emirle;

A) 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu kapsamına giren toplantı ve gösteri yürüyüşlerinin yapıldığı yerde veya yakın çevresinde,

B) Özel hukuk tüzelkişileri ile kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya sendikaların genel kurul toplantılarının yapıldığı yerin yakın çevresinde,

C) Halkın topluca bulunduğu veya toplanabileceği yerlerde,

D) Öğretim ve eğitim özgürlüğünün sağlanması için her derecede öğretim ve eğitim kurumlarının ve 20. maddenin ikinci fıkrasının (A) bendindeki koşula uygun olarak girilecek üniversite, bağımsız fakülte veya bağlı kurumların içinde, bunların yakın çevreleri ile giriş ve çıkış yerlerinde,

E) Umumî veya umuma açık yerlerde veya öğrenci yurtlarında veya eklentilerinde,

F) Yerleşim yerlerinin giriş ve çıkışlarında,

G) Her türlü toplu taşıma veya seyreden taşıt araçlarında,

Suçun önlenmesi amacıyla kişilerin üstlerini, araçlarını, özel kâğıtlarını ve eşyasını arar; suç unsurlarına el koyar ve evrakı ile birlikte Cumhuriyet Savcılığına tevdi eder.

Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu ile diğer kanunlara göre suç iz, eser, emare veya delillerinin tespiti veya faillerinin yakalanması amacıyla polis tarafından yapılacak aramalar için de usulüne göre verilmiş hâkim kararı veya bu sebeplere bağlı olarak gecikmesinde sakınca bulunan hallerde, diğer kanunlarda yetkili kılınmış merciin yazılı emri bulunmalıdır.

5680 sayılı Basın Kanunu kapsamına giren basılı eserlerin arama ve zaptı, genel hükümlere tâbidir.

C) Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 11. maddesinin (C) bendi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

C) Genel ahlâk ve edebe aykırı mahiyette her türlü sesli ve görüntülü eserleri, kaydedildiği materyale bakılmaksızın üreten ve satanları,

D) Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 12. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 12. - Kanunî istisnalar saklı kalmak üzere, eğlence, oyun, içki ve benzeri amaçlı umuma açık ve açılması izne bağlı yerlerde onsekiz yaşından küçükler çalıştırılmaz.

Polis bar, pavyon, gazino, meyhane gibi içkili yerler ile kiraathane ve oyun oynatılan benzeri yerlere yanlarında veli ve vasileri olsa bile onsekiz yaşını doldurmamış küçüklerin girmesini meneder.

Bu madde hükümlerine aykırı hareket edenler hakkında 17. işyerleri hakkında da 8. madde hükümlerine göre işlem yapılır.

E) Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 13. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 13. - Polis,

A) Suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan diğer hallerde suç işlendiğine veya suça teşebbüs edildiğine dair haklarında kuvvetli iz, eser, emare veya delil bulunan şüphelileri,

B) Haklarında yetkili mercilerce verilen yakalama veya tutuklama kararı bulunanları,

C) Halkın rahatını bozacak veya rezalet çıkaracak derecede sarhoş olanları veya sarhoşluk halinde başkalarına saldıranları, yapılan uyarılara rağmen bu hareketlerine devam edenler ile başkalarına saldırmaya yeltenenleri ve kavga edenleri,

D) Usulüne aykırı şekilde ülkeye giren ya da haklarında sınır dışı etme veya geri verme kararı alınanları,

E) Polisin kanunlara uygun olarak aldığı tedbirlere karşı gelenleri, direnenleri ve görev yapmasını engelleyenleri,

F) Bir kurumda tedavi, eğitim ve ıslahı için kanunlarla ve bu Kanunun uygulanmasını gösteren tüzükte belirtilen esaslara uygun olarak alınan tedbirlerin yerine getirilmesi amacıyla, toplum için tehlike teşkil eden akıl hastası, uyuşturucu madde veya alkol bağımlısı serseri veya hastalık bulaştırabilecek kişileri,

G) Haklarında gözetim altında ıslahına veya yetkili merci önüne çıkarılmasına karar verilen küçükleri

Yakalar ve gerekli kanunî işlemleri yapar.

Yakalanması belirli bir usule bağlanmış kişilerle ilgili kanun hükümleri saklıdır.

Yakalanan kişilerin kaçması veya saldırıda bulunmasının önlenmesi bakımından kişinin sağlığına zarar vermeyecek şekilde her türlü tedbir alınabilir.

Yakalanan kişilere, yakalama sebebi herhalde yazılı ve bunun mümkün olmaması halinde sözlü olarak derhal; toplu suçlarda ise en geç bu kişiler hâkim huzuruna çıkarılınca kadar bildirilir.

Kişinin yakalandığı, istediği kanunî yakınlarına derhal bildirilir.

Yakalananlardan,

A) Uyuşturucu madde kullanmış olanlar ile sarhoş olanların,

B) Zor kullanılarak yakalananların,

C) Haklarında suç soruşturması yapılacak olan şüpheli ve sanıkların

Yakalanma anındaki sağlık durumları tabip raporuyla tespit edilir.

Yakalanan kişilerden suç işlediği şüphesi altında olanlar adli mercilere sevk edilir. Haklarında ıslah veya tedavi tedbiri alınması gerekenler, ilgili kurum yetkilileri tarafından teslim alınır. Yakalama sebebi ortadan kalkanlar derhal serbest bırakılır.

F) Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun Ek 1. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Ek Madde 1. - Umumî veya umuma açık yerler ile umuma açık yer niteliğindeki ulaşım araçlarında, gerçek kişi veya topluluklar, mahallin en büyük mülkî amirine, en az kırk sekiz saat önceden yazılı bildirimde bulunmak suretiyle, oyun ve temsil verebilir veya çeşitli şekillerde gösteri düzenleyebilir.

Bunlardan, Devletin ülkesi ve milleti ile bölünmez bütünlüğüne, Anayasal düzene veya genel ahlâka aykırı olduğu tespit edilenler hakkında mahallin en büyük mülkî amiri tarafından derhal Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunulur.

Birinci fıkra uyarınca yapılacak bildirimde oyun veya temsile katılan yönetici ve diğer kişilerin kimlik, ikametgâh ve tâbiyetleri belirtilir.”

10. madde üzerinde SP Grubu adına Hüsamettin Korkutata (Bingöl), MHP Grubu adına Ali Uzunırmak (Aydın) ve DYP Grubu adına Saffet Arıkan Bedük (Ankara) konuşmuşlardır. Oylanan 10. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 11. maddenin görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 11. - A) 14.10.1983 tarihli ve 2923 sayılı Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanununun adı ‘Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi ile Türk Vatandaşlarının Farklı Dil ve Lehçelerinin Öğrenilmesi Hakkında Kanun’ şeklinde değiştirilmiştir.

B) Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanununun 1. maddesi aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Madde 1. - Bu Kanunun amacı, eğitim ve öğretim kurumlarında okutulacak yabancı diller, yabancı dille eğitim ve öğretim yapan okullar ile Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğreniminin tâbi olacağı esasları düzenlemektir.”

C) Yabancı Dil Eğitimi ve Öğretimi Kanununun 2. maddesinin birinci fıkrasının (a) bendine aşağıdaki hükümler eklenmiştir.

Ancak, Türk vatandaşlarının günlük yaşamlarında geleneksel olarak kullandıkları farklı dil ve lehçelerin öğrenilmesi için 8.6.1965 tarihli ve 625 sayılı Özel Öğretim Kurumları Kanunu hükümlerine tâbi olmak üzere özel kurslar açılabilir. Bu kurslar, Cumhuriyetin Anayasada belirtilen temel niteliklerine, Devletin ülkesi ve milletiyle bölünmez bütünlüğüne aykırı olamaz. Bu kursların açılmasına ve denetimine ilişkin esas ve usuller, Millî Eğitim Bakanlığıınca çıkarılacak yönetmelikle düzenlenir.”

11. madde üzerinde ANAP Grubu adına Işın Çelebi (İzmir), SP Grubu adına Mukadder Başeğmez (İstanbul), AK Parti Grubu adına Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa), MHP Grubu adına Koray Aydın (Ankara), DSP Grubu adına Hasan Erçelebi (Denizli), ve YTP Grubu adına Evliya Parlak (Hakkari) konuşmuşlardır. 11. madde üzerinde ilki; Mehmet Sağlam (Kahramanmaraş), Ufuk Söylemez (İzmir), Ayvaz Gökdemir (Erzurum), Turhan Güven (Mersin) ve Hayri Kozakçıoğlu (İstanbul) tarafından, ikinci önerge ise; Koray Aydın (Ankara), Mustafa Verkaya (İstanbul), İsmail Köse (Erzurum) ve Bozkurt Yaşar Öztürk (İstanbul) tarafından verilmiştir. Her iki önerge de üzerlerinde yapılan görüşmeler sonundaki oylama ile kabul edilmemişlerdir. 11. maddenin açık oylamayla yapılması için önerge verilmesi üzerine, önce önerge sahiplerinin salondaki mevcudiyeti tespit edilmiş, daha sonra da açık oylamanın elektronik oylama cihazıyla yapılması oylanmış kabulü üzerine elektronik cihazla açık oylama yapılmıştır. 350 milletvekilinin katıldığı oylama sonucunda; 235 kabul, 113 ret, ve 2 çekimser oyla 11. madde de kabul edilmiş, saat 04.48’de birleşime ara verilmiştir. Saat 04.32’de 7. oturumla birlikte aşağıdaki 12. maddeye geçilmiştir.

“MADDE 12. - Aşağıdaki kanun hükümleri yürürlükten kaldırılmıştır.

A) Dernekler Kanununun 39, 47 ve 56. maddeleri,

B) Basın Kanununun 31 ve ek 3. maddeleri,

C) Polis Vazife ve Salâhiyet Kanununun 11. maddesinin son fıkrası,

D) 6.6. 1985 tarihli ve 3218 sayılı Serbest Bölgeler Kanununun Geçici 1. maddesi.”

12. madde üzerinde AK Parti Grubu adına Nevzat Yalçıntaş (İstanbul), MHP Grubu adına Nesrin Ünal (Antalya) ve DSP Grubu adına İsmail Bozdağ (Manisa) birer konuşma yapmıştır. 12. madde oylamasına geçmeden önce, yoklama yapılmasını talep eden önerge üzerine önce önerge sahiplerinin salondaki mevcudiyeti tespit edilmiş, ardından elektronik cihazla yoklama yapılmış ve toplantı yetersayısının görülmesi üzerine 12. madde oylanmış ve kabul edilmiştir. Oylamadan sonra, MHP Grup Başkanvekili ve Hatay Milletvekili Mehmet Şandır, AK Parti Grubu adına konuşan İstanbul Milletvekili Nevzat Yalçıntaş’ın, partisine sataşması nedeniyle söz isteğinin kabulü üzerine, uzun ve AK Parti milletvekilleri ile karşılıklı söz düellosu

şeklinde bir konuşma yapmıştır.⁷³¹ Daha sonra aşağıdaki Geçici 1. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 1. - Bu kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce 1. maddenin (A) fıkrası kapsamına giren suçlardan dolayı haklarında idam cezası verilen hükümlülerin dosyalarından;

a) Henüz Yargıtay’a gönderilmemiş veya Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığında bulunanlar ile daha önce Türkiye Büyük Millet Meclisine gönderilmiş olanlar hükmü veren mahkemece,

b) Yargıtay’da bulunanlar ilgili ceza dairesince, acele işlerden sayılmak ve Türk Ceza Kanununun 2. maddesi dikkate alınmak suretiyle karara bağlanır.

Yargıtay Cumhuriyet Başsavcılığında veya Türkiye Büyük Millet Meclisinde bulunan dosyalar, gelişlerindeki usule uygun olarak Kanunun yürürlük tarihinden itibaren bir ay içinde hükmü veren mahkemeye geri gönderilir.

Askerî mahkemeler, Askerî Yargıtay Başsavcılığı ve Askerî Yargıtay’da bulunan dosyalar hakkında da bu madde hükümleri kıyas yoluyla uygulanır.”

Geçici 1. madde üzerinde SP Grubu adına Rıza Ulucak (Ankara) ve MHP Grubu adına, Mehmet Nacar (Kilis) konuşmuşlardır. Madde üzerinde; Koray Aydın (Ankara), Mustafa Verkaya (İstanbul), Nesrin Ünal (Antalya), Mustafa Sait Gönen (Konya), İsmail Köse (Erzurum) ve Burhan Orhan (Bursa) tarafından bir önerge verilmiş, üzerinde yapılan görüşmenin ardından oylanan önerge kabul edilmemiştir. Geçici 1. maddenin açık oylamayla yapılması için önerge verilmesi üzerine, önce önerge sahiplerinin salondaki mevcudiyetleri tespit edilmiş, daha sonra açık oylamanın elektronik cihazla yapılmasını oylanmış ve kabulü üzerine elektronik cihazla açık oylama yapılmıştır. 362 milletvekilinin katıldığı oylama sonucunda; 244 kabul, 117 ret, bir çekimser oyla Geçici 1. madde kabul edilmiş, ardından aşağıdaki Geçici 2. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 2. - Bu Kanunun 6 ve 7. maddeleri, bu maddelerin yürürlüğe girdiği tarihten sonra Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvurular üzerine verilecek kararlar hakkında uygulanır.”

Geçici 2. madde üzerinde MHP Grubu adına Vedat Çınaroğlu (Samsun) konuşmuş, oylanan madde kabul edilmiş ve aşağıdaki Geçici 3. maddeye geçilmiştir.

“GEÇİCİ MADDE 3 - Bu Kanunda öngörülen yönetmelikler, Kanunun yürürlük tarihinden itibaren bir yıl içinde yürürlüğe konulur.”

Geçici 3. madde üzerinde YTP Grubu adına Ali Tekin (Adana) ve MHP Grubu adına Mustafa Verkaya (İstanbul) tarafından birer konuşma yapılmış, ardından oylanan madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 13. maddeye geçilmiştir.

⁷³¹ Ayrıntılar için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102, B 125 (2.8.2002), ss. 180-186.

“Yürürlük

MADDE 13.- Bu Kanunun 6 ve 7. maddeleri, bu Kanunun yayımı tarihinden bir yıl sonra, diğer hükümleri yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”

13. madde oylanmış ve kabul edilmiş, daha sonra da aşağıdaki 14. maddeye geçilmiştir.

“Yürütme

MADDE 14.- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.”

14. madde de oylanmış ve kabul edilmiştir. Tasarının aleyhinde Ahmet Çakar (İstanbul) ile lehte söz isteyen Mustafa Gül (Elazığ)⁷³² birer konuşma yapmışlardır. Teklifin tümü üzerinde yapılan oylama sonucunda, teklif kabul edilmiş ve kanunlaşmıştır.⁷³³ 3.8.2002 tarihli ve 4771 nolu “Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” adını alan bu kanun, 9.8.2002 tarih ve 24841 sayılı RG ile yayımlanmıştır.⁷³⁴

4. Bazı Suç ve Cezaların Affına İlişkin Çalışmalar ve Genel Kurul Görüşmeleri

TBMM 21. Döneminde “Bazı Suç ve Cezaların Affı”, ya da daha sonra “Şartlı Salıverilme” adı altında gündeme getirilen tasarı, hem Türk kamuoyunda, hem de TBMM’de üzerinde en çok tartışılan konulardan birini oluşturmuştur. Söz konusu afla ilgili tasarı tam beş kez TBMM’de görüşülmüş, birincisi 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’den olmak üzere üç kez Cumhurbaşkanları tarafından “bir kez daha görüşülmek üzere” TBMM Başkanlığına gönderilmiş, bir kez de Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edildikten sonra Genel Kurula getirilmiştir. Değişikliklerden sonra kanunlaşan ve Türk kamuoyunda “Af Kanunu”⁷³⁵ olarak bilinen tasarılar üzerindeki Genel Kurul görüşmeleri tarih sırasına göre ayrıntılı özetleri ile aşağıdadır.

⁷³² Mustafa Gül de konuşmasını aleyhte olacak şekilde yapmıştır.

⁷³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102, B 125 (2.8.2002), s. 198.

⁷³⁴ Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer tarafından, 4771 sayılı kanunun 9. maddesinin bazı fıkralarının iptali için Anayasa Mahkemesine açmış olduğu dava sonunda, dava konusu kurallar 9.6.2004 günlü, 5187 sayılı yasa ile yürürlükten kaldırıldığından, konusu kalmayan istem hakkında karar vermeye gerek olmadığı onayı çıkmıştır. Ayrıntı için bkz: 12.2.2005 tarih ve 25725 sayılı RG. Aynı kanunun bazı maddelerinin iptali hakkında 123 TBMM üyesinin Anayasa Mahkemesine açmış olduğu dava sonunda, iptal ve yürürlüğün durdurulması istemlerinin reddine karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 11.12.2003 tarih ve 25313 sayılı RG. Kastamonu Ağır Ceza Mahkemesi, Samsun 2. Ağır Ceza Mahkemesi ve Muş Ağır Ceza Mahkemesi de aynı kanunun bazı maddelerinin iptali hakkındaki istemini, Anayasa Mahkemesi reddetmiştir. Bkz: 25.11.2004 tarih ve 25641 sayılı RG.

⁷³⁵ Orhan Erinc, “Çeteleri Kim Affetti”, Cumhuriyet, 27.9.1999. Kamuoyunda “Rahşan Affı” olarak da bilinen “Bazı Suç ve Cezaların Affına İlişkin Kanun” tasarısı hakkında Başbakan ve DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit’in eşi Rahşan Ecevit, ilk kez 18 Temmuz 1998 tarihinde, DSP Başkan Yardımcısı iken af isteğini dile getirmiş ve şöyle söylemiştir:

“(…) Kamuoyumuz, terör eylemleri, bölücü eylemler ve inanç sömürüsü konularında çok duyarlıdır. Adi suçlar için getirilecek af, bu konuları kapsamamalıdır. Zaten anayasanın 14.

a. Bazı Suç ve Cezaların Affına İlişkin Kanun Tasarısı Hakkında Görüşmeler

Bazı Suç ve Cezaların Affına İlişkin Kanun Tasarısı Hakkında Kanun Teklifi bir diğer teklifle birlikte gündeme alınmıştır. İkinci teklif; Denizli Milletvekili Mustafa Kemal Aykurt'un, Bursa Milletvekili Teoman Özalp ile Sakarya Milletvekili Nevzat Ercan'ın, Bursa Milletvekili Faruk Çelik'in, Diyarbakır Milletvekili Abdalbaki Erdoğmuş ve 2 Arkadaşının, Kayseri Milletvekili Sadık Yakut'un, Kütahya Milletvekili Seydi Karakuş ve 4 Arkadaşının, İstanbul Milletvekili Mustafa Baş ve 40 Arkadaşının, Çorum Milletvekili Melek Denli Karaca'nın, Erzincan Milletvekili Sebahattin Karakelle'nin, Kayseri Milletvekili Hasan Basri Üstünbaş'ın, Ankara Milletvekili Ayşe Gürocak'ın, Doğru Yol Partisi Grup Başkanvekili Ankara Milletvekili Saffet Arıkan Bedük'ün, Adıyaman Milletvekili Mahmut Göksu ve 15 Arkadaşının; Yüksek Öğretim Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesine ve Aynı Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Teklifidir.⁷³⁶

Anayasa ve Millî Eğitim, Kültür, Gençlik ve Spor ve Adalet Komisyonları Raporları ile birlikte hazırlanarak TBMM Genel Kuruluna getirilen tasarının görüşmeleri 27.8.1999 Cuma günü, ikinci oturum esnasında başlamıştır. Görüşmeler sırasında Başkanvekili Nejat Arseven Başkan, Hüseyin Çelik (Van) ve Şadan Şimşek (Edirne) de Katip Üyeler olarak görev almışlardır.

maddesi de bu gibi suçlardan hükümlü olanların affını önlemektedir. Ancak adı suçların yanı sıra 14. madde kapsamına girmeyen düşünce suçları da af kapsamına alınmalıdır.”

⁷³⁶ Gerekçelerin ayrıntıları ve muhalefet şerhleri için bkz:

<http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss161m.htm>

Tasarının Genel Gerekçesi şöyledir: “Cumhuriyet döneminde kapsamlı son af kanununun çıkarıldığı 15 Mayıs 1974 tarihinden bu yana 25 yıl geçmiş bulunmaktadır. Bu süre zarfında siyasal, ekonomik ve sosyal bakımlardan toplumda derin değişiklikler meydana gelmiştir. Özellikle ekonomik ve sosyal yapının yozlaşması, adaletsiz gelir dağılımının yol açtığı yoksulluk, ahlaki değerlerdeki aşınma, sağlıksız kentleşme, aşırı tüketimin körüklenmesi, görsel yayınlardaki şiddet sahneleri, silâhlanma eğilimi ve yüksek oranlardaki işsizlik, suçların artmasında başlıca etkenler olmuştur.

Sınırlı da olsa genel bir af çıkarılması, geçmiş anlaşmazlıkların unutulmasını, yeni ve sakin bir toplumsal hayata yönelmeyi, toplumla bütünleşmeyi ve genel bir barışmayı sağlayacaktır. Böylece aştan yararlanırlara toplumun üretken üyesi olarak yeni bir başlangıç yapma fırsatı verilmiş olacaktır.

Öte yandan kanunlarda yer alan soyut ve genel kuralların bazen belirli bir olayda yasa koyucunun öngörmediği veya öngörülenden daha şiddetli sonuç verdiği bilinmektedir. Nitekim zaman içinde paranın değerindeki azalmalar sonucu para cezalarının etkinliğini kaybetmesini önlemek amacıyla, para cezalarının yıllar itibarıyla artışıını öngören hükümlerin uygulanması sonucunda bazı kanunlardaki para cezalarında meydana gelen artışlar, ödenmesi güç yüksek miktarlara erişmiştir. Suç ile ceza arasındaki dengeyi bozan bu durumun düzeltilmesinde yarar bulunmaktadır. Bu konuda çıkarılacak af, cezayı zayıflatmayacak, tam tersine, onun adilâne bir şekilde uygulanmasını sağlayacaktır. Özetle, çeşitli nedenlerle hüküm giymiş insanların yeniden eski haklarına sahip bireyler olarak topluma kazandırılmasını sağlamak amacıyla bu Tasarı hazırlanmıştır.”

Tasarının tümü üzerindeki görüşmelere, DYP grubu temsilcisinden başlamak suretiyle, aşağıdaki şekilde başlanmıştır.⁷³⁷

DYP Grubu adına Ahmet İyimaya (Amasya); tekerrür eden depremlerin malum suçlularının keyfilik cennetinde yaşamlarının tadını çıkardıklarını, “rakik kalpli bir siyasînin seçim öncesi af teklifine bir partinin koşmasını anlamakta zorluk çekmediğini”, ama iktidar ortağı iki partinin üstelik kökünde devletin ve müteahhitlerin suç tohumları yatan millî yas gününde affa koşar adım yönelmelerini anlamakta zorluk çektiğini, aftan beklenenlerin gerçekleşebilmesinin affın hizmet ettiği amaçların dışına taşırılmamasıyla ancak mümkün olabileceğini, af yetkisinin kötüye kullandığının ve istismar edildiğinin açık olduğunu, 1974 affı gibi 1999 affının tahribatının da farklı olmayacağını, ceza ısrarını af ve benzeri müesseselerle yitiren devletin suçsuzların ve mağdurların kalbinden silinmeye başlayacağını, cezaların kesinliğinin toplumun savunma aracı oluşu ve suçluyu eğitici özelliklerini elleriyle yıkan bir sistemi millet hayrına göremediklerini, en azından “biz çağdaş bir cezaevi yönetimi oluşturamadık; suçluları ıslah edemiyoruz, onları besleyemiyoruz, barındıramıyoruz; çareyi, suçluları millete salmakta bulduk; mağdurların, anaların, bacıların seslerine kulak asmıyoruz. Parmak bizde ise mühür bizdedir; kuvvet bizde ise, ferman-ı af bizdedir” denilebileceğini, büyük bir isyanın yaşanıp bastırılmasından veya savaştan sonra ve suçluyla suçsuzun iç içe girdiği hallerde affın sosyolojik bir çare ve siyasetin zarurî bir vasıtası olduğunu, şu anda ülkede böyle bir özel durum olmadığını ifade etmiştir.

Ahmet İyimaya konuşmasını; “Parmaklarınızı, birinci Ecevit affına ikinci Ecevit affını eklemek için mi kaldıracaksınız? ...Biliyoruz, millete sormadınız. Peki, mağdurlara sordunuz mu? Ayşe Hanım, senin çocuğunu öldüreni affediyoruz dediniz mi? Otobüsü yolcuya teslim eden, aracı uçuruma uçurarak yüzlerce mağdur bırakan cani şoförün affını hak sahiplerine bildirdiniz mi? ..Türkiye’nin muhtaç olduğu şey, af değil, hukuk reformunun bir parçası olan ceza reformudur. Siyasetin ve iktidar çoğunluğunun ele alması gereken sorun, bu sorundur. Buyurun, kökü İtalyan değer yargılarına dayalı Ceza Kanununu değiştirelim; suç olmaktan çıkmış hükümleri atalım; cezaları etkinleştirecek normları belirleyelim.; insan hakları ekseninde yeni bir kod inşa edelim; küçük hareketleri, illüzyon yoluyla büyük gösterme hastalığından vazgeçelim. ...İlimden, cezaların korumaya aldığı değer çözümlemesinden yoksun, grupların saniyelik tartışmalarıyla delik deşik edilmiş bir af taslağı, yasalasma imtiyazına hiçbir zaman mazhar olmamalıdır. Devlete karşı suçlar, af kapsamı dışında. Bu tasarımı tarif için, yalnızca, bu ayıbın, bu kör gözlülüğün zikredilmesi dahi yeter. Eğer af olacaksa, devlete karşı suçlarda olur; kitaplar böyle yazıyor, affın cevheri böyle diyor. Kendisine karşı suçları af kapsamı dışına alan, vatandaşını mağdur eden suçları cezasız bırakan devlet ve bu

⁷³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), s. 329.

zihniyet, elbette ki, sorgulanmalıdır. Devlet, bireyin ve milletin hizmetkârıysa, kendisini kutsamak ve üste çıkarmak gibi bir ayrıcalığı yoktur. ...Demokrasi hedefi, teslimiyetçi zihinlerin ve dar ufukluların ulaşabileceği kadar kolay ve yakın bir hedef değildir. Türkün büyük aklı Atatürk, 1933 yılında çıkardığı afta bu ince çizgiyi yakalamış; İzmir suikastı faillerini, ihaneti vataniyye suçlularını kısmen af kapsamına almıştır,” şeklinde sürdürmüştür.

Ahmet İyimaya konuşmasının devamında; deprem bölgesi dahil tüm ülkedeki binlerce öğrenciye yeniden sınav hakkını kazandırarak “disiplin cezalarını silecek, hatta kimi öğretim elemanlarına da fırsat tanıyarak okullara ve fakültelere geri dönüşü sağlayacak” öğrenci affını bütün unsurlarıyla faydalı gördüklerini, ihtiyacı tam karşılamayan tasarı metni yerine mükemmeli ifade eden Prof. Sağlam⁷³⁸ modelinin tercihinin daha doğru olacağını, suçluları topluma kazandıracak “psikolojik uyum, istihdam ve diğer altyapı tedbirlerinin” alınmaması halinde cezaevi yolculuğunun yeniden başlayacağını, aftan yararlanacaklara belli süre içerisinde kullanılmak kaydıyla affı reddetme hakkını tanımak gerektiğini, “af yetkisini sebebe bağlayan, kötüye kullanılmasını önleyen ve behemehal, referandumu, halkoylamasını zorunlu kılan” bir anayasa değişikliğinin süratle gerçekleşmesi gerektiğini, şahsa ve mala karşı suçlardaki affın belirli sürede zararı tazmin şartına bağlayan bir kuralın yasaya eklenmesini, ceza adaletinde reform istediklerini ve şartları oluşmadığından affa karşı olduklarını, ille de af çıkacaksa devlete yönelik suçlar için affın öngörülebileceğini, düşüncenin ve basında ifadesinin suç olmaktan çıkarılmasını şiddetle ve iştiyakla savunduklarını, ifade etmiştir.

FP Grubu adına Bülent Arınç (Manisa); basında ve kamuoyunda uzunca bir süre tartışılan affın artık dört başı mamur şekilde çıkmasını arzu ettiklerini, cezaevlerinde 80.000 civarında tutuklu ve hükümlü olduğunu, Türkiye’deki cezaevlerinin suç işlemek için mümbit bir ortam olduğunu, çarenin ise ikide bir af çıkarmak yerine “bataklığı kurutmak” olduğunu, Anayasanın 87. maddesinde TBMM’nin görevleri arasında genel ve özel af çıkarmak yetkisinin yer aldığını ifadeyle, “eskiden anayasa değişiklikleri biraz zordu; ama, bu hükümet döneminde bir başarılı adım atıldı, uzlaşma zemini hazırlandı. Mesela, DGM’lerle ilgili Anayasa maddesi, mesela, uluslararası tahkime yol açan ilgili maddeler, Meclisimizin de büyük katkısıyla, 450 evet oyu gibi, gerçekten bütün Meclisin kucakladığı bir oy çoğunluğuyla çıkarıldı. İnaniyorum ki, sayın Bakan veya hükümetimiz, Anayasanın bu maddesinin değiştirilerek, çıkarılacak affa Meclisin karar vermesi noktasında bir girişimde bulunsaydı -böyle açık bir talebimiz olmuştu- bu istisnayı kaldırır, ne affedilmeli ne affedilmemeli noktasında Meclisimiz kararını verirdi; ama, maalesef, bu yapılmadı. (...) Önümüzdeki tasarıda çok önemli eksiklikler var, yanlışlıklar var bunları düzeltelim; bir. Genel çerçeve içerisinde, inaniyorum ki, bu af, sadece

⁷³⁸ DYP Kahramanmaraş Milletvekili Mehmet Sağlam kastedilmektedir.

cumhuriyetin 75. yılı gibi böyle bir amaçla çıkarılmış olamaz. ...Bu af çıkacaksa, bir tek şeye faydası olmalı; toplumsal barışı kurmalı ve bununla, toplum, yeni bir bin yılın eşiğinde ileriye daha da güvenle bakabilmeli. (...) Sanıyorum, şu bir sene içerisinde size ulaşan faksların ve mektupların içinden gözyaşı damlıyor. Bir de içeride olanlar var; onlar da bir ümitle af bekliyorlar. ...O zaman, ikisinin arasında bir denge kurmamız lazım. Mağdurların gözyaşları çok daha önemli; onların rızaları alınmalı, ...onların zararları tazmin edilmeli ve toplumda bir af çıktığı zaman ‘ne yapalım, ben onları bağışladım, affettim; inşallah, bir daha bu suçu işlemezler, ülkem huzur içerisinde yaşar’ diyecek bir noktayı bulmalı,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Bülent Arınç konuşmasının devamında; af kapsamı dışında kalanların “125’ten 150’ye kadar, devletin şahsiyetine karşı işlenen cürümler,” diye devam ettiğini, bunların ağır cezalı suçlar olduğunu, ayrıca diğer çeşitli suçların⁷³⁹ olduğunu ifadeyle, “bunların içerisinde dikkati çekenler var; bunlarla birlikte tutulmaması gerekenler var; 4 kişiyi taammüden öldürmüş insanlar, canavarca his saikiyle adam öldürmüş kişi ile düşündüğünü anlatan, konuştuğunu dinleten insanları yan yana tutmak, zannediyorum ki, bu tasarı için çok büyük bir eksiklik ve bir utanç vesilesi” şeklinde konuşmuştur. Konuşmasında ayrıca; ceza indirimine girenler içinde hırsızlık ve sahtekarlık ile bina yakma suçlarının bulunduğunu, keza görevi kötüye kullanmayla ilgili hemen hemen bütün suçlar ile işkenceye ve dağdaki eşkiyayı düze indirmek gibi hususların af kapsamına girdiğini, “Abdullah Öcalan’ın yakalanmasından sonraki konjonktür gereği” örtülü bir af getirilirken, boynu bükük insanların af dışında kalmasının çok büyük bir eksiklik ve yanlışlık olduğunu, 1996’nın Kasım ayında bir kamyonun bir Mercedes’e çarpmasından beri Türkiye’de çetelerin konuşulduğunu, temiz toplum ve temiz siyaset arayışlarının her yerde yüksek sesle dile getirildiğini, Bir Meclis Başkanı ve Meclisin yüksek bürokratlarının yargı önüne çıktıklarını, Mecliste soruşturma komisyonları kurulduğunu, bu komisyonların çeşitli konularda⁷⁴⁰ çalışmalar yapıldığını, bu kişilere de af getirildiğini, “159, 313 ve 448’le ilgili” ve de diğer cezalara tamamen ya da ceza indirimiyle affın öngörüldüğünü, bu durum karşısında halkın “Siyasetçiler kendisini kurtarmayı çok iyi biliyor; ya bizim yaramıza kim merhem olacak? Ya bizim derdimizi kim dinleyecek? Ya bizim gözümüzün yaşını kim silecek?” diyeceğini, daha önce bir aftan yararlanıp da yeniden suç işleyenlerin bu aftan istifade edemeyeceğinin hükme bağlandığını, kısa ismiyle “öğrenci affı” olarak bilinen 12. maddeye birtakım iyileştirmeler ve ilaveler ile açık ifadelerin konulması gerektiğini, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine bireysel başvuru hakkını ve onun yargı yetkisini kabul eden Türkiye’nin standardını yükseltme mecburiyeti olduğunu, suçun unsurlarını daha iyi belirlemek ve muğlaklıktan kurtararak uluslararası hukuk standartlarına uymak noktasındaki çabaları desteklediklerini ifade etmiştir.

⁷³⁹ *Uyuşturucu suçları, rüşvet, irtikâp, zimmet ve arkasında bir sürü suçlar...*

⁷⁴⁰ *“POAŞ’tan, Karadeniz otoyol ihalesinden, turizm alanlarının peşkeş çekilmesi gibi”*

ANAP Grubu adına Beyhan Aslan (Denizli); Af Kanunu taslağının hazırlanmasıyla birlikte Türkiye'nin her yerinden affın lehinde ve aleyhinde sayısız mektup ve faks mesajı aldıklarını, bu mektupların değerlendirilmesi sonucunda ANAP Grubu olarak af tasarısı taslağını biraz daraltmayı düşündüklerini, toplumun hassas olduğu suçlar konusunda Af Kanunu Tasarısının çok daha daraltılması noktasındaki görüşlerini Adalet Bakanına ve Hükümete ilettiklerini, af kapsamı dışında kalan oldukça geniş bir yelpazeye dağılmış suçların⁷⁴¹ olduğunun görüleceğini, Adalet Komisyonu tarafından deprem felaketinden dolayı çürük yapılara sebep olan müteahhitlerin de af kapsamı dışına alındığını, Türk Ceza Kanununun 383. maddesinin de af kapsamı dışında tutulduğunu, Tasarının 4. maddesindeki “Ceza İndirimi” başlığını taşıyan bölümde toplumun hassasiyeti düşünülerek af yerine ceza indirimi getirilmiş olduğunu, üçte bir ceza indiriminden faydalanacak suçlar arasında çocuk sanıkların topluma kazandırılması için önemli adımlar atıldığını, cezaların caydırıcılığının ön plana alındığını, suça mütemayil ve müteselsilen suç işlemeyi itiyat edinmiş insanların bu tasarıyla af kapsamı dışında bırakıldığını, öğrencilere 1989-1990 öğretim yılından itibaren af getirilerek onların yeniden hayata hazırlanması için önemli adımlar atıldığını, af yasası çıkaran ülkelerin başında Fransa ve Türkiye'nin geldiğini, Türkiye'nin 1921'den beri 45. affını çıkartmakta olduğunu, bazı ülkelerin (İsviçre, İskandinavya ve İngiltere) affa hiç başvurmadıklarını, önemli olanın af yerine suç ortamını ortadan kaldırmak olduğunu, sosyal ve caydırıcı tedbirler alınmayarak insanları suça iten yapının koşulları yok edilmedikçe affın yararının olamayacağını, tıka basa dolu olan cezaevlerinin kişiyi müteselsil suç işlemeye itici bir ortamı kapsadığını, siyasi tutuklu ve hükümlülerin kaldığı cezaevleri ve koğuşların örgüt kampları niteliğine büründüğünü, cezaevlerinin ıslahı konusundaki çalışmaları takdirle izlediklerini, cezaevlerindeki mahkûm ve hükümlülerin “sosyal ve psikolojik şartlarının, onların ıslah olması, topluma yeniden kazandırılması amacını gerçekleştirmek noktasında” iyileştirilmesi gerektiğini, insan hakları idraki içerisinde fikrî suçlar konusunda “demokrasi ve cumhuriyeti yok etmek kastı hariç” yeni düzenlemeler getirilmesi gerektiğini, fikir suçlarının affı yerine mevzuatının tartışılıp iyileştirilmesinin tartışılmasını, bu iyileştirme sağlandıktan sonra affın tartışılmaması gerektiğini ifade etmiştir.

Beyhan Aslan ayrıca; “Demokrasimizin ağır aksak olduğunu kabul edelim, standardımızın düşük olduğunu kabul edelim; mevzuatımızın, gerek Avrupa Birliği standartları açısından gerek insan hakları standardı açısından

⁷⁴¹ *Zimmet, rüşvet, irtikâp, dolandırıcılık, ihaleye fesat karıştırma, toplu ve teşekkül halinde her türlü kaçakçılık, küçükleri uyuşturucuya ve fuhuşa teşvik, küçükleri baştan çıkarma, kız kaçırma, kadın kaçırma, hürriyeti tahdit, ırza geçme -halk tabiriyle- bankaları boşaltma gibi suçlar ile mal bildiriminde bulunulmaması, rüşvet ve yolsuzluk, Terörle Mücadele Kanunundaki suçlar, kara paranın aklanmasına ilişkin suçlar, Atatürk aleyhine işlenmiş suçlar, vergi, resim ve harçlara ilişkin cezalar, karşılıksız çek ve icra iflas suçlarına ilişkin olan suçlar.*

düşük olduğunu kabul edelim ve bu noktada, adımlar atmaktan da yılmadan, korkmadan üzerine gidelim. (...) Ceza hukukumuzda yeni ve çağdaş müesseseleri taşımak zorundayız. Ceza hukukumuzun en önemli eksiği, suç mağdurlarını himayesiz bırakmasıdır. Bizim ceza hukukumuzda bu müessese yoktur. Uygulamada, suç mağdurları tamamen himayesizdir. ...Faili meçhul cinayetlerin sanıkları yakalanamadı. Peki, mağdurların acısı kaç kat artıyor, bunu biliyor muyuz? İşte, ceza davaları görülürken, suç mağdurlarına mutlak surette tazminat, ceza mahkemelerince takdir ve tayin edilmelidir. Sanıkların mallarına el konulmalıdır. Mağduriyeti önleyici tazminatı karar öncesi ödeyen sanık lehine indirim hükümleri uygulanmalıdır. Hükümlü ise -İnfaz Yasasında düzenlenecek bir maddeyle- yine, tazminatını öderse, belirli miktar indirimden faydalanmalıdır. Hâkimler, yasal ve takdirî indirimlerini, ancak tazminat ödendiği zaman yapmalıdır. İşte, bu da, ceza hukukumuzda, mağdurların korunması müessesesi olarak gelmelidir. ...Sanıkların mallarına el konulmalı, takdirî tazminatı da, ceza mahkemeleri mutlaka yerine getirmelidir. O zaman, hukuk mahkemelerinde ayrıca tazminat davaları açmaya gerek olmayacaktır. ...Anayasa mevzuatında, devletin, haksız olarak tutuklananlara tazminat ödemesi hakkında yer vardır; ancak, ne yazık ki, kanunlarımızda ve tatbikatımızda, haksız yere yirmi yıl cezaevinde yatan bir tutukluya tazminat ödenmemiştir. Bu hükmü de, bunu da uygulanır hale yeni düzenlemede mutlaka getirmek zorundayız. (...) Devlet, kendisine karşı işlenen suçları affetmiyor da, şahıslara karşı işlenen suçları, yani, mağdur olanlara karşı işlenen suçları affediyor..." şeklindeki sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür.

MHP Grubu adına Faruk Bal (Konya); affin aleyhinde olanların affın kanun önünde eşitlik ilkesini zedelediğini düşündüklerini, cezaların kesinliği prensibini bozacağını ve cezanın caydırıcılığına darbe vuracağını iddia ettiklerini, affın lehinde olanların ise toplumda meydana gelen derin değişiklikler (siyasal, ekonomik ve sosyal bakımdan) sayesinde genel bir barışmayı gerekli kılacağını, bunun en kesin ve pratik yolunun af olduğunu iddia ettiklerini, kamu vicdanını yansıtan merhamet duygusu ve şefkat duygusunun devreye girmesi ve kanunun mahkûm ettiği kişilerin "şefkat ve merhamet duygusuyla affedilmesi halinde" toplumsal fayda sağlanabileceğini, affın olumsuz şartların yarattığı suçluluğun affedilmesini ve sınırlı da olsa geçmiş anlaşmazlıkların unutulmasını sağladığını, bu düşüncelerle Anayasa Mahkemesinin 31.3.1992 tarihli bir kararında affın anayasal bir kurum olarak görülmesi gerektiğini ifade ettiğini, adalet sisteminin yeniden yapılandırılması ve bu yeniden yapılandırmanın bilgisayar ve diğer ileri teknolojilerle desteklenmesi yönündeki fikirlerin önemli olduğunu, bir hadise vuku bulduğunda emniyet güçlerinin çağrıldığını, emniyet güçlerinin sorduğu ilk sorunun aslında son sorulması gereken "bu suçu kim işlemiştir" sorusu olduğunu, ikinci yapılan işin suçu işleyen kişinin nereye gittiği olduğunu, üçüncü yapılan işin suçu işleyen kişinin gidip bulunduğu yerde yakalanması olduğunu, dördüncüsünün ise onun karakola götürülmesi olduğunu,

arkasından olay yerinde delillerin toplanması safhasına gelindiğini, bunun Türk adli sistemindeki en büyük hatayı ortaya koyduğunu, “her ne kadar, şerefiyle, haysiyetiyle çalışan emniyet güçlerinin büyük bir çoğunluğu, büyük bir gayretle, adaletin tecellisi için faaliyette bulunmakta ise de” içlerinde insan hakları ihlalleri iddialarına sebebiyet veren davranışlarda bulunanlar olduğunu, bu ihlallerin suçluyu tespit delillerini elde edebilme imkânını verecek alet ve edevatın temin ve tahsis edilmemesi yüzünden kaynaklandığını, olay yerine gelecek polisin oradaki delilleri toplayabileceği bir çanta ve bu çantanın içerisinde her türlü delili toplamaya yarayan imkanları⁷⁴² olması halinde failin tespitinin kolaylaşacağını, failin tespiti halinde de insan hakları ihlallerinin yaşanmayacağını ifade etmiştir.

Faruk Bal konuşmasını; emniyet güçleri ve ardından adli makamların bilgisayar destekli imkanlara sahip olmaları halinde adli sistemin mükemmele yakın işleyeceğini örneklerle anlatmaya çalışmış, böylelikle insan hakları ihlallerinin yok denecek düzeye inerek Türkiye’nin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinde en çok suçlandığı husustan kurtulacağını, Türk yargı sisteminin 21. yüzyıla yaraşır çağdaş bir çizgiye erişeceğini ifadeyle; “(...) Usul hukuku açısından bu mükemmeliyete sahip olmadığımıza göre, cezanın tayin ve tespiti sırasında usulî hataların pek çoğunun yapıldığını, bir meslek mensubu olarak hep birlikte müşahade ediyoruz. O halde, bu usul hatalarının kurbanlarının bertaraf edilebilmesi için Türkiye’de, bir af kanununa ihtiyaç vardır. ...İtalyan kültürüne dayalı bir Ceza Kanunuyla Türk insanını yargılıyoruz. Biraz önce tenkit ettiğim Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu da Alman hukukundan alınmaktadır. Alman vatandaşı için hazırlanmış bir usul yasasıyla, İtalyan vatandaşı için hazırlanmış bir maddî anlamda ceza hukuku hükümlerini uygulamak suretiyle, Türk vatandaşını cezalandırıyoruz!” ifadeleriyle sürdürmüştür.

Yukarıdaki konuşmanın ardından saat 20.00’da toplanmak üzere birleşime ara verilmiş, saat 20.00’da Genel Kurulda bu kez Başkanvekili Murat Sökmenoğlu başkanlığında üçüncü oturumla birlikte tasarının tüm üzerindeki görüşmelere devam edilmiştir.⁷⁴³

DSP Grubu adına Ali Arabacı (Bursa); hukuksal değeri olmayan düşüncelerle af yetkisinin kullanılmasının devlete ve adalete olan güven duygusunu azaltacağını, cezanın genel önleme özelliğini zayıflatacağını ve suçu dolayısıyla özendireceğini, genel affın bütün suçları kapsayan bir af çeşidi olmadığını, bir cezayı bütün hukuksal sonuçlarıyla bağışlayan af çeşidi

⁷⁴² Burada kast edilen imkanlar şöyledir: Fotoğraf makinesi, metresi, şeridi, plasteri, tüpü, kan damlasını alabilmek için şırıngası gibi alet ve edavatla, eğer olay yerinde bir kıl bulabilirse, eğer olay yerinde bir diş bulabilirse, eğer olay yerinde parmak izi bulabilirse, eğer olay yerinde bir elbise parçası bulabilirse, ayak izi bulabilirse ve bunları toplayabilirse, şu biraz önce arz ettiğim soruları sorma ihtiyacını hissetmeyecektir. Bu delillerin toplanıp, laboratuvarlarda, failin kim olacağını inkâr edilemeyecek bir biçimde ispatlayacak tıbbî ve adli raporların alınması suretiyle.

⁷⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), s. 348.

olduğunu, bir kişi için de genel af olabileceğini, özel affın yalnızca uygulanan cezayı kaldıracağını, buna karşılık cezanın hüküm ve sonuçlarının kalacağını, genel ve özel af yetkisinin Anayasanın 87. maddesine göre TBMM'ye ait olduğunu, bu yetkinin dahi kısıtlı olduğunu, Anayasanın 14. maddesindeki fiillerden dolayı hüküm giyenler hakkında af yetkisinin tanınmamış olduğunu, oysa demokratik bir rejimde parlamentonun af çıkarma yetkisinin kısıtlanamayacağını, “12 Eylül olağanüstü rejiminin bir dayatması olarak” maddeye giren istisnai hüküm nedeniyle amaca uygun ve kamu yararı taşıyan af yasası çıkarılmasının mümkün olmadığını, Anayasanın 87. maddesi değiştirilmeden ya da “yasalarda yer alan, kimilerince düşünce suçu, kimilerince terör suçu sayılan ceza maddeleri çağdaş anlamda değiştirilmeden” hazırlanan af yasalarının eksik ve kamu yararına aykırı olduğunu, mevcut af tasarısının da muhtelif af niteliklerini taşımakta olduğunu, ceza indiriminden yararlanan suçlar arasında niteliksiz adam öldürme ve işkence ve çete oluşturma suçlarının da yer almasının dikkat çekici ve affın gündeme taşınması gerekçelerine uygun düşmediğini, tasarının önemli eksikliklerinden birinin de affı reddetme hakkının tanınmaması olduğunu, tasarının “küçüklere getirilen geniş kapsamlı af, yükseköğrenim öğrencilerine ve avukat stajyerlerine getirilen af, affın koşullu olması” gibi olumlu yanlarının da bulunduğunu, ceza siyasetinin adil ve sosyal çıkara uygun olması halinde affa gerek kalmayacağını, 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkındaki Kanunun adeta sürekli bir af yasası niteliğinde olduğunu, verilen cezanın beşte 2’sini cezaevinde iyi halle geçiren her hükümlünün koşullu salıvermeden yararlandığını, ihtiyaç duyulan kapsamlı ve ciddî bir yargı reformu yapılmadan genel af çıkarılmasının cezanın suç işlenmesini önleyici işlevini ortadan kaldıracabileceğini, toplumda iç barışın sağlanması için tek çarenin af olmadığını, iç barışın gerçekleşmesi için büyük gelir dengesizliğinin ve adaletsizliğinin de önlenmesi gerektiğini, ifade etmiştir.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara); adam öldürmek veya sahtekârlık ve hırsızlık gibi bir kısım suçlar ile Ceza Kanununa göre suç teşkil eden ve cezalandırılan bir kısım kişilerin affının söz konusu olduğunu, bu suçlarla üniversiteye giriş sınavlarında veyahut da üniversite sınavlarında başarısız olan insanlara yeniden sınav tanıma hakkının bir arada bulunmasının incitici ve üzücü olduğunu, özellikle Türk Ceza Kanununun ilgili maddelerine karşı suç işlemiş kişilerin cezalarının affına taraftar olmadıklarını, devlet ve rejim aleyhine suç işleyenlerin (terör örgütü mensuplarının; yani, ülkeyi ve milleti bölmek ve parçalamak isteyen hainlerin) affedilmesinin mümkün olmadığını, devlet aleyhine işlenen cürümlerin affedilebileceğini, şahıs ve mal aleyhine işlenen cürümlerin affının fevkalade yanlış olduğunu, zira mağdurların vatandaşın bizatihi kendisi olduğunu, vatandaşın mağdur olduğu afta bir yanlışlık olacağını, öğrencilere sınav hakkı tanınmasından ve memurlara sicil affının getirilmesinden yana olduklarını, basın yoluyla suç işleyenlerin affına karşı olduklarını, basının düşünce ve ifade hürriyeti ile basının özgür olmasından yana

olduklarını, ancak “bir kısım terör örgütü mensuplarının, basın yoluyla ülkeyi bölmek ve parçalamak için, bir kısım terör örgütlerini desteklemeye, yönlendirmeye veya onların dışında, onlara hedef gösterecek ve ülkede kargaşa yaratacak, anarşi yaratacak bir kısım faaliyetler yapmaya izin verilmesini” basın hürriyetiyle bağdaştıramadıklarını, “düşünce, fikir ve ifade hürriyetini, ülkenin, vatanın ve milletin bölünmez bütünlüğü şartı ve o ülkede rejimi herhangi bir şekilde tehdit ve tehlikeye düşürecek bir anlayışı sergileyecek düşünce, fikir ve ifade hürriyetini” asla kabul etmediklerini, kendisine ulaşan 68 kişilik af listesindekilerden 60’ının PKK terör örgütü yandaşı olduğunu, bunun kabul edilemeyeceğini ifade etmiştir.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon); affın çeşitli nedenlerle suç işlemiş insanların topluma yeniden ve üretken bireyler olarak kazandırılması yollarından biri olduğunu, çağdaş ceza hukukunun suç işleyenlerden intikam almak anlayışına dayanmadığını, suç işleyenlerin ıslah edilerek topluma yeniden kazandırılması düşüncesine dayandığını, Türkiye’de 1923 yılından beri af çıkarıldığını, 1974’teki son affın cumhuriyetin 50. yılı dolayısıyla çıkarıldığını, gelinen noktada cumhuriyetin 75. yıldönümü dolayısıyla bir genel af ve özel affı kapsayan kanun tasarısının Meclisin huzuruna sunulduğunu, son genel af kanunundan sonra “Türk toplumunda yaşanan çeşitli olaylar, insanların, değişik nedenlerle -değişik kişisel, toplumsal, ekonomik nedenlerle-” suç işlemesine neden olduğunu, bu insanların topluma yeniden kazandırılması için Anayasanın TBMM’ye verdiği yetkinin kullanılmakta olduğunu, af kanunu için TBMM’nin kuruluş yıldönümü olan 23 Nisan 1999’a kadar işlenmiş suçların esas alındığını, tasarıyla getirilen genel affın suç ve cezanın bütün sonuçlarıyla ortadan kaldırılmasını ifade ettiğini, özel affın ise sadece cezanın indirilmesini veya başka bir cezaya çevrilmesini içerdiğini, tasarıda her iki türden affa ilişkin hükümlerin yan yana yer aldığını, devlete karşı işlenen suçların affedilmediğini, buna karşılık kişiye ve mala karşı işlenen suçların affedilmesinin yanlış olduğu görüşünün savunulduğunu, toplumsal düzeni bozan bir olay olan suçtan dolayı ceza verme yetkisinin devlete ait olduğunu, o cezayı bütün sonuçlarıyla kaldırmak ya da indirmek veya başka bir cezaya dönüştürmenin devletin yetkisi içerisinde olduğunu, affın çok dengeli ayarlanması gerektiğini, zira aftan yararlananlar sevinirken aftan yararlanacak olanların işledikleri suçtan dolayı mağdur olan insanların üzülmemesi ve onların menfaatlerinin de göz önünde bulundurulması gerektiğini, Anayasanın 87. maddesine göre 14. madde kapsamına giren suçlardan dolayı genel veya özel af ilanının söz konusu olamadığını, Anayasanın 169. maddesine göre ormanları yakma ve orman alanını daraltma suçlarından dolayı da genel ve özel affın ilan edilemeyeceğini, toplum vicdanının affını kabul etmeyeceği birtakım suçların da kesin olarak af kapsamı dışında bırakıldığını, genel af konusu olmamakla birlikte tasarıda özel aftan yararlanacak biçimde bazı düzenlenmeler yapıldığını, genel af için söz konusu olan fer’i ve mütemmim cezaların (kamu hizmetlerinden yoksun kalma)

böyle bir indirimle kalkmasının söz konusu olmadığını, küçüklerin ıslah edilmesi ve topluma kazandırılması için onlara daha şefkatle yaklaşıldığını, öğrencilere yeni sınav hakkı tanındığını, avukatlık stajıyla bağdaşmayan bir iş yaptıkları için baro levhasından kaydı silinen stajyerlere ve avukatlara bir yeni olanak getirildiğini, aynı kimsenin yeniden suç işlemesini özendirmemek için daha önce bir aftan yararlanmış olanların af kapsamına alınmadığını, tasarının gerek genel af gerek özel af bakımından şartlı bir af niteliği taşıdığını, yeniden suç işlemeye özendirici nitelik taşıyamamasına dikkat gösterildiğini, affedilenlerin ya da daha önce salıverilenlerin yeniden ve kısa zamanda bütün haklarıyla toplumun üretken bireyi olarak topluma kazandırılmaları için de özel hükümler getirildiğini, Türk toplumunda özlenen ve ihtiyaç duyulan bir barış ve huzuru getireceğini ümit ettiğini ifade etmiştir.

Hikmet Sami Türk konuşmasını; “Halen, cezaevlerimizde, ceza infaz kurumlarımızda 69.382 hükümlü ve tutuklu bulunmaktadır. Bunlardan 59.181’i adli, 10.201’i terör suçlusudur. Bu kanun tasarısı kabul edildiği ve yürürlüğe girdiği takdirde, 26.538 hükümlü ve tutuklunun, bundan, doğrudan doğruya yararlanması söz konusudur. İndirimden, başka bir deyişle özel aftan yararlananlar ise, önümüzdeki yıllar içerisinde cezaevlerinden çıkacaklardır; onların sayısı da 31.980’i bulacaktır. Geri kalanlar ise, aftan yararlanamayacaklardır; yani, ne şimdi ne de önümüzdeki yıllarda; onlar, cezalarının tamamını, sonuna kadar çekeceklerdir. Bunlar, daha çok, Anayasa gereğince affetme olanağına sahip olmadığımız terör suçlularıdır; bunların da sayısı 10.201’dir,” ifadeleriyle tamamlamıştır.

Yasin Hatiboğlu (Çorum); 1974 yılında çıkarılan 50. yıl af çalışması yapanlardan biri olduğunu, “orada çevrilen dolapları ve hileleri” yaşadığını ve bildiğini, sadece “141, 142 ve 163. maddeler” affın kapsamındayken Anayasa yoluyla diğer maddelerin (146’nın da 147’nin de 149’un) de “sokaklara salıverildiğini” ve müsebbibinin kim olduğunu çok iyi bildiğini, Anayasa Mahkemesinin o günlerde bir fırsatını bularak herkesin sokağa çıkmasına fırsat verecek bir iptal cihetine gittiğini, mevcut tasarının akıbetinin de farklı olmasından korktuğunu ve adının “Cumhuriyetin 75. yılı Af Tasarısı” denilmesini anlayamadığını ifadeyle; “Benim cumhuriyetim bir af tasarısı hazırlasa, ...adil bir tasarı hazırlar, eşitlikli bir tasarı hazırlar; uzun ömürlü bir tasarı hazırlar; muhalifinden muvafıkına, öldüreninden ölenine, yaralayanından yaralananına herkes bağrını açar, ...Benim gönlümdeki, idealimdeki cumhuriyet, böyle bir cumhuriyettir. Başka türlü söz isnat ve izafesine fırsat verecek belgelerle ortaya çıkan hükümeti uyarmak istiyorum; geliniz, bir önergeyle adını değiştirelim ‘57. hükümetin af tasarısıdır’ diyelim” şeklinde eleştirel bir yaklaşım sergilemiştir.

Yasin Hatiboğlu konuşmasında; mevcut af tasarısının iyice olgunlaştırılmadan ve aceleyle getirilen bir “prematüre” bir tasarı olduğunu ifadeyle; “İçtüzüğümüzün 26. maddesi diyor ki, zorunluluk yoksa, komisyon, iki

gün önceden gündemi gönderir, davet eder. Sayın Başkan Komisyonunda söyleyemedi Ama, Sayın Başkanım zannediyorum bana süreyi söyler. Komisyonunda söyleyemediler kendileri. Bana söyler misiniz; hangi zorunluluk var ki, bana, bir gün önce gönderdiğiniz 47 sayfaı oku, araştırmanı yap, istişareni yap, buna da katkıda bulun diyorsunuz... Bu, nasıl olacak? Orada sordum, şimdi, burada da soruyorum; Komisyon üyeleri, Allah lillah aşkına söyleyiniz, bu tasarıları, bu teklifleri okuyabildiniz mi, inceleyebildiniz mi; hayır. Peki, nasıl katkıda bulunacağız?... (...) Bakın, o 1974 affının içerisinde, katkıda bulunabilir miyiz diye, benim, ziyaret etmediğim mahkeme, gitmediğim Yargıtay, incelemeyiğim dosya kalmadı. Niye bunu bugün de yapmıyoruz? Niye getirip sıkıştırdınız, sabahlara kadar çalıştıracaksınız? Bana söyleyiniz, salim bir zihinle, salim bir muhakemeyele bunu takip edebiliyor muyuz?” şeklindeki ifadelerle sürdürmüş, ayrıca dönemin İstanbul Üniversitesi Rektörünü örtülü olarak eleştirmiş, öğrencilerin “temel hak ve hürriyetlerinin kısıtlandığına” dikkat çekmeye çalışmıştır.

Yukarıdaki konuşmanın ardından tasarının tamamı oylanarak kabul edilmiş ve aşağıdaki 1. madde okutulurak görüşmelerine geçilmiştir.⁷⁴⁴

“Bazı Suç ve Cezaların Affına İlişkin Kanun Tasarısı

Amaç

Madde 1.- Bu Kanunun amacı, Cumhuriyetin 75. yılı nedeniyle bazı suç ve cezaların affına ilişkin usul ve esasları belirlemektir.”

DYP Grubu adına Celal Adan (İstanbul); denetim mekanizmasının işlemediğini ve herkesin suçla ittifak kurmuş olduğunu, bu suçla ittifakın devlet ile milletin barışık olmadığı bir süreci beraberinde getirdiğini, idamla yargılanmış Abdullah Öcalan’ın avukatları marifetiyle Türkiye’de basın toplantıları yaptırttığını, Türkiye’deki güçlerini bir başka yere toplayacağını ilan ettiğini, gazetelerin birinci sayfasında yer alarak bir siyasî lider konumuna getirildiğini, buna karşılık “İstanbul’da 1 milyon oy almış bir kişiye, herkesin rahatlıkla okuyabileceği ya da okuduğunu birilerine söyleyebileceği bir kitaptan okuduğu bir şiir nedeniyle” siyaset yasağı konduğunu ifadeyle, “Benim bilebildiğim kadarıyla af, bir sosyal barışın gereği olarak gündeme gelir veya bir büyük hukuk reformunun gereği olarak gündeme gelebilir. Seçimlerden evvel bir gezide, Sayın Başbakanın eşlerinin, Türk kamuoyunun gündemine getirdiği af, çifte standartlarla dolu ve demin ifade ettiğim gibi, birilerinin, özellikle Türkiye Cumhuriyeti Devleti adına bu milletle barışık olmayan bazı güçlerin, bazı grupların telkininin halen geçerli olduğunu görüyoruz,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

FP Grubu Adına Bülent Arınç (Manisa); DSP temsilcisi Ali Arabacı’nın konuşması içerisinde “Türk Ceza Kanununun 313. maddesinde zikredilen, cürüm işlemek için teşekkül oluşturmak suçundan, çete suçlarının affının

⁷⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), s. 358.

kapsamdan çıkarılmasında FP’li üyelerin de katkısı olduğu” şeklinde anladığı bir ibarenin geçtiğini, görüşmelerinde bulunduğu Adalet Komisyonunda Hükümetin sevk ettiği tasarı içerisinde Türk Ceza Kanununun 313. maddesinin zaten ceza indirimine tabi olduğunu, komisyonda geçen bu müzakereler sırasında kendi hükümet ortaklarını görmeyerek “topu taca atmanın” yanlış bir olay olduğunu, tamamen kapsam dışında olan suçların (adam öldürmek, rüşvet, irtikâp, zimmet, cebren ırza geçme ve devletin arsiulusal şahsiyetlerine karşı fiiller) cezalarının hemen hemen idam veya onbeş yılı geçen ağır hapis cezaları olduğunu, ceza indirimi içerisinde de yirmi-yirmibeş yılı bulan ceza mahkûmiyetlerini müstelzim fiiller bulunduğunu, en azından üçte 1’lik ceza indirimine tabi olduklarını, 312 büyük bir suçlu olduğu için ceza indiriminden de istifade edemediğini, Türk Ceza Kanununun 141, 142 ve 163. maddeleri 1991 yılında kaldırıldığında yerine Terörle Mücadele Kanununun getirildiğini, Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesiyle bu boşluğun dolacağını düşünüldüğünü, ancak o maddenin 1995 yılında bir tadilata uğraması üzerine 312. maddenin “denize düşenin yılanı sarıldığı gibi” herkese uygulanabilecek elastikî bir madde haline geldiğini, bu durumun Türkiye’deki siyasetçilerden hukukçuları fevkalade rahatsız ettiğini ifade etmiştir.

Bülent Arınç konuşmasının devamında; söz konusu 312. maddenin düşüncüyü açıklama özgürlüğüne aykırı olduğundan hareketle Anayasa Mahkemesinin 37. Kuruluş Yıldönümünde Anayasa Mahkemesi Başkanının da benzer ifadelerini içerdiğini düşündüğü konuşmaya yer vermiş, bu bağlamda Anayasa Başkanının da “Dernekler, YÖK, Siyasî Partiler, Sendikalar, DGM, Terörle Mücadele ve Türk Ceza Kanununda” özgürlükleri kısıtlayan bütün sınırlamaların kaldırılması tavsiyesinde bulunduğunu ifade etmiş ve “Niçin, Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin ikinci fıkrası, bir adam öldürme suçu gibi, tamamen af kapsamı dışında bırakılmıştır? Başta Sayın Bakan olmak üzere, bir kısım hukukçular, Anayasanın 14. maddesindeki kısıtlamanın bu maddeyi gösterdiğini ifade etmektedirler. Bu, doğru değildir; çünkü, 1982’de, Danışma Meclisi burada bu Anayasayı yaparken 13 ve 14. maddelerin tartışılması sırasındaki müzakere zabıtları elimizde bulunmaktadır. Bu müzakere zabıtlarında, kapsam dışı bırakılması gereken suçlar, Türk Ceza Kanununun 141, 142, 163. maddeleri olarak gösterilmiştir; Türk Ceza Kanununun 312. maddesinden bahis yoktur; bir. İkincisi, eğer böyle bir kısıtlama varsa, bunu işleyen bütün suçlular için, affın kapsam dışında olması gerekir. Oysa, bildiğiniz gibi, bu af tasarısının dışında, biraz sonra görüşeceğimiz, basın yoluyla işlenen suçlara karşı yapılan af kanunu içerisinde, basın yoluyla işlendiği takdirde, 312/2, erteleme kapsamı içerisine girmektedir. Siyasetçiler, belediye başkanları, bir partinin genel başkanı, gazeteciler, yazarlar, sanatçılar, eğer bu suçu işlerlerse, af kapsamı dışında kalabiliyorlar; ama, basın yoluyla işlendiği zaman, bu ceza ertelenebiliyor. Yine, 5816 sayılı Kanun af kapsamı dışında kalmış olmasına rağmen, mesela, Atatürk’ün hatırasına alenen hakaret, basın yoluyla

işlendiği zaman, yine, erteleme kapsamı içerisine girebiliyor. Yani, sadece, oniki yılı geçmeyen bütün suçlar, basın yoluyla işlendiği zaman erteleme kapsamına girerken, burada, sivil şahısların böyle bir suç işlemesi, affın kapsamı dışında tutulmaktadır. Bu, eşitliğe aykırıdır, adalete aykırıdır, Anayasanın temel kurallarına aykırıdır. Kaldı ki, erteleme, hâkimin takdirinde olan bir konudur. Hâkimin takdirinde olan bir konuyu, Anayasanın 138. maddesinin dördüncü fıkrasına göre, yasa koyucunun kendi iradesiyle değiştirmesi mümkün değildir. Bu konu, Anayasa Komisyonunda Anayasaya aykırılık cihetiyle oylanmış ve 9’a 8 gibi, sadece 1 oy farkıyla Anayasaya uygun bulunmuştur. 8 değerli üyenin Anayasaya aykırılık görüşünün değerlendirilmesini, yine, takdirlerinize sunuyorum. (...) 14. madde kapsamında kalan suçlar, yani, affın dışında bulunması gerekli suçlar ya devlete karşı işlenmiş suçlar olarak anlaşılabilir veya ideolojik suçlar olarak anlaşılabilir. Artık, dünyada, ideolojiler, eski etkisini kaybetmiştir. ...Bugün bile, Türkiye’nin son yirmibeş yıllık geçmişine baktığımızda, dün birbirine kurşun sallayanların bugün aynı çatı altında bulunduklarını, kimisinin televizyon ve gazetelerde, kimisinin banka genel müdürlüklerinde, kimisinin de Parlamento içerisinde bulunduğunu görüyoruz. (...) Ceza Kanununda böyle bir af düzenlemesini getirirken, birtakım düşünce sahiplerini, affın kapsamı dışında, bir cüzzamlı gibi tutmanın toplumsal vicdanı rahatsız edeceğine inanıyorum. Bu maddeden mahkûm olan insanlar, cezaevlerine başı dik olarak giriyorlar, alınları açık olarak çıkıyorlar,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Mehmet Sağlam (Kahramanmaraş); son yıllarda öğrenci başarısızlıklarını bazı üniversitelerin yaz okulları açmak suretiyle gidermeye çalıştıklarını, üniversiteler arasında geçme notu kriterlerinin farklı ve buna “üniversite özerkliği” denildiğini, bunun özerklikle ilgisinin olmadığını, öğretim üyesinin, serbestçe ve bilimsel olarak bildiğini anlatmasının özerklik olduğunu, öğrenci affı konusunda politika ve siyasî parti farkı olmadığını ifadeyle; “(...) deprem bölgemizde 21 üniversite var. Bu 21 üniversitede, Türkiye’de kayıtlı öğrencilerin yarıdan fazlası okuyor. Şu anda, bu çocukların bir çoğunun ya kendi üniversitelerinde ya da okudukları üniversitelerde bütünleme sınavları devam ediyor. Bütünleme sınavına girmeyenler sınıfta kalır. Eğer, biz, bunlara, şu anda, 1998-1999 ders yılı itibarıyla, hiç olmazsa iki ilave sınav hakkı vermezsek, bu çocuklarımızın, yarın, yıl kayıpları söz konusudur. Üniversitelere sonra imkân versek bile ‘şubat veya hazirandan evvel sınav yapamayız’ derler; bu çocuklar yıl kaybeder. Bununla ilgili iki önerge hazırladık,” şeklinde konuşmuştur.

Yakup Budak (Adana); eleştirilerinin “af yasasına karşı çıkıyorlar, kader mahkûmlarının, sistem mağdurlarının işte dört duvar arasında hayat sürmemelerine mâni olmak için müdahale ediyorlar” şeklinde algılanmamasını, af yasasıyla cezaevlerindeki mahkûmların en az yarısının salıverileceğini, diğerlerinin de birtakım indirimlerle yüklerinin hafifletileceğini, getirilen yasa tasarısının kendisinden beklenen toplumsal barışı sağlama noktasında aynı

neticeyi vereceğinin bilinmediğini, zira af yasa tasarısının eşitlik ve genellik ilkesinden uzak bir tarzda birtakım siyasî mülahazalarla ve pazarlıklarla getirilmiş olduğunu, “şiiir okuduğu için” İstanbul Belediye Başkanı R. Tayyip Erdoğan’ın mahkum olduğunu, Adalet Bakanı H. Sami Türk’ün ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz’a “Sayın Ecevit’e bunu arz ettiğimde, kendileri de dediler ki: ‘Siyasî Partiler Yasasında da 312’den mahkûmiyetin -siyasî yasak olması maddesi- kaldırılması kaydıyla, biz de, buna taraftarız..” dediğini, Başbakan Bülent Ecevit’in aynı gün “312, muhakkak suretle bu affin kapsamı içerisine girmeli” dediğini ifadeyle, “Eğer, siz, bu suçu, 312’ye giren suçu bir gazete köşesinde yazarsanız veya bir televizyon ekranında söylerseniz veya bir radyo mikrofonunda ifade ederseniz suçunuz erteleniyor, hafifletiliyor; ama, bir siyasî olarak üç dostunuzun arasında ifade ederseniz, bu, affedilmeyecek bir suç oluyor. Bunun mantığını anlamak mümkün müdür? Dolayısıyla, bu af yasa tasarısının getirilmesinin arkasında siyasî hesaplar vardır ve bunun yanında, eşitlik ilkesiyle de, adalet ilkesiyle de bağdaşmamaktadır. (...) Bu af yasa tasarısında arsız af var, hırsız af var; ama, üniversitede okumaktan başka amacı olmayan başörtülü kızlar için hiçbir şey getirilmiyor. Bunu anlamak mümkün değil. Şu Meclisi belirli şekillerde şaibe altına sokan insanlar, belirli noktalarda affa uğruyor,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

1. madde üzerindeki görüşmelerin ardından oylanarak kabul edilmiş ve aşağıdaki 2. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁷⁴⁵

“Kapsam

MADDE 2. — 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenmiş suçlardan :

1. *İlgili kanun maddesinde öngörülen şahsî hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı oniki yılı geçmeyen suçlar ile birlikte yalnız para cezasını yahut kamu hizmetinden yasaklanma veya bir meslek veya sanatın yapılmaması, işyerinin kapatılması veya müsadere cezasını gerektiren suçlar ve mahkemelerden başka merciler tarafından verilen para cezasını gerektiren fiiller hakkında takibat yapılmaz.*

2. *(1) numaralı bentte belirtilen suçlardan dolayı oniki yıl veya daha az şahsî hürriyeti bağlayıcı bir cezaya yahut böyle bir ceza ile birlikte veya yalnız para cezasına mahkûm olanlar yahut mahkemelerden başka merciler tarafından haklarında para cezası verilenler, fer’i ve mütemmim cezalarıyla, ceza mahkûmiyetlerinin bütün sonuçlarını da kapsamak üzere affedilmişlerdir.*

Bu Kanundan yararlanan subay, astsubay, uzman erbaş ve uzman jandarmalardan ilişiği kesilmiş olanlar, muvazzaf olarak tekrar Silahlı Kuvvetlerde hizmete alınmazlar. Askerî öğrenciler tekrar askerî öğrenciliğe dönemezler.”

DYP Grubu adına Sevgi Esen (Kayseri); adaletle ilgili yasalar sırada beklerken af ivediliğinin anlaşılamadığını, suçun oluşmasının kesinlikle mağduru doğuracağını, “toplum, suçlu ve mağdur” üçlüsüne himaye gören suçlu

⁷⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), s. 366.

ve toplum yanında mağdurun şahsî haklarının korunması ve yeni bir hukuk düzeyinin getirilmesi gerektiğini, ceza kanunlarının insanileştirilmesi ve ılımlaşması sonucu mağdurdaki nefret ve isyan hislerinin daha şiddetlendiğinin göz ardı edilmemesini, Anayasanın 87. maddesinde TBMM'ye genel ve özel af ilânı konusunda yetki verildiğini, bu yetkinin istisnâ ve cüzî bir yetki olup olağanüstü hallerde söz konusu olduğunu, mevcut koşullarda ise olağanüstü bir durumun söz konusu olmadığını, kendisine karşı işlenen suçları affedebilecek olan devletin bu tip suçlarda dahi toplum ve kamu menfaatini göz ardı etmemek durumunda olacağını, kulun kula karşı işlediği suçları devletin affetme yetkisi için vekâlet alınması gerektiğini, yetki bir yana ciddi bir anketin dahi olmadığını, bir grup suçluyu affederek yeni bir eşitsizlik yaratıldığını ve yargı organlarının şevkinin kırıldığını ifade etmiştir.

FP Grubu adına Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul); hapisanelerde af ateşinin yüreklere düştüğünden artık aften vazgeçilemeyeceğini, Türkiye'de her "düşünen insan" gibi kendisinin de hapisaneden nasibini aldığını, 12 Eylül döneminde hak mücadelesi yaparken idamla yargılanan MHP'lileri savunduğunu, o dönemde Ecevit, Demirel ve yargılanan MHP'lilerle "bu yollarda beraber yürüyüp, yağın yağmurda beraber ıslandıklarını", "Kendimiz için bir şeyler istiyorsak namerdiz" diyenlerin gelinen günde çok önemli koltukları işgal ettiklerini, üç aylık mahkumiyeti sırasında kader kurbanı adlı suçluları yakından tanıdığını, onların ortada bir af ihtimali dahi yokken nasıl her sabah umutla gözlerini gökyüzüne dikip hürriyet düşleri gördüklerini yakından müşahade ettiğini, gelinen noktada mahkumların bugün TBMM'den çıkacak ışığı gözlediklerini, öte yandan yakınları hunharca katledilen ya da haksızlığa uğrayan insanların af konusundaki tutumlarının da haklı olarak farklı olduğunu, orta bir yolun bulunabileceğini, tasarıda düşünce suçlularının af kapsamı dışında bırakılmasının eksikliğinin görüldüğünü, Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin ikinci fıkrası ile Terörle Mücadele Yasasının 8. maddesinin ülke ve millet bölünmezliği aleyhinde propagandayı suç saydığını, aynı maddenin propaganda yapanlarla birlikte propaganda yapmayanlara da keyfi bir şekilde uygulandığını, 8. maddenin bir fikir suçu olduğunu, son birkaç yıldır 312. maddenin fevkalade keyfi bir şekilde uygulandığını ifadeyle, "Türk Ceza Kanunundan 163. maddeyi çıkardınız; sizleri tebrik ediyoruz, Allah sizden razı olsun. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine müracaat hakkını Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına kazandırdınız; bundan dolayı, sizleri kutluyoruz, sizlere teşekkür ediyoruz. Bu adımları rahmetli Özal döneminde attınız. Haydi, gelin, Mesut Yılmaz liderliğindeki ANAP da bu özgürleştirici çizgiyi takip etsin; 312 ayıbından memleketimizi elbirliğiyle kurtaralım; ... Genelde başörtülü genç kızlara yeniden bir sınav hakkı veriliyor; ama, bir şartla veriliyor, ancak başarıları açtıkları takdirde; ama, onların üniversiteyle ilişkileri başarısız oldukları için kesilmemişti ki, inançları gereği başarıları örttükleri için disiplin cezası almışlar ve bu yüzden üniversiteyle ilişkileri kesilmişti. Dolayısıyla, af getirmek için,

sınava girmeleri için başlarını açma şartını getirmek, aslında, bu yanlış uygulamayı, bu keyfî uygulamayı yasallaştırmak ve perçinlemek oluyor,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

İlyas Yılmazyıldız (Balıkesir); cumhuriyetin 50. yıldönümü dolayısıyla çıkarılan aftan yararlananlar hakkında ellerinde somut bilgiler⁷⁴⁶ bulunmadığından araştırmaya dayalı ve daha mantıklı bir tasarı hazırlayamadıklarını, “sadece bir duygusallıkla, affın en önemli amacının önemli bir toplumsal dönüşüm olduğunda toplumsal barışı sağlamak olduğunu, enkaz altında kalarak can veren binlerce vatandaş varken yıkılan binaların “hırsız” müteahhitlerini affederek toplumsal barış sağlanamayacağını ifadeyle, “Yine, bakıyoruz, işadamlarımız, çetelerle baskı altında kalmış, mağdur edilmiş ve biz bunu affediyoruz. Tedirgin, çıktıktan sonra yeniden yapıp, yapmayacağı belli değil. Halbuki daha çok kısa bir süre önce, organize suçlarla ilgili bir ceza yasası çıkarmadık mı; çok kısa bir süre önce, cezaları artırmadık mı, trafik kazalarını azaltmak için, ölümlü cezaları, sanki cana kasıt varmış gibi cezalandıralım diye yasa önerileri görüşülüyor mu? O halde, bütün bunları düşündüğümüzde önemli bir toplumsal dönüşüm olmadan, böyle bir affın çıkarılmasını anlamak mümkün değil,” şeklinde konuşmuştur.

Mustafa Geçer (Hatay); Türk Ceza Yasasının İtalyan Ceza Yasasından ve Ceza Usul Yasasının Alman Ceza Usul Yasasından alındığını, bunların Türk toplumuna uygulanmasını yapısal bir bozukluk olarak düşündüğünü, hukuk felsefesinde tarihçi mektebin mensuplarınca “bir ağacın, reçinesini, özünden ve gövdesinden salgıladığı gibi, bir toplum, hukuk normlarını kendi öz ve bedeninden salgılamadıkça, o normlar, toplumsal barışı ve toplumsal düzeni sağlamakta yetersiz kalır; toplum, o normlara saygı duymaz” denildiğini, hükümetin af gerekçesinin ise ülke sathına artık üniversitelerden ve okullardan daha çok yaygınlaşarak yayılmış hapisanelerdeki mahkûmların bütçeye olan yükünü hafifletmek olduğunu, fikir suçundan dolayı mahkûm olmuş insanlara da af getirilebileceğini, malî kaygılarla çıkarılan afla 26 bini geçen mahkûmun bütçeye getirdiği yükten kurtulmanın yeterli bulunduğunun sandığını ifadeyle, “Burada, gerçekten, Türk Ceza Yasasının ilgili maddelerinde öngörülen suç fiillerine istenen cezaların miktarları takdir edilirken, toplumun benliğinde ve toplumun adalet duygusunu tecelli ettirecek ceza miktarlarının belirlendiğine inanabiliyor muyuz? Örneğin, Türk Ceza Yasasının 448. maddesinde adam öldürme fiiline uygulanan 24 yıllık ceza kriteri neye göre hazırlanmıştır? Bu ceza süresi 100 yıl değil de, 15 yıl değil de, neden 24 yıldır, neden 5 yıl değildir? Bu kriter, elbette ki, Türk toplumunun değer yargılarına göre değil, İtalyan Ceza Yasası ve İtalyan toplumunun değer yargılarına göre hazırlandığından böyle

⁷⁴⁶ Ne kadarının tekrar hapisaneye geri dönmüş olduğunu, aftan yararlananların hasımları suçsuz iken ne kadarının suç işlemek mecburiyetinde kalmış olduklarını, affa uğrayanların ne kadarının topluma kazandırılmış olduğunu, önceki aflarla ilgili bir araştırma yapıp yapılmadığını.

olmuştur. (...) Diğer taraftan, inançları dolayısıyla başını örten ve Anayasanın 42. maddesiyle tanınan anayasal hakkı, okuma hakkı, okuma özgürlüğü, bir yönetmelikle elinden alınan kız öğrencilerimizin de bu af kapsamı dışına çıkarılmasıdır bir anlamda. Diğer bir anlamda, aynı fiile devam etmemeleri şartıyla af kapsamına alınması da, bu affın kadük kaldığının bir göstergesidir,” sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

2. madde üzerinde iki önerge verilmiştir. Önergelerden ilki; Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa), Şamil Ayrım (İstanbul), Ekrem Pakdemirli (Manisa), Miraç Akdoğan (Malatya) ve Sühan Özkan (İstanbul) tarafından verilmiştir. İkinci önerge ise; Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), Yahya Akman (Şanlıurfa), Prof. Dr. Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Şeref Malkoç (Trabzon), Ramazan Toprak (Aksaray), Nazlı Ilıcak (İstanbul), Bülent Arınç (Manisa) ve İsmail Alptekin (Bolu) tarafından verilmiştir. Her iki önerge de görüşmeleri sonunda yapılan oylamayla kabul edilmemiş, oylanan ikinci madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 3. madde okutulurak görüşmelerine geçilmiştir.⁷⁴⁷

“Kapsam dışında kalan suçlar

MADDE 3. — 1) 765 Sayılı Türk Ceza Kanununun :

a) 125 ila 157, 161, 162, 168, 169, 171, 172. maddelerinde ve 312. maddesinin ikinci fıkrasında,

b) 202, 205, 209, 211 ila 214, 216 ila 219, 383, 403 ila 408, 404 ila 418, 423, 429 ila 431, 435, 436, 449, 450 ve 503 ila 506. maddelerinde,

c) 208, 232 ila 234, 243, 264, 278, 296, 304, 305, 311. maddelerinde, 312. maddesinin birinci fıkrasında, 312/a, 313. maddelerinde, 314. maddesinin birinci fıkrasında, 316, 317, 323, 324, 332 ila 334, 336, 339 ila 349, 350 ila 357, 366, 367, 369, 370, 372, 382, 384 ila 386, 388, 390 ila 392, 394 ila 397, 400, 401, 448, 495 ila 499, 517, 525/b ve 525/c maddelerinde,

2. Fırar, izin tecavüzü, yoklama kaçağı, bakaya veya saklı bulunma suçları hariç olmak üzere 1632 sayılı Askerî Ceza Kanununda,

3. 1918 sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun :

a) 30. maddesinde,

b) 26 ila 29, 33 ve 36. maddelerinde,

4. 5816 sayılı Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunda,

5. 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 12. maddesinde,

6. 6831 sayılı Orman Kanununun 91 ila 94, 104 ila 114. maddelerinde,

7. 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68. maddesinde,

8. 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununda,

9. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununda,

⁷⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), ss. 373-374.

10. 4208 sayılı Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine, 2313 sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanunda, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununda ve 178 sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 7. maddesinde,

11. Vergi, resim ve harçlara ilişkin kanunlarda,

12. 2004 sayılı İcra ve İflas Kanununun 331 ila 345/b maddelerinde,

13. 3167 sayılı Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hamillerinin Korunması Hakkında Kanunun 16. maddesinin birinci fıkrasında yer alan suçlar, 2. maddenin kapsamı dışındadır.

Öğrenci affı hariç olmak üzere, daha önce bir aften yararlanıp yeniden suç işleyenler, bu kanun hükümlerinden yararlanamazlar.”

DYP Grubu adına Erdoğan Sezgin (Samsun); “Hangi suçun af kapsamına gireceği, hangisinin dışında kaldığı veya kalacağıın ölçüsü nedir? Bunun, objektif, ilmî bir ölçüsü yoktur. (...) Tasarı hükümetten geldiğinde, adam öldürme af dışındaydı; Komisyon, bir gün sonra onu da af kapsamına aldı. Peki, bir gecede Türkiye’de hangi sosyal ve içtimaî şartlar değişti?! Nitekim, o kadar çelişki dolu bir kanun ki, devletin meşruiyeti olan adalet, bu kanunda görülemiyor. Madem adam öldürmeyi affediyorsunuz, 449, 450. maddeler de adam öldürmeyi içeriyor, niçin bunları affetmiyorsunuz?! ...Şimdi, madem ‘sosyal barışı ve bütünlüğü sağlayacağız’ diye bu yasayı getiriyorsunuz; o halde, Türkiye, güneydoğudaki terörden çok çekti; ...Köylerde yaşayan sade vatandaşlar var, ne örgüt mensubu ne de örgütün işlediği suçlara karışmıştır. Mezralarda yaşayan vatandaşa, geceleyin örgüt gelse, eklemek alsa, su işse bile, bu kişiler, yardım ve yataklık suçundan mahkûm edilmişlerdir. Bu suç, 1982 Anayasasından da çok çok sonra ihdas edilmiştir ve Anayasayla da ilgi ve alakası bulunmamaktadır. Burada, her şeye af getiriyorsunuz, mezralarda yaşayan bu fakir insanlara -ki, bunların sayısı 20.000’in üzerindedir- neden bir erteleme getirmiyorsunuz?” şeklinde konuşmuştur.

FP Grubu adına Yasin Hatiboğlu (Çorum); dönemin İstanbul Üniversitesi Rektörü ile YÖK Başkanının⁷⁴⁸ üniversiteye türbanla girmek isteyen öğrencilere engel olduklarını ifadeyle, “Sayın Bakan imzalı olarak cevap veriyorlar ve buyuruyorlar ki: ‘Yürürlükteki kanunlara aykırı olmamak kaydıyla, yükseköğretim kurumlarında kılık kıyafet serbesttir’ hükmü halen yürürlükte olup, bu hükmün iptali için açılan dava sonunda Anayasa Mahkemesince verilen kararda, söz konusu madde hükmüne yorum getirilmiştir.’ ...Yasayı yorumlama yetkisi, Parlamentonun elinden alınmışken, Anayasa Mahkemesine, bizim bilginizin dışında, hukukî düzenlemelerin dışında kim verdi?.. ...153. madde gayet açık, hatta aksine gayet açık, Anayasa Mahkemesi uygunluk denetimi yapar diyor; ama, kendisini parlamentonun yerine ikame etmek suretiyle uygulamayı zorunlu kılacak hüküm tesis edemez,” şeklinde konuşmuş ve Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin afla ilişkilendirilmemesini eleştirmiştir.

⁷⁴⁸ Prof. Dr. Kemal Gürüz.

MHP Grubu adına Faruk Bal (Konya); sanık ve mağdur tarafıyla birlikte 20 milyona yakın insanın affının tartışıldığını, cezaevlerindeki 67.000 civarındaki mahkûm ve işlenmiş olan bu suçların mağdurlarının af geleceğini beklediğini, siyasî parti gruplarının konuya daha ciddiyetle ve çok daha fazla özen göstererek bakması gerektiğini, tasarının hangi suçları affettiğini ve hangi suçlara indirim getirdiğini liste halinde ve suçların kanun maddeleri ile halkın anlayacağı şekilde isimlerini sıralayarak konuşmasını sürdüreceğini ifadeyle, “yasa tasarısının 3. maddesinin birinci bendinin (a) alt bendi, Anayasanın 87. maddesi delaletiyle, Anayasanın 14. maddesi uyarınca, affı mümkün olmayan suçlar olduğunu, bu suçlardan Türk Ceza Kanununun 125. maddesinin vatan hainliği, devletin ülkesine ve egemenliğine karşı suçları cezalandırdığını” söylemiştir. Bal ayrıca; Türk Ceza Kanununun 126. maddesinden⁷⁴⁹ başlayarak, 506. madde⁷⁵⁰ dahil madde ve ismen saydığı 71 maddenin af kapsamı dışında tutulduğunu ifadeyle, “kaçakçılık suçu –idam cezasını öngören kaçakçılık suçu– 5816 sayılı, Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar, Orman Kanunu, 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68. maddesi, 3628 sayılı Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanunu, 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu ve 4200 sayılı Kara Paranın Aklanması ve Diğer Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 7. maddesidir ki, bu saydığımız maddeler de iktisadî nitelikte suçlar olup, bu suçların affedilmemesi de, genellikle, vatandaşlarımız arasında, bankaları soyanların, devlete karşı iktisadî amaçlı suç işleyenlerin cezasız kalmaması yönündeki kamuoyu vicdanını tatmin etme amacına yönelik, kamuoyunun bu şekildeki düşüncelerinin, kanunun bu şekilde tanzim edilmesi suretiyle paylaşılmasından ibarettir,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş); afların üç sebeple⁷⁵¹ çıkarıldığını, gelinen noktada bu sebeplerden hiç birinin mevcut olmadığını, Anayasanın 10. maddesinde ifadesini bulan eşitlik ilkesine uygun af çıkarılmadığını, 1974 affının belirli çevrelerce suiistimal edildiğini, 312. maddenin kapsamına giren düşünceyle ilgili fiiller için engel olmadığını ifadeyle, 312 kapsamına giren fiiller için Anayasanın engel olduğunu söyleyenlerin kız- kadın kaçıarak öldürme suçu ile memurun rüşvet almasının ve hırsızlığının af kapsamına alındığını, ifade eden eleştirilerde bulunmuştur.

Zeki Ünal (Karaman)’ın Sorusu: 1999 malî yılı bütçe tasarısının görüşülmesi sırasında Plan ve Bütçe Komisyonunda sorduğum bir soruya, 28.6.1999 tarihinde verdiğiniz cevabî yazıda, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun ek 17. maddesinde yer alan “yürürlükteki kanunlara aykırı olmamak kaydıyla yükseköğretim kurumlarında kılık ve kıyafet serbesttir” hükmünün

⁷⁴⁹ Vatandaşın devlete karşı silah kullanması veya harbe katılması suçuna ceza getirmektedir.

⁷⁵⁰ Hileli iflas suçlarını teşekkül ettirmektedir.

⁷⁵¹ Rejim değişikliği, Hukuk reformu, Kamuoyunun önemli hadiseler sebebiyle beklenti içine girdiği gibi hallerde.

halen yürürlükte olduğu beyan edilmektedir. Yine, aynı cevabî yazıda, Anayasa Mahkemesi, 9.4.1991 tarihli ve 1991/36 esas, 1991/8 sayılı kararda söz konusu madde hükmüne yorum getirildiği ve Anayasa Mahkemesi kararlarının, Anayasanın 153. maddesinde belirtildiği üzere, yasama, yürütme ve yargı organlarını, idare makamlarını, gerçek ve tüzelkişileri bağladığı ifade edilmektedir. Sorularım şunlardır :

1- Yürürlükte olduğunu beyan ettiğiniz madde hükmünü, Anayasa Mahkemesi, yaptığı bir yorumla kaldırma hak ve yetkisine sahip midir? Sahip ise, bir kanun maddesinin yürürlükte olmasının ne anlamı kalmaktadır? Sahip değilse, neden üniversitelerde açık ve yürürlükteki hükme rağmen başörtüsü yasağı sürdürülmektedir.

2 - Anayasanın 153. maddesine atıfta bulunarak, Anayasa Mahkemesi kararlarının, yasama, yürütme ve yargı organlarını bağladığı ifade edildiğine göre, Anayasa Mahkemesi, Türkiye Büyük Millet Meclisinden çıkan bir yasayı iptal etmediği halde, bir yorum veya kararla bir kanun hükmünü fiilen ortadan kaldırıabiliyorsa veya böyle bir yetkiyle donatılmış olarak görülebiliyorsa, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yasama yetkisi askıya mı alınmak istenmektedir? Yoksa, atanmış 11 üyeli Anayasa Mahkemesi, milletin seçtiği 550 milletvekilinden oluşan Türkiye Büyük Millet Meclisi üzerinde bir kurum mudur? Bu durum, Anayasanın 6. maddesine aykırı değil midir?

3 - Anayasanın 153. maddesinin ikinci fıkrasında “Anayasa Mahkemesi bir kanun veya kanun hükmünde kararnamenin tamamını veya bir hükmünü iptal ederken, kanun koyucu gibi hareketle, yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edemez” dendiği halde, Anayasa Mahkemesi, söz konusu ek 17. maddeyi iptal dahi etmemişken, nasıl oluyor da yeni bir uygulamaya yol açacak biçimde hüküm tesis edebiliyor ve bu hüküm kanunmuş gibi uygulanabiliyor? Bu durum, hukuk mantığı açısından bir çelişki değil midir?

Nidai Seven (Ağrı)’in Sorusu: 125 “vatan hainliği, devletine, ülkesine ve egemenliğine karşı suçlar”, 126 “vatandaşın devlete karşı silah kullanması veya harbe katılması”, 127 “devlete karşı harbe veya düşmanca hareketleri tahrik, yabancı devlet müdahalesine çalışmak”, 128 “asker toplama, yabancı devlete düşmanca hareketlerle Türkiye’yi harp tehlikesine koyma”, 129 “düşman askerî hareketlerine yardım, düşmana yardım, düşmanla hareket”, 130 “harp zamanında taahhüdü yerine getirmemek, taahhüde hile karıştırmak”, 131 “askerî tesisleri tahrip”, 132 “devletin güvenliğine, siyasî menfaatlerine ilişkin belgeleri yok etmek veya bozma”, 133 “askerî veya siyasî casusluk”, 134 “taksirle işlenen casusluk”, 135 “gizli askerî bölgelere girme, devlet güvenliğiyle ilgili belgeleri bulundurma”, 136 “devlet sırlarını ifşa...” Bir önceki hatip bu konuları madde halinde tekrarladılar. Ben de hukukçu olmadığım için, bu maddeler doğru mu, manası olarak?

Mehmet Yalçinkaya (Şanlıurfa)'nın Sorusu: Bu kadar suç kapsamında bu kadar kişiye af getirilirken, İstanbul Büyükşehir Belediyesi eski başkanının bir şiir okumasından dolayı cezasını çekmesine gönlü elveriyor mu?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon) Cevabı; “Anayasa Mahkemesi kararları, soruyu soran arkadaşımızın kendisine verilen cevaptan da okuduğu gibi, yasama ve yürütme organlarını da bağlar. Soruların hepsine bu cevabı vermekle yetiniyorum. Görüşmekte olduğumuz maddenin 1 numaralı bendinin (a) alt bendinde, 125 ile 157. madde arasındaki maddeleri, soru soran arkadaşımız, tek tek saydı; onların hepsi, Anayasanın 87. maddesinin 14. maddeye yaptığı yollama gereğince, kesin olarak af kapsamı dışındadır. İstanbul Büyükşehir Belediyesi eski başkanı hakkında verilmiş olan karar, bağımsız Türk mahkemesince verilmiş olan karardır; onu yorumlamak, bizim görevimiz değildir. O karara saygı göstermek gerekir!” şeklinde olmuştur.

3. madde üzerinde sekiz önerge verilmiştir. Bu önergelerden ilki; Antalya Milletvekili Salih Çelen, ikincisi; Sebgetullah Seydaoğlu (Diyarbakır), Erkan Kemaloğlu (Muş), Salih Sümer (Diyarbakır), Nurettin Dilek (Diyarbakır), Mümtaz Yavuz (Muş), Faris Özdemir (Batman), Vehbi Hatipoğlu (Diyarbakır), Hüsamettin Korkutata (Bingöl), Hayri Kozakçıoğlu (İstanbul), Mehmet Sait Değer (Şırnak), Nizamettin Sevgili (Siirt), Erdoğan Sezgin (Samsun), Haşım Haşimi (Diyarbakır), Musa Konyar (Ağrı), Ömer Ertaş (Mardin), Hakkı Töre (Hakkari), Osman Aslan (Diyarbakır), Yaşar Eryılmaz (Ağrı), Fethullah Erbaş (Van), Sühan Özkan (İstanbul) İsmail Aydın (İstanbul) ve Hüseyin Çelik (Van) tarafından verilmiştir. Üçüncü önerge Antalya Milletvekili Salih Çelen tarafından, dördüncü önerge Sivas Milletvekili Abdüllatif Şener tarafından verilmiştir. Beşinci önergenin sahipleri; Ahmet İyimaya (Amasya), Hüseyin Çelik (Van), Nevzat Ercan (Sakarya), Ali Naci Tuncer (Trabzon), Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir), Salih Çelen (Antalya) ve Saffet Arıkan Bedük (Ankara)'tır. Altıncı önerge; Saffet Arıkan Bedük (Ankara), Salih Çelen (Antalya), Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir), Nevzat Ercan (Adapazarı), Ahmet İyimaya (Amasya), Ali Naci Tuncer (Trabzon), Hüseyin Çelik (Van) ve Nevzat Ercan (Sakarya) tarafından verilmiştir. Yedinci önergenin sahipleri; Mehmet Ali Şahin (İstanbul) ve Abdüllatif Şener (Sivas)'tır. Yapılan görüşmelerin ardından Adalet Komisyonu Başkanı Emin Karaa (Kütahya) ve Hükümet adına Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon), bu önergelerin her birine ayrı ayrı katıldıklarını ifade etmiş olmalarına rağmen, oylamalarla hiçbir önerge kabul edilmemiştir. Adalet Komisyonu Başkanı ve Hükümet tarafından uygulanan bu usul çeşitli itirazlara sebebiyet vermiştir. Oylanan 3. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 4. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁷⁵²

⁷⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), ss. 387-392.

“Ceza indirimi

MADDE 4. — 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenmiş;

1. “3.” maddenin 1 numaralı bendinin (a) ve (b) alt bentleri ile (3) numaralı bendinin (a) alt bendinde ve (4), (6), (8), (9), (10), (12) ve (13) numaralı bentlerinde belirtilen suçlar hariç, (1) numaralı bendinin (c) alt bendi ile (3) numaralı bendinin (b) alt bendi ve diğer bentlerinin kapsamına giren suçlardan :

a) Müebbet ağır hapis cezasına mahkûm edilenlerin cezaları otuz yıl ağır hapis cezasına çevrilir.

b) Müstakilen; diğer şahsî hürriyeti bağlayıcı cezalara mahkûm edilenlerin şahsî hürriyeti bağlayıcı cezalarının üçte biri, suçun işlendiği tarihte onbeş yaşını bitirmiş olup onsekiz yaşını bitirmemiş olanların şahsî hürriyeti bağlayıcı cezalarının üçte ikisi; para cezalarının yarısı infaz olunmaz.

2. “3.” maddede belirtilen suçlar hariç, diğer suçlardan :

a) Müebbet ağır hapis cezasına mahkûm edilenlerin cezaları yirmidört yıl ağır hapis cezasına çevrilir.

b) Müstakilen; oniki yıldan fazla şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilenlerin şahsî hürriyeti bağlayıcı cezalarının oniki yılı, suçun işlendiği tarihte onbeş yaşını bitirmiş olup, onsekiz yaşını bitirmemiş olanların şahsî hürriyeti bağlayıcı cezalarının onsekiz yılı; para cezalarının tamamı infaz olunmaz.”

DYP Grubu adına Erdoğan Sezgin (Samsun); suçlardaki indirimlerin orantısız olduğunu, afla serbest bırakılacak hükümlülerin rehabilitasyon çalışması yapıp yapılmadığının belli olmadığını, 1974 genel affından sonra tutuklananların sayısının ikiye katlandığını, hukuki ve eğitim alt yapısı düşünülmeden getirilen affın başarılı olamayacağını, Anayasanın 14. maddesinin devlet aleyhine işlenen suçların af kapsamı dışında bırakıldığını, tasarıyla ise af kapsamı dışında bırakılan suçlara bir yerde örtülü af getirildiğini, öğrenci ve memura verilen cezaların tamamen idarî bir tasarrufun neticesinde verilen cezalar olduğunu, esas affın adli mahkemeler tarafından verilen cezalara uygulanabileceğini, farklı iki hususun bir arada karıştırılarak çıkartılmasının yanlış olduğunu ifadeyle, “Basın suçlarıyla ilgili getirdiğiniz erteleme kanun tasarısı, elimizde bir liste var, tamamen bu listeyi kapsıyor. Bu listedeki tutuklu ve hükümlüler, 3713 sayılı Yasaya göre hükümlü kişilerdir. Onların cezalarına erteleme getirebilirsiniz; ama, ben, az önce Hükümetin dikkatini çektim. Dağ başında benim köylüm hiçbir terör örgütüne karışmamış, örgütün işlediği hiçbir suça bulaşmamış; dağ başında evinde otururken, mecbur kalıp bir gece evinde ağırladığı veya dağda bir çobanın, geçerken mecburen suyunu verdiği o fakir kişilerin -ki sayıları da fazladır- cezalarının, aynı, basında olduğu gibi, ertelenmesini getirebildiniz,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

FP Grubu adına Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman, gerektirecek hiçbir durum zuhur etmediği halde affın gündeme geldiğini, maddelere bakıldığında devlete karşı işlenen suçların tamamının af kapsamı dışında bırakıldığını, ama kendisinin memuru olan ve halka karşı suç işlemiş olan

kişilerin cezalarının indirimine tabi tutulduğunu, vatandaşın vatandaşa karşı işlemiş olduğu suçların affedildiğini, vatandaşa yapılmış olan haksızlığın bedelini tahsil edebilme durumunda olan devletin bunu affetmeye kalkmasını hukuken kabul edebilmenin mümkün olmadığını ifadeyle, “Burada, bir süre önce, çok güzel yasalar getirdik, yetersiz olduğunu söylediğim yasalar getirdik; ama, müspet adımlardı. Neydi bunlar? Örgütlü suçlarla mücadele yasasıydı, sekiz yıldır ve herhalde, dün de, işkenceyle mücadele yasasını getirdik; ama, kalktık, o yasalarla, cezalarını ağırlaştırdığınız suçların Türk Ceza Kanununda tekabül eden maddelerini af kapsamı içerisine aldık. Eğer, mutlaka öğrenmek istiyorsanız, maddeleri okuyayım: Efrada karşı suimamele, çete oluşturmak. Hani, bunlar, Türkiye’nin demokratikleşmesi yolunda atmış olduğumuz adımlardı?! Şimdi, düşünüyorum, acaba, bu yasalar, bir teftiş fırçası mıydı, teftiş boyası mıydı; bir yerlere, Türkiye’nin demokratikleştiği, Türkiye’nin insan haklarına saygılı olduğu mesajının verilmesi miydi? Âlemi aptal mı zannediyoruz?! Beyler, biraz evvel, yine çok sevdiğim DSP milletvekili bir arkadaşım, burada, 313. maddenin, komisyonda, FP’li üyeler tarafından kısmî af kapsamına sokulduğunu iddia etmişlerdi. 313. maddenin kısmî af kapsamından çıkarılması için biraz evvel verilmiş olan önergelerde, özellikle DSP sıralarına baktım ve şunu ümit ettim, dedim ki; oradan parmak kalkmayacaktır; ama, eksiksiz olarak, hepiniz kabul ettiniz ve bunun sonuçlarının, kendi vicdanlarınızda, uzun süre hesabını vermek durumunda kalacaksınız. Peki, hani, nerede o ışıkların birer dakika söndürülmesi? İnaniyorum ki, çoğunuz, ışıklarınızı kapatmıştınız. Işıklar orada kapatılmaz; ışıklar, şimdi imkânınız olan ve egemenliği temsil eden bizler olarak, bu ülkenin temellerine dinamit koyan, Türkiye’nin hukuk sistemini ortadan kaldıran, Türkiye’yi bir hukuk devleti olmaktan çıkaran o çetelerle mücadele etmek lazımdı ve onları, herhalde, şu tasarının 1/3’lük indirimi içerisinde mütalaa etmemek lazımdı,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür.

Mehmet Bedri İncetahtacı (Gaziantep); evrensel hukuk normlarına uymayan yasaların evrensel normlara getirilmesi halinde af getirilebileceğini, oysa böyle bir evrensel hukuk çalışması yapılmamış olduğunu, yasa tasarısının örf ve âdetlere uygun olmayan cezaların tespiti üzerinde de çalışma yapılmadığının görüldüğünü ifadeyle, “Türkiye, iki büyük problemle karşı karşıyadır. Birincisi, konjonktürel baskılardır, ikincisi -bütün siyasî partileri tenzih ederek söylüyorum- partilerin kendi iç baskılarıdır. ...Susurluk’u unutmadan, çeteleri unutmadan, bu milletin gözlerinin yaşlarını akıtanları unutmadan ve bu millete hizmet edenleri unutmadan oy vermek zorundayız;” şeklinde konuşmuştur.

Mehmet Ali Şahin (İstanbul); cezaevindeki mahkumlara tasarıyla ya tamamen bir af getirildiğini, veya ceza indirimi öngörüldüğünü, veyahut da tamamen af dışında tutulduğunu, işkencecilere ceza indirimi getirildiğini, dinamit ve bomba “imal eden, satan ve bu iş için teşekkül kuranlarla” ilgili ceza indirimi getirildiğini, çetecilere ve kalpazanlara ceza indirimi getirildiğini, devlet

mührünü taklit eden ve kullananlara ceza indirimi getirildiğini, evrak sahtekarlığı yapan memura ceza indirimi getirildiğini, nüfuz ticareti de dahil bir çok yüz kızartıcı suçtan mahkum olanlara ceza indirimi getirildiğini, Türk Ceza Kanununun 278. maddesine göre bu suçu işleyen milletvekili dahil bir siyasî parti mensubuna yedibuçuk yıla kadar ağır hapis cezası verilebildiğini, bunlara ceza indirimi olduğunu, bir siyasînin fikrini söyleyip düşüncesini açıkladığında ise af kapsamına alınmadığını ifadeyle, “(...) devlete karşı işlenen suçların af kapsamı dışında kalması; yani, vatan hainliği yapanın, casusluk yapanın, askerî suç işleyenlerin bu af kapsamı dışında kalmasının, ben de, doğru olduğuna inanıyorum; ama, birçoğu müebbet hapis cezasına çarptırılmayı gerektiren bu suçların yanına, Türk Ceza Kanununun 312. maddesinin ikinci fıkrasının konulmasını doğru bulmadım; ...Türk Ceza Kanununun 312. maddesiyle ilgili önerilere karşı çıkan, ‘bunu Anayasanın 14. maddesi gereği buraya, maalesef, alamıyoruz’ diyenler de samimî değildir. Eğer, böyle olsaydı, basın mensuplarının 312/2’den dolayı, dolaylı affını ...getirmezlerdi;” şeklinde konuşmuştur.

Musa Uzunkaya (Samsun)’nın Sorusu: 4. madde, yani, ceza indirimiyle alakalı madde komisyonda görüşülürken, az önce de ifade edildiği gibi, TCK’nın 448 ve 313. maddeleri, esasen bu kapsamda olmadığı halde, komisyon üyesi olmayan bir eski bakan toplantıya katılmış ve ısrarla 448’in gündeme getirilmesini, bu kapsama alınmasını istemiş midir? İstememişse, hangi etken komisyonda bunun gündeme alınmasını sağlamıştır? Akabinde de bir başka parti ve grubu, 313’ün ısrarla gündeme getirilip kapsama dahil edilmesini istemiş midir? Hükümet ortakları al gülüm- ver gülümü komisyonlarda yaparak, Genel Kurulda bütün kapıları kapama ve önerileri reddetmeyi de bir karara mı bağlamıştır?

Lütfi Yalman (Konya)’ın Sorusu: 312. maddenin ikinci fıkrasının af kapsamı dışında bırakılması konusunda herhangi bir yerden veya mahfilden dayatma veya baskı var mı? Varsa, kamuoyuna bunun kimler olduğunu açıklayabilir misiniz? Varsa, bir bakan, bir milletvekili ve bir hukukçu olarak bunu içinize sindirebiliyor musunuz? İkinci sorum; herhangi bir yerden herhangi bir dayatma yoksa, pişmanlık yasası sayesinde -teröristler dahil- katil, çeteci, hırsız ve arsızları belli gerekçelerle affettiğiniz halde, 312. maddenin ikinci fıkrasını af kapsamı dışında bırakma gerekçeniz nedir? Üçüncü sorum; 312. maddenin ikinci fıkrasının, af kapsamı dışında bırakılma gerekçesinin, doğrudan, Recep Tayyip Erdoğan veya Necmettin Erbakan’la bir ilgisi var mıdır?

Nidai Seven (Ağrı)’ın Sorusu: Konu teknik olması sebebiyle merak ediyorum; acaba, ihtilas cürmü, irtikap, zimmet, dolandırıcılık, görevi kötüye kullanma, görevi ihmal ve müteahhitlerin işlediği suçlar, bu kanunda ne şekilde yer almıştır?

Mehmet Özyol (Adıyaman)'un Sorusu: Bu saate kadar Af Yasa Tasarısıyla ilgili incelediğim bir gözlem sonrasında, bir farklı uygulama görüyorum. Bir ailenin fertleri içerisinde, bir baba, evlatları arasında, onlara ayrı muamele yaparken, o ailenin fertlerinin, o ailedeki çocukların babaya karşı ilgisi nedir; husumeti nedir? Bu, ne kadar vahim bir sonuç meydana getirebiliyorsa, aynı tarzda, bir toplumun katmanları içerisinde ayırım yapılarak, ceza uygulamalarındaki af uygulaması, yine, aynı şekilde bir depreme neden olmayacak mıdır? Bu, toplumsal ayırımlara ve uçurumlara neden olmayacak mıdır?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon) Cevabı: Sözlerime başlamadan önce, bir noktaya değinmek isterim. Parlamentoların yasama görevini, olabildiğince, en iyi şekilde yapması asıldır. Dolayısıyla, burada, her konunun enine boyuna tartışılması gerekir; fakat, bu, zaten, kullanılan söz haklarıyla gerçekleşmektedir. İktidârın verdiği imkânları bir taraf kullanırken, bu, iyi niyetli kullanma oluyor; ama, diğer taraf kullanırken, kötü niyetli kullanma oluyor; bu, çifte standarttır. İktidârın verdiği olanaklar, gerek muhalefet tarafından gerek iktidar tarafından kullanılabilir. Burada yapılan uygulama da, bu çatı altında yapılan ilk uygulama değildir. Bugün, bu uygulamadan dolayı iktidarı kınayanlar, geçmişte de benzerlerini yapmışlardır. Şimdi...

Mehmet Ali Şahin (İstanbul)'ın İlave Sorusu: Ama, siz, Adalet Bakanısınız Sayın Bakan; adaletli olmak zorundasınız... Adalet Bakanlığı o kadar önemli bir görev ki.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (devamla): Adaletle aykırı bir şey yok. Bakınız, bu sorular, önergeler, hepsi, ne ölçüde hakkın iyi niyetli kullanımıysa, onun karşılığında yapılan uygulama da aynı ölçüde iyi niyetli kullanımadır; çünkü, biz de, bu yasanın çıkmasını istiyoruz, yasama sürecinin işlemlerini istiyoruz. Şimdi, sorulan sorulara geçiyorum. 448. maddenin, hükümet tasarısında, kesinlikle af kapsamı dışında bırakılan maddeler arasında olduğunu görürsünüz; ama, Adalet Komisyonunda görüşülürken, 3. maddenin birinci bendinin (c) alt bendine, yani, indirimden yararlanacak olanların bendine aktarılmıştır; ama, bu demek değildir ki, genel affın bütün sonuçlarından yararlanacaktır... Orada genel af söz konusu değildir. Aynı şey, 313. madde bakımından da söz konusudur. Biliyorsunuz, özel affa, sadece ceza indirimi söz konusudur; ama, onun yanında, affın fer'i ve mütemmim cezalara bir etkisi yoktur. Örneğin, kamu hizmetlerinden yoksunluk, burada devam edecektir. Dolayısıyla, burada, sadece ceza bakımından bir indirim söz konusudur. Bu, Adalet Komisyonunda iki kez görüşülmüş ve sonunda, huzuruza gelen şekli almıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi komisyonlarında, zaman zaman... (...) herhangi bir konu görüşülür, sonra tekrar görüşülür; zaman zaman farklı kararlar alınabilir. Bunda, mutlaka, bir etken aramak; yani, sizin söylemek istediğiniz anlamda olumsuz bir etken aramak gerekmez. Bir konu görüşülür; ama, sonra,

konunun bir başka yönü olduğu ortaya çıkar ve konu yeniden görüşülür, tekriri müzakere konusu olur. Eğer, sizin mantığınızla düşünecek olursak, o zaman, her tekriri müzakerenin arkasında böyle bir olumsuz etken aramak gerekir; bunu kabul edemiyoruz. Adalet Komisyonu, kendi iradesiyle, önce, bir yönde karar vermiş, sonra, konunun başka yönlerini de dikkate alarak farklı bir karara varmıştır.

312. maddenin ikinci fıkrasının hangi düşünceyle genel af kapsamı dışında bırakıldığı soruldu. Bu, daha önce açıklandı, tekrarlamakta yarar görmüyorum; ama, bu vesileyle şunu söylemek isterim: Denildi ki “312. maddenin ikinci fıkrası, Anayasanın 14. maddesiyle örtüşmüyor; çünkü, Anayasanın 14. maddesiyle ilgili Danışma Meclisi görüşmelerinde, sadece, Türk Ceza Kanununun o zaman yürürlükte olan 141, 142 ve 163. maddelerinden söz edildi. Bu maddeler ise, bugün yürürlükten kalkmıştır.” Doğru, o maddeler yürürlükten kalkmıştır. Burada sizin önerdiğiniz yöntem, tarihî yorum yöntemidir. Madde açık olduğu zaman tarihî yönteme gerek yok ve orada, Danışma Meclisinde söylenmiş olan bir söz, 14. maddenin açık olan sözünü ortadan kaldıramaz. 14. maddede, dil, din, ırk ve mezhep ayırımı yaratmak ve özgürlüklerin bu amaçla kötüye kullanılması yasaklanmaktadır.

Mehmet Ali Şahin (İstanbul)’ın İlave Sorusu: Kanunda “gözetmek” deniliyor Sayın Bakan... Gözetmek ile yaratmak çok farklı şeyler.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (devamla) – Ceza Kanununun 312. maddesinin ikinci fıkrasını okuyalım: “Halkı sınıf, ırk, din, mezhep veya bölge farklılığı gözeterek kin ve düşmanlığa açıkça tahrik eden kimse, cezalandırılır.” Şimdi, bizim kanaatimizce, bu madde ile 14. madde açıkça örtüşmektedir. Bu, herhangi bir makamın, Türkiye Büyük Millet Meclisi dışında hiçbir merciin etkisiyle olmamıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisinin iradesi üstünde bir irade de söz konusu değildir.

Lütfi Yalman (Konya)’ın İlave Sorusu – Bütçe konuşmalarınızda böyle demediniz!..

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (devamla): Ben, hiçbir zaman, sizin söylediğiniz biçimde bir beyanda bulunmadım ve burada, belli bir kimse göz önünde bulundurularak da hareket edilmemiştir. ..Madde, açıkladığım çerçeve içerisinde, objektif bakımdan, 14. madde ile 312. madde örtüştüğü için bu kapsama alınmıştır. İrtikâp, zimmet, resmî ihalelere fesat karıştırma, kesin olarak af kapsamı dışındadır. Bu, maddede görülmektedir. Burada, af kanununda bir eşitsizlik söz konusu değildir. Her suçun vahameti ve ahlakî redaeti farklıdır; dolayısıyla, kanun tasarısı bu noktalar dikkate alınarak hazırlanmıştır.

4. madde üzerinde; Saffet Arıkan Bedük (Ankara), Ahmet İyimaya (Amasya), Ali Naci Tuncer (Trabzon), Aydın Ayaydın (İstanbul), Salih Çelen (Antalya), Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir) ve Nevzat Ercan (Sakarya) tarafından verilen önerge, görüşme sonrasındaki oylamayla kabul edilmemiştir.

Oylanan 4. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 5. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁷⁵³

“İçtima

MADDE 5. — Bu Kanunun uygulanmasında içtima hükümleri dikkate alınmaz. Ancak, bu Kanundan faydalananların mahkûmiyetlerinin toplamı, içtima hükümlerinin uygulanmasıyla verilmiş veya verilebilecek ceza miktarını geçemez.”

DYP Grubu adına Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir); tasarının 12. maddesi hariç affa ve ayrıca fikir ve düşünce suçuna karşı olduklarını, memur ve öğrenci affına karşı olmadıklarını, af yetkisinin şartları oluşmadan kullanılmasıyla devlete ve topluma zarar verileceğini, tasarıda genelde fertlere karşı işlenen suçların affedildiğini, “devlet ne oluyor da fertlere karşı işlenen suçları affediyor veya suçluların cezalandırılmasından vazgeçebiliyor...” diye düşünüldüğünde af tasarısının doğru olmadığını, terör suçlularının yargılandığı zamanda affın çıkmasının toplumsal bütünleşmeyi ve toplumsal barışı sağlamaktan uzak olduğunu, affın cezadan beklenen faydaları ortadan kaldıracak şekilde yapılmaması gerektiğini, affın eskiden suç işlemiş olanları da suç işlememiş kimseleri de yeni suçlara teşvik etmemesi gerektiğini, affın talihsiz suçlular ve onların aileleriyle birlikte toplumun da menfaatlerini hesaba katması gerektiğini, toplumla birlikte suçtan zarar gören mağdurların da düşünülmesini, af tasarısının baştan sona adaletsizliklerle dolu olduğunu ifadeyle, “Demokrasiye, sosyal adalete, hak ve eşitliğe, hukukun üstünlüğüne, sosyal barışa, sosyal devlet anlayışına inanıyorsanız, vazgeçin bu aftan. İşçileri, emeklileri, çiftçileri dinlemediniz, depremde ağlayanları, çırpınanları dinlemediniz, ölen insanların hakkı için vazgeçin bu aftan. Siz, hiçbir gerekçe olmadan bir kısım insanları affederken, ağlayanlar, ölenler, mağdurlar sizi affedecek mi?! Öyleyse, gelin, bu aftan dönün. Sadece kader kurbanlarını değil, adam öldürenleri, çeteleri ve tarihî eser kaçırانları da affettiniz. Bu affın savunulacak bir tarafı var mı?!” şeklinde konuşmuştur.

FP Grubu adına Şeref Malkoç (Trabzon); tasarıda “demokrasi, adalet ve evrensel hukukun” bulunmadığını, hırsızlara ve katillere af ya da ceza indirimi getirildiğini, Kurtköy havaalanında yolsuzluk yapanlara af getirildiğini, SEKA arazisini peşkeş çekenlere af getirildiğini, Karadeniz otoyolunun yapımında ve ihalesinde yolsuzluk yapanlara af getirildiğini, Türkiye Cumhuriyeti tarihinde ilk kez “yolsuzluk önergesiyle düşmüş olanlara ve Türkbank ihalesine yolsuzluk karıştırıldığı iddia edilerek Mecliste düşürülenlere” af getirildiğini, Meclis koltuklarında yolsuzluk yaptığı iddiasıyla yargılananlara af getirildiğini, oniki yıl ceza alanlara af getirilirken çok daha “masum” olanların⁷⁵⁴ hapse koyulduğunu,

⁷⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), ss. 402-403.

⁷⁵⁴ “Borcun var, icraya düşmüş, kendisine icradan tebligat gelmiş, zamanında mal beyanında bulunamamış, parası da yok, borcu ödeyememiş; on gün ceza almış, on gün...” şeklinde açıklama yapılan suçlar.

hırsızlar ve yetim malına göz dikenler affedilirken on gün ceza alanların hapse koyulduğunu, 312/2'nin fikir suçu olmasına rağmen kapsam dışı bırakıldığını, Türkiye'nin imzaladığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin⁷⁵⁵ hükümlerinin göz ardı edildiğini, Meclisin onayladığı Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 16. ve 17. maddelerinde fikir ve düşüncenin suç olmadığını ortaya koyan çok net hükümler bulunduğunu, “Pişmanlık Yasası” adı altında PKK militanları affedilirken fikrini açıklayanların af kapsamına alınmadığını, tasarının Anayasaya aykırı ve toplumun vicdanına sinmeyeceğini, ifade etmiştir.

Şükrü Ünal (Osmaniye); tasarının 5. maddesinin kapsamı içerisine giren mahkûmları ve ailelerini rahatlattığını, bunun iyi olduğunu ancak cezaevlerinin neden ağzına kadar dolu olduğunun düşünülmesi gerektiğini ifadeyle, “Bir taraftan, insanlarımızı suç işlemeyecek şekilde eğitmek ve en önemlisi de, dürüst, devletine ve milletine bağlı, inancına bağlı insanlarımızı, en basit meselelerden dolayı, devletine karşı soğuk bir hale getirmemek gerekiyor,” şeklinde konuşmuştur.

Özkan Öksüz (Konya)'ün Sorusu: Üniversite 2. sınıfında başörtüsü nedeniyle okuldan atılmış bir kızım var. Bu kızımın, şu anda, Viyana Üniversitesine başörtülü olarak kaydını yaptırdım. Demokrasi ve insan haklarından bahsederken daima Batı'yı örnek gösteriyordunuz. Batı ülkeleri, kendi ülkesinde, maalesef köle muamelesi gören bu çocukları kabul etmektedir; bunu, içinize sindirebiliyor musunuz? 1990 yılında çıkarılan ve üniversitede kılık kıyafet serbestisi getiren 2547'ye ek 17. maddeyi uygulamayı düşünüyor musunuz?

Hüseyin Arı (Konya)'nın Sorusu: Bu tasarı kanunlaştığı takdirde binlerce hükümlü hürriyetine kavuşacak. Bu insanların topluma intibakları ve/veya rehabilitasyonu toplumda bu kadar işsiz varken bunların da istihdamı söz konusudur. Bu bağlamda, bakanlığınızca diğer bakanlık ve sivil toplum kuruluşlarıyla koordineli olarak, yukarıda belirttiğim konularda sosyal bir altyapı, ön hazırlık yapıldı mı?

Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul)'ın Sorusu: Türk Ceza Kanununun 240. maddesi, gördüğümüz kadarıyla af kapsamına alınmıştır. Acaba, bu şekilde, Sayın Mesut Yılmaz'ın çok sayıda dosyası tamamen rafa mı kaldırılmak istenmiştir? Şöyle ki: İstanbul Kurtköy Havaalanı ihalesi, Karadeniz sahil yolunun devamı olan yolların ihalesindeki usulsüzlük; Yaşar Topçu'yla ilgili. İstanbul'da yeni turizm merkezleri ilan ettiği, bu suretli partizanlık yapılmasına yol açtığı için görevi kötüye kullandığı iddiası; yine Sayın Mesut Yılmaz'la ilgili. POAŞ özelleştirmesinde ihaleye fesat karıştırdıkları ve usulsüzlük yapmak suretiyle görevlerini kötüye kullandıkları; yine Mesut Yılmaz'la ilgili. Bunun yanı sıra, Telsim ve Türkcell firmalarıyla imzalanan sözleşmelerde devleti gelir

⁷⁵⁵ Anayasanın 90. maddesine göre Türkiye Cumhuriyeti Devletinin imzaladığı ve usulüne göre Meclisçe onaylanan anlaşmalar, iç hukukumuzun metinleridir ve bunların Anayasaya aykırılığı ileri sürülemez, iddia edilemez; yani, bunlar, Anayasayla aynı paraleldeki hükümlerdir.

kaybına uğratarak görevlerini kötüye kullandıkları; Sayın Mesut Yılmaz'la ilgili. İzmit Körfez Geçişi Projesi ihalesinde ihaleye ve ihale usul ve esaslarını ihlal ederek rekabet ortamının oluşmasını önlediği; Sayın Yaşar Topçu'yla ilgili. En sonunda hükümetin düşmesine sebebiyet veren, Türk Ticaret Bankasının satışı ihalesiyle ilgili olarak ortaya atılan yolsuzluk iddiaları; yine Sayın Mesut Yılmaz'la ilgili. Yine Türk Ceza Kanununun 240. maddesi. 240. maddeyi af kapsamına almak suretiyle, acaba, ortağınızı kurtarmak mı istediniz? Sorum bundan ibarettir.

Musa Uzunkaya (Samsun)'nın Sorusu: Öteden beri bilinen bir deyim vardır: Affetmek büyüklüğün şanıdır. Devlet büyüktür. Millet, o devlet içindeki, devleti oluşturan fertlerdir. Dolayısıyla, fertlerin fertlere karşı işlemiş olduğu suçları affederken devlet, daha ziyade, kendisine karşı işlenen suçlarda akçeli olanları affetmeyi düşünmüştür; ama, fikir bazında olan suçların ise yanından bile geçmek istememiştir. Bu akçeli suçları affetmenin -mafya gibi, çete gibi, az önce sorulardaki bahsedilen yolsuzluklar gibi- millete getirdiği genel anlamdaki mali zararların bilançosu nedir? İkinci olarak: Sayın Bakanım, özellikle kendi bölgesinden de çok iyi bilirler; olmamasını temenni ettiğimiz bir vakıa vardır ki, düşünün yirmi gün sonra bu yasa çıkarsa, babasını üç sene önce öldüren şahsı, yirmi gün sonra, 20 yaşındaki delikanlı, Of'ta sokakta karşısında görecektir. Acaba, bu olay karşısında, orada bir cinayetin işlenmesi söz konusu olursa, vicdanen kendinizi mesul hissedecek misiniz?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Sorulara kısa cevaplar sunmak istiyorum. İlk soru, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun ek 17. maddesiyle ilgiliydi. Bu maddeden daha önce de söz edildi ve Anayasa Mahkemesi kararı anlatıldı, bunu herkes biliyor. Anayasa Mahkemesi kararı geçerlidir ve Anayasa Mahkemesi kararları, daha önce de söylediğimiz gibi, yasama ve yürütme organlarını bağlar. Bu af kanunundan yararlanacak olanların toplumsal intibakları konusunda genel hükümlerde zaten tedbirler alınmıştır. Örneğin, eski hükümlülerin çalıştırılmasına dair kanunlarımızda hüküm vardır. Bunun yanında, kendilerine, Halk Bankası tarafından, meslek kredisi açılmasıyla ilgili hükümler vardır. Doğrudan doğruya tasarının da 11. maddesinin 3. fıkrasında, eski hükümlülerin sosyal hayata intibakını kolaylaştırıcı ve memnu haklarının iadesini sağlayıcı hüküm yer almaktadır. 240. maddenin tasarıya alınmaması, belli bir kişiyle ilgili değildir. Bu tasarının hükümleri arasında somut kişiler aranmamalıdır; çünkü, burada, genel olarak, 240. maddeden dolayı çeşitli kamu görevlilerinin, bu arada, çeşitli belediye başkanlarının birtakım haksız isnatlar karşısında kaldıkları ve görevlerini yapmaktan alıkonuldukları ifade edilmiştir. Bu düşüncelerle kapsam dışında bırakılmıştır. Kaldı ki, bakanlar ve başbakanlar hakkında, Meclis soruşturması dediğimiz özel bir yöntem vardır; o nedenle, doğrudan doğruya, zaten, eski bir başbakanın Yüce Divana sevki de söz konusu değildir. Burada, somut bir kişi için değil; ama, genel olarak yaygın bir soruna çözüm getirilmeye çalışılmıştır.

Sadece, fertlere karşı işlenen suçlar için kolaylık getirildiği, devlete karşı işlenen suçlar bakımından af getirilmediği konusu daha önce defalarca anlatıldı. Ben, sunuş konuşmamda da bunu ifade ettim. Burada böyle bir ayırım söz konusu değildir. Aslında, suç, toplum düzenini bozmaktadır ve devlet bunu cezalandırmaktadır. Devlet, af yetkisini kullanabilir ve bu, Türkiye Büyük Millet Meclisine aittir. Devlete karşı işlenen suçlar ile kişilere karşı işlenen suçlar arasında bu bakımdan herhangi bir ayırım söz konusu değildir. Adam öldürme cürümleri, ağırlaştırılmış sebeplerle işlendiği takdirde, kesin olarak af kapsamı dışındadır. Kasten adam öldürme ise, indirim konusudur; ama, ondan dolayı verilecek olan fer'i ve mütemmim cezalar, zaten af kapsamı içerisinde değildir. Bunlar, daha önce açıklandı, izah edildi. Bu soruların hemen hepsi, daha önceki açıklamalarda cevabını bulmuştur. Ben, o nedenle, bu kısa cevaplandırmayla yetiniyorum.

Lütfi Yalman (Konya)'ın Sorusu: Örgütlü suçlarla ilgili yasa tasarısı Meclise geldi, tasarı yasalaştı ve madde kapsamındaki cezalar ağırlaştırıldı. Böyle olduğu halde, Örgütlü Suçlar Yasasının maddeleri ve gerekçesiyle, aynı maddeleri de kapsayan Af Yasası Tasarısının maddeleri ve gerekçeleri çakışmıyor mu? Örgütlü Suçlar Yasası doğru ise, bu niye? İkinci sorum: Ağrı Milletvekilimiz Sayın Nidai Seven arkadaşımızın size tevcih ettiği soruda geçen, devlete karşı işlenen suçları kapsayan, Ceza Kanunumuzun 125 ile 157. maddeleri arasındaki, devleti bölmek ve benzeri suçları ve terör örgütü üyeleri, dün, Türkiye Büyük Millet Meclisinde kabul edilen dolaylı bir af ve ceza indirimi yasası olan Pişmanlık Yasasında istifade edebiliyorlar mı?

Yahya Akman (Şanlıurfa)'ın Sorusu: Görüşmekte olduğumuz yasa tasarısının 5. maddesi; yani, şu anda görüşüyor olduğumuz maddede “bu Kanunun uygulamasında içtima hükümleri dikkate alınmaz” denilmektedir. Yani, biz, hukukçular olarak, buradan şunu anlıyoruz: Bir şahıs, birden fazla suç nedeniyle yargılanıp ceza almış ise, her suç için, ayrı ayrı, kanun tasarısında öngörülen oniki yıllık indirimlerden istifade edecektir anlamına geliyor; fakat bu sanık... Bunu, kamuoyunun anlaması açısından muhakkak sorulması gereken bir soru olduğu için soruyorum. Türk Ceza Kanununun 77. maddesi içtima hükümlerini düzenlemekte ve buna göre de, muhtelif suçlardan yargılanmakta olan bir şahıs, ağır cezalı durumlarda 36, sair hapis cezalarında azamî 25 yıl hüküm giyebilmektedir. Şu anda getirilmiş olan bu af tasarısıyla dahi, bu üst sınırlara, önümüzdeki kanun tasarısının, Türk Ceza Kanununun 77. maddesine atıf yapmak suretiyle bir iyileştirme getirmediğini görüyoruz. Sayın Bakanın bu konuyu aydınlatmasını, aracılığınızla istirham ediyorum.

Mustafa Düz (İstanbul)'ün Sorusu: Akşam Gazetesini soyanları ve Nazlı Ilıcak'ın Amerika'ya kaçan oğlunu, acaba bu af yasasıyla affedecekler mi? Aslında, bu soruyu, ben değil de, kendisi muhakkak sormak istiyorlardı; fakat, bir türlü cesaret edemiyorlar.

Mehmet Ergün Dağcıoğlu (Tokat)'nın Sorusu: Çıkardığınız yasayla, süslü ve karışık konuşmaya hiç gerek duymadan, net bir soru sormak istiyorum.

1- PKK teröristini bile affediyorsunuz; ancak, Ziya Gökalp'in edebiyat kitaplarında öğrencilerimize öğretilen şiirini okuyanlara af çıkarmıyorsunuz. Adalet Bakanlığı olarak, adil olduğunuza inanıyor musunuz?

2- Sayın Bakanım, az önce sorulan bir suale, güya cevap olarak “Tayyip Beye cezayı bağımsız yargı organları verdi” dediniz, sözde bir mazeret gösterdiniz, bunu cevap olarak kabul ettiniz.

Şimdi, o cevabınızdan ötürü yeni bir soru aklımıza geliyor. Öyleyse, Tayyip Beyin dışında ceza alanlara, Tayyip Beyin dışında ceza verilen insanlara, bağımlı yargı organları mı ceza verdirdi?

Nidai Seven (Ağrı)'in Sorusu: Bu kanunun, toplumda menfi ve müspet tepkiler aldığı şüphesizdir. Zaman zaman talepler buraya gönderilmektedir. Demin bir hatip, şurada, kürsüde dedi ki: “Dayatmayla bu kanun buraya geldi.” Ben bir milletvekili olarak, hür irademle bu kanuna inanmasaydım zaten “evet” oyu vermeyecektim. Sayın Bakana şu soruyu sormak istiyorum: Madde 312'nin af kapsamına alınması noktasında “eğer, siz, 312'yi af kapsamına alırsanız, bu kanun tasarısını destekleyeceğiz” diye bir talep geldi mi?

Mehmet Ali Şahin (İstanbul)'in Sorusu: Görüşmekte olduğumuz 5. maddenin ikinci cümlesinde “Ancak, bu Kanundan faydalananların mahkûmiyetlerinin toplamı, içtima hükümlerinin uygulanmasıyla verilmiş veya verilebilecek ceza miktarını geçemez” denilmektedir. Hukukçu arkadaşlarla deminden beri üstünde kafa yorduk. Gerçekten, bunun ne anlama geldiğini tam anlayabilmiş değiliz. Bir misalle bu ikinci cümlemin neyi ifade ettiğini anlatabilirsene çok sevineceğim.

Kemal Albayrak (Kırıkkale)'in Sorusu: Biliyoruz ki, kamuoyunda uzun bir zaman gündemden düşmeyen ve Meclisin de itibarının zedelenmesine vesile olan Meclis koltuklarıyla ilgili yolsuzlukları yapan ve bu konuda muhatap olanlar da, acaba bu af kapsamından yararlanıyor mu?

Mehmet Özyol (Adıyaman)'un Sorusu: Bir önceki maddede, 312'yle ilgili uygulama hususundaki beyanında buyurdular ki, onu, devletin bağımsız yargı organları o şekilde hükmetmiştir. Acaba, diğer konularda ceza verilen, cezaya müstahak olan insanlar için bağımlı olan mahkemeler mi karar veriyor? Bu konunun -ben inanıyorum ki, Sayın Bakanımız sürçülisan olarak ifade etmişlerdir- düzeltilerek, zabıtlardan çıkmasını istiyorum.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Bazı soruların cevabı daha önce verildi. Örneğin, 312. maddeyle ilgili olarak... Biraz önce, bize hakkın suiistimali isnadında bulunanlar, şimdi, hakkın suiistimalinin en parlak örneğini veriyorlar. Aynı sorular tekrar tekrar soruluyor ve hatta, bir defa da mükerreren soruluyor. Şimdi, bu çerçeveye içerisinde, daha önce cevaplandırdıklarımı tekrar cevaplandırmaya gerek görmüyorum. Örneğin, 312. maddeyle ilgili sorulara cevap vermiyorum. Bütün Türk mahkemeleri bağımsız mahkemelerdir. Af çıkarılması, mahkemelerce verilmiş olan kararların, bağımsız mahkemelerce verilmemiş olduğu anlamına gelmez. Ayrıca, bu af, şu anda, 23

Nisan 1999'a kadar işlenmiş olan suçlar dolayısıyla verilmiştir, daha önce infaz edilmiş olan suçlara etkili değildir. Pişmanlık Yasasının hangi amaçla çıkarılmış olduğu, dün burada tartışılmıştır, açıklanmıştır. Bilinen şeylerin soru konusu yapılması da, hakkın bir başka suiistimalidir. Bunu, dün, enine boyuna tartıştık. Hiçbir kimse göz önünde bulundurularak bu af kanunu tasarısı hazırlanmamıştır. Bu af kanunu tasarısı kapsamına kimin girip girmeyeceği konusunda da bir beyanda bulunmak istemem. Hukuk kuralları objektiftir. Bu kanun tasarısı da, objektif olarak, soyut genel kurallar biçiminde hazırlanmıştır. Uygulaması, ondan kim yararlanıyorsa, onlar hakkında uygulanma biçiminde olacaktır.

İstanbul Milletvekili Mustafa Düz'ün, Adalet Bakanının cevaplamaşı için yukarıda geçen "Akşam Gazetesini soyanları ve Nazlı Ilıcak'ın Amerika'ya kaçan oğlunu, acaba bu af yasasıyla affedecekler mi?" şeklindeki sorusunu bir satışma olarak değerlendiren İstanbul Milletvekili Ayşe Nazlı Ilıcak söz hakkı istemiş ve söz aldıktan sonra, Ilıcak ile Bartın Milletvekili Zeki Çakan arasında söz düellosu şeklinde bir tartışma devam etmiştir. Bu tartışmaya Gaziantep Milletvekili Mustafa Rüştü Taşar ile İstanbul Milletvekili Mehmet Cavit Kavak da zaman zaman müdahil olmuşlardır.⁷⁵⁶ İstanbul Milletvekili Ayşe Nazlı Ilıcak'ın açıklamasının ardından, Bartın Milletvekili Zeki Çakan da, ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'a ve ANAP'lı bakanlara satışıldığı ve Mesut Yılmaz'ın Genel Kurulda bulunmadığı gerekçesiyle söz hakkı istemiş ve

⁷⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), ss.415-417; İstanbul Milletvekili Ayşe Nazlı Ilıcak'ın oğlu Mehmet Ali Ilıcak ve sahibi olduğu Tercüman gazetesinin promosyon olarak vaat etmesine rağmen dağıtmamış olduğu televizyonlarla ilgili satışmalara vermiş olduğu cevaplar şöyledir:

Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul) – Ne zaman sıkışılrsa temcit pilavı gibi aynı konu getiriliyor. Oysa, bizim veremeyecek bir hesabımız olsa, biz burada bulunmazdık. Ben, orada, Sayın Bakana bir soru sordum "240. maddeyi bu yüzden mi af kapsamına aldınız" diye, bunu da resmî belgelerden alarak sordum. Bana gelince: Mehmet Ali Ilıcak hakkındaki gıyabi tevkif kararı kaldırıldı ve bu yüzden eşim de bu yanlışlığa binaen hapisten çıkarıldı; ama, TRT'yi dolandırıcılık şikâyeti yapısın diye kimin teşvik ettiğini biz biliyoruz. Bu haksızlık, inşallah, bir beraat kararıyla da neticelenecektir. Şunu söylemek istiyorum: Akşam Gazetesi, bütün bu televizyon dağıtımını yaptıktan sonra böyle alelade bir dolandırıcıya değil, Mehmet Emin Karamehmet gibi... ..bu vecibeleri karşılayacak bir önemli işadamına satılmıştır, hak ve vecibeleriyle birlikte satılmıştır. Nitekim, geri kalan üç beş bin televizyonu bir sene gecikmeyle... Yani, bu gecikme Sayın Mehmet Emin Karamehmet'ten kaynaklanmaktadır ve Akşam Gazetesinde yayımlanmıştır bu. Demıştır ki Mehmet Emin Karamehmet, Akşam Gazetesinde yayımladığı duyuruda: "Bir yıl gecikmeyle dahi olsa, vecibelerimizi yerine getiriyoruz." Nitekim, geri kalan üç beşbin televizyon, Akşam Gazetesi tarafından, hak sahiplerine teslim edilmektedir. Dolayısıyla, ortada ne bir dolandırıcılık vardır ne de bir hata vardır. Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

söz olarak gereken açıklamayı yapmıştır.⁷⁵⁷ Ancak, Bartın Milletvekili Zeki Çakan'ın konuşmalarında sataşma olduğunu iddia eden İstanbul Milletvekili Ayşe Nazlı Ilıcak tekrar söz hakkı istemiştir. Tartışma devam ederken, FP Manisa Milletvekili Bülent Arınç söz isteyerek tartışmanın tırmanmasını önlemeye çalışmıştır.⁷⁵⁸ Bülent Arınç'ın açıklamasının ardından oylanan beşinci madde kabul edilmiş, daha sonra da birleşime saat 01.12'de ara verilmiştir. Saat 01.45'te dördüncü oturumun açılmasıyla birlikte aşağıdaki altıncı madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁷⁵⁹

⁷⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), ss. 417-418; Zeki Çakan'ın sataşmalara karşı cevabı şöyledir:

Zeki Çakan (Bartın) – Sayın Başkanım, değerli milletvekilleri; 21. Dönem açılışında, hemen hemen o günden bu yana yapılan çalışmalar süreci içerisinde, bütün grup başkanvekilleri, sayın genel başkanlar ve sayın milletvekilleri, 20. Dönemde olan bazı olumsuzlukların, 21. Dönemde olmayacağını, bir konsensüs sağlanarak, Meclisimizin, daha önce yapılan hatalardan ders alınarak, bundan sonra saygınlığının daha da fazla artırılması yönünde, burada eleştirileri yaparken birbirimizi incitmeyeceğimizi, kırmayacağımızı; ama, yapıcı, yıkıcı olmayan tenkitlerimizi her zaman sürdüreceğimizi her birimiz ifade ettik.

Sayın Ilıcak, 21. Dönemde Meclise parlamenter olarak geldiğinden bu yana, ısrarla kendi geçmişini, kendi çocuğunu, kendi eşini düşünmeden, zaman zaman da kendi partisini zor durumda bırakarak.... Anavatan Partisi Genel Başkanına ve Anavatan Partisinde görev yapan bakanlara sataşmaktadır. Kendisini, sizin huzurunuzda ve Yüce Türk Milletinin önünde kınıyorum ve kendisine bu konuşmayı yakıştırmıyorum.

Üç beş televizyon değil, 700.000 televizyonun hesabını önce kendisi, oğlu versin. ... Anavatan Partisi Genel Başkanı ve Anavatan Partisi iktidarlarında görev yapan bütün bakanlar hakkında bu konuyla ilgili bir devlet bakanlığı kurulmuş, her türlü hesabını vermiş, o hesap sormaya çalışan Devlet Bakanı pişman olup Anavatan Partisinden aday olmaya kalkmıştır. Onun için, burada konuşmalarınıza dikkat edin lütfen. Gerek kendi Grubunuzu gerekse Parlamento içerisindeki ahenği bozmayın. Bir bayan olarak bu konuşmaları size yakıştıramadığımı ifade ediyorum ve bu konuşmalardan sizi men ediyorum. Teşekkür ederim.

⁷⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), ss. 418-419; Bülent Arınç'ın konuşması şöyledir:

Bülent Arınç (Manisa) – Sayın Başkan, değerli arkadaşlarım; bir yersiz tartışma oldu, arkadaşlarımızın gösterdiği hassasiyeti hep beraber izledik. Bu tartışma nereden çıktı? Grubumuza ait bir sayın milletvekilimiz, Türk Ceza Kanununun 240. maddesiyle ilgili ve Meclis soruşturma komisyonlarında dosyaları bulunan bir sayın kişiyle ilgili -sadece bir kişiyi de hedef almadı- dosyaların bulunup bulunmadığını sordu. Muhatabı Adalet Bakanındır, cevabı da onun vermesi gerekir; ama, ANAP Grubuna mensup arkadaşlarımız büyük bir duygusallık gösterdiler, daha sonra söz aldılar ve milletvekilimizi âdeta tehdit ettiler. Bu yanlıştır. Biz yasama görevi yapıyoruz. Milletvekilimiz soru sorma hakkını kullanıyor. Kendisine ilişkin milletvekili -adını bilemiyorum, baktığım halde de göremedim- hiç alakası yokken, sayın milletvekilimizin ailesiyle ilgili birtakım şeyler konuştu; cevap verildi.

Biz, bu saatte, Parlamentoda, bütün gruplar arasında güzel bir anlayışın devam etmesini istiyoruz. Hem kendi sayın milletvekilimiz açısından hem de ANAP adına cevap veren sayın Grup Başkanvekili arkadaşım açısından bu meselenin bu kadarla kapatılmasını doğru buluyorum. Her iki taraf adına, Parlamentomuzun saygınlığına gölge düşürmemek gerektiğine inanıyorum. Saygılar sunuyorum.

⁷⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), ss. 419-420.

“Erteleme

MADDE 6. — Bu Kanun hükümlerinden faydalananlardan haklarında henüz kamu davası açılmamış olanlar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten; tutuklu veya hükümlüler ise, salıverilme tarihinden itibaren üç yıl içinde, taksirli suçlar hariç, uzun süreli şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir cürüm işledikleri takdirde haklarında kamu davası açılır yahut daha önce verilmiş şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaları ile para cezalarının infaz edilmemiş kısımları infaz olunur.”

DYP Grubu adına Turhan Güven (İçel); 6. maddenin başlığının “erteleme” ya da tecil olduğunu, tecilin bir hâkime verilen hakkı kullanması keyfiyeti olduğunu, hakim elinden tecil yetkisinin alınarak Meclise verildiğini, bu keyfiyetin kuvvetler ayrılığı prensibine aykırı olduğunu, 6. maddede “asıl suçlar üzerinde yapılacak bir sonucun” bir başka kanun tasarısında (basın kanunuyla ilgili tasarıdaki erteleme) anasır diye kullanılmak istendiğini, iki kanun tasarısını birleştirerek getirmenin daha uygun olacağını, maddenin birinde “affin şümulü içerisine alınmayan olayın” ikincisinde ertelemeyle ortadan kaldırılmak istendiğini, yani 312. maddenin (basın yoluyla işlenen suçlarda Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesini) bu kanun tasarısında yok farz edilerek şümul içerisine sokulmadığını, öte yandan aynı kanunun aynı maddesinden mahkûm olan fakat yayın yoluyla bölücülük yapan insanın suçunun ortadan kaldırılıp ertelendiğini, bu durumda bölücülükten mahkûm olan bir insanın suçunun ertelenmesinin ve hâkime verilen hakkın TBMM tarafından kullanılmasının fevkalade yanlış olacağını, “Henüz kamu davası açılmamış olanlar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten; tutuklu veya hükümlüler ise, salıverme tarihinden itibaren üç yıl içinde, taksirli suçlar hariç, bir suç işlerlerse...” ifadesinin anlamsız olduğunu, zira elde adlî sicil kaydı olması gerektiğini, açılan ve ardından davası ertelenen davalının üç yıl içinde bir başka suç işlemesi halinde hangi verinin kullanılacağını, Adalet Bakanlığında Adli Sicil Müdürlüğü yaptığı için sabıka kaydının tutulmadığını bildiğini, sadece kişinin kesinleşmiş mahkûmiyeti üzerine adlî sicil kaydı tutulduğunu, dolayısıyla bu fıkranın uygulanamayacağını, zira suçu ertelenen kişinin üç yıl içinde bir başka suç işlemiş olması halinin bilinmesinin mümkün olmadığını, sadece “uzun süreli şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir cürüm işleyenler” için kesin mahkûmiyet halinin (kaziyei muhakeme denilen iş) olabileceğini, bu duruma göre işlem yapma imkânına sahip olunabileceğini ifadeyle Adalet Bakanının “toplumsal uzlaşma için affın getirildiğine” ilişkin sözlerini eleştirmiştir.

FP Grubu adına Mehmet Ali Şahin (İstanbul); af yasa tasarısı üzerinde Mecliste bir uzlaşma sağlanamadığını, cezaevinden salıverilecek insanların müreffeh bir Türkiye’ye gelmeyeceklerini ve topluma kazandırılmasının da mümkün olamayacağını, affın toplumu rahatlatmayacağını, suçu ve suçlu sayısını azaltmayacağını ifadeyle, 1974 genel affından sonraki gelişmeleri rakamsal belgelere dayanarak anlatmıştır. Mehmet Ali Şahin konuşmasının

devamında; af denildiğinde suç ve suçlular yanında mağdurların da hatırlanması gerektiğini ifadeyle, “mağduru insan olan suçlarda bir af çıkarılırken onların rızasına veya tazmin şartına dayalı olarak bir af çıkarmak mümkün olsa, inanıyorum ki, bu, toplumu çok daha rahatlatır. İşte, gerekçede yazılı, sosyal bütünleşmeyi ve barışı, bu şekilde çok daha kolay sağlarız. Üzerinde görüşmekte olduğumuz madde, bir aftan sonra, tekrar bu insanların tekrar cezaevine dönmemeleri için, bir tedbir olsun diye düşünülmüş olan bir maddedir. 3 yıl içerisinde, uzun süreli, şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren yeni bir suç işledikleri takdirde, bu kişilerle ilgili, yeniden yarım kalmış olan o cezalarının çektirileceğiyle ilgili bir düzenlemedir; o bakımdan, bunun, o yönüyle isabetli olduğunu düşünüyorum.” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Lütfi Yalman (Konya); “6. madde, af yasasından yararlananların bir daha suç işlemeleri halinde, af edilen cezalarının da infaz edilebileceğini içeriyor. Dün, dolaylı bir af yasa tasarısı olan pişmanlık yasa tasarısı, bugün de genel manada ifade edebileceğimiz bir kısmî af yasa tasarısı geldi; çünkü kabul edildi, bugünkü de kabul edilirse eğer, iki yasa tasarısının birleşmesinden, neredeyse, kapsamı genişlemiş olması hasebiyle, genel bir af ortaya çıkıyor. Dün, devlete karşı işlenen, hatta, devletin bölünmesini gerektirecek eylemlerde bulunanlar, pişman olmaları kaydü şartıyla, itiraflarda bulunmaları kaydü şartıyla, ya affediliyorlar ya da ceza indiriminden yararlanıyorlardı. Bugün de, genel manada -dediğim gibi- bir af yasa tasarısı,” şeklinde konuşmuş, “Cumhurbaşkanına sövme ve hakaretten, nüfus cüzdanı, kimlik ve pasaport gibi resmî evraklarda sahtekârlık” yapanlara varıncaya kadar uzanan af maddelerini hatırlatmış, itiraf etmeleri halinde “Pişmanlık Yasası”yla da bir hayli terör örgütü üyesinin aftan istifade etmiş olacağını, affedilenlerle ceza indiriminden yararlanacakların sayısının 58.520 ettiğini, geri kalan mahkum sayısının 10.862 olduğunu, affedilenlerin sayısı bu kadar çok iken, “sırf düşüncesinden ve inancından dolayı mahpus ve mahkûm durumdaki” 312. madde mağdurlarının af kapsamı dışında kaldığını, bu durumu hukuki ve vicdani bulmanın mümkün olamayacağını, yasa tasarısında bir adaletsizlin mevcut olduğunu ifade etmiştir.

Saffet Arkan Bedük (Ankara)’ün Sorusu: 6. maddede öngörülen hükmün niteliği bozucu şarta bağlı af olduğuna göre “erteleme” adlandırmasını bilimsel bir ifade olarak kabul ediyorlar mı? İkincisi; affi düşüren bir hükmün matlabını değiştirmesini düşünüyorlar mı? “Affin bozulması”, “affin düşmesi” şeklindeki bir adı kullanmak daha uygun değil midir; çünkü, kullanılan matlap başlığı “ertelemedir”. Oysa, muhtevaya baktığımızda, bu, bir erteleme değil, bir affin bozulması veya bir affin düşürülmesine dönük bir neticeyi ortaya koymaktadır.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: 6. madde, getirilen affin -ister genel af niteliğinde, ister özel af niteliğinde- şarta bağlı olduğunu göstermektedir. Bu şart, üç yıl boyunca, uzun süreli hürriyeti bağlayıcı bir cezayı gerektiren yeni bir suç işlenmemesidir. O nedenle, Sayın Bedük’ün de ifade ettiği gibi, burada, bozucu şarta bağlı, infisahî şarta bağlı bir af söz konusudur. Madde

başlığı öyle de ifade edilebilirdi; ama, burada da, halen açılmamış davalar bakımından bir erteleme söz konusudur. Bu süre içerisinde, belirttiğim çerçevede içerisinde yeni bir suç işlendiği takdirde, o davalar açılacaktır, cezanın infaz edilmeyen kısmı infaz edilecektir. Bu anlamda “erteleme” başlığı kullanılmıştır; ama, sizin söylediğiniz başlık da kullanılabilirdi.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk’ün cevabının ardından oylanan altıncı madde kabul edilmiş ve aşağıdaki yedinci madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁷⁶⁰

“Küçükler

MADDE 7. — 3. maddenin (1) numaralı bendinin (a) ve (b) alt bentleri ile (3) numaralı bendinin (a) alt bendinde ve (4), (6), (8), (9) ve (10) numaralı bentlerinde yer alan suçlar hariç, suçun işlendiği tarihte onbeş yaşını bitirmemiş olanlar hakkında takibat yapılmaz; daha önce hükmedilmiş cezalar ise, fer’î ve mütemmim cezalarıyla ceza mahkûmiyetlerinin bütün sonuçlarını kapsamak üzere affedilmiştir.”

DYP Grubu adına Sevgi Esen (Kayseri); küçüklerin korunması ve eğitilmesinin asıl olduğu hukuk devletinde bu aflla sisteme çare ararken getirilen sistemsiz bir affın yaraya bakteri salmak olduğunu, affın ardından çocukları suça iten nedenlerin araştırılması gerektiğini, af sonrası için küçükleri koruyacak ve tekrar suçlu olmalarını engelleyecek önlemlere ihtiyaç duyulacağını, bilimsel çalışmaların çocuk suçluluğunda annenin rolünün ve aile yapısının önemli olduğunu ortaya koyduğunu, çocuklara karşı uygulanan her türlü şiddetin engellenmesini, sokak çocuklarına ve yardıma muhtaç çocuklar için çocuk semt evleri açılmasını, özürlü çocukların sorunlarının çözülmesi için özel önlemlerin alınmasını, Uluslararası Çocuk Hakları Sözleşmesinin acil olarak hayata geçirilmesini, çocuğun istismarının önlenmesi için yasal ve idarî tedbirlerin alınmasını ve sağlıklı beslenme programlarının geliştirilmesini ayrıntıları ile ifade etmiştir.

FP Grubu adına Yahya Akman (Şanlıurfa); “Medenî Kanunun ilgili hükümleri 11 ile 15 yaş arasındaki çocukların reşit olmadığını kabul etmekte hatta yerine göre mümeyyiz olmadığını, yani iyiyi kötüden ayırt edebilme yeteneğine dahi sahip olmadığını kabul etmektedir. Ceza Kanununun 53 ve devamı maddelerinde yine küçüklerin, özellikle, 11 yaşın altındakilerin tam bir ceza masuniyeti var; ama 11 ilâ 15 yaşlarındaki çocuklar için çok yüksek oranlarda diyebileceğimiz ceza indirimleri öngörmekte ve yine bu çocukların ıslahevlerine gönderilmesine salık vermektedir. Ceza Kanunu, küçükler için bu tip hükümler içerdiği halde ve cezaların da esas itibarıyla ana mantığının ıslah etmek olduğu düşünüldüğünde, 7. maddede, küçükler için getirilmiş olan istisnaları kabul etmek mümkün değildir. Bir; istisna kapsamında tutulan suçların devlete karşı işlenen suçlar olduğunu dahi varsaysak, 11 ilâ 15 yaşlarındaki çocuğun, allahaşkına, nasıl

⁷⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), s. 427.

bir iradeyle devlete karşı bir kalkışma yapacağını varsayıyoruz. Ola ki, kandırılmış olması sebebiyle bazı suçlara karışmış olabilir; ama, biz, şu anki meri mevzuatımız gereği, unutmayalım ki, 12-13 yaşına kadar olan çocuklar için eğitimi, ilköğretimi mecburi kılmışız; yani, bu çocuğun eğitime ihtiyacı var, hal böyleyken, potansiyel olarak suçlu kabul edip, istisna maddelerini ona uygulamanın, adına ‘genel af’ dediğimiz bir af kanunu çerçevesinde zikredilmiş olmasının mantığını anlamak mümkün değildir; yani, kısaca söylemek gerekirse, bu maddede, görüşmekte olduğumuz 7. maddede ‘11 yaşını geçmiş, 15 yaşını bitirmemiş olan çocuklar, yaptıkları bütün suçlardan dolayı takibata uğramazlar ve haklarında verilmiş cezalar varsa, bu cezalar sonuçlarıyla beraber ortadan kaldırılır ve onların ıslahı yönünde ceza kanununun maddeleri uygulanabilir’ denilebilirdi,” şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Mehmet Özyol (Adıyaman); Medenî Kanunun vasilerinin ve velilerinin müsaadesi olmadıkça 15 yaşını tamamlamamış kız çocukları ile 18 yaşını tamamlamamış erkek çocukların evlenmelerine izin vermediğini, Ceza Kanununun 2. maddesinde “kanunu bilmemek mazeret değildir” denildiğini, bu hükmün mümeyyiz vasfa (temiz ehliyetine) sahip olanları içerdiğini, bu durumda 15 yaş ve ondan aşağı yaştaki çocukların suç ehliyetine sahip olmamalarını ve kanunu bilmediklerinden dolayı mahkûmiyete vesile edilmemesi gerektiğini, çocukların suç işlemesini önleyici tedbirlerin alınması için aile içi ve aile dışı eğitimin önemli olduğunu, aftan önce affetmeye yönlendiren suçların önlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Musa Uzunkaya (Samsun); “bu memlekette komünistleri affettiniz” suçlamasını yapanların ve bölücüler ile bir kısım ocakları söndürenleri affetmek gibi bir başarıyı temin etmiş olacaklarını, gündemdeki af konusunda bir uzlaşma sağlanamamış olduğunu, “millî şair Ziya Gökalp’in şiirini okuduğu için” bir insanın tenzih edilerek af kapsamına dahi alınmadığını ifadeyle, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı R. Tayyip Erdoğan’la ilgili hukuki soruna eleştiri getirmiştir.

Yukarıdaki konuşmadan sonra oylanan yedinci madde kabul edilmiş ve aşağıdaki sekizinci maddenin görüşülmesine geçilmiştir.⁷⁶¹

“Fırar edenler, izin tecavüzünde bulunanlar, yoklama kaçağı, bakaya ve saklı olanlar

MADDE 8. — 1. Herhangi bir suç nedeniyle haklarında yakalama, tutuklama veya mahkûmiyet kararı bulunup da fırar halinde olanlar, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yurtiçinde üç ay; yurtdışında ise altı ay içinde resmî mercilere başvurup teslim olmadıkları takdirde bu Kanun hükümlerinden yararlanamazlar.

2. Kıtasından veya görev yerinden izinsiz uzaklaşmış veya izin süresini özürsüz geçirmiş olanlar ile yoklama kaçağı, bakaya veya saklı bulunanlar, bu

⁷⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), s. 432.

Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren yurtiçinde üç ay; yurtdışında ise altı ay içinde, resmî mercilere başvurup teslim olmak şartıyla bu Kanun hükümlerinden yararlanırlar.”

FP Grubu adına Ramazan Toprak (Aksaray); af konusunda o ana kadar hiç kimsenin memnuniyetini belirtmediğini, affın öncelikle affa tabi tutulan cezayı veren yargı mensuplarını rencide eden bir işlem olduğunu, bir sanığın hâkim olan bir dostuna söylediği “hâkim bey, bırak idamı, sen benim ne zaman tahliye olacağımı söyle” sözünü unutamadığını, çağdaş hukukta suç işlendikten sonra ceza vermek ya da bu cezayı affetmek suretiyle insanları topluma kazandırmak kavramının terk edilmekte olduğunu, bunun yerine koruyucu hekimlikte olduğu gibi suçun işlenmesini kolaylaştıran etkenleri ortadan kaldırmak suretiyle önleyici tedbirlerin alındığını ifade etmiştir.

Hüseyin Arı (Konya); “Başta, Anayasamız olmak üzere, tüm ara dönem yasalarını, MGK Yasasını, YÖK Yasasını meşru hale getirerek ve onları, millî iradenin hâkim olduğu bu Yüce Meclisin süzgecinden geçirerek, çağdaş demokratik sistemi yeniden tesis edelim. Tesis edelim ki, şu anda, soygun, vurgun, rüşvet ve çete düzenine son verelim ve böylece, suç ortamı haline gelen ülkemizde, gerçek demokrasiyle, huzur, barış, güven ve refah ortamına kavuşalım. ...Bir kısım vatandaşlarımız, gerek yurt içinde ve gerekse yurt dışında, iş icabı, okul durumu gibi meşgalelerle, bilmeyerek veya sosyal ve ailevî problemleri nedeniyle, yoklama kaçağı, bakaya, izin tecavüzü ve firar suçunu işliyorlar. Bu durumda, yüzbinin üzerinde vatandaşımız vardır. Bu insan kaynağını, yeniden, bir an evvel, millî güç unsuru olan, TSK’ya kazandırmış olacağız,” şeklinde konuşmuştur.

Oylanan 8. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 9. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁷⁶²

“Müşadere ve kişisel haklar

MADDE 9. - 1. Bu Kanun hükümleri, bir ceza mahkûmiyeti olmasa ve faile ait bulunmasa dahi kanunen kullanılması, yapılması, taşınması, bulundurulması, satılması ve memlekete sokulması suç oluşturan eşyanın müşadere edilmesine engel değildir. Bunlar dışındaki eşyalar, ithalde alınan gümrük ve diğer vergi ve resimler ile ardiye ücretleri ve sair masrafların ödenmesi halinde sahiplerine verilir.

2. Bu Kanun hükümleri, kapsamındaki suçlardan dolayı öne sürülebilecek kişisel hak taleplerini etkilemez.”

DYP Grubu adına Kemal Çelik (Antalya); üzerinde uzlaşma olmayan tasarı üzerinde pazarlıklar yapıldığına ifadeyle, “Evet, affettiklerinize baktığınızı zaman, cezalarını artırdıklarınız kimler, affettikleriniz kimler diye düşünün; ama, burada çifte standart da yapmak istemiyorum. Terörle mücadele edenlere

⁷⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), ss. 435-436.

gösterilen katı tutum, maalesef, teröre sebebiyet verenlere gösterilmiyor veya teröre sebebiyet verenlere gösterilen merhamet, maalesef, terörle mücadele edenlere gösterilmiyor. ...Terörle mücadele edenlerin cezasını artırdık diye, sanki ev ödevi hazırlıyoruz,” şeklinde konuşmuştur.

FP Grubu adına Ahmet Nurettin Aydın (Siirt); “75. yıla izafe edilen bu af yasa tasarısının gerçek manada bir af yasa tasarısı olmasını temenni ederdik. Şimdi, ülkemizin uzun yıllardır gündemine oturmuş bir güneydoğu hadisesinde, hulûsi kalp ile söylüyorum, gerçekten haksızca, kişisel kin ve husumetlerle iftiraya uğramış, yardım ve yataklık etmekten cezaya mahkûm ve maruz kalmış çok geniş bir kitle var. 169. maddeyi, bu af kapsamına almamakla, onbinler, hatta yüzbinlerce diyebileceğimiz geniş bir kitlenin bütün ümit ve hayallerini gerçekten kırdınız ve ümitsiz hale getirdiniz. 169. madde, gerçekten, ülkeye getirilmek istenen barış, huzur ve sükun için bir temel madde idi. Gerçekten bir barış iklimi, bir barış ortamı getirilmek isteniyorsa -madem adı af- bu temel maddenin dikkate alınması lazımdı,” şeklindeki ifadeleriyle başlamıştır. Aydın ayrıca tasarının 9. maddesinde “katil affedilip dışarı çıktıktan sonra mağdurun bağıri yanık yakınının mücrime karşı hakkını talep etmesini engellemez” ve “mağdur, hakkını talep edebilir” denildiğini, bunun anlamının mağdurla alay etmek olduğunu, bu nedenle tasarının 9. maddesinin ikinci fıkrasının mutlaka geri çekilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Salih Çelen (Antalya); 9. maddenin bir anlamının suça konu eylemde kullanılan suç aletinin müsaderesinin (yani zor alım) mümkün olduğunu, diğer anlamının suçtan zarar görenin şahsî maddî ve manevî tazminat davası açma hakkı olduğunu, yetim kalan çocuğun tazminat davası açma hakkının saklı bırakılmasının anlamı olmadığı kanaatini taşıdığını, bu hüküm bu maddede olmasa bile zaten kişinin maddî ve manevî tazminat davası açma hakkının mevcut olduğunu, affın suçu değil cezayı ortadan kaldırdığını, suç olduğu sürece de kişinin maddî ve manevî tazminat davası açma hakkına sahip olacağını ifade etmiştir.

Lütfi Yalman (Konya)’ın Sorusu: Tasarının 8. maddesini kapsayan suçlar da dahil, 448. maddedeki kasten adam öldürme suçu, 264. maddede silah kaçakçılığı yapan ve bu konuyla ilgili çete kuranlar, 313. maddede cürüm işlemek için çete oluşturanların suçları mı toplumsal açıdan sizce daha tehlikeli, daha ağır bir suç? Yoksa, 312. maddedeki düşünce veya siyasî düşünce suçları mı daha ağır?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: Burada, maddeler üzerinde yapılan konuşmaları dinliyorsunuz, maddeler üzerinde sorulan soruları da dinliyorsunuz. Bunların ne ölçüde hakkın kötüye kullanılması olduğunu takdirlerinize sunuyorum. Bu sorunun bu maddeyle hiç ilgisi yok ve bu sorunun cevabı daha önce verildi. Neden, 312. maddenin, 3. maddenin 1. bendi (a) alt bendine alındığı daha önce açıklandı; o nedenle, cevap vermeye gerek görmüyorum.

9. madde üzerinde; Fethullah Erbaş (Van), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Yahya Akman (Şanlıurfa), Maliki Ejder Arvas (Van), Ali Güner (İğdır) ve Zülfükar İzol (Şanlıurfa) tarafından verilen önerge, görüşmeleri sonundaki oylama ile kabul edilmemiştir. Oylanan 9. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 10. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁷⁶³

“Adli sicil kayıtları

MADDE 10. — Genel affla tamamen ortadan kalkan mahkûmiyet hükümlerine ait sicil kayıtları adli sicilden çıkarılır. Aynı nitelikteki cezalara ait işlerden sicil tesis edilmemiş olanlar için sicil kaydı tesis edilmez.

Bu maddede öngörülen işlemlerin uygulanmasına ilişkin hususlar, Adalet Bakanlığınca bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde çıkarılacak yönetmelikle belirlenir.”

FP Grubu adına Mehmet Altan Karapaşaoğlu (Bursa); yasa tasarısında affa uğrayan suçluların evvelce işlemiş oldukları suçlarıyla ilgili olarak sicillerinin tertemiz edilmesinin söz konusu olduğunu bahisle, “Gerçek anlamda bir hukuk devletinin, hukukun üstünlüğü anlayışına hâkim bir devletin bir düzenleme yapmasını, evvela, Türkiye’de düşüncenin özgürce ifade edilebileceğinin garanti altına alınmasını ve ondan sonra da, Türkiye’de, bir toplumsal barışı gündeme getirecek, acıları ve ıstırapı bitirecek bir düzenlemenin yapılmasını canı gönülden arzu ederdik ...ama, toplumun çeşitli kesimlerinde ve toplumun çeşitli fikir platformlarında, eşitsizliği, haksızlığı gündeme getiren bu yasa tasarısına sahip çıkmamız, bu yasa tasarısını desteklememiz, bizden beklenmemelidir,” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki konuşmanın ardından önce karar sayısı aranmış, daha sonra oylanan 9. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 11. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“Salıverilme işleri ve sonuçları

MADDE 11. — 1. Bu Kanun hükümlerinden faydalanan tutuklu ve hükümlülerin salıverilme işleri, Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren yirmi gün içinde tamamlanır. Henüz salıverilme şartları mevcut olmayanlar, bu şartların olduğu tarihte salıverilirler.

2. 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun geçici 1. maddesinin (a) ve (b) bentleri, aynı neviden verilen cezalar, bunların sayısı ne olursa olsun tek bir ceza gibi infaz edilecek şekilde uygulanır.

3. Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce şartla salıverilenler ile bu Kanunun hükümlerinden faydalanan salıverilenler, salıverilme tarihinden itibaren üç yıl içinde iyi hâl gösterdikleri takdirde, Türk Ceza Kanununun 121 ve 122. maddeleri gereğince memnu haklarının iadesini talep edebilirler.”

FP Grubu adına Mehmet Bekâroğlu (Rize); tasarının mevcut haliyle kanunlaşması halinde kamu vicdanı tarafından kabul edilmeyeceğini, devlete

⁷⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), ss. 440-442.

karşı işlenmiş suçların af kapsamı dışında tutulduğunu, mağdura sorulmaksızın bireye karşı işlenmiş suçların affedildiğini, düşüncenin devlete karşı işlenmiş suç sayılarak affedilmediğini, çetelerin ve devlet ile millete zarar verenlerin affedildiğini, bu tutumun toplumsal barışa katkı sağlayamayacağı gibi kamu vicdanıyla da ilişkilendirilemeyeceğini ifadeyle, “(...) Bu kanun tasarısını hazırlayan bürokratlar ve bunu buraya indiren siyasî irade, bu konuyla ilgili herhangi bir araştırma yapmış mıdır? Elbette, siyasî bir bedel alıyorsunuz; bu kanun tasarısını kanunlaştıran hükümet ortakları, partiler, elbette, bunların siyasî bedelini ödeyeceklerdir; ancak, yine de, bu arkadaşlarımızın, bu milletvekili arkadaşlarımızın, bu çocukla ilgili, bu kadının psikolojisiyle ilgili, bunun bireylere bakmasıyla ilgili, bu insanın devlete ve kurumlara bakmasıyla ilgili, onlarla ilgili düşünceleri konusunda, gerçekten bir araştırma yapmasını, vicdanınıza elinizi koyup düşünmenizi istiyorum,” şeklinde konuşmuştur.

Abdullah Gül (Kayseri); 70 bine yakın mahkûmun 26 bininin genel af ve 30 bine yakının da özel af kapsamı içerisinde faydalanacağını, özel afta da indirimlerin söz konusu olduğunu, aftan amacın suç işlemiş insanları ıslah edilmiş olarak topluma kazandırmak olduğunu, tasarının 11. maddesine göre bu amacın gerçekleşmesinin zor olduğunu, burada bir değişiklik yapılması gerektiğine inandığını, zira insanların asıl suçunun affedildiğini, ondan sonra bunların birdenbire topluma mal edilmek istendiğini, üç senelik bekleme süresinin ise buna mani olduğunu, ille de bir zaman olsun deniyorsa bunun altı ay olabileceğini, söz konusu maddenin affın amacına uygun olmadığını ifade etmiştir.

11. maddenin üçüncü fıkrası hakkında verilen sekiz önergeden dördü işleme alınmıştır. Bu önergelerden ilki; İsmail Alptekin (Bolu), Süleyman Arif Emre (İstanbul), Nazlı Ilıcak (İstanbul), Ramazan Toprak (Aksaray), Yahya Akman (Şanlıurfa), Bülent Arınç (Manisa), Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman) ve Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş) tarafından verilmiştir. İkinci önerge; Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), Yahya Akman (Şanlıurfa), İsmail Alptekin (Bolu), Süleyman Arif Emre (İstanbul), Ramazan Toprak (Aksaray), Bülent Arınç (Manisa), Nazlı Ilıcak (İstanbul) ve Şeref Malkoç (Trabzon) tarafından verilmiştir. Üçüncü önergenin sahipleri; Mehmet Ali Şahin (İstanbul), Bülent Arınç (Manisa), Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Yahya Akman (Şanlıurfa), Ramazan Toprak (Aksaray) ve Nazlı Ilıcak (İstanbul) iken, son önerge; Yasin Hatiboğlu (Çorum), Mehmet Ali Şahin (İstanbul), Şeref Malkoç (Trabzon), İsmail Alptekin (Bolu), Süleyman Arif Emre (İstanbul) ve Bülent Arınç (Manisa) tarafından verilmiştir. Dört önerge de görüşmelerin ardından yapılan oylamalarda kabul edilmemiştir. Oylanan 11. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 12. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁷⁶⁴

⁷⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), ss. 449-455.

“Yükseköğrenim öğrencilerine yeni sınav hakkı

MADDE 12. — 1) 1989-1990 eğitim-öğretim yılından bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar, Yükseköğretim Kurumlarının hazırlık sınıfı, ön lisans ve lisans eğitim-öğretim programları ile yüksek okulların herhangi bir sınıfından her ne sebeple olursa olsun kaydı silinen veya silinme durumuna gelen veya kendi isteğiyle ayrılan öğrenciler, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten, 1998-1999 eğitim-öğretim yılı sonunda ilişkisi kesilecek olan öğrenciler ise, ilişkilerinin kesildiği tarihten itibaren iki ay içinde ilgili yükseköğretim kurumlarına başvurmak ve ilgili Yükseköğretim Kurumunun mevzuat gereğince aradığı kurallara uymak şartıyla, başarısız oldukları bütün dersler için iki sınav hakkı tanınmak suretiyle öğrenimlerine kaldıkları yerden devam ederler. Sınavlar, başvuru süresini izleyen iki ay içinde yapılacak şekilde ilgili yükseköğretim kurumunca düzenlenip uygulanır. Bu sınavlarda da başarılı olamayanlara başarılı olamadıkları dersler için bir bütünleme hakkı daha verilir. Bütünleme sınavları, ilk sınavı izleyen iki ay içinde yapılır.

2. (1) numaralı bentte belirtilen eğitim-öğretim yıllarında, lisansüstü öğrenimi görürken her ne sebeple olursa olsun kaydı silinen veya silinme durumuna gelen veya kendi isteğiyle ayrılan yahut yönetmeliklerinde öngörülen süreler içinde öğrenimlerini tamamlayamamış olanlara, yeterlik sınavına girme, yüksek lisans (master) veya doktora tezi dahil başarısız oldukları dersler için bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren iki ay içinde ilgili Yükseköğretim Kurumlarına başvurmak ve ilgili Yükseköğretim Kurumunun mevzuat gereğince aradığı kurallara uymak şartıyla iki sınav hakkı tanınır. Bütün derslerden başarılı oldukları halde yönetmeliklerinde öngörülen not ortalamasını tutturamadıkları yahut yüksek lisans (master) veya doktora sınavına giremediklerinden kaydı silinmiş olan öğrencilere diledikleri üç dersten iki sınav hakkı tanınır.

3. (1) numaralı bentte belirtilen eğitim-öğretim yılından bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihe kadar, Gülhane Askerî Tıp Akademisinden yargıya intikal etmiş disiplin suçu nedeniyle ilişkisi kesilenler hariç, her ne sebeple olursa olsun kaydı silinen veya silinme durumuna gelen veya kendi isteğiyle ayrılan öğrenciler, bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten; 1998-1999 eğitim-öğretim yılı sonunda ilişkisi kesilecek olan öğrenciler ise, ilişkilerinin kesildiği tarihten itibaren iki ay içinde başvurdıkları takdirde Yükseköğretim Kurumunca okuyacakları tıp fakülteleri belirlenir. Belirlenen tıp fakültesinin mevzuat gereğince aradığı kurallara uymak şartıyla intibakları yapılacak olan bu öğrenciler, 2547 sayılı Kanunun geçici 40. maddesi ile bu Kanun hükümlerinden diğer öğrenciler gibi yararlanırlar.

4. Yükseköğretim Kurumlarında ve Açıköğretim Fakültesinin son sınıflarında okuyan, tecil süreleri bitmiş öğrencilerin tecilleri bir defaya mahsus olmak üzere bir yıl daha uzatılır.”

DYP Grubu adına Mehmet Sağlam (Kahramanmaraş); Mehmet Sağlam 12. maddede getirilenleri üç satırda toplamıştır. Birincisinin yükseköğretimin ön

lisans ve lisans düzeyinde eğitim ve öğretim yapan ve üniversiteden başarısızlıkla uzaklaştırılmış olanlara iki sınav hakkının bulunduğunu, ikincisinin yüksek lisans ve doktora yapmakta olanlardan bu eğitimleri sırasında başarısızlık nedeniyle üniversiteyle ilişkisi kesilenlere iki sınav hakkının getirildiğini, GATA'dan ayrılanlara⁷⁶⁵ YÖK'ün belirleyeceği tıp fakültelerinde okuma hakkı getirildiğini, öğrenci aflarında affa ilaveten öğrencilerin başarısızlıklarının kaynaklarına bakılarak ille de üniversiteden atılmalarının beklenmemesi gerektiğini, Türkiye'de özellikle son yıllarda üniversite özerkliği ve üniversite çeşitliliği adına bir kargaşa ve eşitsizlikler zinciri doğduğunu, üniversite yönetmeliklerinde var olan ve öğrenciyi başarısızlığa iten sebeplerin ortadan kaldırılarak gençlerin önünün açılabilceğini, hiçbir eğitimcinin hedefinin öğrenciyi “başarısız” diye ilan ederek eğitim kurumu dışına atmak olmadığını, sınıf geçme ve ders geçme şeklinde iki farklı yöntemin farklı üniversitelerde uygulandığını, ders geçme yönteminde 3-4 dersten başarısız olan öğrencinin bir üst sınıfa devam edebildiğini ve kalan derslerini sonradan verebildiğini, oysa sınıf geçme sisteminde tek dersten kalsa bile yıl kaybettiğini, 3 derse kadar başarısız öğrencilere kaldıkları derslerden sınav hakkı vermenin uygun olacağını, ara sınavlar ve sınavların değerlendirilmesinde öğrenci aleyhine eşitsizlikler olduğunu, 2547 sayılı Üniversiteler Kanununun 44. maddesinin ara sınavların nasıl yapılacağını düzenlediğini, son zamanlarda çıkarılan yönetmeliklere bakıldığında “birisinde 60’la geçene, öbüründe 55’le geçene” belge verildiğini, aralarında bir standart olmadığı gibi standart getirmenin üniversitenin özerkliğine aykırı bir hareket sayılmayacağını, son bir iki yıla kadar üniversitelerde yüksek lisans ve doktora öğrencilerinin yabancı dil sınavına kendi konularından girdiklerini, ihtisası ile ilgili verilen metinden yabancı dil sınavı yapıldığını, iki-üç yıl önce Üniversitelerarası Kurulca bu öğrenimi yapanların KPDS’ye girmeleri için karar alındığını, Üniversiteler Kanununda böyle bir madde bulunmadığını, KPDS’nin bir nevi dilbilgisi ve tamamen farklı amaca yönelik bir sınav olduğunu, aynı koşulun yardımcı doçentler için de getirildiğini ve yüz üzerinden 60 almak gerektiğini, oysa Üniversiteler Kanununda “Kendi alanından dil sınavına girer” hükmünün bulunduğunu, bu yüzden iki üç yılda bir üniversite affı çıkarmak zorunda kalındığını ifade etmiştir.

Konuşmasının devamında deprem bölgelerindeki düzenlemelere değinen Mehmet Sağlam, bölgede bulunsun ya da bulunmasın depremden etkilenmeyen Türk ailesi olmadığını, yurt sathındaki 72 üniversitenin bir kısmı deprem bölgesinde bulunmasa da deprem bölgesinden etkilenen öğrencilerin buralarda öğrenim gördüğünü, on gün içinde bu öğrencilerin bütünleme sınavlarına gireceklerini, oysa bunların sınava girecek durumda bulunmadıklarını, dolayısıyla iki sınav hakkı ile üç dersten sınava girme hakkını tüm üniversitelerdeki öğrencilere tanımanın uygun olacağını teklif etmiştir.

⁷⁶⁵ Genellikle de disiplin suçu nedeniyle yargıya intikal edenler hariç olmak üzere.

FP Grubu adına Akif Gülle (Amasya); tasarı konusunda kendisinin de üyesi bulunduğu Millî Eğitim Komisyonundaki ayrıntılı çalışmalara değinmiş, üniversitelerdeki çeşitli sınav yönetmeliklerinden ve uygulamalardan kaynaklanan farklılıkların öğrenci başarısızlıklarında rol oynadığının tespit edildiğini, ayrıntılı ve önceki dönemlerde çıkarılan öğrenci aflarının incelenmesiyle hazırlanan raporun⁷⁶⁶ komisyona sunulduğunu, ilaveten oldukça kapsamlı ve bütün öğrenci kesimini kapsayan bir raporun hazırlandığını, Millî Eğitim Komisyonu tarafından da kabul edilen raporun Adalet Komisyonuna gittikten sonra adeta “kuşa” çevrildiğini, genel af yasasının diğer maddelerinde görülmeyen ihtar ve ikazlara tabî tutulmuş hale geldiğini, mevcut yasa tasarısı ile kimlerin ön şart ileri sürülmeden nasıl affedildiğinin bilindiğini, öğrencilere yeni bir sınav hakkı söz konusu olduğunda bu kadar “cimri” davranılmasını anlamadığını, öğrencilerin ana sınıfı öğrencisi yerine konularak bir düzenleme yapılmasına ihtiyaç ve gerek olmadığını, yükseköğrenim öğrencilerine yeni sınav hakkı veren tasarıya bu şekliyle oy vermelerinin mümkün olmadığını ifade etmiştir.

Sebahattin Karakelle (Erzincan); üniversitelerin “son yıllarda, bilimsellikten uzak, her türlü dayatmanın yapıldığı, keyfilğin, hükümrân olduğu” müesseseler haline getirildiğini, 2547 sayılı Yükseköğretim Kanununun “bölüm başkanını dekan, dekanı rektöre, rektörü ise YÖK Başkanına” âdeta mahkûm ettiğini, Anayasa ile kanunlarda öğrencilere kılık ve kıyafet sınırlaması getiren bir hüküm yokken YÖK’ün “inançları gereği olarak başlarını kapatan çocuklarımızın eğitim haklarını,” derslerindeki başarılarına bakmadan elinden aldığını ifadeyle, “Şayet başörtüsü bir simge ise, çeşitli zorluklarla karşılaşan kimseler, kendi aralarında anlaşarak bu örtüyü başlarına değil de boyunlarına da bağlayabilirler. Siyasî bir simge olduğunu farz etseniz bile, demokrasinin, siyasî tercihin serbest olduğu ve bunu bir simgeyle ifade etmenin yasak olmadığı bir idare biçimi olduğu da asla unutulmamalıdır. Dinî inançlarından dolayı belli bir yaşam biçimini tercih etmiş insanları ille de kendimiz gibi olmaya zorlamak, her şeyden önce, gayri insanî ve antidemokratik bir davranıştır,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Lütfi Doğan (Gümüşhane); görüşülen 12. maddenin 2. bendindeki “ilgili yükseköğretim kurumunun mevzuat gereğince aradığı kurallara uymak şartıyla” ifadesine dikkat çekmiş, masum ve inancına uygun bir tarzda üniversitesine giden öğrencilerin uzun bir süreden beri sıkıntıyla karşı karşıya kaldıklarını, bunların giyimleriyle okulun disiplinini rencide edecek ve haleldar edecek durumlarının olmadığını ifadeyle, “Eğer kanunlara aykırı bir davranışları varsa bu çocukların, bu çocuklarımızı kendimiz iyileştirelim, ıslah edelim, bu kanunlara uyun diyelim; ama, eğitim, öğretim hakkı Anayasayla teminat altına

⁷⁶⁶ Raporun altında MHP’den Doç. Dr. Seydi Karakuş, DSP’den Ayşe Gürocak, FP’den kendisinin, DYP’den Mahmut Nedim Bilgiç ve ANAP’tan Abdülkâri Erdoğan’ın imzalarının bulunduğu belirtilmiştir.

alınmışken, buna engel olmak, sübjektif, keyfi düşüncelerle bu yavruları mağdur etmek, gerçekten, bu büyük milletin büyüklüğüne yakışmıyor. İlim, araştırma, irfan, kültür; bunlara da yakışmıyor. Hele 20. Asırda, bunları, bu şekilde, bu evlatları öğretmenlerine, fakültelerine, milletine kırgın hale getirmeye hiçbir kimsenin hakkı yok. Kaldı ki, bunlar, milletini, memleketini, ülkesini seven, bilgisizlikten kurtulup, ülkeye daha çok yararlı bireyler olmak azminde olan yavrulardır. O halde, bunların önünü açmalı,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)’ün Sorusu: Bir ilde veya birden fazla ilde, üniversitelerde, farklı fakültelerde sınıf geçme notu, birinde 50, birinde 60. Ankara için söylüyorum; ODTÜ’de veya Hacettepe Üniversitesinde sınıf geçme notu 50’dir, Ankara Üniversitesinde ise 60’tır. Fakülte nevileri itibariyle de aynıdır; ancak, notu 55 olan, mesela, Ankara Üniversitesindeki bir genç sınıfta kalabilmekte, belge alabilmekte, buna karşılık diğer fakültelerde ise 50 not almış olan kişi sınıfını geçebilmektedir. Acaba, farklı üniversitelerde ve farklı fakültelerde, farklı not üzerinden sınıf geçebilen insanların bu eşitlikten yararlanmaması, sizleri rahatsız etmiyor mu? Birincisi bu. İkincisi, bir öğrencinin bir yıl içerisinde aldığı not ortalaması, bir üniversitede 50, bir üniversite de ise 60 olarak değerlendirilmek suretiyle sınıf geçilebilmektedir. Oysa, birinde sınıf geçme var, birinde ders geçme sistemi var. Dolayısıyla, üniversitelerdeki bu farklı uygulama, gençlerin sınıfta kalmasına neden olmakta, ders kaybına neden olmakta, hatta, fakülteyi terk etmek mecburiyetinde kalmaktadır. Bu farklı uygulamaları gören, pedagojik formasyonu olan Sayın Bakanımız, üniversite öğretim üyeliğinden gelmiş olan Sayın Bakanımız, bu eşitsizliği ortadan kaldırmak için herhangi bir şey düşünüyor mu? Yoksa, af gibi çok önemli bir kanun tasarısının görüşüldüğü böylesine bir dönemde, bu çocuklara bir sınav hakkını tanımak suretiyle bu eşitsizliği ortadan kaldırma anlayışını ortaya koyacak bir farklı, bir başka madde düşünebiliyor mu? Bir diğer husus da... Değerli arkadaşlar, çok önemli bir konuyu soruyorum. Gerçekten vicdanlarımızın sızlayacağı bir durumu soruyorum. Bunu, hepimiz çok dikkatli takip etmeliyiz. ...Deprem bölgesinde, özellikle şu anda enkazla uğraşan gençler var. Diyelim, Sakaryalı veya Kocaelili olup da Ankara’da okuyan, Erzurum’da okuyan, Kocaeli’de veya Adana’da veyahut da Trabzon’da okuyan bir gence sınav hakkı tanıma imkânı verebiliyor muyuz? Çünkü, şu anda, enkazla uğraşıyor; ya yaralıdır veyahut da enkaz altından bir yakınına kurtarma faaliyeti içerisinde. Buna da bir sınav hakkı tanınabiliyor mu? Bir diğer husus da -son sorum- yüksek lisansa girmekte olan bir öğretim görevlisi, tıp fakültesinde okuyan veyahut tıp fakültesinde özellikle yabancı dil kursuna giren genç bir öğretim görevlisi, kendi branşından değil de, özellikle sanat tarihinden sorulmuş olan bir soru sebebiyle yabancı dil sınavını verememiştir. Acaba, bu görüştüğümüz koca af kanunu içerisinde -o kadar önemli suçları affettik ki- bunlara da böyle bir sınav hakkını vermeyi düşünüyorlar mı?

Musa Uzunkaya (Samsun)'nın Sorusu: Bendeniz de Millî Eğitim Komisyonunda çalışan bir arkadaşınız olarak, basın da yakinen izlediği gibi, af yasası dışında, Millî Eğitim Komisyonunda günlerdir tartışılan, arizamık öğrencilerin sorunlarını muhtevî bir af değil, hak yasası düşünülürken, ne olduyorsa, bir anda, hükümetimiz tarafından düşünülen genel af yasası içerisine öğrenci affı getirilmiştir. Millî Eğitim Komisyonu, ilgili ve bu sahada uzmanlaşmış elemanlardan oluşan bir komisyon olmasına rağmen, Adalet Komisyonunun görüştüğü bu tasarı içerisinde, öğrencilerin birçok talebi, hakları, özlemleri, imtihana girme istekleri yerine getirilememektedir. Özellikle birinci paragrafta, Türkiye’de büyük ekseriyetinin başörtüsü mağduresi olarak bilindiği öğrenciler, eğer başlarını vaktiyle açsalar, zaten bu duruma düşmeyeceklerdi. Şimdi ise, yönetmelikle, yine bu kanunla, yönetmeliği de güvence altına almak suretiyle, kanunla yönetmelikleri teyit etmek suretiyle, öğrencilerimizi yeni bir başörtüsü mağduresi haline bu yasa tasarısıyla getirmiş olmuyorlar mı; af değil, yeni bir yasak kapsamı, bu yasa tasarısıyla, öğrencilere gelmiyor mu? Birinci sorum bu. İkincisi, öğrencilere bununla, mevzuata uymak şartı getiriyoruz. Peki, kendilerini şu ana kadar affettiğimiz sayısız suçlulara “bu yasaların saydığı maddelerdeki suçu işlememek şartıyla, sizi affediyoruz” diye bir şart onlar için getirilmiş midir veya böyle bir düşünce ortaya konmuş mudur? İlgili ihtisas komisyonun, Millî Eğitim Komisyonunun çok geniş şekilde yaptığı çalışmadan hiçbir bölümü kabul etmeden, noktası virgülüne kadar Adalet Komisyonunun getirdiği bu öğrenci affı yasasının, hangi nedenle o şekilde tahdit edildiğini de, özellikle ilgili mevzuatlara bağlı olmak şartının hangi nedene bağlı olduğunu da, Muhterem Bakanımın açıklamasını arz ediyor, saygılar sunuyorum.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: Sayın Bedük’ün sorularına önce cevap veriyorum: Yükseköğretim kurumları, özerk kurumlardır; eğitim öğretim, bu özerklik içerisinde yürütülür; sınavlar, bu özerklik çerçevesinde yapılır. Dolayısıyla, yükseköğretim kurumları, kendi öğretim yöntemlerini ve sınav yöntemlerini belirleyebilirler, sınav yönetmeliklerini yapabilirler. O bakımdan, farklı üniversitelerde farklı yöntemlerin uygulanması, aslında, bir zenginliktir, bir çeşitliliktir. Bunların içerisinde en başarılı olanı, zamanla diğer üniversitelerde de benimsenebilir. Bu bakımdan, bazı üniversitelerde geçme notunun 50, bazılarında 60 olması, bazılarında ortalamının 60 veya 50 olarak aranması, bazı üniversitelerde rakam yerine harf uygulanması, bu genel bilimsel özerkliğin bir gereğidir. Konuyu o çerçeve içerisinde değerlendiriyorum. Bundan dolayı bir eşitsizlik söz konusu değildir. Eşitlik, aynı yükseköğretim kurumu bakımından söz konusu olabilir. Her üniversite öğrencisi, girdiği üniversitenin, zaten, yönetmeliğini bilmek durumundadır, o kurallara uymak durumundadır. O bakımdan, farklı üniversiteler arasında farklı geçme notunun, farklı ortalama notunun aranmasında bir eşitsizlik görmüyorum. Ders geçme, sınıf geçme de, üniversitelerin bünyelerine göre değişebilir. Bazı üniversitelerde, bazı

fakültelerde sınıf geçme yöntemi daha uygundur, bazılarında ders geçme, sömestr yöntemi daha uygundur, yarı yıl yöntemi daha uygundur; bunları, üniversitelerin kendilerine bırakmak gerekir. Yine, bazıları, tek dersten veya iki dersten üst sınıfa devam hakkı tanıyabilmektedir. Bütün bunları, üniversitelerin kendilerine bırakmak gerektiği düşüncesindeyim. Bunu yasama organı belirlemez. Yasama organı, yükseköğretim Kanununu çıkarmıştır. O çerçeve içerisinde, Anayasanın üniversitelerimize, yükseköğretim kurumlarına tanıdığı bilimsel özerklik çerçevesinde, gereken düzenlemeleri yapabilirler.

Deprem bölgesi bakımından, burada ayrı bir düzenleme yok. Burada öngörülen süreler içerisinde başvurunun yapılması gerekir; ama, gerekirse tanınabilir; bunu, üniversiteler kendileri yapabilirler. Bunu, bizim, buradan belirlememize gerek yok. Ayrıca, üniversitelerle ilgili düzenlemeleri de önerme yetkisi, aslında, Yüksek Öğretim Kuruluna aittir. Yüksek Öğretim Kurulu öneriyi yapar, hükümet benimser veya doğrudan doğruya hükümet yapabilir; ama, esas itibariyle, Yüksek Öğretim Kurulundan gelmesi, Yüksek Öğretim Kurulu Kanununun hükümleri arasında yer almaktadır. Dolayısıyla, bu konuda, Yüksek Öğretim Kurulu gereken önerilerde bulunabilir ve hükümet de bunları Meclise sunabilir.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)'ün Devam Eden Sorusu: Efendim, o eşitsizliği kabul etmediler, ona bir şey demiyorum; fakat, bu gençlerin, yani farklı uygulamalardan kaynaklanan sebeplerle sınıfta kalmış olan, sene kaybetmiş olan gençlerin, af kanunundan yararlanmak suretiyle tekrar sınava girmelerini düşünmüyorlar mı?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (devamla): Gençlere, onların sınav yönetmeliklerini değiştirerek değil, mevcut sınav yönetmelikleri içerisinde yeni sınav hakkı tanıyoruz. Biz, eğer, bu arada sınav yönetmeliklerini de değiştirecek olsak, örneğin, ortalama 60 puan arayan bir üniversite için 50 puanın yeterli olduğunu hükme bağlayacak olsak, bilimsel özerkliğe müdahale etmiş oluruz; bu, Anayasaya da ters düşer.

Sayın Uzunkaya'nın sorusuna geliyorum. Sayın Uzunkaya dediler ki: 'Uzman komisyon, Millî Eğitim Komisyonuydu.' Bu konu, baştan beri, af kanunu tasarısı içinde de vardı, o çalışmaların bir parçasıydı; ancak, o arada, değişik milletvekillerimiz, bu konuda önergeler verdiler ve o önergeler, o kanun tasarıları, Millî Eğitim Komisyonuna havale edilmişti. Onlar üzerinde bir çalışma yapılırken, af kanunu Meclise sevk edilmiş oldu ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı, af kanununda, Adalet Komisyonunu asıl komisyon, Millî Eğitim ve Anayasa Komisyonlarını da tali komisyon olarak görevlendirdi. O çerçeve içerisinde, Millî Eğitim Komisyonunun ve Anayasa Komisyonunun görüş ve düşünceleri de dikkate alınarak, tasarı son şeklini aldı. Burada, yürürlükteki mevzuata uymak kadar doğal bir şey yok. Yürürlükteki mevzuatı biz değiştirmiyoruz; biz, sadece, yeni sınav hakkı tanıyoruz, yeni bir olanak tanıyoruz; yürürlükteki mevzuatın değiştirilmesi, bu kanunun konusu değildir.

Ayrıca, şimdi bu kanunla affedilenler için de, biliyorsunuz, üç yıl boyunca yeni bir suç işlememe koşulu aranmaktadır. Dolayısıyla, o koşul, bu aftan yararlanana için; mevcut kurallara uymak, toplumun yasalarına uymak, herkes için aranmaktadır; bundan daha doğal bir şey yoktur. Kanunun amacı, gençlerimize yeni olanak sağlamaktır; yoksa, bu vesileyle, yürürlükteki mevzuatı veya üniversitelerin yürürlükteki yönetmeliklerini değiştirmek değildir.

Zeki Ertugay (Erzurum)'ın Sorusu: Bugün, genel af içerisinde “öğrenci affı” adı altında, öğrencilere sınav hakkı verilmesiyle ilgili önemli bir hususu da görüşüyoruz. Esas olarak, Millî Eğitim Komisyonunda kapsamlı olarak görüşülen, daha sonra, tali komisyon olması hasebiyle, buraya eksik olarak getirilen öğrenci affının görüşülmesi sırasında, bu soruların muhatabının -Sayın Bakan mazur görsünler- Sayın Bakandan ziyade, Sayın Millî Eğitim Bakanının olduğunu düşünüyorum. Bu bakımdan, Sayın Millî Eğitim Bakanının bu oturumda hazır bulunup da bu soruları cevaplandırması daha doğru olmaz mıydı?

Ahmet İyimaya (Amasya)'nın Sorusu: Gerçekten, yasama organı, üniversitelerin, öğretim kurumlarının alanlarına yasayla müdahale edemeyeceğine göre, hangi mantık içerisinde, bu yasada af hükümleri öngörülüyor? Bilebildiğimiz kadarıyla, yasama organının, anayasal sınırlar içerisinde mahfuz alanları vardır ve millî iradeye uygun olarak, yürütme alanına da, diğer alanlara da müdahale edebilir. Hele, bilhassa, Marmara Bölgesindeki depremin, millî bir sorun ve acil güncel sorun olması karşısında, yasama organının, ivedilikle, meseleye, çözücü şekilde el atması gerekmez mi?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Bir defa, yasama organının gerekli gördüğü her şeyi, hükümet kadar, yasama organının üyeleri de teklif edebilir; dolayısıyla, bu konuda, siz de teklifte bulunabilirsiniz. Yüksek Öğretim Kurulu da, bu konuda, gereken koordinasyonu yapabilir. Deprem bölgeleri bakımından, ben, yükseköğretim kurumlarının, deprem bölgelerinde, gerekli tedbirleri alacağını düşünüyorum. Yüksek Öğretim Kurulu da, bu konuda, gerekli koordinasyonu yapabilir. Sınav hakkı, öğrencilere, çeşitli af kanunlarında veya Yükseköğretim Kanununa eklenen çeşitli hükümlerle, şimdiye kadar tanınagelmıştır. Aslında, kişisel kanım olarak, bu tartışılabilir; ama, bu, yerleşmiş bir uygulama haline gelmiştir. Daha ileriye giderek, artık burada, üniversitelerin öğrencilere vereceği notu da tayin etmek, sanıyorum doğru olmaz.”

Bu arada, Sayın Bedük'ün sorularından birini şimdi hatırlıyorum; demin cevap vermeyi ihmal ettim. Öğretim elemanlarına da bu olanağı genişletecek olursak, bunun nereye kadar varacağı kestirilemez; yarın, öğretim elemanlarının da profesörlük payesini almaları için, örneğin, yeni bir tez sunmaları gibi olanak tanınması yoluna gidebilir. Öğrencilere tanınan olanakların, herhalde...

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)'ün Sorusunun Devamı: Ceza Kanunundaki bütün suçları affediyorsunuz; bunlar mı kaldı?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (devamla): Ama, öğretim elemanlarına tanınması söz konusu değil; Türkiye’de öğretim üyeleri, iyi lisan öğrenmek zorundadır. Eskiden, öğretim üyesi olabilmek için iki lisan öğrenme zorunluluğu vardı; bundan dolayı, Türkiye bir şey kaybetmez. Öğretim üyelerinin ne kadar bilgili, ne kadar dünyaya açık olmasını sağlarsak, dünyadaki bilimsel gelişmeleri de o ölçüde takip edebiliriz, dünyaya o ölçüde ayak uydurabiliriz veya öncülük edebiliriz. O bakımdan, sınırın geçilmemesi gerekir; öğrencilerle sınırlı olarak kalması gerekir.

12. madde üzerinde 11 önerge verilmiştir. Önergelerden ilki; Saffet Arıkan Bedük (Ankara), Celal Adan (İstanbul), Ahmet İyimaya (Amasya), Zeki Ertugay (Erzurum), Mehmet Sağlam (Kahramanmaraş), Salih Çelen (Antalya) ve Sebahattin Karakelle (Erzincan) tarafından, ikinci önerge Ahmet Kabil (Rize) tarafından, üçüncü, dördüncü ve beşinci önergeler Fethullah Erbaş (Van) tarafından, altıncı, yedinci ve sekizinci önergeler; Mahmut Göksu (Adıyaman), Akif Gülle (Amasya), Mustafa Baş (İstanbul), Musa Uzunkaya (Samsun), Aslan Polat (Erzurum) ve Lütfi Doğan (Gümüşhane) tarafından verilmiştir. Dokuzuncu önerge; Musa Uzunkaya (Samsun), Faruk Çelik (Bursa), Akif Gülle (Amasya), Mahmut Göksu (Adıyaman) ve Remzi Çetin (Konya) tarafından, DSP Grubu Başkanvekili, MHP Grubu Başkanvekili, ANAP Grubu Başkanvekili, Fikret Uzunhasan (Muğla), İsmail Köse (Erzurum), Beyhan Aslan (Denizli), Turan Bilge (Konya) ve Faruk Bal (Konya) tarafından verilirken son önergenin sahipleri de; Saffet Arıkan Bedük (Ankara), Mehmet Sağlam (Kahramanmaraş), Salih Çelen (Antalya), Zeki Ertugay (Erzurum), Celal Adan (İstanbul), Sebahattin Karakelle (Erzincan) ve Ahmet İyimaya (Amasya) tarafından verilmiştir. Bu önergelerden sadece Fikret Uzunhasan (Muğla) ve arkadaşları tarafından verilen aşağıdaki önerge kabul edilmiştir.⁷⁶⁷

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Sayın Başkanlığına

Görüşülmekte olan Af Kanunu Tasarısının 12. madde başlığının, Yükseköğrenim Öğrencilerine Yeni Sınav ve Devam Hakkı olarak düzeltilmesini ve bu maddenin birinci bendinin sekizinci satırına “iki sınav” ifadesinden sonra gelmek üzere “ve devam” ibaresinin eklenmesini arz ve teklif ederiz.”

Önergedeki değişiklikte birlikte oylanan 12. maddenin açık oylamaya tabi tutulması talebi yapılmış, talepte bulunanların Genel Kurulda oldukları tespit edildikten sonra elektronik cihazla açık oylama yapılmış ve 279 oyun kullanıldığı oylamada; 45 ret, 5 çekimser ve 2 mükerrer oya karşılık 227 kabul oyu ile 12. madde kabul edilmiştir. Daha sonra aşağıdaki 13. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁷⁶⁸

“MADDE 13. — 23 Nisan 1999 tarihinden önce, 1136 sayılı Avukatlık Kanununun 11. maddesi hükmü uyarınca, avukatlık ve avukatlık stajıyla

⁷⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c.12, B 59 (27.8.1999), ss. 466-476.

⁷⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), ss. 477-478.

birleşmeyen diğer işlerde bulunulması sebebine dayanılarak, yapmış oldukları stajın geçerli sayılmamasından dolayı aynı Kanunun 72. maddesinin (b) bendi uyarınca adları baro levhasından silinmiş bulunanlarla staj bitim belgesi almış oldukları halde aynı sebeple baro levhasında yazılma istemleri reddedilenler, levhaya yazılmalarına dair baro yönetim kurulu kararları Adalet Bakanlığınca onaylanmayanlar veya baro levhasına yazılmamış olanlar, başvurdukları takdirde avukatlıkla birleşmeyen işlerinden ayrılmış olmaları ve başkaca engellerin bulunmaması kaydıyla baro levhasına yazılırlar. Bu şekilde avukatlık stajı yaptıktan sonra baro levhasına yazılmış bulunanları da avukatlıkla birleşmeyen bir işle uğraşmamaları ve başkaca engelleri bulunmaması şartı ile kayıtları silinmez. Adları staj listesinden silinenler, avukatlıkla birleşmeyen işlerinden ayrılmış oldukları ve başkaca engelleri bulunmadığı takdirde bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren üç ay içerisinde başvurmaları halinde yeniden staj listesine yazılırlar ve silme kararından önce yaptıkları staj geçerli sayılarak stajlarına devam ederler. Bunlardan adları staj listesinden silinmesi gerekenler hakkında başkaca engelleri yoksa silme işlemi yapılmaz.

Bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten önce avukatlıkla bağdaşmayan bir işle uğraştıkları sırada avukatlık stajını yapan veya yapmakta bulunanlar hakkında;

a) Cezaî takibat yapılmaz.

b) Daha önce başlamış olan takibatlar durdurulur.

Hükmolunan cezalar ceza mahkûmiyetlerinin sonuçlarını da kapsamak üzere affedilmiştir.

Bu suretle cezaları bütün sonuçlarıyla affedilmiş olan avukat ve avukat stajyerleri hakkında, bu mahkûmiyetlerine dayanılarak Avukatlık Kanununun avukatlığa kabul edilmemeye ve ruhsatnameleri geri alınmak suretiyle iptal ve adları bir daha yazılmamak üzere levhadan silinmeye dair hükümleri uygulanmaz.”

DYP Grubu adına Salih Çelen (Antalya); tasarının 13. maddesinde avukat stajyerlerin “staj yaptıkları sırada, avukatlık stajıyla birleşmeyen, bağdaşmayan bir işle iştigal etmeleri halinde, kendileri için öngörülen cezanın uygulanmayacağına ve affına ilişkin” maddenin Türk yargı mevzuatında savunmak için gerekli olduğu kanaatini taşıdığını, görüşülen madde yerine affı gerektiren genel yargı sisteminin düzenlenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

FP Grubu adına İsmail Alptekin (Bolu); “(...) avukat stajyerlerinin, bir noktada, affıyla ilgili bu konuyu, bu maddeyi görüşürken, takriben on yıldan beri hep hükümetlerin konuştuğu, herkesin konuştuğu tartışmaya açılmış olan avukatlık kanununu da hazırlanmış, konuşulmuş, hatta, hükümetler, Meclise kadar getirme kararı almışlar; ama, bir türlü gelememiş olan avukatlık kanununun da, en kısa sürede bu Meclise getirilmek suretiyle kanunlaşmasını talep ediyoruz, ...Bugün için ihtiyaçları karşılamayan kanunun, yeni, güncel, günün şartlarına uygun hale getirilmesi, avukatlarımızın toplum içerisinde saygınlığının muhafaza edilerek adaletin tecellisinde önemli görevleri ifa eden

avukatlık kanunu ve onları ilgilendiren avukat arkadaşlarımızın durumunun iyi bir şekilde düzeltilmesi lazımdır!” şeklinde konuşmuş, FP olarak konuya olumlu baktıklarını söylemiştir.

Ali Oğuz (İstanbul); “(...) mahiyeti itibariyle, gerek devamsızlık gerekse kanunî bir mâni çıkması halidir veya avukatlıkla veya stajyerlikle bağdaşmayan bir işin, bir meşgalenin ve bir hizmetin kabul edilmesi sebeplerinden neşet etmiştir. Bunların ortadan kaldırılması sebebiyle veya engelin ortadan kaldırılması sebebiyle, engel meşgalenin ise terk edilmiş olmasının tevsiki sebebiyle yeniden staj listesine yazılması veya avukatlık levhasına ve avukat listesine kaydedilmesi suretiyle, affın tatbik edilmesi hükmü getirilmiştir,” şeklinde olumlu görüş bildirmiştir.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)’ün Sorusu: Bu yasanın her maddesinde matlap var; fakat, bu maddede matlap yok. Acaba, bunun özel bir nedeni mi var; yoksa, koşu tempolu yasamanın bir ihmali mi? İkinci sualım, matlap eklemeyi düşünüyor musunuz; yoksa, bunu da tutucu bir tavrın kurbanı mı edeceksiniz?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: Bu madde Adalet Komisyonunda eklenmiştir. Yazım sırasında kenar başlığı unutulmuştur. Bu başlığın şimdi eklenmesi uygun olacaktır. Başlık: “Avukat stajyerlerinin durumu.”

Oylanan 13. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 14. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁷⁶⁹

“Yürürlük

MADDE 14. — Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”

DYP Grubu adına Hüseyin Çelik (Van); Osmanlı Devleti ve Türkiye’deki “demokratikleşme” çalışmalarını ayrıntılı olarak anlatarak, “Bilmeliyiz ki, demokrasi, farklı ve aykırı seslere tahammül etmenin adıdır. Atatürk, öğretmenlere seslenirken ‘Muallimler, cumhuriyet sizden fikri hür, irfanı hür, vicdanı hür nesiller ister’ demiyor muydu? Bir de, bunun günümüzdeki uygulamasına bakalım: Siz, insanlara ‘size, sonsuz, hür bir damak zevki ve iştihâ; ama, mönümüz fiktir’ diyorsunuz. Bu durumda, hür iştihânın bir anlamı var mıdır?! Tek tip insan yetiştirmekten söz eden, herkesin kendileri gibi düşünmesi, herkesin kendileri gibi giyinmesi ve hissetmesi gerektiğini topluma dayatan zihniyetin demokratik bir cumhuriyette sizce yeri olmalı mıdır?! Kaldı ki, bundan sonra getirilecek olan yasa tasarısında, düşüncelerini yazılı ve görsel basında ifade edenler kapsam içi, sözlü olarak meydanlarda, salonlarda, dost meclislerinde dile getirenler kapsam dışı bırakılıyor. Allah aşkına, bunu içimize sindirebiliyor muyuz?! Katilleri, hırsızları, dolandırıcıları ve daha birçok adi suçluyu affederken, otuz yıl milletvekili, müsteşar, bakan, parti lideri olarak bu ülkeye hizmet eden Hasan Celal Güzel’in, İstanbul Büyükşehir eski Belediye Başkanı Recep Tayyip Erdoğan ve

⁷⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), s. 482.

benzerlerinin, söyledikleri birkaç cümleden dolayı hapse girmesini yahut girmiş olmasını nasıl kabullenebiliyoruz?! ...Anayasadaki ve Ceza Kanunundaki düşünceyi suç sayan engelleri kaldırmadık. Çifte standardı da bir kenara bırakmalıyız. Hukuk, ya herkes için vardır veya yoktur. Prof. Dr. Dursun Odabaş ve 10 arkadaşı, üniversitedeki başörtüsü yasağına karşı çıktıkları için hem işlerinden atıldılar hem de unvanları ellerinden alındı. Böyle bir uygulama Tanzanya’da bile var mıdır? Acaba, Prof. Odabaş, sokak köpeklerinin hakkını savunmak için yürüyüş yapsaydı, aynı muameleye maruz kalır mıydı? Öte yandan, İstanbul Üniversitesinin eski rektörü Prof. Berkarda, üniversitenin bazı profesörlerini sanki görevleriymiş gibi Refahyol Hükümetini devirmek için Anıtkabire cübbeli bir biçimde yürütünce, kimse niye böyle yaptığını sorma gereği bile duymadı. Düşünceyi suç sayan zihniyet ilkel bir zihniyettir. (...) Bugün, bu toplum, bizim kendilerine zorla giydirmeye çalıştığımız elbiseye girmiyor; zorla giydirmeye çalıştığımız zaman da, ense bir tarafta, göbek bir tarafta, acayip bir görüntü ortaya çıkıyor. Belki burada açıklığa kavuşturmamız gereken bir husus vardır; o da, hürriyetin, anarşi, başıboşluk ve nihilizmle aynı anlama gelmediğidir. İnsanlar eyleme geçmedikçe; başka insanlara, zor kullanarak düşüncelerini empoze etmeye çalışmadıkça, hukuk önünde suçlu sayılamazlar. Ne yazık ki, bizim kanunlarımız onları suçlu sayıyor. ...Sadece, Londra’nın Hackney Mahallesinde, kuruluş amacı Türkiye aleyhtarlığı olan onlarca dernek ve kuruluşun varlığına şahit olunca, o, eskiden bolca attığımız ‘komünistler Moskova’ya’ sloganının çok da yerinde olmadığını anladım. Komünist varsa, bırakın, bizim komünistimiz olarak burada kalsın. Türkiye aleyhtarı lobilerle birleşen bu dernekler, Avrupa’da, Türkiye’yle ilgili çok olumsuz bir imajın oluşmasında ciddi pay sahibidirler. ...Unutmayalım ki, sosyal patlamalar, insanların açıkça konuşmasından değil, konuşmayıp, her şeyi içlerine atmasından kaynaklanır. Eminim ki ‘konuşan Türkiye sloganının’ mimarı Sayın Cumhurbaşkanımız Süleyman Demirel de, bizim gibi düşünüyor” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Oylanan 14. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 15. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“Yürütme

MADDE 15.– Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.”

FP Grubu adına Musa Uzunkaya (Samsun); seçmenlerinin “1974 yılındaki afla komünistleri affettiniz ve ülkeyi perişan ettiniz” şeklinde şikayetçi olduklarını, bu tasarıyla “Şimdi de PKK’lılar, teröristler, kollektif, devleti soymaya teşebbüs eden suçlular affediliyor, vurguncular affediliyor, soyguncular affediliyor,” şeklindeki söylemlerle eleştirileceklerini ve öğrencilerin dini inançlarına uygun bir şekilde öğrenim göremediklerini ifadeyle, İstanbul Büyükşehir Belediye Başkanı R. Tayyip Erdoğan’ın muhakeme sürecine değinmiştir.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon); “Sayın Uzunkaya, benim, daha önce bu salonda yaptığım bir konuşmayı tahrif ederek nakletmiştir. Ben, daha önce, burada, bir milletvekilimizin yaptığı bir konuşma üzerine, kürsüye gelerek, bir açıklama yapmıştım, İnsan Haklarından Sorumlu Devlet Bakanı olduğum sırada. İnsan Hakları Koordinatör Üst Kurulunca hazırlanan ve Bakanlar Kurulunca benimsenip, Meclise sunulan Türk Ceza Kanununun Bazı Maddeleriyle Terörle Mücadele Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Tasarısıyla ilgili bir açıklamaydı bu; ama, orada söylediğim söz şundan ibarettir: Bu kanun tasarısının hazırlanmasında var olan mutabakat, Tayyip Erdoğan hakkındaki mahkeme kararının açıklanmasından sonra ortadan kalkmıştır. Bunun dışında bir söz söylemiş değilim ve bu kanun tasarısı, hiçbir zaman geri çekilmemiştir. Tersine, hükümetin çekilmiş olduğu zamanda dahi, öncelikli kanun tasarıları arasında Meclise gönderilmiştir; ama, erken seçim nedeniyle kadük olmuştur. O kanunun değerlendirilmesi, Yüce Meclisin takdirindedir ve öğrendiğim kadarıyla, bir milletvekilimiz, onu zaten yenilemiş bulunmaktadır. Kanunun çıkıp çıkmaması tamamıyla Meclisin takdirindedir; ama, hiçbir zaman, söylediğiniz biçimde konuşmadım. Söylemiş olduğum, sadece, o karar açıklandıktan sonra, daha önce hazırlanış sırasında var olan mutabakatın ortadan kalktığıdır. Bu mutabakat da, siyasi bir mutabakattı; koalisyonu dışarıdan destek veren Cumhuriyet Halk Partisi, desteğini çekeceğini en yetkili ağızlarından ifade etmişti. Daha önce basında o tasarıya verilen destek kaybolmuştu; söylemek istediğim oydu, onun dışında bir söz söylemedim. Bunu, gördüğüm lüzum üzerine, bu sözlerden sonra, böyle bir tahrifatla karşılaşma durumunda açıklamak zorunda kaldım,” şeklinde açıklayıcı ifadeler kullanmıştır.

Fethullah Erbaş (Van); özellikle seçim bölgesi ile ilgili sorunlara değinerek; “Affin, toplumsal barışı getirmesi lazımdı. Benim memleketimde, biliyorsunuz, terör, uzun yıllar devam etti. Bu insanların barındığı yerler, elbette ki, dağ köyleri oldu. Dağ köylerinden -hepimiz köylerden geldik- korumasız, karakolu olmayan köylerden, elbette ki, PKK gidip yardım da aldı, erzak da aldı. Şimdi, biz, bu insanlara... Dün, bir yasa geçti, Pişmanlık Yasası; 169’u da, 314’ü de Pişmanlık Yasasına bıraktık; ancak, orada, zamanında ekmek vermiş bir insan, şu anda pişman olduğunu nasıl beyan edecek; nasıl, gidip onların yerlerini gösterecek? Bu, mümkün değil. Dolayısıyla, oradaki o af konusu, havada kalmış oldu. Bugünkü af kanunu tasarısına onu yerleştirmek için arkadaşlarımız önerge verdiler, değerli milletvekillerimiz bunu kabul etmediler. Niye kabul etmediler? Orada kabul ederken, burada niçin kabul etmediler; ben, bunu anlamış değilim. İkinci bir konu; 169. maddeden ben de yargılanıyorum. Ben, şimdi, kime, nasıl gidip itirafta bulunacağım da, itirafçılık yasasından yararlanacağım? Bu, mümkün değil. Yani, siz, vatandaşa diyorsunuz ki, illa, gidin, birilerini bulun; ya iftira edin ya birilerini gammazlayın, sizi affedelim! Böyle af olmaz; yani, böyle pişmanlık yasası... Bir konu daha var: ...Şahıslara karşı işlenen suçlarda, vatandaşlar, birbirlerine karşı suç işlemişler, devlet, arada, bir hakem gibi,

bunlara ceza vermiş; vermemiş... Kendisine karşı işlenen suçların hiçbirini affetmiyor; ama, vatandaşın birbirine karşı olan suçlarını affediyor,” şeklinde konuşmuştur.

Yasin Hatiboğlu (Çorum); mutlak dokunulmazlık denilen sorumsuzluğun bile bazen işe yaramadığını, basın affi çıkacağı gerekçesiyle bir yazarın “Ama, düşünce suçlarını, daha fazla özgürlük isteyenleri, devletin ideolojisini paylaşmaya razı olmayanları inatla hapishanelerde tutmaya karar verip; yalnızca katilleri, tetikçileri, mafyanın kabadayılarını salıvermeyi düşünen anlayıştan da kuşkulanmak hakkına herkes gibi ben de sahibim,” şeklinde yazdığını, katiller ve çetelerin affedilmesiyle toplumsal barışın sağlanamayacağını ifadeyle, “Mafya ile devletin iç içe girdiği bu ülkede, devletin, mafyayı serbest bırakmak istemesinin bu ülkenin yakın geleceğine etkisi ne olacak? Susurluk’u unutmadık. Sokaklarda gazetecileri vurup sırtarak gidenlerin hayali hâlâ gözümün önünde, sırtını devlete dayamış kabadayıların Başbakanları bile tehdit ettiği günler hafızamızdan silinmedi. Peki, bu iktidar, niye katilleri affetmek için böyle iştiaikle ileri atılıyor? ...Yeni Susurluklar için kadro mu toplamaya çalışıyor?!” şeklinde konuşarak, kırmızı oy vereceğini söylemiştir.

Tasarının tamamı üzerinde yapılan oylama sonucunda, tasarı kabul edilerek kanunlaşmıştır. 4453 nolu ve 28.8.1999 tarihli “Bazı Suç ve Cezaların Affına İlişkin Kanun” adlı bu kanun⁷⁷⁰ Cumhurbaşkanlığının 1.9.1999 tarih ve 39-18/A-1-39-468 sayılı tezkeresi ile Anayasanın 89. maddesine göre, bir daha görüşülmek üzere TBMM Başkanlığına geri gönderilmiştir.⁷⁷¹

b. 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun Tasarısı

“23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun Tasarısı”, aslında Cumhurbaşkanlığı’nın 1.9.1999 tarih ve 39-18/A-1-39-468 sayılı tezkeresi ile Anayasanın 89. maddesine göre, bir daha görüşülmek üzere TBMM Başkanlığına geri gönderilen, “4453 nolu, Bazı Suç ve Cezaların Affına İlişkin Kanun” un yeniden görüşülmesidir. Kamuoyunda “Af Kanunu” olarak bilinen konu yaklaşık 16 ay bekletildikten sonra yeniden gündeme getirilmiş ve görüşmelere 8 Aralık 2000 Cuma günü, saat 13.00’da açılan birinci oturum esnasında başlanmıştır. Başkanvekili Nejat Arseven’in Başkan, Yahya Akman (Şanlıurfa) ve Hüseyin Çelik (Van)’ın Katip Üyeler olarak görev aldıkları görüşmeler aşağıdaki şekilde sürdürülmüştür.⁷⁷²

DYP Grubu adına Ahmet İyimaya (Amasya); kanun tasarısının adının Başbakanın ilk açıklamasında “af değil şartla salıverme” olarak belirlendiğini, affın telifuzunun zor ve tehlikeli olduğunu, birbuçuk yıldır Türk milletinin huzurunu işgal eden bu meselenin bizatili huzursuzluğun ve birtakım sosyal

⁷⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59 (27.8.1999), s. 492.

⁷⁷¹ TBMM Kanunlar Dergisi, c. 83, s. 586.

⁷⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 47, B 27 (8.12.2000), ss. 441-442.

hareketlerin asıl faktörü olarak önlerinde durduğunu, affin mutlaka bazı sosyal şartların varlığını gerekli kıldığını, o şartlar yok ise parlamentonun hiçbir şekilde çıkaramayacağı tehlikeli bir tasarruf olduğunu, affin parlamentonun kendi yarattığı hukuku ve yargı kararlarını rafa kaldırması olduğunu, şartları olmadığı zaman affin sadece suçları besleyeceğini ve milletin devletiyle yabancılaşmasına yol açacağını, depremin neticesi böyle olmayacak şekilde önlem almayan müteahhidin cezalandırılmadığını, banka hortumlamalarının dahi af kapsamının içerisine alınabileceğini, kendi evinde 40 darbeyle çocuğunu hançerleyen katili affeden bir sistemde milletin parlamento ve devlete güveninin eriyeceğini, af yasa tasarısının kusurlarla dolu olduğunu, siyasîlerin kendi suçları için bu affi hükmen reddetmek zorunda olduklarını, 19. maddedeki şartla salıvermede mağdura tazminat şartı bulunduğunu, ihtiyarî olduğunu ama mecburî afta bunun olması gerekirken olmadığını, affi destekleyen ve affi şırınga eden samimî iradenin esas adresinin gizli suçlular ve gizli suçlar olduğunu, Anayasanın 87. maddesinde millete tanınan bu af yetkisinin parlamento keyfî olarak kullanılamayacağını, bu nedenle Anayasa Mahkemesinin cumhuriyetin değişmez ilkeleri bakımından bu affi sorgulaması gerektiğini, Cumhurbaşkanının veto etmesi ve yürürlüğü durdurarak “Türk’ün ve Türk hukukunun kara lekesi” olan bu girişime dur demesi ve afta mutlaka referanduma gidilmesi gerektiğini, ifade etmiştir.

Ahmet İyimaya konuşmasını; “Devlete karşı olan suçlar affedilmez. Hiçbir devlet, insanının üzerinde ve insanının hakkının üzerinde tepinemez arkadaşlar. ...Eşitsizliğin anası, herhangi bir ana değil, Anayasadır, Anayasanın bu hükmünü değiştirelim. Geliniz -siyasetten ders almıyoruz- bir tecrübeden yararlanalım, 1974 affını ilmen inceleyelim, bir parlamento enstitüsü kuralım, hukuk fakültelerinden, sosyoloji enstitülerinden yararlanalım. Niçin kurtarılmış bölgeler üretti 1974 affı; bunu soralım. Niçin kutuplaşmalar yaratıldı ve 12 Eylül’e gelindi, affin bundaki etkisi nedir; onu sorgulayalım. ...İlla af çıkaracaksanız; hortumlanan bankalarda, banka hortumları yoluyla Hazineye verdirdiğiniz zararın %1’ini çiftçiye transfer edin, esnafa transfer edin, köylüye transfer edin, faizlerini bozun, faizlerini ortadan kaldırın; af bu. ...Bugünlerde Cemal Paşa’nın Meşrutiyet dönemindeki o ilginç hatırasını, 1913-1922 Türkiye’sini okuyorum: ‘Almanya ile savaş kararını gizli aldık; Enver Paşa, ben ve Talat Paşa birlikte aldık; Sadrazama dahi bildirmedik ve bütün gizli kararları böyle alıyoruz’ deniliyordu. Şimdi, enteresan bir olay yaşıyor Türkiye. Anayasal olmayan bir organ ortaya çıkıyor, bir liderler toplantısı; hükümet de by-pass ediliyor, Parlamento da by-pass ediliyor ve ‘bayramda mutlaka af çıkacak’ deniliyor. ...Bu kanun tasarısı, suçluyu ve hükümlüyü ödüllendirme kanun tasarısıdır. Bu kanun tasarısı, milleti cezalandırma kanun tasarısıdır ve bu kanun tasarısı, Türk siyasî merkezinin, millî irade merkezinin temsil kabiliyetinin zaafa uğratıldığının teşhirini sağlayan siyasal bir belgedir,” şeklindeki ifadeleriyle tamamlamıştır.

FP Grubu adına Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş); tasarının başlığının muhtevasına uygun olmadığını, zira tasarının nitelik itibariyle hukuken bir af tasarısı yerine bir şartlı tahliye tasarısı olduğunu, tasarının 1. maddesinde yer alan bazı hususların teknik bakımdan ve Anayasa açısından mutlaka düzeltilmesi gerektiğini, 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenmiş olan bazı suçları kapsayan tasarının amaca uygun olmadığını, zira aradan birbuçuk yılı aşkın bir sürenin geçmiş olduğunu, kapsam döneminin biraz daha yakına çekilmesi gerektiğini, 1. maddenin ikinci bendinde yer alan “on yıl” ifadesinin ve içtima hükümlerinin uygulanmış bulunmasının eşitlik ilkesine aykırı olduğunu, zira Meclisin 4454 sayılı Kanunu çıkarırken içtima hükümlerini uygulamamış olduğunu, süre olarak da on yıl yerine oniki yılı esas aldığını, tasarının 1. maddesinin beşinci bendinin de birçok bakımdan Anayasaya ve eşitlik ilkesi ile hukuk devleti kavramına aykırı olduğunu, 1. maddenin beşinci bendinde devletin kendisine karşı son derece hassas ve duyarlı iken vatandaşlar üzerinden bol bol indirim yapabildiğini, Türk Ceza Kanununda olduğu gibi kimi suçları işleyenler için erteleme adı altında bir düzenleme de öngörebildiğini, ancak böyle bir düzenleme yapılması durumunda aynı durumdaki herkesin eşit olarak yararlandırılması gerektiğini ifade etmiştir.

Mustafa Kamalak konuşmasını; “Tasarının 1. maddesinin 6, 7 ve 8. bentlerinin de metinden çıkarılması lazım; çünkü, bu bentler de hem hukuk devleti ilkesine hem de eşitlik kuralına aykırıdır. ...Ayrıca, aynı bendin ikinci kısmında ‘daha önce çıkarılmış bir aftan yararlananlar, bu madde hükümlerinden yararlanamazlar’ deniliyor; niçin?! Daha önce gayrimeşru bir haktan mı istifade etmiş ki?! Şartlar oluşmuş, ortam müsait hale gelmiş, Yüce Meclis de durumu değerlendirmiş, mahkûm yahut sanıklar için böyle bir af kanununun yahut erteleme kanununun çıkarılmasını uygun bulmuş... ..7. bentte deniliyor ki: ‘Bu maddeden yararlanacaklar hakkında 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun Ek 2. maddesindeki indirim hükümleri uygulanmaz.’ Ek 2. maddede, devlet, mahkûm olan vatandaşına demiş ki: ‘Eğer, sen cezaevinde rahat durursan, yaramazlık yapmazsan, buranın disiplinini bozmazsan, senin mahkûmiyet sürenden, her bir ay itibariyle 6 günlük indirim yaparım, bu sana özel.’ O vatandaş da devletin sesine, Meclisin çıkardığı kanuna uygun davranmış. Yani, özel bir hak vermişsiniz. Şu anda, herkese teşmil edebileceğiniz bir kanun çıkarıyorsunuz. ...Bu hakkı esirgemek, hukuk devleti ilkesine aykırı düşmez mi? ...8. bentte, bu kanunun yayımı tarihinden sonra, cezaevinin disiplinini bozucu hareketlerinden dolayı disiplin cezası alanlar, o ceza kalkmadan bu madde hükümlerinden istifade edemez deniliyor. Maddi anlamda, ceza, ceza kanunlarında öngörülür ve bağımsız mahkemelerce verilir. ...Kanaatimce, böyle bir uygulamayı, hem hukuk devleti bakımından hem de Anayasanın 38. maddesinde ifadesini bulan suç ve cezaların kanuniliği ilkesine uygun bulmak, herhalde doğru değildir,” şeklindeki ifadeleriyle tamamlamıştır.

MHP Grubu adına Mehmet Şandır (Hatay); af konusundaki sorun başlangıçta küçük iken tartışmalarla kar topu gibi büyüterek kangren haline getirmenin ve toplumun cepheleşmesini sağlamanın sorumluluk olmadığını, af meselesinin MHP'nin topluma bir taahhüdü olmadığını, ancak taahhüt edilmiş olduğu için eksikliğini tamamlayarak verilmiş sözün arkasında durduklarını, af kanununun bir an önce çıkartılarak ülkenin gündeminden düşmesi gerektiğini, ikinci hassasiyetlerinin “ister şartlı salıverilme ister erteleme olsun ister af kanunu olsun, her halükârda, afla ilgili mevzuatımızdaki, kanunlarımızdaki kısıtlamalara uyularak” çıkması olduğunu, “Şartlı salıverilme de olsa, Anayasada TBMM'nin görevlerinin tarif edildiği maddelerdeki ve Türkiye Cumhuriyeti Devletin varlığının koruyucusu olan 14. maddedeki hassasiyetlere bağlı kalınarak” tanziminin gerektiğini, af kanunun toplumun vicdanını yaralamadan ve adalet duygusunu zayıflatmadan düzenlenmesinin MHP'nin hassasiyeti olduğunu ifade etmiştir.

Mehmet Şandır konuşmasını; “Af kanunları tanzim edilirken, toplumun veya bu konunun muhatabı olan mümkün olabilen en geniş ölçekte insanı kapsayacak insanın ıstırabına cevap verecek şekilde tanzim edilmeliydi. Yanlış bilmiyorsam, geçen dönem tanzim edilen af kanunu, 60 bine yakın insanın affını kapsıyordu; bu defa bunu daralttık. ...Af kanunu, birikmiş birtakım problemleri de, çözmeliydi, daha önce yapılan birtakım yanlışları da telafi etmeliydi; maalesef, yapmamıştır. 1991 yılında çıkarılan Terörle Mücadele Yasasının infazla ilgili kısımlarındaki uygulamaların yanlışlıklarını aynen muhafaza ederek devam etmektedir. Böylelikle, toplumda bir kesim insan, bu tanzimden dolayı kırılgan kalacaktır. Bu, bir kayıp olmuştur. Bu Parlamento, bu hükümet, bu yanlış düzeltmelidir diye düşünüyorum. ...Toplumun önünde aciliyet kesp eden, ertelenmemesi gereken, topluma problem olan, toplumun ayrışmasına, hatta cepheleşmesine, Türkiye'nin gündemini tıkama istidadı gösteren bu problem bir şekilde ve hemen çözülmelidir. İşte, bu zorunluluktan dolayı, biz, tüm endişelerimiz, tüm itirazlarımıza rağmen bu metni destekleyeceğiz. MHP olarak, bu bayramda, önümüzdeki bayramda, bir tek çocuğun bile, içeriden, hapishaneden gelecek babasına kavuşmanın sevincini yaşamasını kazanımımız olarak, kazanç olarak görmekteyiz,” şeklindeki ifadelerle tamamlamıştır.

DSP Grubu adına Hayri Diri (İzmir); affın ilk kez DSP Genel Başkan Yardımcısı ve Örgüt Kurulu Başkanı Rahşan Ecevit'in önerisiyle 18 Temmuz 1998 tarihinde gündeme geldiğini, dönemin koalisyon liderleri arasında ilk defa 25 Temmuz 1998 tarihinde görüşüldüğünü, seçimlerden sonra af tasarısının Mecliste kabul edildiğini, Cumhurbaşkanı tarafından Meclise iade edildiğini, DSP'nin kısaca kader kurbanları olarak nitelendirilenler için af istediğini, af karşıtı olan kişilerin kasıtlı olarak kamu vicdanını rahatsız edecek hususlardaki⁷⁷³ hiçbir suçun affını düşünmediklerini, üç liderin uzlaştığı tasarıda

⁷⁷³ Cebren ırza geçme gibi, zimmet gibi, uyuşturucu ticareti gibi, devleti dolandırma gibi.

suç tarihinin 23 Nisan 1999 tarihinden önce olmasını gerektiğini, son günlerde hükümetin kararlı adımlarla son vermeye çalıştığı devleti soyanların yasadan yararlanamayacaklarını, tasarıda ölüm cezalarının yerine getirilmeyeceği hükmünün getirildiğini, zaten Türkiye’de uzun yıllardan beri ölüm cezalarının yerine getirilmediğini, bu konuda Anayasa Mahkemesinin 1991 yılında çıkan bir yasayla ilgili kararının çok net ve açık olduğunu, o gün bu suçları kapsam dışı bırakan yüksek mahkemenin bugün bunu dahil etmesinin hukukta eşitlik ilkesinin ihlali olacağını, tasarının istisnalar dışındaki diğer suçlara da on yıllık bir indirim getirdiğini, şartlı salıvermenin bu kişilerin suçlardan uzak kalmalarını sağlayacağını, cezadaki aslî unsurlardan biri olan ıslah edilmeye de katkıda bulunduğunu ifade etmiştir.

Hayri Diri konuşmasını; “Hiçbir mahkûm veya mahkûm yakını, af deyince bundan başka bir şey düşünmüyor. İşte bu tasarı da, onbinlerce mahkûma, yüzbinlere varan mahkûm yakınlarına bu olanağı sağlıyor; üstüne üstlük, onların ıslah olmasına da katkıda bulunuyor, suçtan uzak tutuyor. Tasarının 1. maddesinin beşinci fıkrasında ise, tasarı yasalaştığı takdirde bu yasadan yararlanmayacak olan kişiler sayılmış durumda. Devletimizi bölmeye kalkan, banka hortumlayan, devletimizi soyan, kamu vicdanını rahatsız edecek suç işleyenler kapsam dışında bırakılmış; ama, en önemlisi ise, geçtiğimiz gün, bir büyük gazetenin başyazarının söylediğinin aksine, 1. maddenin altıncı fıkrasıyla, suç işlemeyi alışkanlık haline getirmiş olanlar; yani, daha önce şartlı salıverme hükümlerinden yararlandığı halde yeniden suç işleyenler ile bir aftan yararlananlar bu yasa hükümlerinden yararlanmıyor. Yani, bir defa ıslah olmamış kişiler yeniden ödüllendirilmiyor. ...Hiçbir trafik suçuna, yasalarımız gereği, bir iki yıldan fazla ceza verilmemektedir. Bu tasarı 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenen suçları kapsadığından, o gün dört yıl ceza alan birisi, infaz yasasına göre, 7.12.2000 tarihinde, yani dün akşam saat 17.00’de tahliye olmuştur. Özetle, trafik suçundan, bu yasayla serbest kalacak olan yok denilecek kadar azdır; çünkü, çoğu, cezalarını çekip tahliye olmuşlardır. Yine, iddia edilenin aksine, bu tasarı yasalaştığı takdirde, 15 yaşından küçük, suç işleyen hiçbir kimse cezaevinde kalmayacaktır; çünkü, zaten, onlara, Türk Ceza Kanunu gereği, çok düşük cezalar verilmektedir. Ayrıca, Türk Ceza Kanununun 169. maddesi af kapsamına alınarak, doğu ve güneydoğudaki birçok mağdur vatandaşımız, bu tasarıdan yararlanacak, bir sosyal yara sarılmış olacaktır. Çünkü, bu insanların tamamı, can korkusuyla, çoluk çocuklarının namusunu korumak amacıyla bu suçu işlemeye itilmişlerdir. O ortamla karşı karşıya kalan birçok kişi, aynı şeyi yapmak zorunda kalır,” şeklinde sürdürmüştür.

ANAP Grubu adına Beyhan Aslan (Denizli); affın toplum düzeninin eksikliklerini ve aksaklıklarını yok etmesinin fevkalade faydalı bir iş olacağını, sosyal ve caydırıcı tedbirleri almadıkça ve insanları suça iten yapının koşullarını ortadan kaldırmadıkça af çıkarmanın yararının olmayacağını, Anayasanın 87. maddesinin affetme yetkisini yasama organına bıraktığını, aynı maddenin 14.

maddeye yollamasıyla ve yine Anayasanın 169. maddesi gereği orman suçlarının affının mümkün olmadığını, af yasalarının toplumlarda dalgalanmalara sebebiyet vermemesi ve suça teşvik unsuru olmaması için gizlilik içerisinde görüşüldüğünü, Türkiye’de birbuçuk yıldır “ağızlarda sakız gibi çiğnenerek” küçük bir kartopundan yuvarlana yuvarlana dağ gibi bir problem haline geldiğini, affı çıkararak gündemden çıkarmak gerektiğini, adı “Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun Tasarısı” da olsa istisna dışında kalan suçlar dışında örtülü bir af olduğunu, hukukî sonuçları itibarıyla aftan farklı olduğunu, tasarıya göre sabıka kayıtlarıyla sanığın takipte olacağını, erteleme konusu suçun aynı cinsten ya da bir başka suç işlendiği takdirde cezasının ertelenmemiş sayılacağını, bu yasadan faydalananlar için bir oto kontrol sisteminin mevcut olacağını, “daha önce şartla salıverilme hükümlerinden yararlandığı halde, yeniden hüküm giyenlerle, daha önce çıkarılmış aftan yararlananların” bu haktan yararlanamayacaklarını, şartla salıverilmeye kesin hükmün söz konusu olduğunu, kesin hüküm almamış olup da aftan yararlananların bu yasadan faydalanması gerektiğini, yasa tasarısında Türk Ceza Kanununun 93 maddesinin istisna dışı olduğunu, toplumun hassas olduğu ve kamu düzeni ile kamu güvenliğini ilgilendiren bazı suçların yasadan faydalanamayacağını ifade etmiştir.

Beyhan Aslan konuşmasını; “TBMM’nin en önemli işleri arasında gördüğüm ve bu Af Yasa Tasarısıyla da, bana göre, en önemli konu, 14. maddede kapsam dışı olan 312. ve 169. maddelerdir; bunlara erteleme gelmektedir. ...Türkün tarihinde ırk ayrımı yoktur. Türkler, hiçbir zaman, tarihinin hiçbir döneminde etnik milliyetçilik yapmamışlardır; ama, kendisine karşı etnik milliyetçilik yapanları da affetmemişlerdir. ...Güneydoğu halkının, bundan böyle, bırakın yardım ve yataklığı, bir destanî dirençle, terör örgütünün yok olmasına katkı sağlayacağına inancımız tamdır. Demokrasi, insan hakları, özgürlükler, hukukun üstünlüğü üzerine kurulmuş mamur ve müreffeh Türkiye’yi birlikte inşa edeceğiz. Batı’ya yürüyüşümüze birlikte hız vereceğiz. Küresel değerlere birlikte ulaşacağız. ...Cezaevlerimiz tıka basa doludur. Cezaevlerimizin, fizikî şartlar açısından yeterli olmadığı malumunuzdur. Maalesef, cezaevlerimizin, kişiye müteselsil suç işlemeye itici bir ortamı mevcuttur. Bırakın ıslahı, cezaevi, âdeta, suçlu üretir bir mekanizma haline gelmiştir. Hele, siyasî tutuklu ve hükümlülerin kaldığı cezaevleri ve koşullar örgüt kampları niteliğindedir. (...) Çağımızın insan hakları çağı olduğunun idraki içerisinde, fikrî suçlar konusunda, demokrasi ve cumhuriyeti yok etmek kastı hariç, yeni düzenlemeler getirmeliyiz. Fikir suçlarının affını tartışacağımıza, mevzuatımızı tartışmalıyız, iyileştirmeliyiz; bütün bu iyileştirmeden sonra, hiç ama hiç, affı tartışmamalıyız. ...Standardımızın düşük olduğunu kabul edelim, mevzuatımızın gerek AB standartları açısından ve gerekse insan hakları standardı açısından düşük olduğunu kabul edelim ve bu konuda adımlar atmaktan da yılmadan, korkmadan üzerine gidelim. ...Ceza hukukumuzun en

önemli eksiği -ki, diğer ülkelerin ceza hukuklarında vardır, bizde yoktur- suç mağdurları himayesiz kalmıştır. ...Hele, sanık yakalanmamışsa, suç delilleri toplanmamışsa, mağduriyet iyice artar. Faili meçhul cinayetlerin sanıkları yakalanmadığı zaman, bu mağduriyetler kat kat artıyor, acı ve ıstırap veriyor. İşte, ceza davaları görülürken, suç mağdurlarının mutlak suretle tazminatla desteklenmesi ve ancak tazminat ödendiği takdirde cezaların indirim maddelerinden yararlanması gerekeceği konusu, mutlaka Ceza Kanunumuza taşınmalıdır,” şeklinde sürdürmüştür.

Salih Çelen (Antalya); adı her ne olursa olsun bu kanuna DYP olarak başından sonuna kadar karşı olduklarını, savaş ve ihtilal gibi fevkalade önemli hiçbir hadisenin ertesi olmayan bu dönemde af çıkarılmasının yersiz olduğunu, milletin tamamına yakın bir bölümünün de bu kanuna icazet vermediğini, 1991 yılında çıkarılan af yasasını Anayasa Mahkemesinin eşitlik ilkesine aykırı bulduğunu, çıkarılacak olan af kanununun da yine Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı bularak af kapsamını genişletmesinin pekala mümkün olduğunu, Anayasa Mahkemesinin af kanununu genişletmesi halinde⁷⁷⁴ “bölücü başına ve PKK’ya af çıkarılıyor” demek olduğunu ifade etmiştir.

Salih Çelen devam eden konuşmasında; “(...) Burada suçluları affediyorsunuz; peki, bu suçluların zarar verdiği mağdurları hiç mi düşünmüyorsunuz? Mütecavizi affederken, ırzına geçileni hiç mi düşünmüyorsunuz? Hırsız affederken canın yongası malı çalınanı hiç mi düşünmüyorsunuz? Katili affederken, katilin bıraktığı yetimi, gözü yaşlı anneyi, dul eşi hiç mi düşünmüyorsunuz? Yatı, katı, özel uçağı olduğu halde borcunu ödemeyeni, kestiği çekleri karşılıksız bırakanı affederken, alacağını tahsil edemeyen mağduru hiç mi düşünmüyorsunuz? Kamu vicdanında oluşan bu haklı kaygıları hiç mi düşünmüyorsunuz? Şimdi hükümete sesleniyorum; başarılı ekonomik programınızla uğraşırken, gecelik faizleri yüzde binlere çıkarırken, bunlarla meşgulken ya da bankanın içinin birilerine hortumlanmasını seyrederken herhalde bunları düşünmeye imkân bulamadınız! Onun için, yangından mal kaçırırçasına çıkarmaya çalıştığınız bu af kanunuyla suçluları affedip işin içinden sıyrılacağınızı düşünüyorsunuz. Siz, bankaların içi boşaltılırken gözcülük yapmak görevli olanları, bankaların içini boşaltmama görevi olanları, bankaları boşalttıranları affedeceksiniz; ama, bu millet sizi asla affetmeyecektir. ...230. madde, görevi ihmal suçudur. Bankaların içini boşaltanları affetmiyor musunuz? ...Burada, özellikle MHP’li milletvekili arkadaşlarıma sesleniyorum: ...Anayasa Mahkemesi affi genişletecek mahiyette bir iptal kararı verirse, bu aftan PKK’lılar ve bölücü başı istifade ederse, ne yapacaksınız? ‘Affeden Anayasa Mahkemesidir’ diyebilecek misiniz ya da bunu dışarıya söyleseniz, vicdanınız rahat, gönlünüz ferah olabilecek mi ya da bunu yarın çocuklarınıza nasıl izah edebileceksiniz ya da 8 askerimizi şehit edenler,

⁷⁷⁴ Anayasa Mahkemesinin 5. maddede anılan istisna hükümleri iptal etmesi halinde

Ümraniye’de 5 işçimizi gözünü kırpmadan, sırf siyasî görüşleri nedeniyle işkence yaparak vahşice öldürenler ya da Adana’da 6 öğretmeni katledenler, devletin bir bakanını dahi öldürenler, on yıl yatıp çıktıkları halde, kamuoyunun büyük tepkisine rağmen, affın, Meclis gündemine girmesini sağlayan ‘her suç için ayrı ayrı ceza indirimi yapılır’ ilkesine, sırf malum bir şahıs da yararlanacak diye karşı çıkmış ve dediğini yaptırmış olmasını nasıl izah edeceksiniz; adalet bu mudur?! Irza geçen mütecavizi, ‘vahim suçtur’ deyip af kapsamına almazken, ırzına geçtikten sonra mağduru öldüreni af kapsamına almamaktadır. ...Türk Ceza Kanununun 243. maddesi, vahim bir suç olarak görülüp, af kapsamına alınmadığı halde, hatta, Sayın Bakan ‘polislerimize af getirilirse, 243. madde af kapsamına alınırsa, istifa ederim’ derken, Türk Ceza Kanunun 450/3. maddesinde ifade edilen öldürmek fiili, eğer, işkence sonucu yapılmışsa, işte, bu öldürenleri affediyoruz. Burada adalet nerededir sorarım size!” şeklinde sürdürmüştür.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon): “Türkiye’de cumhuriyetin ilanından itibaren çeşitli vesilelerle, af kanunları çıkarılmış ya da şartla salıverilme veya erteleme uygulamaları yapılmıştır. Şimdi, görüşmekte olduğumuz kanun tasarısı, doğrudan doğruya bir af kanunu değil, fakat, 1991’de Terörle Mücadele Kanununun geçici maddeleriyle yapıldığı gibi, bir şartla salıverilme, aynı zamanda, 1997 ve 1999 yıllarında basın ve yayın yoluyla işlenmiş olan suçlar dolayısıyla dava ve cezaların ertelenmesinde olduğu gibi, bir erteleme kanun niteliğindedir. Yüce Meclis, 1999 yılında, bir af paketi olarak adlandırabileceğimiz dört kanun kabul etmişti. Bunlardan birincisi, 4450 sayılı Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanundur. Kamuoyunda bu kanun "pişmanlık yasası" olarak bilinmektedir. Kanun, daha önce terör örgütlerinde yer almış olduğu halde sonradan faal nedamet duyarak, örgütleri hakkında bilgi veren kişilere, ya cezadan tamamen kurtulmak ya da cezasında indirim yapılmak olanağını sağlamaktaydı. İkinci kanun, 4453 sayılı Bazı Suç ve Cezaların Affına İlişkin Kanundur. Bu kanun, Sayın Cumhurbaşkanı tarafından bir kez daha görüşülmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderilmişti. Bugün görüşmekte olduğumuz tasarısı, bu geri gönderilen kanunun yerini tutan bir kanun tasarısıdır. Üçüncü kanun, 4457 sayılı Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanundu. Bu kanun da bir maddesi, bir süre önce Anayasa Mahkemesi tarafından bir ibaresiyle iptal edilmişti. Şimdi görüşmekte olduğumuz kanun tasarısının bir maddesi de bu iptal sonucunda ortaya çıkan boşluğun giderilmesini amaçlamaktadır. Dördüncü kanun, 4455 sayılı Memurlar ile Diğer Kamu Görevlilerinin Disiplin Cezalarının Affı Hakkında Kanundu. Bütün bu kanunlar, Türkiye’de, son yirmibeş yılda, özellikle son onaltı yılda yaşanmış olan olayların bir sonucu olarak, toplumda, bu olaylar sonucunda ortaya çıkan dengesizlikler içinde işlenmiş olan suçlarla ilgili olarak çıkarılmıştı. Gerçekten, Türkiye, son yirmibeş yıl içinde, çok büyük

bir toplumsal değişimden geçmiştir. Bu süre içinde, ülkemizde kentleşme, çoğu kez sağlıksız bir biçimde hızlanmıştır. Son onaltı yıl içinde, ülkemiz, ayrılıkçı teröre karşı büyük bir mücadele vermiştir. Terör olaylarının sonucu olarak, ülkemizde yoğun igler yaşanmıştır. Yine, bu son yirmibeş yıl, olanakları kıt olan ülkemizde, tüketimin aşırı ölçüde kamılandığı bir dönem olmuştur. İşte, bu ortamda, çeşitli suçlar işlenmiştir.”

“Halen, cezaevlerimiz, cumhuriyet tarihinin en yüksek doluluk rakamını yaşamaktadır. Bu çeşit ortamlarda, başka ülkelerde olduğu gibi, bizde de, zaman zaman, af ya da şartla salıverilme gibi uygulamalara gidilmiştir. İşte, şimdi, burada yapılan da budur. Terminoloji konusunda, aslında, çok dikkatli olan bir arkadaşımız, burada, şartla salıverilme değil, af söz konusu olduğunu ifade etti. Başka bir arkadaşımız da, bu tasarının adında olduğu gibi, getirilenin, bir şartla salıverilme olduğunu belirtti. Aslında, af ve şartla salıverilme, bazı yönleri itibariyle birbirine yaklaşan kurumlardır. Bilindiği gibi, genel af, bir suçla ilgili kamu davasını ve cezayı, bütün hüküm ve sonuçlarıyla ortadan kaldırır; özel af ise, sadece cezada indirim sağlar veya cezayı değiştirir. Oysa, şartla salıverilmede, iyi hal gösteren hükümlüye bir fırsat tanınır; cezasının geri kalan kısmını, ceza infaz kurumunda geçirmek yerine, salıverilerek, yeni bir başlangıç yapma fırsatı verilir. Yargı kararıyla gerçekleşen şartla salıverilmede, iyi hal gösterme koşulu aranır; ama, yasama organınca çıkarılan kanunlarla uygulamaya konulan şartla salıverilmediyse, tıpkı 1991’de Terörle Mücadele Kanununda yapıldığı gibi, iyi hal gösterme koşulu aranmamaktadır. Ayrıca, bu çeşit kanunlarda, tutuklulara da bu haktan yararlanma olanağı sağlanmaktadır. Anayasa Mahkememiz de, geçmişte, şartla salıvermeyle, affı karşılaştıran kararlarında, afla, şartla salıverilme arasındaki bu ortak noktayı, yani, iyi hal gösterme koşulunun aranılmaması ve tutukluların da bu olanaktan yararlanmasını belirtmiştir. İster af olsun, ister şartla salıverme olsun, bunları çıkardığınız zaman, bazı dengeleri çok dikkatli bir biçimde gerçekleştirmek durumundasınız. Her şeyden önce, gerek afla gerek şartla salıverilmeyle, insanlara, bir yeni başlangıç yapma fırsatı verilmektedir; bu, şartla salıverilmede çok açık bir biçimde görülmektedir; çünkü, eğer, salıverilen kişi, yeniden suç işleyecek olursa, şartla salıverilme kararı geri alınacaktır. İkincisi, işlenmiş olan suçlardan dolayı toplumda mağdur olanlar vardır. Öyleyse, mağdur olanları rencide etmeyecek, kamu vicdanını rencide etmeyecek bir uygulama gerçekleştirilmelidir. Nihayet, bu, Anayasanın koyduğu ilkelere uygun olmalıdır. şartla salıverme biçiminde de olsa, herhalde, Anayasadaki af yetkisini kısıtlayan hükümlerin göz önünde bulundurulmasında yarar vardır; yani, Anayasanın 87. maddesi, 169. maddesi gibi af konusunda kısıtlayıcı hükümler getiren maddeler de göz önünde bulundurulmalıdır. Ayrıca, af, hakkaniyete, adalete uygun olmalıdır; şartla salıverme, hakkaniyet ve adalet ilkelerine uygun olmalıdır. Görüşmekte olduğumuz tasarı, bütün bunları sağlamayı amaçlamaktadır. şüphesiz, her kanun tasarısında olduğu gibi, bu kanun tasarısında da eleştirilebilecek noktalar bulunabilir; ancak, bu eleştirileri bir ölçü içinde

yapmakta yarar vardır. Oysa, söz alan bazı arkadaşlarımız, Doğru Yol Partisinin sayın sözcüsü, bu noktalara özen göstermemiştir. Aslında, hitabetiyle, Mecliste edebiyat örnekleri veren bu arkadaşımız bugünkü konuşmasında, ne yazık ki, ölçülü, dikkatli ifadeler yerine, abartmalı ifadeleri tercih etmiştir; ama, bu, kendi takdiridir. Arkadaşımız, bunu, o kadar ileriye götürmüştür ki, Meclis kürsüsünden, Anayasa Mahkemesinin nasıl hareket etmesi gerektiğini... Cumhurbaşkanının ne yapması gerektiğini dahi söyleyebilmiştir; yani, bu kürsüden, Anayasa Mahkemesine ve Sayın Cumhurbaşkanına talimat verilmiştir. Bunu yadırgıyorum; çünkü, bu çok değerli arkadaşımız da bilirler ki, Anayasamızın 138. maddesine göre, yargı yetkisinin kullanılmasında, hiçbir makam, hiçbir merci, hiçbir kimse mahkemelere emir ve talimat veremez, genelde gönderemez, telinde dahi bulunamaz.”

“Burada, bir arkadaşımız, getirilen tasarılar da infaz rejimine tabi olanlarla ilgili bir düzenleme yapıldığını, oysa, infaz rejiminde, herkesin eşit olduğunu belirtmiştir. Bu görüş, 1991 yılında çıkarılan Terörle Mücadele Kanununun geçici maddelerindeki şartla salıverilme bakımından, Anayasa Mahkememizce de, bazı kararlarında ifade edilmiştir. Ancak, şunu göz önünde bulundurmakta yarar vardır: Doğrudan doğruya, yasalarımız, hürriyeti bağlayıcı cezaların türlerine göre farklı hükümler koymuştur. Örneğin, Türk Ceza Kanununun 13. maddesinde, 15. maddesinde, 21., 22. ve 23. maddelerinde, 70. maddesinde, ağır hapis, hapis ve hafif hapis cezalarının yerine getirilmesiyle ilgili özel hükümler koymuştur. Müebbet, ağır hapis cezasının yerine getirilmesi özel hükümlere konu olmuştur. Bunlarla ilgili farklı infaz rejimleri vardır. Ayrıca, Cezaların İnfazı Hakkında Kanunda çeşitli hükümlerinde, bu arada, 8. ve 9. maddelerinde yine, kısa süreli hürriyeti bağlayıcı cezaların yerine getirilmesi hakkında farklı hükümler koymuştur, müşahedeyle ilgili hükümler koymuştur. 11. maddesinde, çocuk, kadın ve diğer hükümlülere ait cezaların çektilmesiyle ilgili hüküm koymuştur. Ayrıca, bilindiği gibi, ülkemizde kadınların ve çocukların, cezalarını çekmeleri için, özel ceza infaz kurumları vardır ve yine, ülkemizde, ceza infaz kurumları; açık, yarı açık ve kapalı ceza infaz kurumları olarak sınıflandırılmaktadır. Bütün bunlarda, cezaların infaz biçimi arasında farklılıklar söz konusudur.”

“Bundan başka, Terörle Mücadele Kanununun 16. maddesi ve Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununun 13. maddesi, bu kanunlardan dolayı hüküm giyenlerin, özel tip cezaevlerinde barındırılmalarını öngörmüştür. Türk mevzuatı böyle iken, cezalar türlerine göre, farklı biçimde infaz edilirken, infaz rejiminde eşitlikten söz edilebilir mi? Anayasa Mahkememiz, çeşitli kararlarında eşitliğin, ancak, eşit konumda bulunanlar arasında söz konusu olabileceğini, farklı durumda olanlar arasında, farklı hükümler getirilebileceğini vurgulamıştır. Şimdi, burada, bazı suçlar bakımından istisnalar getirilmiştir. Onların, bu kanundaki şartla salıverilme veya ertelemekten yararlanmamaları öngörülmüştür. Aslında, Anayasamız, doğrudan doğruya kendisi, bazı suçlar arasında ayırım yapmıştır. İşte, bazı suçlardan dolayı, örneğin, Anayasanın 14.

maddesi kapsamına giren fiillerden dolayı ya da Anayasanın 169. maddesinde sözü edilen orman yakma, ormanı yok etme fiillerinden dolayı af yetkisinin olmadığını belirtmiştir. Bu, suçlar arasında, doğrudan doğruya Anayasa tarafından bir ayırım yapılması demektir. Böyle olunca, yasa koyucunun, bir af kanununda veya bir şartla salıverilme veya erteleme kanununda, suçların niteliğine göre, onların toplum bakımından taşıdıkları tehlikeye ya da onların ahlakî kötülüğüne göre bir ayırım yapılmasında Anayasaya aykırı herhangi bir durum söz konusu değildir. Burada, ayrıntılarla ilgili bazı eleştiriler de yapılmıştır. Örneğin, bu tasarıda, Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun ek 2. maddesinin uygulanmayacağına belirtilmesi eleştiri konusu olmuştur. Bilindiği gibi, o maddede, iyi hal gösteren hükümlüler hakkında, ayda 6 günlük bir indirim yapılması öngörülmektedir; ama, gerek 1991’de çıkarılan Terörle Mücadele Kanununun geçici 1. ve 4. maddesinde gerek bu kanunda, ek 2. maddenin uygulama alanı bulmayacağı belirtilmiştir. Bunun nedeni açıktır; bir defa indirim yapılmaktadır, ikinci bir indirime gerek görülmemektedir. Bir arkadaşımız, bu tasarı yasalastığında, Anayasa Mahkemesinin iptal etme olasılığından söz etti. Hiç kimsenin, Anayasa Mahkemesinin takdirine müdahalesi söz konusu olamaz. Şüphesiz, bu konuda iptal davaları açıldığında, Anayasa Mahkemesi en isabetli kararı verecektir; ancak, Anayasa Mahkemesinin geçmişteki kararlarına baktığımız zaman, aralarında Türk Ceza Kanununun 125. maddesi de bulunan bazı suçlardan dolayı iptal istemlerini reddettiğini görüyoruz. Burada da, özellikle, bölücü başı bakımından iptal edilme olasılığı dile getirilen 125. madde de istisna edilen maddeler arasındadır.”

“Ayrıca, hukuk, sürekli bir evrim halindedir. Anayasa Mahkemesi de, zaman içinde, çeşitli konularda farklı kararlar vermiştir. Bu konu da, Anayasa Mahkemesinin önüne gittiği zaman, Anayasa Mahkemesi, şüphesiz, kendi sorumluluğu içinde, Anayasa hükümleri çerçevesinde en uygun kararı verecektir. Son olarak, şahsı adına konuşan bir arkadaşımız, Türk Ceza Kanununun, 240. maddesinin, şartla salıverilme ve erteleme kapsamı dışında bırakılırken, 450. maddesinin üçüncü bendine göre, işkenceyle adam öldürmenin, bu kanundan yararlandırıldığını söylemiştir. Şimdi, burada dikkatinizi çekmek isterim: Türk Ceza Kanununun 450. maddesinde sıralanan, adam öldürme türlerinin hepsi, bunlar arasında işkenceyle adam öldürme de sadece bir cezayla cezalandırılır; bu da, idam cezasıdır. Şimdi, bu kanunla, idam cezaları hakkında getirilen hüküm, sadece idam cezalarının uygulanmayacağıdır. 1991 yılında da böyle bir hüküm getirilmişti; ama, o zaman, idam cezaları on yıllık ağır hapse dönüştürülmüştü. Oysa, burada, bu durumda bulunanların; yani, idam cezası almış olanların tabi oldukları kanun hükümlerinin uygulanacağı ifade edilmiştir. 243. maddede yer alan ve günümüzde artık, insanlığa karşı bir suç olarak nitelendirilen işkence, af kapsamı dışında bırakılmıştır. Türk toplumu, münferit olaylar biçiminde de olsa, zaman zaman işkence olaylarını yaşamıştır;

ama, Türk toplumu, bu imajını silmek durumundadır; çünkü, Türk toplumu, işkencenin bir yüzkarası olduğu inancındadır. Dolayısıyla, bu hükmün, af kapsamı, şartla salıverilme kapsamı dışında bırakılması kadar doğal ve milletimizin iradesine uygun bir şey olamaz.”

Bülent Arınç (Manisa); iki yıldan beri Türkiye’nin gündemini işgal eden af konusunun sosyal zaruret haline geldiğini kabul ettiklerini ifadeyle, “Kırcı’dan bahsedildi, Abdullah Öcalan’dan bahsedildi, Sayın Erbakan zaman zaman hatıra geldi. Birbirinden çok farklı konumlarda olmalarına rağmen, belli isimler üzerinde münakaşaları odaklandırıp, dikkatleri başka taraflara çektiler. Bundan bir ay önce, bayramdan önce bu çıkacak diye söz verdiler. Çok az bir zaman kaldı; iki güne sığdırıldı, jet hızıyla Anayasa ve Adalet Komisyonlarından geçti, tehditler, baskılar, şantajlar... ..Çıksın da, bir an evvel kurtulalım, ne olursa olsun, nasıl çıkarsa çıksın kabilinden bir tasarı karşımızda bulunuyor. Değerli arkadaşlarım, bu, üzüntü vericidir. Çünkü, bu, kamu vicdanlarını tatmin etmeyecekse, sadece çıkmış olması için bu gayretler gösteriliyorsa, bundan hiçbir fayda görmemiz mümkün değildir. ...Getirilen tasarının 2. maddesinde, düşünce ve ifade özgürlüğünün önündeki engeller ceza ertelemesi içerisine alınıyor. Geçtiğimiz yıl bu kanun çıkarken, değişik önergelerle, bugün yazılı olan maddenin çıkarılması gerektiği üzerinde durmuştuk; ancak, ısrar ettikleri, inat ettikleri için, çok haklı olan bu taleplerimiz dikkate alınmamıştı. Bugün, 2. maddede yazılı olan önergeyi, bakınız, geçtiğimiz yıl, sadece Bülent Arınç, Mehmet Ali Şahin, Dengir Mir Mehmet Fırat, Yahya Akman ve arkadaşları vermemişler; aynı zamanda, ANAP Grubumuzdan Sayın Yalçın Bayır, Sayın Şamil Ayrım, Sayın Pakdemirli, Sayın Sühan Özkan ve Sayın Miraç Akdoğan da vermişler. Kelimesiyle, cümlesiyle aynı olan bu önerge, geçtiğimiz yıl, hükümet, sadece belli bir sabit fikir etrafında durduğu için kabul görmemişti, bir yıl sonra bugün önümüze getiriyorlar. Bundan Meclis kaybetmiştir, bundan hükümet kaybetmiştir, bundan bir yıl içerisinde mağdur olan pek çok insan kaybetmiştir,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Bülent Arınç devam eden konuşmasında; DSP temsilcisinin konuşmasında “bu af bize aittir” şeklindeki sözleriyle çok önemli bir gerçeği ifade ettiğini, MHP’den ANAP’a ve FP’den DYP’ye kadar dört partinin iki yıldan bu yana affı programlarına almamış olduklarını, DSP Genel Başkan Yardımcılarının ifadesiyle gündeme alınan affın hükümet ortaklarını kerhen mecbur ettiğini, geline aşamada da yine bir dayatmayla Genel Kurula getirildiğini, görüşülmekte olan tasarının özetinin “İşte!.. Memnun edilen bunlardır!.. Sayın Başbakan Ecevit, Sayın Refikası Hanımefendiye: ‘Müjde, istediğin oldu’” demek olduğunu, aslında iktidar grubu partilerin temel prensipler üzerinde kamu vicdanını esas alarak çalışması ve muhalefet partilerinin düşüncelerine ortak olması gerektiğini, Adalet Bakanının işin hukukî veçhesini bir tarafa bırakarak sipariş edilen istekler üzerinde çalışma yaptığını ifadeyle, “10 kişiyi kesip doğrayan, derisini yüten, vahşiyane, caniyane bir

biçimde öldüren insanlar, kime teşekkür edeceklerini iyi bilsinler, Sayın Dirî'nin konuşmasından sonra. Kız kaçıranlar, cebren ırza geçenler, 510'daki bankaları soymakla bugün gazetelerde sütun sütun yazılanlar, 169, 435, 436, fuhşa tahrik edenler, kadın pazarlayanlar, bu maddelerden kim istifade edecekse, kime teşekkür edeceğini çok iyi bilmeli! ...Sayın Bakan, dayatmacı olmasın. Eğer önergelerle değişikliğe gidilmezse ve bu, bu şekliyle çıkarsa, bu Meclisin bir ayıbı olur. Vicdanlar tatmin olmaz. ...429, 431, 435, 436 ve emniyeti hizmet sebebiyle suiistimal suçları, mutlaka kapsam dışına çıkarılmalıdır. Değerli arkadaşlarım, 240. madde; yani, memurların görevi suiistimal maddesi, belediye başkanlarının, çalışan memurların potansiyel suçudur. Bu Meclis, daha üç dört ay evvel 15 tane soruşturma dosyasıyla önümüze gelen ve hepsinde Türk Ceza Kanununun 240. maddesi iddiasıyla gelen dosyaları aklamıştır. ...Şimdi, bugün, 240. maddeyi siyasetçiler hakkında uygun görüp, dışarıdaki mağdur ve mazlum memurlar için bunu dışarıya atmak, vicdanen doğru değildir. 230'u kabul edip 240'ı dışarıda tutmak eşitlik ilkesine de aykırıdır. ...Yıllarca beklendi, istendi; dağ fare doğurmasın. Şu tasarımı mükemmel hale getirelim. Baskılardan, dayatmalardan uzak, grup başkanvekilleriyle bir saat bir araya gelsek, biz bu işi düzeltiriz. Buna ihtimal tanıyınız. Zorlamayla bir yere varamayız," şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul)'ın Sorusu: 4453 sayılı Af Kanunu kapsamında yer alan bazı suçlar, bugün görüştüğümüz 564 sıra sayılı tasarının kapsamı dışında bırakılmıştır. Sözgelimi, Türk Ceza Kanununun 240. maddesi 'görevi suiistimal' acaba, o dönemde, Sayın Mesut Yılmaz hakkındaki dosyalar 240. maddeyle ilgili olduğu için mi af kapsamına alınmıştı? Şimdi, niçin af kapsamından çıkarıldı? Sadece 240. madde değil, 4453 sayılı Af Kanunu kapsamında yer almakla birlikte, bugün görüştüğümüz tasarı kapsamında...Sadece 240. madde değil; mesela, geçen af kapsamında bulunan 191, 192. madde gibi, tehditle menfaat sağlama, bu defa af kapsamı dışında. Buna mukabil, korkutarak faydalanma (498) veyahut fuhşa teşvik veya anasını babasını öldüren, ceza indirimi içinde mütalaa edilmektedir. Şimdi, ben şunu soruyorum; bu örnekleri vermeden, bu soruyu soramam: Acaba, hangi objektif kıstaslar uygulanmıştır? Objektif kıstasa dayanmadığına göre, Anayasa Mahkemesinin kapsamı genişleteceği endişesini taşıyor musunuz? Eğer, Anayasa Mahkemesi bu kapsamı genişletir ve ırza geçenlere, uyuşturuculara da teşmil ederse, bölücülere de teşmil ederse, bu yaptığınız icraatın siyasî sorumluluğunu taşıyarak istifa edecek misiniz?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: 4453 sayılı Kanun, bildiğiniz gibi, Sayın Cumhurbaşkanı tarafından, bir kez daha görüşülmek üzere Meclise geri gönderilmişti. Şimdi görüşmekte olduğumuz tasarı, farklı bir modele dayalı, yeni bir kanun tasarısıdır. O nedenle, burada, bazı noktalarda örtüşme, bazı noktalarda farklı hükümler bulunması doğaldır. Türk Ceza Kanununun 240. maddesi, bundan önceki kanunda af kapsamı içinde

olduğu halde, yeni tasarıda af kapsamı dışında bırakılmıştır. O zaman, Sayın Ilıcak'ın da hatırlayacakları gibi, kendileri, bu maddenin af kapsamı içinde olmasını eleştirmişlerdi. Hatta, burada bana yine yönelttikleri bir soruda, acaba, 240. maddenin af kapsamı içinde olmasının eski Başbakan Sayın Yılmaz'ı kayırmak anlamına mı geldiğini sormuşlardı. Ben, o zaman bunu cevaplandırmıştım; fakat, şimdi yapılan, Sayın Ilıcak'ın o zamanki görüşleri doğrultusunda, o zamanki eleştirileri doğrultusunda, o eleştiriler değerlendirilerek 240. maddenin af kapsamı dışında bırakılmasıdır. Bu kez, Fazilet Partisi, 240. maddenin af kapsamı içine alınması konusunda özel bir çaba içinde görülmekte. Gerek Komisyondaki sözcüleri gerek bugün konuşanlar gerek soruyu soran, böyle bir çaba içinde görülmektedir; bu da, Fazilet Partisinin zaman içindeki tutumunda ortaya çıkan çelişkiyi ifade etmektedir. Anayasa Mahkemesinin bu konuda önüne gelecek davalarda nasıl bir karar vereceğini kestirmek, o konuda herhangi bir şey söylemek bizim görevimiz değildir, bizim yetkimiz de değildir. Biraz önce kürsüden de ifade ettiğim gibi, hiç kimse, yargı yetkisinin görülmesinde mahkemelere talimat veremez, genelge gönderemez, tavsiye ve telkinlerde bulunamaz. (...) Yanlış yorumladığım iddianız karşısında, tutanaklardaki sözlerinizin tamamen beni haklı kıldığını söylemek isterim. Şimdi, konu, Anayasa Mahkemesi'nin önüne geldiği zaman, onu Anayasa hükümlerine uygun olarak karara bağlamak, yüce mahkemenin yetkisindedir. Biz, ancak, geçmişteki içtihatlarına bakarak, Anayasa Mahkemesinin şimdiye kadarki tutumunu söyleyebiliriz. Biraz önce ifade ettiğim gibi, Anayasa Mahkemesi, bazı suçlar bakımından -bunlar arasında özellikle Türk Ceza Kanununun 125. maddesi, 202. maddesi ve Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun bakımından- bu kanunların veya hükümlerin, şartlı salıverme kapsamında farklı bir işleme tabi tutulmasının eşitlik ilkesine aykırı olmayacağını; çünkü, bunlarda durumun farklı olduğunu belirtmiştir. Öyle olunca, Anayasa Mahkemesinin, geçmişteki içtihadını, bugün de yine değerlendireceği düşüncesindeyim. Diğer konularda, Anayasa Mahkemesi, sanıyorum, infaz rejiminin bütün özelliklerini dikkate alarak -eğer konu önüne gelirse- Anayasaya uygun kararı verecektir; bundan hiç kimsenin şüphesi olmasın.

Fethullah Erbaş (Van)'ın Sorusu: Bu kanun, 23 Nisan 1999 tarihine kadar geçerli olduğuna göre, aradan yirmi ay geçmiş, bu arada birçoğu tahliye edilmiştir. Bu süreyi, öne çekmeyi düşünür müsünüz? Soru bir. İkincisi, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'daki cezaevlerinin tamamında, şu anda, teşekkül halindeki suçlar, 1918 Sayılı Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanundaki suçlar ve 6136 sayılı Kanunla ilgili suçlardır ve şu anda, Van Cezaevinde 850 kişi yatmaktadır; bunlardan, ancak 50 kişi bu kanun kapsamına girmektedir. Bu saydığım kanunları da kapsam dahiline almayı düşünür müsünüz?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Kanunu kabul etmek, Yüce Meclisin yetkisindedir. Biz, sadece, Yüce Meclise bir tasarı sunmuş bulunuyoruz. 23 Nisan 1999 tarihi, bundan önce çıkmış olan 4453 sayılı

Kanunda da benimsenen tarihti. Ayrıca, yine, bundan önce çıkarılan, Memurlar ile Diğer Kamu Görevlilerinin Disiplin Cezalarının Affı Hakkında Kanun ve 4454 sayılı Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunda da benimsenen tarih, bu tarihti; yani, 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenmiş olan suçlar, af veya şartla salıverilme kapsamına alınmaktadır. Bu tarih, daha önce belirtilmiştir. Bunda değişiklik yapılması, daha yakın bir tarihe çekilmesi, bu çeşit uygulamaların, af veya şartla salıverilme uygulamalarının, toplumda suça teşvik edici bir faktör olarak ortaya çıkmasına neden olabilir. O bakımdan, konulan tarihin -daha önce geri çevrilen, Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderilen bir kanun da olduğu dikkate alınırsa- korunmasında, aynı tarihin bu kanunda da sürdürülmesinde yarar gördüğümü ifade etmek isterim. Kaçakçılığın Men ve Takibi Hakkında Kanun, biraz önce de ifade ettiğim gibi, bu tasarıda da, af kapsamı dışında bırakılmıştır. Bunda değişiklik yapılmasını gerektirecek bir durum görmüyorum.

Yukarıdaki cevabın ardından tasarının tümü üzerindeki oylamaya geçilmiş, 304 üyenin katıldığı elektronik cihazla oylama sonucunda; 53 ret, beş çekimser oya karşılık 246 kabul oyu ile tasarının maddelerine geçilmesi kabul edilmiştir. Saat 18.00’da açılan ikinci oturumla birlikte, aşağıdaki birinci madde üzerindeki görüşmelere başlanmıştır.⁷⁷⁵

“MADDE 1. - 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenen suçlar nedeniyle;

1. Verilen ölüm cezaları yerine getirilmez. Bu durumda olanlar hakkında tâbi oldukları kanunlardaki infaz hükümleri aynen uygulanır.

2. Müebbet ağır hapis cezasına hükümlü olanların çekmeleri gereken toplam cezalarından; şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilenler ile aldıkları ceza herhangi bir nedenle şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaya dönüştürülenlerin toplam hükümlülük süresinden on yıl indirilir. İndirim, verilen her bir ceza için ayrı ayrı değil, toplam ceza üzerinden bir defaya mahsus yapılır. Ancak bir kişinin muhtelif suçlarından dolayı cezaları ayrı ayrı tarihlerde verilmiş olsa bile, bu cezalarının toplamı üzerinden yapılacak indirim on yılı geçemez.

Tâbi oldukları infaz hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından veya toplam hükümlülük sürelerinden on yıllık indirim yapıldıktan sonra ceza süresi veya hükümlülük süresi dolmuş olanlar, iyi hâlli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve istemleri olmaksızın derhal; toplam cezaları on yıldan fazla olanlar ise tâbi oldukları infaz hükümlerine göre fazla olan cezalarını çektikten sonra şartla salıverilirler.

3. 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenen suçlar nedeniyle tutuklu olan sanıklardan;

a) Hazırlık soruşturmasında, iddianameye esas olan suçun niteliğine,

b) Son soruşturmada, iddianamede yazılı suça veya değişen suç niteliğine

⁷⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 47, B 27 (8.12.2000), ss. 476-478.

göre kanunda belirtilen cezanın asgâri haddi esas alınmak suretiyle, tâbi oldukları infaz hükümlerine göre on yıllık indirim göz önüne alınarak, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren otuz gün içinde, kamu davası açılmamışlar için savcılıklarca, kamu davası açılan tutuklu sanıklar için mahkemelerce, dosyaları Yargıtayda veya Askerî Yargıtayda bulunanlar ilgili dairesince veya başsavcılıklarınca bu Kanuna göre hesaplamalar yapılarak; tutukluluk halinin devamı veya kaldırılması hakkında karar verilir.

23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenmiş ve ilgili kanun maddesinde ölüm, müebbet ağır hapis ve üst sınırı on yılı aşan şahsî hürriyeti bağlayıcı ceza öngörülen suçlardan dolayı haklarında henüz takibata geçilmemiş veya hazırlık soruşturmasına girilmiş olmakla beraber dava açılmamış olan sanıkların yargılamaları yapılır. Yapılan yargılama sonunda mahkûmiyetine karar verilenlere de hükmün kesinleşmesinden sonra bu maddedeki şartla salıverilme hükümleri uygulanır.

4. 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenmiş ve ilgili kanun maddesinde öngörülen şahsî hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı on yılı geçmeyen suçlardan dolayı haklarında henüz takibata geçilmemiş veya hazırlık soruşturmasına girilmiş olmakla beraber dava açılmamış veya son soruşturma aşamasına geçilmiş olmakla beraber henüz hüküm verilmemiş veya verilen hüküm kesinleşmemiş ise, davanın açılması veya kesin hükme bağlanması ertelenir; varsa tutukluluk halinin kaldırılmasına karar verilir. Bu suçlarla ilgili dosya ve deliller, bu bentte öngörülen sürelerin sonuna kadar muhafaza edilir.

Erteleme konusu suç kabahat ise bir yıl, cürüm ise beş yıl içinde bu kabahat veya cürüm ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlendiğinde, erteleme konusu suçtan dolayı da dava açılır veya daha önce açılmış bulunan davaya devam edilerek hüküm verilir. Öngörülen süreler, erteleme konusu kabahat veya cürüm ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlenmeksizin geçirildiğinde, ertelemeden yararlanan hakkında kamu davası açılmaz, açılmış olan davanın ortadan kaldırılmasına karar verilir.

5. Ancak;

a) Türk Ceza Kanununun 125 ilâ 157, 161, 162, 168, 171, 172, 188, 191, 192, 202, 205, 208, 209, 211 ilâ 214, 216 ilâ 219, 240, 243, 264, 298, 301 ilâ 303, 305. maddelerinde, 312. maddenin ikinci fıkrasında, 313. maddesinde, 314. maddesinin birinci fıkrasında, 339 ilâ 349, 366, 367, 383, 394, 403 ilâ 408, 414 ilâ 418 ve 503 ilâ 506. maddelerinde,

b) Askerî Ceza Kanununun 54 ilâ 62, 69, 76, 78, 79 ilâ 82, 85, 87 ilâ 102, 118, 121 ilâ 129, 131, 134, 135, 140, 148, 153, 159 ve 160. maddelerinde,

c) Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun 26 ilâ 30, 33 ve 36. maddelerinde,

d) Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunda,

e) *Ateşli Silâhlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 12. maddesinde,*

f) *Orman Kanununun 91 ila 94, 104 ila 114. maddelerinde,*

g) *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68. maddesinde,*

h) *Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununda,*

ı) *Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine, 2313 Sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanunda, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununda ve 178 Sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 7. maddesinde,*

i) *Bankalar Kanununda,*

j) *Vergi, resim ve harçlara ilişkin kanunlarda*

yer alan suçları işleyenler hakkında bu madde hükümleri uygulanmaz.

6. *Daha önce şartla salıverilme hükümlerinden yararlandığı halde yeniden suç işleyerek hüküm giyenler ile daha önce çıkarılmış bir aftan yararlananlar, bu madde hükümlerinden yararlanamazlar.*

7. *Bu maddeden yararlanacaklar hakkında 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun Ek 2. maddesindeki indirim hükümleri uygulanmaz.*

8. *Bu Kanunun yayımı tarihinden sonra, cezaevinin disiplinini bozucu hareketlerinden dolayı disiplin cezası alanlar, Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük hükümlerine göre disiplin cezaları kaldırılmadığı sürece, bu madde hükümlerinden yararlanamazlar.*

9. *Haklarında yakalama, tutuklama veya mahkûmiyet kararı bulunup da firar halinde olanlar bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren bir ay içinde resmî mercilere başvurup teslim olmadıkları takdirde bu madde hükümlerinden yararlanamazlar.”*

FP Grubu adına Mehmet Ali Şahin (İstanbul); 16 ay önce Marmara depremi sırasında insanlar enkazların altından çıkarılmayı beklerken af kanun tasarısının görüşüldüğünü, 28 Ağustosta Bazı suç ve cezaların affıyla ilgili 4453 sayılı Kanun ve hemen arkasından da 4454 sayılı “basın affı” denilen af tasarısının kanunlaştırıldığını, Bazı Suç ve Cezaların Affına Dair 4453 sayılı Kanunun Anayasaya aykırı bulunarak Çankaya’dan geri döndüğünü, Cumhurbaşkanınca hukuk devletinin eşitlik ilkesine aykırı ve belki de kamu vicdanını zedeler bulunduğunu, hatta yerindelik açısından ve kanun yapma tekniği açısından da hatalı bulunarak veto edildiğini, geline nokta tasarının adeta “şu işten bir an önce kurtulalım” mantığıyla gönderilmiş izlenimi verdiğini, bazı ceza maddeleri için şartla salıverme hükümleri uygulanırken diğerleri için uygulanmamasının anlaşılamadığını, getirilen hukuki dayanaklarda Anayasaya da sığınmanın mümkün olmadığını, Hükümetin millete “Senin bir yakının öldürülmüş olabilir, bir suçtan zarar görmüş olabilirsin; ey halkım, bunları unut, affet; çünkü, ben, senin adına bunları affediyorum; ey halkım, lütfen, fedakârlık göster!” dediğini, oysa başkalarından fedakârlık bekleyenlerin öncelikle kendilerinin göstermesi gerektiğini ifade etmiştir.

Mehmet Ali Şahin konuşmasını; “Devlet, kendisine karşı işlenen suçlara affı asla düşünmezken, halkına karşı işlenen suçlarla ilgili af yetkisini kullanınca, bir affın, bir şartla salıvermenin amacına ulaşması, toplumda huzuru ve barışı sağlaması mümkün değildir. ...Sayın Beyhan Aslan konuşmasında ifade ettiler ‘bu af konusunu Türkiye’nin gündeminden ebediyen çıkaralım’ dediler; kendisine katılıyorum. Gerçekten, çok sık şekilde af Türkiye’nin gündemine gelmemelidir, hep bunlarla meşgul olmamalıyız. Şimdi, cumhuriyetin 100. yılı dolayısıyla bir af beklentisi içerisine giren insanlar olacaktır. Bunu, ne yapıp yapıp, mutlaka, Türkiye’nin gündeminden çıkarmak mecburiyetindeyiz. ...Üzerinde konuştuğum 1. madde bu şekilde geçerse, korkarım ki, yeni kargaşalar ve yeni huzursuzluklar olacaktır. ...Bir orman köylüsü bir ağaç kesse, bu şartla salıverme imkânından yararlanamıyor; ama, dağ gibi bir adam, biri tarafından devrilse, öldürülse, o dağ gibi adamı deviren, bu şartla salıvermeden yararlanabiliyor. Bunu içimize sindirebiliyor muyuz?! ...Düşüncesini açıklamış, fikrini söylemiş, bu nedenle suçlu bulunarak ceza almış kimseler bu düzenlemeyi yararlanamıyor; ama, yalancı şahitler, nüfus cüzdanı gibi, pasaport gibi, diploma gibi resmî evrakta sahtekârlık yapanlar yararlanıyor; uçak kaçırıcılar, otobüs kaçırıcılar -arkadaşlarım söylediler- fuhuşa teşvik edenler yararlanabiliyor -bunları uzatabiliriz- hırsızlar yararlanabiliyor, yağmacılar, yol kesenler, adam kaldıranlar yararlanabiliyor...” şeklindeki sözleriyle tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Turhan Güven (İçel); yeni tasarının iki maddeyle huzura getirildiğini, bunların içinde şartlı tahliye ve erteleme olduğunu, affın olduğunu, bir paket halinde getirilerek bir çırpıda işin bitmesinin istendiğini, bunun yanlış olduğunu, bu yanlış uygulamadan mahkemelerin ve savcılarının sıkıntı çekeceğini, bir şey getirilmeden önce uygulayıcılarından görüş alınmasının gerektiğini, birden ziyade idam cezası verildiği ahvalde ortaya çıkan yıl sorununun nasıl çözüleceğini hükümetin bildiğinden kuşkulu olduğunu, Türk Ceza Kanununun 240. maddesi gibi geçen defa var olan bazı maddelerin tasarıdan çıkarılmış olduğunu, eğer bir yanlış var idiye neden önceki tasarıda bu yanlışlığın yapılmış olduğunu, o halde kanun Cumhurbaşkanından geri dönmeseydi bu yanlışlığın uygulamaya girmiş olacağını, bu kadar tutarsızlık içerisinde ve böyle acelecilikle bir şeylere varmanın mümkün olmayacağını, çok önemli kanunlar çıkarıldığı zaman müelliflerinin adlarıyla anıldığını, oysa görüşülmekte olan kanunun ne için çıkarıldığı ve hangi amaca matuf olduğu bilinmeyen bir kanun hüviyeti taşıdığını, “işkence” kelimesinin geçtiği yerlerde ürperti geçirirken böyle bir kelimenin geçtiği 450. maddenin üçüncü fıkrasının affın içine sokulduğunu ifade etmiştir.

Turhan Güven konuşmasını; “(...) Böyle bir şey olmaz. Bir kanun, 1. maddesinden sonuna kadar değişiklik getiriyorsa, zaman zaman af, zaman zaman şartlı tahliye, zaman zaman erteleme getiriyorsa, bir bütünlük arz eder. Bu bütünlüğün olmadığı zaman da, sizin insaf ölçüleriniz içinde af olur, sizin

anlayışınız içinde af olur; o da objektif kıstaslardan âri bir af olur. Eğer, bir af, objektif, umumî kıstasları taşııyorsa, onun adına, af denilemez, şartlı tahliye de denilemez. Şimdi bakınız, özellikle hükümet, tabî, af kanunundan kaçıyor; ama, Anayasa Mahkemesinin 3713 sayılı Kanunla ilgili olarak, özellikle İnfaz Kanunu hükmü babında bakın neler diyor: ‘Cezanın infazı, suçlunun topluma uyum sağlamasını ve topluma yeniden kazandırılmasını amaçlar. Bu amacın gerçekleştirilmesi, suça bağlı kalmadan ayrı bir programın uygulanmasını gerektirir. Tüm çabalar, suçlunun uyumsuzluğuna neden olan psikolojik, çevresel, sosyal ve kişisel etkenlerin belli bir infaz programı içerisinde giderilerek suça yeniden yönelmesini önlemektir. Bu program, suça göre değil, suçlunun infaz süresi içerisinde gösterdiği davranışlarına ve gözlenen iyi durumuna göre düzenlenecektir. Bu da, infazın, mahkûmların işledikleri suçlara göre bir ayırıma gidilmeden aynı esaslara ve belli bir programa göre yapılmasını ve sonuçlarının gözlenmesini gerektirir. Aynı miktar cezayı alan iki hükümlüden birinin, sırf suçunun türü nedeniyle -dikkat buyurun- daha uzun bir süre ceza çektikten sonra şartla salıverilmesi, cezaların farklı çektirilmesi sonucunu doğurur ki, bu, iki mahkûm arasında eşitsizliğe neden olur.’ ...‘Eğer, bir kişi birden ziyade cezaya çarptırılmış, bir de şartlı tahliye veya affa girmişse yararlanmaz’ hükmü var burada; siz buna ne diyorsunuz?! İçinize sindirebiliyor musunuz bu maddeyi?!” şeklinde tamamlamıştır.

Bülent Arınç (Manisa); affın herkesin meselesi olduğu anlayışı içerisinde çıkarılması gerektiğini, muhalefet partisi olarak olumlu katkılarda bulunmayı arzu ettiklerini, yanlış bulduklarını değiştirmek ve doğru bulduklarını da desteklemek istediklerini, “Bazı Suç ve Cezaların Affı Hakkındaki Kanun”da kapsam dışında tutulan pek çok fiilin yeni tasarıda şartlı tahliyeden istifade ettirildiğinin görüldüğünü, tam tersi uygulamanın izah edilmesi gerektiğini, Adalet Bakanının tasarının tümü üzerindeki görüşmelerin cevap kısmındaki “FP, Türk Ceza Kanununun 240. maddesini bu af kapsamı içerisine koymak için özel bir çaba sarf ediyor” ifadesinin yanlış bir söz olduğunu, “Her ne kadar 240. maddenin bu kapsam içerisinde olmasını arzu” ediyorlarsa da kendileriyle ilgili bir meseleden ziyade hukukun bir gereği olduğunu, görevi ihmal ve kötüye kullanmanın geçen yıl çıkarılan af kanunu kapsamında bulunduğunu, çünkü bu iki maddenin birbiri arasında çok ince bir zar kadar fark bulunduğunu, “Bütün memurların, bürokratların, zaman zaman belediye başkanlarının, görevlerini ifa ederken, bu tür suçlamalara muhatap olmaları”nın mümkün olduğunu, onların böyle kapsamlı bir indirim ve erteleme içerisine alınmalarında sosyal bir zaruret gördüklerini, 243. maddede gösterilen hassasiyetin asıl hassasiyet gösterilmesi gereken daha ağır yerlerde niçin ortaya konulmadığının soru işareti taşıdığını, 240. maddenin buradan çıkarılarak yerine usul ve fûrua karşı işlenen cinayetler ile canavarca his saikiyle işlenen cinayetlerin (449, 450 gibi) bu kapsam içerisine konulmasını, silahlı gasptan başlayan 496 ve devamı maddelerin de bunun içerisinde değerlendirilmesini, “Fuhuşa teşvik, kadın alıp satmak” gibi suçların mutlaka kapsam dışına çıkartılmasını, ceza hukukunda en uzun dava ve ceza zamanaşımının hemen hemen yirmi yıl olduğunu, oysa önceki aftan bu yana yirmialtı yıl geçtiğini, bu durumda 1974’ten beri suç işlemiş kimsenin böyle bir

indirimden istifade etmemesi veya ertelemeye girmemesinin ceza adaleti prensiplerine de uygun düşmediğini, bunun sadece “Eşber Yağmurdereli’nin maddesi” olarak da bilinmemesi gerektiğini, aldıkları duyum ve haberlere göre 17. madde dolayısıyla yüzlerce insanın mağdur olacağını gördüğünü ifade etmiştir.

İlyas Yılmazyıldız (Balıkesir); vergi kanununun üç defa değiştirildiğini, bankalar kanununun iki defa değiştirildiğini, keza tahkim yasasının da Cumhurbaşkanı tarafından Anayasaya aykırı olduğu için şartlı olarak imzalandığını, Anayasa Mahkemesi zaman içinde yorumlarını değiştirip “30.000 kişinin katili, bölücü başını da affettim” derse iktidarın ne yapacağını merak ettiğini, bu sorumluluğun üzerlerinden atılamayacağını, DYP olarak bu kanuna tümüyle karşı olduklarını, sonu ölüm ve yaralanmalarla biten trafik suçlarında getirilen cezaların kamu vicdanını yaraladığını, buna karşılık “hükümetin uyguladığı ekonomik önlemlerden dolayı kepenk kapatmak zorunda kalmış, kredi borcunu ödeyememiş, kredinin faizlerini ödeyememiş, vergi borcunu ödeyememiş, vergi faizlerini ödeyememiş olanların, hatta SSK primlerini ödemediği için yine bu hükümetin bakanı tarafından haciz getirilmiş” belediyelerin borçlarının af kapsamına alınmadığını, “çiftçilerin, esnaf ve sanatkârların faizleriyle birlikte kredi borçlarının, belediyelerin prim ve vergi borçlarının affedilmesiyle ilgili” önerilerinin olduğunu, trafik suçlarının da 1. maddedeki kapsama dahil edilmeyen suçlar içine alınması gerektiğini ifadeyle, “Gönül bir şeyi arzu ederdi; herkesin içine sinen bir yasa çıksın. Bakıyorum, bir partinin genel başkan yardımcısı ‘bu benim içime sinmiyor’ diyor. Sayın MHP’li milletvekili arkadaşlarımızın, maddelerine geçilmesi oylanırken, %90’ı burada yoktu; anlaşıyor ki, içlerine sinmiyor. Bakıyoruz, DSP’de de yine içine sinmeyenler var. Sayın Bakan da diyor ki ‘affi ben mi istedim; getirdiler, kucağımda buldum.’ ...Bu, açıktan açığa, bu millete saygısızlıktır,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir)’ın Sorusu: Halkın çoğunluğunun istemediği, ülke şartlarının müsait olmadığı affı, sadece ceza bakımından mı çıkarıyorsunuz; yoksa, hayat pahalılığı ve ekonomik sıkıntı çeken, yok olma noktasına gelen çiftçi, esnaf ve sanayici için af düşünüyor musunuz? Bu duruma göre sorularına geçiyorum:

1. Esnaf ve çiftçinin yatıramadığı sigorta, Bağ-Kur primleriyle, cezaların affını düşünüyor musunuz?

2. Yine, çiftçi, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankasına ve tarım kredi kooperatiflerine olan borçlarını ödeyememiştir; bu nedenle, ana borç dışındaki faizleri affetmeyi düşünüyor musunuz?

3. Devlete vergisini veren esnafı, sanayiciyi, ekonomik durumu nedeniyle vergisini ödeyemeyen esnafı kurtarmak için asıl borçları ödemek şartıyla, gecikme zamları ile vergi cezalarını affetmeyi düşünüyor musunuz?

4. Belediyeler, borçlu olmaları nedeniyle, hizmet yapamadıkları gibi, hacze muhatap olmaktadırlar. Bu sebeple, kamuya olan borçları ve gecikme faizleri nedeniyle zorluk içerisindeyler. Bu duruma göre, Sosyal Sigortalar Kurumu, Emekli Sandığı, TEDAŞ ve İller Bankasına olan borçlarını affetmeyi düşünüyor musunuz?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Görüşülmekte olan tasarı, sadece işlenmiş olan suçlar dolayısıyla bir şartla salıverilme ve erteleme uygulaması getirmektedir. Sayın milletvekilimizin sorduğu konular, suç konusu olan hususlar değildir.

Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul)'ın Sorusu: 564 sıra sayılı kanun tasarısının, bir ihtisas kuruluşu olan Adalet Komisyonunda serbestçe müzakere edilip oylandığı, vicdanlar üzerinde bir baskı olmadığı kanaatinde misiniz? Adalet Komisyonunun kabul ettiği metin sütununa baktığımızda "1. madde aynen kabul edilmiştir, 2. madde aynen kabul edilmiştir, 3. madde aynen kabul edilmiştir, 4. madde aynen kabul edilmiştir" denilmektedir. Hiçbir önerge kabul edilmemiştir. Acaba, sizce, vicdanlar üzerinde baskı olmasaydı, DSP Grubu, Eşber Yağmurdereli, MHP Grubu ise, Haluk Kırcı'nın uğradığı adaletsizliği gidermeyecek miydi? İkinci sorum, yine size Sayın Bakanım: Eşber Yağmurdereli'nin uğradığı mağduriyeti gidermek için, geçtiğimiz yasama döneminde Türk Ceza Kanununun 17. maddesiyle ilgili bir değişiklik teklifini siz hazırlamamış mıydınız? O zaman, niçin, dün, Adalet Komisyonunda, sizin hazırladığınız teklif paralelindeki önergemize katılmadığınızı beyan ettiniz?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Adalet Komisyonu, dün, 564 sıra sayılı tasarıyı görüşmüş ve yapılan oylama sonucunda, hükümetten gelen şekliyle kabul etmiştir. Vicdanlar üzerinde bir baskı olduğunu iddia edebilmek için, siz neye dayanıyorsunuz. Ben, böyle bir olasılık görmüyorum. Eşber Yağmurdereli'nin de yararlanabileceği bir kanun tasarısını, geçen dönemde Türkiye Büyük Millet Meclisine sunduğumuz doğrudur. O tasarı, şimdi bir milletvekilimiz tarafından yenilenmiş bulunmaktadır. Tasarının kabulü, Türkiye Büyük Millet Meclisinin takdirindedir.

Yahya Çevik (Bitlis)'in Sorusu: Görüşülmekte olan 564 sıra sayılı, 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun Tasarısıyla ilgili olarak aşağıdaki sorularımın cevaplandırılmasını arz ederim.

1. Suçun şahsiliği, hukukun en temel ilkelerinden biriysen, belli kesimlerin memnun olacağı, belli kesimlerin ise üzüleceği yapıda, sadece kişi ya da grupları esas alan bir şartla salıverme tasarısı, toplumsal huzura ne ölçüde zarar ya da yarar sağlar? Eşitlik ilkesini kasıtlı olarak tahrip eden bu uygulamadan ne bekliyorsunuz?

2. Ölmeyi ve öldürmeyi düşünür hale getirilen acılı baba Boray Uras gibi binlerce mağdur yakınının duygu ve düşünceleri, sizi, gerçekten doğru mu yapıyoruz diye bir kerecik olsun düşünmeye sevk etmedi mi? Yarın bu insanların, bu tasarının yasalaşması sonucu neden olabilecekleri muhtemel olayların sorumluluğunu üstleniyor musunuz? Acaba, ailenize -ki, en yakın kişi olan Rahşan Ecevit'e- karşı affettiğiniz suçlardan birisi işlenseydi, onu da affeder miydiniz?

3. Mağdur olan belli kesimlerin Bakanlığınız adına gönüllerini almayı veya hükümetinizce, mağdur olan kişilerden af dilemeyi düşünüyor musunuz?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Hukuk normları, genel, soyut herkes için geçerli kurallardır. Burada, belli kişiler göz önünde bulundurularak kanun tasarısı hazırlanmamıştır. Ayrıca, tasarımızda, cezaların şahsiliği ilkesiyle bağdaşmayan herhangi bir yön bulunmamaktadır.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)'ün Sorusu: Sayın Bakanın ifade ettiği gibi, işkence bir insanlık suçudur. Türkiye’de ve şu Mecliste hiç kimsenin işkenceyi ve efrada suimuameleyi desteklemeyeceği muhakkaktır. 450. maddenin üçüncü fıkrasında, özellikle, canavarca bir his sevgiyle veya işkence veya azap vermek suretiyle bir insanı öldürmenin suç olduğunu biliyorum. 243. maddenin af kapsamına alınmaması hususunda tavrını koyan Sayın Bakan, 450. maddenin üçüncü fıkrası için niye koymuyor? Aradaki fark, sadece, polisler midir, yoksa başka bir maksadı mı vardır; eşitlik ilkelerine uygun mudur? İkinci sorum: Daha önce af kanunundan yararlanmış olan bir suçlu, davası derdest iken istifade etmiş; bu suretle, özellikle şu andaki 1. maddede ifadesini bulan daha “önce çıkan af kanunlarından yararlananlar, bu aftan istifade edemezler” şeklindeki ifadeye dayalı olarak, eğer derdest bir dava ise, hüküm yoksa, buna rağmen, bu af kanunundan yararlanmayacak mıdır; yoksa, hüküm verilmiş olanlar mı bu af kapsamı içerisine girmektedir veya dışına çıkarılmaktadır? Bunların açıklanmasını istiyorum.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Ceza Kanununun 450. maddesinin 3. bendinde, canavarca bir his sevgiyle veya işkence ve tazib ile ika edilen adam öldürme fiilinin cezası idam olarak öngörülmüştür. Bu tasarıda, idam cezası için getirilen hüküm, sadece, idam cezasının infaz edilmeyeceği şeklindedir. Bu hüküm, yeni bir hüküm değildir. 1991 yılında çıkarılan Terörle Mücadele Kanununun geçici 1. maddesinde de benzeri bir hüküm yer almıştı; üstelik, o zaman, o durumda bulunanların 10 yıl ağır hapis cezalarını gördükten sonra, istekleri aranmaksızın, iyi hal göstermeksizin, şartla salıverilecekleri öngörülmüştü. Bu tasarıda ise, onların tabi oldukları kanun hükümlerinin uygulanacağı belirtilmektedir. Ayrıca, bu hüküm, Türkiye’de 1984 yılından beri olan bir uygulamaya paralel bir düzenlemedir. 1984 yılından beri Türkiye’de herhangi bir idam cezası infaz edilmemektedir. Şu anda da, Türkiye Büyük Millet Meclisi Adalet Komisyonunda 67 idam cezası dosyası beklemektedir; ama, Türkiye Büyük Millet Meclisi, bunlardan hiçbirini hakkında infaz kararı vermemiştir, o yolda bir kanun çıkarmamıştır. Getirilen hüküm, sadece, idam cezasının infaz edilmemesi yönündedir; yoksa, başka bir indirim getirilmemiştir.

İşkence, günümüzün anlayışına göre insanlığa karşı en büyük suçtur. Nitekim, Türkiye Büyük Millet Meclisi de, geçen yıl, Türk Ceza Kanununun 243. maddesini değiştirerek, işkenceye verilen cezayı 5 yıldan 8 yıla yükseltmişti. O nedenle, Türkiye Büyük Millet Meclisinin bu iradesi de dikkate alındığında ve milletimizin işkenceyi hiçbir biçimde artık, ülkemizde bir uygulama olarak görmeme isteği de dikkate alınarak, işkencenin kesin olarak af

kapsamı dışında bırakılması uygundur, yerindedir. Tasarıda, hüküm giymiş olanların veya daha önce bir aftan yararlananların, bu şartlı salıverilmeden yararlanamayacakları hükme bağlanmıştır. Altıncı bentte, daha önce şartla salıverilme hükümlerinden yararlandığı halde, yeniden suç işleyerek hüküm giyenler ile daha önce çıkarılmış bir aftan yararlananların bu madde hükümlerinden yararlanamayacakları belirtilmiş bulunmaktadır. Daha önce çıkarılmış bir aftan yararlananların kapsam dışında kalabilmesi için, burada, bu düzenlemede, hükmün kesinleşmiş olması aranmamıştır; aftan yararlanmış olmak yeterli görülmüştür.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)'ün Devam Eden Sorusu: Daha evvelki af kanunundan yararlanmış olan kişi hakkında bir hüküm yok. Eğer, o, şartla salıverme veyahut da af kanunundan yararlanmamış olsaydı, mahkeme sırasında belki aklanacaktı, beraat edecekti; ama, beraat etmedi, af kanunundan yararlanmış oldu. Dolayısıyla, acaba, sizin adalet ilkeniz, buna uygun bir şekilde cevap vermeyi nasıl karşılayabiliyor veya nasıl cevap verebiliyorsunuz?

Bu soruya, “sorular için süre bittiği” gerekçesiyle, Genel Kurul Başkanının müdahalesiyle sözlü cevap verilmemiştir. Tasarının birinci maddesi hakkında, yukarıdaki görüşmelerin ardından verilen dört önerge üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. Önergelerden ilki; Nevzat Ercan (Sakarya), Ali Rıza Gönül (Aydın), Turhan Güven (İçel), Ahmet İyimaya (Amasya), Sevgi Esen (Kayseri), Ali Naci Tuncer (Trabzon), İlyas Yılmazyıldız (Balıkesir) ve Necati Yönder (Bingöl) tarafından, ikinci önerge Ankara Milletvekili Uluç Gürkan tarafından, üçüncü önerge; Bülent Arınç (Manisa), Cemil Çiçek (Ankara), Abdullah Gül (Kayseri), Abdülkadir Aksu (İstanbul), Akif Güllü (Amasya), Azmi Ateş (İstanbul), Eyyüp Sanay (Ankara), İsmail Kahraman (İstanbul), Mehmet Ali Şahin (İstanbul) ve Salih Kapusuz (Kayseri) tarafından verilirken, son önergenin sahipleri; Nevzat Ercan (Sakarya), Ali Rıza Gönül (Aydın), Turhan Güven (İçel) ve Ahmet İyimaya (Amasya) olmuştur. Dört önerge de görüşmeler sonundaki oylamalarda kabul edilmemiş, buna karşılık 1. madde kabul edilmiştir. Daha sonra aşağıdaki 2. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁷⁷⁶

“MADDE 2. - 28.8.1999 tarihli ve 4454 sayılı Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunun 1. maddesinin Anayasa Mahkemesince bir bölümü iptal edilen birinci fıkrası aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

23 Nisan 1999 tarihine kadar sorumlu müdür sıfatı ile işlenmiş suçlar dahil, basın yoluyla veya sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla yahut miting, kongre, konferans, seminer, sempozyum, açık oturum veya panel gibi her türlü toplantılarda yapılan konuşmalarla işlenmiş olup; ilgili kanun maddesinde öngörülen şahsî hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı oniki yılı geçmeyen suçlardan dolayı oniki yıl veya daha az şahsî hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkûm edilmiş bulunan kimselerin cezalarının infazı ertelenmiştir.”

⁷⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 47, B 27 (8.12.2000), ss. 493-500.

FP Grubu adına Şeref Malkoç (Trabzon); hükümetin “vurdumduymaz” tavrının dış politikada da Türkiye’yi mahcup ve mağdur eden tarzda sürdüğünü, ekonomide de aynı anlayışı sürdürdüğünü, meclisteki sayı üstünlüğünün Anayasa Mahkemesinden kurtulamayacağını ve milletin vicdanından kaçılmayacağını, “âdeta cezaevlerinde iki yıldan beri hiçbir şey olmuyormuş gibi, mahkûm yakınlarının iki yıldır heyecanla ve tedirginlikle beklemeleri yokmuş gibi, suçtan zarar görenlerin, mağdur olanların af denilince nasıl tedirgin olduklarını hiç hissetmiyormuş gibi; yine, toplumun sesine kulak vermeden, toplumda uzlaşma aramadan, muhalefet partileriyle gerekli görüşmeleri yapmadan” mevcut tasarıyla TBMM’nin huzuruna geldiğini, iktidar partilerine mensup milletvekillerinin çoğunun bu tasarıdan rahatsız olduğunu, yanı sıra ısrar edilmeyerek muhalefet partilerinin vermiş olduğu önergelerin dikkate alınmasını, böylelikle “Anayasaya aykırı olan, milletin vicdanını rahatsız eden” tasarının daha düzenli hale getirilebileceğini ifade etmiştir.

Şeref Malkoç konuşmasını; “2. madde, 4454 sayılı Kanunun Anayasa Mahkemesince bozulmasından sonra, biraz zorunluluktan dolayı bu tasarı kapsamına alınan maddedir; ama, 4454 sayılı Kanunun Anayasa Mahkemesi tarafından bozulma gerekçesi incelendiğinde, şu haliyle bu düzenleme de, hem Anayasaya aykırıdır hem adalete aykırıdır hem de Türkiye’nin altına imza koyduğu uluslararası sözleşmelere aykırıdır; Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesine aykırıdır, Kopenhag kriterlerine aykırıdır, yeni imzalanan, Türkiye’nin önüne konulan Katılım Ortaklığı Belgesine aykırıdır ve milletin vicdanına aykırıdır. Eğer, 1999 yılının ağustos ayında 4454 sayılı Kanun burada görüşülürken, muhalefetin sözüne kulak verseydiniz, muhalefetin önergelerine kulak verseydiniz, Anayasa Mahkemesinden bunun dönmesinin mahcubiyetini yaşamayacaktınız. Şimdi, aynı eksikliği yapıyorsunuz, cezaların veya davaların ertelenmesini düzenliyorsunuz; ama, siyasî hakların iadesini düzenlememeniz ayrı bir Anayasaya aykırılıktır, ayrı bir eksikliktir. Gelin, önergelerimize, arkadaşlarımızın vereceği önergelere destek verelim, bu yanlışlığı da düzeltelim. Ayrıca, bir husus üzerinde daha durmak istiyorum. Özellikle, geçen seneki bu Anayasaya aykırılık burada yapılmamış olsaydı, 4454 sayılı Yasa 3 Eylül 1999 tarihinde yürürlüğe girmişti. Dolayısıyla, bu yanlışlığı yapanlar, o yasadaki faydalanacak olan bazı insanların haklarından dolayı onları mağdur ettiler. Eğer, bu haliyle, bu tasarı yasalaşırsa, kanaatimce, bunun, özellikle 2. maddesinin yürürlüğe gireceği tarih, 3 Eylül 1999’dur; çünkü, burada iktidar partilerine mensup olan arkadaşların Anayasaya aykırı olarak yapmış oldukları bu işlemin, mağdur olan insanlara yeni mağduriyet getirmemesi gerekir. O açıdan, 2. maddenin yürürlük tarihinin, hassaten, 3 Eylül 1999 olacağı kanaati, hepimizce açıktır, malumdur; Anayasanın hak, adalet ve nasafet kuralları gereğince uygulanması gereken bir hükümdür. ...Bunların hem Siyasî Partiler Kanununa hem de Milletvekili Seçimi Kanununa yansımalarını düzeltmesi gerekir,” şeklinde tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Sevgi Esen (Kayseri); “birtakım pazarlıkların” yapıldığını basından öğrendiklerini, “birilerinin affı” adına çıkarılacak özel affın üzerindeki örtünün kaldırılmasının daha saygın olacağını, affın yasal sürecini tamamlasa dahi uzun yıllar vicdanları kanatacağını ve karartacağını ifadeyle, “Tasarının 2. maddesine de bakış açımız aynı çizgidedir; 2. madde, bir nevi, düşünce özgürlüğü, konuşma özgürlüğüdür. DYP olarak, basın özgürlüğü, bizim, basına verdiğimiz taahhüdümüzdür. Demokrasi ve demokratikleşme, bizim, parti olarak, varlık sebebimizdir. Siyasetçilere yasakçı anlayışı hiçbir zaman uygun bulamayız. Düşünce özgürlüğü, TBMM’ye sunduğumuz kanun teklifidir; davamız ise, yeni mağdurların yaratılmamasıdır; geçici iyileştirmeler değil, sorunun kökten çözümü ve uluslararası sözleşmelere attığımız imzaları yerine getirmektir. ...Adaletle güven, toplumsal barışın tek güvencesidir; bunu sağlamanın yolu da demokratikleşmedir!” şeklinde konuşmuştur.

Oya Akgönenç Muğisuddin (Ankara); affedilenlerin kader kurbanları olduğunun söylendiğini, o insanların kurban ettiği ve mezarlarında olan veya imkânı olmayan insanların kaderinin de Genel Kurulda konuşulması gerektiğini, Adalet Bakanının ölüm oruçlarından nasıl bir çare düşündüğünü anlattığını duymadığını ifadeyle, “(...) Bana öyle geliyor ki, bir yerlerde bazı taslaklar hazırlanıyor; az sayıda insan, buna, tamam, bu, böyle olsun diyor; ...Ondan sonra, bu, komisyona geliyor, biraz çekişme oluyor, komisyon sonunda kabul ediyor -bunun içerisinde de birçok siyasi baskının olduğu sonradan duyuluyor- derken Meclise geliyor. Gördüğünüz gibi, her şey konuşuluyor; ama, hiçbir şey konuşulmuyor ve ondan sonra, bu, oylanıyor. O halde, biz, bir bürokrasi cumhuriyeti miyiz; bizi, birileri mi idare ediyor; biz, burada, göstermelik olarak mı bulunuyoruz; yoksa, bu konuyu, hakikaten, halk için, halk adına, bilgilerimizi ortaya koyarak, birbirimizi dinleyerek, anlayarak bir yerlere varmak mı istiyoruz?...” şeklinde konuşmuştur.

Hüseyin Çelik (Van); 4454 sayılı Kanunun 28 Ağustos 1999 tarihinde görüşülmesi sırasında Hükümetin basın ve yayın yoluyla işlenen suçları af kapsamına almış olduğunu, o düzenlemeyi bazı insanların bundan yararlanması veya bazılarının yararlanmaması söz konusu iken yaptığını, “yine birilerinin istifade etmesi veya birilerinin istifade etmemesi için” bu kez af yerine erteleme getirildiğini, Anayasanın 26. maddesinin düşünce hürriyeti getirdiğini, Türk hukukunu kesinlikle hukukun evrensel prensiplerine göre yeniden tanziminin gerektiğini, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin 10. maddesinin ikinci fıkrasında düşüncelerle ilgili olarak “sadece muvafık olan fikirler değil, muhalif olan fikirler de düşünce hürriyeti kapsamındadır -hatta, daha ileri gidilmiş- aynı zamanda, rahatsız edici, sarsıcı ve altüst edici muhalif fikirler de düşünce hürriyeti kapsamındadır” denildiğini, bir ülkedeki aydınların en vazgeçilmez görevlerinden birinin tenkit ve eleştiri hakkı olduğunu, devletin ve hükümetin

ekonomik politikaları gibi diğer politikaların⁷⁷⁷ da tenkit edilebileceğini, tenkit edildiği ve birisi için rahatsız edici oldu diye bunların yasak kapsamına alınamayacağını, evrensel hukuk prensiplerinin buna engel olduğunu ve kesinlikle bu ayıptan kurtulmak zorunda bulunduğunu ifade etmiştir.

Hüseyin Çelik sözlerini; “Düşüncenin cereyan etmek, akmak, sirayet etmek gibi bir özelliği vardır; siz, önüne set çekerek, polis bariyerleri çekerek, o insanları copleyarak veya onları suçlu kabul ederek, hapishanelere göndererek düşüncenin önünü kesemezsiniz; ...Dünyanın her tarafında, sol, daha çok özgürlükçü geçinir en azından, daha çok özgürlükçü olur. Ben, özellikle, DSP’deki arkadaşlarıma seslenmek istiyorum: Ya DSP sol bir parti değil veyahut da Türkiye’deki sol tamamen değişti, hüviyetini, mahiyetini kaybetti. AB’ye girmekten söz ediyoruz, kendi insanımız buna layık olduğu için, kendi insanımız bunu hak ettiği için, bütün düşünce suçları önündeki engelleri kaldırmalıyız. Aslında, düşünmek bir suç değil, düşünebilirsiniz istediğiniz kadar. ...Mühim olan, sizin gibi düşünmeyen, sizin gibi hissetmeyen, sizin gibi giyinmeyen, sizin gibi yiyip içmeyen insanlar, bu anlamda engellemelerle karşılaştıkları zamanlar, onların hakkını savunmak, onların önündeki engelleri kaldırmaktır, demokratik erdem budur. Aksi takdirde, herkes, kendi düşüncesindekileri, kendisi gibi düşünen, tıpatıp kendi dünya görüşünü paylaşan insanları savunmaya kalkışırsa, bu, sadece tabii bir insiyak olur!” şeklinde sürdürmüştür.

Veysel Candan (Konya)’ın Sorusu: Tasarının bu maddesi şartlı tahliyeyi içermektedir. Ülkenin içerisinde bulunduğu ekonomik kriz malumlarıdır. Halbuki, esnaf, çiftçi ve sanayicilerin, vergi borçları, kredi borçları ve faizleri vardır. Bunların anapara tahsilatı; hazırlanan raporlara göre, 2,5 katrilyon tahsilat yapma imkânımız vardı... ..Efendim, ben devam ediyorum, sorumu bitireyim. Ekonomik krize göre hükümetin bütçede borçlanması 5,5 katrilyon. Dış borçlanma yerine, bu şartlı tahliye tasarısının içine bir madde ilave ederek, bu krizi hafifletmek mümkün değil midir diye soruyorum.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: Soru konusu olan vergi borçları ile görüşülmekte olan tasarı arasında herhangi bir ilgi bulunmamaktadır. Bunu daha önce de cevaplandırmıştım; o nedenle, önceki sözlerime ekleyecek yeni bir şey yoktur.

Yaşar Canbay (Malatya)’ın Sorusu: Belediyelerin birikmiş SSK ve vergi borçlarından dolayı hizmet etme imkânları kalmamıştır. Mahallî idareciler olarak, büyük şehirlerimizin, illerimizin, ilçelerimizin ve beldelerimizin her türlü hizmetlerini yürütmek gibi çok önemli sorumlulukları olan belediyelerimizin birikmiş SSK ve vergi borçlarını affetmeyi düşünüyor musunuz?

⁷⁷⁷ Sosyal politikalar, kültürel politikalar, dinî politikalar, hatta askerî politikalar.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Biraz önce de söylediğim gibi, bu soru da daha önce sorulmuştu ve görüşülmekte olan tasarı ile soru konusu arasında herhangi bir ilgi bulunmamaktadır.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)'ün Sorusu: Biraz evvel ifade etti, esnaf borçları, köylü, çiftçi borçları affedilmedi; dolayısıyla, bu kapsama alınmadı; bu üzüntümüz. Öldürenler, gasp suçu işleyenler, trafik suçu işleyenler, trafik sebebiyle adam öldürenler, bankaların içinin boşaltılmasına neden olanlar affediliyor; yolsuzluğa, hırsızlığa neden olanlar affediliyor; Terörle Mücadele Kanunu kapsamındaki suçlar da af kapsamına alınıyor. Şimdi, ben, affa karşıyım. Neden karşıyım; bu mağdurların haklarının ihlal edildiği, haklarının düşünülmediği nedeniyle vicdanen buna evet diyemiyorum, itiraz ediyorum... Vatan ve milletin huzur ve güvenliğini sağlamak için, kamu görevi ifa eden ve icabında devriye gezdiği sırada kahpece şehit edilen güvenlik güçlerimizin, yakalanan faillerle ilgili eylemlerinden ötürü, Türk Ceza Kanununun 243. maddesiyle hizmet veren polis, jandarma birimlerini af kapsamı dışında tutmanın, son derece eşitsiz bir davranış olduğunu Sayın Bakanın kabul etmesi gerekmez mi? Bir taraftan adamlar öldürülüyor, bir taraftan terörle mücadele kapsamına giren suçları ifa edenler affediliyor; ama, buna karşılık, sorgulananlar affediliyor, sorgulayanlar ise affedilmiyor. Ben -özellikle altını çizerek belirtmek istiyorum- insanlık suçu olarak görüyorum işkenceyi, kötü muameleyi, efrada suimuameleyi; ama, bir tarafı affediyorsunuz, bir tarafı affetmiyorsunuz. Sosyal barış bunun neresinde?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Adam öldürme cürümü dolayısıyla yapılan işlemi, daha önce, Türk Ceza Kanununun 450. maddesi dolayısıyla yaptığım açıklamalarda belirtmiştim. Burada, 450. madde açısından sadece idam cezasının infaz edilmemesi söz konusudur. Diğer suçlar bakımından kanunda eşit olarak on yıllık bir indirim yapılmaktadır. Bankalar Kanununa aykırı eylemlerden doğan suçlar ise, bu kanunda kapsam dışı bırakılmıştır. Terörle Mücadele Kanununa gelince; Terörle Mücadele Kanununda terör suçu olarak belirtilen suçların çoğu, zaten, istisna hükümleri arasında, Türk Ceza Kanunu hükümleri olarak yer almaktadır, o nedenle, ayrıca, Terörle Mücadele Kanununun belirtilmesine gerek görülmemiştir.

Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir)'ın Sorusu: Bakanımıza aşağıdaki sorularımı soruyorum.

1. Ülkemizde esas suçlular banka soyanlar affediliyor da, devlete hizmet eden, ömrünü ve istikbalini devlete adayan ve evine, çoluk çocuğuna ekmek götürmek için demokratik hakkını kullanan ve 1.12.2000 günü meydanlara inen ve haklarında tahkikat başlatılan devlet memurları, tüm çalışanlar için af düşünüyor musunuz?

2. Devletin malına karşı işlenen suçları, vatandaşın canına karşı işlenen suçlardan daha tehlikeli bulmanızın, ülkemizi içine sürüklediğiniz ekonomik felaketle bir ilgisi var mı? Eğer varsa, bundan ne gibi bir katkı umuyorsunuz?

3. Çıkaracağınız af kanunuyla, cezaevlerini boşaltıp, borcunu ödeyemeyen, mal beyanında bulunamayan esnafla, sanayiciyle ve çiftçiyle mi doldurmak istiyorsunuz? Bu husustaki düşünceniz nedir?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Bu soruların ikisi, başka sorular çerçevesinde daha önce cevaplandırılmıştı. Devlete karşı işlenen suçların af kapsamı dışında bırakılması ise, burada istisnalar arasında yer alan bazı suçlar bakımından söz konusudur. Burada, Anayasanın 87. maddesinde 14. maddeye yapılan yollama göz önünde bulundurulmuştur.

İlhan Aytekin (Balıkesir)'in Sorusu- Sayın Bakan tarafından cevaplandırılmasını arz ederim.

1. Avrupa Birliğiyle ilişkilerimizde Katılım Ortaklığı Belgesi ve ulusal plan aşamalarının geçilmekte olduğu bir dönemde, Kopenhag Kriterlerini de dikkate alarak, 312. maddeyle siyasî yasaklı haline getirilen düşünce suçlularının yasa kapsamında düşünülmemesini nasıl ıvaz ediyorsunuz?

2. Milletimizin umumî kanaati, görüşmekte olduğumuz af tasarısında, bölücübaşı katil Abdullah Öcalan'ın affının saklı olduğu şeklindedir. Doğru mudur?

3. Demokratikleşme ve şeffaflaşmanın gerektiği ve sizden talep edildiği bir dönemde, düşüncelerini açıklayarak siyasî yasaklı hale gelmeyi nasıl içinize sindirebiliyorsunuz?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Türkiye, hem kendi gelişmesinin doğal sonucu olarak hem de içinde yer almak istediği dünyanın ortak değerlerinin bir gereği olarak, özgürlükleri, her gün daha çok genişletmek, bu arada, düşünce ve ifade özgürlüğünü de genişletmek kararındadır. Üzerinde görüşülen 2. madde, zaten bu amaçla konulmuştur. Daha önce düzenlenen, ancak, Anayasa Mahkemesince bir ibaresi iptal edilen madde, Anayasa Mahkemesi kararı doğrultusunda, kapsamı genişletilerek, yeni bir düzenlemeye kavuşturulmuştur. Bu madde çerçevesinde, 312. maddeden dolayı suç işlemiş olanlar da, getirilen ertelemeyen yararlanacaklardır. Bölücü başının, bu kanundan yararlanması söz konusu değildir. Onun mahkûmiyetine esas olan Türk Ceza Kanununun 125. maddesi, burada, istisnaların en başında sayılmıştır. Anayasa Mahkemesinin, daha önce, 125. maddeyle ilgili olarak verdiği kararda, o madde bakımından eşitlik ilkesinin söz konusu olmayacağı, 125. maddede farklı bir durum olduğu belirtilmiştir. Dolayısıyla, bölücü başının bu kanundan yararlanması, herhangi bir biçimde söz konusu değildir.

Yukarıdaki cevabın ardından madde üzerinde verilen iki önerge üzerindeki görüşmeler başlamıştır. Önergelerden ilki İstanbul Milletvekili Ayşe Nazlı Ilıcak tarafından, ikincisi ise; Bülent Arınç (Manisa), Cemil Çiçek (Ankara), Salih Kapusuz (Kayseri), Abdullah Gül (Kayseri), İsmail Kahraman (İstanbul), Abdülkadir Aksu (İstanbul), Azmi Ateş (İstanbul) ve Ali Coşkun (İstanbul) tarafından verilmiştir. Her iki önerge de görüşmeler sonundaki oylamada kabul edilmemiş, oylanmış ikinci madde ise kabul edilmiştir. Daha

sonra; Ali Rıza Gönül (Aydın), Nevzat Ercan (Sakarya), Turhan Güven (İçel), Oğuz Tezmen (Bursa), Necati Yönder (Bingöl), Zeki Ertugay (Erzurum), Mustafa Cihan Paçacı (Ankara), Yahya Çevik (Bitlis), Nurettin Atık (Diyarbakır), İlyas Yılmazyıldız (Balıkesir), Musa Konyar (Ağrı) ve Saffet Kaya (Ardahan) tarafından “bir geçici madde eklenmesi”ne dair önerge verilmiş, ancak görüşmeler sonunda önerge kabul edilmemiş ve aşağıdaki üçüncü madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁷⁷⁸

“MADDE 3.- Bu Kanun yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”

FP Grubu adına Yasin Hatiboğlu (Çorum); hukukla meşgul olduğu süre içerisinde hiç böyle bir düzenleme görmediğini, bunun “deve mi kuş mu” yani “bir af kanunu mu; bu, bir infaz yasası düzenlemesi mi” ya da yasak savma mı olduğunu anlamamanın mümkün olmadığını, çağdaş demokrasilerin en özel ve en güzel niteliğinin katılımcılık olduğunu, oysa iktidar ortaklarının bile kendi arasında katılımcılığı gerçekleştiremediğini, muhalefete ihtiyaç duyulmadığını, af yasa tasarısı üzerinde önceki yasama yılında görüşülürken kanunun Cumhurbaşkanlığı ya da Anayasa Mahkemesinden döneceğini ısrarla söylediklerini, dediğini, Anayasa Mahkemesinin yerindeliği değil aykırılığı denetlediğini, iktidarın 37 tane kanun hükmünde kararname ve kanun çıkardığını, 27’sini iptal ettirdiklerini, bunun övünülecek ve hukuk yapmayla bir alakasının bulunmadığını, kanunların yapımında muhalefet ve iktidar her partiye hizmet vermenin Adalet Bakanlığının birinci görevi olduğunu, ancak bu hizmetin eksik yapılmış olduğunu ifadeyle, “228. maddeyi af kapsamına aldınız Sayın Bakan, Ceza Kanununun 228. maddesi; 240’dan farkı ne?!. O da, hakkın, görevin, yetkinin, suiistimalidir; o da görevin, yetkinin suiistimalidir ve ikisi de aynı bab içerisinde; niye siz, 228’i affın içerisine alıyorsunuz da 240’ı almıyorsunuz? Yolda ölmek üzere olan, doğum yapmakta olan genç bir evladımızı binek arabasıyla hastaneye götüren belediye başkanı mahkûm olsun diye mi?! Yapmayın bunu, yapmayın!.. Değerli milletvekilleri, 312. maddeye girmiyorum. Çünkü, oraya girersek oradan çıkabilmemiz zor olacak; Sayın Bakan, hemen, ‘efendim, Anayasanın 87. maddesi, oradan atfen, 14. maddesi’ diyecek. Değerli milletvekilleri, bakınız, bu kanun iptal edilirse, bunun her türlü vebali bu düzenlemeyi, böyle, tabir caizse, eciş bücüş halde getirip takdim edenlerin boynunadır,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Ali Rıza Gönül (Aydın); “Soruşturmaya uğrayanlar, eski başbakanları, milletvekilleri, bakanları 230 ile dışarıda bırakmaya çalışıyorsunuz; çiftçiye, esnafı, işadamları kulağından tutup ‘gel bakalım içeriye’ diyorsunuz. Bu mu adaletiniz?! ...DYP başından beri ‘hayır’ demiştir; yine, yüreklice ‘hayır’ diyor; bu yasanın, ülkede, sosyal barışı, kamu düzenini, bırakınız kurmayı, kurulu düzeni bozan en önemli bir etken olacağını savunuyor,” şeklindeki ifadelerle sürdürmüştür.

⁷⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 47, B 27 (8.12.2000), ss. 511-517.

Turhan Güven (İçel); tasarısının kanunlaşmasıyla katillerin dışarı bırakılacağını, çiftçinin ve esnafın cezaevine konacağını, hapis cezasına şartlı tahliye ve tecil getirildiğini, para cezasına ise ne getirileceğinin görünmediğini, “iş bilmeden, uygulayıcıya sormadan” getirilen tasarının akıbetine katlanmak gerektiğini, bir kişinin birden fazla müebbet ağır hapse mahkûm olması halinde Türk Ceza Kanununun 70. maddesine göre hücre hapsinin getirilmesi gerekirken bunun görülmediğini, yargının iktidarın bu tutumunu telaş içinde seyrettiğini ifadeyle, “Birkaç kişiyi sevindireceğiz derken veya bir heves uğruna bir af kanunu çıkarırken, birilerinin isteği üzerine af kanunu çıkarırken, topluma açacağınız yaraları düşünün. Siz, bu kanunla, barış mı getireceksiniz, yoksa bir kaos mu yaratacaksınız, onu düşünün. ...Bir kanun çıkarılır; ama, bir kanun yanlış çıkarılırsa, işte, böyle, döner gelir tekrar önünüze. Geçen defa da söyledik, on defa söyledik, her kanunda söylemeye çalışıyoruz ki, aman, aceleye gerek yok; kaza yaparsınız diyoruz ve yapıyorsunuz. Arkadan da, kaza yapanların affedilmesine ilişkin 455. maddeyi de affediyorsunuz tabii! Niye; çünkü, siz de kaza yapıyorsunuz; dolayısıyla kendinizi affediyorsunuz,” şeklinde konuşmuştur.

Nevzat Ercan (Sakarya); büyük ekonomik krizin varlığı ile giderek bir yoksullaşma yaşanmakta olduğunu, bir büyük soygun ve talanla bankaların içinin boşaltılmış olduğunu, borsa dibe faizlerin tavana ulaştığı dönemde milletin temsilcilerinin bunları görüşmediğini, halkın gündemini ve isteğini içermeyen bir af konusunu gündemine taşıdığını ifadeyle, “...Bu soygunun bir siyasî ayağı var; evet, bu soygunun bir de bürokrasi ayağı var. Siz, şimdi, getirdiğiniz bu af tasarısıyla asıl amacınız, bu siyasî ayağı, bu bürokratik ayağı af kapsamına almaktır. Asıl amacınız budur asıl hedefiniz de budur. ... Bakın, elimdeki -geçtiğimiz hafta gittim Adapazarı’na- deprem bölgesindeki bir depremzedeye icra dairesinden giden bir icra emri. Kullandığı kredi 30 milyon, işleyen faizlerle birlikte borç yekûnunu söylüyorum size; 1 milyar 947 milyon lira. Bakınız, icra emri gidiyor, bu icra emrinin altında da hapisle tazyik edileceği yazılıyor. Bu insanların hepsini, mal beyanında bulunmamaktan; jandarma gitti kapısını çaldı -bir yandan da icra memuru traktörünü, çiftini çubuğunu haczetti, evinden kilimini, dolabını kaldırdı- aldı, cezaevine koydu. ...Gerek esnaf olsun, gerek çiftçi olsun, bana dediler ki ‘Sayın Ercan, bu hükümet, hapishanelerde çiftçiler için zaten ayrı bölümler oluşturdu; esnaflar için de ayrı ayrı bölümler, hücreler oluşturdu.’ Siz, şimdi, suç işlemiş insanları toplumun içine salacaksınız, affedeceksiniz; tabii, merhamet hisleriniz dorukta; ama, iş esnafa gelince, çiftçiye gelince, fakir, yoksul millete gelince, o zaman, merhamet hisleriniz yok ortada...” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Ahmet Tan (İstanbul)’ın Sorusu: Efendim, bu tasarıyla, trafik suçlularının affedileceği ilan edildi ve bizim, Trafik Komisyonunun hazırladığı rapora bazı atıflarda bulunuldu. Bu rapor, sanıyorum, Sayın Bakana ulaşmadı, sadece Sayın Meclis Başkanında var. Ona rağmen, sayın sözcülerin rapora atfen

söyledikleri hususlar gerçekleşecek mi? Yani, af, trafik suçlarına getirilecek mi? Bunu sormak istiyorum. İzninizle, raporla ilgili olarak da bir hususu belirtmek istiyorum. Raporda, kesinlikle, af söz konusu edilmedi, aksine, Türkiye’de affın olamayacağını da belirtti bu rapor; çünkü, trafik suçlarına, trafik canilerine bugünkü ceza sistemimiz bir ceza verememektedir, Ceza Kanunumuza göre, şu anda serbest bırakılacak olan herhangi bir trafik canisi bulunmamaktadır. Bizdeki kayıtlar bunu gösteriyor. Sayın Bakanım, bu, benim, yorumla karışık soruma vereceği cevap, alkış sahibi sayın muhalefet temsilcilerine de yanıt olacaktır sanıyorum.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: Bu kanun tasarısında öngörülen sınırlar içerisinde, istisna kapsamına girmeyen bütün suçlarda belirli indirimler yapılacaktır. Trafik Kanununda yer alan suçlar ve trafik suçlarına da uygulanan, aslında, meslekte acemilik ve beceriksizlikle ilgili olan Türk Ceza Kanununun 455. maddesi, bu istisnalar arasında yer almamaktadır. Ancak, bu kanun, önemle hatırlatmak isterim ki, 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenmiş olan suçlar bakımından uygulanacaktır.

Mahmut Göksu (Adıyaman)’nın Sorusu: Bu tasarının, memnunları, mutlu olanları ve mağdurları olacak. Bana gelen bir faksta "babam, silahla tarandı; ben, milletvekillerine böyle bir yetki vermiyorum, onları affetmek gibi bir yetki vermiyorum ve şunu söylüyorum: Katillerin bundan sonra yapacaklarından siz sorumlusunuz." Bir Bakan olarak, bu sorumluluğu alıyor musunuz? İkinci sorum: Cezaevlerinde olan olaylar hâlâ zihinlerimizde ve hâlâ da devam ediyor. İçeride hâkim olamadığımız bu insanlara dışarıda nasıl hâkim olacağız? Bakanlığınızın bu konuda çalışması var mı? Diğer bir soru: Affın sosyal boyutu... Biliyorsunuz, ülkemizde kanayan bir yara vardır; işsizlik. Millet, açlık sınırında. Dışarıdakiler iş bulamazken, çıkan bu insanlarımızı topluma kazandırabilmek için, iş ve aş konusunda bir çalışma var mı? Bunları topluma nasıl kazandıracğız? Diğer bir soru: Bankaya olan borcunu ödeyemediğinden dolayı, Anadolu’daki esnafımız, çiftçilerimiz, sırasıyla hapse giriyor. Belli ki, bu yasa hayata geçirildiği zaman, cezaevleri biraz boşaltılacak. O zaman, çiftçilerimiz ve esnafımız, sıra beklemeden cezaevine girip, hemen bu suçtan kurtulmuş olacaklar mı? Diğer bir soru: Bu kanun tasarısını, başta, Yüce Meclise takdim ederken “biz tasarıyı Yüce Meclise getirdik, dilerse kabul eder, dilerse etmez” dediniz; ancak, akşam, komisyon toplantısında ve bugün de Genel Kurulda, hem iktidar kanadına mensup milletvekillerinin hem de muhalefet milletvekillerinin verdiği önergeler bir bir reddedildi. Sayın Rahşan Ecevit “genel olarak, af, benim istediğim gibi oldu” diyor. Yani, burada, sadece Rahşan Hanımın dediklerine hizmet mi ediyor Türkiye Büyük Millet Meclisi?! Değerli Bakanım, ayrıca, iktidar kanadına mensup milletvekillerinin de bu affı içine sindiremediğini biliyoruz. Niçin değiştirmiyorsunuz dediğimiz zaman, üç lider imzalamış, ne yapalım diyorlar. Yani, demokrasi anlayışınız bu mu?! Bu bağlamda, bütün bunları içinize nasıl sindiriyorsunuz?!

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Af, benim Bakan olarak kişisel yetkimde olan bir şey değil, Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkisindedir. Şartla salıverilme kanunu çıkarmak da Türkiye Büyük Millet Meclisinin yetkisindedir. Bu tasarıyla, daha önce suç işlemiş olanlara bir yeni başlangıç yapmak için fırsat verilmektedir. Bu tasarıyla, daha önce suç işlemiş olanlara yeni bir fırsat verilmektedir dedim. Evet, bununla, insanlarımız yeni bir başlangıç yapacaktır. Onlardan bu fırsatı esirgemenin gerekçesi, dışarıdakiler iş bulamıyor olamaz; o ayrı bir konudur, bu ayrı bir konudur. Şüphesiz, tam istihdamı gerçekleştirci politikalar uygulamak devletin görevidir, bunu sağlamak hepimizin görevidir; ama, bunlar, birbirinden ayrı konulardır. Eski hükümlülere belirli oranlarda iş vermek konusunda yasalarımızda hükümler vardır; belirli büyüklükteki işletmelerin %3 oranında eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu vardır. Hiç kimse, borcunu ödeyemediğinden dolayı hapsedilmez, sadece, İcra ve İflas Kanununa göre, zamanında mal beyanında bulunmama durumunda bir tazyik hapsi söz konusudur. Bir de, karşılıksız çek verme, bizde, şekli bir suç haline getirilmiştir, ondan dolayı bir hapis cezası söz konusu olabilir; ama, bu da, af kapsamında bulunmaktadır. Kanun tasarısının hazırlanma şekli hakkında söylenenler sadece demagojiden ibarettir, onlara, burada, benim cevap vermemi gerektiren bir durum da görmüyorum.

Mehmet Çiçek (Yozgat)'in Sorusu: Hükümetiniz affı çıkarmayı planlarken, sadece cezaevindekilerle, onları yakınlarıyla ilgilendi, hapishane edebiyatları yapıldı, cezaevleri isyanları, ölüm orucu tehditleriyle yattık kalktık. Hücreler ve cezaevi işkenceleri her gün gündemde tutuldu, mahkûmların namüsaıt şartta oldukları anlatıldı durdu, toplum mühendisleri kitleleri etkileyip affa hazır hale getirilmeye çalışıldı. Mahkûmların verdiği zararlardan hiç bahsedilmedi. Mahkûm, hem suç işledi hem de beş yıldızlı otel kalitesinde cezaevi istedi. Devlet vermedi, Bakan olarak siz vermediniz diye suçlandınız. Sayın Bakan, sizler, kamuoyu araştırması yaptınız mı bu afı ilgili? Mahkûmların işlediği suçların mağdurlarına sordunuz mu, onlar ne diyor? Mağdur bırakılan dul kalmış kadınlara, boynu bükük çocuklara, evin direğini, babasını annesini kaybedenlere, namusu kirletildikten sonra öldürülen kadınların yakınlarına, trafik canavarlarının sebep olduğu akıl almaz kazaların mağdurlarına, malları çalınanlara, canlarına kıyılanlara sordunuz mu? Bir kamuoyu araştırmanız oldu mu? Onlar bu suçluları affediyorlar mı ki, siz affediyorsunuz? İkinci sorum: Mağdur olan bu insanlar size oy verirken, buraya gönderirken, size, bu insanları affedin diye herhangi bir vekâlet verdiler mi? Olayların mağduru siz değilsiniz, ne hakkınız var bunları affetmeye diyor toplum. Ne hakkınız var, 30 bin kişiyi Türk-Kürt demeden şehit eden katilleri affetmeye?! Bayrağına sarılıp toprağın kara bağrına şehit düşen o evlatlarımız size ne diyecekler? Üçüncü sorum: Mağdur olanlar sizler olsanız, Sayın Bakan ve sayın hükümet, bu kadar rahat oy verebilir misiniz? Bu affin mimarı Rahşan Hanım, onu memnun ettiniz, Rahşan Hanımın söz verdiği çocuğu da memnun

ettiniz, onun anasını, babasını memnun ettiniz; dolayısıyla, mahkûmları memnun ettiniz, salıverdiniz; takriben 40 bin mahkûm ve onların yakınlarını memnun ettiniz... Ya mağdur ettiğiniz 50-60 bin kişiye ne diyeceksiniz?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Türkiye’de af kanunu veya şartlı salıverme kanunu ilk kez çıkarılmıyor; Türkiye Cumhuriyetinde şimdiye kadar 50’ye yakın benzeri kanun çıkarılmıştır. Şimdi de, hangi nedenlerle böyle bir zorunluluk duyulduğu, gerek tasarının gerekçesinde gerek benim sunuş konuşmamda gerek bazı arkadaşların konuşmalarında ifade edilmiş bulunmaktadır. Bu kanun tasarısı hazırlanırken, bir yandan, daha önce suç işlemiş insanlara yeni bir başlangıç yapma fırsatı vermek; ama, aynı zamanda, mağdurları rencide etmemek, kamu vicdanını rencide etmemek ölçüleri özenle dikkate alınmıştır; tasarının bunu gerçekleştirdiğini düşünüyoruz. Burada, bölücülerin, katillerin affedildiği şeklinde çok ucuz demagojiler yapıldı, bunlara katılmak mümkün değil. Tasarıya baktığınız zaman, bölücü olarak nitelendirdiğiniz kişilerin işlediği fiillerin, kesinlikle şartlı salıverilme kapsamı dışında bırakıldığını görürsünüz.

İlaveten başka sorular da olmasına rağmen, soru-cevap periyoduna son verilmiş, oylanmış 3. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 4. madde okutularak görüşülmesine geçilmiştir.⁷⁷⁹

“MADDE 4.- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.”

FP Grubu Adına Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul); tasarının objektif kriterler yerine şahıslara göre tanzim edildiğini, 1. maddede “ölüm cezaları yerine getirilmez” denildiğini, 125. maddeyle... “Apo idam edilmeyecek” ya da “Apo’ya af yok” mesajı verilmek istendiğini, AB Katılım Ortaklığı Belgesinin siyasî kriterleri içerisinde idam cezasının kaldırılması şartının bulunduğunu, dolayısıyla kamuoyunun aldatılmamasını, “AB’ye gireceksek, idam cezasından da, siyasî yasaklardan da, partileri kapatmaktan da, 312. madde gibi din ve vicdan hürriyetine aykırı düşen, düşünce hürriyetinin canına okuyan” maddelerden de vazgeçeceğimizi ve kültürel kimlikleri tanıyacağımızı, Kürtçe televizyon yayınına gelince müzakere edileceğini, “AB’ye samimiyetle girmeyi arzu ediyorsak” laiklik anlayışının da değiştirileceğini, laikliğin devleti dinden değil dini ve dindarı devletten koruyan bir ilke olduğunu ifadeyle, “Zannediyorum, MHP Genel Başkanı Sayın Devlet Bahçeli, gönülsüzce bu kanunu yürütecek. Zira, MHP arzu ettiği hiçbir düzenlemeyi gerçekleştiremedi. Mesela, bir Haluk Kırıcı olayını çözemedi. Geçen konuşmamda nasıl Eşber Yağmurdereli’yi savunduysam, bugün de, üzerimizde bizim hiçbir baskı ve ipotek olmadığı için, Haluk Kırıcı’nın haksız bir durumda, adaletsiz bir durumda kaldığını bu kürsüden ifade etmek isterim. Solcular 125, 146. maddeye göre yargılanarak idam cezaları müebbede çevrilmiş, müebbetler de on yıla indirilmiş, on yıl sonunda çıkmışlardır. 7 kişiyi öldürdüğü için Haluk Kırıcı, yetmiş yıllık bir ceza almış ve oradan, on yıl toplu cezadan ayrı ayrı indirilmek

⁷⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 47, B 27 (8.12.2000), s. 529.

suretiyle daha altmış yıl yatması gerektiği ifade edilmektedir ki, bu, bence haksız bir hadisedir,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

DYP Grubu Adına Mehmet Gözlükaya (Denizli); tasarının vebalinin DSP’ye ait olduğunu, iştirakçilerinin de MHP ile ANAP olduğunu, liderlerinin kerhen ve içlerine sindiremeyerek imzalamış olduklarını, “sol hâkimiyetin bu hükümette bugün tescil edilmiş” olduğunu, MHP sözcüsü grup başkanvekilinin tam altı defa “amanın, bu tasarıya oy verin” dediğini, milletin %93’ünün bu af tasarısına karşı olduğunu anketlerden açıkça görüldüğünü, binlerce insanın Bağ-Kur ve mal beyanında bulunmadı diye hapishanelere düştüğünü, çiftçiler için ayrı hapishaneler yaratıldığını, Türkiye’nin ekonomik deprem ve malî krizler yaşadığını, ekonomik bunalım sebebiyle vergisini ödeyemeyen ve cezalandırılma durumunda kalan insanların affedilmesinin düşünülmediğini, buna karşılık bankayı boşaltanlardan Türkiye’de yargılanabilecek olanlarının ve onlarla pazarlık eden insanların” affedilmeye kalkıldığını, DYP’nin tek ses olarak “bu affin adil olmadığını, objektif olmadığını, vicdanî olmadığını bilerek, inatla” hayır diyeceğini, gasp gibi 10 yıldan aşağı olmayan (495. madde) bir cezanın affedilirken “adı tehdit” olarak cezada tanımlanan 188. ve 192. maddelerin affedilmediğini, bu çelişkinin millete anlatılamayacağını, DYP olarak, malî suçların yanında olduklarını ve önerge verdiklerini söyleyerek, konuşmasını sürdürmüştür.

Hüseyin Çelik (Van); “Şu veya bu şekilde düşüncesinden dolayı ülkeyi terk etmek zorunda kalmış veya hapishaneye girme tehlikesiyle karşı karşıya gelerek yurtdışına gitmiş insanların” Avrupa’da kendi ülkelerinin aleyhine çalışarak Türkiye’nin imajını altüst ettiklerini, bu insanlara kesinlikle mazeret falan bulma niyetinde olmadığını, ancak meşruiyetin ve legalitenin sınırları genişletilirse illegalitenin önünün alınarak radikal unsurların törpülenebileceğini, TBMM’de bulunulan dönemde 204 yasa çıkarıldığını, bunların sadece 8’inin muhalefetin getirdiği tasarılar olduğunu, Hükümetin birileri (özellikle bürokrasi, sermaye ve medya) tarafından idare ediliyormuş gibi bir görüntü arz ettiğini, TBMM olarak denetim görevini yapamadıklarını, getirilen tasarıda gece yarılarında kadar çalışan komisyonların tek bir kelime bile değiştiremediğini, millî iradeyi temsil eden Genel Kurulun da tasarının tek bir satırını değiştirmedeğini, TBMM’nin denetim görevi varken hükümetin TBMM’yi denetlediğini, hükümetin komisyonları telefonlarla idare ettiğini, “bir parlamento olmayı” hak etmediklerini, ifade etmiştir.

Mustafa Örs (Burdur)’ün Sorusu: Görüşmekte olduğumuz af tasarısıyla serbest kalacak olan mahkûmlar, maalesef, içeride hiçbir eğitime tabi tutulmadan, dışarıya çıkmış olacaktırlar. Şu anda da, görüldüğü kadarıyla, dışarıda da herhangi bir tedbir alındığı yoktur. 1974 yılındaki aftan sonra da, bu tür aftan sonra da, bu tür mahkûmların büyük bir kısmı geriye dönmüştür. Bu kişilerin, kötü işler ve yeni suçlar işlememesi için ne tedbir aldınız ve hangi yola kanalize etmeyi düşünüyorsunuz?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: 1974 affından sonra geri dönenlerle ilgili, zaman zaman çok abartmalı rakamlar verilmektedir. Bu fırsattan yararlanarak, şunu açıklamak isterim ki, 1974 affından sonra, yeniden suç işleyen; yani, mükerrer olanların oranı %20'dir. Bunlar, daha çok, mala karşı işlenen suçlarda söz konusudur. Ayrıca, şunu da eklemekte yarar var: Bu oran, yaklaşık olarak, cezasını çekip dışarı çıktıktan sonra yeniden suç işleyenlerin oranına yakın bir orandır. Şimdi bu kanunla verilen fırsattan yararlananlardan da tekrar suç işleyenler olabilir; ama, burada, özellikle yeniden suç işlemeyi önlemek düşüncesiyle şartla salıverilme modeli veya erteleme modeli benimsenmiştir. Yani, geri kalan süre içinde yeniden kasıtlı bir cürümden dolayı mahkûm olanlara ilişkin şartla salıverilme geri alınacaktır. Aynı biçimde, şimdi davası ertelenenler daha ağır ya da aynı cinsten hürriyeti bağlayıcı bir ceza işledikleri takdirde, kabahatlerde 1 yıl, cürümlerde ise 5 yıl içinde bu gerçekleştiği takdirde hem yeni suçtan dolayı hem de önceki davası ertelenmiş olan suçtan dolayı ceza göreceklerdir. O nedenle, bu kanunun, her şeyden önce, yararlananlar üzerinde çok uyarıcı bir etkisinin olacağını düşünüyoruz. Şimdiye kadar, bu çeşit uygulamalardan önce, cezaevlerinde özel bir eğitim verilmesi söz konusu olmamıştır, şimdi de böyle bir hazırlığımız yoktur. Bunu açıkça söylemek isterim; ama, Eski Hükümlülerin Çalıştırılması Hakkındaki Kanun yürürlüktedir. Bu çerçeve içerisinde, belirli işletmelerin, daha önce de ifade ettiğim gibi, %3 oranında eski hükümlü çalıştırma yükümlülüğü vardır, bu işleyecektir.

Rıza Akçalı (Manisa)'nın Sorusu: Cezaî kovuşturması ve yargılanması yapılmamış ya da bitmemiş suçlar ile hükmü kesinleşmiş suçlar arasında bir ayırım yapılmadan, daha önce bir aftan ya da şartlı salıvermeden yararlananların, bu yasadan yararlanmaması sizce hakkaniyete uygun mudur?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Tasarının 1. maddesinin 6. bendinde, daha önce şartla salıverilme hükümlerinden yararlandığı halde yeniden suç işleyerek hüküm giyenler ile daha önce çıkarılmış bir aftan yararlananların, bu madde hükümlerinden yararlanamayacakları belirtilmiştir. Benzeri hükümler, daha önceki bazı af kanunlarında da yer almıştır. Burada, daha önce çıkarılmış bir aftan yararlanmak için hükmün kesinleşmiş olması koşulu aranmamıştır; bu aranabilirdi; ama, bu hükmün kesinleşmemiş olması, o kişiyi de, vaktiyle, bu davaya devam etmekten kurtarmıştır; o nedenle bu, 6. bentte bir ikinci olasılık olarak göz önünde bulundurulmuştur. Böylece, daha önce şartla salıverme hükümlerinden yararlanıp yeniden suç işleyip hüküm giyenler ve daha önce çıkarılmış bir aftan yararlananlar madde kapsamı dışında bırakılmıştır.

Musa Uzunkaya (Samsun)'nın Sorusu: Sayın Bakanımız, saygın bir ilim adamı ve hukuk profesörüdür. Kendilerine, bu yasa tasarısının son maddesine geldiğimiz noktada, bu yasa tasarısını, gerçekten adil, hukuka uygun, vicdanınızı rahatlatan bir yasa tasarısı olarak kabul ediyor musunuz? Bu cümleden olarak, yasayla tahliye edileceklerin, dışarıya çıkacak olanların işleyecekleri muhtemel

suçlar ile, şahıslara yönelik işlenmiş suçlardan dolayı yatan bu insanların dışarıda katledilmesi, öldürülmesi ve yaralanması halinde, yine hükümet olarak kendinizi vicdanen muazzep addedebilecek misiniz? Bir başka konu; bu yasa tasarısı, şu ana kadar Parlamentoda tartışılırken, tek bir noktası ve virgülüne dahi dokunulmamıştır, dokunulamamıştır. Bir milletvekili olarak, milleti temsil eden bir vekil olarak bende şöyle bir kanaat hâsıl oldu, bunu gidermenizi ve millette de olmuşsa bunu gidermeniz arzusuyla soruyorum: Bu yasa öyle bir zeminde hazırlandı ki, 550 parlamenter dahi dokunamaz gibi bir mantık hâkim oldu; bunu giderici bir anlayışı bize nasıl izah edeceksiniz? Yani, acaba yasa gerçekten size, hükümete bir yerden hazırlanıp da verildi, noktasına, virgülüne dahi dokunulmasın diye bir istem mi vardı ki, verilen hiçbir önergeye ‘evet’ demediniz? Fikir ve düşüncelerinden dolayı suçlanan, suçlu addedilen insanların bu kapsama dahil edilmemesini, AB eşiğindeki Türkiye açısından nasıl yorumluyorsunuz diyor, saygılar sunuyorum.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: Son maddesine geldiğimiz bu yasa tasarısı, sizlerin oylarıyla kabul edilmektedir. Meclisin kabul etmek üzere olduğu bu kanun tasarısının hukuka, Anayasamıza uygun olduğu kanısındayım. Burada, kanundan yararlanacakların dışarıda katledilebileceğinden söz edildi, eğer yanlış anlamıyorsam; bu, bir hedef gösterme sayılabilir; bunu da milletvekilimizin kastetmediğini düşünüyorum. Bu Meclisten daha önce geçen birçok yasada da, tasarı geldiği gibi benimsenmiştir. Bu, sadece bu yasaya özgü bir durum değildir. Bu yasa sadece 4 maddelik bir yasadır. O nedenle, herhangi bir değişiklik olmadan kabul edilmesinde yadırganacak bir durum görmüyorum.

İlyas Yılmazyıldız (Balıkesir)’ın Sorusu: En temel insan hakkı olan yaşama hakkı başta olmak üzere, ırz, namus masuniyeti hakkı ve mülkiyet hakkı gibi hakları ihlal edenleri, hakkın gerçek sahiplerinin düşüncelerinin ne olduğunu hiç merak etmeden affetmenin, ülkede huzur ve sükûna mı yoksa anarşi ve huzursuzluğa mı yol açacağına inanıyorsunuz? İkinci sorum; bu içi boşaltılan bankaların boşaltılmasına sebep olan siyasileri de affetmeyi düşünüyor musunuz; bu yasa içinde bu var mı; 230’un konulmasının amacı bu mu; özellikle hükümetin düşmesine sebep olan rüşvet pazarlıklarının da ortaya çıktığı bu tür suçları dahil mi ettiniz? Bir diğer konu; trafik suçları af kapsamında mıdır? Sayın Tan, az önceki konuşmasında, komisyon başkanı olarak “biz, affi önermiyoruz; daha fazla cezalandırılmasını istiyoruz.” dedi; ancak, anlaşılıyor ki, milletvekilleri trafik suçlarının da affedilip affedilmediğini bilmiyor; onun için, doğru karar verebilmeleri için soruyorum : 30-40 insanı öldüren bu katil, sarhoş şoförleri de affetmeyi düşünüyor musunuz bu yasayla?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk, yasa tasarısının incelenmesi halinde soruların cevaplarının hepsinin bulunacağını ifade eden kısa bir cevap vermiştir. Bunun üzerine 4. madde üzerindeki görüşmeler tamamlanmış ve oylanana madde kabul edilmiştir. Daha sonra da tasarının tümü oylanmadan önce, aşağıdaki gibi,

oylarının rengini ifade etmek için, milletvekillerinin lehte ve aleyhteki konuşmalarına sıra gelmiştir.⁷⁸⁰

Bülent Arınç (Manisa); “Aradım taradım, bu tasarının içerisinde 2. madde, oy verilebilir nitelikte; ...Anayasa Mahkemesinin gerekçeli kararı size bunu emrediyor. Bunu önümüze getirenler, bu mecburiyetle getirdiler; bunun için ayrıca teşekkürü gerek yok. Esas teşekkürü, düşünce ve ifade özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırdığınız zaman, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinden ve ondan daha önce aziz milletimizin layık olduğu düzenlemeleri yaptıktan sonra size fazlasıyla yapacağım. Ama, şu anda yaptığınız şey, sadece, geçen yıl yapmadığınızı, bu yıl mecbur kalarak yaptığınızdır. O bakımdan, biraz evvel 2. maddeye olumlu oy verirken DSP’li arkadaşlarımızın hayretlerine cevap olsun diye bunları söylüyorum. İşin aleyhte yönüne gelince, ...1. maddede, kapsam dışında tutulan, kapsam içerisinde alınan maddeler tek tek göz önüne alındığında, hukuken de, vicdanen de, böyle bir düzenlemeyi uygun bulmuyorum. Kamu vicdanının hiçbir zaman kabul etmeyeceği birtakım fiiller, maalesef, indirime ve ertelemeye tabi tutulmuş, ama, bir kısım fiiller de dışarı bırakılmıştır. Tasarının gerekçesinde, bazı suçların kamu güvenliği ve düzeniyle yakın ilgisi sebebiyle, kapsam dışı bırakıldığı belirtilmiştir. Bu gerekçe açık ve yeterli değildir, hiçbir zaman da haklı bir şekilde izah edilmemiştir. ...Oyumun rengi kırmızıdır!” şeklinde konuşmuştur.

Ali Güngör (İçel); af tasarısının Meclise art niyetli olarak getirildiğini ve çirkin ve tehlikeli bir hesabın ürünü olduğunu, amacın Anayasanın 14. maddesini delerek Meclisin yetkisinde bulunmayan vatan hainlerini⁷⁸¹ affetmek ve bu büyük vebale de Meclisi alet etmek olduğunu, “Ecevit’in geleneğine vatan hainlerini affetmek fazla yabancı gelen bir husus” olmadığını, 125. ve 146. maddeler ile bunlarla birlikte anılan maddelerin Türkiye’de Türkiye Cumhuriyeti Devletini yıkmayı hedef alan ve Türkiye’yi sınıf ve etnik farklılıklara dayalı bir devlet haline getirmeyi düşünen kalkışma hareketleri olduğunu, 1974’te de bu maddelerden suçlu bulunan kişilerin affedildiğini, “Bu derece çirkin ve tehlikeli bir af yasasını, MHP teşkilatı ve ülkücülerin kabul etmesi’nin hiçbir şartta mümkün olamayacağını hatırlatmak istediğini, DYP ve ANAP teşkilatlarının da aynı görüşü paylaşıacağını ve her üç partinin de bu ağır vebali taşıyamayacağını ifadeyle, “Bırakalım bu çirkin tasarı, geldiği yerde ve yakıştığı yerde kalsın. Ben, bu gerekçelerle bu af tasarısına ‘hayır’ diyorum” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun Tasarısı hakkındaki görüşmeler yukarıdaki konuşma ile son bulmuş, daha sonra tasarının tümü üzerindeki oylamanın açık oyla yapılması talebi yapılmış, talep sahiplerinin Genel Kurulda oldukları tespit edildikten sonra, elektronik cihazla açık oylama yapılması için oylama yapılmış ve kabul edilmiştir. Oylamaya 388 milletvekili

⁷⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 47, B 27 (8.12.2000), ss. 537-538.

⁷⁸¹ PKK’lı caniler ve PKK elebaşısı olduğu belirtilmiştir.

katılmış; 74 ret, 7 çekimser ve 5 mükerrer oya karşılık 302 kabul oyu ile tasarı kabul edilmiş ve kanunlaşmıştır.⁷⁸² Bu; 4610 nolu 8.12. 2000 tarihli, “23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun”, Cumhurbaşkanlığı’nın 15.12.2000 tarihli ve 39-18/A-1-2000-984 sayılı tezkeresi ile Anayasanın 89. maddesine göre bir daha görüşülmek üzere TBMM Başkanlığına geri gönderilmiştir.⁷⁸³

c. 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair 8.12.2000 Tarihli ve 4610 Sayılı Kanun ve Anayasanın 89. Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi Üzerinde Görüşmeler

Cumhurbaşkanlığı tezkeresi ile TBMM’ye gönderilen, 4610 nolu ve “23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun” tasarısı, ya da kamuoyunun “Af Kanunu” diye bildiği tasarı üzerindeki yeni görüşmelere, 20 Aralık 2000 Çarşamba günü, saat 11.30’da başlamış olan ikinci oturum esnasında geçilmiştir. Başkanvekili Ali İlıksoy’un Başkan, Hüseyin Çelik (Van) ve Mehmet Ay (Gaziantep)’in Katip Üyeler olarak görev aldığı görüşmelerde öncelikle tasarının tümü üzerinde söz isteyen milletvekillerinin isimleri okunmuş, saat 01.40’ta altıncı oturumda⁷⁸⁴ görüşmeler şöyle sürdürülmüştür.⁷⁸⁵

FP Grubu adına Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş); kanunun kanun tekniğine aykırı bir şekilde tanzim edilerek karma bir yapıya sahip⁷⁸⁶ ve çelişkilerle dolu olduğunu, 1. maddenin ikinci fıkrasında bir sanık veya mahkûmun cezalarından toplam on yıl indirim öngörüldüğünü, aynı maddenin dördüncü fıkrasının ceza üst sınırı on yılı aşmayan her bir davanın ertelenmesini hükme bağladığını ifadeyle, “Düşününüz, birisinin cezası oniki yıl, on yıl indirildikten sonra iki yıl daha hapis yatacak demektir. İkinci bir mahkûm düşünün, onun da, on ayrı davası var. Birinden on yıla mahkûm olmuş, diğerlerinin ceza üst sınırı da on yılı aşmıyor, sınırda. Kesinleşmiş olsa, her bir fiilinden dolayı yüz yıla mahkûm olacaktır; ancak, kesinleşen birisi, ondan dolayı 1. maddenin ikinci fıkrasının (b) bendine göre cezası erteleneceği için, zaten, ilk etapta on yıldan istifade ediyor, diğerleri de dördüncü fıkraya göre erteleneceği için, onlardan da istifade ediyor. ...Yani, hükmü kesinleşmiş olanlar oniki yıla mahkûm olduğu takdirde iki yıl yatacak; ama, toplam cezası yüz yılı bulan, davasının sadece birisi kesinleştiği, o da on yılı aşmadığı için, tümünden

⁷⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 47, B 27 (8.12.2000), ss. 540-541.

⁷⁸³ TBMM Kanunlar Dergisi, c. 85, s. 178.

⁷⁸⁴ Yeni oturum ile Başkanvekillerinden Murat Sökmenoğlu Başkan, Sebhattin KARAKELLE (Erzincan) ve Mehmet AY (Gaziantep) de Katip Üyeler olarak görev almıştır.

⁷⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 51, B 37 (20.12.2000), ss. 155-156.

⁷⁸⁶ Bir bölümüyle şartlı tahliyei öngörürken, 2. maddesiyle ertelemeyi düzenlemekte, 4454 sayılı Kanunda değişiklik yapmakta.

istifade edecektir,” şeklinde açıklama getirmiş, 1. maddenin üçüncü fıkrasının (b) bendine göre de kanunun mahiyetinin açık olmadığını, af kanunu olmamasının Anayasanın 87. ve 14. maddesi bakımından önem arz ettiğini, Anayasanın 87. maddesinin yollamasıyla TBMM’nin Anayasanın 14. maddesi kapsamına giren fiillerden dolayı genel ve kısmi af çıkaramayacağını, erteleme ve şartlı tahliye bakımından böyle bir engel bulunmadığını ifade etmiştir.

Mustafa Kamalak konuşmasını; “Kanunun 1. maddesi birçok bakımdan Anayasaya aykırıdır. Anayasamızın 12. maddesine göre, herkes, temel hak ve hürriyetlere sahiptir. 13. maddesine göre de, bu, temel hak ve hürriyetler, belirli şartlar dahilinde, Anayasanın sözüne ve ruhuna uygun olmak kaydıyla, ancak kanunla düzenlenebilir. Başka bir ifadeyle, hukuken insan hür doğar, ne ki yasak değil, serbesttir. Eğer, hukuk devletinde kanun koyucu, bazı değerleri korumak istiyorsa, muhafaza altına almak istiyorsa, bunları önceden genel, objektif, soyut ve sürekli kurallarla belirtmek durumundadır. Masumiyet ve masuniyet ilkesinden istifade eden insanların önüne yasak alanı önceden koymak mecburiyetindedir. Bu yasak alanı ihlal eden kişiye sanık denir. ...Toplumun suça verdiği önem ve suçun ağırlığı, cezanın ağırlaştırılmasıyla kendisini gösterir. Bu alanda; yani, masumiyet alanı ile sanık statüsü arasında vatandaş, çeşitli müeyyidelere tabi tutulabilir. Burada, farklı muamele, farklı kural öngörülebilir; ama, sanık hüküm giyince veya mahkûm olunca, yeni bir alana girer, yeni bir statüye kavuşur. Bu, mahkûmiyet alanıdır, mahkûm statüsüdür, hükümlü statüsüdür. Devlet, burada, farklı davranamaz. İnfazı şahsileştiremez. Orada, herkese eşit muamele yapmak mecburiyetindedir. Halbuki, elimizdeki kanun, maalesef, şahsileştiriyor, ayırım yapıyor. Bu ayırımı yaparken de, hangi ölçüyü benimsediğini belirtmiyor. ...Bu sebepten dolayı, bundan on gün önce yine burada, âdeta, yalvardım. ...Ne olur; gelin, mümkün merteye düzgün bir kanun çıkaralım dedik; dinletemedik. Anayasa Mahkemesinden döner’ dedik; anlatamadık. Anayasa Mahkemesine varmadan, köşkten döndü,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Mustafa Kamalak konuşmasının devamında; genel af kanunu diye bilinen kanunun Çankaya’dan döndüğünü, basın af kanununun (4454 sayılı Kanun) bir kısmının Anayasa Mahkemesince iptal edildiğini, geline nokta karşılarına bir hilkat garibesi getirildiğini, birbuçuk yıl önce ayrı ayrı getirilen tasarıların bu kez birbiriyle ilgisi olmayan kanunları birleştirmek suretiyle getirmenin hukuk tekniği bakımından anlaşılamadığını, burada iki maddenin birbirinden ayrılması gerektiğini, Cumhurbaşkanının 2. maddeye herhangi bir itirazının olmadığını, Anayasa Mahkemesinin gereğinin de 2. maddeyi tanzim etmek olduğunu, Cumhurbaşkanına rağmen kanunun olduğu gibi köşke gönderildiğini, “Anayasa gereği, elbette, Cumhurbaşkanı” tarafından imzalanacağını, ancak böylelikle Cumhurbaşkanlığı ve Başbakanlık gibi devletin iki yüksek kurumu arasındaki çatışmanın bariz bir biçimde gözler önüne serileceğini, Türk Ceza Kanununun 191. maddesine göre tehdidin cezasının altı

aydan iki yıla kadar hapsi gerektirdiğini ve kapsam dışı olduğunu, 440’a göre adam öldürmenin cezasının 24 yıla kadar hapsi icap ettirdiğini ve bunun kapsam içi olduğunu, sıradan bir memurun görevini ihmal etmesinin bir hâkimin görevini kötüye kullanmasına göre daha az vahim olduğunu, hal böyle iken bir memurun görevini kötüye kullanmasının kapsam dışı olduğunu, hâkimin görevini kötüye kullanmasının ise kapsam içi olduğunu, Türk Ceza Kanununun 343. maddesine göre işkencenin kapsam dışı olduğunu, Türk Ceza Kanununun 450. maddesinin üçüncü bendine göre işkenceyle adam öldürmenin kapsam içi olduğunu, bu çelişkilerin düzeltilmesinin gerektiğini ifade etmiş ve sözlerini o dönemde eşleri nedeniyle⁷⁸⁷ haklarında soruşturma açılmış olan 7 hâkim hakkındaki soruşturmaya getirerek konuşmasını tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Ahmet İyimaya (Amasya); kanun kılıfına büründürülmüş bir inadın müzakeresinin yapıldığını, üçüncü kez müzakere edilen tasarının “geneli” üzerinde partisi adına üçüncü kez söz aldığını, “affin sosyal şartı yok, barışa hizmet etmez, Hukuk askıya alınıyor, Adaletle güven, devlete güven yok ediliyor, yabancılaşmanın tohumları ekiliyor” dediği halde dinletemediklerini, siyaset biliminin temelinde “kullanılmayan iktidar, iktidar değildir” olduğunu, kullandırılan iktidarın hiçbir zaman iktidar olamayacağını, Başbakan “düşmeye basıldığı yönünde kaygılarım var” diyebiliyorsa yönetim krizinin inkâr edilemez olduğunu, Anayasası ve hukuku ayıplı bir ülkede hiçbir milletvekilinin ve partinin mutluluk duyamayacağını, afla kutuplaşmaya yönelen bir Türkiye’nin yol taşlarının döşendiğini, kamplaşmaya çanak tutularak hoşgörünün temelini yok edildiğini, affı duru ve katıksız şekilde savunan tek partinin DSP olduğunu, kanununun iptali halinde “Anayasa Mahkemesi iptal etti, ne yapalım!” şeklinde savunma yapılamayacağını, her zaman TBMM’nin dediğinin olmayacağını, krizden çıkmak için Cumhurbaşkanının “düşük yoğunluklu demokrasiden beslenen saltanat savaşına” son veren hamleye giriştiğini ifade etmiştir.

Ahmet İyimaya konuşmasını; “Ne diyor Cumhurbaşkanımız: ‘Af Kanununuz, kapalı, duraksamalı ifadelerle tanzim edilmiştir; uygulamada tereddütlere yol açabilir. Toplumun huzuru bozulur, adalet anlayışı ve eşitlik çiğnenmiş olur. Suçtan zarar görenleri de tatmin edin, ret hakkını verin.’ Ölçütleri ne?.. Aynı fasılda düzenlenmiş; birisi af kapsamında, birisi dışında. Gerekçede yok. Bakanımız, komisyonda açıklıyor. Bir veri değil, veri tabanı değil. Bu af, ölçütleri itibarıyla, keyfî olan bir aftır. Bir madde affa girmiş, piyango ona vurmuştur, bir madde af dışında kalmış, piyango ona vurmamıştır; onun için, piyangolu af kanunu demekte bilimsel bir sakınca dahi olmadığını düşünüyorum sevgili arkadaşlarım. Bakınız, bu iktidarın gerçekten övünebileceği bir eylemi, bir işlevi, bir tasarrufu olmuştur; devletin başına

⁷⁸⁷ “Eşlerinin kapalı ve başörtülü giyim tarzını benimsedikleri, kendilerinin toplu halde cuma ve teravih namazına gittikleri” gerekçesiyle.

hukuku geçirme tasarrufu, hukuku seçme tasarrufu. Bugün Cumhurbaşkanımız, yükselen değerlerin yanında olarak, iktidarı da, Başbakanı da, çoğu siyasileri de geride bırakan bir kredibiliteye ulaşmıştır. Bu mesajı öfkeyle okumamak lazım değerli arkadaşlar, hiddetle okumamak lazım. ...Siyaset ne yaptı? Üç değerli liderimiz toplandı ve bir gerekçe buldu yarım saat içerisinde; sosyal fayda, sosyal boyut, sosyal zaruret gerekçesi. Kim ölçüyor? Hangi bilimsel veya siyasal derinlikle ölçülüyor? Anayasa ile sosyal fayda çatıştığı zaman, hukuk devletinde, demokratik hukuk devletinde seçilecek tek seçenek Anayasadır. Rahmetli Özal ‘Anayasayı bir defa ihlal etmekle bir şey olmaz’ dediği zaman, en fazla, Başbakanımız, ona karşı koymuştu. Bugün, Anayasa ile sosyal fayda çatışırken, aynen darbecilerin, aynen Refahyol Hükümetinde iktidar devrini önleyen gerekçede kullanılan motifle, sosyal faydaya dayanılmıştır. ...Sosyal faydaya göre yapılacak bir tahlilde, akıl, ortak akıl, bu kanunun şu anda çekilmesinden yanadır. Neden bu ısrar?! Görüntü açık. İptal yoluyla genişleteceksiniz, kamu yetkisini kişisel çıkarlara peşkeş çeken bürokratları, her kimse, siyasileri affedeceksiniz ve bu yetkiyi sömürerek Hazineyi söğüşleyenleri affedeceksiniz, banka hortumcularını affedeceksiniz, havuz müteahhitlerini affedeceksiniz, çeteleri affedeceksiniz,” şeklinde sürdürmüştür.

Ahmet İyimaya ayrıca; ölüm cezasının infaz edilemeyeceğinin anlamı üzerinde durmuş, bu kuralın sürekli bir kural olduğunu, af kanununun ise geçici bir kanun olduğunu, geçici kanunla getirilen kuralların sürekli yaşayacağını, Cumhurbaşkanının benzer iptal ve yürürlüğü durdurma tartışmalarına son verecek bir hukuk ölçütüne ihtiyaç olduğunu, DYP’nin gizli oy önergesi vereceğini, basına ve kamuoyuna yansıdığı kadarıyla “komisyondaki çalışmalardan, milletvekilleri üzerindeki baskılardan” kurtulmak için gizli oylamanın gerektiğini, Genel Kurulda açık oylama isteyerek, ret oyu vereceklerini ifade etmiştir.

Nevzat Ercan (Sakarya); hükümetin af konusundaki ısrarını ve ekonomideki kötü gidişatı eleştirerek, “Şimdi, üç partili bir koalisyon, bir Af Yasası getiriyorsunuz; halk yok; halkın böyle bir talebi yok, halkın isteği yok. Halk, aksine, bütünüyle bu Af Yasasına karşı. Kamu vicdanı son derece rahatsız ve tepkili. Muhalefet tepkili ve devletin başındaki Cumhurbaşkanı bir hukuk dersi veriyor. Daha önceki Cumhurbaşkanı, yine, Af Yasasını iade ediyor, çok haklı gerekçeler ortaya koyuyor ve bu son iade, veto keyfiyetinde de çok haklı anayasal ve hukukî dayanaklar ortaya konuluyor; ama, sizin kılınız kıpırdamıyor!.. Burada bizim bilebildiğimiz açık birtakım hesapları görebiliyoruz; ama, bir parantez açıyorum; gizli hesaplar da var bunun içerisinde. Evet, çok gizli hesaplar da var. Nasıl bir hesap var; değerli milletvekilleri, çok açık söylüyorum; 1. maddesinde yatıyor bunun gizli hesabı. Siz diyor musunuz ki, ölüm cezaları yerine getirilmez; diyorsunuz. Diyor mu ki, Sayın Cumhurbaşkanı, bu Af Yasası eşitlik ilkesine aykırıdır ve bu gerekçe, yarın, bu Af Yasasının bir Anayasa Mahkemesine gitmesi ve iptali halinde,

terörist başı Apo'nun da içinde bulunduğu bir genel affa dönüştüğü takdirde, siz, bu terörist başını, 30.000 kişinin katilini, teröristleri de bu aftan yararlandırmak gibi bir büyük hataya düşmek noktasında mısınız ve bizi de düşürmek noktasında mısınız; öylesiniz. Şimdi, ben soruyorum; DSP'ye soracağım da, öncelikle MHP'li arkadaşlarıma soruyorum. ...Ama, devreye giriyor liderler... Yeni oluştu bu, ikna odaları var, ikna odaları... Liderler bir araya geliyor, komisyonda serbest oylar üzerine ambargo uygulanıyor, tek tek komisyon üyeleri çağrılıyor 'durun bakalım' deniliyor 'şu istikamette oy vereceksiniz' diye emrediliyor, vicdanlara baskı uygulanıyor. ...Dikte ediliyor, dayatılıyor ve arkadaşımızın, ister istemez, oyuna ambargo konuluyor ve vicdanına aykırı -arkadaşımızın dediği gibi, vicdanı başka- ama, oy, vicdanına aykırı bir biçimde tecelli ediyor. ...Ama hırsızı, vurguncuyu, soyguncuyu, çeteciyi, teröristi affetmek gibi, maalesef, bir yanlış içine düştünüz..." şeklinde konuşmuştur.

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon); konuşmacıların eleştirilerini de dikkate almış, şartlı salıverme ile özel ve genel af arasındaki farklara değinmiş, geline nokta yasayla düzenlenen bir şartla salıvermenin bulunduğunu, bu düzenlemede belli bir sürenin geçmiş olmasının ve iyi hal gösterme koşulunun arandığını, iyi hal gösterme koşulunun aranmamasının aflat ortak olan nokta olduğunu, özel affın niteliğinin bir suçun cezasının indirilmesi veya başka bir türe çevrilmesi olduğunu, genel affın ise bir suçla ilgili cezanın bütün hüküm ve sonuçlarıyla kaldırılması olduğunu, özel affa bir benzerlik olmakla birlikte aftan farklı olarak "şartla salıverilme kurumunun özelliği, belli bir süre içinde; yani, bihakkın tahliye tarihine kadar, kasta dayalı bir fiilden dolayı, hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir cürüm işlendiği takdirde, şartla salıverilmenin hükümsüz kalınması ve cezanın infaz edilmeyen kısmının infaz edilmesi" durumunun mevcut olduğunu, bu modelin seçilmesinin nedenin suçlarda tekerrürü önleme düşüncesi olduğunu, dava ve cezaların ertelenmesinin⁷⁸⁸ söz konusu olduğunu ifadeyle konuşmasını aşağıdaki şekilde sürdürmüştür:

"(...) Her suç için farklı cezalar öngörülmüştür. Anayasa, doğrudan doğruya, 87. maddede, 14. madde kapsamına giren suçlar ile 14. madde kapsamı dışındaki suçlar arasında bir ayırım yapmıştır. Yine, Anayasa, 16. maddesinde, orman yakma veya yok etme fiilleri bakımından bir ayırım yapmıştır. Anayasanın, gerek 87. gerek 169. maddeleriyle sözü edilen fiiller, af konusu olamaz. Şimdi, bu, infaz rejimine yansiyacak mıdır? Anayasa Mahkemesi, bazı kararlarında, infaz rejimi başladıktan sonra, yeni bir statüye girildiği ve bu rejimde bulunanlar arasında bir ayırım yapılmayacağı görüşünü dile getirmiştir; ama, farklı düşünceyi de benimsediği kararlar vardır. Anayasa Mahkemesinin, benzeri davalar açılması durumunda, eşitlik ilkesinden hareket ederek, infaz

⁷⁸⁸ 2. madde bakımından ve 1. maddede, üst sınırı 10 yıla kadar olan hürriyeti bağlayıcı cezalarla cezalandırılmış fiiller bakımından.

rejiminde aynı konumda bulunulduğu gerekçesinden yola çıkarak, şimdi, bu kanunla, şartla salıverilme ve erteleme uygulaması dışında bırakılan fiillerle ilgili maddeleri de iptal edeceğini dile getirmektedirler ve bu çerçeve içinde, burada, bölücü başının cezasıyla ilgili Türk Ceza Kanunu maddesinin dahi iptal edilebileceğini ve bundan bölücü başının da yararlandırılacağını söylemektedirler. Anayasa Mahkemesi, bazı kararlarında, infaz rejiminde, eşit konumda bulunulduğunu kabul etmekle birlikte, bazı kararlarında farklı görüşü benimsemiştir. Bu kararların hepsi de, Terörle Mücadele Kanununun geçici 4. maddesi kapsamındaki fiillerle ilgilidir. Şimdi, burada, Anayasa Mahkemesinin bu konudaki görüşünü belirtmekte yarar görüyorum. Bu madde, bölücü başının da mahkûm edildiği Türk Ceza Kanununun 125. maddesi dolayısıyla, Anayasa Mahkemesinin verdiği bir kararla ilgilidir. Anayasa Mahkemesi, 31.3.1992 tarih ve esas 1991/18, karar 1992/20 sayılı kararında, konuyu değerlendirirken şöyle demektedir: "Anayasanın 38. maddesinde, ceza hukuku alanında yapılacak düzenlemelerde, yasa koyucunun suç ve cezalara ilişkin uyması gereken temel ilkeler belirlenmiştir. Suç ve cezalara ilişkin bu ilkelerin dışında ne tür eylemlerin suç sayılacağı, suç sayılan eylemlere ne kadar ve ne tür ceza verileceği, nelerin cezayı ağırlaştırıcı ya da hafifletici neden sayılacağı, yasa koyucunun takdir alanı içindedir."

"Suç ve ceza yönünden sınırları belirtilen bu takdir alanı, ceza sisteminin tamamlayıcı bölümünü oluşturan infaz hukuku için de geçerlidir. Bu nedenle, yasa koyucu, şartla salıvermede hükümlünün yararlanma koşullarını suç türüne göre ayırım yaparak, zaman içinde, toplumun gelişmesine göre serbestçe farklı biçimde takdir edebilir. Şartla salıverilmeye ilişkin geçici 1. maddede belirtilen sürelerle oranla, geçici 4. maddede, Türk Ceza Yasasının 125. maddesinde belirtilen suçları işleyenler için, daha uzun süre cezaevinde tutulmalarının öngörülmesi, Anayasanın eşitlik ilkesine aykırılık oluşturmaz. Anayasa Mahkemesinin birçok kararında belirtildiği gibi, yasa önünde eşitlik, herkesin, her yönden aynı kurallara bağlı olacağı anlamına gelmez. Anayasanın 10. maddesinde öngörülen eşitlik, mutlak anlamda bir eşitlik olmayıp, haklı nedenlerin ve ayrı konumların bulunmaması durumunda uygulanacak bir ilkedir. Türk Ceza Yasasının 125. maddesinde belirtilen suçları işleyenlerin, daha uzun süre cezaevinde tutularak, şartla tahliyesini öngören dava konusu kuralda, yasa koyucuyu farklı düzenleme yapmaya iten haklı nedenler vardır. Hükümlünün şartla salıvermeden yararlanabilmesi için gerekli olan iyi durumda olma ve cezaevi kurallarına uyma koşulları, maddede belirtilen suçları işleyenler için aranmamıştır. Toplum düzeni ve kamu yararı gözetilerek suç türüne göre ayırım yapılmış ve bazı hükümlülerin şartla salıverilmesi için, cezaevinde geçirecekleri süre daha uzun tutulmuştur."

"Değerli milletvekilleri, görülüyor ki, Anayasa Mahkemesi, infaz rejimi bakımından dahi suçlar arasında ayırım yapılabileceği görüşündedir. Terörle Mücadele Kanununun geçici 4. maddesinde, 1. maddeye göre farklı hükme tabi tutulan, 1. maddede idam cezası yerine, öngörülen on yıllık ağır hapis cezası

yerine, yirmi yıllık ağır hapis cezası öngörülen 125. madde bakımından böyle bir ayırım yapılabileceğini belirtmiştir. Şimdi, Türk Ceza Kanununun 125. maddesi dolayısıyla verilen hükümler bakımından Anayasa Mahkemesinin bu içtihadı, geçmişteki uygulamaya baktığımız zaman, önemle dikkate alınması gereken bir içtihatır. Anayasa Mahkemesi, bu içtihadını, yine, 1991 ve 1992 yıllarında verdiği kararlarda, Türk Ceza Kanununun 202. maddesi ve Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanun bakımından da ifade etmiştir. Dolayısıyla, infaz rejiminde eşitlik olduğu görüşü, doğrudan doğruya, Anayasa Mahkemesinin çeşitli kararlarıyla tartışmaya açık duruma getirilmiş bir görüştür. Burada çok ucuz demagojilerle, insanlarımızın, şehit annelerinin duygularını istismar etmeye kalkışmak, Anayasa Mahkemesinin bu gerekçesine, bu görüşüne aykırı bir tutumu ifade etmektedir. Şimdi, burada, bazı arkadaşlarımız, bir yandan, işkence af kapsamı dışında bırakılırken, Türk Ceza Kanununun 450. maddesinin üçüncü bendinde, işkenceyle adam öldürmenin af kapsamı ya da şartlı salıverme kapsamı içinde olduğunu ifade etmişlerdir. Bu, gerçeği yansıtmamaktadır; çünkü, Türk Ceza Kanununun 450. maddesindeki bütün fiiller için, bu arada, canavarca bir hissin tatmini veya işkenceyle adam öldürmek için öngörülen ceza idamdır. Bu kanunda idam cezası için getirilen hüküm, tıpkı, 1991 yılında çıkarılan Terörle Mücadele Kanununun geçici 1. maddesinde olduğu gibi, belli bir tarihe kadar işlenmiş olan suçlardan dolayı idam cezasının uygulanmayacağıdır; ama, 1991 yılındaki kanunda, idam cezası yerine on yıllık ağır hapis cezası öngörülmüştür. Burada ise, ilgili kanun hükümlerinin; yani, Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun 19. maddesinin veya Terörle Mücadele Kanununun 17. maddesinin uygulanması söz konusudur; ama, Türk Ceza Kanununun 125. maddesi, kesin olarak af kapsamı dışında bırakılmıştır.”

Bakan Türk; konuşmacılar tarafından Türk Ceza Kanununun çetelerle ilgili 168. ve 313. maddelerinin af kapsamı dışında bırakılmasına rağmen, bankaları hortumlayanların ya da çetecilerin bu kanundan yararlanacaklarının söylendiğini ve gerçeklere uymadığını ifadeyle, “Anayasanın 138. maddesinde, yargıya, hiç kimsenin talimat veremeyeceği, genelge gönderemeyeceği, telkinde bulunamayacağı söylenirken, bunun, mutlaka derdest bir dava olması koşulu aranmamış” olduğunu ifadeyle, “bu Kanun, son 25 yılda Türkiye’nin geçirdiği evrim içerisinde, çeşitli nedenlerle suç işlemiş olan insanlara, şartla salıverme veya davaların ertelenmesi yoluyla yeni bir fırsat vermektedir, yeni bir şans vermektedir ve bunlar da, eğer, yararlananlar, tekrar suç işleyecek olurlarsa, bu olanaklar geçersiz kalacaktır,” şeklindeki sözleriyle tamamlamıştır.

Mahmut Nedim Bilgiç (Adıyaman); tasarı üzerinde genel bir uzlaşma bulunmadığını, tersine kamuoyunda çıkmaması yönünde bir uzlaşma bulunduğunu, ekonomik kriz nedeniyle milletin sıkıntı içinde bulunduğu koşullarda aftan ne beklendiğinin anlaşılamadığını ifadeyle, özellikle hükümetin ekonomi politikasını ve özelleştirme çalışmalarını eleştirmiştir.

Necati Yönder (Bingöl)’ın Soruları: Soru 1- 3/b maddesinin son cümlesindeki tutukluluk halinin devamına başvuruyla karar verilmesi

Anayasanın 19. maddesine aykırı değil midir? Soru 2- Altıncı bentteki şartlı salıverilme hükümlerinden veya daha önce bir aftan yararlananların bu madde hükümlerinden yararlanamayacağı hususu; bu konuda sağlıklı adlî sicil kayıtları bulunmadığına göre, uygulama nasıl yapılacak ve kanun karşısında eşitlik nasıl sağlanacaktır? Soru 3- Ertelenen davalardaki maddî ve manevî tazminat istemleri ne olacaktır? Soru 4- Ödenmeyen para cezalarının hürriyeti bağlayıcı cezaya çevrilmesi halinde, bu yasalardan yararlanmak mümkün olacak mıdır? Soru 5- Para cezaları bu yasa kapsamında görülmemektedir.

Mustafa Cihan Paçacı (Ankara)'nın Sorusu: Milletin vicdanını rahatsız eden, Sayın Cumhurbaşkanından sokaktaki sade vatandaşa kadar her kesimin tüm uyarılarına rağmen, yasayı çıkarmak üzeresiniz. Sayın Bakan, Terörle Mücadele Kanunundaki suçlar, devlete karşı işlenen suçlardır. Anayasaya göre, devlete karşı işlenen suçlar affedilemediğine göre, Sayın Cumhurbaşkanının bu konudaki vetosu da göz ardı edilerek, siz, bu konuda işlenen suçları neden af kapsamına aldınız? Ayrıca, yasanın 1. maddesinde yer alan "ölüm cezaları uygulanmaz" kuralı, suç ve cezayla ilgili olmaktan çok, infaza ait bir hükümdür. Bugün İmralı'da hayatının en güzel ve rahat günlerini geçiren, binlerce güvenlik görevlisinin şehit olmasına ve 30.000 vatandaşımızın ölümüne sebep olan bölücü başı Apo'nun bu hükümden yararlanacağını düşünüyor musunuz? Bu konuda, DGM savcılarının, basına yansıyan demeçleri yer aldı. Acaba onlar mı doğru düşünüyor, yoksa siz mi doğru düşünüyorsunuz?

Zeki Ertugay (Erzurum)'ın Sorusu: Çıkarılan yasa, üçüncü defa bu Yüce Mecliste görüşülen yasa, iki farklı açıdan meseleye bakan ve her ikisinin de veto gerekçeleri son derece güçlü ve haklı olan, iki Sayın Cumhurbaşkanımız tarafından veto edilmiştir ve bu veto gerekçeleri de Türk Milleti tarafından, toplumun büyük kesimleri tarafından alkışlanmıştır; büyük hüsnükabul görmüştür ve son derece objektif gerekçelerdir bunlar. Zaman zaman kamuoyuna yansıyan beyanatlarıyla Sayın Bakanın iyi bir hukukçu olduğunu düşünüyorum. Zaman zaman özeleştiriyi yaparak bazı meseleleri kabulleniyor, bu tip açıklamaları var. Bu hukukçuluğuna güvenerek ifade ediyorum: Bu çıkarılan yasanın, toplum için yararlı olduğuna ve kamunun yararına olan bir yasa olduğuna, topluma huzur getireceğine gerçekten inanıyor mu? Hukuk ve halkın beklentileriyle çelişkili olmadığına Sayın Bakan inanıyorlar mı?

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)'ün Sorusu: On yıllık indirim süresinin koşulsuz bir af niteliğinde olduğu muhakkak; çünkü, hem on yıl iniyor, arkasından da şartlı salıverme hakkını da yine kullanabiliyor. Sayın Bakanımız, bütün bunlara rağmen "bu yasa bir af kanunu değildir, şartlı salıvermedir" diyor. Bu, hukukla bağdaşır mı? Birincisi sorum bu. İkinci sorum: Affın doğuşunda bir çocuğun etkisi olduğunu biliyoruz. Bu afta çocuklara ilişkin bir atıfetin olmayışı acaba bir unutkanlıktan mıdır; yoksa esas maksat başka mıydı? Üçüncü sorum: İnfaz sistemi, şartla salıverme hali, suçlu gözetilerek uygulanır, hukuk sistemi bunu gerektirir; bütün ülkelerde de bu böyledir. Oysa, bu tasarıyla, suçlu değil, suç esas alınıyor. Bu, açık bir aykırılıktır, eşitsizlik nedenidir; çünkü, infazda,

şahıslar arasında herhangi bir farklılık, eşitsizlik düşünmemeniz gerekir. Son sorum: Anayasamızın 87. maddesinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinin, şartla salıvermeyle ilgili af mahiyetinde bir kanun çıkarma hakkı yoktur; sadece af kanunu çıkarabilir. Bütün bunlara rağmen, af niteliğinde olan, gerçekten de af olan, teröristleri de içerisine koyabilecek kadar da düşünebildiğiniz bu Af Kanunuyla ilgili olarak, özellikle şartlı salıverme yetkisi olmayan böyle bir kanunu getirmeyi, acaba, hukuk anlayışıyla bağdaştırabiliyor musunuz?

Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul)'ın Sorusu: İki soruyu sormak istiyorum. Ağustos 1999'da af çıkarılırken, 169. maddeyi, yani çeteye yardım, yataklı Pişmanlık Yasasına koymuştunuz, Af Yasasına koymamıştınız. O zaman, gerekçe olarak, Anayasanın 14. maddesini gösteriyordunuz. Bu defa memnuniyetle gördük ki, 169. madde şartla salıverme kapsamına alınabilmiş. Şimdi, bu defa, biz, tekrar 168/2 için ısrarlı davrandık; yani, çetenin sair efradı, pankart asan veya afiş asan insanların da şartla salıvermeden yararlandırılmasını istedik. Bu defa, yine, siz, Anayasanın 14. maddesini gerekçe olarak göstererek, 168/2'yi şartla salıverme kapsamına almıyorsunuz. Acaba, tıpkı 169. maddede olduğu gibi, yine yanılmış olamaz mısınız? Bununla bağlantılı olarak, Meclisi 5 artı 5 ile meşgul ettiniz epeyce bir süre. Bununla meşgul olacağınıza, acaba, Anayasanın 14. madde değişikliğini niye gündeme getirmediniz ki, bu engelleri aşalım diye ve Ağustos 1999'da çıkardığınız, işte, basın yoluyla işlenen suçları erteleme kanununda, bariz bir eşitsizlik vardı. Siz ki, bütün Anayasa Mahkemesi kararlarının hepsini aşağı yukarı biliyorsunuz ve tabii, son derece bilgili bir profesörsünüz; o zaman, acaba, bu eşitsizlik sizin gözünüzden kaçmış mıydı? Yoksa sizde mi, o zaman, ikna odalarında ikna edilmişsiniz?!

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Sayın Necati Yönder'in sorularıyla başlıyorum. Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu 126. maddesine göre 'cumhuriyet savcısı kamu davasını açmadığı veya sanığın tutukluluğunun devamına lüzum görmediği takdirde, tutuklama müzekkeresi hükümsüz kalır. Bu hallerde cumhuriyet savcısı sanığı hemen salıverir' hükmü yer almaktadır. Dolayısıyla, 4610 sayılı Kanunda, cumhuriyet savcıları bakımından konulan hüküm bu çerçevede düşünülmelidir. Burada, hâkimlerin kullanacağı bir yetkinin, cumhuriyet savcısı tarafından kullanılması söz konusu değildir, Anayasaya aykırı bir durum yoktur. Daha önce bir aftan yararlananlar veya şartla salıvermeden yararlananların, yeni bir şartla salıvermeden yararlanamamaları hakkındaki hüküm, suçların tekerrürünü önleme düşüncesine dayanmaktadır. Bu hükmün işlerliği bakımından, elbette, adli sicil kayıtlarından yararlanılabilir, adli sicil kayıtlarımız gayet düzenlidir. Ertelemeyle, özel hukuka ilişkin bir kurum olan maddî tazminat ya da manevî tazminat arasında herhangi bir ilişki yoktur. Burada, ceza hukuku bakımından getirilen hükümler söz konusudur. Özel hukuka ilişkin hükümler çerçevesinde, maddî ve manevî tazminat talepleri, elbette, öne sürülebilir ve bunlar da, mahkemelerce karara bağlanabilir. Bu konuda herhangi bir engel söz konusu değildir. Burada, sadece, hürriyeti bağlayıcı cezalar bakımından bir uygulama yapılmaktadır. Para

cezaları, şartla salıverme konusu olamaz. Eğer, bir af kanunu çıkarılsaydı, o zaman, para cezaları bakımından da hüküm getirilebilirdi; ama, bu, bir şartla salıverilme uygulamasıdır, bir erteleme uygulamasıdır. Erteleme çerçevesinde para cezası söz konusuysa, o da tabîî, davanın ertelenmesiyle birlikte erteleme kapsamına girebilecektir; ama, temelde bu kanun, hürriyeti bağlayıcı cezalar bakımından getirilmiş olan bir kanundur.

Sayın Cihan Paçacı'nın sorusuna cevap veriyorum: Şimdi, Terörle Mücadele Kanununda, hangi suçların terör suçu olduğu ve hangi suçların terör amacıyla işlenmesi durumunda terör suçu sayılacağı gösterilmiştir. Şimdi, çıkarılmakta olan kanunda da, Türk Ceza Kanununun 125. maddesinden başlayan 172. maddesine kadar giden çeşitli maddeleri içeren hüküm, bu, Terörle Mücadele Kanununda terör suçu olarak veya terör amacıyla işlendiği takdirde terör suçu kabul edilen maddelerle ilgilidir. Bunların hemen hepsi burada yer almaktadır; dolayısıyla, ikinci kez, bu kapsamda Terörle Mücadele Kanununun belirtilmesine gerek görülmemiştir. Şimdi, burada, bir kez daha, daha önce bir arkadaşımızın yaptığı gibi, yine, şehit annelerinin duyguları ucuz bir demagojiyle istismar edilmek istenmektedir. Öcalan, İmralı'da cezasını çekmektedir. Cezasını çekmektedir... Orada beklemektedir... Siz, o duyguları istismar ediyorsunuz. Bu Kanun konusunda sizlerin söyleyeceği başka sözler olmasını beklerdim; söyleyebileceğiniz, sadece, bu ve o da doğru değil; o da, gerçekdışı. Bölücü başı hakkında uygulanması söz konusu olan madde hakkındaki Anayasa Mahkemesi kararını da burada kürsüden okudum, Sayın Cihan Paçacı'nın bunu, dinlemiş olmasını temenni ederdim.

Tasarının maddelerine geçilebilmesi için yapılacak oylamanın açık yapılması talebinde bulunulmuş, talebi yapanların salonda bulunduklarının tespitinin ardından, elektronik cihazla yapılan oylamayla açık oylama yapılması kabul edilmiştir. 374 üyenin katıldığı tasarının maddelerine geçmek için yapılan oylama sonucunda; 86 ret, 1 çekimser, 1 mükerrer oya karşılık 286 kabul oyu ile tasarının maddelerine geçilmesi kabul edilmiş ve aşağıdaki 1. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁷⁸⁹

“MADDE 1. - 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenen suçlar nedeniyle;

1. Verilen ölüm cezaları yerine getirilmez. Bu durumda olanlar hakkında tâbi oldukları kanunlardaki infaz hükümleri aynen uygulanır.

2. Müebbet ağır hapis cezasına hükümlü olanların çekmeleri gereken toplam cezalarından; şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilenler ile aldıkları ceza herhangi bir nedenle şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaya dönüştürülenlerin toplam hükümlülük süresinden on yıl indirilir. İndirim, verilen her bir ceza için ayrı ayrı değil, toplam ceza üzerinden bir defaya mahsus yapılır. Ancak bir kişinin muhtelif suçlarından dolayı cezaları ayrı ayrı tarihlerde verilmiş olsa bile, bu cezalarının toplamı üzerinden yapılacak indirim on yılı geçemez.

⁷⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 51, B 37 (20.12.2000), ss. 178-179.

Tâbi oldukları infaz hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından veya toplam hükümlülük sürelerinden on yıllık indirim yapıldıktan sonra ceza süresi veya hükümlülük süresi dolmuş olanlar, iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve istemleri olmaksızın derhal; toplam cezaları on yıldan fazla olanlar ise tâbi oldukları infaz hükümlerine göre fazla olan cezalarını çektikten sonra şartla salıverilirler.

3. 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenen suçlar nedeniyle tutuklu olan sanıklardan;

a) Hazırlık soruşturmasında, iddianameye esas olan suçun niteliğine,

b) Son soruşturmada, iddianamede yazılı suça veya değişen suç niteliğine

göre kanunda belirtilen cezanın asgarî haddi esas alınmak suretiyle, tâbi oldukları infaz hükümlerine göre on yıllık indirim göz önüne alınarak, bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren otuz gün içinde, kamu davası açılmamışlar için savcılıklarca, kamu davası açılan tutuklu sanıklar için mahkemelerce, dosyaları Yargıtay'da veya Askerî Yargıtay'da bulunanlar ilgili dairesince veya başsavcılıklarınca bu Kanuna göre hesaplamalar yapılarak; tutukluluk halinin devamı veya kaldırılması hakkında karar verilir.

23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenmiş ve ilgili kanun maddesinde ölüm, müebbet ağır hapis ve üst sınırı on yılı aşan şahsî hürriyeti bağlayıcı ceza öngörülen suçlardan dolayı haklarında henüz takibata geçilmemiş veya hazırlık soruşturmasına girilmiş olmakla beraber dava açılmamış olan sanıkların yargılamaları yapılır. Yapılan yargılama sonunda mahkûmiyetine karar verilenlere de hükmün kesinleşmesinden sonra bu maddedeki şartla salıverilme hükümleri uygulanır.

4. 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenmiş ve ilgili kanun maddesinde öngörülen şahsî hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı on yılı geçmeyen suçlardan dolayı haklarında henüz tatbikata geçilmemiş veya hazırlık soruşturmasına girilmiş olmakla beraber dava açılmamış veya son soruşturma aşamasına geçilmiş olmakla beraber henüz hüküm verilmemiş veya verilen hüküm kesinleşmemiş ise, davanın açılması veya kesin hükme bağlanması ertelenir; varsa tutukluluk halinin kaldırılmasına karar verilir. Bu suçlarla ilgili dosya ve deliller, bu bentte öngörülen sürelerin sonuna kadar muhafaza edilir.

Erteleme konusu suç, kabahat ise bir yıl, cürüm ise beş yıl içinde bu kabahat veya cürüm ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlendiğinde, erteleme konusu suçtan dolayı da dava açılır veya daha önce açılmış bulunan davaya devam edilerek hüküm verilir. Öngörülen süreler, erteleme konusu kabahat veya cürüm ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlenmeksizin geçirildiğinde, ertelemeden yararlanan hakkında kamu davası açılmaz, açılmış olan davanın ortadan kaldırılmasına karar verilir.

5. *Ancak;*

a) *Türk Ceza Kanununun 125 ilâ 157, 161, 162, 168, 171, 172, 188, 191, 192, 202, 205, 208, 209, 211 ilâ 214, 216 ilâ 219, 240, 243, 264, 298, 301 ilâ 303, 305. maddelerinde, 312. maddenin ikinci fıkrasında, 313. maddesinde, 314. maddesinin birinci fıkrasında, 339 ilâ 349, 366, 367, 383, 394, 403 ilâ 408, 414 ilâ 418 ve 503 ilâ 506. maddelerinde,*

b) *Askerî Ceza Kanununun 54 ilâ 62, 69, 76, 78, 79 ilâ 82, 85, 87 ilâ 102, 118, 121 ilâ 129, 131, 134, 135, 140, 148, 153, 159 ve 160. maddelerinde,*

c) *Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunun 26 ilâ 30, 33 ve 36. maddelerinde,*

d) *Atatürk Aleyhine İşlenen Suçlar Hakkında Kanunda,*

e) *Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun 12. maddesinde,*

f) *Orman Kanununun 91 ilâ 94, 104 ilâ 114. maddelerinde,*

g) *Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanununun 68. maddesinde,*

h) *Mal Bildiriminde Bulunulması, Rüşvet ve Yolsuzluklarla Mücadele Kanununda,*

i) *Kara Paranın Aklanmasının Önlenmesine, 2313 Sayılı Uyuşturucu Maddelerin Murakabesi Hakkında Kanunda, 657 Sayılı Devlet Memurları Kanununda ve 178 Sayılı Maliye Bakanlığının Teşkilât ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun 7. maddesinde,*

i) *Bankalar Kanununda,*

j) *Vergi, resim ve harçlara ilişkin kanunlarda*

yer alan suçları işleyenler hakkında bu madde hükümleri uygulanmaz.

6. *Daha önce şartla salıverilme hükümlerinden yararlandığı halde yeniden suç işleyerek hüküm giyenler ile daha önce çıkarılmış bir aftan yararlananlar, bu madde hükümlerinden yararlanamazlar.*

7. *Bu maddeden yararlanacaklar hakkında 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanunun ek 2. maddesindeki indirim hükümleri uygulanmaz.*

8. *Bu Kanunun yayımı tarihinden sonra, cezaevinin disiplinini bozucu hareketlerinden dolayı disiplin cezası alanlar, Ceza İnfaz Kurumları ile Tevkifevlerinin Yönetimine ve Cezaların İnfazına Dair Tüzük hükümlerine göre disiplin cezaları kaldırılmadığı sürece, bu madde hükümlerinden yararlanamazlar.*

9. *Haklarında yakalama, tutuklama veya mahkûmiyet kararı bulunup da firar halinde olanlar bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren bir ay içinde resmî mercilere başvurup teslim olmadıkları takdirde bu madde hükümlerinden yararlanamazlar.”*

FP Grubu adına Şeref Malkoç (Trabzon); tasarının adı ne olursa olsun vatandaşın zihninde tasarının adının af tasarısı (veya af kanunu) olduğunu, Mecliste af çıkaracak olanların çok titiz davranarak Anayasada yazılı “adalet” ve

“eşitlik” ilkesine uymak zorunda olduklarını, kamu vicdanını rahatsız etmemek için geniş bir uzlaşma ve mutabakat aramak zorunda olduklarını, bunlar yapılmazsa âdetâ kaş yapayım derken göz çıkarılmış olacağını, 1999 yılının ağustos ayında af yasa tasarısı getirildiğinde serdedilen görüşlerin ve önergelerin dikkate alınmadığını, 4453 sayılı Kanunun dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel tarafından geri çevrildiğini, muhalefet partilerinin önergeleri dikkate alınmadığından 4454 sayılı Kanunun Anayasa Mahkemesinden döndürüldüğünü, tüm bu gelişmelere rağmen iktidar partilerinin gerekli dersi çıkarmamış olduklarını, Meclisin yapmış olduğu çalışmaların ve kanunların hiçbirinin Cumhurbaşkanı tarafından veto edilmemesi ve Anayasa Mahkemesinden dönmemesi gerektiğini, hükümetin buna itibar etmediğini, hükümetin sevk ettiği tasarıların noktasına ve virgülüne dokunmadan Meclisten geçirmeye çalıştığını ifadeyle, “Bu tasarının 1. maddesinde çok açık haksızlıklar var. ...1. madde ile 2. madde, ayrı ayrı tasarılar şeklinde gelseydi; çünkü, 1999 yılının ağustos ayında olan da buydu; fakat, nedense -sebebini biz, açıkça, anlayamadık- iktidar partileri tarafından, daha doğrusu, hükümet tarafından, 1. madde, çok geniş olarak -ben, burada, kâtip arkadaşım okurken zaman tuttum, tam 9,5 dakika sürdü- torba bir madde olarak düzenlenmiş. Anayasa Mahkemesinin bozma kararından haklı olarak konulması gereken 2. madde de getirilmiş, bu torbaya bitıştırılmış. Türkiye’de, fikir ve ifade hürriyetinin önündeki engellerin kaldırılması gerekir; ancak, bu tasarıyla birlikte, sadece, fikrini ifade eden, düşüncesini söyleyen insanlara verilen cezalar ertelenmektedir; sadece, bunlarla ilgili açılan davalar ertelenmektedir. Tasarının 2. maddesiyle ilgili, şunu da ifade etmek istiyorum: Değerli arkadaşlarım, bu tasarının 2. maddesi, Anayasa Mahkemesinin bozma kararıyla birlikte, mecburen buraya konuldu. Dolayısıyla, bu 2. maddenin yürürlük tarihinin, asıl kanun olan 4454 sayılı Kanunun yürürlük tarihi olan 3 Eylül 1999 olması gerekir. Anayasanın adalet ve eşitlik ilkesi, hak ve nesafet kuralları, bunun gereğidir,” şeklindeki ifadeleriyle konuşmasını sürdürmüştür.

DYP Grubu adına Turhan Güven (İçel); Cumhurbaşkanlığından geri gönderilen af kanunun hiç kimse tarafından sahiplenilmediğini, işin gerçeğinin verilmiş olan bir sözün yerine getirilmesi olduğunu, bir teröristin asılmasının engellenmesi için paket teslimi halinde Türkiye’ye verildikten sonra onun ölüm cezasının infazının ertelenmesi olduğunu, 1. maddede af denmediğini, 125. maddenin de affa girmeyeceğini, ancak afla infazın ayırt edilmesi gerektiğini, 3713’te de aynı işlemin yapılmış olduğunu, “bu kadar acayip, garaip bir kanunu” Adalet Bakanının getirdiğine inanmadığını, Anayasa Mahkemesine gittiği zaman “her maddesi, her fıkrası bozulsun diye” hazırlanmış bir metin olduğunu, hiçbir hukukçunun elinden çıkmışa benzemediğini, tasarının “sureti mahsusada, Apo’yu kurtarma” yasası olduğunu, TBMM İctüzüğünün 36. maddesinde Başkanlık bir kanun tasarısını sevk ettikten 48 saat sonra komisyonun görüşmeye başlayacağına amir olduğunu, gündemdeki tasarısını ise Adalet Komisyonunun bir gün sonra görüştüğünü, İctüzüğün ihlal edildiğini ifadeyle,

“Cumhurbaşkanının hukukî değerlerine önem vermiyorsunuz. Eğer önem verseniz, bu kanunu virgülüne kadar bir daha getirmezsiniz; siz önem vermiyorsunuz. Siz, Cumhurbaşkanının geri çevirdiği, hem de madde madde geri çevirdiği bir kanunu tekrar getirerek, Anayasanın arkasına saklanıyorsunuz; mecbur kalacak... Peki, ne olacak?.. Ha, demek ki, siz, onun genişlemesini istiyorsunuz. Şu hazırlık, bu af kanununun bir genel af niteliğine dönmesi demektir. Yarın, her mahkeme, bakın, bunu, anayasaya aykırılıktan Anayasa Mahkemesine götürecektir, her madde iptal görecektir ve sonunda, cezaevlerinde -ki, arzunuzun o olduğu anlaşılıyor- bir kişi kalmayacak; çünkü, zaten, gerekçede ‘cezaevlerinde çok adam var, bunu boşaltmak istiyoruz’ deniliyor. Böyle gerekçe olur mu?! ...Cumhurbaşkanının gönderdiği yazıyı okuyun canım! ...Şimdi, bakın, görevi kötüye kullanma; 228, 229, hatta 241. maddeler affın içerisinde. Tamam mı?.. Bunlar, görevi nitelikli olarak kötüye kullanmaktır değerli arkadaşlarım. Bir, görevi düz kötüye kullanma vardır; bir de, nitelikli olarak görevi... Bunlar af; ama, öbürü af değil!” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Bekir Aksoy (Çorum); hükümetlerin vazifesinin şahsî inisiyatifleri öne çıkarmak yerine hukuku öne çıkarmak olduğunu, Başbakanın şahsî inisiyatifinin öne çıkarılmış olduğu benzer şahsî inisiyatiflerin öne çıkarılmasının rejim için tehlikeli olduğunu, hükümetlerin vazifesinin “devlet, millet ve Meclisle” inatlaşmak yerine uzlaşmak olduğunu, Cumhurbaşkanının kanunu vetosuna rağmen kanunun Meclisin önüne getirildiğini ve mevcut kanunla hükümetin milletle inatlaştığını ifadeyle, “Bütün bu inatlaşmalara rağmen, bu hükümet, gerek iktisadî alanda gerek siyasî alanda gerek idarî alanda bir oyun kurup, milletin önüne bir hedef de koyamamıştır...Siyasî alanda bir şey üretmemiştir; AB, siyasî kriterlerle önüne koymuştur. Nihayet, idarî alanda ülke bir kaos içerisinde; işçi yürüyor, memur yürüyor, sağlık personeli yürüyor, işi yavaşlatıyor; Sayın Sağlık Bakanı, personele diyor ki ‘lütfen, bu işi vardiyalı yapın.’ Arkadaşlar, nihayet, polis yürüyor. Polisin yürüdüğü bir ülkede, tuz kokmuştur, tuz!.. Hükümet, tuzu kokutmuştur. ...250 milyon lira maaş alan polis; bunun yanında, her demokrat geçinmek isteyen, polisin üzerine gidiyor, polisi tukaka ilan ediyor. Af Kanunuyla polis saf dışı bırakılıyor. Teröristlerle pazarlık yapıyor, polis tukaka ilan ediliyor. ...Eğer, İstanbul’da 4-5 bin polis yürüyecekse, bunun istihbaratını bir gün önceden alamayan bir yönetim, suçu, emniyet kökenli milletvekillerinde falan aramasın, kendi aczinde arasın, aczinde!” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

Kemal Çelik (Antalya); affın mucidinin Ecevitler ve sahiplerinin başta Başbakan olmak üzere, koalisyon ortağı liderler ile FP Genel Başkanı Recai Kutan olduğunu, tarihin tekerrür ettiğini ve 1974 affı gibi tarihin tekerrür ettiğini, sebebinin “geleceğe, dünün gözüyle” bakılması olduğunu, 1974 ile 1980 arasında ne olursa benzer şeyler olmasından endişe ettiğini, yapısal reformların yapılması gerektiğini, çek-senet tahsilatının bitirilmesi ve mafyanın kaynağının kurutulması gerektiğini ifade etmiştir.

Mustafa Örs (Burdur)'ün Sorusu: Bilindiği gibi, 1974 affında mahkûmların, daha doğrusu, salıverilen mahkûmların %25'i, yani, yaklaşık 20.000 kişi -ki, çok büyük bir rakam- potansiyel suçlu olarak çıktıktan sonra, yine suç işleyerek geri girdiler. Şu anda bırakmak istedikleri mahkûmlar o güne göre çok daha eğitilmiş, çok daha güçlü ve çok daha tecrübeli olduklarına göre -bunların, daha önceki görüşmelerde sorduğum soruda içeride eğitilmediklerini, dışarıda da böyle bir sistem olmadığına göre- bunlarla ilgili emniyeti nasıl sağlayacak ve vatandaşları, bizleri nasıl koruyacaksınız? Birinci sorum bu. İkincisi: Bundan önceki görüşmelerde sorduğum soruya karşılık, bu kişilere hükümlü kadrosuyla iş vereceklerini söylemişlerdi. Peki, bu kadar mazlum kişi varken, bu kadar dürüst ve masum insanlar varken, işsizken ve ayrıca, bu suçlu kişilerin öldürdüğü veya suç işlediği, mağdur ettiği kişiler açken, onlara iş vermezken, hem suçluyu affedip hem onlara iş vermek hangi vicdanî kanaate sığacaktır? Suçlu olan bu kişilerin mağdur ettiği kişilerin hakkını nasıl ödeyeceksiniz?

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)'ün Sorusu: Bu af kanunundaki ısrar neden? Anayasanın 14. maddesinde, af kanunu var -biraz evvel sormuştum- şartlı salıverilme yok. Acaba, af kanunuyla, 87. maddedeki, devlet aleyhine işlenen cürümlerle ilgili af kanunu çıkarılamayacağı hükmünden dolayı mı af kanunu demiyorsunuz, şartla salıverme diyorsunuz? Bunu öğrenmek istiyorum. İkinci sorum: Bir anayasa hukukçusu olan Cumhurbaşkanının, hukuka, eşitlik ilkeleri ve adalete ve toplumsal huzuru sağlamaya yönelik bulmadığı bu af kanununu ısrarla gündeme getirmenizin sebebi nedir ve Sayın Cumhurbaşkanımızın ileri sürdüğü, bizim de haklı bulduğumuz gerekçeler üzerinde neden durmaya lüzum görmüyorsunuz? Toplumsal barışı sağlayacağına inanıyor musunuz? Kamuoyu yoklamalarında, %90'ın üzerinde, vatandaşlar bu af kanununa karşı. Hatta, siz de karşıısınız, biz öyle anlıyoruz konuşmalarınızdan ve hatta, sizin ve Komisyon Başkanımızın bulunduğu bir ortamda, televizyonların kapanmamış olan mikrofonlardan aldığı bilgilerle 'bu af kanunu Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilecek' diyorsunuz. O halde, bunu tekrar gündeme getirmek neden? Sanığa, suçluya, hükümlüye affı kabul etmeme noktasında bir hükmü niye getirmiyorsunuz? Bazı hükümlüler ve suçlulara 'ben bu aftan yararlanmak istemiyorum' veya bir kısım siyasilere, bu af kanununun bazı maddelerine gireceği için, "ben bu yasadan istifade etmek istemiyorum" deme hakkını niye vermiyorsunuz?

Mehmet Çiçek (Yozgat)'ın Sorusu: Anlaşıyor ki, yasa çıkacak ve Cumhurbaşkanımızın imzasından sonra yürürlüğe girecek. Malumlarınız olduğu üzere, üç dört gündür emniyet güçleri cezaevinde mahkûmlarla savaşıyor. Hâlâ iki cezaevinde direniş sürüyor. Cezaevinde bu insanlarla başa çıkamayan hükümet, 40.000 civarında mahkûmu sokağa saldıktan sonra onlarla nasıl başa çıkacak; bu konuda hazırlıkları tamam mı? İkinci sorum: Affedilen kişilerin mağdurları maddî ve manevî zarara uğradılar; bu zararlarını hükümetimiz tazmin etmeyi düşünüyor mu? Bu konuda herhangi bir çalışması var mı? Üçüncü sorum: Ülkemiz, topyekûn imkânlarıyla onsekiz yirmi yıldan beri, suçluları

yakalayıp cezaevine koymak için maddî manevî fedakârlıkta bulundu; can verdi, mallar ziyana uğradı. Bu zarazede vatandaşların ellerinden, dünyada ve ahirette, bu insanları sokağa veren insanlar nasıl kurtulacaklar?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: 1974 affından yararlananlardan, tekrar suç işleyip cezaevlerine geri dönenlerin oranı %25 değil, %20'dir. Yürürlükteki mevzuata göre, belirli büyüklükteki işletmeler %3 oranında eski hükümlü çalıştırmak durumundadır; yoksa, hükümetin, herkese iş vermesi gibi bir sözü yoktur, böyle bir yükümlülüğü de yoktur; ama, belirli büyüklükteki işletmeler için böyle bir yükümlülük vardır. Sayın Bedük'ün sorusuna geçiyorum. Af Kanununun ne zamandan beri Türkiye gündeminde olduğu bellidir. Af Kanunu, büyük bir beklenti yaratmıştır; bu beklentiyi karşılamak durumundayız. O nedenle, Af Kanunu veya onunla benzer sonuçlar doğurabilecek bir şartla salıverme, erteleme kanunu çıkarılması bir sosyal zorunluluk haline gelmiştir. Anayasanın 87. maddesindeki yasakları, biz, bu tasarıyı hazırlarken de, afla benzer sonuçlar doğuran bir tasarı hazırladığımız düşüncesiyle dikkate almış bulunuyoruz. O yasaktan kurtulma çabası söz konusu olmamıştır. Sayın Cumhurbaşkanının geri gönderme gerekçesindeki düşünceler, tarafımdan, gerek Anayasa Komisyonunda gerek Adalet Komisyonunda ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir; ama, buradaki sınırlı süre içerisinde böyle bir değerlendirmeyi yapma olanağı yoktur. Ben, af kanunu veya onun yerini tutan bir şartlı salıverme ya da erteleme kanununun çıkmasının gerekliliğine, zorunluluğuna inanıyorum. Bu kanun çıktığı zaman, Anayasa Mahkemesi önüne gelecek olursa, bu konuda karar verme yetkisi Anayasa Mahkemesindedir. Ben, bu kanunu Anayasa Mahkemesi iptal eder şeklinde bir söz hiçbir yerde söylemedim. Basında yer alan haber, tamamıyla yanlıştır; söz konusu konuşmada da, böyle bir diyalog geçmemiştir. Sanığın, affı kabul etmeme yetkisi, geçmişte iki kanunda kabul edilmiştir, bir de, 1999 yılında çıkarılan Memurlar ile Diğer Kamu Görevlilerinin Disiplin Cezalarının Affı Hakkında Kanunda böyle bir hükme yer verilmiştir; ancak, böyle bir durumda, dava mahkûmiyetle de sonuçlansa yine af hükümleri işleyecektir. O bakımdan, zaten ağır bir iş yükü altında bulunan mahkemelerimizi, gereksiz bir yeni yük altında bırakmamak için, böyle bir hüküm bu tasarıda yer almamıştır. Zaten, af veya şartlı salıverme, zorunlu olarak uygulanacak olan bir işlemdir. Dolayısıyla, bu yönde bir hükmün, tasarıda veya kanunda yer almasına gerek görülmemiştir. Şimdi, cezaevlerimizde sorunlar oldu ve iki gündür de, güvenlik güçlerimizin çok başarılı bir operasyonla, cezaevlerinde bir müdahale yürüttükleri bir gerçektir; ama, güvenlik güçlerimiz, sadece burada görev yapmıyor, güvenlik güçlerimiz dışarıda da görev yapıyor. Ayrıca, biz, bu kanunla, insanlara yeni bir fırsat veriyoruz ve gerek bizde gerek başka ülkelerdeki deneyimler, suç işleme oranının en çok %20 dolayında olduğunu gösteriyor. Bu oran, cezasını tamamlayıp, dışarı çıkanlardaki mükerrerlik oranıyla da paraleldir. O bakımdan, burada farklı bir durum söz konusu değildir. Cezalar infaz edilse de edilmese de, hükümetlerin, idarenin sorumluluğuna giren bir durum söz konusu olmadıkça bir tazminat ödeme yükümlülüğü söz konusu değildir; ama, bir kimseye zarar veren kimse, özel hukuk çerçevesinde, o zararı maddî ve manevî yönden ödemekle yükümlü kılınabilir.

1. madde üzerinde verilen 18 önergeden ilk dördü işleme alınmıştır. Bu önergelerden ilki; Nevzat Ercan (Sakarya), Ali Rıza Gönül (Aydın), Turhan Güven (İçel), Mehmet Gözlükaya (Denizli), Ali Şevki Erek (Tokat), Kadir Bozkurt (Sinop), Hakkı Töre (Hakkari) ve Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir) tarafından, ikinci önerge; Orhan Ocak (Bursa), Salih Dayıoğlu (İzmir), Abdülkadir Akcan (Afyon), Mehmet Hanifi Tiryaki (Gaziantep), Şamil Ayrım (İstanbul) tarafından verilmiştir. Üçüncü önerge sahibi Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul) iken, dördüncü önerge; İlyas Yilmazyıldız (Balıkesir), Musa Konyar (Ağrı), Yahya Çevik (Bitlis), Saffet Kaya (Ardahan), Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir), Nevfel Şahin (Çanakkale), Ahmet İyimaya (Amasya), Sevgi Esen (Kayseri), Nevzat Ercan (Sakarya), Ali Rıza Gönül (Aydın) ve Turhan Güven (İçel) tarafından verilmiştir. Önergeler okutulduktan sonra saat 04.32’de birleşime ara verilmiş, 04.58’de açılan yedinci oturum ile birlikte önergeler hakkındaki görüşmeler sürdürülmüştür. Bu önergelerden üçü yapılan oylama sonucu kabul edilmez iken, Orhan Ocak (Bursa) ve arkadaşları tarafından verilen önerge, görüşmeler sırasında geri çekilmiştir. Oylanan 1. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 2. madde okutulurak görüşmelerine geçilmiştir.⁷⁹⁰

“MADDE 2. - 28.8.1999 tarihli ve 4454 sayılı Basın ve Yayın Yoluyla İşlenen Suçlara İlişkin Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunun 1. maddesinin Anayasa Mahkemesince bir bölümü iptal edilen birinci fıkrası aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

23 Nisan 1999 tarihine kadar sorumlu müdür sıfatı ile işlenmiş suçlar dahil, basın yoluyla veya sözlü veya görüntülü yayın araçlarıyla yahut miting, kongre, konferans, seminer, sempozyum, açık oturum veya panel gibi her türlü toplantılarda yapılan konuşmalarla işlenmiş olup; ilgili kanun maddesinde öngörülen şahsî hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı oniki yılı geçmeyen suçlardan dolayı oniki yıl veya daha az şahsî hürriyeti bağlayıcı bir cezaya mahkûm edilmiş bulunan kimselerin cezalarının infazı ertelenmiştir.”

FP Grubu adına Fahrettin Kukaracı (Erzurum); af yasa tasarısını hazırlayan Adalet Bakanlığında yeterli ve yetenekli hukukçu olmadığını düşünmenin haksızlık olacağını, Adalet Bakanının ilmî hüviyetinden ve uzmanlığından da asla şüphe etmediklerini, o halde tasarının iade edilmesinin cevabının aranması gerektiğini, buna karşılık Meclise intikal eden tasarının bir virgülü dahi değiştirilmeden komisyonlardan geçirildiğini, komisyonlarda ve Genel Kurulda muhalefetin kanun tasarısının sakatlıklarını madde madde göstermiş olduğunu, Anayasanın eşitlik ve adalet prensiplerine aykırı olduğunu ısrarla vurguladıklarını ama başarılı olamadıklarını, iktidarı oluşturan üç partinin liderlerinin anlaştıkları konularda bakanlarının dahi fikrini alma ihtiyacını duymamış olduklarının anlaşıldığını, uzman görüşüne itibar etmediklerini, muhalefetin bilgi ve birikiminden yararlanmadıkları gibi Cumhurbaşkanı ve Anayasa Mahkemesinden dönen onlarca düzenlemeyi de dikkate almadıklarını,

⁷⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 51, B 37 (20.12.2000), ss. 192-198.

görüşülen 2. maddenin Anayasa Mahkemesi tarafından iptal edilmesi nedeniyle yeniden düzenlendiğini, söz konusu kanun Mecliste görüşülürken sözcülerinin ısrarla “bu ertelemenin sadece basın yoluyla işlenmiş suçlara inhisar ettirilmesi, Anayasanın eşitlik prensibine aykırıdır; bir suçun basın yoluyla işlenmiş olması, ağırlaştırma sebebidir” dediğini, bütün düşünce ve fikir suçlarının kapsam içine alınmasının gereğini ısrarla vurguladıklarını, iktidarın muhalefete kulaklarını kapadığı için işin doğrusunun mümkün olmadığını, aynı tür suçu işleyenler için farklı uygulama öngören düzenlemenin haklı bir nedeninin bulunmadığının açık olduğunu, Anayasanın 2. ve 10. maddesine aykırı bulunduğunu, geciktirilmiş olan adaleti sağlamaya çalıştıklarını, tamamen ayrı bir kanunî düzenlemeyle bu boşluğun doldurulması daha uygun olacakken Cumhurbaşkanının iade ettiği 4610 sayılı Kanunun içine monte edilmesinin de haklı gerekçesi bulunmayan bir uygulama olduğunu ifade etmiştir.

Fahrettin Kucaracı konuşmasının devamında; kanunun gerekçesinde “çağdaş toplumların anayasalarında güvence altına alınan düşünceyi açıklama ve yayma özgürlüğü, demokratik toplumu oluşturan en temel unsurlardan biri” denildiğini, bu özgürlüğün kullanım yollarından birinin de basın yahut sözlü veya görüntülü yayın araçları olduğunu, AB umdelerine ve Kopenhag kriterlerine uygun düzenlemelerin gerektiğini ifadeyle, “Düşünceyi suç olmaktan çıkaracak tüm tedbirleri alalım. ...Bazı düşünceleri suç sayıp, bir kısım insanları mahkûm ettikten sonra, af veya ceza erteleme kanunları çıkarmak gibi bir garabetten kurtulalım. ...Lahey Adalet Divanı ‘ifade özgürlüğü, demokratik bir toplumun en esaslı temellerinden birini oluşturur. Bu özgürlük, toplumda sadece beğeni ve hoşgörüyle karşılanan bilgi veya düşüncelerin açığa vurulmasını değil, devleti veya halkın bir kesimini rahatsız eden, şoka uğratan bilgi veya fikirleri de kapsar. Çoğulculuğun, hoşgörü ve açık fikirliliğin gereği olan bunlar olmaksızın, demokratik bir toplum düşünülemez’ şeklinde karar vermiş, ifade özgürlüğünün kapsamını göstermiştir,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür.

DYP Grubu adına Ali Naci Tuncer (Trabzon); Türk hukuk mevzuatında şartlı salıverme ve tecilin infaz hukukunda, 647 sayılı Kanunda ve bir de Terörle Mücadele Kanununda mevcut olduğunu, tamamen yargıyı ilgilendirdiğini, gelinen noktada hukukta olmayan bir kurumun yaratıldığını ifadeyle, “Anayasa Mahkemesi de 1. maddenin bir cümlesini Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı bulmuş ve bozmuştur bunu. Bu müstakil bir kanun olarak gitmişti. Neden, şimdi, bu kanuna gelip monte edildi; bu, bir teknik zarurettten miydi; hayır; teknik zarurettten olsaydı, buraya gelemezdi. Zira, kanunlarda bütünlük yoktur. Basın Yasasında azamî 12 yıla kadar olan suçlar tecile veya şartlı salıverilmeye tabi tutuluyor, diğerinde 10 yıldan fazla dahi olsa, 10 yıla indiriliyor. Peki, neden buraya getirilmiştir? Bir vefa borcu muydu; yoksa, bir şark kurnazlığı mıydı? Neden, vefa borcu dedim; hatırlayacaksınız -sayın DSP’li arkadaşların çoğu genç, MHP’lilerin de bir kısmı genç, belki, 1973 affını hatırlayamazlar- şurada bir gazeteden alıntı gösteriyorum ‘af kesinleşti’ -Başbakan, Sayın Ecevit;

Başbakan Yardımcısı, o zamanlar bir partinin genel başkanı olan Erbakan Hoca-ve ‘koalisyonu kurtaracak formülü MSP’liler buldu’ diyor. Şimdi, acaba diyorum, o zamanın vefa borcu olarak mı buraya getirildi? ...Hükümet kendi gruplarına güvenemediği için, onların desteğini sağlamak için bunu yapmıştır,” sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür.

Ali Naci Tuncer konuşmasının devamında; Adalet Bakanının “Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununun 126. maddesine göre savcılar bırakabilir” dediğini, bunun kesinlikle suç mahiyeti olmayan takipsizlik kararı verilecek olan hallerde olabileceğini, “Adli sicil kanunlarında, 1973’te, herhangi nedenle icraya gitmiş, mal beyanında bulunmamış, bir gün hafif hapis almış bir mahkûm, aftan istifade etti diye, şimdi, otuz yıl mahkûmiyet almış, aftan istifade edemeyecek. Nereden bulacağız?” dediklerini, “Adli sicilde vardır” denildiğini, iki sene genel müdürlüğünü yaptığı adli sicilde böyle bir kayıt olmadığını ifade etmiştir.

Salih Çelen (Antalya); 1974 yılında ve 1991 yılında çıkarılan afların, af kapsamı dışında bırakılan istisnâ hükümlerinin Anayasa Mahkemesi tarafından Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı bulunarak iptal edildiğini ve af kapsamının genişletildiğini, kanunun “1. maddesinin birinci bendinde idam cezaları uygulanmaz. 2, 3, 4. bentlerinde özetle deniyor ki, on yıllık hapis cezaları affedilmiştir; şartla tahliye veya af. 5. maddesinde deniyor ki, Türk Ceza Kanununun şu, şu, şu bentlerinde sayılan, şu, şu, şu maddelerinde tarif edilen suçları işleyen kişiler, bu aftan istifade etmezler; istisna edilmişlerdir,” şeklinde hüküm bulunduğunu, bu kanunun 1. maddesinin beşinci bendinin Anayasanın eşitlik ilkesine aykırı bulunarak iptali halinde Türkiye’deki bütün mahkûmların idam cezalarının infaz edilemeyeceğini, af kanununun tamamından bütün mahkûmların istifade edeceğini, bütün mahkûmların on yıllık hapis cezalarının da affedileceğini, kanunun 1. maddesinin beşinci bendinin iptali ile bundan “PKK’nın, bankaların içini boşaltanların, dolandırıcıların, hırsızların, katillerin de” istifade edeceğini, bunun bir demogoji olmadığını, bunun Türk milletinin ve DYP ile Cumhurbaşkanın dahi endişesi olduğunu ifadeyle, “Dünkü gazetelerde MHP Grup Başkanvekili Sayın Şandır’ın bir açıklaması vardı, orada, Anayasa Mahkemesinin affi genişletmesi endişesi karşısında, halkın devreye girmesini ve Apo’yu nasıl çıkarırsın diye hesap sormasını istemiştir; bunu önermiştir Sayın Şandır. ...TBMM Anayasaya aykırı kanun çıkarırsa, Anayasa Mahkemesi üyeleri, hâkimler, kanunu uygulamakla yükümlüdürler, Anayasanın kendilerine vermiş olduğu bir görevi yerine getireceklerdir. Çıkarılmış olduğunuz kanun, kabul oyu vermiş olduğunuz kanun eğer Anayasaya aykırıysa, Anayasa Mahkemesi üyeleri bunu nasıl engellesinler, bunu engellemeleri mümkün mü Anayasa Mahkemesi üyelerinin?!. Diğer taraftan, kanun tasarısının geneli üzerinde, iktidar partisi mensupları, maalesef, söz dahi alamamışlardır. ...Bu kanun eğer gerekliyse, neden söz alıp da Türk Milletine bu kürsüden bu kanunun ne kadar gerekli olduğunu anlatmamışlardır,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Mehmet Gözlükaya (Denizli); yasanın bir dereceye kadar doğruluğu tartışılabilir 2. maddesi dışında bir hukuk ucubesi olduğunu ifadeyle, “Bu

hükümetin yerine, bu ülkede konuşmaması gereken MİT konuşuyor, Cottarelli konuşuyor, asker konuşuyor, bugüne kadar bu hükümete kayıtsız şartsız destek veren oda başkanları konuşuyor, TÜSİAD konuşuyor. Bu hükümetin prestiji mi kalmış? Bunlar niye konuşsunlar? Bugüne kadar desteklemeye devam eden, Türkiye’yi güllük gülistanlık gösteren basın konuşuyor. Nerede bunun prestiji?” şeklinde konuşmuştur.

Mustafa Cihan Paçacı (Ankara)’nın Sorusu: Bilindiği üzere, 312. maddenin değiştirilmesini öngören tasarının mimarı sizsiniz. Bu tasarıdan vazgeçip, af ile yetinmeyi, bir hukukçu bakan olarak nasıl açıklıyorsunuz?

Salih Çelen (Antalya)’ın Sorusu: İki suçluyu ele alalım. Bir tanesi beş ayrı suçtan, beş ayrı mahkemeden ceza almış, 5’er yıl, toplam 25 yıl. Bu kişi, af kanunundan istifade ettikten sonra ne kadar yatacaktır? İkinci sorum; aynı suçları işleyip, aynı beş suçtan yargılanan; fakat, henüz yargılaması bitmemiş olan bir kişi, değişik şehirlerde yargılandığı takdirde, bu hangi suçlardan istifade edecektir, aftan nasıl etkilenecektir?

Turhan Güven (İçel)’in Sorusu: Bu kanun düzenlenirken 2. madde özellikle “sorumlu müdür sıfatıyla işlenmiş suçlar dahil” diye başlarken, “sözlü veya görüntülü yayın araçları, yahut miting, kongre, konferans, seminer, sempozyum, açikoturum ve panel gibi” demek suretiyle, izin alınmak suretiyle yapılan toplantılar mı kastediliyor? Yani, bunun dışında, bir kahvehanede bir sohbet anında yapılan konuşmalardan ötürü hakkında işlem yapılan ve hüküm giyen insanlar için de bu madde teşmil edilecek mi? Edilmeyecekse, sadece resmî izinle yapılan toplantılar için mi geçerlidir?

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)’ün Sorusu: İnfaz, yargıyı ilgilendiren bir konudur. İnfaz sistemiyle ilgili getirilen bu şartla tahliyenin, acaba yargıya müdahale anlamı yok mudur? Yasamanın yargıya müdahalesini bir hukukçu olarak Sayın Bakan nasıl değerlendiriyor?

İlyas Yılmazyıldız (Balıkesir)’ın Sorusu: Sayın Bakan, ısrarla, bu affın terörist başını kapsamayacağını, banka soyguncularını kapsamayacağını, genişletilmeyeceğini iddia etti. Eğer bir şekilde Anayasa Mahkemesi bu af kapsamını genişletirse, Sayın Bakan ve hükümet, sorumluluğu alıp istifa edecek mi?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: 20. Yasama Döneminde, Türk Ceza Kanununun bazı maddeleri ile Terörle Mücadele Kanununun bir maddesinin değiştirilmesi hakkında bir kanun tasarısı hazırlanmıştı. Bu tasarı, benim insan haklarından sorumlu Devlet Bakanlığım zamanında hazırlanmıştı; 312. madde konusunda da yeni bir düzenleme getirilmişti, bu doğrudur. O tasarı, milletvekili erken genel seçimi nedeniyle kadük olmuştur; ancak, bu dönem bir milletvekilimiz tarafından teklif olarak yenilenmiştir. Biz konuyu, şimdi, yeni Türk Ceza Kanunu tasarısı içinde ele alıyoruz. Hükümet olarak sunacağımız yeni düzenleme bu tasarı içerisinde olacaktır; ama, bir milletvekilimizin yenilemiş olduğu teklifi değerlendirmek ve kabul etmek Türkiye Büyük Millet Meclisinin takdirindedir. Sayın Çelen’in sorusu aslında 1. maddeyle ilgilidir. 1. maddede, şartla salıverme bakımından,

cezaların birleştirilmesi ve onun üzerinden 10 yıllık bir indirim yapılması söz konusudur. Kanunda öngörülen ertelemede ise davaların ertelenmesi, her bir suç bakımından ayrı ayrı değerlendirilecektir; ama, öngörülen süre içinde yeniden bir suç işlendiği takdirde, ertelenen suçların yargılama konusu olması ve ceza verilmesi ve onun sonucunda da bu cezaların birleştirilmesi, içtima ettirilmesi söz konusu olabilir. Sayın Güven'in sorusuna gelince: 2. maddede "miting, kongre, konferans, seminer, sempozyum, açık oturum veya panel" örnek olarak verilmiştir. Daha sonra gelen "gibi" sözcüğü de bunu açıkça göstermektedir. Dolayısıyla, burada, izinli veya izinsiz her türlü toplantı kast edilmektedir. Maddede açık olarak, "her türlü toplantılarda" sözcüğüyle, bu durum belirtilmiştir.

Sayın Bedük'ün sorusuna geliyorum: Bizim hukukumuzda şartla salıverilme, infaz hukukunun önemli bir kurumudur; ancak, genel olarak yasayla da şartla salıverilmenin, Cezaların İnfazı Hakkında Kanunda düzenlenen şekilden farklı olarak; yani, iyi hal koşulu aranmaksızın işletilmesi, gerek 1991 yılında kabul edilen Terörle Mücadele Kanununda, gerek bu kanunda öngörülmüştür. Anayasa Mahkemesi, 1991 yılında, Terörle Mücadele Kanunu dolayısıyla bu şartla salıverilme ve af kavramlarını karşılaştırmıştır. Bunlar arasındaki karşılaştırmada, ortak noktaları ve farklı noktaları belirtmiş; sonunda, getirilen düzenlemenin bir şartla salıverilme olduğunu kabul etmiştir; ama, bunlarda, Anayasaya aykırı hiçbir yön görmemiştir. Son soru kabul edilmediği için ona cevap vermiyorum.

2. madde üzerinde verilen dört önerge de işleme konmadan geri çekilmiş, oylanana 2. madde kabul edilmiştir. Daha sonra yeni ikinci madde ihdasına ilişkin bir önerge; Nevzat Ercan (Sakarya), Ali Rıza Gönül (Aydın), Turhan Güven (İçel), Ahmet İyimaya (Amasya), Mehmet Gözlükaya (Denizli), Ali Şevki Erek (Tokat), Hakkı Töre (Hakkari), Saffet Arıkan Bedük (Ankara) ve Kadir Bozkurt (Sinop) tarafından verilmiş, bu önerge yapılan görüşmelerinin sonunda oylanmış ve kabul edilmemiştir. Daha sonra aşağıdaki 3. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁷⁹¹

"MADDE 3.- Bu Kanun, yayımı tarihinde yürürlüğe girer."

DYP Grubu adına Rıza Akçalı (Manisa); tasarıya karşı olan vatandaşların mektuplarından pasajlara ve basın af konusundaki eleştirilerine değinerek, "Aşağı yukarı 45.000 kişi civarında bu aftan faydalanacağını düşünsek, yakınlarını da 10'ar kişi olarak kabul etsek 450.000, hadi 20'şer kişi kabul ettik, 900.000... 60 milyonluk bir sosyal durumla, 900.000'lik bir sosyal durumun muhakemesinde, muhasebesinde, bu affın buradan çıkmaması lazım. Meclisin buradaki kanaatinin ve kararının, milletin vicdanıyla örtüşmesi lazım. Bu arada, tabii, af çıktıktan sonra, ne hikmetse, koro halinde 'bu af, bizim affımız değil' şeklinde beyanlarla da karşılaştık. Hatta, işte, affın gerçek sahibi olan Rahşan Hanımın da, bir beyanatıyla, bir basın toplantısıyla 'bu af, benim istediğim gibi bir af değil' şeklindeki beyanını da gördük," ifadelerine yer vermiştir.

⁷⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 51, B 37 (20.12.2000), ss. 208-211.

Saffet Kaya (Ardahan); “Bu hükümet iki yıldan beri icraatlarında 204 tane yasa çıkardı. Çıkardığı 204 yasadaki hiçbir tanesi -iddia ediyorum- kesinlikle bu ülkenin yararına olmamıştır. Acemi bir şoför olarak otobüsü bataklığa batırdınız ve sürekli olarak o otobüs o bataklıkta patinaj yaptıkça, ülkeyi de batırıyorsunuz, milleti de batırıyorsunuz. İnât adına getirdiğiniz bu yasadaki dönmeniz sizlerin vebalidir, tarihî vebalidir. ...Biz, geçmiş dönemlerde cezaevlerine gönderdiğimiz hırsızları, teröristleri ıslah ettik de mi, o insanları affediyoruz; ıslak etmedik o insanları. Cezaevine gönderdiğimiz o insanlar teröristse, cezaevinde daha azılı terörist oldu; hırsızsa, daha çok hırsız oldu, profesyonel oldu ve o insanları 1974’te olduğu gibi sokağa saldırdınız da... Bu yasanın, Yüce Parlamentodan çıkmamasını umuyor, DYP olarak bu yasaya ret oyu kullanacağımızı söylüyorum,” şeklinde konuşmuştur.

İlyas Yılmazyıldız (Balıkesir); Cumhurbaşkanının bile yasaları hatalı bulduğunu ifadeyle, “(...) Yoksa, bu toplumun huzurunu, güvenini sükûnunu bozmak mı istiyorsunuz? Yarın toplumda terör arttığı zaman, yarın soygunlar arttığı zaman, kime ne anlatacaksınız, nasıl anlatacaksınız? ...Eminim ki, pek çoğunuza telefonlar geliyordur, telefonlarla da, ısrarla, affın çıkmaması gerektiği konusunda mesajlar geliyordur. Kapatırsanız, gelmez! Benim telefonlarım susmuyor.” şeklinde konuşmuştur.

Cezmi Polat (Erzurum)’ın Sorusu: Terör akademisi haline dönüştürülen cezaevlerine yapılan operasyonlardan dolayı, başta hükümetimiz olmak üzere, zatiâlinizi tebrik ediyorum. Basın ve televizyonlardan öğrendiğimize göre, cezaevlerine silah, uyuşturucu ve cep telefonlarının, infaz memurları tarafından sokulduğu veya menfaat karşılığı yaptıkları söylenmektedir; doğru mudur? Bu personel, hangi iktidar döneminde göreve alınmıştır?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)’ün Cevabı: Görüşülmekte olan konuyla bu sorunun hiçbir ilgisi yoktur. Daha önce, cezaevlerinin durumu bir genel görüşme konusu olmuştu, bütün bunlar tartışılmıştı.

Yukarıdaki görüşmelerin ardından 3. madde oylanmış ve kabul edilmiş, daha sonra da aşağıdaki 4. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

“MADDE4. - Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.”

DYP Grubu adına Erdoğan Sezgin (Samsun); tasarıyla Anayasanın eşitlik ilkesinin zedelendiğini ve hukuka aykırı düzenlemeler yapıldığını ifadeyle, “Sayın Cumhurbaşkanı, bu konuyu, açık ve net bir şekilde ifade etmiştir, biz de çok kez ifade ettik; ama, siz ne diyorsunuz; Cumhurbaşkanının bu gerekçelerine, biz asla katılmayız ve hatta ikinci kez veto hakkı olmadığı için ve bundan kurtulmak için, kanunun virgülüne dokunmadan yine geçiriyorsunuz. ...Diliyorum ve istiyorum ki, çıkardığınız bu af yasasının akıbeti 1974’te çıkarılan Sayın Ecevit’in affı gibi herkese şamil, üstü kapalı bir af olmasın ve bundan sonra bir hukuk reformu, bir değişim ve dönüşüm olmadan Türkiye bir daha bunları yaşamasın. Evet, bu af yasasıyla eşitlik sağlanmıştır; 1974 affı, Sayın Ecevit’in affı olarak anılır. 2000 yılının şu son günlerinde çıkarılan bu af

yasası da, Sayın Bayan Ecevit'in affı olacak ve böylece, eşitlik, aile içerisinde sağlanmış olacaktır!" şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki konuşmadan sonra tasarının 4. maddesi oylanmış ve kabul edilmiş, daha sonra da aşağıdaki gibi tasarının tümü üzerindeki lehte ve aleyhteki konuşmalara geçilmiştir.⁷⁹²

Sebahattin Karakelle (Erzincan); kamu vicdanında "kader mahkûmlarını affetme adı altında, canileri affetme yasası olarak değerlendirilen" af yasasının aleyhinde söz aldığını, Cumhuriyet tarihinde ilk defa hapishanelerden, "basın yoluyla işlenen suçlar" adı altında PKK'lılar salıverileceğini, onların yerine, Atatürk'ün "milletin efendisi köylüdür" dediği çiftçilerin mahkûm edildiğini, Cumhuriyet tarihinde ilk defa bir Başbakanın eşinin talimatı üzerine af yasası çıkarıldığını, iki farklı cumhurbaşkanından sayfalar dolusu gerekçelerle veto edildiğini, hükümetin ise Cumhurbaşkanıyla âdeta restleştiğini ve Meclisin gücünü kullanarak Anayasa ile hukukun üstünlüğünü de çiğnediğini, "af yasasını, yangından mal kaçırırçasına, virgülüne dahi dokunmadan, vicdanlara da dinamit koyarak, gecenin karanlığından istifade ederek" çıkarmaya çalıştığını ifadeyle, "Biz, bu milletin gözüyüz, gönlüyüz. Bu milletin aleyhine kararlar almak gibi bir lüksümüz olamaz. Ben, sizlerin vicdanlarınıza sesleniyorum; virgülüne dahi dokunma hakkınız olmayan bu affa evet demeye mahkûm değilsiniz; yoksa, bu süreçte, çok kullanıldığı gibi, kader mahkûmu durumuna düşersiniz. Değerli arkadaşlar, evlat acısı çekmeyenler, şehit analarının feryadını anlayamazlar. Onlar, bakkaldan ekmek almak veya okula gitmek için yola çıkan ve sapık canilerce tecavüz edilerek vahşice öldürülen 9 yaşındaki Hüseyin Akbaş'ın, 14 yaşındaki Hatice Başar'ın anne ve babalarının feryadını da anlayamazlar. Onlar, Türkiye'yi ağlatan Yıldız hemşirenin, kucığında askeri ölen komutanın da feryadından anlamazlar. Sayın Ecevitler, bunu, hep böyle yaparlar. 1974'te kader mahkûmlarından ziyade, bütün vatan hainlerini, ihanet çetelerini serbest bıraktılar. ...1974 affı, sonuçta 12 Eylül getirmiştir. Şimdi oy verdiğiniz affın neleri doğuracağını biliyor musunuz? İki adım ötesini görüyor musunuz? İşte, 1974 affından hemen sonra Sayın Başbakanın hali; 16 Mayıs 1974 tarihli Milliyet Gazetesinde, Hasan Pulur 'Olaylar ve İnsanlar' köşesinde, elleri çenesinde kara kara düşünen Sayın Başbakanın büyük fotoğrafını koymuş, altına da şunu yazmış: 'Alçaklara kar yağıyor üşümedin mi/ Sen bu işin sonunu düşünmedin mi?' Bugün de, 30.000 insanımızın katili Apo ve onun yandaşları affediliyor. Sayın milletvekilleri; millet iradesini, hukukun üstünlüğünü, insan haklarını, Anayasamızı hiçe sayan, kamu vicdanını yaralayan bu af yasasını, gelin, mimarına geri gönderelim. ...Siz sanıyorsunuz ki, DYP sussa mesele kalmayacak. Halbuki, biz sussak tarih susmayacak; tarih sussa, hakikat susmayacak. ...Vicdan azabından kurtulsanız, şehit analarının ahından kurtulamayacaksınız; şehit analarının ahından kurtulsanız, tarihin azabından

⁷⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 51, B 37 (20.12.2000), ss. 218-224.

kurtulamayacaksınız; tarihin azabından kurtulsanız, Allah'ın gazabından kurtulamayacaksınız. Bu af yasasına ret oyu vereceğimi açıklıyorum,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Hayri Diri (İzmir); onbinlerce pişmanlık duyan kader mahkûmunun göz ardı edildiğini, Anayasa Mahkemesinin kararlarının işlerine geldiği gibi yorumlandığını, 125. madde hakkında Anayasa Mahkemesinin 1991 yılında çıkan bir yasayla ilgili verdiği net bir karar olduğunu, bunun görülmediğini, gerçektışı iddialarla kamuoyunun yanıltıldığını, “bu yasadan yararlanarak özgürlüklerine kavuşacak, yaptıklarından pişman olmuş onbinlerce kader mahkûmunu canı olarak göstermek gayretine” bir anlam veremediklerini, bu şekilde davranarak önyargılı bir toplum yaratılacağını, toplumun “şartla salıverilen, yalnızca özgürlüklerine ve yuvalarına kavuşan; ama, işlediği suç nedeniyle, ceza süresinin dolması, bir de üzerine, üç yılı daha, iyi halli geçirinceye kadar bazı haklarından mahrum kalan bu kişilerin ıslahına yardımcı olmak ve topluma kazandırmak için” elinden geleni yapması gerektiğini ifadeyle, “Hükümetimiz ve yasa koyucularımız ise, derhal, yıllarca haklı eleştirilere maruz kalan Türk Ceza Kanununu değiştirerek, çağdaş bir ceza yasası haline getirmeli, suç ve ceza arasındaki dengeyi sağlamalıdır. Aynı şekilde, cezaların infazı hakkındaki yasa da, yeniden yapılandırılmalı, suçluları ıslah ve topluma kazandırma yönünde gerçekçi hükümler getirilmelidir. Halkımız, merhameti ve sağduyusu sayesinde, bu onbinlerce yurttaşımızı ailesine kavuşturmakla kalmayacak, onları topluma yeniden kazandıracaktır,” şeklinde konuşmuştur.

Kanun tasarısı üzerindeki görüşmeler sona erdikten sonra, oylamanın gizli oylama ile yapılması talebi Genel Kurul Başkanı tarafından işleme konulmamış, keza tasarının tümü üzerindeki oylamanın açık oylama ile yapılması talebi olmuş, talebi yapanların salondaki mevcudiyetlerinin tespitinden sonra elektronik cihazla açık oylama yapılması için yapılan oylama kabul edilmiştir. 370 üyenin katıldığı tasarının tümü üzerindeki oylama sonucunda; 85 ret, 2 çekimser oya karşılık 283 kabul oyu ile tasarı kabul edilerek kanunlaşmıştır.⁷⁹³ Bu kanun, 4616 nolu ve “23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanun” adı altında, 22.12.2000 tarihli ve 24268 sayılı RG’de yayımlanmıştır.⁷⁹⁴

⁷⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 51, B 37 (20.12.2000), ss. 223-224.

⁷⁹⁴ Kahramanmaraş 2. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından, 4616 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali hakkında Anayasa Mahkemesine açılan davanın sonucunda; Kanunun 1. maddesinin 2., 4., 6., 7., ve 9. bentleri ile aynı maddenin 2. bendinin 2. paragrafındaki bir ifadenin iptali, diğerlerinin reddi yönünde karar verilmiştir. 4616 sayılı Kanunun 1 inci maddesinin (2), (4) ve (9) numaralı bentlerine ilişkin iptal hükmü, Anayasa Mahkemesi kararının Resmi Gazetede yayımlanmasından itibaren altı ay sonra yürürlüğe girmesine karar verilmiştir. Ayrıntı için Bkz: 27.10.2001 tarih ve 24566 sayılı RG. Aynı kanunun maddeleri hakkında ağır ceza mahkemesi,

d. 21.12.2000 tarihli ve 4616 sayılı 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı Üzerinde TBMM Genel Kurul Görüşmeleri

Kahramanmaraş 2. Asliye Ceza Mahkemesi tarafından, 21.12.2000 tarihli ve 4616 sayılı 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunun bazı maddelerinin iptali hakkında Anayasa Mahkemesine açılan davanın sonucunda; Kanunun 1. maddesinin 2., 4., 6., 7. ve 9. bentleri ile aynı maddenin 2. bendinin 2. paragrafındaki bir ifadenin iptali, diğerlerinin reddi yönünde karar verilmiştir.⁷⁹⁵ 4616 sayılı Kanunun 1. maddesinin (2), (4) ve (9) numaralı bentlerine ilişkin iptal hükmünün, Anayasa Mahkemesi kararının Resmî Gazetede yayımlanmasından itibaren altı ay sonra yürürlüğe girmesi kararı verilmiştir.

İptal kararı sonucunda 4616 sayılı Kanunda ortaya çıkacak eksikliklerin giderilmesi için iptal gerekçeleri de dikkate alınarak söz konusu bentler yeniden düzenlenmek suretiyle hazırlanan, “23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Tasarısı ve Adalet Komisyonu Raporu (1/972) (S. Sayısı: 853)”, ya da kamuoyunun “Af Kanunu” diye bildiği yasa tasarısı üzerindeki Genel Kurul görüşmelerine 25.4.2002 Perşembe günü, 91. birleşimin saat 15.00’da başlayan birinci oturumu sırasında başlanmıştır. Başkan Vekili Ali İlıksoy’un Başkan, Melda Bayer (Ankara) ve Sebahattin Karakelle (Erzincan)’nin Katip Üyeler olarak görev aldığı görüşmeler aşağıdaki şekilde cereyan etmiştir.⁷⁹⁶

AK Parti Grubu adına Ramazan Toprak (Aksaray); tasarının adının farklı olmasına rağmen bir “af” yasa tasarısı olduğunu, tüm aflardan sonra ceza-evlerinin kısa sürede yeniden dolduğunu ifadeyle, “4616 sayılı Yasa Adalet Komisyonunda görüşülürken, bizim dile getirdiğimiz hususlar vardı. Özellikle, 4616 sayılı Yasanın 1 inci maddesinin 2 numaralı bendiyle ilgili dile getirdiğimiz hususlar; keza, Anayasa Mahkemesinin iptal ettiği 9 numaralı bendiyle ilgili, 4 numaralı bendiyle ilgili hususlar, bizim, Adalet Komisyonu gündeminde dile getirdiğimiz çekinceleri içermektedir. 4616 sayılı Yasanın 2 numaralı bendinde, biz, tabiri caizse, adrese teslim düzenlemeler olduğunu ifade etmiştik. Bakın, öyle bir düzenleme ki, infaz hukukuna ilişkin bir düzenleme getirilmiş. Bu 2 numaralı bendin birinci cümlesinde, belli siyasî gruba mensup insanlara ilişkin bir özel düzenleme var; ikinci cümlesinde de, bu siyasî görüşe karşıt diğer siyasî gruplar için getirilmiş özel bir düzenleme vardı. Aslında,

asliye ceza mahkemesi, askeri mahkeme, sulh ceza mahkemesi ve DGM tarafından, Anayasa iptal için 310 dava açılmıştır. Bu davalar ya birleştirilmiş, ya da reddedilmiştir. Ayrıntı için bkz: http://www.anayasa.gov.tr/images/loaded/pdf_dosyaları/son10yildayapılanbasvurular.pdf

⁷⁹⁵ Anayasa Mahkemesinin 18.7.2001 tarihli ve E.2001/4, K.2001/332 Sayılı Kararı.

⁷⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 93, B 92 (25.4.2002), s. 170.

isimlendirme yapılmıyor; ama, o dönem, toplumun hassas olduğu belli kişiler için böyle kategorik ayrımlar, birisi sağ, birisi sol adına, belli kesimlere yönelik özel düzenlemeler getirilmişti. Biz, bunun yanlış olduğunu ifade ettik. İnfaz hukukuna tabi hükümlü ve tutukluları aynı statüye koymak zorundasınız; sağcıya başka, solcuya başka, şuna başka, buna başka diyemezsiniz. Hukukun sağı solu yoktur; hukukun doğrusu vardır, eğrisi vardır. Eğer, bu toplumda, suçlu kesimleri, birini sağ kategoriye, birini sol kategoriye ayırarak bir af yasası getirilirse Anayasa Mahkemesinden döner dedik; nitekim, döndü,” şeklinde konuşmuş, “Adli Kolluk” kurumu hakkında hala bir ilerleme olmadığını belirtmiş, söz konusu projeyi destekleyeceklerini söylemiştir.

Ramazan Toprak ayrıca; 4616 sayılı kanunun iptali için o tarihe kadar 226 iptal davası açıldığını, Anayasanın pek çok maddeye iptal kararı aldığını, suçluları rehabilite edecek imkanları yaratmadan af çıkarmanın yararlı olamayacağını ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Turhan Güven (İçel); adı her ne olursa olsun bir “af” yasası olan konunun yılan hikayesine döndüğünü, adı değişse de tasarının 9. ve 10. cumhurbaşkanları tarafından birer kez “Bir daha görüşülmek üzere” TBMM Başkanlığı’na gönderildiğini, her iki cumhurbaşkanının da zamanlamanın yanlışlığı ile çok isabetli hukukî yanlışlıkları vurguladıklarını, yapılacak tek şeyin bundan vazgeçmek olduğunu, kamu vicdanını yaralayan kanunu çıkarmak için bir inattır tutturulduğunu, sonuçta Anayasa Mahkemesinin kanunu iptal ettiğini ve bir boşluk olmaması için altı aylık süre verdiğini, Adalet Bakanlığı’nın görüş istediğini ama görüşlere rağbet etmediğini ifadeyle, “Kanun yapma ...bir tekniği, bilgiyi icap ettirir. Bu, kanun yapma içinde, eğer düzenleme belli bir maksada matuf değilse... Yani, açıkça ifade edelim; arkasında kötü bir niyet olmadığını varsayıyorum; ama, bu düzenleme, amacı aşan bir düzenleme haline dönüşmemelidir. O zaman insanın aklına bir şey geliyor; bu kanun düzenlenirken yine acaba birileri mi korunmak, kollanmak isteniyor?.. Yani, uygulamada sıkıntı yaratan, bazı kişiler için aynı kanun maddesinin sekiz on defa uygulanması istenilirken, başka bir kesim için, bir kere ve başka bir madde uygulamasıyla onların yararlanması sonucu, dışarı çıkmaları sonucu, hâlâ içeride kalanlar için bazı iyilikler mi yapmak istiyorsunuz? ...Adalet Bakanlığının yapacak başka bir işlemi yoktu. Anayasa Mahkemesinin iptalinden sonra, bu kanunu düzenleyip getirecekti; ama, getirirken dikkat edeceği bir önemli husus vardı; o da, uygulamada aylarca çekilen sıkıntıyı ortadan kaldıracak bir düzenleme yapmaktı. ...Onun için, af kanunu getirildiğinde, nasıl, bunun bazı özel nitelikleri olduğunu iddia ederek, ...5.000 kişinin de yararlanacağını düşünerek, Doğru Yol Partisi olarak buna da karşıyız!” şeklinde konuşmuştur.

SP Grubu adına Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş); tasarının geçmişindeki Genel Kurul görüşmelerinin tümünde yanlışlıkları vurguladıklarını ve yanlışta ısrar edilirse Anayasa Mahkemesinden geri döneceğini söylediklerini, Anayasa Mahkemesinin Anayasaya aykırı bulduğu hükümlerin

TBMM’de Anayasa Komisyonunda görüşülmesi gerektiğini, ama bunun yapılmadığını, hükümetin komisyonları ve Meclisi âdeta bir noter gibi kullanma eğilimine girdiğini, hatta Cumhurbaşkanını bile noter gibi kullanmaya kalktığını, MGK toplantısında Anayasa kitapçığının Cumhurbaşkanının “Ben, hukuk devleti olan Türkiye Cumhuriyeti Devletinin Cumhurbaşkanıyım!” dediği için uçtuğunu, vakit olmadığı için milletvekillerinin çoğunun getirilen tasarıyı okuyamadığını, zira hükümetin tasarısının geçeceğinden emin olduğunu, bu tip hareketlerle milletvekillerinin itibarının aşındığının görüldüğünü, siyaset kurumlarına güvenin sürekli olarak azaldığını, tasarının kapsam itibariyle de hukukun temel ilkelerine ve Anayasaya aykırı olduğunu, ifadeyle, “Türkiye Cumhuriyeti bir hukuk devletidir. Hukuk devletinde her vatandaş hür doğar, masum ve masumdur. Masum, masun ve hür olma, hukukî bakımdan bir statüdür. Eğer, bu statüde bulunan bir vatandaş, kanunun yasak saydığı, suç kabul ettiği bir fiili işlerse, yeni bir statüye, sanık durumuna, sanık statüsüne geçer. Sanık statüsünde vatandaşlar, farklı muameleye tabi tutulabilir; kanunun suç saydığı fiilin ağırlığına göre, farklı muameleye tabi olabilir; ama, o statüyü geçtikten sonra, yani, sanık statüsünden çıkıp, mahkûm yahut hükümlü statüsüne girdiği zaman, yeni bir statüye, hükümlü statüsüne girmiş olur. Artık, bu statüde, bütün vatandaşlar, ilk statüde, yani, masum ve masun olma statüsünde olduğu gibi, eşit kurallara tabi tutulurlar. Anayasa Mahkemesinin yerleşik kararları da hep bu yöndedir. ...Müspet yönde, her türlü desteği vermeye varız; ama, istirhamımız şu: Ne olur, süreyi uzatalım; yarım saatliğine çekin şu kanun tasarısını, üzerinde tartışalım. ...Bakın, o zaman, 4616 sayılı Kanun buradan geçerken dedik ki, gelin, şu kanunu düzgün çıkaralım. Birtakım insanlar yolsuzlukla falan suçlanıyor, ...millet parasını iade etmesi kaydıyla onları da alalım. Toplum, kendi hakkının korunmasını istiyor; ...Eğer, toplumun bir kısım değerleri çalınmış ise, yağmalanmış ise, evet, onun iadesinin yollarını araştıralım. ...Bu kanun tasarısı, içeriği itibariyle, eşitlik ilkesine, Anayasanın 10 uncu maddesine açıkça aykırıdır!” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki konuşmanın ardından tasarının tümü üzerindeki görüşmeler tamamlanmış, istek üzerine karar yetersayısı aranmış, elektronik cihazla oylama yapılmış, oylama devam ederken İçel Milletvekili Turhan Güven, Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya ve Kahramanmaraş Milletvekili Mustafa Kamalak zapta geçmesini istedikleri bazı ifadelerde bulunmuşlardır. Karar yetersayısı olmadığından saat 17.36’da birleşime ara verilmiş, 17.50’de ikinci oturumla birlikte tasarının maddelerine geçilmesi oylanmış ve karar yetersayısı bulunduğundan, aşağıdaki 1. madde okutulurak görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 1. - 21.12.2000 tarihli ve 4616 sayılı 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunun Anayasa Mahkemesince bir bölümü iptal edilen 1 inci maddesinin (2), (4) ve (9) numaralı bentleri aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

2. Müebbet ağır hapis cezasına hükümlü olanların veya şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilenlerin ya da aldıkları ceza herhangi bir nedenle şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaya dönüştürülenlerin tâbi oldukları infaz hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından on yıl indirilir. İndirim, verilen her bir ceza için ayrı ayrı değil, toplam ceza üzerinden bir defaya mahsus yapılır. Ancak bir kişinin muhtelif suçlarından dolayı cezaları ayrı ayrı tarihlerde verilmiş olsa bile, bu cezaların toplamı üzerinden yapılacak indirim on yılı geçemez.

Birinci paragraf hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından on yıllık indirim yapıldıktan sonra ceza süresi dolmuş olanlar, iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve istemleri olmaksızın derhal; toplam cezaları on yıldan fazla olanlar kalan cezalarını çektikten sonra şartla salıverilirler.’

4. 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenmiş ve ilgili kanun maddesinde öngörülen şahsî hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı on yılı geçmeyen suçlardan dolayı haklarında henüz takibata geçilmemiş veya hazırlık soruşturmasına girilmiş olmakla beraber dava açılmamış veya son soruşturma aşamasına geçilmiş olmakla beraber henüz hüküm verilmemiş veya verilen hüküm kesinleşmemiş ise, davanın açılması veya kesin hükme bağlanması ertelenir; varsa tutukluluk halinin kaldırılmasına karar verilir. Bu suçlarla ilgili dosya ve deliller, her bir suçun dava zamanaşımı süresinin sonuna kadar muhafaza edilir.

Erteleme konusu suçun dava zamanaşımı süresi içinde bu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlendiğinde, erteleme konusu suçtan dolayı da dava açılır veya daha önce açılmış bulunan davaya devam edilerek hüküm verilir. Bu süre, erteleme konusu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlenmeksizin geçirildiğinde, ertelemeden yararlanan hakkında kamu davası açılmaz; açılmış olan davanın ortadan kaldırılmasına karar verilir.

Bu bentle ilgili olarak bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde dosyanın bulunduğu yargı merciine başvurmak suretiyle soruşturmaya veya davaya devam edilmesini istediklerini bildirenler hakkında soruşturma ve davaya devam olunur. Mahkûmiyet halinde verilen ceza, dava zamanaşımı süresince ertelenir. Bu süre içinde erteleme konusu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlendiğinde ertelenen ceza da infaz edilir. Aynı süre, erteleme konusu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlenmeksizin geçirildiğinde, mahkûmiyet vaki olmamış sayılır.’

9. Haklarında yakalama, tutuklama veya mahkûmiyet kararı bulunup da firar halinde olanlar bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren üç ay içinde resmî mercilere başvurup teslim olmadıkları takdirde bu madde hükümlerinden yararlanamazlar.”

Yukarıdaki 1. madde üzerinde sadece SP Grubu adına Lütfü Esengün (Erzurum) konuşmuş, Kahramanmaraş Milletvekili Mustafa Kamalak tarafından verilen önerge ve gerekçesi okutulmuş, oylama sonucunda kabul edilmemiş, oylanan 1. madde ise kabul edilerek, aşağıdaki Geçici Madde 1 okutulmak suretiyle görüşmelerine geçilmiştir.

“Geçici Madde 1. - 21.12.2000 tarihli ve 4616 sayılı Kanunun 1 inci maddesinden yararlananlar ikinci defa bu Kanundan yararlanamazlar. Türk Ceza Kanununun 2 nci maddesi hükmü saklıdır.”

Geçici madde 1 üzerinde, sadece SP Grubu adına Mustafa Geçer (Hatay) konuşma yapmış, oylanan madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 2. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 2.- Bu Kanun 27.4.2002 tarihinden geçerli olmak üzere yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”

Oylanan 2. madde kabul edilmiş ve ardından aşağıdaki 3. madde okutulmuştur.

“MADDE 3.- Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.”

3. madde oylanmış ve kabul edilmiş, son olarak tasarının tamamı oylanmış ve kabul edilerek kanunlaşmıştır.⁷⁹⁷ 25.4.2002 tarihli ve 4754 sayılı, “23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun” adını alan bu kanun, Anayasanın 89. Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere TBMM Başkanlığına geri gönderilmiştir.⁷⁹⁸

e. 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 25.4.2002 Tarihli ve 4754 Sayılı Kanun ve Anayasanın 89. Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi Üzerinde Genel Kurul Görüşmeleri

23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 25.4.2002 Tarihli ve 4754 Sayılı Kanun, yani kamuoyunun “Af Kanunu” olarak bildiği yasa, Cumhurbaşkanı tarafından, özellikle tasarının 2. bendi üzerinde durularak, söz konusu kanun Anayasanın 89. maddesi gereğince “Bir Daha Görüşülmek Üzere” TBMM’ye gönderilmesi üzerine, bu tezker ve Anayasa ile Adalet Komisyonları Raporları (1/975) (S. Sayısı: 858) üzerindeki TBMM Genel Kurul görüşmelerine 16.5.2002 perşembe günü, saat 15.00’da 101. birleşimle birlikte başlanmıştır.

⁷⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 93, B 92 (25.4.2002), s. 190.

⁷⁹⁸ T.C. Cumhurbaşkanlığının 27.4.2002 tarih ve Sayı: B.01.0.KKB.01/18/A-3-2002-281 sayılı yazısı. Bkz: <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss858m.htm>

Başkan Vekili Yüksel Yalova'nın Başkan, Levent Mıstıkoğlu (Hatay) ve Kemal Albayrak (Kırıkkale) Katip Üyeler olarak görev almışlardır.⁷⁹⁹ Genel Kurul Başkanı tasarının 1. maddesinin görüşülmesini Genel Kurulun oylarına sunmuş, kabul edilince görüşmelere başlanmıştır.

Tasarının tümü üzerinde; DYP Grubu Adına Ahmet İyimaya (Amasya), AK Parti Grubu adına Ramazan Toprak (Aksaray), MHP Grubu adına Salih Erbeyin (Denizli), SP Grubu adına Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), DSP Grubu adına Necdet Saruhan (İstanbul), Yaşar Topçu (Sinop), Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk ve Bülent Arınç konuşma yapmışlardır. Daha sonra aşağıdaki şekilde soru – cevap bölümüne geçilmiştir.

Mehmet Ali Şahin (İstanbul)'ın Sorusu: İki sorum var. Bunlardan bir tanesi, 4616 Sayılı Yasanın iptal kararı, 27 Ekim 2001'de Resmî Gazetede yayımlandı ve altı aylık da bir süre öngörülmüştü Sayın Bakanım. Altı aylık sürenin dolmasına iki gün kalaya kadar niye beklediniz; bunu öğrenmek istiyorum. Gazetelerde, Adalet Bakanlığımızın bu işi unuttuğu ve Meclis Başkanımızın hatırlatması üzerine bu tasarının Meclise sevk edildiği şeklinde bir haber çıktı; doğru mu; bunu öğrenmek istiyorum. Bir de “bu 4754 sayılı Yasadan 5.000 civarında kişi istifade edecek” demiştiniz. Bu yasa yürürlüğe girmemiş olmasına rağmen, 2.000 kişinin çıktığı iddia ediliyor. Bir yasa çıkmadan, o yasadan nasıl istifade edilebilir? Böyle bir çelişki var, bunu nasıl izah edeceğiz?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Sayın Mehmet Ali Şahin'in de ifade ettiği gibi, 4616 sayılı Kanunun bazı hükümlerinin iptaline ilişkin Anayasa Mahkemesi kararı, Resmî Gazetenin 27.10.2001 tarihli sayısında yayımlanmıştı ve orada, iptal edilen hükümler arasında, 1 inci maddenin 2, 4 ve 9 numaralı bentleriyle ilgili iptal kararının altı ay sonra hüküm ifade edeceği belirtilmişti. Biz, Adalet Bakanlığı olarak, yeni Türk Medenî Kanunuyla ilgili görüşmeler tamamlandıktan sonra, aralık ayı sonunda bu konuyu ele aldık, aralık ayı sonunda hazırlamış olduğumuz tasarıyı, yüksek yargı organlarının ve ilgili bakanlıkların görüşüne gönderdik. Bu, yasama sürecinde, tasarıların hazırlanmasında izlenen normal yoldur. Onların cevapları geldikten sonra, tasarıya son şekli verildi ve şubat ayının başında, tasarı, Bakanlar Kuruluna sunuldu; ancak, Bakanlar Kurulunda, tasarıdaki bakan imzalarının tamamlanması bir zaman aldı; yani, bizim tasarıyı Bakanlar Kuruluna sunduğumuz hafta eğer imzalar tamamlanmış olsaydı, üç aylık bir süre içerisinde, zaten o kanun tasarısı yasalaşmış olacaktı; maalesef, imza sürecindeki uzama, bu gecikmenin nedenidir. Şimdi, Adalet Bakanlığının bu konuyu unutmadığı, bu açıklamamdan zaten anlaşılır. Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanıyla aramda, bu konuda, 23 Nisan resepsiyonu sırasında bir konuşma oldu; ama, o, tasarının bir an önce gündeme alınmasıyla ilgiliydi. Çünkü, 27

⁷⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 95, B 101 (16.5.2002), s. 524.

Nisan 2002 tarihinde altı aylık süre dolmaktaydı. O nedenle, o süre dolmadan önce, hiç olmazsa, Türkiye Büyük Millet Meclisinde, yasa tasarısının yasalaşması olanağı bulunabilirdi. Bu düşünceyle, bir an önce Türkiye Büyük Millet Meclisinde görüşülmesi konusunda karşılıklı olarak düşüncelerimizi ifade ettik. Konu bundan ibarettir...

Ben, daha önce, bu kanun tasarısıyla ilgili görüşmeler sırasında, komisyonda, 3.000 ilâ 5.000 hükümlünün bundan yararlanabileceğini ifade etmiştim. Şu ana kadar, bu kanundan, mahkemelerin uygulamasıyla yararlananların sayısı şöyle ifade edilebilir: Cumhuriyet Başsavcılığına müracaatla, kanundan yararlanıp cezaevine girmekten kurtulanların sayısı 24, tahliye olan hükümlü sayısı 1.389, kanundan yararlandığı halde başka bir suçtan dolayı cezaevinde kalmaya devam edenlerin sayısı 135'tir; yani, hepsini birbirine eklediğiniz zaman 1.548 ediyor. Gerçekte tahliye edilenlerin sayısı 1.389'dur. Anayasa Mahkemesi kararı, bizim görüşümüzle, icraî nitelikte değildir ve Anayasa Mahkemesinin iptalinden sonra, Sayın Cumhurbaşkanının da geri gönderdiği ikinci bentte, bir yarım cümle ortaya çıkmıştır, cümle dahi tamamlanmamıştır. Aslında, bu konuda, kanunun bir an önce çıkmasında yarar vardır; ama, bugünkü konuşmalar sırasında bir arkadaşımızın da ifade ettiği gibi, Anayasa Mahkemesinin kararları, Anayasanın 153. maddesinin son fıkrası gereğince, yasama, yürütme ve yargı organlarını bağlar. Bu düşünce içerisinde, mahkemelerimiz, Anayasa Mahkemesi kararı doğrultusunda bir uygulama yapmışlardır. Aslında, çıkaracağımız düzenleme, yapacağımız yasal çalışma da bundan farklı değildir; çünkü, bu kanun da, Anayasa Mahkemesi kararı gerekçesi doğrultusunda bir düzenlemedir.

Turhan Güven (İçel)'in Sorusu: Anayasanın 153. maddesinin son hükmünü Sayın Bakan da ifade buyurdu: Mahkeme kararları, yasamayı, yürütmeyi ve yargıyı bağlar. Şimdi, Sayın Cumhurbaşkanı yürütmenin başı olduğuna göre, Anayasa Mahkemesi kararında da bu, özel bir af niteliğinde olduğuna göre, Sayın Cumhurbaşkanının zaten yapacağı bir şey yoktu. Yani, değişken olan Anayasanın 87. maddesindeki uygulama neyse, Sayın Cumhurbaşkanı, Anayasa Mahkemesi kararını yerine getirmektedir. Acaba, Sayın Bakan, bu konuda ters bir görüşte olmakla birlikte, bu bağlamaya iştirak ediyor mu, etmiyor mu; bir. İki; 6 aylık süre geçtikten sonra, bugüne kadar, Adalet Bakanlığının biraz da tazyiki demeyim, ama, bir takım ifadei meram altında, kaç kişiyi tahliye emri verilmiştir veya savcılıklarca kaç kişi tahliye edilmiştir?

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)'ün Sorusu: Affin dışında, yasama organının, şartlı salıverme ve benzeri biçimde tasarrufta bulunabileceğini ifade ettiniz. Buna göre, yasama organı, yargı organı kararlarının değiştirilemeyeceği veya geciktirici şekilde müdahale edilemeyeceği şeklindeki anayasa kuralına aykırı davranmış olmayacak mıdır?

İkinci sorum: Anayasa Mahkemesi, tasarımı bozucu kararında, şarta bağılı af olarak niteledi. Ayrıca, kendine özgü işlem tanımlamasında, affın baskın olduğunu da dile getirdi. Anayasa Mahkemesi kararları Cumhurbaşkanını bağıladığına göre, Meclisin Anayasa Mahkemesi kararlarına aykırı girişimi nasıl olacak; nasıl olup da imzalayacak? Cumhurbaşkanının bu kanunu imzalaması Anayasaya aykırı olmayacak mıdır? 104 ve 153. madde, birinci sorum da 138. madde...

Mehmet Çiçek (Yozgat)'in Sorusu: Bu kanunu çıkardığımız tarihten itibaren tahliye edilen hükümlülerden ne kadarı tekrar cezaevine geri dönmüştür? İkinci sorum: Bu kanun yürürlüğe girdikten bu yana suç oranında artış olduğu bilinmektedir. Geçmişe nazaran daha az emniyettedir. Artık, kadınlar sokakta çantayla dolaşamıyor. İnsanlar arabasıyla beraber kaçırılıyorlar. Şartlı salıverme yasası, Sayın Bakanma göre, gayesine ulaşmış mıdır? Son sorum: Altyapısı hazırlanmadan, mahkûma gerekli psikolojik eğitim yaptırılmadan, topluma uyum için, iş bulmak için hiçbir hazırlık yapılmadan binlerce insan sokağa salıverilmiştir. Bu insanların cezaevinde hiç değilde karınları doyuyordu, dışarıda aç ve işsizler. Bu konuda Bakanlığının bir çalışması var mıdır? Yeni salıverilecek mahkûmlarla ilgili yukarıdaki tedbirler alındı mı?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon)'ün Cevabı: Sayın Güven'in sorusu, Anayasa Mahkemesi kararının bağılayıcı olmasıyla ilgili. Zaten, bu karar bağılayıcı olduğu için, biz, o kararın gereğini yerine getirmek amacıyla 4754 sayılı kanun tasarısını hazırladık ve Yüce Meclis de o tasarımı kabul etti. Dolayısıyla, biz, yasama organı olarak onun gereğini yerine getirdik. Adalet Bakanlığı, hiçbir zaman, bir mahkûmun tahliyesi için bir talimat vermemiştir; bu, tamamen hâkimlerimizin takdirindedir, uygulamalar tamamıyla hâkimlerimizin kararıyla gerçekleşmiştir; Adalet Bakanlığının herhangi bir talimatı olmamıştır.

Sayın Bedük'ün sorusuna gelince... Türkiye'de af kanunları ya da şartlı salıverme kanunları, sadece bu dönemde çıkarılmış değildir; bundan önce de, 1991 yılında, yine, Terörle Mücadele Kanununun geçici maddeleri çerçevesinde bir toplu şartlı salıverme uygulaması yapılmıştı. ...Zaten bu kanunda da model olarak alınmıştı. 1991'de de aynı Anayasa yürürlükteydi; 1982 Anayasası, 1991'de de yürürlükteydi. ...Bu, mahkeme kararının, yargı kararının değıştırilmesi anlamına gelmez. Bu, yasa koyucunun bir toplu şartlı salıverme uygulamasıyla, insanlara yeniden bir fırsat vermek, onları topluma kazandırmak yolunda bir yasal düzenlemesidir.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara) Sorusuna Devamla: O zaman af niteliğinde olmaz mı Sayın Bakan?

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon): Hayır. Affın ve şartlı salıvermenin benzer ve farklı noktalarını konuşmamda ifade ettim; onlara tekrar dönmek istemiyorum; çünkü, Sayın Başkan iki dakika içinde cevap vermeme söyledi. Şunu söyleyeyim: Bu benzerlikler içinde veya farklar içinde, Anayasa

Mahkemesi, daima, bunun kendine özgü bir düzenleme olduğunu belirtmiştir. Eğer bir düzenleme kendine özgüyse, bu, af olarak nitelendirilememektedir ya da Anayasa Mahkemesinin görüşüne göre, tam şartlı salıverme olarak nitelendirilememektedir; ama, 1991 ve 1992 kararlarında, Anayasa Mahkemesi, şartla salıverme niteliğinin önde geldiğini söylemiştir; son kararında ise, af niteliğinin önde geldiğini söylemiştir; ama, altı çizilmesi gereken ibare, burada, kendine özgü bir düzenleme olduğu, kendine özgü bir yasa söz konusu olduğu ve işlemin kendine özgü bir nitelik taşıdığıdır. Eğer, bir işlem, bir düzenleme kendine özgüyse, bu, diğerlerinden farklıdır, ayrı bir kategoridir; eski terimle nevi şahsına münhasırdır ya da Latince terimle sui generistir. Anayasanın özel nitelikli yetersayı arayan hükümleri istisnâdır; bunları dar yorumlamak gerekir. genişletici biçimde yorumlamak doğru değildir. Dolayısıyla, sui generis bir işlem olarak, Anayasa Mahkemesinin görüşüyle, bu işlemin, 87. maddede ağırlaştırılmış olan nitelikli yetersayıya tabi olması bir hukukî zorunluluk değildir... ..Burada, biraz önce, Sayın Saruhan da bu rakamları verdi. 4616 sayılı Kanun yürürlüğe girdikten sonra, tekrar suç işleyenlerin sayısı 735 kişi. Bunlar, henüz mahkûm değil. 39.796 kişi bu kanundan yararlanmış; yani, oran, %1,8; henüz yüzde 2 dahi değil. Demek ki, Türk toplumu, bu insanların %98'ini kazanmıştır... ..Meclisin yaptığı işlemi, Anayasaya aykırı bir girişim olarak nitelendirmenizi de yadırgıyorum.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara) Sorusuna Devamla: Cumhurbaşkanının imzalaması Anayasaya aykırı olacak...

Adalet Bakanı Hikmet Sami Türk (Trabzon): Cumhurbaşkanının yaptığı işlemi, siz, doğru kabul ediyorsunuz; Yüce Meclisin yaptığı işlemi, Anayasaya aykırı bir girişim olarak nitelendiriyorsunuz; bunu yadırgıyorum. ...Sayın Çiçek'in sorularına gelince; Türkiye'de, maalesef, ...infaz sistemimizin eksik tarafı, cezaevinden tahliye edilenlere yeniden iş bulunmasıdır. Biliyorsunuz, yürürlükteki kanunlara göre, 50'den fazla insan çalıştıran kurumların, %3 oranında eski hükümlü çalıştırmaları gerekir. Bu hükmün geçerlilik kazanması, işlerlik kazanması için çalışmalarımızı sürdürüyoruz.

Adalet Bakanının sorulara verdiği cevaplardan sonra Genel Kurul Başkanı ile Tunceli Milletvekili Kamer Genç arasında söz düellosu çıkmış, Kamer Genç'in usulle ilgili söz talebine vakit darlığı nedeniyle izin verilmemesi üzerine, Kamer Genç tarafından Genel Kurul Başkanına "Çok özel bir kanun çıkarmak için özel görevlendirilmiş bir insansınız!.." şeklinde bir söz sarf edilmiştir. Kamer Genç; "Çok hata yapıyorsunuz... Cumhurbaşkanının ret gerekçesini oyluyorsunuz, tersini yapıyorsunuz... Böyle olur mu canım!.." ifadeleriyle tartışmayı sürdürmüştür. Bunun üzerine Genel Kurul Başkanı da "Benim özel olarak görevlendirildiğimi söylemek yakışmaz size... Kınıyorum sizi!.." şeklinde cevap vermiştir. Tartışma bir süre daha devam ettikten sonra, açık oylama talebinde bulunanların adları okunmuş, daha sonra açık oylamanın elektronik cihazla yapılması oylanmış ve kabul edilmiştir. Ancak, daha sonra yoklama 20 kişinin varsayılması gerektiğini ileri süren Turhan Güven (İçel) ve

Lütfi Yalman (Konya)'ın üstelemesi üzerine Genel Kurul Başkanı yoklama yapmaya karar verdi. Bunun üzerine Cemal Enginyurt (Ordu)'un "Hep onları dinliyorsun!" şeklinde devam eden itirazı başladı. Başkan, yoklama talebinde bulunan milletvekillerinin isimlerini tespit etmeye başlamış, bu arada iktidar kanadından itirazlar artmış, nihayet elektronik cihazla yoklama yapılmıştır. Yoklama sonunda toplantı yetersayısının bulunmadığı tespit edilmiş ve saat 20.47'de birleşime ara verilmiştir. 21.15'te başlayan 4. oturumla birlikte de toplantı yetersayısı bulunamayınca birleşime saat 21.23'te son verilmiştir.⁸⁰⁰

21 Mayıs 2002 Salı günü, saat 15.00'da başlayan 102. birleşimle birlikte, tasarı üzerinde TBMM Genel Kurul görüşmeleri sırasında Başkanvekili Yüksel Yalova'nın Başkan, Mehmet Batuk (Kocaeli) ve Mehmet Ay (Gaziantep) Katip Üyeler olarak görev almışlardır. Tasarının maddelerine geçilmesinin açık oylamayla yapılması için önerge verildiğinden, öncelikle önerge sahiplerinin yoklaması yapılmak suretiyle görüşmelere geçilmiştir.⁸⁰¹ Daha sonra açık oylamanın elektronik cihazla yapılması oylanmış ve kabul edilmiş, 224 üyenin katıldığı oylamada; 39 ret ve 1 çekimser oya karşılık 184 kabul oyu ile, tasarının maddelerine geçilmesine karar verilmiştir. Bu duruma Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu; "Sayın Başkanım, bizim açık oylama istemedeki maksadımız şu idi: Nitelikli çoğunluğun bulunup bulunmadığını tespit. Şimdi yapılan oylamada, zatiâlinizin de ifade buyurduğundan anlaşılıyor ki, nitelikli çoğunluk, yani, kabul istikametinde 330 sayısı bulunamamıştır. Bu bir özel af mıdır, şartlı salıverme midir tartışmasını burada yapamayız. Niye yapamayız; bir, bütün bilim adamları bunun bir özel af niteliğinde olduğunu ifade ediyor, Anayasa Komisyonu Başkanımız -her ne kadar Sayın Adalet Bakanımız bu görüşlere tebessümle yaklaşıyor ise de- bu meseleyi tartışan Anayasa Komisyonu Başkanımız "bu bir özel aftır, nitelikli çoğunluk aranmalıdır" diyor, barolar böyle diyor, Cumhurbaşkanı böyle diyor, Anayasa Mahkemesi bu gerekçeyle kanunu iptal edip gönderiyor, bizim görüşümüz bu istikamette... Bütün bunlara rağmen, bir sıradan oylamaymış gibi adi çoğunlukla bu meseleyi çözemeyiz. Yeterli sayıda kabul oyu çıkmamıştır. Dolayısıyla, maddelere geçilmesi reddedilmiştir bize göre. İşlemin buna göre yapılmasını arz ederim!" şeklinde konuşmuştur. Bunun üzerine de Genel Kurul Başkanı bir açıklama yapmış, ardından da 4754 sayılı kanunun aşağıdaki 1. maddesini okutmuş ve madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

"MADDE 1. - 21.12.2000 tarihli ve 4616 sayılı 23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunun Anayasa Mahkemesince bir bölümü iptal edilen 1 inci maddesinin (2), (4) ve (9) numaralı bentleri aşağıdaki şekilde yeniden düzenlenmiştir.

⁸⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 95, B 101 (16.5.2002), s. 564.

⁸⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 95, B 102 (21.5.2002), ss. 723-724.

2. Müebbet ağır hapis cezasına hükümlü olanların veya şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaya mahkûm edilenlerin ya da aldıkları ceza herhangi bir nedenle şahsî hürriyeti bağlayıcı cezaya dönüştürülenlerin tâbi oldukları infaz hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından on yıl indirilir. İndirim, verilen her bir ceza için ayrı ayrı değil, toplam ceza üzerinden bir defaya mahsus yapılır. Ancak bir kişinin muhtelif suçlarından dolayı cezaları ayrı ayrı tarihlerde verilmiş olsa bile, bu cezaların toplamı üzerinden yapılacak indirim on yılı geçemez.

Birinci paragraf hükümlerine göre çekmeleri gereken toplam cezalarından on yıllık indirim yapıldıktan sonra ceza süresi dolmuş olanlar, iyi halli olup olmadıklarına bakılmaksızın ve istemleri olmaksızın derhal; toplam cezaları on yıldan fazla olanlar kalan cezalarını çektikten sonra şartla salıverilirler.

4. 23 Nisan 1999 tarihine kadar işlenmiş ve ilgili kanun maddesinde öngörülen şahsî hürriyeti bağlayıcı cezanın üst sınırı on yılı geçmeyen suçlardan dolayı haklarında henüz takibata geçilmemiş veya hazırlık soruşturmasına girilmiş olmakla beraber dava açılmamış veya son soruşturma aşamasına geçilmiş olmakla beraber henüz hüküm verilmemiş veya verilen hüküm kesinleşmemiş ise davanın açılması veya kesin hükme bağlanması ertelenir; varsa tutukluluk halinin kaldırılmasına karar verilir. Bu suçlarla ilgili dosya ve deliller, her bir suçun dava zamanaşımı süresinin sonuna kadar muhafaza edilir.

Erteleme konusu suçun dava zamanaşımı süresi içinde bu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlendiğinde, erteleme konusu suçtan dolayı da dava açılır veya daha önce açılmış bulunan davaya devam edilerek hüküm verilir. Bu süre, erteleme konusu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlenmeksizin geçirildiğinde, ertelemeden yararlanan hakkında kamu davası açılmaz; açılmış olan davanın ortadan kaldırılmasına karar verilir.

Bu bentle ilgili olarak bu Kanunun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren üç ay içinde dosyanın bulunduğu yargı merciine başvurmak suretiyle soruşturmaya veya davaya devam edilmesini istediklerini bildirenler hakkında soruşturma veya davaya devam olunur. Mahkûmiyet halinde verilen ceza, dava zamanaşımı süresince ertelenir. Bu süre içinde erteleme konusu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlendiğinde ertelenen ceza da infaz edilir. Aynı süre, erteleme konusu suç ile aynı cins veya daha ağır şahsî hürriyeti bağlayıcı cezayı gerektiren bir suç işlenmeksizin geçirildiğinde, mahkûmiyet vaki olmamış sayılır.

9. Haklarında yakalama, tutuklama ve mahkûmiyet kararı bulunup da firar halinde olanlar bu Kanunun yürürlüğe girmesinden itibaren üç ay içinde resmî mercilere başvurup teslim olmadıkları takdirde bu madde hükmünden yararlanamazlar.”

Tasarının 1. maddesi üzerinde; SP Grubu adına Mustafa Geçer (Hatay) DYP Grubu adına Erdoğan Sezgin (Samsun) ve AK Partisi Grubu adına Yahya Akman (Şanlıurfa) konuşma yapmışlardır. Madde üzerinde; biri Fethullah Erbaş (Van) ve diğeri Lütfü Esengün (Erzurum), Mustafa Kamalak (Kahramanmaraş), Rıza Ulucak (Ankara), Mustafa Geçer (Hatay) ve Ali Oğuz (İstanbul) tarafından olmak üzere iki önerge verilmiştir. Önce ikinci önerge okunmuş ve önerge üzerinde Lütfü Esengün tarafından bir konuşma yapılmış, oylama sonucunda önerge kabul edilmemiştir. Birinci önergenin sahibi Fethullah Erbaş da önerge üzerinde konuşmuş, oylanan önerge kabul edilmemiş, 1. madde ise oylama ile kabul edilmiştir.

Tasarının aleyhinde, Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu söz alarak oylarının renginin kırmızı olacağını söylemiştir. Bu konuşmadan sonra, kanunun tümünün oylamasının açık oylama şeklinde yapılmasına dair önerge okunmuş, önergeyi verenlerin yoklama sonunda salonda bulundukları tespit edildikten sonra da açık oylamanın elektronik oylama cihazıyla yapılması için oylama yapılmış ve kabul edilmiştir. 206 üyenin katıldığı oylama sonunda; 32 ret oyuna karşılık 174 kabul oyu ile tasarı kanunlaşmıştır.⁸⁰² 21.5.2002 tarihli ve 4758 nolu “23 Nisan 1999 Tarihine Kadar İşlenen Suçlardan Dolayı Şartla Salıverilmeye, Dava ve Cezaların Ertelenmesine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun”, yani “Af Kanunu” 23.5.2002 tarih ve 24763 sayılı RG ile yayımlanmıştır.⁸⁰³

5. Dönem İçinde Meydana Gelen Depremlerin Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek Amacıyla Bazı Mükellefiyetler İhdası ve Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı Üzerinde Görüşmeler

17 Ağustos 1999 günü sabah 03.00 saatlerinde, merkez üssü Gölçük civarında olan 7.4 şiddetinde bir deprem meydana gelmiş, bu deprem Türkiye Cumhuriyeti tarihinin en büyük can ve mal kaybına neden olmuştur. Özellikle İzmit Körfezi civarı, Adapazarı ve kısmen de İstanbul’un Avrupa yakasında varlığını hissettiren depremin yaralarını sarabilmek için, kamuoyunda “Deprem Vergisi” adıyla bilinen ayrı bir verginin toplanabilmesi maksadıyla, kamuoyu tarafından “Deprem Kanunu” adıyla da anılan, ayrıca bir yasa çıkarılması için çalışmalar yapılmıştır. “17.8.1999 tarihinde Marmara Bölgesi ve Civarında Meydana Gelen Depremin Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek Amacıyla 30.6.2000 Tarihine Kadar Bazı Mükellefiyetler İhdası ve Bazı Vergi

⁸⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 95, B 102 (21.5.2002), s. 737.

⁸⁰³ Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer tarafından, 4758 sayılı bu kanunun 1. maddesiyle yeniden düzenlenen 4616 sayılı yasanın 1. maddesinin 2. bendinin iptaline ve yürürlüğünün durdurulması istemiyle Anayasa Mahkemesine dava açılmış, Anayasa mahkemesince iptali ve yürürlüğün durdurulması isteminin reddi yönünde karar alınmıştır. Ayrıntılar için bkz: 6.11.2002 tarih ve 24928 sayılı RG.

Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı”⁸⁰⁴ hazırlanmıştır. Henüz tasarı üzerinde TBMM Genel Kurul görüşmelerine başlanmadan önce, bu kez de merkez üssü Kaynaşlı olan, 12.11.1999 tarihli Düzce depremi meydana gelmiştir. Kamuoyunda “Deprem Vergileri” olarak bilinen tasarının görüşmelerine, 24.11.1999 Çarşamba günü, saat 15.00’da, birleşimin birinci oturumu esnasında geçilmiştir. Başkanvekillerinden Nejat Arseven’in Başkan, Hüseyin Çelik (Van) ve Cahit Savaş Yazıcı (İstanbul)’nın Katip Üye olarak görev aldığı görüşmeler aşağıdaki şekilde cereyan etmiştir.⁸⁰⁵

ANAP Grubu adına Yılmaz Karakoyunlu (İstanbul); 17 Ağustos ve 12 Kasım 1999’da iki deprem felaketi geçirildiğini, üst üste yaşanan iki büyük deprem felaketinin yaralarını sarmak için devletin finansman ihtiyacının yeterli olmadığı gerçeğini gördüklerini, bu çerçevede içerisinde bakıldığında ek vergi kanunları getirmenin gerektiğini, Türkiye’de GSYH’nın yaklaşık %35’lik payın deprem felaketine maruz kalmış bulunan 7 ilde üretildiğini, endüstriyel katkının %47’sinin deprem felaketinin yaşandığı bölgeden üretildiğini, vergi gelirlerinin de %15’inin (o dönemin kurlarıyla 1,4 katrilyon lira) bu bölgeden tahsil edilmekte olduğunu, deprem felaketinin yaşanmış olmasını takip eden dönemin içerisinde Maliye Bakanlığının hadiseye hızla müdahale ederek bölgedeki vergi tahsilatını mücbir sebebin ortadan kalktığı tarihe kadar ertelediğini, 1999 yılı bütçesinde felaket bölgesinden tahsil edilmesi öngörülen 600 trilyon lira tutarında bir verginin belirtilen gerekçeyle ertelenerek tahsil edilmediğini, 2000 yılı bütçesi için öngörülen gelir tahminleri içerisinde yeni düzenlemeler getirmek suretiyle yaraları sarabilecek finansmanı bulmakta zorluk çekildiğini, bir defaya mahsus ek bir vergi getirmek suretiyle bu ihtiyacı karşılayacak finansman kaynaklarını üretme zaruretinin hâsıl olduğunu, ifade etmiştir.

Yılmaz Karakoyunlu konuşmasını; “Hükümetin bu ihtiyacın karşılanması amacıyla düzenlemiş olduğu sistemde, dört kademeye işlerlik kazandırılarak, vergi tahsilatı öngörülmüştür. Bunlardan birincisi, mevcut vergi

⁸⁰⁴ <http://www.tbmm.gov.tr/sirasayi/donem21/yil01/ss157m.htm>, Kanun tasarısının Genel Gerekçesi şu şekilde açıklanmıştır: “Bilindiği gibi, merkezi Kocaeli olan ve bu ilin çevresindeki geniş bir alanda büyük bir tahribata yol açan deprem felaketi sonucunda, bölgede büyük can ve mal kaybı meydana gelmiştir. Bu büyük doğal afet nedeniyle başta ihale, imar, kültür ve tabiat varlıklarının korunması, müteahhitlik ve sivil savunma konuları olmak üzere bazı konularda yürürlükteki kanun ve kanun hükmünde kararnamelerde ivedilikle değişiklik yapılması ve bu konularda yeni düzenlemelere gidilmesi ihtiyacı doğmuştur. Meydana gelen büyük kayıpların telafi edilmesi, deprem bölgesinde normal hayata dönülebilmesi, hasar ve tahribatın giderilmesi amacıyla, bazı kanunlarda ivedi olarak değişiklik yapılmasında ve bölgedeki hizmetlerin bir merkezden eşgüdümlü olarak yürütülmesinde zorunluluk vardır. Diğer yandan, doğal afetlere karşı alınacak önlemler ve doğal afetlerin oluşturduğu yıkımın daha az zararla atlatılması için ülke çapında geçerli olacak düzenlemelerin de yapılması gerekmektedir. Bu suretle, bir yandan deprem bölgesindeki hasar ve tahribatın giderilmesi, bölgede normal hayata dönülmesi ve bölge ekonomisinin düzeltilmesi, diğer yandan da daha uzun vadeli ve ülke çapında geçerli önlemlerin alınması için ihtiyaç duyulan yasal tedbirlerin vakit kaybedilmeden alınması amaçlanmaktadır. Söz konusu ihtiyaçları karşılamak üzere kanun hükmünde kararnameler çıkarılması amacıyla bu Tasarı hazırlanmıştır.”

⁸⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 24 (24.11.1999), s. 440.

yapımız içerisinde yer alan bazı vasıtasız vergilerde bir kereye mahsus olmak üzere alınacak vergiyle bu ihtiyacın giderilmesine çalışılmıştır. İkincisi ise, belli bir süreyle sınırlı olmak üzere yeni bir vergi ihdas edilmiş, iletişim vergisi diye özetleyebileceğimiz bu kaynaktan da, yine, o bölgenin yaralarını saracak finansmanı karşılamak bakımından, belli bir miktar tahsilat öngörülmüştür. Üçüncüsü ise, yüksek gelir sahibi olan bazı kurumların gelirlerinden belli oranların bütçeye aktarılması şeklinde bir düzenleme getirilmektedir. Böylelikle, RTÜK'ten, İstanbul Menkul Kıymetler Borsasından ve Rekabet Kurulu gelirlerinden belli oranlar deprem felaketinin giderilmesi için kullanılmak üzere, Maliye Bakanlığına, bütçeye aktarılacaktır. Dördüncü bir yol daha öngörülmüştür; o da, bedelli askerlik mekanizmasının işletilmesi suretiyle elde edilecek kaynakların, yine, deprem felaketinin zararlarının giderilmesinde kullanılmasıdır. Şimdi, bir numaralı başlık altında söylediğimiz; yani, esasen uygulamakta olduğumuz bazı vasıtasız vergilerde bir defaya mahsus olmak üzere ek vergi alınmasının uygulanacağı vergiler, ek gelir ve kurumlar vergisi şeklinde olacak, ek emlak vergisi şeklinde olacak ve ek motorlu taşıtlar vergisi şeklinde olacak. Bu, 1999 senesini kapsayacak şekilde vergilendirmenin esasını teşkil edecek. Buna mukabil, 2000 yılı için öngörülen de yeni iletişim vergisidir ki, tasarıda, bu iletişim vergisi, haziran ayının sonuna kadardır, ilk altı aylık dönem için öngörülmüştür. Ancak, görülen hesaplamanın sonuçlarında ortaya çıkıyor ki, ilk altı ay için öngörülmüş olan bu vergi, derpiş ettiği rakam itibariyle, esas tahsis edilecek, deprem felaketlerinin karşılanmasına yeteri katkıda bulunacak ölçekte değildir,” şeklindeki sözleriyle sürdürmüştür.

Yılmaz Karakoyunlu konuşmasında; afet bölgesinde yaşayan ve afetten zarar görenlerin bu ek vergiye mükellef olmayacak şekilde düzenlemeler getirildiğini, yaklaşık 750 trilyon civarında bir kaynak⁸⁰⁶ beklendiğini, iletişim vergisi için 2000 yılı itibariyle yapılan tahmini tutarın da 160 trilyon civarında olduğunu, değerli kâğıtlardan yapılacak olan aktarmalar ve kurumların gelirlerinden Hazineye intikal ettirilecek olan paylarla (yaklaşık 150 trilyon) birlikte toplam 750 trilyonluk liralık bir verginin bu kaynaktan sağlanmış olacağını, “İMKB, RTÜK ve Rekabet Kurulundan bazı gelirlerin de bütçeye gelir yazılması şeklinde bir yetki verildiğini, önemli miktarda yük getiren bu vergi gelirlerinin çok dikkatli bir şekilde kullanılmak zorunda olduğunu, vergiden sağlanmış kaynakların sarfiyatının tahsilatından daha önemli bir noktaya geldiğini, bu nedenle de Maliye Bakanlığının bu vergi gelirlerini amacına uygun şekilde sarf edecek disiplini göstermek durumunda olduğunu ifade etmiştir.

DSP Grubu adına Hasan Özgöbek (Uşak); her iki depremin getirdiği felaketi ek vergi olmaksızın karşılamamanın mümkün olmadığını, 17 Ağustos

⁸⁰⁶ 125 trilyon lirası Gelir Vergisinden, 150 trilyona yakın bir kısmı Kurumlar Vergisinden, 85 trilyon civarında olan kısmı Motorlu Taşıtlar Vergisinden ve 40 trilyon civarında Emlak Vergisinden.

tarihinde meydana gelen depremten sonraki belirlemelere göre 120.000 yeni konut yapılması gerektiğini, konut yapım ve onarımının maliyetinin 3,6 - 5 milyar dolar civarında olduğunu, depremten etkilenen yörelerdeki üretim tesisleri ile altyapı kayıpları ve üretim kapasitesindeki düşüşe bağılı olarak katma değerde meydana gelecek kayıpların toplam 13 milyar dolara çıkacağını tahmin edildiğini, 12 Kasım 1999 tarihli depremin ekonomik etkileri de dikkate alındığında yaşanan felaketin ekonomik faturasının daha da kabardığını, depremin etkilediğı bölgelerin Türkiye’de katma değerin en yüksek bölge olduğu düşünöldüğünde finansmanın tamamının olağan gelir kaynaklarıyla karşılanmasının güçlüğünün de ortaya çıktığını, ek finansman ihtiyacının karşılanmasında hükümetin önündeki tek sağlıklı yolun vergi olduğunu, 17 Ağustos depreminde Adapazarı’ndaki 3 vergi dairesinden 2’sinin tamamen yıkılmış ve bir vergi dairesine ait binanın girilemez konumda olduğunu, Gölcük ve Düzce’deki vergi dairelerinin tamamen yıkıldığını, yıkılan vergi dairelerinde otomasyona geçilememiş olması nedeniyle vatandaşların mükellefiyetlerine ilişkin hiçbir sağlıklı kayıt elde edilemediğini, kayıtlar mevcut olsa bile maddî ve manevî açıdan birçok kayba uğrayan bu mükelleflerden vergi istemenin insanî açıdan mümkün olmadığını, bu hususlar göz önüne alınarak 1.1.2000 tarihinin bu bölgedeki mükellefler için malî milat kabul edildiğini, 2000 yılı başından itibaren sıfırdan mükellefiyet tesisi yoluna gidilmesinin uygun olacağını, 1999 ve 2000 yılları için bu bağlamda bir düzenlemenin sağlıklı olacağını, keza depremde zarar gören bütün vatandaşların bu tasarıyla getirilen ek vergilerden de muaf tutulmuş olduklarını, alınacak vergilerin depremin yarattığı ekonomik kayıpları gidermek için gerekli finansman ihtiyacını da karşılayabilecek tutarda olması gerektiğini, dolayısıyla alınacak vergilerin hem depremin finansmanında kullanılacak kaynakların elde edilmesi, hem de ekonomik faaliyetler üzerinde daraltıcı etki yapmayacak nitelikte olmasının göz önünde tutulmasını, Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinin 1998 yılına ilişkin Gelir veya Kurumlar Vergisi matrahları üzerinden “bina, arsa ve araziler üzerinden; motorlu taşıtlar üzerinden ve GSM aboneliğı bulunanların aldıkları hizmet bedeli üzerinden” vergi alınmasının öngöröldüğünü, ek Gelir ve Kurumlar Vergisiyle vergi mükelleflerinin 1998 yılı vergi matrahları üzerinden %5 oranında ek bir verginin alınmasının öngöröldüğünü, ek Emlak Vergisi ve ek Motorlu Taşıt Vergisiyle taşıt ve gayrimenkul sahiplerinin 1999 yılı için ödedikleri vergi tutarı kadar ek bir verginin alınmasının amaçlandığını, 30 Haziran 2000 tarihine kadar uygulanacak olan özel iletişim vergisinin matrahının alınan haberleşme hizmetlerinin tutarı oranı %25 olarak belirlendiğini, getirilen ek yükümlölüklerin deprem felaketinden etkilenen vatandaşlara bir yük getirmemesinin de büyük önem taşıdığını, depremten etkilenen bölgelerde yaşayan ve depremde yakın akrabalarını kaybedenlerin ek bir vergi ödememeleri konusunda da gerekli düzenlemeler yapıldığını ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Oğuz Tezmen (Bursa); depremin acıları daha tazeliğini korurken hükümetin “depremi fırsat bilerek, apar topar” “deprem vergisi”ni Plan ve Bütçe Komisyonuna getirdiğini, içeride ve dışarıda büyük yardım kampanyaları başlatıldığından bir envanter çıkmadan ve bağışların ne olacağı daha belli olmadan böyle bir vergi getirilmesinin yanlış olduğunu, kamuoyunda oluşan tepkileri dikkate alan hükümetin deprem vergisinin görüşülmesini askıya aldığını, IMF görüşmelerinde verilen taahhütler kapsamında deprem vergisinin kamuoyunun gündemine tekrar girdiğini, deprem 17 Ağustosta olmuşken tasarının Plan ve Bütçe Komisyonundan 24 Ağustosta geçmesinin bir “deprem fırsatçılığı” sayılacağını, Türkiye’nin deprem vesilesiyle ciddi kampanyalar başlattığını, uluslararası kuruluşlar ile ülkelerin bir destek sağladıklarını, son verilere göre bu kuruluş ve devletlerden⁸⁰⁷ gönderilen bağışın yaklaşık 3.6 milyar doları bulduğunu, Bedelli Askerlik Kanunuyla da yaklaşık 1 milyar dolar civarında ilave bir kaynak sağlanacağını gözüktüğünü, toplanan bağışların bir envanterinin çıkarılmamış olduğunu, depremden dolayı kamunun yapması gereken harcamalara ilişkin ciddi bir hesabın ortaya konulmamış olduğunu, depremi fırsat bilerek büyük kamu açıklarının finansmanında kullanmanın insanlardaki dayanışma duygusunu tahrip etmek olacağını, bu vergi tasarısını duyan herkesin “devlet bizden vergi alacak, o zaman önce onu bir görelim, ne getirecek ne götürecekt...” dediğini, çok psikolojik bir olay olan vergide vergi ödeyicisini kazanmak zorunluluğu bulunduğunu, “Vergiye ben koydum, alırım” zihniyetinin yürümeyeceğini, vatandaşın vergi kaçırmak suretiyle direneceğini, cep telefonlarına vergi getirilmesinin cep telefonu kullanımını azaltacağını, Türkiye’nin her tarafında depremin etkilerinin bulunduğunu, “Gelir ve Kurumlar Vergisi ödeyicileri, tüccarlar, sanayicilerin” ciddi biçimde etkilendiklerini, üretimin zaten gerilemiş olduğu ülkede kapasite kullanımının %70’lere indiğini, tarımda ve sanayide üretimin ciddi boyutlarda gerilediğini, ihracatın azalmış olduğu bir ekonomi içinde “ben vergi alacağım sizden” denildiğini, bu durumda da insanların “Kendim muhtaç haldeyken, ben, kamuya, kamunun görünen israfını sürdüren bir yapıya kaynak transfer etmem,” diyeceğini, özel sektörün varlığını sürdürebilme sıkıntısı içerisinde olduğunu, ülkede bir felaket ortaya çıktığında yükün kime (hangi gruplara) taşıtılacağını da önemli olduğunu, tasarıya bakıldığında 1998 yılı içerisinde devlete doğru dürüst gelir beyan etmiş insanlara “biraz daha vergi alacağız senden, %5 daha bana vergi vereceksin!” denildiğini, geniş ölçüde kapsam dışında kalan stopaj yoluyla nihai vergilendirilen finans kesiminden verginin alınmadığını, içki ve sigara gibi aslında çok önemli yük tutan üretilere vergi konulmadığını, tartışılmadan ve “ben yaptım oldu zihniyetiyle” dayatılarak yaklaşıldığını, 750 trilyon lirayı “bu kesimin” kamuya transfer etmesinin mümkün olmadığını, kamunun ise Eskişehir yoluna devamlı plaza diktiğini, kamu kuruluşlarının her

⁸⁰⁷ Dünya Bankası, IMF, Avrupa Topluluğu, Japonya, Körfez ülkeleri ve İslam Kalkınma Bankasının İslam Fonundan gelen kaynaklar.

birinin yüz milyonlarca dolara varacak lüks binalar yaptığını, makam arabalarından geçilmediğini, 13. maddeyle bazı kuruluşların bütçesinden Maliye Bakanının teklifi ve Başbakanın uygun görmesiyle kaynak aktarılmasının öngörüldüğünü, bir hukuk devletinde bir sınır belirlemeden tek iradeyle bazı kuruluşlara vergi koymak gibi bir şey getirildiğini, hukuk devletinde böyle keyfi ya da belirsiz yetkilerin kimseye verilmediğini ifade etmiştir.

MHP Grubu adına Hayrettin Özdemir (Ankara); depremde ölen insanları depremde çöken kalitesiz yapıların öldürdüğünü, standartlara aykırı kalitesiz malzeme kullanarak inşaat yapmanın büyük bir israf olduğunu, yüzyılın en büyük felaketi olarak nitelendirilen depremin yaralarının tek başına devlet imkânlarıyla sarılmasının mümkün gözükmediğini, meydana gelen ciddi boyutlardaki tahribatın ve zararın giderilerek hayatın en kısa zamanda normale dönüştürülmesi için büyük ekonomik kaynaklara ihtiyaç bulunduğunu, “depremzedelere yeni konutlar yapılabilmesi, çocuklara yeni okullar açılabilmesi, yıkılan fabrikaların yerine yenilerinin yapılabilmesi, bölgede yaşayan halkın eski yaşam standartlarına ulaştırılabilmesi için” büyük bir ekonomik kaynağa ihtiyaç bulunduğunu, vefakâr Türk Milletinin her ferdiyle depremzedelerin dertleriyle hemdert olmuş vaziyette değişik yardım kampanyaları düzenlediğini, ancak yardım kampanyalarının tek başına depremin açmış olduğu yaraları sarmaya yetmeyeceğini, bu maksatla hazırlanan yasa tasarısının huzura getirildiğini, ekonominin yeniden istikrara kavuşturulması amacıyla alınması gereken tedbirlerin en önemlilerinden birisinin vergi gelirlerini artırmak olduğunu, gelineen noktada bir defaya mahsus ilave bir vergi salınmasına ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir.

Hayrettin Özdemir konuşmasını; “Böyle bir düzenleme yapılmasının amacı, verginin hizmet bedelleri üzerinden alınması ve vergilemede adalet ilkesine uyulmasıdır. Plan ve Bütçe Komisyonunda yapılan değişiklikte, tesis, devir ve nakil bedelleri ile abone bedeli, sabit ücret ve benzeri adlarda alınanlar dahil olmak üzere, her türlü haberleşme hizmeti bedeli üzerinden %25 oranında ek vergi alınacaktır. ...Bu, ilk anda, mükelleflerimizi ve bizleri sıkıntıya düşürecek gibi görülmektedir; ancak, olağanüstü dönemlerden geçmekteyiz. ...Türk milleti, tarihinin her döneminde, böyle zorlu durumlarda birlik ve beraberlik içerisinde hareket ederek, tüm dünyaya örnek olacak biçimde birbirine kenetlenmiştir. ...Gün, birlik ve beraberlik günüdür. Bu nedenle, devlet ve millet olarak hep birlikte yaralarımızı sarmak için seferber olmak durumundayız. Bu nedenle, yaklaşık üç ay önce yasalaşan vergi kanunları değişikliklerinin olumlu sonuçları alınmadan böyle bir felaketle karşı karşıya kalmış olmamız olağanüstü bir durum olduğundan, bir defaya mahsus ilave bir vergi alınması gereği ortaya çıkmıştır,” şeklindeki ifadeleriyle tamamlamıştır.

FP Grubu adına Cevat Ayhan (Sakarya); kurumlar ve götürü vergi mükellefleri ile ücretlilerin (yüksek ücret alanların 12 milyarlık ücretlerinin dışında kalan kısmı için) yıllık %5 vergi getirildiğini, Deprem bölgelerindeki

mükelleflerin⁸⁰⁸ bu vergiden muaf olacağını, bu sayılan yerlerin dışındakilerde de deprem sebebiyle servetinin %10'unu kaybedenler ile birinci derecede yakınlarından birini depremde kaybedenlerin bu vergilerden muaf tutulacağını, ek Emlak ve Motorlu Taşıtlar Vergilerinde de benzeri muafiyetler olduğunu, haberleşmeden %25 vergi alınacağını, deprem bölgesindekilerin bu muafiyetten faydalanacağını, “RTÜK, Rekabet Kurulu, İMKB” vb. kurumlardan da Bakanlar Kurulunun takdir edeceği bir payın deprem fonuna aktarılmak üzere tevkif edileceğini, depremin üzerinden üç ay bir hafta geçmesine rağmen hala çadır ihtiyacının karşılanmadığını, bir bakanın “para var çadır yok” dediğini, bunların aslında afetin ilk günleri yapılacak işler olduğunu, prefabrike barakaların yetişmesinin de mümkün olmadığını, esnaf ve sanatkârlar ile iş hayatına bir destek bulunmadığını, oysa 30.000 esnaf ve sanatkârın binaları ve mallarıyla her şeyini yitirdiğini, 1992’de Erzincan-Tunceli ve Gümüşhane depremlerindeki desteklerin Marmara Bölgesindeki depreme verilmediğini, bölgedeki iş hayatının canlanmasının gerekli desteklerin verilmesine bağlı olduğunu, bölgeyle ilgili SSK primi ve Bağ-Kur primlerinin üç yıl ertelenmesini ya da affedilmesini, ancak bu şartlarda bölgede yıkılan iktisadî hayatın canlanabileceğini, 150.000 civarında işsiz kalan insanın tekrar çalışır hale gelebileceğini, o güne kadar Halk Bankası vasıtasıyla verilen yardımın 15 trilyon lira olduğunu ve 10 trilyon daha gelecek denildiğini, 15 trilyonun 30.000 esnafa dağıtıldığında esnaf başına beş yüz milyon TL düştüğünü, bu miktarın tamamen yıkıma uğramış esnafa yetmesinin mümkün olmadığını, bu fevkalade elem verici manzara karşısında hükümetin “ilgisiz, bilgisiz ve meseleden uzak” davrandığını, Dünya Bankası yetkilisi ve işadamları ile uluslararası kurumların “bize yer gösterin, kalıcı konutları inşa edelim” dediklerini, hükümetin ise daha yer bile gösteremediğini, sivil toplum kuruluşlarının da yaptıkları hayır karşısında mükâfatlandırılmak yerine suçlandıklarını ve bölgeden uzaklaştırıldıklarını, afet yönetiminde beceriksiz olan hükümetin ahenk içinde çalışmadığını ve meselelere hâkim olamadığını, hükümetin faizcilere ve tefeciler ile rantıyeye bol bol faiz ödediğini, 1999 Ocak-Ekim arasındaki on aylık dönemde vatandaşların 11 katrilyon 216 trilyon lira vergi ödediğini, bu verginin 9 katrilyon 677 trilyonunun faizcilere ödendiğini ifade etmiştir.

Cevat Ayhan konuşmasının devamında hükümet olarak 1997 yılından beri hükümet ortağı olan DSP’yi sorumlu göstermiş, 1995-2000 yılları arasında faiz ödemelerinin vergi oranlarını⁸⁰⁹ ayrıntıları ile anlatmış, Dünya Bankası ve

⁸⁰⁸ Sakarya ve Yalova’nın tamamı, Kocaeli’nin Körfez, Gölcük, Karamürsel İlçeleri ve Bolu’nun da Düzce, Gümüşova, Cumayeri, Çilimli İlçelerindekiler.

⁸⁰⁹ Cevat Ayhan’ın ayrıntılı açıklaması: “1995’de toplanan verginin yüzde 51’i, 1996’da yüzde 67’si faize ödenmiş. Bizim yaptığımız bütçede, yani, 54. hükümetin yaptığı bütçede faiz ödemelerinin vergiye oranı yüzde 48 ve bunlar, gerçekleşen rakamlardır. Ben, size, konsolide bütçe teklif rakamlarını söylemiyorum; yani, biz, faiz ödemelerini yüzde 67’den yüzde 48’e düşürmüşüz, yani; 19 puan düşürmüşüz. Peki, 1998’de, 55. Anasol-D Hükümetinde ne olmuş; toplanan her 100 liranın 67 lirası yine faize gitmiş. Yani, bizim teslim aldığımız noktaya

benzeri kuruluşlardan gönderilen yardımların verimli kullanılmadığını, IMF'nin Türkiye için 2000 yılındaki enflasyon tahmininin %73,6 olduğunu, hükümetin “ben, bunu, %25’e düşürecek” dediğini ifadeyle, “%25’i, %73,6’dan düşerseniz, aşağı yukarı %48, %49 düşüreceksiniz demektir. 12 aylık sürede bunu düşürmek mümkün mü?.. ...Ne yapacaksınız; işçinin, memurun kolunu koparacaksınız, kaburgasını kıracaksınız. Niye; enflasyon tahmininin %74 -73,6; 74 demektir- olduğu bir ülkede, memura diyorsunuz ki, %15 zam vereceğim; sonra da %10 vereceğim... Peki, rakamlar neyi gösteriyor; tüketici fiyatlarındaki gelişmeye açın bakın, son eylül ve ekim aylarında, daha önceki aylarda %2-3 mertebesinde seyreden aylık fiyat artışları %6, %7 mertebesine gelmiş. Demek ki, enflasyonda tırmanma var ve bu tırmanmanın sebebi de, hükümetin, kamu kurumlarının üretilip sattığı mallara yaptığı zamlardır ve bunların başında da akaryakıt gelmektedir. Neredeyse, 10. ay sonu itibarıyla, %150, %200 mertebesinde, akaryakıtta zam yapılmış. Şimdi, siz, enflasyonu düşürmek için akaryakıt zamlarını düşürecek misiniz? Memnun oluruz; ama, o zaman faizcilere nereden para bulacaksınız? Bu dönemde enflasyonu düşürmek için aylık döviz kuru artışlarının %1,8’le %2 arasında sınırlanması lazım. Bunu yaptığınız zaman, Türk parası pahalılaşacak, ihracat bütünü gerileyecek ve mümkün olmayacak. İç piyasayı da genişletemezsiniz, mümkün değil. Para arzını artıramazsınız; çünkü, bu, enflasyonla mücadele programınıza ve taahhütlerinize terstir. Ne yapacaksınız?.. Onun için, sizin, IMF’yle imzaladığınız anlaşma, bu hükümetin bir intihar anlaşmasıdır,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Kamer Genç (Tunceli); Anayasanın 119. maddesinde “ tabii afetler, deprem nedeniyle memlekette ciddi bir bunalım doğarsa, o zaman, hükümet, ekonomik olağanüstü hal ilan eder,” ifadesinin bulunduğunu, “hükümetin işi bilmesi” ve devleti daha iyi yönetmesi halinde hemen ertesi gün ekonomik olağanüstü hal ilan edebileceğini, mevcut hükümetin ise beceriksizlikleri ile bunu yapabilecek durumda olmadığını, vatandaşların bütün varlığıyla depremzedeleri normal hayat şartlarına kavuşturmak için elbirliğiyle yardım etmesi gerektiğini, Telsim ve Turkcell’in normal olarak 400’er bin abone yapmaları lazımken 1 milyon aboneye çıktıklarını, bu nedenle bu firmalardan 1 milyar dolar para alınacakken alınmadığını, dört beş ay geciktirilerek birtakım holdinglere yarar sağlandığını, Mavi Akım Projesinde daha hiçbir şey yokken hükümetin bir kanadının kendi yandaşlarına 55 milyon dolar verdiğini, Türkiye’nin depremde ve sonrasında son derece basiretsiz bir yönetim gösterdiğini, istenilen vergi daha TBMM’ye getirilmeden önce Mesut Yılmaz’ın bir işadamına “Koç bize dedi ki, %2 deprem vergisini alabilirsiniz, siz de razı olun da getirin!” demiş olduğunu, TBMM’nin holdinglerin arzu ve

getirmişler. İşte, biz, onun için, bu hükümetlere, rantiyeyi, faizcileri, tefecileri memnun eden hükümetler dediğimiz zaman bize kızmayın; zira, bunları, bu rakamlar söylüyor; ortada. Biraz önce de ifade ettim, 1999 yılında da, on ayda toplanan her 100 liranın 86 lirası faize gitmiş.”

direktifleriyle hareket etmek durumunda kaldığını, bu düşüncelerin TBMM'nin itibarını zedelediğini, mevcut hükümetle deprem bölgesindeki insanların dertlerine çare bulunacağına inanmadığını ifadeyle, “ Bugün, o deprem bölgesinde yaşayan insanlarımızın çektiği sıkıntının benzerini Tunceli'nin Ovacık İlçesinde, 130 tane aile, tek odalı barakalarda, çamur içinde; üstelik zemini de yapılmamış bir vaziyette, aynı hayatı yaşıyorlar; ama, biz, bunu, defalarca bu kürsüde dile getirdik. Diliyorum ki, hükümet, bari, hiç olmazsa, bu gelen yardımları kullanırken, terör nedeniyle çok büyük bir sıkıntı içinde bulunan bu yurttaşlarımıza da, kenarından kıyısından biraz yardım edebilir. Mesela, 1992 Erzincan ve Pülümür depreminde ve Tunceli’de, o zaman borçlanmış vatandaşlar; hâlâ, evleri yapılmamış. Afetler Genel Müdürüne gidiyoruz; diyor ki: ‘Efendim, para yok.’ Mümkünse, rica ediyoruz... Tabî, o insanlar da depremde evlerini kaybettiler. O tarihte, 1994’te, 1995’te, 1992’de borçlandılar; hâlâ, kendilerine herhangi bir ekonomik kaynak aktarılmıyor,” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

Maliye Bakanı Sümer Oral (İzmir); 1999 yılında depremin büyüme üzerinde bir puanlık negatif etkisinin olacağını tahmin edildiğini, depremde en yoğun şekilde etkilenen illerin toplam nüfus içindeki payının %4.1 olduğunu ve depremler nedeniyle 17.000 üzerinde yurttaşın kaybedildiğini, 25.000’in üzerinde yurttaşın yaralandığını, bölgenin sanayileşme ve ülke ekonomisine katkı açısından odak sayılacak bir bölgesi olduğunu, depremin vatandaş kayıpları yanında bölgedeki ekonomik faaliyetlerin durmasına yol açarak ülkede ekonomik bir gerileme etkisi yarattığını, 1999 ve 2000 yıllarında vergi gelirlerinde önemli kayıplar olacağını, İstanbul ve Bursa gibi depremde kısmen etkilenen diğer bazı illerde faaliyetlerin sekteye uğraması ve makine-teçhizat ile mal stoklarındaki kayıplar nedeniyle de önemli vergi kayıpları beklendiğini, depremin yaralarının sarılması için yapılacak harcamaların çok büyük olduğunu, depremin vergi gelirlerini de azalttığını, bu etkilerin ekonomiyi ve kamu finansman dengesini oldukça olumsuz şekilde etkilediğini, depremin yaralarının en kısa zamanda sarılması planlanırken istikrar programının hedef ve dengelerinin de sağlanmasının ve özenle gözetilmesinin gerektiğini, sadece Körfez depreminin kamu finansmanı üzerindeki yükünün 6,2 milyar dolar olduğunu, Düzce depremiyle bu yükün artacağını, deprem için kasım ayı itibarıyla toplanan bağışların 79 trilyon olduğunu, 3.527.000.000 dolar dış kredi taahhüdü alınmış olduğunu, Dünya Bankasından 1,017 milyar dolar ve IMF’den ise 497 milyon dolar geldiğini, getirilen tasarının “depremin yarattığı etkilerin malî dengeyi bozmasına izin vermeden, baştan beri uygulanan istikrar programının gerçekleştirilmesi” esasına dayandığını, ifade etmiştir.

Sümer Oral kendisinden evvel konuşanların iddialarını cevaplayacak bir ifadeyle, “Bugüne kadar taahhüt edilen yardımlar 3,5 milyar dolardır; ama, bunların hemen tamamı kredidir, bunlar ödenecektir; ama, uzun vadededir, vadeleri değişiktir, faizleri düşüktür; ama, kredidir, karşılıksız gelmiş kaynaklar

değildir ve bunların kullanılması belli zaman alabilir ve belli prosedürü gerektirebilir. O bakımdan, hemen bunu kullanma imkânı yok; ...Bedelli askerlik, TSK'nın ve Genelkurmayımızın takdir edilecek bir yaklaşımının sonucudur. Gayet tabii, o da, zaten, bir özel ödenek şeklinde takip edilecektir. ...'Tasarının maddelerinden ne kadar vergi geldiği çok net değildir' ifadesinde bulundular; ama, ilk konuşmayı yapan Yılmaz Karakoyunlu arkadaşımız, her maddeden gelebilecek, yani, ek gelir, ek kurumlar ve diğerlerinden gelebilecek rakamları ifade etti; o rakamlar bizce de hesap edilmiştir. Plan ve Bütçe Komisyonunda, tabii, tasarının hazırlanmasından kısa bir süre sonra görüşülmüştü; Maliye Bakanlığı bu hesapları sonuçlandırmadığı için tam ifade etmekten kaçınılmıştı; ama, bugün aşağı yukarı bellidir. Çünkü, ek emlak vergisi, ek taşıt vergisi, ek gelir, ek kurumlar vergisi ve hepsi de 1998 yılı beyanları ve matrahları üzerinden yapıldığı için, özel iletişim vergisi, hesapları yapılabilir. Sayın Cevat Ayhan arkadaşım 'gelen yardımlar maaşa, carilere ödeniyor' dedi. Kesinlikle böyle bir şey olamaz. Biraz evvelki açıklamalarım ona da cevap veriyor. ...'Hükümet rantiyecilere kaynak aktarıyor' dendi. ...Bir süredir, özellikle 2000 yılı bütçesi Meclise sunulduktan ve özellikle Plan ve Bütçe Komisyonunda görüşülmeye başlandığından itibaren, işte 'faiz bütçelerde çok, bu da Refahyol Hükümeti zamanında azdı' gibi devamlı bir söylem var. Bu, esasında, gerçeğe uyan bir şey değil. Kendileri de ifade ettiler, faizin bütçedeki ağırlığı 1999 yılının olayı değildir, 1998 yılının olayı da değildir; 1987 ve 1989 yıllarından itibaren Plan ve Bütçe Komisyonunda yapılan tartışmalarda, bu, kamu kesimi borçlanma gereğinin normalin üzerine yavaş yavaş çıkmaya başlaması yer alır. Haliyle, bunun, her yıl, vergi gelirlerindeki payı büyüyerek devam etmiştir. Şimdi, diyorlar ki: 'Refahyol Hükümetinde, 1996 yılında, faiz ödemeleri, vergi gelirlerinin %48'iydi; diğer yıllara nazaran azdı.' Yani, buradan 'o tarihlerdeki hükümet, az faiz ödedi, az borçlandı' anlamı çıkmaz. Şimdi, 1996'nın, 1997'nin, 1998'in, 1999'un borçlarına bakalım, hangi tarihlerde alınmış, vadelerine bakalım. Sayın Ayhan'ın da içinde bulunduğu hükümet, o yıl aldıkları borçların faizlerini, hep 1998'in ilk aylarına denk getirdi. Ben de o zaman Parlamentodaydım ve biz, o zaman onları söyledik. Zaten, 1996 ve 1997 döneminin faizleri, bir önceki yılın faizleridir. Dolayısıyla, sizin hükümetiniz zamanında ödediğiniz faizler, sizin aldığınız borçların değil, sizden evvel alınan borçların faizlerine tekabül ettiği için, o, sizin lehinize bir durum değil. Nitekim, 1998'de birden büyümüştür; çünkü, 1997'de alınmıştır, sizin döneminizde alınmıştır çoğu da onun için. Bir de, o dönemde, Ziraat Bankası ve Halk Bankası gibi devlet bankaları ne kadar devreye girmiştir, bir de ona bakmak lazım, o zaman kesin sonucu çıkarırız. Son zamanda 'biz, rantiyeciye az faiz ödedik' diye söyleniyor. Faizini ödemedi borç kullandınız; ama, faizi bir sonraki sene ödendi; bu, oradan kaynaklanmaktadır. Evet; o, aynendir; çıkarılır bakılır. Gayet tabii 'hayır' diyeceksiniz; ama, olay budur. ...Sizin döneminizde alınan borcun

faizi, genelde, bir sene sonra ödenmiştir ve bakınız, 1998 yılına aktarılmıştır!” şeklinde sürdürmüştür.

Bekir Sobacı (Tokat); hükümetin “büyümeyi gerçekleştirme” hakkındaki sözlerini çürütmeye çalışmış, faize ödenen paraları hatırlatmış, ekonomide gidişatın iyi olmadığını, tekstil sektöründe fabrikaların kapandığını, bankaların vurgunlarla içlerinin boşaltıldığını, verginin getirilmesinde bir psikolojik tavır olduğunu, “28 Şubat tavrı” bulunduğunu, 750 trilyonu milletin toplayıp yardım olarak verecek iken vergi lafının çıkarıldığını, getirilenin çok zalim bir vergi tasarısı olduğunu ifadeyle, “Aslında, en kısa zamanda, yapılacak iş şu tasarıyı geri çekmektir; ama, siz, diğer kanunlarda buraya oturmuyarak, öncelik buna verdiniz ve sizi, şimdi, bu vatandaşlarımız, bu millet, bu mükellefler izlemektedir. Şimdi, Sayın Bakan dedi ki: ‘Biz, dar gelirli kesimin üzerine fazla yüklenmedik.’ Vergisi götürü usulde tespit edilenler, Bağ-Kur primini ödeyemeyen garibanlar değil mi Sayın Bakanım?! Siz, berberin, bakkalın, köy bakkalının vergisini... Şimdi, bu vergi tasarısıyla ondan vergi isteyecek misiniz istemeyecek misiniz? Onun için, burada, aslında, en büyük sıkıntıyı... Dar gelirli küçük esnafı, sanatkârı -holdinglerden toplayamadığınız primlere hiçbir şey yapamazken- Bağ-Kur primini ödeyemeyen garibani, acımasızca onbeş yirmi gün hapse atan bir anlayış olarak, siz, bu zalim vergi yasa tasarısını getirdiniz. İngiliz sömürge valisi bile, yönettiği sömürgecinin ödeme kabiliyetini dikkate alır; ama, siz, bu vergiyi salarken, bu milletin, bu halkın, bu mükelleflerin bunu ödeyebilme kabiliyetini dikkate almadan, ceberut devlet anlayışının, sürecinin bir son halkası olarak, bu tasarıyı, bu Meclise getirdiniz. Şanssız ve talihsiz bir tasarıdır; bu tasarıyı protesto ediyor, olmayan Başbakan ve Bakanlar Kuruluna da bu tasarıyı iade ediyorum,” şeklinde tamamlamıştır.

Yukarıdaki konuşmalardan sonra tasarının maddeleri üzerindeki görüşmelere geçilmesi için yapılan oylama kabul edilerek aşağıdaki 1. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁸¹⁰

“BİRİNCİ BÖLÜM

Ek Gelir ve Ek Kurumlar Vergisi

Verginin mükellefi

MADDE 1. – Aşağıda sayılan mükellefler ek gelir ve ek kurumlar vergisine tabidir.

a) 1998 yılı kazanç ve iratlarını yıllık beyanname ile beyan eden gelir veya kurumlar vergisi mükellefleri,

b) 1998 yılı ticari ve mesleki kazançları götürü usulde tespit edilen gelir vergisi mükellefleri,

c) Bu Kanunun yayımlandığı tarihte ücret geliri elde eden ve 1998 yılında elde ettikleri ücretlerinin vergi matrahı toplamı 12 milyar lirayı aşan

⁸¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 24 (24.11.1999), ss. 464-465.

ücretliler. (Yönetim ve denetim kurulları başkanı ve üyeleri ile tasfiye memurlarına bu sıfatları dolayısıyla ödenen veya sağlanan para, ayın ve menfaatler dahil)”

FP Grubu adına Nezir Aydın (Sakarya); öncelikle görüşülen 1. maddenin gerekçesini okumuş, tasarının 1. madde metnindeki gerekçe ile tasarının 1. madde metni arasında hiçbir fark olmadığını, tasarının “görünürde” Türkiye’deki tüm vergi mükelleflerinden ve çeşitli şekilde cep telefonundan akaryakıtına ve binasından arsasına kadar 70 milyon insanı direkt olarak ilgilendiren bir yasa tasarısı olduğunu, deprem bölgesinin milletvekili olarak böyle bir tasarıya görünüşte karşı çıkmasının mümkün olmadığını, toplanacak olan paraların gerçekten deprem bölgesinin ihtiyaçlarına mı harcanacağı yoksa bütçenin deliklerinin kapatılmasına mı harcanacağı konusunda kamuoyu kuşkusunun bulunduğunu, inandırıcılığın sağlanamaması ve vatandaşların bu konuda ikna edilememesi halinde deprem vergisini toplama ihtimalinin çok azalabileceğini ifadeyle, “Deprem tasarısının, bizce, düşündürdüğü çok önemli iki nokta var. Bahsettiğim gibi, eğer, bu tasarıyla toplanacak vergiler deprem yaralarını saracaksa, bunun yolu metazori kanun değildi. Bu milletimiz, zaten, bunu, 17 Ağustos sabahından itibaren veriyordu, yine de vermeye devam eder; ama, bütçe açıklarını gidermek için kullanacaksanız, o zaman diyecek bir şeyimiz kalmıyor. Önce, milleti, böyle olmayacağına inandırmamız gerekiyor. Deprem sabahı, depremden bir, iki, üç gün veya dört gün sonrasına kadar, özellikle Adapazarı ve havalisinde hiçbir ulaşım aracı yoktu. ...Ama, bir şeyi unutmadık, unutmayacağız; o günlerde, Ankara, İstanbul, Trabzon, Adana belediye, sivil kurum ve kuruluşlarının, tamamı ve daha burada ismini saymadığım nice belediyeler, kurum ve kuruluşlar deprem bölgesindeydi. ...Şimdi ‘deprem bölgesinde, kamu görevlilerine 50’şer milyon liralık bir ilave verilecektir’ dediniz. Aynı ilin yan yana olan ilçelerinin birine var, birine yok. O ilçelerde de, deprem dolayısıyla cumartesi pazar günleri kamu görevlileri çalıştı, kriz masaları oluştu, yardımlar yapıldı, o bölgede insanlar hâlâ çadırda; ama, bu takdir kimin takdiri ise, hangi gücün takdiri ise, Sakarya’da -kendi vilayetimin olduğu için söylüyorum- Akyazı’ya var, Hendek’e var, Geyve’ye var, merkeze var, Sapanca’ya var, Söğütlü’ye yok, Ferizli’ye yok, Karasu’ya yok, Kocaali’ye yok, Kaynarca’ya yok, Taraklı’ya yok, yok, yok, yok... Neden yok?! Verdiğiniz 50 milyon lira, zaten fazla bir değil; ama, oradaki insanların motivasyonu yönünden çok önemliydi bu. İnandırıcılık yönünüzü ifade etmek için söylüyorum. Belediyelere depremle ilgili, afetle ilgili katsayı artışı yaptınız -ki olması gereken bir şeydi- ama, %80’i yıkılan bir yerin belediyesine 1 kat, tabiri caizse -oradaki insanların ifadesiyle söylüyorum- vitrininden bardak düşmeyen ilçeye 4 kat. Neden; o MHP’li. Böyle şey olmaz, böyle adalet olmaz; ...Deprem bölgesinde, ölen insanlara bile Maliyeden veya alacaklı kurumlardan sarı zarf geliyor. Sayın Bakanım, lütfen, deprem bölgesine bir talimat verin, şu sarı zarfları, en azından bir müddet ortadan kaldırsınlar. ...Madem ilave vergi

koyuyorsunuz, 1.1.2000 tarihini milat kabul ederek, geçmişe dönük, defterlerin incelenmemesi, sorgulanmaması noktasında da bir emir buyurabilirdiniz,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Necati Yönder (Bingöl); deprem felaketinin yol açtığı kayıpların boyutlarının tam olarak tespit edilmesi gerektiğini, yeni vergiler ihdası yoluyla sağlanması gereken kaynak tutarının da bir çalışmayla tespitinin gerektiğini, toplanacak verginin sırf deprem için kullanılacağını söylemenin mümkün olmadığını, tasarının 1. maddesinin (a) bendiyle “1998 yılı kazanç ve iratlarını yıllık beyannameyle beyan eden Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinin” ek gelir ve kurumlar vergisine tabi olduklarının belirtildiğini, madde metninde ise “1998 yılı kazanç ve iratlarını yıllık beyanname ile beyan eden Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefleri” ibaresinin geçtiğini ve bunların ek vergi mükellefi sayıldığını, bu ifadeyle 1998 yılında gelir elde eden ancak beyanname vermemiş olanların ek vergi kapsamı dışında bırakıldığını, hiç beyanname vermemiş ancak beyana tabi gelir elde etmiş olduğu saptananların durumunun belli olmadığını, bu nedenle bir düzenleme gerektiğini, 1998 yılı gelirleri için son kez hayat standardı esasının 1999 yılı beyannamelerinde uygulandığını, yapılan düzenlemeyle hayat standardı nedeniyle zaten elde edemediği gelirin vergisini ödemek zorunda kalan mükelleflerin bir de ek vergi ödemek durumunda bırakıldığını, bu nedenle 1998 yılı kazançları için hayat standardı esasına göre vergi ödeyen mükelleflerinin de bu verginin kapsamı dışına çıkarılmasının gerektiğini, 1 ve 2. maddede yapılan düzenlemelerin genel hukuk prensiplerine aykırı olduğunu, yasaların geriye yürümezliği ilkesinin hem de mükelleflerin aleyhine olarak yok sayıldığını, mükelleflerin vergi planlaması ve finansman ile bütçeleme gibi olgularının yok sayıldığını, bu nedenle yasanın 1998 yılına ilişkin beyanları esas almasının son derece yanlış olduğunu, mükelleflerin 1999 yılı gelirleri için 2000 yılında verecekleri beyannamelerde bildirdikleri kazançları üzerinden ek bir vergi alınacağını öngörülmesinin daha doğru olacağını, tasarının birinci maddesinin vergi tekniği ve adaleti açısından da yanlış olduğunu ifade etmiştir.

Bekir Sobacı (Tokat); Maliye Bakanının “biz dar gelirli mükellefi burada koruduk” dediğini, kazançları götürü usulde tespit edilen mükelleflerle dar gelirlinin bu vergi kıskacının ve bu “ceberut” ödemenin mükellefi haline getirildiğini, hükümetin ekonomiyi daraltması ve mahvı nedeniyle Bağ-Kur primlerinin tahsil edilemediğini, Bağ-Kur primini ödeyemeyip hapse girenlerin yeni bir vergi yüküyle karşı karşıya getirildiğini, üst düzey yöneticilerin ve holding yöneticilerinin korunduğunu, bir tarafta yıllık 12 milyar lira gelire sahip yönetici olduğunu, öbür tarafta da götürü usulde tespit edilmiş 150 milyon lira götürü vergi veren gariban bulunduğunu, bu haliyle tasarının eşitlik ilkesine uymadığını ifade etmiştir.

Cevat Ayhan (Sakarya); Maliye Bakanının faiz “1998’de ödenen faizlerin müsebbibi, 1997’deki hükümettir” dediğini, bunun doğru olmadığını, hükümet oldukları 1996’da ikinci altı ayda aldıkları tedbirlerle 1997’deki faiz

ödemelerinin vergi gelirini %48'ine kadar düşürdüklerini, 1998'i bütünüyle yöneten Anasol-D Hükümetinin 1999'da faiz ödemelerinin vergi gelirlerine oranını %86'ya çıkardığını, kendi hükümetlerinden önce %67, hükümetleri döneminde %48 ve hükümetlerinden sonraki dönemde %67 olduğunu, kendi hükümetlerinden sonraki faiz ödemelerinin %86'ya yükseldiğini ve gidişin vahim olduğunu ifade etmiştir.

İsmail Özgün (Balıkesir)'ün Sorusu: Bu tasarıyla, geriye dönük bir vergilendirme yapılmak arzu ediliyor. Yapılan bu işlemin, vergi tekniğine ne kadar uyup uymadığını Sayın Bakandan öğrenmek istiyorum. Bir de, ileride herhangi bir inceleme esnasında ortaya fark çıktığı takdirde ek vergi istenecek midir?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)'ın Cevabı: Burada vergi tekniğine aykırı bir durum yoktur. Geriye dönük bir vergilendirme de söz konusu değildir; çünkü, vergilendirme dönemi tamamlanmadan bir vergi konulmuştur. Vergilendirme dönemi tamamlanmadığı için ve ölçülü bir artış olduğu için, aykırılık söz konusu değildir. İnceleme sonunda fark ortaya çıkarsa, pek tabii ki, ek vergi tarhiyatına gidilecektir.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)'ün Sorusu: Vergi ödemeyi sevdirmek, hem devletin görevidir hem de kamu görevlilerinin hazırlaması gereken bir ortamdır. Bir vergi ödemesi söz konusudur. Vergiyi kolaylaştırmak gerektiği de muhakkaktır. Vergiyi sevdirmenin bir yolu da vergi ödeme kolaylığını sağlamaktır. Ben şunu öğrenmek istiyorum: Acaba vergi mükellefleri yeniden bir beyanname verecek midir? Yeniden bir beyanname verecekse -malî yılın bitmesine bir ay kalmıştır- malî yılın bitimine bir ay kala, bir taraftan beyanname vermek, bir taraftan da vergi ödemeyi istemek, acaba mükellef için ne kadar kolaylaştırıcıdır? Bunun beyanname vermeden ödenme usulü var mıydı? Bununla ilgili herhangi bir tedbir düşünülüyor mu?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)'ın Cevabı: Efendim, çok basit bir beyanname verilecek; bu, tebliğle belli edilecek. Vergiyi sevdirmek konusunda ise, hiç kimse vergi sevmez, vergi kolay sevdirilmez; fakat, burada toplumsal dayanışmanın ürünü olarak ortaya çıkarılan bir vergi vardır. O bakımdan, bu vergi, kişilerin çok tepki göstermemesi gereken bir vergidir; ama, her vergiye de tepki olağandır, normaldir.

Suat Pamukçu (Bayburt)'nın Sorusu: 1999 yılı içerisinde bu tasarıyla tahsil edilmesi hesaplanan vergi miktarı ne kadardır?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)'ın Cevabı: Tasarıdaki vergilerin getirisi 726 trilyon liradır, tahmin edilen tutar budur efendim.

Nidai Seven (Ağrı)'ın Sorusu: 1997 yılında, Ziraat Bankasına, günübirlik, İnterbank kanalıyla, iç piyasadan 10 katrilyon civarında borç para alınmıştır. İç piyasadan 10 katrilyon civarında borç para alınırken, yurt dışında da libor + 1 faizle krediler verilmiştir. Bir taraftan kaynak maliyeti yüksek olan bu faizler, diğer taraftan düşük maliyetle kredi verilmesi konusu, bugünkü bütçe

üzerinde bir etki yaratmış mıdır? Birinci sorum bu. İkinci sorum: Yine 1997 yılında, Sayın Maliye Bakanımızın "denk bütçe, denk bütçe" demesi bütün medyada yer aldı; fakat, bu denk bütçe gerçekleşmedi. Aynı zamanda 'tedbirler paketi' adı altında da bazı tedbirler alındığı söylenerek, ekonominin düzeldiğini söylediler. 1997 yılında eğer 2,5 katrilyon lira civarında negatif bir durum olmamış olsaydı, deprem olsa dahi, bugünkü vergi olayına başvurulacak mıydı?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)'ın Cevabı: Efendim, birinci sorunun cevabını, Hazine Müsteşarlığından alacağımız bilgi doğrultusunda yazılı olarak vereceğiz. İkinci soruyu anlayamadık; onu da, tutanaklar çözüldükten sonra, anlayabilirsek, cevap verelim efendim.

Oğuz Tezmen (Bursa)'ın Sorusu: 1998 yılı içerisinde beyanname vererek bir kâr beyan eden; sonradan tasfiye olmuş şirketlerden bu beyanname alınacak mıdır? Çünkü, ortakları kaybolmuştur, şirket dağılmıştır, işi tatil etmişlerdir. Burada, işi terk eden mükellefler de aynı durumdadır; işi terk etmiş gerçek kişilerden de alınacak mıdır?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)'ın Cevabı: Yasanın metnine göre, 1998 yılında kâr beyan edip, sonradan işini değiştirmiş olan mükelleflerden vergi alınacaktır.

Oğuz Tezmen (Sorusuna devamla): Mükellef ortada yok ...

Orman Bakanı Nami Çağan (devamla): Evet, 1998 yılında bir kârlılık ortaya çıkmışsa bu vergi vardır efendim.

1. madde üzerinde dört önerge verilmiştir. Önergelerden ilk ikisi; Suat Pamukçu (Bayburt), Fahrettin Kukaracı (Erzurum), Yahya Akman (Şanlıurfa), Ramazan Toprak (Aksaray), Mahfuz Güler (Bingöl), Mehmet Batuk (Kocaeli), Ali Güner (İğdır), Ali Oğuz (İstanbul), Rıza Ulucak (Ankara), M. Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa), Ahmet Karavar (Şanlıurfa) ve Hüseyin Arı (Konya) tarafından verilmiştir. Üçüncü önerge; Lütfi Yalman (Konya), Suat Pamukçu (Bayburt), Ali Güner (İğdır), Ali Oğuz (İstanbul), Rıza Ulucak (Ankara), M. Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa), Ahmet Karavar (Şanlıurfa) ve Hüseyin Arı (Konya) tarafından verilmiştir. Son önerge ise; İsmail Özgün (Balıkesir), Hüseyin Arı (Konya), Ahmet Karavar (Şanlıurfa), Ali Güner (İğdır), Ali Oğuz (İstanbul) ve Rıza Ulucak (Ankara) tarafından verilmiştir. Her dört önerge de yapılan görüşmeleri sonundaki oylamalarda kabul edilmemiş, oylanan 1. madde ise kabul edilmiş, saat 19.02'de birleşime ara verilmiştir. Saat 20.00'da ikinci oturumun açılması ile birlikte aşağıdaki 2. maddenin görüşmelerine geçilmiştir.⁸¹¹

"Verginin konusu, matrahı ve oranı

MADDE 2.– Ek gelir ve ek kurumlar vergisi;

a) Gelir ve kurumlar vergisi mükelleflerinin 1998 yılı gelir ve kurumlar vergisi matrahları üzerinden %5,

⁸¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 24 (24.11.1999), ss. 475-482.

b) 1998 yılı ticarî ve meslekî kazançları götürü usulde tespit edilen gelir vergisi mükelleflerinin; 1998 yılına ilişkin götürü matrahları üzerinden %5,

c) 1. maddenin (c) bendinde sayılan ücretlilerin; 1998 yılında elde ettikleri ücretlerinin gelir vergisi matrahı toplamı üzerinden %5,

Oranında alınır.”

FP Grubu adına İsmail Özgün (Balıkesir); depremin yol açtığı yaraların sarılmasına karşı olmadıklarını, vergilerini dürüst bir şekilde beyan eden ve vergi kaçırmayan mükelleflere de haksızlık yapıldığını, bir koyundan iki tane post çıkarmaya uğraşıldığını, bu noktada itirazcı olduklarını, aslında hükümetin insaf ölçüleriyle bağdaştırılmayacak bir şekilde vergi oranlarını %10 olarak getirdiğini, Plan ve Bütçe Komisyonundaki itirazlar sonunda %5'e düşürüldüğünü, bunun da yüksek olduğunu, normal vergilerini ve diğer giderlerini bile ödemekten aciz durumda ve sıkıntı içerisinde olan halktan ilave vergi istemenin büyük insafsızlık olduğunu, üstelik de önceki yıl kazançları üzerinden istendiğini, buna karşılık Hazine eski Müsteşarı Mahfi Eğilmez'in gazetesindeki sütununda, “Para bulma telaşında alelacele getirilen ek vergi, ekonomiyi daha rezil hale getirecek. Halbuki, biz, ekonomide durgunluğu aşmak zorundayız. Böyle zamanlarda, ek vergi almak yerine, gerekirse, vergi iadesi bile yaparak ekonomiyi canlandırmak gerekir!” diye yazdığını, itirazlarının küçülen ve daralan bir ekonominin yaşandığı dönemde dar gelirlinin sırtına deprem vergisi yüklenmesi olduğunu, siftah yapmadan dükkânını kapatma noktasına getirilmiş bulunan esnaf ve sanatkârdan ilave vergi istenemeyeceğini, çok para kazandığı halde vergi dairesinin kapısının nerede olduğunu bile bilmeyenlerin üzerine hiç gidilmediğini, stopaj yoluyla vergilendirilen faiz ve repo gelirlerinden vergi alınması gerektiğini, ilave vergi yerine üretimi artırmanın ve piyasaları canlandırmanın yoluna gidilmesini, “milletin kafasında, verdiği paraların nerelere harcandığı hususunda birtakım soru işaretleri var iken” kalkıp da “deprem için de vergi ver” denilirse vergi toplamının mümkün olamayacağını ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Necati Yönder (Bingöl); herkesin “Türkiye'nin ekonomik sıkıntısının tek nedeninin kamu finansman açığı olduğu, daha doğrusu, iç borçlanma gereği ve iç borç faiz ödemeleri olduğu” konusunda hemfikir olduğunu ifadeyle, “1998 yılında, beyana dayanan ve götürü tespit edilen Gelir Vergisinin tutarı 319 trilyon liradır ve toplam genel bütçe gelirleri içerisindeki payı sadece ve sadece 2,7'dir. Yine, beyana dayanan Kurumlar Vergisinin tutarı 360 trilyon ve toplam genel bütçe gelirleri içindeki payı da sadece %3'tür. Ek gelir ve kurumlar vergisi, işte, bu orandaki vergilerin matrahları üzerinden alınacaktır. Bu düzenlemeler, ağaçlardan dolayı ormanı görmediğini söylemekle aynı şeydir,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Necati Yönder ayrıca; Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinden alınacak verginin 100 trilyon lirayı geçmeyeceğini, Ek Motorlu Taşıtlar

Vergisinin 1999 yılı tahmini tutarının 117 trilyon lirayı bulacağını, Özel İletişim Vergisi tutarının bilinmediğini, sonuç olarak gelecek 7,5 ayda tahsili beklenen toplam tutarın 300 trilyon lirayı geçemeyeceğini, devletin yardım kampanyasıyla 7,5 ayda daha fazlasını toplayacağını, sırf deprem felaketini yasa adında kullanarak yasa çıkarmanın devlete yakışmayacağını, yasaya ilişkin uygulamaların vergi idaresinde yaratacağı yükün ve maliyetin de dikkate alınması gerektiğini, hükümetin depremi fırsat bilerek faiz bütçesinin açıklarını kapatmak amacıyla deprem felaketinin hemen arkasından bu vergiyi gündeme getirdiğini, bir Bakanın deprem felaketinin acılarının dindirilmesi için gelen paralarla memur maaşlarının ödendiğini itiraf ettiğini, bunun vatandaş üzerindeki etkisini hükümetin anlayamadığını, “yıllık salt beyanname vermek zorunda olanlardan ek gelir vergisi alınması, beyanname vermek zorunda olmayanlardan alınmamasının” işin vergi adaleti boyutunu da ortaya koyduğunu, 10 milyar lira faiz geliri elde eden kişinin bunu arındırmaya tabi tutup beyanname vermediği için ek vergi ödemeyeceğini, ancak 250 milyon lira konut kirası elde eden kişinin bunu beyan etmek zorunda olduğu için ek vergi vereceğini ve bunun adalet olmadığını eleştirmiştir.

Mustafa Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa); 17 Ağustos depreminin hemen arkasından sivil toplum örgütleri ile çeşitli dernek ve kuruluşların ve de halkın sağduyusu içinde deprem bölgesine adeta yardım yağmakta olduğunu, hükümetin ise bir deprem fırsatçılığı yaparak deprem vergisi niyetini açığa çıkarınca gelen yardımların bir anda adeta bıçak gibi kesildiğini, depremin verdiği tahribatın ekonomik boyutu anlaşılmadan ve gelen yardımların boyutu çıkarılmadan verginin konulmak istenmesinin inandırıcı ve gerçekçi olmadığını, yardımları yapan halkın deprem yardımlarının yerine ulaştığından emin olmadığını, Anasol-D Hükümeti döneminde “sekiz yıllık kesintisiz eğitime katkı payı” adı altında vergiler konulduğunu ve netice itibarıyla kocaman bir hiç ortaya çıktığını, kesintisiz eğitime verilen katkı paylarının eğitimin haricinde her şeye harcadığını ifadeyle, “Ülkemizde, yöneticilerimize bir güven bunalımı var. Hele, bir de bugünkü medyada, deprem bölgesinde bir valimizin, vatandaşın ağzına tokat vurma haberinin çıkması, millet-devlet kaynaşması ve bütünleşmesine vurulan bir darbedir. Çiftçi, memur, işçi, emekli, işsiz, esnaf ve sanayici kan ağlıyor; bir anlamda inim inim iniyor. Bu seslere kulak vermek lazım. Vatandaş SOS veriyor. Hükümet, bu anlayışında devam ederse, çok yakında bir hükümet depremi yaşayacağız; ancak, ne yazık ki, böyle bir depremden, yalnız hükümet değil, hepimiz etkileneceğiz. Milletlerin hayatında bu tür felaketler ve badireler yaşandığında, ülke halkı, elbirliği eder, hükümet de bunun koordinasyonunu yapar; ancak, burada, hükümet dayatmayı, buyurganlığı seçmiştir. ...Depremzedelere her türlü yardıma hazırız; ancak, geleceği belli olmayan, bütün ülke halkını sıkıntıya sokacak olan ve hedefine ulaşmayacağından kesinlikle emin olduğumuz bu vergi yasasına karşıyız,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Ali Oğuz (İstanbul); çalışan her kesimin ilave vergi veremeyecek durumda olduğunu, sekiz yıllık eğitim için getirilen verginin gelirlerinin de amaç dışı kullanıldığını ifadeyle, “Siz dayatmakta devam edeceksiniz, nereye kadar; zorla, elinizden ne kadar imkân gelirse onu yapacaksınız, hani Bağ-Kurluların toptan, yüzlercesinin, binlercesinin hapse konulduğu gibi. Bunu milletimiz mutlaka hazmetmez ve hoş görmez. Siz bildiğinizi okursunuz; ama, bakın bir sene oldu, millet sizden ümidini kesti, şu aradaki müddet de çok süratli geçer. Çok süratli geçer, ama sonra ne yapacaksınız, millete ne diyeceksiniz; sizden biz oy aldık, bize teveccüh gösterdiniz ve sizin istemediğiniz dayatmaları biz sizin karşınıza getirdik ve size bunları zorla tatbik ettik diyeceksiniz; ...Bunu yapmanın âlemi yok. Bakın, komünist ülkelerde, devlet, milletin ve fertlerin mallarını zorla elinden almadı,” şeklinde konuşmuştur.

Yukarıdaki konuşmadan sonra, 2. madde üzerinde verilen dört önerge üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. Önergelerden ilk ikisi; Suat Pamukçu (Bayburt), Ali Güner (İğdır), Ali Oğuz (İstanbul), Rıza Ulucak (Ankara), M. Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa), Ahmet Karavar (Şanlıurfa), Hüseyin Arı (Konya) ve Lütfi Yalman (Konya) tarafından verilmiştir. İkinci önerge; Suat Pamukçu (Bayburt), Ali Güner (İğdır), Ali Oğuz (İstanbul), Rıza Ulucak (Ankara), M. Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa), Ahmet Karavar (Şanlıurfa) ve Hüseyin Arı (Konya) tarafından verilmiştir. Üçüncü önerge; Suat Pamukçu (Bayburt), Ali Güner (İğdır), Ali Oğuz (İstanbul), Rıza Ulucak (Ankara), M. Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa), Ahmet Karavar (Şanlıurfa), Hüseyin Arı (Konya) ve İsmail Özgün (Balıkesir) tarafından verilmiştir. Son önerge ise; İsmail Özgün (Balıkesir), Hüseyin Arı (Konya), Ahmet Karavar (Şanlıurfa), Ali Güner (İğdır) ve Mehmet Batuk (Kocaeli) tarafından verilmiştir. Önergelerin dördü de görüşmelerin ardından yapılan oylamayla kabul edilmemiştir. 1. madde üzerinde oylama yapılmadan önce karar yeter sayısı için oylama talebi olmuş, yoklama talebinde bulunanların mevcudiyetinin tespitinden sonra toplantı yeter sayısı için yoklama yapılmış, ancak toplantı yeter sayısı bulunmadığından saat 20.50’de birleşime ara verilmiştir. Saat 21.05’te üçüncü oturumla birlikte gene toplantı yeter sayısı için ad okunmak suretiyle yoklama yapılmış, bu esnada salonda tartışma çıkmış, ancak yapılan yoklamada toplantı yeter sayısı bulunduğundan aşağıdaki 3. madde üzerindeki müzakerelere devam edilmiştir.⁸¹²

“*Muafliklar*

MADDE 3.– Aşağıda yazılı mükellefler ek gelir ve ek kurumlar vergisinden muaftır.

a) 17/8/1999 tarihi itibarıyla; Sakarya ve Yalova illerinin merkez ve ilçeleri, Kocaeli İlının Körfez, Gölcük ve Karamürsel ilçeleri ile Bolu İlının Düzce, Gümüşova, Gölyaka, Cumayeri ve Çilimli ilçelerinde gelir ve kurumlar

⁸¹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 24 (24.11.1999), ss. 489-495.

vergisi mükellefiyeti bulunanlar (depremde zarar görmediğini beyan edenler hariç) ile bu illerdeki işyerlerinde fiilen çalışan ücretliler,

b) 17/8/1999 tarihinde meydana gelen depremde; varlıklarının en az yüzde onunu (tevsik edilmek kaydıyla), veya birinci derece kan hısımlarından birini (eş dahil) kaybedenler.

Bu maddenin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye Maliye Bakanlığı yetkilidir.”

FP Grubu adına Mehmet Batuk (Kocaeli); hükümetin millete daha fazla zulüm ve baskı yapmasına ellerinden geldiği kadar engel olacaklarını, Kocaeli Merkez İlçesi ile Gebze ve Kandıra ilçelerinin deprem vergisinden muaf tutulmadığını, bu ilçelerin de diğerleri gibi depremin getirdiği sıkıntılarla karşılaştığından mutlaka muafiyet içine alınması gerektiğini, 12 Kasım depreminden olumsuz etkilenen Bolu ilinin tamamen deprem vergisinden muaf tutulmasının isabetli olacağını, deprem vergisi adının çıkmasıyla birlikte vatandaşın yardımları kestiğini, Batı toplumlarında ve gelişmiş ülkelerde olduğu gibi gönüllü kuruluşların ve sivil inisiyatiflerin etkisini arttırmak gerektiğini, bunları toplumun sıkıntılarını aşmakta birer etken olarak sahaya indirmek gerektiğini, depremden sonra ise devletin sivil inisiyatifin kullanılmasına engel olduğunu, verginin ve 3. maddeyle teklif edilen bölgelerin biraz daha genişletilerek deprem vergisi muafiyetinin daha makul düzeyde tutulmasını, mal varlığının %10'unun kaybedilmesi hususunun pek makul gelmediğini, bunun %5 seviyesine çekilmesinin daha anlamlı olacağını, deprem bölgesindeki kamu işçilerine ve memurlara yapılan 50 milyon liralık bir yardımın Kandıra'daki sayıları 1.000'i bulmayan devlet memurlarına ve işçilerine de yapılması gerektiğini, ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Ramazan Gül (Isparta); deprem sonrasında yurt içinden ve yurt dışından çeşitli kampanyalarla yardımlar yağarken hükümetin deprem vergisi alma sevdasına kapıldığını, kamuoyundan gelen ciddi tepkiler üzerine tasarının komisyonda dondurulduğunu, Düzce depreminden sonra tasarının yeniden gündeme getirildiğini, vergi lafının duyulmasıyla birlikte yardımların bıçak gibi kesildiğini, vatandaşın devlet aracılığıyla yapılan yardımların amacına uygun olarak kullanılmadığına inandığını, deprem felaketinin devlet destekli kurumların içinin ne denli boş olduğunu ve çok kötü yönetildiklerini gösterdiğini, Kızılay'ın bunun en bariz örneği olduğunu, bu nedenle vatandaşın gönüllü olarak yardımlarını sivil toplum kuruluşlarına yaptırdığını, hükümetin bazı ciddi tasarrufları deprem felaketinin arkasına gizlenerek yaptığını, sosyal güvenlik yasa tasarısının apar topar ve deprem felaketinin en sıcak günlerinde yasalaştırıldığını, görüşülen tasarının da aynı amaç güdülerək oldu bittiye getirilmek istendiğini, tasarıda rantiyenin vergilendirilmesine yönelik tek bir hüküm bulunmadığını, hükümetin 2000 yılı malî bütçesinde toplanan verginin %82'sini rantiyeye aktaracağını söylediğini, rantiyeye bu kadar kaynak aktaran bir hükümetten bu tasarıyla toplanan paralarla

deprem yaralarını sarmasının beklenemeyeceğini, bu tasarıyla kayıt dışı ekonominin kapsam dışı bırakılarak adeta ödüllendirildiğini, yurt içinden ve dışından gelen yardımlarla deprem yaralarının sarılabileceğini ve depremzedelerin kalıcı binalara yerleştirilebileceğini, ama hükümetin bunu yapmadığını, hükümetin “müteahhitler daha fazla para kazansınlar diye” prefabrike konutlar yapmayı tercih ettiğini, tasarının kayıtlı çalışanları vergilendirirken kayıt dışı çalışanları vergileme ya da vergi kapsamına alma konusunda hiçbir hükme yer vermediğini, bir bakıma tasarının vergi kaçakçılığını özendirdiğini, tasarıya olumlu yaklaşımlarının mümkün olmadığını, muafiyetlerle ilgili olarak bazı bölgelerin (Bolu İl Merkezi, Kocaeli İl Merkezi, Kaynaşlı ve Kandıra) de madde kapsamına alınması gerektiğini, maddede ifade edilen %10’un %5’lere veyahut daha düşük seviyelere çekilmesinin gerektiğini ifade etmiştir.

DSP Grubu adına Mustafa Karşlıoğlu (Bolu); “...Hangi partiden olursak olalım, bu yasa tasarısı etrafında birleşelim ve bir an önce bu deprem vergisini çıkaralım ve bu insanlarımızın yarasını sarmakta bir katkıda bulunmuş olalım. ...Bu insanları, biz, tekrar huzurlu bir ortama kavuşturursak; yani, birer konut verirsek, işlerini kurmakta yardımcı olursak, bu insanlar, çok kısa zamanda, verdiğimiz kat kat bu ülkeye geri verecektir. ...çünkü, daha önce, bu insanlar bunu yapmıştır. Bakın, bir Sakaryalı, bir Kocaelili, bir Yalovalı, bir Düzceli, bir Bolulunun çoğunluğu, yıllar önce ülkemizin çeşitli yerlerinden bu bölgeye gelip, yerleşmiş insanlardır; ama, bunlar, bugün, büyük bir afetle karşı karşıya kalmıştır. Bu yasa tasarısının 3. maddesi daha çok muafıkları belirtir. Tabii, bu, 17 Ağustos depremi üzerine ele alınmıştır. Bu madde, Kocaeli, Yalova ve Sakarya’nın merkez ve ilçelerini içermektedir ve Bolu’nun sadece, Düzce, Çilimli, Gölyaka, Gümüşova ve Cumayeri’nde gelir ve kurumlar vergisi ödeyenleri muaf göstermektedir. ...Maliye Bakanımız ve Komisyonumuzun, 12 Kasım’da göz önüne alarak, Bolu Merkez İlçemizi, Yığılca İlçemizi, Akçakoca, Mudurnu, Göynük gibi bu depremde zarar gören ilçelerimizi de bu kapsam içine aldığını zannediyorum,” şeklindeki ifadeleriyle başlamış ve deprem vergisi yerine, ulusal bir dayanışma vergisi adını verdiği tasarının el birliğiyle geçirilmesini istemiştir.

Kamer Genç (Tunceli); hükümetin IMF’nin bir önerisi üzerine ek vergiye başvurduğunu, her ne şekilde getirilirse getirilsin tasarının hükümetin tüm diğer icraatları gibi eksik ve aksaklıklarla dolu olduğunu ifadeyle, “Maddenin ikinci fıkrası...Mesela, farz edelim ki, Erzurumlu bir vatandaş, İzmit’teki bir depremde birinci derecede kan hısmını kaybetti. Şimdi, buna göre de bir muafiyet getirilmiş. Sayın milletvekilleri, bunların ayrıntılı olarak belirtilmesi lazım; muafiyet ve istisnaların kanunda belirtilmesi lazım. Bunların, Maliye Bakanlığınca belirtilecek bir düzenlemeye bırakılmaması lazım. Bunların, Maliye Bakanlığınca yapılacak bir düzenlemeye bırakılması demek, Meclisin kendi yetkisini kullanmayarak, kendi yetkisini idareye bırakması

demektir. Bunlar, o kadar muğlak, o kadar yetersiz, o kadar niteliksiz bir düzenleme ki, bunları, beş dakikalık bir sürede izah etmek ve bunların özüne varmak mümkün değildir. Alelacele bir tasarı hazırlanmıştır. Arkasından 12 Kasım depremi olmuştur, hâlâ 17 Ağustos depreminden bahsediliyor. Bu kanunla, bunların sağlıklı yürüyeceğine inanmıyorum; ...bu vatandaşlarımız çamur içinde, yağmur altında, büyük bir sefalet içinde. Bu insanları, bir an önce sefaletten kurtarmak için -aynı ülkenin vatandaşı olmanın bize yüklediği bir sorumluluk var - her şeyi feda ederek, bu insanlara yardım elini uzatmamız lazım; ama, maalesef, iktidardaki partiler, bunun inceliğine daha varamadılar. ...Bunun arkasından da bir rant bekliyorlar;” şeklinde konuşmuştur.

Cevat Ayhan (Sakarya); depremde varlıklarının en az %10’unu kaybedenler ile birinci derece kan hısımlarından birini (eş dahil) kaybedenlerin vergi muafiyetine değinmiş, Kocaeli Merkez ve Derince İlçesinin muafiyet içine alınmadığını ve bölgedeki insanlara haksızlık yapıldığını, getirilen vergi kanunuyla takriben 600-700 trilyon toplanabileceğini, 1999 yılında borç faizi olarak ödenecek 12-13 katrilyona %5 stopaj getirilmesiyle tevkifatın kaynağında kesilerek verginin tamamının karşılanabileceğini, ancak IMF anlaşmasında görüldüğü üzere kaynakları faize yetmediğinden hükümetin yeni vergiler de getireceğini, depremde hemen sonra “Hükümetin yapacağı iş, derhal kalıcı konutların inşa edileceği yerleri belirlemektir. Bu kısı eğer kalem kâğıtla geçirirse, bu insanlar, 2000 yılının sonuna kadar bu çadırlarda, bu barakalarda kalmaya mahkûm olurlar” denildiğini, bürokrasi ve hükümetin beceriksizliği sebebiyle bölgedeki milyona yakın insanın kışı, yağmurda ve soğukta geçireceğini ifadeyle, bölge belediyeleri, kendi bölgelerine hâkimdirler, yer göstermişlerdi buralarda, fazla ince hesaba geçmeden, nihayet, bir katlı, iki katlı konutlar şeklinde, afet konutları şeklinde, ...ama, maalesef, bunlar başırlamamıştır. Bırakın kalıcı konutları, geçici konutların dahi kasım sonuna kadar teslimi mümkün değildir, aralık sonuna sarkacaktır ve bölgeyi büyük bir kış felaketi beklemektedir. Bu verginin getirilmesinden önce, hükümetin, elindeki imkânları kullanarak, işte Dünya Bankası kredileri, işte dış kaynaklar, bunları süratle, yerinde harcayacak tedbirleri alması gerekliydi, alamadı. Onun için, bu vergi kanunuyla bu hükümetin eline para verilmez ve bu hükümetin de hiçbir şey yapması mümkün değildir,” şeklinde konuşmuştur.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)’ün Sorusu: Öncelikle, bu kanunun adı “17 Ağustos 1999 Tarihinde Marmara Bölgesi ve Civarında Meydana Gelen Deprem Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek Amacıyla...” diye geçiyor. Oysa, 12 Kasım da vuku bulan ve bizi fevkalade üzen Bolu, Düzce ve Kaynaşlı depremi de var. Bu kanunun başlığında, acaba, 12 Kasım 1999’da, Bolu, Düzce ve Kaynaşlı’da meydana gelen depremi de içerisine alacak şekilde bir değişiklik yapmayı düşünüyorlar mı, o, kapsama giriyor mu? Birincisi bu. İkincisi, yine, bu maddede, istisnalar ilave edilirken, muafıklar dile getirilirken, 17 Ağustosta Marmara Bölgesinde vuku bulan depreme atf yaparak “Sakarya ve Yalova

İllerinin merkez ve ilçeleri, Kocaeli İlinin Körfez, Gölcük ve Karamürsel İlçeleri” deniliyor, Kocaeli merkez sayılmıyor. Kocaeli merkezde, acaba, depremin ortaya koyduğu zararlar yok mudur? Diğer bir husus, 12 Kasım’da, Bolu merkez ve Düzce-Kaynaşlı’da büyük bir felaketle karşı karşıya kaldık. Oysa, bu tasarıda Bolu il merkezi yok; Düzce, geçen depremden kalması sebebiyle yararlanıyor; Kaynaşlı ise ifade edilmiyor. Bolu merkezinin ve Kaynaşlı’nın da içerisine gireceği şekilde, il, ilçe ve köyleri de içerisine alacak biçimde bir genişletme düşünüyorlar mı, yoksa bunu, buradan yorum yapmak suretiyle mi gidermeye çalışacaklar, bunu sormak istiyorum. Bir diğer husus da, Anayasanın 73. maddesinde “Vergi, resim, harç ve benzeri mali yükümlülükler, kanunla konulur, değiştirilir veya kaldırılır” ifadesi var. Buradaki ifadeyi biraz daha açarak, hiçbir suretle Anayasaya aykırılık olmayacak şekilde bir açıklık getirilmesi daha uygun olmaz mıydı?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)’ın Cevabı: Tasarının adı ve kapsamıyla ilgili önerge var, o bakımdan bu daha önce düşünüldü. Önerge geldiğinde bu söylediğiniz sakınca giderilecektir. ...Tasarının ilk şeklinde, Kocaeli merkez, kapsam içindeymiş fakat, Plan ve Bütçe Komisyonunda yapılan tartışmalar sonunda, şimdi önünüze gelen şekli almış. Yoksa, tasarının ilk şekli sizin belirttiğiniz gibiymiş. 12 Kasım depremiyle ilgili kapsam değişikliği de, yine önergeyle biraz sonra önümüze gelecek. Anayasanın ‘vergilerin yasallığı ilkesi’ ile ilgili bir durum burada söz konusu değil; çünkü, bu, yasal bir düzenleme olarak geliyor. O bakımdan, bana, öyle anayasal bir sakınca görünmüyor.

İsmail Özgün (Balıkesir)’ün Sorusu: Birincisi, bu kanun tasarısının genel gerekçesinde, hükümet “17.8.1999 tarihinde Marmara Bölgesi ve civarında meydana gelen depremin yol açtığı ekonomik kayıpları gidermek amacıyla bu tasarıyı buraya getiriyoruz” diyor. Ben diyorum ki, eğer, bu amaçla getiriliyorsa, neden özel bir fonda bu paralar toplanmayıp, bütçe içerisine dahil ediliyor; bir. İkincisi, bu kanun tasarısıyla, 1998 yılıyla ilgili olarak beyanname vermek durumunda olan ufacık bir esnaftan bile deprem vergisi adı altında vergi istenirken, beyanname dışında kalan; ama, milyarlarca lira geliri olan bazı kesimlerden vergi istenmemektedir. Bu, Anayasaya aykırılık teşkil etmiyor mu?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)’ın Cevabı: Bu vergi yasa tasarısı, Hazine birliği ilkesi çerçevesinde hazırlanmış bir tasarı, özel bir fon tasarısı değil. Bunun dışında, Anayasanın eşitlik ilkesi, aynı statü içerisindeki bireyler bakımından gözetilen bir ilke; farklı statülerdeki kişiler bakımından bir eşitlik ilkesi uygulaması yok; Anayasa Mahkemesi kararlarına göre, aynı gelir statüsü içerisindeki kişiler bakımından ancak düşünülebilecek bir şey. O bakımdan, eşitlik ilkesine aykırılık söz konusu değil.

Musa Uzunkaya (Samsun)’nın Sorusu: Bu 3. maddenin başlığındaki ‘muafıklar’ tabiri, Türk Dil Kurumu açısından da, konuşma açısından da çok ağır bir tabir. Bu, hiç düşünülmeden mi tanzim edilmiş; yoksa, bunun yerine

‘muafiyetler’ sözcüğü daha uygun düşmez miydi? ‘Muaflık’ tabiri, toplumda hemen hemen hiç kullanılmayan bir tabir. Neden, özellikle bu sözcüğün 3. maddenin başlığı olarak seçildiğini sormak istiyorum. ‘Muafiyetler’ olması daha uygun değil midir diyorum. Saygılar sunuyorum.

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)’ın Cevabı: Efendim, kişisel tercihim “bağışıklık” deyimidir; ama, “bağışıklık,” “muaflık,” “muafiyet”, bunlar eşanlamlıdır. Benim kişisel tercihim de “bağışıklık”tır; ama, böyle hazırlanmış.

Sacit Günbey (Diyarbakır)’ın Sorusu: Bu Anasol-D Hükümeti, geçtiğimiz yıl içerisinde vergi reformu diye bir kanun çıkardı. Onunla birlikte, sekiz yıllık eğitim dolayısıyla da tekrar vergi ihdas ettiler. Her hafta petrole yapılan zamlarla dolaylı vergi alınmaktadır. Zannediyorum, bu hükümetin getirdiği dördüncü vergi kanunu oluyor bu. Acaba, önümüzdeki yıllarda tekrar vergi kanunları gelecek mi, yoksa bu son mu olacak onu merak ediyorum. İkincisi, 2000 yılı içerisinde, çalışanlara yapılacak zam oranının %15 olacağı söyleniyor; esnaf ve çalışanlar bu vergileri kaldırabilecekler mi, bunu öğrenmek istiyorum. Bir de, bu vergiler faiz alanlardan kesilseydi daha isabetli olmayacak mıydı?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)’ın Cevabı: Efendim, önümüzdeki dönemde vergi yasası gelecek mi diye soruyorsunuz. Ekonomik koşullara göre, her zaman vergi yasasıyla karşılaşabiliriz. Bana sorarsanız, mutlaka gelmelidir. %15 memur maaş zammı... Hükümetin, dönem sonunda eğer enflasyon hedefine ulaşılmazsa, bir telafi mekanizmasından söz ettiğini biliyoruz. O bakımdan, bu %15 de mutlak değildir, yükselebilecektir. Üçüncüsü, menkul sermaye iratlarından neden vergi alınmadığını soruyorsunuz. Menkul sermaye iratlarıyla ilgili olarak, Bakanlar Kurulunun düzenleme yapma yetkisi vardır. Tahmin ediyorum ki, o yetki kullanılacaktır. Onun yasayla düzenlenmesi gerekli değildir.

Nidai Seven (Ağrı)’ın Sorusu: Bu muafiyetleri inceledik; gerçekten, muafiyetler ile istisnalar, bu tasarı içerisinde yer almıştır. Merak ettiğim iki önemli konu vardır: Yurt dışında yerleşik olmayıp da, Türkiye’de bulunan ve Amerika’da mal varlığı bulunan insanlar, bu muafiyetin içerisine alınacak mı? Bir de, 150 kilogramdan fazla altını olan insanlar, bu muafiyetin içerisine girecekler mi?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)’ın Cevabı: Efendim, Amerika’daki mal varlığını burada vergilendirme yetkimiz yok. Altın da, zaten, beyan edilmişse, bir değer artışı varsa, ticarî hayata intikal etmişse bu kanun kapsamına girer.

Osman Pepe (Kocaeli)’nin Sorusu: Sayın Bakandan, 3. maddenin (a) fıkrasıyla alakalı sorumu cevaplamasını arz ediyorum. Bu madde kapsamı içerisine, Kocaeli’nin Merkez İlçesinin dahil olmadığını görüyoruz. Tabii, baktığımız zaman, sanki, Kocaeli’nin Merkez İlçesinde deprem olmamış!..

Bayındırlık ve İskân Bakanlığı uzmanları, geçtiğimiz hafta içerisinde, yörede, hasar tespiti yapmak için bulunuyorlardı. Merkez İlçe'deki iki alt belediyenin hasarının 20 trilyon liradan daha fazla olduğunu uzman raporlarından öğrenmiş bulunuyoruz; sadece iki belediyenin altyapı hasarındır bu. Bölgedeki bütün yatırımcıların -fabrikalarının, işyerlerinin- esnafın, küçük sanatkârın, her birisinin ciddi zararı söz konusudur. Bütün deprem bölgesindeki illerin kapsamı göz önünde bulundurulduğunda, Kocaeli'nin Merkez İlçesinin kapsam dışı bırakılmasının sebebi nedir?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)'ın Cevabı: Efendim, biraz önce de belirttiğim gibi, hükümet tasarısında, Kocaeli Merkez İlçe kapsam içindeydi; fakat, Plan ve Bütçe Komisyonundaki tartışmalar sonunda çıkarılmış; fakat (b) bendi var. Şimdi görüştüğümüz 3. maddenin (b) bendinde “varlıklarının en az %10'unu kaybedenler” ifadesi var. O bakımdan, varlıkların %10'u bakımından zarara uğrayanlar yönünden, bu mekanizmayla telafi oluyor.

Cemal Enginyurt (Ordu)'un Sorusu: Kocaeli Merkez ve bir kısım ilçelerinin bu muafiyetten istifade etmeyeceği yönünde 3. maddenin (a) bendi işleme konulurken, depremden, bu bölgede yaşayan insanlar hiçbir hasar, zarar görmemiş olsalar bile, diğer ilçelerle olan ekonomik bağları nedeniyle, Gelir Vergisinde ve Kurumlar Vergisinde ödeme yapacakları sırada, kazançları zaten ortadan kalkacağı için, Kocaeli'nin Merkez İlçesi dahil olmak üzere, diğer ilçelerinin bu muafiyet dışında bırakılması, sizce, (b) bendinde, her ne kadar, varlıklarla ilgili “%10” kısmı bunu telafi ediyor deseniz de, telafi etmediği kanaatindeyim. Bunun düzeltilmesi yolunda burada bir uygulama yapılmasının ya da bir önerenin işleme konulmasının hayırlı olacağı düşüncesindeyim. Bu konudaki düşüncelerinizi almak istiyorum.

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)'ın Cevabı: Pek tabii, Plan ve Bütçe Komisyonunda hangi düşünceler egemen oldu, ben tam bilemiyorum. Burası da Meclisin Genel Kuruludur; verilen önergeler tartışılır ve bir sonuca ulaşılır.

Murat Akın (Aksaray)'ın Sorusu: 1999 yılında müflis hale düşmüş bir işletme, geçmişe yönelik, 1998 yılının matrahı ek vergilerde esas alındığına göre, 1999 yılında müflis hale düşmüş ya da aciz hali tespit edilmiş olan, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre aciz hali tespit edilen bir Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi mükellefi, ek vergiden istisna mıdır; yoksa, ek verginin mükellefi midir?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)'ın Cevabı: Mükellef olduğu anlaşılıyor. Biraz önce başka bir müdahale daha olmuştu, tasfiye halinde ne olacak diye. Yöneticilerin sorumluluğu sürüyor, anonim şirketler bakımından. İflas halinde de, tasfiye halinde de, iki halde de, mükellefiyet vardır ve yöneticilerin sorumluluğu devam ettiği için, yöneticilerin şahsında bu mükellefiyet...

Mustafa Geçer (Hatay)'ın Sorusu: Muaflıklarla ilgili 3. maddenin (a) bendinde parantez içindeki hüküm “depremde zarar görmeyenler hariç” demektir. Bu, hangi kriterlere göre belirlenecektir? Depremden zarar görmemek... O bölgede olup, depremde zarar görmemek mümkün müdür? En azından, ticarî bir işletme, hiçbir zarar görmese dahi, müşteri kaybıyla bir zarar görecektir diye düşünüyorum. Maddenin (b) bendinde “7.8.1999 tarihinde meydana gelen depremde; varlıklarının en az yüzde onunu (tevsik edilmek kaydıyla)”denilmekte. Bu %10 zarar ve kayıp hangi belgelerle tevsik edilecektir? Burada birtakım ihtilaflara neden olunmaz mı? Diğer bir sorum da, özellikle (a) ve (b) bentlerinde “7.8.1999 depremi” diye zikredilmekte; oysaki Düzce’de 17.8.1999’da da, 12 Kasım 1999’da da deprem oldu; yani, bunlar, tarih itibarıyla bir yanılgıya sebebiyet vermez mi?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)'ın Cevabı: Soru üç kısım. Birinci kısmı “depremde zarar görmediğini beyan edenler hariç” özü, zarar görmediğini beyan edip vergi ödemek isteyen... Yani, iradî yolu açık bırakıyor bu parantezin içi. İkinci parantezin içiyse, hasar tespit komisyonlarının raporlarını kastediyor. Üçüncü noktada ise, düzenleme, Maliye Bakanlığı tarafından genel tebliğle yapılacak; bu belirtilmek isteniyor. Uygulamayla ilgili ayrıntılar Maliye Bakanlığı tarafından belirlenecek; bu da, zaten, tasarrufların hükümleri içinde mevcuttur.

Musa Uzunkaya (Samsun)'nın Sorusu: Kocaeli'nin bir önergeyle dahil edileceği gibi bir gelişme var; ama, tekrar tekrar ifade edildi; 12 Kasım'da Bolu ve çevresinde, Akçakoca dahil -tabii, ilçe olmayan beldeleri de, ki, bunlardan birisi Kaynaşlı'dır; yok oldu; ama, Düzce'ye bağlı; onu Düzce olarak mütalaa edebiliriz- Konuralp, Bolu'nun merkezi -ki, basında çokça tartışıldı; burada zarar şu boyuttadır, bu boyutta değildir diye- bunların bu kapsama alınması düşünülüyor mu bu değişiklik içerisinde önergede. Bir diğer konu: İstanbul-Avcılar-Bağcılar da aynı sıkıntıyı yaşadı. İstanbul'un bu kesimiyle ilgili, mademki, eşitlik ve adalet sağlanacak; bunu sağlamak mümkün mü? Bir diğer konu: Allah vermesin; ama, deprem uzmanlarımız sık sık, yarın olacak, bir gün olacak diye bir tehlikeden bahsediyorlar. Allah vermesin, temenni etmiyoruz; ama, yarın bir yerde deprem olursa, onu bu yasa kapsamına hangi şekilde dahil edeceğiz? Kanun kuvvetinde bir kararname mi olacak; başka bir yürütme yetkisi mi; yoksa, bir açık bent burada bırakmak mümkün mü; deprem afetleri bu kapsamdadır diye bir ilave mümkün müdür?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)'ın Cevabı: Efendim, önergeler hazırlanmıştır. Bolu'nun diğer ilçelerini kapsayan önergeler verilmiş; bunları biraz sonra değerlendireceksiniz. Allah korusun, yeni bir deprem olursa “kapıyı açık bırakalım” diyorsunuz. Bu Meclis ayakta olduğu sürece, zaten her zaman bir çare getirecektir.

Cevat Ayhan (Sakarya)'ın Sorusu: Götürü vergi mükelleflerinin 1998 vergi matrahlarından %5 vergi alırken -ki, bunlar, yıllık kazancı takriben 1

milyar lira civarında olan kişilerdir- yılda 12 milyar lira geliri olan, ayda 1 milyar lira geliri olan kişilerin vergiden muaf tutulmasının hangi gerekçeye, hangi adalet ölçülerine uygun olduğunu sormak istiyorum.

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)’ın Cevabı: Yazıyla verelim efendim; çok hızlı soruldu. Ben soruyu duyamadığım için, sorunun tamamını anlayamadığım için soruyu tercüme ettirdim; fakat, yazılı cevap verelim efendim.

Ahmet Sünnetçioğlu (Bursa)’nın Sorusu: Bu maddenin (a) bendinde Bursa İli zikredilmemiştir. Bursa, biliyorsunuz, deprem bölgesi kapsamındadır. Aşağıdaki (b) fıkrası -Bursa İli zikredilmediğinden dolayı- Bursa’yı da kapsıyor mu? Yani “%10 zarara uğrayanlar” ifadesi Bursa’yı da kapsıyor mu? İkincisi, ticarî zararı olanları da kapsıyor mu? Yani, İnegöl’de, Kocaeli’ne, Sakarya’ya mal vermiş olan bir esnafın, oradan alacaklarını alamadığından dolayı %10’u geçen kayıpları da varsa, bu maddeler bunları da kapsıyor mu?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)’ın Cevabı: Efendim, 17 Ağustos depreminde, Türkiye’nin neresinde olursa olsun, herhangi bir kişi varlığının %10’unu yitirmişse, (b) bendinin kapsamı içindedir.

3. madde üzerinde dört önerge verilmiştir. Bunlardan ilki; Emrehan Halıcı (Konya), Ömer İzgi (Konya), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), İsmail Köse (Erzurum), Ahmet Kabil (Rize) ve Zeki Çakan (Bartın) tarafından verilmiştir. İkinci önerge; Mehmet Batuk (Kocaeli), Ali Güner (İğdır), Ali Oğuz (İstanbul), Rıza Ulucak (Ankara), Mustafa Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa), Ahmet Karavar (Şanlıurfa), Hüseyin Karagöz (Çankırı) ve Osman Pepe (Kocaeli) tarafından verilmiştir. Üçüncü önerge; Mehmet Batuk (Kocaeli), Ali Güner (İğdır), Lütfi Yalman (Konya), Hüseyin Arı (Konya), Ahmet Karavar (Şanlıurfa), Mahfuz Güler (Bingöl) ve Suat Pamukçu (Bayburt) tarafından verilmiştir. Dördüncü önerge ise; Suat Pamukçu (Bayburt) İsmail Özgün (Balıkesir), M. Zeki Çelik (Ankara), Musa Uzunkaya (Samsun), İlyas Arslan (Yozgat) ve Osman Pepe (Kocaeli) tarafından verilmiş olan aşağıdaki en aykırı önerge öncelikle işleme konmuştur.⁸¹³

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan kanun tasarısının 3. maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Muaflıklar

Madde 3- Aşağıda yazılı mükellefler ek gelir ve ek kurumlar vergisinden muaftır.

a) 17/8/1999 veya 12/11/1999 tarihleri itibarıyla; Sakarya ve Yalova İllerinin merkez ve ilçeleri, Kocaeli İlinin Körfez, Gölcük ve Karamürsel İlçeleri ile Bolu İlinin merkez, Düzce, Gümüşova, Gölyaka, Cumayeri, Çilimli, Yığılca, Mudurnu, Göynük ve Akçakoca İlçelerinde Gelir ve Kurumlar Vergisi

⁸¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 24 (24.11.1999), ss. 511-512.

mükellefiyeti bulunanlar (depremde zarar görmediğini veya vergi ödemek istediğini beyan edenler hariç) ile bu illerdeki işyerlerinde fiilen çalışan ücretliler,

b)17/8/1999 veya 12/11/1999 tarihlerinde meydana gelen depremde; varlıklarının en az yüzde onunu (tevsik edilmek kaydıyla) eşini veya birinci derece kan hısımlarından birini kaybedenler.

Bu maddenin uygulamasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye Maliye Bakanlığı yetkilidir.”

“Gerekçe:12/11/1999 tarihinde meydana gelen deprem ve uygulama kolaylığı nedeniyle değişiklik önerilmektedir.”

Yukarıdaki önerge ve gerekçesinin okutulmasından sonra oylama yapılacağı sırada karar yeter sayısının aranması istenmiş, karar yeter sayısı olmayınca saat 22.58’de birleşime ara verilmiş, 23.10’da görüşmelere kalındığı yerden devam edilmek istenmiştir. Ancak, Komisyon Genel Kurulda bulunmadığında görüşmelere o gün için ara verilmiştir.⁸¹⁴

17.8.1999 Tarihinde Marmara Bölgesi ve Civarında Meydana Gelen Depremın Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek Amacıyla 30.6.2000 Tarihine Kadar Bazı Mükellefiyetler İhdası ve Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Tasarısı hakkındaki görüşmelere 25.11.1999 Perşembe günü, saat 15.20’de açılan ikinci oturum ile birlikte yeniden başlanmıştır. Başkanvekili Ali İlıksoy’un Başkan, Hüseyin Çelik (Van) ve Cahit Savaş Yazıcı (İstanbul)’nın Katip Üyeler olarak görev aldıkları Genel Kurul’daki görüşmelerde, Konya Milletvekili Emrehan Alıcı ve Arkadaşları tarafından verilmiş olan ve yukarıda ilk önerge olarak işleme konulduğu belirtilen önerge tekrar okutulmuştur. Bu önerge Kastamonu Milletvekili Murat Başesgioğlu ve arkadaşlarının önerisiyle 12.11.1999 tarihli “Kaynaşlı Depremi”nin zarar görenlerini de kapsayacak şekilde, (17.8.1999 ve 12.11.1999 tarihleri itibariyle, Kocaeli, Sakarya, Yalova ve Bolu İllerinin merkez ve ilçelerinde gelir ve kurumlar vergisi mükellefiyeti bulunanlar (depremde zarar görmediğini veya vergi ödemek istediğini beyan edenler hariç) ile bu illerdeki işyerlerinde fiilen çalışan ücretlileri kastediyor.) halinde geliştirilmiş, bu değişik haliyle önerge kabul edilmiş, bu önerge kabul edildiği için diğer üç önerge üzerinde görüşme yapılmamıştır. Önerge değişikliğiyle birlikte oylanan 3. madde kabul edilmiş⁸¹⁵ ve aşağıdaki 4. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁸¹⁶

“İstisnalar

MADDE 4.– Bu Kanunun 1. maddesinin (c) bendinde belirtilen ücret gelirlerinin vergi matrahının oniki milyar lirası ek gelir vergisine tabi değildir.”

⁸¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 24 (24.11.1999), s. 513.

⁸¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), s. 559-562.

⁸¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), s. 562.

FP Grubu adına Cevat Ayhan (Sakarya); kalkınmada öncelikli yörelerdeki götürülük dereceleri vergi matrahları üzerinde rakamlarla örnek vererek durmuş⁸¹⁷ ve 106.000.000 lira matrahı olanların da 5.000.000 lira ödeyeceğini ifadeyle, “Verginin adil olması lazım. Biz, matrahı 106.000.000 lira olan kalkınmada birinci derecede öncelikli yörelerde, fakir bölgelerde veya iyi bölgelerde diyelim, matrahı 255.000.000 lira olan bir berberden, bir küçük esnaftan, afete, depreme sen de katıl diyoruz; bunlardan para alıyoruz. Ne alıyoruz; yılda 5.000.000 lira vergi alıyoruz. ...Şimdi, Bu istisna maddesiyle şunu getiriyoruz: ...yılda 12 milyar lira ücret alan; yani, ayda 1 milyar lira ücret alan kişiye, sen deprem vergisine katılma diyoruz. İşte, adaletsizlik buradadır. Yılda 106.000.000 lira matrah beyan eden; yani, matrah takdir edilen küçücük bir esnaftan vergi alıyoruz; ama, yılda 12 milyar lira gelir temin eden, Gelir Vergisi mükellefinden vergi almıyoruz; yani, büyük şirketlerin, holdinglerin, bankaların üst yöneticileri, orta yöneticileri bundan muaf oluyor. Buna hakkımız yok; ...Vergi, millete hizmet için alınır; ama, vergiyi de ödeme gücü olandan almak lazım;” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Kemal Kabataş (Samsun); deprem hasarının finansman ihtiyacı konusunda hükümetin ortaya henüz bir bütçe koyamadığını, Dünya Bankası tarafından yapılan çalışmayla depremin yarattığı finansman ihtiyacının yaklaşık 4,5 milyar dolar olarak hesaplandığını, tasarının yaklaşık 700 trilyon liralık gelirinin deprem finansmanı ile bir ilişkisinin olmadığını, depremle ilgili uluslararası yardım ve kredi toplamının⁸¹⁸ 3,5 milyar dolar tuttuğunu, ilaveten 200 milyon dolarlık iç ve dış kuruluşlardan nakit hibe yardımının olduğunu, kabul edilen bedelli askerlikten gelecek 800 milyon dolarla birlikte deprem finansmanı için tamı tamına 4,5 milyar dolarlık kaynak temin edilmiş olacağını, bu durumda deprem mazereti ve gerekçesiyle bu verginin savunulmasının imkânının olmadığını ifadeyle, “Neden bu vergi bugün apar topar gündeme geldi? Çok net; çünkü, dün akşam itibarıyla veya bir önceki gün akşam itibarıyla, Türkiye, 2000 yılı programını ve bütçesini dayandırdığı stand-by anlaşmasının bütün taahhütlerine onay verdi ve bu onaylar çerçevesinde, stand-by anlaşması onay için Washington’a gönderildi. Bu anlaşma içerisinde, kamu açıklarının daraltılması var, millî gelire göre %5,4 oranında faiz dışı fazla yaratılması var, bütün faiz gelirlerinin 21,3 katrilyonda tutulması hedefi var, bütçe açığının 14,3 katrilyonda tutulması hedefi var ve buna ilaveten malî disiplin var, yeni vergiler var. ...2000

⁸¹⁷ Götürü vergide 4 çeşit yöre olduğunu isimleri ile açıklamış, normal yörelerde de 1. derecede (en yüksek matrah) götürülük derecesi- 637.000.000 lira olanların 31.000.000 lira vergi ödeyeceğini, 2. derecede matrahı 425.000.000 lira olanların 21.000.000 lira ödeyeceğini, 3. derecede matrahı 212.000.000 lira olanların da 10.000.000 lira ödeyeceğini, kalkınmada birinci derecede öncelikli yörelerde 318.000.000 lira matrahı olanların 15.000.000 lira vergi ödeyeceğini, 212.000.000 lira matrahı olanların 10.000.000 lira vergi ödeyeceğini söylemiştir.

⁸¹⁸ Dünya Bankasından, Uluslararası Para Fonundan, Avrupa İskân Fonundan, Japonya’dan, Almanya’dan, diğer uluslararası kuruluşlardan sağlanan, taahhüt edilen, commit edilen, deprem finansmanında kullanılmak üzere taahhüt edilen krediler.

yılı, böyle bir vergiyi almak için hiç de uygun bir yıl değil. 2000 yılı, 1998'in, 1999'un zorluklarını taşıyor; 2000 yılı daha da zor. 2000 yılı, tüm vergi yükümlülüklerinin âdeta birlikte değerlendirildiği, bir yıla yığıldığı bir yıl. Teknik olarak, ekonomik olarak, konjonktür olarak bu verginin alınması, ekonomide yeni bir darboğaz, yeni bir blokaj, yeni bir sıkıntılı dönem yaratacaktır. ...Bakın, niye yanlış; 700 trilyonluk bir kaynak yaratmak için, belki 10 milyon insandan beyanname alacağız. Eğer dört taksitte yaparsak, 2000 yılında, her mükellef, otuziki defa beyanda bulunacak. İnsanları ve kurumları, âdeta vergi presi altına alıyoruz. Bunu, belki 2001 yılında yapabiliirdik. Ekonomik konjonktür düzelir, ekonomik aktivite biraz canlanabilirdi. ...Mükellefler 1998 yılında %55 oranında vergi ödemiştir, 'bu oran düşüktür' diyoruz 5 puan daha ekliyoruz, 60 puana çıkarıyoruz vergi oranını ve bunu da son yılların ekonomik açıdan en zor yılı olan 2000 yılında yapmayı onaylıyoruz, kabul ediyoruz. Ekonomik çevrelerin, ekonomiyle ilgili kurumların tepki göstermesi basit bir tepki değil, ...Ekonomiyi boğmayalım, ekonomiyi zora sokmayalım, 2000'de biraz önümüzü görelim, belki daha sonralarda ihtiyaç olursa bu tür düzenlemeler yapabiliriz," şeklinde konuşmuştur.

Kamer Genç (Tunceli); tasarının "İstisnalar" başlığını taşıyan 4. maddesinde geçen 12 milyar liranın hesaplanmasının nasıl olacağının açık olmadığını ifadeyle, "Gelir Vergisi Kanununun 187. maddesinde ihtiyarî toplama belirtilirken, bu ihtiyarî toplamada muhtelif işyerlerinden alınan ücretler toplanıyordu; fakat, sonradan, Genel Kurulda, bu, öyle bir korsan önergeyle kaldırıldı ki, kimse fark etmedi. Tabîî, bürokratlarımız var. Bu bürokratlarımız, daha ziyade, özellikle devletin üst kademesinde çalışan üst düzey bürokratlar, üç beş yerden yönetim kurulu üyeliğinden ücret alırlar; hem de çok büyük ücret alırlar. Mesela, ben, size bir misal vereyim: Bu sene 18 Nisan seçimlerinde, Gelirler Genel Müdürü, ANAP'tan Erzurum adayıydı, Erzurum spora 800 bin dolar bağışta bulundu. Düşünebiliyor musunuz?.. Yani, üst düzey bürokratların ne kadar zengin olduğunu siz tahmin edin. Bunlar birkaç yerden ücret alıyorlar. Şimdi, bu istisna hesaplanırken, birkaç yerden alınan bu ücretlerin toplamı mı 12 milyar lirayı geçecek, yoksa, her birisi ayrı ayrı mı 12 milyar lira olarak nazara alınacak; bunu, hükümetin veya bakanın açıklaması lazım. Çünkü, bunu, uygulamaya bırakırsanız, bürokratin takdirine bırakırsanız, bürokrat, yarın, bu kanunu uygularken, kendi menfaatine uygun olan şekliyle bunu yorumlar ve uygular. O bakımdan, bana göre, 12 milyar liranın hesaplanmasında ücret erbabının tüm işverenlerden aldığı ücretlerin toplamının 12 milyar lirayı aşmaması lazım. Yoksa, her bir işyerinden aldığı ücret 12 milyar liranın altındaysa, on yerden alıyorsa, ayda 10 milyar veyahut da yıllık itibariyle bakarsınız 100 milyarı da geçebilir. Bir de, götürü usulde vergiye tabi olan, 100 milyon veya 200 milyon kazancı olan esnaftan, sanatkârdan deprem vergisi alıyorsunuz; ama, buna gelince, ücretlere gelince 12 milyar, biraz, kamu mükellefiyetleri önünde eşitlik ilkesine aykırı bir uygulama ve düşünce biçimidir..." şeklinde bir açıklama getirmiştir.

Kamer Genç konuşmasını; “Ben, maliyeciyim; maliyeci olmama rağmen, bu kanun tasarısını anlayamadım. Bunların vergileri bankalardan tevkif yoluyla alındığı için, bunlar vergi vermeyecekler; yani, sayın hükümetin bunu çıkıp açıkça belirtmesi lazım. Bakın, ben, bu kanun tasarısının tümü üzerinde yaptığım konuşmada dedim ki, eğer hükümet basiretli bir uygulama yapsaydı, Anayasanın 119. maddesine göre, bu bölgede olağanüstü hal ilan edilseydi, olağanüstü halin başına gelecek kişi, pekala, bu 20 veya 25 bankerin, Türkiye’de, devletten aldığı 21 katrilyon liranın bir bölümüne el koyabilirdi. O zaman, uluslararası hukukta da bunun izahsız bir tarafı kalmazdı; çünkü, Anayasanın 119. maddesinde ve 120. maddesinde denilir ki, olağanüstü halde, kişiler için, mal, para ve çalışma mükellefiyetini getirebilirsiniz ve bundan dolayı da kimseye hesap vermezsiniz. İşte, basiretli bir hükümet, bu şekilde hareket ederdi,” şeklinde sürdürerek tamamlamıştır.

Cevat Ayhan (Sakarya); yıllık götürü vergi matrahı 106 milyon lira olan insandan vergi alırken 12 milyar lira kazandıktan vergi almamanın hak ve nasafet ölçülerine uymadığını, bu kanunun bu maddesinin Anayasa Mahkemesinden de dönebileceğini, 1999 yılı sonu itibarıyla aşağı yukarı 13 katrilyon mertebesinde faiz ödemeleri olacağını, buraya %5 vergi koyulabileceğini, menkul sermaye iratlarına stopaj koyulabileceğini, vergi kanununu hiç çıkarmadan bir maddeyle veya Maliye Bakanlığının vergi nispetlerini artırıp azaltma imkânıyla da bunu yapabileceğini ifade etmiştir.

4. madde üzerinde verilen önergelerden ilki; Cevat Ayhan (Sakarya), Mehmet Altan Karapaşaoğlu (Bursa), Abdullah Veli Seyda (Şırnak), Ahmet Sünnetçioğlu (Bursa) ve Mahmut Göksu (Adıyaman) tarafından verilmiş, yapılan görüşmelerin sonunda, karar yeter sayısının aranması istenmiştir. Karar yeter sayısı bulunmadığından birleşime 16.47’de ara verilmiştir. Saat 17.00’da başlayan üçüncü oturum ile birlikte önerge oylanmış ancak kabul edilmemiştir. Daha sonra da; İsmail Köse (Erzurum), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), Emrehan Halıcı (Konya), Ahmet Kabil (Rize) ve Zeki Çakan (Bartın) tarafından verilen önerge görüşmelerin sonunda oylanarak kabul edilmiştir. Bu önerge ve gerekçesi şöyledir:⁸¹⁹

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan kanun tasarısının 4. maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Madde 4.- Ücret gelirlerinin 12 milyar lirası ek gelir vergisinden istisnadır.”

Gerekçe: Ücret gelirleri nedeniyle beyanname veren mükelleflerin de istisnadan yararlandıklarının açıkça belirtilmesi amacıyla değişiklik önerilmektedir.

⁸¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), ss. 569-572.

Önerge ile değiştirilen 4. madde oylanarak kabul edilmiş ve aşağıdaki 5. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁸²⁰

“Beyan ve ödeme

MADDE 5. – Ek gelir ve ek kurumlar vergisi, aşağıda belirtilen sürelerde beyan üzerine veya idarece tarh edilerek ödenir.

a) 1998 yılına ilişkin olarak verilmesi gereken yıllık gelir veya kurumlar vergisi beyannameleri ile beyan edilmesi gereken matrahlar ve bu matrahlar üzerinden hesaplanan ek gelir ve ek kurumlar vergisi; bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir ay içinde, ayrı bir beyanname ile beyan edilir. Ödenmesi gereken vergi; ilki beyanname verme süresi içinde, diğerleri 1999 yılının Kasım ve 2000 yılının Ocak ayında olmak üzere üç eşit taksitte ödenir.

b) 1998 yılı ticari veya mesleki kazançları götürü usulde tespit edilen gelir vergisi mükelleflerinin, götürü matrahları üzerinden hesaplanan ek gelir vergisi, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren bir ay içinde idarece tarh edilir ve ilki tarh süresinde, diğerleri 1999 yılının Kasım ve 2000 yılının Ocak ayında olmak üzere üç eşit taksitte ödenir.

c) 1998 takvim yılı ücretlerinin vergi matrahı oniki milyar lirayı aşan ücretlilerin bu ücretleri için hesaplanıp ödenmesi gereken ek gelir vergisi, ücretlilerin bu Kanunun yayımı tarihinde kendilerine ücret ödemesinde bulunan işverene, 1998 yılında elde ettiği ücretlerinin gelir vergisi matrahını bildirmeleri üzerine, bu işverenlerce bu Kanunun yayımı tarihinden sonra yapılan ücret ödemelerinden; birincisi ilk aya ait ücretten, ikincisi üçüncü aya ait ücretten, üçüncüsü de beşinci aya ait ücretten tevkif edilmek suretiyle üç eşit taksitte ödenir. Tevkif edilen bu vergi muhtasar beyanname ile beyan edilir.”

FP Grubu adına Ahmet Derin (Kütahya); 1998 yılına ilişkin gelir ve kurumlar vergisi beyannamesini verenler için matrahın belli olmadığını, 1999’un mart ayında beyannamelerini vermiş olan mükelleflerin ayrıca bir beyannameyle matrahlar üzerinden bu verginin tahakkuk ettirilmesinin yersiz olduğunu düşündüğünü, beyanname verdiği için kesintisiz 8 yıllık eğitime 1.000.000 lira da katkı parası vereceğini, zaten ekonomik sıkıntı içerisindeki esnafın ve gelir vergisi mükellefleri ile kurumlar vergisi mükelleflerinin tekrar bir katkı payıyla cezalandırılmış olacağını ifadeyle, “Deprem vergisi... ..Biz, bu paraların, emin olun, depremde felâkete uğramış insanlara gitmeyeceğini çok iyi biliyoruz. Bunu, sadece biz değil, bakın kimler biliyor; IMF bile biliyor, Clinton bile biliyor. Clinton, 1 milyar doları size teslim etmedi; ‘1 milyar doları 12 tane bankaya teslim edeceğim’ diyor; ...Bugüne kadar, sadece Ziraat Bankasında TL. hesabında 70 trilyon para toplanmış. Dün, Hazine’den sorumlu Devlet Bakanı, depremden sonra, deprem vesilesiyle yurtdışından, değişik ülkelerden 3,7 milyar dolar, hibe ve kredi şeklinde paranın aktığını, ulaştığını ifade ettiler. 500 trilyon paraya ihtiyaç var. 1998 yılında mükellef beyannamesini vermiş, hatta,

⁸²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), s. 572.

vergilerini de ödemiş, bu para acil lazım değil, lazımsa, bakın, 3,7 milyar dolar bir para girmiş. Bu halk paraları bankalara gönderdi. Kalıcı konutlara para harcayacaksınız, ...yani, 2000 yılında lazım olacak bir parayı, bugünden toplama gayretindesiniz. ...FP Grubu olarak bu maddeye ve bu kanun tasarısına karşı olduğumuzu, ret oyu vereceğimizi ifade ediyorum,” şeklinde konuşmuştur.

DYP Grubu adına Ramazan Gül (Isparta); kanun tasarısı metninde kanunun çıktığı tarihten itibaren ilk taksitinin hemen (kasım 1999) ve 2000 yılının ocak ayında üç eşit taksitte ödeneceğinin belirtildiğini, en az dört ay gibi bir taksit yapılmasından yana olduklarını, zira bunları ödeyecek mükellef kesiminin çok zor durumda bulunduğunu, Deprem Vergisi Tasarısıyla Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerine ilave olarak %5’lik bir yük getirildiğini, bu vergilerin ek emlak ve “ek motorlu taşıtlar vergisi” adı altında alındığını, cep telefonu kullanıcılarından özel iletişim vergisi adı altında yeni bir vergi öngörüldüğünü, ülkedeki çok ciddi durgunluk sebebiyle onbinlerce firmanın iflas ettiğini, piyasadaki nakit sıkıntısından dolayı mükelleflerin mevcut vergilerini bile ödemekte zorlandığını, Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinden ilave bir vergi talep edilmesinin gerçekçi olmadığını, 1999 yılına ilişkin olmak üzere aynı kaynaktan üç defa vergi almak gibi bir durumla karşı karşıya kalındığını, bunun çok büyük bir haksızlık olduğunu, mükelleflerin büyük bir çoğunluğunun mevcut vergileri ödemekte bile zorlanırken “deprem vergisi” adı altında yeni getirilen bir vergiyi ödemekte çok büyük zorluklarla karşılaşacaklarını, tasarı yasalaşırsa aşağı yukarı 600 ilâ 700 trilyon lira civarında bir ek gelir elde edileceğini, bunun IMF’nin talebi doğrultusunda hazırlanmış bir yasa tasarısı olduğunu, devletin çalışanlarına %25 zam verebilmek ve üretici fiyatlarının da düşük olduğunu gösterebilmek için “deprem vergisi”nin bahane edildiğini, görevini yerine getiren dürüst mükellefin üzerine gidildiğini, vergi kaçırın ya da noksan beyanda bulunan mükelleflerin daha az vergi ödeyeceklerini, işletme dışından elde edilen faiz gelirlerinin büyük oranda vergi dışı tutulduğunu, olağanüstü durumlarda faiz gelirlerinin öncelikli olarak vergilendirilmesi gerekirken zor durumda üretim yapan şirketlerin ve kişilerin vergilendirilmek istenmesinin büyük bir yanlışlık olduğunu, güçlkle ayakta kalan firmalara büyük darbe vurulacağını ve üretim ile istihdamın azalmasına da yol açılacağını, Gelir ve Kurumlar Vergileri yerine hazine bonusu ve devlet tahvili faizleri üzerinden stopaj yoluyla vergilendirme yapılması gerektiğini, emlak ve motorlu taşıtlar ile cep telefonlarından alınan ek vergilerin bulunulan dönem için doğru bir vergileme türü olmadığını, ille de alınacak ise Emlak Vergilerinin düzeltilmiş matrahlar üzerinden alınmasını, belediyeler tarafından alınacak bu vergilerin de belediyelerin durumu nedeniyle Hazine bütçesine aktarılacağından ciddi kuşkuları olduğunu, deprem nedeniyle yardım yapanlar arasında binlerce Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefi bulunduğunu, bu mükelleflerin yaptığı bağış ve yardımların ödeyecekleri ek gelir ve kurumlar vergisinden düşmelerinin gerektiğini ayrıntılı bir örnekle açıklamıştır.

Kamer Genç (Tunceli); Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinin yeni bir beyanname vereceklerine ilişkin hükmün gereksiz olduğunu, zaten Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinin vergi dairelerinde verilmiş beyannamelerinin bulunduğunu, mükellefleri yeniden beyanname vermeye zorlamanın yanlış olduğunu, mükellefin yeni bir kazanç beyan etmediğini, daha önce beyan ettiği kazancını da düzeltmediğini, bir yandan ek vergi alırken mükelleflerin de yeni yeni külfetler altına sokulmamasını, birçok muafiyet ve istisnadan faydalandığı halde Gelir Vergisi Kanununa ve Kurumlar Vergisi Kanununa göre tevkifata tabi olan kazançlar olduğunu, bunların tasarı kapsamına alınıp alınmadığı konusunda tatmin olmadığını, birçok işyerinden ücret alan mükelleflerin ücretlerinin tamamından vergiye tabi olması lazım geldiğini, cep telefonlarıyla ilgili anlaşma yapılırken Turkcell ve Telsim'in her birinin 400'er bin aboneden 800 bin abone için devlete 1 milyar dolar ödeyeceklerinin belirlendiğini, mukavele imzalandığı zaman birisinin 800 bin abonesi var iken 8 milyon aboneye ulaştığını, anlaşmanın uygulanması halinde bu firmadan en az 7 milyar dolar alınması gerektiğini ve bu yolla elde edilecek gelir nedeniyle yeni vergiye ihtiyaç duyulmayacağını ifade etmiştir.

Musa Uzunkaya (Samsun); hükümeti depremi fırsat bilip vergi getirmekle eleştirmiş, depremin ilk saatlerinden itibaren devletin olmadığı yerde milletin depremzedelere 3.5 aydır yardım elini uzattığını, hükümetin "8 yıllık eğitim" nedeniyle getirilen vergi gelirlerini amaca uygun kullanmadığını ayrıntılarıyla açıklamıştır.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)'ün Sorusu: 1998 yılında 11.700.000.000 lira faiz geliri elde etmiş olan bir işadamından ek deprem vergisi almayacağız, istisnalar arasında. Buna karşılık, götürü vergiyle 1998 yılında 106.000.000 lira geliri olandan ise, %5 vergi alacağız. Bize göre, bu, sosyal adalete ve ödeme gücü ilkesine aykırı bir düzenlemedir. Acaba, kendisinin buradaki gerekçesi nedir? Birinci sorum bu. İkinci sorum; yeni beyanname verilmesi -madde itibarıyla söylüyorum- söz konusudur. Oysa, beyannameyi daha evvel vermiş olduğumuza göre, 1998 yılında beyannamesini vermiş olan mükellefe, yeniden bir beyanname verdirmek, kırtasiyecilik değil midir; bürokrasi değil midir? Bunu, doğrudan doğruya idarenin kendisi, bir tespit yaparak mükellefe bildirmesi daha uygun değil midir? Sadece taksit için bir müracaat düşünülebilir; ama, yeni bir beyanname verilmemesi gerekir diye değerlendiriyorum. Üçüncü sorum; acaba, toplanan bağış miktarı ne kadardır? Bunun ne kadarı sarf edilmiştir? Dördüncü ve son sorum -özellikle altını çizerek sormak istiyorum- bugün kar yağıyor ve bir taraftan Düzce'de, bir taraftan Bolu'da, bir taraftan Sakarya'daki vatandaşlarımız halen açıkta, çok büyük bir sıkıntı içerisinde ve donma tehlikesiyle de karşı karşıyalar. Bir taraftan da, prefabrike evler yapılmaya gayreti içerisinde; ama, yetişmeyeceği anlaşılıyor, öyle de görülüyor. O halde, biz, bu yöredeki insanlarımızı -sonradan vuku bulan depremde zarar gören vatandaşlarımızı da içerisine alacak şekilde- tatil köylerine gönderemez miyiz?

Çünkü, Antalya’da 150.000 yatak kapasitesi var; keza, Muğla bölgesinde aynı şekilde 150.000 yatak kapasitesi var. Hem tatil köyleri hem de pansiyonlarda oldukça fazla yatak kapasitesi bu mevsimde boştur. Buradaki vatandaşlarımızı oraya göndermek suretiyle barındırmayı düşünüyorlar mı? Böylece, ihtiyaçlarını karşılama imkânını bulabilirler mi? Elde zaten bir miktar para var, bu yöredeki tatil köyleri ve pansiyon sahipleri de, bu mevsimlerde, çok ucuz fiyatla, vatandaşların veya yerli ve yabancı turistlerin kalmasına imkân sağlıyorlar. Sayın Maliye Bakanımız, deprem bölgesindeki insanlarımızı donmaktan, açlıktan ve sefaletten kurtarmak için, tatil köylerine ve pansiyonlara göndermek suretiyle, hiç olmazsa prefabrike evler yapıncaya kadar barındırma imkânını düşünüyor mu?

Maliye Bakanı Sümer Oral (İzmir)’ın Cevabı: Birinci sualde “11.700.000 000 faiz geliri olan kişi vermiyor, 106 milyon götürü matrahı olan veriyor; bu, sosyal adalet prensiplerine ne ölçüde uyar” diyor. O faiz geliri sahibi normal vergisini veriyor ve stopaj yoluyla, 11 milyardan 1,5 milyar vergi alınacak; fakat, bu tasarıda -halen görüşmekte olduğunuz tasarıda- bundan ayrı, faiz üzerinden direkt bir vergi alınması söz konusu değil. Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefi olarak geliri neyse, onun üzerinden %5 oranında alınıyor. O, normal vergisini veriyor. Bu tasarıyla, ayrıca, ondan vergi alınmayacak; o doğru.

Saffet Arıkan Bedük (devamla): “Alınmalı” diyoruz biz.

Maliye Bakanı Sümer Oral (devamla): Hayır; ondan stopaj alınmayacak; o şekilde verecek. Aşağı yukarı, dünden beri, âdeta, götürü, vergi mükelleflerden çok büyük bir vergi alınacak ve onlar çok sıkıntıya sokulacakmış gibi, arkadaşlarımızın ifadeleri oldu. Esasında, 1999 yılında götürü vergi mükelleflerinden vergi hiç alınmadı ve 1998 matrahları üzerinden alınacak ve o matrahlar üzerinden de en fazla alınacak vergi 42.000.000 lira olacak; yani “götürü usuldekileri mahvettiniz, üzerine büyük yük getirdiniz, hayat hakkı bırakmadınız” dediğiniz vergi 42.000.000 lira ve bu da üç taksitte alınacaktır ki, o kesimden de, 1999 yılında, basit usul nedeniyle hiç vergi alınmadı; yani, bunu, bir tespit için ortaya koyuyorum; çünkü, çok kullanılıyor. Biz, bu vergiyi getirirken, dün de ifade ettim, vergi almayı biz de istemeyiz; ama, şartlar onu gerekli kılmış olabilir. Ayrıca, bu vergiyi düzenlerken, mümkün olduğu kadar dar gelirliyle az yük getirilmeye çalışıldı ve eğer, bir esnafın, bir emekli memurun, bir işçinin, bu kanun tasarısı kanunlaşırse ne vergi vereceğini hesap ederseniz, sözlerinizin çok gerçeğe uymadığını göreceksiniz. Nitekim, bu tasarı kanunlaştıktan sonra, o tür bir çalışmanın sonucunu da göstereceğiz.

Saffet Arıkan Bedük (devamla): Sayın Bakanım, 11.700.000.000... Bu soruyla ilgili olarak söylüyorum. Sayın Bakan, geçmişle ilgili, 11.700.000.000 lira kazanmış olan, faizden gelir elde etmiş olan kişiden 1.700.000.000 lira stopaj alınıyor dedi. Ek bir vergi kanunu geliyor; burada da, yine aynı şekilde, bunlara da yansıyabilir diye, o manada sordum.

Maliye Bakanı Sümer Oral (devamla): Ben, zaten, Sayın Bedük'e bir şey demedim, sorduğu suale cevap verdim; evet, öyledir; ben de aynı şeyi söyledim. Onun dışında, yeni bir beyanname verme durumu söylendi. Bu tasarı hazırlanırken bu da düşünüldü; ama, burada -ki, mutlaka dikkatle okuyorsunuz-bakıldığı zaman, otomatik, herkes bu vergiyi verecek anlamı yok. Eğer, bu deprem nedeniyle mal varlığı %10 civarında zarar görmüş ise, o, beyanname verme durumunda değil. Mükelleflerin ne kadar zarar görüp görmediğini, vergi idaresi, münhasıran, direkt tespit etme şansına sahip değil ki. Eğer böyle bir şey olmasa; yani, %10 zarar görenler beyanname verme durumunda veya muaf olmasalar, bu dediğiniz doğru; ama, vergi dairesi, kimin ne kadar zarar gördüğünü bilemiyor. O bakımdan, böyle bir beyanname usulü getirildi; ama, getirilirken de, fevkalade basit usul içerisinde, belki bir sayfalık bir beyanname olacak; bildirecek. Yoksa, o dediğim konu olmasa, bu, gerçekten düşünülebilirdi ve böyle düşünmekte de son derece haklısınız. O nedenle, böyle bir uygulama içerisine giremedik. Bugüne kadar toplanan bağışlar: Türkiye içerisinde, hibe şeklinde, karşılıksız toplanan bağışlar en son tarih itibariyle 78 trilyon veya 79 trilyon lira civarındadır; kredi şeklinde dış taahhütler 3,5 milyar dolar civarındadır. Dün de ifade ettim; bunun, IMF'ye ait olanı var, Dünya Bankasına ait olanı var, Avrupa İskân Fonuyla ilgili olanı var. IMF'yle ilgili olan 500 milyon dolarlık kısmı geldi; bir de, Dünya Bankasıyla ilgili olan kısmının bir bölümü geldi. Diğerleri, belli bir zaman içerisinde ve belli şartlara bağlı olarak gelecek. Yine, dün ifade ettim; biz, bu deprem konusu üzerinde fevkalade hassas duruyoruz ve kamuoyunun hassasiyetini de son derece saygıyla karşılıyoruz. O nedenle, bir bütçe bütünlüğü ve disiplini içerisinde gösterilecektir. Ne kadar gelmiştir, ne kadar harcanmıştır; onunla ilgili bütçeleme çalışmaları konusunda da, gerek bizim bakanlığımızda gerek harcamada direkt devrede olan bakanlıklarda çalışmalar sürdürülüyor. Dolayısıyla, elde edilen gelirlerin kuruşu kuruşuna, harcamaların da kuruşu kuruşuna kamuoyunun bilgisine sunulacağını bir kere daha ifade etmek istiyorum.

Saffet Arıkan Bedük (devamla): Sayın Başkan, Bolu ve Düzce'de, en son depremde zarar gören vatandaşlarımız, kar ve kış sebebiyle, gerçekten donma tehlikesiyle karşı karşıya. Acaba, Akdeniz Bölgesindeki tatil köylerine veya pansiyonlara yerleştirmeyi düşünüyorlar mı diye sormuştum. Önemli bir soru.

Maliye Bakanı Sümer Oral (devamla): İlk günden itibaren, depremzedelerin, devletin depremzedeleri barındırabileceği sosyal tesisler veya ona benzer yerlerde barındırılması için o bölgelere talimat verildi ve halen de isteniyor. Yalnız, o taraflara da pek gitmek istemiyorlar. Biz, her hükümet toplantısında bunu dile getiriyoruz. Oradaki boş yerlere gitmek istemeleri halinde, oralar açık, her türlü ihtiyaçları da karşılanacak; ama, bazen de, o bölgeden kopmak istemiyorlar, duygusal nedenlerle veya başka nedenlerle o bölgede oldukları için. Yoksa, isteyip de, talep edip de orada yer verilmeyen tek kişi yok. Hatta, bugün yine görüştük; bir kamu kuruluşumuz "biz kaç defa o

bölgeye gittik, söyledik; ama, o kadar az talep geldi ki, biz de hayret ettik” dedi. Yani, oradaki vatandaşlarımızın gitmesi halinde, o tesislerin kapıları sonuna kadar açık ve onu da zorluyoruz.

İsmail Özgün (Balıkesir)’ün Sorusu: Birinci sorum: Bu tasarıyla, kayıt dışı ekonomi deprem vergisinden etkilenmezken, dürüst vergi mükellefine, belki de, altından kalkamayacağı bir yük getiriliyor. Bu bakımdan, acaba, bu dürüst mükellefleri cezalandırmak anlamına gelmiyor mu bu tasarı? İkincisi: Biraz önce de sözü edildi; kaynağında stopaj yoluyla vergilendirilen menkul sermaye iratlarından vergi alınmayacak; ama, öbür tarafta, geriye dönük olarak, beyana tabi mükelleflerden vergi isteniyor. Bu, Anayasadaki eşitlik ilkesine aykırı değil midir? Üçüncüsü: Sayın Bakanım, biraz önce Sayın Bedük’ün sorusuna cevap verirken “bu tasarıyla, biz, dar gelirli insanlara fazla bir yük getirmiyoruz” dediler. Peki, tasarıda Akaryakıt Tüketim Vergisi oranlarının %300’den 500’e çıkarılacağı söyleniyor. Memur, işçi gibi dar gelirli mükellefler bundan etkilenmeyecek midir?

Aslan Polat (Erzurum)’ın Sorusu: Gerçi, biraz önce Sayın Bedük’e cevap verirken kısmen cevap verilmiş gibi oldu; ama, benim esas soracağım soru şu: Sayın Bakanım, götürü vergiyle, misal olarak, siz, 106 milyon lira matrahı olan 5 milyon lira vergi alacaksınız. Misal veriyorum; Erzurum’un Çat İlçesindeki bir berber 100 milyon lira para alıyorsa 5 milyon lira vergi verecek. Bu para önemli bir şey değil; ben, bunun sosyal yönünü soruyorum. Biraz önce, bir madde önce, Milliyetçi Hareket Partisi Erzurum Milletvekili İsmail Köse bir önerge verdi ve ayda 1 milyar lira para kazanan insanların yılda 12 milyar lirasını vergiden muaf etti. Şimdi, bunu ben nasıl izah edeceğim gittiğim zaman şehrimde? Çat İlçesi, deprem olduğu gün, hayvan pazarında 7 milyar lirayı topladı ve yardım etti. Bu halk yardım etmeyi sever; onu demiyorum. Bizim sorduğumuz tek soru işin sosyal yönü. Bir taraftan, 100 milyon lira para kazandığını varsaydığınız götürülerden 5 milyon lira para alırken, bir taraftan, ayda 1 milyar lira para alan bir insanın vergisinin 12 milyar lirasını burada matrah dışı tutmanızı sosyal olarak nasıl izah edeceksiniz? Makalelerinizde, ben, hep bunu okuyorum, “verginin sosyal yönüne dikkat etmek gerekir” diyorsunuz. Bunu öğrenmek istiyorum.

Musa Uzunkaya (Samsun)’nın Sorusu: Evvela, ben, makamınıza bir şey sormak istiyorum. Eğer, mümkünse, Meclis Başkanlık Divanımız, şu Mecliste, bugüne kadar, şu sistem kurulduktan sonra, ne oradaki konuşmalar ne de yerinden yapılan mikrofon konuşmaları hiçbir şekilde sağlıklı olarak duyulmuyor. Gerçekten, samimî olarak, hükümetten, Meclis Başkanlığından, yeni bir yolsuzluğa meydan vermeden, bunun telafi edilmesini istiyoruz. Şuraya bir tane saat konulmadı, kimse ne olduğunu bilmiyor. Belki yoklama isteyeceğim ve saate bakıyorum... Mecliste, düzenli, bu topluma lazım bir şey yok. Önce, Başkanlık Divanından, zatiâliniz aracılığıyla istirham ediyoruz. Bakın, şu konuşmalarda birbirimizi anlayamıyoruz. Benim konuştuğumu oradaki

doğru dürüst duymuyor, oradakini de ben duyamıyorum. Sayın Bakanın söylediğini de anlayamıyoruz. Önce, bu sistemi bir ıslah edin. İkinci olarak, Sayın Bakandan soruyorum. Az önce de arz ettim; 5. maddede tahsili düşünülen vergiler, matrahı belirlenmiş filan, neyse... Birincisi ‘hemen tahakkuk ettiği tarih,! ikincisi “Kasım 1999” diyor. Şimdi, muhalef, temenni etmiyoruz; inşallah, çıkmayacak bu yasa; ama, şayet çıkarsa -muhtemelen bu akşam çıkacak- 4 gün var; pazartesi, salı, çarşamba; ay bitti. Vatandaş, yasa çıktı diye -kasımda bir taksit ödemesi lazım- cezalı mı ödeyecek? İkincisi, gerçekten, az önce de arkadaşlarımız ifade ettiler, bu 12 milyarın istisna edilmesinin, gerçek, bizim bilmediğimiz; ama, Sayın Kabinenin bildiği bir gerekçesi mi var? Bu gerekçeyi milletin huzurunda bize ilan etsinler. Neden 12 milyar dışarıda?

Bir diğer konu da; şu anda elimizde bir belge var -bu vergi tahakkuk edecek- Gelir Vergisi Genel Tebliği. Yasa çıkmamış; ama, tebliğ çıkmış. Milletimizin gözü aydın olsun; yani, tebliğle, sizden ne miktar para toplanacak, belirlenmiş. Mesela, buna göre, Erzurum ve Samsun Büyükşehirleri 3. kademede götürü derecelerinde 127.000.000 lira yıllık götürüsü olan vatandaşa 6.375.000 lira vergi tahakkuk ettiriliyor. Halbuki, aynı konumdaki, kalkınmada birinci derecedeki bölgeye de 106.000.000 liraya; yani, zayıf bölgedeki insan dahi 106.000.000 lira geliri varsa, yine vergi ödeyecek. Oysaki, mesela, diğer 12 büyükşehir 255.000.000 liradan sonrası için vergi ödeyecek. Bu, tersine bir adaletsizlik olmuyor mu? Kalkınmada öncelikli yöre ile az kalkınmış büyük şehirler ve.. Diyorum ki, burada bir adaletsizlik var mı, yok mu?

Maliye Bakanı Sümer Oral (İzmir)’ın Cevabı: Sayın Özgün’ün suallerinden başlamak istiyorum. Kendileri buyurdular ki: “Tasarı, kayıt dışı mükelleflere niye vergi getirmiyor?” Kayıt dışının, Türk vergi sisteminin, hatta bütün vergi sistemlerinin bir zaafı olarak değerlendirilmesi lazım. Kayıt dışı, daha doğrusu vergi kapsamı dışındaki işlemlerin vergi kapsamı içerisine alınması, bir malî idarenin, vergi idaresinin en büyük görevidir. Onunla ilgili çalışma, zaten, her zaman yapılıyor, yine yapılıyor; ama, bir vergi kanunu çıkarılırken kayıt dışından da vergi alacağım diye bir uygulama olmaz; çünkü, kayıt dışı diye bir matrah yok ki. Eğer, Sayın Özgün, kayıt dışı diye şu matrah diyorsa, onu alalım; ama, gösteremezler. O kayıt dışı, kanunla ilgili değil. Vergi idaresi uğraşır. Onunla uğraşıyoruz. Bu vergi çıksa da çıkmasa da zaten uğraşılacak; o konuda gayret sarf ediliyor; ama, kayıt dışından da vergi alacağım diye bir kanun çıkmaz. Ortada matrah yok; ama, o...”

İsmail Özgün (devamla): Söylemek istediğim, önce kayıt dışının kayda alınması.

Maliye Bakanı Sümer Oral (devamla): Onun üzerinde zaten gayret sarf ediliyor. Şimdi, kayıt dışının hangi noktada... Tamam, işba noktasına gelindi, artık, bundan sonra kayıt dışı yoktur denecek bir ölçü de yok. O, zaten yapılacak. Şimdi, ona, bir noktaya ginceye kadar vergi alınmaz diye bir uygulama da olamaz. O zaman, bugüne kadar Türkiye’de çıkmış olan bütün vergi

kanunlarında bu gerekçenin söylenmesi gerekir; ama, ben, bunu değerli arkadaşımın “kayıt dışının üzerinde hassasiyetle durun” ilkesi ve o uyarısı olarak değerlendiriyorum. Gayet tabii durulacaktır. Anayasaya aykırı mıdır? Biz, Anayasaya aykırı olduğu görüşünde değiliz. Zaten, Anayasaya aykırı olduğu görüşünde olsak, tasarımı sevk etmezdik. Akaryakıt Tüketim Vergisinden bahsettiler. Biz, bu vergi tasarısıyla akaryakıt tüketiminden bir vergi almayacağız. O, bu vergi kanununun içerisinde yer almıştır; ama, Akaryakıt Tüketim Vergisindeki limit, bazı ürünler için dolmuştur. Dolduğu için, ona bir yetki vermek amacıyla, Akaryakıt Tüketim Vergisindeki o maddeye yeni bir marj tanımak için konmuştur; yoksa, mevcut tasarıyla kesinlikle en ufak bir vergi alma durumu yoktur...

İsmail Özgün (devamla): Akaryakıt fiyatlarını artırmayacak mı Sayın Bakan?

Maliye Bakanı Sümer Oral (devamla): Efendim, o, bununla ilgili değil; yani, ek vergiyle ilgili değil. Eğer böyle bir tasarı olmasa, ayrı, özel bir tasarı sevk etme durumunda kalırdık; çünkü, bazı petrol ürünlerinde 300’lük limit dolmuştur. Onu 500’e... Bu tür düzenlemeler de çok sık yapılır. Çok sık yapılmasının nedeni de nedir dersanız, tabii, enflasyondur. Enflasyonun her alandaki tahribatı gibi, burada, limitleri de çok kısa zamanda değiştiriyor. Yoksa, Akaryakıt Tüketim Vergisine bu madde zam getirmez; eğer, kararnameyle Bakanlar Kurulu değiştirirse veya Enerji Bakanlığı değiştirirse gelir. Bu şekilde, bu, münhasıran bir zam maddesi değil, bir limit tanıma maddesidir.

İsmail Özgün (devamla): Ama, fiyatları artırır Sayın Bakan.

Maliye Bakanı Sümer Oral (devamla): Efendim, o, ayrı bir konu. Sayın Aslan Polat, işin sosyal boyutundan bahsettiler. Tabii, bu, tartışılabilir; yani, her verginin, mutlaka, sosyal yönünde bir şey bulunabilir, ne kadar gayret sarf ederseniz sarf edin. Yalnız, burada, yılda 12 milyar liranın altında ücret alanlardan vergi alınmaması hususuna bir açıklık getirmek istiyorum. Ücret gelirleri, genellikle, zayıf nitelikte kazançlar kabul edildiği için, vergi terminolojisi, vergi biliminde, bunlar, biraz, vergilendirilmede korunur. Şimdi, burada, niye 12 milyarı seçtiniz de 10 milyarı seçmediniz, 8 milyarı seçmediniz diye bir sual akla gelebilir, haklı olarak da gelebilir. Burada, biz, şu kıstası kullandık: Bildiğiniz gibi, 1994 yılında Net Aktif Vergisi diye bir vergi çıkmıştı. Orada da ücretlilerden belli bir vergi alınacaktı ve 600 milyon olarak tespit edilmişti. Onu ölçü aldık; endeksledik -farklı endekslere göre- 13-14 milyar civarında tuttu; biz, onu 12 milyar olarak tespit ettik. Dolayısıyla, sanıyorum, buradaki 12 milyarın da temelinde yatan konu odur.

Şimdi, değerli arkadaşımız Uzunkaya’nın sorduğu konu, -kendileri kişisel konuşmalarını yaparken de burada dile getirdiler- işte, çok aceleye gelmiş, kasım denmiş, kasımın da bitmesine beş gün var; bu nasıl olur... Şimdi, hiç kuşku yok ki, bu kanun tasarısı yeni sevk edilmedi, ağustosta sevk edildi ve ağustosta çıkacağı esasına göre kasım denilmişti. Şimdi, bizim değerli milletvekili arkadaşlarımız da

bu durumu gördükleri için, bir önerge hazırladılar. Eğer bu önerge Yüce Genel Kurulunuzca tasvip görürse, bunlar değiştirilecek ve zamana uydurulacak. Ağustosta sevk edildiği için böyle oldu. Onu ifade etmek isterim. Ayrıca, inanın, bu yasa tasarısının çıkışında bilmediğiniz hiçbir şey yok. Çok iyi bildiğiniz gibi, Türkiye, bir deprem felaketiyle -gerçi, bu tasarı ilk depremden sonra hazırlandı ama- iki defa karşılaştı. Burada meydana gelen zararların bir an evvel giderilmesi isteniyor; ama, bu, bir an evvel giderilirken, ayrıca, ekonominin, maliyenin dengeleri de bozulmasın istendi. Bir taraftan bu yaraları saralım; ama, genel dengelerimizi de koruyalım. Amaç budur. Onun için, ilave bir kaynağa ihtiyaç duyuldu. Türkiye'nin çok büyük dayanışma duygusu vardır. Bu sorunları, yine bu duyguyla aşacaktır. Tabii, gönül arzu ederdi ki, böyle bir deprem olmasın, böyle kayıplarımız olmasın, böyle bir tedbire de gitmeyelim. Dolayısıyla, kesinlikle merak etmeyin, bilinmeyen hiçbir sebebi yok.

4. madde üzerinde verilen beş önergeden dördü işleme konmuştur. Önergelerden ilki; İsmail Özgün (Balıkesir), Hüseyin Arı (Konya), Ahmet Karavar (Şanlıurfa), Ali Sezal (Kahramanmaraş) ve Lütfi Yalman (Konya) tarafından verilmiştir. İkinci önerge; Suat Pamukçu (Bayburt), Mustafa Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa), Ahmet Karavar (Şanlıurfa), Osman Yumakoğulları (İstanbul), Bekir Sobacı (Tokat) ve Salih Kapusuz (Kayseri) tarafından verilmiştir. Üçüncü önerge; Suat Pamukçu (Bayburt), Yakup Budak (Adana), Bekir Sobacı (Tokat), Mehmet Zeki Okudan (Antalya) ve Osman Yumakoğulları (İstanbul) tarafından verilmiştir. Dördüncü ve en aykırı önerge ise; Mehmet Emrehan Halıcı (Konya), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), İsmail Köse (Erzurum), Ahmet Kabil (Rize) ve Zeki Çakan (Bartın) tarafından verilmiştir. Bu son önergenin görüşmelerinin ardından, önergenin oylanmasından önce karar yeter sayısı talep edilmiş, karar yeter sayısı olduğu tespit edildikten sonra yapılan oylama ile önerge kabul edilmiştir. Bu önergenin kabulü üzerine üç önerge üzerinde görüşme yapılmamıştır. Kabul edilen önerge ve gerekçesi aşağıdadır.⁸²¹

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına
Görüşülmekte olan kanun tasarısının 5. maddesinin aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Beyan ve ödeme

Madde 5. – Ek gelir ve ek kurumlar vergisi, aşağıda belirtilen sürelerde beyan üzerine veya idarece tarh edilerek ödenir.

a) 1998 yılına ilişkin olarak verilmesi gereken yıllık Gelir veya Kurumlar Vergisi beyannameleriyle beyan edilmesi gereken matrahlar ve bu matrahlar üzerinden hesaplanan ek gelir ve ek kurumlar vergisi, bu kanunun yayımı tarihinden itibaren bir ay içinde ayrı bir beyannameyle beyan edilir. Ödenmesi gereken vergi, ilki beyanname verme süresi içinde, diğerleri beyanname verme süresinin bittiği ayı izleyen ikinci, dördüncü, altıncı, sekizinci ve onuncu aylarda olmak üzere altı eşit taksitte ödenir.

⁸²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), ss. 585-588.

b) 1998 yılı ticarî veya meslekî kazançları götürü usulde tespit edilen Gelir Vergisi mükelleflerinin, götürü matrahları üzerinden hesaplanan ek gelir vergisi, bu kanunun yayımı tarihinden itibaren bir ay içinde idarece tarh edilir ve ilki tarh süresinde, diğerleri 2000 yılının haziran ve ekim aylarında olmak üzere üç eşit taksitte ödenir.

c) 1998 takvim yılı ücretlerinin vergi matrahı 12 milyar lirayı aşan ücretlilerin, bu ücretleri için hesaplanıp ödenmesi gereken ek gelir vergisi, ücretlilerin bu kanunun yayımı tarihinde kendilerine ücret ödemesinde bulunan işverene, 1998 yılında elde ettiği ücretlerinin Gelir Vergisi matrahını bildirmeleri üzerine, işverenlerce bu kanunun yayımı tarihinden sonraki birinci, üçüncü, beşinci, yedinci, dokuzuncu ve onbirinci ücret ödemesinden tevkif edilmek suretiyle altı eşit taksitte ödenir. Tevkif edilen bu vergi muhtasar beyannameyle beyan edilir.”

Gerekçe: Tasarının yasalaşma süreci ve 12.11.1999 tarihinde meydana gelen deprem dikkate alınarak bu değişikliğin yapılması gerekmektedir.

5. madde önerge doğrultusunda oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra; Ömer İzgi (Konya), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), Mehmet Emrehan Halıcı (Konya), Abdul Ahat Andican (İstanbul) ve Yusuf Kırkpınar (İzmir) tarafından yeni madde ihdasına dair önerge verilmiştir. İçtüzüğün 87. maddesinin dördüncü fıkrası hükmü gereği, görüşülmekte olan tasarı veya teklife konu kanunun komisyon metninde bulunmayan, ancak, tasarı veya teklifle çok yakın ilgisi bulunan bir maddesinin değiştirilmesini isteyen ve komisyonun salt çoğunlukla katıldığı önergeler üzerinde yeni bir madde olarak görüşme açılabilir. Bu nedenle, aşağıdaki önerge okutulmuş olup Komisyon, önergeye salt çoğunlukla katılırsa, önerge üzerinde yeni bir madde olarak görüşme açılacağı, Komisyonun salt çoğunlukla katılmaması halinde ise, önergenin işleminden kaldırılacağı, Genel Kurul Başkanı tarafından açıklanmıştır. Madde okutulduktan sonra Genel Kurulda Komisyonun salt çoğunluğu olan 21 üye sayısı bulunamadığından, madde üzerinde işlem yapılmamış ve otomatik olarak kabul edilmemiştir. Daha sonra tasarının aşağıdaki altıncı maddesi üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁸²²

“İKİNCİ BÖLÜM

Ek Emlak Vergisi

MADDE 6.– 29/7/1970 tarihli ve 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanununun 1 ve 12. maddelerinde yazılı bina, arsa ve araziler, 1999 yılı emlak vergisi matrahları üzerinden bir defaya mahsus olmak üzere ek emlak vergisine tabidir.

Sahip olunan konutlardan brüt alanı 200 m²’yi geçmeyen ve mükellefçe seçilen bir tanesi ile;

– Kocaeli, Sakarya, Yalova illerinin merkez ve ilçeleri ile Bolu İlinin Düzce, Gümüşova, Gölyaka, Cumayeri ve Çilimli ilçelerinde bulunan bina, arsa ve araziler,

⁸²² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), ss. 588-590.

– 17/8/1999 tarihinde meydana gelen depremde varlıklarının en az yüzde onunu (tevsik edilmek kaydıyla) veya birinci derece kan hısımlarından birini (eş dahil) kaybedenlerin bina, arsa ve arazileri,

bu vergiden müstesnadır. Emlak Vergisi Kanununda yer alan daimi ve geçici muaflıklar ve istisnalar, bu vergi bakımından da geçerlidir.

1999 yılında bina ve arazi vergisi mükellefi olanlar, bu verginin de mükellefidirler. 1998 yılı genel beyan döneminde veya 1998 yılında ortaya çıkan ve vergi değerini tadil eden nedenlerle verilen beyannameler bu vergi için de verilmiş sayılır. Bu vergi, 1999 yılı emlak vergisi matrahı üzerinden, bu Kanunun yayımı tarihinden itibaren Emlak Vergisi Kanununda yer alan nispetlerde belediyelerce hesaplanır. Hesaplanan vergi, başkaca bir işleme gerek olmaksızın tahakkuk etmiş sayılır.

Bu Kanunun yayımı tarihine kadar emlak vergisi beyannamesi verilmemiş olması halinde vergi, Emlak Vergisi Kanununun 32. maddesine göre belirlenecek emlak vergisi matrahı üzerinden tahakkuk ettirilir.

Tahakkuk eden bu vergi, mükelleflerce 1999 yılı Kasım ve Aralık aylarında olmak üzere iki eşit taksitte ödenir. Belediyeler, bu madde uyarınca tahsil ettikleri vergileri, tahsilatı takip eden ayın yirminci günü akşamına kadar muhtasar beyanname ile bağlı bulundukları vergi dairesine beyan ederek öderler.

Tahsil ettikleri vergiyi yukarıda belirtilen süre içinde vergi dairesine yatırmayan belediyelerden, yatırmaya mecbur oldukları vergiler, 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre gecikme zammı tatbik edilerek tahsil edilir.”

FP Grubu adına Veysel Candan (Konya); bir konutun değeri ne olursa olsun vergisinin hesaplanmayacağını, Boğaz’daki yalı ile sıradan bir dairenin fiyatlarının farklı olduğunu, dolayısıyla vergilerinin de çok farklı olduğunu, burada bir adaletsizliğin söz konusu olduğunu, keza varlık kaybında %10 belgelemede ciddi sıkıntılar çıkacağını, belediyelerin tahsil ettiği vergi gelirlerini bulundukları mali sorunlar nedeniyle vermelerinin mümkün olmadığını, Erzurum Belediyesi çalışanlarının 8 aydır maaş alamadıklarını ifadeyle, “Kaçaklar tutulacağı yerde, bu verginin, verenden tekrar alınması en büyük yanıltıcıdır. Hedeflenen 726 trilyon paranın tamamını tahsil etmek hiç mümkün değildir. Birçok beldede, ilçede, Emlak Vergisi diye bir şey zaten yoktur. Aslında, hükümet, yaptığını da tam anlamıyla bilmemektedir. Depremi haftasında, hazinenin borçlanma rakamlarını aldım: Artı 8 puanla %122’yle borçlandı ve bir haftada fazla ödenen para miktarı 45 trilyondur; yani, hazinenin bir hafta borçlanmasıyla fazla ödenen para miktarı yaklaşık 45 trilyondur; yani, toplanacak bu verginin yaklaşık %10’unu, bir ödemeyle, hükümet harcamış durumdadır. ...Her şeyden evvel, depremle ilgili olarak konut seçimi de tamamen yanıltıcı; daimi konut veya prefabrike olması noktasında, hükümet içindeki koalisyon partilerinin iki bakanı görüş ayrılığına düştü ve haklı olarak,

bu konutlar prefabrike olmamalıydı ve maalesef oldu. 26.000 prefabrike konut ihale edildi. Müracaat eden 25 firmaya paylaştırıldı. Düşünün şimdi; ihalesiz, 25 firmaya paylaştırıldı; 1.900'ü bir firmaya verildi ve bu firma, daha önce, Ankara Asliye Ceza Ticaret Mahkemesi tarafından tazminat cezasıyla cezalandırılmıştır; böyle bir firmaya bile ihale verildi. Ayrıca, deprem sonrası için, aynı tarihlerde, beton malzemeye % 40 zam yapıldı. Hepimizin hatırlayacağı üzere, Toplu Konut İdaresi, Başbakanlığa direkt bağlandı; gerekçesi de, Dünya Bankasından büyük kredilerin alınacağı ve büyük ihalelerin yapılacağı idi. Yani, Başbakanın, ilgili devlet bakanına güvensizliği ortaya çıktı,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür. Candan daha sonra GSM’le ilgili olarak 150 milyon dolarlık KDV alacağının beklendiğini ifadeyle, DPT’nin karşı çıkmasına rağmen Mavi Akım projesine yapılan 55 milyon dolar ödemeyi ve İnterbank’ta 1,5 katrilyonun Hazine Mevduat Fonuna geçirildiği duyumunu hatırlatmış, tüm bunların toplanmasıyla ilave vergiye gerek olmadığını ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Murat Akın (Aksaray); 22.7.1998 tarihinde Emlak Vergisindeki beyan değerlerinin yükseltildiğini, bu düzenlemelere göre “bina, arsa ve araziler, eğer gerçek değerleri üzerinde beyan edilmemişse, bu gayri menkuller, taşınmazlar, iktisap tarihinden itibaren 5 yıldan daha az bir sürede satılırsa, sair kazanç ve iratlar” diye vergilendirileceğini belirtmek suretiyle mükelleflerin ve maliklerin korkutulduğunu, yeniden beyana davet etmek suretiyle gerçek değerlerinin üzerinde bu beyannamelerin yeniletirildiğini, yeniletmenin neticesinde de bilhassa gayrimenkul alım-satımı ile bina yapım işlerinin durduğunu, 4369 sayılı Yasanın geçici 46. maddesi ile 65. maddesinin ülkede ekonomik durgunluğa ve istikrarın bozulmasına sebep olduğunu, bilahare “reform” diye tanıtilen tasarı beklentilere cevap vermeyince 4444 sayılı Yasayla emlak değerlerinin değişiklikten önceki değerine dönüştürülmek istendiğini, geline nokta ek emlak vergisinde ifade edilen 1999 yılı değerlerinin hangisi⁸²³ olduğunun belirsiz olduğunu, 1995-1997 döneminde üç yıl yıllık %7’nin üzerinde yüksek bir hızla büyüyen Türkiye ekonomisinin büyüme hızının 1998 yılında eksi 2’lere indiğini, ekonomideki daralmanın 1999’un ilk üç ayında şiddetlendiğini, GSMH’nin %8,4 ve sanayi sektörünün %9,3 küçüldüğünü, imalat sanayiindeki kapasite kullanma oranının önceki yılın ağustos ayındaki %79,4 düzeyinden %65’lere indiğini, ekonomideki daralmanın temel sebebinin hükümetin yanlış politikaları olduğunu, bu ekonomik daralma karşısında ek vergi almanın hiçbir mantıkla izah edilemeyeceğini ifade etmiştir.

İsmail Özgün (Balıkesir); getirilen “Deprem vergisinin” gelirinin düşük insanlardan IMF’nin isteği ile alınacağını, devamında Bakanlar Kurulu kararnameleriyle KDV oranlarının yükseltileceğini, vergilerle aşağı yukarı 1 katrilyon civarında para toplanmaya çalışılacağını ifadeyle, “Türkiye, makam otomobili, vasıta bakımından dünyada şampiyon bir ülke. 30.6.1999 tarihi

⁸²³ 4369 sayılı Kanunla belirtilen değer mi, 4444 sayılı Kanunla belirtilen değer mi olduğu?

itibariyle tam 87.000 tane taşıt var. Şimdi, bu yetmiyormuş gibi, o kanuna arkada ilaveler yapılmış ‘aşağı yukarı biz daha 4.000 civarında taşıt alacağız’ diyorsunuz. Kimin parasıyla alacaksınız? ...Bu makam otolarının yarısını satabilirsiniz. ...Türkiye’nin bugün aşağı yukarı 234.000’in üzerinde lojmanı, 2.408 civarında da sosyal tesisi var; bunları değerlendirebilirsiniz. Hazine arazilerinin miktarı aşağı yukarı 46 milyar metrekaare; bunları gündeme getirebilirsiniz. Öbür taraftan, stopaj yoluyla vergilendirilen gelirler var, faiz ve repo gelirleri var; onlara hiç dokunmuyorsunuz, onları değerlendirebilirsiniz. ...Siz, bu kanunu buradan geçerseniz bile, bu mükelleflerin, bugün, bu vergileri ödeyecek takatı yok. Bakınız, vergi tahsilat oranlarına bakınız... Bu sene artış oranı %51, %53 civarında gerçekleşecek ve üstelik, 2000 yılı için de, siz, %70 vergi artırmayı planlıyorsunuz. Bunun nasıl yapacaksınız;” şeklinde konuşmasını tamamlamıştır.

Musa Uzunkaya (Samsun); toplanan vergilerin maksadına uygun kullanılması halinde milletin bunu da sineye çekeceğini, ama milletin ciddi endişeleri olduğunu ifadeyle, “Siz, vaktiyle, eğitim için ek bir vergi koydunuz; şimdi deprem vergisi, yarın yel vergisi, bir gün sel vergisi!.. Allah’a şükür, bu vergilerin bir hududu var mı? Akşamleyin Sayın Bakana soruluyor, bakan ‘yeni vergiler de gelecek’ diyor. ...Nasıl alacaksınız; vatandaşta yok ki, versin. Bakınız, 210.400 liraydı süper benzin Ocağın 1’inde, yılbaşından bu tarafa 517.000 liraya çıkardınız. Allah’a şükür, bu, vergi değil de nedir?! Benzinine, mazotuna yaptığınız akaryakıt zammıyla bu milleti bu kadar perişan ettiniz, geçim sıkıntısıyla karşı karşıya getirdiniz. (...) 17 Ağustosta deprem oldu, 21 Ağustosta bakanlıklar genelge yayımladı; tüm sosyal tesisler depremzedelere tahsis edilecekti. Kaç tanesini yerleştirebildiniz? ...Hiçbirine bir depremzedeyi doğru dürüst yerleştiremediniz. (...) İnanmadığınız yasalara el kaldıra kaldıra, elleriniz kırıldı. Ben biliyorum, inanmadığınız yasalara el kaldırdınız. Siz, MHP olarak, çıkardığınız hiçbir yasaya inanmadınız. Rantiyeden vergiyi alacaksınız; hakikaten, hakkaniyet içinde bunu tahsil edeceksiniz;” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Yukarıdaki konuşmanın 19.03’te birleşime ara verilmiştir. Saat 20.00’da dördüncü oturumla birlikte, 6. madde üzerinde verilen iki önerenin görüşmelerine geçilmiştir. Önergelerden ilki; Suat Pamukçu (Bayburt), Mehmet Batuk (Kocaeli), Nevzat Yalçıntaş (İstanbul), Mahfuz Güler (Bingöl) ve Musa Uzunkaya (Samsun) tarafından verilmiştir. İkinci ve aykırı önerge ise; Emrehan Halıcı (Konya), Ömer İzgi (Konya), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), İsmail Köse (Erzurum), Ahmet Kabil (Rize) ve Zeki Çakan (Bartın) tarafından verilmiştir. Aşağıdaki ikinci ve aykırı önerge önce işleme alınmıştır.⁸²⁴

⁸²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), s. 599.

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan kanun tasarısının 6. maddesinin ikinci ve beşinci fıkralarının aşağıdaki şekilde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.

Sahip olunan konutlardan brüt alanı 120 metrekareyi geçmeyen ve mükellefçe seçilen bir tanesi ile;

Bolu, Kocaeli, Sakarya ve Yalova İllerinin merkez ve ilçelerinde bulunan bina, arsa ve araziler,

17.8.1999 veya 12.11.1999 tarihinde meydana gelen depremde varlıklarının en az yüzde 10'unu (tevsik edilmek kaydıyla) eşini veya birinci derece kan hısımlarından birini kaybedenlerin bina, arsa ve arazileri,

bu vergiden müstesnadır. Bina ve arazi vergisi ile ilgili muaflık ve istisnalar, bu vergi bakımından da geçerlidir."

Tahakkuk eden bu vergi, mükelleflerce 1999 yılı Aralık ve 2000 yılı Mart aylarında olmak üzere iki eşit taksitte ödenir. Belediyeler, bu madde uyarınca tahsil ettikleri vergileri, tahsilatı takip eden ayın 20. günü akşamına kadar muhtasar beyanname ile bağlı bulundukları vergi dairesine beyan ederek öderler."

Gerekçe: Tasarının yasalaşma süreci ve 12.11.1999 tarihinde meydana gelen deprem dikkate alınarak bu değişikliğin yapılması gerekmektedir.

Yukarıdaki önerge ve gerekçesi okutulduktan sonra oylanmış, bu arada karar yeter sayısına ulaşamadığından saat 20.11'de birleşime ara verilmiş, aynı gün saat 20.25'te beşinci oturumla⁸²⁵ birlikte yapılan oylama sonucunda önerge kabul edilmiştir. Önerge doğrultusunda oylanan 6. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 7. maddenin görüşmelerine geçilmiştir.

"MADDE 7. - 18.2.1963 tarihli ve 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanununun 5 ve 6. maddelerinde yer alan (I), (II), (III) ve (IV) sayılı tarifelere göre vergiye tabi olan ve bu Kanunun yayımlandığı tarihte ilgili sicilde kayıtlı bulunan taşıtlar, bir defaya mahsus olmak üzere, 1999 yılı için tahakkuk ettirilen motorlu taşıtlar vergisi tutarı kadar, ek motorlu taşıtlar vergisine tabidir.

Ancak, bu Kanunun 3. maddesine göre ek gelir ve ek kurumlar vergisinden muaf olanlar ile 17.8.1999 tarihinde meydana gelen depremde birinci derece kan hısımlarından birini (eş dahil) kaybedenlere ait taşıtlar ve depremde hasar gördüğü tevsik edilecek taşıtlar, ek motorlu taşıtlar vergisine tabi değildir.

Ek motorlu taşıtlar vergisi, bu Kanunun yayımı tarihinde tahakkuk etmiş sayılır.

Kanunun yayımı tarihinde ilgili sicilde adlarına kayıtlı taşıt bulunan gerçek ve tüzel kişiler, bu taşıtları dolayısıyla 1999 yılı için tahakkuk eden motorlu taşıtlar vergisinin yıllık tutarını, ek motorlu taşıtlar vergisi olarak birinci taksiti, bu Kanunun yayımını izleyen ayın sonuna kadar, ikinci taksidi ise 1999 Kasım ayı sonuna kadar olmak üzere iki eşit taksitte taşıtın kayıtlı olduğu yerin vergi dairesine öderler."

⁸²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), ss. 601-602.

FP Grubu adına Aslan Polat (Erzurum); “1999 yılı için tahakkuk eden Motorlu Taşıtlar Vergisinin ek Motorlu Taşıtlar Vergisi olarak birinci taksidinin bu kanunun yayımını izleyen ayın sonuna kadar ve ikinci taksidinin ise 1999 Kasım ayı sonuna kadar iki eşit taksitte taşıtın kayıtlı olduğu yerin vergi dairesine öderler” kısmının uygulanmasının zaman olarak mümkün olmadığını, kanun tasarısının bu haliyle çıkması halinde birinci taksidin en erken Aralık 1999 sonuna ve ikinci taksidin ise mutlaka 2000 yılına sarkacağını, tasarıda en azından tarih itibariyle bir düzenleme yapmak gerektiğini ifadeyle, “Bu tasarı, TBMM’ye sunulduğundan beri, kamuoyundan gelen tepkiler genellikle şu noktalarda yoğunlaşmıştır: 1. Kanun tasarısı, geliş tarihi itibariyle yersizdir; çünkü, bu kanun tasarısının gelişi, kamuoyunda büyük bir destek gören deprem yardımlarının önünü kesecektir. 2. Zaten durgunluk içerisinde olan ve hatta daralmaya devam eden ekonomiyi iyice daraltacak, küçültecektir. 3. Hep vergi altında ezilen kesim yerine, hiç vergi vermeyen kesimden vergi alınmaya çalışılmalıdır,” şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

Aslan Polat devam eden konuşmasında; ekonomisinin %2-3 oranında⁸²⁶ küçüldüğünü, otomotiv sektörünün can çektiği bir dönemde⁸²⁷ sanayide kapasite kullanım oranının %70’lere düştüğünü, tüketicilerin bir yılda 2 defa vergi vermeye mecbur edildiğini, akaryakıtta bir yılda %130’lar civarında zam yapıldığını, ayrıca Akaryakıt Tüketim Vergisinin de %300’den %500’e çıkarılacağını, haftalık zamlardan ayrı olarak akaryakıtta getirilen %66’lık ek vergiyle bu sektöre öldürücü bir darbe vurulmuş olacağını, memur maaş artışı 2000 yılı için %25 olarak ilan edilmesine rağmen 2000 yılı otomotiv vergi artışı oranının %52,1 olarak ilan edildiğini, “1 verirken 2 alan” hükümetin vergi kanunu tasarısına bütün kesimlerden büyük tepki duyulduğunu, ekonomi işliorsa vergi alınabileceğini, vergi doğurucu olayın ekonominin önünün açılarak hızlı yürümesiyle ve reel ekonominin yürümesiyle gerçekleşeceğini, vergi yaparken işin sosyal ve ekonomik boyutunun kesinlikle ihmal edilemeyeceğini, en çok kazanan rantıye kesiminin ve en çok ücret alan holding yöneticilerinin ek beyannameyle ödeyecekleri vergilerin affedildiğini, esnaf ve sanatkârların ağustos ayında 5 puan artırılan vergi oranlarının yeni tasarıyla 5 puan daha artırılacağını, vergi verenlerden biraz daha vergi alınmaya çalışılırken vergi yükümlülüğünden kurtulanların bir daha düşünülmesi gerektiğini, piyasada gerçek bir rekabet sağlayabilmek için kayıtdışı ekonominin vergi kapsamı içine alınmaya çalışılmasını, alınacak verginin “hükümetin hediye ettiği” rantıye kesiminde olduğunu ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir); DPT’nin raporuna göre depremin faturasının 13 milyar dolar olduğunu, ilk depremin

⁸²⁶ Sanayi kesiminin 1999 yılının ilk altı aylık döneminde yüzde 3,9 oranında, otomotiv sanayiinin ise 1999 yılı ocak - eylül döneminde yüzde 19,6 oranında küçüldüğünü iddia etmiştir.

⁸²⁷ 1997’de 399.000, 1998’de 405.000’e ulaşan taşıt üretiminin, 1999 yılının ilk dokuz ayında 226.000’e düştüğü dönem.

üzerinden dört ay geçmiş olmasına ve içeriden-dışarıdan yapılan yardımlara rağmen halen çadır ulaşmayan yerlerin bulunduğunu, hükümetin her iki depremde de yetersiz kaldığını, Türkiye Cumhuriyeti Devleti güçlü olduğu halde hükümetin vatandaşa devletin varlığını ve gücünü gösteremediğini, deprem bölgesinde perişan durumdaki insanların yalnız olmadıklarını ve devletin yanlarında olduğunun gösterilmesi gerektiğini, hükümetin depremdeki icraatı gibi yaptığı her icraatın ve çıkardığı her kanunun altında kaldığını, gelmiş geçmiş tüm hükümetlerin en başarısız ve beceriksiz hükümeti olarak tarihe geçeceğini, deprem bölgesindeki insanları aç-susuz ve perişan bıraktığı gibi halkın %80'inin “perişanlık, açlık ve borçtan” uyuyamadığını, hükümetten memnun olmayan bu insanlardan ek vergi istenmemesi gerektiğini ifade etmiştir.

Kamer Genç (Tunceli); motorlu kara taşıtları vergisiyle ilgili kısmın bir nevi baş vergisi gibi “en ilkel vergi” olduğunu, hükümetin 2000 bütçesinden 21 katrilyon civarında faiz alacaklısı büyük faizcilerden ve büyük iş sahiplerinden vergi almayacağını, gelir Vergisi Kanununun 18. maddesindeki serbest meslek kazançları istisnasından çok yüksek ücretler alan insanların⁸²⁸ yararlanacağını, içinde 100 bin dolar alan köşe yazarlarının da bulunduğu kesimin en azından deprem vergisinin mükellefleri arasına sokulması gerektiğini, götürü usulde kazanç gösteren ve vergisi düşük mesleklerden vergi alınırken katrilyon kazananan vergi alınmadığını, Anayasaya göre herkesin kamu giderlerine kendi ekonomik gücü çerçevesinde katılma zorunluluğu bulunduğunu, büyük işadamları ve büyük bankerler ile devletin sırtından trilyonlar vuran faizcilerin özellikle bu hükümetin himayesi altına girdiklerini, bu tip tutarsız vergilerle memleketin sorunlarına çözüm bulmanın mümkün olamayacağını ifade etmiştir.

Mukadder Başeğmez (İstanbul); Taşıt Alım Vergisinin düşürülmesiyle herkesin arabalarının ruhsatını kendi üzerine çıkaracağını, böylelikle “yağmur gibi” para geleceğini, gelir için ille de vergi koymanın gerekmediğini ifadeyle, “7,4 şiddetindeki bir deprem, şu kadar katrilyon lira zarar verdi bu ülkeye. Kamer Genç’in ifade buyurduğu gibi, bir bankacı, bir işadamı bu ülkeye 7,4 şiddetinde bir zarar açıyorsa, onun da yakasına yapışmak hepimizin görevi olmalı,” şeklinde konuşmuştur.

Mahfuz Güler (Bingöl)’in Sorusu: Birincisi, motorlu taşıtlardan elde edilen bu ek vergiden ne kadar gelir bekleniyor? Toplam bütçeye katkısı ne oranda olacaktır? Bunun bir hesabı kitabı yapıldı mı? İkinci sorum da, 2000 yılında yeni bir motorlu araç alan kişi de tekrar ikinci bir vergi ödeyecek midir?

Aslan Polat (Erzurum)’ın Sorusu: Şimdi, otomotiv ek vergisi geliyor, otomobil kullananlara ek vergi geliyor. Yalnız, otomotiv sanayii, bu sene, ilk sekiz ayda eksi %19 gerilemiş durumda. Şimdi, bir taraftan otomotivin %19 gerilediği bir durumda, Ford fabrikası gibi bir firmaya %200 teşvik vererek, İzmit Körfezinde fabrika yaptırmayı teşvik ediyoruz. Bir taraftan otomotiv sanayiini teşvik ediyoruz, bir taraftan da otomotiv sanayiinin %19 daraldığı bir

⁸²⁸ Müellif, mütercim, bilgisayar programcısı ve diğer.

dönemde ikinci bir ek vergi getiriyoruz ve otomobil kullananlara, akaryakıtta sürekli yaptığımız zammın dışında, Akaryakıt Tüketim Vergisini %66 artırarak ek Akaryakıt Tüketim Vergisi de getirmeyi tasarlıyoruz. Bu ikisini bağdaştıramadım; yani, hem teşvik veriyorsunuz hem de sanayinin ölümüne sebep olacak şekilde, otomobil kullananların hem akaryakıtına zam yapıyorsunuz hem ek Akaryakıt Tüketim Vergisi getirerek sanayinin daralmasına sebep oluyorsunuz. Bunu nasıl bağdaştırıyorsunuz?

Mehmet Özyol (Adıyaman)’un Sorusu: Dün akşam, grubumuzdan bir arkadaşımız, Sayın Bakana bir soru yönelttiler. “Ağustos deprem afetinden hemen sonra, bu kanun tasarısı gündeme gelmiş olsaydı, bu kanun tasarısı geldiği şekliyle çıkacaktı. Daha sonra, bu kanun tasarısı gündeme getirilmedi; ama, meydana gelen Düzce depremi sonrasında, şimdi, bu kanun tasarısını görüyoruz, başka, bu kanun çıktıktan sonra yeni afetlerle karşılaştığımız zaman, tekrar vergiler gündeme gelecek midir?” diye soru sorulduğunda, Sayın Nami Çağan Bakanımız aynen şöyle söylediler “Biz, buradayız, daima vergileri de getiririz.” Tabiatıyla, bu gibi teklifler formal olarak düşünülürse, daha net bir şekilde, biraz kapsamı genişletilmek suretiyle düşünülürse, getirilen tasarılar bu çerçevede olursa hem zaman zaman Meclisi gereksiz işgaller olmaz, kapsamı geniş olduğu için...Diyorum ki, kanun tasarısı daha şümüllü ve kapsamlı olsaydı daha iyi olmaz mıydı?

Maliye Bakanı Sümer Oral (İzmir)’ın Cevabı: Sayın Güler’in suallerine cevap vermek istiyorum. Birinci suali, bu 7. maddeyle ne kadarlık bir kaynak bekliyorsunuz dediler. Bizim hesaplarımıza göre, 85 trilyon civarında bir kaynak bekliyoruz. 2000 yılında yeni bir taşıt alınırsa, yeniden vergi verilecek mi dediniz; bunlar, taşıt alım değil, motorlu kara taşıtları vergisi; taşıt alımında herhangi bir şey ödenmeyecek; ama, 2000 yılında kullanılacak taşıt için, tabii, motorlu kara taşıtı vergisi ödenecek. Bu, ilk defa ödeniyor. 2000 yılında yeniden bir ödeme olmayacak. Sayın Polat’ın suallerini, tahmin ediyorum, cihaz çok yakın olmadığı için ben tespit edemedim; ama, tutanakları alıp, yazılı olarak cevaplandıracağım. Sayın Özyol, Allah bir daha böyle bir deprem göstermesin ve bu tür kanun tasarılarını da düşünmeyelim. Gayet tabii, bizim bu tasarımı sevk ediş tarihimiz 17 Ağustos’tan sonradır; ama, Meclis tatile girecekti, kamuoyunda da bir miktar tepki vardı ‘bir süre dursun; yardımları, ne gelecek ne gidecek, onları görelim, ondan sonra ele alalım’ dedik. Yoksa, Düzce depremini düşünerek... Böyle bir şey düşünülemez... Ama, haliyle, Düzce depremi de meydana geldiği için, bu paraları, ikisinin birlikte zararlarını telafide kullanacağımızdan şüpheleniz olmasın.

7. madde üzerindeki iki önergeden ilki; Nezir Aydın (Sakarya), İsmail Özgün (Balıkesir), Mehmet Batuk (Kocaeli), Şükrü Ünal (Osmaniye) ve Mukadder Başeğmez (İstanbul) tarafından verilmiş ve kabul edilmemiştir. Emrehan Halıcı (Konya), İsmail Köse (Erzurum), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), Ahmet Kabil (Rize) ve Zeki Çakan (Bartın) tarafından verilen, söz

konusu kanun tasarısının 7. maddesinin ikinci ve dördüncü fıkralarının değiştirilmesine ilişkin aşağıdaki önerge görüşmelerin ardından kabul edilmiştir.⁸²⁹

“Ancak, bu kanunun 3. maddesine göre ek gelir ve ek kurumlar vergisinden muaf olanlar ile 17.8.1999 veya 12.11.1999 tarihlerinde meydana gelen depremde eşini veya birinci derece kan hısımlarından birini kaybedenlere ait taşıtlar, depremde hasar gördüğü tevsik edilecek taşıtlar, münhasıran yolcu ve yük taşıma faaliyetinde bulunanların taşımacılık faaliyetinde kullandıkları taşıtlar ek motorlu taşıtlar vergisine tabi değildir.”

“Kanunun yayımı tarihinde ilgili sicilde adlarına kayıtlı taşıt bulunan gerçek ve tüzel kişiler, bu taşıtlar dolayısıyla 1999 yılı için tahakkuk eden motorlu taşıtlar vergisinin yıllık tutarını, ek motorlu taşıtlar vergisi olarak birinci taksiti, bu kanunun yayımını izleyen ayın sonuna kadar, ikinci taksiti ise 2000 yılının Mart ayının sonuna kadar olmak üzere iki eşit taksitte taşıtın kayıtlı olduğu yerin vergi dairesine öderler.”

Gerekçe: Tasarının yasalaşma süreci ve 12.11.1999 tarihinde meydana gelen deprem ile münhasıran yolcu ve yük taşıma faaliyetinde bulunanların ek gelir ve kurumlar vergisine tabi olduğu hususu dikkate alınarak bu değişikliğin yapılması önerilmiştir.

Önerge doğrultusunda oylanan 7. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 8. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.⁸³⁰

“DÖRDÜNCÜ BÖLÜM –Özel İletişim Vergisi

MADDE 8.- 30.6.2000 tarihine kadar uygulanmak üzere her nevi cep telefonu işletmecileri tarafından verilen (ön ödemeli kart satışları dahil) tesis, devir, nakil ve haberleşme hizmetleri (Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerinin merkez ve ilçeleri ile Bolu İlinin Düzce, Gümüşova, Gölyaka, Cumayeri ve Çilimli ilçelerindeki abonelere verilecek hizmetler hariç) %25 oranında özel iletişim vergisine tabidir. Verginin mükellefi cep telefonu işletmecileridir. Bu verginin matrahı, katma değer vergisinin matrahını oluşturan unsurlardan teşekkül eder. Özel iletişim vergisi, katma değer vergisi matrahına dahil edilmez. Bir aya ait özel iletişim vergisi takip eden ayın onbeşinci günü mesai saati sonuna kadar katma değer vergisi beyannamesi ile beyan edilerek aynı süre içinde ödenir. Bu maddede hüküm bulunmayan hallerde 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanunu hükümleri uygulanır. Her nevi cep telefonu işletmecileri tarafından imtiyaz sözleşmeleri uyarınca Hazineye ödenecek payın hesaplanmasında özel iletişim vergisi dikkate alınmaz. Her ay tahakkuk edecek yüzde 25 oranındaki özel iletişim vergisi faturalarda gösterilir.”

FP Grubu adına Veysel Candan (Konya); 55. ve 56. hükümetler döneminde GSM 900 olarak bilinen ve cep telefonu olarak kullanılan cihazların iki firmaya (Telsim ve Turkcell) 1 milyar dolara ihale edildiğini, o günkü

⁸²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), ss. 612-615.

⁸³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), s. 616.

şartlarda hazırladıkları bir soruşturma önergesiyle ihalede usulsüzlük yapıldığını ve firmalardan birinin (Telsim) tek başına 750 milyon dolar teklif ettiğini, ancak her iki firmadan da 500'er milyon dolar almak suretiyle kurumun zarara sokulduğunun ifade edildiğini, o günkü şartlarda hazırlanan sözleşmelerde her iki firmaya 400'er bin abone kabul etme şartı konulduğunu, gelinen noktada abone sayısının 4 milyona ulaştığını, buna karşılık Maliye Bakanlığının bu firmalardan artan abone miktarına göre para tahsil edemediğini, hükümetin koyduğu %25'lik vergileri bu GSM'lerin toplayacağını ve ancak hükümete ödemeyeceğini, zira aynı firmaların halihazırda Maliye Bakanlığının biriken alacaklarını bile ödemediklerini, tahsilatın işletmeci firmalara bırakılmasının çok sakıncalı olduğunu, ellerinde birer medya kuruluşu ve büyük televizyon kuruluşları bulunan her iki firmanın şantajla bu bedeli ödememekte ısrar ettiklerini, aynı firmaların özelleştirmeden almış olduğu enerji ihalelerinin olduğunu ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) ile mahkemelik olduklarını, SPK'nın gönderdiği görevli memurları şirketlerine sokmadıklarını, yine bu sözleşmeler içerisinde Maliye Bakanlığının KDV karşılıkları olarak alması gereken 150 milyon doların tahsil edilmediğini, bu meblağın hükümetin vergi yasasıyla elde etmeyi planladığı 725 trilyonun %10'u olduğunu ve bu tutarın bir kalemde gidebildiğini, vergi mükellefi ve vergisini ödemeye çalışanlara ek vergi getirmek yerine Turkcell ve Telsim firmalarında biriken paraların alınması gerektiğini, Mavi Akım Projesinde ikili uluslararası anlaşmalarda kanun içerisine müteahhit firmayı koymak suretiyle 200 milyon dolarlık işin 339 milyon dolara ihale edildiğini,⁸³¹ "eskalasyon" fiyatlarıyla hesap edildiğinde bu tutarın bir milyar doları ve devlet zararının 400 milyon doları bulunduğunu, DPT'nin karşı çıkmasına rağmen daha kazma vurulmayan bu projeye tam 52 milyon dolar ön ödeme yapıldığını, devletin kaynakları iyi kullanılmış olsa ek vergiye ihtiyaç duyulmayacağını, bu tasarıyla 725 trilyon vergi hesaplanırken aslında ülkenin kaynaklarının mevcut olduğunu, ulusal TV frekanslarının ihale edilebileceğini, bunların ihalesiyle paraya bağlayarak hazinenin borçlanmasını azaltabileceğini, prefabrik konut ihalesinde hükümete mensup bir milletvekilinin 1,5 trilyonluk ihale aldığını, siyasî ahlak olarak bu ihaleye girmemesi gerektiğini, hakkında tutuklama kararı olan birisine 300 milyarlık bir enkaz taşıma ihalesinin verildiğini, konut yapacak sivil toplum örgütlerinin bölgeden uzaklaştırıldığını, ifade etmiştir.

DYP Grubu adına İlyas Yılmazyıldız (Balıkesir); GSM şirketleri ile yapılan sözleşme ve sözleşme esaslarına riayetsizlik konusunu ayrıntıları ile tekrarlamış, Telekom'un özelleştirilmesindeki gecikmeye kadar pek çok konuda yapılan suiistimallerin ve kasıtlı gecikmelerin devlete maliyetinin 2 milyar doları bulabileceğini, "Eğitime katkı" adı altında alınan 300 trilyon lira ilave verginin emekli maaşlarını ödemek için harcanmış olduğunu, bir bakanın "500 milyon

⁸³¹ Veysel Candan bu bilgileri ilgili sorumlu müdürlerden aldığını söylemiştir.

doları, memur maaşlarını ödemek için kullandım” dediğini, bir Sosyal Güvenlik Yasası çıkarılarak “zorunlu tasarrufları mutlaka ödeyin; ödemezseniz olmaz!” denildiğini, ancak bu yasayla buharlaştığını ve işsizlik sigortasına aktarıldığını, devletin cebren el koyduğunu, aslında 57. hükümetin memurun bu zorunlu tasarrufuna el koyduğunu, gelineen noktada da kazanamayan şoför esnafının aracından ek taşıt vergisi istendiğini ifadeyle, “Mecburen müşterisiyle konuşmak zorunda olan, mecburen, alım satım yaptığı şirketlerle konuşmak zorunda olan, kazanamayan şirketlerden ek özel iletişim vergisi... Yapmayın beyler; bu kadar yüklenilmez. ...Zaten durgunluk içinde olan ekonomiyi daha fazla durgunluğa itersiniz. Açıkçası, milletimiz, bu hükümetin çıkardığı kanunlara inanmıyor. Çünkü, bu hükümet, ülkenin koşullarına göre değil, dışarıdan dayatmalara göre kanun çıkarıyor. Bakınız; Sosyal Güvenlik Yasası... Çok acelesi yoktu; şu anda da çıkarabilirdik. Depremden üç gün sonra, Sayın Ecevit’in, Amerika Birleşik Devletleri ziyareti öncesine yetişsin diye çıkarttırıldı. Ne oldu, o geziden ne aldık... Sadece nasihat aldık. Allah’tan, bir AGİT zirvesi oldu Clinton Türkiye’yi ziyaret etti de o ziyaretin hatırına, bu tür zengin ülkeler gittiği ülkeye bir hediye verirler, öyle bir hediye aldık. Yoksa, Clinton Türkiye’ye gelmeseydi o 1 milyar doları da çok beklerdik. Değerli arkadaşlarım, bundan önceki hükümetler, kardeşlere, ücretsiz banka hibe ettiler. Hibe edilen bankaların banka adıyla, bugün, 400-500 milyon dolar para kazandırılabilirdi. ...Ek özel iletişim vergisine belki gerek olabilir; ama, bu, deprem vergisi adı altında değil. Deprem olduğunda bütün santraller kilitlendi, doğrudur; çünkü, her bir santralin en az iki çıkış yolu olması lazım ‘double homing’ denilen; bu, planlamada mevcut. Gelin, ek bir vergi alacaksanız, zaten yetersiz olan telekomünikasyon altyapısını geliştirmeye harcayalım,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Kamer Genç (Tunceli); geçmişte de depremler olduğunu, GSM firmalarının her 1.000.000 abone için 1 milyar dolar vermesi gerektiğini, mevcut abone sayılarının 6-7.000.000 arasında olduğunu, bunların devlete asgarî 6 milyar dolar (3 katrilyon lira) vermesi gerektiğini ifadeyle, “Yine, geçen dönemde, ANAP’ın Sayın Başkanı başbakanken, bu 1.000.000 doları da vermedi, kendi... Biliyorsunuz, bazı gazetelerin sürmanşetlerinde bazı insanların boy boy resimleri neyin karşılığında veriliyor; işte, bunların karşılığında veriliyor. Devletin 1.000.000 dolar parası, üç beş ay ödenmedi; arkasından, %15 KDV’si de verilmedi; hâlâ da verilmedi. Bu 6 milyar doların %15 KDV’si de 900.000.000 dolardır. Bunları hesapladığınız zaman, devletimiz, hükümetimiz kendi vatandaştan alması gereken hakkını kendisi alsa, bankalarda batırdığı paraları alsa, vergiye de ihtiyaç olmaz. Yani, beyler, eğer bu kişilerin bankalardan hortumladıkları paralardan yahut da bu yolla devletten kaynak sağlayan insanlardan hükümetin içindeki kişilerin menfaati yoksa, niye bunlarda kalıyor?! Sormak istiyorum; eğer, bunlarla bir menfaat ortaklıkları yoksa, niye bu paralar tahsil edilmiyor?! Yani, bu paraları burada tahsil etmeyeceksiniz, öte taraftan gidip taksicinin, küçük esnafın boğazına yapışacaksınız. ...2 tane özel

şirkete, arkasında büyük medya kuruluşları, televizyonları ve gazeteleri olan insanlar, gidecekler, vatandaşın cep telefonu karşılığında tahsil ettikleri paraları getirip, Maliyenin Hazinesine yatırmayacaklar. ...Ben, bu kanunun en önemli faydasını özel şirketlerin göreceğine inanıyorum; göreceksiniz, yaşayacağız; paralarımızı tahsil edecekler; ondan sonra hangi hükümetin gücü varsa gitsin, bunlardan tahsil etsin!” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Bekir Sobacı (Tokat); getirilen vergi yasasıyla biri belediyeler diğeri GSM işletmeci kuruluşları olmak üzere iki mültezim meydana getirildiğini, ancak bunlardan belediyelere bir hak verilmeyip angarya yüklendiğini, “Emlak Vergisini toplayacağım” diye bütün personelini koşturacağını ve kırtasiye masrafı yapacağını, karşılığında hiçbir şey alamayacağını, belediyelerin beldelerden ve küçük ilçelerden Emlak Vergisi toplayamadığını aslında bütün milletvekillerinin iyi bildiğini, ikinci mültezime (GSM şirketleri) KDV’nin ödeme takvimi içerisinde adeta ballı kaymak ikram edildiğini, bu firmaların altıncı aya kadar bütün faturaları 20 gün erken göndererek topladığı paraları repo yapabileceğini, keza GSM firmalarının toplayamadığı vergilerin nasıl tahsil edeceğinin belirsiz olduğunu, bu firmalardan birinin 1.000.000 abonesi faturayı ödemediği zaman vergi mükellefi olan şirketten bu paranın tahsilinin kolay olmadığını, aslında son yıllarda Türkiye’de repo ve rant ekonomisini acımasızca uygulayan en büyük mültezimin Maliye Bakanlığı olduğunu, mültezim olarak vergileri topladığını, %90’ını tahvil ve bono olarak Türkiye’de 7 bankanın ihaleye girdiği 500 şirkete ciro aktardığını ifadeyle, “Bankalara ödediğimize göre, 7 banka sahibi büyük holdinglere ödediğimize göre, Maliye Bakanlığını, gelin, özelleştirelim. Bu vergiyi toplayan, katrilyonları toplayan, 22 katrilyon vergiyi toplayan şu Maliye Bakanlığını özelleştirelim, vergiyi aktardığımız, 22 katrilyonu aktardığımız kuruluşlara Maliye Bakanlığını devrederim de, devleti de çok büyük bir yükten kurtaralım ne olur. Evet, şimdi, yine şunu ifade etmek istiyorum: Gerçekten bu tasarı, nasıl kavga çıkaracağı düşünülmenden yazılmış, alalecele getirilmiş bir tasarıdır (...) en büyük kavganız, şunu unutmayın ki, GSM işletmecisi firmalarla çıkacak. Bu firmalar, faturaları tahsil edemedik diye, size, bu vergileri ödemeyecekler, yargıya da gittiğiniz zaman, bilesiniz ki, yargı onların lehine de karar verecektir. Buradaki mükellefiyet hükmünüz de, kadük haline gelecektir,” şeklinde konuşmuştur.

Şükrü Ünal (Osmaniye)’in Sorusu: Cep telefonu, artık günümüzde zarurî bir haberleşme aracı olarak, halkımız arasında, çok hızlı bir şekilde yaygınlaşmıştır. Öyle anne babalar var ki, okula giden yavrularını takip edebilmek için, onların ceplerine bile birer telefon alıp, emniyetlerini temin etme yoluna gitmektedirler. Cep telefonuna uygulanacak olan verginin, halkımızı cep telefonu kullanımından caydıracağını düşündünüz mü? Bu, bir taraftan abone sayısını eksiltecek, diğer taraftan bu yolla devletin elde etmiş olduğu geliri azaltmayacak mı?

Mahfuz Güler (Bingöl)'in Sorusu: Cep telefonlarından toplanan bu paralar, iki özel firmadan Maliyeye nasıl aktarılacak? Bu iki firma, toplanan bu paralarla repo yaparlarsa, nasıl bir yaptırım yapılacaktır?

Kamer Genç (Tunceli)'in Sorusu: Ben, bu maddenin sondan ikinci fıkrasını tam anlayamadım, ona bir açıklık getirilmesini istiyorum: Deniliyor ki: “Özel iletişim vergisinin belirtilen süreler içinde ödenmemesi halinde, işletmeci kuruluş ödenmeyen miktarlar için kendi alacaklarının tahsil edilmemesi halinde uygulayacağı esasları tatbik etmekle yükümlüdür.” Bu esaslar nelerdir? Mesela, gecikme zammı mıdır veyahut da mesela, özel bir alacağın tahsil edilmemesi halinde, galiba %10 mu, %5 mi aylık bir gecikme faizi uygulanıyor, bununla o mu kastediliyor? Arkasından, yine, çok muğlak “bu yükümlülüğün yerine getirilmemesi nedeniyle tahsil edilemeyen vergiler işletmeci kuruluştan alınır” deniliyor. Buradaki bu yükümlülük nedir? ...Ben, yine, oradaki sorumu soruyorum; yani, aslında o çıkarılmış da yerine ne konulduğu belli değil Komisyon tarafından. Yani, bu şirket, süresinde tahsil edemediği alacaklar için gerçekte hangi oranda faiz uygulayacak? Maliyeye verirken Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanuna göre gecikme faizi mi ödeyecek; onu öğrenmek istiyorum.

Suat Pamukçu (Bayburt)'nın Sorusu: Şimdi, deprem bölgesindeki yaraların sarılmasıyla ilgili bir kanun tasarısı getirdiniz Meclis gündemine; iddianız öyle. Uzun yıllardan beri tartışılan bir konu var ve Sayın Bakanımız da çok yakından bilirler; zorunlu tasarruflar meselesi var. Bu depremde zarar gören illerde bu zorunlu tasarruf kesintileri uygulamasına son vermeyi ya da kesilmiş olanların iadesini...

Maliye Bakanı Sümer Oral (İzmir)'in Cevabı: Cep telefonlarının yaygınlaşması dolayısıyla, okula giden çocuklarla da telefon konuşması yapıldığı için, bu yeni getirilen mükellefiyet bunları daha zor duruma sokmaz mı şeklinde bir sual vardı. Şimdi, bu cep telefonlarının konuşma ücretlerinin %80'i, abonelerin %20'si tarafından ödeniyor; genel durum bu. Gayet tabii, kullanma ücretine %25'lik bir zam geliyor; ama, o ifade edilen şekilde okuldaki çocuğuyla konuşma son derece sınırlı olduğu için, gelecek yük de hayli sınırlı olacaktır. Sayın Güler “bu paralar GSM'lerce Hazineye nasıl yatırılacak?” diye sordu. GSM şirketleri, Katma Değer Vergilerini nasıl alıp, nasıl yatırıyor, bunu da aynen öyle alıp, öyle yatıracak. Bir Katma Değer Vergisinin tahsil usulünden kesinlikle farkı yoktur.

Mahfuz Güler (devamla): Geciktirirlerse, repo yaparsa ne olacak efendim?

Maliye Bakanı Sümer Oral (devamla): Efendim, KDV'yi nasıl repo yapıyorsa, ne işleme tabi oluyorsa...

Mahfuz Güler (devamla): Yasal bir zorunluluk var mı?

Maliye Bakanı Sümer Oral (devamla): Efendim, ertesi ayın 15'ine kadar yatırmak zorunda. Katma Değer Vergisini de ertesi ay içinde yatırmak durumunda. Yatırmaması halinde ne işlem yapılıyorsa KDV'ye, buna da aynı işlem yapılacak. Sayın Genç'in sorusunun son kısmını anlayamadım, ona da izni olursa- yazılı olarak, cevap vermeye çalışacağım.

Kanun tasarısının sekizinci maddesi hakkında Suat Pamukçu (Bayburt), Mahfuz Güler (Bingöl), Mehmet Ali Şahin (İstanbul), Kemal Albayrak (Kırıkkale) ve Şükrü Ünal (Osmaniye) tarafından verilen önerge yapılan görüşmeler sonundaki oylamayla kabul edilmemiştir. Emrehan Halıcı (Konya), İsmail Köse (Erzurum), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), Ahmet Kabil (Rize) ve Zeki Çakan (Bartın) tarafından verilen aşağıdaki önerge görüşmelerin ardından oylanarak kabul edilmiştir.⁸³²

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan kanun tasarısının 8. maddesinde geçen ‘30.6.2000’ tarihinin ‘31.12.2000’, ‘(Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerinin merkez ve ilçeleri ile Bolu İlinin Düzce, Gümüşova, Gölyaka, Cumayeri ve Çilimli ilçelerindeki abonelere verilecek hizmetler hariç)’ ibaresinin ‘(Bolu, Kocaeli, Sakarya ve Yalova illerinin merkez ve ilçelerindeki abonelere verilecek hizmetler hariç)’ şeklinde değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.”

Önerge doğrultusunda oylanmış 8. madde kabul edilmiştir. Ayrıca, yeni madde ihdasına ilişkin bir önerge daha verilmiştir. TBMM İçtüzüğü’nün 87. maddesinin dördüncü fıkrasının hükmü gereği önerge okutulup Komisyona sorulmuştur. Emrehan Halıcı (Konya), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), Zeki Çakan (Bartın), Ömer İzgi (Konya) ve Ayşe Gürocak (Ankara) tarafından verilen önerge ve önerge hakkında yapılan görüşmeler aşağıdadır.

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan yasa tasarısının 8. maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki maddenin ve bölümün eklenmesini, müteakip bölüm ve maddelerin buna göre teselsül ettirilmesini arz ve teklif ederiz.

BEŞİNCİ BÖLÜM -Diğer yükümlülükler Özel İşlem Vergisi

Madde 9 - 31/12/2000 tarihine kadar uygulanmak üzere, 16.8.1997 tarih ve 4306 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinin A fıkrasında belirtilen işlemler ve kâğıtlar için ödenen eğitime katkı payı tutarı kadar ayrıca özel işlem vergisi ödenir. 16.8.1997 tarih ve 4306 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinin A fıkrasının 10, 11 ve 12 numaralı bentlerinde yer alan hükümler özel işlem vergisi hakkında da uygulanır.

Özel işlem vergisinin tarh, tahakkuk ve tahsilinde, ilgili mevzuat hükümleri ile 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

Bakanlar Kurulu, özel işlem vergisi tutarlarını 4306 sayılı Kanunun geçici 1. maddesinin A fıkrasının 13 numaralı bendine bağlı kalmaksızın ayrı ayrı veya birlikte on katına kadar artırmaya yetkilidir.”

FP Grubu adına Abdülatif Şener (Sivas); deprem felaketinin faturasının 4,5 milyar dolar olarak ifade edildiğini, 3,5 milyar dolarlık bir dış yardım ve kredinin söz konusu olduğunu, geline güne kadar tespit edildiği kadarıyla 1 milyar dolar civarında da iç ve dış bağışlar yapıldığını, dolayısıyla deprem

⁸³² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), ss. 626-629.

felaketini karşılayacak finansman imkânlarının sağlanmış olduğunu, “deprem vergisi” adı altında getirilen verginin artan kamu açıklarını kapatma arayışı ve telaşıyla IMF’nin tavsiyeleri doğrultusunda hükümetin ilave vergisine dönüştüğünü, getirilen önerenin bu önerge konuşulmadan önce gruplara dağıtılması ve grupların hazırlıkları için zaman tanınması gerektiğini, önergede daha önce Meclisten geçen 16.8.1997 tarih ve 4306 sayılı Kanuna atıfta bulunulduğunu, bu kanunun geçici 1. maddesinin (A) fıkrasında belirtilen işlemler ve kağıtlar için ödenen eğitime katkı payı tutarı kadar ayrıca özel işlem vergisi ödenmesinin hükme bağlandığını, daha önce “eğitime katkı” adı altında çıkarılan çok sayıda vergiye atıfta bulunmak suretiyle aynı konular üzerinden ilave deprem vergisi alınmakta olduğunu, belirtilen işlemler ve kağıtlar⁸³³ üzerinden daha önce çıkarılan kanun gereğince “eğitime katkı payı” adı altında ilave vergiler alındığını, bu öneriyle de aynı beyannameler ve bildirimler üzerinden “deprem vergisi” adı altında yeni vergiler alınmak istendiğini, bunun doğrudan doğruya “DSP, MHP ve Anavatan Partisinden oluşan bu iktidarın” milleti ezme ve vergiler altında bunaltma anlayışının ve politikalarının bir uzantısı olduğunu, mükelleflerin vergiden bunaldığını ve gelir vergileri ile diğer vergilerini ödeme sıkıntısı içerisinde bulunduğunu, hükümetinin anlayışının “bir taraftan, mükellefin vergi ödeme kabiliyetini ortadan kaldırmaktır, diğer taraftan da, ödeme kabiliyetini ortadan kaldırdığı mükellefin tepesine sığınmak gibi vergi yağdırmak” olduğunu, vergi tasarısının deprem giderlerini finansman amacıyla getirilmediğini, bir felaketi alet etmek suretiyle vatandaşa ilave bir vergi yükü getirme niyeti beslendiğini, ifade etmiştir.

Abdüllatif Şener; “Bu yetmezmiş gibi, mükelleflerin, vatandaşların yapmış oldukları her işlemin, devlet dairesine gittiklerinde verdikleri her beyannamenin arkasından, ilave vergidir, ilave tahsilattır diye üzerine çullanmanın, yürümenin, devlet anlayışıyla bağdaşabilir hiçbir tarafı yoktur. Vatandaş güçlü kıalarsanız, ekonomiyi canlandırırsanız, vatandaş, zaten, kendi isteğiyle, gönül huzuruyla götürür, vergisini öder; ama, ekonomiyi tahrip ederseniz, vatandaşın ticaretini kesb-ü kazancını azaltırsanız, onu iş yapamaz hale dönüştürürseniz, çeklerini senetlerini ödeyemez hale dönüştürürseniz... “ şeklinde konuşmasını sürdürmüştür.

DYP Grubu adına Kemal Kabataş (Samsun); “Hükümet ve iktidar partisi grupları, yeni vergiler ihdası ve üretimi konusunda, gerçekten, büyük bir performans sergiliyor. Ayaküstü, yeni vergiler, yeni kaynaklar teşhis ediliyor, formüle ediliyor ve önergelerle gündeme getiriliyor. Bu ek vergilerde, gelir ve kurumlar vergisi dışında getirilen özel iletişim vergisi var, emlak vergisi var, taşıt vergileri var ve çeşitli kurumlardan alınacak paylar var; RTÜK’ten, SPK’dan, İMKB’den, akla gelen tüm bölgeler taranıyor. Son defa akla gelen de

⁸³³ Vergi beyannameleri, SSK bildirgeleri, gümrük beyannameleri, silah ruhsatları, spor-toto, spor-loto ve sayısal loto ve at yarışları ile tapu işlemleri.

ilginç bir öneri. Vatandaş, nerede, hangi kâğıda, devletin emrettiği, kullanılmasını istediği hangi belgeye el atacaksa, o belgeye uzanmak için bu vergi yönünden önü kesiliyor. Deniliyor ki, tapuya gidiyorsanız, eğitime katkı payına eşit bir miktarda, 2000 yılı sonuna kadar ek bir vergi vereceksiniz. Bununla kalınmıyor; vergi dairesine gidiyorsa vatandaş, vergisini verecekse, vergisi için beyanname almaya ihtiyacı varsa, beyanname için ödediği eğitime katkı payına ek, yeni adıyla ek işlem, özel işlem vergisi ödeyecek. Böylece, bir kâğıt için bir değil, iki tarife ödeyecek. ...SSK'dan bildirge isteyen, bundan böyle, bir değil, iki defa ücret ödeyecek. Birincisi, eğitim için çok özel bir konuda getirilmiş ve kâğıt kullanımını, belge kullanımını kanunun zorunlu kıldığı bir olayda, vatandaş, yükümlülüğünü yerine getirmek için çırpınırken, eğitime katkı sağlarken özel işlem vergisi ödeyecek. Gümrüğe gidecek, herkes, gümrükte normal yükümlülüğünü yerine getirmek için kullanacağı beyanname için ödediği eğitime katkı payı kadar, özel işlem vergisi ödeyecek. Silah ruhsatı alan aynı şeye tabi, sayısal loto oynayan aynı şeye tabi... Bunlar, vergi prensipleriyle, vergi sistematiğiyle uyumlu, sağlıklı, rasyonel yaklaşımlar değildir. ..." şeklindeki ifadelerle başlamıştır.

Kemal Kabataş konuşmasının devamında; tasarının deprem ve depremden hasar görenlerle hiçbir ilişkisinin bulunmadığını, IMF'in stand-by anlaşmasına yeşil ışık yakılmasını sağlamak için alelacele getirilmiş bir tasarı olduğunu, tasarının kapsamının devamlı geliştirilip zenginleştirildiğini, tapuda işi olan insanın cebinde vergi için parası olup olmadığına bakılmadığını, "Tapuya geldiğine göre, bir eğitim için, bir de sözde deprem için, iki kez şu tarifeyi öde, sonra dışarı çık" denilerek "haraç mantığıyla" bir düzenleme getirildiğini, bunun mantıklı bir tarafının olmadığını, "65 milyon insanı devletle olan ilişkilerinin her noktasında soymaya çalışan, her noktada elini cebine at diye zorlayan bir yaklaşımı, teknik olarak da malî olarak da tasvip etmek, sistem olarak da onaylamanın" mümkün olmadığını, ifade etmiştir.

Aslan Polat (Erzurum); SSK prim kâğıdını alacak vatandaşın vergisinin 2 katının alınacağını, hükümetin vergi konusunda ölçsüz ve tutarsız olduğunu, hükümetin icabında vergiyi 10 kat artırdığını, icabında önergesiyle "ayda 1 milyar, senede 12 milyar kazanan insandan vergi almayacağım" dediğini, bunların mantığının izah edilemediğini ifadeyle, "Düşünüyorum; 9. maddedeyiz, 15. maddeye kadar arada daha kaç tane önerge getirip halktan vergi isteyeceksiniz... Yani, bunu düşünebiliyor musunuz... Ben, hâlâ, bunu merak ediyorum; çünkü, her dakika bir önerge geliyor; şunu da alayım, şunu da alayım, şunu da unuttum, şunu da alayım... Peki, bir gün de deyin ki, size de şu fedakârlığı edelim... Peki, ben size söylüyorum; haziran ayında bir kanun tasarısı getirdiniz. O kanun tasarısında, Türkiye Cumhuriyetinde 10 katrilyon bu sene, 21 katrilyon 2000 senesinde faiz ödeyeceğimiz insanların stopajdan sonra ek beyannameyle ödeyecekleri vergiyi affediyorum diyorsunuz. Şimdi, bir taraftan, 20 katrilyon para ödediğiniz 35.000 kişinin beyannameyle ödeyeceği vergiyi

affediyorsunuz, diğer taraftan da, spor-toto kâğıdı, loto kâğıdı, tapu kâğıdı alanlardan vergi alıyorsunuz. Bunun mantığını bana izah eder misiniz... Sonra, tapuda da eşitlik yok. Erzurum'un Tekman İlçesinde tarla satışında adam da bir tapu alıyor vergi veriyor, İstanbul Karşıyaka'da tapu alan da aynı vergiyi ödüyor; yani, bunların mantığı ve adaleti de yok ortada. (...) Bir taraftan geleceksiniz, katrilyonlarla para alanlardan, faiz alanlardan vergi almayacağım diyeceksiniz, bir taraftan 100 milyonluk götürü vergi ödeyenlerden vergi alacağım diyeceksiniz... Bunu halka anlatamazsınız. Ha diyeceksiniz ki, ihtiyacı olamazsa ben bir yol göstereyim. 54. hükümet, bir tek vergi kanunu çıkarmadan, %38 olan bütçe faiz oranını %28'e düşürdü mü, düşürmedi mi, açar bunu söylersiniz. %28'e düşen farkı, siz gelip, %45'e çıkardınız mı çıkarmadınız mı, gelip bunu söylersiniz. %28 ile %45 arasındaki 17 puan farkın, bugünkü bütçedeki rakamı 8 katrilyon ediyor mu etmiyor mu, gelip bunu söylersiniz," şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Cevat Ayhan (Sakarya); getirilen yeni önergeyle ayda ortalama 30 trilyon ve yıl sonu itibarıyla aşağı yukarı 360-400 trilyon toplanacağını, mükelleften ilaveten 400 trilyon lira daha alınacağını, gerektiğinde 10 misli artırma yetkisi varsayıldığında 1,5 katrilyon mertebesinde bir yükün daha vatandaşın sırtına getirileceğini, bu için "Deli Dumrul hikâyesini de geçtiğini", 2000 yılı için panik halinde olan hükümetin vatandaşın sırtına yüklenerek iyice yolacağını, ama vatandaşın taşıyacak gücünün kalmadığını, küçülen ve daralan ekonomide bu kadar vergi konulamayacağını, bir taraftan toplanan vergilerin %88'inin faizciye verildiğini, faizcinin batık alacaklarının da Maliyenin vatandaşın sırtına yüklediğini ifadeyle, "Bugün, 30 bin civarında esnafın işyeri yıkıldı. Ayrıca, bölgede bulunan -sadece benim ilimde 50 bin esnaf var- İzmit'i, Kocaeli'yi, Bolu'yu da aldığınız zaman, aşağı yukarı 300-400 bin mertebesinde esnaf var. İzmit, çok büyük, gelişmiş bir yerdir. Yani, birkaç yüzbin esnaf, bugün, çeklerini ödeyemez halde, alacaklarını tahsil edemez halde, fevkalade zor şartlardadır. ...Vatandaşın bu sefaletini bahane ederek, 65 milyonu tekrar vergi altına sokup da ilave vergilerle inim inim inletmeyelim. Vatandaşın bir kuruş vergi ödeyecek hali yok. Zaten, Maliyenin kayıtlarına bakarsanız, Maliye Bakanlığı, tahakkuk eden vergileri toplamakta zorlanıyor. Nitekim, bakıyoruz rakamlara, tahakkuk eden vergilerin aşağı yukarı %50 mertebesinde tahsil imkânı var," şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Turhan Güven (İçel)'in Sorusu: Şair Eşref'in bir sözüne katılıyorlar mı? "Git gide zulmetmeye elde ahali kalmıyor" cümlesine katılıyorlar mı; bu bir. İkincisi, Türkiye'de devletle vatandaşın arasında mevcut görünen soğukluğu giderecek önlemler alma yerine, devletle vatandaşın arasını bilhassa açmak için getirilen bu hükme ne derece sıcak bakıyorlar? Yine, Sayın Maliye Bakanı, bu şekilde bütçe denkliliğini kurmanın mümkün olmadığını bildiği halde, acaba, yerini, halen Türkiye'de bulunan sihirbaz David Copperfield'e bırakmayı düşünüyor mu?

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)’ün Sorusu: İtiraf edeyim ki, çok sevdiğim Sanayi ve Ticaret Bakanımız orada oturuyor. Esas, bu konu çok teknik bir konudur, Maliye Bakanı gibi bir arkadaşımızın orada oturması daha uygun olurdu ve bundan dolayı da üzüntü duyduğumu bilhassa belirtmek istiyorum; ama, Sanayi ve Ticaret Bakanımızın bilgisine ve özellikle kendi alanındaki kapasitesine de inanıyorum. Sayın Başkanım, bir defa, üzerinde durulması gereken nokta şu: “Özel işlem vergisi” adı altında bir vergi gündeme geliyor. Zaten, vatandaş bizar olmuş, ortadirek bel vermiş ve bu işlemlerin çoğu da orta direk ile ilgili olmasına rağmen, bu “özel işlem vergisi” acaba, maliye sistemimizin neresinde var; daha evvelden böyle bir uygulaması var mı, bir. İkincisi, Sayın Bakanımızın ve burada bulunan bütün milletvekillerimizin de bildiği gibi, tapu işlemlerinde “eğitime katkı payı” adı altında alınan bir miktar para, maalesef... Maalesef diyorum; çünkü, gerçekten, vatandaşlarımız, bundan çok büyük bir şikâyet içerisindeler. Gerek Balgat’ta gerekse Dikmen bölgesinde ve Mamak’ta gittiğim yerlerde, özellikle fakir, ekonomik durumu iyi olmayan vatandaşlarımızın, izalei şüyu davalarında da eğitim katkı paylarından dolayı şikâyetleri fevkalade fazlaydı. Bu yetmiyormuş gibi, bu sefer, yine, tapu işlemlerinden yeni bir “eğitime katkı payı” adı altında veya o adın dışında; ama, o nispette- vergi daha alınacaktır. Acaba, bir işlemde iki tane ayrı ayrı vergi almak gibi bir husus var mıdır? Kaldı ki, bu yapılan hizmet, bir hizmet de değil; sadece, bir beyanname vermedir, bir format vermedir; bu formatı dışarıda da temin etmek mümkündü. Ayrıca, SSK bildirgeleri; bu SSK bildirgeleri de bir formatür. Bunun, sadece bir masraf karşılığı olarak alınması gereken ücret olmasına rağmen, bundan da ayrıca bir ek vergi alınması hangi vergi anlayışıyla bağdaşılıyor? Yine, burada da en fazla sıkıntı çekecek, çalışan kesim olacaktır. Bir diğer husus da, silah ruhsatlarıyla ilgili olarak, alınmakta... Bir hususu özellikle belirtmek istiyorum Sayın Başkan. Bütün bunların hepsi, orta direğe yüklenen büyük yükür. Bu yükten kurtulmak için, bu önerenin geri çekilmesi istikametinde hükümetin bir irade koyması mümkün müdür? Bu vatandaşın, gerçekten çok büyük bir eziyet altında kalmasını önleyecek başka bir tedbir var mıdır?

Suat Pamukçu (Bayburt)’nın Sorusu: Düünden beri -biraz önce, değerli grup başkanvekilimizin tabiriyle- vergi depremini yaşıyoruz. Tam böyle bir vergi depremini yaşarken, gecenin bu saatinde, hükümete mensup sayın üyelerin yeni bir önergesi geldi. Şimdi, bu önerge, yaşadığımız depremin artçı şoku mudur, yoksa yeni bir deprem midir, o konuda aydınlanma ihtiyacı duydum. Dolayısıyla, Sayın Bakandan, burada geçen 4306 sayılı Kanunun 1. maddesinin (A) fıkrasında belirtilen işlemler ve kâğıtlar... Tabii bu, teknik bir tabirdir. Bizi dinleyen vatandaşlar da merak etmişlerdir, bunlar nedir diye! Bunları tek tek sıralayabilirlerse... Bu kâğıt ve işlemler için, her bir kalem için, bu kanunla tahsil etmeyi düşündükleri miktar nelerdir? Ayrıca, yine aynı kanunun 1. maddesinin (a) fıkrasının 10, 11 ve 12 numaralı bentlerinde yer alan hükümler nelerdir?

Çünkü, tasarı metni şu anda yanımızda yok, gecenin bu saatinde baskın olarak geliyor. Her bir hükümle ilgili olarak ne kadar gelir tahsil etmeyi düşünüyorlar ve tahsil edilecek miktar... Tabii bu, ayrıca da "10 katına kadar çıkarılır" diye bir hüküm de var. Bu konuda bilgi rica ediyorum.

Mehmet Sadri Yıldırım (Eskişehir)'in Sorusu: 1. Hükümet, toplanamayan 5 katrilyon vergiyi toplamayı düşünüyor mu? 2. 17 Ağustosta Eskişehir'de deprem olmuş; 33 kişi ölmüş, yaralananlar olmuş, evleri ve arabaları zarar görenler olmuş; ancak, kanunun 3. maddesindeki muafliklar bölümünde ve diğer bölümlerde Eskişehir'in adı geçmemektedir. Acaba, Eskişehir ili, bu kanundan faydalanacak mıdır?

Orman Bakanı Nami Çağan (İstanbul)'ın Cevabı: Efendim, ilk iki soruda bulunmuyordum; yazılı yanıtlayacağız. Üçüncü soru "toplam 5 katrilyon vergi toplamayı hedefliyor musunuz" sorusu. 5 katrilyonluk bir öngörü mevcut değildir. Eskişehir'de yaşayan yurttaşlarımızdan, varlıklarının %10'unu yitirenler, aynı şekilde, bu yasanın muaflik hükmünden yararlanabileceklerdir.

Turhan Güven'in cevaplanmayan soruların akibetini sorması üzerine, yazılı olarak cevaplandırılacağı bildirilmiş, daha sonra oylama için karar yeter sayısı aranmış, yapılan yoklama ile gerekli çoğunluk sağlandığından 9. madde oylanmış ve kabul edilmiştir. Dokuzuncu maddeden sonra aşağıdaki madde 10 hakkındaki görüşmelere geçilmiştir.⁸³⁴

"ALTINCI BÖLÜM

Ortak Hükümler Kanunların uygulama alanı

MADDE 10. — Bu Kanunun uygulamasında aşağıdaki hususlar dikkate alınır.

a) Bu Kanun kapsamındaki vergilerin tarh, tahakkuk ve tahsiline ilişkin olarak bu Kanunda hüküm bulunmayan hallerde; 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu, 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu, 1319 sayılı Emlak Vergisi Kanunu, 213 sayılı Vergi Usul Kanunu ve 6183 sayılı Âme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uygulanır.

B) Dar mükellefiyette, mükellefin Türkiye'deki daimî temsilcisi, birden fazla daimî temsilcinin mevcut olması halinde mükellefin tayin edeceği, daimî temsilci tarhiyat tarihine kadar herhangi bir tayin yapılmamışsa daimî temsilcilerden herhangi birisi, daimî temsilcinin bulunmaması halinde, kazanç ve iratları dar mükellefe sağlayanlar, bu Kanunda yer alan vergilerle ilgili ödevlerin yerine getirilmesinden sorumludur. Maliye Bakanlığı, vergi alacağının emniyet altına alınması amacıyla dar mükellefiyette vergi sorumlusu tayin etmeye yetkilidir.

c) Bu Kanuna göre ödenen vergiler, gelir ve kurumlar vergisi uygulamasında gider olarak kabul edilmez ve hiçbir vergiden mahsup edilmez.

⁸³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), s. 641.

d) *Bu Kanuna göre ödenecek vergilere ilişkin usul ve esaslar ile verilmesi gereken beyannamelerin şekil, muhteva ve eklerini belirlemeye Maliye Bakanlığı yetkilidir.*

e) *Bu Kanunda yer alan vergilerle ilgili olarak tarh dönemi geçtikten sonra bulunan matrah farkları üzerinden de ikmalen, re'sen ve idarece tarhiyat yapılır.*

f) *Bu Kanuna göre tahsil edilen ve vergiler üzerinden 2. 2.1981 tarihli ve 2380 sayılı Kanun ile 27.6.1984 tarihli ve 3030 sayılı Kanuna göre mahallî idarelere pay verilmez.”*

FP Grubu adına Osman Pepe (Kocaeli); yasa tasarılarının milletin kolay kabul edeceği ve yüzüne bakarak geçirilecek yasalar olmadığı için gece yarısı operasyonlarıyla geçirilmeye çalışıldığını, hükümetin âdeta ateşin önünden mal kaçırmakla yasa tasarılarını algıladığını ve bunları geçirmeye gayret ettiğini, deprem konusunda 12.10.1999 tarihinde bir soru önergesi⁸³⁵ verdiğini, aradan 45 günden fazla geçmiş olmasına rağmen Başbakanın cevap vermediğini, vergi salmanın tarih boyunca halktan kopuk yönetimlerin sıkça başvurdukları bir yöntem olduğunu, hükümetin bir plan ve bilançosunun olduğunu zannetmediğini, kalıcı konutların nereye yapılacağını dahi belli olmadığını, göçün durdurularak bölgenin eskisi gibi cazibe merkezi haline getirilmesinin hükümetin izlediği politikalarla mümkün olamayacağını, Deli Dumrul mantığıyla hükümet etmenin halka hizmet olmadığını ifadeyle, “Hükümet 2000 yılındaki malî bütçenin yaklaşık olarak 24 katrilyonunun faiz olarak alacak olan rantıye sınıfını, rantıye kesimini çağırıyordu ve kendilerine; bak, memleket son derece zor şartlardadır, sizden bu 24 katrilyonun %10'unu bir seferlik istiyoruz demiş olsaydı... ...2 milyondan fazla konut yapılabileceğini. Yine, 205 tane Boğaz Köprüsü yapılabileceğini ifade etmek isterim. Tabii bölgede, deprem bölgesinde, şu anda, 47.000 tane kooperatif konutu inşaatı devam ediyor. Hükümet bunlara verecek kaynağı bulamıyor. Halbuki, bölgede, yaklaşık olarak 150 ilâ 200 bin civarında konut açığı vardır. Hükümet, bu toplamış olduğu vergileri, ekonominin kara delikleri olan finansman açıklarını kapatmak için, kamu bankalarının görev zararlarını kapatmak için mi kullanacak yoksa, KOBİ'lere ve küçük esnafa destek olmak için mi kullanacak, o bölgede şu anda çadır bulamayan insanlara konut yapmak için mi kullanacak, evini, işini, aşını kaybetmiş insanlara iş ve aş vermek için mi kullanacak?.. Tabii, ne yazık ki, bunu olumlu şekilde cevaplamak mümkün değildir,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

⁸³⁵ *Bu soru önergesi şöyledir: “Malumları olduğu üzere, 17.8.1999 tarihinde merkez üssü Kocaeli-Gölcük olan, Adapazarı, Bolu, Yalova, İstanbul ve Bursa illerinde büyük bir deprem felaketi yaşanmıştır. Bugüne kadar yaklaşık iki ay geçmesine rağmen, deprem bölgesinde depremzede olan insanların hâlâ çaresizlik içerisinde olduğunu biliyoruz! Bugüne kadar depremzedeler için sağlanan yurtiçi ve yurtdışı yardımlar ne miktardadır? Depremzedelere, bugüne kadar, Acil Yardım Fonundan ne kadar yardım yapılmıştır? Seyyane bir yardım yapılması düşünüyor mu? Yapılacaksa, ne kadar yapılacaktır?”*

DYP Grubu adına Saffet Arıkan Bedük (Ankara); tasarıyla hükümetin “ben, depremzedelere yardım ediyorum” imajını yaratmaya çalıştığını, oysa bunun doğrudan doğruya IMF’nin ve Dünya Bankasının stand-by anlaşması çerçevesinde bütçe açığının kapatılmasına yönelik tedbirlerinden bir tanesi olduğunu, vergi adaletinden ve anlayışından uzak ve bilinen vergi sisteminden çok uzak bir noktaya getirildiğini, bir takım formatlarla alınan vergiler yetmiyormuş gibi bir de özel işlem vergisi icat edildiğini, tapu ve gümrük işlemlerinden ve hatta SSK bildiregelerinden vergi alınacak vergilerin orta direk ile ilgili olduğunu ifadeyle, “Hiçbir yerden vergi alamıyorsunuz. Ne getirdiniz; cep telefonlarına %25 nispetinde, yine, vergi getirdiniz. Faiz gelirleri üzerinden yapılmakta olan tevkifat oranını birkaç puan daha artırırsaydınız, bu, hem daha adil hem de daha kolay olmaz mıydı? Böylece, istediğiniz bir miktar parayı oradan temin etmek mümkün olmaz mıydı? Ya da böylesine adaletsiz bir tasarı hazırlamak yerine, 5-6 katrilyon tutarındaki vergi alacaklarının üzerine gitmeniz daha iyi olmaz mıydı?... ..Ücretliler, 1998 yılındaki ücretlerini toplayarak, 1999 yılında çalıştıkları işverene bildirecekler ve toplam tutar 12 milyar lirayı aşıyorsa, işveren bu vergiyi kesecektir. Ancak, ücretli kişi, 1998 yılındaki ücret gelirlerinin tümünü değil de bir kısmını -yanında çalıştığı işverene- bildirirse, işveren bundan sorumlu olmayacak mıdır; sorumlu olacaktır. Sorumlu olacak ise, ona bu konuda araştırma yapma yetkisi verilmiş midir; hayır, o da verilmemiştir. Ücretliler konusunda, çözümü tasarıda yer almayan; fakat, uygulamada karşılaşılmaması kuvvetle muhtemel olan diğer sorun da şudur: işveren, birinci taksidi ücretten kesip yatırdıktan sonra, ikinci taksit gelmeden ücretli kişi işini terk edip giderse, bunun durumu ne olacaktır; bu da belli değildir. Değerli milletvekilleri, bütün bu şartlar altında, bu tasarının en önemli yanlışlıklarından bir tanesi, vergi teorisinde ve Anayasamızda yer alan ‘ödeme gücüne göre vergilendirme’ sistemine aykırılıktır. ...Orta direk gidiyor. Orta direk zaten bel vermişti, bu sefer tamamen yok oluyor,” şeklinde konuşmasını sürdürmüş ve deprem bölgesinde açıkta kalan insanların Antalya bölgesindeki boş otellerde barındırılabilceğini önermiştir.

Mehmet Ali Şahin (İstanbul); vatandaşın olmayan parasını alma tasarısının görüşüldüğünü, gerekçede “Bu düzenlemeyle biz depremde zarar gören yurttaşlarımızın yaralarını saracağız. Yeni yapısal sorunlar yaratmadan, ekonomik istikrar programının devamını sağlayacağız, sonra, toplumsal dayanışmanın hakikî bir örneğini gerçekleştireceğiz,” denildiğini, vergi yasasıyla toplanması beklenen 732 trilyon liralık gelirin bir hayal olduğunu düşündüğünü, vatandaşın mevcut ekonomik şartların kötülüğünden kendi normal vergisini verebilecek durumda bile olmadığını, vergi bir yana esnafın kirasını ve elektrik-su parasını ödemekten aciz olduğunu, “Biz bu vergilerle toplumsal dayanışmayı sağlayacağız,” denildiğini, oysa vergiyle toplumsal dayanışmanın sağlanamayacağını, vatandaşın kaybettirilen güveninin yeniden kazanılmasıyla toplumsal dayanışmanın sağlanabileceğini, 17 Ağustos’tan sonra vatandaşın

yardıma koştüğünün unutulamayacağını, hükümetin vatandaşı üzmesi ve kırması nedeniyle 12 Kasımdan sonra koşmadıklarını, yabancı yardım ekiplerine teşekkür edilirken yerli vatandaşların potansiyel tehlike olarak görüldüğünü, peşlerine sivil polisler takıldığını ve vatandaşın da yardımları kestğini, muhalefet olarak vatandaşın gönül rızasıyla deprem yardımına koşması noktasında ne görev düşünüyor diye yardımcı olacaklarını ifade etmiştir.

Tasarının 10. maddesi oylanmış ve kabul edilmiş, daha sonra aşağıdaki yeni 11. madde okutularak, görüşmelere devam edilmiştir.⁸³⁶

“BİRİNCİ BÖLÜM

Diğer Hükümler Yöneticilerin sorumluluğu

MADDE 11. — 233 sayılı Kamu İktisadî Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükümünde Kararname kapsamında bulunan iktisadî devlet teşekkülleri, kamu iktisadî kuruluşları, bunların müesseseleri, bağlı ortaklıkları ve iştirakleri, belediyeler ile bunlara bağlı işletmelerin yönetim kurulu veya yönetim komitesi başkan ve üyeleri ile belediye başkanları bu kuruluşların mükellef veya sorumlu sıfatıyla bu Kanun uyarınca tahsil ettikleri vergiler ile bu Kanunun yayımı tarihini izleyen ayın başından itibaren 3065 sayılı Katma Değer Vergisi Kanununun 60. maddesine istinaden tahsil ettikleri ek verginin ilgili tahsil dairesine zamanında ve tam olarak ödenmesini sağlamakla yükümlüdürler. Bu yükümlülüğe uymayan kişiler adına, zamanında ödenmeyen vergi, pay ve fonların % 10'u tutarında ceza kesilir ve bu ceza 6183 sayılı Âme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümleri uyarınca müşterek ve müteselsilen sorumluluk esasına göre tahsil edilir”

DYP Grubu adına Oğuz Tezmen (Bursa); Gelir ve Kurumlar Vergisi mükelleflerinde mevcut kanuna bir 5 puan ekleme imkânı getirilebileceğini, Bakanlar Kuruluna da bir yetki verilerek bunun kaldırılması imkânı sağlanabileceğini, özel iletişim vergisinin aslında KDV Kanunuyla getirilen sistem içine monte edilebileceğini, apar topar getirilen vergilerle vergi sistematığının bozulduğunu, Özal zamanında Türkiye’de ciddi bir reform olan Katma Değer Vergisiyle 7 verginin kaldırıldığını, sistemin basitleştirilip otomatik işler hale getirildiğini ve büyük esneklikler monte edildiğini, geline noktada mevcut Katma Değer Kanunu içinde yapılabilecek düzenlemelerden vazgeçildiğini, mevcut Harçlar Kanununda ya da Değerli Kâğıtlar Kanununda yapılacak değişiklikten vazgeçildiğini, apar topar birtakım şeylerin sisteme monte edildiğini, gelecekte bunların çok ciddi sakıncalarının olacağını, mahkemelerden dönecek bir yığın ihtilaflar ve teknik düzenlemelerinde ciddi sıkıntılar olacağını ifadeyle, “insanlara bir yükümlülük yüklüyorsak, bu yükümlülüğü adil dağıtalım. ...telif hakkı adı altında yüzbinlerce dolar aylık alan insanlar var; niçin onlara yük getirilmiyor da, ücretlilerin gelirine yük getiriyoruz. Aynı şekilde, dile getirildi, 11.700.000.000 liralık faiz geliri elde edenleri, niçin belli bir sistem içine alamıyoruz da, götürü vergiden, 106.000.000 lira alan adama getiriyoruz. ...Ya, biz, aynı geliri yine tahsil edelim; niçin, kıymetli madenlere,

⁸³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, C. 17, B 25 (25.11.1999), s. 648.

altına, gümüşe, ne bileyim, içkiye, sigaraya vergi getirmiyoruz da, cep telefonu gibi, herkeste olan bir şeye... Ona da koyalım; ama, makul ölçüde koyalım. ...Ben, şundan eminim ki, yarın bu kanunun yürürlük süresi bittiği zaman, yahu, bundan vazgeçersek ortaya 1 katrilyon liralık kaynak açığı çıkacak, 2001 yılında da kaynak ihtiyacımız var, ne yapalım; bunu, ek maddelerle yine uzatalım diyeceksiniz. Peki, böyle yamalı bohça halindeki bir sistem... Türkiye, aslında, KDV, Gelir ve Kurumlar Vergileri sistemini oturttuk, sistemini reformize etmişti. Şimdi, biz, bunun içine ediyoruz, açıkça söylüyorum, içine ediyoruz. ...ortalıkta vatandaşa eziyet haline dönüşmüş bir yığın vergi, kimi unutacak kimi unutmayacak, gelecek bir kargaşa; insanlar vergi dairesiyle ihtilaflı hale düşecekler,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür.

FP Grubu adına Cevat Ayhan (Sakarya) konuşmasını; görüşülen maddenin yazılış sebebinin hükümetin kendi memurlarına güvenmemesi olduğunu, DPT’nin enerji politikasıyla ilgili belirlediği rakamların Enerji Bakanının ortaya koyduğu rakamlardan çok farklı olduğunu, Enerji Bakanının enerji açığıyla ilgili taleplerine ve yapmak istediği anlaşmalara DPT’nin itiraz ettiğini, Enerji Bakanının DPT hakkında ağır beyanlarda bulunduğunu, hükümetin kendi konularına hâkim bir görüntü çizmediğini, kendi konularına hâkim olan bir hükümetin gece yarısı alelusul hazırlanan kanun maddelerini tasarıya monte ettiğini ifadeyle, “4306 sayılı eğitime ek gelir temin eden kanunun gelirlerini, burada tekrar gelir kaydederek, mükerreren tahsil yoluna giderek, aşağı yukarı yılda 1-1,5 katrilyon lira mertebesinde vatandaşın sırtına tekrar bir vergi yükümlülüğü getirilmiştir. Yani, vergi dairesine giden, devlet dairesine giden, belediyeye giden, SSK’ya giden, selamünaleyküm diyen herhangi bir mükellefe, ver bakayım 1 milyon lira, 5 milyon lira; tapu dairesine gittin, ver bakayım 10 milyon lira; silah ruhsatın mı var, ver bakayım, av ruhsatın mı var, ver bakayım... Hatırlıyorum, vatandaştan aşağı yukarı 35 çeşit vergi alınıyordu, şimdi bir daha alınıyor. Yani, hesapsız, kitapsız bir tutum içinde. (...) Bu kadar sıkıntı içerisinde olduğunu söyleyen ve on ayda tefeciye, faizciye 10 katrilyon lira faiz ödeyen bu hükümet, şimdi, 2000 yılının bütçesinde 3.823 tane yeni taşıt alıyor. Bu taşıtların içinde 1.712 tane makam arabası var. Bunların 40-50 tanesi Başbakanlığa ait; bazıları 40-50 milyar lira değerinde, zırhlı, ağır, tonlarca ağırlıktaki Mercedesler. (...) Türkiye’nin dış ticareti, sektör-alt sektör bazında baktığınız zaman, tıp ve sağlık cihazlarında Türkiye 108 milyon dolarlık ihracat yapıyor, 1.008.000.000 dolarlık ithalat yapıyor; 900 milyon dolar açık var.⁸³⁷ ...Üretim artarsa vergi olur, ihracat artarsa vergi olur, zenginlik olur, refah olur. ...Siz, Türkiye’yi batağa doğru götürüyorsunuz, faiz batağına götürüyorsunuz. Evet, Düyun-i Umumiye gelmez; ama, IMF gelir önünüze oturur; herkes size şablon halinde emreder, siz de ona uymaya mecbur kalırsınız,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

⁸³⁷ Bu açığı şu şekilde açıklamıştır: Büro makinelerinde, 66 milyon dolarlık ihracat yapıyor, 989 milyon dolarlık ithalat yapıyor; yani, açık, 923 milyon dolar. Diğer kalemlere baktığınız zaman, mesela, kimyevi maddelerde, kimya sanayii maddelerinde 952 milyon dolarlık ihracat var, 4.990.000.000 dolarlık ithalat var; yani, 4.038.000.000 dolarlık dış ticaret açığı var.

İsmail Özgün (Balıkesir); vergi sistemine uymayan özel işlem vergisi yerine en azından bir fon oluşturulabileceğini, milletin hükümete inanmadığını ve toplanan paraların deprem için harcanmayacağını bildiğini, bütçe açıkları için IMF'nin emri doğrultusunda harcanacağını, TOBB Başkanı Fuat Miras'ın ve konuyla ilgili diğer insanların basına yansıyan görüşlerine göre depremzedeler için oluşturulacak bir fonun vergi almaktan çok daha etkili olacağını belirtildiğini, “fon şeffaf olacağından, kimden ne geliyor ve ne gidiyor, isteyen anında öğrenebilir ve işlerin nasıl yürütüleceğini daha iyi takip eder, daha şeffaf olur, sivil inisiyatif de bu işin içine katılır. Dolayısıyla, şikâyetçi olduğunuz kayıt dışı kalan kesimler de, bu deprem afetinin yaralarının sarılması için seferber olur. Vergiden, bu tür fon çalışması daha hayırlı olur” denildiğini, böyle bir şey düşünülecekken çok adaletsiz bir kanunun Genel Kurula getirildiğini, kayıt dışında olanların taltif edilirken kayıt altında olan insanların cezalandırıldığını ifade etmiştir.

Mehmet Ali Şahin (İstanbul); Belediye Başkanlarının memurlarının ve işçilerinin ücretlerini ödemekte ne kadar zorluk çektiklerini yakinen bildiğini, özellikle bu hükümet geldiğinden beri İller Bankası paylarının önemli bir bölümüne haciz konulduğunu ifadeyle, “Hiç şüphesiz ki, onlar depremzedelerin yardımına koşular, bu konuda da, bu kanun tasarısı yasalaştığı takdirde, üzerlerine düşeni yerine getireceklerdir; ama, bu hükümete bir sorumluluk düşüyor. Belediyelerimiz bu kadar özveri gösterirlerken, lütfen, belediyelerimizi rahatlatacak olan, şu yerel yönetimler yasa tasarısıyla ilgili çalışmalarınızı da çabuklaştırın ve Türkiye gerçeklerine uygun bir tasarıyı şu Parlamentonun gündemine getirin,” diyerek konuşmasını tamamlamıştır.

Şükrü Ünal (Osmaniye)'ın Sorusu: Elimdeki 1 Kasım 1999 tarihli Hürriyet Gazetesine ait kupürden, okuduğumuz bir haberde “devletin faiz yükü, 20 yılda 754.000 kat büyüdü” diye yazmakta ve bir tablo verilmektedir. Maliye Bakanlığının verilerine göre hazırlanan bu tabloya göre, devlet, toplamayı düşündüğü deprem vergisinden daha fazlasını, faiz olarak bir kısım yerlere ödeme yapmaktadır. Yeni vergi koymayı ve toplamayı düşünen hükümet, diğer taraftan, faiz giderlerini azaltacak bir tedbir düşünüyor mu ve bu vergiyi yasasını çıkarırken, Sayın Maliye Bakanımız ve bu tasarıya onay veren değerli milletvekillerimiz vicdanen müsterihler mi?.

A. Turan Bilge (Konya)'nın Sorusu: Bugün, sabahtan itibaren, muhalefete mensup hatipler, sürekli, 11.700.000.000 liradan -yani, faiz gelirinden- vergi alınmayacağını söylemek suretiyle halkı yanlış yönlendiriyorlar. Halbuki, sabahleyin, Sayın Bakanımız bunu açıklamıştı. Ben, bir defa daha açıklamasını istirham ediyorum. Bu 11.700.000.000 liradan ne kadar vergi alınıyor veya vergi alınmıyor mu?

Maliye Bakanı Sümer Oral (İzmir)'ın Cevabı: Faiz yükünün bütçelerde gittikçe ağırlaştığı bir gerçektir. Esasen, Türk kamu maliyesinin sorunu da budur. Faizleri nispi olarak azaltma, temel amaçtır. Türk kamu maliyesinin birinci önceliği, bugün, budur. 2000 yılı bütçesi yapılırken, faiz giderlerini, nispi

olarak... ‘Nispî olarak’tan kastım şudur: Gayri safî millî hâsıla içerisindeki ağırlığını, bir de vergi gelirleri karşısındaki payını küçültme hedefine yönelik tedbirler vardır, önlemler vardır. Bu önlemlerin birincisinde, faiz dışı bütçe dengesinin makul ölçülerde fazla vermesini öngörüyoruz. Şimdi, Sayın Ünal’ın sualine cevabım da şöyle oluyor: 2000 yılı bütçesinde, aşağı yukarı, GSMH’nın %5’ine tekabül eden bir büyüklükte faiz dışı bütçe fazlası verilmesi öngörülmektedir. Birinci yolu budur. İkincisi, faiz giderlerini küçültebilmek, ödeneklerini küçültebilmek için, borç vade yapısını ve faiz yapısını daha ılımlı hale getirecek tedbirleri almak. Ama, bunlar, kamu kesiminde birtakım dengeleri oluşturduğunuz zaman mümkün olacak. İşte, 2000 yılı bütçesiyle birlikte yeni bir anlayış, yeni bir yaklaşım, yeni bir çekidüzen derken bunu kastediyorduk. Esasen, 1998’den beri uygulanan programın da temel amacı, bütçe dışı fazlayı artırmak. Bu, sade Türkiye’de değil, bütçe açığı veren bütün ülkelerde böyle. Çok kısa bir süre önce memleketimizi ziyaret eden Clinton, 1999 bütçesini sunarken bütçe açığından bahsetmiştir ve altı yıl süreyle, idaresi zamanında bütçe açığını küçültmeye çalıştığını ve ancak küçültebildiğini, buradan artan kaynakların sosyal güvenlik sistemine aktarılacağını; ama, bu dengeye kavuşmuş olmasına rağmen, bütçe açığını küçültecek tedbirleri devam ettirmekte zaruret olduğunu ifade etmiştir. Tabii, kolay değil; ama, bu duruma gelmiş. Bugün, bir değerli arkadaşım daha söyledi; bütçe açığı %12’lerde, faiz yükü de -gayri safî millî hâsılaya karşı- %14-15’lerde. Burada birtakım tedbirler almadığınız zaman, belki bugün o kadar sıkılmayabilirsiniz; ama, gelecek sene, bugünü ararsınız. Onun için, alınan tedbirler, yapılan çalışmalar, sağlıklı bir kamu maliyesi... Sağlıklı bir kamu maliyesine sahip olmayan hiçbir ülke, ekonomik istikrarına kavuşamaz. Onun için, alınmış olan tedbirlerin temel hedefi budur. Gayet tabii, arkadaşlarımızın bu konuda değerlendirmeleri farklı olabilir; ama, temel amaç budur ve bütçe dengeleri de bu şekildedir. Zaten, vakit de çok geç oldu. 11 küsur milyarlık faizlerin de, gayet tabii, farklı, repo olmasına göre, mevduat olmasına göre, kaynakta tevkif usulüyle vergilendirilmesi yapılmaktadır; ama, bu verginin kapsamında yoktur.

Nevzat Ercan (devamla): Ekvergi yok...

Maliye Bakanı Sümer Oral (devamla): Ekverginin içerisinde yoktur; ama, bir vergilendirilme, normal olarak... Ama, o kişi Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefiyse, taşıtı varsa, emlağı varsa, ondan veriyor. Gelir ve Kurumlar Vergisi mükellefi veya diğerlerinde de alınıyor o bir tasarruftur. O, ayrı bir şekilde vergilendirilmektedir.

Başkanın Sorusu: Sayın Bakanım, bir de, Genel Kurulda telefon kullanan sayın milletvekillerine ekstra bir vergi cezası getirecek misiniz?!

Maliye Bakanı Sümer Oral (İzmir)’ın Cevabı: Eğer, bir önergeyle özel iletişim vergisi bir miktar daha artırılırsa, o uygulanır gayet tabii; ama, Genel Kurulun bileceği bir karardır.

Yukarıdaki açıklamalardan sonra yeni 11. madde oylanmış ve kabul edilmiş, daha sonra da aşağıdaki 12. madde okutularak görüşmelere devam edilmiştir.⁸³⁸

“Madde 12.- 21.2.1963 tarihli ve 210 sayılı Değerli Kâğıtlar Kanununun 3. maddesinin sonuna;

Çekler ilgili bankalarca bastırılır ve satılır. Satılan çeklerin (genel ve katma bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyelere verilen çekler hariç) değerli kâğıt bedelleri, bankalarca her ayın yedinci günü akşamına kadar ilgili mal sandıklarına ödenir.

Hükmü ile aynı Kanuna bağlı değerli kâğıtlar tablosunun sonuna; ‘14. banka çekleri (herbir çek yaprağı) 600.000’ İbaresini eklenmiştir.”

FP Grubu adına Mehmet Bekâroğlu (Rize); hükümetin deprem bahanesiyle bütçe açıklarını kapatmak için çek yapraklarından uçan kuşun kanadına kadar vergi getirdiğini, dünyanın hiçbir ülkesinde üretim azalırken ek vergiyle açıkların kapatılmadığını, 1998 yılından beri üretimin ciddi bir şekilde azalmaya başladığını, 1999 yılının ilk on ayında üretimin dörtte 1 oranında düştüğünü, IMF’nin klasik taktiğinin dış borçların tahsil edilmesine yönelik olduğunu, yeni tasarıyla IMF’nin iç borçların tahsil edilmesini kolaylaştırmak için de gayret gösterdiğinin anlaşıldığını, oluşturulan bu yeni kaynakların tefecilere ve rantiyeye aktarılacağını ifade etmiştir.

DYP Grubu adına Ramazan Gül (Isparta); “Bugün, bizim, maliye olarak en büyük sıkıntımız, kayıt ve işlemlerin zapturapt altına alınamamasıdır. Zaten, bugün, gecenin bu saatinde ilave kaynak arayacağız diye çalışıyoruz. Oysa ki, bizim ilave kaynak aramamıza hiç gerek yok. Zira, bizim en büyük kaynağımız kayıt dışıdır; yani, vergi kayıp ve kaçığıdır. Bugün, birtakım ticarî işlemler banka vasıtasıyla olmaktadır; yani, çek vasıtasıyla olmaktadır. Bu çek, banka kayıtlarına girmekte ve haliyle, maliye açısından, banka kayıtlarına giren mükelleflerin vergi kaçırmaları ve vergiden kaçınmaları imkânı zorlaşmaktadır. ...Çekin, bir diğer konusu da şudur: Şu anda piyasa durma noktasına gelmiştir. Bugün çek, bir likidite olarak kullanılmaktadır. Piyasa durma noktasına geldiğine göre, bu çekleri kullanma zorlaşırsa, ekonomi daha da büyük sıkıntıya girer. O bakımdan, bu madde hakkındaki görüşümüz, madde, ülke menfaatine değildir, bu itibarla yanlıştır,” ifadeleriyle sürdürmüştür.

Ramazan Gül ayrıca; yıl sonuna kadar millî gelirin en az %4 oranında azalacağını, böylece gelecek yılda mükelleflerin önemli bir bölümünün zarar beyan edeceklerini ve matrah beyan edenlerin ise vergilerini ödemekte zorluk çeceklerini, malî açıdan son derece zor şartlar altında bulunan mükellefleri daha da zorlamanın bir anlamının olmadığını, öncelikle 3 katrilyon lira civarındaki vadesi geçmiş vergi alacağının tahsil edilmesini, her iki depremin devlete maliyetinin 4-4,5 milyar dolar civarında olduğunu ve o güne kadar deprem için sağlanan malî kaynakların 3 milyar doları aştığını, dolayısıyla deprem için ilave

⁸³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B. 25 (25.11.1999), s. 657.

finansmana ihtiyaç bulunmadığını, IMF’ye verilen sözlerin yerine getirilmesi için depremin arkasına sığınarak ek-vergi almaya çalışmanın doğru bir hareket olmadığını, ek verginin sadece finans kesimi ve faiz geliri elde eden kesimlerden alınabileceğini, bu durumun ekonomide olumsuzluk yaratmayacağını, tahsil edilecek rakamların da büyük olacağını, ek vergi tasarısının görüşülmesi ve gündeme getirilmesi zamanın da yanlış olduğunu, 17 Ağustos’taki depremden sonra görüşülen tasarının yoğun tepkiler üzerine Genel Kurula indirilemediğini, Düzce depreminden sonra ortaya çıkan bulanık havadan istifade edildiğini, hükümetin afetleri ve afetlerden sonra ortaya çıkan belirsizlik ortamlarını küçük hedefler için kullandığını, sosyal güvenlikle ilgili tasarının da kanunlaştırılmasında izlenen fırsatçılık örneğinin tekrarlandığını, görüşülen kanun tasarısının yeniden ele alınarak gözden geçirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Cevat Ayhan (Sakarya); 4389 sayılı Bankalar Kanununun 18.6.1999’da (yayın tarihi 23 Haziran 1999) çıkarıldığını, bu kanunun geçici 1. maddesinde bankaları yönetmek ve denetlemek üzere BDDK kurulduğunu, bu kurulun üyelerinin kanunun yayım tarihinden itibaren üç ay içinde atanarak bir yıl içinde de çalışmaya başlayacağını, kanunun 7. maddesinde Kurulun yapacağı öneri üzerine Bakanlar Kurulu tarafından bankaların kuruluşuna izin verildiğini, 14. maddede kurulun teklifi⁸³⁹ üzerine Bakanlar Kurulu tarafından bankanın kapatılacağını hükme bağlandığını, BDDK Kanunu çıktıktan sonra aradan iki ay iki gün geçtiği halde kanunu ve Meclisi dinlemeyen hükümetin hala BDDK’yı kurmadığını, üstelik 15-20 bankanın battı batacak şekilde sallandığını ve yeni skandalların ortaya çıkabileceğini, Merkez Bankası Mevduat Sigorta Fonunun sırtına yine milyarlarca dolar bineceğini, komisyonda ve Mecliste gece gündüz çalışarak kanun çıkarılmasına rağmen hükümetin ısrarla kanunu uygulamadığını, rivayetlere göre IMF’in hükümetin bankaların kuruluşu ve kapatılmasıyla ilgili yetkisine itiraz ederek bürokrasi ya da kurul idare etsin dediğini, bürokrasi ülkeyi idare edecekse milletin seçim yapmasına ve Meclisin bir hükümete güvenoyu vermesine lüzum olmadığını ifadeyle, “Tabii, bir taraftan hükümet uçan kuştan vergi almaya çalışıyor, bir taraftan da bankaların batmasıyla katrilyonların Hazinesin sırtına, Mevduat Sigorta Fonunun sırtına, milletin sırtına binmesi için, bankalardan para alanların ödediği Mevduat Sigorta Fonunun sırtına binmesi için, umursamaz bir şekilde yoluna devam ediyor. şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

Mehmet Zeki Çelik (Ankara); deprem felaketin yaşamış olanların kendi yaraları henüz sarılmadan yeni deprem felaketini yaşayan kardeşlerinin yardımlarına koşuştuklarını, birkaç gün önce Ankara milletvekillerinin Esnaf Odaları Birliğine davet edildiğini, Oda Başkanının konuşmasında “devlet bizden 550 trilyon vergi istiyor; biz, 550 trilyon değil, 550 katrilyon verelim, bu

⁸³⁹ Bir bankanın malî bünyesinin güçlendirilmesine imkân bulunmadığı veya faaliyetine devamının mevduat sahiplerinin hakları ve malî sistemin güven ve istikrarı bakımından tehlike arz ettiği hallerde.

memlekete feda olsun; ama, hep bizden istenmesin, ne olur, şu rantıye kesiminden de bir %10 alsınlar da, bir oh diyelim, hiç olmazsa, bütün bu arzularımızın gerçekleşmiş olduğunu görelim” dediğini, KİT’lerde yapılan usulsüzlükler ve israfın önlenmesiyle vergi kanunu çıkarmaya gerek kalmayacağını ifade etmiş, Devlet Hava Meydanları İşletmesinin 65 milyon dolara mal olacak Antalya Limanı projesini daha başlamadan 40 milyon dolara kiraya vererek inşaatı başlatıp bitirttiğini, bu şekilde hareket etmek suretiyle vergilere gerek kalmayacağını ifade etmiştir.

Bu konuşmanın ardından tasarının 12. maddesi oylanmış ve kabul edilmiş, ardından da aşağıdaki 13. madde okutularak görüşmelere devam edilmiştir.⁸⁴⁰

“*MADDE 13. — 7.11.1984 tarihli ve 3074 sayılı Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanununun 4 üncü maddesinin ikinci fıkrasındaki “% 300 (yüzde üçyüz)” ibaresi, “% 500 (yüzde beşyüz)” olarak değiştirilmiştir.*”

FP Grubu adına Bekir Sobacı (Tokat); akaryakıtta getirilen büyük vergi zammıyla hükümetin 2000 yılı enflasyon hedeflemesi olan %25’i ve reel faizi de %1’e düşürmesinin imkansız olacağını, finans çevrelerinin ikna edilemeyeceğini ve inandırılmayacağını, faizlerin de aşağıya çekilemeyeceğini, çiftçinin 1998 yılında 1.000 litre mazot almak için 2.230 kilo buğday satmak zorunda iken geline günde 1.000 litre mazot almak için tam 4.031 kilo buğday satmak zorunda kalacağını, tüketim kısıldığı müddetçe hedeflerin gerçekleşmeyeceğini, tüketimi artırıcı yolun da akaryakıtta zam yapmaktan geçmediğini, deprem vergisiyle ilgili olarak basını taradığını ve deprem vergisinin lehine bir satır yazı bile bulunmadığını, tersine endişe ve tedirginlikler bulunduğunu ifadeyle, “65 milyona 2,5 katrilyon yatırım, 500 aileye 22 katrilyon faiz!.. Evet, Türkiye’de, getirdiğiniz bu dayatma, bu anlayış, uçana kaçana, susana konuşana getirdiğiniz bu vergi, artçı deprem gibi, artçı vergilerle gelecek. Bu akşam, bunun işaretini verdiniz; ama, bu, millete, 28 Şubat ruhunda kristalize olmuş ceberut devlet anlayışının, ideolojik tarif ve ekonomik tarifelerin değişmesinin bir dönüm noktası olacaktır; bunu da böyle bilirsiniz. Bu tavırlardan tedirginlik duyup, çekingenlik gösteren MHP’ye de sesleniyorum: Bu gidiş, sizi, tarihi bir vebal ve sorumlulukla karşı karşıya bırakmaktadır; bunu da, bir dost olarak ifade etmek istiyorum; çünkü, seçimlerde deklare ettiğiniz, beyannamelerinizde ve miting meydanlarında seslendirdiğiniz iddiaların ve vaatlerin, şurada yıl sonuna yaklaştığımız 1999 sonu itibarıyla, tam tersini yapıyorsunuz!” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

DYP Grubu Adına Kemal Kabataş (Samsun); Türkiye’de 1 litre süper benzinin perakende satış fiyatının 518.400 lira ve %8 dağıtıcı kârı dahil 1 litre süper benzinin maliyetinin 143.943 lira olduğunu, benzine %360 vergi⁸⁴¹

⁸⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B. 25 (25.11.1999), s. 665.

⁸⁴¹ 59.616 lira KDV, 314.840 lira Akaryakıt Tüketim Vergisi.

konuğunu, bununla da yetinilmeyerek 1 litrede 314.840 lira olan Akaryakıt Tüketim Vergisinin %200 daha artırılarak 524.733 liraya çıkarılmak için yetki istendiğini, KDV'nin de artacağını, akaryakıt ürünlerinden alınan Akaryakıt Tüketim Vergisinin Türkiye'de 65 milyon insanı ilgilendirdiğini, fiyatların vergi alma mantığı dışında izahının mümkün olmadığını ifade etmiştir.

Aslan Polat (Erzurum); Türkiye'de katma ve genel bütçeli dairelerde 86.000 araç varken 4.000'in üzerinde yeni araç alınacağını, devletin israfının anlaşılmadığını, görüşülen kanun tasarısına gecenin ilerleyen saatlerinde dört yeni madde daha getirilmesinin hükümetin ciddiyetsizliğini gösterdiğini, getirilen Akaryakıt Tüketim Vergisiyle çiftçilerin tarlasını süremeyeceğini, otobüslerin sefere çıkamayacağını ve bütün oto kullanıcılarının bu durumdan zarar edeceğini, otomotiv sanayiinin de olumsuz etkileneceğini ifade etmiştir.

Yakup Budak (Adana); Akaryakıt Tüketim Vergisi artışı %500'e kadar çıkarılmasıyla deprem bölgelerinde neler olabileceğinin düşünülmesi gerektiğini, 1998 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla çıkarılan akaryakıttaki vergi nispetlerinin aşırı derecede yükseltilmesi ve tüp gaza yüzde birlik zam üzerine binlerce taksici ve şoför esnafının araçlarına doğalgaz tüpleri taktırdıklarını, gelinen noktada şoför esnafının tüp gazlı sisteme yatırım yaptıklarını, Maliyenin ise %1'lik nispeti çok daha yukarılara çekmek için insafsız bir düzenleme yaptığını, dünyadaki petrol fiyatlarının yükselmesi ve deprem bahane edilmek suretiyle legal bir soygun yapıldığını, yüksek akaryakıt vergisiyle çiftçinin üretim maliyetinin yükseleceğini, yurt dışı üretimlerle rekabet şansının kaybolacağını, ucuz maliyetli tarım ürünlerinin yurt dışından girişinin ise önlenemeyeceğini, hükümetin 1999 yılı bütçesinde olduğu gibi 2000 yılı bütçesinde de rantıyeye çalışacağını peşinen ilan ettiğini, 80 milyar dolarlık bütçenin yaklaşık 40 milyar dolarını faiz giderlerinin oluşturacağını, bu rakamlarla ülke yönetmenin imkânı bulunmadığını ifade etmiştir.

Saffet Arıkan Bedük (Ankara)'ün Sorusu: Süper benzinin, kâr dahil olmak üzere, 143 bin liraya satılması gerekirken, Akaryakıt Tüketim Vergisiyle birlikte 518 bin liraya biz vatandaşa bu benzini satmaya devam ediyoruz. Ocak 1999'dan bugüne kadar akaryakıt, yani, süper benzin, benzin ve diğerlerine %150 oranında zam yapılmıştır. Yıl sonuna kadar bu zamlar devam edecek mi? Yıl sonu itibarıyla zam oranı, yüzde kaça yükselecektir? Birinci sualım bu. İkinci sualım: Bu getirilen teklifle %500'e yükseltilecek olan Akaryakıt Tüketim Vergisi oranlarıyla, 2000 yılında akaryakıt ürünlerine yüzde kaç zam yapacaksınız ? Akaryakıt zam oranları, 2000 yılı için öngörülen %25 enflasyon oranının yüzde kaç üstünde olacaktır? Yani, beklediğiniz enflasyon oranıyla paralellik arz edecek midir?

Maliye Bakanı Sümer Oral (İzmir)'ın Cevabı: Esasında görüştüğümüz bu maddeyle, petrol ürünlerine bir zam getirilmiyor veya bu madde, otomatikman petrol ürünlerine zam getiren bir madde değildir. Ancak, Akaryakıt Tüketim Vergisinin sınırları, bazı petrol ürünleri için dolmuştur. Çeşitli

kanunlarda yer alan limitler, zaman zaman günün şartlarına uyduruluyor; çünkü, enflasyon nedeniyle, limite çok çabuk ulaşıyor. Nitekim, bizim görüştüğümüz tasarının içerisinde, Akaryakıt Tüketim Vergisinin bir maddesine bir atıfta bulunuluyor ve onun limiti artırılıyor. Limitin artırılmış olması, hemen zammın yapılacağı anlamına gelmez.

Saffet Arıkan Bedük (devamla): Niye artırıyorsunuz?

Maliye Bakanı Sümer Oral (devamla): Bunu artırmadığımız zaman, Sayın Bedük de çok iyi bilir ki, eğer, bir süre sonra zam yapmak gerektiğinde, limit kullanamayacaksınız. Elinizde bir limit bulunuyor. Bu, her zaman yapıla gelen ve elde bir rezervin bulunmasını sağlayan bir maddedir; yoksa, otomatikman zam gelecek anlamında değildir. Nitekim, bazı petrol ürünlerinde bu limit henüz dolmamıştır. Şimdi “2000 yılında yeniden zam yapacak mısınız” diye soruldu. Gereği varsa yapılır, fiyatlar artarsa yapılır. Ancak, özellikle süper benzinin bizdeki fiyatını, diğer başka ülkelerle mukayese ettiğimiz zaman da, bizim ürünlerin çok yüksek olduğunu söylememiz pek mümkün değildir; yani, Avrupa ortalamasının da altındadır. Kaldı ki, söylediğim gibi, bu madde, bu kanun geçtiği zaman bir zam geliyor değil veya ilave bir vergi alınıyor da değil; sadece, Akaryakıt Tüketim Vergisindeki limit artırılmış oluyor; belki de kullanılmayacak veya belki, muayyen bir süre sonra kullanılacak. Otomatik, ilave bir artış getiren madde değildir.

Saffet Arıkan Bedük (devamla): %25’lik enflasyonun üzerine çıkacak mısınız efendim, onu sordum?

Maliye Bakanı Sümer Oral (devamla): Biz, %25’lik enflasyonu, 2000 yılı için hedef olarak seçtik ve Türkiye, mutlaka, o rakamlara inmeli, o rakamda da kalmaması lazım, en kısa zamanda tek haneli rakamlara inebilmelidir; Türkiye’nin hedefi bu, hepimiz bu hedefe ulaşmak konusunda yardımcı olmamız lazım. Yoksa, meseleye, sadece bir boyutuyla bakmak, tahmin ediyorum, çok gerçekçi bir şey olmaz. Bunu yapmayıp şunu yapmanız lazım gelir diye söylenirse, tahmin ediyorum, bir alternatif çözüm de getirilmiş olur.

Depremden doğan zararları tazmin maksadıyla hazırlanan kanun tasarısının 13. maddesinin tasarı metninden çıkarılması için; İsmail Özgün (Balıkesir), Ahmet Karavar (Şanlıurfa), M. Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa), Rıza Ulucak (Ankara), Salih Kapusuz (Kayseri), Şükrü Ünal (Osmaniye), Suat Pamukçu (Bayburt) ve Abdüllatif Şener (Sivas) tarafından bir önerge verilmiştir. Görüşmelerin sonundaki oylamada önerge kabul edilmez iken, tasarının 13. maddesi kabul edilmiştir.⁸⁴² 13. maddenin oylanmasından sonra, Emrehan Halıcı (Konya), Ömer İzgi (Konya), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), Zeki Çakan (Bartın) ve Turhan Tayan (Bursa) tarafından, 13. maddeden sonra gelmek üzere,

⁸⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), ss. 673-675.

“Madde 14” olarak verilen aşağıdaki önerge üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁸⁴³

“Madde 14- 17.8.1999 ve 12.11.1999 tarihlerinde meydana gelen depremler nedeniyle binalarının veya ticarî, ziraî, sınai ya da meslekî faaliyete mahsus varlıklarının zarar gördüğü hasar tespit komisyonlarınca belirlenen kişi veya kuruluşlara, Bakanlar Kurulu kararları kapsamında bankalarca açılacak veya ertelemeye tabi tutulacak krediler ve bu kredilerin teminatına ilişkin işlem ve kağıtlar, 488 sayılı Damga Vergisi Kanunu ile 492 sayılı Harçlar Kanunu gereğince alınmakta olan Damga Vergisi ve harçlardan ve bankaların bu krediler ile ilgili olarak her ne nam altında olursa olsun lehlerine aldıkları paralar, banka ve sigorta muameleleri vergisinden istisnadır.

İstisna konusu işlemi yapacak kurum ve kuruluşlar, hasar tespit komisyonu raporu hariç başkaca bir belge talep etmeksizin istisnayı resen tatbik ederler.

Vergi, resim ve harç istisnasını uygulayan kurum ve kuruluşlar, işlemin yapıldığı veya kâğıdın düzenlendiği tarihi izleyen 30 gün içinde ilgililerin bağlı bulunduğu vergi dairesine gerekli bildirimde bulunmak zorundadırlar.”

FP Grubu adına Cevat Ayhan (Sakarya); Banka ve Sigorta Muameleleri Vergisinden istisna ve muafiyet getirildiğini, afet bölgesindeki esnaf ve sanatkârlar ile iş sahiplerinin beklediğinin bu olmayıp kredilerinin ertelenmesi olduğunu, bölgede kamu kurumlarına ait bankaların kredilerinin ertelendiğini, özel bankalara ise mükelleflerin borçlarını ödemelerinin mümkün olmadığını, özel bankaların da indirimli bir tarifeye borçlarını ertelemelerini beklediklerini, afet bölgesindeki bu esnaf ve sanatkârların yıllar yılı vergisini ödediğini, 140–150 bin insana iş verdiğini, bölgenin bu rehabilitasyona ihtiyacı bulunduğunu, bunların yıkılan işyerlerine ve mahvolan malları nedeniyle onları tekrar ayağa kaldıracak şekilde finansman desteği verilmesi gerektiğini ve çok uygun şartlarda orta vadede finansman desteği verilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Bekir Sobacı (Tokat); görüşülen maddenin bir ismarlama madde olup arkasında hükümetin IMF’ye karşı bir taahhüdünün yattığını, “bu kadar daralmış ticaret hadleriyle, başının derdine düşmüş, evi olmayan, ziraat, sanat ve ticaret erbabına, küçük esnafa, sanatkâra” hangi plasman miktarlarıyla destek verilebileceğinin hükümetin uygulamasında görüleceğini, “bankaları söğüşleyecek holdinglerin, sözde tahrip olmuş, hasar görmüş sanayi tesislerine kullanacakları kredilerde ya da banka sahibi holdinglerin kendi bankalarından kullanacakları kredilerde, o cepten o cebe yapacakları aktarmayla” aslında gerçek kolaylığın onlara getirildiğini, getirilen maddenin bankanın yanına yaklaşmaktan korkan sanatkâr ve esnaf ile ticaret erbabına hiçbir faydasının olmadığını, madde ihdasının gerçek sebebinin holdinglerin ve dev sanayi sektörü sahiplerinin kendi bankalarından kullanacakları kredilerde bir ulufe ve bağış olduğunu ifade etmiştir.

⁸⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), s. 676.

İsmail Özgün (Balıkesir); getirilen muafiyet ve istisnaların afet bölgesinde gerçekten buna ihtiyaç duyacak esnaf ve ticaret erbabı için olmadığına inandığını, akaryakıtta getirilen yeni tüketim vergisiyle üretim ve hizmetin azalacağını, esnaf ve sanatkârın arasında dolaşırken “Yahu, şu Ecevit ne zaman işbaşına gelse, şu memlekette kıtlıktan geçilmiyor!” şeklindeki bir yakınmayı sıkça duyduğunu, piyasada aranan her şeyin bulunduğunu ama onu alacak alım gücünün bulunmadığını, esnaf ve sanatkârların gününü bazan sıftah yapmadan geçirdiğini, kamu maliyesini düzeltmek ve açıkları kapatmak için israf ve yolsuzlukla bankaların içini boşaltanların peşine düşülmesini, getirilen “eften püften düzenlemelerle” kamu maliyesinin düzelemeyeceğini ifade etmiştir.

Oylanan 14. madde kabul edilmiş ve yeni 15. madde olarak; Hükümeti temsilen Emrehan Halıcı (Konya), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), Zeki Çakan (Bartın), Ayşe Gürocak (Ankara) ve İsmail Köse (Erzurum) tarafından bir önerge verilmiş, ancak bu önerge Maliye Bakanı Sümer Oral tarafından geri alınmıştır. Bunun ardından da aşağıdaki tasarının eski 13. maddesi 15. madde olarak okutulmak suretiyle görüşmeler sürdürülmüştür.⁸⁴⁴

“MADDE 15. - 13.04.1994 tarihli ve 3984 sayılı Radyo Televizyon Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanunun 12. maddesinde belirtilen ve Üst Kurulun gelirleri arasında yer alan reklam gelirlerinden alınacak paylar ile yayın izni ve lisans ücretlerinden elde edilen gelirlerin; 7.12.1994 tarihli ve 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanunun 39. maddesinin birinci fıkrasının (b) bendinde belirtilen gelirler ile 23.2.1995 tarihli ve 4077 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunun 29. maddesi gereğince Rekabet Kurumu adına elde edilen gelirlerin; İstanbul Menkul Kıymetler Borsasında yapılan iş ve işlemler nedeniyle alınan menkul kıymet kotasyon ve tescil ücretleri ile kürtaj ücretlerinden ödenecek borsa paylarının, Sermaye Piyasası Kurulu tarafından yapılan tescil ve kayıtlar nedeniyle alınan ücretlerin, bu Kanunun yayımı tarihine kadar birikmiş tutarları (faiz, repo, pay, alım-satım farkı ve benzeri adlarla elde edilen her türlü gelir dahil) ile bu Kanunun yayımını izleyen tarihten 30.6.2000 tarihine kadar her ay sonu itibarıyla birikecek tutarları üzerinden, Maliye Bakanının teklifi ve Başbakanın onayı ile belirlenecek oranlara göre hesaplanacak kısmı, Bütçenin (B) işaretli cetveline gelir kaydedilmek üzere Maliye Bakanı tarafından belirlenecek süre içinde Maliye Bakanlığı Merkez Saymanlık Müdürlüğünün Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası nezdindeki hesabına yatırılır. Yukarıda belirtilen kurum ve kuruluşlar bu Kanunun yayımlandığı tarihe kadar birikmiş tutarlarını, Kanunun yayımını izleyen on gün içinde; bu Kanunun yayımını izleyen tarihten başlamak üzere her ayın gelir ve giderleri ile kasa ve banka mevcutlarını (ay sonu itibarıyla birikmiş tutarlarını) gösterir malî bilgileri ise izleyen ayın 7. günü sonuna kadar Maliye

⁸⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), ss. 681-682.

Bakanlığına bildirir. Bu maddede belirtilen tutarların süresi içinde ödenmemesi halinde, ödenmeyen tutarlar 6183 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanun hükümlerine göre (gecikme zammı da uygulanmak suretiyle) takip ve tahsil edilir.”

FP Grubu adına Cevat Ayhan (Sakarya); görüşülen madde ve bir önceki kabul edilen madde ile getirilmek istenenlerin “devletinden hizmet bekleyen ve kendi hukukunu korumasını istediği, Meclisinden hizmet bekleyen” afetzedeler için sadra şifa işler olmadığını, bütün mallarını kaybeden ve her şeyiyle mahvolup perişan olmuş insanlar bulunduğunu, bu insanlara ivedilikle yardım edilerek kaynak tahsis edilmesi gerektiğini, “faizcilere ayda 1 katrilyon para verirken, bu insanların yardımına bugüne kadar” devletin tahsis ettiği bütün imkânın 70 trilyon mertebesinde olduğunu, bölgede çeşitli kurumlar tarafından konut yapılacağı⁸⁴⁵ planlanırken devletin arsa tahsis edemediğini, bölge insanının yardım beklediğini, bölgedeki esnaf ve ticaret erbabının halinin perişan⁸⁴⁶ olduğunu, Halk Bankası vasıtasıyla geline güne kadar bölgeye ortalama 500 milyon lira dağıtıldığını, bunun kesinlikle yeterli olamayacağını ifadeyle, “9 Eylülde Sakarya İlinin 6 milletvekili, Sayın Başbakanı ziyaret ettik, Sayın Başbakan Yardımcısı da yanındaydı, ...Bölgenin tarım ürünleri var, fındık, mısır, pancar. Bunların parasını peşin ödeyin dedik. Bir ara, fındıktan sorumlu Bakan demişti ki, ‘biz afetzedelere, fındık bedellerini evinde ödeyeceğiz.’ ‘Aman ne iyi devlet hizmeti’ dedik. Evinde ödenmesinden vazgeçtik, iki ay oldu, ödenmeyen paralar var. ...Ne oluyor ödemeyince; 1.020.000 lira olan fındık bedeli, vatandaş götürüp 600.000 liraya mecburen tüccara veriyor, %60’ına satıyor; yani, tablo bu. Bölgeye para girmiyor. Vatandaş, mısır paralarını alamıyor, pancar paralarını alamıyor. Şeker fabrikası yıkılmış, pancarı nakledilmiyor; yani, Sakarya bir pancar bölgesidir. 500.000 ton aşağı yukarı pancar üretilir. ...Pancar tarlada duruyor, pancar, asidite olacak, şeker vasfını kaybedecek, çıkarıp bıraksan bu sefer de kilo kaybedecek; yani, çiftçi perişandır bölgede. Bölgeye verecekseniz, lütfen, bu bedeller aşağı yukarı bölgede 150 trilyon civarında bir para yapar, bu tarım ürünlerinin bedellerini ödeyiniz, gecikmeden ödeyiniz, öncelikle ödeyiniz. İkincisi: Bu afet konutlarınız, geçici prefabrik binalar bir maceradır. (...) Ricamız, hükümet himmet etsin, elinde kereste var, afetzedelere 3 metreküp kereste versin; kendisi barakasını yapacak, siz de 3 milyar lira harcamaktan kurtulacaksınız,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

⁸⁴⁵ *Yabancı kurumlar, Dünya Bankası, Türkiye’deki birtakım kuruluşlar, Odalar Birliği - 5.000 kalıcı mesken - bölgedeki büyük sanayi kuruluşlarının öncelikle kendi çalışanlarının yıkılan evlerini inşa edeceği, gibi.*

⁸⁴⁶ *Tüccarın, esnafın ve sanatkarın yardım beklediğini, dişi ve doktorun muayenhanesinin yıkıldığını, mühendis-avukat ve serbest meslek sahiplerinin bürolarının yıkılarak ortada kaldıklarını.*

DYP Grubu adına Turhan Güven (İçel); Türk vergi sisteminin bir depremle altüst edilmekte olduğunu, 4,5 milyar dolar civarındaki dış kaynağın depremzedelerin yaralarını sarmaya yeterli olacağını, Türkiye'nin küçüldüğünü, ihracatın azaldığını, bu azalma içerisindeki Türkiye'de enflasyonu %70'lerde tutma gayreti olduğunu, bir sene sonra ise bunun %25 olarak düşünüldüğünü, hükümetin adeta “ben yaptım oldu” felsefesiyle hareket ettiğini, ciddi ve Türk mükellefinin üzerine bu kadar ağır yükler getirmesi düşünülen kanunların alalecele önergelerle düzenlenemeyeceğini, getirilen 13. maddeyle kamu kurumu niteliğindeki bazı yerlerden birtakım gelirler sağlamanın düşünüldüğünü, ama maddenin yapısı itibarıyla Anayasaya aykırı olduğunu, Anayasanın “Vergi ödevi” başlıklı 73. maddesinde bu oranlar ve indirimlerin yetkisinin Bakanlar Kuruluna verilebilir denildiğini, oysa bu yeni madde ile “Maliye Bakanının teklifi ve Başbakanın onayıyla belirlenecek oranlara göre hesaplanacak...” denildiğini, bunun yanlış olduğunu ve Maliye Bakanına bırakılamayacağını, kanun tasarısının bu haliyle kanunlaşarak Anayasa Mahkemesine gitmesi halinde bozulacağını, bu nedenle en azından Anayasa açısından yeniden incelenmesi gerektiğini ifade etmiştir.

Yukarıdaki konuşmadan sonra; Emrehan Halıcı (Konya), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), İsmail Köse (Erzurum), Ahmet Kabil (Rize) ve Zeki Çakan (Bartın) tarafından verilen aşağıdaki önerge üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁸⁴⁷

“Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

Görüşülmekte olan Kanun Tasarısının 15. maddesinde geçen ‘30.6.2000’ tarihinin ‘31.12.2000’ olarak değiştirilmesini arz ve teklif ederiz.”

Gerekçe: Tasarının yasalaşma süreci ve 12.11.1999 tarihinde meydana gelen deprem dikkate alınarak bu değişikliğin yapılması gerekmektedir.

Yukarıdaki önerge oylanmış ve kabul edilmiş, maddenin oylamasına geçilmeden önce karar yeter sayısı talep edilmiş, Genel Kurul Başkanı fazlasıyla bulunduğunu ifadeyle 15. maddeyi değişiklik önergesi doğrultusunda oylamış, 15. madde kabul edilmiştir. Daha sonra Zeki Çakan (Bartın), Beyhan Aslan (Denizli), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), Ömer İzgi (Konya), İsmail Köse (Erzurum) ve Mehmet Emrehan Halıcı (Konya) tarafından, kanun tasarısının 15. maddesinden sonra gelmek üzere aşağıdaki madde (Madde 16 olarak) önerilmiş ve okutulan bu önergenin ardından görüşmelere devam edilmiştir.⁸⁴⁸

“Madde 16.— 1.1.2000 tarihinden itibaren uygulanmak üzere, 1.12.1999 tarihinden önce ihraç edilmiş bulunan Devlet iç Borçlanma Senetlerinden (Özel Tertip Devlet Tahvilleri ve döviz cinsinden tahviller hariç);

1) Iskontolu tahvil ve bonolara ödenen faizlerden, 1.12.1999 tarihinden itibaren;

a) vadesine 1-91 gün kalanlarda yüzde 4,

⁸⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), s. 687.

⁸⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), s. 689.

- b) vadesine 92-183 gün kalanlarda yüzde 9,
c) vadesine 183 günden fazla kalanlarda yüzde 14,
2) Üç yıl vadeli değişken faizli üç ayda bir kupon ödemeli tahvil faizlerinden yüzde 4,
3) İki yıl vadeli sabit faizli üç ayda bir kupon ödemeli tahvil faizlerinden yüzde 19,

oranında ödemeyi yapanlar tarafından faiz vergisi kesilir. Kesilen vergi, ilgili ayı izleyen ayın 20. günü akşamına kadar muhtasar beyanname ile beyan edilerek bu sürede ödenir. Ödenen vergiler hiçbir vergiden mahsup edilmez. Kendisine yapılan ödemelerden kesinti yapılanlar, kesinti tutarını ticarî kazançlarının veya menkul sermaye iratlarının tespitinde gider olarak dikkate alırlar.

1.12.1999 tarihinden sonra ihraç edilmiş bulunan devlet iç borçlanma senet faizleri bu vergiye tabi tutulmaz.”

Oğuz Tezmen (Bursa)’ın Sorusu: Şimdi, getirilen önergede, faiz gelirlerinden bir vergi alınmakta vadelerine göre. Bu vergi, önergeye göre, ticarî kazancın tespitinde gider olarak kabul ediliyor; ancak, 9. maddenin (c) bendinde “bu kanunla getirilen tüm vergiler hiçbir şekilde gider yazılamaz” diye hüküm var. Burada getirilen bir maddeyle, biz, gider olarak yazılma imkânı getiriyoruz; bu, çifte standarttır, hukuka aykırıdır. Aslında, şirketler, bu elde edilen faiz gelirlerinin aktive kayıtlı olması durumunda, bu ödenen verginin yarısını devlete ödeyeceklerdir; ama, şahıs, bir emekli maaşını devlet tahviline yatırmış kişinin üzerinde kalacaktır bu vergi. Dolayısıyla, böyle bir adaletsizlik ortaya çıkmaktadır. Hükümet bunu değiştirmeyi düşünüyor mu?

Turhan Güven (İçel)’in Sorusu: Bundan sonraki kanun tasarılarında, hükümet, böyle 5 maddelik veya 10 maddelik kanun tasarısında, 10 önergeyle yeni madde düzenleyecek mi, düzenlemeyecek mi? Onu öğrenmek istemişim.

Maliye Bakanı Sümer Oral (İzmir)’ın Cevabı: Genel Kurulun gündemine gelen bir tasarı veya teklif üzerinde önerge verme hakkı hükümete ait değildir. Milletvekili arkadaşlarımızın, o tasarı veya teklif üzerinde değişiklik yapmaları, en tabii haktır. O önergelerin verilip verilmeyeceği konusunda, bizim, herhangi bir şey söylememiz mümkün değildir. Sayın Tezmen’in sormuş olduğu suale şöyle cevap vermek istiyorum: Vergi tutarının gider yazılmamasının gerekçesini şu kalemlerde toparlıyoruz: Verginin gider yazılmaması halinde, vergi üzerinden yeniden bir vergi ödenmesi durumu ortaya çıkacaktır burada. Ayrıca, verginin gider yazılması, vergiden sonraki net gelir üzerinden vergi ödenmesini doğuracak; net gelir üzerinden de vergi alınması doğrudur. Şimdi, müzakere ettiğimiz kanunda, ek kurumlar vergisi her ne kadar gider yazılmaz diyorsak da, buradaki durumu farklı değerlendiriyoruz ve eğer, bir de gider yazmaması halinde, yük, çok yüksek olacaktır. Yani, alınan bu faiz nispetlerinin üzerinde bir de gider yazmaması halinde, kurumlara gelecek yük çok fazla olacaktır. Buradaki gider yazılıp yazılmaması ile önergenin verildiği kanundaki maddelerde gider yazılıp yazılmaması farklı olarak ele alınmıştır.

H. Ufuk Söylemez (İzmir)'in Sorusu: Şimdi, rant gelirlerinin vergilendirilmesi konusundaki bu önergeye, biz, DYP Grubu olarak müspet bakıyoruz. Ancak, getiriliş biçimi, Türkiye’de sermaye piyasalarını, bankacılık sistemini, iç ve dış piyasaları tedirgin edecek boyutlarda olmamalıdır. Sayın Bakana sormak istediğim şudur: Bu tür bonoların vergilendirilmesinde, hem uluslararası firmalarda hem yurt içinde hem de yurt dışında insanlar pozisyon alıp riske giriyorlar. Bir gece ansızın getirilecek bu tür vergilerde, insanların, riski, faizi, geliri hesaplamaları konusunda ciddi sıkıntıları var. Bunun, ileriye yönelik olarak yapılacak bonolarda da yapılabilmesi, hem bu gelirin temin edilmesini daha sağlıklı kılacak hem de gece yarısı birtakım operasyonlarla piyasaların sağlıklı işlemesine engel olmayacaktır diye düşünüyoruz. Bu konudaki uyarımızı hükümete yapmayı borç biliyoruz. Bu gelirlerden vergi alınmasını doğru karşılıyoruz; ama, yöntem ve biçim olarak sağlıksız işleyeceği konusunda endişelerimizi belirtiyor ve bu konudaki düşüncelerinizi merak ediyoruz.

Sait Açıba (Afyon)’nın Sorusu: Bu yeni düzenlemeden ne kadar gelir bekleniyor?

Nidai Seven (Ağrı)’in Sorusu: Sabahtan beri, rantiyeden bazı vergilerin kesilmesi konusunda bazı sorular soruluyordu. Şu anda şunu sormak istiyorum: Sayın Bakanım, acaba, devlet tahvili, hazine bonosu ve repodan faiz kesintileri, stopaj kesintileri yapılırken, karşı tarafı memnun etmişler mi; onu öğrenmek istiyorum.

Maliye Bakanı Sümer Oral (İzmir)’ın Cevabı: Sayın Ufuk Söylemez’in söylediği konular, biz de, bu düzenlemeyi yapmadan önce enine boyuna tartıştık, ekonomiyle ilgili bütün birimlerle meseleyi bir tezekkür ettik. Söylediği konularda bizi sıkıntıya sokacak bir gelişmeyi ummuyoruz. Bunun değerlendirmesini yaptık. Ne kadar gelir elde edileceği konusunda, ben, değerli arkadaşşıma yazılı cevap vermek istiyorum. Kıymetli arkadaşımızın sorduğu suale de yazılı cevap verirsem, herhalde, arkadaşımız bizi anlayışla karşılar; çünkü, daha, gündemimizde... Bir de, suali tam anlayamadım! O bakımdan, eğer, izin verirsiniz, tutanaklardan bakıp çıkaracağım.

Oylanan 16. madde kabul edilmiş, daha sonra; Nevzat Ercan (Sakarya), Saffet Arıkan Bedük (Ankara), Turhan Güven (İçel), Kemal Kabataş (Samsun), Mehmet Ali Yavuz (Konya) ve Hacı Filiz (Kırıkkale) tarafından verilen bir önerge üzerindeki görüşmelere geçilmiş, ancak bu önerge kabul edilmemiştir.⁸⁴⁹ Bundan sonra, Mehmet Emrehan Halıcı (Konya), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), Zeki Çakan (Bartın), İsmail Köse (Erzurum) ve Ayşe Gürocak (Ankara) tarafından verilen aşağıdaki “geçici madde” şeklindeki bir önerge de kısa bir görüşmenin ardından kabul edilmiştir.⁸⁵⁰

⁸⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), ss. 691-692.

⁸⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), s. 692.

“Geçici Madde.- 17.08.1999 veya 12.11.1999 tarihlerinde meydana gelen depremlerde ölenler ile bu depremdeki yaralanmalara bağlı olarak daha sonraki tarihlerde ölenlerin mirasçılarına veraset yoluyla intikal eden mallar, veraset ve intikal vergisinden müstesnadır.”

Daha sonra aşağıdaki 17. madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.⁸⁵¹

“Madde 17.- Bu kanunun 11. maddesi yayımı tarihini izleyen ay başında, diğer hükümleri yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”

DYP Grubu adına Nevzat Ercan (Sakarya); 17 Ağustos depreminin üzerinden 100 gün geçtiği halde depremzedelerin barınma ihtiyacının karşılanamadığını, bölgedeki vatandaşın kış şartlarına terk edilip aç ve açıkta bırakılıp yaraların sarılamadığını, yapılan prefabrike konutların içerisinde kova kova sular boşaltıldığını, gelişigüzel alanlar seçildiğini ve gelişigüzel barakalar yapıldığını, bu ek vergiden önce de vergiler icat edildiğini, 13-14 maddelik bir tasarı getirildiğini, ayaküstü hazırlanan 4-5 madde ilavesiyle Parlamentonun emrivakiye getirildiğini, hükümetin geçen üç yıllık döneminde bu tip “Patagonya” anlayışıyla dayatmalar olduğunu, sırf birilerine rant yaratmak ve birilerini daha zengin etmek için hazırlıksız tasarılar getirildiğini ifade etmiştir.

FP Grubu adına Mehmet Ergün Dağcıoğlu (Tokat); gündeme getirilen tasarının ek maddelerle 20’ye ve belki de daha da ileri tirmandırılacağı intibasını verdiğini, hükümetin “parmak sayısıyla, biz kuvvetliyiz, güçlüyüz; öyleyse, bizim dediğimiz dediktir” ifadesini kabul etmelerinin mümkün olmadığını, hükümetin depremi rahmet gibi kabul ettiğini, getirilen vergiler için bir fon bile oluşturulmadığından gelecek gelirin ne kadarının depremzedelere tahsis edileceğinin en ufak bir işaretinin bulunmadığını, ifade etmiştir.

Cevat Ayhan (Sakarya); hükümetin afette sınıfta kaldığını, Bankalar Kanununu çıkardığı halde uygulayamadığını, enerji politikasında ihtilaf halinde olduğunu, Mavi Akım Projesinin ihale yapmadan ANAP Çankaya İlçe Başkanına 55 milyon dolar avans ödeyerek verildiğini, 12 yaşından küçük çocukların Kur’an kursuna gitmesinin engellendiğini, Türkiye’nin faiz batağına sokulduğunu, çaresizlikten matrahı yılda 100 milyon lira olan insanlardan bile vergi almaya kalkışıldığını, zamlarla milletin bunaltıldığını, eğitimle ilgili kanun çıkararak elli yıllık imam hatip okullarını kapattıklarını ifade etmiştir.

Mehmet Ali Şahin (İstanbul); iktidarın vergi yasa tasarısını ilave maddelerle yüklemesini ve getirilen vergileri eleştirmiş, bir önceki görüşmede kabul edilen ilave 16. madde ile faiz vergisinin eklendiğini, bir bankanın eski genel müdüründen faiz gelirinin 600 trilyon lira civarında olduğunu öğrendiğini, bu durumda vatandaşa yüklenen 700 küsur trilyon liralık vergiden vazgeçilebileceğini, böylelikle deprem yaralarının sarılmasında vatandaşın fedakârlığının çok daha fazla olacağını ifade etmiştir.

⁸⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), s. 693.

Bu konuşmadan sonra madde 17 hakkında Emrehan Halıcı (Konya), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), İsmail Köse (Erzurum), Ahmet Kabil (Rize) ve Zeki Çakan (Bartın) tarafından verilmiş olan önerge aşağıdaki , görüşmelerin sonunda kabul edilmiştir.⁸⁵²

“Yürürlük

Madde 17 - Bu kanunun 8, 9 ve 12. maddeleri yayımı tarihini izleyen aybaşında, diğer hükümleri yayımı tarihinde yürürlüğe girer.”

Gerekçe: Tasarının yasalaşma süreci ve 12.11.1999 tarihinde meydana gelen deprem dikkate alınarak, bu değişikliğin yapılması gerekmektedir.

Önerge doğrultusunda oylanan 17. madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 18. madde okutularak görüşmelerine geçilmiştir.

“MADDE 18. - Bu Kanun hükümlerini Bakanlar Kurulu yürütür.”

FP Grubu adına Sait Açıba (Afyon); 1997’den itibaren Rusya ve Asya krizi gibi nedenlerle Türkiye’de ciddi anlamda dış talep daralması olduğunu, içeride sanayici ve esnafın kredilerini ve borçları ile vergilerini ödeyemez duruma geldiğini, Türkiye ekonomisinin durgunluk içinde yüzdüğü bir ortamda bir de deprem felaketinin çöktüğünü, hükümetin deprem felaketinin psikolojik ortamından faydalanmak suretiyle alelacele deprem vergisini Meclise sevk ettiğini, getirilen tasarının deprem faturasının belli olmadığı bir ortamda hazırlandığını, ekonominin böyle bir vergiyi kaldırıp kaldıramayacağını hesap edilmediğini, hiçbir ekonomik etkisi dikkate alınmaksızın tasarının Meclise sevk edildiğini, gönüllü yardımların tüm hızıyla devam ettiği bir ortamda böyle bir yola başvurulması nedeniyle yurt içinden ve dışından gelen gönüllü yardımların hızlı bir şekilde kesildiğini, depremle birlikte üretim ve talebin daraldığını, hükümetin ise “tulumbaya su koymak yerine tulumbanın suyunu alma” peşinde olduğunu, bu vergilerle piyasanın daha da daralacağını ve istihdam yaratılamayacağını, ekonomik durgunluğa maruz kalan ülkelerin ilk tercihlerinin ekonomiyi canlandırmak için vergi kolaylıkları getirdiklerinin her zaman için aşikâr olduğunu ifadeyle, “Hükümetin göz ardı ettiği bir konu da, hükümete güvensizlik, devlete güvensizlik ve siyasete güvensizlik ortamında, böyle bir yola başvurulmuş olmasıdır. Türkiye’de kirlenen, kirletilen siyaset, rüşvet ve yolsuzluk furyaları nedeniyle vatandaşın hafızası güvensizliğe endekslidir. Rüşvet ve yolsuzluğun gölgesi hâlâ Meclis koltuklarından bile silinememiştir. Bankalardaki vurgunlar, İnterbank’ın içinin nasıl boşaltıldığı hâlâ vatandaşın hafızasındadır. ...55. hükümetin, ihale fesatçılığından yıkıldığı vatandaşın hafızasından silinememiştir ve tekrar iktidar olması, ahbap çavuş demokrasisiyle hâlâ Türkiye’yi idare eder durumda olması yine vatandaşların hafızalarında. En son toplumun hafızasına kazınan rüşvet ve yolsuzluk furyasının Türk Hava Kurumunda ortaya çıkması ve pis kokuların Kızılay’da da ortaya çıkması güven krizini daha da derinleştirmiştir. Şimdi, vatandaş ‘ben niçin vergi vereyim,

⁸⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25 (25.11.1999), ss. 700-701.

verdiğim vergi ya faize gidecektir yahut da ihale fesatçıların kasasına girecektir, dolayısıyla ben niçin vergi vereyim’ diye düşünmektedir. (...) 57. hükümetin acilen yapması gereken şey, devletle vatandaş barıştırmaktır;” şeklindeki sözleriyle konuşmasını sürdürmüştür.

DYP Grubu adına İlyas Yılmazyıldız (Balıkesir); milletin bu kadar ağır vergi yükünü ödeyemeyeceğini, ne zaman vergi affı getirilmesinin düşünüldüğünü sormak istediğini, IMF ile stand by anlaşması imzalanabilmesi için çiftçiye desteğe “hayır” denildiğinin duyulduğunu, çiftçiye destek olmazsa sübvansiyon verilemeyeceğini, Akaryakıt Tüketim Vergisini %300’den %500’e artırılması halinde tarımın yanında hayvancılık ve turizmin de yok edileceğini, özellikle malî milattan beri 2 milyona yakın insanın işini kaybettiğini ve pek çok fabrikanın kapandığını, buna karşılık nüfusun arttığını, verginin bu kadar artırılması halinde yabancı sermayenin gelmeyeceğini, mevcut vergilere göre yatırım yapan insanların da caydırılacağını, vergilerin uygulanabileceği kanaatini taşımadığını, motorlu taşıtlar vergisinin de otomobil lobisinin devreye girmesine neden olabileceğini, özel işlem vergisi nedeniyle %50 civarında olduğu söylenen kayıt dışı ekonominin daha yükseklerle çekilmesinin teşvik edileceğini, bir kişinin annesi ya da babası ölmüşse verginin süresi doluncaya kadar miras davalarını hiç kimsenin açmayacağını, çok zorunlu olmadıkça hiç kimsenin devlete beyanname vermeyeceğini, birçok kişinin resmî işyerini kapatarak ve başka bir adla gayri resmî olarak işine devam edeceğini ifade etmiştir.

Ahmet Sünnetçioğlu (Bursa); 2000 yılı bütçesine bakıldığında vergilerde %75 artış olacak denildiğini, toplanacak vergilerin ise %84’ünün faizlere gideceğini, 10 milyon mükelleften toplanan vergilerin 50 bin kişilik bir rantıye sınıfına gideceğini söylemiş olduğunu, tasarının kabul edilen bütün maddelerinde çıkarılan vergilerin hep o 10 milyonluk vergi toplanan kitleye kesildiğini ve o 50 bin kişilik rantçılara hiç gitmediğini, ne olduysa ittifakla alınan bir karar sonucu bu rantçı kesime de bir vergi geldiğini ifade etmiştir.

Nevzat Ercan (Sakarya); yaraların sarılması için deprem bölgelerinin kalkınmada öncelikli yöre olarak ilan edebileceğini söylediklerini, afet bölgesindeki insanların 45 saniyede yoksullaştığını, belli bir süre onların bu gelir imkânına kavuşturulmalarını istediklerini, hükümetin yapamayıp yüzüne gözüne bulaştırdığını, kira yardımlarını da beceremediğini, Bayındırlık Bakanlığının bir genelgesinde az hasar gören konut sahiplerine “Mal sahibi kiracı ayırımı olmaksızın 600 milyon lira onarım yardımı yapılır!” denildiğini, Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışmayı Teşvik Fonuna ilişkin bir genelgede “hayır, sadece konut sahibi, mal sahibi yararlanır, kiracı bundan yararlanamaz” denildiğini, depremedeye bunları izah etmekte zorluk çektiklerini, nihayet bir üçüncü genelgeyle düzeltilebildiğini, bakanlar arasında farklı görüşler bulunduğunu, kalıcı konutlarla ilgili olarak ortada henüz hiçbir şey bulunmadığını ifadeyle, “Evi yıkılmış, yıkılmamış, bu bölgede yaşayan insanlara dönüp bakıyor musunuz; hayır. ...Bono ve hazine tahvillerinden elde edilen faiz gelirlerine ek vergi getirin dedik. Yoktu hükümet tasarısında. ...Bir cep

telefonundan alıyorsunuz %25 vergi; o, gider yazamıyor. İyi; ama, faiz gelirinden gelir temin edeni de, bir ölçüde, yine koruyorsunuz. Nasıl çifte standart bu?! Anayasanın eşitlik ilkesine uygun düşer mi?! Nasıl izah ediyorsunuz bunları?! ...Almayın elektrik kullanımından doğan borçları; ne olur, almayın. Artçı depremler oluyor, telefonla arıyor, yakınına ulaşmaya çalışıyor; bir süre almayın, bir yıl almayın bu telefon bedellerini, Türk Telekom olarak almayın bunları,” şeklinde konuşmuştur.

Bu görüşmenin ardından oylanan tasarının 18. maddesi kabul edilmiştir. Daha sonra da Zeki Çakan (Bartın), Murat Başesgioğlu (Kastamonu), İsmail Köse (Erzurum), Mehmet Emrehan Halıcı (Konya) ve Abdurrahman Küçük (Ankara) tarafından bir önerge verilmiştir. Yasa tasarısının adı ile ilgili önerge ve gerekçesi aşağıdadır.⁸⁵³

“17/8/1999 ve 12/11/1999 tarihlerinde Marmara Bölgesi ve civarında meydana gelen depremin yol açtığı ekonomik kayıpları gidermek amacıyla bazı mükellefiyetler ihdası ve bazı vergi kanunlarında değişiklik yapılması hakkında kanun tasarısı”

Gerekçe: 12/11/1999 tarihinde meydana gelen deprem, tasarısının bazı maddelerinde ve dolayısıyla isminde değişiklik yapılmasını gerektirmektedir. Öte yandan, tasarıyla sadece yeni yükümlülükler getirilmemekte, deprem bölgesindeki vatandaşlara bazı vergisel kolaylıklar da sağlanmaktadır. Bu da, kanunun isminin değiştirilmesini gerektirmektedir.

Önerge oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra tasarının tamamı üzerinde açık oylamanın elektronik yolla yapılması kabul edilmiştir. Elektronik oylama sonucunda; 221 üyenin katıldığı oylamada 201 kabul, 20 ret oyu ile tasarı kabul görmüş ve yasalaşmıştır. Bunun arkasından da Maliye Bakanı’nın teşekkür konuşmasıyla kamuoyunda “Deprem yasaları” olarak bilinen kanun tasarısı ile ilgili görüşmeler tamamlanmıştır.⁸⁵⁴ Tasarı, 4481 sayılı, 17/8/1999 ve 12/11/1999 Tarihlerinde Marmara Bölgesi ve Civarında Meydana Gelen Depremin Yol Açtığı Ekonomik Kayıpları Gidermek Amacıyla Bazı Mükellefiyetler İhdası ve Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun adı altında, 26.11.1999 tarih ve 23888/Mükerrer sayılı RG ile yayımlanmıştır.⁸⁵⁵

⁸⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25, (25.11.1999), ss. 708-709.

⁸⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 25, (25.11.1999), ss. 708-709.

⁸⁵⁵ 4481 sayılı Kanunun 1., 6., 7. ve 9. maddelerinin iptali ve yürütmenin durdurulması hakkında Anamuhalefet Partisi TBMM Grubu Başkanı Mehmet Recai Kutan tarafından, Anayasa Mahkemesinde açılan dava sonucunda Anayasa Mahkemesi 1., 6. ve 7. madde ile ilgili taleplerin reddine, 9. madde hakkında karar verilmesine yer olmadığına ve yürütmenin durdurulması talebinin reddine karar vermiştir. Ayrıntı için bkz: 29.3.2002 tarih ve 24710 sayılı RG.

6. Onaylanan Anlaşmalarla İlgili Kanunlar

21. Dönemde Türkiye Cumhuriyeti ile muhtelif ülkeler arasında yapılan anlaşmaların onaylarıyla ilgili olarak çıkarılan yasalar, yasama yıllarına göre aşağıda verilmiştir:

a. Birinci Yasama Yılında (1999) Onaylanan Anlaşmalarla İlgili Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)

■ 23.6.1999 tarihli ve 4392 nolu, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Şartının Onaylanmasının uygun bulunduğu Kanun.⁸⁵⁶ 23.6.1999 tarih ve 23736 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 7.7.1999 tarihli ve 4398 nolu, İzmir Antlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu hakkındaki Kanun.⁸⁵⁷ 10.7.1999 tarih ve 23751 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 7.7.1999 tarihli ve 4399 nolu, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (ECO) Transit Ticaret Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu Kanun.⁸⁵⁸ 10.7.1999 tarih ve 23751 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 7.7.1999 tarihli ve 4400 nolu, Ekonomik İşbirliği Teşkilatı (EİT), Ulusal Temsilciler ve uluslararası personelin yasal statüsüne dair anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkındaki kanun.⁸⁵⁹ 10.7.1999 tarih ve 23751 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 7.7.1999 tarihli ve 4401 nolu, Ekonomik İşbirliği Örgütü Ticaret ve Kalkınma Bankası kuruluş Anlaşması ile Ekonomik İşbirliği Örgütü Ticaret ve Kalkınma Bankası kuruluş anlaşmasını tadil metninin onaylanmasının uygun bulunduğu Kanun.⁸⁶⁰ 10.7.1999 tarih ve 23751 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 7.7.1999 tarihli ve 4402 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Belarus Cumhuriyeti Arasında Dostluk ve İşbirliği Antlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu Kanun.⁸⁶¹ 10.7.1999 tarih ve 23751 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁸⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 29; B 19, s. 240; B 20, ss. 59-66, 70-93

⁸⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 25; c. 5, B 29, s. 340; B 30, ss. 560-573, 597, 603-626.

⁸⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 21; c.5, B 29, s. 340; B 30, ss. 573-577, 597, 627-649.

⁸⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 25; c. 5, B 29, s. 340; B 30, ss. 577-580.

⁸⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 26; c. 5, B 29, s.340; B 30, ss. 580-586, 598, 674-697.

⁸⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 25; c.5, B 29, s. 340; B 30, ss. 586-591, 598, 698-721.

■ 7.7.1999 tarihli ve 4403 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Ukrayna Arasında Konsolosluk Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁶² 10.7.1999 tarih ve 23751 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 8.7.1999 tarihli ve 4405 nolu, Uluslararası Çalışma Teşkilatı Anasözleşmesinde yapılan değişiklik hakkındaki belgenin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁶³ 10.7.1999 tarih ve 23751 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 8.7.1999 tarihli ve 4406 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Moğolistan Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkındaki kanun.⁸⁶⁴ 10.7.1999 tarih ve 23751 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 8.7.1999 tarihli ve 4407 nolu, Sakatların Mesleki Rehabilitasyonu ve İstihdamı Hakkında 159 Sayılı Uluslararası Çalışma Teşkilatı (ILO) Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁶⁵ 10.7.1999 tarih ve 23751 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 8.7.1999 tarihli ve 4408 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Mısır Arap Cumhuriyeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma ile Anlaşmada Değişiklik Yapılmasına Dair Notaların onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun.⁸⁶⁶ 10.7.1999 tarih ve 23751 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 20.7.1999 tarihli ve 4411 nolu, Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Yapan Taşıtlarda Çalışan Personelin Çalışmalarına İlişkin Avrupa Anlaşmasına katılmamızın uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁶⁷ 25.7.1999 tarih ve 23766 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 23.7.1999 tarihli ve 4420 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Mısır Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Kültür Merkezleri Kurulması ve bu merkezlerin faaliyeti hakkında protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁶⁸ 25.7.1999 tarih ve 23766 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁸⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 29; c. 5, B 29, s. 340; B 30, ss. 597, 598, 722-745.

⁸⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c.2, B 17, s. 27; c. 6, B 31..s. 8, 32-33, 43, 47, 70.

⁸⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 31; c. 6, B 31, ss. 8, 34-37, 43, 71-94.

⁸⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c.2, B 17, s. 26; c. 6, B 31, ss. 8, 37-40, 43-44, 95-118.

⁸⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 5, B 26, s. 5; c. 6, B 33, ss. 263, 311-317.

⁸⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 25; c. 6, B 32, s. 152; B 33, ss. 317-326; B 35, ss. 408-413.

⁸⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 31; c. 6, B 32, s.152; c. 7, B 38, ss. 230-234, 248-271.

■ 30.7.1999 tarihli ve 4423 nolu, Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü Anlaşmasına Ek Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁶⁹ 1.8.1999 tarih ve 23777 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 30.7.1999 tarihli ve 4425 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile İsrail Devleti Arasında Serbest Ticaret Alanı Anlaşması ve ilgili notaların onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanuna bir madde eklenmesi hakkında kanun.⁸⁷⁰ 1.8.1999 tarih ve 23777 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 30.7.1999 tarihli ve 4426 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁷¹ 1.8.1999 tarih ve 23777 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 30.7.1999 tarihli ve 4427 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Küba Cumhuriyeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşma ve Eki Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁷² 1.8.1999 tarih ve 23777 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 30.7.1999 tarihli ve 4428 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Slovak Cumhuriyeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁷³ 1.8.1999 tarih ve 23777 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 30.7.1999 tarihli ve 4429 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Kuveyt Devleti Arasında Gelir ve Servet Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁷⁴ 1.8.1999 tarih ve 23777 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 30.7.1999 tarihli ve 4430 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Arasında Sosyal Güvenlik Anlaşması ile ilgili Ek Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁷⁵ 1.8.1999 tarih ve 23777 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁸⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 6, B 32, s. 150; c. 7, B 39, s. 285; c. 8, B 42, ss. 13-17, 96-119.

⁸⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 29; c. 6, B 32, s. 153; c. 8, B 42, ss. 46-51, 120-143.

⁸⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 28; c. 7, B 38, s. 152; c. 8, B 42, ss. 51-55, 144-167.

⁸⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 30; c. 7, B 38, s. 152; c. 8, B 42, ss. 55-58, 168-191.

⁸⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 27; c. 7, B 38, s. 152; c. 8, B 42, ss. 58-65, 192-195.

⁸⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 27; c. 7, B 38, s. 152; c. 8, B 42, ss. 65-69, 216-239.

⁸⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 27; c. 6, B 36, s. 526; c. 8, B 42, ss. 69-71, 240-263.

■ 30.7.1999 tarihli ve 4431 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Gürcistan Hükümeti Arasında Karadeniz'deki Deniz Alanlarından Sorumlu Yetkili Makamların İşbirliğine Dair Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun.⁸⁷⁶ 1.8.1999 tarih ve 23777 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.8.1999 tarihli ve 4433 nolu, Çocukların Velayetine İlişkin Kararların Tanınması ve Tenfizi ile Çocukların Velayetinin Yeniden Tesisine İlişkin Avrupa Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun.⁸⁷⁷ 8.8.1999 tarih ve 23780 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 5.8.1999 tarihli ve 4434 nolu, Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi (Gözden Geçirilmiş)'nin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun.⁸⁷⁸ 8.8.1999 tarih ve 23780 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 5.8.1999 tarihli ve 4435 nolu, EFTA Devletleri ile Türkiye Arasında Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanuna bir madde eklenmesi hakkında kanun.⁸⁷⁹ 8.8.1999 tarih ve 23780 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 5.8.1999 tarihli ve 4436 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Litvanya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Taşımacılığı Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁸⁰ 8.8.1999 tarih ve 23780 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 5.8.1999 tarihli ve 4437 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Belarus Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Taşımacılığı Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁸¹ 8.8.1999 tarih ve 23780 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 5.8.1999 tarihli ve 4438 nolu, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmede yapılan değişikliğin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁸² 8.8.1999 tarih ve 23780 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 5.8.1999 tarihli ve 4439 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Letonya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Taşımacılığı Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁸³ 8.8.1999 tarih ve 23780 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁸⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 6, B 31, s. 6; c. 8, B 42, s. 6; B 44, ss. 403-411.

⁸⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s.28; c. 8, B 44, ss. 375, 411-414, 420-443.

⁸⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 23; c. 6, B 32, s. 152; c. 8, B 45, ss. 453-456, 529-549.

⁸⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 29; c. 6, B 32, s. 253; c. 8, B 45, ss. 456-461, 550-572.

⁸⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 24; c. 6, B 33, s. 262; c. 8, B 45, ss. 461-464, 597-620.

⁸⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 24; c. 6, B 33, s. 263; c. 8, B 45, ss. 464-468, 573-596.

⁸⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 27; c. 6, B 33, s. 263; c. 8, B 45, ss. 468-477, 621-644.

⁸⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 24; c. 6, B 33, s. 263; c. 8, B 45, ss. 477-482, 645-668.

■ 5.8.1999 tarihli ve 4440 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti Arasındaki Hava Taşımacılığı Anlaşmasına Ek Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁸⁸⁴ 8.8.1999 tarih ve 23780 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 5.8.1999 tarihli ve 4441 nolu, Dünya Sağlık Teşkilatı Anasözleşmesinin 24 ve 25. maddelerinde yapılan değişikliklerin onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁸⁸⁵ 8.8.1999 tarih ve 23780 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 5.8.1999 tarihli ve 4442 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Hükümeti Arasında Karadeniz'deki Deniz Alanlarından Sorumlu Yetkili Makamların İşbirliğine Dair Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun.⁸⁸⁶ 8.8.1999 tarih ve 23780 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 10.8.1999 tarihli ve 4443 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bengladeş Halk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Taşımacılığı Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁸⁸⁷ 14.8.1999 tarih ve 23786 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.8.1999 tarihli ve 4451 nolu, Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesinde yapılan değişikliğin onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁸⁸⁸ 29.8.1999 tarih ve 23801 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

b. İkinci Yasama Yılında (1999-2000) Onaylanan Anlaşmalarla İlgili Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)

■ 3.11.1999 tarihli ve 4461 nolu, Uluslararası Çocuk Kaçırmanın Hukuki Veçhelerine Dair Sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu hakkındaki kanun.⁸⁸⁹ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 3.11.1999 tarihli ve 4462 nolu, Nükleer Denemelerin Kapsamlı Yasaklanması Antlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁸⁹⁰ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁸⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 26; c. 6, B 33, s. 263; c. 8, B 45, ss. 482-486, 669-692.

⁸⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 24; c. 6, B 33, s. 263; c. 8, B 45, ss. 486-491, 693-716.

⁸⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 28; c. 6, B 33, s. 263; c. 8, B 45, ss. 491-493, 496, 717-740.

⁸⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 26; c. 6, B 34, s. 332; c. 8, B 45, ss. 493-496.

⁸⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 27; c. 8, B 42, s. 6; c. 12, B 58, ss. 126-139, 211-235.

⁸⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 31; c. 9, B 46, s. 9; c. 15, B 14, ss. 199-203, 306-329.

⁸⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 29; c. 13, B 1, s. 13; c. 15, B 14, ss. 203-210, 330-335.

■ 3.11.1999 tarihli ve 4463 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında İnşaat Şirketlerinin Vergilendirilmesine İlişkin Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁹¹ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 3.11.1999 tarihli ve 4464 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁹² 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 3.11.1999 tarihli ve 4465 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İki Ülke Vatandaşlarına İlave Kolaylıklar Tanınmasına İlişkin Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁹³ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 3.11.1999 tarihli ve 4466 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ve Türkmenistan Arasındaki Hazar-Geçişli Türkmenistan-Türkiye-Avrupa Gaz Boru Hattı Projesinin (HGB) İfası ve Türkmenistan'dan Türkiye Cumhuriyeti'ne Doğal Gaz Satışına İlişkin Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun.⁸⁹⁴ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.11.1999 tarihli ve 4467 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Bulgaristan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Anti-Personel Mayınların Kullanılmaması ve Ortak Sınıra Yakın Bölgelerdeki Anti-Personel Mayınların Temizlenmesi veya İmha Edilmesi Hakkında Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁹⁵ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.11.1999 tarihli ve 4468 nolu, Kuzey Atlantik Konseyine Taraf Devletler ve Barış için Ortaklık Programına Katılan Diğer Devletler Arasında Kuvvetlerin Statüsüne İlişkin Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁹⁶ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.11.1999 tarihli ve 4469 nolu, Uydular Aracılığı ile Deniz Haberleşmesi Uluslararası Teşkilatı Sözleşmesi ve İşletme Anlaşmasında Yapılan Değişikliğin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁸⁹⁷ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁸⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 28; c. 9, B 47, s. 196; c. 15, B 14, ss. 210-215, 354-377.

⁸⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 28; c. 8, B 42, s. 7; c. 15, B 14, ss. 215-220, 378-401.

⁸⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 13, B 1, s. 10; c. 14, B 11, s. 287; c. 15, B 14, ss. 220-223, 402-425.

⁸⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 6, B 32, s. 150; c. 9, B 46, s. 12; c. 15, B 14, ss. 223-239, 426-449.

⁸⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 6, B 32, s. 149; B 47, s. 196; c. 15, B 15, ss. 467-470, 529-552.

⁸⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 25; c. 9, B 47, s. 195; c. 15, B 15, ss. 470-474, 553-576.

⁸⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 23; c. 9, B 47, s. 196; c. 15, B 15, ss. 474-478, 577-600.

■ 4.11.1999 tarihli ve 4470 nolu, Inmarsat Gemi Yer İstasyonlarının Karasularında ve Limanlarda Kullanılması Uluslararası Anlaşmasına Katılmamızın uygun bulunduğu kanun.⁸⁹⁸ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.11.1999 tarihli ve 4471 nolu, Uluslararası Telekomünikasyon Birliği Kuruluş Yasası ve Sözleşmesi ile Bunlara İlişkin Nihai Kararlar, Tavsiye Başlıklı Belge ve İhtiyari Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun.⁸⁹⁹ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.11.1999 tarihli ve 4472 nolu, Uydular Aracılığı ile Telekomünikasyon Uluslararası Örgütüne (Intelsat) İlişkin Anlaşmada Yapılan Değişikliğin onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹⁰⁰ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.11.1999 tarihli ve 4473 nolu, Dünya Posta Birliği Kuruluş Yasası Beşinci Ek Protokolünün onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹⁰¹ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.11.1999 tarihli ve 4474 nolu, Uydular Aracılığı ile Haberleşme Avrupa Teşkilatı Sözleşmesinde Yapılan Değişikliklerin onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹⁰² 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.11.1999 tarihli ve 4475 nolu, Uydular Aracılığı ile Haberleşme Uluslar arası Teşkilatı Anlaşması ve Uydular Aracılığı ile Haberleşme Uluslar-arası Teşkilatı İşletme Anlaşmasında Yapılan Değişikliklerin onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹⁰³ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.11.1999 tarihli ve 4476 nolu, Uydular Aracılığı ile Haberleşme Uluslararası Teşkilatı İşletme Anlaşmasında Yapılan Değişikliklerin onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹⁰⁴ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.11.1999 tarihli ve 4477 nolu, Motorlu Taşıtlar Zorunlu Mali Sorumluluk Sigortasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹⁰⁵ 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁸⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 25; c. 9, B 47, s. 196; c. 15, B 15, ss. 478-481, 601-624, 625-648.

⁸⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 28; c. 10, B 50, s. 215; c. 15, B 15, ss. 481-485, 649-672.

⁹⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 24; c. 11, B 57, s. 478; c. 15, B 15, ss. 485-486, 673-696.

⁹⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 24; c. 12, B 58, s. 5; c. 15, B 15, ss. 486-487, 697-720.

⁹⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 29; c. 12, B 58, s. 2; c. 15, B 15, ss. 488-489, 721-744.

⁹⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 24; c. 12, B 59, s. 244; c. 15, B 15, ss. 489-490, 745-768.

⁹⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 25; c. 12, B 59, s. 244; c. 15, B 15, ss. 490-492, 769-792.

⁹⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 29; c. 7, B 38, s. 152; c. 25, B 54, ss. 60-61, 412-435.

■ 7.12.1999 tarihli ve 4485 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında Ticaret ve Yatırım İlişkilerinin Geliştirilmesine İlişkin Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹⁰⁶ 10.12.1999 tarih ve 23902 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 7.12.1999 tarihli ve 4486 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Bulgaristan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Türkiye-İstanbul'daki Taşınmaz Mallara İlişkin Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹⁰⁷ 10.12.1999 tarih ve 23902 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 27.1.2000 tarihli ve 4504 nolu, Avrupa Patentlerinin Verilmesi ile İlgili Avrupa Patent Sözleşmesi ve Eklerine Katılmamızın uygun bulunduğu kanun.⁹⁰⁸ 27.1.2000 tarih ve 23948 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 27.1.2000 tarihli ve 4506 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Polonya Cumhuriyeti Arasındaki Serbest Ticaret Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹⁰⁹ 27.1.2000 tarih ve 23948 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 27.1.2000 tarihli ve 4507 nolu, Petrol Kirliliğinden Doğan Zararın Hukuki Sorumluluğu ile İlgili Uluslararası Sözleşmeye Katılmamızın uygun bulunduğu kanun.⁹¹⁰ 27.1.2000 tarih ve 23948 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 27.1.2000 tarihli ve 4508 nolu, Petrol Kirliliği Zararının Tazmini için Bir Uluslararası Sözleşmeye Katılmamızın uygun bulunduğu kanun.⁹¹¹ 27.1.2000 tarih ve 23948 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4509 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Slovenya Cumhuriyeti Arasında Serbest Ticaret Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹¹² 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 16, B 19, s. 318; c. 18, B 29, ss. 379, 418-425, 479-525.

⁹⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 8, B 42, s. 6; c. 14, B 8, s. 86; c. 15, B 15, ss. 465-467; c. 18, B 29, ss. 425-435, 503-526.

⁹⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 9, B 46, s. 11; c. 16, B 16, s. 8; c. 21, B 53, ss. 604-614, 666-689.

⁹⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 19, B 33, s. 209; c. 22, B 43, s. 8; c. 24, B 53, ss. 626-629, 714-737.

⁹¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 7, s. 30; c. 9, B 46, s. 12; c. 18, B 29, s. 380, c. 24, B 53, ss. 629-630, 738-761.

⁹¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 30; c. 9, B 46, s. 9; c. 18, B 29, s. 380; c. 24, B 53, s. 631-632, 762-785.

⁹¹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı: 2, c. 2, B 17, s. 29; c. 8, B 45, s. 449; c. 25, B 54, ss. 39-40, 76-99

■ 1.2.2000 tarihli ve 4510 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Letonya Cumhuriyeti Arasında Serbest Ticaret Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹¹³ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4511 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Özbekistan Cumhuriyeti Arasında Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹¹⁴ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ Hükümet ortakları ANAP ve MHP arasındaki ilişkilerde, 12 Haziran 2000 günü, Turkcell-Telsim firmalarıyla imzalanan sözleşmeler hakkında kurulan komisyonda, devleti zarara uğratarak görevlerini kötüye kullandıkları gerekçesiyle Mesut Yılmaz ve dönemin Ulaştırma Bakanı Necdet Menzir için Yüce Divan’a sevk kararı çıktı. DYP’li Ayfer Yılmaz ile DSP’li Şenel Kapıcı’nın yurtdışında bulundukları için katılmadıkları toplantıda, 6’ya karşı 7 oyla Yüce Divan’a sevk kararı çıkmıştı. Oylamada 4 MHP’li üyeden üçü, 3 FP’li, 1 DYP’li üye ile birlikte Yüce Divan’a sevk yönünde oy kullanmıştı.⁹¹⁵ Bu durum ANAP ile MHP arasındaki ilişkileri ister istemez germişti. Bu gelişmenin üzerinden bir gün geçtikten sonra MHP Lideri, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli konunun özüne ilişkin bir açıklamasında; “Siyasi çekişme ve hesapların meselelerin esasını gizlemesine izin verilmemelidir. Bu bağlamda ‘suç işleme’ ile ‘hizmet etme’ arasında ilişki kuran çarpık meşrulaştırma mantığına bilerek veya bilmeyerek sarılmaktan kaçınmak gerekmektedir. Doğru ve anlamlı olan, devletin yolsuzluk ve usulsüzlükleri en aza indirerek etkin, verimli ve adil hizmet üretebilmesidir. TBMM’yi ve siyasi hayatınızı aklama-karalama ikileminden çekip çıkaracak yeni siyasi üslupların ve hukuki mekanizmaların bir an önce hayata geçirilmesi zorunludur. Bugün ülke gündeminde yer alan Meclis soruşturma dosyalarının siyasi çekişmelere kurban edilmemesi için bu çerçevede ele alınması gerekmektedir,”⁹¹⁶ şeklindeki ifadeyle, hedefin ANAP olmadığı, aksine sadece yolsuzluk ve kirliliğin önüne geçmek olduğu izlenimi verilmeye çalışılmıştı.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4513 nolu, Milletlerarası Para Fonu ile Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankasına Katılmak İçin Hükümete Yetki Verilmesine Dair Kanuna Ek Milletlerarası Para Fonu Ana Sözleşmesinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹¹⁷ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 30; c. 9, B 46, s. 9; c. 25, B 54, ss. 40-42, 100-123.

⁹¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 390; c. 8, B 43, s. 295; c. 25, B 54, ss. 42-46, 124-147.

⁹¹⁵ “MHP Diretiyor”, Cumhuriyet, 13.6.2000.

⁹¹⁶ Ortadoğu, 14.6.2000.

⁹¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s.31; c. 8, B 42, s. 7; c. 25, B 54, ss. 47-48, 172-195.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4514 nolu, Çok Taraflı Yatırım Garanti Kuruluşu Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanunun Bir Maddesinin Değiştirilmesi hakkında kanun.⁹¹⁸ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4515 nolu, Balkan Ticareti Geliştirme Bölge Merkezi Kuruluş Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun.⁹¹⁹ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4517 nolu, Avrupa Yerel Topluluklar veya Yönetimler Arasında Sınırötesi İşbirliği Çerçeve Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹²⁰ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4518 nolu, Uluslararası Ticari İşlemlerde Yabancı Kamu Görevlilerine Verilen Rüşvetin Önlenmesi Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹²¹ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4519 nolu, Avrupa Enerji Şartı Konferansı Nihai Senedi, Enerji Şartı Anlaşması ve Ekini Teşkil Eden Kararlar ile Enerji Verimliliğine ve İlgili Çevresel Hususlara İlişkin Enerji Şartı Protokolünün onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹²² 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4520 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ve Bosna ve Hersek Bakanlar Kurulu Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun.⁹²³ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4521 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti Hong Kong Başkonsolosluğunun Yeni Hukuksal Statüsünün Belirlenmesine İlişkin Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹²⁴ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4522 nolu, Avrasya Ülkeleri Kadınları İşbirliği Grubu Kurulmasına İlişkin Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹²⁵ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 30; c. 9, B 46, s. 9; c. 25, B 54, ss. 48-49, 196-219.

⁹¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 30; c. 9, B 46, s. 12; c. 25, B 54, ss. 49-50, 220-243.

⁹²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 30; c. 11, B 57, s. 478; c. 25, B 54, ss. 52-53, 244-267.

⁹²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 31; c. 13, B 1, s. 13; c. 25, B 54, ss. 53-54, 268-291.

⁹²² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 28; c. 13, B 1, s. 13; c. 25, B 54, ss. 54-56, 292-315.

⁹²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 8, B 42, s. 6; c. 14, B 8, s. 86; c. 25, B 54, ss. 56-57, 316-339.

⁹²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 26; c. 7, B 41, s. 557; c. 25, B 54, ss. 57-58, 340-363.

⁹²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 27; c. 7, B 40, s. 362; c. 25, B 54, ss. 58-59, 364-387.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4523 nolu, Avrupa Meteoroloji Uyduları İşletme Teşkilatı Dokunulmazlıklar ve Bağışıklıklar Protokolünün onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹²⁶ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4524 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ve Malezya Hükümeti Arasında Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunmasına İlişkin Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹²⁷ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4525 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Hırvatistan Cumhuriyeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşması ve Eki Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹²⁸ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4526 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Moldova Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması ve Eki Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹²⁹ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4527 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Litvanya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Vergi Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması ve Eki Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹³⁰ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 2.2.2000 tarihli ve 4529 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Çalışma ve İskan Bakanlığı Arasında İşbirliği Protokolünün onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹³¹ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 16.2.2000 tarihli ve 4530 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Polonya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Teknik ve Savunma Sanayii İşbirliği Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu kanun.⁹³² 18.2.2000 tarih ve 23968 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 24; c. 8, B 42, s. 7; c. 25, B 54, ss. 59-60, 388-411.

⁹²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 29; c. 7, B 38, s. 152; c. 25, B 54, ss. 60-61, 412-435.

⁹²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 29; c. 7, B 39, s. 280; c. 25, B 54, ss. 61-62, 436-459.

⁹²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 30; c. 7, B 39, s. 280; c. 25, B 54, ss. 63-64, 460-483.

⁹³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 31; c. 7, B 39, s. 280; c. 25, B 54, ss. 64-65, 484-507.

⁹³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 13, B 1, s. 10; c. 16, B 19, s. 315; c. 25, B 54, ss. 67-68; B 56, ss. 568-569, 572, 585-608.

⁹³² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 23; c. 8, B 42, s. 7; c. 25, B 55, ss. 570-571; c. 26, B 56, ss. 66-67; B 58, ss. 345, 501-524.

■ 7.3.2000 tarihli ve 4544 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ve Romanya Arasında Konsolosluk Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹³³ 12.3.2000 tarih ve 23991 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 7.3.2000 tarihli ve 4545 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ve Romanya Arasında Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹³⁴ 12.3.2000 tarih ve 23991 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 7.3.2000 tarihli ve 4546 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Makedonya Cumhuriyeti Arasında Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹³⁵ 12.3.2000 tarih ve 23991 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 7.3.2000 tarihli ve 4547 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Makedonya Cumhuriyeti Arasında Hukuki ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹³⁶ 12.3.2000 tarih ve 23991 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 7.3.2000 tarihli ve 4548 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Makedonya Cumhuriyeti Arasındaki Serbest Ticaret Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹³⁷ 12.3.2000 tarih ve 23991 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.4.2000 tarihli ve 4553 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sınır Olay ve Uyuşmazlıklarının Çözümüne Dair Sözleşme ve İlgili Protokollerin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹³⁸ 9.4.2000 tarih ve 24015 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.4.2000 tarihli ve 4554 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Avustralya Arasında Suçluların Geri Verilmesi Andlaşması ile Bu Andlaşmada Değişiklik Yapılmasına İlişkin Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun.⁹³⁹ 9.4.2000 tarih ve 24015 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.4.2000 tarihli ve 4555 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ve Mısır Arap Cumhuriyeti Arasında Mahkeme Kararlarının Tanınması ve Tenfizi Hakkında Sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹⁴⁰ 9.4.2000 tarih ve 24015 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 11, B 54, s. 21; c. 14, B 9, s. 163; c. 28, B 66, ss. 31, 33-34, 186-209.

⁹³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 3, B 1, s. 10; c. 16, B 19, s. 315; c. 28, B 66, ss.34-36, 210-233.

⁹³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 31; c. 6, B 36, s. 526; c. 28, B 66; ss. 36-39, 234-257.

⁹³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s.26; c. 13, B 1, s. 13; c. 28, B 66, ss. 38-40, 258-281.

⁹³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 15, B 15, s. 455; c. 23, B 47, s. 6; c. 28, B 66, ss. 40-43, 282-305.

⁹³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c.2, B 17, s.27; c. 6, B 34, s. 332; c. 30, B 75, ss. 34-44, 75-98.

⁹³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 24; c. 9, B 47, s. 195; c. 30, B 75, ss. 44-47, 99-122.

⁹⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 25; c. 13, B 1, s. 13; c. 30, B 75, ss. 47-50, 123-146.

■ 4.4.2000 tarihli ve 4556 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ve Moldova Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticaret ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹⁴¹ 9.4.2000 tarih ve 24015 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.4.2000 tarihli ve 4557 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Kuveyt Devleti Arasında Hususi Hukuk, Ticaret ve Ceza Hukuku Konularında Hukuki ve Adli İşbirliği Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹⁴² 9.4.2000 tarih ve 24015 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.4.2000 tarihli ve 4558 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Tacikistan Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticaret ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹⁴³ 9.4.2000 tarih ve 24015 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.4.2000 tarihli ve 4559 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Hırvatistan Cumhuriyeti Arasında Hukuki, Ticaret ve Cezai Konularda Adli Yardımlaşma Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu Hakkında kanun.⁹⁴⁴ 9.4.2000 tarih ve 24015 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.4.2000 tarihli ve 4560 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Belçika Krallığı Arasında Brüksel'de İmzalanan Sosyal Güvenlik Hakkındaki Genel Sözleşmenin Revizyonu ile ilgili Sözleşmenin onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹⁴⁵ 9.4.2000 tarih ve 24015 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.4.2000 tarihli ve 4561 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Avusturya Cumhuriyeti Arasında Sosyal Güvenlik Hakkında Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹⁴⁶ 9.4.2000 tarih ve 24015 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 2.6.2000 tarihli ve 4573 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Rusya Federasyonu Hükümeti Arasında Rus Doğal Gazının Karadeniz Altından Türkiye Cumhuriyetine Sevkiyatına İlişkin 15 Aralık 1997 Tarihli Anlaşmaya Ek Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹⁴⁷ 13.6.2000 tarih ve 24078 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 25; c. 13, B 1, s. 13; c. 30, B 75, ss. 50-57, 147-170.

⁹⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 26; c. 13, B 1, s. 13; c. 30, B 75, ss. 54-56, 171-194.

⁹⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 27; c. 13, B 1, s. 13; c. 30, B 75, ss. 56-63, 195-218.

⁹⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 11, B 54, s. 21; c. 14, B 11, s. 287; c. 30, B 75, ss. 63-66, 219-242.

⁹⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 2, B 17, s. 29; c. 6, B 36, s. 526; c. 30, B 75, ss. 66-72, 243-266.

⁹⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 57, s. 95; c. 28, B 67, s. 311; c. 30, B 75, ss. 72-74, 267-290.

⁹⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 60, s. 627; c. 29, B 70, s. 19; c. 34, B 103, ss. 176-193, 197-220; B 104, ss. 290-303, 352-375.

■ 22.6.2000 tarihli ve 4585 nolu, Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti ve Gürcistan Arasında Petrolün Azerbaycan Cumhuriyeti, Gürcistan ve Türkiye Cumhuriyeti Ülkeleri Üzerinden, Bakü-Tiflis-Ceyhan Ana İhraç Boru Hattı Yoluyla Taşınmasına İlişkin Anlaşmanın ve Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti ve Gürcistan Toprakları Üzerinden Petrol Taşınmasına Dair Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti ve Gürcistan Arasındaki Anlaşmanın Değiştirilmesine İlişkin Türkiye Cumhuriyeti, Azerbaycan Cumhuriyeti ve Gürcistan Arasında Protokolün onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹⁴⁸ 24.6.2000 tarih ve 24089 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 30.6.2000 tarihli ve 4589 nolu, Sınır Aşan Suçları Önleme ve Mücadele Etmeye İlişkin İşbirliği Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹⁴⁹ 7.7.2000 tarih ve 24102 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 30.6.2000 tarihli ve 4590 nolu, MEDA Programı ve Avrupa Yatırım Bankasının Akdeniz Ülkelerindeki Diğer Mali Anlaşmaları Çerçevesinde Mali ve Teknik İşbirliğinin Uygulanmasına İlişkin Çerçeve Anlaşmasının onaylanmasının uygun bulunduğu dair kanun.⁹⁵⁰ 7.7.2000 tarih ve 24102 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 30.6.2000 tarihli ve 4591 nolu, Türkiye'de İrtibat Ofisinin Kurulmasına İlişkin Dünya Sağlık Örgütü, Avrupa Bölge Ofisi ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Yapılan Anlaşmanın onaylanmasının uygun bulunduğu hakkında kanun.⁹⁵¹ 7.7.2000 tarih ve 24102 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

c. Üçüncü Yasama Yılında (2000-2001) Onaylanan Anlaşmalarla İlgili Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)

■ 26.10.2000 tarihli ve 4592 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Denizcilik Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair kanun.⁹⁵² 30.10.2000 tarih ve 24125 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.11.2000 tarihli ve 4593 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ve İsveç Krallığı Arasında 30 Haziran 1978 Tarihinde İmzalanan Sosyal Güvenlik Sözleşmesine Ek Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair kanun.⁹⁵³ 9.11.2000 tarih ve 24225 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 33, B 101, s. 521; c. 35, B 110, s. 262; c. 36, B 114, ss. 124-145, 156-179.

⁹⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 60, s. 627; c. 30, B 75, s. 7; c. 40, B 123, ss. 57-64, 84-107.

⁹⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:21, Yasama Yılı 2, c. 30, B 75, s. 6; c. 32, B 90, s. 126; c. 40, B 123, ss. 64-68, 108-131.

⁹⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 11, B 54, s. 21; c. 14, B 9, s. 163; c. 40, B 123, ss. 69-78, 132-155.

⁹⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 2, s. 20; c. 48, B 28, s. 7; c. 61, B 92, ss. 449-452, 748-771.

⁹⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 2, B 17, s. 29; c. 6, B 35, s. 378; c. 42, B 10, ss. 250-263, 289-312.

■ 1.11.2000 tarihli ve 4594 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kanada Hükümeti Arasında Sosyal Güvenlik Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair kanun.⁹⁵⁴ 9.11.2000 tarih ve 24225 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.11.2000 tarihli ve 4595 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Arnavutluk Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair kanun.⁹⁵⁵ 9.11.2000 tarih ve 24225 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.11.2000 tarihli ve 4596 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair kanun.⁹⁵⁶ 9.11.2000 tarih ve 24225 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 2.11.2001 tarihli ve 4597 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Slovenya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair kanun.⁹⁵⁷ 9.11.2000 tarih ve 24225 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 2.11.2001 tarihli ve 4598 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Çin Halk Cumhuriyeti Hong Kong Özel İdari Bölgesi Hükümeti Arasında Hava Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair kanun.⁹⁵⁸ 9.11.2000 tarih ve 24225 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 2.11.2001 tarihli ve 4599 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Slovakya Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hava Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair kanun. 9.11.2000 tarih ve 24225 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 2.11.2000 tarihli ve 4600 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Federal Almanya Cumhuriyeti Hükümeti Arasındaki Hava Ulaştırma Anlaşmasında Değişiklik Yapılmasına Dair Mutabakat Zaptının Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun.⁹⁵⁹ 9.11.2000 tarih ve 24225 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 8.11.2001 tarihli ve 4601 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Moğolistan Hükümeti Arasında Hava Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair kanun.⁹⁶⁰ 11.11.2000 tarih ve 24227 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 2, B 17, s. 30; c. 6, B 36, s. 526; c. 42, B 10, ss. 263-267, 313-336.

⁹⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 2, B 17, s. 30; c. 6, B 36, s. 526; c. 42, B 10, ss. 267-270, 337-370.

⁹⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 2, B 17, s. 30; c. 6, B 36, s. 526; c. 42, B 10, ss. 270-283, 361-384.

⁹⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 2, B 17, s. 27; c. 7, B 40, s. 362; c. 42, B 10, ss. 283-284, 385-408.

⁹⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 2, B 17, s. 29; c. 7, B 41, s. 557; c. 42, B 11, ss. 431-434, 521-544.

⁹⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 2, B 17, s. 31; c. 8, B 42, s. 6; B 11, ss. 442-452, 569-592.

⁹⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 2, B 17, s. 29; c. 8, B 42, s. 6; c. 42, B 11, ss. 452-455; c. 43, B 13, ss. 328-330, 362-383.

■ 14.11.2000 tarihli ve 4602 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Ukrayna Bakanlar Kabinesi Arasında Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁶¹ 22.11.2000 tarih ve 24238 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 28.11.2000 tarihli ve 4606 nolu, Uydular Aracılığı ile Haberleşme Avrupa Teşkilatı Sözleşmesinde Yapılan Değişikliklerin Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁶² 2.12.2000 tarih ve 24248 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 28.11.2000 tarihli ve 4607 nolu, Uydular Aracılığı ile Mobil Haberleşme Uluslararası Teşkilatı Sözleşmesi ve İşletmesi Anlaşmasında Yapılan Değişikliklerin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁶³ 2.12.2000 tarih ve 24248 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 18.1.2001 tarihli ve 4620 nolu, Çocuk Haklarının Kullanılmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁶⁴ 1.2.2001 tarih ve 24305 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 24.1.2001 tarihli ve 4621 nolu, Uluslararası Denizcilik Örgütü Sözleşmesinde Yapılan Değişikliklerin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁶⁵ 1.2.2001 tarih ve 24305 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 25.1.2001 tarihli ve 4623 nolu, Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Sözleşmesinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁶⁶ 3.2.2001 tarih ve 243057 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 8.2.2001 tarihli ve 4624 nolu, Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü Anlaşmasının İkinci Ek Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁶⁷ 15.2.2001 tarih ve 24312 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 8.2.2001 tarihli ve 4625 nolu, Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü Anlaşmasının Üçüncü Ek Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁶⁸ 15.2.2001 tarih ve 24312 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 2, B 17, s. 30; c. 8, B 42, s. 7; c. 44, B 15, ss. 57-58, 270-293.

⁹⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 30, B 78, s. 401; c. 32, B 89, s. 91; c. 46, B 21, ss. 194-207, 329-352.

⁹⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 33, B 97, s. 84; c. 41, B 2, s. 524; c. 46, B 21, ss. 207-240, 353-376.

⁹⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem:21, Yasama Yılı: 3, c.41,B 2, s.520;c. 46, B 21,s.158; c.53,B 46,ss.84-117,154-177

⁹⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 13, B 5, s. 485; c. 16, B 19, s. 315; c. 53, B 46, ss. 117-127; B 48, ss. 342-355, 356-365, 366, 382-405.

⁹⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 32, B 90, s. 125; c. 35, B 107, s. 4; c. 53, B 49, ss. 454-484, 506-529.

⁹⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 42, B 8, s. 5; c. 53, B 49, s. 412; c. 54, B 56, ss. 413-420, 462-485.

⁹⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 42, B 11, s. 415; c. 53, B 49, s. 412; c. 54, B 56, ss. 420-427, 486-509.

■ 26.4.2001 tarihli ve 4653 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Cumhuriyeti Arasında Deniz Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁶⁹ 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.4.2001 tarihli ve 4654 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Cumhuriyeti Arasında Türkiye Cumhuriyeti İçişleri Bakanlığı ile Yunanistan Cumhuriyeti Kamu Düzeni Bakanlığı Suç ile, Özellikle Terörizm, Örgütlü Suçlar, Uyuşturucu Madde Kaçakçılığı ve Yasadışı Göç ile Mücadele İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁷⁰ 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.4.2001 tarihli ve 4655 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Arasındaki Yatırımların Karşılıklı Teşviki ve Korunması Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁷¹ 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.4.2001 tarihli ve 4656 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Yunanistan Arasında Ekonomik İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁷² 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.4.2001 tarihli ve 4657 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Amerika Birleşik Devletleri Hükümeti Arasında Hava Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair kanun.⁹⁷³ 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.4.2001 tarihli ve 4658 nolu, Petrol Kirliliğinden Doğan Zararın Hukuki Sorumluluğu ile İlgili Uluslararası Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun ile Petrol Kirliliği Zararının Tazmini için Bir Uluslararası Fonun Kurulması ile İlgili Uluslararası Sözleşmeye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.⁹⁷⁴ 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.4.2001 tarihli ve 4659 nolu, Uyuşturucu Maddelere Dair 1961 Tarihli Tek Sözleşmenin Tadiline İlişkin Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair kanun.⁹⁷⁵ 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 32, B 90, s. 125; c. 41, B 2, s. 524; c. 61, B 92, ss. 421-430, 652-675.

⁹⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 35, B 113, s.523; c. 41, B 2, s. 524; c. 61, B 92, ss. 430-439, 676-699.

⁹⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 32, B 90, s. 125; c. 36, B 115, s. 188; c. 61, B 92, ss. 440-444, 700-723.

⁹⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 32, B 90, s. 125; c. 35, B 111, s. 394; c. 61, B 92, ss. 445-448, 724-747.

⁹⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 2, s. 520; c. 48, B 28, s. 7; c. 61, B 92, ss. 449-452, 748-771.

⁹⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c.54, B 56, s. 399; c. 56, B 67, s. 436; c. 61, B 92, ss. 452-457, 772-795.

⁹⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 27, B 63, s. 238; c. 61, B 92, ss. 457-461, 796-819.

■ 26.4.2001 tarihli ve 4660 nolu, Avrupa-Kafkasya-Asya Ulaştırma Koridorunun Üzerinde Uluslararası Taşımacılığın Geliştirilmesi Hakkında Çok Taraflı Temel Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna dair kanun.⁹⁷⁶ 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.4.2001 tarihli ve 4661 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Belarus Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Savunma Sanayi İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun.⁹⁷⁷ 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.4.2001 tarihli ve 4662 nolu, Tüm Göçmen İşçilerin ve Aile Fertlerinin Haklarının Korunmasına Dair Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun.⁹⁷⁸ 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.4.2001 tarihli ve 4663 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Singapur Cumhuriyeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşması ve Eki Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁷⁹ 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.4.2001 tarihli ve 4664 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Kırgız Cumhuriyeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme ve Kaçakçılığına Engel Olma Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁸⁰ 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.4.2001 tarihli ve 4665 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Kırgız Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Ticaret ve Ekonomik İşbirliği Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁸¹ 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 3.5.2001 tarihli ve 4669 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile İspanya Krallığı Arasında Uluslararası Karayolu Taşımacılığı Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁸² 12.5.2001 tarih ve 24400 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 32, B 90, s. 124; c. 41, B 2, s. 524; c. 61, B 92, ss. 461-466, 820-843.

⁹⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 2, B 17, s. 31; c. 8, B 42, s. 7; c. 61, B 92, ss. 466-468, 844-867.

⁹⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 13, B 1, s. 11; c. 17, B 21, s. 6; c. 61, B 92, ss. 469-477, 868-891.

⁹⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 26, B 57, s. 96; c. 33, B 101, s. 522; c. 61, B 92, ss. 472-478, 892-915.

⁹⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 26, B 60, s. 627; c. 30, B 75, s. 8; c. 61, B 92, ss. 478-482, 916-939.

⁹⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 2, B 17, s. 28; c. 8, B 43, s. 295; c. 61, B 92, ss. 482-491, 940-963.

⁹⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 2, B 17, s. 29; c. 8, B 42, s. 7; c. 62, B 96, ss. 427, 429-436, 515-535.

■ 21.6.2001 tarihli ve 4687 nolu, Karadeniz Deniz İşbirliği Görev Grubu Teşkiline Dair Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun.⁹⁸³ 26.6.2001 tarih ve 24444 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 27.01.2001 tarihli ve 4695 nolu, Orta Doğu Teknik Üniversitesinin Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde Bir Kampus Kurulmasına İlişkin Çerçeve Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁸⁴ 3.7.2001 tarih ve 24451 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

d. Dördüncü Yasama Yılında (2001-2002) Onaylanan Anlaşmalarla İlgili Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)

■ 11.10.2001 tarihli ve 4711 nolu, EFTA Devletleri ile Türkiye Arasında Anlaşmada Yapılan Değişikliklerin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁸⁵ 18.10.2001 tarih ve 24557 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 11.10.2001 tarihli ve 4712 nolu, Azerbaycan Cumhuriyeti, Gürcistan, Türkiye Cumhuriyeti ve Türkmenistan Arasında Hazar Geçişli Boru Hattı Projesinin Uygulanmasına İlişkin Hazar Geçişli Boru Hattının Uygulanma İlkeleri Hakkındaki Hükümetlerarası Deklarasyonun Değişikliklerinin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁸⁶ 18.10.2001 tarih ve 24557 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 17.10.2001 tarihli ve 4713 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Danimarka Krallığı Arasında Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin ve Eki Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁸⁷ 24.10.2001 tarih ve 24563 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 17.10.2001 tarihli ve 4714 nolu, 14 Aralık 1972 Tarihli Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin 7 ve 26. Maddelerine Uygun Olarak, Hollanda Krallığı ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında 5 Nisan 1966 Tarihinde Düzenlenen Hollanda-Türkiye Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin Revizyonunu Amaçlayan ve Hakların Meşruluğunu İlgilendiren Ek Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁸⁸ 24.10.2001 tarih ve 24563 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 64, B 109, s. 704; c. 67, B 121, s. 401; B 122, ss. 636-644, 691-714.

⁹⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 61, B 90, s. 21; c. 64, B 107, s. 399; c. 68, B 126, ss. 367-378, 379-380, 454-477.

⁹⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 13, B 1, s.10; c. 16, B 19, s. 315; c. 71, B 6, ss. 403-413, 469-492.

⁹⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 41, B 2, s. 3; c. 47, B 24, s. 8; c. 71, B 6, ss. 413-418, 493-516.

⁹⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 32, B 90, s. 125; c. 35, B 110, s. 262/a; c. 72, B 8, ss. 45-58, 114-137.

⁹⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 32, B 90, s. 125; c. 35, B 110, s. 262/b; c. 72, B 8, ss. 59-67, 138-161.

■ 17.10.2001 tarihli ve 4715 nolu, 14 Aralık 1972 Tarihli Avrupa Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin 7. ve 26. Maddeleri Uyarınca, 5 Nisan 1966 Tarihli Hollanda Krallığı ile Türkiye Cumhuriyeti Arasındaki Sosyal Güvenlik Sözleşmesinin Revizyonunu Amaçlayan Hollanda Krallığı ile Türkiye Cumhuriyeti Arasında Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁸⁹ 24.10.2001 tarih ve 24563 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 18.10.2001 tarihli ve 4716 nolu, Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü Ayrıcalıklar ve Bağışıklıklar Ek Protokolünün Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁹⁰ 25.10.2001 tarih ve 24564 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 18.10.2001 tarihli ve 4717 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Özbekistan Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Karşılıklı Büyükelçilikler Faaliyetlerinin Gayrimenkul ve Mali Veçhelerine İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁹¹ 24.10.2001 tarih ve 24563 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 18.10.2001 tarihli ve 4718 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Tacikistan Cumhuriyeti Arasında Gelir Üzerinden Alınan Vergilerde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁹² 24.10.2001 tarih ve 24563 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 29.12.2001 tarihli ve 4732 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Azerbaycan Doğal Gazının Türkiye Cumhuriyetine Sevkiyatına İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁹³ 5.1.2002 tarih ve 24631 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 9.1.2002 tarihli ve 4736 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Azerbaycan Cumhuriyeti Arasında Azerbaycan Doğal Gazının Türkiye Cumhuriyetine Sevkiyatına İlişkin Anlaşmanın Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁹⁴ 19.1.2002 tarih ve 24645 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 32, B 90, s. 125; c. 35, B 110, s. 262/b; c. 72, B 8, ss. 67-73, 162-185.

⁹⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 33, B 97, s. 84; c. 38, B 121, s. 130; c. 72, B 9, ss. 215-228, 285-308.

⁹⁹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 13, B 5, s. 484; c. 16, B 19, s. 315; c. 72, B 9, ss. 228-236, 309-332.

⁹⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 2, B 17, s. 28; c. 7, B 39, s. 278; c. 72, B 9, ss. 236-245, 333-356.

⁹⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 69, B 129, s. 19; c. 77, B 29, s. 6; c. 81, B 44, ss. 232-236, 332-355.

⁹⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 69, B 129, s. 19; c. 81, B 45, s. 362; c. 82, B 48, ss. 308-320, B 49, ss. 427-512, 513-517, 517-521, 583, 606.

■ 10.1.2002 tarihli ve 4738 nolu, Terörizmin Finansmanının Önlenmesine Dair Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun.⁹⁹⁵ 17.1.2002 tarih ve 24643 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 11.2.2002 tarihli ve 4740 nolu, Terörist Bombalamalarının Önlenmesine İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁹⁶ 19.1.2002 tarih ve 24645 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 22.1.2002 tarihli ve 4742 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile İsrail Devleti Hükümeti Arasında Kara Taşımacılığı Alanında İlkeler Muhtırasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.⁹⁹⁷ 29.1.2002 tarih ve 24655 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 3.4.2002 tarihli ve 4750 nolu, Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uluslararası Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun.⁹⁹⁸ 9.4.2002 tarih ve 24721 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 9.5.2002 tarihli ve 4755 nolu, Çocuk Haklarına Dair Sözleşmeye Ek Çocuk Satışı, Çocuk Fahişeliği ve Çocuk Pornografisi ile İlgili İhtiyari Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun.⁹⁹⁹ 14.5.2002 tarih ve 24755 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 20.6.2002 tarihli ve 4763 nolu, Türkiye Cumhuriyeti ile Avrupa Topluluğu Arasında Türkiye Cumhuriyetinin Topluluk Programlarına Katılmasının Genel İlkeleri Hakkında Çerçeve Anlaşmasının Onaylanmasının Uygun Bulunduğuna Dair Kanun.¹⁰⁰⁰ 28.6.2002 tarih ve 24799 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 30.7.2002 tarihli ve 4770 nolu, Kadınlara Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesine İlişkin İhtiyari Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun.¹⁰⁰¹ 2.8.2002 tarih ve 24834 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

⁹⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 80, B 41, s. 338; c. 81, B 45, s. 362; c. 82, B 49, ss. 523-546, 607-630.

⁹⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 54, B 56, s. 399; c. 81, B 45, s. 362; c. 83, B 50, ss. 146-158, 232-255.

⁹⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 2, B 17, s. 17; c. 8, B 43, s. 5; c. 83, B 52, ss. 614-618; B 53, ss. 645-646; c. 84, B 54, ss. 69-70, 130-153.

⁹⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 72, B 9, s. 195; c. 76, B 26, s. 207; B 82

⁹⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 61, B 90, s. 21; c. 65, B 111, s. 174; c. 94, B 98, ss. 540-560, 665-688.

¹⁰⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 92, B 87, s. 12; c. 94, B 96, s.273; c. 99, B 116, ss. 41-49, 77-100.

¹⁰⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 69, B 129, s. 18; c. 75, B 19, s. 290; c. 101, B 122, ss. 250-276, 355-378.

7. TBMM 21. Döneminde Kabul Edilen Diğer Kanunlar

TBMM 21. Döneminde çıkarılan ve Genel Kurul görüşmelerine yer verilmeyen münferit kanunlar, yasama yıllarına göre aşağıda verilmiştir:

a. Birinci Yasama Yılında (1999) Kabul Edilen Diğer Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)

■ 18.6.1999 tarihli ve 4389 nolu, Bankalar Kanunu.¹⁰⁰² 23.6.1999 tarih ve 23734 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰⁰³

■ 22.6.1999 tarihli ve 4390 nolu, Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile Askeri Hakimler Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.¹⁰⁰⁴ 22.6.1999 tarih ve 23733 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 23.6.1999 tarihli ve 4391 nolu, Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkında 3046 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹⁰⁰⁵ 25.6.1999 tarih ve 23736 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 6.7.1999 tarihli ve 4397 nolu, Radyo ve Televizyon Verici Tesislerinin Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Genel Müdürlüğüne Devredilmesi ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında kanun.¹⁰⁰⁶ 10.7.1999 tarih ve 23751 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 8.7.1999 tarihli ve 4404 nolu, Terörle Mücadele Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹⁰⁰⁷ 10.7.1999 tarih ve 23751 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 14.7.1999 tarihli ve 4409 nolu, Türk Bayrağı Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹⁰⁰⁸ 18.7.1999 tarih ve 23759 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹⁰⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 18, s. 153, c. 3, B 20, ss. 5, 42-59. Bu kanun tasarısının özeti şöyledir: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu kurulmakta, banka kurucularında aranan şartlar yeniden düzenlenmekte, tasfiyeye tabi tutulan bankerler ile karapara aklama nedeni ile hüküm giyenlerin kurucu olamayacakları öngörülmekte, banka hisse senetlerinde asgari itibari değer uygulaması ve hisse senetlerinin menkul hizmetler borsasına kote edilmesi zorunluluğu kaldırılmakta, banka kuruluşunda aranacak asgari ödenmiş sermaye miktarı 10 trilyon TL'ye çıkarılmakta, murahhas üyelerin genel müdürde aranan şartları taşıması öngörülmekte, bankaların şube açması serbest bırakılmakta, merkez şube dışında açılacak her şube için ilave sermaye zorunluluğu getirilmekte, bankanın iflası halinde tasarruf mevduatı sahiplerinin fon alacaklarından sonra gelmek üzere mevduatlarının sigortaya tabi olmayan kısımları için intiyazlı alacaklı oldukları hükme bağlanmaktadır.

¹⁰⁰³ Bursa Asliye 1. Ticaret Mahkemesince 4389 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, iptal isteminin reddine karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 17.1.2002 tarih ve 24643 sayılı RG.

¹⁰⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 18, s. 153; B 19, ss. 242, 259-303.

¹⁰⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 18, s. 153; c. 3, B 20, ss. 5, 42-59.

¹⁰⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 4, B 23, s. 174; c. 5, B 28, ss. 226, 254-304, 308-331.

¹⁰⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 5, B 26, s. 7; c. 6, B 31, ss. 8, 21-32.

■ 14.7.1999 tarihli, 4410 nolu, Sosyal Sigortalar Kanununun 9. maddesine Bir Fıkra Eklenmesine dair kanun.¹⁰⁰⁹ 18.7.1999 tarih ve 23759 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 21.7.1999 tarihli ve 4412 nolu, İthalatta Haksız Rekabetin Önlenmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun. 25.7.1999 tarih ve 23766 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 21.7.1999 tarihli ve 4413 nolu, Hakimler ve Savcılar Yüksek Kurulu Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 25.7.1999 tarih ve 23766 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 21.7.1999 tarihli ve 4414 nolu, Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanunu ile Askerlik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹⁰¹⁰ 25.7.1999 tarih ve 23766 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰¹¹

■ 22.7.1999 tarihli ve 4415 nolu, Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesine Dair Kanun. 5.8.1999 tarih ve 23770 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 23.7.1999 tarihli ve 4416 nolu, Devlet Denetleme Kurulu Kurulması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 29.7.1999 tarih ve 23777 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 23.7.1999 tarihli ve 4417 nolu, Türkiye Emekli Subaylar, Harp Malulü Gaziler, Şehit Dul ve Yetimleri İle Muharip Gaziler Dernekleri Hakkında Kanuna Bir Madde Eklenmesine ve Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 29.7.1999 tarih ve 23777 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 23.7.1999 tarihli ve 4418 nolu, Askerlik Kanunu ile Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununda Değişiklik Yapılmasına ve Askerlik Kanununa Üç Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun.¹⁰¹² 29.7.1999 tarih ve 23770 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 23.7.1999 tarihli ve 4419 nolu, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması ile Polis Vazife ve Selahiyet Kanununa Ek Madde Eklenmesine dair kanun.¹⁰¹³ 29.7.1999 tarih ve 23770 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹⁰⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 5, B 26, s. 5; c. 6, B 33, ss. 263, 295-311.

¹⁰⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 5, B 26, s. 5; c. 6, B 33, ss. 263, 311-317.

¹⁰¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 5, B 26, s. 6; c. 6, B 34, s. 332; B 36, ss. 584-599.

¹⁰¹¹ Bu kanunun 1. maddesi ile 1076 sayılı Yedek Subaylar ve Yedek Askeri Memurlar Kanununun 3. maddesinin (c) bendinin değiştirilen (2) numaralı alt bendine eklenen (ı) bendinin iptali hakkında, Anamuhalefet Partisi TBMM Grup Başkanı Mehmet Recai Kutun tarafından Anayasa Mahkemesine açılan dava başvurusu reddedilmiş ve 12.10 1999 tarihli, 23844 sayılı RG'yle yayımlanmıştır. Ayrıntı için bkz:

http://www.anayasa.gov.tr/images/loaded/pdf_dosyalari/son10yildayapilanbasvurular.pdf

¹⁰¹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 5, B 26, s. 7; c. 6, B 35, s. 383; c. 7, B 38, ss. 213-227.

¹⁰¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 5, B 26, s. 6; c. 6, B 35, s. 379; c. 7, B 38, ss. 227-330.

■ 27.7.1999 tarihli ve 4415 nolu, Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanuna Bir Ek Madde Eklenmesine dair kanun.¹⁰¹⁴ 5.8.1999 tarih ve 23777 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 28.7.1999 tarihli ve 4421 nolu, Türk Ceza Kanunu ile Cezaların İnfazı Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹⁰¹⁵ 1.8.1999 tarih ve 23773 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰¹⁶

■ 30.7.1999 tarihli ve 4422 nolu, Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanunu. 1.8.1999 tarih ve 23773 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 30.7.1999 tarihli ve 4424 nolu, Maden Kanununa Bir Madde Eklenmesine dair kanun.¹⁰¹⁷ 5.8.1999 tarih ve 23777 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.8.1999 tarihli ve 4432 nolu, İstiklal Madalyası Verilmiş Bulunanlara Vatani Hizmet Tertibinden Şeref Aylığı Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair kanun.¹⁰¹⁸ 8.8.1999 tarih ve 23780 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 11.8.1999 tarihli ve 4444 nolu, Gelir Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu, Emlak Vergisi Kanunu, Belediye Gelirleri Kanunu ve Harçlar Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹⁰¹⁹ 14.8.1999 tarih ve 23786 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 12.8.1999 tarihli ve 4445 nolu, Siyasi Partiler Kanununda Değişiklik Yapılmasına ilişkin kanun.¹⁰²⁰ 14.8.1999 tarih ve 23786 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 25.8.1999 tarihli ve 4447 nolu, İşsizlik Sigortası Kanunu (Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu, Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanunu ile İş Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi ve Bu Kanunlara Ek ve Geçici Maddeler Eklenmesi, İşsizlik

¹⁰¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 6, B 33, s. 262; B 35, 379; B 36, ss. 599-615; c. 7, B 37, ss. 27-37, 38-40, 42-48, 50-59, 123-146.

¹⁰¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 5, B 26, s. 4; c. 7, B 39, s. 285; B 40, ss. 383-404.

¹⁰¹⁶ 4421 sayılı Kanunun bazı maddelerinin iptali için, Sarıkamış Asliye Ceza Mahkemesince Anayasa Mahkemesinde açılan dava sonucunda, iptal istekleri reddedilmiştir. Ayrıntı için bkz: 1.3.2005 tarih ve 25742 sayılı RG.

¹⁰¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 6, B 31, s. 5; c. 7, B 38, s. 152; c. 8, B 42, ss. 17-36, 38-46.

¹⁰¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 6, B 31, s. 6; c. 8, B 42, s. 6; B 44, s. 403-411.

¹⁰¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 46, s. 10; B 47, ss. 204-233, 234-243, 32, 404-427.

¹⁰²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 46, s. 7; B 47, ss. 196, 320-350; B 48, ss. 446-517.

Sigortası Kurulması, Çalışanların Tasarrufa Teşvik Edilmesi ve Bu Tasarrufların Değerlendirilmesine Dair Kanunun İki Maddesinin Yürürlükten Kaldırılması ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun).¹⁰²¹ 8.9.1999 tarih ve 23810 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰²²

■ 26.8.1999 tarihli ve 4448 nolu, Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına ilişkin kanun. (26.10.1987 Tarihli ve 290 Sayılı “298 Sayılı Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine ve Bu Kanuna Bazı Maddeler Eklenmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname” ile 18.9.1991 Tarihli ve 455 Sayılı “Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanun ile 190 Sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararname”lerin Değiştirilerek Kabulü ve Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına ilişkin kanun).¹⁰²³ 29.8.1999 tarih ve 23801 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹⁰²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 6, B 32, s. 153; c. 8, B 43, s. 296; c. 9, B 48, ss. 517-547, 551-561, 595, 603-626, 627-650; c. 10, B 49, ss. 19-32, 43-50, 51-111, 117-140, 141-164, 165-188, 189-212; B 50, ss. 229-353, 354-378, 379-547; B 51, ss. 554-572, 573-666, 667-690, 691-715, 716-739; B 52, ss. 747-842, 848-935, 936-959, 960-983, 984-1007, 1008-1031, 1032-1055, 1056-1078; c. 11, B 55, ss. 129-190, 217-240; B 56, ss. 256-309, 310-412; B 57, ss. 491-604, 625-648.

¹⁰²² 4447 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali için Anamuhalefet Partisi TBMM Grubu Başkanı Mehmet Recai Kutan ve 126 TBMM üyesi tarafından ayrı ayrı Anayasa Mahkemesinde iptal davaları açılmıştır. M. Recai Kutan'ın davasında Anayasa Mahkemesinin kararı uyarınca; 4447 sayılı Kanunun;

a. 17. maddesiyle 506 sayılı Kanuna eklenen Geçici Madde 81'in 1. fıkrasının (B) bendinin iptaline, (C) bendinin (b) alt bendinin iptaline,

b. 22. maddesiyle 2925 sayılı Kanuna eklenen (B) bendinin iptaline,

c. 24. maddesiyle değiştirilen 5434 sayılı Kanunun Ek 9. maddesinin birinci fıkrasının iptaline,

d. 26. maddesiyle 5434 sayılı Kanuna eklenen Geçici Madde 205'in; (b), (c), (d), (e), (f), (g), (h),

(i) ve (j) bentlerinin iptaline, ikinci ve üçüncü fıkralarının iptaline, Geçici Madde 206'nın iptaline,

e. 36. maddesiyle 1479 sayılı Kanunun Ek 13. maddesinin sonuna eklenen fıkranın iptaline,

f. 39. maddesiyle 1479 sayılı Kanuna eklenen Geçici Madde 10'un ikinci fıkrasının iptaline,

g. 44. maddesiyle 2926 sayılı Kanuna eklenen Geçici Madde 7'nin ikinci fıkrasının iptaline karar verilmiştir. İptal talebi reddedilenler ve karar verilmesine yer olmayan hususlarla ilgili ayrıntılar için bkz:

http://www.anayasa.gov.tr/images/loaded/pdf_dosyolari/son10yildayapilanbasvurular.pdf 23.11 ile 2001 tarih ve 24592 sayılı RG.

126 TBMM üyesi tarafından 4447 sayılı Kanunun bazı maddelerinin iptaline ilişkin olarak Anayasa Mahkemesinde açılan davanın sonucunda, Anayasa Mahkemesi hiçbir madde için iptal kararı vermemiştir. Ayrıntı için bkz: 20.3.2002 tarih ve 24701 sayılı RG.

¹⁰²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 2, B 17, s. 18; c. 11, B 57, s. 478; c. 12, B 58, ss. 21-48, 164-187.

■ 26.8.1999 tarihli ve 4449 nolu, Türk Ceza Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹⁰²⁴ 29.8.1999 tarih ve 23801 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.8.1999 tarihli ve 4450 nolu, Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunda Değişiklik yapılmasına ilişkin kanun.¹⁰²⁵ 29.8.1999 tarih ve 23801 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 27.8.1999 tarihli ve 4452 sayılı, Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu.¹⁰²⁶ 29.8.1999 tarih ve 23801 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰²⁷

■ 28.8.1999 tarihli ve 4455 nolu, Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Disiplin Cezalarının Affı hakkında kanun.¹⁰²⁸ 3.9.1999 tarih ve 23805 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

b. İkinci Yasama Yılında (1999-2000) Kabul Edilen Diğer Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)

■ 14.10.1999 tarihli ve 4456 nolu, Türkiye Kalkınma Bankası Anonim Şirketinin Kuruluşu Hakkında Kanun (27.11.1975 Tarihli ve 13 Sayılı “Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası Kuruluşuna Dair Kanun Hükmünde Kararname”, 14.11.1983 Tarihli ve 165 Sayılı “Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası A.Ş.’nin Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”, 15.7.1988 Tarihli ve 329 Sayılı “Devlet Sanayi ve İşçi Yatırım Bankası A.Ş.’nin Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun Hükmünde Kararname” ile 12.2.1990 Tarihli ve 401 Sayılı “Türkiye Kalkınma Bankası Anonim Şirketinin Kuruluşu Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararname”lerin Yürürlükten Kaldırılması ve Türkiye Kalkınma Bankası Anonim Şirketinin Kuruluşu Hakkında Kanun).¹⁰²⁹ 17.10.1999 tarih ve 23846 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹⁰²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 5, B 26, s. 7; c. 9, B 48, s. 432; c. 12, B 58, ss. 48-86.

¹⁰²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 9, B 47, s. 195; c. 10, B 51, s. 551; c. 12, B 58, ss. 86-125, 188-210.

¹⁰²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59, ss. 244, 258-329, 570-593.

¹⁰²⁷ Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı M. Recai Kutan tarafından 4452 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali ve yürütmenin durdurulması yönünde Anayasa Mahkemesine dava açılmıştır. Anayasa Mahkemesi iptal ve yürütmenin durdurulması istemini reddetmiştir. Ayrıntı için bkz: 9.7.2002 tarih ve 24810 sayılı RG.

¹⁰²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 12, B 59, s. 244, 530-546, 642-665.

¹⁰²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 9, B 47, s. 195; c. 11, B 57, s. 477; c. 13, B 3, ss. 381-407; B 4, ss. 438-471; B 6, ss. 626-656; c. 14, B 7, ss. 16-31, 52-75.

■ 27.10.1999 tarihli ve 4457 nolu, Türk Akreditasyon Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun.¹⁰³⁰ 4.11.1999 tarih ve 23866 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 27.10.1999 tarihli ve 4458 nolu, Gümrük Kanunu.¹⁰³¹ 4.11.1999 tarih ve 23866 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰³²

■ 2.11.1999 tarihli ve 4459 nolu, Askerlik Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi hakkında kanun.¹⁰³³ 4.11.1999 tarih ve 23866 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 2.11.1999 tarihli ve 4459 nolu, Askerlik Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun. 4.11.1999 tarih ve 23866 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 3.11.1999 tarihli 4460 nolu, Spor Toto Teşkilat Müdürlüğünün İstihdam Fazlası Personelinin Diğer Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Kadrolarına Atamalarının Yapılması Hakkında Kanun. 11.11.1999 tarih ve 23873 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰³⁴

■ 11.11.1999 tarihli ve 4478 nolu, Muhtaç Çiftçilere Ödünç Tohumluk Verilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair kanun.¹⁰³⁵ 14.11.1999 tarih ve 23876 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 11.11.1999 tarihli ve 4479 nolu, Taşkömürü Havzasındaki Taşınmaz Malların İktisabına Dair Kanuna Ek Maddeler Eklenmesi hakkında kanun.¹⁰³⁶ 14.11.1999 tarih ve 23876 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 17.11.1999 tarihli ve 4480 nolu, Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek

¹⁰³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 9; c. 9, B 46, s. 9; B 7, ss. 31-51; B 9, ss. 190-213; B 10, ss. 235-275; B 12, ss. 401-419.

¹⁰³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 6, B 31, s. 5; c. 7, B 39, s. 285; c. 14, B 12, ss. 419-465. AB uyum sürecine ilişkin bu kanun tasarısının özeti şöyledir: Ülkemizin Gümrük Birliğine girmesi nedeniyle Topluluk Gümrük kodunda yeralan hükümlerin, Ortaklık Konseyi Kararı gereğince Gümrük Konumuna yansıtılması amacıyla 1615 Sayılı Kanunda değişiklikler öngörmektedir.

¹⁰³² Ordu Vergi Mahkemesi tarafından, 4458 sayılı kanunun bir maddesinin iki fıkrasının iptali ve yürürlüğünün durdurulması hakkında Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda iki fıkranın iptaline ve yürürlüğünün durdurulması isteminin reddine karar verilmiştir. Bkz: 22.2.2006 tarih ve 26088 sayılı RG. Aynı kanunun 198. maddesinin (1) numaralı fıkrasındaki bazı ibarelerin iptali için Ankara 2. Vergi Mahkemesince Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, mahkemenin yetkisizliği nedeniyle reddine karar verilmiştir.

¹⁰³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 13, B 2, s. 210; c. 14, B 19, s. 163; c. 15, B 13, ss. 43-66, 143-166.

¹⁰³⁴ 4460 sayılı Kanunun iptali ve yürürlükten kaldırılması için 111 TBMM üyesi tarafından Anayasa Mahkemesinde açılan iptal ve yürütmenin durdurulması davasının sonucunda, iptal ve yürütmenin durdurulması taleplerinin reddine karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 7.11.2001 tarih ve 24576 sayılı RG.

¹⁰³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 6, B 31, s. 5; c. 10, B 49, s. 4; c. 16, B 17, ss. 164-272, 173-192; B 18, ss. 236-269.

¹⁰³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 8, B 43, s. 294; c. 16, B 18, ss. 236-239.

Kabulüne Dair Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması hakkında kanun.¹⁰³⁷ 22.11.1999 tarih ve 23884 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 2.12.1999 tarihli ve 4483 nolu Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması hakkında kanun.¹⁰³⁸ 4.12.1999 tarih ve 23896 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 2.12.1999 tarihli ve 4484 nolu, Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi için Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanununun 1 ve 2. Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına ve Süresinin Uzatılmasına ilişkin kanun.¹⁰³⁹ 4.12.1999 tarih ve 23896 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 15.12.1999 tarihli ve 4487 nolu, Sermaye Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılması ile Ticaret ve Sanayi Odaları, Ticaret Odaları, Sanayi Odaları, Deniz Ticaret Odaları, Ticaret Borsaları ve Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesine dair kanun.¹⁰⁴⁰ 18.12.1999 tarih ve 23910 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰⁴¹

■ 15.12.1999 tarihli ve 4488 nolu, Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Hakkında 41 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanunun Bir Maddesinin Değiştirilmesi ve Bu Kanuna Ek Maddeler Eklenmesi hakkında kanun.¹⁰⁴² 18.12.2000 tarihli ve 23910 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 15.12.1999 tarihli ve 4489 nolu, Kanuni Faiz ve Temerrüt Faizine İlişkin Kanunda Değişiklik Yapılması hakkında kanun.¹⁰⁴³ 18.12.1999 tarih ve 23910 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 16.12.1999 tarihli ve 4490 nolu, Türk Uluslararası Gemi Sicili Kanunu ile 491 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına dair kanun.¹⁰⁴⁴ 21.12.1999 tarih ve 23913 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹⁰³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 6, B 32, s. 151; c. 14, B 9, s. 163; c. 16, B 19, ss. 332-335, 340-364; c. 17, B 21, ss. 14-24, 26-43.

¹⁰³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 6; c. 16, B 16, s. 9; c. 7, B 21, ss. 43-56, 56-60; B 22, ss. 118-207; B 24, ss. 438-439; B 25, ss. 559, 641, 675; c. 18, B 27, ss. 230-261; B 28, ss. 283-302, 303-304, 304-308.

¹⁰³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 22, s. 96; B 25, s. 547; c. 18, B 28, ss. 308-333, 350-373.

¹⁰⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 6; c. 15, B 13, s. 8; c. 17, B 25, s. 723; c. 18, B 29, ss. 435-438; B 30, ss. 541-562, 565-624, 625-642; c. 19, B 31, ss. 15-56, 58-71, 74-98, 99-135; B 32, ss. 152-197; B 33, ss. 319-334, 334-365, 400-423.

¹⁰⁴¹ 4487 sayılı Kanunun bazı maddelerinin iptali ve yürütmenin durdurulması için, Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Genel Başkan M. Recai Kutun tarafından Anayasa Mahkemesinde açılan dava sonucunda, Anayasa Mahkemesi tarafından hiçbir maddenin iptali yönünde karar verilmemiştir.

¹⁰⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 5; c. 9, B 47, s. 196; c. 19, B 34, ss. 440-485.

¹⁰⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 8; c. 9, B 46, s. 12; c. 19, B 34, ss. 485-529.

■ 17.12.1999 tarihli ve 4491 nolu, Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.¹⁰⁴⁵ 19.12.1999 tarih ve 23911 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 18.12.1999 tarihli ve 4492 nolu, Danıştay Kanunu ve İdari Yargılama Usulü Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına dair kanun.¹⁰⁴⁶ 21.12.1999 tarih ve 23913 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 20.12.1999 tarihli ve 4493 nolu, Bazı Yatırım ve Hizmetlerin Yap-İşlet-Devret Modeli Çerçevesinde Yaptırılması Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına İlişkin kanun.¹⁰⁴⁷ 22.12.1999 tarih ve 23914 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 28.12.1999 tarihli ve 4498 nolu, Yükseköğretim Kanununda Değişiklik Yapılmasına dair kanun.¹⁰⁴⁸ 30.12.1999 tarih ve 23922 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰⁴⁹

■ 28.12.1999 tarihli ve 4499 nolu, Türkiye Radyo-Televizyon Kurumu Gelirleri Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun.¹⁰⁵⁰ 30.12.1999 tarih ve 23922 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 28.12.1999 tarihli ve 4500 nolu, Ulusal Bayram ve Genel Tatiller Hakkında Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesi hakkında kanun.¹⁰⁵¹ 30.12.1999 tarih ve 23922 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 21.1.2000 tarihli ve 4501 nolu, Kamu Hizmetleri ile ilgili İmtiyaz Şartlaşma ve Sözleşmelerinden Doğan Uyuşmazlıklarda Tahkim Yoluna Başvurulması Halinde Uyulması Gereken İlkelerle dair kanun.¹⁰⁵² 22.1.2000 tarih ve 23941 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰⁵³

¹⁰⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 8, B 43, s. 294; c. 18, B 29, s. 380; c. 19, B 34, ss. 529-541; B 35, ss. 566-620, 681-704.

¹⁰⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 18, B 29, s. 379; c. 19, B 33, s. 212; B 35, ss. 620-678; c. 20, B 36, ss. 16-95.

¹⁰⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 17, B 22, s. 96; c. 19, B 33, s. 211; c. 20, B 36, ss. 95-134.

¹⁰⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 19, B 33, s. 209; B 35, s. 556; c. 20, B 36, ss. 135-159, 161-182; B 38, ss. 103-130.

¹⁰⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 7; c. 19, B 33, s. 212; c. 20, B 36, ss. 182-183; c. 21, B 38, s. 130; B 39, ss. 273-299; B 40, ss. 440-450, 451; B 41, ss. 595-604; B 42, ss. 740-763; c.22, B 43, ss. 212-216, 218-226; B 46, ss. 715-776, 998-1021.

¹⁰⁴⁹ Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu Başkanı ve Genel Başkan M. Recai Kutan tarafından, 4498 nolu kanunun 2. ve Geçici 1. maddelerinin yürürlüklerinin durdurulması ve iptali için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, Anayasa Mahkemesi bu maddelerin yürürlüklerinin durdurulması ve iptali yönünde karar vermiştir. Ayrıntı için bkz: 19.9.2000 tarih ve 24175 sayılı RG ile 5.1.2001 tarih ve 24278 sayılı RG.

¹⁰⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 18, B 30, s. 532; c. 19, B 35, s. 556; c. 23, B 49, ss. 364-365; c. 24, B 53, ss. 614-626, 690-713.

¹⁰⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 21, B 40, s. 307; B 42, s. 619; c. 22, B 46, ss. 787-788.

¹⁰⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 23, B 48, s. 55; B 50, ss. 396, 420-508, 509-511, 513-519, 520-530, 531-559, 559-562, 581-604.

¹⁰⁵³ 4501 sayılı Kanunun bazı maddelerinin iptali ve yürürlüklerinin kaldırılması için, Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu Başkanı ve Genel Başkan M. Recai Kutan

■ 27.1.2000 tarihli ve 4502 nolu, Telgraf ve Telefon Kanunu, Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Telsiz Kanunu ve Posta, Telgraf ve Telefon İdaresinin Biriktirme ve Yardım Sandığı Hakkında Kanun ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına dair kanun.¹⁰⁵⁴ 29.1.2000 tarih ve 23948 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰⁵⁵

■ 27.1.2000 tarihli ve 4503 nolu, Katma Değer Vergisi Kanunu, Harçlar Kanunu, Finansman Kanunu, Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanunu, Kurumlar Vergisi Kanunu, Vergi Usul Kanunu ve 4481 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹⁰⁵⁶ 29.1.2000 tarih ve 23948 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 27.1.2000 tarihli ve 4505 nolu, Sosyal Güvenlikle ilgili Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Temsil Tazminatı Ödenmesi hakkında kanun.¹⁰⁵⁷ 12.2.2000 tarih ve 23962 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4516 nolu, Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına ilişkin kanun.¹⁰⁵⁸ 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.2.2000 tarihli ve 4528 nolu, D-8 Uluslararası İcra Direktörlüğünün Türkiye’de Yararlanacağı Ayrıcalıklar, Bağışıklıklar ve Kolaylıklara dair kanun. 6.2.2000 tarih ve 23956 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 16.2.2000 tarihli ve 4531 nolu, Gayrimenkul Kiraları Hakkında Kanuna Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında kanun.¹⁰⁵⁹ 18.2.2000 tarih ve 23968 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰⁶⁰

tarafından Anayasa Mahkemesinde açılan dava sonucunda, iptal ve yürürlüklerin kaldırılması istekleri reddedilmiştir. Ayrıntı için bkz: 9.11.2004 tarih ve 25638 sayılı RG.

¹⁰⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 18, B 30, s. 532; c. 23, B 48, s. 57; c. 24, B 51, ss. 47-132, 133-142; B 52, ss. 352-466, 484-507.

¹⁰⁵⁵ 4502 sayılı Kanunun bazı maddelerinin iptali ve yürürlük durumlarının kaldırılması için Anamuhalefet Partisi (FP) TBMM Grubu Başkanı M. Recai Kutan tarafından Anayasa Mahkemesinde açılan dava sonucunda isteklerin reddi yönünde bir karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 26.3.2003 tarih ve 25060 sayılı RG.

¹⁰⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 24, B 51, s. 11; B 53, ss. 513, 536-604, 642-665.

¹⁰⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 18, B 30, s. 532; c. 19, B 35, s. 556; c. 23, B 49, ss. 364-365; c. 24, B 53, ss. 614-626, 690-713.

¹⁰⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 4; c. 9, B 46, s. 12; c. 25, B 54, ss. 51-52.

¹⁰⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 23, B 47, s. 5; c. 26, B 57, s. 93; c. 11, B 58, ss. 346-396.

¹⁰⁶⁰ 4531 sayılı Kanunun bazı madde ve fıkralarının iptali konusunda Pazaryeri Sulh Hukuk Mahkemesince Anayasa Mahkemesine açılan davanın sonucunda, iptal istekleri reddedilmiştir. Ayrıntı için bkz: 15.3.2002 tarih ve 24696 sayılı RG.

■ 17.2.2000 tarihli ve 4532 nolu, Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına dair kanun.¹⁰⁶¹ 18.2.2000 tarih ve 23968 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 17.2.2000 tarihli ve 4533 nolu, Gelibolu Yarımadasının Tarihi Milli Parkı Kanunu.¹⁰⁶² 20.2.2000 tarih ve 23970 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰⁶³

■ 23.2.2000 tarihli ve 4534 nolu, Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunun Üç Maddesinde Değişiklik Yapılmasına ilişkin kanun.¹⁰⁶⁴ 27.2.2000 tarih ve 23977 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 23.2.2000 tarihli ve 4535 nolu, Karayolları Trafik Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun. 27.2.2000 tarih ve 23977 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 24.2.2000 tarihli ve 4536 nolu, Denizlerde ve Yurt Yüzeyinde Görülen Patlayıcı Madde ve Şüpheli Cisimlere Uygulanacak Esaslara ilişkin kanun.¹⁰⁶⁵ 27.2.2000 tarih ve 23977 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 24.2.2000 tarihli ve 4537 nolu, Bazı Suç Failleri Hakkında Uygulanacak Hükümlere Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin kanun.¹⁰⁶⁶ 27.2.2000 tarih ve 23977 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 24.2.2000 tarihli, 4538 nolu, Euro'nun Hukuki Araçlara Etkisi ile Akaryakıt Tüketim Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹⁰⁶⁷ 27.2.2000 tarih ve 23977 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 29.2.2000 tarihli ve 4539 nolu, Doğal Afet Bölgelerinde Afetten Kaynaklanan Hukuki Uyuşmazlıkların Çözümüne ve Bazı İşlemlerin Kolaylaştırılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabulü hakkında kanun.¹⁰⁶⁸ 3.3.2000 tarih ve 23982 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹⁰⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 23, B 47, s. 5; c. 24, B 52, s. 332; c. 26, B 58, ss. 396-415, 416-450.

¹⁰⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 4; c. 14, B 11, s. 288; c. 23, B 49, ss. 365-384; c. 26, B 59, ss. 548-577, 591-614.

¹⁰⁶³ Eceabat Asliye Ceza Mahkemesince 4533 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali hakkında Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, iptal isteminin reddine karar verilmiştir. Ayrıntı için Bkz: 12.5.2004 tarih ve 25460 sayılı RG. Aynı mahkeme tarafından açılan kanunun 6. maddesinin iptaline ilişkin olarak da Anayasa Mahkemesi red kararı vermiştir. Ayrıntı için bkz: 20.7.2004 tarih ve 25528 sayılı RG.

¹⁰⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 4; c. 6, B 36, s. 526; c. 27, B 61, ss. 24-34.

¹⁰⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 6; c. 10, B 49, s. 4; c. 27, B 61, ss. 52-60; c. 27, B 62, ss. 152-169.

¹⁰⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 60, s. 625; c. 27, B 61, s. 7; B 62, ss. 159-173.

¹⁰⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 9, B 47, s. 195; c. 26, B 60, s. 626; c. 27, B 62, ss. 174-186, 207-231.

¹⁰⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 13, B 1, s. 10; c. 17, B 61, s. 7; B 63, ss. 260-283.

■ 29.2.2000 tarihli ve 4540 nolu, Doğal Afetlere Karşı Alınacak Önlemler ve Doğal Afetler Nedeniyle Doğan Zararların Giderilmesi için Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanununun Süresinin Uzatılmasına İlişkin Kanun.¹⁰⁶⁹ 3.3.2000 tarih ve 23982 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.3.2000 tarihli ve 4541 nolu, Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununun Bazı Maddeleri ile Madalya ve Nişanlar Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına dair kanun.¹⁰⁷⁰ 4.3.2000 tarih ve 23983 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.3.2000 tarihli ve 4542 nolu, Seferberlik ve Savaş Hali Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması hakkında kanun.¹⁰⁷¹ 4.3.2000 tarih ve 23983 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.3.2000 tarihli ve 4543 nolu, İller Bankası Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹⁰⁷² 4.3.2000 tarih ve 23983 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 8.2.2000 tarihli ve 4549 nolu, Bazı Kanunların Döner Sermayelere İlişkin Hükümlerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (Tarım Bakanlığı Ziraat İşleri Genel Müdürlüğü ile Zirai Mücadele ve Zirai Karantina Genel Müdürlüğüne Bağlı Kurum-Okul ve Kuruluşlara Döner Sermaye Verilmesi Hakkında Kanunun Adı ve Bazı Maddeleri, Köy Hizmetleri Genel Müdürlüğü Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun Bir Maddesi ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına dair kanun).¹⁰⁷³ 12.3.2000 tarih ve 23991 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 8.3.2000 tarihli ve 4550 nolu, Karayolları Trafik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 12.3.2000 tarih ve 23991 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 22.3.2000 tarihli ve 4551 nolu, Askeri Ceza Kanununda Değişiklik Yapılması hakkında kanun.¹⁰⁷⁴ 26.3.2000 tarih ve 24001 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰⁷⁵

¹⁰⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 60, s. 625; c. 27, B 63, ss. 238-288, 331, 382-405.

¹⁰⁷⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 7; c. 8, B 43, s. 296; c. 27, B 64, ss. 428-440.

¹⁰⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 5; c. 7, B 39, s. 281; c. 27, B 64, ss. 440-449.

¹⁰⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 6, B 2, s. 151; c. 26, B 57, s. 96; c. 27, B 64, ss. 449-494.

¹⁰⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 6, B 31, s.5; c. 26, B 57, s. 96; c. 27, B 65, ss. 571-648; c. 28, B 67, ss. 325-348.

¹⁰⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c.5, B 26, s. 3; c. 18, B 26, s. 9; c. 28, B 67, ss. 367-385; c. 28, B 68, ss. 415-441; c. 29, B 70, ss. 51-73, 74-76.

¹⁰⁷⁵ 4551 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali için, Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Mehmet Recai Kutan tarafından Anayasa Mahkemesi'nde açılan dava sonucunda; 10. maddesiyle başlığı ile birlikte değiştirilen 1632 sayılı Yasanın değişik 35. maddesinin son fıkrasının iptali, diğer isteklerin ise reddi yönünde karar verilmiştir.

■ 28.3.2000 tarihli ve 4552 nolu, Dernekler Kanununda Değişiklik Yapılması hakkında kanun.¹⁰⁷⁶ 30.3.2000 tarih ve 24005 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰⁷⁷

■ 12.4.2000 tarihli ve 4562 nolu, Organize Sanayi Bölgeleri Kanunu.¹⁰⁷⁸ 15.4.2000 tarih ve 24021 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰⁷⁹

■ 14.4.2000 tarihli ve 4563 nolu, Türkiye Futbol Federasyonu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına dair kanun.¹⁰⁸⁰ 20.4.2000 tarih ve 24026 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 19.4.2000 tarihli ve 4564 nolu, Türk Silahlı Kuvvetleri Personel Kanununda Değişiklik Yapılmasına dair kanun.¹⁰⁸¹ 22.4.2000 tarih ve 24028 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 19.4.2000 tarihli ve 4565 nolu, Türk Silahlı Kuvvetleri İç Hizmet Kanunu, Devlet Memurları Kanunu ve Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunda Değişiklik Yapılması hakkında kanun.¹⁰⁸² 22.4.2000 tarih ve 24028 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 11.5.2000 tarihli ve 4566 nolu, Harp Okulları Kanunu.¹⁰⁸³ 17.5.1999 tarih ve 24052 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰⁸⁴

■ 11.5.2000 tarihli ve 4567 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununa Bir Ek Madde ile Bir Geçici Madde Ekleneğine İlişkin Kanun.¹⁰⁸⁵ 27.5.2000 tarih ve 24059 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹⁰⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 28, B 67, s. 310; c. 29, B 72, ss. 183, 231-254.

¹⁰⁷⁷ Yargıtay 2. Hukuk Dairesi tarafından 4552 sayılı kanunun 1. ve 2. maddelerinin iptali için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, 1.ve 2. maddenin iptaline karar verilmiştir. Ayrıntılar için bkz: 17.3.2004 tarih ve 25405 sayılı RG.

¹⁰⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 8, B 43, s. 294; c. 27, B 65, s. 554; c. 29, B 70, ss. 77-83; B 71, ss. 118-164; c. 30, B 74, ss. 415-449; B 77, ss. 340-369; B 78, ss. 428-522; B 79, ss. 639-692, 713-736.

¹⁰⁷⁹ Van Sulh Hukuk Mahkemesi tarafından, 4562 nolu kanunun 16. maddesinin 2. fıkrasının iptali için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, mahkemenin yetkisizliği nedeniyle red kararı alınmıştır.

¹⁰⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 60, s. 627; c. 30, B 78, s. 413; c. 31, B 80, ss. 14-93; B 81, ss. 116-124, 129-146.

¹⁰⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 57, s. 95; c. 27, B 63, s. 241; c. 31, B 83, ss. 410-423.

¹⁰⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 23, B 48, s. 55; c. 28, B 67, s. 311; c. 31, B 83, ss. 423-438.

¹⁰⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 6; c. 29, B 72, s. 187; c. 31, B 84, ss. 456-492; c. 32, B 87, ss. 26-39; B 93, ss. 388-409.

¹⁰⁸⁴ 4566 sayılı Kanunun 40. maddesinin ikinci fıkrasının iptali hakkında, Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Mehmet Recai Kutun tarafından Anayasa Mahkemesi'nde açılan iptal davası sonucunda, Anayasa Mahkemesi red kararı almıştır. Ayrıntı için bkz: 8.4.2003 tarih ve 25073 sayılı RG.

¹⁰⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 5; c. 28, B 67, s. 311; c. 32, B 93, ss. 409-432.

■ 23.5.2000 tarihli ve 4568 nolu, Bazı Fonların Tasfiyesine İlişkin Kanun (Tasarrufların Teşviki ve Kamu Yatırımlarının Hızlandırılması Hakkında Kanunun, Özelleştirme Uygulamalarının Düzenlenmesine ve Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanunun, Futbol Müsabakalarında Müşterek Bahisler Tertibi Hakkında Kanunun, Gecekondu Kanunun, Sağlık Hizmetleri Temel Kanununun ve Ödeme Güçlüğü İçinde Bulunan Bankerlerin İşlemleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Bazı Maddelerinin Değiştirilmesi ve Yürürlükten Kaldırılması ile Bazı Tekel Maddeleri Fiyatlarına Yapılan Zamlardan Elde Edilen Hasılatın T.C. Merkez Bankasında Açılacak Bir Deprem Fonu Hesabında Toplanmasına Dair Kanunun Yürürlükten Kaldırılması hakkında kanun).¹⁰⁸⁶ 26.5.2000 tarih ve 24060 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 24.5.2000 tarihli ve 4569 nolu, Orman Kanununda Değişiklik Yapılması hakkında kanun.¹⁰⁸⁷ 30.5.2000 tarih ve 24064 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 25.5.2000 tarihli ve 4570 nolu, Orman Kanununda Değişiklik Yapılması hakkında kanun.¹⁰⁸⁸ 30.5.2000 tarih ve 24064 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 31.5.2000 tarihli ve 4571 nolu, Sosyal Sigortalar Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile İşsizlik Sigortası Kanununda Değişiklik Yapılması hakkında kanun.¹⁰⁸⁹ 31.5.2000 tarih ve 24065/Mükerrer sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 1.6.2000 tarihli ve 4572 nolu, Tarım Satış Kooperatif ve Birlikleri hakkında kanun.¹⁰⁹⁰ 16.6.2000 tarih ve 24081 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹⁰⁹¹

■ 2.6.2000 tarihli ve 4574 nolu, Yargıtay Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesine ve Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye Ekli Cetvelde Değişiklik Yapılmasına ilişkin kanun.¹⁰⁹² 13.6.2000 tarih ve 24078 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹⁰⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 60, s. 627; c. 29, B 72, s. 182; c. 33, B 98, ss. 238-285.

¹⁰⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 60, s. 627; c. 29, B 72, s. 182; c. 33, B 98, ss. 238-285.

¹⁰⁸⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 6, B 32, s. 152; c. 28, B 66, s. 8; c. 33, B 99, ss. 339-376.

¹⁰⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 90, s. 124; c. 33, B 97, s. 85; B 99, ss. 376-395; B 101, ss. 559-594; c. 34, B 102, ss. 24-59.

¹⁰⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 31, B 81, s. 100; c. 33, B 97, s. 85; B 100, ss. 418-450; c.34, B 102, ss. 59-99; B 103, ss. 120-175, 438-461.

¹⁰⁹¹ Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı M. Recai Kutan tarafından 4572 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali ve yürütmenin durdurulması hakkında Anayasa Mahkemesine açılan dava Anayasa Mahkemesi tarafından reddedilmiştir. Ayrıntı için bkz: 8.1.2003 tarih ve 24987 sayılı RG.

¹⁰⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 4; c. 27, B 61, s. 7; c. 34, B 104, ss. 303-314.

■ 2.6.2000 tarihli ve 4575 nolu, Danıştay Kanunu ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 15.6.2000 tarih ve 24080 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 7.6.2000 tarihli ve 4576 nolu, Devlet Memurları Kanunu, Harcırah Kanunu, Bazı Sağlık Personelinin Devlet Hizmeti Yükümlülüğüne Dair Kanun, Tapu ve Kadastro Genel Müdürlüğü Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, Kadastro Kanunu ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması hakkında kanun.¹⁰⁹³ 13.6.2000 tarih ve 24078 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 8.6.2000 tarihli ve 4577 nolu, Bölge İdare Mahkemeleri, İdare Mahkemeleri ve Vergi Mahkemelerinin Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun ile İdari Yargılama Usulü Kanununda Değişiklik Yapılmasına dair kanun.¹⁰⁹⁴ 15.6.2000 tarih ve 24080 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 8.6.2000 tarihli ve 4578 nolu, İcra ve İflas Kanununda Değişiklik Yapılmasına ilişkin kanun.¹⁰⁹⁵ 13.6.2000 tarih ve 24078 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 13.6.2000 tarihli ve 4579 nolu, Noterlik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹⁰⁹⁶ 16.6.2000 tarih ve 24081 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 14.6.2000 tarihli ve 4580 nolu, Sanayi ve Ticaret Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine dair kanun.¹⁰⁹⁷ 27.6.2000 tarih ve 24092 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 20.6.2000 tarihli ve 4581 nolu, “Ticaret ve Sanayi Odaları”, “Ticaret Odaları”, “Sanayi Odaları”, “Deniz Ticaret Odaları”, “Ticaret Borsaları” ve “Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği” Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun. 27.6.2000 tarih ve 24092 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 20.6.2000 tarihli ve 4582 nolu, 190 Sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerin Emniyet Genel Müdürlüğüne Ait Bölümünde Değişiklik Yapılmasına dair kanun.¹⁰⁹⁸ 27.6.2000 tarih ve 24092 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹⁰⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 24, B 51, s. 7; c. 30, B 78, s. 403; c. 34, B 105, ss. 423-467; B 106, ss. 517-545, 547-597, 599-617, 618-619.

¹⁰⁹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 13, B 1, s. 10; c. 28, B 67, s. 311; c. 35, B 107, ss. 44, 46-61.

¹⁰⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 5, B 26, s. 4; c. 26, B 57, s. 101; c. 35, B 107, ss. 61-78.

¹⁰⁹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 23, B 47, s. 4; c. 26, B 57, s. 100; c. 35, B 107, s. 78; B 109, ss. 108-123; B 109, ss. 149-160, 167-169.

¹⁰⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 8, B 48, s. 294; c. 27, B 65, s. 554; c. 35, B 109, ss. 169-204; B 110, ss. 289, 291-301, 304-344, 345-366.

¹⁰⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 23, B 47, s. 5; c. 33, B 97, s. 87; c. 35, B 113, ss. 605-629.

■ 21.6.2000 tarihli ve 4583 nolu, Askeri Hakimler Kanununda Değişiklik Yapılmasına dair kanun.¹⁰⁹⁹ 28.6.2000 tarih ve 24093 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 22.6.2000 tarihli ve 4584 nolu, Yüksek Öğretim Kanununun Bir Maddesinin Değiştirilmesi ile Bu Kanuna Geçici Maddeler Eklenmesine dair kanun.¹¹⁰⁰ 28.6.2000 tarih ve 24093/Mükerrer sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 23.6.2000 tarihli ve 4586 nolu, Petrolün Boru Hatları ile Transit Geçişine dair kanun.¹¹⁰¹ 29.6.2000 tarih ve 24094 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 29.6.2000 tarihli ve 4588 nolu, Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Teşkilat, Görev ve Yetkilerine İlişkin Kanunlarla Kamu Personeli Arasındaki Ücret Dengesizliklerinin Giderilmesi ve Kamu Mali Yönetiminde Disiplinin Sağlanması İçin Yapılacak Düzenlemeler Hakkında Yetki Kanunu.¹¹⁰² 6.7.2000 tarih ve 24101/Mükerrer sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹⁰³

■ 2.9.2000 tarihli ve 4575 nolu, Danıştay Kanunu ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik yapılmasına dair kanun.¹¹⁰⁴ 15.6.2000 tarih ve 24080 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

c. Üçüncü Yasama Yılında (2000-2001) Kabul Edilen Diğer Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)

■ 15.11.2000 tarihli ve 4603 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası, Türkiye Halk Bankası Anonim Şirketi ve Türkiye Emlak Bankası Anonim Şirketi Hakkında Kanun.¹¹⁰⁵ 25.11.2000 tarih ve 24241 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹⁰⁶

¹⁰⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 30, B 78, s. 401; c. 32, B 91, s. 206; c. 35, B 113, ss. 629-638.

¹¹⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 56, s. 5; c. 33, B 99, s. 318; c. 36, B 114, ss. 59-124.

¹¹⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 27, B 63, s. 238; c. 35, B 112, s. 500; c.37, B 116, ss. 22-84, 133-156.

¹¹⁰² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 36, B 114, s. 6; c. 37, B 118, s. 165; c. 38, B 120, ss. 98-118; B 121, ss. 202-252, 285-308.

¹¹⁰³ 4588 sayılı Kanunun iptali ve yürürlük durumunun kaldırılması için Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Mehmet Recai Kutun tarafından Anayasa Mahkemesi'nde açılan dava sonucunda verilen kararda;

a. 1. maddenin iptaline,

b. 2. maddesinin birinci fıkrasının iptaline,

c. İptal edilen kurallar nedeniyle uygulama imkanı kalmayan 2. maddesinin ikinci fıkrası ile 3. ve 4. maddelerinin 2949 sayılı Kanunun ikinci fıkrası gereğince iptaline ve

d. Yürürlüğün durdurulmasına karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 28.10.2000 tarih ve 24214 sayılı RG.

¹¹⁰⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 6, B 31, s. 6; c. 29, B 72, s. 187; c. 34, B 104, ss. 314-332.

¹¹⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43, B 12, s. 13; c. 44, B 15, ss. 12, 58-134; c. 45, B 16, ss. 16-62, 129-152.

¹¹⁰⁶ Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı M. Recai Kutun tarafından 4603 sayılı kanunun iptali ve yürürlüğün durdurulması hakkında Anayasa

■ 16.11.2000 tarihli ve 4604 nolu, Türkiye Vakıflar Bankası Anonim Ortaklığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁰⁷ 22.11.2000 tarih ve 24238 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹⁰⁸

■ 23.11.2000 tarihli ve 4605 nolu, Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu, Finansman Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu ile 4306 ve 4481 Sayılı Kanunlarda Değişiklik Yapılması ve Kurumlar Vergisi Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun.¹¹⁰⁹ 30.11.2000 tarihli ve 24246 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹¹⁰

■ 29.11.2000 tarihli ve 4608 nolu, 3414 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹¹¹ 2.12.2000 tarih ve 24248 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 29.11.2000 tarihli ve 4609 nolu, Seçimlerin Temel Hükümleri ve Seçmen Kütükleri Hakkında Kanunun 47. Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹¹¹² 2.12.2000 tarih ve 24248 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 21.12.2000 tarihli ve 4615 nolu, Memurlar ve Diğer Kamu Görevlileri Hakkındaki Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Yetki Kanunu.¹¹¹³ 22.12.2000 tarih ve 24268 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹¹⁴

Mahkemesine açılan dava sonunda, kararın ve yürütmenin durdurulması isteminin reddine karar verilmiştir. Aynı konuda Anamuhalefet Partisi (Doğruyol Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Prof.Dr. Tansu Çiller tarafından da Anayasa Mahkemesine iptal davası açılmıştır. Aynı kanunun bir maddesinin iptali hakkında Ankara 2. İdare Mahkemesi tarafından Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda da red kararı alınmıştır.

¹¹⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 35, B 113, s. 523; c. 44, B 15, s. 12; c. 45, B 16, ss. 62-86, 87-117; B 17, ss. 173-230, 232-236.

¹¹⁰⁸ Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı M. Recai Kutun tarafından 4604 sayılı kanunun iptali ve yürütmenin durdurulması hakkında Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, iptal istemi ve yürütmenin durdurulmasının reddine karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 13.4.2002 tarih ve 24745 sayılı RG.

¹¹⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43, B 12, s. 13; c. 44, B 15, s. 16; c. 45, B 17, ss. 236-266, 267-300; B 19, ss. 488-523, 523-530, 534-594, 595-600; c. 46, B 20, ss. 25-39, 42-102, 103,127-150.

¹¹¹⁰ Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı M. Recai Kutun tarafından 4605 sayılı kanunun bazı madde ve bendlerinin iptali ile yürürlüğünün durdurulması hakkında Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, iptal ve yürütmenin durdurulması isteklerinin reddine karar verilmiştir. Ayrıntı için Bkz: 21.11.2003 tarih ve 25296 sayılı RG. Aynı kanun hakkında bazı illerin Vergi Mahkemeleri tarafından da Anayasa Mahkemesine iptal davası açılmıştır.

¹¹¹¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 27, B 63, s. 238; c. 33, B 97, s. 87; c. 46, B 21, ss. 240-248; B 22, ss. 398-404, 406-456.

¹¹¹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 32, B 94, s. 504; c. 35, B 113, ss. 523-524; c. 46, B 22, ss. 456-487, 488-493.

¹¹¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 49, B 32, s. 440; c. 50, B 36, s. 566; c. 51, B 37, ss. 94-125, 126-155, 335-358.

¹¹¹⁴ Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı M. Recai Kutun tarafından 4615 sayılı kanunun iptali ve yürürlüğünün durdurulması hakkında Anayasa Mahkemesi'ne açılan dava sonucunda; 1. ve 2. maddelerde yer alan "idari" sözcüğünün iptali ile

■ 10.1.2001 tarihli ve 4617 nolu, Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹¹⁵ 16.1.2001 tarih ve 24289 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 11.1.2001 tarihli ve 4618 nolu, Sağlık Bakanlığına Bağlı Sağlık Kurumları ile Esenlendirme (Rehabilitasyon) Tesislerine Verilecek Döner Sermaye Hakkında Kanunun Bazı Maddeleri ile 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹¹¹⁶ 23.1.2001 tarihli ve 24296 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 11.1.2001 tarihli ve 4619 nolu, İspirto ve İspirtolu İçkiler İnhisarı Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹¹¹⁷ 20.1.2001 tarih ve 24293 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 25.1.2001 tarihli ve 4622 nolu, Kamu İktisadi Teşebbüsleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹¹⁸ 3.2.2001 tarih ve 24307 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 13.2.2001 tarihli ve 4626 nolu, Sulama Alanlarında Arazi Düzenlenmesine Dair Tarım Reformu Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹¹¹⁹ 23.2.2001 tarih ve 24327 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 14.2.2001 tarihli ve 4627 nolu, 190 Sayılı Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹²⁰ 23.2.2001 tarih ve 24307 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 20.2.2001 tarihli ve 4628 nolu, Elektrik Piyasası Kanunu.¹¹²¹ 3.3.2001 tarih ve 24335 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹²²

diğerlerinin ve yürürlüğün durdurulmasının reddi yönünde karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 19.1.2002 tarih ve 24645 sayılı RG.

¹¹¹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 29, B 73, s. 300; c. 37, B 118, s. 165; c. 51, B 39, s. 588.

¹¹¹⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 49, B 31, s. 294; c. 52, B 41, s. 12; B 42, ss. 227-291, B 43, ss. 325-380.

¹¹¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 5, B 26, s. 7; c. 31, B 80, s. 3; c. 52, B 43, ss. 381-419.

¹¹¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 49, B 31, s.293; c. 53, B 47, s. 184; B 49, ss. 428-453.

¹¹¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 9, B 47, s. 195; c. 18, B 26, s. 9; c. 54, B 56, ss. 427-445; B 57, ss. 573-597.

¹¹²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 32, B 90, s. 124; c. 54, B 57, ss. 514, 512; c. 55, B 58, ss. 20-41.

¹¹²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 49, B 32, s. 440; c. 54, B 51, s. 8; c. 55, B 58, ss. 42-94; B 59, ss. 149-175, 177, 178-210; B 60, ss. 255-263; B 61, ss. 328-346, 347-396, 430-453.

¹¹²² Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Mehmet Recai Kutan tarafından 4628 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali ve yürürlüğünün durdurulması hakkında Anayasa Mahkemesine dava açılmıştır. Kanunun Geçici 4. maddesinin 1. fıkrasının kalan bölümü ile Geçici 8. maddesinin 1. fıkrasının iptaline karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 30.6.2001 tarih ve 24448 sayılı RG, 18.4.2002 tarih ve 24730 sayılı RG ile 15.2.2002 tarih ve 24672 sayılı RG.

■ 21.2.2001 tarihli ve 4629 nolu, Bazı Fonların Tasfiyesi Hakkında Kanun.¹¹²³ 3.3.2001 tarih ve 24335/Mükerrer sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 21.2.2001 tarihli ve 4630 nolu, Fikir ve Sanat Eserleri Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun.¹¹²⁴ 3.3.2001 tarih ve 24335/Mükerrer sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 28.2.2001 tarihli ve 4631 nolu, Hayvan Islahı Kanunu.¹¹²⁵ 10.3.2001 tarih ve 24338 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 28.3.2001 tarihli ve 4632 nolu, Bireysel Emeklilik Tasarruf ve Yatırım Sistemi Kanunu.¹¹²⁶ 7.4.2001 tarih ve 24366 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 29.3.2001 tarihli ve 4633 nolu, Yükseköğretim Kurumları Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun.¹¹²⁷ 14.4.2001 tarih ve 24373 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 4.4.2001 tarihli ve 4634 nolu, Şeker Kanunu.¹¹²⁸ 19.4.2001 tarih ve 24378 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹²⁹

■ 5.4.2001 tarihli ve 4635 nolu, TSK Personel Kanunu ile Jandarma Teşkilat, Görev ve Yetkileri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü ile Sahil Güvenlik Komutanlığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹³⁰ 13.4.2001 tarih ve 24372 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 5.4.2001 tarihli ve 4636 nolu, MSB.lığı Akaryakıt İkmal ve NATO Pol Tesisleri İşletme Başkanlığının Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun (MSB.lığı Akaryakıt İkmal ve NATO Pol Tesisleri İşletme Bakanlığının Kuruluşu ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü ve Devlet Memurları Kanunu ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında

¹¹²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 54, B 57, s. 528; c. 55, B 60, s. 229; B 62, ss. 486-547.

¹¹²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 13, B 1, s. 11; c. 30, B 78, s. 403; c. 55, B 62, ss. 548-579.

¹¹²⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 26, B 60, s. 625; c. 32, B 90, s. 127; c. 56, B 64, ss. 121-149; B 65, ss. 241-259; B 66, ss. 309-319, 321, 379, 408-431.

¹¹²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 33, B 97, s. 85; c. 54, B 54, s. 8; c. 56, B 63, ss. 16-37, 39-66, 67-78, 79; B 69, ss. 700-706, 707-712; B 70, ss. 741-755; c. 57, B 71, ss. 60-68; B 72, ss. 204-213; B 73, ss. 261-274, 275-297; B 75, ss. 690-744, 746.

¹¹²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 2, s. 519; c. 54, B 57, s. 522; c. 58, B 76, ss. 18-22, 23-78, 79-91.

¹¹²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 51, B 37, s. 5; c. 58, B 77, ss. 104, 151-178; B 78, ss. 272-288, 290-316, 317, 318-356.

¹¹²⁹ Ankara 8. İdare Mahkemesince 4634 sayılı kanunun 11. maddesinin iptali hakkında Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda reddine karar verilmiştir.

¹¹³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 3, s. 539; c. 53, B 47, s. 184; c. 58, B 79, ss. 411-427.

Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun).¹¹³¹ 13.4.2001 tarih ve 24372 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 5.4.2001 tarihli ve 4637 nolu, Silahlı Kuvvetler İhtiyaç Fazlası Mal ve Hizmetlerinin Satış, Hibe, Devir ve Elden Çıkarılması; Diğer Devletler Adına Yurt Dışı ve Yurt İçi Alımların Yapılması ve Eğitim Görecek Yabancı Personel Hakkında Kanunun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun.¹¹³² 13.4.2001 tarih ve 24372 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 6.4.2001 tarihli ve 4638 nolu, Emniyet Teşkilatı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun.¹¹³³ 21.4.2001 tarih ve 24380 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹³⁴

■ 10.4.2001 tarihli ve 4639 nolu, Memurlar ve Diğer Kamu Görevlileri Hakkında Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Yetki Kanunu.¹¹³⁵ 13.4.2001 tarih ve 24372 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 11.4.2001 tarihli ve 4641 nolu, Ekonomik ve Sosyal Konseyin Kuruluşu, Çalışma Esas ve Yöntemleri Hakkında Kanun.¹¹³⁶ 21.4.2001 tarih ve 24380 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 12.4.2001 tarihli ve 4642 nolu, Hakimler ve Savcılar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Kabulü Hakkında Kanun.¹¹³⁷ 21.4. 2001 tarih ve 24380 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 12.4.2001 tarihli ve 4643 nolu, Başbakanlık Teşkilatı Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek

¹¹³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 3, s. 539; c. 53, B 49, s. 412; c. 54, B 57, s. 598; c. 58, B 79, ss. 425-441, 495-518.

¹¹³² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 5, B 26, s. 3; c. 31, B 86, s. 524; c. 58, B 79, ss. 443-450, 519, 542.

¹¹³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 2, s. 519; c. 53, B 47, s. 184; c. 58, B 80, ss. 566-612, 613-619.

¹¹³⁴ Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Mehmet Recai Kutan tarafından 4638 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali için Anayasa Mahkemesine dava açılmış, bazı ifadelerin iptaline ve çoğunluğunun ise reddine karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 29.6.2001 tarih ve 2447 sayılı RG, 16.7.2003 tarih ve 25170 sayılı RG ile 8.11.2003 tarih ve 25283 sayılı RG.

¹¹³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 57, B 74, s. 321; c. 58, B 80, s. 548; c. 59, B 81, ss. 70-93, 94, 129-152.

¹¹³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c.59, B 81, s. 6, B 82, ss. 251-298. Kanun tasarısının özeti şöyledir: Başbakanın Başkanlığında ve Başbakan tarafından belirlenecek Hükümet temsilcilerinin ve çeşitli kamu ve özel sektör temsilcilerinin katıldığı, ekonomik ve sosyal konularda Hükümetin, danışabileceği ve ekonomik ve sosyal nitelikli program kanun tasarısı ve teklifleri ile diğer hukuki düzenlemelerle ilgili olarak görüş alabileceği Ekonomik ve Sosyal Konsey'in kurulması öngörülmektedir. (Konsey'in sekreteryaya hizmetleri Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığı tarafından yerine getirilecektir.)

¹¹³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3,c.41, B 2, s.519; c.54, B 51, s.7;c.59, B 83, ss. 391-409

Kabulü ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.¹¹³⁸ 21.4.2001 tarih ve 24380 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 12.4.2001 tarihli ve 4644 nolu, Gençlik ve Spor Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun, Devlet Memurları Kanunu ve 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun.¹¹³⁹ 21.4.2001 tarih ve 24380 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 12.4.2001 tarihli ve 4645 nolu, Emniyet Genel Müdürlüğüne Ait Araç, Gereç, Mal ve Malzemenin Satış, Hibe, Hek ve Hurda Durum ve İşlemleri ile Hizmet Satışına Dair Kanun.¹¹⁴⁰ 24.4.2001 tarih ve 24382 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 18.4.2001 tarihli ve 4646 nolu, Doğal Gaz Piyasası Kanunu (Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılması ve Doğal Gaz Piyasası Hakkında Kanun).¹¹⁴¹ 2.5.2001 tarih ve 24390 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 19.4.2001 tarihli ve 4647 nolu, Türk Sivil Havacılık Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹¹⁴² 26.4.2001 tarih ve 24384 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 19.4.2001 tarihli ve 4648 nolu, Hayvan Sağlığı ve Zabıtası Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹¹⁴³ 26.4.2001 tarih ve 24384 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 19.4.2001 tarihli ve 4649 nolu, Umumi Hayata Müessir Afetler Dolayısıyla Alınacak Tedbirlerle Yapılacak Yardımlara Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁴⁴ 26.4.2001 tarih ve 24384 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 24.4.2001 tarihli ve 4650 nolu, Kamulaştırma Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹¹⁴⁵ 5.5.2001 tarih ve 24393 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹¹³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 3, s. 539; c. 55, B 58, s. 7; c. 59, B 83, ss. 410-423, 426-451.

¹¹³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 2, s. 519; c. 56, B 67, s. 436; c. 59, B 83, s. 478-499, 538-561.

¹¹⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem: 21, Yasama Yılı: 3, c. 31, B 86, s. 524; c. 39, B 83, ss. 478-499, 538-561.

¹¹⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 58, B 79, s. 391; c. 60, B 85, ss. 27, 63-98, 145-168; B 86, ss. 187-226, 227-273.

¹¹⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 60, B 87, ss. 292, 315-338.

¹¹⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 56, B 68, s. 463; c. 60, B 85, s. 27; B 87, ss. 338-377.

¹¹⁴⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 47, B 26, s. 324; c. 59, B 81, s. 6; c. 60, B 87, ss. 377-408.

¹¹⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 58, B 80, s. 548; c. 60, B 87, s. 292; B 88, ss. 457-516; c. 61, B 90, ss. 39-63.

■ 25.4.2001 tarihli ve 4651 nolu, Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁴⁶ 5.5.2001 tarih ve 24393 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 25.5.2001 tarihli ve 4652 nolu, Polis Yüksek Öğretim Kanunu. 9.5.2001 tarih ve 24397 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹⁴⁷

■ 1.5.2001 tarihli ve 4666 nolu, Terörle Mücadele Kanununun Bir Maddesinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁴⁸ 5.5.2001 tarih ve 24393 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 2.5.2001 tarihli ve 4667 nolu, Avukatlık Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁴⁹ 10.5.2001 tarih ve 24398 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 2.5.2001 tarihli ve 4668 nolu, Türk İşbirliği ve Kalkınma İdaresi Başkanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun (Ekonomik, Kültürel, Eğitim ve Teknik İşbirliği Başkanlığı Kurulması, 206 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellere Bir İlave Yapılması Hakkında 480 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü ile Devlet Memurları Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun,¹¹⁵⁰ 12.5.2001 tarih ve 24400 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 3.5.2001 tarihli ve 4670 nolu, Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü Adına Tescil Edilecek Taşınmaz Mallar Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁵¹ 10.5.2001 tarih ve 24398 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 9.5.2001 tarihli ve 4671 nolu, Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun ile Ceza Evleriyle Mahkeme Binaları İnşası Karşılığı Olarak Alınacak Harçlar ve Mahkumlara Ödettirilecek Yiyecek Bedelleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁵² 16.5.2001 tarih ve 24404 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹¹⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 60, B 85, s. 16; B 88, s. 439; c. 61, B 90, ss. 64-121, 122-150, 151-162, 165-171.

¹¹⁴⁷ Anamuhalefet Partisi (Fazilet Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Mehmet Recai Kutan tarafından 4652 sayılı kanunun bazı maddelerinin ve yürürlüğünün durdurulması için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, iptal istemi ve yürürlüğün durdurulmasının reddine karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 2.6.2004 tarih ve 25480 sayılı RG.

¹¹⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 61, B 90, s.21; c.62, B 93, s.5; B 94, ss.96-126

¹¹⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 5, B 26, s. 6; c. 32, B 89, s. 91; c. 62, B 94, ss. 126-200.

¹¹⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 52, B 41, s. 11; c. 65, B 111, s. 175; c. 68, B 128, ss. 753-762; c. 59, B 81, s. 6; c. 62, B 95, ss. 283-376, 397-419.

¹¹⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 8, B 43, s. 294; c. 16, B 19, s. 315; c. 62, B 96, ss. 436-457, 458-460.

¹¹⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 43, B 12, s. 10; c. 53, B 49, s. 412; c. 62, B 96, ss. 460-474; c. 63, B 98, ss. 49-61, 88-111.

■ 12.5.2001 tarihli ve 4672 nolu, Bankalar Kanununda Değişiklik Yapılmasına ilişkin kanun.¹¹⁵³ 29.5.2001 tarih ve 24416 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 12.5.2001 tarihli ve 4673 nolu, Telgraf ve Telefon Kanunu, Posta, Telgraf ve Telefon İdaresinin Biriktirme ve Yardım Sandığı Hakkında Kanun ile Ulaştırma Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹¹⁵⁴ 23.1.2001 tarih ve 24410 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 15.5.2001 tarihli ve 4674 nolu, Adalet Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun ile Genel Kadro ve Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁵⁵ 22.5.2001 tarih ve 24409 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 16.5.2001 tarihli ve 4675 nolu, İnfaz Hakimliği Kanunu.¹¹⁵⁶ 23.5.2001 tarih ve 24410 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 7.6.2001 tarihli ve 4676 nolu, Radyo Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁵⁷

■ 13.6.2001 tarihli ve 4677 nolu, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu ile Nakdi Tazminat ve Aylık Bağlanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulüne Dair Kanun.¹¹⁵⁸ 21.6.2001 tarih ve 24439 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 13.6.2001 tarihli ve 4678 sayılı TSK'da İstihdam Edilecek Sözleşmeli Subay ve Astsubaylar Hakkında Kanun.¹¹⁵⁹ 21.6.2001 tarih ve 24439 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹¹⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 62, B 97, s. 560; c. 63, B 100, s. 227; B 100, ss. 240-272, 274-308, 309-360, 368-391.

¹¹⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 63, B 99, s. 118; B 101, ss. 397, 409-434, 435-485, 493-516.

¹¹⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 2, s. 520; c. 54, B 54, s. 191; c. 63, B 99, ss. 153-171; B 100, ss. 239-240; B 101, s. 405, B 103, ss. 568-581, 583, 585-593, 595-598.

¹¹⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 61, B 90, s. 21; c. 62, B 97, s. 556; c. 64, B 104, ss. 21-35, 36-45, 47-73.

¹¹⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 35, B 111, s. 393; c. 64, B 106, s. 194; B 107, ss. 416-472, 473-476, 477-481, B 108, ss. 662-670, 671-691; c. 65, B 109, ss. 734-745; B 110, ss. 8-21, 22-51, 53-88, 89-112, 114-139; B 111, ss. 189-200, 201-213; B 113, ss. 476, 480-499, 500-507, 508, 510-524, 526-559, 561-617, 618-652, 665-688; TBMM Kanunlar Dergisi, c. 85, s. 771: Bu kanun, Cumhurbaşkanlığının 18.6.2001 tarihli ve 39-18/A-1-2001-427 sayılı tezkeresi ile Anayasanın 89. maddesine göre bir daha görüşülmek üzere TBMM Başkanlığına geri gönderilmiş; bunun üzerine TBMM Genel Kurulunca yeniden görüşülerek 15.5.2001 tarihli ve 4756 sayılı Kanun olarak kabul edilmiştir. 4576 sayılı Kanun, 21.5.2002 tarihli ve 24761 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹¹⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 41, B 3, s. 539; c. 54, B 52, s. 144; c. 66, B 116, ss. 105-131.

¹¹⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 33, B 100, s. 414; c. 54, B 51, s. 7; c. 66, B 116, ss. 133-161.

■ 13.6.2001 tarihli ve 4679 nolu, Askerlik Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁶⁰ 20.6.2001 tarihli ve 24438 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 13.6.2001 tarihli ve 4680 nolu, Üretimini Likit Petrol Gazı ile Yapan Üreticilerin Zararlarının Karşılınması Hakkında Kanun.¹¹⁶¹ 26.6.2001 tarih ve 24444 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 14.6.2001 tarihli ve 4681 nolu, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri İzleme Kurulları Kanunu.¹¹⁶² 14.6.2001 tarih ve 24439 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 15.6.2001 tarihli ve 4683 nolu, Maden Kanununda Değişiklik Yapılmasına ve Tuz Kanununun Yürürlükten Kaldırılmasına İlişkin Kanun.¹¹⁶³ 26.6.2001 tarih ve 24444 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 20.6.2001 tarihli ve 4684 nolu, Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁶⁴ 3.7.2001 tarih ve 24452 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 20.6.2001 tarihli ve 4685 nolu, Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğünün Yeniden Yapılandırılması ile Tütün ve Tütün Mamullerinin Üretimine, İç ve Dış Alım ve Satımına, 4046 Sayılı Kanunda ve 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁶⁵

■ 21.6.2001 tarihli ve 4686 nolu, Milletlerarası Tahkim Kanunu.¹¹⁶⁶ 5.7.2001 tarih ve 24453 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.6.2001 tarihli ve 4689 nolu, Yüksek Öğretim Kanun ile Yükseköğretim Personel Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹¹⁶⁷ 3.7.2001 tarih ve 24451 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹¹⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 52, B 43, s. 314; c. 54, B 57, s. 522; c. 66, B 116, ss. 161-172.

¹¹⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 64, B 109, s. 704; c. 66, B 115, s. 9; B 116, ss. 172-195, 196-200, 201-207, 207-210.

¹¹⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 61, B 90, s. 21; c. 62, B 97, s. 556; c. 66, B 117, ss. 293-295, 295-314.

¹¹⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 19, B 33, s. 209; c. 30, B 78, s. 403; c. 66, B 118, ss. 459-495.

¹¹⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 66, B 115, s. 8; c. 67, B 119, ss. 6, 19-48, 52-69, 70-84; B 120, ss. 135-140, 141-148, 149-154, 155-159, 160-165, 165-183, 184-189, 190-237, 238-240, 241-253, 254-262, 263-269, 372-395.

¹¹⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 66, B 115, s. 8; c. 67, B 119, s. 6; B 120, ss. 270-294; B 121, ss. 416-422, 423-429, 429-433, 434-435, 436-461, 461-492, 493-509, 534-537; TBMM Kanunlar Dergisi, c. 85, s. 848: Bu kanun, Cumhurbaşkanlığının 6.7.2001 tarihli ve 39-18/A-2-2001-492 sayılı tezkeresi ile Anayasanın 89 uncu maddesine göre bir daha görüşülmek üzere TBMM Başkanlığına geri gönderilmiş; bunun üzerine TBMM Genel Kurulunca yeniden görüşülerek 3.1.2002 tarihli ve 4733 sayılı Kanun olarak kabul edilmiştir. 4733 Sayılı Kanun ise, 9.1.2002 tarihli ve 24365 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹¹⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 66, B 115, s. 6; c. 67, B 119, s. 6; B 122, ss. 566-594, 594-595, 596-636.

■ 26.6.2001 tarihli ve 4690 nolu, Vakıflar Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁶⁸ 3.7.2001 tarih ve 24451 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.6.2001 tarihli ve 4691 nolu, Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Kanunu.¹¹⁶⁹ 6.7.2001 tarih ve 24454 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹⁷⁰

■ 26.6.2001 tarihli ve 4692 nolu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Kanun.¹¹⁷¹ 3.7.2001 tarih ve 24451 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹⁷²

■ 27.6.2001 tarihli ve 4693 nolu, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁷³ 5.7.2001 tarih ve 24453 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 27.6.2001 tarihli ve 4694 nolu, Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.¹¹⁷⁴ 11.7.2001 tarih ve 24459 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹⁷⁵

■ 27.6.2001 tarihli ve 4696 nolu, Memurlar ve Diğer Kamu Görevlilerinin Yargılanması Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁷⁶

¹¹⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 51, B 37, s. 5; c. 64, B 107, s. 399; c. 68, B 125, ss. 177-184, 185-196.

¹¹⁶⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 56, B 68, s. 463; c. 65, B 111, s. 175; c. 68, B 125, ss. 196-207.

¹¹⁶⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 34, B 104, s. 282; c. 67, B 123, s. 718; c. 68, B 125, ss. 207-231, 307-330.

¹¹⁷⁰ Cumhurbaşkanı A. Necdet Sezer tarafından 4691 sayılı kanunun bazı maddelerindeki ifadelerin iptali için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, iptali istenen hususların iptali ve yürürlüğünün durdurulması yönünde karar alınmıştır. Ayrıntı için bkz: 19.1.2006 tarih ve 26054 sayılı RG ile 1.11.2003 tarih ve 25276 sayılı RG.

¹¹⁷¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 64, B 108, s. 649; c. 66, B 116, s. 92; c. 68, B 125, ss. 232-258.

¹¹⁷² Anamuhalefet Partisi (Doğruyol Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Prof.Dr. Tansu Çiller tarafından 4692 sayılı kanunun 1. ve 2. maddelerinin iptali hakkında Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, ilgili isteğin reddine karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 24.5.2006 tarih ve 26177 sayılı RG.

¹¹⁷³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 23, B 48, s. 55; c. 66, B 115, s. 8; c. 68, B 125, s. 260; B 126, ss. 341-350.

¹¹⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 67, B 120, s. 121; B 123, s. 718; c. 68, B 126, ss. 351-361, 363, 364-366.

¹¹⁷⁵ Anamuhalefet Partisi (Doğruyol Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Prof.Dr. Tansu Çiller tarafından 4694 sayılı kanunun 1. maddesinin iptali ve yürürlüğünün durdurulması için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, iptal ve yürürlüğünün durdurulması kararı alınmıştır. Ayrıntılar için bkz: 27.10.2001 tarih ve 24566 sayılı RG, 18.4.2002 tarih ve 24730 sayılı RG ile 15.2.2002 tarih ve 24672 sayılı RG.

¹¹⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 65, B 114, s. 695; c. 68, B 125, s. 163; B 126, ss. 386-405; TBMM Kanunlar Dergisi, c. 85, s. 951: Bu kanun, Cumhurbaşkanlığının

■ 28.6.2001 tarihli ve 4697 nolu, Bazı Vergi Kanunlarında Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁷⁷ 10.7.2001 tarih ve 24458 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 28.6.2001 tarihli ve 4698 nolu, Konut Müsteşarlığının Kurulması ve Arsa Ofisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹¹⁷⁸ 7.7.2001 tarih ve 24455 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 28.6.2001 tarihli ve 4699 nolu, TSK Personel Kanunu ile Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁷⁹ 7.7.2001 tarih ve 24455 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 28.6.2001 tarihli ve 4700 nolu, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁸⁰ 7.7.2001 tarih ve 24455 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 28.6.2001 tarihli ve 4701 nolu, Milli Müdafaa Mükellefiyeti Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁸¹ 7.7.2001 tarih ve 24455 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 29.6.2001 tarihli ve 4702 nolu, Yükseköğretim Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, İlköğretim ve Eğitim Kanunu, Milli Eğitim Temel Kanunu, Çıraklık ve Meslek Eğitimi Kanunu, Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilatı ve Görevleri Hakkında Kanun ile 24.3.1988 Tarihli ve 3418 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması ve Bazı Kağıt ve İşlemlerden Eğitime Katkı Payı Alınması Hakkında Kanun ile Milli Eğitim Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁸² 10.7.2001 tarih ve 24458 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 29.6.2001 tarihli ve 4703 nolu, Ürünlere İlişkin Teknik Mevzuatın Hazırlanması ve Uygulanmasına Dair Kanun.¹¹⁸³ 11.7.2001 tarih ve 24459 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

5.7.2001 tarihli ve 39-18/A-3-2001-500 sayılı tezkeresi ile Anayasanın 89. maddesine göre bir daha görüşülmek üzere TBMM Başkanlığına geri gönderilmiştir.

¹¹⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 33, B 100, s. 414; c. 68, B 125, s. 163; B 127, ss. 487-496, 666-689.

¹¹⁷⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 62, B 95, s. 276; c. 65, B 112, s. 266; c. 68, B 127, ss. 496-522, 522-532.

¹¹⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 61, B 92, s. 413; c. 64, B 109, s. 703; c. 68, B 127, ss. 551-562.

¹¹⁸⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 61, B 90, s. 21; c. 64, B 100, s. 193; c. 68, B 127, ss. 562-568.

¹¹⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 13, B 1, s. 11; c. 15, B 13, s. 8; c. 68, B 127, ss. 568-572.

¹¹⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 61, B 90, s. 21; c. 66, B 116, s. 92; c. 68, B 128, ss. 717-737, 737-752, 827-850.

¹¹⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 52, B 41, s. 11; c. 65, B 111, s. 175; c. 68, B 128, ss. 753-762.

■ 29.6.2001 tarihli ve 4704 nolu, Kaçakçılığın Men ve Takibine Dair Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹¹⁸⁴ 7.7.2001 tarih ve 24455 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 29.6.2001 tarihli ve 4705 nolu, Yurtdışına Çıkışlarda Harç Alınması ve 4481 Sayılı Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹¹⁸⁵ 12.7.2001 tarih ve 24460 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹⁸⁶

■ 29.6.2001 tarihli ve 4706 nolu, Hazineye Ait Taşınmaz Malların Değerlendirilmesi ve Katma Değer Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹¹⁸⁷ 18.7.2001 tarih ve 24466 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹⁸⁸

■ 29.6.2001 tarihli ve 4707 nolu, Hazineye Ait Tarım Arazilerinin Satışı Hakkında Kanun, 3 Mart 1340 (1924) Tarihli ve 431 Sayılı Kanunla Hazineye Kalan Taşınmaz Mallardan Bazılarının Zilyedlerine Devri Hakkında Kanun ile Mülga 2613 ve 766 Sayılı Kanunlarla Hazine Adına Tescil Edilen Miktar Fazlalıklarının İlgililerine Devrine Dair Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁸⁹ 13.7.2001 tarih ve 24461 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 29.6.2001 tarihli ve 4708 nolu, Yapı Denetimi Hakkında Kanun.¹¹⁹⁰ 13.7.2001 tarih ve 24461 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹⁹¹

¹¹⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 67, B 120, s. 121; c. 68, B 126, s. 336; B 128, ss. 762-764.

¹¹⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c.68, B 126, s.336; B 128, ss.698, 764-766, 851-874

¹¹⁸⁶ Anamuhalefet Partisi (Doğruyol Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Prof.Dr. Tansu Çiller tarafından 4705 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali için Anayasa Mahkemesinde açılan dava sonucunda, iptal isteminin reddine karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 17.5.2006 tarih ve 26171 sayılı RG.

¹¹⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 68, B 125, s. 163; B 128, ss. 698, 766-777.

¹¹⁸⁸ İzmir 1. İdare Mahkemesince 4706 nolu kanunun 5. maddesinin bazı fıkralarının iptali için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, mahkemenin yetkisizliği nedeniyle red kararı alınmıştır.

¹¹⁸⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 40, B 123, s. 9; c. 66, B 115, s. 8; c. 68, B 128, ss. 777-781, 875-898.

¹¹⁹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 67, B 123, s. 718; c. 68, B 127, s. 485; B 128, ss. 781-796.

¹¹⁹¹ Anamuhalefet Partisi (Doğruyol Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Prof.Dr. Tansu Çiller tarafından 4708 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali ve yürürlüğün durdurulması hakkında Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, iptal isteminin ve yürürlüğün durdurulmasının reddine karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 9.11.2002 tarih ve 24931 sayılı RG.

d. Dördüncü Yasama Yılında (2001-2002) Kabul Edilen Diğer Kanunlar (Tarih Sırasına Göre)

■ 11.10.2001 tarihli ve 4710 nolu, Gelir Vergisi Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesine ve Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹¹⁹² 24.10.2001 tarih ve 24563 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 22.11.2001 tarihli ve 4721 nolu, Türk Medeni Kanunu (İçtüzük Madde 91'e göre görüşüldü.).¹¹⁹³ 8.12.2001 tarih ve 24607 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹⁹⁴

■ 3.12.2001 tarihli ve 4722 nolu, Türk Medeni Kanununun Yürürlüğü ve Uygulama Şekli Hakkında Kanun (İçtüzük Madde 91'e göre görüşüldü.).¹¹⁹⁵ 8.12.2001 tarih ve 24607 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹¹⁹⁶

■ 7.12.2001 tarihli ve 4724 nolu, Diyanet İşleri Başkanlığı Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanunun Bir Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin Kanun.¹¹⁹⁷ 25.12.2001 tarih ve 24621 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 9.12.2001 tarihli ve 4725 nolu, “Ticaret ve Sanayi Odaları”, “Ticaret Odaları”, “Sanayi Odaları”, “Deniz Ticaret Odaları”, “Ticaret Borsaları” ve “Türkiye Ticaret, Sanayi, Deniz Ticaret Odaları ve Ticaret Borsaları Birliği” Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun.¹¹⁹⁸ 15.12.2001 tarih ve 24614 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 12.12.2001 tarihli ve 4729 nolu, 2000 Mali Yılı Katma Bütçeli İdareler Kesinhesap Kanunu.¹¹⁹⁹ 26.12.2001 tarih ve 24622 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹¹⁹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 69, B 129, s. 19; c. 71, B 6, ss. 365, 369-403, 445-468.

¹¹⁹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 23, B 48, s. 55; c. 68, B 128, s. 698; c. 73, B 11, ss. 21-89; B 12, ss. 363-381, 381-403; c. 75, B 17, ss. 18-68; B 18, ss. 178-210; B 21, ss. 523-587.

¹¹⁹⁴ Köyceğiz Asliye (Aile) Hukuk Mahkemesince 4721 nolu kanunun 306. ve 307. maddelerinin 2. fıkrasının iptali için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, reddi yönünde karar alınmıştır. Aynı kanunun İzmir 3. Aile Mahkemesi tarafından 321. maddesinin iptali için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonunda, mahkemenin yetkisizliği nedeniyle red kararı alınmıştır. Bakırköy 6. Aile Mahkemesince de aynı kanunun 293. maddesinin 3. fıkrası ile 321. maddesinin iptali için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, mahkemenin yetkisizliği nedeniyle red kararı alınmıştır.

¹¹⁹⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 23, B 48, s. 55; c. 68, B 128, s. 698; c. 76, B 27, ss. 314-330; B 28, ss. 423-439; c. 76, B 29, ss. 118-127.

¹¹⁹⁶ İzmir 3. Aile Mahkemesi tarafından 4722 nolu kanunun 13. maddesinin iptali için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonunda, mahkemenin yetkisizliği nedeniyle red kararı alınmıştır.

¹¹⁹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 6, B 31, s.5; c. 72, B 8, s. 15; c. 78, B 33, ss. 623-641.

¹¹⁹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 69, B 129, s. 18; c. 75, B 19, s. 288; c. 79, B 34, ss. 171-184.

¹¹⁹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 69, B 129, s. 19; c. 76, B 28, s. 392; c. 77, B 29, ss. 11-117; c. 78, B 30, ss. 9-133; B 31, ss. 163-309; B 32, ss. 328-454; B 33, ss. 489-618; c. 79, B 34, ss. 6-57, 58-169; B 35, ss. 189-337; B 36, ss. 349-428, 429-444, 446-524; B 37, ss. 576-634, 740-742; c. 80, B 38, ss. 12-102, 103, 152-175.

■ 26.12.2001 tarihli ve 4730 nolu, Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 3.1.2002 tarih ve 24629 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 28.12.2001 tarihli ve 4731 nolu, 17.8.1999 ve 12.11.1999 Tarihlerinde Meydana Gelen Depremlerden Zarar Görenlerin Vergi Borçları ve Vergi Cezalarının Terkini ile Vergi Usul Kanunu, Katma Değer Vergisi Kanunu, Harçlar Kanunu ve Organize Sanayi Bölgeleri Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹²⁰⁰ 30.12.2001 tarih ve 24626 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 31.2.2001 tarihli ve 4733 nolu, Tütün, Tütün Mamulleri, Tuz ve Alkol İşletmeleri Genel Müdürlüğünün Yeniden Yapılandırılması ile Tütün ve Tütün Mamullerinin Üretimine, İç ve Dış Alım ve Satımına, 4046 Sayılı Kanunda ve 233 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹²⁰¹ 9.1.2002 tarih ve 24635 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹²⁰²

■ 4.1.2002 tarihli ve 4734 nolu, Kamu İhale Kanunu (İçtüzük Madde 91'e göre görüşüldü.).¹²⁰³ 22.1.2002 tarih ve 24648 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹²⁰⁴

■ 4.1.2002 tarihli ve 4735 nolu, Kamu İhale Sözleşmeleri Kanunu.¹²⁰⁵ 22.1.2002 tarih ve 24648 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 8.1.2002 tarihli ve 4736 nolu, Kamu Kurum ve Kuruluşlarının Ürettikleri Mal ve Hizmet Tarifeleri ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹²⁰⁶ 19.1.2002 tarih ve 24645 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 9.1.2002 tarihli ve 4737 nolu, Endüstri Bölgeleri Kanunu.¹²⁰⁷ 19.1.2002 tarih ve 24645 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 10.1.2002 Tarihli ve 4739 nolu, Malî Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹²⁰⁸

¹²⁰⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 65, B 114, s. 695; c. 80, B 41, s. 338; c. 81, B 44, ss. 145-232, 308-331.

¹²⁰¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 69, B 129, s. 18; c. 76, B 26, s. 207; c. 80, B 42, ss. 551-580; c. 81, B 43, ss. 34-43, 45-53, 55-67, 68, 70-77, 78-88, 89; B 44, ss. 130-141, 143, 145; B 45, ss. 392-398; B 46, ss. 506-524, 525-544, 545-561, 562-578, 659-682.

¹²⁰² Suruç Sulh Ceza Mahkemesince 4733 nolu kanunun 8. maddesinin 2. fıkrasının iptali için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda, ilgili ibarenin iptaline karar verilmiştir. bkz: 20.7.2006 tarih ve 26234 sayılı RG.

¹²⁰³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 76, B 26, s. 207; c. 81, B 46, ss. 479, 579-583; c. 82, B 47, ss. 11-40, 41-103, 104-121.

¹²⁰⁴ Ankara 11. Asliye Hukuk Mahkemesince, 4734 nolu kanunun 34. maddesinin son fıkrasının iptali için Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda red kararı alınmıştır.

¹²⁰⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 76, B 26, s. 207; c. 81, B 46, s. 479; c. 82, B 47, ss. 121-161.

¹²⁰⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 76, B 26, s. 207; c. 81, B 46, s. 479; c. 82, B 47, ss. 121-161.

¹²⁰⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 69, B 129, s. 19; c. 81, B 45, s. 362; c. 82, B 48, ss. 308-320, B 49, ss. 427-512, 513-517, 517-521, 583-606.

¹²⁰⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 80, B 41, s. 695; c. 81, B 45, s. 362; c. 83, B 50, ss.

■ 16.1.2002 tarihli ve 4741 nolu, 190 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamenin Eki Cetvellerin Sayıştay Başkanlığına Ait Bölümünde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹²⁰⁹ 19.1.2002 tarih ve 24645 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 30.1.2002 tarihli ve 4743 tarihli Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹²¹⁰ 31.1.2002 tarih ve 24657 Mükerrer sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹²¹¹

■ 7.2.2002 tarihli ve 4745 nolu, Denizcilik Müsteşarlığının Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname, Devlet Memurları Kanunu, Harcırah Kanunu ile Genel Kadro Usulü Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹²¹² 21.2.2002 tarih ve 24678 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 7.3.2002 tarihli ve 4746 nolu, Vergi Usul Kanunu, Emlak Vergisi Kanunu ve Harçlar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.¹²¹³

4739 nolu kanunun özeti şöyledir: Ülkenin içinde bulunduğu ekonomik durum nedeniyle finansal sıkıntılar yaşayan üretici firmaların, makul bir süreç içerisinde ve uygun mali koşullarla, geri ödeme yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri gayesiyle mali sektöre olan borçların yeniden yapılandırılması amaçlanmaktadır. Bu kanun daha sonra Cumhurbaşkanlığına 25.1.2002 tarihinde, üzerinde bir daha görüşülmek üzere TBMM Başkanlığı'na iade edilmiştir. Ayrıntı için bkz: http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanunlar_sd.durumu?kanun_no=4739

¹²⁰⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 61, B 90, s. 4; c. 63, B 100, s. 4; c. 83, B 52, ss. 607-614.

¹²¹⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 80, B 41, s. 338; c. 80, B 41, s. 362.; c. 83, B 50, ss. 11-25, 33-141, 142-146, 208-231. Mali Sektöre Olan Borçların Yeniden Yapılandırılması ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkındaki 4739 Sayılı Kanununun, Anayasanın 89. Maddesi Gereğince Cumhurbaşkanınca Bir Daha Görüşülmek Üzere Geri Gönderme Tezkeresi ile iadesi üzerine TBMM'de yeniden görüşülerek çıkarılmıştır. Ayrıntı için bkz: http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/kanun_tasarisi_gd.onerge_bilgileri?kanunlar_sira_no=19094

¹²¹¹ Anamuhalefet Partisi (Doğruyol Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Prof.Dr. Tansu Çiller tarafından 4743 sayılı bazı madde ve fıkralarının iptali ile yürürlüğün durdurulması için Anayasa Mahkemesine dava açılmış ve dava sonunda, 7. maddenin 1., 3. ve 4. fıkralarının iptaline, diğer hususların ve yürürlüğün durdurulması isteminin reddine karar verilmiştir. Ayrıntı için bkz: 11.8.2004 tarih ve 25550 sayılı RG.

¹²¹² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 23, B 47, s. 1; c. 59, B 82, s. 160; c. 84, B 55, ss. 171-210; B 56, ss. 239-254, 256-261; B 57, ss. 354-355; c. 85, B 62, ss. 404-409, 411-426, 427-448.

¹²¹³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 87, B 66, s. 12; B 69, s. 677; c. 88, B 70, ss. 24-48, 49-66; B 71, ss. 146-185, 225-248; Bu kanun, Cumhurbaşkanlığının 18.3.2002 tarihli ve 39-18/A-2-200-185 sayılı tezkeresi ile Anayasanın 89 uncu maddesine göre bir daha görüşülmek üzere TBMM Başkanlığına geri gönderilmiş; bunun üzerine TBMM Genel Kurulunca yeniden görüşülerek 3.4.2002 tarihli ve 4751 sayılı Kanun olarak kabul edilmiştir. 4751 sayılı Kanun, 9.4.2002 tarihli ve 24721 sayılı RG'de yayımlanmıştır.

■ 20.3.2002 tarihli ve 4747 nolu, İstihdamın Teşviki Amacıyla Ücret Dışı Yüklerden Bazılarının Ödenmesinin Ertelenmesi ile Sosyal Sigortalar Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ve 631 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹²¹⁴ 1.4.2002 tarih ve 24723/Mükerrer sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 26.3.2002 tarihli ve 4748 nolu, Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.¹²¹⁵ 9.4.2002 tarih ve 24712 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹²¹⁶

■ 28.3.2002 tarihli ve 4749 nolu, Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun (Kamu Finansmanı ve Borç Yönetiminin Düzenlenmesi Hakkında Kanun ile Hazine Müsteşarlığı ile Dış Ticaret Müsteşarlığı Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanunda ve Belediyelere ve İl Özel İdarelerine Genel Bütçe Vergi Gelirlerinden Pay Verilmesi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun).¹²¹⁷ 9.4.2002 tarih ve 24701 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 3.4.2002 tarihli ve 4751 nolu, Vergi Usul Kanunu, Emlak Vergisi Kanunu ve Harçlar Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.¹²¹⁸ 9.4.2002 tarih ve 24721 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 11.4.2002 tarihli ve 4752 nolu, Astsubay Meslek Yüksekokulları Kanunu.¹²¹⁹ 24.4.2002 tarih ve 24735 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 25.4.2002 tarihli ve 4753 nolu, Olağanüstü Hal Bölge Valiliği İhdası Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.¹²²⁰ 3.5.2002 tarih ve 24744 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹²¹⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 63, s. 504; c. 87, B 69, s. 677; c. 89, B 74, ss. 30-72.

¹²¹⁵ 4748 nolu kanun AB uyum süreciyle ilgili bir kanun olup, kanunun özeti şöyledir: Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında yapılan değişikliklere ve yeni düzenlenen Türk Medeni Kanunu hükümlerine uyum sağlanması için Avrupa Birliği Muktesabatının üstlenilmesine ilişkin Türkiye Ulusal Programı çerçevesinde alınması gerekli tedbirlerle ilgili olarak; İl İdaresi Kanunu, Devlet Memurları Kanunu, Siyasi Partiler Kanunu, Dernekler Kanunu, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununda değişiklikler yapılması öngörülmektedir.

¹²¹⁶ 111 TBMM üyesi tarafından, 4748 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali ve yürürlüğünün durdurulması için Anayasa Mahkemesine dava açılmıştır. Anayasa Mahkemesi; kanunun 4. maddesinin (A) bendindeki iki ibareyi iptal ederken, diğerlerine red kararı vermiştir. Ayrıntı için bkz: 6.2.2005 tarih ve 26015 sayılı RG.

¹²¹⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 69, B 129, s. 18; c. 88, B 73, s. 463; c. 90, B 79, ss. 214-249, 250-276; B 80, ss. 362-379, 380-419, 420-466.

¹²¹⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 89, B 75, s. 138; c. 90, B 78, s.7; c. 91, B 82, ss. 204-220, 268-291.

¹²¹⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 63, s. 506; c. 90, B 79, s. 199; c. 91, B 86, ss. 660-712.

¹²²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 61, B 90, s. 21; c. 93, B 92, ss. 164-170, 171.

■ 15.5.2002 tarihli ve 4756 nolu, Radyo ve Televizyonların Kuruluş ve Yayınları Hakkında Kanun, Basın Kanunu, Gelir Vergisi Kanunu ile Kurumlar Vergisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹²²¹ 21.5.2002 tarih ve 24761 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹²²²

■ 16.5.2002 tarihli ve 4757 nolu, Vakıflar Genel Müdürlüğünün Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararnameye Bir Geçici Madde Eklenmesi Hakkında Kanun.¹²²³ 30.5.2002 tarih ve 24770 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 23.5.2002 tarihli ve 4759 nolu, Sosyal Sigortalar Kanunu, Tarım İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu, Türkiye Cumhuriyeti Emekli Sandığı Kanunu, Esnaf ve Sanatkarlar ve Diğer Bağımsız Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kurumu Kanunu ile Tarımda Kendi Adına ve Hesabına Çalışanlar Sosyal Sigortalar Kanununun Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹²²⁴ 1.6.2002 tarih ve 24772 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 6.6.2002 tarihli ve 4760 nolu, Özel Tüketim Vergisi Kanunu. 12.6.2002 tarih ve 24783 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 12.6.2002 tarihli ve 4761 nolu, Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹²²⁵ 22.6.2002 tarih ve 24793 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 20.6.2002 tarihli ve 4762 nolu, Milli Savunma Bakanlığı ile Kara, Deniz ve Hava Kuvvetleri Komutanlıklarına Bağlı Kurumlarda Döner Sermaye Teşkilî ve İşletilmesine İlişkin Kanunda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹²²⁶ 28.6.2002 tarih ve 24799 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

¹²²¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 67, B 120, s. 121; c. 92, B 87, s. 12; c. 93, B 94, ss. 810-823; c. 94, B 95, ss. 33, 46-92, 93, 94-103, 104, 105-106, 107, 108-115, 116-117, 118-123, 124-125, 127-146, 147-158, 159-168, 169-176, 237-260; c.95, B 99, ss. 43-64, 65-69, 77, 78-82, 82-94, 95-114, 114-115, 116-123, 124, 124-125, 126-134, 135-136, 136-144, 144-151, 152-153, 153-154, 154-161, 162, 163, 163-179, 180-183, 190-201, 202, 203-210, 306-329.

¹²²² Cumhurbaşkanu A. Necdet Sezer tarafından, 4756 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali ve yürürlüğünün durdurulması hakkında Anayasa Mahkemesine açılan dava sonucunda bazı maddelerin "Esas hakkında karar verilinceye kadar yürürlüklerinin durdurulması" ve bazılarının da reddine karar verilmiştir. Ayrıntılar için Bkz: 14.6.2002 tarih ve 24785 sayılı RG. Aynı kanun hakkında 119 TBMM üyesi tarafından daha bazı maddelerin iptali hakkında Anayasa Mahkemesine dava açılmıştır. Ayrıntılar için bkz: 24.9.2004 tarih ve 25593 sayılı RG.

¹²²³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c.93, B 93, s.325; c.94, B 98, s.503; c.95, B 100, ss.365-397; B 101, ss.516-517

¹²²⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 95, B 99, s. 16; B 102, s. 682; c. 96, B 103, ss. 21-64, B 104, ss. 169-225.

¹²²⁵ 4761 sayılı Kanun tasarısının özetu şöyledir: Gelir vergisi, kurumlar vergisi, gider vergileri, harçlar, damga vergisi, kamu ihale, kamu ihale sözleşmeleri kanunlarında değişiklik yapılmakta; Şirketlerin sermaye yapılarının güçlendirilmesi ve bu kapsamda ortakların mal varlıklarını mevcut veya yeni kurulacak şirketlere sermaye olarak koymasını teşvik açısından bir vergi incelemesi yapılmayacağı hükme bağlanmakta; TPAO'nun yurt dışına yaptığı yatırımların, yurt dışında rekabet edebilmesine imkan vermek için kur farklarının vergilendirilmemesi, ayrıca kamu ihale kanununda bazı değişiklikler öngörülmektedir.

¹²²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 54, B 56, s. 399; c. 73, B 12, s.351; c. 99, B 116, ss. 26-40.

■ 20.6.2002 tarihli ve 4764 nolu, 20.5.1933 Tarihli ve 2197 Sayılı Kanunun 1. Maddesinde Yer Alan İçel Adının Mersin Olarak Değiştirilmesi Hakkında Kanun.¹²²⁷ 28.6.2002 tarih ve 24799 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 25.6.2002 tarihli ve 4765 nolu, Avukatlık Kanununa Bir Geçici Madde Eklenmesine Dair Kanun.¹²²⁸ 28.6.2002 tarih ve 24799 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 25.6.2002 tarihli ve 4766 nolu, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun.¹²²⁹ 3.7.2002 tarih ve 24804 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 27.6.2002 tarihli ve 4767 nolu, Toplu Konut Kanununda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun.¹²³⁰ 3.7.2002 tarih ve 24804 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 27.6.2002 tarihli ve 4768 nolu, 18 Mart Gününün Şehitler Günü ve 19 Eylül Gününün Gaziler Günü İlan Edilmesi Hakkında Kanun.¹²³¹ 3.7.2002 tarih ve 24804 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 29.7.2002 tarihli ve 4769 nolu, Ceza İnfaz Kurumları ve Tutukevleri Personeli Eğitim Merkezleri Kanunu.¹²³² 2.8.2002 tarih ve 24834 sayılı RG ile yayımlanmıştır.

■ 9.8.2002 tarihli ve 4773 nolu, İş Kanunu, Sendikalar Kanunu ile Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanunda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun.¹²³³ 9.8.2002 tarih ve 24847 sayılı RG ile yayımlanmıştır.¹²³⁴

¹²²⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 15, B 13, s. 7; c. 54, B 57, ss. 558-560; c. 99, B 116, ss. 50-51.

¹²²⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 93, B 93, s. 32; c. 95, B 99, s. 10; c. 99, B 117, ss. 206-232.

¹²²⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 98, B 114, s. 453; c.99, B 117, ss. 111, 228-232.

¹²³⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 99, B 117, s. 111; B 119, ss. 522, 539-565, 687-710.

¹²³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 97, B 111, s.561; c. 99, B 117, s. 111; B 119, ss. 565-595.

¹²³² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 80, B 39, s. 229; c. 84, B 58, ss. 537-547; c. 86, B 64, ss. 68-72; c. 87, B 68, ss. 631-635; B 69, ss. 706-714, 716-728; c. 101, B 121, ss. 37-75.

¹²³³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 87, B 66, s. 10; c. 102, B 127, ss. 411, 489-525, 530-577.

¹²³⁴ Anamuhalefet Partisi (Doğruyol Partisi) TBMM Grubu adına Grup Başkanı Prof.Dr. Tansu Çiller tarafından 4733 sayılı kanunun bazı maddelerinin iptali için Anayasa Mahkemesine açılan iptal davası sonunda, iptal isteminin reddine karar verilmiştir.

C. 21. DÖNEM TBMM KARARLARI VE İÇTÜZÜK FAALİYETLERİ

1. TBMM Kararları

TBMM’de 21. Dönem içinde alınan Meclis Kararları, yasama yılları itibariyle çıkarılmış olup şöyledir:

a. I. Yasama Yılında Alınan TBMM Kararları

(1) 21.5.1999 tarihli, 638 nolu; TBMM Başkanlığına Ankara Milletvekili Yıldırım Akbulut’un Seçildiğine Dair karar: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına, Genel Kurulun 20.5.1999 tarihli 4. Birleşiminde Ankara Milletvekili Yıldırım Akbulut seçilmiştir.

(2) 1.6.1999-2.6.1999 tarihli, 639 nolu; Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı Üyelikleri İçin Yapılan Seçime Dair karar: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanının; Başkanvekillikleri, Katip Üyelikler ve İdare Amirliklerine Genel Kurulun 1.6.1999 ve 2.6.1999 tarihli 8 ve 9. Birleşimlerinde yapılan seçimler sonucunda, TBMM Başkanlık Divanının; Başkanvekillikleri, Katip Üyelikler ve İdare Amirliklerine Seçilen Üyelere Ait Liste şöyledir:

Başkanvekilleri: Nejat Arseven (Ankara) (ANAP), Ali Ilıksoy (Gaziantep) (DSP), Murat Sökmenoğlu (İstanbul) (MHP), Mehmet Vecdi Gönül (Kocaeli) (FP).

Katip Üyeler: DSP’den Melda Bayer (Ankara), Şadan Şimşek (Edirne), Cahit Savaş Yazıcı (İstanbul); MHP’den Burhan Orhan (Bursa), Mehmet Ay (Gaziantep), Vedat Çınaroğlu (Samsun); FP’den Tevhit Karakaya (Erzurum), Mehmet Elkatmış (Nevşehir); DYP’den Sebahattin Karakelle (Erzincan), Hüseyin Çelik (Van); ANAP’tan Levent Mıstıkoğlu (Hatay).

İdare Amirleri: Saffet Kaya (Ardahan) (DYP), Ahmet Çakar (İstanbul) (MHP), Hakan Tartan (İzmir) (DSP), Osman Pepe (Kocaeli) (FP).

(3) 9.6.1999-7.9.1999 tarihli, 640 nolu; Plan ve Bütçe Komisyonu Üyeliklerine Yapılan Seçime Dair karar: Plan ve Bütçe Komisyonu üyeliklerine, Genel Kurulun 4.6.1999 ve 7.6.1999 tarihli 11 ve 12. Birleşimlerinde yapılan seçimler sonucunda belirlenen Milletvekilleri şöyledir:

Plan ve Bütçe Komisyonu:

Başkan : Metin Şahin (Antalya) (DSP)

Başkanvekili : Mehmet Hanifi Tiryaki (Gaziantep) (MHP)

Sözcü : Nihat Gökbulut (Kırıkkale) (ANAP)

Katip : Cafer Tufan Yazıcıoğlu (Bartın) (DSP)

Üyeler: DSP’den Gaffar Yakın (Afyon), Recep Önal (Bursa), Masum Türker (İstanbul), Hasan Metin (İzmir), Necdet Tekin (Kırklareli), Ş. Ramis Savaş (Sakarya), Tarık Cengiz (Samsun), Hasan Özgöbek (Uşak); MHP’den Abdülkadir Akcan (Afyon), Ali Uzunırmak (Aydın), Süleyman Coşkun

(Burdur), Hakkı Duran (Çankırı), Mücahit Himoğlu (Erzurum), İlhami Yılmaz (Karabük), Ali Gebeş (Konya), Lütfi Ceylan (Tokat); FP'den Sait Açba (Afyon), Zeki Ergezen (Bitlis), Mehmet Altan Karapaşaoğlu (Bursa), Aslan Polat (Erzurum), Ali Coşkun (İstanbul), Zeki Ünal (Karaman), Ahmet Derin (Kütahya), Cevat Ayhan (Sakarya); ANAP'tan Ali Er (İçel), Aydın Ayaydın (İstanbul), Yılmaz Karakoyunlu (İstanbul), Nesrin Nas (İstanbul), Süleyman Çelebi (Mardin); DYP'den Oğuz Tezmen (Bursa), Ramazan Gül (Isparta), Celal Adan (İstanbul), Mehmet Ali Yavuz (Konya), Veysi Şahin (Mardin), Kemal Kabataş (Samsun); Bağımsız Bekir Gündoğan (Tunceli).

Güven Oylamasında, (182) ret oyuna karşı (354) kabul oyuyla güven almıştır.

(4) 9.6.1999 tarihli, 641 nolu; Bakanlar Kuruluna Güven Oylaması Hakkında karar: İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit Başkanlığındaki Bakanlar Kurulu, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 9.6.1999 tarihli 13. Birleşiminde yapılan Güven Oylamasında, (182) ret oyuna karşı (354) kabul oyuyla güven almıştır.

(5) 23.6.1999 tarihli, 642 nolu; “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın Görev Süresinin Uzatılmasına Dair karar: Körfez savaşı sonrasında alınan Irak ile ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının hedeflerine ve ruhuna uygun olarak ve Irak'ın toprak bütünlüğünün muhafaza edilmesine özen göstererek, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere hava unsurlarının katılımıyla, Türkiye tarafından belirlenen ilke ve kurallara bağlı olarak ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 25 Aralık 1996 tarihli ve 477 sayılı Kararıyla Hükümete verdiği yetki çerçevesinde yürürlüğe konulan ve sadece keşif ve gerektiğinde önleme uçuşlarıyla sınırlı bir hava harekatı olan “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın görev süresinin 30 Haziran 1999 tarihinden itibaren altı ay süre ile uzatılmasına; 477 sayılı Kararda belirtilen hususlarda bütün kararları almaya Bakanlar Kurulu'nun yetkili kılınması için Anayasanın 92. maddesine göre izin verilmesi, Genel Kurulun 23.6.1999 tarihli 20. Birleşiminde kararlaştırılmıştır.

(6) 28.6.1999 tarihli ve 643 nolu; Türkiye Büyük Millet Meclisinin Çalışma Süresinin Uzatılmasına Dair: Anayasanın 93. Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 5. maddelerine göre 1 Temmuz 1999 Perşembe günü tatile girmesi gereken Türkiye Büyük Millet Meclisinin çalışma süresinin ikinci bir karara kadar uzatılması; Genel Kurulun 28.6.1999 tarihli 25. Birleşiminde kararlaştırılmıştır.

(7) 13.7.1999 tarihli, 644 nolu; Olağanüstü Halin 6 İlde Uzatılmasına Dair karar: Diyarbakır, Hakkari, Siirt, Şırnak, Tunceli ve Van İllerinde devam etmekte olan Olağanüstü Halin, 30.7.1999 günü saat 17.00'den geçerli olmak üzere dört ay süre ile uzatılmasına dair 25.6.1999 tarihli Bakanlar Kurulu istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 13.7.1999 tarihli 32. Birleşiminde onaylanmıştır.

(8) 3.8.1999 tarihli, 645 nolu; Sayıştay'da Boş Bulunan Oniki Üyelik İçin Yapılan Seçime Dair karar: 21.2.1967 tarihli ve 832 numaralı Sayıştay Kanununun 26.6.1996 tarihli ve 4149 numaralı Kanunla değiştirilen 6. ve bu Kanunla eklenen ek 8. maddeleri uyarınca, Sayıştay'da boş bulunan oniki üyelik için, Genel Kurulun 3.8.1999 tarihli 43. Birleşiminde yapılan seçim sonucunda Sayıştay üyeleri belirlenmiştir.

Sayıştay Üyeliğine Seçilenler :

Kontenjan Grubu Sayıştay Meslek Mensupları olanlar: İsmail Benhür, Ali Karamazakcadik, Aytek Kuşhan, Eşref Sürücü, Ahmet Dal, Süleyman Öztürk, Süleyman Topallar, İlker Ağca.

Maliye Bakanlığı Meslek Mensupları olanlar: Hasan Fehmi Ezber, Ömer Faruk Öztoprak.

Diğer Meslek Mensupları: Mehmet Dönmez, Feramuz Durmuşoğlu.

(9) 22.7.1999 tarihli ve 646 nolu; Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyonları Üyeliklerine Yapılan Seçime Dair karar: Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyonları üyeliklerine, Genel Kurulun 9.6.1999, 15.6.1999 ve 22.7.1999 tarihli 13, 15 ve 37. Birleşimlerinde yapılan seçimler sonucunda, TBMM İhtisas Komisyonlarında görev alacak milletvekilleri belirlenmiştir.

(10) 23.8.1999 tarihli, 647 nolu; Ülkemizde Meydana Gelen Deprem Felaketi Konusunda Yapılan Çalışmaların Tüm Yönleriyle İncelenerek Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin karar: Ülkemizin bazı bölgelerinde meydana gelen deprem felaketi nedeniyle, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 18.8.1999 Çarşamba gününden başlamak üzere çalışmalarına 5 gün ara vermesine, Genel Kurulun 18.8.1999 tarihli 54. Birleşiminde karar verilmiştir.

(11) 27.8.1999 tarihli, 648 nolu; Ülkemizde Meydana Gelen Deprem Felaketi Konusunda Yapılan Çalışmaların Tüm Yönleriyle İncelenerek Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin karar: Ülkemizde meydana gelen deprem felaketi konusunda yapılan çalışmaların tüm yönleriyle incelenerek alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan (10/66, 67, 68, 69, 70) esas numaralı Meclis araştırması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 27.8.1999 tarihli 59. Birleşiminde ve Komisyonun aynı tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen Milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Atilla Mutman (İzmir) (DSP)

Başkanvekili : Teoman Özalp (Bursa) (DYP)

Sözcü : Zeki Çelik (Ankara) (FP)

Kâtip : Sefer Ekşi (Kocaeli) (ANAP)

Üyeler: DSP'den Fadlı Ağaoğlu (İstanbul), Hasan Suna (Yalova); MHP'den Cumali Durmuş (Kocaeli), Osman Fevzi Zihnioğlu (Sakarya), Ersoy

Özcan (Bolu); FP'den Abdülkadir Aksu (İstanbul), Sabahattin Yıldız (Muş); ANAP'tan Yaşar Dedelek (Eskişehir); DYP'den Nevzat Ercan (Sakarya).

(12) 27.8.1999 tarihli, 649 nolu; (10/66, 67, 68, 69, 70) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun Türkiye Büyük Millet Meclisinin Tatili Sırasında Çalışabilmesine İlişkin karar: Ülkemizde meydana gelen deprem felaketi konusunda yapılan çalışmaların tüm yönleriyle incelenerek alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan (10/66, 67, 68, 69, 70) esas numaralı Meclis araştırması komisyonunun, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tatilde bulunduğu sürede de çalışabilmesine, Genel Kurulun 27.8.1999 tarihli 59. Birleşiminde karar verilmiştir.

(13) 23.8.1999 tarihli, 550 nolu; Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin Tatile Girmesine İlişkin karar: Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin, 29 Ağustos 1999 Pazar gününden başlamak ve 1 Ekim 1999 Cuma günü saat 15.00'de toplanmak üzere tatile girmesine, Genel Kurulun 27.8.1999 tarihli 59. Birleşiminde karar verilmiştir.

b. II. Yasama Yılında Alınan Kararlar

(1) 26.10.1999 tarihli, 651 nolu; Türkiye Kızılay Derneği'nin Sorunları ile Faaliyetlerinin Araştırılarak Gelir Kaynaklarının Daha Etkin Kullanılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin karar: Türkiye Kızılay Derneği'nin sorunları ile faaliyetlerinin araştırılarak gelir kaynaklarının daha etkin kullanılması için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Anayasanın 98., İçtüzüğü'nün 104 ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına, bu araştırmayı yapacak Komisyonun 13 üyeden kurulmasına, Komisyonun çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üye seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olmasına ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışmasına, Genel kurulun 26.10.1999 tarihli 11. Birleşiminde karar verilmiştir.

(2) 9.11.1999 tarihli, 652 nolu; Türkiye Kızılay Derneği'nin Sorunları ile Faaliyetlerinin Araştırılarak Gelir Kaynaklarının Daha Etkin Kullanılması İçin Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar: Türkiye Kızılay Derneği'nin sorunları ile faaliyetlerinin araştırılarak gelir kaynaklarının daha etkin kullanılması için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan (10/73,74) esas numaralı Meclis araştırması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 9.11.1999 tarihli 16. Birleşiminde ve Komisyonun 10.11.1999 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Nazif Okumuş (İstanbul) (MHP)

Başkanvekili : Zeki Eker (Muş) (DSP)

Sözcü : Mehmet Telek (Afyon) (MHP)

Katip : Sefer Ekşi (Kocaeli) (ANAP)

Üyeler: DSP'den Esvet Özdoğu (Ankara), Osman Kılıç (İstanbul); MHP'den Cumali Durmuş (Kocaeli); FP'den Cemil Çiçek (Ankara), Faruk Çelik

(Bursa), Nezir Aydın (Sakarya); ANAP'tan Suha Tanık (İzmir); DYP'den Necmi Hoşver (Bolu), Erdoğan Sezgin (Samsun).

(3) 16.11.1999 tarihli, 653 nolu; YÖK, İstanbul Üniversitesi Rektörü ve Üniversite Giriş Sınavları ile İlgili Olarak İleri Sürülen Yolsuzluk ve Usulsüzlük İddialarının Araştırılarak Üniversitelerde Yaşanan Sorunlara Çözüm Bulunabilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar: YÖK, İstanbul Üniversitesi Rektörü ve üniversite giriş sınavları ile ilgili olarak ileri sürülen yolsuzluk ve usulsüzlük iddialarının araştırılarak üniversitelerde yaşanan sorunlara çözüm bulunabilmesi için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Anayasanın 98., İktüzüğün 104 ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına, bu araştırmayı yapacak Komisyonun 13 üyeden kurulmasına, Komisyonun çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üye seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olmasına ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışmasına, Genel Kurulun 16.11.1999 tarihli 20. Birleşiminde karar verilmiştir.

(4) 17.11.1999 tarihli, 654 nolu; (10/66,67,68,69,70) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Ülkemizde meydana gelen deprem felaketi konusunda yapılan çalışmaların tüm yönleriyle incelenerek alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis araştırması komisyonunun görev süresi Genel kurulun 17.11.1999 tarihli 21. Birleşiminde 28.11.1999 tarihinden itibaren 1 ay uzatılmıştır.

(5) 23.11.1999 tarihli, 655 nolu; Daha Evvel (6) İlde Uzatılan Olağanüstü Halin (1) İlde Kaldırılmasına, (5) İlde Uzatılmasına Dair Karar: 30.7.1999 günü saat 17.00' den geçerli olmak üzere (6) ilde dört ay süre ile uzatılan olağanüstü halin;

1- Siirt İlinden 30.11.1999 günü saat 17.00'den geçerli olmak üzere kaldırılmasına,

2- Diyarbakır, Hakkari, Şırnak, Tunceli ve Van illerinde 30.11.1999 günü saat 17.00'den geçerli olmak üzere dört ay süre ile uzatılmasına,

Dair 8.11.1999 tarihli Bakanlar Kurulu istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 23.11.1999 tarihli 23. Birleşiminde onaylanmıştır.

(6) 23.11.1999 tarihli, 656 nolu; Geçen Yasama Döneminde Sonuçlandırılmayan Meclis Soruşturması Önergelerinde Belirtilen İlgililer Hakkında Anayasanın 100. Maddesine Göre 15 Meclis Soruşturması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar: Geçen Yasama Döneminde sonuçlandırılmayan ve ilişik listede esas numaraları ve konuları belirtilen Meclis Soruşturması önergeleri ile ilgili olarak kurulan Meclis soruşturması komisyonlarınca rapora bağlanmış olan önergeler ile rapora bağlanamamış olan Meclis soruşturması önergelerinde belirtilen ilgililer hakkında Anayasanın 100. maddesine göre geçen yasama döneminde ilgileri nedeniyle birleştirilen (9/40 ve 9/41) esas numaralı Meclis soruşturması önergeleri için bir, diğer önergelerin her biri için

de bir olmak üzere görüşme yapılmaksızın onbeş Meclis soruşturması komisyonu kurulması ve komisyonların ilk iki aylık çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üye seçimi tarihinden başlaması Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 23.11.1999 tarihli 23. Birleşiminde kabul edilmiştir.

(7) 25.11.1999 tarihli, 657 nolu; YÖK, İstanbul Üniversitesi Rektörü ve Üniversite Giriş Sınavları ile İlgili Olarak İleri Sürülen Yolsuzluk ve Usulsüzlük İddialarının Araştırılarak Üniversitelerde Yaşanan Sorunlara Çözüm Bulunabilmesi İçin Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar: YÖK, İstanbul Üniversitesi Rektörü ve üniversite giriş sınavları ile ilgili olarak ileri sürülen yolsuzluk ve usulsüzlük iddialarının araştırılarak üniversitelerde yaşanan sorunlara çözüm bulunabilmesi için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan (10/57,24,28,29,50,90,91) esas numaralı Meclis araştırması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 25.11.1999 tarihli 25. Birleşiminde ve Komisyonun 1.12.1999 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Mustafa Gül (Elazığ) (MHP)
Başkanvekili : Mehmet Sadri Yıldırım (Şırnak) (ANAP)
Sözcü : Ayşe Gürocak (Ankara) (DSP)
Katip : Bozkurt Yaşar Öztürk (İstanbul) (MHP)

Üyeler: DSP'den Hasan Erçelesi (Denizli), Masum Türker (İstanbul); MHP'den Hasan Basri Üstünbaş (Kayseri); FP'den Azmi Ateş (İstanbul), İrfan Gündüz (İstanbul), Mehmet Bekaroğlu (Rize); ANAP'tan Ekrem Pakdemirli (Manisa); DYP'den Zeki Ertugay (Erzurum), Mehmet Sağlam (Kahramanmaraş).

(8) 25.12.1999 Tarihli, 658 nolu; “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın Görev Süresinin Uzatılmasına Dair Karar: Körfez savaşı sonrasında alınan Irak ile ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının hedeflerine ve ruhuna uygun olarak ve Irak'ın toprak bütünlüğünün muhafaza edilmesine özen göstererek, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere hava unsurlarının katılımıyla, Türkiye tarafından belirlenen ilke ve kurallara bağlı olarak ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 25 Aralık 1996 tarihli ve 477 sayılı Kararıyla Hükümete verdiği yetki çerçevesinde yürürlüğe konulan ve sadece keşif ve gerektiğinde önleme uçuşlarıyla sınırlı bir hava harekatı olan “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın görev süresinin 31 Aralık 1999 tarihinden itibaren altı ay süre ile uzatılmasına; 477 sayılı Kararda belirtilen hususlarda bütün kararları almaya Bakanlar Kurulu'nun yetkili kılınması için Anayasanın 92. maddesine göre izin verilmesi, Genel Kurulun 25.12.1999 tarihli 43. Birleşiminde kararlaştırılmıştır.

(9) 26.12.1999 tarihli, 659 nolu; Türkiye Büyük Millet Meclisinin Çalışmalarına Ara Vermesine Dair Karar Türkiye Büyük Millet Meclisinin Çalışmalarına Ara Vermesine Dair Karar: Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 30.12.1999 Perşembe gününden başlamak üzere çalışmalarına 15 gün

ara vermesine, Genel Kurulun 26.12.1999 tarihli 44. Birleşiminde karar verilmiştir.

(10) 1.2.2000 Tarihli, 660 nolu; İstanbul-Kurtköy Havaalanı İhalesi İçin Hazırlanmış Olan Protokol Hükümlerini Dikkate Almadan İhalenin NATO ENF Dairesi Tarafından Gerçekleştirilmesini Sağlamak Suretiyle Görevini Kötüye Kullandığı ve Bu Eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. Maddesine Uyduğu İddiasıyla Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz Hakkında Kurulan (9/18) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin karar: İstanbul-Kurtköy Havaalanı ihalesi için hazırlanmış olan protokol hükümlerini dikkate almadan ihalenin NATO ENF Dairesi tarafından gerçekleştirilmesini sağlamak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz hakkında kurulan (9/18) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 1.2.2000 tarihli 54. Birleşiminde ve Komisyonun 16.2.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Necati Albay (Eskişehir) (DSP)
Başkanvekili : Nail Çelebi (Trabzon) (MHP)
Sözcü : Sefer Ekşi (Kocaeli) (ANAP)
Katip : Mehmet Yaşar Ünal (Uşak) (DSP)

Üyeler: DSP'den Edip Özgenç (İçel), Sulhiye Serbest (İstanbul); MHP'den Recai Yıldırım (Adana), Yusuf Kırkpınar (İzmir), Reşat Doğru (Tokat); FP'den Mustafa Baş (İstanbul), Hüseyin Kansu (İstanbul), Nevzat Yalçıntaş (İstanbul); ANAP'tan Sefer Koçak (Ordu); DYP'den Mümtaz Yavuz (Muş), Mustafa Örs (Burdur).

(11) 1.2.2000 tarihli, 661 nolu; Karadeniz Sahil Yolunun Devamı Olan Yolların İhalesinde Usulsüzlük Yaparak Devleti Zarara Uğrattığı ve Bu Eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. Maddesine Uyduğu İddiasıyla Bayındırlık ve İskan Eski Bakanı Yaşar Topçu Hakkında Kurulan (9/19) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin karar: Karadeniz Sahil Yolunun devamı olan yolların ihalesinde usulsüzlük yaparak Devleti zarara uğrattığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Yaşar Topçu hakkında kurulan (9/19) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 1.2.2000 tarihli 54. Birleşiminde ve Komisyonun 16.2.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Mehmet Çakar (Samsun) (ANAP)
Başkanvekili : İhsan Çabuk (Ordu) (DSP)
Sözcü : Hasari Güler (Adıyaman) (MHP)
Katip : Mustafa Haykır (Kırşehir) (MHP)

Üyeler: DSP'den İsmail Bozdağ (Manisa), M.Kemal Tuğmaner (Mardin), Nazif Topaloğlu (Muğla); MHP'den Mustafa Verkaya (İstanbul), M.Sait Gönen (Konya); FP'den Mehmet Bekaroğlu (Rize), Sebahattin Yıldız

(Muş), Şeref Malkoç (Trabzon); ANAP'tan Şadan Tuzcu (İstanbul); DYP'den Ramazan Gül (Isparta), Salih Çelen (Antalya).

(12) 1.2.2000 tarihli, 662 nolu; 6.1.1998 Tarih ve 98/10496 Sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle Mevzuata Aykırı Bir Şekilde İstanbul'da Yeni Turizm Merkezleri İlan Ettiği ve Bu Suretle Partizanlık Yapılmasına Yol Açarak Görevini Kötüye Kullandığı ve Bu Eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. Maddesine Uyduğu İddiasıyla Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz Hakkında Kurulan (9/24) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin karar: 6.1.1998 tarih ve 98/10496 sayılı Bakanlar Kurulu kararnamesiyle mevzuata aykırı bir şekilde İstanbul'da yeni turizm merkezleri ilan ettiği ve bu suretle partizanlık yapılmasına yol açarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz hakkında kurulan (9/24) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel kurulun 1.2.2000 tarihli 54. Birleşiminde ve Komisyonun 16.2.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Bedri Yaşar (Gümüşhane) (MHP)
Başkanvekili : Suhan Özkan (İstanbul) (ANAP)
Sözcü : Hüseyin Mert (İstanbul) (DSP)
Katip : Adnan Fatin Özdemir (Adana) (MHP)

Üyeler: DSP'den Ali Günay (Hatay), Halil Çalık (Kocaeli), Tahsin Boray Baycık (Zonguldak); MHP'den Mehmet Şandır (Hatay), Mustafa Enöz (Manisa); FP'den Azmi Ateş (İstanbul), Nezir Aydın (Sakarya).

(13) 1.2.2000 tarihli 663 nolu; Başbakanlık Örtülü Ödeneğini 1050 Sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununun 77. Maddesine Aykırı Bir Şekilde Harcamak Suretiyle Hazineyi Zarara Uğratarak Görevlerini Kötüye Kullandıkları ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240. Maddesine Uyduğu İddiasıyla Eski Başbakan Tansu Çiller ve Maliye Eski Bakanı İsmet Attila Hakkında Kurulan (9/27) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin karar: Başbakanlık örtülü ödeneğini 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununun 77. maddesine aykırı bir şekilde harcamak suretiyle Hazineyi zarara uğratarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Tansu Çiller ve Maliye eski Bakanı İsmet Attila hakkında kurulan (9/27) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 1.2.2000 tarihli 54. Birleşiminde ve Komisyonun 16.2.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Faruk Bal (Konya) (MHP)
Başkanvekili : Necdet Saruhan (İstanbul) (DSP)
Sözcü : Emre Kocaoğlu (İstanbul) (ANAP)

Katip : Hüseyin Akgül (Manisa) (MHP)

Üyeler: DSP'den Erdoğan Toprak (İstanbul), Erol Karan (Karabük), Erol Al (İstanbul); MHP'den Kemal Köse (Kocaeli), Ayhan Çevik (Van); FP'den Mehmet Özyol (Adıyaman), Akif Güllü (Amasya).

(14) 1.2.2000 tarihli, 664 nolu; İzmit'de Seka'ya Ait Bir Araziyi Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.'ye Bedelsiz Vermek Suretiyle Görevlerini Kötüye Kullandıkları ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240. Maddesine Uyduğu İddiasıyla Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Sanayi Ve Ticaret Eski Bakanı Yalım Erez Hakkında Kurulan (9/28) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin karar: İzmit'de SEKA'ya ait bir araziyi Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.'ne bedelsiz vermek suretiyle görevlerini kötüye kullandıkları ve bu işlemlerinin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Sanayi ve Ticaret eski Bakanı Yalım Erez hakkında kurulan (9/28) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 1.2.2000 tarihli 54. Birleşiminde ve Komisyonun 16.2.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : İ. Yaşar Dedelek (Eskişehir) (ANAP)

Başkanvekili : İsmail Çevik (Nevşehir) (MHP)

Sözcü : Mehmet Özcan (İzmir) (DSP)

Katip : Şamil Ayrım (İstanbul) (ANAP)

Üyeler: DSP'den Ahmet Ziya Aktaş (İstanbul), Erol Karan (Karabük), Mehmet Ceylan (Sivas); MHP'den Mustafa Zorlu (Isparta), Nesrin Ünal (Antalya); FP'den Mahmut Göksu (Adıyaman), Ramazan Toprak (Aksaray), Ahmet Sünnetçioğlu (Bursa); DYP'den Necati Çetinkaya (Manisa), Mustafa Eren (Karabük).

(15) 2.2.2000 tarihli, 665 nolu; Denizcilik Müsteşarlığına Ait Bazı İşlerin İhalelerinde ve Personel Alımıyla İlgili Konularda Görevini Kötüye Kullanma, İhaleye Fesat Karıştırma ve Evrakta Sahtecilik Suçlarını İşlediği ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240, 339 ve 366. Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Devlet Eski Bakanı Burhan Kara Hakkında Kurulan (9/29) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin karar: Denizcilik Müsteşarlığına ait bazı işlerin ihalelerinde ve personel alımıyla ilgili konularda görevini kötüye kullanma, ihaleye fesat karıştırma ve evrakta sahtecilik suçlarını işlediği ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240, 339 ve 366. maddelerine uyduğu iddiasıyla Devlet eski Bakanı Burhan Kara hakkında kurulan (9/29) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 2.2.2000 tarihli 55. Birleşiminde ve Komisyonun 17.2.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Halil Çalık (Kocaeli) (DSP)

Başkanvekili : Aydın Ayaydın (İstanbul) (ANAP)

Sözcü : Bekir Ongun (Aydın) (MHP)

Katip : Mahmut Bozkurt (Adıyaman) (ANAP)

Üyeler: DSP'den Nural Karagöz (Kırklareli), Fikret Tecer (Kırşehir), Ali Arabacı (Bursa); MHP'den Mehmet Kaya (Kahramanmaraş), Muzaffer Çakmaklı (Şanlıurfa), Aydın Gökmen (Balıkesir); FP'den Mehmet Zeki Okudan (Antalya), Ahmet Karavar (Şanlıurfa), Mukadder Başegmez (İstanbul); DYP'den Burhan İsen (Batman), M. Sadri Yıldırım (Eskişehir).

(16) 2.2.2000 tarihli, 666 nolu; Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğünce 1996 Aralık ayında gerçekleştirilen Personel Sınavında Usulsüzlük Yapılmasına Yol Açarak Görevini Kötüye Kullandığı ve Bu Eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. Maddesine Uyduğu İddiasıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eski Bakanı Necati Çelik Hakkında Kurulan (9/31) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin karar: Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğünce 1996 Aralık ayında gerçekleştirilen personel sınavında usulsüzlük yapılmasına yol açarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik eski Bakanı Necati Çelik hakkında kurulan (9/31) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel kurulun 2.2.2000 tarihli 55. Birleşiminde ve Komisyonun 17.2.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Mehmet Telek (Afyon) (MHP)
Başkanvekili : Cengiz Güleç (Sivas) (DSP)
Sözcü : Nizamettin Sevgili (Siirt) (ANAP)
Katip : Basri Coşkun (Malatya) (MHP)

Üyeler: DSP'den Hikmet Uluğbay (Ankara), Mahmut Erdir (Eskişehir), Süleyman Yağız (İstanbul); MHP'den Bozkurt Yaşar Öztürk (İstanbul), Hasan Kaya (Konya); FP'den Ali Gören (Adana), Avni Doğan (Kahramanmaraş), Mustafa Geçer (Hatay); ANAP'tan Emre Kocaoğlu (İstanbul); DYP'den Mehmet Gözlükaya (Denizli), Yener Yıldırım (Ordu).

(17) 2.2.2000 tarihli, 667 nolu; Petrol Ofisi A.Ş. (POAŞ)'nin Özelleştirilmesinde İhaleye Fesat Karıştırdıkları ve Usulsüzlük Yapmak Suretiyle Görevlerini Kötüye Kullandıkları ve Bu Eylemlerin Türk Ceza Kanununun 339 ve 40. Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Devlet Eski Bakanı Işın Çelebi Hakkında Kurulan (9/32) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar: Petrol Ofisi A.Ş. (POAŞ)'nin özelleştirilmesinde ihaleye fesat karıştırdıkları ve usulsüzlük yapmak suretiyle görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 339 ve 240. maddelerine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Devlet eski Bakanı Işın Çelebi hakkında kurulan (9/32) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 2.2.2000 tarihli 55. Birleşiminde ve Komisyonun 17.2.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Cemal Özbilen (Kırklareli) (ANAP)

Başkanvekili : Arslan Aydar (Kars) (MHP)

Sözcü : Ergün Bayrak (Artvin) (DSP)

Katip : Şaban Kardeş (Bayburt) (MHP)

Üyeler: DSP'den Ayşe Gürocak (Ankara), Akif Serin (İçel), Zeki Sezer (Ankara); MHP'den Hüseyin Kalkan (Balıkesir), Ersoy Özcan (Bolu); FP'den Özkan Öksüz (Konya), Kemal Albayrak (Kırıkkale), Yasin Hatiboğlu (Çorum).

(18) 2.2.2000 tarihli, 668 nolu; İzmit Körfez Geçiş Projesi İhalesinde Devletin Zarara Uğratılmasına Göz Yumarak Görevini Kötüye Kullandığı ve Bu Eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. Maddesine Uyduğu İddiasıyla Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz Hakkında Kurulan (9/33) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar: İzmit Körfez Geçiş Projesi ihalesinde Devletin zarara uğratılmasına göz yumarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz hakkında kurulan (9/33) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 2.2.2000 tarihli 55. Birleşiminde ve Komisyonun 17.2.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Tarık Cengiz (Samsun) (DSP)

Başkanvekili : İbrahim Halil Oral (Bitlis) (MHP)

Sözcü : Miraç Akdoğan (Malatya) (ANAP)

Katip : Güler Aslan (İzmir) (DSP)

Üyeler: DSP'den Ahmet Zamantılı (Tekirdağ), Hüseyin Mert (İstanbul); MHP'den Oktay Vural (İzmir), Hüseyin Arabacı (Bilecik), S. Servet Sazak (Eskişehir); FP'den Hüsamettin Korkutata (Bingöl), Dengir Mir Mehmet Fırat (Adıyaman), M.Zeki Çelik (Ankara); ANAP'tan Evren Bulut (Edirne); DYP'den Yahya Çevik (Bitlis), Mustafa Örs (Burdur).

(19) 2.2.2000 tarihli, 669 nolu; S.S.K Genel Müdürlüğünce 1996 Yılında Özürlülerin Memurluğa Alınması İçin Açılan Sınavda Mevzuata Aykırı ve Usulsüz İşlemler Yapılmasına Göz Yumarak Görevini İhmal Ettiği ve Kötüye Kullandığı ve Bu Eylemlerin Türk Ceza Kanununun 230 ve 240. Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik Eski Bakanı Mustafa Kul Hakkında Kurulan (9/34) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar: Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğünce 1996 yılında özürlülerin memurluğa alınması için açılan sınavda mevzuata aykırı ve usulsüz işlemler yapılmasına göz yumarak görevini ihmal ettiği ve kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 230 ve 240. maddelerine uyduğu iddiasıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik eski Bakanı Mustafa Kul hakkında kurulan (9/34) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 2.2.2000 tarihli 55. Birleşiminde ve Komisyonun

17.2.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Erdoğan Toprak (İstanbul) (DSP)
Başkanvekili : Hakkı Oğuz Aykut (Hatay) (ANAP)
Sözcü : Seydi Karakuş (Kütahya) (MHP)
Katip : Turhan İmamoğlu (Kocaeli) (DSP)

Üyeler: DSP'den Perihan Yılmaz (İstanbul), Necdet Tekin (Kırklareli); MHP'den Mehmet Pak (İstanbul), Vahit Kayırcı (Çorum), Namık Hakan Durhan (Malatya); FP'den Yakup Budak (Adana), Ömer Vehbi Hatipoğlu (Diyarbakır).

(20) 3.2.2000 tarihli, 670 nolu; Türkiye Büyük Millet Meclisinin Çalışmalarına Ara Vermesine Dair karar: Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 8.2.2000 Salı gününden başlamak üzere çalışmalarına 3 gün ara vermesine, Genel Kurulun 3.2.2000 tarihli 56. Birleşiminde karar verilmiştir.

(21) 3.2.2000 tarihli, 671 nolu; Suç İşlemek Amacıyla Teşekkül Oluşturduğu ve Bu Eyleminin Türk Ceza Kanununun 313, 296, 240, 31 ve 33. Maddelerine Uyduğu İddiasıyla İçişleri Eski Bakanı Mehmet Ağar Hakkında Kurulan (9/38) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar: Suç işlemek amacıyla teşekkül oluşturduğu ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 313, 296, 240, 31 ve 33. maddelerine uyduğu iddiasıyla İçişleri eski Bakanı Mehmet Ağar hakkında kurulan (9/38) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 3.2.2000 tarihli 56. Birleşiminde ve Komisyonun 18.2.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Masum Türker (İstanbul) (DSP)
Başkanvekili : Mehmet Pak (İstanbul) (MHP)
Sözcü : Suhan Özkan (İstanbul) (ANAP)
Katip : Lütfi Yalman (Konya) (FP)

Üyeler: DSP'den Yavuz Bildik (Adana), Hasan Gülay (Manisa), Hasan Erçelebi (Denizli); MHP'den Hamdi Baktır (Kayseri), Ali Serdengeçti (Manisa), Mustafa Yaman (Giresun); FP'den Yahya Akman (Şanlıurfa), Macit Günbey (Diyarbakır); ANAP'tan Beyhan Aslan; DYP'den Kemal Çelik (Antalya), Salih Çelen (Antalya).

(22) 3.2.2000 tarihli, 672 nolu, İzmit Körfez Geçiş Projesi İhalesinde İhale Usul ve Esaslarını İhlal Ederek Rekabet Ortamının Oluşmasını Önlediği, Firma Seçiminde Yanlı Davranarak Devleti Zarara Uğratmak Suretiyle Görevini Kötüye Kullandığı ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240. Maddesine Uyduğu İddiasıyla Bayındırlık ve İskan Eski Bakanı Yaşar Topçu Hakkında Kurulan (9/39) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar: İzmit Körfez Geçiş Projesi İhalesinde ihale usul ve esaslarını ihlal

ederek rekabet ortamının oluşmasını önlediği, firma seçiminde yanlı davranarak Devleti zarara uğratmak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Yaşar Topçu hakkında kurulan (9/39) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 3.2.2000 tarihli 56. Birleşiminde ve Komisyonun 18.2.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Osman Kılıç (İstanbul) (DSP)
Başkanvekili : Mihrali Aksu (Erzincan) (MHP)
Sözcü : Mahmut Bozkurt (Adıyaman) (ANAP)
Katip : Orhan Ocak (Bursa) (DSP)

Üyeler: DSP'den Burhan Bıçakcıoğlu (İzmir), Gaffar Yakın (Afyon); MHP'den Nevzat Taner (Kahramanmaraş), Ahmet Aydın (Samsun), Osman Fevzi Zihnioğlu (Sakarya); FP'den Suat Pamukçu (Bayburt), M. Ergün Dağcıoğlu (Tokat), Yaşar Canbay (Malatya); ANAP'tan Şükrü Yürür (Ordu); DYP'den Ali Rıza Gönül (Aydın), Mustafa Örs (Burdur).

(23) 3.2.2000 tarihli, 673 nolu; Yasa Dışı Örgütlerle ve Mensuplarıyla Birlikte Hareket Ettikleri, Örgüt Mensuplarının İşledikleri Suçların Ortaya Çıkarılmasını Engelledikleri ve Suçluları Himaye Ettikleri, Devlet İhalelerinde Çetelerle İşbirliği Yaptıkları Hükümetin Çeteler ve Mafya ile Mücadelede İzlediği Politikanın Başarıya Ulaşmasını Engelleyerek Görevlerini Kötüye Kullandıkları ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanunun 230, 240, 296 ve 314. Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Devlet Eski Bakanı Eyüp Aşık ve Bayındırlık ve İskan Eski Bakanı Yaşar Topçu Hakkında Kurulan (9/40, 41) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar: Yasa dışı örgütlerle ve mensuplarıyla birlikte hareket ettikleri, örgüt mensuplarının işledikleri suçların ortaya çıkarılmasını engelledikleri ve suçluları himaye ettikleri, Devlet ihalelerinde çetelerle işbirliği yaptıkları, Hükümetin çeteler ve mafya ile mücadelede izlediği politikanın başarıya ulaşmasını engelleyerek görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 230, 240, 296 ve 314. maddelerine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Devlet eski Bakanı Eyüp Aşık ve Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Yaşar Topçu hakkında kurulan (9/40,41) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 3.2.2000 tarihli 56. Birleşiminde ve Komisyonun 18.2.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan :Ali Güngör (İçel) (MHP)
Başkanvekili :Cavit Kavak (İstanbul) (ANAP)
Sözcü :Salih Dayıoğlu (İzmir) (DSP)
Katip :Cezmi Polat (Erzurum) (MHP)
Üyeler: DSP'den Yekta Açıkgoz (Samsun), Cihan Yazar (Manisa),
Kemal Vatan (İzmir); MHP'den Melek Denli Karaca (Çorum), Mehmet
Kundakçı (Osmaniye).

(24) 3.2.2000 tarihli, 674 nolu; Telsim ve Turkcell Firmalarıyla
İmzalanan Sözleşmelere ve 4046 Numaralı Özelleştirme Kanunu Hükümlerine
Aykırı Davranmak Suretiyle Devleti Gelir Kaybına Uğratarak Görevlerini
Kötüyü Kullandıkları ve Bu Eylemlerin Türk Ceza Kanununun 240. Maddesine
Uyduğu İddiasıyla Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Ulaştırma Eski
Bakanı Nejdet Menzir Hakkında Kurulan (9/42) Esas Numaralı Meclis
Soruşturması Komisyonu Üye Seçimine İlişkin karar: Telsim ve Turkcell
firmalarıyla imzalanan sözleşmelere ve 4046 numaralı Özelleştirme Kanunu
hükümlerine aykırı davranmak suretiyle Devleti gelir kaybına uğratarak
görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240.
maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Ulaştırma
eski Bakanı Necdet Menzir hakkında kurulan (9/42) esas numaralı Meclis
soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 3.2.2000 tarihli 56.
Birleşiminde ve Komisyonun 18.2.2000 tarihli toplantısında Başkan,
Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda
belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Mehmet Nacar (Kilis) (MHP)
Başkanvekili : Hasan Suna (Yalova) (DSP)
Sözcü : İ. Yaşar Dedelek (Eskişehir) (ANAP)
Katip : Cumali Durmuş (Kocaeli) (MHP)
Üyeler: DSP'den Ş. Ramis Savaş (Sakarya), Sabahat Vardar (Bilecik),
Şenel Kapıcı (Samsun); MHP'den Osman Müderrisoğlu (Antalya), İrfan Keleş
(Çankırı); FP'den Mehmet Çiçek (Yozgat).

(25) 3.2.2000 tarihli, 675 nolu; Türk Ticaret Bankasının Satış İhalesiyle
İlgili Olarak Ortaya Atılan Yolsuzluk İddiaları Konusunda Gerekli Tedbirleri
Almayarak Görevlerini Kötüye Kullandıkları ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza
Kanununun 240. Maddesine Uyduğu İddiasıyla Devlet Eski Bakanı Güneş Taner
ve Eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz Hakkında Kurulan (9/43) Esas
Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin karar: Türk
Ticaret Bankasının satışı ihalesiyle ilgili olarak ortaya atılan yolsuzluk iddiaları
konusunda gerekli tedbirleri almayarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu
eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla Devlet
eski Bakanı Güneş Taner ve eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz hakkında
kurulan (9/43) esas numaralı Meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine,
Genel Kurulun 3.2.2000 tarihli 56. Birleşiminde ve Komisyonun 18.2.2000

tarıhli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Yılmaz Karakoyunlu (İstanbul) (ANAP)

Başkanvekili : Hayrettin Özdemir (Ankara) (MHP)

Sözcü : Ali Tekin (Adana) (DSP)

Katip : Armağan Yılmaz (Uşak) (MHP)

Üyeler: DSP'den Cafer Tufan Yazıcıoğlu (Bartın), Hayati Korkmaz (Bursa), Namık Kemal Atahan (Hatay); MHP'den Birol Büyüköztürk (Osmaniye), Mükremin Taşkın (Nevşehir); FP'den Ahmet Cemil Tunç (Elazığ), Mehmet Altan Karapaşaoğlu (Bursa), Mustafa Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa); ANAP'tan Cavit Kavak (İstanbul), DYP'den Ahmet İyimaya (Amasya), Oğuz Tezmen (Bursa).

(26) 29.2.2000 tarihli, 676 nolu (10/73,74) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Türkiye Kızılay Derneğinin sorunları ile faaliyetlerinin araştırılarak gelir kaynaklarının daha etkin kullanılması için alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis araştırması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 29.2.2000 tarihli 63. Birleşiminde 29.2.2000 tarihinden itibaren 1 ay uzatılmıştır.

(27) 8.3.2000 tarihli, 677 nolu; (10/57,24,28,29,50,90,91) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: YÖK, İstanbul Üniversitesi Rektörü ve üniversite giriş sınavları ile ilgili olarak ileri sürülen yolsuzluk ve usulsüzlük iddialarının araştırılarak üniversitelerde yaşanan sorunlara çözüm bulunabilmesi için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis araştırması komisyonunun görev süresi, Genel kurulun 8.3.2000 tarihli 67. Birleşiminde 18.3.2000 tarihinden itibaren 1 ay uzatılmıştır.

(28) 28.3.2000 tarihli, 678 nolu; Olağanüstü Halin 5 İlde Uzatılmasına Dair Karar: Diyarbakır, Hakkari, Şırnak, Tunceli ve Van illerinde devam etmekte olan olağanüstü halin, 30.3.2000 günü saat 17.00'den geçerli olmak üzere dört ay süre ile uzatılmasına dair 6.3.2000 tarihli Bakanlar Kurulu istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 28.3.2000 tarihli 72. Birleşiminde onaylanmıştır.

(29) 12.4.2000 tarihli, 679 nolu; (9/18) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: İstanbul-Kurtköy Havaalanı ihalesi için hazırlanmış olan protokol hükümlerini dikkate almadan ihalenin Nato ENF Dairesi tarafından gerçekleştirilmesini sağlamak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 12.4.2000 tarihli 79. Birleşiminde 18.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(30) 12.4.2000 tarihli, 680 nolu; (9/19) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Karadeniz Sahil Yolunun devamı olan yolların ihalesinde usulsüzlük yaparak Devleti zarara uğrattığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Yaşar Topçu hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 12.4.2000 tarihli 79. Birleşiminde 18.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(31) 12.4.2000 tarihli, 681 nolu; (9/24) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: 6.1.1998 tarih ve 98/10496 sayılı Bakanlar Kurulu Kararnamesiyle mevzuata aykırı bir şekilde İstanbul'da yeni turizm merkezleri ilan ettiği ve bu suretle partizanlık yapılmasına yol açarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 12.4.2000 tarihli 79. Birleşiminde 18.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(32) 12.4.2000 tarihli, 682 nolu; (9/28) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: İzmit'de SEKA'ya ait bir araziye Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.'ne bedelsiz vermek suretiyle görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Sanayi ve Ticaret eski Bakanı E. Yalım Erez hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 12.4.2000 tarihli 79. Birleşiminde 18.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(33) 13.4.2000 tarihli, 683 nolu; (9/27) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Başbakanlık örtülü ödeneğini 1050 sayılı Muhasebe-i Umumiye Kanununun 77. maddesine aykırı bir şekilde harcamak suretiyle Hazineyi zarara uğratarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Tansu Çiller ve Maliye eski Bakanı İsmet Attila hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 13.4.2000 tarihli 80. Birleşiminde 18.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(34) 13.4.2000 tarihli, 684 nolu; (9/31) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin karar: Sosyal Sigortalar Kurumu Genel Müdürlüğünce 1996 Aralık ayında gerçekleştirilen personel sınavında usulsüzlük yapılmasına yol açarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla Çalışma ve Sosyal Güvenlik eski Bakanı Necati Çelik hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 13.4.2000 tarihli 80. Birleşiminde 19.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(35) 13.4.2000 tarihli, 685 nolu; (9/32) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Petrol Ofisi A.Ş. (POAŞ)'nin özelleştirilmesinde ihaleye fesat karıştırdıkları ve usulsüzlük yapmak suretiyle görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 339 ve 240. maddelerine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Devlet eski Bakanı Işın Çelebi hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 13.4.2000 tarihli 80. Birleşiminde 19.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(36) 13.4.2000 tarihli, 686 nolu; (9/33) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: İzmit Körfez Geçiş Projesi ihalesinde Devletin zarara uğratılmasına göz yumarak görevini kötüye kullandığı ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 13.4.2000 tarihli 80. Birleşiminde 19.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(37) 14.4.2000 tarihli, 687 nolu; (9/29) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Denizcilik Müsteşarlığına ait bazı işlerin ihalelerinde ve personel alımıyla ilgili konularda görevini kötüye kullanma, ihaleye fesat karıştırma ve evrakta sahtecilik suçlarını işlediği ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240, 339 ve 366. maddelerine uyduğu iddiasıyla Devlet eski Bakanı Burhan Kara hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 14.4.2000 tarihli 81. Birleşiminde 19.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(38) 14.4.2000 tarihli, 688 nolu; (9/38) Esas Numaralı Meclis Soruşturma Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Suç işlemek amacıyla teşekkül oluşturduğu ve bu eyleminin Türk Ceza Kanununun 313, 296, 240, 31 ve 33. maddelerine uyduğu iddiasıyla İçişleri eski Bakanı Mehmet Ağar hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 14.4.2000 tarihli 81. Birleşiminde 20.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(39) 14.4.2000 tarihli, 689 nolu; (9/39) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: İzmit Körfez Geçiş Projesi İhalesinde ihale usul ve esaslarını ihlal ederek rekabet ortamının oluşmasını önlediği, firma seçiminde yanlı davranarak Devleti zarara uğratmak suretiyle görevini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Yaşar Topçu hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 14.4.2000 tarihli 81. Birleşiminde 20.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(40) 14.4.2000 tarihli, 690 nolu; (9/40-41) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Yasadışı örgütlerle ve mensuplarıyla birlikte hareket ettikleri, örgüt

mensuplarının işledikleri suçların ortaya çıkarılmasını engelledikleri ve suçluları himaye ettikleri, Devlet ihalelerinde çetelerle işbirliği yaptıkları, Hükümetin çeteler ve mafya ile mücadelede izlediği politikanın başarıya ulaşmasını engelleyerek görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 230, 240, 296 ve 314. maddelerine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz, Devlet eski Bakanı Eyüp Aşık ve Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Yaşar Topçu hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 14.4.2000 tarihli 81. Birleşiminde 20.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(41) 14.4.2000 tarihli, 691 nolu; (9/42) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Telsim ve Turkcell Firmalarıyla imzalanan sözleşmelere ve 4046 Numaralı Özelleştirme Kanunu hükümlerine aykırı davranmak suretiyle Devleti gelir kaybına uğratarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz ve Ulaştırma eski Bakanı Necdet Menzir hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 14.4.2000 tarihli 81. Birleşiminde 20.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(42) 14.4.2000 tarihli, 692 nolu; (9/43) Esas Numaralı Meclis Soruşturması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Türk Ticaret Bankasının satışı ihalesiyle ilgili olarak ortaya atılan yolsuzluk iddiaları konusunda gerekli tedbirleri almayarak görevlerini kötüye kullandıkları ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 240. maddesine uyduğu iddiasıyla Devlet eski Bakanı Güneş Taner ve eski Başbakan Ahmet Mesut Yılmaz hakkında kurulan Meclis soruşturması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 14.4.2000 tarihli 81. Birleşiminde 20.4.2000 tarihinden itibaren 2 ay uzatılmıştır.

(43) 9.5.2000 tarihli, 693 nolu; Yumurta Üreticilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar: Yumurta üreticilerinin sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Anayasanın 98., İçtüzüğün 104 ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına, bu araştırmayı yapacak Komisyonun 13 üyeden kurulmasına, Komisyonun çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üye seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olmasına ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışmasına, Genel Kurulun 9.5.2000 tarihli 91. Birleşiminde karar verilmiştir.

(44) 7.6.2000 tarihli, 694 nolu; Yumurta Üreticilerinin Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar: Yumurta üreticilerinin sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan (10/8) esas numaralı Meclis araştırması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 7.6.2000 tarihli 106. Birleşiminde ve Komisyonun

8.6.2000 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda adları ve seçim bölgeleri yazılı Milletvekilleri seçilmişlerdir.

(45) 5.5.2000 tarihli, 695 nolu; Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer'in Cumhurbaşkanı Seçildiğine Dair Karar: Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 5.5.2000 tarihli 90. Birleşiminde, Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer (330) oy ile Türkiye Cumhurbaşkanı seçilmiştir.

(46) 23.5.2000 tarihli, 696 nolu; Radyo ve Televizyon Üst Kurulunda Boş Bulunan Üç Üyelik İçin Yapılan Seçime Dair Karar: Radyo ve Televizyon Üst Kurulunda iktidar partileri kontenjanından boşalan iki, muhalefet partileri kontenjanından boşalan bir üyelik için, 13.4.1994 tarihli ve 3984 numaralı Kanunun 6. maddesi gereğince Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 23.5.2000 tarihli 97. Birleşiminde yapılan seçim sonucunda aşağıda adı ve soyadı yazılı adaylar, Radyo ve Televizyon Üst Kurulu üyeliklerine seçilmişlerdir.

Zakir Avşar İktidar Partileri Kontenjanı

Sedat Nuri Kayış İktidar Partileri Kontenjanı

Arif Özkök Muhalefet Partileri Kontenjanı

(47) 27.6.2000 tarihli, 697 nolu; Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planının Onaylandığına İlişkin Karar: Uzun Vadeli Strateji ve Sekizinci Beş Yıllık (2001-2005) Kalkınma Planı, 30.10.1984 tarihli ve 3067 sayılı Kanun gereğince, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 27.6.2000 tarihli 119. Birleşiminde onaylanmıştır.

(48) 28.6.2000 tarihli, 698 nolu; “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın Görev Süresinin Uzatılmasına Dair Karar: Körfez savaşı sonrasında alınan Irak ile ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının hedeflerine ve ruhuna uygun olarak ve Irak’ın toprak bütünlüğünün muhafaza edilmesine özen göstererek, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere hava unsurlarının katılımıyla, Türkiye tarafından belirlenen ilke ve kurallara bağlı olarak ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 25 Aralık 1996 tarihli ve 477 sayılı Kararıyla Hükümete verdiği yetki çerçevesinde yürürlüğe konulan ve sadece keşif ve gerektiğinde önleme uçuşlarıyla sınırlı bir hava harekatı olan “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın görev süresinin 30 Haziran 2000 tarihinden itibaren altı ay süre ile uzatılmasına; 477 sayılı Kararda belirtilen hususlarda bütün kararları almaya Bakanlar Kurulu’nun yetkili kılınması için Anayasanın 92. maddesine göre izin verilmesi, Genel Kurulun 28.6.2000 tarihli 121. Birleşiminde kararlaştırılmıştır.

(49) 28.6.2000 tarihli, 699 nolu; Daha Evvel (5) İlde Uzatılan Olağanüstü Halin (1) İlde Kaldırılmasına, (4) İlde Uzatılmasına Dair Karar: 30.3.2000 günü saat 17.00’den geçerli olmak üzere (5) ilde dört ay süre ile uzatılan olağanüstü halin;

(a) Van İlinden 30.7.2000 günü saat 17.00’den geçerli olmak üzere kaldırılmasına,

(b) Diyarbakır, Hakkari, Şırnak ve Tunceli illerinde 30.7.2000 günü saat 17.00'den geçerli olmak üzere dört ay süre ile uzatılmasına, dair 27.6.2000 tarihli Bakanlar Kurulu istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 28.6.2000 tarihli 121. Birleşiminde onaylanmıştır.

(50) 30.6.2000 tarihli, 700 nolu; Trafik Kazalarının Nedenlerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırma Komisyonun Kurulmasına İlişkin Karar: Trafik kazalarının nedenlerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Anayasanın 98., İçtüzüğü'nün 104 ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına, bu araştırmayı yapacak Komisyonun 13 üyeden kurulmasına, Komisyonun çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üye seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olmasına ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışmasına, Genel Kurulun 30.6.2000 tarihli 123. Birleşiminde karar verilmiştir.

(51) 30.6.2000 tarihli, 701 nolu; Trafik Kazalarının Nedenlerinin Araştırılarak Alınması Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar: Trafik kazalarının nedenlerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan (10/139,14,126,132,133) esas numaralı Meclis araştırması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 30.6.2000 tarihli 123. Birleşiminde ve Komisyonun aynı tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Ahmet Tan (İstanbul) (DSP)

Başkanvekili : Aydın Ayaydın (İstanbul) (ANAP)

Sözcü : Hüsamettin Korkutata (Bingöl) (FP)

Katip : Cahit Savaş Yazıcı (İstanbul) (DSP)

Üyeler: DSP'den Fadlı Ağaoğlu (İstanbul); MHP'den Bekir Ongun (Aydın), İsmail Çevik (Nevşehir), Bedri Yaşar (Gümüşhane); FP'den Osman Aslan (Diyarbakır), Teoman Rıza Güneri (Konya); ANAP'tan Sühan Özkan (İstanbul), DYP'den Kemal Çelik (Antalya), Sevgi Esen (Kayseri).

(52) 30.6.2000 tarihli, 702 nolu; (10/139,14,126,132,133) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonun Türkiye Büyük Millet Meclisinin Tatili Sırasında Çalışabilmesine İlişkin Karar: Trafik kazalarının nedenlerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan (10/139,14,126,132,133) esas numaralı Meclis araştırması komisyonunun, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tatilde bulunduğu sürede de çalışabilmesine, Genel Kurulun 30.6.2000 tarihli 123. Birleşiminde karar verilmiştir.

(53) 30.6.2000 tarihli, 703 nolu; İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun Türkiye Büyük Millet Meclisinin Tatili Sırasında Çalışabilmesine İlişkin Karar: İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tatilde bulunduğu sürede de çalışabilmesine, Genel Kurulun 30.6.2000 tarihli 123. Birleşiminde karar verilmiştir.

c. III. Yasama Yılında Alınan Kararlar

(1) 1.10.2000 tarihli, 704 nolu; (10/139,14,126,132,133) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Trafik kazalarının nedenlerinin araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis araştırması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 1.10.2000 tarihli 1. Birleşiminde 30.09.2000 tarihinden itibaren 1 ay uzatılmıştır.

(2) 18.10.2000 tarihli, 705 nolu; Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına Konya Milletvekili Ömer İzgi'nin Seçildiğine Dair Karar: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına, Genel Kurulun 18.10.2000 tarihli 4. Birleşiminde Konya Milletvekili Ömer İzgi seçilmiştir.

(3) 25.10.2000 tarihli, 706 nolu; Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanı Üyelikleri İçin Yapılan Seçime Dair Karar: Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanının; Başkanvekillikleri, Katip Üyelikler ve İdare Amirliklerine Genel Kurulun 25.10.2000 tarihli 7. Birleşiminde yapılan seçim sonucunda Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık Divanının; Başkanvekillikleri, Katip Üyelikler ve İdare Amirliklerine seçilen üyelere ait liste şöyledir: Başkanvekilleri : Ali İlksoy (Gaziantep-DSP), Murat Sökmenoğlu (İstanbul-MHP), Mehmet Vecdi Gönül (Kocaeli-FP), Nejat Arseven (Ankara-ANAP)

Katip Üyeler: DSP'den Melda Bayer (Ankara), Şadan Şimşek (Edirne), Cahit Savaş Yazıcı (İstanbul); MHP'den Burhan Orhan (Bursa), Mehmet Ay (Gaziantep); FP'den Mehmet Batuk (Kocaeli), Yahya Akman (Şanlıurfa); ANAP'tan Levent Mıstıkoğlu (Hatay); DYP'den Sebahattin Karakelle (Erzincan), Hüseyin Çelik (Van).

İdare Amirleri:

Hakan Tartan (İzmir) (DSP)

Ahmet Çakar (İstanbul) (MHP)

Ahmet Cemil Tunç (Elazığ) (FP)

Enis Sülün (Tekirdağ) (ANAP)

Salih Sümer (Diyarbakır) (DYP)

(4) 21.11.2000 tarihli, 707 nolu; Olağanüstü Halin 4 İlde Uzatılmasına Dair Karar: Diyarbakır, Hakkari, Şırnak ve Tunceli illerinde devam etmekte olan olağanüstü halin, 30.11.2000 günü saat 17.00'den geçerli olmak üzere dört ay süre ile uzatılmasına dair 2.11.2000 tarihli Bakanlar Kurulu istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 21.11.2000 tarihli 18. Birleşiminde onaylanmıştır.

(5) 28.11.2000 tarihli 708 nolu; Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyonları Üyeliklerine Yapılan Seçime Dair Karar: Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyonları üyeliklerine, Genel Kurulun 7.11.2000, 8.11.2000, 14.11.2000, 21.11.2000, 23.11.2000 ve 28.11.2000 tarihli 12, 13, 15, 18, 20 ve 21. Birleşimlerinde yapılan seçimler sonucunda, TBMM İhtisas Komisyonlarında görev alan milletvekilleri belirlenmiştir.

(6) 8.12.2000 tarihli, 709 nolu; (10/8) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Yumurta üreticilerinin sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis araştırması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 8.12.2000 tarihli 27. Birleşiminde 8.12.2000 tarihinden itibaren 1 ay uzatılmıştır.

(7) 17.12.2000 tarihli, 710 nolu; “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın Görev Süresini Uzatılmasına Dair Karar: Körfez savaşı sonrasında alınan Irak ile ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik konseyi kararlarının hedeflerine ve ruhuna uygun olarak ve Irak’ın toprak bütünlüğünün muhafaza edilmesine özen göstererek, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere hava unsurlarının katılımıyla, Türkiye tarafından belirlenen ilke ve kurallara bağlı olarak ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 25 Aralık 1996 tarihli ve 477 sayılı Kararıyla Hükümete verdiği yetki çerçevesinde yürürlüğe konulan ve sadece keşif ve gerektiğinde önleme uçuşlarıyla sınırlı bir hava harekatı olan “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın görev süresinin 31 Aralık 2000 tarihinden itibaren altı ay süre ile uzatılmasına; 477 sayılı Kararda belirtilen hususlarda bütün kararları almaya Bakanlar Kurulu’nun yetkili kılınması için Anayasanın 92. maddesine göre izin verilmesi, Genel Kurulun 17.12.2000 tarihli 34. Birleşiminde kararlaştırılmıştır.

(8) 9.1.2001 tarihli, 711 nolu; Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar: Tekstil ve konfeksiyon sektörünün sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla Anayasanın 98., İktüzüğün 104 ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına, bu araştırmayı yapacak Komisyonun 13 üyeden kurulmasına, Komisyonun çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip üye seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olmasına ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışmasına, Genel Kurulun 9.1.2001 tarihli 41. Birleşiminde karar verilmiştir.

(9) 27.3.2001 tarihli, 712 nolu; Tekstil ve Konfeksiyon Sektörünün Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Belirlenmesi Amacıyla Kurulan Meclis Araştırması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar: Tekstil ve konfeksiyon sektörünün sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan (10/10) esas numaralı Meclis araştırması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 17.1.2001 tarihli 45. Birleşiminde ve Komisyonun 18.1.2001 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan	: Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa) (ANAP)
Başkanvekili	: Mustafa Verkaya (İstanbul) (MHP)
Sözcü	: Ali Rahmi Beyreli (Bursa) (DSP)
Kâtip	: Bayram Fırat Dayanıklı (Tekirdağ) (DSP)

Üyeler: DSP’den Mehmet Kocabatmaz (Denizli); MHP’den Orhan Şen (Bursa), Salih Erbeyin (Denizli); FP’den Faruk Çelik (Bursa), Mehmet Altan

Karapaşaoğlu (Bursa), Özkan Öksüz (Konya); ANAP'tan Emre Kocaoğlu (İstanbul); DYP'den Teoman Özalp (Bursa), Mehmet Gözlükaya (Denizli).

(10) 27.3.2001 tarihli, 713 nolu; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair Karar:

MADDE 1. – 5.3.1973 tarihli ve 584 Karar numaralı Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 60. maddesinin altıncı fıkrasının sonuna aşağıdaki cümle eklenmiştir.

Soru ve cevap süresi on dakika ile sınırlıdır.

MADDE 2. – Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 79. maddesi kenar başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Raporların okunmaması

Madde 79. – Kanun tasarı ve tekliflerinin kabulüne veya reddine dair esas komisyon raporları ile araştırma, soruşturma ve diğer komisyon raporları; görüşmelerine başlanırken, Genel Kurulda okutulmaz. Ancak, bu raporların kaç numaralı sıra sayısı olarak bastırılıp dağıtıldıkları Başkanca ifade edilir.

MADDE 3. – Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 81 inci maddesi kenar başlığı ile birlikte aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

Kanun tasarı ve tekliflerinin Genel Kurulda görüşülmesi

Madde 81. – Kanun tasarı ve teklifleri; Genel Kurulda, aşağıda belirtilen usule göre görüşülür:

a) Tasarı veya teklifin tümü hakkında görüşme açılır.

b) Tasarı veya teklifin tümünün görüşülmesinden sonra soru-cevap işlemi yapılır. Maddeler üzerinde ayrıca soru sorulamaz.

c) Tasarı veya teklifin maddelerine geçilmesi oylanır.

d) Tasarı veya tekliflerin yürürlük ve yürütme maddeleri ile yabancı devletlerle veya milletlerarası kuruluşlarla yapılacak andlaşmaların onaylanmasının uygun bulunduğuna ilişkin tasarıların maddeleri üzerinde görüşme açılmaz ve önerge verilemez.

e) Tasarı veya teklifin tümü oylanır.

Anayasa değişiklikleri hariç, kanun tasarı ve tekliflerinin tümünün veya maddelerinin oylanması, açık oylamaya tabi işlerden değilse, yirmi üyenin talebi halinde açık oyla, aksi takdirde işaretle yapılır.

Aksi, Danışma Kurulunun teklifiyle Genel Kurulca kararlaştırılmamışsa; kanun tasarı ve tekliflerinin tümü hakkında siyasi parti grupları, komisyon ve Hükümet adına yapılan konuşmalar yirmişer, üyeler tarafından yapılan konuşmalar onar dakikadır.

Maddeler üzerinde siyasi parti grupları, Hükümet ve komisyona beşer dakika süre ile söz verilir.

Maddelerine geçilmesi veya tümü kabul edilmeyen kanun tasarı ve teklifleri, Genel Kurulca reddedilmiş olur.

MADDE 4. – Türkiye Büyük Millet Meclisi İ t z    n n 87. maddesinin birinci fıkrasının son cümlesi aşağıdaki şekilde de i tirilmi  ve sekizinci fıkrasına aşağıdaki cümle eklenmiştir.

Bu esaslar dairesinde her madde için komisyon ve Hükümetçe birer; milletvekillerce, Anayasaya aykırılık  nergeleri dahil, en fazla    önerge verilebilir.

Be ten fazla imzalı  nergelerde ilk beş imza okunur, önerge tutanağa eklenir.

MADDE 5. – Türkiye Büyük Millet Meclisi İ t z    n n 91. maddesi aşağıdaki şekilde de i tirilmi tir.

“Madde 91. – Temel kanunları, İçtüzüğü ve ülkenin ekonomik ve teknolojik gelişimi ile doğrudan ilgili yeniden yapılanma kanunlarını bütünü ile veya kapsamlı olarak de i tiren veya yürürlüğe koyan tasarı veya tekliflerin Genel Kurulda g r   lmesinde uygulanacak özel g r   me ve oylama usulü ile maddeler üzerinde önerge verilip verilemeyece inin tespitine; Hükümetin, esas komisyonun veya grupların teklifi, Danışma Kurulunun  nerisi  zerine Genel Kurulca karar verilebileceği gibi, Danışma Kurulunda oybirliği sağlanamaması halinde siyasi parti gruplarının  nerisi  zerine Genel Kurulca  ye tamsayısının beşte    çoğunluğunun oyu ile de karar verilebilir.”

MADDE 6. – Türkiye Büyük Millet Meclisi İ t z    n n 83. maddesinin ba lı ı aşağıdaki şekilde de i tirilmi  ve ikinci fıkrası y r rl  kten kaldırılmıştır.

Bir maddenin önce konuşulması

MADDE 7. – Bu İ t z  k hükümleri yayımı tarihinde yürürlüğe girer.

MADDE 8. – Bu İ t z  k hükümleri, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından yürütülür.

(11) 27.3.2001 tarihli, 714 nolu: Olağanüstü Halin 4 İlde Uzatılmasına Dair Karar: Diyarbakır, Hakkari,  ırnak ve Tunceli illerinde devam etmekte olan olağanüstü halin, 30.3.2001 günü saat 17.00’den geçerli olmak üzere dört ay süre ile uzatılmasına dair 28.2.2001 tarihli Bakanlar Kurulu istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27.3.2001 tarihli 74. Birleşiminde onaylanmıştır.

(12) 27.3.2001 tarihli, 715 nolu; Van Milletvekili Mustafa Bayram’ın Yasama Dokunulmazlı ının Kaldırılmasına Dair Karar: Van Milletvekili Mustafa Bayram’ın yasama dokunulmazlı ının kaldırılmasına dair Anayasa ve Adalet Komisyonları  yelerinden kurulu Karma Komisyon tarafından hazırlanan ilişikteki rapor, Genel Kurulun 27.3.2001 tarihli 74. Birleşiminde kabul edilmiştir.

(13) 18.4.2001 tarihli, 716 nolu karar, yukarıdaki 715 nolu karar ile aynıdır.

(14) 18.4.2001 tarihli, 717 nolu; (10/10) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Tekstil ve konfeksiyon s kt r n n sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis araştırması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 18.4.2001 tarihli 86. Birleşiminde 18.4.2001 tarihinden itibaren 1 ay uzatılmıştır.

(15) 5.6.2001 tarihli, 718 nolu; (10/124) Bitlis-Ahlat İlçesinin Tarihi, Kültürel ve Turistik Değerlerinin Araştırılarak Ekonomik ve Sosyal Yönden Kalkınması İçin Gereken Önlemlerin Belirlenmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar: Bitlis-Ahlat İlçesinin tarihi, kültürel ve turistik değerlerinin araştırılarak ekonomik ve sosyal yönden kalkınması için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla Anayasanın 98., İktüzüğün 104 ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına, bu araştırmayı yapacak Komisyonun 13 üyeden kurulmasına, Komisyonun çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip üye seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olmasına ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışmasına, Genel Kurulun 5.6.2001 tarihli 112. Birleşiminde karar verilmiştir.

(16) 14.6.2001 tarihli, 719 nolu; (10/124) Esas No.lu Meclis Araştırması Komisyonuna Üye Seçilmesine İlişkin Karar: Bitlis-Ahlat İlçesinin tarihi, kültürel ve turistik değerlerinin araştırılarak ekonomik ve sosyal yönden kalkınması için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan (10/124) esas numaralı Meclis araştırması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 14.6.2001 tarihli 117. Birleşiminde ve Komisyonun 15.6.2001 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : İbrahim Halil Oral (Bitlis) (MHP)

Başkanvekili : Zeki Eker (Muş) (DSP)

Sözcü : Mustafa Gül (Elazığ) (MHP)

Kâtip : Miraç Akdoğan (Malatya) (ANAP)

Üyeler: DSP'den Orhan Ocak (Bursa), Salih Dayıoğlu (İzmir); MHP'den Ayhan Çevik (Van); FP'den Akif Gülle (Amasya), Sabahattin Yıldız (Muş), Maliki Ejder Arvas (Van); ANAP'tan Erkan Kemaloğlu (Muş); DYP'den Yahya Çevik (Bitlis), Takiddin Yarayan (Siirt).

(17) 29.6.2001 tarihli, 720 nolu; “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın Görev Süresinin Uzatılmasına Dair Karar: Körfez savaşı sonrasında alınan Irak ile ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik konseyi kararlarının hedeflerine ve ruhuna uygun olarak ve Irak'ın toprak bütünlüğünün muhafaza edilmesine özen göstererek, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere hava unsurlarının katılımıyla, Türkiye tarafından belirlenen ilke ve kurallara bağlı olarak ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 25 Aralık 1996 tarihli ve 477 sayılı Kararıyla Hükümete verdiği yetki çerçevesinde yürürlüğe konulan ve sadece keşif ve gerektiğinde önleme uçuşlarıyla sınırlı bir hava harekatı olan “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın görev süresinin 25.6.2001 tarihinden itibaren altı ay süre ile uzatılmasına; 477 sayılı Kararda belirtilen hususlarda bütün kararları almaya Bakanlar Kurulu'nun yetkili kılınması için Anayasanın 92. maddesine göre izin verilmesi, Genel Kurulun 25.6.2001 tarihli 124. Birleşiminde kararlaştırılmıştır.

(18) 29.6.2001 tarihli, 721 nolu; Olağanüstü Halin 4 ilde Uzatılmasına Dair Karar: Diyarbakır, Hakkari, Şırnak ve Tunceli illerinde devam etmekte olan

olağanüstü halin, 30.7.2001 günü saat 17.00'den geçerli olmak üzere dört ay süre ile uzatılmasına dair 29.6.2001 tarihli Bakanlar Kurulu istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 29.6.2001 tarihli 128. Birleşiminde onaylanmıştır.

d. IV. Yasama Yılında Alınan Kararlar

(1) 10.10.2001 tarihli, 722 nolu; Anayasanın 92. ve 117. Maddeleri Uyarınca Hükümete İzin Verilmesine Dair Karar:

Dostumuz ve müttefikimiz Amerika Birleşik Devletleri'ne 11 Eylül günü yöneltilen ve büyük can ve mal kaybına neden olan terörist saldırısı, dünyanın en güçlü devletinin bile terörizm tehdidi altında bulunduğunu göstermiştir.

Yıllardır terörizmin acısını duyan Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu tehdidi azımsayan, hatta görmezden gelen ülkeleri terörizmin tehlikeleri konusunda öteden beri uyarmakta idi.

Amerika Birleşik Devletleri'nin uğradığı ağır saldırı karşısında, şimdi, birçok ülke, terörizm afeti karşısında uluslararası dayanışmanın gerekliliğini kavramaya başlamıştır.

Bu bağlamda NATO Anlaşması'nın 5. maddesine işlerlik kazandırılmıştır.

Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi'nce alınan 1368 ve 1373 sayılı kararlar da dünyada terörizme karşı yaygın bir bilinçlenme sürecinin başladığını göstermiştir.

Terörizm karşısında Türkiye'yi her zaman desteklemiş olan Amerika Birleşik Devletleri'nin çağdışı terörist Taleban yönetimine karşı açtığı savaşta, Türkiye'yi yanında bulması doğaldır.

Amerika Birleşik Devletleri'nin terörizme karşı başlattığı “Sürekli Özgürlük Harekâtı”nın başarıya ulaşması tüm insanlığın yararına.

Bu harekâtı İslâma karşı bir eylem gibi göstermeye kalkışanlar, barış dini olan İslâmın yüce değerleriyle çelişmektedirler.

Türkiye Cumhuriyeti Devleti, başlatılan mücadelenin kısa sürede ve yaygınlaşmadan başarıya ulaşması için, kendi olanaklarının elverdiği ölçü ve biçimde, her katkıyı yapmalıdır.

Bu nedenle ve bu bağlamda, Hükümet, Anayasanın 92. ve 117. maddeleri uyarınca, gereği, kapsamı, sınırı, zamanı ve süresi Hükümetçe belirlenmek üzere, terörizme karşı başlatılan sürekli özgürlük harekâtı ve devamının icrası kapsamında Türk Silahlı Kuvvetlerinin yabancı ülkelere gönderilmesi, yabancı silahlı kuvvetler unsurlarının Türkiye'de bulunması ve Hükümetçe verilecek izin ve belirlenecek esaslar çerçevesinde bu kuvvetlerin kullanılması için Hükümete izin verilmesi, Genel Kurulun 10.10.2001 tarihli 5. Birleşiminde kararlaştırılmıştır.

(2) 16.10.2001 tarihli, 723 nolu; Yeraltı ve Yerüstü Su Kaynaklarımızın Daha Etkin Kullanımını Sağlamak ve Komşu Ülkelerle Olan Su Sorununa

Çözüm Bulmak Amacıyla Bir Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar: Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarımızın daha etkin kullanımını sağlamak ve komşu ülkelerle olan su sorununa çözüm bulmak amacıyla Anayasanın 98., İçtüzüğün 104 ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına, bu araştırmayı yapacak Komisyonun 13 üyeden kurulmasına, Komisyonun çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip üye seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olmasına ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışmasına, Genel Kurulun 16.10.2001 tarihli 7. Birleşiminde karar verilmiştir.

(3) 30.10.2001 tarihli, 724 nolu; Radyo ve Televizyon Üst Kurulunda Boş Bulunan Bir Üyelik İçin Yapılan Seçime Dair Karar: Radyo ve Televizyon Üst Kurulunda muhalefet partileri kontenjanından boşalan bir üyelik için, 13.4.1994 tarihli ve 3984 numaralı Kanunun 6. maddesi gereğince Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 30.10.2001 tarihli 13. Birleşiminde yapılan seçim sonucunda Beşir Ayvaz seçilmiştir.

(4) 1.11.2001 tarihli, 725 nolu; Yeraltı ve Yerüstü Su Kaynaklarımızın Daha Etkin Kullanımını Sağlamak ve Komşu Ülkelerle Olan Su Sorununa Çözüm Bulmak Amacıyla Kurulan (10/13) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin karar: Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarımızın daha etkin kullanımını sağlamak ve komşu ülkelerle olan su sorununa çözüm bulmak amacıyla kurulan (10/13) esas numaralı Meclis araştırması komisyonu üyeliklerine, Genel Kurulun 1.11.2001 tarihli 15. Birleşiminde ve Komisyonun 2.11.2001 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Necati Albay (Eskişehir) (DSP)
Başkanvekili : Ali Gebeş (Konya) (MHP)
Sözcü : Cengiz Altinkaya (Aydın) (ANAP)
Kâtip : Musa Demirci (Sivas) (SP)
Üye : Mehmet Kocabatmaz (Denizli) (DSP)

Üyeler: DSP'den Yücel Erdener (İstanbul), İsmail Bozdağ (Manisa); MHP'den Mihrali Aksu (Erzincan), Mükerrerem Levent (Niğde); DYP'den Mustafa Örs (Burdur), Zeki Ertugay (Erzurum); ANAP'tan Halil İbrahim Özsoy (Afyon), Zeki Ünal (Karaman).

(5) 27.11.2001 tarihli, 726 nolu; Olağanüstü Halin 4 İlde Uzatılmasına Dair Karar: Diyarbakır, Hakkari, Şırnak ve Tunceli illerinde devam etmekte olan olağanüstü halin, 30.11.2001 günü saat 17.00'den geçerli olmak üzere dört ay süre ile uzatılmasına dair 6.11.2001 tarihli Bakanlar Kurulu istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 27.11.2001 tarihli 26. Birleşiminde onaylanmıştır.

(6) 29.11.2001 tarihli, 727 nolu; Bakanlığın Döneminde Usulsüzlük ve Suiistimallere Yol Açtığı ve Göz Yumduğu, Gerekli Tedbirleri Almayarak Görevini Kötüye Kullandığı ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 228, 230, 240 Ve 346. Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Bayındırlık ve İskan Eski

Bakanı Koray Aydın Hakkında Meclis Soruşturması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar: Bakanlığı döneminde usulsüzlük ve suiistimallere yol açtığı ve göz yumduğu, gerekli tedbirleri almayarak görevini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 228, 230, 240 ve 346. maddelerine uyduğu iddiasıyla Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Koray Aydın hakkında Anayasanın 100. ve İçtüzüğü'nün 107. maddeleri uyarınca bir Meclis soruşturması açılmasına; bu soruşturmayı yapacak olan 15 kişilik Komisyonun 2 aylık çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip üye seçimi tarihinde başlamasına, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 29.11.2001 tarihli 28. Birleşiminde karar verilmiştir.

(7) 7.12.2001 tarihli, 728 nolu; Bakanlığı Döneminde Usulsüzlük ve Suiistimallere Yol Açtığı ve Göz Yumduğu, Gerekli Tedbirleri Almayarak Görevini Kötüye Kullandığı ve Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 228, 230, 240 Ve 346 ncı Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Bayındırlık ve İskan Eski Bakanı Koray Aydın Hakkında Kurulan Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar: Bakanlığı döneminde usulsüzlük ve suiistimallere yol açtığı ve göz yumduğu, gerekli tedbirleri almayarak görevini kötüye kullandığı ve bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 228, 230, 240 ve 346 ncı maddelerine uyduğu iddiasıyla Bayındırlık ve İskan eski Bakanı Koray Aydın hakkında kurulan Meclis Soruşturması Komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 7.12.2001 tarihli 33. Birleşiminde ve Komisyonun 11.12.2001 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : İbrahim Yavuz Bildik (Adana) (DSP)
Başkanvekili : Salih Erbeyin (Denizli) (MHP)
Sözcü : Sefer Ekşi (Kocaeli) (ANAP)
Kâtip : Tahsin Boray Baycık (Zonguldak) (DSP)

Üyeler: DSP'den M. Cihan Yazar (Manisa), İhsan Çabuk (Ordu); MHP'den Mehmet Nacar (Kilis), Mehmet Gül (İstanbul), Hasan Çalış (Karaman); ANAP'tan Sühan Özkan (İstanbul); DYP'den Mustafa Örs (Burdur), Mustafa Kemal Aykurt (Denizli); AK Partiden Ertuğrul Yalçınbayır (Bursa), Sabahattin Yıldız (Muş); SP'den Mustafa Geçer (Hatay).

(8) 12.12.2001 tarihli, 729 nolu; (10/124) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Bitlis-Ahlat İlçesinin tarihi, kültürel ve turistik değerlerinin araştırılarak ekonomik ve sosyal yönden kalkınması için alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan Meclis araştırması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 12.12.2001 tarihli 38. Birleşiminde 15.12.2001 tarihinden itibaren 1 ay uzatılmıştır.

(9) 25.12.2001 tarihli, 730 nolu; “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın Görev Süresinin Uzatılmasına Dair Karar: Körfez savaşı sonrasında alınan Irak ile ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının hedeflerine ve ruhuna uygun olarak ve Irak'ın toprak bütünlüğünün muhafaza edilmesine özen göstererek, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere hava unsurlarının katılımıyla, Türkiye

tarafından belirlenen ilke ve kurallara bağılı olarak ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 25 Aralık 1996 tarihli ve 477 sayılı Kararıyla Hükümete verdiği yetki çerçevesinde yürürlüğe konulan ve sadece keşif ve gerektiğinde önleme uçuşlarıyla sınırlı bir hava hareketi olan “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın görev süresinin 31 Aralık 2001 tarihinden itibaren altı ay süre ile uzatılmasına; 477 sayılı Kararda belirtilen hususlarda bütün kararları almaya Bakanlar Kurulu'nun yetkili kılınması için Anayasanın 92. maddesine göre izin verilmesi, Genel Kurulun 25.12.2001 tarihli 41. Birleşiminde kararlaştırılmıştır.

(10) 29.1.2002 tarihli, 731 nolu; Maden Kaynaklarının Değerlendirilmesi ve Madencilik Sektörünün İçinde Bulunduğu Durum ile Bor ve Altın Madenleri Konusunda Bir Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar: Maden kaynaklarının değerlendirilmesi ve madencilik sektörünün içinde bulunduğu durum ile bor ve altın madenleri konusunda Anayasanın 98., İçtüzüğün 104 ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına, bu araştırmayı yapacak Komisyonun 13 üyeden kurulmasına, Komisyonun çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Kâtip üye seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olmasına ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışmasına, Genel Kurulun 29/1/2002 tarihli 57. Birleşiminde karar verilmiştir.

(11) 5.2.2002 tarihli, 732 nolu; (10/13) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Yeraltı ve yerüstü su kaynaklarımızın daha etkin kullanımını sağlamak ve komşu ülkelerle olan su sorununa çözüm bulmak amacıyla kurulan Meclis araştırması komisyonunun görev süresi, Genel Kurulun 5.2.2002 tarihli 60. Birleşiminde 3.2.2002 tarihinden itibaren 1 ay uzatılmıştır.

(12) 13.2.2002 tarihli, 733 nolu; Türkiye Büyük Millet Meclisinin Çalışmalarına Ara vermesine Dair Karar: Türkiye Büyük Millet Meclisinin 19.2.2002 Salı gününden başlamak üzere çalışmalarına 2 gün ara vermesine, Genel Kurulun 13.2.2002 tarihli 64. Birleşiminde karar verilmiştir.

(13) 27.2.2002 tarihli, 734 nolu; Maden Kaynaklarının Değerlendirilmesi Ve Madencilik Sektörünün İçinde Bulunduğu Durum ile Bor ve Altın Madenleri Konusunda Kurulan Meclis Araştırması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar: Maden kaynaklarının değerlendirilmesi ve madencilik sektörünün içinde bulunduğu durum ile bor ve altın madenleri konusunda kurulan (10/211, 245, 198, 204) esas numaralı Meclis araştırması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 27.2.2002 tarihli 67. Birleşiminde ve Komisyonun 28.2.2002 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan	: M. Zeki Sezer (Ankara) (DSP)
Başkanvekili	: Seydi Karakuş (Kütahya) (MHP)
Sözcü	: Celal Esin (Ağrı) (ANAP)
Kâtip	: İsmail Özgün (Balıkesir) (AK Parti)

Üyeler: DSP'den Erol Al (İstanbul), Hasan Özgöbek (Uşak); MHP'den Aydın Gökmen (Balıkesir), Mükerrrem Levent (Niğde); DYP'den İlyas Yılmazyıldız (Balıkesir), Mehmet Yalçınkaya (Şanlıurfa); ANAP'tan Sefer Ekşi (Kocaeli); AK Partiden Remzi Çetin (Konya); SP'den Teoman Rıza Güneri (Konya).

(14) 13.3.2002 tarihli, 735 nolu; Olağanüstü Halin 4 İlde Uzatılmasına Dair Karar: Diyarbakır, Hakkari, Şırnak ve Tunceli illerinde devam etmekte olan olağanüstü halin, 30.3.2002 günü saat 17.00'den geçerli olmak üzere dört ay süre ile uzatılmasına dair 4.3.2002 tarihli Bakanlar Kurulu istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 13.3.2002 tarihli 73. Birleşiminde onaylanmıştır.

(15) 9.4.2002 tarihli, 736 nolu; Türk Milli Eğitim Politikasına Aykırı, Keyfi ve İdeolojik Uygulamalarıyla Eğitim ve Öğretimde Kargaşaya ve Huzursuzluğa Sebep Olduğu, Toplumsal Gerilime Yol Açtığı, Eğitim Sistemini AB ve Uluslararası Standartlardan Uzaklaştırdığı ve Görevini Kötüye Kullandığı; Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 159, 228, 230, 240 ve 251. Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu Hakkında Meclis Soruşturması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar:

Türk milli eğitimi politikasına aykırı, keyfi ve ideolojik uygulamalarıyla eğitim ve öğretimde kargaşaya ve huzursuzluğa sebep olduğu, toplumsal gerilime yol açtığı, eğitim sistemini AB ve uluslararası standartlardan uzaklaştırdığı ve görevini kötüye kullandığı; bu eylemlerin Türk Ceza Kanununun 159, 228, 230, 240, ve 251. Maddelerine uyduğu iddiasıyla Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu Hakkında Anayasanın 100. ve İçtüzüğü'nün 107. maddeleri uyarınca bir Meclis soruşturması açılmasına; bu soruşturmayı yapacak olan 15 kişilik Komisyonun 2 aylık çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü, ve Katip üye seçimi tarihinde başlamasına, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 9.4.2002 tarihli 84. Birleşiminde karar verilmiştir.

(16) 16.4.2002 tarihli, 737 nolu; Medyanın Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Komisyonu Kurulmasına İlişkin Karar: Medyanın sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin tespit edilmesi amacıyla Anayasanın 98., İçtüzüğü'nün 104 ve 105. maddeleri uyarınca bir Meclis araştırması açılmasına, bu araştırmayı yapacak Komisyonun 13 üyeden kurulmasına, Komisyonun çalışma süresinin Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üye seçimi tarihinden başlamak üzere 3 ay olmasına ve gerektiğinde Ankara dışında da çalışmasına, Genel Kurulun 16.4.2002 tarihli 87. Birleşiminde karar verilmiştir.

(17) 25.4.2002 tarihli, 738 nolu; Türk Milli Eğitim Politikasına Aykırı, Keyfi ve İdeolojik Uygulamalarıyla Eğitim ve Öğretimde Kargaşaya ve Huzursuzluğa Sebep Olduğu, Toplumsal Gerilime Yol Açtığı, Eğitim Sistemini AB ve Uluslararası Standartlardan Uzaklaştırdığı ve Görevini Kötüye Kullandığı; Bu Eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 159, 228, 230, 240 ve 251. Maddelerine Uyduğu İddiasıyla Milli Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu Hakkında Kurulan Meclis Soruşturması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar:

Türk milli eğitim politikasına aykırı, keyfi ve ideolojik uygulamalarıyla eğitim ve öğretimde kargaşaya ve huzursuzluğa sebep olduğu, toplumsal gerilime yol açtığı, eğitim sistemini AB ve uluslararası standartlardan uzaklaştırdığı ve görevini kötüye kullandığı; bu eylemlerinin Türk Ceza Kanununun 159, 228, 230 ve 251. maddelerine uyduğu iddiasıyla milli eğitim bakanı Metin Bostancıoğlu hakkında kurulan meclis soruşturması komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 25.4.2002 tarihli 92. Birleşiminde ve Komisyonun 30.4.2002 tarihli toplantısında Başkan, Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Cavit Kavak (İstanbul) (ANAP)
Başkanvekili : Hasan Macit (Burdur) (DSP)
Sözcü : Mihrali Aksu (Erzincan) (MHP)
Katip : Burhan Bıçakcıoğlu (İzmir) (DSP)

Üyeler: DSP'den Evliya Parlak (Hakkari), Saffet Başaran (İzmir); MHP'den Adnan Fatih Özdemir (Adana), Mehmet Telek (Afyon), Ali Uzunırmak (Aydın); DYP'den Mehmet Gözlükaya (Denizli), Mehmet Yalçinkaya (Şanlıurfa); ANAP'tan Cengiz Aydoğan (Antalya); AK Partiden Mahmut Göksu (Adıyaman), Akif Güle (Amasya); SP'den Zeki Çelik (Ankara).

(18) 8.5.2002 tarihli, 739 nolu; Medyanın Sorunlarının Araştırılarak Alınması Gereken Tedbirlerin Tespit Edilmesi Amacıyla Bir Meclis Araştırması Komisyonuna Üye Seçimine İlişkin Karar:

Medyanın sorunlarının araştırılarak alınması gereken tedbirlerin tespit edilmesi amacıyla kurulan (10/18, 23, 79, 212, 244, 257) esas numaralı Meclis araştırması Komisyonunun üyeliklerine, Genel Kurulun 8.5.2002 tarihli 97. Birleşiminde ve Komisyonun 14.5.2002 tarihli toplantısında Başkan Başkanvekili, Sözcü ve Katip üyelikler için yapılan seçimler sonucunda belirlenen milletvekilleri şöyledir:

Başkan : Aydın Ayaydın (İstanbul) (ANAP)
Başkanvekili : İrfan Keleş (Çankırı) (MHP)
Sözcü : Mustafa Vural (Antalya) (DSP)
Katip : Avni Doğan (Kahramanmaraş) (AK Parti)

Üyeler: DSP'den Gaffar Yakın (Afyon), Necdet Saruhan (İstanbul); MHP'den Nazif Okumuş (İstanbul), Yusuf Kırkpınar (İzmir); DYP'den Saffet Arıkan Bedük (Ankara), Erdoğan Sezgin (Samsun); ANAP'tan Şamil Ayrım (İstanbul); AK Partiden Tevhit Karakaya (Erzincan); SP'den Metin Kalkan (Hatay).

(19) 22.5.2002 tarihli, 740 nolu; Sayıştay Birinci Başkanlığı İçin Yapılan Seçime Dair Karar: 21.2.1967 tarihli ve 832 sayılı Sayıştay Kanununun 26.6.1996 tarihli ve 4149 sayılı Kanunla yeniden düzenlenen 5. ve aynı Kanunla eklenen ek 8. maddeleri uyarınca, Genel Kurulun 22.5.2002 tarihli 103. Birleşiminde yapılan seçim sonucunda Mehmet Damar Sayıştay Birinci Başkanlığına seçilmiştir.

(20) 28.5.2002 tarihli, 741 nolu; (10/211, 245, 198, 240) Esas Numaralı Meclis Araştırması Komisyonunun Görev Süresinin Uzatılmasına İlişkin Karar: Maden kaynaklarının değerlendirilmesi ve madencilik sektörünün içinde bulunduğu durum ile bor ve altın madenleri konusunda kurulan (10/211, 245, 198, 204) esas numaralı Meclis araştırması komisyonunun görev süresinin 1 ay uzatılmasına Genel Kurulun 28.5.2002 tarih ve 105. Birleşiminde karar verilmiştir.

(21) 18.6.2002 tarihli, 742 nolu; İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun Türkiye Büyük Millet Meclisinin Tatili Sırasında Çalışabilmesine İlişkin Karar: İnsan Haklarını İnceleme Komisyonunun, Türkiye Büyük Millet Meclisinin tatilde bulunduğu sürede de çalışabilmesine, Genel Kurulun 18.6.2002 tarihli 114. Birleşiminde karar verilmiştir.

(22) 18.6.2002 tarihli, 743 nolu; “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın Görev Süresinin Uzatılmasına Dair Karar: Körfez savaşı sonrasında alınan Irak ile ilgili Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararlarının hedeflerine ve ruhuna uygun olarak ve Irak’ın toprak bütünlüğünün muhafaza edilmesine özen göstererek, Amerika Birleşik Devletleri ve İngiltere hava unsurlarının katılımıyla, Türkiye tarafından belirlenen ilke ve kurallara bağlı olarak ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 25 Aralık 1996 tarihli ve 477 sayılı Kararıyla Hükümete verdiği yetki çerçevesinde yürürlüğe konulan ve sadece keşif ve gerektiğinde önleme uçuşlarıyla sınırlı bir hava harekatı olan “Kuzeyden Keşif Harekatı”nın görev süresinin 30 Haziran 2002 tarihinden itibaren altı ay süre ile uzatılmasına; 477 sayılı Kararda belirtilen hususlarda bütün kararları almaya Bakanlar Kurulu’nun yetkili kılınması için Anayasanın 92. maddesine göre izin verilmesi, Genel Kurulun 18.6.2002 tarihli 114. Birleşiminde kararlaştırılmıştır.

(23) 19.6.2002 tarihli, 744 nolu; Daha Evvel (4) İlde Uzatılan Olağanüstü Halin (2) İlde Kaldırılmasına, (2) İlde Uzatılmasına Dair Karar: 30 Mart 2002 günü saat 17.00’den geçerli olmak üzere (4) ilde dört ay süre ile uzatılan ve Türkiye Büyük Millet Meclisi’nin 13.3.2002 tarihli ve 735 sayılı Kararı ile onaylanmış bulunan Olağanüstü Halin;

1- Hakkari ve Tunceli illerinden 30.7.2002 günü saat 17.00’den geçerli olmak üzere kaldırılmasına,

2- Diyarbakır ve Şırnak illerinde 30.7.2002 günü saat 17.00’den geçerli olmak üzere dört ay süre ile uzatılmasına,

Dair 10.6.2002 tarihli Bakanlar Kurulu istemi, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 19.6.2002 tarihli 115. Birleşiminde onaylanmıştır.

(24) 31.7.2002 tarihli, 745 nolu; Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Seçimlerinin Yenilenmesine Dair Karar: Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerinin yenilenmesine ve seçimin 3 Kasım 2002 Pazar günü yapılmasına, Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurulunun 31.7.2002 tarihli 123. Birleşiminde (3) çekimser (62) ret oyuna karşı (449) kabul oyuyla karar verilmiştir.

(25) 1.10.2002 tarihli, 746 nolu; Türkiye Büyük Millet Meclisinin Tatile Girmesine İlişkin Karar: Türkiye Büyük Millet Meclisinin, 3 Kasım 2002 Pazar günü yapılması kararlaştırılan Milletvekili Genel Seçimine ilişkin kesin

sonuçların, 2839 sayılı Milletvekili Seçimi Kanununun 37. ve Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 3. maddelerine göre, Yüksek Seçim Kurulunca Türkiye Radyo ve Televizyonlarından ilânını takip eden beşinci gün saat 15.00'te toplanmak üzere tatile girmesine, Genel Kurulun 1.10.2002 tarihli 1. Birleşiminde karar verilmiştir.

2. TBMM İçtüzük Faaliyetleri

a. I. Yasama Yılında İçtüzük Değişikliği Teklifleri

(1) İstanbul Milletvekili Bülent Akarcalı'nın; İçtüzük ile İlgili Değişiklik Kanun Teklifi (2/232) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 22.7.1999).¹²³⁵

(2) Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya'nın; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Bir Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin İçtüzük Teklifi (2/286) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 16.8.1999).¹²³⁶

b. II. Yasama Yılında İçtüzük Değişikliği Teklifleri

(1). Ankara Milletvekili Yıldırım Akbulut'un; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair İçtüzük Teklifi (2/307) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 29.9.1999).¹²³⁷

(2) Şırnak Milletvekili Mehmet Salih Yıldırım'ın; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nde Değişiklik Yapan İçtüzük Teklifi. (2/310) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 5.10.1999).¹²³⁸

(3) Gaziantep Milletvekili Ali İlksoy, Konya Milletvekili Ömer İzgi ile Ankara Milletvekili Nejat Arseven'in; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair İçtüzük Teklifi. (2/311) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 5.10.1999).¹²³⁹

(4) İstanbul Milletvekili Ahmet Ziya Aktaş ve 42 Arkadaşının; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün Bir Maddesinde Değişiklik Yapılması Hakkında İçtüzük Teklifi (2/325) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 8.10.1999).¹²⁴⁰

(5) Zonguldak Milletvekili Hasan Gemici'nin; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nde Değişiklik Yapılması Hakkında İçtüzük Teklifi (2/442) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 28.1.2000).¹²⁴¹

¹²³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 7, B 39 (5.10.1999), s. 284.

¹²³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 11, B 54 (18.8.1999), s. 22.

¹²³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 13, B 2 (5.10.1999), s. 260.

¹²³⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 13, B 3 (6.10.1999), s. 343.

¹²³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 13, B 3 (6.10.1999), s. 343.

¹²⁴⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 14, B 8 (19.10.1999), s. 85.

¹²⁴¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 57 (15.2.1999), s. 92.

(6) İzmir Milletvekili Işlay Saygın'ın; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde Değişiklik Yapılması Hakkında İçtüzük Teklifi (2/449) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 3.2.2000).¹²⁴²

c. III. Yasama Yılında İçtüzük Değişikliği Teklifleri

(1) TBMM 1. ve 2. Yasama yılları içerisinde verilmiş olan ve yukarıda belirtilen, toplam 9 adet “TBMM İçtüzüğünde Değişiklik Yapılmasına Dair İçtüzük Teklifleri” üzerindeki görüşmeler 30.11.2000 tarihinde yapılmıştır.¹²⁴³

İzmir Milletvekili Rifat Serdaroğlu'nun; İstanbul Milletvekili Bülent Akarcalı'nın; Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya'nın; Ankara Milletvekili Yıldırım Akbulut'un; Şırnak Milletvekili Mehmet Salih Yıldırım'ın; Gaziantep Milletvekili Ali İlksoy, Konya Milletvekili Ömer İzgi ve Ankara Milletvekili Nejat Arseven'in; İstanbul Milletvekili Ahmet Ziya Aktaş ve 42 Arkadaşının; Zonguldak Milletvekili Hasan Gemici'nin ve İzmir Milletvekili Işlay Saygın'ın; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde Değişiklik Yapılmasına Dair İçtüzük Teklifleri ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/94, 2/232, 2/286, 2/307, 2/310, 2/311, 2/325, 2/442, 2/449) (S. Sayısı: 527).

Yukarıdaki “Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde Değişiklik Yapılmasına Dair İçtüzük Teklifleri ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/94, 2/232, 2/286, 2/307, 2/310, 2/311, 2/325, 2/442, 2/449) (S.Sayısı: 527)” üzerinde yapılan görüşmelerde; ANAP Grubu adına Zeki Çakan (Bartın), FP Grubu adına Yasin Hatiboğlu (Çorum), DYP Grubu adına Ahmet İyimaya (Amasya), DSP Grubu adına Namık Kemal Atahan (Hatay), MHP Grubu adına İsmail Köse (Erzurum), MHP Grubu adına konuşan Erzurum Milletvekili İsmail Köse'nin, ileri sürmüş olduğu görüşlerden farklı görüşleri kendisine atfettiği iddiasıyla Ahmet İyimaya (Amasya), şahsı adına Şeref Malkoç (Trabzon) ve şahsı adına Bülent Arınç (Manisa) konuşma yapmışlardır.

Soru cevap bölümünde; Ayşe Nazlı Ilıcak (İstanbul), Yahya Akman (Şanlıurfa), Özkan Öksüz (Konya), Mehmet Zeki Çelik (Ankara), Turhan Güven (İçel) ve Bülent Arınç (Manisa), Fethullah Erbaş (Van) tarafından sorular sorulmuş, TBMM Başkanvekili Murat Sökmenoğlu (İstanbul) tarafından cevap verilmiştir. Daha sonra teklifin maddelerine geçilmesi oylanmış ve kabul edilmiştir.

MADDE 1. - 5.3.1973 tarihli Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 3. maddesinin birinci fıkrasının ilk cümlesinde geçen “*beşinci gün saat 15.00*” ibaresi “*üçüncü gün saat 13.00*”, şeklinde; son cümlesi ile ikinci fıkrası ise aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Bu birleşimde, milletvekilleri öncelikle andiçerler.”

“Bu birleşimde bulunmayan milletvekilleri katıldıkları ilk birleşimin başında andiçerler.”

¹²⁴² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 26, B 57 (15.2.1999), s. 93.

¹²⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 46, B 23 (31.10.2000), ss. 519-615.

Yukarıdaki 1. madde üzerinde; FP Grubu adına Mehmet Batuk (Kocaeli), DYP Grubu adına Mehmet Gözlükaya (Denizli) ve şahsı adına Yakup Budak (Adana)¹²⁴⁴ tarafından birer konuşma yapılmıştır. Madde üzerinde; Mustafa Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa), Faruk Çelik (Bursa), Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl) ve Fahrettin Kukaracı (Erzurum) tarafından soru sorulmuş, TBMM Başkanvekili Murat Sökmenoğlu (İstanbul) tarafından sorulara cevap verilmiştir.

1. Madde üzerinde 7 önerge verilmiş, yapılan görüşmelerin ardından önergelerin tamamı kabul edilmemiş, oylanın yukarıdaki 1. Madde kabul edilmiştir.

MADDE 2. - Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 8. maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiştir.

“Milletvekili genel seçimi kesin sonuçlarının Yüksek Seçim Kurulunca ilanından itibaren Başkan seçilinceye kadar, en yaşlı milletvekili, geçici başkanlık görevini yapar. İkinci en yaşlı üye, başkanvekilliği görevini yerine getirir.”

Yukarıdaki 2. Madde üzerinde; DYP Grubu adına Ali Şevki Erek (Tokat), FP Grubu adına Mustafa Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa), şahsı adına Suat Pamukçu (Bayburt), şahsı adına Musa Uzunkaya (Samsun) tarafından birer konuşma yapılmıştır. Madde üzerinde; Ahmet Sünnetçioğlu (Bursa), Yahya Akman (Şanlıurfa) ve Saffet Kaya (Ardahan) tarafından sorular yöneltilmiş ve cevapları TBMM Başkanvekili Murat Sökmenoğlu (İstanbul) tarafından verilmiştir.

Madde üzerinde 4 adet önerge verilmiş, Önergelerden Aydın Tümen (Ankara), İsmail Köse (Erzurum) ve Zeki Çakan (Bartın) tarafından verilen aşağıdaki önerge kabul edilmiş, bu önergenin kabulü üzerine diğerleri oylamaya tabi tutulmamıştır.

“Madde 2. - Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 8 inci maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş ve maddeye ikinci fıkradan sonra aşağıdaki fıkralar eklenmiştir.

‘Üçüncü yasama yılı başında; yeni Başkan seçilinceye kadar, geçen yasama yılının Başkanvekilllerinden en yaşlısı Geçici Başkanlık görevini yapar. İkinci derecede en yaşlı üye Başkanvekilliği görevini yerine getirir.’

‘Kâtip üyelik görevini de geçen yasama yılının kâtip üyelerinden en genç dördü, bunların bulunmaması halinde en genç dört milletvekili yapar.’

Yukarıdaki önergenin kabul edilmesinden sonra 2. Madde, değişiklikle birlikte oylanmış ve kabul edilmiştir. Daha sonra aşağıdaki 3. Maddenin görüşmelerine geçilmiştir.

¹²⁴⁴ Yakup Budak'ın konuşması sırasında Genel Kurulda Başkan ve Şeref Malkoç (Trabzon) arasında uzun süren bir tartışma yaşanmış, bu tartışmaya ikaz maksadıyla Mehmet Emrehan Halıcı (Konya) ve ilaveten Mustafa Geçer (Hatay), Mustafa Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa), Lütfi Yalman (Konya) da katılmıştır. Son olarak yerinden söz alan Avni Doğan (Kahramanmaraş), Başkanın tutumunu eleştirmiştir.

MADDE 3. - Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 11. maddesinin ikinci fıkrasında geçen “*iki adedi Türkiye Büyük Millet Meclisi üye tam sayısının salt çoğunluğuna sahip siyasî parti grubuna ait olmak üzere*” ibaresi çıkarılmış ve fıkraya aşağıdaki cümle eklenmiştir.

“Eşitlik halinde kur’a çekilir.”

Madde 3 üzerinde; FP Grubu adına Eyüp Fatsa (Ordu), DYP Grubu adına Ali Naci Tuncer (Trabzon) ve şahsı adına Şükrü Ünal (Osmaniye) tarafından birer konuşma yapılmıştır. Daha sonra soru-cevap bölümünde; Kamer Genç (Tunceli), Sevgi Esen (Kayseri), Fahrettin Kukaracı (Erzurum) ve Musa Uzunkaya (Samsun) tarafından sorular yöneltilmiştir. Sorular; Anayasa Komisyonu Başkanı Turhan Tayan (Bursa) ve TBMM Başkanvekili Murat Sökmenoğlu (İstanbul) tarafından cevaplandırılmıştır.

Madde üzerinde 3 önerge verilmiştir. Yasin Hatiboğlu (Çorum) ve Aslan Polat (Erzurum) tarafından verilen “*Başkanvekili, anamuhalefete mensup üyeler arasından seçilir.*” şeklindeki önerge, görüşmenin ardından kabul edilmemiştir. Madde üzerinde Yasin Hatiboğlu (Çorum) ve Aslan Polat (Erzurum); Mahfuz Güler (Bingöl), Sabahattin Yıldız (Muş), Latif Öztekin (Elazığ), Osman Yumakoğulları (İstanbul), Şükrü Ünal (Osmaniye), Maliki Ejder Arvas (Muş), Niyazi Yanmaz (Şanlıurfa), Yakup Budak (Adana), Osman Aslan (Diyarbakır), Mustafa Geçer (Hatay), Yahya Akman (Şanlıurfa), Mehmet Batuk (Kocaeli), Ali Oğuz (İstanbul), Musa Uzunkaya (Samsun), Aslan Polat (Erzurum) ve Ali Gören (Adana) ile Aydın Tümen (Ankara), İsmail Köse (Erzurum) ve Zeki Çakan (Bartın) tarafından verilen aynı mahiyetteki üç önerge birleştirilmiştir. Aydın Tümen (Ankara) ve arkadaşlarının; “*Eşitlik halinde, Başkanvekilliği, milletvekili genel seçiminde en çok oy alan siyasî parti grubuna verilir.*” şeklindeki önergesi oylanmış ve kabul edilmiştir. Bu değişiklikte birlikte oylanmış 3. Madde kabul edilmiş ve aşağıdaki 4. Madde üzerindeki görüşmelere geçilmiştir.

MADDE 4. - Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğü'nün 13. maddesinin ikinci fıkrasının sonuna aşağıdaki cümle eklenmiştir.

“Başkanlık Divanı Genel Kurulda evrak okuyacak görevlileri belirler.”

Madde 4 üzerinde; FP Grubu adına Yahya Akman (Şanlıurfa), DYP Grubu adına Erdoğan Sezgin (Samsun), şahsı adına Veysel Candan (Konya) ve şahsı adına Aslan Polat (Erzurum) tarafından birer konuşma yapılmıştır. Madde üzerinde; Mahmut Göksu (Adıyaman), Özkan Öksüz (Konya) ve Musa Uzunkaya (Samsun) tarafından sorular yöneltilmiş, cevapları TBMM Başkanvekili Murat Sökmenoğlu (İstanbul) ve Anayasa Komisyonu Başkanı Turhan Tayan (Bursa) tarafından verilmiştir.

Madde üzerinde 5 adet önerge verilmiş, ilk dört madde geliş sırasına göre okutulmuştur. Bu önergelerden Kamer Genç (Tunceli); Yasin Hatiboğlu (Çorum), Fethullah Erbaş (Van), Mahfuz Güler (Bingöl), Abdülkadir Aksu (İstanbul), Yaşar Canbay (Malatya), Sacit Günbey (Diyarbakır) ve Özkan Öksüz

(Konya); İsmail Köse (Erzurum), Murat Sökmenoğlu (İstanbul), Cemal Enginyurt (Ordu), Emrehan Halıcı (Konya), Zeki Çakan (Bartın), Mehmet Elkatmış (Nevşehir), Saffet Kaya (Konya), Vecdi Gönül (Kocaeli), Cahit Savaş Yazıcı (İstanbul) ve Musa Uzunkaya (Samsun) tarafından verilen önergeler birleştirilmiş ve Kamer Genç (Tunceli) tarafından verilen “4. maddenin teklif metninden çıkarılması” şeklindeki ifadeler doğrultusunda oylama yapılmış ve kabul edilerek, 4. Madde metninden çıkartılmıştır.

d. IV. Yasama Yılında İçtüzük Değişikliği Teklifleri

(1) Yukarıda görüşmelerinin bir kısmı verilen; “İzmir Milletvekili Rıfat Serdaroğlu’nun; İstanbul Milletvekili Bülent Akarcalı’nın; Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya’nın; Ankara Milletvekili Yıldırım Akbulut’un; Şırnak Milletvekili Mehmet Salih Yıldırım’ın; Gaziantep Milletvekili Ali Ilıksoy, Konya Milletvekili Ömer İzgi ve Ankara Milletvekili Nejat Arseven’in; İstanbul Milletvekili Ahmet Ziya Aktaş ve 42 Arkadaşının; Zonguldak Milletvekili Hasan Gemici’nin ve İzmir Milletvekili Işıl Saygın’ın; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde Değişiklik Yapılmasına Dair İçtüzük Teklifleri ve Anayasa Komisyonu Raporu (2/94, 2/232, 2/286, 2/307, 2/310, 2/311, 2/325, 2/442, 2/449) (S. Sayısı: 527)” şeklindeki İçtüzük Teklifleri ve Anayasa Komisyonu Raporu üzerindeki görüşmeler 4. Yasama Yılı’nın 2. gününden itibaren Meclis gündemine sık sık getirilmiş¹²⁴⁵ ve TBMM Tutanak Dergisinde yer almış olmasına rağmen, 4. Yasama Yılı sonuna kadar “İçtüzük Tekliflerinin görüşülmeyen maddeleriyle ilgili Komisyon raporu Başkanlığa verilmediği” için görüşmeleri yapılamamıştır.¹²⁴⁶

(2) Manisa Milletvekili Ekrem Pakdemirli’nin; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün Bir Maddesinin Değiştirilmesi Hakkında İçtüzük Teklifi (2/807) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 25.9.2001).¹²⁴⁷

(3) Saadet Partisi Grup Başkanvekilleri Çorum Milletvekili Yasin Hatiboğlu, Konya Milletvekili Veysel Candan, Diyarbakır Milletvekili Ömer Vehbi Hatipoğlu ile 9 Milletvekilinin Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün Bazı Maddelerinin Değiştirilmesine Dair İçtüzük Teklifi (2/892) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 7.2.2002).¹²⁴⁸

(4) Bursa Milletvekili Ali Arabacı ve 33 Arkadaşının; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün Bazı Maddelerinde Değişiklik Yapılmasına Dair İçtüzük Teklifi (2/916) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 14.3.2002).¹²⁴⁹

(5) Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya’nın; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünün Bir Maddesinin Değiştirilmesine İlişkin İçtüzük Teklifi (2/971) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 13.5.2002).¹²⁵⁰

¹²⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 2 (2.10.2001), s. 30.

¹²⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 99, B 119 (27.6.2002), s. 537.

¹²⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 71, B 2 (2.10.2001), s.29.

¹²⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 85, B 63 (12.2.2002), s. 506.

¹²⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 89, B 76 (20.3.2002), s. 317.

¹²⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 95, B 99 (14.5.2002), s. 17.

(6) Konya Milletvekili M. Emrehan Halıcı ve 5 Arkadaşının; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde Değişiklik Yapılmasına Dair İçtüzük Teklifi (2/983) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 28.5.2002).¹²⁵¹

(7) İstanbul Milletvekili Ahmet Ziya Aktaş ve 197 Arkadaşının; Türkiye Büyük Millet Meclisi İçtüzüğünde Değişiklik Yapılmasına Dair İçtüzük Teklifi (2/986) (Anayasa Komisyonuna) (Başkanlığa geliş tarihi: 5.6.2002).¹²⁵²

D. 10. CUMHURBAŞKANI SEÇİMİ

1. Cumhurbaşkanlığı Görev Süresinin Uzatılması ve Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in Görevine Devam Etmesi Konusunda Yaşanan Gelişmeler

2000 yılı Mayıs ayında cumhurbaşkanlığındaki yedi yıllık süresi dolacak olan Süleyman Demirel'in yerine kimin cumhurbaşkanı seçileceği konusu, 1999 yılının başından itibaren Türkiye gündemini meşgul etmeye başladı. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in süresinin uzatılması da ilk akla gelen çözüm yollarından biri olmuştur. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in ikinci kez cumhurbaşkanı seçilmesini destekleyenler arasında eski Cumhurbaşkanı Kenan Evren ile Başbakan Bülent Ecevit'in de bulunduğu biliniyordu. Öte yandan Cumhurbaşkanı Demirel'in bir dönem daha Cumhurbaşkanlığı yapabilmesi için Anayasa değişikliği gerekiyordu. Konu gündeme geldiğinde ANAP lideri A. Mesut Yılmaz'ın da bu öneriyi desteklediği, DYP'deki eğilimin de benzer şekilde olduğu, MHP'de de olumsuz bir görüş bulunmadığı, hatta FP'nin bile o günlerde Demirel'e karşı 'kesin tavır' içine girmediği görülüyordu. O günlerde, siyasi yaşamları boyunca Demirel'le mücadele içine girmiş insanların bile Demirel'i desteklediklerine tanık olunuyordu.¹²⁵³ ANAP Lideri A. Mesut Yılmaz'ın, Cumhurbaşkanının görev süresinin uzatılması konusundaki olumlu tavrı Temmuz 1999 ayı içinde tekrar basına yansımıştı.¹²⁵⁴ Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ise, aynı tarihlerde 1992 yılından beri her yıl geleneksel olarak yapılmaya başlanan, "Türk Devlet ve Toplulukları Dostluk, Kardeşlik ve İşbirliği Kurultayı"nın yedincisine ev sahipliği yapmıştı. 2 Temmuz 1999 günü Denizli'de, Cumhurbaşkanı Demirel, Türk kültürünün geleneksel bir parçası olan "Demir Dövme Töreni"nde Türk birlik ve beraberliğinin önemine işaret eden bir konuşma yapmıştı.¹²⁵⁵

¹²⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 97, B 108 (4.6.2002), s. 9.

¹²⁵² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 97, B 111 (11.6.2002), s. 561.

¹²⁵³ Şakir Süter, "Cumhurbaşkanlığı Hesabı", Akşam, 28.6.1999.

¹²⁵⁴ "Yılmaz'dan İdamaya Evet", Türkiye, 14.7.1999.

¹²⁵⁵ Hulusi Turgut, Adriyatik'ten Çin Seddi'ne Avrasya ve Demirel, I. Cilt, Doğu Yakası'nın Hikayesi, ABC Basın Ajansı, İstanbul, 2001, s. 787-788. Cumhurbaşkanı S. Demirel'in bu konuşmasından bir bölümü şöyledir: "...Adriyatik'ten Çin Seddi'ne ve hatta Atlantik'ten Çin Seddi'ne hatta Atlantik'ten Pasifik'e kadar uzanan muazzam bir coğrafyanın dört bir yanından gelen bu insanları bir araya getiren fikir, dostluğumuzun, kardeşliğimizin, manevi ortaklığımızın

Hükümet ortaklarından MHP'nin kesin çizgisi uzun bir belirsizliğini korumakla birlikte, koalisyon ortaklarından pek farklı düşünmediğini belirten emareler mevcuttu. MHP'li Tarım Bakanı Prof. Hüsnü Yusuf Gökalp, Ağustos 1999 ayı içerisinde kendisine sorulan bir soru üzerine; "Ancak abartısız söylemeliyiz ki Sayın Demirel'in bugün Cumhurbaşkanı olarak varlığı ülke için şans. Bakın ben birkaç toplantıda Sayın Cumhurbaşkanı ile beraber oldum. Benim konum tarım, emin olun Sayın Demirel konuyu sektörde olanlardan çok daha iyi biliyor. Sadece tarımı değil Türkiye'nin bütün meselelerini biliyor. Ee kolay değil, devlet hayatında yarım asır geçirmiş. Bir başka şey Sayın Demirel'in hükümetle olan uyumudur. Zerre bir yetki aşımına gitmiyor ve kural dışına çıkmıyor. Şimdi böylesine deneyimli bir isim elbette Cumhurbaşkanlığı seçimi öncesinde Türkiye'nin çıkarları noktasında dikkate alınır ve alınmalıdır da..." diyerek, bir bakıma partisinin bu konudaki olumlu yaklaşımını sergilemişti.¹²⁵⁶

Her ne kadar iktidarın ANAP kanadı da Cumhurbaşkanının görev süresinin uzatılmasını öngörüyor ise de, ANAP lideri A. Mesut Yılmaz'ın da öteden beri Cumhurbaşkanı olma hesabı içerisinde olduğuna ilişkin değerlendirmeler de yapılıyordu. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e karşı olanların iddiaları içinde, Demirel'in "Aile Fotoğrafı"na girecek kadar yakınlığı belirgin bazı işadamları hakkında açılmış olan yolsuzluk soruşturmalarının varlığı yer alıyordu.¹²⁵⁷ 17 Ağustos 1999 Marmara depremine rağmen, Eylül 1999 ayı içinde de Cumhurbaşkanı seçimi konusu gündemden düşmemişti. Seçimin, Süleyman Demirel ile A. Mesut Yılmaz arasında geçeceği dahi konuşuluyor, ancak, Cumhurbaşkanı Demirel'in görev süresinin uzatılması konusunda Başbakan Bülent Ecevit'in söz vermiş olduğu da hatırlatılıyordu. DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'in de Demirel'e destek vaadi konuşulurken, bazı DSP'li milletvekillerinin "Madem görev süresi uzatılsın diye anayasa değişikliği yapacağız, neden lise mezunlarının da Cumhurbaşkanı olabilmesine imkan veren bir anayasa değişikliği yapmıyoruz. Böylece sizi Cumhurbaşkanı seçebiliriz" diyerek, Başbakan Bülent Ecevit'i de Cumhurbaşkanlığı seçimine

ve işbirliğimizin daha da güçlendirilmesi, yeni bin yıla yepyeni bir heyecanla taşınabilmesi ortak hedefidir. İnsanlığın yüksek ideallerine bağlılığını her zaman ispat etmiş olan Türk Dünyası'nın temsilcilerinin, her yıl değişik vesilelerle, değişik seviyelerde bir araya gelmesinden hiç kimsenin bir rahatsızlık duymasına hacet yoktur. Zira, bizim dayanışmamız dostluk içindir, kardeşlik içindir, işbirliği içindir."

¹²⁵⁶ Sabahattin Önkibar, "MHP'li Bakandan Ecevit'e Övgü", Türkiye, 10.8.1999.

¹²⁵⁷ Mehlika Türkmenoğlu, "Aile Fotoğrafına Sevinenler", Yeni Asır, 17.8.1999: Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'e yakınlıkları basın tarafından sıkça tekrarlanan eski Bakan Cavit Çağlar ile Kamran Çörtük gibi kişiler hakkında "yolsuzluk" yaptıkları gerekçesiyle soruşturma başlatılmıştı. Kasım 1999 ayı başlarında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in süresinin uzayabileceğine ilişkin emareler artınca, bazı gazetelerin köşe yazarları tarafından bu konular gündeme taşınmıştı. Bkz: Fatih Altaylı, "'Evet-Evet En İyi Aday Demirel'", Hürriyet, 2.11.1999. Öte yandan, Türk basınında, ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz'ın "Cumhurbaşkanlığı hesabı" içerisinde olduğunu iddia edenler de mevcuttu. Bkz: Mustafa Balbay, "Hükümet-Asker-Köşk", Cumhuriyet, 30.8.1999.

aday göstermek için zorluyorlardı. Hatta Yargıtay Başkanı Sami Selçuk'un adı da, cumhurbaşkanlığı adayları arasında yer alıyordu.¹²⁵⁸ Basındaki değerlendirmelerin aksine, ANAP lideri A. Mesut Yılmaz, Eylül 1999 ayı içerisindeki beyanında, Cumhurbaşkanlığı için aday olmak gibi bir düşüncesinin “kesinlikle olmadığını” ve Cumhurbaşkanının görev süresinin üç yıl daha uzatılması gerektiğini, bundan böyle yapılacak Anayasa değişikliği ile cumhurbaşkanlarının beşer yıllık iki dönem halinde seçilebilmesinin önünün açılması gerektiğini ifade etmişti.¹²⁵⁹ Yılmaz'ın bu ifadelerine karşılık, aynı tarihlerde ANAP'lı TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut'un ciddi bir şekilde Cumhurbaşkanlığına adaylığını düşündüğü de kamuoyuna yansımıştı.¹²⁶⁰

REFAH-YOL Hükümetinin Başbakanı ve 28 Şubat Süreci sonunda Başbakanlıktan ayrılan, ardından da siyasi yasaklı konumuna düşen Necmettin Erbakan da Cumhurbaşkanı seçimi konusunda suskunluğunu bozmuştu. Eylül 1999 ayı içinde FP'li İstanbul Milletvekili Ayşe Nazlı Ilıcak tarafından düzenlenen bir öğle yemeğinde, Necmettin Erbakan bazı gazetecilerin önünde, “Türkiye meselelerini ortaya koyan müşahit” sıfatıyla yapmış olduğu konuşmada, “Türkiye'nin çok sorunu var. Bunlara (yeni cumhurbaşkanı arayışı nedeniyle) bir yenisinin eklenmesinde yarar yok” diyerek, bir bakıma bu gelişmeyi onaylamış oluyordu. Erbakan konuşmasında ayrıca, Cumhurbaşkanı seçimi için FP'li 15 - 20 milletvekilinin desteğine gerek olacağını da belirtmiştir.¹²⁶¹ Öte yandan FP Genel Başkanı Recai Kutun, birinci önceliklerinin cumhurbaşkanını halkın seçmesi olduğunu ve “o olmadığı takdirde, diğer alternatifleri ancak gündeme getirebilir,” şeklinde biraz daha farklı konuşmuştu. Recai Kutun'a ilaveten Ankara'da bir basın toplantısı yapan FP Grup Başkanvekili Bülent Arınç da, “Cumhurbaşkanlığı seçiminin halk tarafından yapılması esası getirilmelidir. Ayrıca yüksek tahsil şartı da kaldırılmalıdır. Lise mezunları da cumhurbaşkanı olabilmelidir. Cumhurbaşkanının görev süresi de 5 yıl olmalıdır. Milletvekilliği için geçerli olan sürenin burada da geçerli olması gerekir. Ayrıca cumhurbaşkanlığı yapan bir kişi birden fazla seçilebilmelidir,” şeklinde bir açıklama yapmıştı.¹²⁶² Bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere, FP'nin tercihi Cumhurbaşkanını halkın seçmesi yönünde olmakla birlikte, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in süresinin uzatılmasına karşı da açıkça bir direnç görülüyordu. Öte yandan, Cumhurbaşkanını halkın seçmesi fikri ile, FP'nin aklından Necmettin Erbakan'ın Cumhurbaşkanı seçilebilmesi için bir yol arandığı şeklinde değerlendirmeler de mevcuttu.¹²⁶³

¹²⁵⁸ Erdal Sağlam, “Cumhurbaşkanlığı Yarışı Başladı”, *Star*, 16.9.1999; Başbakan Bülent Ecevit'in önündeki hukuki engellerin yapılacak Anayasa değişikliği ile açılabilmesi ve Cumhurbaşkanı seçilebilmesi, böylelikle Cumhurbaşkanı seçilmesi konusu da Türk basınında yer almıştı. Bkz: Ecevit'e Çankaya Formülü, *Akşam*, 17.8.1999.

¹²⁵⁹ Fatih Çekirge, “Çok Önemli”, *Star*, 19.9.1999.

¹²⁶⁰ Şakir Süter, “Cumhurbaşkanlığı, Yılmaz ve Akbulut”, *Akşam*, 22.9.1999.

¹²⁶¹ “Demirel'e Yeşil Işık”, *Milliyet*, 21.9.1999. Bu gazetecilerin mensup olduğu gazeteler; *Milliyet*, *Hürriyet*, *Radikal*, *Posta*, *Star* ve *Akit*'ten idi.

¹²⁶² “Yüksek Rakımlı Tartışma”, *Zaman*, 22.9.1999.

¹²⁶³ Emin Pazarıcı, “Şimdilik Demirel”, *Akşam*, 25.9.1999.

Cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda Türk Silahlı Kuvvetlerinin neler düşündüğü hakkında da basında bazı değerlendirmeler yapılmıştı. Bunlardan birine göre de; Genelkurmay Başkanı Orgeneral Hüseyin Kıvrıkoğlu'nun, "28 Şubat, gerekirse bin yıl da devam eder," şeklinde vaktiyle söylenen sözleri hatırlatılmış, böylelikle TSK'nın hassasiyeti vurgulanmıştı. 28 Şubat'ı "Nizamiye Kapısı"nda önlediği belirtilen ve gelecekte "çok daha derinlemesine değerlendirilecek Süleyman Demirel isminin, askerleri rahatsız etmeyeceği de açık bir gerçek..." şeklinde yorumlar eksik olmamıştı.¹²⁶⁴

Eylül 1999 sonlarına doğru Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in görev süresinin uzatılmasını, yaşlı olduğu gerekçesiyle uygun bulmayanlar da vardı. Bunlardan biri de DYP Tunceli Milletvekili Kamer Genç idi. Genç kendisine yöneltilen bir soru üzerine, "Cumhurbaşkanı'nın süresini uzatmak Türkiye için felaket olur, şanssızlık olur. Türkiye'nin yeni isimlere ihtiyacı var," diyerek, Demirel'in ikinci kez cumhurbaşkanlığı yapmak için ne fizik gücünün, ne de enerjisinin olduğunu, bu nedenle devlet yönetiminden de elini çekmesi gerektiğini söylemişti.¹²⁶⁵ Öte yandan, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'i "eşine az rastlanır" bir devlet adamı olarak tanımlayarak onu; Alman Konrad Adenauer, İngiliz Winston Churchill ve Fransız de Gaulle ile kıyaslayanlar da mevcuttu.¹²⁶⁶ Aynı tarihte MHP'den bir çıkış yükseldi. MHP İstanbul Milletvekili Murat Sökmenoğlu da Cumhurbaşkanlığı seçimini konuşmanın erken olduğunu, mevcut enerjinin depremin olumsuz etkilerini yok etme yönünde kullanılması gerektiğini ifade ediyordu.¹²⁶⁷

Eylül 1999 ayı sonuna doğru, Genelkurmay eski Başkanlarından emekli Orgeneral İsmail Hakkı Karadayı'nın adı da cumhurbaşkanlığı için gündeme geldi. Böyle bir tercihin TSK tarafından da olumlu karşılanabileceğine ilişkin değerlendirmelerin yapıldığı, özellikle FP eğilimli basın organlarınca eleştirilerek yer alıyordu.¹²⁶⁸ Eylül 1999 ayı sonlarına doğru DYP'nin kararı da netleşmeye başlamıştı. DYP Genel Başkan Yardımcısı Hasan Ekinci, bir an önce Anayasa değişikliği yapılarak, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in görev

¹²⁶⁴ Ardan Zentürk, "Demirel, Yeniden", *Dünya*, 23.9.1999.

¹²⁶⁵ "Genç, Türkiye'nin Felaketi Olur", *Akşam*, 23.9.1999.

¹²⁶⁶ Yılmaz Öztuna, "Başta Cumhurbaşkanlığı", *Türkiye*, 24.9.1999: Eski AP milletvekillerinden, Tarihçi ve Yazar Yılmaz Öztuna Demirel için; "Sayın Süleyman Demirel'in birikimi öyle bir yoğunluktadır ki, değil Türkiye'de, dünyada bir benzerini göstermek kolay değil. Pek çok vasfı arasında Türkiye'yi ondan iyi tanıyan ve meselelerimizi daha derinlemesine bilen kimsenin bulunmadığı kesindir. Böyle bir şahsiyetten feragat etmek, gaflet olur. İşleri karıştırır, gene yüzümüze gözüme bulaştırırız. Demirel'e itiraz edenler, duyguları üste çıkan romantiklerdir. Gençlere yer açılın falan gibi güzel temennilerde bulunuyorlar. Başta Sayın Demirel'in yaşına karşı çıkıyorlar. Doğrusu Cumhurbaşkanımız'ın çalışma kapasitesi, bütün gençlerimize örnektir. Kaldı ki, yakın geçmişte ülkeleri için büyük misyonlar üstlenmiş Adenauer, de Gaulle, Churchill, Reagan gibi demokrasinin en çaplı Devlet adamları, aynı yaşlarda idiler.," methiye şeklinde bir değerlendirme getirerek, Demirel üzerinde ısrar edilmesinden yan yanaydı.

¹²⁶⁷ Murat Sökmenoğlu, "Türkiye'deki Kafalar Artık Değişmeli", *Ortadoğu*, 24.9.1999.

¹²⁶⁸ Abdurrahman Dilipak, "Komplo Teorisi", *Akit*, 24.9.1999.

süresinin uzatılması gerektiğini bildirmişti.¹²⁶⁹ DYP'deki bu gelişmeyi DYP Genel Başkanı Tansu Çiller'in ince bir planı olarak değerlendirenler de vardı. Bu şekilde düşünenlere göre, Demirel formülü Çiller'in işine düşünilemeyecek kadar yararlı idi. Zira, Mayıs 2000 ayı içinde Cumhurbaşkanlığı görevinden ayrılacak olan Süleyman Demirel'in, Tansu Çiller'in genel başkanlığı için bir tehlike oluşturduğu da iddia edilmekteydi.¹²⁷⁰ DYP'de bu gelişmeler yaşanırken, Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı, aynı zamanda iktidar ortaklarından MHP'nin lideri Devlet Bahçeli, depremle ilgili yapılacak pek çok şey var iken ve Cumhurbaşkanlığı seçimine de sekiz ay varken, seçimle ilgili tartışmaları yerinde bulmadığını ifade etmişti.¹²⁷¹ Aynı tarihlerde Demirel'in süresinin uzatılması konusunda aykırı bir ses de FP Başkanvekili Veysel Candan'dan gelmişti. Candan, Cumhurbaşkanlığı seçimi için kişilere bağlı Anayasa değişikliği yapılmasına karşı olduklarını ifadeyle, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in "ikinci defa seçilmeyi hak etmediğini" söylüyordu.¹²⁷²

Cumhurbaşkanlığı seçimleri konusunda pek sesi duyulmayan DYP Genel Başkanı Tansu Çiller, Eylül 1999 sonunda suskunluğunu bozdu. Çiller, Demirel'in görev süresi konusunda, "Cumhurbaşkanının görev süresi uzasın. Şu aşamada tıkayıcı olmayız, destekleyici oluruz. Yalnız, kişiye özel yasaların çıkarılmasını da doğru bulmuyoruz. Yani, "3 yıllığına şu kişi uzatılsın" demek yerine 5+5, yani 5'er yıllık dönemler için 2 kere seçilebilme hakkı verilsin. Demirel bir 5 yıl daha cumhurbaşkanı olsun. Gönülümüzde olan şey, cumhurbaşkanının millet tarafından seçilmesidir. Böyle olursa cumhurbaşkanı istediği zaman Meclis'i seçime götürebilir," şeklinde bir açıklama yapmıştı.¹²⁷³

Cumhurbaşkanlığının seçim şekli ve süresi konusunda yukarıdakilere ilaveten pek çok kişi ve kurumun görüşleri de mevcuttu. Bu konuda fikrini beyan edenlerden biri de dönemin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in bizzat kendisi olmuştu. Cumhurbaşkanı Demirel 1 Ekim 1999 tarihli TBMM Yasama Yılı'nın açılışı sırasında yapmış olduğu konuşmasında; "Cumhurbaşkanı, iki türlü seçimle, halk tarafından seçilmelidir. Bana göre, yedi sene Cumhurbaşkanlığı uzundur ve Cumhurbaşkanı beş sene için seçilmelidir; eğer, Meclisiniz muvafık görürse, iki defa seçilebilmelidir; ama, mutlaka halk tarafından seçilmelidir. Bunun birtakım mahzurları vardır; ama, maksudınız, eğer demokrasiyi güçlendirmekse, demokrasinin kurumlarına daha çok otorite kazandırmaksa, mutlaka halkın rızasına ve yetkisine cumhurbaşkanlığı makamını bırakmak lazımdır. Burada, çok önemli bir şeyi daha söylemek istiyorum.

¹²⁶⁹ "Cumhurbaşkanı Kim Olacak Tartışmaları Sürüyor", *Yeni Asır*, 25.9.1999.

¹²⁷⁰ Tufan Türeñç, "Demirel Formülüne Liderler Sıcak", *Hürriyet*, 25.9.1999: Tufan Türeñç'e göre, Cumhurbaşkanının süresinin üç yıl uzatılması halinde, Cumhurbaşkanlığı makamını 'çok isteyen' ANAP Lideri Mesut Yılmaz için de bir şans ortaya çıkacaktı.

¹²⁷¹ "Bahçeli: Tartışma Erken", *Akşam*, 16.9.1999.

¹²⁷² "FP: Demirel Hak Etmiyor", *Akşam*, 26.9.1999.

¹²⁷³ "Çiller Formülü", *Star*, 1.10.1999.

Cumhurbaşkanının, yasaları bir kere daha görüşmek üzere Türkiye Büyük Millet Meclisine geri gönderme yetkisi yeniden tanzim edilmelidir. 85 maddelik kanun çıkarıyorsunuz, otuzbeş gün uğraşıyorsunuz, bunun içerisinde belki iki veya üç hususun bir defa daha konuşulması gerekebiliyor, memleket allak bullak oluyor bunlar tartışılırken, otuzbeş gün, kırk gün tartışılmış bir yasayı, çok zaruret olmadıkça Cumhurbaşkanı nasıl veto edecek, soruyorum?.. Etsin efendim... Ee, Cumhurbaşkanının işi, sistemi çıkmaza sokmak değil ki. Eğer bu line-veto dedikleri; yani bir kanunun içerisinde bir veya iki maddeyi veya üç maddeyi, ne ise, Cumhurbaşkanı veto etme yetkisine sahip olursa, hem bu kadar çekilen emek boşa gitmez, hem de her şey işler, sonra onu bir defa daha çabucak konuşursunuz, iki maddeyi üç maddeyi. Bunları ben kendim icat etmiş değilim. Bu sıkıntılarla karşı karşıya olan memleketlerin hepsi bunlara sırtını çeviriyor değil, çare arıyor ve böylece, bir sıkıntı ortadan kalkıyor. En son Amerika Birleşik Devletlerinde böyle bir uygulamaya gittiler.”¹²⁷⁴ şeklinde bir açıklama yapmıştır.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in bu sözleri bazı gazetelerde, “Cumhurbaşkanı yetki istedi” şeklinde yorumlandı ve Cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda eskisinden çok daha fazla değerlendirmeler yapılmaya başlandı. Cumhurbaşkanının konuşmasının hemen arkasından DSP Milletvekillerinden Uluç Gürkan, yeni Cumhurbaşkanının TBMM içinden ve kendi partisi içinden seçilmesi gerektiğini ifade ettiği yer almıştı.¹²⁷⁵ Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in görev süresinin uzatılmasının gündeme yerleşmesinin ardından, Türkiye’de Cumhurbaşkanı vasfını taşıyacak lider bulunmadığı noktasında değerlendirme yapanlar da mevcuttu.¹²⁷⁶

Başbakan Bülent Ecevit de, Demirel’in; Cumhurbaşkanı’nın halk tarafından seçilmesi gerektiğine ilişkin sözlerine katılmadığını, “Cumhurbaşkanı’nın pek çok konuda görüşlerini paylaşıyorum. Ama cumhurbaşkanlığının doğrudan halk tarafından seçimle belirlenmesinde farklı düşüncelerimiz var. O da demokrasinin doğal görünümüdür,” şeklindeki sözleri ile ifade etmiştir.¹²⁷⁷ Kasım 1999 başlarında Süleyman Demirel’in yeniden cumhurbaşkanı seçilmesi konusunda, parti içindeki muhalefete rağmen,

¹²⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 13, B 1 (01.10.1999), s. 18.

¹²⁷⁵ “Gürkan: Köşke Bir DSP’li Çıkmalı”, Yeni Şafak, 3.10.1999.

¹²⁷⁶ Tufan Türeñç, “Lidersiz Türkiye”, Hürriyet, 4.10.1999: Türk basınının bu konudaki değerlendirmelerinden birinde Tufan Türeñç; “Bugün piyasada olan liderlerin hiçbirisi, ama hiçbirisi cumhurbaşkanlığına aday olmayı göze almıyor. Bir başka değişle hiçbir lider kendini bu makama layık görmüyor. Bu aslında acı bir itiraftır. Ecevit’i bu değerlendirmenin dışında tutmak gerekir, çünkü başbakan eğitim durumu nedeniyle istese de aday olamıyor. Evet Ecevit dışında nedense Erbakan, Yılmaz, Çiller, Baykal ve diğerleri ‘Ben adayım’ diye ortaya çıkamıyor. Çünkü hiçbirinin halkın karşısına böyle bir istekle çıkmaya yüzü yok!” şeklinde bir değerlendirme yapmıştı.

¹²⁷⁷ “Cumhurbaşkanı ile Farklı Düşünüyoruz”, Hürriyet, 4.10.1999; ayrıca Cumhuriyet, 4.10.1999.

Başbakan Bülent Ecevit katıldığı bir televizyon programında, “Gitgide o ihtimal ortaya çıkıyor. Bu Meclis’ten bir cumhurbaşkanı çıkması kolay değil şu sırada, Meclis yapısı bakımından... Bunun zorlukları olduğu anlaşıldıkça, Sayın Demirel’in süresinin yeni bir seçim dönemi için uzatılması fikri gitgide ağırlık kazanıyor” şeklinde konuşmuştu.¹²⁷⁸ Aynı günlerde yöneltilen bir soru üzerine, ANAP Genel Başkan Yardımcısı Abdul Ahat Andican da Meclis’te bir uzlaşma olduğu takdirde, Demirel’in Cumhurbaşkanlığı süresinin uzatılmasından yana olduklarını, ancak bunun için Anayasa değişikliğine ihtiyaç olduğunu ifade etmişti.¹²⁷⁹ Türkiye’deki iç politikayla ilgilenen gazete köşe yazarları içerisinde, cumhurbaşkanlığı tartışmasına girmeyenler yok gibiydi. Bunlar içerisinde Demirel’in süresinin uzatılmasını makul bulanlar olduğu gibi, aksini savunanlar da vardı. Bu arada Demirel konusunda her ne kadar liderler anlaşmış gibi görünüyorsa da, Anayasa değişikliği yapmak için yeterli oyun bulunmasının çok güç olduğunu, hatta Mesut Yılmaz’ın da, Cumhurbaşkanlığı için adaylığının saklı olduğunu ileri sürenler oluyordu.¹²⁸⁰

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel ise, yukarıda bir kısmı verilen beyanatına ilaveten, Cumhurbaşkanlığı ile ilgili olarak bir açıklamada daha bulunmuştu. Demirel, TRT-1 televizyon kanalındaki “Politikanın Nabızı Programı”nda görev süresinin uzatılması yerine, yeni bir dönem için yeniden seçilmesinin daha doğru olacağı sinyalini vermiş, “Cumhurbaşkanı olarak buraya oturtacağınız kişinin, daha oturduğu anda gücünün sıfırlanmamış olması lazım. Eğer uzatma yaparsanız bence o onore olmaz ve oturduğu yere oturduğunuz zaman da cenaze olur o” şeklindeki sözleriyle uzatmaya karşı olduğunu ima etmişti.¹²⁸¹ Cumhurbaşkanı Demirel’in bu konuşması, konuyla ilgili tartışmanın daha da canlanmasına neden olmuştu. Artık hemen her gazetenin köşe yazarları konuya kendince bir yorum getirmeye başlamıştı. Bu yorumlardan birinde; hükümetin, hem “Mecliste uygun aday olmadığı” gerekçesini ileri sürmesi, hem de, “herkese açık” denildiği halde, Süleyman Demirel dışında aday aranmaması eleştiriliyordu.¹²⁸²

Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi konusu kamuoyunda tartışılmaya başlanınca, 28 Şubat döneminin ismi en çok duyulanlarından, Genelkurmay eski İkinci Başkanı emekli Orgeneral Çevik Bir’in de Aralık 1999 ayı içerisindeki bir çıkışı görüldü. Çevik Bir, katılmış olduğu Rumeli İşadamları Derneği’nin bir toplantısında salona alkışlarla girmiş, gazetecilerin, “Halk seçerse Cumhurbaşkanı olur musunuz?” şeklindeki sorusuna kısa ve açık bir

¹²⁷⁸ “Ecevit: Demirel Yeniden Seçilebilir”, *Türkiye*, 1.11.1999.

¹²⁷⁹ “Meclis’ten Demirel Çıkar”, *Hürriyet*, 2.11.1999.

¹²⁸⁰ Güneri Cıvaoğlu, “Çankaya Hesapları”, *Milliyet*, 5.11.1999.

¹²⁸¹ “Uzatmayın Seçin”, *Hürriyet*, 9.11.1999; ayrıca: Oktay Ekşi, “Aslında Yönetmek İstiyor”, *Hürriyet*, 11.11.1999.

¹²⁸² Güngör Mengi, “2000 Piyangosu, Sabah, 11.2.1999: Güngör Mengi, “Avrupa’nın en genç ülkesine, genç bir Cumhurbaşkanı bulamayan Türkiye, dünyanın kendisinde okuduğu parlak geleceğe böyle mi layık olacak?” şeklinde bir eleştirel yaklaşım sergilemişti.

“evet” cevabı vermişti.¹²⁸³ Çevik Bir’in bu çıkışı ile Cumhurbaşkanlığı seçimi daha da tartışmalı bir hale gelmişti. Devlet Bakanı Sadi Somuncuoğlu ile Ulaştırma Bakanı Enis Öksüz MHP Grubu’nun toplantısından önce, gazetecilerin emekli Orgeneral Çevik Bir’in Cumhurbaşkanı adayı olup olamayacağı yönündeki açıklamasına ilişkin sorularla karşılaşmışlardı. Somuncuoğlu, “Herkesin aday olmaya hakkı var. Çoğunluk sağlanınca aday gösterebilir. Arzu eden yeterli sayıda milletvekili olursa, gayet tabii aday gösterilebilir. Bütün mesele Anayasanın öngördüğü şartları yerine getirmesine bağlı” diyerek, bu konuda belirleyici unsurun Anayasa olduğunu ifade etmişti. Enis Öksüz de bu konuda Anayasayı işaret etmiş ve mevcut Anayasaya göre Çevik Bir’in Cumhurbaşkanı olmasının önünde engeller bulunduğunu ima etmişti.¹²⁸⁴

28 Şubat Sürecinden en çok etkilenen RP’nin kapatılması sırasında kurulan FP’nin Başkanı Recai Kutan ile diğer parti ileri gelenleri Çevik Bir’in adaylığını ciddiye almamakla birlikte, katıldığı takdirde en fazla %5 oy alabileceğini ifade etmişlerdi.¹²⁸⁵ Yazıları ve fikirleri itibarıyla FP’ye yakın olan gazete ve köşe yazarları Çevik Bir’in adaylık konusunu istihza ve karikatürize ederek verme eğilimi göstermişlerdi. Aslında, Çevik Bir’i bu konuda destekleyen de çıkmamıştı. Genelmey eski Başkanı ve DYP Milletvekili emekli Orgeneral Doğan Güreş bile, Çevik Bir’in çıkışı üzerine sorulan bir soruda, cumhurbaşkanlığı seçimi konusunda TBMM’yi işaret etmişti.¹²⁸⁶ Aynı günlerde FP lideri Recai Kutan, sorulan bir soru üzerine, Çevik Bir’in şansının olmadığını ifadeyle, eğer halk oylaması ile yapılacak bir seçim olursa Süleyman Demirel’i destekleyeceklerini söylemişti. Emekli Orgeneral Çevik Bir’in çıkışıyla kamuoyu hareketlenmiş olmakla birlikte, Cumhurbaşkanının nasıl seçileceği konusundaki son sözü Başbakan Bülent Ecevit söylemişti.¹²⁸⁷ 2 Ocak 1999 günü İzmir’den Ankara’ya dönerken, “Cumhurbaşkanı’nın Meclis tarafından seçilmesi gerektiğine inanıyorum” diyerek niyetini açıkça belli etmişti.¹²⁸⁸ Çevik Bir’in çıkışı, 28 Şubat süreci nedeniyle pek çok kişi tarafından eleştirilirken, bir eleştiri de “Erken söylenmiş bir söz” değerlendirmesiyle 7. Cumhurbaşkanı emekli Orgeneral Kenan Evren’den geldi.¹²⁸⁹ Çevik Bir’e karşı, o günlerde adeta bir saldırı düzeni içerisindeki eleştirileri yapanları eleştirenler de mevcuttu.¹²⁹⁰

¹²⁸³ “Sürpriz Çıkış”, *Hürriyet*, 30.11.1999; ayrıca: Orhan Birgit, “Gündemde Çevik Bir de Var”, *Cumhuriyet*, 01.12.1999; Fatih Altaylı, “Yakışır Paşama”, *Hürriyet*, 1.12.1999.

¹²⁸⁴ “MHP: Gereken Değerlendirmeyi Yaparız”, *Ortadoğu*, 1.12.1999.

¹²⁸⁵ “Hodri Meydan”, *Sabah*, 1.12.1999: 1 Aralık 1999 tarihli Türk basınında emekli Orgeneral Çevik Bir’le ilgili pek çok yorum yazılmıştı. Bkz: “Fazilet Bile Sevindi”, *Zaman*, 1.12.1999; Mustafa Ünal, “Çankaya Bir İki”, *Zaman*, 1.12.1999; Süleyman Gençel, “Bir Paşa Önümüzü Açacak”, *Yeni Asır*, 1.12.1999; “Keşke Aday Olsa da Görse Saçı Ak Mıdır Yoksa Kara mı?”, *Akit*, 1.12.1999.; “Kıvırma Aday Ol”, *Akit*, 1.12.1999.

¹²⁸⁶ “Cumhurbaşkanı Meclisten Çıksın”, *Sabah*, 1.12.1999.

¹²⁸⁷ “Kutan: Bir Aday Olursa Demirel’i Destekleriz”, *Akşam*, 3.12.1999.

¹²⁸⁸ Esen Ünür, “Ecevit’ten Net Tavrı: Cumhurbaşkanını Meclis Seçer”, *Star*, 3.12.1999.

¹²⁸⁹ “Çevik, Hata Yaptı”, *Hürriyet*, 4.12.1999.

¹²⁹⁰ İsmet Solak, “Tatlı Su Kahramanları”, *Hürriyet*, 4.12.1999: Bu eleştiriyi yapanlardan Ercan Çitlioğlu; “Laik cumhuriyet düşmanları, din simsarları, numaracı cumhuriyetçiler ve dış

Aynı tarihlerde, Süleyman Demirel'in cumhurbaşkanlığına devamı konusunda en çok destekleyen ifadeleri sarf edenlerden biri de Dışişleri Bakanı İsmail Cem'di. İsmail Cem; "Sayın Demirel'in bugün Cumhurbaşkanı olarak varlığı Türk dış politikası için şanstır. Emin olun Dışişleri Bakanı olarak işlerimi kolaylaştırıyor. Fevkalade uyum içinde çalışıyoruz. Müthiş bir backgraundu,¹²⁹¹ hafızası ve muhakeme kabiliyeti var. Kıbrıs ve benzeri netameli konularda en titiz diplomattan daha dikkatli. ...Dahası Sayın Demirel'in dışarıdaki imajı ve prestiji de çok iyi. Pek çok devlet başkanı ile özel ilişkileri var ve bu ilişkiler pek çok olayda Türkiye'nin lehine sonuçlar getiriyor. ..İşte Sayın Haydar Aliyev'le olan ilişkisi. Bakü-Ceyhan projesinin bu noktaya gelişinde bu ilişkinin büyük payı var. Aynı şekilde Orta Asya Türk Cumhuriyetlerinin Cumhurbaşkanı da etkilemiş. Hepsı Sayın Demirel'i ağabey olarak görüyor. Keza Makedonya Cumhurbaşkanı, Romanya Cumhurbaşkanı, Moldova Cumhurbaşkanı, Mısır Cumhurbaşkanı, Gürcistan Cumhurbaşkanı ve Arnavutluk Cumhurbaşkanı'nın da Sayın Demirel'e özel muhabbetleri ve arkadaşlıkları var. Hepsinde Sayın Demirel'in etkisini gözledim. Dahası, AB ülkelerinde de Sayın Demirel'in karizması ve saygınlığı tartışılmıyor. Dolayısı ile Türkiye, Sayın Demirel'in Cumhurbaşkanlığı olarak varlığından özel yararlar görüyor!"¹²⁹² şeklinde, Demirel'i destekleyen bir değerlendirme yapmıştı.

Aralık 1999 ayının ikinci haftasına girilirken, Demirel'in yeniden seçilmesi hususunda liderlerin neredeyse hemfikir olduğu yazılmaya başlanmıştı.¹²⁹³ Aynı günlerde Meclis dışında kalan CHP'nin Genel Başkanı Altan Öymen de, CHP Onursal Başkanı Erdal İnönü'yü Cumhurbaşkanı adayı olarak önermişti.¹²⁹⁴ Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi yönünde Anayasa değişikliği gündeme oturmaya başlayınca milletvekilleri içerisinde bu gelişmeye tepki gösterenler çıkmıştı. Bunlardan biri de, cumhurbaşkanı adayı olduğu ifade edilen DYP Kilis Milletvekili ve Genelkurmay eski Başkanı

düşmanla bağlantılı olan Sevr dayatmacıları, koro halinde 28 Şubat sürecinin intikamını almak istiyorlar!" şeklinde bir yakıştırmada bulunmuştu.

¹²⁹¹ Deneyim ve bilgi.

¹²⁹² Sabahattin Önkibar, "Cem'e Göre AGİT ve Demirel", Türkiye, 11.11.1999.

¹²⁹³ Fikret Bila, "Ecevit: Demirel'den Başka Seçenek Yok", Milliyet, 7.12.1999: Milliyet gazetesi köşe yazarlarından Fikret Bila'ya göre, Başbakan Ecevit'in, Demirel'in yeniden seçilmesi önerisi, diğer liderlerce de benimsenmişe benziyordu. MHP lideri Devlet Bahçeli bir uzlaşma sağlanması halinde koalisyon ortaklarının kararına uyacağı mesajını verirken, ANAP lideri Mesut Yılmaz da Demirel'in bir süre daha Çankaya'da kalmasından yana idi. DYP lideri Tansu Çiller'in ilk tercihinin cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesi olduğu, ancak Meclisin seçmesi halinde, beşer yıllık sürelerle iki kez seçilme imkanı tanınmasından yana olduğu biliniyordu. Fazilet Partisi de cumhurbaşkanını halkın seçmesi önerisine birkaç kez destek verdiğini ifade etmiş, Meclisin seçmesi halinde ise, Demirel'e de açık kapı bırakıyordu. Fikret Bila'ya göre, bu tablo içinde Demirel'in yeniden seçilmesi olasılığı ağırlık kazanıyordu. Benzer bir değerlendirme de bir gün arayla Yeni Asır gazetesinde yayımlanmıştı. Bkz: Mehlika Türkmenoğlu, "Çankaya'nın Sakini Değişmiyor", Yeni Asır, 8.12.1999.

¹²⁹⁴ "CHP İnönü'yü Önerdi", Akşam, 7.12.1999.

Emekli Orgeneral Doğan Güreş'ti.¹²⁹⁵ Aynı gün Ankara'daki Türk Sanayi ve İş Adamları Derneği (TÜSİAD)'nin toplantısında ilginç bir olay yaşanmıştı. Sabancı Holding'in Yönetim Kurulu Başkanı Sakıp Sabancı Cumhurbaşkanı adayı DYP Tunceli Milletvekili Kamer Genç'e, "Cumhurbaşkanlığı ciddi iş. Türkiye'nin imajını bozuyorsun. Gel şu şakadan vazgeç. Dünya memleketlerine ayıp olur" şeklinde bir öneride bulunmuştu. Kamer Genç'in cevabı ise; "Ben bu memleketi güzel cumhurbaşkanlığı yaparım. Yahu Anadolu'dan gelmişim, her şeyiyle dürüst davranan bir insanım," şeklinde olmuştu.¹²⁹⁶

Aralık 1999 sonlarına doğru DYP, Cumhurbaşkanını halkın seçmesine imkan veren Anayasa değişiklik teklifini imzaya açtı. Cumhurbaşkanının beşer yıllık dönemler için iki kez seçilebilmesini sağlayacak ikinci bir Anayasa değişikliği teklifini de imzaya açacakları duyuldu. Anayasa değişiklik tekliflerini 29 Aralık 1999'da açıklayanlar arasında DYP Grup Başkanvekilleri Nevzat Ercan, Turhan Güven, Saffet Arıkan Bedük, Genel Sekreter Ali Şevki Erek, Partilerarası Uzlaşma Komisyonu üyeleri Ahmet İyimaya ve Ali Naci Tuncer bulunuyordu.¹²⁹⁷ Demirel'in cumhurbaşkanlığını ikinci kez sürdürmesi konusunda pek istekli olmasa da, fazlaca da karşı çıkmadığı görülen FP içinde, Demirel'e karşı büyük bir direnç baş göstermeye başlamıştı. Bunun başlıca nedeni olarak, Demirel'in Aralık 1999 ayı başında YÖK Başkanlığına Kemal Gürüz'ü ikinci kez atamış olması gösteriliyordu. Bu nedenle FP'nin önde gelen isimlerinden ve Grup Başkanvekili Manisa Milletvekili Bülent Arınç, "Demirel'i tekrar cumhurbaşkanı seçmeye mahkum değiliz" demiş, ardından Devlet Bakanı MHP'li Sadi Somuncuoğlu'nun cumhurbaşkanlığı için uygun biri olduğunu ve kendisiyle birlikte birçok FP'li milletvekilinin de Somuncuoğlu'nun adaylığını desteklediklerini ifade etmişti. DYP'nin cumhurbaşkanlığının süresi konusundaki formülü 5+5 iken, FP'nin formülü 4+4 şeklinde idi.¹²⁹⁸ FP Genel Başkanı da 2000 yılı başlarında Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in yeniden seçilme şansının gittikçe azaldığını ifade etmişti.¹²⁹⁹ Ancak, aynı tarihlerde, 6 Ocak 2000 günü Cumhurbaşkanı ile haftalık olağan görüşmesi sırasında Başbakan Bülent Ecevit, Cumhurbaşkanı Demirel'e, görev süresinin uzatılması için Anayasa değişikliğine gideceklerini resmen iletmışti.¹³⁰⁰ FP'lilerce Cumhurbaşkanı adayı olarak ileri sürülen MHP'li Devlet Bakanı Sadi Somuncuoğlu tartışmaları henüz erken bulduğunu söylerken, FP'li Grup Başkanvekili Bülent Arınç ise, Süleyman Demirel'in ikinci kez cumhurbaşkanı seçilmesine kesinlikle karşı olduklarını ifade etmişti.¹³⁰¹

¹²⁹⁵ "Vekiller Eşek mi?", *Hürriyet*, 8.12.1999.

¹²⁹⁶ "İmajımızı Bozuyorsun", *Hürriyet*, 8.12.1999.

¹²⁹⁷ "Demirel'in Önerisi İmzada", *Radikal*, 30.12.1999.

¹²⁹⁸ "Sağda Çankaya Kulisi", *Akşam*, 1.1.2000.

¹²⁹⁹ "Baba Yol Ayrımında", *Akşam*, 5.1.2000.

¹³⁰⁰ "Ecevit: Bir Dönem Daha Köşkte Kalın", *Sabah*, 8.1.2000.

¹³⁰¹ "Ecevit'in Teklifi Ortalıkı Karıştırdı", *Sabah*, 8.1.2000.

Koalisyon hükümetinin liderlerinin 12 Ocak 2000 tarihli toplantısı öncesinde görüşülecek iki önemli konu şöyle idi: PKK terör elebaşı Abdullah Öcalan'ın idam cezasının onaylanması ile Cumhurbaşkanlığının süresinin uzatılması. Her iki konuda da koalisyonun MHP kanadının farklı düşüncede olduğu biliniyordu. Öcalan'ın idamı konusunda daha önceki kararlılığını sürdürüp sürdürmeyeceği bilinmediği gibi, Demirel'in YÖK Başkanlığına Kemal Gürüz'ü yeniden ataması nedeniyle de, Demirel konusunda pek istekli olmadıkları ileri sürülüyordu¹³⁰². Koalisyonda liderler toplantısı yapılmış, terörist başının idamı konusunda AB denge ve değerleri doğrultusunda hareket edilmesi için karar alınmıştı. DYP lideri Tansu Çiller'in bu uğurda bir de liderler turu yaptığı Cumhurbaşkanlığı konusu ise, gene kamuoyunun gündemindeki en önemli konulardan biriydi. Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin gündeme oturmasıyla birlikte birçok köşe yazarı bu seçimde anahtar partinin MHP olacağını iddia etmişti. Ocak 2000 ayı içinde bu kez de Hükümetin MHP politikasına yakınlığı ileri sürülen bir gazetede de benzer bir yorum yapılmıştı.¹³⁰³ Aynı tarihlerde MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli de, MHP'li bazı milletvekillerince kendisine yapılan, "Sizi Çankaya'da görmek isteriz!" şeklindeki bir teklifi açıkça reddetmişti.¹³⁰⁴

Başbakan Bülent Ecevit 20 Ocak 2000 tarihinde liderlerle Cumhurbaşkanlığı konusunda bir görüşme turuna çıkmıştı. Bu görüşmede Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in süresinin uzatılması konusunda DYP'den olumlu sinyal alırken, ANAP lideri Mesut Yılmaz karşı ya da destek vaat eden kesin bir tavır takınmamıştı. MHP lideri Devlet Bahçeli, konuyu Başkanlık Divanı'na götüreceğini söylemiş, FP lideri Recai Kutan da sürenin dörder yıllık ve iki kez (4+4 formülü) olması gerektiğini ifade etmişti.¹³⁰⁵ Başbakan Bülent Ecevit, Süleyman Demirel'in görev süresinin uzatılması yönünde liderler turu yaparken, Cumhurbaşkanı görevi kabul etmesinin şartlarını, kendisiyle görüşen gazetecilere "Bugünkü kurallarla ben yokum" diyerek cevaplamıştı. Demirel, Anayasanın değişmesi halinde ise "Yokum" demenin "kendisine yakışmayacağını" ifade etmişti.¹³⁰⁶ Aynı tarihlerde DYP, Cumhurbaşkanı Demirel'in ikinci kez seçilebilmesi için en büyük gayreti gösteren Başbakan Bülent Ecevit ile DSP'ye haber vermeden, Anayasa değişikliği teklifini TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut'a vermişti.¹³⁰⁷ MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'nin 24 Ocak 2000'de yapılan Başkanlık Divanı toplantısı sonucunda, MHP'nin de DSP-DYP isteği doğrultusunda, Demirel'in ikinci kez

¹³⁰² Fikret Bila, "12 Ocak", *Milliyet*, Akit, 10.1.2000.

¹³⁰³ Buğra Başkurt, "Cumhurbaşkanlığı Seçimi ve MHP", *Ortadoğu*, 20.1.2000.

¹³⁰⁴ "Bahçeli'den Köşke Ret", *Zaman*, 20.1.2000.

¹³⁰⁵ Bilal Çetin, "Ecevit, Demirel Formülü İçin Destek Arayışında", *Radikal*, 21.1.2000; Fikret Bila, "Cumhurbaşkanlığı Seçimi", *Milliyet*, 21.1.2000.

¹³⁰⁶ "Çağrılırsam Varım (1)", *Yeni Binyıl*, 21.1.2000.

¹³⁰⁷ "Çiller DSP'yi Şaşırttı", *Akşam*, 24.1.2000.

cumhurbaşkanı seçilebilmesine imkan tanıyan Anayasa değişikliği teklifine yeşil ışık yaktığı duyuldu.¹³⁰⁸ Aralık ayı sonunda ise koalisyon liderlerinin yaptığı toplantının ardından, koalisyon liderlerinin Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in beş yıl daha cumhurbaşkanlığı yapması konusunda anlaştıkları duyuldu.¹³⁰⁹ Süleyman Demirel'e yeniden cumhurbaşkanlığı yolunu açan seçim ve 5 artı 5 formülüyle ilgili bu gelişme üzerine, hükümetin ANAP kanadında olduğu gibi, MHP içinden de bu fikre karşı çıkanlar olmuştur. Devlet Bakanı Sadi Somuncuoğlu, devlet ve toplum kurallarının kişilere göre değiştirilemeyeceğini belirtmiş ve "Devleti ilgilendiren konulara, şahıslar açısından çözüm ararsak her defasında yeni bir çözüm bulmak zorunda kalırsınız. O zaman kamu düzeni diye bir şey kalmaz"¹³¹⁰ şeklinde açıklama yapmıştı.

FP Genel Başkanı Recai Kutan ile DYP Genel Başkanı Tansu Çiller, Süleyman Demirel'in cumhurbaşkanlığına adaylığını koymasını kolaylaştıran Anayasa değişikliği teklifi için ilk imzayı attılar. DYP milletvekillerinin imzasının tamamlanmasından sonra FP'ye gönderilen teklife göre, cumhurbaşkanının 5 yıllığına iki kez üst üste seçilmesi de öngörüldü. Eğer Anayasa uyarınca gerekli 184 imza tamamlanırsa teklifin Meclis Başkanlığı'na gönderilmesi planlanmıştı.¹³¹¹ Daha sonra Hükümet ortağı partilerin liderleri Bülent Ecevit, Devlet Bahçeli ve A. Mesut Yılmaz, iktidar kanadı olarak Cumhurbaşkanının iki kez 5 yıl görev yapmasına imkan sağlayan Anayasa değişikliği önerisini 15 Şubat 2000'de imzaya açtı. Muhalefet kanadından DYP Lideri Tansu Çiller ve FP Lideri Recai Kutan'ın da imzalarını taşıyan "Cumhurbaşkanını halkın seçmesi" hükmünü taşıyan 5+5 öneri de aynı gün TBMM Başkanlığı'na sunuldu.¹³¹² Bir gün sonra DYP'nin, hükümetin teklifini imzaladığı, buna karşılık FP'nin DYP ile birlikte verdikleri "cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmesini" öngören teklifte ısrar ettikleri öğrenildi. Bunun üzerine iki partinin kurmaylarının bir araya gelmesi ile halk oylamasını öngören teklifte anlaştılar.¹³¹³ Birkaç gün içinde DYP, FP ile birlikte getirdikleri teklife olduğu gibi, hükümetin teklifine de açık olduğunu söylemişti. FP ise 23 Şubat 2000 tarihinde tavrını bir kez daha açıkça koymuş ve kendisini ziyarete gelen DYP Lideri Tansu Çiller'e, Cumhurbaşkanının halk tarafından seçilmemesi haline, destek veremeyeceklerini bildirmiştir.¹³¹⁴

Şubat 2000 ayı sonunda iktidarın vermiş olduğu Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde iki kez beşer yıllık seçilme hükmünü içeren Anayasa değişikliği teklifine DSP'den 135, MHP'den 117 ve ANAP'tan 60 milletvekilinin imzalamış olduğu öğrenildi. DSP'den Uluç Gürkan imzalamaz iken, en büyük

¹³⁰⁸ Sabahattin Önkibar, "Demirel İçin Şimdi Gözler ANAP'ta", *Türkiye*, 26.1.2000.

¹³⁰⁹ "2005'e Kadar Demirel", *Sabah*, 31.1.2000; "Anlaştılar", *Hürriyet*, 31.1.2000.

¹³¹⁰ "Kişiye Göre Çözüm Olmaz", *Radikal*, 6.2.2000.

¹³¹¹ "Demirel Teklifi İmzaya Açıldı", *Akşam*, 4.2.2000.

¹³¹² "Düğmeye Basıldı", *Hürriyet*, 16.2.2000.

¹³¹³ "Demirel'e Yol Açıldı", *Radikal*, 17.2.2000.

¹³¹⁴ "FP, Kesin Kararını Açıkladı: Destek Yok", *Akşam*, 24.2.2000.

fire ANAP'tan verilmişti. Devlet Bakanı Edip Safer Gaydalı yurtdışında bulunması nedeniyle teklifi imzalayamamıştı. ANAP Genel Başkan Yardımcıları Cengiz Altınkaya ve Salih Yıldırım'ın da içlerinde bulunduğu, teklife imza koymayacağı öğrenilen diğer milletvekilleri; Şükrü Yürür, Sebgetullah Seydaoğlu, Burhan Kara, Eyüp Aşık, Ekrem Pakdemirli, Haşım Haşimi, Musa Öztürk, Miraç Akdoğan, Celal Esin, Yücel Seçkiner, Işıl Saygın, Güneş Taner, İbrahim Yaşar Dedelek, Nesrin Nas, Emre Kocaoğlu, Ali Kemal Başaran, Ediz Hun, Lütfullah Kayalar idi.¹³¹⁵ 2 Mart 2000'de ise, evvelce FP ve DYP'nin ortaklaşa hazırladıkları cumhurbaşkanını halkın seçmesini öneren Anayasa değişikliği teklifi, TBMM Anayasa Komisyonu'nda 9'a karşı 13 oyla reddedildi.¹³¹⁶

Cumhurbaşkanlarına ikinci kez seçilmeyi mümkün kılacak Anayasanın 101. maddesiyle ilgili değişiklik teklifi yanında, Anayasanın 69. ve 86. maddeleriyle ilgili iki değişiklik teklifi daha aynı paket içerisinde yer almıştı. Bunlardan özellikle 86. madde, o günlerde "Kıyak emeklilik" diye bilinen ve milletvekillerinin emeklilik sisteminde, milletvekilleri lehinde önemli düzenlemeler getiren değişiklik bazı milletvekilleri arasında tepkiyle karşılanmıştı. ANAP İstanbul milletvekillerinden Nesrin Nas da bu gelişmeye tepkili olanlardan biriydi. Nas, kendisi gibi ANAP ve DSP içinde Anayasanın 101. maddesine "hayır" diyecek çok sayıda milletvekili olduğunu ifade etmişti.¹³¹⁷ MHP'li Devlet Bakanı Sadi Somuncuoğlu da Anayasanın 101. maddesi ile ilgili değişiklik teklifine imza koymamış ve 17 Mart 2000'de kendisine yöneltilen bir soru üzerine "Cumhurbaşkanlığına aday olmayı şu anda düşünmüyorum!" diye cevap vermişti.¹³¹⁸

23 Mart 2000 günü Anayasa değişikliği paketi Meclis Anayasa Komisyonunda görüşüldü. Cumhurbaşkanlarının iki kez seçilmesini öngören "5+5" formülü FP'nin de desteği ile kabul edildi.¹³¹⁹ Türkiye'yi aylardır meşgul eden Cumhurbaşkanlığı seçimi konusu Mart 2000 ayı sonlarında karar aşamasına gelmişti. Koalisyon ortağı parti liderleri ve bazı milletvekilleri ile DYP Genel Başkanı ile DYP'li bazı milletvekillerince verilen Anayasa değişikliği tekliflerinde istenenler, Anayasa Komisyonu tarafından şöyle belirlenmişti:

"MADDE 3. – Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 101. maddesinin birinci fıkrası aşağıdaki şekilde değiştirilmiş, üçüncü fıkrası yürürlükten kaldırılmıştır.

Cumhurbaşkanı, Türkiye Büyük Millet Meclisince kırk yaşını doldurmuş ve yükseköğrenim yapmış kendi üyeleri veya bu niteliklere ve milletvekili seçilme yeterliğine sahip Türk vatandaşları arasından beş yıllık bir süre için seçilir. Bir kimse, en fazla iki kez Cumhurbaşkanı seçilebilir."¹³²⁰

¹³¹⁵ "İmzalar Çankaya Yokuşunda", Milliyet, 1.3.2000.

¹³¹⁶ "Halk Seçsine Ret", Hürriyet, 3.3.2000.

¹³¹⁷ "Demirel Seçilmeyecek", Özgür Bakış, 18.3.2000.

¹³¹⁸ "Somuncuoğlu: Aday Değilim", Akit, 18.3.2000.

¹³¹⁹ "5+5 Aynen Geçti", Hürriyet, 24.3.2000.

¹³²⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 29, B 73 (29.3.2000), ss. 301-388; c. 30, B 75 (4.4.2000), ss. 297-388.

Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'in ikinci kez Cumhurbaşkanı seçilmesinin önünü açabilecek yukarıdaki öneriye karşı özellikle FP olmak üzere MHP, DSP ve ANAP içerisinde de muhalefet edenler vardı. Muhalefeti açıkça yapanların başında gelen FP'nin Grup Başkanvekili Bülent Arınç, yukarıdaki öneri hakkındaki konuşmasında Süleyman Demirel'in tavrına ilişkin olanlar da dahil, şu eleştirileri yapmıştı:

“...Madem ki, Parlamento bu değişikliği yapmaya muktedirdir, sadece kişisel tenkitlerle veya görüşlerle değil, prensipler ve kalıcı teamüller açısından meseleye bakmalıydık. Eğer böyle olsaydı, iki de bir ‘Güniz Sokağa inerim; tavukla da, maydanozla da uğraşamam’ sözlerini hiç duymamış olacaktık; eğer böyle olsaydı, iki de bir ‘imzalarınızın arkasında durun ha’ gibi, sanki kendileri 24 saatın ötesinde sözlerinde ve hareketlerinde tutarlılık sergiliyormuş gibi, milletvekillerine talimat verilmesini duymayacaktık. ...Yine bir başka siyasetçimizin ‘aman ha, eğer bu olmazsa, büyük rejim krizi çıkar, Türkiye kaosa döner’ şeklinde, Türkiye’nin kaderini, geleceğini bir kişinin şahsi hayatına bağlı kılmak gibi bir yanlış düşüncüyü hiçbir zaman işitmeyecektik. Bunları duyduk ve yaşadık. Bütün bunlar endişe verici, üzüntü vericidir.”¹³²¹

Yukarıdaki öneri hakkında iki kez yapılan görüşmelerin sonunda yapılan son oylamada, kullanılan 535 oydan 303 kabul oyuna karşılık, 177 ret, 6 çekimser, 26 boş ve 23 geçersiz oy çıkmış, öngörülen çoğunlukta kabul oyu alınamadığından reddedilmiştir.¹³²² Daha sonra mevcut Anayasa maddesine göre Cumhurbaşkanı seçmek maksadıyla, TBMM Başkanı tarafından Genel Kurulda, Anayasanın 102. maddesine göre, Cumhurbaşkanı adaylarının 16 Nisan 2000 Pazar gününden başlamak üzere, 25 Nisan 2000 Salı günü saat 24.00’e kadar Meclis Başkanlık Divanına bildirilmesi gerektiği bildirilmiştir.¹³²³

Cumhurbaşkanlığı seçimleri konusunda yukarıdaki gelişmeler yaşanırken, Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel de, 8 Nisan 2000 tarihinde başlayan “Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları Zirve Toplantısı”nın altıncısına katılmak üzere, 6 Nisan 2000 tarihinde, toplantıya ev sahipliği yapan Bakü’ye gitmişti. Demirel, bu ziyaretle 16 Mayıs’ta sona erecek Cumhurbaşkanlığı görevinin son dış gezisini anlamlı bir şekilde noktalyordu.¹³²⁴

Cumhurbaşkanı seçimi için yapılacak oylamalara ilişkin Danışma Kurulu aşağıdaki öneriyi getirmiş ve Genel Kurulun onayına sunmuştur:

“Öneri :

¹³²¹ Bülent Arınç, *Baki Kalan, İletişim Teknolojileri A.Ş., Ankara, 2002, s. 169.*

¹³²² *Anayasa Komisyonu Raporu (2/479, 2/478, 2/477) (S. Sayısı: 389’a 1. ek)(1), TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 29, B 73 (29.3.2000), ss. 301-388; c. 30, B 75, (4.4.2000), ss. 297-388.*

¹³²³ *TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 30, B 78 (11.4.2000), s. 414.*

¹³²⁴ *Demirel’in Bakü’deki mevcudiyeti sırasında dönemin Azerbaycan Devlet Başkanı Haydar Aliyev, Türkiye Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel’in ziyaretini bir “veda” olarak mı karşıladığı şeklindeki soruya; “Ben, Demirel’i hem dostum, hem kardeşim gibi karşılıyorum. Hem de dünyanın en büyük siyasetçi adamı, devlet adamı gibi, dünyanın en büyük şahsiyetlerinden biri gibi karşılıyorum!” diyerek cevaplamıştı. Bkz: Hulusi Turgut, a.g.e., ss. 865-867*

Aday gösterme süresi 25.4.2000 Salı günü saat 24.00'te sona erecek olan Cumhurbaşkanlığı seçimi için, Anayasanın 102. maddesi gereğince Genel Kurulda yapılacak oylamalardan;

a) Birinci oylamanın 27 Nisan 2000 Perşembe günü saat 15.00'te başlayacak birleşimde yapılması,

b) Birinci oylamada sonuç alınamadığı takdirde, ikinci oylamanın 1 Mayıs 2000 Pazartesi günü saat 15.00'te yapılacak birleşimde yapılması,

c) İkinci oylamada da sonuç alınamadığı takdirde, üçüncü oylamanın 5 Mayıs 2000 Cuma günü saat 15.00'te başlayacak olan birleşimde yapılması,

d) Üçüncü oylamada da sonuç alınamadığı takdirde, dördüncü oylamanın 9 Mayıs 2000 Salı günü saat 15.00'te başlayacak birleşimde yapılması,

e) Bu amaçla 1 Mayıs 2000 Pazartesi ve 5 Mayıs 2000 Cuma günlerinde de Genel Kurulun toplanması,

f) Seçim oylaması yapılacak günlerde, Başkanlık sunuşları dışında başka konuların görüşülmemesi ve oylamalar arasındaki günlerde Genel Kurulun toplantı yapmaması önerilmiştir.”

Yukarıdaki öneri üzerinde konuşan olmamış ve yapılan oylama sonucunda öneri kabul edilmiştir.¹³²⁵ 26.4.2000 günkü Genel Kurul görüşmelerinin sonunda, Genel Kurul Başkanı, “alınan karar gereği” Cumhurbaşkanlığı seçiminin 27 Nisan 2000 Perşembe günü yapılacağını bildirmiştir.¹³²⁶

Anayasanın 101. maddesiyle ilgili değişiklik teklifinin TBMM Genel Kurulunda kabul edilmemesi ve böylelikle Cumhurbaşkanlığı Süleyman Demirel'in yeniden seçilme şansının kalmaması üzerine, Türk basınında bu durumu Osmanlı Devleti'nde yaşanan devlet adamı kıtlığına benzetenler de olmuştur.¹³²⁷

¹³²⁵ Danışma Kurulu Önerisi No; 43, Tarih: 25.4.2000; Bu Danışma Kurulunda imzası bulunanlar şöyle idi: TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut, M. Emrehan Halıcı (DSP Grup Başkanvekili), Ömer İzgi (MHP Grup Başkanvekili), İsmail Kahraman (FP Grubu Başkanvekili), Murat Başesgioğlu (ANAP Grubu Başkanvekili) ve Nevzat Ercan (DYP Grubu Başkanvekili)'dir. Bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 31, B 86 (25.4.2000), s. 515.

¹³²⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 87 (26.4.2000), s. 39.

¹³²⁷ Yılmaz Öztuna, “Cumhurbaşkanı Aranıyor”, Türkiye, 12.4.2000: Tarihçi ve yazar, aynı zamanda Adalet Partisi eski milletvekillerinden Yılmaz Öztuna da bu değerlendirmeleri yapanlardan biri olup; “Siyasi terminolojimize 1871'de Âli Paşa'nın ölümüyle giren kaht-ı ricâl (Devlet adamı yokluğu, kıtlığı, eksikliği, yetmezliği) tabirini 130 yıldan bu yana çözümleyerek hayatımızdan silkip atamazsanız, cumhurbaşkanı adayı arayıp durursunuz. Ölümsüz Türkiye devletinin yönetimini yetersiz kişilere bırakmak endişesiyle yaşarsınız. İmparatorluğumuzu böyle yıktık. Cumhuriyetimizi bu yüzden bir türlü Atatürk'ün gösterdiği hedefe -ki muâsır medeniyet seviyesidir- eriştiremedik.” şeklinde ifadeler kullanmıştır.

2. Türkiye Cumhuriyeti'nin 10. Cumhurbaşkanı Adayları ve Cumhurbaşkanı Seçimi

Cumhurbaşkanlarının ikinci kez seçilmelerine imkan tanınması maksadıyla Anayasanın 101. maddesine getirilmek istenen değişiklik teklifinin reddedilmesinin ardından mevcut koşullara göre cumhurbaşkanı seçimi için gereken süreç başlamıştır. Koalisyon Hükümetinin liderleri ile muhalefet liderlerinin 24 Nisan 2000 tarihinde yaptıkları görüşmenin ardından, Cumhurbaşkanlığı için ortak aday belirlenmiştir. 10. Cumhurbaşkanı için seçilen ortak aday Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer'dir.¹³²⁸ Bu arada hükümetin ortak adayı dışında da Cumhurbaşkanlığı için adaylığını koyanlar olmuştur. Bunlardan biri de aylar önce ismi RP'li milletvekilleri tarafından öne sürülmüş olan MHP'li Devlet Bakanı Sadi Somuncuoğlu idi. Somuncuoğlu adaylık dilekçesini vermek üzere TBMM'ye geldiği sırada bazı MHP'li milletvekillerce engellenmek istenmiş, hatta bu milletvekillerce tartaklandığı yönünde haberler yayınlanmıştı.¹³²⁹ TBMM dışından ve beş partinin ortak kararıyla Cumhurbaşkanı adayının belirlenmiş olması, diğer partiler içinde de bazı huzursuzlukları beraberinde getirmişti. Bunlardan biri de ANAP'lı TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut idi. Akbulut, "Milletvekilllerinden Cumhurbaşkanı olamaz!" denilmesine TBMM Başkanı olarak itiraz ettiğini ve bu durumun Meclis'e bir haksızlık olarak değerlendirdiğini ifade etmiştir.¹³³⁰

10. Cumhurbaşkanı seçimi 27 Nisan 2000 Perşembe günü TBMM Başkan Vekillerinden Nejat Arseven'in başkanlığında ve Mehmet Ay (Gaziantep) ile Şadan Şimşek (Edirne)'in Katip Üyeliği sırasında, saat 15.00'da, Genel Kurul Başkanı "Demokrasinin varlığının göstergesi ve teminatı olan ve gücünü aziz milletimizden alan Parlamentomuz, Anayasa hükümleri doğrultusunda, kendisine verilen yetkiyle, 10. cumhurbaşkanımızı seçme görevini de yasal süresi içinde yerine getirecektir. Tüm saygıdeğer Cumhurbaşkanı adaylarımıza başarılar diliyorum ve Yüce Heyetinizi, tekraren, saygıyla selamlıyorum!" şeklindeki açış konuşmasıyla başlamıştır.

¹³²⁸ Doğan Heper, "Ortak Aday Sezer", *Milliyet*, 25.4.2000.

¹³²⁹ Kazım Arslan, "Törelere Bağlı Demokrasi", *Milli Gazete*, 27.4.2000. Ayrıca bkz: Arslan Tekin, *Milliyetçi Harekette Devlet Bahçeli Dönemi*, Tutibay Yayınları, Ankara, 2000, ss. 175-176: Sadi Somuncuoğlu Cumhurbaşkanlığı adaylığı konusunu 25 Nisan 2000 gününün gecesinde MHP Başkanı, Başbakan Yardımcısı ve Devlet Bakanı Devlet Bahçeli ile görüşmüştü. Bu konuşmada Devlet Bahçeli'nin Sadi Somuncuoğlu'na, "aday olmaması" gerektiğini ve cumhurbaşkanlığı için koalisyon ortaklarının ortak karar alındığını, disiplinli bir parti olarak alınan karara uymanın bir ciddiyet kazandıracağını söylemişti. Aslında ortak aday üzerinde karar alınmasaydı, Bahçeli'nin Cumhurbaşkanı adayları arasında MSB Sabahattin Çakmakoglu veya Meclis dışından Prof. Dr. Kamil Turan vardı. Ancak, koalisyon ortakları Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer üzerinde anlaşmışlardı.

¹³³⁰ "İtirazım Var", *Sabah*, 27.4.2000.

Cumhurbaşkanlığı için 13 adet aday gösterme önergesi verilmiştir. Önerilerin geliş sırasına göre adayların isimleri aşağıdadır:¹³³¹

- (1) Mehmet Mail Büyükerem (Eskişehir)
- (2) Ağâh Oktay Güner (Balıkesir)
- (3) Oğuz Aygün (Ankara)
- (4) Nevzat Yalçıntaş (İstanbul)
- (5) Doğan Güreş (Kilis)
- (6) Yıldırım Akbulut (TBMM Başkanı ve Ankara Milletvekili)
- (7) Ahmet Necdet Sezer (Anayasa Mahkemesi Başkanı)¹³³²
- (8) Rasim Zaimoğlu (Giresun)
- (9) M. Turhan İmamoğlu (Kocaeli)
- (10) Ahmet İyimaya (Amasya)
- (11) Vecdi Gönül (Kocaeli)¹³³³
- (12) Sadi Somuncuoğlu (Devlet Bakanı ve Aksaray Milletvekili)
- (13) Gönül Saray Alphan (Amasya).

Adayların kimliklerinin okunmasının ardından Vecdi Gönül, “Mecliste grubu bulunan beş parti liderinin ulaştıkları mutabakat sonucu anılan makam adaylığına öngörülen Anayasa Mahkemesi Başkanı Sayın Ahmet Necdet Sezer için hazırlanan müracaatı imza edenler arasında bulunduğunu” ifadeyle, aday gösterenlere teşekkür etmiş ve aday olmadığını açıklamıştır. Daha sonra M. Turhan İmamoğlu (Kocaeli) ve Gönül Saray Alphan (Amasya) da adaylıktan çekildiklerini açıklamışlardır. Bu durumda Cumhurbaşkanlığı için 10 aday kalmıştır.¹³³⁴

TBMM Genel Kurul Başkanı tarafından; Anayasanın 102. maddesinin birinci fıkrası uyarınca, Cumhurbaşkanının seçimi gizli oyla yapılacağı, Cumhurbaşkanının seçilebilmesi için ilk iki oylamada üye tamsayısının üçte 2 çoğunluğu (367 oy) gerekeceği, üçüncü tura kalınması halinde yapılacak oylamada üye tamsayısının salt çoğunluğun (276 oy) aranacağı, üçüncü oylamada salt çoğunluk sağlanamazsa bu oylamada en çok oy alan iki aday için dördüncü oylama yapılacağı, dördüncü oylamada salt çoğunluğu (276 oy) alan adayın Cumhurbaşkanı seçilmiş olacağı hususu hatırlatılmıştır. Başkan ayrıca, oylamanın nasıl yapılacağını da ayrıntılarıyla açıklamıştır. İki katip üyenin

¹³³¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 88 (27.4.2000), ss. 56-62.

¹³³² Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer; Bülent Ecevit (DSP Genel Başkanı), Devlet Bahçeli (MHP Genel Başkanı), Recai Kutan (FP Genel Başkanı), A. Mesut Yılmaz (ANAP Genel Başkanı), Tansu Çiller (DYP Genel Başkanı) ile birlikte toplam 130 milletvekilinin imzası ile önerilmiştir. Öneri sahibi milletvekillerinin isimleri için bkz: TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 88 (27.4.2000), ss. 60-61.

¹³³³ Vecdi Gönül; Suat Pamukçu (Bayburt), Faruk Çelik (Bursa), Mehmet Zeki Okudan (Antalya), Fahrettin Kukaracı (Erzurum) ve Ahmet Sünnetçioğlu (Bursa) tarafından önerilmiştir.

¹³³⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 88 (27.4.2000), s. 63.

yerlerini almalarının ardından, evvelce söz isteğinde bulunan İstanbul Milletvekili Aydın Menderes tarafından aşağıdaki kısa bir açıklama yapılmıştır.

Aydın Menderes (İstanbul); “Anayasa Mahkemesi Başkanının Cumhurbaşkanlığı adayı olduğunu kamuoyunda işitiyorduk, burada da resmen öğrenmiş olduk. Aslanan, bir seçim olduğu vakit, kamu görevlilerinin, uhdelerindeki kamu görevinden istifa etmeleridir. Sayın Anayasa Mahkemesi Başkanı, şu ana kadar istifa etmemiştir. Bu durum, Anayasanın eşitlik ilkesine de; bu durum, Anayasanın hukuk devleti ilkesine de; bu durum, Anayasanın 76. maddesine de; bu durum, genel uygulamaya da; bu durum, hukukun evrensel ilkelerine de; bu durum, hukukun özüne de aykırıdır. ...Bundan dolayı, adaylığının işleme konulmaması gerekir. Eğer, Başkanlığınız, adaylığını işleme koyacaksa, İktidârımızın 63. maddesine göre mutlaka usul tartışması açınız. Açmazsanız, Anayasa aykırı bir uygulamanın içine de girmiş olursunuz. Nasıl olsa bu sayfa burada kapanmaz, ebediyete kadar açık kalır; uygulamanızın, takdirinizin ne olacağını bilmiyorum; saygıyla karşılarım. İnanıyorum ki, Türkiye Büyük Millet Meclisi de, zaten, üstüne düşen görevi yerine getirecektir.”¹³³⁵

Yukarıdaki konuşmanın ardından öncelikle İstanbul Milletvekili Aydın Menderes’ten başlamak üzere, 10. Cumhurbaşkanlığı seçimi için oylamaya başlanmıştır. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Cumhurbaşkanlığına yerine Devlet Bakanı Rüştü Kâzım Yücelen, Devlet Bakanı Abdulhalûk Mehmet Çay’ın yerine Ulaştırma Bakanı Enis Öksüz, Çevre Bakanı Fevzi Aytekin’in yerine Devlet Bakanı Fikret Ünlü, Sanayi ve Ticaret Bakanı Ahmet Kenan Tanrıku’nun yerine Tarım ve Köy işleri Bakanı Hüsnü Yusuf Gökâlp, Devlet Bakanı Ramazan Mirzaoğlu’nun yerine Devlet Bakanı Şuayip Üşenmez, İçişleri Bakanı Sadettin Tantan’ın yerine Maliye Bakanı Sümer Oral, Millî Eğitim Bakanı Metin Bostancıoğlu’nun yerine Orman Bakanı Nami Çağan vekâleten oy kullanmışlardır. Oylama sonucunda; Şırnak Milletvekili Mehmet Sait Değer, Ankara Milletvekili Yücel Seçkiner, Ankara Milletvekili Ayşe Gürocak, Kayseri Milletvekili Sadık Yakut, Denizli Milletvekili Mehmet Kocabatmaz’ın yer aldığı bir Tasnif Komisyonu görev almıştır. Tasnif Komisyonunun oyların sayımının ardından yapmış oldukları açıklamaya göre, Cumhurbaşkanlığı seçiminin ilk turunda 530 oy kullanılmıştır. Adaylardan Ahmet Necdet Sezer 281, Nevzat Yalçıntaş 61, Sadi Somuncuoğlu 58, Yıldırım Akbulut 56, Doğan Güreş 35, Ahmet İyimaya 10, Rasim Zaimoğlu 7, Ağâh Oktay Güner 5, Oğuz Aygün 4 ve Mehmet Mail Büyükerman 3 oy almıştır. Oylardan sekizi geçersiz ve iki oy da boş çıkmıştır. Bu sonuca göre, Cumhurbaşkanlığı seçimi için Anayasanın 102. maddesinde öngörülen üçte iki çoğunluk sağlanamamış ve Cumhurbaşkanlığı seçiminin ikinci oylamasının 1

¹³³⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 88 (27.4.2000), s. 64.

Mayıs 2000 Pazartesi günü saat 15.00'te yapılacağı bildirilerek, birleşim kapatılmıştır.¹³³⁶

1 Mayıs 2000 Pazartesi günü saat 15.00'da Cumhurbaşkanlığı seçiminin ikinci turu başlamıştır. İkinci tur seçimlerinden önce adaylardan Ankara Milletvekili Oğuz Aygün, Balıkesir Milletvekili Agah Oktay Güner ve Amasya Milletvekili Ahmet İyimaya'nın cumhurbaşkanlığı adaylığından çekildikleri bildirilmiştir. Daha sonra Genel Kurul Başkanı'nın Cumhurbaşkanlığı seçimi ile ilgili ayrıntıları açıklaması yapılmış ve ardından da ad çekilerek beş kişilik bir tasnif komisyonu oluşturulmuştur. Cumhurbaşkanlığı seçimi için yapılan ikinci tur oylama sonucunda; Ahmet Necdet Sezer 314, Yıldırım Akbulut 88, Nevzat Yalçıntaş 66, Sadi Somuncuoğlu 32, Doğan Güreş 22, Mehmet Mail Büyükerman 2 ve Rasim Zaimoğlu 2 oy almıştır. 532 oyun kullanıldığı ikinci tur sonucunda iki geçersiz ve üç boş oy çıkmış, adaylardan hiçbirinin Anayasanın 102. maddesinde öngörülen üçte iki çoğunluğu sağlayamamış olduğu görülmüştür. Alınan karar gereğince, Cumhurbaşkanı seçimini yapmak için, 5.5.2000 Cuma günü saat 15.00'te toplanmak üzere, birleşime 16.30'da son verilmiştir.¹³³⁷

İkinci tur oylamanın ardından cumhurbaşkanı adaylarından bazıları, cumhurbaşkanı seçiminde “dayatmalar” olduğunu iddia etmiştir. Bunlardan FP İstanbul Milletvekili Nevzat Yalçıntaş, bu konuda; “...Kaldı ki bugün yapılanların baskı olduğunu söyleyebilmek için illaki Ali Fuat Başgil'e yapılan baskı gibi 'Sayın Hocam Meclis'te aday olmanız halinde can güvenliğinizi sağlayamayız' denilmesi mi gerekiyor? Oysa bunlar artık çok geride kaldı. Şu anda yapılan baskılar, ince ayarlıdır. Tanka, tüfeğe ve açık sözlere gerek kalmadan baskılar yapılıyor. İşte Sayın Somuncuoğlu'na yapılan baskılar da bu türdendi. Bir bakanın arabası darp edilecek. Bakan adaylıktan vazgeçirilmeye çalışılacak sonra da 'bu seçimde baskı yok' denilecek. Bütün bunlara baskı denmez de ne denir? Ben sadece antidemokratik lider tutumlarına karşıyım. Liderlerin tek bir adayda uzlaşmaları ve milletvekillerini de buna yönlendirmeleri başka rejimleri çağırıştırılmıştır. 500'e yakın milletvekilimiz aday olabileceksen liderlerin ortak aday dayatması. İşin içine liderler karışıp da cümbür cemaat yapılması olmaz. Başka rejimleri çağırıştıran bu tavırlar hoş değildir!” şeklinde bir açıklama yapmıştı. Yalçıntaş'ın bir diğer eleştirisi de Cumhurbaşkanı adayı Ahmet Necdet Sezer'in, Anayasanın 102. maddesine göre Anayasa Mahkemesi Başkanlığından istifa etmesi gerekirken, bunu yapmamış olmasıydı. Keza, Cumhurbaşkanlığı adaylık dilekçesini vermek için TBMM'ye gittiği sırada bazı MHP'li milletvekilleri tarafından aday olmaması için engellenmek istenen MHP'li Devlet Bakanı Sadi Somuncuoğlu da üçüncü tur oylama öncesinde adaylığını sürdürme kararında olduğunu belirterek, “ilkeli ve

¹³³⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 88 (27.4.2000), ss. 65-66.

¹³³⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 88 (1.5.2000), ss. 93-97.

yürekli milletvekillerinden” destek beklediğini bildirmiştir. Sadi Somuncuoğlu, yaptığı yazılı açıklamada, 1960 yılından beri cumhurbaşkanlarının iki örneğin dışında hep TBMM’nin dışından “dayatma” yoluyla seçildiklerini belirterek, bu düzenlemeyi başarıyla sürdürenlere göre, “TBMM’nin yapısına uygun bir cumhurbaşkanını milletvekillerinin hür iradeleriyle seçmemelerinin sakıncalı” olduğunu kaydetmiş ve sözlerini “Hukuk dışı dayatmalar TBMM Başkanı Sayın Yıldırım Akbulut’un dahi isyanına yol açmıştır, bu feryatlara kulak verilmelidir. Partilerin tüzüğünden başlayarak Anayasaya kadar uzanan ve demokratik hayatımızı düzenleyen kurallara uyulmadığı zaman, bundan iki sonuç çıkmaktadır. Bunun biri despotizm, diğeri ise anarşidir. Partilerimize ve siyasi hayatımızın bütünlüğüne bakıldığında bu iki hastalığın bir arada, bünyemizde ne ölçüde yaşadığı değerli kamuoyumuzun malumlarıdır. Demokrasiye ve TBMM’nin itibarına uygun düşmeyen bu uygulamalara karşı, tamamen demokratik bir tavır olarak adaylığımı sürdürme kararındayım. Sonucun nasıl olacağına bakmadan, ilkeli ve yürekli milletvekillerinden destek bekliyorum!”¹³³⁸ şeklinde sürdürmüştür.

10. Cumhurbaşkanını seçmek üzere 5 Mayıs 2000 Cuma günü saat 15.00’da toplanan TBMM Genel Kuruluna Başkanvekili Ali İlıksoy başkanlık ederken, Katip Üyeler de Mehmet Elkatmış (Nevşehir) ve Burhan Orhan (Bursa) olmuştur. Birinci oturum ile birlikte üçüncü tur seçimlere başlamadan önce, adaylardan Ankara Milletvekili Yıldırım Akbulut ve Kilis Milletvekili Doğan Güreş’in adaylıktan çekildikleri bildirilmiştir. Daha sonra Genel Kurul Başkanı tarafından seçim ve oylama ile ilgili açıklama yapılmış, Tasnif Komisyonu seçilmiş ve ardından da oylamaya geçilmiştir. Ulaştırma Bakanı Enis Öksüz’e vekâleten Sağlık Bakanı Osman Durmuş, Dışişleri Bakanı İsmail Cem’e vekâleten Devlet Bakanı Şükrü Sina Gürel, Çevre Bakanı Fevzi Aytekin’e vekâleten Orman Bakanı Nami Çağan oy kullanmıştır. Cumhurbaşkanlığı için yapılan üçüncü oylamaya 533 üye katılmış ve sonuçta Ahmet Necdet Sezer 330, Nevzat Yalçıntaş 113, Sadi Somuncuoğlu 43, Rasim Zaimoğlu 24 ve Mehmet Mail Büyükerman 7 oy almıştır. 8 geçersiz ve 8 boş oy çıkmıştır. Bu sonuca göre, Anayasa Mahkemesi Başkanı Ahmet Necdet Sezer, Anayasanın 102. maddesine göre üçüncü oylama için öngörülen salt çoğunluğu sağlamış ve 330 oyla, Türkiye Cumhuriyetinin 10. Cumhurbaşkanı seçilmiştir. Cumhurbaşkanı’nın andiçme töreninin Genel Kurulun 16 Mayıs 2000 tarihli Birleşiminde yapılacağı kararı alınmış ve birleşim saat 16.20’de kapanmıştır.¹³³⁹

¹³³⁸ “Adaylar Dayatmaya Direniyor”, *Akit*, 5.5.2000: Ahmet Necdet Sezer’in Anayasa Mahkemesi Başkanlığından istifa etmemesi üzerine İstanbul Milletvekili Aydın Menderes tepki göstermiş ve Anayasa Mahkemesinde dava açmak üzere imza toplama kampanyası başlatmış, ancak bu girişim başarılı olamamıştır. Bkz: Kenan Akın, “Meclis’in İradesi de Çok Önemli”, *Türkiye*, 3.5.2000 ve Abdurrahman Dilipak, “Meçhule Giden Bir Gemi Kalkar Bu Limandan..”, *Akit*, 5.5.2000.

¹³³⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 90 (5.5.2000), ss. 130-133.

TBMM Genel Kurulu'nda oylama sonuçlarının açıklanmasının hemen ardından Anayasa Mahkemesi'ne gelen ve burada düzenlenen törenle mazbatasını alan Ahmet Necdet Sezer, ilk açıklamasını yaptı. İlk andını içmiş olan Sezer, konuşmasıyla 'nasıl bir Cumhurbaşkanı olacağı' sorusunun yanıtını verirken, Cumhurbaşkanlığı süresince önem ve öncelik verdiği ilkeleri sıralayarak şu 10 önemli mesaj vermiştir: (1) Hukukun üstünlüğü ve egemenliği sağlanmalı. (2) Kurallara uyulmalı, kurumlaşma sağlanmalı. (3) İşlem ve eylemler yasalara ve Anayasaya uygun olmalı. (4) Demokrasi anlayışı gelişmeli, demokratik gelenek yaratılmalı. (5) Bölünmez bütünlük korunmalı. (6) Laiklik korunmalı, din duyguları devlete ve politikaya karışmamalı. (7) Kamu harcamaları kısılmalı. (8) Enflasyon düşürülmeli. (9) Gelir dağılımındaki bozukluk giderilmeli. (10) Sosyal hukuk devleti yaşama geçirilmeli.¹³⁴⁰

Ahmet Necdet Sezer'in Cumhurbaşkanı seçilmesinin ardından 9. Cumhurbaşkanı Süleyman Demirel'den iktidar partilerinin başkanlarına varıncaya kadar pek çok kişi değerlendirme yaptılar. Bunlar içerisinde en ilginç olanlardan biri de FP yönetimi tarafından yapılandıydı. FP Genel Başkanı Recai Kutan, Sezer'i "Pazardan alışverişini yapan halk adamı" olarak nitelemiş, Sezer'e "Hayırlı olsun" dileğinde bulunduktan sonra, "Seçilmesinden büyük memnuniyet duyuyorum. Halkın içinden gelen bir isimdir. Halktan kopuk değil!" demiştir. FP'de yenilikçi kanadın adayı Abdullah Gül de, Sezer'i Turgut Özal'a benzetmiş, Özal'ın Cumhurbaşkanlığı döneminde "Türkiye'nin ekonomik yönden transformasyona uğradığını" belirten Gül, Sezer'in döneminde de Türkiye'nin demokratik bir değişimden geçeceğini ifade etmiştir.¹³⁴¹

Cumhurbaşkanı adaylarından MHP'li Devlet Bakanı Sadi Somuncuoğlu, bakanlıktan istifa etmediği için, 9 Mayıs 2000 günü MHP Genel Başkanı, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Devlet Bahçeli'nin teklifi ve Başbakan Bülent Ecevit'in yazısı üzerine azledilmiştir.¹³⁴² Kendisi ile yapılan bir söyleşide MHP Genel Başkanı Devlet Bahçeli'yi de eleştiren Sadi Somuncuoğlu, "Kuralların değil kişilerin hakim olduğu demokrasilerde birisi kalkar hür vicdanıyla hareket ederse başına gelmedik kalmaz. Genel Başkana, partiye ihanetle suçlanır," diyerek görevden alınmasında, Devlet Bakanı iken bakanlığına bağlı olan Emlakbank'ı kuşatan güçlü firmaların da rolü olduğunu ifade etmişti.¹³⁴³ Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde ilk tura katıldıktan sonra DSP'den istifa eden Eskişehir Bağımsız Milletvekili Mail Büyükerman, 10 Mayıs 2000 tarihinde "liderlerin cumhurbaşkanlığı seçiminde Anayasa ihlali yaptıkları" gerekçesiyle suç duyurusunda bulunmuştur.¹³⁴⁴

¹³⁴⁰ "Laiklik Güvencesi", *Sabah*, 6.5.2000.

¹³⁴¹ "Kutan: Sezer Bir Halk Adamı", *Hürriyet*, 6.5.2000.

¹³⁴² Arslan Tekin, a.g.e., s. 176.

¹³⁴³ "MHP'li Sadi Somuncuoğlu Ağır Konuştu: Kirlilik Partinin Tepesinde", *Milli Gazete*, 12.5.2000.

¹³⁴⁴ "Suç Duyurusu", *Star*, 11.5.2000.

E. TBMM 21. DÖNEMİ'NDE KURULAN HÜKÜMET, HÜKÜMET ÜYELERİ, GÜVEN OYLAMALARI

1. Bakanlar Kurulu Üyeleri

a. 57. Hükümette Yer Alan Bakanlar

TBMM 21. Döneminin ilk kabinesi (57. Hükümet) DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'in Başbakanlığı'nda, MHP ve ANAP'la birlikte bir üçlü koalisyon hükümeti halinde 01 Haziran 1999 günü teşkil edilmiştir. Başbakan Bülent Ecevit tarafından teşkil olunan Bakanlar Kurulu üyelerinin atandıkları Cumhurbaşkanlığının 28 Mayıs 1999 tarihli tezkeresi ile belgelenmiş olup, Bakanlar Kurulu üyelerinin kimlikleri aşağıdaki listede sunulmuştur:¹³⁴⁵

Bakanlar Kurulu (No, Adı Soyadı, Bakanlığın Adı, Seçim Bölgesi)

- 1 Bülent Ecevit, Başbakan, İstanbul
- 2 Devlet Bahçeli, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı, Osmaniye
- 3 H. Hüsamettin Özkan, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı, İstanbul
- 4 Mehmet Keçeciler, Devlet Bakanı, Konya
- 5 Hikmet Uluğbay, Devlet Bakanı, Ankara
- 6 Tunca Toskay, Devlet Bakanı, Antalya
- 7 Yüksel Yalova, Devlet Bakanı, Aydın
- 8 Prof. Dr. Şükrü Sina Gürel, Devlet Bakanı, İzmir
- 9 Sadi Somuncuoğlu, Devlet Bakanı, Aksaray
- 10 Rüşti Kâzım Yücelen, Devlet Bakanı, İçel
- 11 Mustafa Yılmaz, Devlet Bakanı, Gaziantep
- 12 Ramazan Mirzaoğlu, Devlet Bakanı, Kırşehir
- 13 E. Safder Gaydalı, Devlet Bakanı, Bitlis
- 14 Hasan Gemici, Devlet Bakanı, Zonguldak
- 15 Şuayip Üşenmez Devlet Bakanı Yozgat
- 16.M. Ali İrtemçelik, Devlet Bakanı, İstanbul
- 17 Fikret Ünlü, Devlet Bakanı, Karaman
- 18 Abdulhaluk Mehmet Çay, Devlet Bakanı, Çorum
- 19 Prof. Dr. Hikmet Sami Türk, Adalet Bakanı, Trabzon
- 20 Sabahattin Çakmakoglu, Millî Savunma Bakanı, Kayseri

¹³⁴⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 8 (01.06.1999), s. 118: Cumhurbaşkanlığı'nın konu ile ilgili resmi yazısı aşağıdaki gibidir:

"Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına

İlgi: 3 Mayıs 1999 tarihli ve Kan.Kar: 39-08-5-99-189 sayılı yazımız.

Başbakanın teklifi üzerine;

1 - 3046 sayılı Bakanlıkların Kuruluş ve Görev Esasları Hakkındaki Kanunun 4. maddesi uyarınca, onyeddi devlet bakanının görevlendirilmesi ve bunlardan ikisine Başbakan Yardımcılığı görevinin verilmesi onaylanmıştır.

2 - Yeni Bakanlar Kurulunda yer alan bakanlıklara, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 109. maddesi gereğince ekli listede gösterilen zevat atanmıştır. Bilgilerinize sunarım. Süleyman Demirel Cumhurbaşkanı"

- 21 Sadettin Tantan, İçişleri Bakanı, İstanbul
- 22 İsmail Cem, Dışişleri Bakanı, Kayseri
- 23 Sümer Oral, Maliye Bakanı, İzmir
- 24 Metin Bostancıoğlu, Millî Eğitim Bakanı, Sinop
- 25 Koray Aydın, Bayındırlık ve İskân Bakanı, Ankara
- 26 Osman Durmuş, Sağlık Bakanı, Kırıkkale
- 27 Enis Öksüz, Ulaştırma Bakanı, İçel
- 28 Hüsnü Yusuf Gökalp, Tarım ve Köyişleri Bakanı, Sivas
- 29 Yaşar Okuyan, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanı, Yalova
- 30 Ahmet Kenan Tanrıkulu, Sanayi ve Ticaret Bakanı, İzmir
- 31 Mustafa Cumhur Ersümer, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı, Çanakkale
32. M. İstemihan Talay, Kültür Bakanı, İçel
- 33 Erkan Mumcu, Turizm Bakanı, Isparta
- 34 Prof. Dr. Nami Çağan, Orman Bakanı, İstanbul
- 35 Fevzi Aytekin, Çevre Bakanı, Tekirdağ.

b. 57. Hükümette Yapılan Değişiklikler

21. Dönemde 57. Hükümet dışında ikinci bir hükümet kurulmamış olmakla birlikte, Koalisyon Hükümetinde birçok değişiklik yer almış olup, bunlar tarih sırasına göre şöyledir:

(1) 30.6.1999 tarihinde; Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanı Mustafa Cumhur Ersümer'in Başbakan Yardımcısı olarak görevlendirilmesinin uygun görüldüğü Cumhurbaşkanlığının (3/243) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁴⁶

(2) 22.7.1999 tarihinde; Hikmet Uluğbay'ın istifasıyla boşalan Devlet Bakanlığına, Bursa Milletvekili Recep Önal'ın atanmasının uygun görüldüğü, Cumhurbaşkanlığının (3/300) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁴⁷

(3) 9.5.2000 tarihinde; Devlet Bakanı Aksaray Milletvekili Sadi Somuncuoğlu'nun, Başbakanın önerisi üzerine bakanlık görevinden alınmasının uygun görüldüğü, Cumhurbaşkanlığının (3/563) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁴⁸

¹³⁴⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 5, B 27 (30.6.1999), s. 196.

¹³⁴⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 7, B 37 (22.7.1999), ss. 16-17.

¹³⁴⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 91 (9.5.2000), ss. 218-219: Bu bilgilendirmeden sonra Kamer Genç (Tunceli) ve Murat Akın (Aksaray) tarafından aşağıdaki tepkiler verilmiştir:

Kamer Genç (Tunceli) – Efendim, bu sunuş, bana göre, yerinde bir sunuş değil. Sayın Sadi Somuncuoğlu, elbette ki, bir partinin milletvekilidir; ama, burada, Anayasadan doğan, Cumhurbaşkanlığına aday olma hakkını kullanmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi salonu içinde, yasalara ve Anayasaya aykırı olarak engellenmiştir, devletin gücü yok edilmiştir ve bir Devlet Bakanının yanındaki korumalar, dövülmüştür. Aslında, kınanması gereken bu harekettir. Sayın Cumhurbaşkanı, Sayın Başbakan ve parti liderlerinin bunu kınamaları lazımken, onu bir tarafa bırakıp, yasal, anayasal hakkını kullanarak Cumhurbaşkanlığına aday olan bir Devlet Bakanının azledilmesini, ben, kınıyorum, yerinde görmüyorum efendim.

(4) 9.5.2000 tarihinde; İstifa eden ve istifası kabul edilen Mehmet Ali İrtemçelik'ten boşalan Devlet Bakanlığına, yeni bir atama yapılincaya kadar, Devlet Bakanı Rüştü Kâzım Yücelen'in vekâlet etmesinin uygun görüldüğü Cumhurbaşkanlığının (3/564) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁴⁹

(5) 9.5.2000 tarihinde; Bakanlık görevinden alınan Devlet Bakanı Sadi Somuncuoğlu'nun yerine yeni bir atama yapılincaya kadar, Devlet Bakanı Tunca Toskay'ın vekâlet etmesinin uygun görüldüğü Cumhurbaşkanlığının (3/565) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁵⁰

(6) 24.5.2000 tarihinde; Açık bulunan Devlet Bakanlığına Konya Milletvekili Faruk Bal'ın atandığı, Cumhurbaşkanlığının (3/599) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁵¹

(7) 13.7.2000 tarihinde; ANAP Genel Başkanı A. Mesut Yılmaz, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı görevine getirilmiştir.¹³⁵²

(8) 13.3.2001 tarihinde; Açık bulunan Devlet Bakanlığına Kemal Derviş'in, Anayasanın 109. maddesi gereğince atandığı, Cumhurbaşkanlığının (3/774) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiş, Devlet Bakanlığı görevine atanan Kemal Derviş, aynı gün ant içmiştir.¹³⁵³

(9) 1.5.2001 tarihinde; Çanakkale Milletvekili Mustafa Cumhur Ersümer'in istifasıyla boşalan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına, yeni bir atama yapılincaya kadar, Maliye Bakanı Sümer Oral'ın vekâlet etmesinin uygun görüldüğü Cumhurbaşkanlığının (3/807) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁵⁴

9.5.2001 tarihinde; M. Cumhur Ersümer'den boşalan Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığına Bartın Milletvekili Zeki Çakan'ın atanmasının uygun görüldüğü, Cumhurbaşkanlığının (3/816) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁵⁵

Başkan – Böyle bir usul de yok ama... Tezkere, bilgilerinize sunulmuştur.

Murat Akın (Aksaray) – Sayın Başkan, Aksaray İli, aynı zamanda, rencide olmuştur bu hareketle.

Başkan – Efendim, affedersiniz, böyle bir usul var mı?! Cumhurbaşkanlığının azil tezkeresini okutmak bizim görevimiz; tenkit etmek de sizin göreviniz değil. Ne için azledildiğini de, biz bilemiyoruz efendim.

Kamer Genç (Tunceli) – Ama, olur mu Sayın Başkan! Bizim, burada her okunan şey hakkında fikir beyan etme hakkımız var.

Başkan – Efendim, ettiniz; teşekkür ederim.

Murat Akın (Aksaray) – Sayın Başkan, azil yetkisi var mı? Süresi bitti onun, yenisi seçildi; azil yetkisi var mı?

Başkan – Onu kendisine sorun efendim.

Kamer Genç (Tunceli) – O da ayrı bir şey yani!..

Başkan – Sayın Demirel, ayın 16'sına kadar Cumhurbaşkanındır efendim.

¹³⁴⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 91 (9.5.2000), ss. 219-220.

¹³⁵⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 32, B 91 (9.5.2000), s. 220.

¹³⁵¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 2, c. 33, B 98 (24.5.2000), s. 236.

¹³⁵² Anadolu Ajansı, a.g.e., s. 520.

¹³⁵³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 56, B 68 (13.3.2001), s. 476-477.

¹³⁵⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 62, B 94 (1.5.2001), s. 67.

¹³⁵⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 63, B 98 (9.5.2001), s. 27.

(10) 5.6.2001 tarihinde; İstifa eden ve istifası kabul edilen Yüksel Yalova'dan boşalan Devlet Bakanlığına, yeni bir atama yapılmıyaya kadar, Devlet Bakanı Mehmet Keçeciler'in vekâlet etmesinin görüldüğü, Cumhurbaşkanlığının (3/833) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁵⁶

(11) 6.6.2001 tarihinde; Yüksel Yalova'nın istifasıyla boşalan Devlet Bakanlığına İçişleri Bakanı Sadettin Tantan'ın, İçişleri Bakanlığına Devlet Bakanı Rüştü Kâzım Yücelen'in, Devlet Bakanlığına İstanbul Milletvekili Yılmaz Karakoyunlu'nun atanmalarının, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 109. ve 113. maddeleri gereğince uygun görüldüğü Cumhurbaşkanlığının (3/840) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁵⁷

(12) 7.6.2001 tarihinde; İstifa eden ve istifası kabul edilen Sadettin Tantan'dan boşalan Devlet Bakanlığına, yeni bir atama yapılmıyaya kadar Devlet Bakanı Mehmet Keçeciler'in vekâlet etmesinin görüldüğü, Cumhurbaşkanlığının (3/842) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁵⁸

(13) 17.9.2001 tarihinde; (1) Açık bulunan Ulaştırma Bakanlığına, İzmir Milletvekili Oktay Vural'ın, (2) Açık bulunan Devlet Bakanlığına, Ankara Milletvekili Nejat Arseven'in atandığına, (3) İstifa eden ve istifası kabul edilen Isparta Milletvekili Erkan Mumcu'dan boşalan Turizm Bakanlığına Gaziantep Milletvekili Mustafa Taşar'ın atandığı, Cumhurbaşkanlığının (3/869) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁵⁹

(14) 9.9.2001 tarihinde Koray Aydın'ın istifası üzerine boşalan Bayındırlık ve İskân Bakanlığına, 24.9.2001 tarihinde, Afyon Milletvekili Abdülkadir Akcan'ın atandığı, Cumhurbaşkanlığının (3/880) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁶⁰

(15) 25.11.2001 tarihinde; Devlet Bakanı Abdulhalûk Mehmet Çay'ın, Başbakanın önerisi üzerine, Bakanlık görevinden alınmasının Anayasanın 109. maddesi gereğince uygun görülmüş olduğu, Cumhurbaşkanlığının (3/941) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁶¹

(16) 8.1.2002 tarihinde; Devlet Bakanlığına, Tokat Milletvekili Reşat Doğru'nun atandığı, Cumhurbaşkanlığının (3/952) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁶²

(17) Hükümette Temmuz 2002 içinde yaşanan istifalardan sonra, 29.7.2002 tarihinde; H. Hüsamettin Özkan'dan boşalan Devlet Bakanlığı ve Başbakan Yardımcılığına, Devlet Bakanı Prof. Dr. Şükrü Sina Gürel'in; Recep Önal'dan boşalan Devlet Bakanlığına, Ankara Milletvekili Hüseyin Tayfun

¹³⁵⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 65, B 112 (5.6.2001), ss. 274-275.

¹³⁵⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 65, B 113 (6.6.2001), ss. 472-473.

¹³⁵⁸ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 65, B 114 (7.6.2001), s. 702.

¹³⁵⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 69, B 129 (17.9.2001), ss. 50-51.

¹³⁶⁰ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 3, c. 70, B 131 (24.9.2001), s. 5.

¹³⁶¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 80 B 41 (25.12.2001), s. 357.

¹³⁶² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 82 B 48 (8.1.2001), s. 202.

İçli'nin; M. İstemihan Talay'dan boşalan Kültür Bakanlığına İzmir Milletvekili Prof. Dr. B. Suat Çağlayan'ın; Prof. Dr. Şükrü Sina Gürel'den boşalan Devlet Bakanlığına Ankara Milletvekili M. Zeki Sezer'in atandıkları Cumhurbaşkanlığının (3/1128) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁶³

(18) 29.7.2002 tarihinde; Mustafa Yılmaz'dan boşalan Devlet Bakanlığına, Denizli Milletvekili Mehmet Kocabatmaz'ın; Hasan Gemici'den boşalan Devlet Bakanlığına, Ankara Milletvekili Melda Bayer'in; Metin Bostancıoğlu'ndan boşalan Millî Eğitim Bakanlığına Kırklareli Milletvekili Prof. Dr. Necdet Tekin'in atandıkları Cumhurbaşkanlığının (3/1129) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁶⁴

(19) 29.7.2002 tarihinde; İsmail Cem'den boşalan Dışişleri Bakanlığına, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcısı Prof. Dr. Şükrü Sina Gürel'in atanması ve Başbakan Yardımcısı olarak görevlendirildiği, Cumhurbaşkanlığının (3/1130) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁶⁵

(20) 29.7.2002 tarihinde; Dışişleri Bakanlığına atanan Prof. Dr. Şükrü Sina Gürel'den boşalan Devlet Bakanlığına Adana Milletvekili Tayyibe Gülek'in atandığı Cumhurbaşkanlığının (3/1131) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir.¹³⁶⁶

(21) 6.8.2002 tarihinde; Türkiye Büyük Millet Meclisinin seçimlerin yenilenmesine dair 31.7.2002 günlü ve 745 Sayılı Kararı çerçevesinde; Adalet Bakanlığına Aysel Çelikel'in, İçişleri Bakanlığına Muzaffer Ecemiş'in ve Ulaştırma Bakanlığına Naci Kınacıoğlu'nun Başbakan tarafından atanmış oldukları, Cumhurbaşkanlığının (3/1148) esas sayılı tezkeresi ile bildirilmiştir. TBMM dışından atanmış olan her üç bakan 6.8.2002 tarihinde TBMM'de ant içmiştir.¹³⁶⁷

(22) 08.08.2002 tarihinde Yaşar Okuyan'dan boşalan Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'na, Devlet Bakanı Nejat Arseven, bu suretle boşalacak Devlet Bakanlığına ise Kahramanmaraş Milletvekili Ali Doğan atanmıştır.¹³⁶⁸

(23) 10.08.2002 tarihinde Ekonomiden Sorumlu Devlet Bakanı Kemal Derviş'ten boşalan göreve, İstanbul Milletvekili Masum Türker atandı.¹³⁶⁹

(24) İstifası kabul edilen Fikret Ünlü'den boşalan Devlet Bakanlığına İstanbul Milletvekili Erdoğan Toprak atanmıştır.¹³⁷⁰

¹³⁶³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101, B 121 (29.7.2002), ss. 33-34.

¹³⁶⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101, B 121 (29.7.2002), s. 34.

¹³⁶⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101, B 121 (29.7.2002), s. 34.

¹³⁶⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 101, B 121 (29.7.2002), ss. 34-35.

¹³⁶⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 4, c. 102, B 126 (6.8.2002), ss. 382-383.

¹³⁶⁸ 8 Ağustos 2002 tarihli ve 24840 sayılı RG; s. 96.

¹³⁶⁹ 11 Ağustos 2002 tarihli ve 24843 sayılı RG, s. 1.

¹³⁷⁰ 25 Ağustos 2002 tarihli ve 24857 sayılı RG, s. 1.

(25) 10.09.2002 tarihinde; istifası kabul edilen Edip Safer Gaydalı'dan boşalan Devlet Bakanlığına Şırnak Milletvekili Mehmet Salih Yıldırım atanmıştır.¹³⁷¹

2. Hükümet Programı ve Güven Oylaması

a. Hükümet Programının TBMM Genel Kuruluna Sunulması

TBMM 21. Döneminin ilk Hükümeti 57. Cumhuriyet Hükümeti olup, bu hükümetin programı Başbakan ve İstanbul Milletvekili Bülent Ecevit tarafından 04 Haziran 1999 günü TBMM'de okunmuştur. Başbakan Bülent Ecevit tarafından açıklanan 57. Hükümetin Programı hakkında önemli hususlar aşağıdadır.¹³⁷²

“Demokratik Sol Parti, Milliyetçi Hareket Partisi ve Anavatan Partisi, 57. cumhuriyet hükümetini oluşturmak suretiyle ülke sorunlarına çözüm üretme görev ve sorumluluğunu birlikte üstlenerek, bir uzlaşma ve atılım hükümeti olarak çalışmaya karar vermişlerdir. Bu koalisyon, ülkemizin uzun ömürlü, verimli ve istikrarlı bir yönetime kavuşması için, hükümeti oluşturan partilerin karşılıklı güven, saygı ve işbirliği anlayışı çerçevesinde hareket etmelerini ve ulusal yararları ön planda tutmalarını siyasî ve ahlakî bir görev olarak kabul etmiştir. Halkımız, bu hükümetten, bir yandan demokrasiyi güçlendirip, toplumda huzuru ve barışı pekiştirmesini, diğeryandan, ülkenin istikrar içinde büyümesini gerçekleştirmesini bekliyor.”

“Hükümetimiz, Atatürk'ün önderliğinde kurulan laik, demokratik, hukuka bağı Türkiye Cumhuriyeti Devletini, dışarıdan ve içeriden gelebilecek her türlü tehlikeye karşı korumakta, Atatürk ilke ve inkıaplarını her alanda pekiştirmekte, din ve vicdan hürriyetinin de teminatı olan laiklik ilkesinin gereğı olarak kutsal din duygularının devlet işlerine karıştırılmasını, siyasal amaçlarla ve çıkar hesapları ile istismarını önlemekte kesin karardır. hükümetimiz, bu çerçevede, Sünnî-Alevî kardeşliğinin pekiştirilmesine de gereken önemi verecektir. Atatürk'ün, Türk kültürünü esas alan ve her türlü ırk, din ve mezhep ayrımcılığını ve yayılcılığı reddeden insancıl ve barışçı milliyetçilik anlayışı, ulusal birliğimizin ve ülke bütünlüğümüzün başta gelen güvencesidir. Hükümet ortakları, birbirleriyle ve Türkiye Büyük Millet Meclisi ile de uyum içinde çalışmaya özen göstereceklerdir. Böylece, ülkemizin karşı karşıya bulunduğı sorunlara sağlıklı ve kalıcı çözümler üretilebilecek ve demokrasi kültürümüz daha da güçlendirilecektir. Hükümetimizin bir başka önceliğı de, Anayasamızın 83. ve 100. maddelerinin değiştirilerek, dokunulmazlığın sınırlandırılmasıdır. Hanımların özel yaşamlarında giyim kuşamlarına bir karışma söz konusu değildir; ancak, kamu kurumlarında, türbanın, cumhuriyetin temel ilkelerini

¹³⁷¹ 13 Eylül 2002 tarihli ve 24875 sayılı RG, s.1.

¹³⁷² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 11 (04.06.1999), s. 172.

hedef alan bir siyasal simgeye dönüştürülmesine karşı yürürlükteki kurallar uyarınca alınmış önlemler titizlikle sürdürülecektir.”

“Diğer taraftan, hükümeti oluşturan siyasî partiler, toplumsal değerlerin ayrışma noktası olarak kullanılmasını, toplumda gerilimin yükselmesini ve buna bağlı olarak ortaya çıkabilecek cepheleşmeleri önleyici tutum izleyeceklerdir. Böylece, toplumsal değerler etrafında birleşilerek huzur ortamı geliştirilecektir. Aynı zamanda, devlete olan güvenin güçlendirilmesi sağlanacaktır. Hükümetimiz, bu konulardaki çabalarına, bütün siyasal partilerimizin, sivil toplum örgütlerinin ve tüm vatandaşlarımızın yapıcı katkılarını beklemektedir.”

“Hükümetimiz, 21. Yüzyıla girerken, demokrasimizin eksikliklerini gidermeyi, insan haklarını geliştirmeyi, düşünce özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırmayı, hukukun üstünlüğü ve hukuk devleti ilkelerine bağlılığın gereği olarak, yargının daha verimli ve etkili çalışabilmesini sağlamayı; aynı zamanda, organize suç örgütleriyle, çetelerle ve yolsuzluklarla mücadeleyi her türlü yasal imkân ve vasıtalarla yararlanarak sürdürmeyi öncelikli görevleri arasında saymaktadır. Devlet yönetiminde güven ve verimliliğin sağlanması, devletin gözetim ve denetim yetkisinin gereği gibi kullanılması için, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması ve kamu kurumları arasında görev ve yetki paylaşımının yeniden düzenlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle, kamu yönetimi, çağdaş devlet ilkelerine ve ülkemizin gereksinimlerine yanıt verebilecek şekilde yeniden yapılandırılacaktır. Başbakanlığın kendi aslî işlevlerinde yoğunlaşması için gerekli düzenlemeler yapılacaktır. İl, ilçe ve belde kurulması nesnel kurallara bağlanacaktır.”

“Halkımızın ve kentlerimizin terör ve suç örgütlerinden ve her türlü yasadışı eylemlerden korunmasına özen gösterilecektir. Güvenlik güçlerinin, özellikle polisin, görev yetki ve sorumlulukları gözden geçirilerek, etkin, tarafsız, insan haklarına saygılı güvenlik hizmeti verilmesi için yasal düzenlemeler yapılacaktır. Güvenlik güçlerine karşı işlenen suçların takibi ile cezalandırılması çağdaş kurallara bağlanırken, yasadışı ilişkileri belirlenen güvenlik görevlilerine verilen cezaların caydırıcılığı artırılacaktır. Güvenlik dışındaki görevler, güvenlik güçlerinden alınacak ve güvenlik güçleri aslî görevlerini yapar duruma getirilecektir. Güvenlik güçlerinin yürüttüğü ‘özel koruma’ işlevi yeniden düzenlenecektir. Güvenlik güçlerinin eğitimi geliştirilecektir. Köy ve mahalle muhtarlarının yetki ve sorumlulukları yeniden düzenlenecektir.”

“Merkezî nüfus idaresi, yani, MERNİS projesi tamamlanarak, uygulamaya geçirilecektir. Hükümetimiz, devlet kurum ve kuruluşlarının, o arada, tüm güvenlik ve istihbarat birimlerinin, her türlü siyasal karışmacılıktan uzak olarak, uyum içinde çalışmalarını gözeticek ve kamu yönetiminde istikrar sağlayacaktır. Trafik yasalarına tam uyum gözetilecek, sigorta sistemi tam olarak işletilecek ve ilk yardım olanakları genişletilecektir. Yargı sistemi

hızlandırılacak, yasal düzenlemeler ve altyapı düzenlemeleri gerçekleştirilecektir. Yargı bağımsızlığı ve hâkimlik güvencesi ilkeleri çerçevesinde, adaletin hızlı, en az masrafla ve etkin bir biçimde işlenmesini sağlamak üzere, Anayasa, yasalar ve teşkilat yapısında gerekli değişiklikler öngören bir yargı reformu gerçekleştirilecektir. Adli kolluk sisteminin kurulması konusundaki çalışmalara devam olunacaktır. Devlet güvenlik mahkemeleri yeniden düzenlenecektir. Örgütlü suçların takip ve cezalandırılmasına ilişkin yasal düzenlemelere öncelik verilecektir. İdarî yargı yeniden düzenlenecek, bölge idare mahkemelerinin görev alanları genişletilecek, Danıştay'ın daire sayısı artırılacaktır. Mahkemelerde ve yargı düzenine karşı işlenen suçlarda etkili bir ceza sistemi getirilecektir. Yargı dışı denetim sistemlerinin geliştirilmesi konusunda da gerekli yasal düzenlemeler yapılacaktır. Tutuklu ve hükümlülerin hak ve yükümlülükleri çağdaş bir şekilde düzenlenerek eksiksiz uygulanacak; cezaevlerinde devletin etkili kontrolü ve otoritesi mutlaka sağlanacaktır.”

“Ayrıca, Türk Medenî Kanunu, Borçlar Kanunu, Türk Ceza Kanunu ile Ceza ve Hukuk Muhakemeleri Usulü Kanunları gibi temel yasalarımızla, güncelliğini ve etkinliğini yitirmiş olan Cezaların İnfazı Hakkında Kanun, Çekle Ödemelerin Düzenlenmesi ve Çek Hâmillerinin Korunması Hakkında Kanun ile, bazı yasalarımızdaki para cezalarının idarî para cezasına dönüştürülmesi, adli ve idarî yargıya ilişkin yasalar başta olmak üzere, diğer yasalarımızda da gereken değişiklikler yapılarak, günümüz koşullarına uygun duruma getirilecektir. Yargı kararları, toplumda yargıya güvenin yitirilmesine neden olmayacak biçimde uygulanacaktır.”

“Bir taraftan bölücü akımlara ve her türlü teröre karşı devlet güvenlik güçlerinin özverili ve başarılı mücadelesi, kesin sonuç alınıncaya kadar kararlılıkla sürdürülecek, diğer taraftan da, terörün iç ve dış kaynaklarını kurutacak ekonomik, sosyal, siyasal, eğitsel ve tanıtımla ilgili çok yönlü tedbirler alınacaktır. Bu amaçla, güvenlik güçlerinin hareket yeteneğini ve etkinliğini artırıcı yatırımlara öncelik verilecektir. Ayrıca, bölücü terörün yurt dışındaki kaynaklarını kurutmak için yapılan girişimler kararlılıkla sürdürülecektir. Güneydoğu ve Doğu Anadolu'nun geri kalmışlığı, ekonomik ve sosyal önlemlerle çözülecektir; işsizliği ve yoksulluğu önleyici üretken yatırımlar hızlandırılıp, desteklenecektir. Altyapı eksiklikleri, yap-işlet-devret yönteminden de yararlanılarak giderilecektir; eğitim ve sağlık alanındaki boşluklar en kısa zamanda doldurulacaktır. Kamuoyunun destekleyeceği ve terörle mücadeleyi güçlendirecek bir pişmanlık yasasının çıkarılması için gerekli girişimler yapılacaktır. Terörün ekonomik ve sosyal kaynaklarının kurutulmasına yönelik önlemler güçlendirilecektir.”

“Doğu ve güneydoğu ekonomisinin temelini oluşturan; ancak, gerek terör gerek uygulanan bazı politikalar yüzünden gerilemiş olan hayvancılığın yeniden canlandırılması için başlatılan çalışmalar hızlandırılarak sürdürülecektir. Bütün yurttan tarım ve hayvancılığın geliştirilmesi amacıyla gereken önlemler alınacak, özellikle Mera Yasasının getirdiği düzenlemeler de işletilmek suretiyle, güvenli meralar oluşturulacak, buralarda, kamu aracılığıyla alım garantileri de

verilerek, sözleşmeli hayvancılık uygulamasına geçilecektir. Hayvancılıkta verimliliğin artırılması ve çağdaş teknolojilerin uygulanabilmesi için birlikler kurulması özendirilecektir. Bu amaçla, mezra tipi veya dağınık yerleşim birimlerinin gerek güvenlik, gerek ekonomi açısından yarattığı sorunlar da dikkate alınarak, kırsal alanda daha sağlıklı bir yerleşim düzenine geçilecektir. Birbirine yakın köyler arasında işbirliği ve eşgüdüm sağlanarak, altyapı hizmetlerinin ve sosyal hizmetlerin tüm köylülere daha düşük maliyetle ulaşması gerçekleşecek ve böylece, köylüler, kentlerdeki olanaklara yerlerinden olmaksızın kavuşabileceklerdir. Terör nedeniyle yerlerini terk etmek zorunda kalmış yurttaşlarımızın köye dönüş olanakları da hızlandırılacaktır. Doğu ve güneydoğu bölgelerinde nitelikli kamu hizmetlilerinin görev almalarını sağlayıcı ve öğretmen ve sağlık personeli açığını kapatıcı önlemler alınacaktır. Bu bölgelerdeki çocuklarımıza fırsat ve olanak eşitliği sunulmasının yanında, eğitim kalitesinin yükseltilmesinde önemli bir katkısı olan yatılı ve pansiyonlu okulların yapımı hızlandırılacaktır. Anılan bölgelerdeki yarım kalmış yatırımların üretime geçmesi için sağlanan finansman olanakları artırılacaktır. Sınır ticareti için sınır illeri halkının adaletle yararlanacağı ve ulusal ekonomiye zararı dokunmayan bir düzenleme getirilecektir. Bölge için gerçekleştirilen özel teşvik sistemine etkinlik kazandırılacaktır. Bu amaçla, organize sanayi bölgeleri ve küçük sanayi siteleri hızla yaygınlaştırılacaktır.”

“Hükümetimizin amaçlarından biri de, toplum vicdanını rahatsız eden yolsuzluklarla etkili bir mücadeleyi gerçekleştirmektir. Bu mücadeleyi zorlaştıran yasal boşluklar giderilecektir. Bu amaçla, kurumsal bir yapılaşma kamu yönetiminde yeniden yapılanma sırasında ele alınacaktır. Siyasî ahlak yasası çıkarılacaktır. Haksız mal edinmelerin etkili bir şekilde izlenerek önlenmesi için Mal Bildirimi Yasasında gerekli değişiklikler yapılacaktır. Kamudaki denetim karmaşasına son verilecektir. Yerel yönetimlerin yetkileri artırılırken, etkili denetimleri de sağlanacaktır. Bu amaçla, Sayıştay bünyesinde yerel yönetimler birimi kurulacaktır. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun işlevini değiştirmek ve tam bağımsızlığını sağlamak amacıyla gerekli yasal düzenleme yapılacaktır.”

“(…) Hükümetimiz, acil sorunların çözülmesi ve yapısal reformların gerçekleştirilmesi, kronik enflasyonun süratle tek haneli düzeye indirilmesi, istikrarlı bir büyümenin sağlanması, sosyal devlet anlayışı ile gelir bölüşümünün iyileştirilmesi, refahın topluma yayılması, bölgelerarası gelişmişlik farklarının azaltılması, kaynakların etkili ve verimli kullanılmasını esas alan ve rekabetçi bir pazar ekonomisi anlayışına dayanan ekonomi ve maliye politikalarını özenle uygulamakta kararlıdır. Ekonomik istikrar, bütçe açıkları azaltılarak, faiz dışı bütçe fazlası yaratılarak, kayıt dışı ekonomiye karşı etkili önlemler alınarak, sosyal güvenlik kurumlarının ve birliklerinin açıkları giderilerek, bütçe disiplini güçlendirilerek sağlanacaktır. Bu şekilde, ekonomide güven ortamı yaratılacaktır. Ekonominin en büyük sorununun, kamu maliyesinin içinde

bulunduğu durum olduğu bilinmektedir. İstikrarlı bir büyümenin önündeki en ciddi engelin kaynak yetersizliği olduğu açıktır. Kamu açıklarının küçültülmesi ve malî dengelerin kalıcı bir biçimde yeniden kurulması gerekmektedir. Büyüme ve istikrar için gönüllü tasarrufların ve vergi gelirlerinin sürekli artırılması gerekmektedir. Ancak, yurtiçi kaynaklarımızdaki gelişme hızının kalkınma gereksinmemiz için yeterli olmadığı da ortadadır. Bu nedenle, ülkemiz kalkınmasının sağlıklı finansmanını güvence altına alabilmek için iç ve dış piyasalara güven verecek ciddi, kararlı ve tutarlı politikalar izlemek zorundayız. Vergilerin gelir sağlama boyutu kadar, ekonomik ve sosyal boyutu da önemlidir. Bu nedenle, vergi ve diğer maliye politikalarının uygulanmasında mutlaka göz önünde bulundurulacak olan bir husus da, ekonomide canlılığın korunmasıdır. Vergi yasalarının başarıyla uygulanabilmesi için vergi idaresinin daha etkin ve daha randımanlı çalışması sağlanacaktır. Uygulama basitleştirilecek, vergi idaresinin etkinliğinin artırılmasına önem verilecektir.”

“1999 yılında öncelikli hedefimiz, ülkemizin istikrar içinde büyümesinin altyapısının geliştirilmesi olacaktır. Bu çerçevede, üretime ve dışarıya dayalı, sağlam ve sağlıklı kaynaklarla finanse edilen dengeli ve sürekli bir büyüme stratejisi oluşturulacaktır. Hükümetimiz, bir yandan kalkınmayı ve yoksulluğa ve işsizliğe karşı alınan önlemleri hızlandırırken, öte yandan, hem bütün toplum kesimleri arasında hem de bölgeler arasında refah artışının ve gereken durumlarda da özverinin dengeli ve adaletli dağılımını gözetecektir.

İstihdam yaratan özel sektör yatırımlarının teşviki konusunda her türlü önlem alınacak, yatırımı ve dışarıya engelleyen tüm mevzuat yeniden düzenlenecektir. Haksız rekabeti önlemek amacıyla kayıt dışı ekonomi alanı da daraltılacaktır. Kamu açıklarının finansmanı için Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası kaynaklarına hiçbir koşul ve biçimde başvurulmayacak, gerçekçi kur politikasına aynen devam edilecektir. Enflasyonla mücadele sürdürülürken, dar gelirlielerin mağdur edilmemesine özen gösterilecektir. Destekleme kapsamındaki tarım ürünlerinin fiyatlarının belirlenmesinde dünya fiyatları, maliyetler ve beklenen enflasyon temel alınacaktır. Stoka üretim kesinlikle yapılmayacak, bu amaçla sistemli bir ürün değişim programı yürürlüğe konulacaktır. Tarımsal sigorta ve prim sistemi de bu çerçevede ele alınacaktır. Ekonomide kırsal alan kalkınmasına öncelik verilecek, köylü ve çiftçilerimizin refah düzeyini yükseltici ekonomik ve sosyal politikalar oluşturulacaktır. Üretim planlaması ile birlikte ürün değiştirme kredileri ve diğer özendirici önlemleri içeren uygulamalar yürürlüğe konulacak, bu politikalar konusunda çiftçimiz ayrıntılı bir biçimde bilgilendirilecektir. Destekleme politikasının ilkeleri ile fiyatların bir yıl öncesinden belirlenmesine çalışılacaktır. Ekonomiyi ve sosyal hakları ilgilendiren yasama çalışmalarına ve uygulamalara Ekonomik ve Sosyal Konseyin ve genelde sivil toplum örgütlerinin etkin katılımları sağlanacak, konseyin yapısı ve temsil yeteneği güçlendirilecektir. Ülke kaynaklarının ve varlıklarının sosyal devlet anlayışı içinde bölüşümü ve verimli kullanımı

sağlanacaktır. Ulusal sanayimiz ve tarımımız haksız dışalım rekabetine karşı korunacaktır.”

“(…) Ülkemizin en temel ekonomik sorunu, iç borçlarımızın vadelerinin kısıllığı ve faiz oranlarının yüksekliğidir. Devletin iç borçlanması, mali piyasalarda rekabet etkinliğini reel sektör aleyhine bozmayacak ve reel faizlerin ekonominin taşıyamayacağı düzeye tırmanmasını önleyecek bir anlayışla yürütülecektir. Kamu kurum ve kuruluşlarının hazine garantisiyle yaptıkları dış borçlanmalarda etkili bir disiplin sağlanacaktır. Devletin en sağlıklı gelir kaynağının vergi olduğu gerçeğinden hareketle, vergi sistemi tüm kurumlarıyla işletilecektir. Vergide adalet sağlanacaktır. Vergi oranlarının düşürülmesi yoluyla ödenebilir hale getirilen sistemde, vergi tabanı yaygınlaştırılacaktır. Oranların düşürülmesi nedeniyle uğranılan kayıplar etkili denetim ve uygulamalarla giderilecektir. Bu çerçevede, vergi idaresinde otomasyon ve vergi kimlik numarası kullanımı yaygınlaştırılacak, vergi tahsilatında banka sisteminin rolü artırılacaktır. Dağınık bir görünüm arz eden ve çok sayıda yasa kapsamında uygulanmakta olan çeşitli dolaylı vergiler tek yasayla düzenlenecektir.”

“Bankaların, bir yandan denetimlerini sağlıklı kurallara bağlarken, bir yandan da, üretime, dışsatıma ve turizme katkılarını artıracak bir yasal düzenleme öncelikle gerçekleştirilecektir. Bankalar yasası, bankaların güçlü bir malî yapıya kavuşturulmalarını, bağımsız bir organ tarafından denetlenmelerini esas alan, uluslararası normlara uygun, halkın tasarruflarını koruyacak, iş ve dış piyasalara güven verecek şekilde çıkarılacaktır.”

“Sosyal güvenlik reformu ile sosyal güvenlik sisteminin açıkları ekonomiye yük olmaktan çıkarılacak, emeklinin yaşam düzeyi iyileştirilecek, emekli yaşı ve en az çalışma süreleri, ülke ekonomisinin taşıyabileceği gerçekçi düzeylere yükseltilecektir. Kamu harcamalarında savurganlığı önleyecek, ihalelere gölge düşürmeyecek, yolsuzluklara olanak tanımayacak, kamudan haksız kaynak transferlerine yol açmayacak gider reformu yapılacaktır. Gider reformu gerçekleştirilirken, İhale Yasası başta olmak üzere, Kamulaştırma, Sayıştay Yasası gibi yasalar, çağdaş ilke ve uygulamalara göre düzenlenecektir.”

“Gümrük mevzuatının AB gümrük mevzuatına uyumlulaştırılmasını sağlamak amacıyla, çağdaş ve güncel gümrük kanunu tasarısı hazırlanacaktır. Bu çerçevede, Türk girişimcilerinin rekabet gücünü artırabilmek amacıyla, ihtisas gümrüklerinin etkin ve verimli çalışması için gereken önlemler süratle alınacaktır. Gümrük idarelerinin modernizasyonu ve otomasyonu projesine hız verilecektir. Hükümetimiz, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasında kararlıdır. Kamu yönetiminde ve kamu hizmetlerinde adaletli, şeffaf, verimli ve katılımcı bir yönetim anlayışı benimsenecektir. Kamuda işe alınmada yeterlilik, görevlerde yükseltilmelerde ehliyet ve liyakat esas alınacak, kayırmacılık önlenecektir. Kamu personelinin atama ve yükseltilmelerinde ehliyet ve liyakat şartları, nesnel ölçülere ve sınav esasına dayandırılacaktır. Kamu görevlerine giriş sınavlarının merkezî sistemle gerçekleştirilmesi uygulamasının yerleşmesi sağlanacaktır. Aynı işi yapan personel arasındaki ücret farklılıkları giderilecektir. Bu amaçla yapılacak düzenlemede; iş, görev ve sorumluluk

tanımlarına yer verilecek ve eşit işe eşit ücret ilkesi uygulanacaktır. Çağdaş görev ve iş tanımlamalarına göre, kamu görevlilerinin sendikal haklarının düzenlenmesi de gerçekleştirilecektir.”

“Özelleştirme konusunda uzun süredir yürütülen uygulamalara karşın istenilen doyurucu sonucun alınamaması, bu konuda yeni bir strateji belirlenmesini zorunlu kılmaktadır. Hükümetimiz, özelleştirmenin, kamuoyuna güven veren, şeffaf ve kamu yararını gözetten bir biçimde, hızla yapılmasını sağlayacaktır. Özelleştirme uygulamalarında iş güvencesi özenle gözetilecek, sermayenin tabana yayılması amacıyla halka arz yöntemine de önem verilecektir. Stratejiler belirlenirken, özelleştirmenin sağlıklı kurallara bağlanarak hızlandırılması, özelleştirmenin önündeki önemli engellerden biri olan ‘uluslararası tahkim’ konusuna, temel ulusal çıkarlarımıza ters düşmeyen bir çözüm getirilmesi, özelleştirmelerde şeffaflık ve iş güvencesi, özenle gözetilecektir.”

“(…) Kaynakların verimli ve tutumlu kullanılmasını sağlamak amacıyla, başlamış veya planlanmış kamu yatırımlarında kesin öncelikler belirlenecektir. Dış kredi bulma koşuluyla izin verilen projelerden, dış finansmanı bulunmayanlar gözden geçirilecek, yeniden öncelik sırasına konularak ihale zamanlamaları bir takvime bağlanacaktır. Hükümetimiz, 2000’li yıllarda bir enerji darboğazıyla karşılaşılmasını amacıyla, ülkenin ihtiyacı olan enerjinin zamanında, güvenilir, ucuz, kaliteli ve çevreyle uyumlu olarak temini için her türlü önlemi alma kararlılığındadır. Yap-işlet-devret, yap-işlet, işletme hakkı devri ve %100 kredili anahtar teslimi modelleriyle yapılacak projelere hız verilecektir. Verimliliği ve rekabeti artırmak, şeffaflığı sağlamak amacıyla elektrik ve gaz sektörleri yeniden yapılandırılacak, Petrol Kanununda gerekli değişiklikler yapılacak, elektrik piyasası kanunu çıkarılacaktır. Hidroelektrik potansiyelinin değerlendirilmesi yanında nükleer ve yenilenebilir enerjiye önem verilecektir. Hükümetimiz, Hazar bölgesi ülkelerinin zengin hidrokarbon kaynaklarının ülkemiz ve Batı pazarlarına ulaştırılmasında Avrasya enerji koridorunu oluşturacak Hazar-Akdeniz ham petrol boru hattı (Bakü-Ceyhan) ile Hazar geçişli Türkmenistan-Türkiye-Avrupa doğalgaz boru hatlarının gerçekleştirilmesine özel önem vermektedir.”

“Ülkenin her yeri, kolay ulaşılabilir duruma getirilecektir. Karayolu ulaşımı ile demiryolu ve deniz taşımacılığı arasında denge kurulacaktır. Bu çerçevede, şehir içi geçişlerde belediyelerle de işbirliği yapılacaktır. Bu amaçla, demiryolu ve deniz taşımacılığına özel önem verilecektir. Hava ulaşımı yaygınlaştırılacaktır. Yerel ve merkezî kamu kurum ve kuruluşlarının daha süratli, etkin ve ekonomik çalışmasını sağlamak amacıyla ileri elektronik teknolojilerden yararlanılacaktır. Bu amaçla, gerekli iletişim ağı altyapısının projelendirilmesi ve uygulanması, bütün kamu kurum ve kuruluşlarının kendi görev alanlarındaki bilgi altyapısının oluşturulması ve ülke çapındaki söz konusu iletişim ağına bağlanmasına ilişkin projelerin koordinasyonu ve izlenmesi, etkin biçimde yürütülecektir.”

“Plansız ve düzensiz tarım politikaları, dünyanın sayılı tarım ülkelerinden biri olan Türkiye’yi, kendi kendine yetmez bir konuma doğru götürmektedir. Bilinçsiz tarım uygulamaları, tarım alanlarının amaç dışı kullanımı, erozyon ve su kaynaklarımızdaki çevre sorunları, tarımda yeni bir strateji belirlememizi zorunlu kılmaktadır. Hükümetimiz, tarımda çağdaş yöntemleri de kullanarak etkin bir üretim planlamasını gerçekleştirme kararındadır. Çiftçiye destek sağlayan kamu örgütlenmelerinde, rasyonelliği geliştirici, çiftçi yararına gerekli düzenlemeler yapılacaktır. Devlet üretme çiftlikleri örnek üretim yapan laboratuvarlar olarak çalışacak; bu çiftliklerin arazilerinde sözleşmeli çiftçilik yaptırılacaktır. Erozyonla bilinçli mücadele kararlılıkla sürdürülecektir. Doğa dengesindeki bozulma önlenecektir. Tarım alanlarının korunması için gereken her önlem alınacaktır. Ormancılığımızın desteklenmesi amacıyla, talep eden gerçek ve tüzelkişilere, belli konularda, bedelsiz arazi tahsis edilerek özel ormancılık geliştirilecektir. Bir yandan orman köylüsüne yeni üretim ve kazanç olanakları sağlanırken, diğer yandan da ormanlarımızın tahribi ve yağmalanması yolu kapatılacaktır. İdarî yapılanmamız için artık bir zorunluluk olan yerel yönetimler ile merkezî yönetim arasında görev, yetki ve kaynak paylaşımı, yerel yönetimler yasasıyla, hükümetimiz döneminde yeni bir düzene kavuşturulacaktır.”

“Gecekondulaşmaya kesinlikle izin verilmeyecek, kaçak yapılaşmaya göz yumanlar hakkında da gerekli yaptırımlar uygulanacaktır. Varolan gecekondu alanlarında adaletli ve sağlıklı bir yapılaşmaya geçilecektir. Kamu tarafından altyapısı tamamlanmış arsa üretimine hız verilecek, konut kredilerinden, öncelikle, gerçek ihtiyaç sahipleri yararlandırılacaktır. İmar uygulamaları belediyelerle ve bitişik alanlarla sınırlı kalmayacak, il düzeyinde imar uygulamaları yapılacaktır. Böylece, köy sınırları içinde denetimsiz yapılaşmalar önlenecektir. Büyük kentlerimizdeki yasadışı işgaller ve yapılanmalar önlenerek ve kentlerimiz çağdaş duruma getirilecektir. Uzun yıllardan beri öncelikli sorunlar arasında yer alan; ancak, çözümü sürekli ertelenen çevre sorunları, doğanın dengesini bozacak duruma gelmiştir. Hükümetimiz, kalkınma yolunda yapılan atılımlarda doğa dengesinin ve çevre sağlığının korunmasına özen gösterecektir. Sanayi ve ev atıklarının arıtılmadan doğaya bırakılmasının nehir ve göllerimizde yarattığı çevre kirliliği önlenecektir. Büyük kentlerimizin kanalizasyonlarının arıtmalarına özel bir önem verilecektir.”

“Hükümetimiz, turizm sektöründe yaşanan sorunların çözümü ve turizmin gelişmesiyle ilgili politikaları özenle uygulama kararlılığındadır. Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi tamamlanacak, bu amaçla uluslararası kuruluşların sağladığı finansmanın kullanılması için gerekli iç düzenlemeler yapılacaktır. Turizm, ülkemizde geniş istihdam sağlayan, ödemeler dengesine çok önemli katkılarda bulunan, ekonomik kalkınmayı destekleyen bir sanayi niteliği kazanmıştır. Bu sektörün içine girdiği darboğazdan çıkarılabilmesi için, ülkemizin tanıtımı dahil, gereken önlemler süratle alınacaktır. İç ve dış turizm çeşitlendirilecek, kongre turizmi de

özendirilecektir. 2000 yılının sağlayacağı fırsatlar doğrultusunda, inanç turizminin gelişmesini sağlayacak önlemler alınacaktır. Turizm yatırımlarının doğal, tarihsel ve toplumsal çevreyi kollayıcı, koruyucu ve geliştirici bir yaklaşım içinde olmasına özen gösterilecektir. Turizm sektörünün teknik altyapı gereksinimleri, kamu kurum ve kuruluşları ile yerel yönetimler düzeyinde öncelikle ele alınacaktır. Orman alanlarının ve diğer yörelerin turizm bölgesi olarak belirlenmesinde uygulanacak ilkeler ve tahsis yöntemleri yeniden düzenlenecektir. Turizm bölgelerindeki ve kıyı kenar çizgisinde bulunan yerlerdeki uygulamalar yasalara uygun şekilde yürütülecektir. Müzelerimizin ve ören yerlerinin korunmasına büyük özen gösterilecek, bu yerlerin ticarî amaçla doldurulmasına izin verilmeyecektir. Türkiye'nin tanıtımıyla ilgili programlar, özel sektörün ve kamu kuruluşlarının da katılımıyla etkin biçimde sürdürülecektir.”

“Sağlık hizmetlerinden yurttaşlarımızın yeterli düzeyde yararlanabilmeleri sağlanacak, aile hekimliği sistemi özendirilecektir. Genel ve kişisel sağlık sigortası gerçekleştirilecektir. Sağlık kurumlarının hizmet standartları yeniden belirlenecek, kamunun, özel sağlık kurumlarından hizmet alımları ve denetimleri yeni kurallara bağlanacaktır. Hükümetimiz, çalışma yaşamında barışın korunmasına ve sendikal hakların uluslararası standartlara kavuşturulmasına önem verecektir. Sigortasız çalışma ve çalıştırma önlenecektir. Çalışan çocukların sağlıklarının ve haklarının korunmasına ve eğitimlerinin sürdürülmesine özen gösterilecektir.”

“İşçi haklarındaki kısıntılar giderilecektir. Kamu görevlilerinin sendikal hakları geliştirilecektir. Sosyal güvenlik sistemi, tüm yurttaşları kapsar duruma getirilerek, kalıcı ve rasyonel bir düzene kavuşturulacaktır. Çalışırken işsiz kalanların gelir kaybını belirli bir süre telafi etmek amacıyla işsizlik sigortası programı başlatılacak, bu programı yürütecek olan İş ve İşçi Bulma Kurumu yeniden yapılandırılacaktır. Yurt dışındaki vatandaşlarımızın sosyal güvenlik sorunlarının çözülmesi için gerekli çaba gösterilecektir. Esnaf ve sanatkârlar ile küçük ve orta boy işletmelerin geliştirilmesi için daha fazla kaynak tahsisine çalışılacaktır. Küçük sanayi sitelerinde kalite garantili üretim planlaması özendirilecektir. Bu sitelerin, dış ticaret şirketleri aracılığıyla, dışsatıma yönlendirilebilmesi için gerekli düzenlemeler yapılacaktır.”

“Özerk olarak oluşturulan Rekabet Kurulu, Türk Standartları Enstitüsü, RTÜK ve benzeri kuruluşların bağımsızlığı ile TRT'nin tarafsızlığına ait, uygulamadan doğan aksaklıkların giderilmesi için gerekli çalışmalar yapılacaktır. TRT yayınlarının bütün yurtda ve bölge ülkelerinde izlenebilmesi sağlanacaktır. Radyo ve televizyonlara frekans tahsisi, nesnel kurallara bağlanacaktır. Atatürk'ün ulusumuza gösterdiği çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne erişme hedefi doğrultusunda, gelişmemizi hızlandırmak amacıyla, Hükümetimiz, kapsamlı bir ulusal bilgi politikası oluşturacaktır.”

“Kamu erki kullanan dernek ve vakıfların hizmet karşılığında aldıkları paralar için makul ve hakça ölçüler konulacaktır. Keyfî ve kayıt dışı işlemlere

izin verilmeyecektir. Fiyatlandırılabilir kamu hizmetlerinden alınacak ücretin ilgili kurumlara özel ödenek kaydedilmesi uygulaması getirilecektir. Kadınlarımızın ekonomik ve sosyal yaşamımızın her aşamasında üretime katılmaları özendirilecek, kadınlarımızın sosyal ve ekonomik statüsünün geliştirilmesine yönelik çabalar hızlandırılacaktır. Hükümetimiz, şehit aileleri ile gazilerin konut gereksinimlerinin karşılanması için Toplu Konut Fonundan faizsiz konut kredisi verilmesini ve bağlanan aylıkların, katsayı artışı dışında, her yıl düzenli bir şekilde artırılmasını sağlayacak yasal düzenlemeleri süratle gerçekleştirecektir. Engellilerin, yaşlıların ve muhtaç durumdakilerin yaşama uyum sağlayabilmeleri için her çaba gösterilecektir. O arada, engellilerin istihdamı için getirilmiş olan yasal zorunluluklara uyulması sağlanacaktır. Yaşlı yurttaşlarımızın toplumsal etkinliklerden kopmamaları için gereken her türlü önlem alınacaktır. Barınma, sığınma ve bakılma gereksinimi duyan yurttaşlarımızın bu gereksinimi, yerel yönetimlerle de işbirliği içerisinde düzenlenecek çağdaş barınma evleriyle karşılanacaktır. Yoksulları üretken kılarak ve adaletli bir gelir düzeyine kavuşturarak yoksulluktan kurtarmak, temel amacımızdır. Çalışamayacak durumda olanlar için, onurları zedelemeyecek yardım programları uygulanacaktır. Toplumun tüm kesimlerinin ekonomik gelişmeden hakça pay alması, sosyal dayanışma ve yardımlaşmanın yaygınlaştırılması ve kurumsallaştırılması için, hükümetimiz, her çabayı gösterecektir. Kimsesiz çocuklara ve sokak çocuklarına sahip çıkılacak; onların topluma yararlı insanlar olarak yetiştirilmesi için, yerel yönetimlerle işbirliği içerisinde, barınma ve eğitim olanakları sağlanacaktır.”

“Toplumun ve ailelerin bütünlüğünü tehdit eden uyuşturucu kullanımı, şiddet, müstehcenlik ve benzeri sorunlarla mücadele ödünsüz sürdürülecek, gençlerimizi zararlı alışkanlıklara karşı korumak için her türlü önlem alınacaktır. Geleceğimizin güvencesi olan gençlerimizin, Atatürk ilke ve inkılaplarına bağlı, sağlıklı, bilgili ve nitelikli olarak yetiştirilmesi için her türlü önlem alınacaktır. Kamu elindeki spor alanlarının, ticarî hizmet işletmesine dönüştürülmesine izin verilmeyecektir. Tüm yörelerimizde, semt ve kent spor düzenlemeleri ucuz, sağlam ve sağlıklı olarak gerçekleştirilecektir. Yerel yönetimlerin de desteğiyle, gençliğin spor etkinliklerinden yararlanacağı alan ve mekân sayısı artırılabilecektir. Özel imar düzenlemeleriyle, semt spor ve oyun alanları açılacaktır. Amatör sporculuk ve bu amaçla kurulan tesisler tüm yurda yaygınlaştırılacak ve bunun için gerekli devlet desteği sağlanacaktır. Profesyonel kulüplerin de amatör sporculuğa katkısı artırılabilecektir. Belirli amatör spor dallarında etkinlik gösteren gençlerin, doğal afetlerle ilgili kurtarma çalışmalarına gönüllü katılmaları desteklenecektir.”

“Toplumun, kendi kültürünü, demokrasi ve özgürlük ortamında geliştirmesi ve çağdaşlaştırabilmesi için gerekli olanaklar sağlanacaktır. Şöyle ki: Küreselleşme olgusunu yaşadığımız ve 21. Yüzyıla girmekte olduğumuz bu dönemde, ülkemizin ulusal kültür ve sanatıyla diğer uluslar arasında kendi kimliğiyle yer alabilmesi için, temel kurumsal altyapının oluşması sağlanacaktır. Türk kültür ve sanatının, kendi özellikleri içinde gelişmesine ve dünyaya

açılmasına olanak sağlanacaktır. Kültür ve sanatta, ulusal kültürümüzün yanı sıra, evrensel kültür değerlerine de önem ve ağırlık verilecektir. Güzel sanatların her alanı desteklenecek ve bu konuda uluslararası açılım sağlanacaktır. Türkçe'nin zenginleştirilmesi, doğru kullanılması ve yabancı sözcüklere karşı korunması için gerekli önlemler alınacaktır.”

“Ulusal güvenlik politikamızın temelini, Büyük Atatürk'ün belirlediği ‘yurtta barış, dünyada barış’ ilkesi oluşturmaktadır. Kendi ulusal birliğimiz ve ülke bütünlüğümüz kesin kararlılıkla korunurken, tüm ülkelerin de ulusal birliğine ve ülke bütünlüğüne saygı gösterilecektir. Ülkemizin coğrafi konumu göz önünde tutularak, Silahlı Kuvvetlerimizin caydırıcı gücünü artırmaya ve çağdaş teknolojinin tüm olanaklarından yararlanmasını sağlamaya özel önem verilecektir.”

“Eğitime ve gençliğe yatırım, ülkenin geleceğine yapılan yatırımdır. Türkiye, eğitimle ilgili atılımlarını ve yatırımlarını kararlılıkla sürdürecektir. Sekiz yıllık kesintisiz ve zorunlu ilköğretim uygulamasına devam edilecektir. Türkiye'yi bilgi çağına hazırlamaya yönelik olarak, zorunlu eğitim süresinin artırılması imkânları araştırılacaktır. Üstün zekâlı ve üstün yetenekli çocukların erken belirlenmesine ve özel ilgi görmelerine çalışılacaktır. Okulöncesi eğitim olanaklarının tüm çocuklara ulaştırılması için çaba gösterilecektir. Kaynaştırılmalı eğitimden yararlanamayan engelli çocuklarımıza yönelik temel eğitim kurumlarının sayısı süratle artırılacaktır. Engelli gençlerimizin de üretken beceri kazanabilmeleri için, meslekî-teknik eğitim olanaklarının bu gençlere de ulaşmasına özel bir önem verilecektir. Ülkemizin gereksinim duyduğu nitelikli ve rekabet gücünü artıran işgücünün yetiştirilmesi amacıyla, üniversite eğitimi ve meslekî-teknik eğitim yeniden değerlendirilecektir. Meslekî ve teknik eğitim özendirilecektir. Lise düzeyinde meslekî-teknik eğitim alanların, kendi branşlarında üniversite ön lisans programlarına sınavsız girebilmeleri için gereken düzenlemeler yapılacaktır. Üniversite sınavlarının tümüyle kaldırılabilmesi için, öğretim üyesi açığının kapatılması dahil, gerekli çalışmalar sürdürülecektir. Bu bağlamda, açık yükseköğretimle örgün üniversiteler arasında işlevsel bağlantı kurularak ve çağdaş bilgi ve eğitim teknolojisi yaygınlaştırılarak, açık öğretimin niteliği en yüksek düzeye ulaştırılacaktır. YÖK, üniversitelerarası eşgüdüm kurumu haline getirilecek, üniversiteler çağdaş anlamda özerk bir yapıya kavuşturulacak, öğrencilerin de üniversite yönetimlerinde temsil edilmesine imkân verici düzenlemeler yapılacaktır. Özel okullarda adaletli bir ücret düzeninin kurulmasına çalışılacaktır. Eğitim kurumlarında ideolojik kutuplaşma ve çatışmalara fırsat verilmeyecektir. İlk, orta ve yükseköğretimde, çağdaş iletişim ve bilgi teknolojileri en geniş ölçüde değerlendirilerek ve öğrenci yurtları hızla yaygınlaştırılarak, eğitimde olanak eşitliği sağlanacaktır. Yetişkinlerin her alanda öğrenimlerini geliştirebilmeleri ve üretim becerilerini artırabilmeleri için gerekli olanaklar sağlanacaktır. İlköğretim beşinci sınıfını tamamlayan öğrencilerin, kanunî temsilcilerinin talep etmesi durumunda, Diyanet İşleri Başkanlığınca yaz tatilinde açılan ve Millî Eğitim

Bakanlığının denetim ve gözetimine tabi olan Kur'an kurslarına devam edebilmelerine imkân verici bir düzenleme yapılacaktır.”

“Türkiye, bölgesinde ve dünyada, barış ve istikrarın önde gelen bir güvencesi olmaya devam etmektedir. Ülkemiz, demokrasinin, laikliğin, çağdaşlaşmanın ve kadın-erkek eşitliği dahil insan haklarının ve temel özgürlüklerin, uluslararası alanda işbirliği ve dayanışmanın savunucusudur. Cumhuriyetimizin temelinde yatan bu nitelikler, dış ilişkilerimizde rehber ilkelerimiz olacaktır. Uluslararası ilişkilerde barışçı dış politika yaklaşımımız, titizlikle sürdürülecek, ülkemizin bölgesel güç olma potansiyeli, bölgemizdeki devletlerle ve bölge dışı güçlerle çok yönlü ve dengeli ilişkiler kurularak pekiştirilecektir. Herhangi bir yabancı ülkeyle veya uluslararası kuruluşlarla ilişkilerimizde gözetilecek başta gelen koşul, ülkemizdeki bölücü teröre destek olunmamasıdır. Başka ülkelerde çalışan ve yaşayan yurttaşlarımızın hak ve çıkarlarının uluslararası hukuk kuralları çerçevesinde korunmasına duyarlı olunacaktır. Bu yurttaşlarımızın, Türkiye’nin ekonomik ve sosyal gelişmesine her alanda katkısının yolu açılırken, seçimlerde oy kullanmaları konusundaki engeller ivedilikle aşılabacaktır. Yunanistan’la, başta Ege ile ilgili olanlar olmak üzere, aramızdaki sorunların diyalog yoluyla çözümü için iyi niyetli ve yapıcı girişimler sürdürülecektir. Bu itibarla, komşumuz Yunanistan’ın, öncelikle PKK dahil, terörizmle mücadelede kesin bir tavır almasını ve ilişkilerimize Avrupa Birliği gölgesinin düşürülmemesini beklemekteyiz.”

“Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin kazanılmış haklarının korunmasına ve geliştirilmesine yönelik politikalarımız kararlılıkla sürdürülecektir. Kıbrıs’ta bugün iki ayrı devlet bulunmaktadır. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinin konfederasyon önerisi, Ada’da ortak bir çözüm için en gerçekçi yolu oluşturmakta ve hükümetimizce de desteklenmektedir.”

“Türkiye’nin AB’ye tam üyeliği, tarihten, coğrafyadan ve anlaşmalardan doğan hakkıdır. Türkiye’nin Avrupa Birliğine, öteki üyelerle eşit hak ve statüye sahip tam üyelik hedefinin gerçekleştirilmesine çalışılacaktır. Avrupa’daki bütünleşme süreci içinde yerini alacak olan Türkiye, bunu gerçekleştirirken, ulusal hak ve çıkarlarını her zaman titizlikle gözetmeye devam edecektir. Bu çerçevede, AB’yle ilişkilerimize ivme kazandırabilecek fırsat ve gelişmeler dikkatle izlenecektir. Türkiye, siyasi ve ekonomik planda olduğu kadar güvenlik ve savunma konularında da, Avrupa ve Transatlantik yapılanmaları ve oluşumları içinde tam ve eşit biçimde yer almak için kararlı bir yaklaşım içinde olacaktır. Gümrük birliğinin uygulamada ortaya çıkan sakıncalarını gidermek için etkin girişimlerde bulunulacaktır.”

“Türkiye’nin geleneksel stratejik önem ve ağırlığı, Balkanlar, Kafkasya, Orta Asya, Karadeniz, Akdeniz ve Ortadoğu bölgelerinde meydana gelen son gelişmelerle daha da ön plana çıkmış bulunmaktadır. Avrasyalaşma süreci olarak tanımlanabilecek bu ekseninde, Türkiye, anahtar ülke konumuna gelmiştir. Hükümetimiz, bu konumun üzerine yüklediği sorumlulukları ve kendisine

sağladığı olanakları, ulusumuzun çıkarları açısından değerlendirmek hususunda kararlıdır.”

“Hükümetimiz, Türk Cumhuriyetleri ile ekonomik, sosyal, kültürel ve siyasal alanlarda işbirliğini geliştirmeye yönelik aktif ve istikrarlı bir politika izleyecektir. Balkan ve Ortadoğu ülkeleri başta olmak üzere, bölgesel ilişkilerimize özel bir önem verilirken, her kıtadan devletlerle de ilişkilerimizi geliştirmeye yönelik atılımlar sürdürülecektir.”

“Dostluk ve ittifak bağlarına dayanan ABD’yle ilişkilerimizin daha da geliştirilmesi ve güçlendirilmesi, hükümetimizin hedefleri arasındadır. Çin Halk Cumhuriyeti ile ilişkilerimizin çok yönlü olarak geliştirilmesine özen gösterilecektir. Komşumuz Rusya Federasyonu ile ilişkilerimiz önemini korumakta olup, gerek ikili gerek çok taraflı planda Rusya ile işbirliği olanaklarının geliştirilmesine çalışılacaktır. Demokratik bir Rusya’nın ekonomik bakımdan güçlenmesi, Türkiye’nin beklentilerine uygun bir gelişme olarak görülmektedir.”

“Irak’ın toprak bütünlüğü ve ulusal birliği Türkiye için yaşamsal önem taşımaktadır. Hükümetimiz, Irak yönetiminin bunu sağlayıcı bir tutum izlemesini, uluslararası toplumun da bunu kolaylaştırıcı bir yaklaşım içinde olmasını gerekli görmektedir. Ermenistan’ın, işgal ettiği topraklardan çekilerek Azerbaycan ile barış yapması için sürdürülen çabalar ve girişimler tarafımızdan desteklenmektedir. Barış, Kafkasya bölge ülkeleri arasında her türlü işbirliğine yol açan bir gelişme olacaktır.”

“Balkanlarda kalıcı bir istikrarın tesis edilebilmesi için, Türkiye, üzerine düşen sorumluluğu yerine getirmeye devam edecektir. Bu çerçevede, Bosna-Hersek ile ilişkilerimize gösterdiğimiz ilgi ve yakınlık sürdürülecektir. Keza, tarihî ve kültürel yakınlığımızın yüklediği sorumluluğun da bilinci içerisinde, hükümetimiz, Kosova’da zulmün durması ve hakça bir barış sağlanması için, gerek NATO ittifakı içindeki gerek bir bölge ülkesi olarak çok taraflı plandaki gerek ikili zemindeki gayretlerine devam edecektir.”

“Arap ülkeleriyle ilişkilerimiz geleneksel özel ve önemli konumunu koruyacak ve İslam ülkeleriyle ilişkilerimizin de geliştirilmesine önem verilecektir. Sorunları artan bir uluslararası ortamda bir dünya ülkesi haline gelmiş olan Türkiye’nin dış politika ve dış ilişkiler alanlarındaki sorumluluk ve faaliyetleri artmıştır ve artmaya devam edecektir. Afrika, Latin Amerika ve Uzakdoğu ülkelerine açılımlarımız Türkiye’ye yeni olanaklar sağlayacaktır.”

“Hükümetimiz, ülkemizin ciddi sorunlarını çözmek amacıyla, yapısal reformları gerçekleştirme de dahil, her türlü çözümü üretmek ve uygulamak kararlılığındadır. 21. Dönem TBMM’yle birlikte 21. Yüzyıla girerken, bilgi çağını yakalamak, mutlu, refah içinde ve güçlü bir Türkiye’ye ulaşmak, hedefimizdir. Türkiye, 21. Yüzyılın başlarında, büyük Atatürk’ün bize hedef gösterdiği çağdaş uygarlığın üstüne erişebilmek için gerekli güce ve dinamizme sahiptir. Hükümetimiz, bu hedef doğrultusunda, üzerine düşenleri yapmaya kararlıdır.”

b. Hükümet Programı Üzerinde Siyasi Parti Gruplarının ve Milletvekillerinin Değerlendirmeleri

07 Haziran 1999 günü Meclis Başkanı Yıldırım Akbulut'un başkanlığında toplanan TBMM Genel Kurulunda, Başbakan Bülent Ecevit tarafından kurulan Bakanlar Kurulu'nun Programı üzerindeki görüşmelere geçilmiştir. Hükümet Programının görüşülmesi sırasında TBMM İçtüzüğü md. 72 esaslarına göre siyasi parti gruplarına, Hükümete ve şahısları adına iki üyeye söz verilmiştir.¹³⁷³ 57. Bülent Ecevit Hükümetinin Programı hakkındaki görüşmeler aşağıdaki şekilde icra edilmiştir.¹³⁷⁴

MHP Grubu adına İsmail Köse (Erzurum);¹³⁷⁵ yeni bir çağa ayak basmak üzere bulunulan dönemde dünyada yaşananlara göz gezdirildiğinde Türkiye'nin tam bir ateş çemberi ve siyasî entrika kuşağıyla çevrili olduğunun görüldüğünü, 20. Yüzyıla damgasını vuran Soğuk Savaşın belirlediği statükoların yerle bir olduğunu, Soğuk Savaş'ın ardından Avrasya'da yer yer soğuk savaş dönemini fazlasıyla aratan kargaşa ve belirsizliklerin hâkim olduğunu, Soğuk Savaş sürecinin bitmesinin ardından bütün insanlığa alternatif olarak sunulan yeni dünya düzeninin insanları bir hayli ümitlendirdiğini, Körfez Savaşının naklen yayınlanmasıyla birlikte bütün dünyanın görmeye hazırlandığı barış ve hürriyet rüyasının kısa zamanda kâbusa dönüştüğünü, yeni dünya düzeni denilen yapının aslında yeni bir düzensizlik olduğunun anlaşıldığını, BM Güvenlik Konseyini kontrol altında tutan Batılı devletlerin kendi çıkarlarını garantiye almaktan başka hedeflerinin olmadığını ortaya çıktığını, Yugoslavya'nın parçalanmasıyla birlikte bağımsızlığını ilan eden Slovenya ve Hırvatistan'ın egemenlik hakları üzerine sıyanet meleği gibi kapanan Batılı ülkelerin Azerbaycan – Çeçenistan - Bosna-Hersek ve Kosova'ya gelince vahşete uzun süre seyirci kalmadıklarını, iki kıtanın birleştiği stratejik bir bölgede bulunmanın risklerini taşıyan Türkiye'nin aynı zamanda Ortadoğu politikalarının da merkezi durumunda bulunduğunu, Amerika ve Avrupa'yla kurulan dostluk köprülerinin geliştirilerek devamındaki hassas dengenin de Türkiye'yi kilit bir ülke noktasına getirdiğini, Türkiye'nin dünya barışına katkısı ve Müslüman ülke halklarına reva görülen zulme karşı takındığı millî ve uygarca tavırın tarihî misyonuna uygun ve büyüklüğüyle mütenasip olduğunu, Türkiye'nin yakın bir gelecekte dünyanın kalkınmış ilk on devletinden birisi olacağını, Türkiye'nin özellikle gelişmiş Avrupa ülkeleri olmak üzere gittikçe yaşanan dünya nüfusu içerisinde en genç ve iyi yetişmiş dinamik bir nüfusa

¹³⁷³ Bu süre birden fazla konuşmacı tarafından yapılabilecekti. Keza, 03.06.1999 tarihli Genel Kurulun 10. Birleşiminde alınan karar gereğince siyasi parti grupları ve hükümet adına yapılacak konuşmalar için 50'şer dakika, şahsı adına konuşmalar için de 10'ar dakika öngörülmüştür.

¹³⁷⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 12 (07.06.1999), s. 195.

¹³⁷⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 12 (07.06.1999), s. 196.

sahip olduğunu, girişimcilerinin dünya standartlarını yakalamadaki yetenekleri ve dış dünyaya açılabilme kabiliyeti bakımından Türkiye'nin gelecek yüzyılın en güçlü devletleri arasındaki yerini mutlaka alacağını, bunun için yetenekli ve vizyon sahibi siyasetçilere ihtiyaç duyulduğunu, millî birlik ve bütünlüğün muhafaza edilme şartı bulunduğunu, Türkiye'nin inanç yapısı ve kültürel bütünlüğü ile etnik kaynaşmışlığının zedelenmeye çalışıldığını, ekonomik ve sosyokültürel ambalajlar altında süslenmeye çalışılan vatan hainliğinin teröristlikten yarı aydınlığa uzanan birçok çeşidine milletin yıllardır tanık olduğunu, Türk Devletinin iç ve dış güçlerin maşalığına soyunanları hüsrana uğratacak güçte ve kudrette bulunduğunu, 18 Nisan seçimleriyle milletin yeni bir siyasî irade ortaya koyduğunu ve siyasî yelpazede MHP'nin kendi kaderi üzerinde söz sahibi olmasını arzu ettiğini, Meclisin ikinci büyük partisi olan MHP'nin kendisine teklif edilen koalisyon ortaklığı önerisine bu açıdan yaklaştığını, MHP'nin bütün hükümet çalışmalarında ciddi ve gerçekçi bir siyasî parti olmanın sorumluluğu ve ağırlığıyla gerekli katkıları yaptığını ve yapmaya devam edeceğini, koalisyonu oluşturan üç siyasî partinin uzlaşarak önemli memleket meseleleri üzerindeki çok önemli hizmetleri yerine getireceklerini, MHP'nin seçim beyannamesinin 57. cumhuriyet hükümetinin programına fazlasıyla girdiğinin görüleceğini, MHP'nin bu nezaket çerçevesi içerisinde ağırlığını hissettirdiğini ve önceliklerini uzlaşma zeminine taşımaya çalıştığını, küresel işlev iddiasıyla bir dünya devleti olmak için hemen her şeye sahip olan Türkiye'nin yüksek vasıflı ve ufku geniş yöneticilerle yarınlara umutla hazırlandığını, yeni hükümetin göreve kriz gazisi bir ekonomiyle başladığını, ekonomik göstergelerde birçok gelişmelere karşın 1984'lü yıllardan beri enflasyonun %25-40'lardan gelerek %150'lere çıktığını, geline günde %50'lerdeki tahribatının çok büyük olduğunu, istihdam yaratacak yatırımların durduğunu, faaliyette bulunan yatırımların kapasite kullanımlarının %50'lere indiğini, Türkiye'nin Uzakdoğu'da ve komşu Rusya'da meydana gelen ekonomik krizlerden etkilendiğini, GSMH'daki büyümenin 1998 yılında %3.8 olduğunu, dış ticaret açığının 1983'lü yıllardan 1999'lu yıllara kadar 3 milyar dolardan 20 milyar dolara kadar yükseldiğini, ihracatın 1983'lü yıllardan 1999'lu yıllara kadar 27 milyar dolara ulaştığını, 1983 yılında 18 milyar dolarlık dış borcun 102 milyar dolara ve iç borcun 40 milyar dolara yaklaştığını, çok acil ve ciddi tedbirlere ihtiyaç duyulduğunu ifade etmiştir.

İsmail Köse konuşmasını; "MHP olarak, önümüzde duran turizm sektörünün içerisinde bulunduğu krizin aşılması için, otomotiv sektörünün, tekstil sanayiinin yeniden rayına oturması ve yeniden istediğimiz noktada ihracata başlayabilmesi için, kamu çalışanlarının enflasyonun altında ezilmemesi için gerekli ücret politikalarının uygulanmasının yanında olacağız. Tarım kesimimizin, çiftçimizin, daha iyi alım fiyatlarıyla, ürettiğinin değerlendirilmesini, sosyal güvenlik reformunun yapılmasını, bankalar yasasının bir an önce çıkarılmasını, vergi yasalarının yeniden gözden geçirilmesini MHP olarak

talep ediyoruz. ...Yerel yönetimler yasası çıkmalıdır. Özelleştirmeye ivme kazandırılmalıdır. Kamu finansman açıklarının yapısal reformlarla düzenlenmesi gerekmektedir. Esnaf ve sanatkârlar ile küçük ve orta boy işletmelerin geliştirilmesi için, daha önce yapılan çalışmalar devam ettirilmeli ve daha da artırılmalıdır. Yap-işlet-devret modelleriyle yapılacak projelerin, ekonomiyi ve sosyal hakları ilgilendiren yasama çalışmalarına ve uygulamalara, ekonomik ve sosyal konseyin ve genelde sivil toplum örgütlerinin etkin katılımlarının sağlanmasını ve konseyin yapısının ve temsil yeteneğinin güçlendirilmesini de arzu etmekteyiz. Üniversite araştırmalarına yardımcı olunmasını; hayvancılık sektörünün canlandırılarak, özellikle sınır illerimizden kaçak hayvanların girmesine engel olunmasını -ki, hükümetimizin programında bunlar da vardır-yükreden destekliyoruz,” şeklinde sürdürmüştür.

İsmail Köse konuşmasını; “MHP’nin kurmuş olduğu araştırma ve geliştirme merkezinde, 600’e yakın bilim adamı -üniversiteden ilim adamlarımız, uzmanlar ve bürokratlar- Türkiye’mizin 40 önemli meselesini önlerine koymuşlar ve bütün bu meseleleri kendi millî potansiyelimizle nasıl değerlendireceğimiz konusunda raporlarını hazırlamışlardır. ...Ancak, bu hazırlamış olduğumuz raporları, tek başımıza hükümet olmamız dolayısıyla, ancak uzlaşabildiğimiz kadarıyla Hükümetin Programına yerleştirme fırsatı bulmuşuzdur. MHP -her ne kadar seçim beyannamemize uyum göstermese de- üç değerli partimizin müşterek görüşleri doğrultusunda hazırlanan ve kısa sürede olumlu sonuçlar vereceğine inandığımız bu Programı destekleyecektir. 57. Hükümet Programında bulunan, MHP’nin seçim beyannamesinde var olup da Programa alınan hususlar ile bildiğimizde olmasa bile uygulanması halinde ekonomik rahatlık sağlayacağına inandığımız önemli hususları Yüce Heyetinize arz etmek istiyorum. Hükümet Programında yer alan Anayasanın 83. ve 100. maddelerinin değişikliği, seçim beyannamemizde milletimize sunulmuştur ve vaat edilmiştir. Çeteler ve organize suç örgütleri ile yolsuzlukla mücadele, yine, seçim beyannamemizde vardır, Hükümet Programında vardır. Kamu yönetiminin yeniden yapılanması ve kamu kurumları arasındaki görev -yetki paylaşımı- seçim beyannamemizde vardır ve Hükümet Programında vardır. İl, ilçe ve belde kurulmasının objektif kurallara bağlanması konusu, yine, seçim beyannamemizde vardır, Hükümet Programına girmiştir. Köy ve mahalle muhtarlarıyla ilgili düzenleme, yargı bağımsızlığının sağlanması, bürokrasinin düzenlenmesi ve azaltılması, yine, seçim beyannamemizde vardır, Hükümet Programına da girmiştir. Başbakanlık Yüksek Denetleme Kurulunun işlevini değiştirmek ve tam bağımsızlığını sağlamak amacıyla yapılacak düzenlemeler, yine, seçim beyannamemizde vardır ve Hükümet Programımızda yer almıştır. MHP’nin önemle üzerinde durduğu siyasî ahlak yasasının çıkarılması, hem Hükümet Programında vardır hem de seçim beyannamemizde vardır. Beyannamemizde bulunan merkezî nüfus idaresi projesi, yine, Hükümet Programında vardır ve yine, kamuya ve kamu denetim elemanı alımında denetmen kişiliğinin görev ve sorumluluğu bilincinin geliştirilmesine

yönelik önlemler alınması konusu, Hükümet Programında da yer almıştır,” şeklinde sürdürmüştür.

İsmail Köse konuşmasının devamında; kamu personelinin terfi ve görevlerinin gerektirdiği hizmet içi eğitimleri ile eğitim sonunda yapılan sınavda başarılı olma şartının getirileceğini, Kamu-Sen denilen sendika kanunu vaat ettikleri için Hükümet Programında yer aldığını, sınır ticareti ve yapısal reformlar ile kamu açıklarının küçültülmesi ve malî piyasalara istikrar ve güven getirilmesi gibi bir çok projenin hayata geçirileceğini, vergide adaletin sağlanacağını, istihdam sağlayacak özel sektör yatırımlarının teşvik edilerek kırsal kalkınmaya öncelik verileceğini, ormancılığın destekleneceğini, sigortasız işçi çalıştırılmasının önlenmesi ile KOBİ’lerin desteklenmesine çalışılacağını, şehit aileleri ile gazilerin konut ihtiyaçlarının karşılanması ve engelliler ile yaşlı ve muhtaçların hayata intibakı için çaba gösterilmesi konularının Hükümet Programına girdiğini ifadeyle, “Eğitim ve öğretimde, Türk Milletine mensubiyetin gurur ve şuuruna sahip, ...düşünme, algılama ve problem çözme yeteneği gelişmiş, dış dünyaya yeni düşünce ve gelişmeciliğe açık, sorumluluk duygusu ve toplumsal duyarlılığı gelişmiş, bilim ve teknoloji üretimine yatkın, beceri düzeyi yüksek, girişimci, sağlam karakterli, demokrat, kültürlü, inançlı ve erdemli nesillerin yetiştirilmesi, eğitim politikamızın temeli olacaktır. ...Millî devlet, millî siyaseti olan devlettir. Millî siyaset ise, millî bir eğitim ve öğretim politikasıyla oluşturulmaktadır. Millî bir eğitim politikası da, o milletin dinini, dilini, örf ve âdetlerini, tarihini, sanatını, dünya görüşünü yansıtan ve millî şuur uydıran bir politikadır. Milleti millet yapan değerlerin korunması ve nesilden nesile aktarılması, ancak millî bir eğitimle mümkündür. (...) MHP, başta bölücü terör olmak üzere, zor ve şiddeti yöntem olarak benimsemiş her türlü yasadışı unsurları bir an önce tesirsiz hale getirmeyi, ülkemizin her köşesinde güven ve huzuru hâkim kılmayı öncelikli temel görevlerinden biri olarak addetmektedir. (...) MHP’nin etkili olduğu bir Meclis ve hükümet ortamında, şehit yakınlarının gözlerini yaşartacak, milletimizi rencide edecek hiçbir tavır, hareket ve karar, uygulama imkânı bulamayacaktır. (...) MHP olarak dış politikada ana hedefimiz, önce millî çıkarların korunması, daha sonra da geliştirilerek, Türkiye’nin, bölgesinde ve dünyada saygın bir devlet olma noktasındaki aktif politikaların devam etmesinden yanayız. (...) Sosyal adaleti sağlamak, barış ve huzuru temin etmek ve insan haklarını, din ve vicdan hürriyetini sağlamak için ve diğer konularda olduğu gibi uluslararası ilişkilerde, ekonomik işbirliğinde, partiler arası uzlaşmada, muhakkak surette, uzlaşmaya ve diyaloga ihtiyaç vardır. Günümüzde de kavga ve siyasî çekişmelere değil, barış, işbirliği ve beraberce yanyana gelmeye ihtiyacımız vardır. Siyasî istikrarı sağlamakla, ülkede kardeşlik ve dayanışmayı tesis etmekle, siyasî yaklaşma ve hoşgörüyle, ancak bu ağır yükün altından kalkmamız mümkün olacaktır,” şeklindeki sözleriyle konuşmasını tamamlamıştır.

FP Grubu adına Mehmet Recai Kutan (Malatya);¹³⁷⁶ Hükümet protokolünde iç politika ve dış politika açısından her konuya tepkisel ve negatif bir şekilde yaklaşıldığını, bireylerin özgürlük alanını geliştirmek yerine devleti korumaya yönelik bir hükümetin görüldüğünü, her cümlemin bir icraat hükümetinden ziyade 28 Şubat ruhunun kılavuzluğunda bir tepki hükümetini yansıttığını, 57. hükümet döneminde de 55 ve 56. hükümet döneminde olduğu gibi yasakların ve baskıların aynen devam edeceğini, 55. cumhuriyet hükümetinin programına göre tek farkın DTP'nin yerini MHP'nin almış olması olduğunu, 57. hükümette uzlaşmanın sağlanabilmesi hususunda kamuoyunda ciddi tereddütler ve şüpheler bulunduğunu, DSP Genel Başkan Yardımcısı Rahşan Ecevit'in daha koalisyon müzakereleri öncesi MHP ile ilgili endişeli sözlerinin unutulmadığını, Meclise girmeyi başaran 5 partinin kurabileceği en az 10 ayrı koalisyon imkânı varken diğer hükümet seçenekleri hiç müzakere edilmeden DSP-MHP-ANAP koalisyonu kurulduğunu, ana muhalefet partisi olarak yanlışları tenkit edip halkın menfaatlerinin yılmaz takipçisi olacaklarını ifade etmiştir.

Recai Kutan konuşmasını; “Yeni bir yüzyılın eşiğinde bulunuyoruz. Bütün dünyada demokrasi ve değişim rüzgârları esiyor. Ülkelerin pek çoğunda eski totaliter rejimler yıkıldı; yerine, demokrasi ve özgürlüğe giden bir yol açıldı. Şimdi insanlar, daha çok demokrasi, daha geniş özgürlükler ve herkese refah istiyor. ...Devlet felsefesi de değişiyor; hâkim devletten hadim devlete, hizmet devletine hızlı bir geçiş yaşanıyor. İnsanların inançlarını yaşamada, fikirlerini söylemede, teşebbüs gücünü serbestçe kullanıp geliştirmede evrensel mutabakatlar oluşuyor. ...Türk Halkı da, daha çok demokrasi, özgürlükler ve refah istiyor. Hiç şüphesiz, kurulmuş olan bu hükümetin başarısı ya da başarısızlığı, en evvel, dünyadaki bu gelişmeleri, değişimleri nasıl anladığına ya da anlamadığına bağlıdır. Çünkü, kendi insanını çağın gerisinde bırakan, evrensel gelişmelerden koparan her hükümet başarısızlığa mahkûmdur. (...) Ülkemiz ise 21. Yüzyıla maalesef büyük sorunlarla giriyor. Evet, ülkemizde, siyasal, sosyal ve ekonomik bakımlardan istikrarsızlıklar var, bunalımlar var. Anayasa, devletimizi, demokratik, laik, sosyal bir hukuk devleti olarak tarif etmekte; ama, vatandaşlarımız arasında genel kanaat, ülkemizde gerçek anlamda bir demokrasinin, kâmil manada insan hakları ve özgürlüklerin olmadığı şeklindedir; Batılı anlamda çağdaş ve demokratik bir laiklik tatbikatının da bulunmadığı istikametinde düşünülmektedir aziz vatandaşlarımız. ...Ülkemizde, maalesef, barış ortamı bozulmuş, huzursuzluklar artmıştır. Terör ve anarşi, zaman zaman şehir merkezlerine kadar intikal etmiştir. Geçim sıkıntısı korkunç boyutlardadır. Bu sebeple, işçi, memur, çiftçi, esnaf sokağa dökülmüş veya dökülmek üzeredir. Üretim ve millî gelir çok düşük seviyededir, âdeta durmuştur. Esasen çok büyük olan iç ve dış borçlar süratli bir şekilde

¹³⁷⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 12 (07.06.1999), s. 204.

artmaktadır. Yatırımlar âdeta durmuştur, işsizlik had safhadadır. Enflasyon üç rakamlı seviyeler civarında dolaşıp durmuştur. Aylık mutfak masrafı 80 ilâ 90 milyon olarak ilan edilmişken, asgarî ücretle çalışan pek çok vatandaşımızın eline, ayda 55 milyon lira geçmektedir. Türkiye, dış politika bakımından büyük tehlikelerle karşı karşıyadır. Ülkemiz, Batı âleminde de, İslam âleminde de âdeta dışlanmış durumdadır. (...) Ortadoğu, Kafkasya ve Orta Asya enerji kaynaklarının da terminali durumundayız. Çevremizde 100 milyonlarca, tarihî, kültürel ve inanç bağlarıyla bağlı olduğumuz bir nüfus yaşıyor. Dünyanın en büyük medeniyetlerinin vârisiyiz. ...Türkiye siyasetinde iki zihniyet ve eğilim, başından beri hep olagelmıştır: Birinci eğilim, statükoyu sürdürmekten yarar umanların, Batılı anlamda bir demokrasiyi içine sindiremeyenlerin, gelenekçi, tutucu ve gerici politikalarından kaynaklanmaktadır. Statükocu elitlerin, modası geçmiş kutsal devlet yanlısı devletçi seçkinlerin demokrasiyi devlete feda eden bu anlayışları, Türkiye’yi çağdışı bir konuma itmektedir. Bu eğilimin belirgin özelliği, devletçi, otoriter, yasakçı ve buyurgan olmasıdır. (...) Artık herkesin şunu çok iyi kavramış olmasını diliyoruz: Mevcut statükoyu koruyarak, Türkiye’yi, 2000’li yıllara yaraşır, alnı açık, başı dik, mutlu, huzurlu, müreffeh ve demokratik bir ülke olarak taşımak mümkün değildir! şeklindeki ifadeleriyle sürdürmüştür.

Recai Kutan konuşmasında; “Hükümetimiz, 21. Yüzyıla girerken, demokrasimizin eksikliklerini gidermeyi, insan haklarını geliştirmeyi, düşünce özgürlüğünün önündeki engelleri kaldırmayı öncelikli görevleri arasında saymaktadır” denildiğini, oysa programın yasaklarla doldurulmuş olduğunu, son beş yıldan beri dünyada en çok gazeteci hapseden ülkesi Türkiye’de 1998 yılı sonu itibarıyla hapisteki gazeteci sayısının 12’yi bulduğunu, FP’nin düşünce suçlarını derhal kaldırmayı ve Türk Ceza Kanununun 312. maddesi ile Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesi başta olmak üzere düşüncüyü cezalandıran hükümlerini kanunlardan çıkarmayı temel görev ve sorumluluk saydığını, Hükümet Programında insan hakları ihlallerinin önlenmesi için herhangi bir somut teklif görülmediğini, Türk Ceza Kanununun 312. maddesi ile Terörle Mücadele Kanununun 8. maddesi hakkında ne düşünüldüğünün görülmediğini, Cumhurbaşkanının bir konuşmasında “benim ülkemde, vatandaşlarımın kapılarını, sabahın erken saatlerinde sadece sütçüler çalacaktır” dediğini, bazı yazarlar ve düşünürler ile siyasîlerin ve hatta işadamlarının tıpkı teröristler gibi evlerinden alınmasına önlem alındığının görülmediğini, geline nokta Türkiye’de hiçbir siyasî partinin güvencesinin olmadığını, siyasî partilerin akıbetinin Yargıtay Cumhuriyet Başsavcısının insafına bırakıldığını, programda Siyasî Partiler Yasasına yapılacak uyum değişikliği hakkında hiçbir şey göremediklerini, Türkiye’de son günlerde Başbakan dahil pek çok mevki ve makam sahiplerinin telefonlarının dinlendiğini, Anayasadaki haberleşmenin gizliliği ve özel hayatın korunması ilkesine aykırı olarak yasadışı yollardan sağlanmış bir teyp kasetinin Yargıtay Başsavcısı tarafından kanıt diye Anayasa

Mahkemesine sunulabildiğini, hükümetin bu yasal olmayan uygulamaları önlemesi gerektiğini, Hükümet Programında çok tehlikeli sonuçlar doğurabilecek yeni bir laiklik anlayışının ifade edildiğini, kutsal din duygularının devlet işlerine karıştırılmasının laiklik ilkesine aykırı sayıldığını, Başbakan Ecevit'in Hükümet Programını okurken üzerine basa basa "hanımların özel yaşamlarında giyim kuşamlarına karışmak söz konusu değildir; ancak, kamu kurumlarında, türbanın, cumhuriyetin temel niteliklerini hedef alan bir siyasal simgeye dönüştürülmesine karşı, yürürlükteki kurallar uyarınca alınmış önlemler titizlikle sürdürülecektir" dediğini, "acaba sokaktaki hanımların başörtüsünün yasaklanmadığı için teşekkür mü etmeliyiz?!" diye düşündüklerini, özel yaşamdaki giyim kuşama müdahaleden veya müdahale etmemeden söz edebilmenin hiçbir hukuki düşünceyle bağdaşmayacağını, "Kamu kurumlarında, türbanın, cumhuriyetin temel niteliklerini hedef alan bir siyasal simgeye dönüştürülmesine karşı, önlemler titizlikle sürdürülecektir" şeklinde de bir cümle sarf edildiğini, kamu kurumlarındaki yasaklamanın hem kamu kurumlarında çalışanlara ve hem de kamu hizmetinden yararlananlara şeklinde anlaşıldığını, yasağın memurlar ile bir kamusal hizmeti talep eden ve eğitim talep eden üniversiteler ile diğer okullardaki öğrenciler için de geçerli olduğunu, bunun kendi içinde binbir açmazı olan çağdışı bir yaklaşım olduğunu, kamusal hizmeti talep eden için yasak koyma programlanırsa sonunun gelmeyeceğini, bir devlet hastanesinden sağlık hizmeti isteyen vatandaşa veya nüfus cüzdanı almak için nüfus müdürlüğüne giden yurttaşa da uygulamak gibi içinden çıkılmaz bir duruma girileceğini, bir diğer konunun türbanın siyasal bir simgeye dönüştürülmesi olduğunu, bu ifadenin yasakçılığın bir gerekçesi olarak kullanıldığını, siyasal simge kullanmanın suç sayılmasının mümkün olmadığını, suç sayılsaydı parti rozeti takan bütün milletvekillerinin ve vatandaşların mahkûm edilmesi gerekeceğini, her başını örtene siyasal simge olarak bunu yaptığının söylenemeyeceğini, televizyon ekranlarında üniversiteden görüntüleri izlerken 18-25 yaşlarındaki öğrencileri (başörtülü, başı açık, mini etekli, kotlu) kampus bahçelerinde birlikte el ele dolaşırken ya da ders çalışırken görüldüklerini, birlikte eğlenen öğrencilerin birbirlerini tehdit ve tehlike olarak algılamadıklarını ifade etmiştir.

Recai Kutan konuşmasında; 57. hükümet programında eğitimin acil çözüm bekleyen sorunlarına dair yeterli hiçbir şey bulunmadığını, kesintisiz zorunlu eğitimle ilgili kanunla başta imam-hatip okulları olmak üzere meslekî ve teknik okulların orta kısımlarının kapatıldığını, lise kısımlarının işlemez hale getirildiğini, yaz tatilleri ve hafta tatillerinde Kur'an kurslarına gitme imkânı varken bunların yasaklandığını, bu yanlış tatbikatla sanayi için ara eleman yetiştiren sanat eğitimi ile çiraklık eğitiminin perişan edildiğini, 1970'lerin Ecevit iktidarının yağ ve benzin kuyruklarıyla ve hatta karaborsa ve yokluklarla hatırlandığını, iki yıldır aynı zihniyetin işbaşında olduğunu, hükümet programında "ülkemizin en temel ekonomik sorunu, iç borçlarımızın vadelerinin

kısalığı ve faiz oranlarının yüksekliğidir” denildiğini, ülkeyi iki yıldır borç faiz batağına DSP’li koalisyonun sürüklediğini, 4 katrilyon lira olarak devralınan iç borç stokunun iki yılda 4 katına çıkarıldığını, dış borcun 103 milyar dolara ve iç borcun 39 milyar dolara çıktığını, Ziraat ve Halk Bankasının 10 milyarı bulan görev zararları ile toplam borcun 150 milyar dolara çıktığını, borç stoğunun GSMH’nın %73’ü düzeyine çıktığını, faiz oranlarının da yükseltilerek iç borçlanmada ortalama %140’a çıkarıldığını, 54. Refahiyol Hükümetinin borçlanma ve faiz politikalarındaki kararlı mücadele programının terk edildiğini ve düşmeye başlayan faizlerin artırıldığını, 1996’da bütçe giderlerinin %32’si faiz ödemelerine giderken Refahiyol’un hazırladığı 1997 bütçesinde bu oranın 10 puan düştüğünü, bu kararlılığın terk edilmesiyle 1998 giderlerinin %40’ının faiz olarak ödendiğini ifade etmiştir.

Recai Kutan konuşmasını; “Gelir dağılımında korkunç bir adaletsizlik var, bölgelerarası kalkınmışlıkta da, yine aynı şekilde çok büyük dengesizlikler var. Bir bakıyorsunuz, kişi başına millî gelir Kocaeli’nde 7 bin dolar civarında, buna mukabil, Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da 600 ile 700 dolar civarında dolaşiyor. 56. hükümet döneminde Sayın Ecevit, Diyarbakır’a da giderek, Doğu ve Güneydoğu Anadolu için bir paket açmış idi ve o zaman ifade edildi ki, bu bölgeye 40 trilyon liralık bir imkân tahsis edilmektedir. Bu 40 trilyon dediğiniz nedir muhterem arkadaşlarım? Şu anda, her gün, faizcilere ödemekte olduğumuz faiz, 30 trilyon liradır; yani, birbuçuk günlük faiz parası, doğu ve güneydoğuya layık görülmüştür; ancak, o da, bugüne kadar ödenememiştir. Evet, devri iktidarınızda, yabancı sermaye girişi, 1998 itibariyle, gerileyerek 1 milyar dolar seviyesinde kalmıştır. Buna karşılık, 1998’in ikinci yarısında, piyasadan, yaklaşık 7 milyar dolar dışarı kaçmıştır ve sizler, dışarıya kaçan paraları değil, dışarıdan gelen paraları, rengi yeşil mi, kırmızı mı diye, hep ısrarla takip ettiniz. ...1998 yılında 23 milyon olan aktif işgücü, 2003 yılında 25,5 milyonu aşacaktır. Böylece, her yıl 500 bin kişiye yeni istihdam ihtiyacı doğarken, mevcut işsizler ordusundan da en az 500 bin kişi olmak üzere, her yıl yaklaşık 1 milyon kişiye aş ve iş bulma zorunluluğu vardır. ...Aktif nüfusun yaklaşık %20’si işsiz, diplomalı gençlerin üçte 1’i boşta. Memur, çiftçi, işçi, emekli, dul, yetim, esnaf, özet olarak dar gelirli, geçim sıkıntısı içerisinde. 13 milyon vatandaşımız, açlık sınırında yaşamaktadır. İki yıllık iktidarınızda, tüm gelir gruplarının reel geliri azalmıştır. Evet, enflasyonu kontrol ettik diyorsunuz; bizim için en önemli husus, mutfaktaki enflasyondur. DİE’nin verilerine göre, ekmek %100, kıyma %217, pirinç %125, zeytin %124, tavuk eti %185, kuru fasulye %173, margarin %87, beyazpeynir %91 zamlanmış. İşte, gerçek enflasyon budur. Hele hele, böyle, toptan eşya endeksleriyle %50’ye indirdik diye, vatandaşa takdim etmenizi tasvip etmek, elbette mümkün değildir. (...) Diplomatik ilişkilerimizde, ülkemizdeki terör hareketlerine destek veren ülkelerle olan ilişkilerimiz titizlikle gözden geçirilmeli, durumu önleyici ve düzeltici tedbirler alınmalıdır. Halen mahkemesi devam eden Apo’nun

açıklamalarından, bazı Avrupa devletlerinin PKK terörüne ne ölçüde destek verdiklerini ibretle ve dehşetle öğrendik. Görülüyor ki, bu devletlerin gözünde, terörist başı Öcalan bir kurtuluş savaşçısıdır,” şeklindeki sözleriyle tamamlamıştır.

DYP Grubu adına Tansu Çiller (İstanbul);¹³⁷⁷ zor bir dönemde işbaşına gelen 57. hükümetin yanlışlarını pozitif siyaset anlayışı içinde göstereceklerini, ortaya çıkan hükümet kompozisyonuna ve hükümet içinde ortakların iş bölümüne bakıldığında ülkeyi son iki yıldır yönlendiren ekonomi yönetiminin ve anlayışının devam ettiğinin anlaşıldığını, Hükümet Programında milletin acil çözüm bekleyen ekonomik sorunlarına somut olarak değinilmemiş olmasının kendilerini böyle bir ihtiyaca yönlendirdiğini, Türkiye’nin enflasyon ve ekonomik daralmayı birlikte yaşadığını, buna stagflasyon denilebileceğini ve olabileceklerin en kötüsü olduğunu, ard arda üç yıl (1995, 1996 ve 1997 yıllarında) %7,8 ile OECD birincisi olan ve büyümede rekor kıran Türkiye’nin son yıl içerisinde aşağı çekilmesinin müsebbibinin hükümet olduğunu, hükümetin büyüme hedefini açıkça %4’lere çekeceğini beyan etmiş olduğunu, bununla birlikte yılın ilk dört ayı itibariyle büyümenin %1 olduğunu, imalat sanayiindeki büyümenin eksi %7’ler düzeyine indiğini, daralan ve işsizlik içerisinde kıvranan bir Türkiye bulunduğunu, otomotiv sanayiindeki daralmanın %39’a ve beyaz eşyada %35’e ulaştığını, elektronik ve inşaat sektörünün ciddi bir çöküşü yaşadığını, kapasite kullanımının %70’lere indiğini, Türkiye’nin enflasyonda adeta dünya birinciliğine doğru koştuğunu ifade etmiştir.

Tansu Çiller konuşmasını; “Şimdi, böyle bir ortamda -ayrıca içeride satamıyorsunuz- iç talebi bilinçli olarak daraltmaktasınız. Niye; çünkü, çiftçiye vermiyorsunuz, esnafa vermiyorsunuz, KOBİ’lere vermiyorsunuz, işçiye vermiyorsunuz, memura vermiyorsunuz, emekliye vermiyorsunuz. Kim alacak? ...Dışticaret, ihracat... Peki, o ne durumda; ondaki durum daha da vahim. Bakın, 1995, 1996, 1997 yıllarında ihracattaki artış, ortalama %16’dır Türkiye’de. Bu yıl itibariyle ihracatımıza baktığımız zaman, gördüğümüz şey, ilk dört ay içerisinde vahimdi, %10,4’lük bir daralma... ..mesela tütünde %71, %40 deri mamullerinde, %40 fındık ve fındık mamullerinde, her alanda, gerek gıda sanayii gerek tekstil gerek konfeksiyon gerek metal dışı, bütün ürünlerde, her alanda bir ciddi daralma... ..Yıllarca, aylarca Türkiye, IMF’den 40 milyar dolar bulacağız umuduyla ve yalanıyla oyalanmıştır. Bunun nedenlerine kısaca girmek isterim. Eğer, bir ülkede finansman, döviz üzerinden %20’lere çıkmışsa, o ülkede ihracat yapılamaz. Ama, daha vahim gördüğüm bir husus, bu modelin dikte edilmiş olmasıdır. En ufak bilgi sahibi olan bir kişi bilir ki, çapa olarak döviz kullanırsanız ve eğer o ülkede bütçe açığı varsa ve bu bütçe açığı kapanmıyor, yükseliyorsa, sizin kullandığınız bu döviz kuru, mutlaka ihracatı düşürür. IMF açık bir biçimde dövizdeki artışları bir kur endeksine bağlamıştır

¹³⁷⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 12 (07.06.1999), s. 214.

ve o kur endeksi toptan eşyalara da bağlıdır. Toptan eşya fiyat endeksi ise, açıkça, baskı ile aşağıda tutulan bir endekstir. Böyle bir durumda ihracatın -çok uzunca bir süredir- düşeceğini ifade ettik. 55 ve 56. hükümetin özelleştirme hedefi 12 milyar dolardı. Yapabildikleri, eğer PTT'nin T'sini dışarıda bırakırsanız, lisans anlaşmalarını bırakarak ellerinde bıraktığımız 1 milyar doları bırakırsanız eğer, sadece 1 milyar dolar olmuştur. 12 milyar dolar nerede, 1 milyar dolar nerede?! Bununla ilgili ne yapılacak; bu belli değil. Hepimiz biliyoruz ki, POAŞ, Deniz Nakliyat, Türkbank, skandallarla ve değişik iddialarla durdurulmuş ve bütün özelleştirme tıkanmıştır. Bu konuda acaba ne yapılacaktır?.. KOBİ'lere ilişkin en ufak bir işaret dahi yok. ...Bu arada, peşin vergi konusunda ne yapılacağı, ülkeyi âdeta kilitleyen bir soru haline gelmiştir. Açıkça söylüyorum; bu peşin vergi, Türkiye ekonomisini açıkça çökertmektedir ...Laleli'yi kapamayın, Laleli'yi çökertmeyin; Rusya bir büyük imkândır. Dünya krizi içerisinde, Rusya, aslında, daha az kaliteli malları almaya yönelik bir tıkanış içindedir. Türkiye bundan faydalanmalıdır. Üzülerek görüyorum ki, Laleli, bugün, Çin'e kaymıştır ve Türkiye, bir fırsatı daha açıkça kaybetmiştir. Turizm, bir istihdam kapısıdır. Turizmde, bugün, 2 milyar doları, Türkiye, bugünden ne yaparsa yapsın kaybetmiştir. Son birbuçuk iki ay içerisinde çıkarılmış olan işçi 50 bin düzeyine varmıştır. ... Bugün, tur operatörleri bir teşvik bekliyor; en ufak bir laf, en ufak bir sözcük, bunlarla ilgili, geçmiyor. Düşündürücüdür ki, Türkiye, bugün, IMF'den 2-3 milyar dolar bekliyor; ama, turizm gibi bir istihdam kapısı, bir döviz kapısı sadece birbuçuk ay içerisinde 2 milyar dolarını, Türkiye'nin, alıp götürebilmiştir. Bankacılık sektörüne ilişkin bazı meseleler gündemde. ...Bugün, bütçede bir çöküş görüntüsü vardır. Nasıl var; o büyük vergi reformu dediğimiz şeyden sonra verginin artışı %44 civarında, giderlerdeki artış ise %81; arada, bir büyük açılım gündemde. Bütçe, giderek daha büyük açıklar veriyor. Diyeceksiniz ki, faiz... Doğrudur, bu faize bu açık verilir; ama, daha vahim olan tarafı, faizin bütçe açığına katkısı %50'ler düzeyindeyken, asıl, sosyal güvenlik kurumlarının etkisi bunun üç misline, %160'lara çıkmıştır. Bununla ilgili ne yapılacak? Hangi uyum sağlanabilmiştir? Özellikle aktif-pasif oranlarının %2'ye 1'den %4'e, 1'e çıkarılması, bir hedef olarak konulmalıdır; ama, bunun nasıl yapılmasının çok çeşitli yolları vardır, Türkiye'nin gündeminde olan meselelerden bir tanesi de budur," şeklindeki sözleriyle sürdürmüştür.

Tansu Çiller konuşmasının devamında; bir önceki yıl 1.3 katrilyon olan bütçe açığının 3,5 katrilyona çıktığını, bunun anlamının her ay 1 katrilyonluk bir açık demek olduğunu, iç borç stoklarının da geometrik olarak yükselmekte olduğuna işaret ettiğini, iç borcun oran olarak millî gelire göre yüksek olmamakla birlikte vadelerin kısalmış olması ve faizin reel faiz olarak Türkiye'yi dünya ikinciliğine taşıyabilmiş olmasının ciddi bir tehlike olduğunu, bütün istihdamı götürecek olan emlak kesiminin çöktüğünü, bunun ise verginin sonucu olarak gündeme geldiğini, ekonomiyi daraltarak Türkiye'nin enflasyonu

aşağı çekmesinin mümkün olmadığını, büyümeyi yükselterek enflasyonun aşağı çekilebileceğini, yine IMF'nin dikte etmiş olduğu bu kur politikasını çapa olarak kullanmaktan vazgeçilmesini, en önemli göstergesinin özellikle ihracattaki düşme olduğunu, ihracata paralel olarak ithalatla rekabet eden sanayideki daralmanın önemli nedenlerinden bir tanesinin de kur politikası olduğunu, Türkiye'nin rekabet gücünün bu kur politikasıyla yaklaşık %50'lere yakın bir kayba uğradığını, Türkiye'nin mevcut görüntüsünün de Asya ülkelerini krize götüren şartlara ve düzene yakın bir görüntü verdiğini, sistemin yenilenmesi ve şeffaflaşmasının gerektiğini, "seçim öncesinde özel seçilmiş birkaç kuruma katrilyonluk kaynak aktarılırken, devletin imkânları birkaç seçilmiş kuruma âdeta seferber edilirken, çiftçiyi, esnafı, KOBİ'leri ezen, işçi ve memuru, çiftçiyi, emekliyi görmezden gelen" ekonomideki "ahbap çavuş" demokrasisi anlayışının artık hızla değiştirilmesi gerektiğini, nüfusu besleyen tarım kesiminin millî gelirden sadece %12'lik bir pay aldığını, hasat zamanı olduğundan acilen 1,2 katrilyona ihtiyaç duyulduğunu, ancak bütçede 265 trilyonluk bir ödenek ayrılmış olduğunu, bunun en az 3 katrilyon olması beklendiğini, pamuk ve ayçiçeği birliklerinin ağzına kadar stokla dolu olduğunu, fındıkta Fiskobirliğin stoktan geçilmediğini, 1,5 milyon tonluk şeker stoku bulunduğunu, Toprak Mahsulleri Ofisi'nin son iki yıldır özellikle alıcı konumuna getirildiğini ve stokları ile üreticiye karşı rekabet eder konuma getirildiğini, %200'lere varan maliyetin ziraî kesimi ezdiğini ve böyle bir ortamda Vergi Yasası çıktığını, özellikle tabii afetlerden zarar gören çiftçilerin tamamen saf dışı bırakıldığını, pamukta dünya fiyatlarının dikkate alınıp üzerine prim verilebilmiş olunsaydı ucuz diye dışarıdan ithal etmeye gerek duyulmayacağını, aynı kredilerin yerine nakdî kredileri vermenin çiftçi kesimi açısından gereklilik arz ettiğini, politikadaki tercih ve tavra göre ekonomiye yön verilemeyeceğini, DYP olarak DGM'lerin kaldırılmasına kadar giden bir yargı reformu hedefi ortaya koyduklarını, bu prensip çerçevesinde DGM'lerle ilgili bir tasarıyı desteklediklerini, ancak böyle bir ortamda kişiye özel bir anayasa değişikliğinin çağdaş hukuk normlarıyla bağdaşmayacağını, bölücü başı ile ilgili mahkemenin bir an önce ve süratle bitirilmesi gerektiğini, Yunanistan'ın, son günlerde Keçi Adasından sonra bu kez de Angathonisi Adasında 31 Mayıs 1999 tarihinde bir bayrak dikme eylemini gerçekleştirdiklerini, Lozan Antlaşmasının hükümleri ve Türkiye ile Yunanistan arasında 28 Aralık 1932'de imzalanan tutanağa göre Keçi Adasının Kardak ile aynı statüde olduğunu, 1995-96 yıllarında DYP iktidarı döneminde Kardak Kayalıklarına bayrak dikmeye ve asker getirmeye kalkışan Yunanların 48 saat içinde bayrağı indirmek ve askeri de çıkarmak mecburiyetinde kaldıklarını, Hükümetin bu konudaki kararlı tutumunu kamuoyunun da beklediğini, PKK terör örgütü mensuplarının dağdan inmesi için devletle pazarlığa girildiğinin görüldüğünü, devletin elbette şefkatli kollarını dağdaki gençleri ve vatandaşları için açacağını ve açması gerektiğini, ama kimsenin bu konuda devletle pazarlık yapamayacağını, teröre destek veren tüm

Ülkelerin İmralı’da tarih önünde insan hakları dersi almakta olduğunu, AB’nin Köln zirvesinde, ilk kez Türkiye’ye hiç değinilmeyen bir bildiri yayınladığını, bunun Avrupa’nın Türkiye’ye karşı yapmış olduğu büyük bir haksızlık olduğunu, Türkiye’nin bir çağdaşlık ve bir demokrasi projesi olan AB hakkından vazgeçemeyeceğini, gümrük birliğine girdikten sonra Türkiye’nin %8 büyüdüğünü, %16 il 18 ihracat büyümesi sağladığını, çökecek denilen otomotiv sanayiinin bir ivmeyle yukarıya çıktığını, otomotiv yan sanayiinin %40’lık bir ihracat patlaması gerçekleştirdiğini, gelineen noktada Türkiye’nin sorgulayacağı meselenin gümrük birliği yerine kendi ekonomi idaresindeki beceriksizlik olduğunu, serbest ticaret blėe kurma atılımları ve adımlarının Gümrük Birliği Anlaşmasının da kabul ettiğini ve üzerine hızla gidilmesinde büyük yarar görüldüğünü ifade etmiştir.

Tansu iller konuşmasını; “Gürcistan nezdinde yapmış olduğumuz bütün girişimler ile Kars-Tiflis arasındaki 134 kilometrelik bir demiryoluyla, tamamlandığı takdirde, ta Özbekistan’dan İspanya’ya kadar bir demiryolu ile demirden bir ipek yoluyla Türkiye’nin, Asya’yı, Avrupa’ya bağlaması mümkün olacaktır. Bizim başlattığımız bu proje, bu iktidar tarafından bitirildiği takdirde, kendilerini en içten sevinçle alkışlayacağımızı da ifade etmek istiyorum. Bu arada, yine Karadeniz Ekonomik İşbirliği ve bunun yanında Ceyhan petrol boru hattını da nemsediğimizi ifade etmek isterim. 9 Ekim 1995 tarihinde Azeri Petroller Konsorsiyumunda Türkiye’yi temsil eden Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığının payını %6,75’e ıkarabilmiştik. Bu, bir büyük evrimdi, bir önemli adımdı. Ondan sonraki hükümetler de bu meselenin üzerine gitmişlerdir; ancak, Sayın Aliyev, son ziyareti çerçevesinde, bu projenin yavaşladığına işaret etmiştir. ...Yeni bir bin yılda, Türkiye, ağdaş dünyada hak ettiği yerini mutlaka alacaktır. Bir eli AB’de, bir eli Türk dünyasında, büyükler arasında bir büyük Türkiye, 21. Yüzyıl gerçeğidir!” şeklindeki sözleriyle tamamlamıştır.

ANAP Grubu adına Kamran İnan (Van),¹³⁷⁸; ikibinli zaman ve mekân mefhumlarının ortadan kalktığını, bir operasyonla anında dünyanın her türlü ticarî işleminin gerçekleştirilebildiğini ve ekonomik bakımdan millî sınırların yok olduğunu, dünya ticaretinin %15’inin elektronik ortamda yapıldığını, gelecek yüzyılda bir bilgi ve bir teknolojik ihtilalin insanları önüne katarak götürmesi hadisesiyle karşı karşıya bulunulduğunu, Türkiye’nin bu alanda yeterli hazırlığı yapamadığını, öncelikle 20. yüzyıl düşünce kalıplarının hepsinin değiştirilmesinin ve hatta atılmasının gerektiğini, zira teknolojinin düşünce kalıplarını kabullenmediğini, Türkiye’de ise bir çok çarpıklığın göze battığını, bunun en başında israf ve lüksün geldiğini, devlet çapındaki israfın rahatsız edecek boyutlara vardığını, devlet kuruluşlarının kıt kaynaklarının 3.300 kişilik bir müşavirler ordusuyla dışarıda nasıl israf edilmekte bulunduğunun tespit

¹³⁷⁸ ANAP Grubu adına iki milletvekili konuşma yapmıştır. Bunlardan ilki Kamran İnan, ikincisi ise İşın elebi’dir. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 12 (07.06.1999), s. 222.

edildiğini, hükümetin bir kararla, bunun %35 civarında kısıtlanması yoluna gittiğini, ancak başta Dışişleri Bakanlığı olmak üzere bu kuruluşların hala uygulamamış olduklarını, Hükümetin öncülüğünde ve Meclisin evvelâ Meclisten başlayarak Türkiye'nin bir millî tasarruf kampanyası başlatması gerektiğini, Meclisin bazen icranın emrinde olduğu görüntüsünü yıkmamanın bu büyük Meclisin vazifesi olacağını, gelecek yüzyıla diğer milletlerin nasıl hazırlandığını ve dünyanın yeni oluşumlarının ne istikamette olduğuna bakmak gerektiğini, çok fazlasıyla içine kapanık bir hale gelindiğini ve çok fazlasıyla çağdışı kalmış olan bazı konular üzerinde durulduğunu, millî beraberlik ve bütünlük ruhuyla 65 milyonun potansiyelinin harekete geçirilmesi halinde aşılamayacak zorluğun bulunmadığını, Soğuk Savaş'tan sonra Yalta sisteminin yıkılması ve blok sistemlerinin ortadan kalkmasıyla Türkiye'nin Avrupa'yla ilişkilerinde gözle görülür bir soğuma olduğunu, Soğuk savaş son bulduktan sonra Türkiye'ye karşı tutumlarının gözle görülür ve çok rahatsız edici bir şekilde değişmeye başladığını, 3 Nisan 1990'da Financial Times'ta Edward Mortimer'in kaleminden çıkan bir makalede "Türkiye'nin Batı kuruluşlarında bulunuşu ve Avrupa'daki mevcudiyeti, Stalin'in ve komünist tehdidinin bir hediyesidir. Stalin gitti, komünizm yıkıldı, Türkler, ait oldukları yere dönmelidirler." şeklinde ifade bulunduğunu, Singapur'un halen BM Büyükelçisi olan Kışor Mahbubani'nin 50 yıl boyunca hâkim olmuş bir tutumu ve durumu tespit eden "the west and the rest" (batı ve gerisi) şeklinde ilginç bir ifadesi bulunduğunu, Doğu-Batı dengeleri çerçevesinde 50 yıl boyu batı içerisinde kalan Türkiye'nin gözle görülür şekilde "the rest"e (gerisine) doğru itildiğini, bunu açıkça ve gerçekçi bir şekilde kabul etmek gerektiğini, AB'ye Türkiye'nin tam üyeliği lüzumu üzerinde durulduğunu, oysa onların her dilde Türkiye'nin AB'ye giremeyeceğini ifade etmeye çalıştıklarını, 13 Aralık 1997'de Lüksemburg'da söylediklerini, Lüksemburg'da tespit ettikleri 11 aday memleket arasında yer vermedikleri Türkiye'ye tarihi belli olmayan bir randevuda "orada ilanihaye duracaksınız" dediklerini, hükümeti de o zaman bir fotoğraf veya yemek için davet ettiklerini, zamanın hükümetinin çok onurlu bir şekilde buna "Hayır" dediğini, eski Fransa Ankara Büyükelçisi Eric Rouleau'la zaman zaman karşılaşmalarında "Sabredin, birgün kapılar açılacak, AB'ye gireceksiniz" derken kendisinin "O gün, kapınızdan geçemeyecek kadar büyük oluruz" cevabını verdiğini, buna samimiyetle inandığını, 3 Mart 1997'de yine Brüksel'de Wale Duchesse'te toplanan AB'nin Altı Hristiyan Demokrat Partisi Toplantısı sonunda "Türkiye, Hristiyan medeniyet ve kültüründen olmadığı için AB'ye alınamaz" denildiğini, Avrupa Komisyonunun on yıl başkanlığını yapan Jacques Delors'un iki üç defa "AB'nin Hristiyan medeniyetinin bir ürünü" olduğunu ifade ettiğini, %99'u Müslüman olan Türkiye Hristiyan dünyasıyla ekonomik ve sosyal bakımdan bütünleşmede bir beis görmezken medenî ve laik olduğunu iddia eden Batının Türkiye'yi içerisine almaktan korktuğunu, Soğuk Savaşın bitiminden sonra Avrupa'nın bir bakıma bir Hristiyan kulübü haline geldiğini, ortak Avrupa evinin kriterlerinin kültür ve din birliği olduğunu, Samuel

Huntington'ın medeniyetlerin çatışması başlıklı makalesinde Türkiye'yi thorn country (araya sıkışmış, medeniyetler ve dinler arasına sıkışmış) olarak gösterdiğini, aslında Batı Avrupa'dan bir ders alındığını, Batı derken Kuzey Amerika'yı dışarıda tuttuğunu, 6 ve 8 Ağustos 1945'te iki tane atom bombası altında kül haline gelen Japonya'nın kendisiyle yarışması neticesinde Amerika'dan 2 trilyon dolar alacaklı bir memleket haline geldiğini, Türkiye'nin önünde ve kendi etrafında bir cazibe merkezi olabileceği imkânların bulunduğunu, 400 milyonu Karadeniz bölgesinde ve 200 milyonu Ortadoğu ile Ortaasya'da olmak üzere 600 milyonluk bir piyasa durduğunu, Türkiye'nin 600 milyon içerisinde teknolojik ve ekonomik güç bakımından hepsinden daha üstün olduğunu, Türk iş adamlarımın çoğu Rusya'da ve eski cumhuriyetlerde 17 ilâ 20 milyar dolarlık projelerinin bulunduğunu, AB'nin ne Maastricht manasında ne Roma Antlaşması ne de Amsterdam manasında birliği gerçekleştirme imkânından mahrum bulunduğunu, zira dinamiklerinin ortadan kalkmış olduğunu ve Avrupa'nın bütünleşemediğini, geline nokta AB ve EURO dediklerinin Almanya ve Deutsche Mark olduğunu, AB'nin tümünün milli gelirinin 6,9 trilyon ve bunun 2,5 trilyon dolarının yalnız Almanya'nın olduğunu, ABD'nin tek başına milli gelirinin 7 trilyon dolar olduğundan hareketle meselelere “kendi ayaklarıyla, olgunlaşmış, büyümüş ve gelecek yüzyıla dev adımlarla girebilme imkânlarına sahip bir memleket” gözüyle bakmak gerektiğini, “Sovyet İmparatorluğunun 21 Aralık 1991'de Alma Ata'da son bulduğunun ilanı ile ortaya çıkan imkanlar değerlendirilebilseydi Türkiye etrafında bir bağımsız Türk devletleri ve Türk dünyası topluluğu oluştuğunun görülebileceğini, bu fırsatın kaçmamakla birlikte gecikmiş olduğunu, bunu değerlendirmek gerektiğini ifade etmiştir.

Kamran İnan konuşmasını; “Orta Asya ile kardeş cumhuriyetlerle, Kafkaslarla ilişkilerimize gereken önemi zaman zaman vermedik. Mütemediyen anlaşma; ama, muhtevasını işletemediğimiz anlaşmalar... Yanılmıyorsam, Azerbaycan'la yapılan sözleşmeler, anlaşmalar 92'yi buldu; ...Aslında, Dış Türkler Bakanlığı zamanı gelmiştir. ...Hiç olmazsa bir deniz aşırı ekonomik ve teknik işbirliği bakanlığının Türkiye tarafından kurulması zamanı gelmiştir. ...Demin, 21. Yüzyıla geçerken, bu yüzyılın kalıplarını değiştirmek lazım demiştik; kalıpların en çok değiştirilmesi gereken saha, dış politikamızdır, Dışişleri Bakanlığımız ve bürokrasimizdir ve bu, çok da zordur -son derece muhafazakâr, son derece tutucu- ama, değişmesi lazım. Biz, daha doğu - batı dengelerinin değiştiğine adapte olmadık; biz, daha, dünyanın yeni dengelerinin nereye geçmekte bulunduğu adapte olamadık ve hâlâ eski adresler üzerinden çalışılmaktadır. Economist Dergisinin yaptığı ve son derece objektif kriterlere dayanan -3 Ocak 1998 tarihli sayısında çıkan- bir araştırmaya göre, 2030 yılına kadar dünya dengeleri olarak 20 puan üzerinden dört faktör ele alınarak, ABD'nin 14 puanla birinciliği kayıtsız şartsız devam ettireceği, arkasından 13 puanla Çin'in geleceği, ondan sonra 9 puanla bir taraftan Japonya, bir taraftan da 15 Avrupa Birliği memleketinin geleceği, 8 puanla Rusya'nın yer alacağı

belirtilmektedir -şimdi dikkat buyurun lütfen- daha sonra, 1 milyarı aşkın ve 56 memleketten oluşan İslam dünyası, sadece 4 puanla gelmektedir. ...Peki, bu dengelerde Türkiye'nin yeri nerede? Bu dengelerde Türkiye'nin yeri, Türkiye'dedir, kendisinin bir güç merkezi olduğunu kabullenmesidir ve kendisinin, dış dünyaya, bu güç merkeziyle, katsayısını artırarak gitmesidir. Brzezinski'nin kitabını Türkçe'ye de çevirdiler, hepiniz de gördünüz, okudunuz 'Büyük Satranç Tahtası' Avrasya'nın gelecekteki önemi ve aslında blok sistemlerinin son bulmasıyla, dünyanın yeniden İkinci Dünya Savaşı öncesi, bir nevi hayatî ekonomik bölgeler dengesine dönüştüğü ve hayatî ekonomik bölgelerin başında da, enerjinin stratejik madde olarak 1 numaralı yeri işgal ettiği, ABD'nin 70'ler enerji bunalımında dışarıya bağımlılığı %8'ken, bugün %55'e, yakın gelecekte %70'lere varacağı hadisesi ve bundan dolayı, bütün dünyanın, başta Batı sanayileşmiş memleketlerinin dikkatlerinin Orta Asya'ya, Avrasya'ya yöneldiği hadisesini ve bu çerçevede Türkiye'nin bir enerji koridoru bulunduğu ve bugüne kadar Türkiye'nin kullandığı ve vazgeçilmez olan stratejik katsayısını, bu defa, ekonomik bir katsayı, enerji katsayısının katlandığı hadisesini göz önünde bulundurmamak lazımdır. Yapılan bir araştırmada, Suudi Arabistan, Arap Yarımadasından başlayarak, Irak ve Hazar Denizi'nden geçip Kazakistan'a kadar giden diktörtgen içerisindeki 16 memleket -ki, 16'nın büyük çoğunluğu Müslüman memleketlerdir nüfusları itibariyle- burada dünya petrol rezervlerinin dörtte 3'ü, doğalgaz rezervlerinin üçte 1'i bulunmaktadır. Bu realitelere Türkiye'nin bakıp değerlendirmesi lazım..." şeklindeki ifadeleriyle sürdürmüştür.

Kamran İnan ayrıca; dünyanın en çok tatili bulunan ve en çok çalışmayan ülkesinin Türkiye olduğunu (senede 150 gün, 5 ay), 3 milyon devlet görevlisiyle çarpıldığında 15 milyon ay ettiğini ve ortalama maaşla çarpıldığında sadece negatif çalışmanın katrilyonları bulduğunu, genç bir millete sahip Türkiye'ye bugün sırtını dönmek isteyen Avrupa'nın yaşlanmakta bulunduğunu, 2010 yılından sonra gelip Türklere diz çökeceklerini, hatta savunmasını bile Türkiye'den isteyeceklerini, böyle bir Türkiye'nin hâlâ kapı önünde bekleyip "ben ille buraya gireceğim" şeklinde mesajlar vermeye hakkı bulunmadığını, biraz kendimize bakmamız gerektiğini, büyük düşünmenin ve gelecek yüzyıl teknolojik yarışında Türkiye'nin iddia sahibi olduğuna evvela kendimizi inandırarak, sonra dünyaya göstermek suretiyle adım atmamız gerektiğini ifade ederek konuşmasını tamamlamıştır.

ANAP Grubu adına Işın Çelebi (İzmir);¹³⁷⁹ "1997 yılı temmuz ayı ile 1998 Aralık döneminde uçurumun kenarında bir Türkiye'nin ve azınlık hükümetiyle TBMM'de yeterli desteği olmayan bir hükümetin, dünyada krizin derinleştiği bir süreçte, %100'e çıkmış bir enflasyon ortamından ve ciddi bütçe açıkları noktasından Türkiye'yi alıp önemli sonuçlar elde ettiğini" belirtmek

¹³⁷⁹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 12 (07.06.1999), s. 229.

istediğini, 1997 yılı temmuz ayında başlayan Asya krizinin dünya ticaretinin %9'lardan %3'lere gerilemesine ve daralmasına yol açtığını, dünyayı yavaş büyüme ve durgunluk ve hatta bir gerileme sürecine soktuğunu, en önemlisi dış kaynakların ve sermayenin Batı'ya kaçışına yol açtığını, 1997 Temmuzundan sonra görev alan 55. azınlık hükümetinin dünyadaki krize rağmen bütçe disiplini sağladığını ve ihracatını reel olarak %6 artırdığını, ekonominin %4 düzeyinde büyümesini temin ettiğini, enflasyonunu %100'lerden %50'lere düşüğünü, gelinen noktada dünyadaki krizin hafiflemesine rağmen ihracattaki %5'lik bir gerilemenin çözülmesi gereken bir temel sorun olduğunu, ithalattaki %20'nin üzerindeki gerileme ve yatırım mallarındaki ithalatın durmasının Türkiye'deki durgunluğun çok tipik bir göstergesi olduğunu, bütçe disiplininin kaybolması ve bütçe açığının ilk dört ayda geçen yıl öngörülen hedeflerin çok üstünde bir noktaya ulaşmasının endişe duyulacak sonuçlar olduğunu, başta tahkim olmak üzere Anayasa değişikliklerinin yapılmasını ve Hükümet Programında sözü edilen yasaların çıkarılmasını istediklerini, 57. hükümet olarak sekiz yıllık eğitim yanında bilgisayar destekli eğitim ile eğitimde teknoloji düzeyini yükseltmeye dönük projelere de ağırlık vermek istediklerini, bu maksatla Dünya Bankasından iki bölüm halinde temin edilen "300+300" milyon dolarlık kredinin henüz 4 milyon dolarının harcanabildiğini, bürokrasi ağına bu projenin takılmış olmasının 21. Yüzyıla giren Türkiye açısından dikkate değer bir engel olduğunu ve ilgili bakanın bu meseleyi öncelikli proje olarak ele almasını temenni ettiklerini, Eximbank sermayesinin artırılmasına dönük verilen kararın yeterince uygulanmadığını, sadece 22 trilyonluk bir kaynak aktarılmasıyla 1 milyar dolara çıkarılacak sermayenin çok cüce kaldığını, ithalatta durgunluk yaşandığını ve enflasyonda çekirdek enflasyon olan özel imalat sanayiinin %4 düzeyinde seyrettiğini, tüm bu sorunların üzerine cesaret ve kararlılıkla gidildiği takdirde çözebileceklerine inandıklarını, enflasyonun tek haneli rakama indirilmesinin doğru ve katıldıkları bir hedef olduğunu ama ne zaman ve nasıl gerçekleşeceğinin belli olmadığını, %5 gerileyen ihracatın nasıl artırılacağının programda belirtilmediğini, kamu bankalarının durumunun ne olacağının belirtilmediğini, kamunun bankacılık sisteminin dışına çıkarılmasının belirtilmesi gerektiğini düşündüklerini, tasarruflardan ve üretim üzerinden alınan vergilerin düşürülmesi ve tüketim üzerinden verginin alınması gerektiğini, verginin kalkınmanın tek kaynağı olmadığını, iç borçlanmada vadelerinin kısılgı ve reel faiz oranlarının yüksekliğinin temel bir sorun olarak sayıldığını, oysa iç borçlanma vadelerinin kısılgının ve reel faiz oranının yüksekliğinin sorundan çok bir sonuç olduğunu, bu sonucun da kamu kesimi açığının ve kamu harcamalarının yüksekliğinden kaynaklandığını, temel meselenin kamu harcamalarını disipline etmek olduğunu, bunun net biçimde 1999 ve 2000 bütçelerinde gündeme gelmesinde ve uygulamaya konulmasında büyük yarar gördüklerini, kamunun borçlanma ihtiyacının mutlaka azaltılması gerektiğini, son üç dört yılda hızla artan kamu harcamalarında disiplin sağlanmadığı sürece

Hükümet Programında öngörülen birçok uygulamayı yapmakta zorlanılacağını ifade etmiştir.

Işın Çelebi konuşmasını; “Büyümeyi yükselterek enflasyonu düşürmek fikri çok tartışmalı bir konudur, olabilir; ama, 1994 yılında Türkiye eksi 6 gibi bir noktaya gelirken ve kişi başına millî gelir 3 bin dolardan 2.100 dolara düşerken, enflasyon %150'lere çıkarken, 1995 yılında enflasyonun %150'lik bir bazın üzerine %60 yükselmesi bir başarı değildir. Türkiye, 2.100 dolara düşmüş millî geliri, ancak 1998 yılında 3.200 dolara getirebilmiştir. %150'lik enflasyon sürecinde devalüasyon yaparak ihracatı artırmak bir başarı değildir. Önemli olan, reel olarak 1998 yılında dünyada alabildiğine kriz varken Türkiye'nin ihracatını reel olarak %6 artırabilmek başarıdır. 1991 yılında gayrisafi millî hâsılanın %6'sını oluşturan nakit borç stoku hızla artmıştır. ...en belirgin artış, 1994 krizi sonrası oluşmuştur. Kriz döneminin etkisiyle faizler artmış ve 1995 yılından itibaren Türkiye'de malî disiplin ortadan kalkmıştır. İktisat, bir bilimdir; rakamları doğru analiz etmek ve doğru bakmak gerekir. Buradan, devletin resmî rakamlarından, size bazı rakamlar okuyacağım: 1991 yılında, Türkiye'nin ortalama vadesi 7 aydı, ortalama faiz %80; 1994 yılında, bu, 4 aya düştü ve faiz oranı %65,8 oldu; 1995 yılında, vade 6 ay, faiz oranı %122,7; 1996 yılında, vade 7 ay, faiz oranı %132,1. ...Türkiye'nin yapısal sorunu, problemi, 1994 krizinde derinleşmiştir, kronikleşmiştir. İktisat bilimi açısından, burada doğruları söylemek zorundayız. 1997 yılında, vade 11 aya çıkmış, faiz oranı %109,7 olmuştur. 1998 yılında, vade -nakit borçlanma ve vade maliyeti açısından söylüyorum- 7,7 aya düşmüş ve faiz oranı %118,1 olmuştur. 1999 Mayısında, vade 12,3 aya çıkmış ve ortalama faiz %114,4 olmuştur. %65,8 faiz ve 4 ay vade, sadece 1994 yılında olmuştur. ...Toplam iç borç stokunun GSMH'ye oranı, 1993 yılında %17 idi, 1994 yılında %20,6 oldu ve %21 düzeyini koruyor bugüne kadar,” şeklindeki ifadeleriyle sürdürmüştür.

Işın Çelebi; alınması gereken tedbirlere (yatırımı, üretimi ve ihracatı artıracak, bunları bir bütünlük içerisinde değerlendirecek tedbirlere) ihtiyaç bulunduğunu, Eximbank'ın kaynaklarının geliştirilerek 12 ülkeyle yapılan serbest ticaret anlaşmalarının devreye sokulması gerektiğini, Türkiye'nin temel meselesinin gelecek dönemde ödemeler dengesi sorunu olmaması gerektiğini, ithalatın çok ciddi ölçüde düştüğü için cari işlemler açığının fazla verdiğini ama bunun geçici bir durum olduğunu, enflasyonu aşağıya çekmek için kamu açığını azaltan bir somut programa ihtiyaç bulunduğunu, kamu bankalarının bütçe açığının finansmanında kullanılmaması gerektiğini, yerel yönetimler ve kamu yönetimine ilişkin reformların geliştirilmesi ve özelleştirme işlemlerinin bitirilmesi gerektiğini ifade etmiştir.

DSP Grubu adına Fikret Uzunhasan (Muğla),¹³⁸⁰ demokratikleşme ve insan hakları alanlarında gelişme sağlayabilecek kamu yönetiminin ve devletin işleyişiyle ilgili gerekli yapısal reformları gerçekleştirebileceğini, ekonomideki istikrarı sağlayabileceğini, laik cumhuriyeti ve demokrasiyi koruyup güçlendirebilecek bir hükümet olacağına inandıklarını, hükümetin görüşleri farklı partilerden meydana gelmesinin toplumdaki gerilimlerin azaltılarak kamplaşmaların önlenmesine ve ülkede kavga yerine huzur ortamının yerleşmesine katkıda bulunacağını, 57. hükümetin halkı toplumsal değerler etrafında birleştirerek huzur sağlama amacını ortaya koyduğunu, bu amaca ulaşmada sivil toplum örgütlerinin katkısına ihtiyaç duyulduğunu, 55. hükümetin gensoruyla düşürülmesi sonrasında Türkiye'nin bir siyasî istikrarsızlık içine sürüklendiğini, hükümet arayışlarıyla zaman harcadığını, ivedilikle çözülmesi gereken birçok sorun bulunduğu halde uzun bir süreden beri Parlamentonun çalışamaz durumda olduğunu, Türkiye'nin daha fazla siyasî istikrarsızlığa ve zaman kaybına tahammülü bulunmadığını, halkın kamu yönetiminde ve toplumdaki yozlaşmanın durdurularak çetelerden arındırılmış temiz bir yönetim ve devlet çarkını arzuladığını, 57. hükümetin toplumda kamplaşma ve kutuplaşma yaratmaksızın bütün toplumu kucaklayacağını, Türkiye'nin ekonomide köklü ve uzun vadeli yapısal değişiklikleri gerçekleştirememiş olmasından dolayı ağır ekonomik sorunlarla karşı karşıya bulunduğunu, bu nedenle uzun ömürlü ve istikrarlı bir hükümete ihtiyaç olduğunu, 21. Dönem Meclisin tıpkı bir kurucu meclis anlayışı içerisinde ülkenin öncelikli beklentilerine cevap verecek yasaları çıkarmasını dilediklerini ifade etmiştir.

Fikret Uzunhasan konuşmasını; "İşsizlik oranının yüksek olduğu ülkemizde, kamuda istihdam edilecek personelin işe alımında partizanlık, akrabacılık ve kayırmacılık gibi uygulamaların varlığı, tüm vatandaşlarımızı rahatsız eder hale gelmiştir. Bu nedenle, DSP, tek başına kurduğu 56. hükümet döneminde, devlet kurumlarındaki personel alımlarında partizanlığı ve adam kayırmacılığını önlemek için merkezî sınav sistemini getirmiştir. ...Siyasette ve kamu yönetiminde kirlenme, yozlaşma ya da yolsuzluk, ülkemizin en büyük sorunlarından birisidir. ...Rüşvet ve yolsuzluk olaylarına karışanların, ister siyasetçi ister bürokrat olsun, cezasız kalması ve halk arasında 'yaptığının yanına kâr kalması' şeklinde bir düşüncenin yerleşmesi, halkın, hukuka ve adalete olan inancının sarsılmasına yol açmaktadır. 57. hükümetin bu konunun üzerine gideceğini görüyoruz, alınacak her türlü önlemin destekçisi olacağımıza söz veriyoruz. ...Hükümet Protokolünde ve Programında yolsuzluklarla mücadele büyük önem verilmiştir. Dokunulmazlıkların sınırlandırılması da, bu çerçevede ele alınan konulardan en önceliklisidir. Temiz topluma giden yolda, temizlik, siyasetten başlamalı ve giderek kamu yönetiminin her alanına

¹³⁸⁰ DSP Grubu adına iki milletvekili konuşma yapmıştır. Bunlardan ilki Fikret Uzunhasan, ikincisi de Recep Önal'dır. TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 12 (07.06.1999), s. 233.

yayılmalıdır. Milletvekilleri ve bakanlar, haklarındaki yolsuzluk iddiaları sebebiyle sürekli şaibe altında kalmamalıdır. ...Hükümetimizin önceliklerinden biri olan Anayasanın 83. ve 100. maddelerinin değiştirilmesi bir an önce gerçekleştirilmelidir. Bunun yanında, siyasî ahlak yasasının da bir an önce çıkarılması gereklidir. ...Yolsuzluklarla ve çetelerle mücadele için, bizim, DSP olarak, yıllardan beri önerdiğimiz çözümler arasında, Yüksek Denetleme Kurulunun bağımsız hale getirilmesi de bulunmaktadır. Bu konudaki kanun tasarısı 20. Dönemde Genel Kurul gündemine girmiş; fakat, görüşülmeden, kalmıştır. Öyle umuyoruz ki, Yüksek Denetleme Kurulunun bağımsız hale getirilmesi kısa zamanda gerçekleşebilecek ve böylece, yargı organlarına bilgi akışı hızlandırılmış olacaktır. Bu arada, sorunun, bizce, en büyük kaynağı, soruşturma kanallarının büyük ölçüde tıkalı olmasıdır; o yüzden, yargının beklenen ve gereken verimi sağlayamamasıdır. Bununla ilgili bazı yasal ve hatta anayasal ve kurumsal düzenlemeler yapılması zorunludur. Yargı bağımsızlığının sağlanması için gerekli adımların atılması, ülkemizin acil konularından biridir. ...DSP olarak, biz, adlî kolluk üzerinde önemle durmaktayız; ancak, bu konuyla ilgili siyasal bir mutabakat henüz sağlanmış değildir. Memurların yargılanması hakkındaki kanunun da, yani, Memurin Muhakematı Kanununun da mutlaka ele alınması gerektiğine inanıyoruz. Öte yandan, ülkemizin, demokratikleşme ve insan hakları alanındaki eksikliklerinin giderilmesi de, DSP olarak, en çok üzerinde durduğumuz konulardan biridir,” şeklindeki ifadeleriyle sürdürmüştür.

Fikret Uzunhasan devam eden konuşmasında; insana yatırımın en büyük ve en önemli yatırım olduğunun bilinciyle eğitim alanında başlatılan reform çalışmalarının ödünsüz devam edilmesi gerektiğini, 55. Hükümet döneminde çok iddialı ve kapsamlı bir eğitim reformu yasası çıkarıldığını, bunun yalnız sekiz yıllık zorunlu ilköğretimi içeren bir reform olmadığını, insan kaynaklarının çağdaş koşullara ve ülke gereksinimlerine uygun ve özgür düşünen genç nesiller olarak yetiştirilmesinin amaçlandığını, çağdaş eğitim ve iletişim teknolojilerinin tüm olanaklarının ülkenin her yanına eşit olarak ulaştırılmasının hedeflendiğini, sağlık sigortası uygulamalarını yaygınlaştırmak ve vatandaşların tamamının aynı kalitede sağlık hizmetinden yararlanmasını sağlamada hükümetimin kararlı olduğunun görüldüğünü, Türkiye’nin bölücü terör örgütü PKK’nın elebaşı Abdullah Öcalan davasında çok başarılı bir sınav vermekte olduğunu, Öcalan’la ilgili mahkeme sürecinin hukukun üstünlüğünü ve bağımsız Türk yargısının kıvancı olduğunu, her fırsatta insan haklarından bahseden kimi ülkelere örnek olduğunu, uluslararası yükümlülüklerin bir gereği olarak DGM’lerin yapısının süratle değiştirilmesi gerektiğini, Türkiye’nin bölgesel güç olma potansiyelinin çok yönlü ve dengeli ilişkiler geliştirilerek pekiştirilmesi yönündeki hükümet politikasını çok olumlu bulduklarını, “yurtta sulh, cihanda sulh” anlayışına dayanan geleneksel Türk dış politikası doğrultusunda Hükümetin dış politika alanında da başarılı bir sınav vereceğine inandıklarını, ciddi ve kararlı bir dış politikayla ulusal çıkarlardan ödün vermeden ülkenin itibarının artacağını ifade etmiştir.

DSP Grubu adına Recep Önal (Bursa);¹³⁸¹ 1997 yılında Uzakdoğu finansal piyasalarında başlayan ve diğer ülkelere yayılarak derinleşen bunalımın bir süre sonra reel piyasalarda da etkisini gösterdiğini, üretim ve tüketimdeki daralmanın ihracat ve istihdamda azalmaya yol açtığını, krizi yoğunlukla yaşayan ülkelerin peşi peşine aldıkları önlemler sonucu Türkiye'nin ihracatının daraldığını ve finans piyasalarına yansıyan ürkeklik nedeniyle diğer ülkeler gibi Türkiye'de de fon akımlarının azaldığını ve hatta kısa vadeli yabancı fonların yatırıldıkları alanlardan çözülerek Türkiye'yi terk ettiğini, bunun ekonomide önemli sıkıntılar yarattığını, 55. ve 56. hükümetlerin tanımlanan bu ortam içinde Türk ekonomisini ayakta tutmayı başardığını, krizi yaşayan sektörlerdeki sorunların bir bölümünün yapısal ve diğer bölümünün ise küresel krizden kaynaklanan talep daralması ve likidite sorunuyla ilgili olduğunu, küresel ekonomik krizin etkilerinin devam ettiği bir dönemde görev alan 57. Cumhuriyet Hükümetinin krizin olumsuz etkilerini kısa sürede ortadan kaldıracak onarım önlemlerini alacağını ve öte yandan ihtiyaç duyulan reformları ve ekonomi politikalarını süratle uygulayarak güçlü ve saygın bir Türkiye'yi elbirliğiyle yaratacak azim ve kararlılık içerisinde görüldüğünü, doğu ve güneydoğu ekonomisinin canlandırılması ve kalkınmasına yönelik önlemlerle terörün ekonomik ve sosyal kaynaklarının kurutulmasının gerçekleştirileceğini, uzun yıllardır süren yüksek enflasyondan kurtulabilmek için 55. Hükümet döneminde başlatılan uygulamalarla oldukça yol alındığını, küresel krizin yansımalarına rağmen enflasyonun %100'ler düzeyinden %50'lere indirildiğini, enflasyonla mücadelenin kararlı bir biçimde sürdürülürken dar gelirli vatandaşların zarar görmesinin önlenmesine özen gösterileceğine inandıklarını ifade etmiştir.

Recep Önal konuşmasını; “Sayın Kutan ve Sayın Çiller, enflasyonun %90'lardan %50 düzeyine inmesini eleştirmişlerdir. Bu eleştiriye gündeme getirenlerden biri, ülkemiz tarihinde, 1994 yılında, enflasyonu %150'ye tırmandıran ve faizleri %400'e çıkaran bir şampiyondur. Niye dersiniz... Bakın, dünyada global ekonomik kriz yaşanıyor. Bu krizin rüzgâr etkisi, ışın etkisi, bir atom bombası gibi, ses etkisi, dalga dalga bütün dünyaya yayılmaktadır. Halbuki, 1994 yılında dünyanın hiçbir ülkesinde kriz yoktur, sadece Türkiye'de kriz yaratılmıştır ve o zamanki Hazine Müsteşar Vekili 'ben, Japonya'dan, bir yığın parayla geliyorum, sakın, devlet borçlanma yapmasın' demiştir ve arkadan kriz patlamıştır ve bu krizin bedelini, toplumumuz, Servet Vergisi ödeyerek, beyannameleri üzerinden %10 ilave vergi ödeyerek yüklenmiştir. Diğer bir sözcü ise, Haziran 1997 tarihinde şampiyon ortağıyla birlikte hükümetten ayrılırken, toptan eşya fiyatları endeksinde %76'ya, tüketici fiyatları endeksinde de %78'e ulaşan enflasyonu gerçekleştirmiştir. Bütçe açığıyla ilgili bazı konular gündeme getirilmiştir; onları da söyleyeyim izin verirsiniz. 1999 yılının ocak-nisan döneminde, geçen yılın aynı dönemine göre, bütçe açığı %159 oranında

¹³⁸¹ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, Cilt 1, B 12 (07.06.1999), s. 237.

artmıştır. Bu, reel olarak %73'lük bir artışa karşılık gelmektedir. 1998 yılının ilk dört ayında ise, bütçe açığı, 1997 yılının aynı dönemine göre %258 oranında artış göstermiştir. Buradaki reel artış %95 olmuştur. Yani, bizim dönemimizdeki artış %73, kendi dönemlerindeki artış %95. 1999 yılında bütçe açığının artmasındaki önemli etken, vergi gelirlerinde görülen gerilemedir; ilk dört aylık dönemde, vergi gelirleri, 1998 yılının ilk dört ayına göre, nominal olarak %44 oranında artarken, reel olarak sadece %4 oranında gerilemiştir. 1998 yılında ise, ilk dört aylık dönemde, 1997 yılının aynı dönemine göre, vergi gelirleri nominal olarak %126 oranında artarken, reel artış %23 olmuştur; %4 nerede, %23 nerede!.. 1999 yılında vergi gelirlerinde görülen azalmaya, 1998 yılının son çeyreğinde reel sektörde yaşanan durgunluğun önemli katkısı olduğu söylenebilir. Ayrıca, vergi reformunun gelir azaltıcı etkisi, yılın ilk aylarında yoğun olarak hissedilmiştir; vergi reformunun gelir artırıcı etkisi mayıs ayından itibaren görülmeye başlanmıştır. Nitekim, hazine nakit dengesi, mayıs ayında, 785 trilyon lira faizdışı fazlayla kapatılmıştır. Enflasyondaki gelişmelerde, uluslararası piyasalarda petrol fiyatının 24 dolardan 12 dolara düşmesinin katkısı dile getirilmektedir; ancak, aynı sözcü, enflasyonun %50 düzeyine indirilmesi sırasında, dünya petrol fiyatlarının 10 dolardan 16 dolara çıkmasını ise dile getirmemektedir. Aynı sözcü, ülkemizde, 1998 yazından bu yana, petrolde otomatik fiyat düzenlemesi uygulamasının yer aldığını da unutmuş görünmektedir; çünkü, o uygulamayı getiren kendileridir. İşte bu ortamda enflasyonun %50 düzeyine inmesi büyük bir başarıdır. DYP Genel Başkanı Sayın Çiller'in, sosyal güvenlik açıklarını gündeme getirmesi 'hafızai beşer nisan ile maluldur' anlayışına güzel bir örnek oluşturmaktadır. Sosyal güvenlik kuruluşlarının açıklarının çığ gibi büyümesinin ve bütçeden giderek artan pay almasının mimarlarından birisi de kendileridir. Çünkü, kendilerinin, ekonomi bakanı olarak görev aldığı DYP-SHP hükümetinin 1992 yılında çıkardığı yasayla bu yol açılmıştır. ...Bakın, ekonomiyi etkileyen sosyal güvenlik açıklarına ilişkin rakamları söyleyeceğim size. Sosyal güvenlik için bütçeden ayrılan kaynak 1991 yılında 1 trilyon 355 milyar lira, 1999 yılının mayıs ayına kadarki dönemde 1 katrilyon 81 trilyon liradır; yani, sosyal güvenlik kuruluşlarının bütçeye yükü 1998 yılında 1.500 kat, 1999 yılında 1.000 kat artış göstermiştir. Kamu borç stokunun arttığına yönelik eleştirilere gelince; önce, kullanacağımız objektif kriterlerin belirlenmesi gerekmektedir. Maastricht kriterlerine göre, kamu borç stokunun gayrisafi millî hâsılaya oranı 1996 yılında %38,2'dir; 1998 yılı sonunda ise bu oran %37,7'dir. Görüldüğü üzere, kamu borç stokundaki gelişme, makul bir gelişme içinde olmuş ve sürmüştür. Burada ayrıntılı rakamları da söyleyebilirim. Yine aynı kriterlere göre içborç 1996'da 29,9 milyar dolar, 1997'de 30,7 milyar dolar, 1998'de 37,1 milyar dolardır. Dış borcumuz 1996'da 40,6 milyar dolar, 1997'de 39,7 milyar dolar, 1998'de 39,9 milyar dolardır. Toplam borç stokumuz 1996'da 70,7 milyar dolar, 1997'de 70,4 milyar dolar, 1998'de ise, sadece 77 milyar dolardır. Bunun gayrisafi millî

hâsılaya oranı da, yukarıda söylediğim gibi, 1996 yılında %38; 1997 yılında %36 ve 1998 yılında da %37 oranındadır. ...55. ve 56. hükümetler döneminde, özellikle, IMF ve kur politikası konusunda herhangi bir taahhüde girilmiş değildir. 55. hükümet döneminde IMF ile varılan yakın izleme anlaşması çerçevesinde Merkez Bankası kur politikasında tamamıyla serbestçe ve piyasa koşullarına uygun bir biçimde hareket etmiştir; Merkez Bankasına bu konuda müdahale edilmemiştir. Sayın DYP Genel Başkanının Türk Lirasının %50'ye varan oranda değer kazandığı iddiasının herhangi bir bilimsel gerçeklikle bağdaşır bulunmadığı ortadadır. Türk Lirası, 1997 bazlı reel efektif kur endeksine göre, mayıs ayı itibariyle toptan eşya fiyatları endeksine göre %1,5, özel imalat sanayii fiyat endeksine göre %4 değer kaybetmiştir. Yani, söylediğinin tam tersi. Sayın Çiller'in tüketici fiyat endeksleriyle yaptığı karşılaştırmayı anlamak mümkün değildir. İçerisinde ev kiralalarının, sağlık ve eğitim hizmet giderlerinin ağırlıklı olarak bulunduğu bir endeksle dış ticaretteki rekabet gücümüzü ölçmek, kendisinin hem bilimsel yeteneğini hem de muhalefet yapma hırsını ortaya koymaktadır. Kaldı ki, hem 1998 hem de 1999 yıllarında ihracatımız miktar olarak da artmaktadır. 1999 yılında, turizm gelirlerinde, eldeki verilere göre -ki, en son şubat verileri elimizde bulunmaktadır- henüz yıl sona ermeden, 2 milyar dolarlık bir gerilemeden bahsetmek doğru değildir. Sayın Çiller, bahsettiğiniz, o şeker stoklarının oluşmasının ve şeker ihracatının durmasının ve hatta ithal edilmesinin mimarlarından biri gene sizlersiniz. Zira, 1997 yılında Refahiyol döneminde pancar fiyatlarına %150 zam yaparak, pancar üretiminin, 13,5 milyon tondan 18 milyon tona yükseltilmesine de yol açan sizlersiniz. Gene, 1992 seçimleri sırasında meydanlarda 'tütüne ne fiyat verilirse biz 5 bin lira daha fazla vereceğiz' diyen sizin partiniz değil midir?" şeklindeki cevabi nitelikli sözleriyle sürdürmüştür.

Recep Önal konuşmasının devamında; bölge ayırımı gözetilmeksizin KOBİ'lere düşük faizli uzun vadeli kredi kullandırılmasının önemi dikkate alınarak işletme kredisi sağlanmaya devam edildiğini, 30.4.1999 itibariyle Teşvik Fonundan 3.407 firmaya 54,9 trilyon lira kredi sağlanarak istihdama da katkıda bulunulduğunu, Halk Bankası kaynaklarından mart ayı itibariyle, toplam 75,7 trilyon lira kredi kullandırıldığını, bu maksatla bütçeden Halk Bankasına çeşitli kaynak transferlerin sağlandığını, Halk Bankasının görev zararlarının tamamen tüm hükümetler döneminde uygulanan politikaların sonucu olduğunu, gelinen tarih itibariyle Halk Bankası görev zararı alacağını 1,5 katrilyon lira olduğunu, Ziraat Bankası görev zararının ise 1993-1994 döneminde uygulanan kötü pamuk destekleme primi ödemelerinden kaynaklandığını ve toplam 2,1 katrilyon lira düzeyine çıktığını, bu uygulamaların yarattığı olumsuzlukların tamamen geçmiş hükümetlerin kararlarına bağlı olduğunu, TMSF'nin iki temel amaçla kurulduğunu, bu amaçların malî piyasalardaki güven ve istikrarın sağlanması ile tasarrufların sigorta edilmesi olduğunu, fonun gelirlerinin de

hiçbir şekilde devlet bütçesinin gelirleriyle ilgili olmayıp bankalardan sağlanan sigorta primlerden olduğunu, eleştiri konusu edilen sınırsız mevduat güvencesinin Tansu Çiller'in iktidarı döneminde 1994 krizinden çıkışın bir amacı olarak kullanıldığını, gereken önlemler alınmadan sınırsız mevduat güvencesi verildiğini ifade etmiştir.

Kamer Genç (Tunceli),¹³⁸² kabinede bayan bakanın bulunmamasının bir eksiklik olduğunu, Anayasa Mahkemesinin RP'nin kapatılmasıyla ilgili olarak verdiği kararda “Resmî dairelerde ve öğretim kurumlarında türbanın serbest olduğuna ilişkin veyahut bunun takılacağına ilişkin bir konuşma veyahut da bir program Anayasanın laiklik ilkesine aykırıdır!” denildiğini, laiklik ilkesine aykırı olduğundan bu konuda kanun çıkarılmadığını ve bir içtüzük hükmü konulmadığını, zira böyle bir değişikliğin Anayasa Mahkemesince değiştirileceğini, Anayasa Mahkemesinin milletvekili emekli maaşlarını düzenleyen hükmün iptaliyle ilgili olarak verdiği son bir kararda “Demokratik ülkelerde yasama organları, hukukun genel ilkeleri ve anayasanın sınırları içinde yasama görevini yapmak zorundadır. Aksi takdirde, anayasaya aykırı olduğunu bile bile bir tasarrufta bulunurlarsa, bu, anayasayı ihlaldir,” denildiğini, Hükümetin Programa Alevî-Sünnî kardeşliğini koymasını teşekkürle karşıladıklarını, bunların lafta kalmamasını, aslında hükümetin içerisinde birkaç tane Alevî temsilcisi bulunmasını da arzu ettiklerini, Programda 5. sınıftan sonra Diyanet İşlerine bağlı bir Kur'an kursunun getirileceği ilkesinin bulunduğunu, bunun Tevhidi Tedrisat Kanununa ve Anayasanın 174. maddesine aykırı olduğunu, koalisyonu oluşturan bir partinin genel başkanı ve bakanları hakkında aşağı yukarı yedi soruşturma önergesinin bulunduğunu, hükümetin yolsuzluklarla mücadeleye ahdetmiş veya vaat etmiş ve yolsuzluk ile yoksullukla mücadele etmeyi ilke edinen insanlardan kurulu olduğunun iddia edildiğini, geçmişi o kadar yolsuzluklarla dolu bir hükümetin bunu nasıl yapabileceğinin kuşku olduğunu ifade etmiştir.

Kamer Genç konuşmasını; “Türkbank ihale edilecekti, 600 milyon dolara ihale edilmedi; bankanın içi boşaltıldı, 500 milyon dolar bu bankaya devlet kaynağı aktarıldı. Bankekspres'e 200 milyon dolar gitti. Arkasından da bir bakıyorsunuz, İnterbank'ın içi boşaltılmış; kimler tarafından; Sayın Cumhurbaşkanının özel uçağında özel gezilere giden kişiler tarafından. Tabii, Cumhurbaşkanının yakını olunca mümkün mü birileri size dokunsun; sıkıysa dokunsun. ...Bu arkadaşımız İnterbank'ın içini 1,5 milyar dolar boşalttı. Bu kimin zamanında boşaltıldı; maalesef, geçen hükümet zamanında boşaltıldı. Tabii, bu bankaların içi boşaltılırken, böyle 2,5 milyar dolar giderken, geçen hükümetin ortakları vardı... ...Güneydoğuda hayvancılığı teşvik ediyoruz diyen hükümetimiz... Şimdi, şu anda göçerlerin yaylaya gitme durumları var; o insanların karşılaştıkları sıkıntıları, insan olarak, gördükçe utanıyorum.

¹³⁸² TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 12 (07.06.1999), s. 242.

Hayvanlarını yürütemiyorlar, pahalı pahalı kamyon tutuyorlar ve her aşamada güçlüklerle karşı karşıya kalıyorlar. ...Bakın, benim memleketimde hiçbir yatırım yapılmıyor. Geçen dönemde Çemişkezek ve Mazgirt'te iki tane sulama suyu vardı, Sayın Bakan iki defa bana yazı yazdı, ihalesini yapmadılar; ama, öte yandan enerji ihaleleri için çok acele ediyorlar. Enerji ihaleleri, Türkiye rejiminin geleceği için çok büyük bir rizikodur. Bu Hükümetten rica ediyorum; enerji ihalelerine dikkat etsin. Evvela, RTÜK tuttu... 'Enerji ihaleleri RTÜK Kanununa aykırı değil' dedi, arkadaşımız buraya milletvekili olarak geldi. Arkasından, özel temsilci, firma adına Hükümetle pazarlık yapan kişi, geldi, milletvekili oldu. ...Devletin ürettiği enerjiyi bir direktan alıyorsunuz, öteki direğe, özel sektörün direğine veriyorsunuz; fiyat 3 misli pahalalanıyor. Yarın, basın patronları, televizyon patronları bu ihaleleri aldıktan sonra, hem bunların dağıtım hizmetlerini yapmazlar hem de fiyatları 10 misli, 20 misli artırırlar ve kimse bunlarla mücadele etmez. Bakın, bunlar rejimimiz için çok tehlikeli şeylerdir. Kaldı ki, bunlar, devlete 1 milyar 300 milyon dolar veriyorlar, karşılığında da, devletten, zaten, teminatlar karşılığında 1 milyar 300 küsur milyon dolar alacaklar," şeklindeki ifadeleriyle sürdürmüştür.

Kamer Genç devam eden konuşmasında; tek hedeflerinin Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin bölünmez bütünlüğü ve laik cumhuriyet olduğunu, bunların korunacağını ve bunlar üzerinde tartışma açmayacaklarını, seçim bölgesi Tunceli'nin Ovacık İlçesinde ve birçok ilçede tek gözlü barakalarda yaşayan 130 hane bulunduğunu, bu insanların çamur içinde yaşadıklarını ve evlerine ekmek götüremediklerini, memlekete barışı ve huzuru getirebilmek için evvela insanlara bir şeyler vermek lazım geldiğini, işsizliğin çok önemli bir sorun olduğunu ve işsizlik sorununu halledebilmek için işsizlik sigortasının getirilmesini, hükümete bir destek vereceklerini, ama Isparta ile Rize'ye yapılan yatırımların %10'unun Tunceli'ye yapılması halinde vereceklerini, Mecliste geçmişte yapılan bütün suiistimalleri hiç kimsenin gözünün yaşına bakmadan ortaya konulmasını, zira ihalelerde çok büyük suiistimaller yapıldığını, Karadeniz otoyolunun bunlardan biri olduğunu, yollar ihale edildiği halde müteahhitlerin hâlâ bir kuruş kredi bulamamış olduklarını, ifade etmiştir.

Nihat Gökbulut (Kırıkkale);¹³⁸³ 76 yıllık cumhuriyet tarihinde 57 hükümet kurulduğunu, siyaset lisanında bunun adının siyasî istikrarsızlık olduğunu, siyasî istikrarsızlığın bir ülkede her türlü kötülüklerin anası olduğunu, halkın acil sorunlarının hızla çözülmesi amacıyla DSP-MHP-ANAP koalisyonunun kurulduğunu, halkın böylesine büyük desteğine mazhar olmuş 57. cumhuriyet hükümetinden halkın beklentilerinin oldukça fazla olduğunu, hükümetin enflasyonla ve hayat pahalılığıyla kararlı mücadelesini sürdürürken ekonomik durgunluk için de acil tedbirler alması gerektiğini, hizmette esasın halka ve gelirliye göre olması gerektiğini, çalışan ve sorumlu bir muhalefetin

¹³⁸³ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 12 (07.06.1999), s. 257.

ülke çıkarları için hükümete yardımcı olan bir muhalefet olacağını umduklarını, hükümetin de yönetimde muhalefetle uzlaşarak asgariden diyalogla toplumsal gerginliği azaltacak tedbirler almasında büyük yarar gördüklerini, Mesut Yılmaz'ın Başbakanlığındaki 55. cumhuriyet hükümetinin özellikle ulaşım ve enerji hamleleriyle darboğazları aşarak ülke ekonomisine hız ve ivme kazandırdığını, tüm temennilerinin o dönemden devam eden ve aciliyet arz eden enerji ve ulaşım yatırımlarının devamı ile bu konuda tedbirler alınması olduğunu, Samsun-Ankara ve Erzurum-Ankara doğalgaz boru hatları ile doğalgaz çevirim santralleri sayesinde 2000'li yıllarda enerji darboğazının aşılmasının nihaî çözüm yolları olduğunu, kalkınmada birinci derece yöre ilan edilen 49 ilin GSMH'daki oranının %10 olduğunu, diğer 31 ilin GSMH'sinin ise %90 olduğunu, hiçbir ülkede bölgeler ve iller arasında böylesine bir bölgesel dengesizlik ve adaletsizlik bulunmadığını, bölgesel dengesizliğin ve adaletsizliğin çözülememesi halinde Türkiye'deki sosyal patlamaların ve işsizliğin önüne geçilemeyeceğini, bölgesel dengesizlik ve adaletsizliğin nüfusun üç büyük kente yığılmasına ve o büyük kentlerde sosyal ve ekonomik sorunların yoğunlaşmasına sebebiyet verdiğini, 55. hükümetin OHAL ile Yozgat ve Ordu'da uyguladığı özel teşvikli kalkınmada öncelikli yöreler statüsünün diğer 31 ilde de sağlanmasının ülke yararı için en önemli amaç olarak görüldüğünü ifade etmiştir.

Nihat Gökbulut Konuşmasını; “Sekiz yıllık kesintisiz eğitime verdiği destekle eğitime özel önem verdiğini bildiğimiz 57. cumhuriyet hükümetinin, araştırma ve geliştirmeye, bilimsel çalışma ve bilimsel yayın üretme yolunda üniversitelere destek vermesini diliyoruz. Türkiye’de yeni kurulan üniversiteler, kitapsız, yurtsuz, öğretim üyesiz ve mekânsızdır. Bu üniversitelerde ders veren öğretim üyeleri de, öğrenciler de, imkânsızlıklarla eza ve cefa içerisinde dirler. Yeni üniversitelere mutlaka çözüm yolu getirilmesi gerekir. ...Güneydoğu Anadolu, bölgesi ve halkıyla huzura kavuşursa, Türkiye de huzura kavuşur. Şu hususu da çok iyi biliyoruz. Güneydoğu Anadolu’daki meselenin temeli ve sebepleri, ekonomik ve sosyal sebeplerden ziyade, dış mihrakların ve Türk düşmanlarının kötü niyet ve tahriklerine dayanmaktadır. ...Teröre harcanan milyarlarca dolar, Güneydoğu Anadolu’nun ekonomik kalkınmasını rahatlıkla sağlardı,” şeklindeki ifadeleriyle sürdürmüştür.

c. Başbakan Bülent Ecevit’in Cevabı¹³⁸⁴

57. Hükümetin Programı hakkındaki eleştiri ve değerlendirmeler üzerine İstanbul Milletvekili Başbakan Bülent Ecevit, şahsi değerlendirmeler yapan milletvekillerinden DYP Tunceli Milletvekili Kamer Genç’in konuşmasının ardından, şu konuşmayı yapmıştır.

¹³⁸⁴ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 12 (07.06.1999), s. 246.

“57. Cumhuriyet Hükümeti dönemine ben umutla bakıyorum; çünkü, bu hükümet, üç partili bir koalisyon hükümeti olduğu halde, gerek protokolün ve Programın hazırlanışında gerek bakanlıkların dağılımında herhangi bir güçlkle karşılaşmamıştır; üç parti de, demokrasinin gereği olan uzlaşma yeteneğini, daha göreve başlarken göstermişlerdir. Koalisyon ortakları, Atatürk devrimine ve ilkelerine bağlılıkta, ulusal birliği, laikliği ve demokratik cumhuriyeti ödünsüz koruma ve güçlendirme azminde ve yoksulluk ve yolsuzlukla etkin mücadele kararlılığında uzlaşmayı da aşan bir birliktelik temeli oluşturmaktadırlar. Bu hükümetin, bu hükümeti kuran üç partinin toplam milletvekili sayıları 351’dir. Bu, çok büyük bir rakam; fakat, biz, büyük çoğunluğumuz var, Mecliste her istediğimizi kendi bildiğimiz gibi yaparız davranışında olmayacağız, ...Meclisteki muhalefet partileriyle de, olabildiğince uyum sağlamaya çalışacağız.”

“(…) Biz, ekonomik ve sosyal konseye büyük önem veriyoruz. Bu konseyi kurumlaştırma kararındayız -bu, Programda da açıkça ifade edilmiştir- ve buna katkıda bulunan kesimleri de, tatmin edici bir işleyişe ulaştırma kararındayız. Zaten, bu yılın başlarında da bunun ilk örneği verilmişti. Ekonomik ve sosyal konseye katılanlar dışında, başka meslek kuruluşlarıyla da diyalog kurmaya, diyalogu sürdürmeye özen göstereceğiz. ...Ekonomimiz, geçen yılın güz aylarından itibaren, bir durgunluk ve daralma dönemine girmiştir. Bunun nedenleri bellidir. Bunun nedenlerinin başında, bütün dünyayı sarsan, ciddi ve ağır ekonomik kriz gelmektedir. Bu ekonomik kriz, Güneydoğu Asya’da başlayıp özellikle Rusya’ya taşındıktan sonra, Türk ekonomisini büyük ölçüde olumsuz yönde etkilemeye başlamıştır ve bu etkileyiş hâlâ sürmektedir. Ekonomimizdeki durgunluğun ve daralmanın bir başka nedeni de, siyasal belirsizlik ve istikrarsızlıktır. Düşünün ki, Türkiye, geçen nisan ayında yapılan seçimlerin bir yıl öncesinden itibaren, bir siyasal belirsizlik, bir seçim oldu olacak havası içine sürüklenmiştir. Bu durumda da, ekonomide istikrarlı önlemler, orta ve uzun vadeli önlemler alabilmek çok güçleşmiştir. Yine, ekonomideki durgunluğun ve daralmanın bir başka nedeni, kaynak yetersizliğidir ve ayrıca, yılların oluşturduğu, ağır iç ve dış borç yüküdür. Nitekim, bildiğiniz gibi, 1999’un ilk 5 ayında, Türkiye, yaklaşık 30 milyar dolar tutarında iç ve dış borç ödemesi yapmak zorunda kalmıştır ve bütün zorluklarına rağmen de bu görevi yerine getirmiştir. Yine, ekonomideki daralmanın bir başka nedeni, petrol fiyatlarının kısa sürede, 10 dolardan 16-17 dolara yükselmiş olmasıdır; fakat, bunlar, Türkiye’nin aşamayacağı güçlükler ve etkenler değildir. ...Türkiye, 1994’te, dünyada hiçbir kriz belirtisi bile yokken sürüklendiği ekonomik felaketi bile aşabilmiştir. Gerçi, o felaketin açtığı yaralar, hâlâ kapanabilmiş değildir; ama, kısa bir durgunluk döneminden sonra, bir ekonomik kargaşa döneminden sonra, ekonomi, yine, 1994’te rayına girmeye başlamıştır. ...Türkiye, 1983 güzünden beri -yani, askerî yönetim dönemi sona erdiğinden beri- bugünlere kadar, sürekli seçim ortamında yaşamıştır. ...Her iktidar

değişikliği kamu yönetiminde deprem yaratırsa, yine, ne siyasal ne de ekonomik istikrar sağlanabilir. 56. Hükümet döneminde, kamu yönetiminde istikrar sağlayabilmek için, bazı önemli adımlar atılmıştır; memur alımları, atamalar ve görev yükseltmeler belirli kurallara bağlanmıştır. 57. Hükümeti oluşturan tüm partiler de bu önlemleri açıkça desteklediklerini belirtmişlerdir. Nitekim, Hükümet Programında, buna belirgin biçimde yer verilmiştir. Programdan, o kısmını, bölümünü, bence çok önemli olduğu için, bir kez daha, huzurunuzda okumak istiyorum: ‘Kamu yönetiminde ve kamu hizmetlerinde adaletli, şeffaf, verimli ve katılımcı bir yönetim anlayışı benimsenecektir. Kamuda işe alınmada yeterlilik, görevlerde yükseltilmelerde ehliyet ve liyakat esas alınacak, kayırmacılık önlenecektir. Kamu personelinin atama ve yükseltilmelerinde ehliyet ve liyakat şartları nesnel ölçülere ve sınav esasına dayandırılacaktır. Kamu görevlerine giriş sınavlarının merkezi sistemle gerçekleştirilmesi uygulamasının yerleşmesi sağlanacaktır. Aynı işi yapan personel arasındaki ücret farklılıkları giderilecektir. Bu amaçla yapılacak düzenlemede, iş, görev ve sorumluluk tanımlarına yer verilecek ve ‘eşit işe eşit ücret’ ilkesi uygulanacaktır. Bunlar, hükümetin programında aynen yer alıyor. Bu düzenlemenin kalıcı olması, kamu yönetiminde başlı başına bir reform niteliği taşıyacaktır.”

“(…) Hükümetin ve TBMM’nin gündeminde, bildiğiniz gibi, çok ivedi bazı görevler var. Bunların başında, tabii, 1999 bütçesinin, yıl yarilandıktan sonra yahut yarılacağı sırada görüşülmesi ve bir an önce uygulamaya konulması geliyordu. Sayın Meclis Başkanının da değerli katkısıyla, Plan ve Bütçe Komisyonu, bildiğiniz gibi, toplanmıştır, görev bölümü yapmıştır ve bütçe çalışmalarına başlamıştır. Aynı zamanda, yine Plan ve Bütçe Komisyonu, çok büyük bir ivedilik taşıyan Bankalar Yasasını da gündemine almış, şimdiden o konuda çalışmaları başlatmıştır. ...Bankalar Yasasıyla ilgili olarak, zihinlerde gereksiz yere kuşku uyandırıcı birtakım söylentiler son zamanlarda yaygınlaşmıştır. Bu arada, haziran ayının 11’ine kadar Bankalar Yasası çıkmazsa, mevduat üzerinde devlet güvencesi ortadan kalkacak iddiası yayılmıştır. Sayın Başbakan Yardımcımız Hikmet Uluğbay’ın da geçen gün belirttiği gibi, bu söylentilerin gerçekte hiçbir ilgisi yoktur. Biz, Bankalar Yasasının bir an önce çıkmasını istiyoruz; çünkü, o şekilde, bankalar, daha verimli bir çalışma süreci içine girebilecek ve üreticilerin, dışsatımcıların yardımlarına daha etkili bir şekilde koşabileceklerdir ve daha etkili biçimde denetlenebileceklerdir. Bizim, bankalar konusunda, yılbaşından beri, ısrarla ‘bunu gündeme getirelim, Meclisten bir an önce çıksın’ dememizin nedeni budur; yani, ekonomideki daralmayı önlemeye ciddi bir katkısı olabileceğine inanıyoruz Bankalar Yasasında öngörülen değişikliklerin; yoksa, bunun, devlet garantisiyle bir ilgisi yoktur.”

“(…) Büyük Millet Meclisimizi bekleyen bir başka görev, bildiğiniz gibi, DGM’lerin yapısının değiştirilmesiyle ilgili Anayasa değişikliğidir. Ayrıca, bir pişmanlık yasası, yine, hükümetin ve Türkiye Büyük Millet Meclisinin

gündeminde ivedilikli bir yer tutmaktadır. Bu hükümeti kurma çalışmaları, hazırlığı içindeyken, bütün sayın parti liderleriyle yaptığım görüşmelerde, muhalefet partileri dahil bütün partilerin, bu ivedilikler sıralamasında birleştikleri izlenimi edinmiştim. Bunu da şükranla belirtmek isterim. Bu arada, muhalefet partileri, yani FP ve DYP -edindiğim izlenim doğru ise- DGM’lerde bir değişiklik yapılmasını da kabul etmektedirler. Mecliste, bu anayasa değişikliği eğer referanduma kalmadan yapılırsa, ülkemiz bundan büyük yarar sağlayacaktır. Başka konularla bunun arasında bağlantı kurulmazsa veya ‘değişiklik gerekliydi; ama, daha önce yapılmalıydı’ gerekçesiyle destek esirgenmezse, bu anayasa değişikliği daha çok geç kalınmadan Meclisten çıkabilir ve uygulamaya konulabilir; bu şekilde, çok haksız bir istismar da önlenmiş olur. Haksız diyorum; çünkü, TSK mensubu olan savcılar ve yargıçlar, uzun yıllardan beri çok başarılı bir sınav vermişlerdir. Askerî yönetim dönemlerinde bile, sıkıyönetim dönemlerinde bile, hiç kimse, askerî yargıçlarımıza ve savcılarımıza toz konduramamıştır.”

“Öğördüğümüz pişmanlık yasası da, haklı olarak çok duyarlı bir ortam içinde bulunan kamuoyunun kabul edebileceği ölçüler içinde olacaktır. Böylelikle, PKK’nın tuzağından kurtulmak isteyen gençlere bir şans tanınmış olacaktır. Eğer bu gençler İmralı duruşmalarını televizyondan veya radyolardan izleyebiliyorlarsa, nasıl bir tuzağa düşürülmüş olduklarını herhalde anlayacaklardır. Bu arada, İmralı’daki yargılama sürecinden, bu memleketin bir vatandaşı olarak kıvanç duyduğumu da belirtmek isterim. Devletin ilgili bütün organları, tam bir uyum içinde çalışmışlardır.”

“(…)Yine, öncelikle ele almamız gereken konulardan biri de vergi konusudur. 55. cumhuriyet hükümeti döneminde gerçekleştirilen Vergi Reformu Yasası, aslında çok önemli bir yasadır ve geniş toplum kesimleriyle uyum içinde, diyalog içinde hazırlanmıştır ve Yüce Meclisten geçirilmiştir; ...Herkes, vergide sosyal adaletten yanadır; herkes ‘çok kazananın çok, az kazananın az vergi alalım’ der; herkes ‘vergi ödenmelidir, ödemelidir’ der; ama, birçok toplum kesiminde, işte, herkesten daha fazla alınsın, ama, benden daha az alınsın veya hiç alınmasın havası içine girebilirler; ama, bunlar bir yana -bu, her ülkede rastlanan bir durumdur- gerçekten, belki de, Vergi Reformu Yasasında, özden ayrılmaksızın, özünden sapmaksızın bazı değişiklikler yapmakta büyük yarar olabilir; çünkü, bu Vergi Reformu Yasasının bir talihsizliği, uygulama aşamasında dünya ekonomik kriziyle çakışmış olmasıdır.”

“(…) Milletvekili, bakan ve başbakan dokunulmazlığını sınırlayıcı bir anayasa ve yasa değişikliğinin mutlaka ve kısa sürede, çok erken zamanda yürürlüğe girmesi gerekir. Bu konuda da, Büyük Millet Meclisinin tümünü kapsayan bir uzlaşma ortamı içine girdiğimizi sanıyorum, inanıyorum. Bir an önce, bu konunun, artık, Türkiye’nin gündeminden çıkarılması gerekir. Yargıya daha çok bağımsızlık tanınması ve soruşturmaların daha etkili duruma gelmesi için, kapsamlı bir yargı reformunun öncelikle gerçekleştirilmesi gerekir.

...Çetelere, organize suçlara karşı 56. Cumhuriyet Hükümeti döneminde bir yasa hazırlanmıştır ve komisyon aşamasına kadar gelmiştir; fakat, orada engellenmeye veya yozlaştırılmaya başlanmıştır. Oysa, Türkiye’de, bu ‘çete’ denilen nitelikte suç örgütleri son yıllarda arttığı halde, çetelere karşı uygulanabilecek yaptırımlar, maalesef, çok yetersizdir. ...Yani, çok yaygın bir benzetmeyle, 6 baklava çalan çocuğun uğradığı cezadan çok daha hafifiyle kurtulabiliyorlar; çünkü, yargı düzenimizde çete suçları öngörülmemiş. Onun için, bir an önce, çetelerle mücadeleyi daha etkili hale getirici bir yasa değişikliğinin de Meclisten çıkması gerekiyor. ...Öte yandan, devlet içindeki denetleme kuruluşlarının daha verimli işler duruma gelmesi gerekmektedir. Bu arada, Başbakanlık Yüksek Denetleme Kuruluna da tam bağımsızlık ve daha çok işlev verilmesi gerektiğine inanıyoruz...”

“Bir an önce bu sosyal güvenlik reformunun da yapılması gerekir. Hükümet Programında, hükümeti oluşturan partiler, bu konuda çok cesur ifadeler kullanmışlardır; herhangi bir istismar kaygısına, popülist istismar kaygısına kapılmaksızın, sürelerle ilgili, emeklilik yaşıyla ilgili çok açık ve kesin ifadeler kullanmışlardır. Bu da, hükümetimizin bu konuyu ne kadar ciddiye aldığını göstermektedir. Öte yandan, tahkim konusunda ulusal egemenliğimize gölge düşürmeyecek ölçüde, ama, çağın gereği olan değişikliğin de, bununla ilgili Anayasa değişikliğinin de bir an önce yapılması gereklidir; çünkü, aksi halde, özellikle enerji alanında gereksinme duyduğumuz yabancı sermaye girişlerinin ve dış kredilerin sağlanabilmesinde büyük güçlüklerle karşılaşabiliriz. Oysa, enerji, Türkiye’nin ivedilik taşıyan bir sorunu durumuna gelmiştir.”

“(…) Eğitim reformu, 1997 ortalarında yapılan eğitim reformu, çok önemli bir reformdur; Türkiye’nin geleceğini kurtaran, Türkiye’yi önümüzdeki çağa hazırlayan, bilgi çağını yakalar duruma getirebilecek olan bir reformdur. ...Bu reformun ilk aşaması sekiz yıllık zorunlu ilköğretimdir. ...bir yandan, ...teknolojik olanaklar gençlerimize yaygınlaştırılacaktır; bir yandan da, açık yükseköğretim öğrencilerinin örgün üniversitelerle işlevsel bağlantıları kurulacaktır. Bunu sağlayabildiğimiz noktada, artık, üniversitelere giriş sınavlarına da gerek kalmayacaktır; çünkü, açık yükseköğretim çok ileri bir düzeye, yüksek bir düzeye varmış olacaktır. Dünyada bunun cesaret verici örnekleri vardır. Yine, bu eğitim reformu, meslekî ve teknik eğitime büyük önem vermektedir. Şimdiden, meslekî ve teknik eğitime geçişi özendirici önlemler, bildiğiniz gibi, alınmaya başlamıştır. Aynı zamanda, kalkınma hedeflerine ve ekonominin gereklerine uygun bir eğitim planlaması, daha doğrusu, eğitimden yararlanacak kesimler planlaması gereklidir. Bir örnek vereyim: Türkiye’de gereğinden çok fazla ziraat mühendisi, gereğinden çok fazla maden mühendisi, gereğinden çok fazla jeolog vardır; ama,hemen hemen her açılan üniversitede, bunlarla ilgili kürsüler veya fakülteler kurulmaktadır.

Bunun dışında, bir de, yetişmiş insan gücünün yetersiz kaldığı görev alanları vardır. Onun için, bu konuda, ciddi bir planlama yapma zamanı gelmiştir. ...Sözlerimin başında belirttiğim gibi, büyük ölçüde dışarıdan gelen etkenler nedeniyle, kısmen de geçmiş yıllardan gelen etkenler nedeniyle ekonomimiz bir durgunluk sürecine girmiştir; ...Türk işadamları, Türk girişimcileri kaplarına sığamaz hale gelmişlerdir. Onun için, Türkiye, uzun süre bu durgunluğa tahammül edemez. Bir an önce ekonomimizi canlandırma gereğinin bilinci içindeyiz hükümet olarak. ...Bu arada, enflasyonla mücadelenin yakasını bırakmamak gerekir. Türkiye, seçim kampanyası sırasında, enflasyon oranında bir düşüşü yaşamıştır. Bir seçim ortamına rağmen, enflasyon aşağılara çekilmiştir ve bugün de, %50 dolaylarında, şimdilik sabitleşmiş gibi görünüyor. Enflasyonu aşağı çekme gayretlerini, 55. ve 56. hükümetlerin başlattığı gayretleri, bu hükümet döneminde de sürdürmek gerektiğine inanıyorum. Bu arada, yüksek faiz sorunu, çok ciddi bir sorun haline gelmiştir; buna karşı da gerekli önlemler üzerinde, şimdiden, ekonomist arkadaşlarımız çalışmaktadır. Ekonomide öncelikle gerçekleştirmemiz gereken bir başka önemli ödev de, kayıtdışı ekonomi alanının olabildiğince sınırlandırılmasıdır.”

“Türkiye’de, tabii anlaşılabilir siyasal eğilimlerle ve toplumdan gelen baskılarla çok büyük bir proje stoku hazırlanmıştır. Oysa, içinde bulunduğumuz kaynak sıkıntısı döneminde, bu stoktaki projelerin tümünün yürürlüğe konması, uygulamaya geçirilmesi mümkün değildir. ...Onun için, kamu yatırımlarında, özellikle de altyapı yatırımlarında, daha gerçekçi bir öncelikler sırası saptamamız zorunludur. Bu arada, kaynak yetersizliğimizi gidermek için yapı-ışlet-devret yöntemine ağırlık verilecektir. Yine, kendi girişimcilerimizi ve köylümüzü, çiftçimizi korumak için, dampingli dışalım ve sınır ticaretine karşı da etkili önlemler alınacaktır, gümrüklerin denetimi çok daha etkili hale getirilecektir, ihtisas gümrüklerine işlerlik kazandırılacaktır; böylelikle, kendi çiftçimiz, köylümüz, işçimiz ve işverenimiz haksız bir rekabetten kurtulmuş olacaktır. Bu dampingli dışalımları önleyemezsek, sınır ticaretine makul bir düzenleme getiremezsek, Türkiye, kendi çiftçisinden çok, başka ülkelerdeki çiftçileri destekler duruma, kendi sanayiinden çok, başka ülkelerdeki sanayicileri destekler duruma gelmiş olacaktır; şimdiden de öyle bir görüntü vardır.”

“(…) Biraz önce konuşan bir değerli hatip ‘işte, 55. ve 56. hükümetler döneminde ancak 1 milyar dolarlık özelleştirme yapabildiniz’ diyor; ama, ondan önce, kendi hükümetleri döneminde ne kadar yapılabildiğini söylemiyor. Demek ki, partilerin bu konuda birbirlerini eleştirmeleri haksızlık. Belli ki, bir yerde bir tıkanıklık var, o tıkanıklığın mutlaka aşılması gerekir ve özelleştirmenin, işsizleştirmeye eşanlamlı olmaktan kurtarılması gerekir. Bugün, Türkiye’de bütün işçi sendikaları özelleştirmeye karşıdır; çünkü, özelleştirme, işsizleştirmeye birlikte gelmektedir; buna karşı önlem almak gerekir. ...Bu

arada, özellikle hayvan ürünleriyle ilgili tesislerin, işletmelerin özelleştirilmesinde çok dikkatli davranılması gerektiğine, hatta, mümkünse, bundan vazgeçilmesi gerektiğine, şahsen inandığımı belirtmek isterim; çünkü, bunun çok acı sonuçları görülmüştür.”

“Ekonomimize canlılık katmanın bir başka koşulu da -üzerinde pek durulmayan bir başka koşulu- yerli malı kullanma eğiliminin toplumda yaygınlaştırılmasıdır; ama, Türkiye’de, yabancı sözcüklere merak arttığı gibi, yabancı malına da merak gitgide artmaktadır. Oysa, Türkiye’de sanayi çok gelişmiştir; dünyanın en gelişmiş ülkelerine bizim sanayi ürünlerimiz satılabilmektedir. Bu durumda, kendi sanayi ürünlerimize, kendi ev eşyamıza, giyim kuşam eşyamıza daha çok özen vermek hakkımız vardır; bu, bizim, girişimcilerimize bir görevimizdir. Bu yerli malı alışkanlığının, cumhuriyetin ilk yıllarında olduğu gibi, yeniden canlandırılmasında büyük yarar gördüğümü belirtmek isterim. ...55. ve 56. hükümetler döneminde, aslında, bu dünya krizinden en çok etkilenen sektörlerle ve alt sektörlerle ciddi yardımlar yapılmıştır; ama, bunlar, yapısal değişiklik niteliğinde yardımlar değildir, kısa vadeli yardımlardır. Mutlaka, krizden etkilenen sektörlerle, daha etkili ve yapısal değişiklik niteliğinde destekler de sağlamamız gerektiğine inanıyorum. Bu kürsüde, biraz önce, çok haksız bir şekilde değinilmiş olmasına rağmen, aslında, 55. ve 56. hükümetler döneminde, KOBİ’lere çok geniş olanak sağlanmıştır; Halk Bankasının bu alandaki etkinliği büyük ölçüde artırılmıştır, esnaf ve sanatkâra büyük olanaklar sağlanmıştır; ama, bunların daha da geliştirilmesi, genişletilmesi gerekir. ...Güneydoğu ve Doğu Anadolu’nun bilinen sorunlarına çözüm getirmek üzere, yine 55. ve 56. hükümetler döneminde ciddi önlemler alınmıştır; paketle değil, kanun değişikliğiyle gidilmişti, kredilerle, yatırımlarla gidilmişti. Bu gidiş, bu yaklaşım sürüyor. ...Bu arada, terör nedeniyle köylerini terk etmek zorunda kalmış olan yurttaşlarımızın köye dönüşlerini de hızlandırmak zorundayız. Aynı zamanda, gerek güvenlik açısından gerek gelişme açısından, yeni, daha güvenli, daha huzur verici yerleşim birimlerine, yerleşim düzenlemelerine geçmek zorundayız. Bildiğiniz gibi, özellikle Doğu ve Güneydoğu Anadolu’da köyler birbirinden çok kopuktur; ...Onun için, bir yandan bu durumdaki yerleşim birimlerini olabildiğince toplulaştırmak, bir yandan da birbirine yakın köyler arasında işlevsel işbirliği ve dayanışma düzeni kurmak kararındayız;”

“Hükümetimiz, kalkınmayı, nüfusumuzun yarıya yakınına oluşturan köylü ve çiftçi kesiminden başlatmaya kararlıdır. Bu arada, hayvancılıkta, bildiğiniz gibi, çok büyük bir gerileme yaşanmıştır; gerek hayvancılıkta gerek tarımda büyük ihmaller yer almıştır. Gerçi son yıllarda, bu konuda bazı önemli adımlar atılmıştır ama, bunlar yeterli olamamıştır henüz. Tarımda bir üretim

planlaması şarttır. Gerekenden çok fazla ürünlerin üretilmesi, hem devlete yük oluyor hem de çiftçileri zor durumda bırakıyor; onun için, tarımda mutlaka özendirici bir üretim planlaması yapılmalıdır; buna, Hükümet Programında ağırlıklı bir yer verilmiştir. Ayrıca, tarım sigortasının yapılma zamanı da gelmiştir. Türkiye’de nüfusun büyük bir kesimi köylü olduğu halde, en yoksul kesimi köylüdür, köylülerin en yoksul kesimi de orman köylüleridir; onun için, özellikle orman köylülerinin durumunu yapısal değişikliklerle düzeltmek zorundayız...”

“(...) Türkiye’nin üç yanı denizlerle çevrili olduğu halde, yurt içinde deniz taşımacılığı yok denecek kadar azdır. Onuncu yılın ‘demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan’ diye marşını söylüyoruz; ama, demiryolu politikası 1930’lu yıllarda kalmıştır; onu yeniden canlandıracağız ve bu şekilde, havayollarıyla, karayollarıyla, denizyollarıyla, demiryollarıyla, dengeli bir ulaşım sisteminin temellerini atmış olacağız. Bu arada, son iki yılda köy yolları yapımına büyük hız verilmişti; bunu artıracacağız. Köy Hizmetlerinin çok eskimiş olan makine parkı da yenilenmiş veya büyük ölçüde yenilenmek üzeredir. Köy yolları yapımına hız katmaya, özellikle de güvenlik açısından duyarlı olan yörelerdeki köy yollarının süratle asfaltlanmasına özen göstereceğiz. Bildiğiniz gibi, kahraman askerlerimizin uğradıkları kazaların, hatta can kayıplarının başta gelen nedeni mayınlardır; mayını önlemenin başta gelen koşulu da yolu asfaltlamaktır; bu konuda bir atılım başlatılmıştı 55., 56. hükümetler dönemlerinde; bu atılımı daha hızlı hale getirmeye çalışacağız. Biraz önce belirttiğim gibi Türkiye ciddi bir enerji darboğazıyla karşı karşıyadır; fakat, uluslararası ilişkilerle, Bakü-Ceyhan boru hattı, Türkmen gazı ve diğer bazı projelerde, bu konularda Türkiye çok büyük mesafeler almıştır son yıllarda.”

“(...) Bundan birkaç yıl öncesine gelinceye kadar, Türkiye, kendi bölgesinde yapayalnız bir ülke idi. Oysa bugün, birkaç ülkeyi istisna edersek, Türkiye, kendi bölgesinde birçok dostluk kazanmıştır, yeni işbirlikleri sağlamıştır; Ortaasya’da, Kafkasya’da çok etkin durumdadır; Balkanlarda -bir tek Yunanistan dışında- etkinliği gitgide artmaktadır; Ortadoğu’da ilişkileri gelişmektedir Arap ülkeleriyle, İslam ülkeleriyle; Afrika’ya ilk defa açılmaya başladık, Uzakdoğu’ya açılmaya başladık, Pasifik’e açılmaya başladık; Rusya ile ekonomik ilişkilerimiz çok ileri ölçülere vardı; Çin’e, Japonya’ya kadar uzanma kararındayız. Böylelikle, Türkiye, bir Avrupa ülkesi olmakla birlikte, Avrupa Birliğine pek de o kadar muhtaç olmadığını görmüş ve göstermiştir. Kendi bölgemizdeki sorunların çözümüne çok etkili katkıda bulunur hale gelmiştir Türkiye; Bosna-Hersek’te Boşnak kardeşlerimizin yardımına en ön safta koşmuştur; son Kosova krizinde Arnavut kardeşlerimize ve Kosovalı Türk kardeşlerimizin yardımına, başka birçok zengin ülkelere örnek olacak bir özveriyle koşmuştur. Bugün İstanbul’da bir toplantı yapılıyor; orada,

Gürcistan'dan gelen Gürcü ve Abhaz liderler, temsilciler, Türkiye tarafından bir araya getiriliyorlar ve ortak sorunlarına Türkiye'nin katkısıyla çözüm arayışı içinde bulunuyorlar.”

“Bildiğiniz gibi, AB bizim üyeliğimizi veya üye adaylığımızı kabul etmiyor. AB’de üyeliğimiz, tarihin, coğrafyanın ve anlaşmaların bize verdiği bir hak; fakat, o hakkımız şimdilik tanınmıyor; ama, biraz önce belirttiğim gibi, dünya AB’den ibaret değildir. Biz, kültürümüzle, tarihimize, coğrafyamızla Avrupalıyız; ama, sadece Avrupalılığa da sığmayız. Biz, aynı zamanda, bir Ortaasya ülkesiyiz, bir Ortadoğu ülkesiyiz, bir Doğu Akdeniz ülkesiyiz, bir Karadeniz ülkesiyiz, bir Balkanlar ülkesiyiz, kısmen Afrika ülkesiyiz ve bu kökenleri çok iyi bağdaştırabildiğimiz için de, Avrasyalaşma sürecinin anahtar ülkesi konumuna gelmiş bulunuyoruz. Bir bakıma, AB’nin kapısını bize kapatanlara teşekkür etmemiz gerekir; dünyanın Avrupa’dan ibaret olmadığını kavramamıza katkıda bulunmuşlardır. Bu konuda Türkiye beklenen başarılarını göstermeye başlamıştır; daha ileri bir aşamaya gelindiğinde, ben eminim ki, AB bizim kapımıza gelecek ve üye olmamız için çağrıda bulunacaktır. Son Alman girişimi sonuç vermemekle beraber ...Alman yönetiminin Türkiye’ye bir iyi niyet belirtisidir -bunu ifade etmekte yarar görüyorum- ama, yeterli desteği bulamamıştır, ...Almanya’yla birlikte, İngiltere, Fransa, İspanya gibi bazı ülkeler de Türkiye’ye anlayışlı davranmaktadırlar. ...Bu arada, bizim üyeliğimize karşı çıkanlar, Yunanistan bahanesini ileri sürüyorlar. Bu durumda, küçük Yunanistan, koskoca AB’yi esir almış demektir. ...Kosova’da nihayet bir barış umudu belirmiştir. Son aldığım haberlere göre, bazı teknik zorluklar sürüyor; ama, bu savaşın artık bir an önce sona ermesi, bu zulmün bir an önce sona ermesi gerekir.”

“(…) Hükümetimiz, inançlara saygılı laiklik ilkesini benimsemiştir; dinin siyasette istismarına karşıdır; ki, bunlar zaten Anayasanın gereğidir. Buna, şunu da eklemek isterim: İslamın, kanımca, en sağlıklı yorumu ve uygulaması da Türkiye’dedir. Türkiye, halkının büyük çoğunluğu Müslüman olan ülkeler arasında en çağdaşıdır, en özgürüdür, en dinamiğidir, en demokratiğidir. Bu konumunu da Türkiye, inançlara saygılı laiklikle göstermiştir. Bu konumu, bu yaklaşımı sürdüreceğiz. Sayın Recai Kutun, RP adına yaptığı konuşmada... (...) bize bu konuda tarizlerde bulundu; fakat, bu arada, ilginç bir ikrarda bulundu Sayın Recai Kutun; bu başörtüsünün parti rozeti gibi bir siyasal simge olduğunu itiraf etti; biz de işte buna itiraz ediyoruz. ...Türkiye’de son bir iki yılda, devlet içinde tam bir uyum sağlanmaya başlamıştır; ...Daha önce yakalanamayan birçok suçluyu, şimdi, Türkiye’nin iç güvenlik güçleri, dünyanın her yerinde yakalayabilmektedir. Ama, itiraf etmek gerekir ki, hâlâ, polisin içinde, geçmişten kalma bazı gruplaşmalar, biraz aşırı ölçüye varan yarışmalar vardır. Ama, ben, deneyimli İçişleri Bakanımız Sayın Tantan’ın bu sorunu da kısa sürede çözeceğine inanıyorum. Bu arada, tabii, tele kulak meselesi de inşallah çözülmüş olacak...”

Abdüllatif Şener (Sivas)’ın Açıklaması; “Sayın Başkan, biraz önce, Sayın Başbakan, konuşmaları sırasında ‘Sayın Recai Kutan, başörtüsünün bir simge olduğunu itiraf etmiştir’ dedi. Sayın Genel Başkanımızın konuşmasında böyle bir ifade yoktur. Sayın Genel Başkanımızın konuşması açıktır: “Başörtüsünü siyasal bir simge olarak değerlendiriyorsunuz; aslında, bu bir siyasal simge değildir; ama, bunu, siz böyle değerlendiriyorsunuz; fakat, şunu da bilin ki: Siyasal simge kullanmak da, laik, demokratik hukuk devletinde, Türkiye’de yasak değildir. Siz de, milletvekilleriniz de siyasal simge kullanıyorsunuz” anlamında söylemiştir; düzeltiyorum.”

57. Hükümet Programı hakkındaki görüşmeler 07.06.1999 günü saat 19.40’da sona ermiş, Bülent Ecevit tarafından kurulan Bakanlar Kurulu hakkında güvenoylaması ve komisyonlara üye seçimi yapmak üzere 09 Haziran 1999 Çarşamba günü saat 15.00’da Genel Kurulun toplanmasına karar verilmiştir.¹³⁸⁵

d. 57. Hükümet İçin Güven Oylaması

TBMM Genel Kurulu 09 Haziran 1999 günü saat 15.00’da, Başkan Yıldırım Akbulut’un 13. Birleşimi açısıyla Bülent Ecevit Başbakanlığındaki DSP-MHP-ANAP Hükümeti’nin güvenoylamasına başlanmıştır. 536 milletvekilinin katılmış olduğu güven oylaması sonucunda; 182 ret oyuna karşılık 354 kabul oyu ile Hükümet güven oyu almıştır.¹³⁸⁶ Bu sonuç üzerine Başbakan Bülent Ecevit kısa bir teşekkür konuşması yapmıştır.¹³⁸⁷

¹³⁸⁵ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 12 (07.06.1999), s. 260.

¹³⁸⁶ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 13 (09.06.1999), s. 265: TBMM Başkanı Yıldırım Akbulut’un açıklamalarına göre, 15 milletvekili elektronik açık oylama için sisteme girememiş, bunlar oy pusulası ile oylamaya katılmışlardır. Bu oyların içinden dokuzu kabul, altısı ise ret oyu idi.

¹³⁸⁷ TBMM Tutanak Dergisi, Dönem 21, Yasama Yılı 1, c. 1, B 13 (09.06.1999), s. 266.

KAYNAKLAR :

21. Dönemde TBMM Tarafından Çıkarılan Yayınlar

Türkiye Cumhuriyeti Anayasası ve TBMM İçtüzüğü, TBMM Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü, Ankara, Şubat 2005

TBMM ile İlgili Kanunlar, TBMM Kanunlar ve Kararlar Müdürlüğü, Ankara, Ocak 2004

TBMM Kanunlar Dergisi c. 83, c. 84, c. 85, c. 86

TBMM Tutanak Dergisi (20. Dönem, 21. Dönem ve 22. Dönem)

TBMM Aylık Bülten (1999, 2000, 20001 ve 2002 ciltleri)

Resmi Gazeteler

27.4.1999 tarihli ve 23678 Mükerrer sayılı RG, 3.5.1999 tarihli ve 23684 sayılı RG, 21.12.1999 tarihli ve 23913 sayılı RG, 4.7.2000 tarihli ve 24099 sayılı RG, 28.10. 2000 tarihli ve 24214 sayılı RG, 22.12.2000 tarihli ve 24268 sayılı RG, 21.4.2001 tarihli ve 24380 sayılı RG, 29.6.2001 tarihli ve 24447 sayılı RG, 30.6.2001 tarihli ve 24448 sayılı RG, 12.7.2001 tarihli ve 24460 sayılı RG, 27.10.2001 tarihli ve 24566 sayılı RG, 7.11.2001 tarihli ve 24576 sayılı RG, 23.11.2001 tarihli ve 24592 sayılı RG, 13.12.2001 tarihli ve 24612 sayılı RG, 17.1.2002 tarihli ve 24643 sayılı RG, 19.1.2002 tarihli ve 24645 sayılı RG, 31.1.2002 tarihli ve 24657 sayılı RG, 31.1.2002 tarihli ve 24657/Mükerrer sayılı RG, 7.2.2002 tarihli ve 24664 sayılı RG, 15.2.2002 tarihli ve 24672 sayılı RG, 19.2.2002 tarihli ve 24676 sayılı RG, 15.3.2002 tarihli ve 24696 sayılı RG, 20.3.2002 tarihli ve 24701 sayılı RG, 29.3.2002 tarihli ve 24710 sayılı RG, 13.4.2002 tarihli ve 24725 sayılı RG, 18.4.2002 tarihli ve 24730 sayılı RG, 31.5.2002 tarihli ve 24771 sayılı RG, 14.6.2002 tarihli ve 24785 sayılı RG, 9.7.2002 tarihli ve 24810 sayılı RG, 3.8.2002 tarihli ve 24865 sayılı RG, 9.11.2002 tarihli ve 24931 sayılı RG, 8.1.2003 tarihli ve 24987 sayılı RG, 26.3.2003 tarihli ve 25060 sayılı RG, 27.3.2003 tarihli ve 25061 sayılı RG, 8.4.2003 tarihli ve 25073 sayılı RG, 16.7.2003 tarihli ve 25170 sayılı RG, 1.11.2003 tarihli ve 25276 sayılı RG, 8.11.2003 tarihli ve 25283 sayılı RG, 21.11.2003 tarihli ve 25296 sayılı RG, 11.12.2003 tarihli 25313 sayılı RG, 17.3.2004 tarihli ve 25405 sayılı RG, 12.5.2004 tarihli ve 25460 sayılı RG, 2.6.2004 tarihli ve 25480 sayılı RG, 11.8.2004 tarihli ve 25550 sayılı 24.9.2004 tarihli ve 25593 sayılı RG, 9.11.2004 tarihli ve 25638 sayılı RG, 12.11.2004 tarihli ve 25641 sayılı RG, 6.2.2005 tarihli ve 26015 sayılı RG, 12.2.2005 tarihli ve 25725 sayılı RG, 1.3.2005 tarihli ve 25742 sayılı RG, 19.1.2006 tarihli ve 26054 sayılı RG, 22.2.2006 tarihli ve 26088 sayılı RG, 17.5.2006 tarihli ve 26171 sayılı RG, 24.5.2006 tarihli ve 26177 sayılı RG, 20.7.2006 tarihli ve 26234 sayılı RG.

21. Dönemle İlgili Seçilmiş Kaynaklar

ALTUNDAĞ, Emin, “Ortanın Solu’ndan Demokratik Sol’a Bülent Ecevit”, İ.Ü. Sosyal Bilimler

Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002,

ARI, Tayyar, Irak- İran ve ABD - Önleyici Savaş, Petrol ve Hegemonya, ALFA Basım Yayım Dağıtım Ltd. Şti.,

ARINÇ, Bülent, Baki Kalan, İltak-İletişim Teknolojileri A.Ş., Ankara, 2002

BATIRCI, Fahri, TBMM'nin Çalışma Yöntemi, İmge Yayınevi, Ankara, 2000

BAŞBAKANLIK Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Dünden Bugüne Başbakanlık 1920-2004, Ankara, 2004

BİLA, Fikret, Phoenix – Ecevit'in Yeniden Doğuşu, Doğan Kitapçılık, İstanbul, 2001.

-----, Sivil Darbe Girişimi ve Ankara'da Irak Savaşları, Ümit Yayıncılık, Ankara, 2003

BRADLEY, A. Thayer, "Irak'ta Beklenen Savaşın Nedenleri", *Stratejik Analiz*, cilt 3, sayı 33, ASAM, Ocak 2003

CUMHURBAŞKANLIĞI Tarihi, Cumhurbaşkanlığı, Ankara, 29 Ekim 2005

DSP- MHP-ANAP Koalisyon Protokolü, 28 Mayıs 1999

EMERSON, Michael, AB-Rusya-ABD Üçgeni, (çev.: Gökhan Yivciger), *Stratejik Öngörü*, sayı 3, Sonbahar 2004

ERÇAKIR, Ahmet, Ateş Hattında Türkiye, Ö&D Yayınları, İstanbul, 2003

ERKİNER, Ergin, Alt Emperyalizm ve Türkiye, Pencere Yayınları, İstanbul, 2000

ERKMEN, Serhat, Yılmaz, Hasan, "Orta Doğu Denklemi ve Dünden Bugüne ABD'nin Irak Politikası", *Stratejik Analiz*, sayı 12, ASAM, 2001

HEPER, Metin, "Başkalaşmadan Değişen Milliyetçi Hareket Partisi", *Türkiye Günlüğü*, sayı 55, Mart-Nisan 1998.

İYİMAYA, Ahmet, "2001 Anayasa Reformu Perspektifinde 36. ve 40. Maddelerdeki Değişikliklerin Anlamı", TBMM Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu (22- 24 Nisan 2003), (Haz.: Zafer Gören), TBMM Yayınları No 1, Ankara, 2003

İZGİ, Ömer, GÖREN, Zafer, Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının Yorumu, Ankara, 2002

JUNG, Dietrich, Piccoli, Wolfgang, Yol Ayrımında Türkiye, (çev.: Kurt, Berna), Kitap Yayınevi, İstanbul, 2004

KANDEMİR, Nüzhet, “Birinci Öncelik Güvenlik”, Avrasya Sempozyumu 2005 Bildiri Metni, Teori, Ocak 2005

KORKMAZ, Vişne, “Avrupa Birliği’nin Güney Kafkasya Bölgesine Yönelik Politikaları”, *Stratejik Öngörü*, sayı 3, Sonbahar 2004

KURT, Süleyman, Bir Karaoğlan Hikayesi: Bülent Ecevit, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2002

KUŞÇUOĞLU, Cengiz, Hüsamettin Özkan-Bir İktidar Öyküsü, Metis Yayınları, İstanbul, 2001

LESSER, Ian O., FULLER, Graham E., Türkiye’nin Yeni Jeopolitik Konumu, (çev.: Bülbül, Yaşar), Alfa Yayınları, İstanbul, 2000

MANGIRCI, Y. Faruk, Çankaya Savaşları, Tekışık Matbaacılık, 1999

NEBATİ, Nurettin, “Türkiye’de İslami Siyasal Hareket”, İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2002

ODENWALD, Michael, “Ringens ums Schwarze Gold”, *Focus* 6/2003

ÖKSÜZ, Mehmet, Faşizme Karşı Her Yönüyle Ecevit: Çağdaş Bir Lider, Çağdaş Bir Parlamento, Nisan Yayınları, İstanbul, 1974

ÖZBUDUN, Ergun, “2001 Anayasa Değişiklikleri ve Düşünceyi Açıklama ve Yayma Hürriyeti”, TBMM Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu (22-24 Nisan 2003), (Haz.: Zafer Gören), TBMM Yayınları No 1, Ankara, 2003

ÖZDAĞ, Ümit, 3 Kasım 2002 Seçimleri ve MHP, Ankara, Aralık 2002 (TBMM Kütüphanesinde mevcuttur)

PAMUK, Muhammed, Yasaklı Umut: Recep Tayyip Erdoğan, Birey Yayıncılık, İstanbul, 2001.

SAĞLAM, Fazıl, “Temel Hak ve Özgürlüklerin Kapsamı, Sınırlanması ve Kötüye Kullanılmaması”, TBMM Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu (22-24 Nisan 2003), (Haz.: Zafer Gören), TBMM Yayınları No 1, Ankara, 2003

SOĞUK, Handan, Uyanıkusta, Esra, Gümrük Birliği’nin Türkiye Ekonomisine Etkileri, İktisadi Kalkınma Vakfı, İstanbul, 2004

ŞEN, Y. Furkan, Yeni Dönemde Eski Tartışmalar: Göç-Etnisite-Milliyetçilik, Kürtçülük, Laiklik, Yargı Yayınevi, Ankara, 2006.

TEAZİS, Christos, “MHP ve MHP’de Devlet Bahçeli Dönemi”, A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi ve Siyaset Bilimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, 2001

TEKELİOĞLU, Cahit, 12 Ocak 2000 Tarihinde, Koalisyon Ortağı Üç Partinin Sayın Genel Başkanlarının Yaptıkları Toplantıda Aldıkları Kararın İncelenmesi Denemesidir, (TBMM Kütüphanesinde mevcuttur), 2000

TEKİN, Arslan, Milliyetçi Harekette Devlet Bahçeli Dönemi, Tutibay Yayınları, Ankara, 2000

TUNCER, Bülent, Sayıların Diliyle Türkiye, TESAV Yayınları, Ankara, 2004

TUNAHAN, Tarık, “Atlantik İttifakı ve İhtilafları”, *Siyaset ve Toplum*, Kış 2005

TURAN, Erol, “Türk Siyasal ve Toplumsal Yaşamında MHP’nin Yeri ve Kimliği”, Yüksek Lisans Tezi (yayınlanmadı), Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, Siyaset ve Sosyal Bilimler Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Konya, 2000

TURGUT, Hulusi, Adriyatik’ten Çin Seddi’ne Avrasya ve Demirel, I. Cilt, Doğu Yakası’nın Hikayesi, ABC Basın Ajansı, İstanbul, 2001

TÜRK Siyasetinde Yozlaşma ve Arayış Sürecinde Milliyetçi Hareket Partisi, MHP AR- GE Merkezi, Ankara, 2002

TÜRKİYE’NİN Çevre Meseleleri ve Milli Çevre Politikası, MHP AR- GE Merkezi, Bilim ve Teknolojik Araştırmalar Grubu, Ankara, 1999.

UZUN, Turgay, “Bir Siyasal İdeoloji Olarak Milliyetçilik ve Türk Siyasal Hayatında Kurumsallaşması: Milliyetçi Hareket Partisi Örneği”, Doktora Tezi (yayınlanmadı), Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kamu Yönetimi Anabilim Dalı, İzmir, 2000

YANARDAĞ, Merdan, MHP Değişti mi? Ülkücü Hareketin Analitik Tarihi, Gendaş A.Ş., İstanbul, 2002

YARSAVUT, Duygun, “Devlet Güvenlik Mahkemeleri”, TBMM Anayasa Hukuku 1. Uluslararası Sempozyumu (22-24 Nisan 2003), TBMM Yayınları No 1, Ankara, 2003

YAVAŞ, Gökçen, “Avrupa Güvenlik Stratejisi ve Türkiye”, *Stratejik Öngörü*, sayı 3, Sonbahar 2004

YAVUZ, Celalettin, Geçmişten Geleceğe Suriye-Türkiye İlişkileri, ATO Yayınları, Ankara, 2005

Basın-Yayın Seçilmiş Kaynaklar

- AKIN, Kenan, "Meclis'in İradesi de Çok Önemli", *Türkiye*, 3.5.2000
- AKYOL, Taha, "HADEP veya DEHAP", *Milliyet*, 11.10.2002
- ALTAYLI, Fatih, "Evet Evet En İyi Aday Demirel", *Hürriyet*, 2.9.1999
- , "Parti mi, Küskünler Hareketi mi?", *Hürriyet*, 23.7.2002
- , "Yakışır Paşama", *Hürriyet*, 1.12.1999
- ARCAYÜREK, Cüneyt, "Öfke Baldan Tatlı Değildir", *Cumhuriyet*, 21.2.2001
- ARSLAN, Kazım, "Törelere Bağlı Demokrasi", *Milli Gazete*, 27.4.2000
- BALBAY, Mustafa, "Hükümet-Asker-Köşk", *Cumhuriyet*, 30.8.1999
- BAŞKURT, Buğra, "Cumhurbaşkanı Seçimi ve MHP", *Ortadoğu*, 20.1.2000
- BAYER, Yalçın, "Ecevit ve Bahçeli 'Sivil Darbeyi' Önlediler", *Hürriyet*, 10.7.2002
- BAYRAKLI, Bahadır, "Ecevit, Bu Millete Yük", *Ortadoğu*, 30.4.2002
- BİLA, Fikret, "12 Ocak", *Milliyet*, 10.1.2000
- , "Cumhurbaşkanlığı Seçimi", *Milliyet*, 21.1.2000
- , "Ecevit: Çekilmem Söz Konusu Değil", *Milliyet*, 10.5.2002
- , "Ecevit: Demirel'den Başka Seçenek Yok", *Milliyet*, 7.12.1999
- BİLA, Hikmet, "Sorular", *Cumhuriyet*, 21.2.2001
- BİRGİT, Orhan, "Gündemde Çevik Bir de Var", *Cumhuriyet*, 1.12.1999
- CİVAOĞLU, Güneri, "Çankaya Hesapları", *Milliyet*, 5.11.1999
- ÇANDAR, Cengiz, "DEHAP'a Dair", *Yeni Şafak*, 15.10.2002
- ÇEKİRGE, Fatih, "Çok Önemli", *Star*, 19.9.1999
- ÇETİN, Bilal, "Ecevit, Demirel İçin Destek Arayışında", *Radikal*, 21.1.2000
- DİLİPAK, Abdurrahman, "Komplo Teorisi", *Akit*, 24.9.1999
- , "Meçhule Giden Bir Gemi Kalkar Bu Limandan", *Akit*, 5.5.2000
- EKŞİ, Oktay, "Aslında Yönetmek İstiyor", *Hürriyet*, 11.11.1999
- EMRE, Süleyman Arif, "Doğruyol Partisinde Demirel Paniği", *Milli Gazete*, 1.1.2000
- GÖKÇE, Deniz, "İntihar mı Etmekteyiz", *Akşam*, 20.2.2001
- GÜNEL, Ömer Faruk, "Ankara'da Kriz Üstüne Kriz", *Star*, 20.2.2002.
- GÜRCANLI, Zeynep, "AGSP Çözüldü", *Star*, 23.11.2002
- GÜVEN, Güven, "AGSP'nin Acelesi Var", *Radikal*, 22.7.2001

- HEPER, Doğan, “Ortak Aday Sezer”, *Milliyet*, 25.4.2000
- ILICAK, Nazlı, “Merve Kavakçı ve Köhne Siyasetçiler”, *Yeni Şafak*, 4.5.1999
- İLHAN, Cevher, “Ecevitsiz Anasol-M Senaryoları”, *Yeni Asya*, 8.5.2002
- KAPAN, İsmail, “DSP’lilerden Ecevit’e Çekil Çağrısı”, *Türkiye*, 26.6.2002
- KIRCA, Coşkun, *Milliyet*, 12.12.1999
- MENGİ, Güngör, “2000 Piyangosu”, *Sabah*, 12.11.1999
- MÜFTÜOĞLU, Osman, “Dindar Dini Siyasete Alet Etmez”, *Milli Gazete*, 2228.4.1999
- ÖKE, Mim Kemal, “Mavi Akım”, *Türkiye*, 7.11.1999
- ÖNKİBAR, Sabahattin, “MHP’li Bakandan Ecevit’e Övgü”, *Türkiye*, 10.8.1999
- , “Cem’e Göre AGİT ve Demirel”, *Türkiye*, 11.11.1999
- , “Demirel İçin Gözler Şimdi ANAP’ta”, *Türkiye*, 26.1.2000
- ÖZTUNA, Yılmaz, “Başta Cumhurbaşkanlığı”, *Türkiye*, 24.9.1999
- , “Cumhurbaşkanı Aranıyor”, *Türkiye*, 12.4.2000
- PAZARCI, Emin, “Şimdilik Demirel”, *Akşam*, 25.9.1999
- SAĞLAM, Erdal, “Cumhurbaşkanlığı Yarışı Başladı”, *Star*, 16.9.1999
- SAZAK, Derya, “Ecevit’in Misyonu”, *Milliyet*, 4.5.1999
- SOLAK, İsmet, “Tatlı Su Kahramanları”, *Hürriyet*, 4.12.1999
- SÖKMENOĞLU, Murat, “Türkiye’deki Kafalar Artık Değişmeli”, *Ortadoğu*, 24.9.1999
- , “Ekonomi Net Ses Bekliyor”, *Ortadoğu*, 24.11.2000
- SÜTER, Şakir, “Cumhurbaşkanlığı Hesabı”, *Akşam*, 28.6.1999
- , “Cumhurbaşkanlığı, Yılmaz ve Akbulut”, *Akşam*, 22.9.1999
- ŞENOL, Taşkın, “Balınadan Pis Kokular”, *Star*, 20.8.2000
- TAHİROĞLU, Gülçin Uysal, “Kol Kırıldı Ama Yen İçinde Kalmadı”, *Akşam*, 20.2.2001
- TÖRÜNER, Yaman, “Yöneticiler Yaptıkları Kadar Yapmadıklarından da Sorumludur”, *Akşam*, 11.12.2000
- TÜRENÇ, Tufan, “Demirel Fikrine Liderler Sıcak”, *Hürriyet*, 25.9.1999
- , “Lidersiz Türkiye”, *Hürriyet*, 4.10.1999
- TÜRKMENOĞLU, Mehlika, “Aile Fotoğrafına Sevinenler”, *Yeni Asır*, 17.8.1999
- ; “Çankaya’nın Sakini Değişmiyor”, *Yeni Asır*, 8.12.1999

ÜNAL, Mustafa, “Çankaya Bir İki”, *Zaman*, 1.12.1999
ÜNÜR, Esen, “Ecevit’ten Net Tavır: Cumhurbaşkanı’nı Meclis Seçer”,
Star, 3.12.1999
YETKİN, Murat, “Ecevit İhtiyacı”, *Milliyet*, 5.5.2005
ZENTÜRK, Ardan, “Demirel.. Yeniden”, *Dünya*, 23.9.1999
Akit, 24.9.1999, 1.12.1999, 17.1.2000, 24.1.2000, 18.3.2000, 5.5.2000,
Akşam, 28.6.1999, 17.8.1999, 22.9.1999, 23.9.1999, 25.9.1999,
26.9.1999, 26.9.1999, 3.12.1999, 7.12.1999, 12.12.1999, 1.1.2000, 5.1.2000,
4.2.2000, 11.12.2000, 24.2.2000, 20.2.2001
Cumhuriyet, 30.8.1999, 4.10.1999, 1.12.1999, 13.6.2000, 21.2.2001,
4.10.2002, 9.5.2002, 21.5.2002, 23.2.2003,
Dünya, 23.9.1999
Evrensel, 16.2.2002
Hürriyet, 17.2.1999, 20.4.1999, 18.8.1999, 25.9.1999, 4.10.1999,
2.11.1999, 9.11.1999, 13.11.1999, 30.11.1999, 1.12.1999, 4.12.1999, 8.12.1999,
23.12.1999, 31.1.2000, 16.2.2000, 3.3.2000, 24.3.2000, 6.5.2000, 6.8.2000,
26.4.2002, 10.11.2000, 23.11.2000, 8.12.2000, 20.12.2000, 8.1.2001, 21.2.2001,
11.7.2001, 1.12.2001, 9.5.2002, 28.5.2002, 10.7.2002, 17.8.2002, 13.9.2002,
15.9.2002,
Milli Gazete, 28.4.1999, 1.1.2000, 27.4.2000, 12.5.2000,
Milliyet, 13.5.1998, 18.4.1999, 21.9.1999, 5.11.1999, 7.12.1999,
12.12.1999, 23.12.1999, 10.1.2000, 21.1.2000, 3.1.2000, 25.4.2000, 31.10.2000,
9.12.2000, 23.8.2001, 31.10.2001, 4.2.2002, 26.4.2002, 9.5.2002, 15.5.2002,
21.5.2002, 6.6.2002, 20.6.2002, 11.10.2002,
Ortadoğu, 24.9.1999, 2.11.1999, 1.12.1999, 20.1.2000, 14.6.2000,
24.11.2000
Özgür Bakış, 18.3.2000
Radikal, 29.4.1999, 30.12.1999, 21.1.2000, 6.2.2000, 17.2.2000,
15.6.2000, 5.1.2001, 11.1.2001, 31.1.2001, 22.7.2001, 26.2.2002, 5.5.2002,
9.5.2002, 13.9.2002,
Sabah, 12.11. 1999, 1.12.1999, 23.12.1999, 7.1.2000, 8.1.2000, 31.1.2000,
27.4.2000, 6.5.2000, 18.12.2000, 24.12.2000, 26.4.2002, 9.5.2002, 3.7.2002,
Star, 18.8.1999, 16.9.1999, 19.9.1999, 1.10.1999, 3.12.1999, 11.5.2000,
20.8.2000, 20.2.2001, 31.10.2002, 21.5.2002,
Takvim, 31.5.2002

Türkiye, 14.7.1999, 10.8.1999, 24.9.1999, 7.11.1999, 1.11.1999,
11.11.1999, 26.1.2000, 12.4.2000, 3.5.2000, 3.6.2000

Yeni Asır, 17.8.1999, 25.9.1999, 6.11.1999, 1.12.1999, 8.12.1999,

Yeni Asya, 8.5.2002,

Yeni Binyıl, 21.1.2000,

Yeni Şafak, 3.10.1999, 5.1.2002, 27.5.2002, 4.6.2002, 30.6.2002,
15.10.2002, 25.10.2002, 23.5.2005,

Zaman, 22.9.1999, 7.10.1999, 5.11.1999, 1.12.1999, 20.1.2000,
26.4.2002, 21.5.2002, 13.9.2002,

21. Dönemle İlgili Taranan Diğer Süreli Yayınlar:

- Anadolu Ajansı, Türkiye Cumhuriyeti 80. Yıl Kronolojisi, (Editör: M.
Mesut Uyanık), Ankara, 2003

- NOKTA Dergisi

- Yabancı Kaynaklar (Der Spiegel, Times, Newsweek.)

Web Sayfaları ve Diğer Kaynaklar

- Anayasa Mahkemesi web sayfası, <http://www.anayasa.gov.tr>

- DSP-MHP-ANAP Koalisyon Protokolü, 28 Mayıs 1999 (TBMM
Kütüphanesinde mevcuttur)

- Hükümet Programı, Başbakan Ecevit Tarafından TBMM'ne Sunulan 5.
Hükümet Programı, 4 Haziran 1999 (TBMM Kütüphanesinde mevcuttur)

- Milliyet Gazetesi web sayfası, <http://www.milliyet.com>

- TBMM web sayfası, <http://www.tbmm.gov.tr>

- TBMM'de temsil edilen partilerin Tüzük ve Seçim Bildirileri

- T.C. Cumhurbaşkanlığının 27.4.2002 tarih ve

Sayı: B.01.0.KKB.01/18/A-3-2002-281 sayılı yazısı

TBMM 21. Dönem, I. Cilt Dizin'i İçin Seçilen İsim ve Yer Adları

11 Eylül, 1, 16, 17, 19, 29, 126, 131, 197,
210, 361, 362, 750
1999 AB İnceleme Raporu, 340
1999 Genel Seçimleri, v, 2, 30
28 Şubat Süreci, 4, 764, 769
AB Uyum Yasaları, 298
Abbas Bozyel, 51, 118, 121
ABD, 1, 11, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 22, 25,
28, 140, 143, 195, 301, 330, 333, 342,
347, 353, 354, 800, 814, 836
Abdul Ahat Andican, 43, 108, 119, 333,
334, 453, 632, 768
Abdülhalük Mehmet Çay, 779, 786
Abdullah Gül, 19, 20, 33, 36, 50, 107, 119,
120, 305, 307, 508, 543, 548, 782
Abdullah Öcalan, 1, 10, 12, 142, 150, 370,
432, 440, 450, 451, 471, 478, 532, 548,
772, 819
Abdullah Turan Bilge, 46
Abdullah Veli Seyda, 46, 106, 622
Abdulsamet Turgut, 110, 348
Abdurrahman Küçük, 43, 108, 432, 451,
457, 459, 671
Abdülbaki Erdoğmuş, 43, 108
Abdülhalim Haddam, 14
Abdülkadir Akcan, 39, 50, 110, 119, 574,
725, 786
Abdülkadir Aksu, 42, 106, 543, 548, 728,
760
Abdüllatif Şener, 37, 107, 348, 488, 645,
646, 661, 834
Abdulsamet Turgut, 46, 113
Abhazya, 90
Adana, 14, 40, 41, 42, 43, 45, 46, 48, 50, 51,
105, 106, 108, 110, 112, 113, 115, 116,
117, 118, 119, 120, 121, 130, 156, 193,
220, 284, 331, 375, 381, 415, 421, 422,
423, 424, 425, 426, 427, 428, 466, 480,
512, 528, 604, 631, 660, 731, 732, 734,
736, 739, 752, 755, 759, 760, 787
Adana Mutabakatı, 14
Adıyaman, 40, 41, 42, 43, 46, 47, 51, 101,
102, 106, 108, 109, 113, 114, 117, 118,
119, 122, 207, 280, 307, 308, 309, 313,
346, 383, 415, 421, 422, 423, 424, 425,
426, 427, 428, 432, 449, 457, 461, 468,
484, 489, 492, 498, 504, 508, 516, 551,
564, 622, 639, 731, 733, 735, 737, 755,
760
Adnan Fatin Özdemir, 40, 112, 732, 755

Adnan Keskin, 2
Adnan Uçaş, 36, 51, 121
Af Kanunu, 294, 467, 472, 516, 521, 533,
558, 560, 566, 571, 573, 582, 586, 593
Afganistan, 1, 16, 17
Afyon, 1, 11, 12, 39, 42, 50, 101, 102, 104,
106, 110, 112, 119, 332, 343, 354, 433,
451, 458, 459, 574, 667, 669, 725, 728,
734, 737, 751, 755, 786
Afyon depremi, 12
Agâh Oktay Güner, 41, 107, 117, 453, 778,
779
AGİT, vii, 13, 50, 51, 59, 87, 153, 330, 642,
770, 840
AGSK, vii, 14, 331, 334, 349
AGSP, vii, 14, 15, 839
Ağrı, 44, 47, 48, 49, 51, 109, 110, 119, 120,
337, 393, 432, 449, 487, 488, 491, 497,
498, 549, 574, 606, 615, 667, 753
Ahlat, 749, 752
Ahmet Arkan, 46, 113, 451
Ahmet Aydın, 50, 118, 219, 257, 737
Ahmet Cemil Tunç, 48, 100, 109, 167, 233,
249, 739, 745
Ahmet Çakar, 37, 94, 100, 451, 457, 459,
460, 461, 467, 725, 745
Ahmet Dal, 727
Ahmet Demircan, 41, 111, 112, 199, 230,
247, 396, 397, 402, 403, 404, 405
Ahmet Derin, 39, 101, 102, 150, 170, 171,
623, 726
Ahmet Erol Ersoy, 44, 109, 235
Ahmet Güzel, 48, 116
Ahmet İyimaya, 36, 40, 52, 103, 122, 144,
152, 154, 163, 170, 172, 177, 185, 227,
291, 299, 309, 320, 357, 359, 460, 469,
470, 488, 493, 515, 516, 521, 522, 543,
560, 561, 574, 578, 584, 587, 739, 757,
758, 761, 771, 778, 779, 780
Ahmet Kabil, 43, 51, 102, 108, 109, 117,
516, 618, 622, 631, 635, 639, 645, 665,
669
Ahmet Karavar, 47, 111, 112, 415, 423,
425, 426, 427, 428, 607, 610, 618, 631,
661, 734
Ahmet Necdet Sezer, xi, 8, 9, 14, 16, 23, 24,
25, 29, 70, 123, 593, 743, 777, 778, 779,
780, 781, 782
Ahmet Nurettin Aydın, 45, 47, 112, 117,
171, 237, 506

- Ahmet Sancar Sayın, 44, 108, 109
 Ahmet Sünnetçioğlu, 44, 110, 226, 392, 618, 622, 670, 733, 759, 778
 Ahmet Zamantılı, 45, 107, 735
 Ahmet Ziya Aktaş, 51, 121, 372, 375, 733, 757, 758, 761, 762
 Akçakoca, 612, 617, 618
 Akdeniz, 56, 129, 329, 627, 685, 794, 795, 799, 833
 Akdeniz-Ege Turizm Altyapısı ve Kıyı Yönetimi (ATAK) Projesi, 795
 Akın Birdal, 21
 Akif Güllü, 43, 108, 116, 214, 393, 451, 511, 516, 543, 733, 749, 755
 Akif Serin, 46, 107, 113, 114, 121, 735
 AKKA, 13
 Aksaray, 36, 37, 40, 48, 51, 104, 105, 117, 120, 121, 226, 273, 280, 282, 284, 295, 297, 307, 309, 330, 347, 353, 372, 399, 433, 449, 451, 453, 460, 484, 505, 508, 582, 587, 607, 616, 634, 733, 778, 783, 784, 785
 Aktaş, 44, 110, 111, 117
 AKUT, 54
 Akyazı, 604
 Alaattin Sever Aydın, 48, 50, 115, 116, 120, 454
 Ali Ahmet Ertürk, 45, 111
 Ali Arabacı, 36, 40, 110, 243, 451, 474, 478, 734, 761
 Ali Balkır, 283
 Ali Coşkun, 36, 39, 113, 217, 548, 726
 Ali Doğan, 787
 Ali Er, 39, 101, 113, 726
 Ali Gebeş, 39, 116, 459, 726, 751
 Ali Gören, 50, 116, 119, 121, 193, 734, 760
 Ali Günay, 37, 52, 104, 105, 190, 262, 361, 451, 732
 Ali Güner, 45, 46, 112, 507, 607, 610, 618
 Ali Güngör, 46, 180, 184, 557, 738
 Ali Halaman, 46, 94, 115
 Ali İlksoy, 100, 142, 256, 397, 558, 582, 619, 725, 745, 757, 758, 761, 781
 Ali Işıklar, 51, 389
 Ali Karamazakcadik, 727
 Ali Kemal Başaran, 45, 111, 388, 774
 Ali Keskin, 49, 112, 118
 Ali Naci Tuncer, 48, 52, 103, 117, 165, 172, 190, 239, 263, 264, 406, 410, 488, 493, 543, 575, 576, 760, 771
 Ali Oğuz, 42, 106, 150, 223, 258, 376, 394, 518, 593, 607, 610, 618, 760
 Ali Özdemir, 46, 112, 459
 Ali Rahmi Beyreli, 50, 108, 120, 746
 Ali Rıza Gönül, 47, 190, 259, 425, 460, 543, 549, 574, 578, 737
 Ali Rıza Septioğlu, 30, 31, 35, 36, 37
 Ali Serdengeçti, 47, 50, 113, 451, 457, 460, 461, 736
 Ali Sezal, 44, 106, 109, 284, 343, 631
 Ali Şevki Erek, 172, 199, 306, 574, 578, 759, 771
 Ali Tekin, 42, 43, 50, 51, 108, 120, 156, 157, 331, 466, 739
 Ali Uzunırmak, 39, 112, 265, 464, 725, 755
 Alma Ata, 65, 814
 Almanya, 13, 27, 28, 54, 64, 69, 138, 166, 178, 349, 354, 369, 386, 442, 522, 620, 686, 814, 833
 Altan Öymen, 3, 770
 Alvaro de Soto, 16
 Amasya, 36, 40, 41, 43, 51, 52, 103, 106, 108, 115, 116, 121, 122, 144, 152, 154, 163, 170, 172, 177, 185, 214, 216, 227, 291, 299, 309, 320, 357, 359, 393, 451, 460, 469, 488, 493, 511, 515, 516, 521, 543, 560, 574, 578, 584, 587, 733, 739, 749, 755, 757, 758, 761, 778, 780
 Amerika Birleşik Devletleri, 54, 61, 64, 66, 88, 91, 123, 126, 129, 131, 194, 211, 642, 679, 688, 726, 730, 743, 746, 749, 750, 752, 756, 767
 ANASOL-M, 8
 Anayasa Mahkemesi, 8, 10, 19, 20, 71, 72, 141, 148, 153, 154, 157, 158, 159, 162, 164, 165, 167, 176, 177, 185, 228, 229, 236, 238, 240, 245, 246, 247, 260, 263, 264, 265, 273, 295, 300, 310, 314, 321, 322, 361, 363, 373, 395, 437, 467, 473, 477, 479, 485, 487, 488, 496, 522, 525, 527, 528, 530, 531, 533, 534, 539, 540, 543, 544, 548, 549, 557, 559, 560, 561, 562, 563, 566, 567, 570, 572, 573, 574, 575, 576, 577, 578, 581, 582, 583, 584, 587, 588, 589, 590, 591, 593, 614, 622, 665, 671, 693, 694, 695, 696, 697, 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 705, 707, 708, 709, 710, 711, 713, 716, 718, 719, 720, 721, 722, 723, 724, 743, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 807, 823, 842
 Antalya, 36, 37, 39, 40, 42, 44, 45, 46, 49, 50, 52, 95, 101, 103, 106, 107, 108, 109, 111, 112, 113, 118, 120, 121, 122, 169, 186, 197, 205, 214, 216, 223, 235, 244, 259, 285, 287, 291, 309, 322, 325, 327, 350, 374, 392, 404, 413, 414, 420, 422,

- 449, 451, 457, 459, 461, 465, 466, 488,
493, 505, 506, 516, 517, 527, 571, 576,
577, 626, 631, 652, 659, 725, 732, 733,
734, 736, 738, 744, 755, 778, 783
Ardahan, 49, 113, 115, 116, 549, 574, 579,
725, 759
Arif Özkök, 743
Arif Sezer, 48, 116, 117
Arjantin, 64
Armağan Yılmaz, 48, 116, 414, 739
Arnavutluk, 139, 686, 770
Arslan Aydar, 47, 101, 459, 735
Artvin, 48, 105, 735
ASİM-Sen, 399
Aslan Polat, 39, 101, 102, 170, 171, 212,
231, 334, 338, 340, 391, 397, 402, 403,
404, 405, 406, 407, 408, 409, 453, 516,
628, 630, 637, 638, 647, 660, 726, 760
Astrahan, 65
Aşkabat, 65
Atatürk, 6, 12, 34, 53, 56, 62, 66, 67, 68, 71,
75, 79, 83, 92, 93, 122, 178, 183, 203,
215, 246, 254, 255, 302, 368, 436, 470,
472, 479, 484, 486, 518, 536, 569, 580,
776, 788, 796, 797, 798, 800, 826
Ataullah Hamidi, 47, 114
Atilla Mutman, 50, 101, 119, 727
Atina, 12
ATO, vii, 14, 24, 27, 838
Avni Doğan, 43, 95, 106, 108, 109, 734,
755, 759
Avrupa, vii, xiv, 13, 14, 15, 27, 50, 51, 54,
56, 57, 59, 63, 65, 66, 67, 68, 71, 79, 82,
83, 85, 87, 88, 89, 90, 92, 119, 121, 123,
124, 125, 126, 127, 128, 129, 130, 131,
137, 142, 143, 144, 145, 146, 147, 148,
150, 154, 156, 157, 164, 175, 176, 178,
179, 180, 181, 183, 187, 188, 189, 190,
192, 193, 194, 196, 198, 199, 200, 203,
206, 209, 210, 211, 212, 214, 220, 231,
233, 239, 240, 241, 244, 248, 249, 255,
270, 271, 273, 279, 283, 295, 298, 300,
301, 302, 319, 328, 329, 330, 331, 332,
333, 334, 335, 336, 337, 338, 339, 340,
341, 342, 343, 344, 345, 346, 348, 349,
351, 352, 353, 354, 356, 357, 358, 359,
360, 361, 365, 368, 369, 370, 374, 378,
380, 381, 382, 388, 390, 395, 396, 399,
407, 433, 434, 435, 437, 438, 439, 441,
442, 444, 445, 446, 447, 448, 449, 458,
459, 466, 471, 472, 474, 482, 495, 519,
544, 545, 548, 554, 557, 593, 597, 620,
627, 661, 673, 675, 677, 678, 679, 681,
682, 685, 687, 689, 690, 691, 692, 722,
768, 794, 799, 801, 809, 812, 813, 814,
815, 832, 833, 837, 838
Avrupa Birliği, vii, xiv, 13, 14, 15, 51, 54,
64, 65, 68, 71, 79, 82, 83, 85, 88, 89, 92,
123, 124, 126, 127, 128, 129, 137, 156,
180, 200, 211, 220, 244, 283, 298, 328,
329, 330, 331, 334, 335, 337, 338, 339,
341, 342, 343, 344, 345, 346, 348, 349,
351, 352, 353, 356, 378, 396, 433, 434,
435, 437, 438, 440, 441, 443, 444, 445,
446, 447, 448, 472, 548, 722, 799, 814,
832, 837
Avrupa Birliği Genel Sekreterliği, xiv, 88,
298, 328, 329, 330, 331, 334, 335, 337,
341, 343, 344, 345, 346, 348, 352, 356,
378, 448
Avrupa Birliği Konseyi, 339, 349
Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, 142, 144,
145, 146, 147, 180, 189, 190, 192, 198,
214, 231, 233, 239, 241, 279, 300, 340,
357, 358, 369, 370, 378, 382, 440, 445,
458, 459, 466, 471, 474, 482
Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, 145, 146,
147, 154, 175, 176, 178, 181, 183, 187,
188, 189, 190, 196, 198, 203, 206, 210,
211, 212, 220, 231, 239, 240, 241, 249,
255, 271, 300, 301, 303, 357, 358, 359,
360, 361, 365, 368, 374, 380, 382, 390,
439, 448, 495, 544, 545, 557
Avrupa Konseyi İşkenceyi Önleme
Komitesi, 340
Avrupa Konseyi Sosyal Kalkınma Fonu, 54
Avrupa Konseyi Sözleşmesi, 59
Avrupa Parlamentosu, 273, 295, 331, 339
Avrupa Sendikalar Konfederasyonu, 399
Avrupa Sosyal Şartı, 388, 390
Avustralya, 69, 138, 683
Avusturya, 23, 139, 349, 361, 684
Aydın, 3, 39, 40, 43, 45, 46, 49, 50, 94, 100,
102, 111, 112, 113, 116, 117, 118, 120,
173, 186, 190, 259, 265, 283, 325, 337,
372, 375, 392, 393, 413, 425, 449, 451,
454, 461, 464, 465, 493, 506, 543, 549,
574, 578, 725, 733, 734, 737, 744, 751,
752, 754, 755, 759, 760, 779, 781, 783
Aydın Ayaydın, 39, 102, 117, 493, 726,
733, 744, 755
Aydın Gökmen, 40, 113, 734, 754
Aydın Menderes, 3, 779, 781
Aydın Şimşek, 283
Aydın Tümen, 50, 94, 173, 186, 325, 372,
375, 392, 413, 759, 760

Aydınlık, 305
Ayfer Yılmaz, 43, 51, 107, 120, 215, 680
Ayhan Çevik, 48, 116, 733, 749
Aysel Çelikel, 787
Ayşe Gürocak, 43, 103, 108, 109, 468, 511, 645, 663, 667, 730, 735, 779
Ayşe Nazlı Ilıcak, 19, 34, 104, 171, 300, 309, 318, 321, 482, 495, 499, 533, 541, 548, 553, 566, 574, 758, 764
Aytek Kuşhan, 727
Ayvaz Gökdemir, 40, 43, 103, 108, 183, 188, 208, 440, 441, 460, 465
Azerbaycan, 12, 16, 86, 89, 130, 135, 136, 139, 676, 683, 685, 686, 690, 691, 775, 800, 801, 814
Azmi Ateş, 42, 113, 114, 543, 548, 730, 732
B. Suat Çağlayan, 42, 107, 787
BAB, 14
Babür Pınar, 283
Bahri Sipahi, 43, 108, 109
Bahri Zengin, 49, 105, 118, 121, 182, 223, 249, 259
Bakü, 16, 65, 155, 685, 770, 775, 794, 832
Bakü-Ceyhan, 155, 770, 794, 832
Bakü-Tiflis-Ceyhan, 16, 685
Balıkesir, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 50, 51, 101, 103, 106, 107, 112, 113, 115, 116, 117, 118, 119, 192, 194, 202, 235, 247, 353, 375, 412, 451, 453, 483, 540, 543, 548, 549, 556, 574, 577, 579, 606, 607, 608, 610, 614, 618, 628, 631, 634, 639, 641, 655, 661, 663, 670, 734, 735, 753, 754, 778, 780
Balkanlar, 62, 92, 128, 799, 833
Bangladeş, 139
Bartın, 39, 97, 101, 105, 499, 500, 618, 622, 631, 635, 639, 645, 661, 663, 665, 667, 669, 671, 725, 739, 758, 759, 760, 761, 785
Basri Coşkun, 42, 50, 107, 122, 734
Başkent Hastanesi, 22
Batman, 44, 45, 47, 48, 50, 110, 114, 115, 116, 120, 240, 297, 454, 488, 734
Bayburt, 40, 50, 103, 110, 114, 121, 205, 236, 432, 606, 607, 610, 618, 631, 635, 644, 645, 649, 661, 735, 737, 759, 778
Bayram Fırat Dayanıklı, 50, 451, 746
BDDK, vii, 10, 658
Bedri Yaşar, 44, 116, 732, 744
Bekir Aksoy, 41, 42, 94, 120, 571
Bekir Gündoğan, 39, 101, 103, 726
Bekir Ongun, 43, 116, 393, 733, 744
Bekir Sami Daçe, 311
Bekir Sobacı, 19, 48, 111, 112, 303, 603, 605, 631, 643, 659, 662
Belarus, 140, 672, 675, 689
Belçika, 139, 143, 178, 209, 383, 684
Bengladeş, 676
Berlin Duvarı, 59
BES, 392
Beşşar Esad, 14
Beyhan Aslan, 40, 52, 94, 173, 178, 186, 190, 209, 230, 243, 253, 271, 313, 325, 432, 459, 472, 516, 525, 526, 538, 665, 736
Bilecik, 41, 45, 101, 111, 735, 738
Bill Clinton, 11, 12, 13, 353
Bingöl, 19, 45, 47, 48, 101, 106, 110, 111, 112, 192, 220, 258, 259, 369, 385, 397, 400, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 413, 464, 488, 543, 549, 564, 605, 607, 608, 618, 635, 638, 644, 645, 735, 744, 759, 760
Birkan Erdal, 48, 116
Birol Büyüköztürk, 42, 107, 739
Bitlis, 39, 43, 44, 68, 101, 102, 108, 433, 541, 549, 574, 726, 735, 749, 752, 783
Bolu, 11, 40, 42, 45, 50, 94, 103, 106, 111, 112, 121, 168, 204, 285, 307, 310, 376, 459, 484, 508, 517, 599, 610, 611, 612, 613, 617, 618, 619, 625, 627, 632, 636, 640, 645, 648, 651, 728, 729, 735
BOP, 17
Bosna-Hersek, 92, 139, 800, 801, 832
BOTAŞ, 135, 323
Bozkurt Yaşar Öztürk, 43, 108, 394, 432, 465, 730, 734
Brezilya, 64, 139
Brüksel, 15, 331, 345, 443, 684, 813
Bulgaristan, 139, 435, 677, 679
Burdur, 39, 44, 49, 109, 116, 118, 217, 236, 297, 410, 419, 554, 572, 726, 731, 735, 737, 751, 752, 755
Burhan Bıçakçıoğlu, 47, 114, 115, 118, 737, 755
Burhan İsen, 44, 45, 110, 240, 734
Burhan Kara, 97, 733, 741, 774
Burhan Orhan, 37, 100, 142, 256, 267, 292, 397, 433, 451, 460, 461, 466, 725, 745, 781
Bursa, 11, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 94, 100, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 110, 111, 113, 114, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 142, 150, 166, 171, 172, 179, 181, 198, 210, 212, 225, 226, 234, 235, 240, 243, 254, 256,

- 258, 267, 291, 292, 307, 335, 363, 372, 392, 395, 397, 433, 451, 460, 465, 466, 468, 474, 484, 507, 516, 549, 574, 597, 601, 607, 618, 622, 651, 653, 661, 666, 670, 693, 725, 727, 729, 733, 734, 737, 739, 745, 746, 749, 752, 759, 760, 761, 778, 781, 784, 820
- Bülent Akarcalı, 49, 51, 52, 107, 757, 758, 761
- Bülent Arınç, 20, 43, 94, 100, 103, 142, 167, 170, 228, 242, 251, 258, 260, 261, 306, 307, 373, 400, 410, 413, 437, 438, 439, 470, 471, 478, 479, 484, 500, 508, 532, 539, 543, 548, 557, 587, 758, 764, 771, 775
- Bülent Ecevit, xv, 1, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 35, 141, 144, 152, 172, 221, 259, 263, 386, 391, 442, 467, 481, 726, 762, 763, 764, 767, 769, 771, 772, 773, 778, 782, 783, 788, 801, 825, 834, 835, 837
- Bülent Ersin Gök, 43, 102
- C. Tufan Yazıcıoğlu, 101
- Cafer Tufan Yazıcıoğlu, 105, 725, 739
- Cahit Savaş Yazıcı, 95, 100, 101, 181, 260, 311, 594, 619, 725, 744, 745, 761
- Cahit Tekelioğlu, 44, 103, 203, 432
- Cardiff, 330, 350
- Cavit Kavak, 40, 49, 51, 103, 121, 145, 499, 738, 739, 755
- Celal Adan, 39, 101, 309, 478, 516, 726
- Celal Esin, 44, 47, 109, 753, 774
- Cem Uzan, 21
- Cemal Enginyurt, 47, 48, 116, 119, 394, 591, 616, 761
- Cemal Özbilen, 40, 51, 104, 111, 121, 460, 735
- Cemil Çiçek, 36, 50, 52, 103, 121, 152, 153, 543, 548, 728
- Cenevre, 156, 390
- Cengiz Altınkaya, 47, 50, 113, 120, 242, 751, 774
- Cengiz Aydoğan, 39, 44, 101, 121, 413, 755
- Cevat Ayhan, 39, 50, 101, 102, 121, 148, 161, 169, 170, 208, 211, 218, 317, 320, 343, 345, 350, 352, 353, 355, 457, 598, 599, 602, 605, 613, 617, 620, 622, 648, 654, 658, 662, 664, 668, 726
- Cevdet Akçalı, 43, 50, 107, 119
- Cevdet Selvi, 2
- Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu, 269, 270, 272, 282, 286, 296, 360, 367, 381, 382, 433, 459, 460, 462, 474, 566, 576
- Cezayir, 67, 139
- Cezmi Polat, 42, 48, 94, 105, 106, 433, 579, 738
- Cumali Durmuş, 46, 113, 727, 728, 738
- Cumayeri, 599, 610, 612, 618, 632, 640, 645
- Cumhur Ersümer, 323, 779, 784, 785
- Çanakkale, 41, 44, 45, 52, 109, 121, 158, 187, 451, 574, 784, 785
- Çankaya, 8, 12, 34, 537, 559, 668, 764, 768, 769, 770, 771, 772, 774, 837, 839, 840, 841
- Çankırı, 39, 43, 47, 101, 102, 114, 115, 224, 230, 237, 247, 415, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 457, 618, 726, 738, 755
- Çeçenistan, 89, 801
- Çek Cumhuriyeti, 139, 349
- Çeşitli Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, 10, 449, 467, 722
- Çetin Bilgir, 47, 103, 114, 115
- Çetin Öner, 283
- Çevik Bir, 768, 769, 839
- Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Yasası, 211
- Çıkar Amaçlı Suç Örgütleriyle Mücadele Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun, xiii, xiv, 268, 282, 283, 291, 294, 298
- Çilimli, 599, 610, 612, 618, 632, 640, 645
- Çin, 63, 131, 138, 681, 686, 762, 800, 810, 814, 832, 838
- Çorum, 40, 41, 42, 45, 94, 100, 105, 114, 116, 120, 170, 175, 186, 223, 230, 237, 247, 249, 251, 257, 258, 264, 266, 283, 302, 307, 367, 372, 375, 377, 379, 381, 382, 384, 468, 477, 485, 508, 521, 549, 571, 591, 593, 735, 736, 738, 758, 760, 761, 783
- Çöl Tilkisi, 17
- Çukurca, 150
- Demirbank, 8
- Dengir Mir Mehmet Fırat, 40, 41, 101, 102, 119, 207, 280, 307, 308, 309, 313, 314, 346, 457, 484, 489, 508, 532, 735
- Deniz Baykal, 2, 3, 25, 29
- Deniz Bölükbaşı, 18
- Denizli, 40, 41, 42, 47, 49, 51, 52, 104, 108, 112, 118, 120, 178, 186, 190, 207, 209, 230, 234, 241, 242, 243, 253, 268, 271, 284, 289, 293, 297, 313, 325, 372, 410, 425, 432, 433, 459, 460, 465, 468, 472, 516, 525, 554, 574, 576, 578, 587, 665,

730, 734, 736, 746, 751, 752, 755, 759,
762, 779, 787
Deprem Kanunu, 593
Deprem Vergisi, 593, 624
Derince, 613
Devlet Bahçeli, 3, 4, 5, 6, 23, 24, 25, 26, 28,
141, 152, 172, 259, 553, 680, 766, 770,
772, 773, 777, 778, 782, 783, 838
Devlet Güvenlik Mahkemelerinin Kuruluş
ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun,
xiii, xiv, 148, 268, 280, 282, 291, 292,
294, 295, 296, 297, 360, 367, 379, 381,
693
Devrimci Proletarya, 305
Dev-Sol, 305, 308
Dev-Yol, 308
DGM, v, vii, xiv, 20, 21, 31, 141, 142, 143,
144, 145, 146, 147, 149, 150, 268, 270,
271, 272, 273, 274, 275, 280, 281, 282,
283, 284, 285, 287, 289, 290, 292, 295,
296, 298, 350, 380, 470, 479, 565, 582,
811, 819, 827
Dicle, 67
DİSK, 399
Diyanet İşleri Başkanlığı, 7, 35, 694, 695,
719, 798
Diyarbakır, 18, 19, 21, 42, 43, 45, 46, 47,
49, 50, 51, 68, 100, 106, 108, 110, 111,
112, 113, 115, 116, 118, 120, 121, 196,
216, 230, 232, 248, 249, 251, 257, 262,
297, 348, 375, 397, 407, 415, 421, 422,
423, 424, 425, 426, 427, 428, 443, 460,
468, 488, 549, 615, 726, 729, 736, 739,
744, 745, 748, 749, 751, 754, 756, 760,
761, 808
Diyarbakır 1 Nolu DGM, 19
Doğan Baran, 45, 111
Doğan Güreş, 50, 120, 769, 771, 778, 779,
780, 781
Doğu Perinçek, 143
Dursun Odabaş, 519
Dünya Bankası, 9, 54, 63, 242, 248, 329,
438, 597, 599, 601, 613, 620, 627, 634,
652, 664, 816
Dünya Hür İşçi Sendikaları
Konfederasyonu, 399
Düşünceye Özgürlük Platformu, 283
Düyun-i Umumiye, 654
Düzce depremi, 12, 594, 601, 611, 639, 658
E. Safder Gaydalı, 783
Edip Özbaş, 40, 104, 437
Edip Özgenç, 40, 95, 103, 104, 144, 180,
182, 731

Edirne, 31, 40, 45, 46, 68, 100, 111, 112,
117, 122, 173, 181, 199, 268, 282, 312,
385, 468, 725, 735, 745, 777
Eduard Shevardnadze, 16
Edward Mortimer, 813
EFTA, 675, 690
Egebank, 281, 289
Eğitim-Sen, 392
Ekonomik ve Sosyal Konsey, 83, 390, 429,
711, 792
Ekrem Pakdemirli, 41, 105, 149, 189, 240,
307, 376, 450, 484, 730, 761, 774
Elazığ, 30, 43, 46, 48, 100, 109, 112, 113,
121, 167, 217, 233, 249, 395, 400, 410,
414, 449, 467, 730, 739, 745, 749, 760
Emekli Sandığı Kanunu, 262, 695, 704, 714,
717, 719, 723
Emin Karaa, 40, 104, 451, 488
Emre Kocaoğlu, 45, 49, 111, 118, 732, 734,
747, 774
Emrehan Halıcı, 27, 51, 95, 372, 618, 622,
631, 632, 635, 639, 645, 661, 663, 665,
667, 669, 671, 759, 761, 762, 776
Endonezya, 139
Enerji-Yapı Yol-Sen, 392
Enis Öksüz, 769, 779, 781, 784
Enis Sülün, 42, 50, 100, 101, 745
Enver Paşa, 522
Erdal İnönü, 770
Erdemliler Hareketi, 20
Erdoğan Sezgin, 52, 104, 120, 238, 246,
280, 405, 433, 485, 488, 489, 579, 593,
729, 755, 760
Erdoğan Toprak, 48, 116, 733, 736, 787
Ergün Bayrak, 48, 105, 735
Ergün Dağcıoğlu, 115, 117, 196, 258, 351,
497, 668
Erhaç, 18
Eric Rouleau, 813
Erkan Kemaloğlu, 48, 101, 116, 258, 488,
749
Erkan Mumcu, 784, 786
Erol Al, 42, 104, 105, 274, 275, 457, 733,
754
Erol Karan, 45, 50, 103, 111, 112, 733
Ersin Taranoglu, 47, 115
Ersay Özcan, 45, 50, 111, 121, 728, 735
Ertuğrul Kumcuoğlu, 45, 111, 451
Ertuğrul Yalçınbayır, 39, 94, 103, 166, 198,
234, 240, 258, 307, 363, 460, 465, 484,
746, 752
Erzincan, 37, 46, 95, 100, 110, 112, 114,
142, 172, 219, 292, 299, 357, 397, 399,

- 410, 433, 451, 460, 468, 511, 516, 558,
580, 582, 599, 601, 725, 737, 745, 751,
755
- Erzurum, 39, 40, 41, 42, 43, 46, 48, 50, 51,
52, 98, 101, 102, 103, 104, 106, 108,
113, 114, 120, 121, 122, 146, 170, 171,
183, 186, 188, 208, 212, 230, 231, 237,
239, 241, 247, 249, 272, 279, 281, 284,
289, 325, 334, 338, 340, 368, 371, 372,
375, 377, 379, 381, 382, 384, 391, 397,
402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409,
413, 433, 440, 449, 451, 453, 457, 458,
459, 460, 465, 466, 512, 515, 516, 549,
565, 574, 579, 586, 593, 607, 618, 621,
622, 628, 629, 631, 633, 635, 637, 638,
639, 645, 647, 660, 663, 665, 667, 669,
671, 725, 726, 730, 738, 751, 758, 759,
760, 761, 778, 801, 825
- Esat Öz, 44
- Eskişehir, 40, 42, 46, 48, 49, 50, 94, 101,
107, 112, 113, 120, 180, 219, 229, 257,
282, 309, 319, 381, 399, 400, 432, 488,
493, 494, 540, 547, 574, 597, 637, 650,
728, 731, 733, 734, 735, 738, 751, 778,
782
- Estonya, 140, 349
- Esvet Özdoğu, 44, 728
- Eşber Yağmurdereli, 300, 540, 541, 553
- Eşref Sürücü, 727
- Etibank, 153, 281, 289
- Etiyopya, 139
- Evliya Parlak, 39, 101, 102, 109, 117, 386,
460, 465, 755
- Evren Bulut, 46, 112, 117, 122, 735
- Evrensel İnsan Hakları Beyannamesi, 59
- Eximbank, 816, 817
- Eyüp Aşık, 36, 97, 737, 742, 774
- Eyüp Doğanlar, 46, 113, 114
- Eyüp Fatsa, 36, 49, 106, 118, 356, 760
- Eyüp Sanay, 50
- Eyyüp Cenap Gülpınar, 103
- Eyyüp Sanay, 44, 106, 108, 120, 122, 543
- Fadlı Ağaoğlu, 47, 105, 109, 727, 744
- Fahrettin Gülener, 46, 113, 114
- Fahrettin Kukaracı, 40, 41, 104, 120, 212,
239, 241, 249, 281, 284, 289, 368, 371,
372, 375, 377, 379, 381, 382, 384, 433,
458, 459, 574, 575, 607, 759, 760, 778
- Faris Özdemir, 47, 114, 297, 488
- Faruk Bal, 42, 50, 153, 473, 474, 486, 516,
732, 785
- Faruk Çelik, 42, 106, 116, 121, 150, 468,
516, 728, 746, 759, 778
- Faruk Demir, 49, 115, 116
- Fas, 139
- Fehim Adak, 110, 259, 311
- Ferizli, 604
- Fethullah Erbaş, 48, 104, 150, 194, 212,
230, 249, 257, 258, 372, 375, 377, 379,
381, 382, 383, 394, 397, 400, 402, 403,
404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 413,
415, 433, 453, 488, 507, 516, 520, 534,
593, 758, 759, 760
- Fetullah Gültepe, 41, 42, 105
- Fevzi Aytekin, 779, 781, 784
- Fikret Başkaya, 237, 368
- Fikret Tecer, 47, 114, 734
- Fikret Uzunhasan, 49, 110, 111, 167, 170,
516, 818, 819
- Fikret Ünlü, 779, 783, 787
- Fikri Sağlar, 2
- Filipinler, 139
- Filistin, 91, 140, 290
- Financial Times, 813
- Finlandiya, 13, 139, 298
- Ford Otomotiv Sanayi A.Ş., 733, 740
- Fransa, 13, 64, 139, 144, 149, 156, 163,
178, 318, 354, 361, 369, 386, 442, 472,
813, 833
- G-20, 64
- G-7, 63
- Gaffar Yakın, 35, 39, 101, 459, 725, 737,
755
- Gasprom, 320
- Gazi Erçel, 10
- Gaziantep, 36, 37, 39, 42, 43, 44, 45, 46, 68,
100, 110, 111, 112, 117, 121, 173, 199,
219, 268, 282, 311, 415, 417, 490, 499,
558, 574, 591, 725, 745, 757, 758, 761,
777, 783, 786
- Gebze, 611
- George W. Bush, 16, 17, 28
- Geyve, 604
- Giresun, 31, 42, 47, 48, 50, 51, 106, 107,
109, 112, 116, 117, 119, 120, 121, 225,
279, 736, 778
- GKRY, vii, 330
- Glafkos Klerides, 15, 16
- Gölcük, 11, 593, 596, 599, 610, 614, 618,
651
- Gölyaka, 610, 612, 618, 632, 640, 645
- Gönül Saray Alphan, 41, 106, 115, 216, 778
- Göynük, 612, 618
- Güler Aslan, 36, 43, 108, 735
- Gümüşhane, 44, 52, 108, 109, 116, 122,
511, 516, 599, 732, 744

Gümüşova, 599, 610, 612, 618, 632, 640, 645
Güneş Taner, 738, 742, 774
Güney Afrika, 64, 139
Güney Kore, 64, 139
Güneydoğu Avrupa Çokuluslu Barış Gücü, 133, 674, 687
Gürcistan, 16, 86, 90, 130, 135, 139, 675, 685, 690, 770, 812, 833
H. Ufuk Söylemez, 160, 460, 667
Haber-Sen, 392
Hacı Filiz, 410, 667
Hafız Esad, 14
Hakan Tartan, 100, 725, 745
Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu, 71, 149, 151, 206, 231, 289
Hak-İş, 399
Hakkari, 39, 44, 46, 109, 117, 258, 460, 465, 488, 574, 578, 726, 729, 739, 744, 745, 748, 749, 751, 754, 755, 756
Hakkâri, 101, 110, 112, 150, 386
Hakkı Duran, 39, 101, 726
Hakkı Oğuz Aykut, 44, 45, 104, 110, 117, 736
Hakkı Töre, 44, 110, 258, 488, 574, 578
Hak-Yol Vakfı, 202
Halil Çalık, 32, 43, 108, 109, 732, 733
Halil İbrahim Özsoy, 42, 106, 458, 751
Halil Şıvgın, 242
Halit Dikmen, 46, 113
Haluk Kırıcı, 541, 553
Hamdi Baktır, 47, 110, 736
Hasan Akgün, 47, 106, 107, 116
Hasan Basri Üstünbaş, 45, 111, 433, 468, 730
Hasan Celal Güzel, 21, 300, 305, 518
Hasan Çalış, 44, 45, 101, 752
Hasan Ekinci, 765
Hasan Ercelebi, 42, 108, 118, 465, 730, 736
Hasan Fehmi Ezber, 727
Hasan Fehmi Konyalı, 42, 95, 106
Hasan Gemici, 28, 757, 758, 761, 783, 787
Hasan Gülay, 25, 41, 105, 106, 736
Hasan Hüseyin Balak, 42, 106
Hasan Kaya, 46, 113, 734
Hasan Macit, 49, 118, 755
Hasan Metin, 39, 116, 117, 725
Hasan Özgöbek, 39, 107, 110, 595, 725, 754
Hasan Özyer, 44, 110
Hasan Suna, 44, 110, 115, 340, 355, 727, 738
Hasari Güler, 42, 106, 432, 461, 731

Hatay, 37, 39, 40, 41, 44, 45, 47, 49, 50, 52, 100, 101, 102, 103, 104, 110, 114, 117, 118, 163, 190, 200, 204, 206, 221, 222, 223, 224, 230, 240, 252, 258, 259, 260, 262, 281, 284, 311, 361, 362, 372, 375, 377, 379, 381, 382, 384, 387, 394, 442, 446, 451, 456, 462, 465, 483, 524, 586, 587, 593, 617, 725, 732, 734, 736, 739, 745, 752, 755, 758, 759, 760
Hayati Korkmaz, 50, 101, 739
Haydar Aliyev, 12, 16, 770, 775
Hayrettin Özdemir, 41, 95, 101, 598, 739
Hayri Diri, 50, 104, 119, 524, 525, 581
Hayri Kozakçıoğlu, 106, 231, 458, 460, 465, 488
Hazar, 67, 86, 130, 135, 157, 677, 690, 794, 815
Helsinki Senedi, 345
Helsinki Zirvesi, 1, 13, 14, 88, 328, 330, 332, 338, 339, 340, 342, 443
Hendek, 604
Hırvatistan, 140, 682, 684, 801
Hidayet Kılınç, 47, 105
Hikmet Çetin, 2
Hikmet Sami Türk, 20, 31, 32, 33, 35, 146, 150, 275, 279, 286, 287, 290, 301, 308, 309, 315, 316, 317, 321, 325, 363, 365, 370, 447, 476, 477, 488, 492, 493, 496, 498, 502, 503, 506, 513, 514, 515, 516, 518, 520, 528, 533, 534, 541, 542, 546, 547, 548, 551, 552, 553, 555, 556, 562, 566, 573, 577, 579, 587, 589, 590, 783
Hikmet Ulugbay, 39, 107, 119, 734, 783, 784, 827
Hindistan, 23, 64, 139
Hüsametdin Cindoruk, 2
Hüsametdin Korkutata, 47, 106, 110, 192, 259, 464, 488, 735, 744
Hüsametdin Özkan, 6, 23, 25, 26, 27, 28, 29, 33, 783, 786, 837
Hüseyin Akgül, 49, 118, 733
Hüseyin Arabacı, 41, 101, 735
Hüseyin Arı, 41, 95, 106, 107, 116, 246, 495, 505, 607, 610, 618, 631
Hüseyin Çelik, 70, 100, 116, 173, 182, 186, 190, 335, 336, 339, 342, 382, 385, 410, 458, 468, 488, 518, 521, 545, 546, 554, 558, 594, 619, 725, 745
Hüseyin Kalkan, 50, 119, 735
Hüseyin Kansu, 43, 107, 108, 342, 343, 731
Hüseyin Karagöz, 47, 101, 102, 114, 224, 230, 237, 247, 415, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 618

Hüseyin Kıvrıkoğlu, 765
Hüseyin Mert, 42, 103, 109, 110, 343, 732, 735
Hüsni Öndül, 283
Hüsni Yusuf Gökalp, 763, 779, 784
İğdir, 45, 46, 51, 112, 118, 121, 507, 607, 610, 618
IMF, viii, 8, 54, 158, 218, 226, 248, 282, 292, 329, 364, 374, 396, 397, 438, 597, 600, 601, 612, 613, 623, 624, 627, 634, 646, 647, 652, 654, 655, 657, 658, 662, 670, 809, 811, 822
Irak, 1, 12, 16, 17, 18, 91, 130, 175, 726, 730, 743, 746, 749, 752, 756, 800, 815, 836
İsparta, 39, 42, 48, 106, 116, 144, 352, 403, 432, 611, 624, 657, 726, 732, 733, 784, 786, 824
İşıl Saygın, 104, 758, 761, 774
Işın Çelebi, 40, 103, 155, 311, 465, 734, 741, 812, 815, 817
İ. Melih Gökçek, 20
İbrahim Elvahab'a, 335
İbrahim Halil Oral, 43, 108, 433, 735, 749
İbrahim Konukoğlu, 45, 111, 219, 415, 417
İbrahim Yaşar Dedelek, 48, 432, 774
İbrahim Yavuz Bildik, 48, 116, 118, 752
İbrahim Yazıcı, 43, 116
İçel, 39, 40, 42, 43, 44, 46, 47, 51, 94, 95, 101, 103, 105, 106, 107, 113, 120, 121, 144, 172, 180, 182, 183, 203, 213, 215, 233, 252, 259, 266, 270, 294, 392, 399, 410, 413, 425, 501, 538, 543, 549, 550, 557, 570, 574, 577, 578, 583, 584, 588, 590, 648, 665, 666, 667, 724, 726, 731, 735, 738, 758, 783, 784
İdam Cezasının Kaldırılması Kanunu, 432
İhsan Çabuk, 51, 121, 731, 752
İkinci Dünya Harbi, 357
İlhami Yılmaz, 39, 108, 433, 726
İlhan Aküzüm, 51, 111, 120
İlhan Aytekin, 47, 113, 247, 412, 548
İlhan Kırıt, 143
İlker Ağca, 727
İlyas Arslan, 44, 48, 105, 110, 111, 238, 618
İlyas Yılmazyıldız, 47, 51, 113, 192, 194, 483, 540, 543, 549, 556, 574, 577, 579, 641, 670, 754
İMKB, viii, 9, 26, 595, 599, 646
İncirlik üssü, 18
İnegöl, 618

İngiltere, 13, 14, 64, 139, 166, 167, 185, 188, 239, 350, 442, 472, 726, 730, 743, 746, 749, 752, 756, 833
İnsan Hakları ve Temel Özgürlükler Avrupa Sözleşmesi, 388
İran, 12, 17, 34, 86, 91, 129, 136, 139, 836
İrfan Gündüz, 36, 43, 51, 107, 121, 258, 730
İrfan Keleş, 43, 115, 457, 738, 755
İslam Kalkınma Bankası, 29, 54, 597
İsmail Alptekin, 40, 94, 103, 168, 204, 285, 307, 309, 376, 459, 484, 508, 517
İsmail Aydın, 40, 104, 488
İsmail Benhür, 727
İsmail Bozdağ, 51, 120, 465, 731, 751
İsmail Cem, 12, 13, 23, 25, 26, 28, 29, 331, 434, 443, 770, 781, 784, 787
İsmail Çevik, 40, 103, 229, 432, 733, 744
İsmail Hakkı Cerrahoğlu, 50
İsmail Hakkı Karadayı, 765
İsmail Kahraman, 108, 122, 543, 548, 776
İsmail Karakuyu, 50, 111, 121
İsmail Köse, 52, 95, 98, 173, 186, 325, 413, 451, 457, 459, 460, 461, 465, 466, 516, 618, 622, 628, 631, 635, 639, 645, 663, 665, 667, 669, 671, 758, 759, 760, 761, 801, 802, 803, 804
İsmail Özgün, 48, 112, 115, 116, 118, 202, 235, 451, 606, 607, 608, 610, 614, 618, 628, 629, 630, 631, 634, 639, 655, 661, 663, 753
İsmail Sühan Özkan, 40
İsmet Demirdöğen, 283
İsmet Paşa, 345
İsmet Sezgin, 2
İsmet Vursavuş, 46, 112, 113, 375
İspanya, 139, 345, 689, 812, 833
İsrail, 18, 91, 138, 185, 674, 692
İstanbul, viii, 4, 6, 7, 11, 13, 18, 19, 20, 21, 28, 31, 32, 33, 34, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 56, 60, 64, 66, 94, 95, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 121, 122, 141, 142, 145, 149, 150, 152, 156, 157, 164, 171, 172, 173, 181, 182, 186, 209, 212, 217, 219, 223, 225, 227, 229, 230, 231, 234, 237, 245, 247, 249, 251, 257, 258, 259, 260, 264, 274, 278, 284, 286, 288, 300, 307, 309, 311, 318, 321, 333, 342, 343, 348, 353, 357, 372, 375, 376, 380, 384, 391, 394, 432, 445, 450, 451, 453, 456, 457, 458, 459, 460, 462, 465, 466, 467, 468, 478, 481,

- 482, 484, 485, 488, 490, 492, 493, 495,
497, 498, 499, 501, 504, 508, 516, 518,
519, 533, 537, 541, 543, 548, 550, 553,
566, 571, 574, 587, 593, 594, 595, 601,
604, 606, 607, 610, 614, 615, 616, 617,
618, 619, 631, 632, 635, 638, 639, 645,
648, 650, 651, 652, 655, 663, 668, 679,
725, 726, 727, 728, 729, 730, 731, 732,
733, 734, 735, 736, 737, 738, 739, 740,
744, 745, 746, 747, 751, 752, 754, 755,
757, 758, 759, 760, 761, 762, 764, 765,
774, 778, 779, 780, 781, 783, 784, 786,
787, 788, 809, 825, 832, 836, 837, 838
- İsveç, 335, 361, 383, 685
İsveç Kralı 12. Charles, 335
İtalya, 64, 139, 144, 149, 163, 369, 386, 442
İTO, 24
İzmir, 4, 6, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 44,
46, 47, 48, 49, 50, 100, 101, 103, 104,
106, 107, 108, 109, 114, 115, 116, 117,
118, 119, 120, 121, 122, 155, 160, 203,
221, 250, 336, 345, 348, 372, 375, 408,
410, 425, 460, 465, 470, 524, 574, 581,
601, 626, 629, 632, 639, 644, 655, 656,
660, 666, 667, 672, 718, 719, 725, 727,
729, 731, 733, 735, 737, 738, 745, 749,
755, 758, 761, 769, 783, 784, 786, 787,
815, 838
- İzmit Körfez Geçiş Projesi ihalesi, 735, 741
Japonya, 54, 64, 126, 139, 198, 336, 597,
620, 814, 820, 832
Javier Solana, 13, 15
Kadir Bozkurt, 49, 118, 574, 578
Kadir Görmez, 48
Kafkasya, 65, 67, 90, 130, 689, 799, 800,
806, 832, 837
Kafkasya İstikrar Paketi Tasarısı, 130
Kahramanmaraş, 40, 42, 43, 44, 45, 47, 50,
103, 104, 106, 107, 108, 109, 113, 115,
119, 121, 149, 150, 171, 172, 186, 228,
230, 237, 240, 247, 249, 251, 257, 258,
281, 284, 307, 309, 343, 356, 360, 372,
375, 377, 379, 381, 382, 384, 420, 432,
436, 451, 460, 465, 470, 480, 484, 486,
507, 508, 509, 516, 523, 558, 581, 582,
583, 584, 586, 587, 593, 631, 730, 734,
737, 755, 759, 787
Kamer Genç, 33, 40, 96, 97, 98, 99, 100,
118, 158, 159, 162, 166, 184, 186, 190,
191, 192, 195, 212, 233, 247, 268, 292,
314, 315, 320, 323, 324, 325, 326, 392,
399, 402, 590, 600, 612, 621, 622, 625,
638, 642, 644, 760, 765, 771, 784, 785,
823, 824, 825
Kamran İnan, 42, 120, 812, 814, 815
Kâmrân İnan, 50, 107, 213
Kamu Görevlileri Sendikaları Kanunu, 384,
393, 397, 432
Kamu-Sen, 388, 804
Kanada, 64, 139, 686
Kandıra, 611, 612
Karabük, 39, 45, 49, 50, 103, 106, 108, 111,
112, 433, 726, 733
Karadeniz, vii, viii, 22, 51, 62, 86, 87, 92,
121, 122, 133, 136, 300, 471, 494, 495,
672, 675, 676, 684, 690, 691, 731, 740,
799, 812, 814, 824, 833
Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü, 87,
672, 691
Karadeniz Sahil Yolu, 300, 731, 740
Karakaya, 67
Karaman, 39, 44, 45, 101, 111, 113, 486,
726, 751, 752, 783
Karamürsel, 599, 610, 614, 618
Karasu, 604
Kastamonu, 46, 48, 94, 95, 101, 116, 118,
167, 467, 618, 619, 622, 631, 632, 635,
639, 645, 661, 663, 665, 667, 669, 671
Katar, 67, 139
Kaya Gönenç, 283
Kaynarca, 604
Kayseri, 6, 19, 20, 36, 40, 45, 47, 50, 51, 52,
100, 103, 104, 105, 107, 109, 110, 111,
114, 115, 119, 120, 172, 200, 215, 233,
244, 258, 293, 305, 307, 380, 433, 434,
456, 457, 468, 481, 503, 508, 543, 545,
548, 574, 631, 661, 730, 736, 744, 760,
779, 783, 784
Kazakistan, 139, 815
Keban, 67
Kemal Albayrak, 44, 101, 105, 109, 193,
258, 267, 498, 587, 645, 735
Kemal Çelik, 36, 37, 42, 45, 50, 106, 121,
205, 244, 259, 291, 505, 571, 736, 744
Kemal Derviş, 10, 22, 23, 25, 26, 27, 28, 29,
785, 787
Kemal Gürüz, 485, 771, 772
Kemal Kabataş, 39, 101, 168, 328, 329,
620, 646, 647, 659, 667, 726
Kemal Kaçar, 35
Kemal Köse, 49, 101, 733
Kemal Vatan, 47, 106, 107, 121, 348, 375,
738
Kenan Sönmez, 47, 48, 50, 105, 113, 117,
119

- KESK, 385, 388
Kıbrıs, vii, 1, 6, 13, 14, 15, 16, 23, 66, 89, 129, 289, 332, 333, 337, 338, 339, 345, 349, 355, 356, 362, 442, 446, 674, 677, 682, 690, 770, 799
Kırgız Cumhuriyeti, 689
Kırgızistan, 65, 139
Kırıkkale, 36, 39, 44, 100, 101, 102, 105, 109, 193, 235, 258, 267, 410, 413, 432, 459, 498, 587, 645, 667, 725, 735, 784, 824
Kırklareli, 39, 40, 44, 51, 52, 68, 101, 102, 104, 110, 111, 115, 121, 122, 460, 725, 734, 735, 736, 787
Kırşehir, 47, 48, 113, 114, 731, 734, 783
Kilis, 40, 50, 103, 120, 176, 182, 432, 459, 466, 738, 752, 770, 778, 781
KKTC, 15, 16, 23, 139, 337, 345, 349
Kofi Annan, 15, 16
Konya, viii, 4, 20, 39, 41, 42, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 51, 94, 95, 100, 101, 105, 106, 107, 110, 112, 113, 114, 115, 116, 117, 120, 121, 143, 153, 157, 167, 170, 190, 195, 202, 212, 230, 231, 240, 242, 246, 249, 251, 253, 257, 258, 280, 282, 284, 325, 345, 357, 372, 375, 377, 379, 381, 382, 383, 384, 395, 400, 410, 413, 415, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 451, 456, 459, 466, 473, 486, 491, 493, 495, 497, 502, 505, 506, 516, 546, 591, 607, 610, 618, 619, 622, 631, 632, 633, 635, 639, 640, 645, 655, 661, 663, 665, 667, 669, 671, 726, 731, 732, 734, 735, 736, 744, 745, 747, 751, 754, 757, 758, 759, 760, 761, 762, 783, 785, 838
Kopenhag Kriterleri, 206, 250, 298, 332, 439, 448, 548
Koray Aydın, 22, 101, 451, 453, 457, 459, 460, 461, 465, 466, 752, 784, 786
Kosova, 1, 12, 92, 800, 801, 832, 833
Kostas Simitis, 13
Köksal Toptan, 2
Köln, 330, 812
Körfez İşbirliği Konseyi, 54
Körfez Savaşı, 91, 130, 801
Körfez Ülkeleri, 18
Kurtköy Havaalanı, 300, 495, 731, 739
Kurtuluş, 57, 61, 66, 305, 349
Kuveyt, 18, 139, 674, 684
Kuzeyden Keşif Harekatı, 726, 730, 743, 746, 749, 752, 756
Küba, 139, 674
Kürşat Eser, 37, 51, 120, 330, 449, 451, 460
Küskünler Hareketi, 29, 839
Kütahya, 39, 40, 43, 48, 50, 101, 102, 104, 107, 108, 111, 119, 121, 150, 170, 171, 432, 451, 468, 488, 623, 726, 736, 753
Lahey Adalet Divanı, 13, 14, 334, 575
Latif Öztekin, 46, 112, 113, 217, 395, 400, 410, 414, 760
Letonya, 675, 680
Levent Mistikoğlu, 37, 100, 260, 587, 725, 745
Libya, 139
Litvanya, 139, 675, 682
Lizbon, 330
Lutfullah Kayalar, 50
Lübnan, 139
Lüksemburg Zirvesi, 13, 332, 446
Lütfi Ceylan, 39, 101, 257, 726
Lütfi Doğan, 44, 52, 108, 109, 122, 511, 516
Lütfi Yalman, 48, 101, 117, 202, 249, 251, 357, 372, 375, 377, 379, 381, 382, 383, 384, 400, 410, 413, 415, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 456, 491, 493, 497, 502, 506, 591, 607, 610, 618, 631, 736, 759
Lütfü Esengün, 51, 114, 121, 122, 146, 230, 237, 247, 272, 279, 281, 284, 368, 379, 449, 453, 586, 593
M. Cengiz Güleç, 42, 50, 120
M. Cihan Yazar, 42, 106, 752
M. Ergün Dağcıoğlu, 47, 105, 737
M. Güven Karahan, 44, 101, 375
M. Hadi Dilekçi, 48, 116
M. İstemihan Talay, 784, 787
M. Turhan İmamoğlu, 44, 109, 778
M. Yaşar Ünal, 44
M. Zeki Çelik, 48, 116, 223, 618
M. Zeki Sezer, 40, 101, 753, 787
Maastricht, 69, 180, 334, 339, 346, 354, 814, 821
Macaristan, 139, 349
Mahfuz Güler, 45, 94, 111, 112, 220, 258, 369, 385, 397, 400, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410, 413, 607, 618, 635, 638, 644, 645, 759, 760
Mahmut Bozkurt, 47, 113, 114, 117, 733, 737
Mahmut Erdir, 42, 112, 113, 734
Mahmut Göksu, 43, 108, 109, 415, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 449, 468, 516, 551, 622, 733, 755, 760
Mahmut Nedim Bilgiç, 43, 51, 113, 118, 120, 122, 383, 511, 564

- Makedonya, 131, 139, 683, 770
Malatya, 18, 39, 41, 42, 46, 49, 50, 102,
105, 107, 109, 111, 113, 118, 120, 122,
186, 230, 251, 307, 343, 369, 413, 449,
484, 546, 734, 735, 736, 737, 749, 760,
805
Malezya, 139, 682
Maliki Ejder Arvas, 46, 112, 113, 397, 400,
410, 413, 507, 749, 760
Manisa, 20, 41, 42, 43, 47, 49, 50, 51, 100,
103, 105, 106, 107, 108, 111, 113, 118,
120, 121, 122, 142, 149, 167, 189, 195,
223, 228, 240, 242, 251, 258, 260, 306,
307, 344, 349, 373, 376, 377, 400, 410,
411, 412, 413, 416, 417, 418, 419, 420,
422, 425, 437, 450, 451, 457, 460, 461,
465, 470, 478, 484, 500, 508, 532, 539,
543, 548, 555, 557, 578, 730, 731, 732,
733, 736, 738, 751, 752, 758, 761, 771
Mardin, 39, 41, 43, 101, 105, 106, 108, 109,
110, 117, 258, 259, 410, 488, 726, 731
Marmara depremi, v. 11, 537, 763
Masum Türker, 28, 39, 101, 225, 264, 265,
391, 432, 445, 725, 730, 736, 787
Mavi Akım, 22, 86, 136, 240, 315, 320,
600, 634, 641, 668, 840
Mecit Piruzbeyoğlu, 46, 112
Mehmet Açar, 736, 741
Mehmet Ali Akgül, 21
Mehmet Ali Bilici, 42, 105, 108
Mehmet Ali İrtemçelik, 107, 119, 785
Mehmet Ali Şahin, 36, 40, 52, 100, 103,
104, 149, 150, 164, 173, 174, 175, 251,
284, 286, 307, 372, 380, 450, 451, 488,
490, 492, 493, 498, 501, 508, 532, 537,
538, 543, 587, 645, 652, 655, 668
Mehmet Ali Yavuz, 39, 667, 726
Mehmet Altan Karapaşaoğlu, 37, 39, 102,
113, 114, 171, 335, 395, 451, 507, 622,
726, 739, 747
Mehmet Arslan, 51, 115, 118, 120
Mehmet Ay, 37, 100, 173, 190, 199, 268,
282, 311, 558, 591, 725, 745, 777
Mehmet Batuk, 45, 100, 101, 235, 249, 281,
284, 308, 343, 402, 403, 404, 405, 406,
407, 408, 409, 415, 421, 422, 423, 424,
425, 426, 427, 428, 453, 591, 607, 610,
611, 618, 635, 639, 745, 759, 760
Mehmet Baysarı, 46, 113, 404
Mehmet Bedri İncetahtacı, 36, 42, 43, 490
Mehmet Bekaroğlu, 49, 118, 223, 230, 247,
249, 251, 259, 263, 364, 730, 731
Mehmet Ceylan, 44, 110, 733
Mehmet Çakar, 42, 101, 102, 105, 122, 731
Mehmet Çiçek, 43, 105, 109, 114, 201, 415,
421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428,
433, 450, 456, 552, 572, 589, 738
Mehmet Çümen, 44, 107, 109
Mehmet Dönen, 39, 101, 163, 221, 222,
224, 311, 387, 456
Mehmet Elkatmış, 37, 100, 116, 118, 151,
206, 240, 280, 282, 284, 328, 725, 761,
781
Mehmet Fevzi Şihanlıoğlu, 104
Mehmet Fuat Fırat, 44, 109
Mehmet Gölhan, 105, 425
Mehmet Gözlükaya, 49, 104, 118, 207, 241,
242, 284, 289, 372, 410, 425, 433, 554,
574, 576, 578, 734, 747, 755, 759
Mehmet Gül, 41, 51, 104, 121, 122, 219,
257, 433, 451, 456, 459, 752
Mehmet Güneş, 44, 46, 109
Mehmet Halit Dağlı, 48, 112
Mehmet Hanifi Tiryaki, 574, 725
Mehmet Kaya, 42, 50, 107, 121, 734
Mehmet Keçeciler, 432, 783, 786
Mehmet Kocabatmaz, 51, 120, 746, 751,
779, 787
Mehmet Kundakçı, 40, 103, 432, 738
Mehmet Kutlular, 237, 368
Mehmet Mail Büyükerman, 49, 94, 778,
779, 780, 781
Mehmet Metanet Çulhaoğlu, 41, 105
Mehmet Nacar, 40, 103, 176, 182, 432, 459,
466, 738, 752
Mehmet Necati Çetinkaya, 43, 107
Mehmet Nuri Tarhan, 49, 118
Mehmet Özcan, 40, 118, 119, 733
Mehmet Özyol, 46, 113, 114, 492, 498, 504,
639, 733
Mehmet Pak, 42, 104, 106, 432, 433, 736
Mehmet Sadri Yıldırım, 40, 46, 101, 180,
229, 282, 309, 319, 381, 399, 400, 488,
493, 494, 540, 547, 574, 637, 650, 730
Mehmet Sağlam, 40, 50, 108, 119, 149, 172,
451, 460, 465, 470, 480, 509, 510, 516,
730
Mehmet Sait Değer, 41, 45, 50, 105, 111,
488, 779
Mehmet Salih Yıldırım, 109, 757, 758, 761,
788
Mehmet Salim Ensarioğlu, 46
Mehmet Serdaroğlu, 46, 101
Mehmet Silay, 19
Mehmet Şandır, 40, 50, 190, 252, 362, 442,
443, 446, 459, 465, 524, 732

- Mehmet Tahir Köse, 50
Mehmet Telek, 50, 112, 119, 433, 728, 734, 755
Mehmet Yalçinkaya, 48, 117, 399, 488, 754, 755
Mehmet Zeki Çelik, 117, 230, 247, 658, 758
Mehmet Zeki Okudan, 45, 50, 111, 112, 121, 631, 734, 778
Meksika, 64, 139
Melda Bayer, 70, 100, 256, 299, 328, 582, 725, 745, 787
Melek Denli Karaca, 45, 114, 468, 738
Memur-Sen, 385, 388
Meral Akşener, 105, 107, 432
Merkez Bankası, 7, 8, 9, 10, 63, 658, 663, 705, 713, 792, 822
MERNİS, 789
Merve Safa Kavakçı, xi, 19, 31, 32, 33, 34
Merve Safa Kavakçı Olayı, xi, 32
Mesut Türker, 45, 111
Mesut Yılmaz, 5, 6, 23, 25, 27, 28, 29, 141, 152, 172, 259, 333, 354, 388, 434, 435, 436, 442, 446, 481, 482, 495, 499, 533, 600, 680, 731, 732, 733, 734, 735, 737, 738, 739, 740, 741, 742, 762, 763, 766, 768, 770, 772, 773, 778, 785, 825
Metin Bostancıoğlu, 32, 33, 104, 754, 755, 779, 784, 787
Metin Ergun, 48, 49, 101
Metin Kalkan, 44, 101, 102, 204, 259, 755
Metin Kocabaş, 44, 45, 116
Metin Şahin, 101, 103, 235, 356, 392, 725
MGK, viii, 8, 9, 25, 26, 35, 177, 244, 245, 338, 347, 350, 354, 505, 584
MGK Genel Sekreterliği, 245, 354
Mısır, 67, 136, 139, 673, 683, 770
Mihrali Aksu, 46, 112, 219, 737, 751, 755
Millî Gençlik Vakfı, 202
Millî Güvenlik Konseyi, 72
Milliyetçi Cephe, 5, 6
Minsk süreci, 90, 130
Miraç Akdoğan, 46, 113, 118, 307, 413, 484, 532, 735, 749, 774
Moğolistan, 139, 673, 686
Moldova, 139, 682, 684, 770
Mudurnu, 612, 618
Muğla, 36, 43, 44, 46, 48, 49, 101, 110, 111, 114, 116, 118, 119, 167, 352, 516, 626, 731, 818
Mukadder Başgeğmez, 41, 105, 119, 245, 348, 353, 465, 638, 639, 734
Murat Akın, 37, 48, 117, 121, 297, 347, 353, 399, 616, 634, 784, 785
Murat Başesgioğlu, 94, 95, 167, 170, 618, 619, 622, 631, 632, 635, 639, 645, 661, 663, 665, 667, 669, 671, 776
Murat Belge, 283
Murat Bozlak, 21
Murat Sökmenoğlu, 7, 8, 37, 95, 100, 151, 172, 173, 181, 199, 260, 282, 292, 311, 335, 357, 433, 451, 474, 558, 725, 745, 758, 759, 760, 761, 765
Musa Demirci, 46, 49, 112, 113, 186, 284, 343, 400, 410, 413, 454, 751
Musa Konyar, 44, 110, 488, 549, 574
Musa Öztürk, 42, 106, 774
Musa Uzunkaya, 43, 106, 108, 109, 180, 184, 287, 368, 415, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 491, 496, 504, 513, 516, 519, 555, 614, 617, 618, 625, 628, 635, 759, 760, 761
Mustafa Baş, 49, 110, 118, 150, 227, 258, 468, 516, 731
Mustafa Cihan Paçacı, 113, 549, 565, 577
Mustafa Cihan Yazar, 107
Mustafa Düz, 44, 104, 497, 499
Mustafa Enöz, 41, 105, 411, 412, 414, 416, 417, 418, 419, 420, 422, 732
Mustafa Eren, 49, 106, 733
Mustafa Geçer, 47, 94, 114, 117, 200, 206, 223, 230, 281, 284, 372, 375, 377, 379, 381, 382, 384, 394, 462, 483, 586, 593, 617, 734, 752, 759, 760
Mustafa Gül, 43, 109, 121, 449, 467, 730, 749
Mustafa Güven Karahan, 103
Mustafa Haykır, 48, 113, 731
Mustafa İlmen, 40, 111, 112, 312
Mustafa Kamalak, 40, 103, 150, 171, 186, 228, 230, 237, 240, 247, 249, 251, 257, 258, 281, 284, 307, 309, 356, 357, 360, 372, 375, 377, 379, 381, 382, 384, 432, 436, 484, 486, 507, 508, 523, 558, 559, 583, 584, 586, 587, 593
Mustafa Karşlıoğlu, 45, 111, 112, 612
Mustafa Kemal, 40, 41, 70, 79, 104, 105, 106, 246, 297, 468, 752
Mustafa Kemal Akyurt, 40, 41
Mustafa Kemal Aykurt, 41, 104, 297, 468, 752
Mustafa Kemal Tuğmaner, 41, 105, 106
Mustafa Niyazi Yanmaz, 45, 117, 250, 609, 618, 631, 739, 759
Mustafa Örs, 44, 109, 217, 236, 297, 410, 419, 554, 572, 731, 735, 737, 751, 752
Mustafa Rüştü Taşar, 499

- Mustafa Sait Gönen, 44, 110, 120, 451, 466
Mustafa Verkaya, 40, 103, 209, 219, 257,
432, 451, 457, 458, 459, 460, 461, 465,
466, 731, 746
Mustafa Vural, 44, 101, 109, 325, 755
Mustafa Yaman, 42, 109, 120, 736
Mustafa Yılmaz, 783, 787
Mustafa Zorlu, 42, 106, 432, 733
Muş, 42, 48, 101, 105, 106, 107, 109, 116,
117, 219, 258, 467, 488, 728, 731, 732,
749, 752, 760
Muzaffer Çakmaklı, 50, 102, 734
Muzaffer Ecemiş, 787
Mücahit Himoğlu, 39, 108, 433, 726
Müjdat Kayayerli, 42, 104, 433
Mükerrem Levent, 47, 113, 343, 449, 751,
754
Mükremin Taşkın, 44, 94, 111, 433, 739
Mümtaz Yavuz, 109, 488, 731
MÜSİAD, 24
Naci Kınacioğlu, 787
Nail Çelebi, 48, 112, 120, 731
Namık Hakan Durhan, 41, 105, 369, 449,
736
Namık Kemal Atahan, 40, 103, 739, 758
Nami Çağan, 606, 607, 614, 615, 616, 617,
618, 639, 650, 779, 781, 784
Nasuh Mitap ve Abdullah Oğuzhan
Müftüoğlu davası, 143
NATO, viii, 14, 15, 50, 88, 120, 129, 133,
331, 345, 441, 710, 731, 750, 800
Nazif Okumuş, 47, 94, 114, 453, 462, 728,
755
Nazif Topaloğlu, 44, 110, 114, 731
Nazire Karakuş, 40, 105
Necati Albay, 46, 112, 731, 751
Necati Çelik, 394, 396, 734, 740
Necati Koçak, 283
Necati Yönder, 48, 101, 543, 549, 564, 566,
605, 608
Necdet Menziri, 680, 738, 742
Necdet Saruhan, 40, 43, 103, 212, 587, 732,
755
Necdet Tekin, 39, 52, 101, 122, 725, 736,
787
Necmettin Erbakan, 19, 21, 305, 449, 491,
764
Necmi Hoşver, 42, 106, 729
Nejat Arseven, 37, 52, 100, 266, 328, 449,
457, 468, 521, 594, 725, 745, 757, 758,
761, 777, 786, 787
Nesrin Nas, 39, 101, 460, 726, 774
Nesrin Ünal, 42, 95, 107, 216, 350, 414,
420, 422, 449, 451, 457, 459, 461, 465,
466, 733
Nevşehir, 37, 40, 44, 100, 103, 111, 116,
118, 151, 206, 229, 240, 280, 282, 284,
328, 432, 433, 725, 733, 739, 744, 761,
781
Nevzat Ercan, 167, 170, 186, 259, 291, 309,
392, 468, 488, 493, 543, 549, 550, 561,
574, 578, 656, 667, 668, 670, 728, 771,
776
Nevzat Taner, 47, 115, 420, 737
Nevzat Yalçıntaş, 36, 50, 103, 121, 459,
465, 635, 731, 778, 779, 780, 781
New Mestil Avusturya davaları, 143
New York, 15, 16, 156, 164, 319
Nezir Aydın, 47, 116, 118, 222, 284, 604,
639, 729, 732
Nidai Seven, 48, 109, 119, 337, 393, 432,
449, 459, 487, 491, 497, 498, 606, 615,
667
Niğde, 45, 46, 111, 113, 114, 343, 449, 751,
754
Nihan İlgün, 49, 118
Nihat Gökbulut, 100, 101, 102, 235, 413,
432, 725, 824, 825
Nijerya, 140
Niyazi Berkes, 335
Nizamettin Sevgili, 44, 488, 734
Numan Gültekin, 46, 112, 113, 353
Nural Karagöz, 36, 44, 110, 111, 115, 734
Nurettin Atik, 46, 47, 110, 297, 549
Nurettin Dilek, 45, 46, 111, 112, 488
Oğuz Aygün, 41, 105, 778, 779, 780
Oğuz Tezmen, 39, 101, 172, 291, 549, 597,
607, 653, 666, 726, 739
Oğuzhan Asiltürk, 50, 120, 186, 251
Oktay Vural, 46, 50, 120, 735, 786
Oltan Sungurlu, 2
Oral Çalışlar, 300
Ordu, 36, 41, 42, 43, 44, 45, 47, 48, 49, 50,
51, 95, 105, 106, 109, 111, 115, 116,
118, 119, 121, 356, 394, 591, 616, 698,
731, 734, 737, 752, 760, 761, 825
Orhan Bıçakcıoğlu, 41, 50, 51, 104, 433
Orhan Ocak, 49, 113, 118, 372, 574, 737,
749
Orhan Şen, 47, 111, 746
Orta Doğu, 17, 18, 690, 836
Ortaasya, 65, 67, 814, 832, 833
Ortadoğu barış süreci, 91

Osman Aslan, 42, 110, 115, 116, 248, 415,
421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428,
488, 744, 760
Osman Durmuş, 36, 459, 781, 784
Osman Fevzi Zihnioğlu, 44, 109, 727, 737
Osman Gazi Aksoy, 48, 116
Osman Kılıç, 40, 103, 107, 223, 229, 728,
737
Osman Müderrisoğlu, 49, 52, 94, 118, 122,
738
Osman Pepe, 37, 109, 110, 188, 280, 282,
290, 615, 618, 651, 725
Osman Yumakoğulları, 43, 107, 230, 237,
247, 631, 760
Osmaniye, 40, 42, 47, 103, 107, 112, 113,
114, 141, 152, 172, 259, 393, 402, 403,
404, 405, 406, 407, 408, 409, 432, 495,
639, 643, 645, 655, 661, 738, 739, 760,
783
Osmanlı İmparatorluğu, 56, 346, 349
Oya Akgönenç Muğisuddin, 50, 116, 119,
545
Ömer Barutçu, 42
Ömer Ertaş, 43, 108, 117, 258, 488
Ömer Faruk Öztoprak, 727
Ömer İzgi, 23, 37, 94, 95, 122, 138, 143,
167, 170, 173, 259, 325, 618, 632, 635,
645, 661, 665, 745, 757, 758, 761, 776
Ömer Üstümkol, 41, 105
Ömer Vehbi Hatipoğlu, 42, 100, 118, 230,
232, 249, 251, 257, 262, 263, 375, 736,
761
Özbekistan, 139, 680, 691, 812
Özgür Gündem, 305
Özkan Öksüz, 47, 110, 112, 114, 195, 280,
282, 284, 395, 495, 735, 747, 758, 760
Paavo Lipponen, 13
Pakistan, 23, 138
Park Yatırım Bankası, 8
Partizanın Sesi, 305
Pentagon, 16
Perihan Yılmaz, 43, 111, 112, 736
Piersac, 143
PKK, 1, 3, 7, 10, 11, 12, 14, 142, 145, 147,
150, 287, 288, 305, 308, 345, 369, 432,
442, 444, 450, 451, 457, 476, 495, 498,
519, 520, 527, 557, 576, 580, 772, 799,
809, 811, 819, 828
POAŞ, viii, 162, 300, 305, 471, 495, 734,
741, 810
Polonya, 63, 139, 349, 679, 682
Portekiz, 139, 178, 342, 352, 356
R. Tayyip Erdoğan, 481, 504, 519

Rahmi Sezgin, 42, 50, 103, 104, 114, 120,
203, 221, 336
Rahşan Ecevit, 5, 26, 467, 524, 541, 551,
805
Ramazan Gül, 39, 117, 352, 403, 611, 624,
657, 726, 732
Ramazan Toprak, 40, 104, 105, 120, 226,
273, 275, 280, 282, 284, 295, 307, 309,
372, 433, 453, 484, 505, 508, 582, 583,
587, 607, 733
Ramazan Yenidede, 19
Rasim Zaimoğlu, 48, 50, 117, 119, 778,
779, 780, 781
Rauf Denктаş, 15, 16, 23, 349
Recai Kutan, 19, 100, 310, 571, 671, 694,
696, 697, 699, 700, 701, 703, 704, 705,
707, 708, 709, 711, 713, 764, 769, 772,
773, 778, 782, 805, 806, 807, 808, 833,
834
Recai Yıldırım, 45, 110, 731
Recep Önal, 39, 725, 784, 786, 818, 820,
822
Refahmatik, 243
Remzi Çetin, 51, 94, 113, 114, 120, 121,
231, 345, 516, 754
Reşat Doğru, 45, 111, 393, 731, 786
Rıdvan Budak, 50, 119
Rıza Akçalı, 111, 195, 377, 410, 425, 555,
578
Rıza Ulucak, 41, 105, 214, 257, 284, 343,
415, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427,
428, 466, 593, 607, 610, 618, 661
Rifat Serdaroğlu, 49, 106, 118, 758
Rize, 6, 20, 43, 49, 51, 102, 108, 109, 117,
118, 141, 152, 172, 187, 189, 223, 230,
247, 249, 259, 263, 364, 372, 375, 377,
378, 379, 381, 382, 383, 434, 446, 447,
450, 454, 460, 507, 516, 618, 622, 631,
635, 639, 645, 657, 665, 669, 730, 731,
824
Robin Cook, 350
Romanya, 139, 435, 683, 770
RTÜK, viii, 289, 437, 439, 448, 595, 599,
646, 796, 824
Rusya, 64, 86, 89, 138, 140, 320, 323, 669,
674, 677, 684, 800, 802, 810, 814, 826,
832, 836
Rüştü Kâzım Yücelen, 779, 783, 785, 786
Sabahattin Çakmakoğlu, 777, 783
Sabahattin Yıldız, 48, 105, 117, 219, 728,
749, 752, 760
Sabiha Gökçen, 18

Sacit Günbey, 51, 111, 120, 121, 216, 249, 397, 615, 760
 Saddam Hüseyin, 17, 18
 Sadettin Tantan, 779, 784, 786
 Sadık Kırbaş, 41, 52, 121, 187, 451
 Sadık Yakut, 40, 52, 103, 114, 115, 215, 233, 244, 468, 779
 Sadi Somuncuoğlu, 36, 37, 42, 769, 771, 773, 774, 777, 778, 779, 780, 781, 782, 783, 784, 785
 Safa Giray, 242
 Saffet Arıkan Bedük, 94, 98, 108, 119, 120, 203, 259, 291, 304, 309, 355, 392, 399, 410, 416, 464, 468, 475, 488, 493, 502, 512, 514, 515, 516, 518, 542, 543, 547, 565, 572, 577, 578, 588, 589, 590, 606, 613, 625, 626, 627, 649, 652, 660, 661, 667, 755, 771
 Saffet Başaran, 37, 43, 108, 345, 755
 Saffet Kaya, 113, 549, 574, 579, 725, 759, 761
 Sait Açba, 39, 101, 102, 332, 343, 354, 451, 667, 669, 726
 Sakarya, 11, 39, 44, 47, 50, 101, 102, 109, 115, 116, 118, 121, 148, 161, 167, 169, 170, 186, 208, 212, 218, 222, 259, 284, 291, 309, 317, 320, 343, 345, 350, 352, 353, 355, 392, 414, 457, 468, 488, 493, 543, 549, 550, 561, 574, 578, 598, 599, 604, 605, 610, 612, 613, 617, 618, 619, 620, 622, 625, 632, 636, 639, 640, 645, 648, 654, 658, 662, 664, 667, 668, 670, 725, 727, 729, 732, 737, 738
 Sakıp Sabancı, 771
 Salih Çelen, 40, 103, 169, 197, 214, 285, 287, 309, 322, 323, 327, 374, 459, 488, 493, 506, 516, 517, 527, 576, 577, 732, 736
 Salih Dayıoğlu, 48, 116, 118, 372, 574, 738, 749
 Salih Erbeyin, 47, 104, 234, 268, 269, 293, 433, 459, 460, 587, 746, 752
 Salih Kapusuz, 33, 36, 51, 100, 109, 258, 293, 307, 543, 548, 631, 661
 Salih Sümer, 47, 50, 100, 488, 745
 Sami Evren, 283
 Sami Selçuk, 182, 764
 Samsun, 36, 37, 39, 40, 41, 42, 43, 50, 51, 52, 101, 102, 104, 105, 108, 109, 111, 112, 118, 120, 121, 122, 168, 180, 184, 199, 219, 230, 238, 246, 247, 257, 258, 280, 287, 320, 323, 328, 335, 347, 368, 396, 397, 402, 403, 404, 405, 414, 415, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 433, 451, 459, 466, 467, 485, 488, 489, 491, 496, 504, 513, 516, 519, 555, 579, 593, 614, 617, 618, 620, 625, 628, 629, 635, 646, 659, 667, 725, 729, 731, 735, 737, 738, 755, 759, 760, 761, 825
 Samuel Huntington, 814
 Sapanca, 604
 Sebahat Vardar, 45, 111, 453
 Sebahattin Karakelle, 100, 142, 172, 292, 357, 397, 399, 410, 433, 451, 460, 468, 511, 516, 580, 582, 725, 745
 Sebğatullah Seydaoğlu, 49, 106
 Sedat Çevik, 44, 110
 Sedat Edip Bucak, 48
 Sedat Nuri Kayış, 743
 Sefer Ekşi, 44, 109, 114, 727, 728, 731, 752, 754
 Sefer Koçak, 43, 109, 115, 119, 731
 SEKA, 161, 494, 733, 740
 Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu İlköğretim Yasası, 85
 Selçuk Demiralp, 10
 Sema Pişkinsüt, 49, 118, 290
 SES, 392
 Sevgi Esen, 40, 103, 104, 105, 172, 200, 380, 433, 456, 457, 481, 503, 543, 545, 574, 744, 760
 Seydi Karakuş, 43, 108, 121, 432, 468, 511, 736, 753
 Seyyit Haşim Haşimi, 42, 49, 118
 Sıtkı Turan, 45
 Siirt, 43, 44, 45, 47, 68, 108, 110, 111, 112, 117, 171, 237, 488, 506, 726, 729, 734, 749
 Sinan Aygün, 27
 Singapur, 139, 689, 813
 Sinop, 32, 33, 40, 49, 102, 104, 118, 185, 296, 574, 578, 587, 784
 Sivas, 42, 44, 46, 49, 50, 70, 107, 110, 112, 113, 120, 121, 186, 238, 284, 343, 348, 400, 410, 413, 451, 454, 488, 645, 661, 733, 734, 751, 784, 834
 Slovakya, 139, 686
 Slovenya, 349, 679, 686, 801
 Söğütlü, 604
 Suat Pamukçu, 50, 110, 114, 121, 236, 606, 607, 610, 618, 631, 635, 644, 645, 649, 661, 737, 759, 778
 Sudan, 140
 Sulhiye Serbest, 48, 116, 731
 Sultandağı, 12
 Suriye, 14, 91, 130, 140, 838

- Susurluk, 272, 275, 305, 490, 521
Suudi Arabistan, 16, 18, 69
Süddeutsche Zeitung, 27
Süha Tanık, 43, 119
Süleyman Arif Emre, 40, 186, 247, 307, 309, 508
Süleyman Coşkun, 39, 116, 725
Süleyman Çelebi, 39, 101, 726
Süleyman Demirel, xi, xv, 4, 13, 25, 30, 53, 144, 339, 391, 467, 519, 570, 762, 763, 764, 765, 766, 767, 768, 769, 770, 771, 772, 773, 775, 776, 782, 783
Süleyman Öztürk, 727
Süleyman Servet Sazak, 50, 107, 219, 257
Süleyman Topallar, 727
Süleyman Turan Çirkin, 40, 41, 258
Süleyman Yağız, 49, 115, 734
Ş. Ramis Savaş, 39, 101, 725, 738
Şaban Kardeş, 40, 103, 205, 432, 735
Şadan Şimşek, 31, 100, 173, 181, 199, 268, 282, 385, 468, 725, 745, 777
Şadan Tuzcu, 41, 48, 116, 732
Şamil Ayrım, 48, 50, 117, 120, 307, 484, 532, 574, 733, 755
Şanlıurfa, 31, 40, 44, 45, 46, 48, 50, 100, 102, 103, 104, 109, 111, 112, 117, 186, 250, 258, 280, 282, 283, 284, 307, 309, 322, 369, 377, 378, 379, 381, 399, 415, 423, 425, 426, 427, 428, 456, 484, 488, 497, 503, 507, 508, 521, 593, 607, 609, 610, 618, 631, 661, 734, 736, 739, 745, 754, 755, 758, 759, 760
Şartlı Salıverme Yasası, 237
Şeker Kanunu, 289, 437, 710
Şenel Kapıcı, 51, 94, 118, 119, 680, 738
Şeref Malkoç, 36, 40, 103, 179, 198, 230, 237, 247, 249, 257, 258, 307, 310, 372, 373, 375, 377, 379, 381, 382, 384, 415, 421, 422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 484, 494, 508, 544, 569, 732, 758, 759
Şevkat Çetin, 50
Şırnak, 41, 45, 46, 48, 50, 105, 106, 109, 111, 120, 488, 622, 726, 729, 730, 739, 744, 745, 748, 749, 751, 754, 756, 757, 758, 761, 779, 788
Şili, 140
Şuayip Üşenmez, 779, 783
Şükrü, 6, 17, 36, 41, 47, 48, 50, 94, 105, 112, 113, 114, 119, 121, 393, 402, 403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 495, 639, 643, 645, 655, 661, 737, 760, 774, 781, 783, 786, 787
Şükrü Sina Gürel, 6, 17, 781, 783, 786, 787
Şükrü Yürür, 36, 41, 48, 50, 94, 105, 119, 121, 737, 774
Tacikistan, 139, 684, 691
Tahkim Yasası, 310, 311, 396
Tahsin Boray Baycık, 48, 116, 118, 732, 752
Takiddin Yarayan, 43, 108, 110, 111, 749
Taliban, 17
Tamer Kanber, 42, 106
Tansu Çiller, 23, 25, 26, 28, 260, 287, 328, 384, 400, 442, 708, 716, 718, 721, 724, 732, 740, 763, 766, 770, 772, 773, 778, 809, 810, 812, 823
Taraklı, 604
Tarık Cengiz, 39, 121, 725, 735
Tarım-Gıda-Sen, 392
Tayfun İçli, 40, 50, 103, 175, 254, 787
Tayland, 139
Tayyibe Gülek, 50, 119, 787
Tekirdağ, 42, 45, 49, 50, 68, 100, 101, 107, 118, 120, 451, 735, 745, 746, 784
Telsim, 495, 600, 625, 640, 680, 738, 742
Temel Karamollaoglu, 50, 107, 120, 238
Teoman Özalp, 43, 50, 107, 235, 291, 468, 727, 747
Teoman Rıza Güneri, 44, 47, 114, 744, 754
Terörle Mücadele Kanunu, 148, 210, 241, 269, 275, 276, 277, 279, 302, 305, 308, 360, 361, 363, 365, 366, 370, 375, 377, 384, 450, 472, 479, 484, 486, 501, 507, 520, 528, 529, 530, 542, 547, 563, 565, 567, 575, 577, 578, 589, 693, 713, 806
Tevfik Ahmet Özal, 39, 102
Tevhit Karakaya, 37, 94, 95, 110, 114, 299, 725, 755
The Times, 27
Theodore Pangalos, 12
Thomas Weston, 16
TİKKO, 308
TOBB, 22, 27, 29, 337, 655
Tokat, 19, 24, 39, 42, 45, 47, 48, 101, 105, 106, 111, 112, 115, 117, 172, 196, 199, 219, 257, 258, 303, 306, 351, 393, 432, 497, 574, 578, 603, 605, 631, 643, 659, 662, 668, 726, 731, 737, 759, 786
Trabzon, 18, 31, 32, 33, 36, 40, 41, 45, 48, 50, 51, 52, 103, 104, 111, 112, 117, 120, 146, 150, 165, 172, 179, 190, 198, 230, 237, 239, 247, 249, 251, 257, 258, 263, 275, 279, 286, 287, 290, 301, 307, 308, 309, 310, 315, 321, 325, 365, 370, 372, 373, 375, 377, 379, 381, 382, 384, 388, 406, 410, 415, 421, 422, 423, 424, 425,

- 426, 427, 428, 433, 447, 476, 484, 488,
492, 493, 494, 496, 498, 502, 506, 508,
512, 513, 515, 518, 520, 528, 533, 534,
541, 542, 543, 544, 546, 547, 548, 551,
552, 553, 555, 556, 562, 566, 569, 573,
575, 577, 579, 587, 589, 590, 604, 731,
732, 758, 759, 760, 783
Tunay Dikmen, 36, 46, 118, 119, 352
Tunca Toskay, 783, 785
Tunceli, 33, 39, 40, 96, 97, 100, 101, 103,
118, 158, 162, 166, 184, 186, 190, 191,
192, 195, 212, 233, 247, 292, 314, 320,
323, 324, 325, 326, 392, 399, 402, 590,
599, 600, 612, 621, 625, 638, 642, 644,
726, 729, 739, 744, 745, 748, 749, 751,
754, 756, 760, 765, 771, 784, 785, 823,
824, 825
Tunus, 139
Turhan Alçelik, 51, 112, 121, 225, 279
Turhan Güven, 22, 38, 94, 95, 98, 172, 173,
213, 233, 252, 258, 266, 270, 294, 392,
399, 410, 413, 425, 465, 501, 538, 543,
549, 550, 570, 574, 577, 578, 583, 584,
588, 590, 648, 650, 665, 666, 667, 758,
771
Turhan Tayan, 40, 41, 103, 179, 180, 181,
210, 212, 225, 243, 254, 267, 661, 760
Turkcell, 600, 625, 640, 680, 738, 742
Tüm-Bel-Sen, 392
Tüm-Sosyal-Sen, 392
Tüm-Yargı-Sen, 392
Türk Barış Gücü, 12
Türk Telekom, 160, 671
Türk Ticaret Bankası, 305, 496, 738, 742
Türkbank, 22, 300, 402, 494, 810, 823
Türkçe Konuşan Ülkeler Devlet Başkanları
Zirve Toplantısı, 775
Türk-İş, 391, 399
Türkiye Barolar Birliği, 25
Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı, 812
Türkmenistan, 86, 136, 139, 157, 677, 690,
794
TÜSİAD, ix, 24, 577, 771
Tütün Kanunu, 289, 437
Uğur Alacakaptan, 149, 281
Ukrayna, 139, 673, 676, 687
Uluç Gürkan, 26, 36, 50, 119, 235, 381,
451, 543, 767, 773
Uluslararası Adalet Divanı, 344
Uşak, 39, 44, 48, 107, 108, 110, 116, 414,
595, 725, 731, 739, 754
Ürdün, 139
Üzeyir Garip, 237
Vahit Kayırcı, 41, 105, 736
Van, 41, 42, 46, 48, 50, 68, 70, 100, 104,
105, 107, 112, 113, 116, 120, 150, 182,
186, 190, 194, 212, 230, 249, 257, 258,
335, 336, 339, 342, 372, 375, 377, 379,
381, 382, 383, 385, 394, 397, 400, 402,
403, 404, 405, 406, 407, 408, 409, 410,
413, 415, 433, 453, 458, 468, 488, 507,
516, 518, 520, 521, 534, 545, 554, 558,
593, 594, 619, 704, 725, 726, 729, 733,
739, 743, 745, 748, 749, 758, 759, 760,
812
Vecdi Gönül, 37, 70, 94, 95, 96, 100, 119,
152, 299, 385, 725, 745, 761, 778
Vedat Çınaroğlu, 36, 37, 105, 151, 335,
347, 414, 451, 466, 725
Venezüella, 140
Veysel Atasoy, 41
Veysel Candan, 48, 100, 114, 157, 170, 190,
212, 230, 240, 242, 249, 253, 257, 258,
459, 546, 633, 640, 641, 760, 761, 766
Veysi Şahin, 39, 109, 410, 726
Vişana, 330, 495
Washington, 14, 64, 156, 164, 620
Yahya Akman, 31, 40, 100, 105, 186, 280,
282, 283, 284, 307, 309, 322, 369, 377,
378, 379, 381, 456, 484, 497, 503, 507,
508, 521, 532, 593, 607, 736, 745, 758,
759, 760
Yahya Çevik, 44, 108, 541, 549, 574, 735,
749
Yalçın Kaya, 42, 106, 432
Yalım Erez, 733, 740
Yalova, 11, 44, 110, 115, 340, 355, 356,
390, 599, 610, 612, 613, 618, 619, 632,
636, 640, 645, 651, 727, 738, 784
Yasin Hatiboğlu, 40, 100, 116, 170, 175,
186, 213, 223, 230, 237, 247, 249, 251,
257, 258, 264, 266, 283, 302, 307, 367,
372, 375, 377, 379, 381, 382, 384, 477,
485, 508, 521, 549, 591, 593, 735, 758,
760, 761
YAŞ kararları, 206, 354
Yaşar Büyükanıt, 15
Yaşar Canbay, 46, 49, 109, 111, 230, 343,
546, 737, 760
Yaşar Eryılmaz, 49, 51, 120, 488
Yaşar Okuyan, 390, 395, 410, 417, 426,
429, 784, 787
Yaşar Topçu, 40, 102, 104, 185, 296, 495,
587, 731, 736, 737, 740, 741, 742
Yavuz Önen, 283
Yekta Açıkgöz, 40, 104, 258, 451, 459, 738

Yemen, 139
Yener Yermmez, 237
Yeni Zelanda, 139
Yıgılca, 612, 618
Yıldırım Akbulut, 36, 37, 52, 53, 94, 171,
725, 757, 758, 761, 764, 772, 776, 777,
778, 779, 780, 781, 801, 834
Yıldırım Aktuna, 2
Yıldırım Ulupınar, 41, 114, 250, 408, 410,
425
Yılmaz Ensaroğlu, 283
Yılmaz Karakoyunlu, 11, 39, 50, 52, 94,
105, 119, 122, 594, 595, 602, 726, 739,
786
Yorgo Papandreu, 12
Yozgat, 43, 44, 45, 48, 50, 105, 109, 110,
111, 114, 121, 201, 235, 238, 415, 421,
422, 423, 424, 425, 426, 427, 428, 433,
450, 456, 552, 572, 589, 618, 738, 783,
825
Yugoslavya Federal Cumhuriyeti, 140
Yukarı Karabağ, 90, 130
Yunanistan, 12, 89, 129, 139, 178, 185, 311,
329, 332, 334, 339, 344, 352, 356, 386,
449, 688, 799, 811, 832, 833
Yusuf Kırkpınar, 43, 109, 632, 731, 755
Yücel Erdener, 46, 94, 112, 751
Yücel Seçkiner, 95, 774, 779
Yüksel Yalova, 100, 267, 337, 356, 587,
591, 783, 786
Zafer Güler, 51, 107
Zakir Avşar, 743
Zekeriya Temizel, 10
Zeki Çakan, 37, 95, 97, 98, 100, 499, 500,
618, 622, 631, 635, 639, 645, 661, 663,
665, 667, 669, 671, 758, 759, 760, 761,
785
Zeki Eker, 42, 101, 106, 107, 728, 749
Zeki Ertugay, 46, 50, 108, 113, 120, 515,
516, 549, 565, 730, 751
Zeki Ünal, 39, 111, 113, 486, 726, 751
Zonguldak, 11, 41, 42, 48, 50, 105, 116,
118, 119, 144, 732, 752, 757, 758, 761,
783
Zülfikar İzol, 44

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 13 - 4 (Tk.)

ISBN : 978 - 605 - 4700 - 14 - 1 (1. Cilt)

**TBMM BASIMEVİ
ANKARA - 2012**